СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

1 јануара 1942 год.
Београд.

о

СЕДНИЦАМА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ДРЖАНЕ У БЕОГРАДУ 1874/5 ГОДИНЕ

Инв. 33261

I

У БЕОГРАДУ
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ
1875

РАДЊА
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ.

САСТАНАК I.

У Београду 11. Новембра 1874 године.

(*По стенографским белешкама*).

Председавао

Ђорђе М. Топузовић.

Присуствовали су министри: Председник министарства, министар иностраних дела, министар просвете и црквених дела, министар правде, министар грађевина, министар финансије, министар војени и министар унутрашњих дела.

Састанак је отворен у 9 и по часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен.

Господо, ја и господин Грујић, подпредседник, сложили смо се на неколико заједнички речи, за које мислимо, да је добро да их напред кажемо.

Ја молим вас господо посланици да их саслушате а вас господине Грујићу да их прочитате.

Подпредседник Грујић чита:

Поштовани другови!

Пошто је народна скупштина отворена, те имамо приступити послу, то Вас молимо, да изволите чути неколико заједнички речи вашега председника и подпредседника.

По избору вашем и по избору Књажевом, ми се примисмо први председничке и други подпредседничке дужности у овој скупштини, па се осећамо дужни, да изјавимо нашу захвалност и вама и светлом Књазу.

А уз то држимо за уредно да кажемо: како ћемо гледати, да савесно испунимо дужности наших звања, почем смо и један и други склони на договарање и готови на узајамно помагање.

Али, да се дужности ових звања испуне као што захтева земаљска уставност, скупштински ред и успех корисног рада — није доста, да су председник и подпредседник тако склони и готови — ту треба помоћи свакога појединце и свију скупа, који смо у овој скупштини.

Ето, најглавнији задатак, који је посланику изборном поверен, уставом наложен и заклетвом утврђен: *да само по своме уверењу и по својој савести представља и решава народне потребе*, не може бити испуњен другчије, но ако се у скупштини држи такав ред, да сваки њен члан може слободно и потпуно своју мисао да каже и свој глас да да.

А да такав ред влада треба да смо сви вољни, да поштујемо и одржавамо у слободи говора и гласа свакога од нас, слободу говора и гласа свију нас; треба да смо вољни да саслушамо један другога пажљиво и до краја; док се не саслушамо, не можемо се разумети, док се не разумемо не можемо корисно решити.

Но скупштина има не само да слуша говоре посланика по и да свршава дела земаљска, којих решавање њој припада; она има и предлоге владине и предлоге својих чланова да претресе на и жалбе грађана да испита, и све да реши.

У нашем заједничком претресању имајмо дакле на уму, и ту уставну дужност свршавања послова, па договарајући се како ћемо шта урадити, гледајмо и да на време урадимо шта треба; јер народ као што хоће да чује скупштинско саветовање, тако хоће још више да види скупштином добро урађен посао.

Ма каква лична и политична односења између појединих посланика била ван ове скупштине, *овде смо сви равни чланови српске народне скупштине, и сви имамо заједнички да се старамо о општем добру*; а заједница рада ствара заједничку моралну одговорност, јер друге нема, пошто по

уставу народног посланика никад никака власт не може узети на одговор за његов глас на скупштини.

Нека помисао на таку заједницу удали из нашег говора и од наши дела све, што се не би слагало са достојанством народне скупштине, које смо дужни очувати и неуштрбљено предати нашим заменицима као што су наши предходници нама дочували.

У једно поновимо пример за нас снажан, за нашу околну браћу утешан, за онога који притискује право Србије опомињући: *да су Срби кадри увек кад год се искупе за какав општи посао оставити на страну сваку личну размирицу и једностране потребу.* Тако имајући на уму и сада само општу корист, радимо тако, да рад ове скупштине: *унапреди опште добро, да снажи уставност и уставну законитост; да крепи родољубље и да годи јавном моралу.* И да Бог да, да нам је срећан рад.

Ђорђе Топузовић.
Јеврем Грујић.

(Чује се: Живели, хвала.)

Председник. Да ли има ко од посланика да одсутствује? (Чује се: има један из окр. књажевачког, Петар Миловановић.) —

Сад је на реду читање јучерашњег протокола.

Секретар Милан Кујунџић чита протокол предходних састанака.

Председник: Има ли ко да учини какве примедбе против овог протокола? (Чује се: нема). Прима ли се протокол? (Бива.)

Сад је на реду да се прочитају неколико депеша, које су дошле скупштини.

Секретар Кујунџић чита депешу од народа среза орашког у округу Смедеревском, у којој честита скупштини отварање и рад. (Чује се: хвала, живели.)

Даље чита другу депешу од посланика среза трнавског попа Вићентија Поповића, којом моли 15 дана одсуства.

Скупштина одобри да посланик Поповић може 15 дана одсуствовати.

Даље секретар Кујунџић чита депешу посланика среза тамнавског, Ненада Михајловића којом моли, за одобреље да неколико дана одсуствује док неке своје послове уреди.

Председник. Одобрава ли се одсуство Ненаду? (Бива.)

Секретар Кујунџић чита депешу, којом неколико грађана вароши Јагодине честитају радњу скупштине.

Скупштина се одазва са хвала.

Председник. По 47. члану пословног реда сад долази избор шесторице посланика за потписивање протокола. Молим вас г. Грујићу прочитајте тај члан.

Подпредседник. У члану 47. стоји овако: „Кад се протокол одобри, онда ће га подписати секретар, који га је саставио, председник, и *шест посланика*, које ће скупштина у почетку сваког месеца бирати, на ту цељ, да као пуномоћници њени протоколе скупштинске потписују."

(Чује се: нека г. председник изабере за то шест лица, ми ћемо пристати.)

Хоћете ли тако сви? (Чује се: хоћемо.)

Ја предлажем да буду подписници сви: Милош Глишић, Јово Крсмановић, Алекса Поповић, архимандрит Константин, Цветко Јездић и Милија Урошевић. (Чује се: Добро.)

Јесу ли дакле примљени сви? (Бива.)

По члану 77. и 78. посланика приступа се изобору одбора: за законодавство, за финанцијске ствари и за молбе и жалбе. Нека вам г. Грујић прочита закон.

Подпредседник. Чита чланове 77, 78 и 79 пословног реда који овако гласе:

Члан 77.

Ради предходног испитивања предлога, који се имају у скупштини решавати, скупштина ће именовати из своје средине одборе (чл. 80 устава.)

Члан 78.

Скупштина ће свагда, одма пошто се отвори, именовати ове одборе:

1.) Одбор за предмете законодавства, изузимајући финанцијске законе.

2.) Одбор за финанцијске предмете и финанцијско законодавство.

3.) Одбор за молбе и жалбе, било да ове од посланика долазе, било да су их друга лица предала.

Ови одбори остају стални за цело време трајања скупштине а тако исто и чланови њихови, осим ако би требало кога од њих из каквог узрока другим новим заменити.

Члан 79.

У сваком од ових одбора биће по девет лица; но скупштина може овај број умножити као што може и заменике именовати, који би у случају препреке кога члана заменили.

Председник. Прво се приступа дакле избору девет лица за одбор законодавни.

Петар Ђурачковић. Ја молим за реч. Ја мислим да треба скупштина ла да реч за оне посланике, који нису дошли, као посланика крагујевачког, и за онога из среза зајечарског.

Председник. О ономе, што није на дневном реду, не може се говорити.

Сима Несторовић. Ја мислим, да одредимо два три човека за контролисање гласова, па да бирамо одборнике.

Председник. Желите ли да се тако уради? (Желимо.) Изволте сад одредите кога хоћете.

Аксен. Ковачевић. Да гласамо. (Чује се: не треба за то гласати. Нека буду: Кољевић, Несторовић, и поп Павле Радивојевић.)

Председник. Добро. Одобрава ли скупштина да они буду? Одобравате ли сви? (Чује се: сви).

Молим, г. секретара да прозива редом посланике.

Секретар Милан Кујунџић позива посланике по азбучном списку. И пошто су сви тако дали глас председник скуп. рече те г. Кољевић прочита резултат гласања. На овом гласању добили су:

Милош Глишић	77	гласова.
Никола Крстић	71	„
Ђока Павловић	64	„
Дим. Радовић	60	„

Илија Протић	53	гласова
Љуб. Каљевић	56	„
Милан Богићевић	50	„
Сима Несторовић	47	„
Урош Кнежевић	47	„
Стојан Марковић	36	„
Стојан Новаковић	37	„
Сретен Поповић	33	„
Вељко Јаковљевић	37	„
Јово Илић	35	„

Љуб. Каљевић. Ја бих молио да мене искључите јер ја нисам довољно спреман за предмете, који по закону долазе у овај одбор.

Председник. Апсолутну већину као што се види из гласања добили су само тројица за овај одбор „законодавни“ и они се сматрају као изабрани. За остале пита мисли скупштина, хоће ли се придржавати пословног реда па да се гласа опет поименце, или да се сматрају и ови као изабрани (питају: који имају савршену већину?) ови: Милош Гашић, Никола Крстић и Ђоко Повлавић. За остале, хоће ли се скуп. придржавати послов. реда или ће простом већином гласова да реши? (Чује се: простом већином).

Ник. Крстић. Ја бих молио за реч. Ништа не ће сметати пословном реду ако се по ново не гласа по именце него укупно. Баш послов. ред каже, да се избор има обавити савршеном већином гласова, а не каже како, да ли по именце или просто већином. Ја предлажем да чланове који су добили највише гласова после оних што су добили савршену већину. сматра скупштина као да имају савршену већину. Ако скупштина одобри овај мој предлог, ништа закону не ће сметати, и тако изабрани биће по закону изабрани: т. ј. већином гласова, ако скупштина на то пристане. (Чује се: добро хоћемо.) Сад је савршена ствар кад нема никога да је томе противан.

Сима Несторовић. Молим ја за реч. Пошто кроз који дан хоћу да тражим одсуство због посла, јер су ми свиње скоро на Дунаву, то не могу да се примим овде за одборника

ни у овај, ни у ма који други, па да сте ме баш и изабрали. (Чује се: доћи ће заменик ако будем одсуствовао.) А после тога хоћу да вам кажем и то, ја сам човек, који слабо разумем параграфе.

Министар председник. Г. Крстић мало пре предложио је да овде скуп. одступи од закона о пословном реду, те да се не гласа на ново за оне, који нису добили подпуну већину гласова за одборнике законодавног одбора. Ја мислим да, ако би скупшт. склона била на тај предлог да пристане, онда њено решење не може важити пре но што влада каже своју реч; јер закон о пословном реду истина је казао, да се може отступити од послов. реда, који је законом прописан, али је у исто време казао да то може бити свагда само са пристанком владе. Закон о пословном реду каже: (Чита чл. 116.) Скупштина се дакле може послужити овим прописом, ако би се потреба појавила, кад се са владом о томе споразуме, те да се од појединих правила одступи. Што се тиче посматрања владиног у општо, влада не би налазила за уместно да се тако ласно одступи од пословног реда. Није сагласно са законом да се на прост предлог једног члана скупштине одступа од пословног реда. То је ствар законска. Какви су овде разлози да се не може извршити закон? Само да се добије мало више времена. Ја не држим да би то био довољан разлог за одступање од закона, што би се добило мало у времену!

Подпредседник: Молим за реч.

Мин. Председник: Молим још то хоћу да опет кажем: Ако скупшт. находи да би у овом случају нужно било оступити од закона, наравно влада ту не ће правити сметње; само напомињем, да будемо у поштовању закона добро обазриви пре свега треба да сазнамо вољу скуп., па ако скуп. после свега, што би се приметило противу одступања од закона, остане при томе и жели да се од закона у овоме случају отступи, онда треба да влада своју реч на то даде.

Подпредседник: Молим, ја као члан скупштине хтео би да кажем то, да смо и ми хтели да дођемо потпуно у овај ред мисли, који је исказао председник Министарства; само ја

као члан скупштине примећавам да ми као чланови не стављамо питања и не узимамо сами реч. То није посао наш но председника скупштине, хоће ли се што говорити о ствари, која је још у питању, или ће се одмах решити. Предлог г. Крстића изнешен је истина, али није решен. Треба дати времена да се размислимо и да кажемо што год. Ја сам готов да прочитам дотични члан, који говори о ствари, која је сада изнешена. Ја мислим да није излишно да га прочитам. (Чује се: није, прочитајте.) У закону стоји и то у чл. 76. да за овакове ствари треба имати савршену већину гласова. Да прочитамо то. (Чита). Сад ако би хтели да одступимо од овога, ја доиста тако разумем да, пошто каже скупштина да хоће да отступи од закона, онда треба питати владу пристаје ли на то и она. Ако пристане, онда би то била свршена ствар, иначе ако не пристане, онда би требало да гласамо на ново, ма да тиме губимо нешто времена. Што се мене тиче, ја кажем да је састав одбора један од најважнијих и најглавнијих послова у организацији скупштине. За то држим да ту није дангуба у времену, ту се не дангуби, него се добија у послу; за добар посао то је добит. (Чује се: врло добро. Тако је). Добит је да одбор саставимо онако, како ће најбоље бити. Дакле боље је оно што не можемо да свршимо баш сада, да продужимо на ћемо редом гласати, на онај, који имадне савршену већину гласова при другом гласању, он нека буде.

Ја дакле од моје стране предлажем да се остане при закону.

Алекса Поповић: Овим поступком није погажен закон. Закон, а на име члан 70 пословног реда не забрањује да се може укупно гласати, него набраја друге случајеве, где се мора поименце гласати. За то не стоји оно, што каже г. Министар и подпредседник скупштине, да је то законом забрањено.

Подпредседник: Мени је дао реч г. Председник да одговорим на оно, што је казао поштовани посланик, јер се тиче мене и мог говора. То, што је г. посланик казао, то се односи на гласање при претресима каквог предмета, каквог закона или наређења законог, а не на гласање при избору. При

овом гласању, при избору, ту треба сваки да да глас свој лично и да јавно искаже, као што смо и учинили. Сад питање је како ћемо по други пут учинити, како ћемо по други пут гласати? Опет онако исто, опет као и први пут, јер то стоји у закону како се избор чини.

Алекса Поповић: Ја би желио да чујемо тај члан. Нек се прочита.

Подпредседник (Чита): „Глас за одборника даје се лично и јавно. То стоји у члану 75 Тако смо кажем и учинили. Од моје је стране предлог тај, да и сада учинимо тако, т. ј. да приступимо гласању, као што закон наређује ако имамо времена, разуме се, а од закона да не одступамо. (Чује се: да не отступамо).

Никола Крстић: Пошто је г. Грујић изволео прочитати закон, да кажем још неколико речи. Закон јасно каже (чита) како ће се и при изборима гласати као при обичним скупштинским закључењима. Тако стоји у члану 75. пословног реда и ту се закон позива на чланове 65, 66 и 72, а тамо се каже, да буде свршена већина гласова. Та пак свршена већина гласова по прописима чланова, који су поменути, не мора се добити гласањем поименце; на ни члан 76. не каже (чита), да се свршена већина мора добити гласањем поименце. Овде нема претреса, него је само избор лица, а за избор лица каже се у закону (Чита) да мора бити обављен савршеном већином гласова; а ти гласови могу се дати устајањем и седењем у један пут и за више лица. Сад је предлог учињен о томе, који имају највише гласова, а немају савршену већину да се сматрају, да су изабрани за одборнике. Ако вишина скупштине усвоји, да буду изабрани ови људи, онда је са свим одговорено члану 66, који каже, да при свима изборима треба да буде свршена већина. Кад би на овај предлог вишина од половине скупштинара устала и казала, да сматра неке за изабране, ма да при гласању поименце нису савршеном већином изабрани, онда ја не видим у закону ни једног разлога за што то не би било законо. За гласање поименце каже се, кад ће бити, т. ј. или кад влада захте, или кад скупштина реши

Што гласамо овако по именце, то је по невољи, што немамо кандидата у напред, а, кад би имали, онда би сву шесторину или колико би их било предложено у једанпут могли изабрати.

Ја за то предлажем и опет, да скупштина искаже, да се она шесторица, која су добили највише гласова а немају савршену већину, сматрају као изабрани од скупштине одборници за одбор законодавни. (Чује се: не може тако да буде).

Вељко Јаковљевић: Ја се не слажем са г. Крстићем у овоме за то, што би тако било контролисање не савршено, и што онај, који сад има само 10 гласова највише, може добити на другом избору савршену већину. Ја можда сад нећу дати свој глас за онога, који има највише гласова, већ за онога, који има најмање. (Чује се: да гласамо).

Ник. Крстић: Нека се стави питање, па ћемо видити хоћемо ли устајањем да решимо ствар или поименце.

Председник: Господо, хоћете ли да се гласа поименце или устајањем? (Чује се: поименце).

Ник. Крстић: Молим вас, мора се ставити питање, ко је за ово да се гласа да устане, а ко није, да седи.

Председник: Ко је дакле за то да се поименце гласа, тај нека седи, а они који хоћеју да се укупно гласа, ти нека устану? (Већина седи). Дакле да се поименце гласа.

После подне у 3. сахата продужиће се овај састанак.

После подне.

Председник: Састанак је отворен. Господа контролори нека изволе доћи на своја места.

(Долазе: Павле Радивојевић, Сима Несторовић и Љубо Каљевић).

На реду је да се изберу одборници за законодавство. Ја ћу вам прочитати имена кандидата, који имају највише гласова. Димитрије Радовић имаде 60 гласова, Љуб. Каљевић 56; Илија Протић 53; Милан Богићевић 50; Урош Кнежевић 47; Сима Несторовић 47; Вељко Јаковљевић 37; Стојан Новаковић 37; Стојан Марковић 36; Мијаило Лазаревић 42; Јован Илић 35; Сретен Поповић 33.

И од ових 12 кандидата можете изабрати кога хоћете.

Прозивајте г. секретару.

Гаја Јеремић: Овако их упамтити не можемо него да их побележимо.

Председник: Па ако хоћете можемо још један пут прочитати. (Вичу: хоћемо, председник чита имена кандидата. За тим наступа гласање).

После гласања.

Председник: Саслушајте. На овом избору добили су следећа господа већину гласова: Дим. Радовић 98; Илија Протић 67; и Милан Богићевић 96;

Сретен Поповић и Урош Кнежевић немају апсолутну већину гласова; и за то мора бити опет избор између њих двојице. (Наступа гласање).

После гласања.

Љуб. Каљевић: На овом избору добио је г. Сретен Поповић највећину гласова.

Председник: На реду је избор одборника од 9 лица за одбор финанцијски. (Изволте секретару читајте. Кујунџић почиње прозивати. Жагор: Чује се: кандидирајте ви лица. Жагор) Молим вас немојте сви говорити.

Алекса Поповић: Неки желе да знаду који су изабрани за одбор законодавни, да их не би за овај финанцијски одбор избирали.

Аксентије Ковачевић: Закон о пословном реду казао је, да се може бирати онај исти који, је већ у једном одбору изабран; дакле није нужно да се читају имена. (Чује се: нужно је да се чита.)

Секретар Кујунџић: У законодавном одбору ови су: Никола Крстић; Ђоко Павловић; Милош Глишић; Дим. Радовић. Илија Протић; Милан Богићевић; Стојан Новаковић; Стојан Марковић и Сретен Поповић. (За тим наступа гласање.

После гласања.

Председник: Молим вас господо изволте саслушати који су добили за финанцијски одбор апсолутну већину гласова: и ко има за њима највише гласова.

Љуб. Каљевић: Избор је овако испао: Љуб. Каљевић добио је 94 гласа; Сима Несторовић 82; Јово Кремановић 76; Коста Ангула 73; Алекса Спасић 67; Мијајло Лазаревић 62. И имају апсолутну већину гласова.

После њих имали су највише гласова; Коста Јовановић 52; Милутин Гарашанин 51; Урош Кнежевић 50; Алекса Здравковић 46; Јеврем Марковић 39; Данило Данић 38; Адам Богосављевић 32; Ђорђе Станишић 28. Као што видите шесторица су добили апсолутну већину гласова; а сад треба изабрати тројицу између ове шесторице, који највише гласова имају; а то су: Коста Јовановић; Милутин Гарашанин, Урош Кнежевић, Алекса Здравковић, Јеврем Марковић и Данило Данић.

Председник: Изволте сад изабрати од ових шест кандидата тројицу.

Манојло Марић: Молим за реч. Господа председник и подпредседник нису дали глас, а мислим да би и они требали да гласају. (Чује се: не треба).

Председник: Не ће решити ствар ни наша два гласа.

Алекса Поповић: Али може се десити случај кад би била потреба да се само један глас даде; па за то је нужно да председник најпре свој глас даде а не после.

Председник: Јесте ли забележили сва имена кандидата који имају апсолутну већину гласова. (Чује се: јесмо). (За тим настаје гласање).

После гласања.

Љуб. Каљевић: На овом ужем избору добили су следећа господа посланици овај број гласова: Милутин Гарашанин 80; Коста Јовановић 76 и Урош Кнежевић 63. И пошто они имају апсолутну већину гласова, то се са њима попуњава финансијски одбор.

Председник: Састанак се сутра отвара у 9 часова пре подне

На дневном реду биће избор 9 посланика за одбор за молбе и жалбе; избор одбора за адресу: читање извештаја одбора за прегледање пуномоћја, — претрес зе решавање о томе.

Јављам господи посланицима да ће сходно члану 38 пословног реда, стенографске белешке од данашњег састанка,

стојати на стенографском столу, па ту цељ, да посланици, који хоће, прочитају и погрешке у својим говорима исправе. Сваки дан и кад нема састанка, налазиће се код стенографских бележака из јутра од 8 па до 12 часова пре подне, а после подне од 3 до 5 часова по један званичник, који ће показивати те белешке ономе посланику који их захте. После 48 сати, а то је у четвртак у 8 часова те ће се белешке послати као стенографски дневник у штампу.

Састанак је свршен.

Овај је састанак трајао до 7 часова у вече.

САСТАНАК II.

У Београду 12. Новембра 1874. год.

ПРЕДСЕДАВАО

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали сва господа министри.

Почетак у 9 $^{3}/_{4}$ сати из јутра.

Председник. — Састанак је отворен; сад ћемо читати протокол јучерашњи. Г. секретару, прочитајте протокол. (Секретар Милан Кујунџић прочита протокол.)

Има ли ко да учини какве приметбе на овај протокол?

Алекса Поповић: Ја имам у толико да приметим, да нису на предлог председника него посланика Симе Несторовића позвани чланови за контролисање гласова при изборима одбора; дакле у толико је погрешан протокол.

Секретар Кујунџић: Овде нема предлога, него је председник познао скупштину, да се изберу шест посланика.

Алекса Поповић: Али ту не стоји, да је Сима Несторовић предложио.

(Секретар учини исправку и прочита скупштини. Чује се: добро је.)

Председник скупштине: Дакле протокол је свршен. На дневном је реду избор одборника за молбе и жалбе од 9 лица:

нека изволи доћи контролори, да контролишу тај избор. (Долазе: Каљевић, Павле Радивојевић и Сима Несторовић и заузимају своја места) За тим наступи гласање.

После гласања.

Председник: Гласање је свршено. Молим вас ко није гласао нека се пријави (ћуте).

Изволте сад саслушати који су изабрани. Прочитајте господине.

Каљевић: На овом избору добили су:

Алекса Здравковић	85	гласова;
Аксентије Ковачевић	76	„
Мијаило Смиљанић	74	„
Алекса Поповић	70	„
Цветко Јездић	62	„

И ова петорица немају апсолутну већину гласова.

За њима долазе ови:

Вељко Јаковљевић са	56	гласова:
Младен Милијановић	47	„
Марко Лазаревић	36	„
Сава Поповић	35	„
Арон Ничић	32	„
Димитрије Милетић	29	„
Јеврем Марковић	29	„
Јеврем Богосављевић	28	„

Ова осморица немају апсолутну вишину; за то сву осморицу нека сваки забележи па из њих да изберемо четворицу.

Председник: Сад ћемо имати 1 четврт сата одмора па ћемо после предузети уже гласање између ових осам лица.

После одмора.

Председник: Изволте да продужимо гласање.

За овим је предузето уже гласање између поменутих осам посланика, од којих треба још четворицу изабрати за одбор за молбе и жалбе.

Пошто је ово гласање свршено, председник скупштине рече те се прочита резултат гласања.

По овоме добили су на ужем избору по оволико гласова:

Младен Милијановић	104	гласа.
Вељко Јаковљевић	82	„
Марко Лазаревић	73	„
Арон Ничић	64	„

Сва четворица дакле имају апсолутну вишину и по томе сад је одбор за молбе и жалбе подпун.

Председ. Састанак овај продужиће се после подне у 3 сата.

Дневни ће ред бити данашњи, у колико није свршен, а на име: избор одбора за адресу; читање извештаја одбора за прегледање пуномоћија посланичких и решавање о томе.

Сад је састанак свршен.

ПРОДУЖЕЊЕ II-ОГ САСТАНКА.

12. Новембра 1874. године у 3½ часа по подне.

Присуствовала су господа: министар-председник, министар војени, грађевина, правде и унутрашњих дела.

Председник: Састанак је отворен. На реду је избор одбора за адресу. По члану 80. пословног реда скупштина може ако и влада пристане, одредити за поједине предмете одбор, али може и за овај одредити нарочити одбор. Најпре треба скупштина да каже хоће ли за адресу нарочити одбор, па, ако каже да хоће, онда ћу ставити питање влади, да ли даје свој пристанак на то, и, ако влада одговори да пристаје, онда ћу предложити питање о броју чланова за тај одбор. Питам дакле најпре скупштину, хоће ли нарочити одбор за адресу? (чује се: нарочити:)

Ђурђе Ђоровић: Ја велим сва три одбора нека сачине тај одбор за адресу, пошто су већ по три пут бирати. (чује се: не, не, из целине).

Председник: Жели ли ко да говори о томе?

Мијаило Смиљанић: Ја мислим браћо, да би најбоље било, да ми из сваког округа одредимо по једнога човека за ту цел, па онда, ако њима треба још ко, нека га узму, па нека са-

ставе адресу (чује се: тако је, тако је). Ја мислим да би тако најудесније било (чује се: тако је. — Сима Несторовић: и ја га потпомажем).

Петар Ђуричковић: Тако је. Из сваког округа, треба по један, па ако нам још ко буде устребао, ми ћемо тражити.

Председник: Жели ли још ко да говори?

Вељко Јаковљевић: Кад је скупштина установљена да има четвртину владиних посланика, онда ми треба да узмемо као што је казао посланик поп Симљанић из сваког округа по једног и из Београда једног, дакле из 17 округа њих 17 и из Београда једног, а владини посланици после нека изберу од књежевих посланика колико им је потребно на пример могу изабрати шесторицу. (Чује се: влада је све. И ово је влада). И ово су, брате, владини посланици. Зар ја нисам?)

Председник: Је ли довољно говорено? (Чује се: није хоћемо још да говоримо).

Никола Крстић: Ја бих имао коју да кажем, ако ми је дозвољено. Ја чујем, да се жели, из сваког округа да буде по један посланик изабрат за састављање адресе.

Мени се чини, да се помера устројство скупштине, кад се хоће, да се скупштинари деле на округе. Ово је скупштина народна. Овде нису округи представљени, него цео народ. Сваки појединн посланик заступа овде интересе целог народа. Овде не може бити говора о округима. Овде не може бити дебе између владиних и народних посланика. Овде смо сви народни скупштинари, делови једнога народа, па и представљамо један народ. Ми дакле треба интересе народне да заступамо, ми треба да се договарамо, и да водимо бригу о свему што треба народу. Што се тиче округа, сваки ће посланик у име своје предлагати, шта треба кад буде говор о некој ствари. А сад овде, кад треба да се говори о адреси, где треба да се каже шта да се одговори на престолну беседу, ја држим да нема никако места тој дебби између округа и нароши и између владиних и народних посланика. Овде треба скупштина из своје средине да бира кога хоће да уђе у одбор; а не по округима. Не би имало свог значења захтевање, да се посланици у одбор

за адресу бирају по округима. Ово је место, где је заступљен цео народ, где је сваки дошао са чистим срцем да брани интересе целог народа. С тога ја сам противан томе да се по округима бирају, јер, као што рекох ја не налаз им да то може имати какав стварни утицај на саму ствар. (Чује се: није тако.); а и не одговара тај захтев прописима.

Павле Радивојевић: Г. Крстић наводи у том смислу, да у тај одбор буду само књежеви посланици а не и народни; ја мислим, да смо и ми српски синови, да смо и ми сви из народа, па и ми хоћемо да учествујемо у прављењу те адресе. За то да бирамо из сваког округа по једног. Г. Крстић његовим говором одваја посланике народне од књежевих посланика. Ми хоћемо да бирамо из народа, па кад је књез наш отац, да му кажемо у адреси шта народ жели.

Милија Миловановић: Ми кажемо, да свако окружије зна по једног свесног човека, коме ће да повери заступање интереса свога округа, јер сви округи немају подједнаке потребе.

Никола Крстић: Ја бих имао да говорим, јер ме је г. свештеник Павле рђаво разумео.

Председник: И мени се чини да г. свештеник није добро разумео.

Никола Крстић: Ја сам казао тако јасно, да нико не може казати, да правим разлику. Ја сам по готову обећен пред лицем целог народа, да ја правим разлику између народних и књежевих посланика. Тамо ће (показујући на стенографе) се забележити онако, како сам говорио, па ће се видети, да ја нисам делио ни цепао посланике. Не може овде бити дебе нити пак какве разлике. Овде смо сви скупштинари па како бих ја правио какву разлику? Далеко је од мене такна мисао. Ја само кажем, да не треба да се бира по округима. Ја држим да нисам тиме ни једног посланика увредио; а имам права да слободно искажем своје мишљење.

Милан Брачинац: Браћо, ми смо за протекше три периоде тако упражњавали, сва три одбора да се саставе, па смо им придавали и секретаре да сви заједно саставе одбор за прављење адресе. Тако смо до сада чинили, па бих казао, да

и сада не правимо никакву разлику. Ако нам устреба још ко из скупштине, ми га можемо додати.

Милош Пантић: Ја сам за то, да се из сваког округа бира по један, јер ће тако бити заступљена цела земља; а овако онај из једнога краја не зна шта је нужно другом. (Чује се: тако је).

Петар Ђуричковић: Почем о томе нема у пословнику изречно казано, ја мислим, да је најпробитачније и најбоље да дође из сваког округа по један, и из вароши Београда један, а од господе књежевих посланика колико треба, јер се тако само може да изрази жеља наше миле домовине. И тако ће најзгодније бити, да се све испита што желимо. Тако је најбољи пут.

Милан Брачинац: Ја кажем да не би губили време. Ту ће доћи адреса, на после, кад се она изнесе пред скупштину онда сваки може да каже шта хоће.

Аксентије Ковачевић: Члан 78. закона о пословном реду каже: (Чита:). Сад овде треба да се поведе питање, хоће ли да се гласа за одбор и колико ће лица требати за тај одбор; па да се одреди нарочити одбор, кад се не може друкчије да склопи.

Илија Стојановић: Према члану 80. пословног реда ја држим, да адреса није предмет каковог закона и да ту нека влада никаквог пристанка за то, што је Кнез изјавио своје мишљење у беседи, а сад скупштина без пристанка владиног треба да каже шта има, те тако да изјави Кнезу своје жеље. За то сам ја опет за тај предлог, да се из сваког округа изабере по један, а и владини посланици нека учествују према броју народних посланика.

Председник: Браћо, ја мислим да је о томе било довољно говора (Чује се: довољно.); него да приступимо гласању. (Чује се: добро, добро).

Питам дакле најпре скупштину, који је за нарочити одбор, тај нека седи, а који није, нека устане. (Чује се: Ми се не разумемо. Хоћемо да знамо шта је „нарочити одбор.“)

Димитрије Милетић: Нека се учини јасније питање: Хоће ли се нарочити одбор саставити гласањем, или из сваког округа по један.

Потпредседник: На среди је питање, које је ставио г. председник, хоће ли бити нарочити одбор или не, а, како ће бити тај одбор састављен, то после може доћи на саветовање и решавање (Чује се: нарочити.). Нарочити одбор, то значи да се не предаје ни једном од ових садањих одбора, него једном засебном, а колики ће бити број тога одбора, то ће се одредити, пошто се реши питање: хоће ли се састављати такав одбор.

Дакле, г. председник, како сам га ја разумео, ставио је ово питање: који је за то, да буде нарочити одбор, тај нека седи, а ко је противан томе, нека устане. Је ли разумљиво питање? (Чује се: јесте).

Ђорђе Пантелић: Ја мислим, да би требало допунити то питање, јер оно што није, то се не зна шта је. Него ваља овако да се каже: „ко је за нарочити одбор овако и овако да буде, а ко није, тај нака седи или нека устане, како буде, само да се зна оно, „ко није“.

Потпредседник: Ја мислим да је доста чисто питање г. председниково: *ко је за то, да буде нарочити одбор* тај нека седи, ко је противан нек устане, а како ће тај одбор бити састављен, то ћемо после казати, јер, кад кажемо да хоћемо нарочити одбор, онда треба да тражимо пристанак владин. Пре но што каже скупштина, да хоће нарочити одбор, не може да се пита пристанак од владе. Дакле, који је за то, да буде нарочити одбор, тај нека седи, а који је противан томе, тај нека устане.

Министар председник: Ако скупштина жели, поред постојећих одбора, да састави један нарочити одбор за адресу, онда је нужно и влада да да своју реч. Она изјављује, да нема ништа противу тога, но имам за дужност да напоменем, да, почем састав и стварање овог одбора не може бити друкчије, него у споразумљењу између скупштине и владе, то разлози они, које посланици наводе, да се посланици по окрузима бирају, нису никако у духу устава, и влада не може на то пристати, јер кад се каже, да сваки појединн члан представља ни-

тересе целе земље, а не округа и вароши, то ја сматрам за дужност да изјавим, да влада не може пристати на тако делање. Скупштина је једноставна, скупштина преставља целу земљу, а сваки скупштинар је частица народа, јер, кад би ушли у та делања, онда би се ценали. О томе дакле не може бити реч по посматрању владином, да се цена на округе и вароши, него скупштина из целине своје, као што је свакад чинила, — а то ће и у будуће чинити, — нека изабере оволико, колико налази за потребно. То је владино посматрање, а држим, да имам позив да вам кажем то владино посматрање, јер, у пословном реду предвиђено је стварање других одбора, дакле казато је, да се они могу тек по пристанку владе образовати; а ценање на округе и на владине и невладине посланике, мислим, да нема места ни по духу устава, ни по закону. (Чује се: тако и ми хоћемо).

Председник: Је ли скупштина за то, да се нарочити одбор изабере?

Иван Тадић: Нећемо да се раздвајамо. Ми смо сви народни и владини, него хоћемо да изберемо људе, који кога хоће. Сви смо ми наши људи, сви смо наша браћа, сви смо дошли да радимо за владу и народ; нећемо да се раздвајамо.

Алекса Поповић: Мени је у толико жао, што се овде подмеће неко ценање. Ми на то нисмо мислили, него смо говорили за то, да би тако што живље представили жеље и потребе сваког округа. Није могуће, да сви окрузи имају подједнаке потребе и жеље. То нас је руководило што смо казали, да из сваког округа дође по један, да би тако народ могао да изјави своје жеље у адреси. За то смо мислили да буде из сваког округа по један, а ценање нека буде далеко од нас. (Чује се: тако је, тако је).

Мијајло Смиљанић: Ја мислим, да нико не иде на ценање, него смо дошли да сви заједнички радимо.

Председник: Ја оглашавам ово за свршено тако, да буде нарочити одбор за то. Сад је питање о броју лица колико хоћете да буде?

Љубомир Каљевић: О броју не може бити говора, док се не реши питање о томе, хоће ли се по окрузима бирати.

Потпредседник: Ја мислим да знамо шта смо најпре решили. Мислим да је то решено, и председник је огласио да је скупштина решила, да буде један нарочити одбор за адресу. Колики ће тај одбор бити, од колико чланова, то је сад питање на среди, о коме можемо да се разговарамо и да се саветујемо колико хоћемо. Колики ће дакле број чланова у томе одбору да буде, или 9. или 12, или ће бити 18. или ће бити више или ће бити мање. Сигурно не ће нико бити мишљења да за оваку важну ствар, као што је одбор за адресу, — буде мањи, но што је обично у ма ком одбору, а не ће ваљда бити ни за то, да буде више, но што је у сва три одбора. Дакле нешто средње, више од 9. а мање од броја сва три одбора.

Милан Брачинац: Овде су се повела два питања: да ли ће да буде нарочити одбор или да се за одбор узме из сваког округа по један.

Председник: Молим, решено је да буде нарочити одбор. Сад је само питање о броју. Кажите нам колики би број желели да буде (Чује се: ја сам за 9. ја сам за 24).

Има ли још који да говори?

Вићентије Старчевић: Ја бих био за то, да се ви г. председниче са владом споразумете, па колико ви нађете за потребно, толико нека буде.

Председник: Има предлог за 24. има ли ко да је противан томе (Чује се: много је, много).

Има предлог за 9. као што су и сви одбори од 9. лица.

Сад има и тако и тако, онда најбоље да пређемо на гласање. (Чује се: на гласање).

Јанко Шафарик: Господо, ми смо већ показали да немамо толико поверења према оним људима, које смо толиким гласањем изабрали у она три одбора. Дакле ја бих предложио то, да се не би гласови раштркали, и да се не би проводило толико време у залуд око тога, — да преполовимо на пример и то број свију тих повереника, па да изберемо из сва та три одбора по неколико; на пр. 14., па онда да гледамо, да гласамо за све оне као кандидате; јер иначе, бад би слободно бирали, изабрали би 40. или 30. других кандидата, па би морали два

три пут гласати. Него, оне смо већ изабрали, већ смо им поклонили поверење, дакле половину од њих да изберемо за тај одбор за адресу. То би било олакшање посла, а то су већ повереници, већ су од скупштине добили гласове, да имају њено поверење, те би тиме тако скратили посао. Ја то мислим.

Председник: Већ има предлог за 14., има ли ко да говори о томе?

Илија Стојановић: Ја сам предложио већ за 24.

Председник: Молим, ви сте казали ваше мишљење, немојте понављати по други пут.

Тодосије: Ја мислим да би било довољно да буде и тај одбор од 9. лица, као што су и остали одбори.

Председник: Ја сам већ казао, да има предлог за 24., а да има и за 9. Последњи је предлог за 14. (Чује се: 18). Молим вас, чујте: председништво предлаже 18. (Чује се: врло добро, прима се).

Је ли решено? (Бива).

Дакле сад изволите гласати. (Чује се: дајте четврт сата одмора).

Имате четврт сата одмора.

После одмора.

После гласања.

Каљевић: Гласање за одбор адресе испало је овако: г.г. Јездић добио је 105 гласова.

Јован Кремановић	добио је	102 гласа.
Љубомир Каљевић	„	95 „
Милош Глишић	„	94 „
Милан Кујунџић	„	90 „
Димитрије Милетић	„	88 „
Сима Несторовић	„	86 „
Урош Кнежевић	„	84 „
Сава Поповић	„	75 „
Адам Богосављевић	„	69 „
Вељко Јаковљевић	„	68 „
Петар Ђуричковић	„	62 „
Никола Павловић	„	61 „

Ова Тринајесторица имају апсолутну већину.

Сад по већини гласова долазе на ред ови посланици; а ја ћу вам огласити десеторицу пошто нет треба да се изберу:

Ђурђе Боровић	58	гласова
Јован Јуришић	57	„
Илија Протић	50	„
Милутин Гарашанин	50	„
Мијајло Лазаревић	50	„
Алекса Здравковић	48	„
Димитрије Катић	43	„
Алекса Поповић	40	„
Стојан Новаковић	39	„
Мијаило Смиљанић	39	„

Председник: Молим вас господо посланици, овде има једна молба посланика Алексе Стојановића, којом моли да му се за извесно време дозволи одсуство. Молим вас прочитајте г. Секретару. (Кујунџић чита молбу Алексину, у којој тражи 20 дана одсуства).

Председник: Дакле одобрава ли се? (Одобрава се.) стенографске белешке од данашњег састанка стајаће сутра од 8. часова у јутру готове опако и за ополико времена, као што сам вам казао јуче.

Састанак сутра у 9. часова пре подне.

Дневни ред:

Довршење избора одбора за адресу; читање извештаја одбора за прегледање пуномоћја; преглед и решавања о томе.

Састанак је свршен.

САСТАНАК III.

У Београду у Среду 13. Новембра 1874. године.

Почетак у 9 и по часова.

Присуствовали су сви Министри.

Председник: Састанак је отворен. Изволите саслушати читање протокола јучерањег састанка.

Секретар Урош Кнежевић чита.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола?

Јанко Шафарик: Ја имам само ту примедбу, да ја ни сам предложио да се одбор за адресу састави из сва три одбора, него да се из та три одбора изабере нуждан број гласањем т. ј. половина гласањем да се изабере.

Председник: Примате ли ту примедбу? (Чује се: примамо)

Никола Кретић: Молим да кажем нешто што се формалности тиче. У 43 чл. посл. реда стоји: да у протоколу морају бити написана имена председавајућег и имена присуствујућих министара; а ни сам сигурно ни у јучерашњем ни у данашњем протоколу, да су иста имена записана. Да се не би пребацило, да има у протоколу какве неуредности противу закона, мислим, да то треба поправити. Закон каже, да се имена ставе, па треба тако и да буде.

Секретар М. Кујунџић: Молим, у јучерашњем протоколу записано је. Ево чујте. (Чита).

Председник: У данашњем ће се поправити.

Ђорђе Ђорђевић: Ја сам јуче казао и предложио да се сва три одбора саставе за адресу, но то није записано, па после тога кад је Брачинац говорио о томе, ја сам и онда говорио, па и то није записано.

Председник: Молим вас браћо. Сваки који устане нека своје име каже, да би се могло записати ко говори, јер овако не можемо да знамо име говорника а у протокол мора да дође име свакога, који говори.

Дакле прима ли се овај протокол? (бива).

Знате ли има ли одсуствујућих посланика, који нису дошли у скупштину (чује се: Ранко Тајсић). Има ли још ког (Стојан Новаковић и Милан Миличевић).

Сад је на реду да се прочитају три указа кнежева.

Секретар М. Кујунџић чита указ Његове Светлости којим се овлашћује Министар правде, да поднесе овогодишњој народној скупштини предлог закона о изменама и допунама у казненом законику.

За тим чита други указ Његове Светлости, којим се овлашћује Министар Правде, да поднесе овогодишњој народно скупштини предлог закона о изменама и допунама у трговачком законику.

И на послетку указ Његове Светлости, којим се овлашћује Министар Правде, да поднесе овогодишњој народној скупштини предлог закона о изменама и допунама у закону о стечајном поступку.

Председник: Мислим, да се сва три указа упуте законодавном одбору (бива).

Изволте саслушати једну депешу.

Секретар М. Кујунџић: прочита депешу којом чиновништво и грађани вароши Шапца честитају рад овогодишњој скупштини. (Скупштина одазва се са бурним „Живили“).

Председник: Изволите сад даље да продужите гласање за пет посланика, који ће доћи у одбор за адресу.

Пошто одређени чланови за контролисање гласова заузеше своја места, приступи се гласању.

После гласања.

Љубомир Каљевић: На ужем избору одбора за адресу, изабрани су следећи посланици:

Ђорђе Ђоровић	са	80	гласова,
Мијаило Смиљанић	„	76	„
Алекса Здравковић	„	66	„
Јован Јуришић	„	62	„
и Илија Протић	„	62	„

Сви ови имају апсолутну већину.

Председник: Свршен је избор одбора за адресу. Сад имате четврт часа одмора.

После одмора.

Председник: Молим, изволте саслушати извештаје одбора за прегледање пуномоћја. (Секрет. Кнежевић чита извештај одборски).

Ја мислим, господо, да се пре реши за оне посланике, који су оставку дали, па после да пређемо на оне друге, јер

може бити да ће бити какве дебате за оне друге. Прима ли се? (Прима се).

Сима Несторовић: Ја сам брао у одбору задржао право устмено да говорим онде, где је већина одбора казала да неке тужбе немају призрења, и да нису доказане. Што се тиче тих тужби одбор, т. ј. већина одбора, није могла казати да оне не важе, кад оне ни су ни у чему испећене; зато сам ја мишљења, да се те тужбе испеде на онда да се види, да ли је тако или не. Јер ако хоћемо да узмемо у призрење на многим местима чују се, разносе се разни гласови да је било притиска од стране власти, на сад треба да се то сазна и испеди, а ако би скупштина хтела, то би могла да изабере кога од својих чланова да и он учествује у том испећењу. Што се тиче Раденка Драгојловића, ја немам ништа да приметим; т. ј. имао бих нешто, али бих желео, ако може бити у тајној седници.

Један: Ја тражим да кад кога од посланика спречава да буде посланик, да се то решава у тајној седници.

Мијаило Лазаревић: Ја мислим да пређемо на дневни ред а после кад буде питање о овим посланицима, онда да о томе и решавамо.

Подпредседник: Господо? Председник ставио је питање скупштини: хоће ли да решава о овим изборима по реду, како су у извештају стављени, или да узме најпре да реши о оним посланицима, који су оставку поднели: а то су: Мијаило Марковић, Вујо Васић и Стојан Вељковић; тројица њих. Сад ја мислим да је то на реду да се каже: прима ли се предлог председника. Ако се прима онда је свршена ствар, онда ћемо за тим прећи на друго. (Вичу: Прима се).

Председник: Остаје ли тако? (Остаје.) (Секретар Кнежевић чита извештај одборски на оном месту, где се говори о крагујевачком посланику Мијаилу Марковићу. За тим чита његову оставку која гласи овако:)

Суду општине крагујевачке!

И ако ми није тај суд саопштио, као на сигурно дознајем да сам поверењем овдашњег грађанства, изабран за представника његовог за предстојећу трогодишњу периоду скупштинску.

Но пре свега имам да захвалим нашему грађанству које ме је оваковим поверењем одликовало, али ја се тога избора примити не могу за то, што је у погледу бирања народњег посланика од стране суда општинског учињена ова груба погрешка, а на име: што је тај суд против законо од права гласања искључио више стотина пореских глава, дакле већи број овдашњег грађанства који у законим изузећама нису, и који по закону имаду право гласа, а забрањено им је било гласати.

Ово благовремено изјављујем суду општине крагујевачке ради његовог знања, и даљег управљања.

27. Октобра, 1874. год.

Крагујевац.

Суда општинског поизван
Мијајло В. Марковић.

После тога прочита записник бирачког избора, који гласи.

Записник

Изборне скупштине вароши Крагујевца, држане данас, почета у 8 часова пре подне, а свршена у 5 часова по подне на начин у изборном закону скупштинском изложени.

Имало се је решавати и решавало се је о избору посланика вароши Крагујевца за предстојећу тригодишњу периоду.

Од стране Јована Петровића пушкара, Павла Петровића бандисте и Симе Терзића дунђерина овд., изказата је одбору оном устмена жалба, у томе, што им он — одбор — глас примити није хтео, а ово је учинио с тога, то јест није им глас примио што они нису у бирачком списку стављени, нити су се чл. 11. изборног закона скупштинског ползовати хотели.

Бирача по бирачком списку има 866 и дошло их је и гласало 245.

Бирани су 8., Мијаило В. Марковић, Павле Ј. Вуковић, Сима Стевић трговци, Мијаило Миливојевић, председник овд. општ. суда, Тодор Туцаковић, Стеван Станојевић трговци, г. Сава Грујић бивши артилеријски капетан овд., и Марко Алесић трговац, сви овдашњи, сем г. Грујића. Ови су добили гла-

сова, и то: Мирковић 179., Вуковић 33., Стевић 20., Миливојевић 7., Тупаковић 3., Станојевић 1., Грујић 1. и Алексић 1.

Од свијех бираних, прво именовани Мијаило В. Мирковић, имајући савршену већину гласова, на основу члана 37. изборног закона скупштинског, оглашен је за посланика варошки Крагујевца за предстојећу три-годишњу периоду скупштинску.

24. Октобра 1874. год.
у Крагујевцу.

Председник
бирачког одбора изборне скупштине
варошки Крагујевца
М. Миливојевић.

Писар:
Марко Д. Шарчевић.

Чланови одбора:
Сава Р. Петровић.
Јован Спалајковић.
Живко Голубић трг.
Петар С. Радојичић.

Каљевић: Ја налазим да закључак одбора није уместан. Одбор вели, да се тако има узети, да се је Мирковић одрекао; али кад се оно писмо добро проучи, види ће се, да се г. Мирковић није одрекао избора, јер није казао да се не може примити избора, нити је навео узроке због којих се не може примити, и који би били са свим одричући, него је казао ово: „ја не могу да се примим за то, што држим, да је избор био незаконит, јер у бирачком списку ни су уписана сва лица, која имају право гласања, на с тога је хтео, управо рећи, да упути своју ствар пред скупштину, па ако скупштина нађе, да је избор био незакон, онда, да она и реши, да ли је он по закону изабран, онда треба да дође, а ако није, онда да се нареди нов избор, али то стоји, да он оставку није дао. Оставку је дао Вујо Васић и Вељковић, а ово није оставка, него је просто упутство на скупштину, да она реши, је ли избор законит или не.

Аксентије Ковачевић: Ја подпомажем г. Каљевића у томе његовом разлогу, јер сам и ја био спремно раније такве разлоге.

Милан Брачинац: Кад би Вуловић дао оставку, онда би он требао исту скупштини да поднесе; али он је дао примирителном Суду, па за то сам ја мишљења, да скупштина реши, да ли је избор учињен по закону или не, па ако реши да је по закону учињен, онда да га позовемо да дође, јер ја његову оставку сматрам као условну.

Мијаило Лазаревић: Пошто је посланик Мијаило изабран, и пошто су на збориште дошла онолико лица, а у закону је казано, ко може доћи, ако не, они су могли да учине употребљење закона ако су изостављени из бирачког списка. Г. посланик тврди, да му је избор не законит, и мисли да ћемо исправити. Пошто он неће да дође, ја мислим да он неће да се прима избора, нити оставке даје, а избор је потпуно законит, за то што су они чланови требали да учине употребљење, па да се жале ако су избрисали из бирачког списка, а види се да су се само тројица жалили. То су ваљда људи, који не плаћају порез. Дакле посланик види се да неће да се прими, а оставку заиста не даје а избора се не прима. За то мислим да се тамо нареди други избор, по што се он не прима.

Арон Ничић: Овде смо на чисто с тиме, да ово није оставка, него само постављен један услов, да не ће да се прими за то, што као мисли да избор није законит. Сад је ли законит тај избор или не, о томе оћу коју да речем.

Кад се ни с које стране не помиње да при овом избору није по чл. 7 избор. зак. начињен био списак бирачки, и да по чл. 8. ист. закона није био тај списак изложен на слободан преглед у писарници општинског суда свакоме, који би хтео да га разгледа, — онда ко се није хтео да користи чл. 11. ист. зак. да за опредељено време протестира што није забележен у бирачки списак и чланом 12. и 13. т. ј. да се жали против тога надлежним путем, — сваки се тај по моме мишљењу на неки начин одрекао свога бирачког права, напустио га је, па може се баш рећи, да га је и изгубио.

На тај начин Мирковића су бирали они, који су имали права да бирају, и који се хтедоше да користе употребом тога свог права. И тако је по мом мишљењу избор крагујев. посланика законит, кога треба позвати у скупштину, а њему

за тим стоји на вољи, да се прими тога или не. (Чује се: „Врло добро. Тако је“.)

Вељко Јаковљевић: Ја сматрам г. Вуловића да је посланик само да се позове на своје место.

Др. Никола Крстић: Ја сам дужан да проговорим неку реч о овој ствари, јер сам био у одбору, а у неколико сам био и известилац одбора. Питање може бити само шта да се уради. О томе је ли законит избор или не, о томе ја мислим да не може бити решавања, јер о томе није ни поведен спор. Што изабраник по своме уверењу држи, да избор није законит, јер су из бирачког списка изостављени неки, који би требали да уђу, то не значи ништа. Не може значити ништа за то, што закон изриком каже шта треба да раде они који су изостављени из бирачког списка. Списак је био састављен, изложен на углед, имали су времена 8 дана сви да протестују против тога, што су изостављени, и да траже да буду уведени у списак. Да је то све урађено општински би суд о томе донео решење, отуда би дошла ствар окружном суду, а отуда касац суду, па би ствар била решена, и они, који су били лишени права, добили га. Али кад све то није било урађено, и кад 31. члан изборног закона изриком каже, да ће одбор бирачки примати гласове само од онога бирача, чије је име у бирачком списку уведено, онда не може бити сумње онда не може бити говора, да би избор г. Мијанла морао бити законит.

Сад је друго питање шта да се ради. Изабраник каже: ја не могу да се примим избора. Побуда његова за што не може да се прими, те је друго, то је његова лична ствар. Скупштина није власна да га натера, па да каже, мораш се примити, нити скупштина може казати, да је избор био закон или незакон, кад то није предмет саветовања. Скупштина ни једног посланика не позива у скупштину, изузимајући случај, који је предвиђен, у чл. 5. послов. реда, где се каже, да само онда, кад не би било довољног броја посланика колико их је по чл. 82 устава нужно да скупштина може радити, да ће их тада одбор за пријављивање позвати да на скупштину дођу. Тај случај овде није. Из свега овога шта излази? Или да оставимо г. Мијанла да седи код куће, јер је казао, да не ће да дође: или, почем је он казао изриком врло јасно у свом писмену, истина не скупштини, но општини својој: ја не могу да се примим избора, то да се искаже почем не ће да се прими избора нека буде нов избор, па ако га опет изберу, онда може доћи овамо јер ће наћи довољно уверења да је његов избор одговарао законским прописима. Шта више, могла би се ствар оставити не решена, па ако би он према извештају одбора налазио да је законит посланик, он би дошао и скупштина би га примила; а ако не би дошао остао би Крагујевац у скупштини незаступљен: па да се то не би догодило, почем се за избор не може рећи, да је незаконит, одбор је и био мишљења, да се сматра, да је г. Мирковић поднео оставку; те за то и да треба да се нареди нов избор.

Алекса Поповић: Не треба узимати само неки део из изјаве Мирковићеве онде, где каже: не могу да се примим, него треба узети целу садржину његове изјаве. Он каже не могу да се примим с тога што сматрам да је не законит избор. Ако скупштина донесе закључење, да је избор законит, онда ће се може бити он примити, а дотле се примити не ће, јер мисли да је избор не законит. За то сам ја мишљења, да ми најпре огласимо да је законит посланик, па ако се не ће да прими, он ће то опет изјавити.

Петар Ђуричковић: Ја у колико сам ову ствар схватио, ја сам видео, да овде није питање, да ли је законит избор или не, јер се нас то не тиче. Како се види г. Мирковић је просто из свога убеђења дао оставку, и навео узроке за што то чини, па за то сам да се уважи оставка, а ако га изрон Крагујевац на ново изберу, онда нека дође.

Манојло Марић: Ја мислим да му се да на знање, да скупштина не сматра да је избор не законит, па, ако хтедне, он ће се тиме послужити и доћи ће, а ако не хтедне, онда да се нареди нов избор.

Мијанло Лазаревић: Скупштина не би могла о том решавати да ли је његов избор законит или не, јер је г. Кр-

стић довољно објасно ту ствар. Јер кад би се скупштина упуштала у то решавање, да ли је законит или не, ту би се ствар одуговлачила, требало би ту тражити податке општин. суда, да ли су заиста наводи г. Мијаила умесни, да ли су сви ушли у списак или не. То би дакле дало врло много посла скупштини, да се занима око тог питања. Но јасно се види из изјаве г. Мирковића да он сам сматра да је избор не закон за то, што нису многи гласачи дошли а то је и у више општина учињено, па за то он не ће да се прими тога избора. Ја сам тога мишљења, да се нареди у Крагујевцу нов избор, па ако га општина изабере, онда добро. (Вичу: нећемо, да се гласа.)

Павле Радивојевић: Из оставке г. Мирковића баш ништа се не види за што он не ће да дође у скупштину. Није ништа набројано за што не ће да се прими, него само због неке личне омразе.

Ђорђе Пантелић: Ја бих молио да се види шта је учињено са тужбом оне тројице грађана, да ли је она расправљена или не, јер то има више важности него изјава онога посланика, која, види се, нема никаква закона основа.

Потпредседник: Ја у колико сам разумео, ову оставку г. Мирковића, ја је сматрам као условну оставку, т. ј. тако ако би скупштина нашла да је донета овај избор незаконит. Као што се мени (Мијаилу) чини, у кругу мојих грађана изостављено је од гласања толико људи, па сад ја по таквом избору да идем на скупштину, то ми не допушта моја част да се примим тога. Али ако скупштина нађе, да је тај избор законит, онда мислим, да се од себе разуме, да не стоји онда ни оставка. А, разуме се, ако он да просто оставку, онда је друга ствар.

Председник: Је ли довољно говорено? (Вичу: „довољно је".)

Молим браћо, који је за предлог, да се оставка уважи, тај нека седи, а ко је за предлог да се оставка не уважи, тај нека устане. (Велика већина устаје.)

Дакле већина је да се оставка не уважи?

Сад прелазимо на изабраног посланика Вују Васића, који је дао оставку.

Секретар Књежевић чита извештај одборски о томе.

За тим чита оставку изјављену на протоколу код началства. Оставка гласи:

Рађено у Началничеству Рудничком

5. Новембра 1874 год.

Кад је призватом у Началство Вују Васићу, трговцу овдашњем, саопштено да је општином Г. Милановачком за посланика идуће тригодишње периоде скупштинске изабран, и да му као таковом 7. тек. мес. у Београду ваља бити и понуђен да прими пуномоћство које му је бирачки одбор на посланство дао, он одговори што иде:

„Признајем да ми је саопштено као изабраном посланику из овдаш. вароши да 7. тек. мес. будем у Београду, али се избора примити не могу, нити означеног дана онамо бити са ових узрока:

Што сам удов и у кући сада нигди никог немам сем једно служче. На би примивши се избора морао како дућанску радњу моју тако и шпекулативну напустити. па и саму кућу затворити па њи и у томе случају за мене би велика штета била.

Ови узроци држим да су такви да ме избора и одлазка у скупштину ваља поштедити, тим пре, што држим да нико ко ми је добру рад неће желити да пропаднем. На Началст. молим, да овај мој одговор као и то да ни сам примио пуномоћство коме зна саопшти.

Вујо Васић.

Секретар, М. Љубевица. Одостоверава начелник, Н. Атанасковић.

Даље прочита писмо општинског суда, управљено на начелство које гласи:

Начелству окр. Рудничког.

Суд ово-општински јавља начелству, да је на јучрошњем изборном скупштинском састанку у овдашњој варошн изабрат за народног посланика за овдаш. варош Вуја Васић трговац

овдаш. према савршеној већини гласача који су за њега, Вују гласали, и што се види изнод под печатом прошивених четири табака кандидата бирачког избора.

На пошто је Вуја Васић синоћ за посланика изабрат, устројено му је под пуномоћство од стране одбора скупштинског — но на избор Вуја непристаје нити пуномоћство прима већ поднео је суду општинском своју изјаву на име оставке и каже, да се избора не прима.

Зато суд општински у понизности Начелство извештава ради даљег поступка у овој ствари.

№. 2292.

4. Новембра 1874 год. Члан суда општин.
у Г.-Милановцу. Мијаило М. Томић с. р.

Председник: Уважава ли се оставка? (Уважава се.)

Милан Брачинац: Уважава се с тим, да се нареди нов избор. (Чује се: „То се зна“.)

Председник: Јесте ли сви мишљења да се нареди други избор? (Вичу: јесмо).

Сад је на реду оставка госп. Вељковића, посланика кнежевог,

Секретар Кнежевић чита извештај одборски о томе а за тим и оставку која гласи:

Народној Скупштини!

На предлог Госп. Министра унутрашњих дела, Његова Светлост, Кнез Српски, Милан М. Обреновић IV. благоволио је поставити ме за посланика на народној скупштини.

Но како ми стање здравља, у коме се налазим, не допушта, да ову поверену ми дужност испуњавам како би ваљало, — ја овим подносим Народној Скупштини оставку на ово звање посланичко.

8. Новембра 1874 год.
у Београду. Народне скупштине покоран
Стојан Вељковић.

Мијаило Лазаревић: Да ли је г. Вељковић поднео лекарску сведочбу, да је болестан?

Секретар Кнежевић: Није поднео.

Мијаило Лазаревић: Ја нека му се уважи оставка кад се не прима. (Жагор).

Председник: Предлог је да се не уважи.

Каљевић: Ја мислим, да сваки посланик има право да да оставку.

Мијаило Лазаревић: Ја сам казао да се уважи, а не да се не уважи.

Председник: Дакле да се уважи оставка? (Вичу: уважава се. Чује се: али да се други одреди.) То је кнежев посланик, то није наше, него је његово.

Секретар Кнежевић: Сад имамо за посланика Јадранског, Вићентија Старчевића (чита извештај одборски о томе. Даље чита тужбу Јеврема Бојиновића која гласи:

Телеграм

25. Октобра 1874. године Лозница.

Г. Министру унутрашњих дела
Београд.

24. овог месеца држат је избор за народног посланика у Брњцу за срез јадрански и овако је било: без да су повереници у скуп дошли но само од прилике 19 људи са којим су у присуству полицаје изабрати за присуствујуће два пашанца а који су председнику који ову ствар руководи два рођена зета. Кад су сви повереници у скуп дошли јавно су протествовали противу тога: Како су могли доћи старац председник и два рођена његова зета као присуствујући, и зашто је са овима полицајни — српски — чиновник при целом овом избору био, а његов опет пандур оружан на вратима за то време стајао.

На сад за то, што су избор руководећи председник и присуствујући његови рођени зетови, и што је избор на крај среза ди никад скуп држат није но на сред среза, нек ми је слободно сумњати, да је се тим ишло да се свој протури као Вићентије Старчевић, који је као што је речено дошао за присуствујућег, а то није могло бити, а са тога (разумем сумњам) да је у наточ овога (значи Вићентија) биран из Лоз-

нице Јован Бошковић. Уз ово најпосле јављам г. министру и то да ако је могућно буде други избор четврти дан, а не, као што је заказан пети, тим пре, што је четврти дан празник. Молим за одговор и ја га данас у Лозници чекам. Одовор плаћен.

Министра покоран
Јеврем Бојиновић.
из Добрића среза јадранског.

Даље чита сљедећу тужбу:

Народној Скупштини!

Избор посланика у срезу јадранском, није законо објављен и по томе је незакон.

1, С тога, што је дан 24. Октомбра т. г. као на дан указом Његове Светлости за бирање посланика одређени добио Вићентије Старчевић 61 а Јован Бошковић из Лознице, 59 гласова, а по чл. 64. изборног закона скупштинског требало је с места ступити по новом гласању између Старчевића и Бошковића, и то нам не даде срески писар г. Милан Дабић говорећи да би то било против законо.

Овоме је сигурно било тај узрок, што је се видило, да ће Бошковић на ужем избору и то огромну већину имати.

2, Овим је остављено време те су окружни помоћник г. Матије Радовић, срезки начелник и писари ходили по селима и заплашивали поверенике, да за Бошковића не гласају, и

3. На самом пак избору који је извршен после три дана 28. Октобра т. г. присутни су били, г. начелник окружни, помоћник начелништва, срески старешина и писар срезки г. Дабић а ово све тврди да избор није закони био.

Па с тога жалећи се против незаконог избора, који је с повредом уставне слободе, с повредом чл. 64. изборног закона скупштинског извршен, тражимо да се исти поништити изволи и други избор посланика за срез Јадрански и то без мешавине полицајне власти нареди. А да су г. помоћник начелништва Радовић и г. Дабић претили повереницима ако за Бошковића гласе даду, у стању смо доказати, само ако би се комисија одредила, да ову ствар испита; а држимо да су и

горња одступања од закона довољно да кажу незаконитост избора Вићентија Старчевића, тим пре, што је треће подписани наморан од г. помоћника Радовића, да мора гласати на Вићентија, а јошт и више њих има шта ћемо доказати.

6. Новембра 1874 год.
у Лозници.

Народне скупштине понизни
повериоци:
Цвејо С. Осатовић с. р.
Филип Пуцаровић с. р.
† Савва Милошевић подписао га
Цвејо С. Осатовић
† Станко Цвејић подписао га
Цвејо Осатовић.
Јефрем Бојновић с. р.
† Јован Јовановић подписао га
Цвеја С. Осатовић.

Затим прочита закључак одбора бирачког, који гласи: „Пошто је четири сата по подне прошло а више ни једног повереника нема да представе, то је одбор решио да се повереничка скупштина, на основу чл. 59. избор. закона скупшт. за свршену огласи. А за тим пошто је приступљено пребројавању гласова нађено је, да је дато гласова и то за г. Димитрије Трифуновића свештеника ковиљачког 1, *један*, за Јеврема Бјиновића из Добрића *два*, за Антонију Протића из Корените *два*, за Антонију Радовановића из Сматине дванајест, за Јована Бошковића из Лознице трг. петдесет и девет и на послетку за Вићентију Старчевића из Јадранска Лешнице (60) шесет а најзад пошто је све ово довршено, одбор је јавно казао и објавио сиима повереницима по чл. 38. реч. закона, да Вићентије Старчевић и Јован Бошковић према осталима имајући највише гласова, остају кандидати.

Председник одбора.
Тешин Петровић.

Чланови:
Вићентије Старчевић.
Живко Глигорић.

Антоније Радовановић, и
Гаврило Протић свештеник
Деловођа: Стеван Глигоровић.
Свештеник Брњички.

Присутни:
Никола Спремић.
Веселин Илић.

4½ сата 24. Октобра 1874 год.
у Брњцу.

На послетку секрет. Княжевић прочита други закључак бирачког одбора, при другом ужем избору, који гласи:

Пошто је 4 сата по подне прошло, а више ни једног повереника нема одбору да представе, то је одбор, пошто је упоредно све гласове бирача.

Решио:

Да је изборна скупштина свршена и према томе што је на Вићентију Старчевићу из Јадранске Лешнице деведесет и седам гласова а на Јовану Бошковићу из Лозинице четрдесет гласова, то да је по смислу чл. 37 избор. закона, скупштинског, већином гласова изабран за посланика за идућу трогодишњу периоду скупштинску Вићентије Старчевић из Јадарске Лешнице.

Свршено у 4½ сата по подне 28. Октомбра 1874, год. Ово закључење би одмах објављено

28. Октомбра 1874. г. у Брњцу.

Председник одбора:
Тешан Петровић.

Чланови:
Живко Глигорић
Антоније Радовановић
Вићентије Старчевић
Гаврило Протић
Деловођа: Стеван Глигорић свећеник из Брца.

Присутни:
Димитрије Обрадовић
Веселин Илић

Цвејо Осаћевић
Обрад Станишић
Адам Милић

Председник: Има ли ко да говори о овоме?

Аксентије Ковачевић: Ја сам хтео то да приметим, што се тамо каже: „*пошто је 4 сата по подне прошло,*“ да ли се тада сматра да је заход сунца, јер по закону повереничка скупштина свршава се о заходу сунца.

Председник: Ја мислим браћо, да кад сви повереници по броју дођу, па ако се гласање и до 2 сата сврши, за што би се онда чекало и даље, а према списковима ми видимо да су сви повереници били. (Жагор).

Министар унутраш. дела: Члан 59 избор. закона вели примање повереничких гласова продужиће се цео дан ,докле год има повереника да гласају. Ако у 4 сата нема на месту никога више, који није гласао, одбор ће решити и огласити повереничку скупштину за свршену, и т. д. дакле, према овоме могла је повереничка скупштина закључити свој рад у 4 сах. после подне а онај члан закона који говори о заходу сунца, односи се на сасвим други случај.

Председник: жели ли још који да говори?

Сима Несторовић: Кад нема нигде у закону да се прописује да се за среску скупштину одлаже избор за 3 дана као што је то наређено за варош, а то је овде учињено, онда се отуда поража сумња, да је за та 3 дана дејствовано, да се Старчевић избере; па за то ја желим, да се то испеди, а при томе да присуствује и неки члан из скупштине. (Чује се: треба да се одреди нарочита комисија да ту ствар испеди).

Милан Брачинац: Не може се никако посумњати, јер је и при првом и другом гласању била већина гласова за Старчевића. А за оно, што се туже за родбину, то се зна да бар у другом избору није било родбине. (Чује се: то се незна).

Павле Радивојевић: Може се тако посумњати, да су ови желели да дођу у скупштину који су се жалили, јер има многих, који желе да дођу па се после туже само за то, што они ни су дошли у кандидацију.

Петар Ђуричковић: Оно, што стоји, да су они тај збор држали негде на страни, то је сам закон оставио властима где хоће да га држе. Оно што стоји, у које су време свршили они су потпуно закону одговорили. Што се ови туже, на то се може одговорити, да није истина док се не докаже, а доказали ничим нису; дакле ја сам за то да Старчевић оста не у скупштини а ако се доцније докаже да је било притиска, онда нека се поступи по закону.

Илија Стојановић: Члан 28 бирачког закона повређен је по ономе што се каже, да није било ни 20 чланова, (Крстић више је било) а после по чл. 64 требало је да се одма предузме гласање оног истог дана. Дакле кад су ови чланови повређени, онда предлажем да се то исљеди, а овај нека се задржи као посланик, па после нека се узме други ако је злоупотребе било.

Никола Крстић: Тридесет је њих било који су гласали кад је чињен избор.

Теодосије Миловановић: Овде се види јасно, да је чл, 64 избор закона повређен, за то сам да се нареди испеђење те да се види ко је то руководио т. ј. ко је тај избор одложио после 3 дана. Ово не сме бити. То бива само у варошима а не и у срезовима.

Марко Јанчић: Ја мислим да у закону стоји да не сме бити полициска власт ту, кад се стане бирати посланик.

Сима Милошевић: Ја сам прост сељак и не могу да чинам употребу од ваших многобројних параграфа, него сам просто мишљења, да тај посланик не долази у скупштину донде, док комисија не изиди ту ствар.

Љубомир Каљевић: Ја мислим, да је ствар са свим чиста. Овде се очевидно види да је закон повређен. Закон је позитиван, и закон каже, да је избор морао одма бити. Друго закон је повређен на оном месту где се каже, ако би власт приспављавала поједине људе, а на тужбе се види, да су сви устали писари и чиновници срески, и пили од села до села па наговарали људе да гласају за овога или онога, а то по закону не сме бити. Ја држим, да је закон повређен у два

маха; прво у оном што је избор одложен, а друго, што је власт утицала на избор. И по томе налазим да би најбоље било да се учини истрага, јер се види очевидно да је избор незаконит.

Ђурђе Ђоровић: Ја се слажем са г. Каљевићем. Ми овде сачињавамо судско - касацијону власт. Још никад нисам био судија а да нисам саслушао тужбу, а кад овде тужба постоји нарочито у томе, да је присуствовала полицијска власт при избору, онда ми се чини да је довољно мислити, да је ту било притиска.

Цветко Јеадић: Ја мислим, пре но што би скупштина наредила испеђење, да би требало, да се докази поднесу па кад тужитељи ове доказе поднели буду и то са основима, по којима би се могло наредити испеђење, онда ако скупштина нађе да су основани докази може испеђење наредити а пре не.

Марко Јанчић: И ја сам за испеђење но не у оном округу него у другом, како се власт не би мешала, а овај посланик да остане дотле, док се ствар не изиди.

Ја мислим, да треба да се испеђење нареди, па ако буде притиска, онда треба да дође под криминал онај који је то радио, јер закон каже, да не смеју полицијске власти утицати на бирање.

Вељко Јаковљевић: И ја сам, господо, за извиђење, но не у оном округу, где се је то догодило, како се не би власт у то мешала, и они који нису изабрани.

Један: Из самог бирачког списка види се да је закон повређен.

Па како то не сме да буде, ја сам за то, да се нареди, нов избор а при томе да се нареди једна комисија, која ће испеђити то дело.

Милан Брачинац: Г. Предговорник Каљевић каже: да је повређен закон. При првом избору види се да је Старчевић имао већину, али за то, што није имао апсолутну већину наређен је нов избор, и при новом избору добио је апсолутну већину. Дакле он је по закону посланик. А што кажу да је закон повређен ја не могу мислити за то, што овде има много посланика, за које је избор био после три дана (Чује се;

нема). Ја се позивам да одбор каже, да има много таквих што су изабрани после три дана, и њихова су пуномоћија примљена.

Цветко Јеадић. Ја сам све донде да се не наређује ислеђење док тужитељи не поднесу доказе, јер и саме судије не примају тужбе без доказа.

Др. Никола Крстић: Ја сам опет дужан као члан одбора да говорим о одборовој радњи. Неправедно би било да одборово мишљење остане пред лицем скупштине неоправдано, а одбор је дао свој глас да изабрани посланик г. Старчевић може бити овде као посланик, док се не би доказала злоупотреба власти. Ми смо казали да према § 64. није требало нов избор одлагати, него је требало одмах предузети између двојице што имају највише гласова. Господа нека, међу осталима мислим да је и г. Сима Несторовић, кажу, да је власт за то одгодила избор, да би могла чинити притисак на бираче. Да је у закону предвиђен тај случај, то јест, да се за то учини нов, ужи избор, онда јамачно не би закон допустио да се и у варошима бира посланик после три дана; а чл. 39. напротив каже, да нов избор може бити тек пошто прођу три дана. Разлог, који постоји код срезких избора, могао би постојати и код варошких, али код срезких избора имало се на уму да ће тешко бити људма из разних села долазити по ново на збориште и давати глас. То се имало на уму кад је направљена разлика у начину избора у срезовима и варошима, а не што би онамо могла и овамо не полицијска власт утицати на избор. Па пошто се није помишљало, да ће неко чинити злоупотребе, остављено је да у вароши буде после 3 дана, да се људи мало приберу, да и они дођу који нису били дошли, те тако да избор буде што сталнији. Код срезких избора пак због тога се не догађа да се људи не би трудили, јер у селским изборима долазе повереници, а зна се у напред колико повереника треба да дође. Ту не може бити мање или више; као при изборима варошким, па за то ако се узме, да власт полицијска може чинити притисак на бираче, она то може да учини одмах при првом гласању, и да не чека други, ужи избор. При другом избор у г. Старчевића дошли су сви повереници који су и на првом избору били; па за то кад су ти исти бирачи били при оба избора; и кад су при другом избору дали гласа свог, кога хоће за посланика, онда се не увиђа, да се има разлога мислити да је ту било притиска. Г. Брачинац је казао, да је већ у првом избору добио г. Старчевић релативну већину гласова, требало му је само још 10 гласова па да г. Старчевић буде изабран. Сад дошао је други избор, и он је добијо 37 нових гласова. Може ли се сад узети, да за то, што је он добио већину гласова, бирачи нису по својој савести и по својој души дали свој глас него да су били под притиском? Најпосле погледајмо бирачки списак да ли су сви они дали свој глас за кога су хтели, па ћемо видети како ствар стоји. Да је било притиска власти, она би могла учинити, да Бошковић ни један глас не добије. Дакле према стању ствари, ја не могу рачунати да се може узети да има злоупотребе. Још нешто имам да кажем: захтева се да буде ислеђење. Овакво ислеђење скопчано је са трошком, кажите ми ко ће да поднесе тај трошак? (Чује се: крива страна, онај који је учинио притисак). Али у закону нема нигде таквих наређења, и овде опет мора неко напред да троши. Која власт, који посланик, да ли скупштина? Ко ће ући на извиђење? (Чује се: то је свршено) али морате то најпре да решите.

Љуб. Каљевић: Ја мислим да ми нисмо позвани да овде разчишћавамо какве су биле побуде за законодавство. Ми смо позвани просто да чувамо законе, где дође прилика да се говори о томе, је ли закон повређен или није. Овде је очевидна ствар, да је закон повређен. То је питање. Зашто је повређен, ми нећемо да испитујемо.

Долазе после злоупотребе власти. Сад ми можемо закључити и то да је закон повређен, за то, да може власт радити за она три четири дана своје те да се други изабере за посланика, а не онај, који власти не годи. Дакле ја остајем при томе, да се сматра оно прво као очевидна повреда закона и да по томе тај избор не може остати као законит. Сад скупштина нека реши може ли се тај избор огласити одмах као незаконит,

на да се г. Старчевић уклони из скупштине, или да се предузме извиђај, а он да остане. По мом мишљењу ја мислим да г. Старчевић не би могао остати у скупштини. Иследовању имало би места само над властима које су вршиле избор и приспављавале људе на избор. (Чује се: тако је тако је). Што се тиче повреде закона она је јасна и о томе не може бити реч. (одобравају).

Министар унутр. дела: Пошто се овде оптужују власти да су утицале на изборе; — то према оваковој жалби ја сам дужан да наредим најстрожију истрагу, па ма шта скупштина решила. Овакову жалбу ни у ком случају ја не бих могао оставити без даљих последица. Дакле, у сваком случају, ма шта скупштина решила ја ћу наредити најстрожију истрагу. Хоће ли скупштина чекати резултат истраге, па онда коначно решавати о томе избору, или ће сад одмах решити, то је ствар скупштине. Ја само кажем да је моја дужност да наредим истрагу. Ту је у питању интерес, који ја морам да браним, па ма шта скупштина решила,

Милија Урошевић: Ја сам за то да изабрани посланик остане и даље у скупштини, а истрага да се учини да ли су полицајне власти у тај избор утицале или нису.

Јован Илић: Пошто смо чули говоре Каљевића и г. Министра Унутрашњих Дела, даље ја небих имао у ствари шта рећи, поради објашњења могу приметити само да, чини ми се, г. Крстић рече, да овде скупштина треба да по закону ради. Он нам је дао разлоге *о закону*; но ми смо позвани да радимо *по закону*. Доиста је члан 67. повређен и за то ја мислим да се нов избор нареди. (Чује се: нов избор).

Ђорђе Ђоровић: Ја се слажем са г. Каљевићем, и задовољан сам говором г. Чумића: али пошто је овде реч о окружном начелнику, то треба да буде какав старији чиновник у том извиђају.

Министар унутр. дела: Није могуће да ко год од тамошн власти то извиђа. То се само по себи разуме, то би било неприродно, да власти, које се оптужују, саме дело извиђају.

Јанко Јелић: Разуме се да кад ко год поднесе какву тужбу ма против кога, он ће да напише онако, како му је мило, или како би коме шкодио; па разуме се да се ничија тужба не може ни под ноге бацити. Но опет по моме мишљењу ја мислим да Старчевић остане у скупштини док се не види је ли закон повређен или није. Ја сам за то да се учини извиђај.

Министар председник: Пре но што председник постави питање сматрам за дужност да обратим вашу пажњу на мишљења неких посланика, који траже да се учини извиђај и кажу да се чека исход извиђаја, па онда да се реши. Ја мислим да би таква радња била врло неправилна и врло незгодна. Онда би било у скупштини чланова неоспорених, чистих, по закону изабраних, и неких под сумњом, док се не докаже да ли су тачно по закону изабрани. Ја мислим да не би било згодно да заводимо таку практику. Та би практика била врло штетна, јер кад би се доказало после да нису неки правилно изабрани, онда би све оно, за што су дотле таки посланици гласали, могло бити са тачке законитости оспоравано. Ја сматрам за дужност да обратим вашу пажњу да не примите то, да се привремено прима ко, те да може гласати, а после, кад би изашао избор незакон, онда би доцнашња радња остала не основана; но скупштина треба сад да каже: прима се посланик или не прима. За што би један крај Србије био представљен једним сумњивим посланником? Боље је ако има разлога да се прима, казати прима се, а, ако нема, не прима се. (Чује се: тако је. тако је).

Председник: Молим вас браћо који су за то, да се чини извиђај, тај нека седи, а који нису да се чини извиђај нека устану. (Сви седе сем г. Крстића).

Решење је да се учини извиђај.

Молим вас, сад је питање друго, да ли посланик да остане у скупштини или не?

Љуб. Каљевић: Молим вас о томе не може бити нигање. Ту је закон јасан. Законодавна скупштина не сме вређати закон. Да је избор незакон, то признајемо сви а и сама акта званична сведоче. (Жагор).

Председник (звони). Молим вас браћо, ко је за то да посланик остане у скупштини до свршетка извиђаја, тај нека седи, а ко је за то, да посланик изађе из скупштине до извиђаја тај нека устане. (Чује се: „Вишина је устала. Није. Жагор").

Министар председник: Ја сам мало час говорио и имао сам на то и мислио да је то у интересу достојанства скупштине, у интересу доброг разумевања и примењивања закона, да не остане тај срез овде незаступљен. То је ствар сасвим споредна какав ће нов избор бити, него избор овога посланика треба знати да ли се озакоњава, макар да се за њега каже, да је незакон, т. ј., макар да против њега постоји жалба, — или се сматра за незаконит. Да један срез остане, не представљен у скупштини, ја мислим да није право. Ја мислим да је боље да се постави питање овако: је ли овај избор закон или није. (Извиђај, то је друга ствар. То што се каже да избор није правилан био не треба да утиче на право једнога среза да у скупштини остане не заступљен. Дакле ја мислим да би било у интересу доброг примењивања закона да се питање тако постави: сматра ли се избор за закон или се уништава као незакон?

Министар унутрашњих дела: Према члану 64 изборног закона и ја сматрам да је тај избор неправилан. Но ја као министар унутр. дела а и ни која друга власт нема права да касира избор посланика, него *само скупштина* има ту власт. Но овом приликом ја сматрам за дужност да кажем од своје стране да и ја избор посланика Старчевића сматрам за неправилан. (Чује се врло добро).

Јован Илић: Овде ваља раздвојити две ствари. Прво треба решити, је ли закон повређен или није, па онда, ако се нађе да је доиста закон повређен, онда има се решити, хоће ли остати овај посланик у скупштини док се нов избор не сврши. Дакле пре свега треба ставити питање то, је ли закон повређен.

Министар унутр. дела: Ако се реши да је избор неправилан онда је излишно питање може ли посланик и даље остати у скупштини. Очевидно је да не може.

Алекса Спасић: Што се тиче питања о томе, је ли нужан извиђај мислим да није нужно да га ми наређујемо. Министар унутр. дела већ је казао да ће и сам наредити извиђај. Ја мислим треба да се положи питање, је ли избор законит или није. Ја сам тога мишљења да се питање положи у томе смислу, а мислим да је и вишина посланика за то да се положи питање је ли избор законит према ономе, што знамо о избору, т. ј. према актима начелства, према општинском списку, према бирачком списку и т. д. Из акта види се да је овај посланик изабран од 97 бирача, а жале се само тројица. (Жагор).

Поп Павле из Пожеге: Тужбу против избора поднели су неколико људи, међу тим они ни чим нису доказали да је избор посланика незакон. Ја сам тога мишљења да се ништа по томе не ради кад не доказују ништа.

Председник: Молим вас браћо, та је ствар свршена. Што се извиђаја тиче, ствар је решена. Сад остаје да се реши. (Жагор, пред. звони). Молим вас браћо чујте. Сад хоћу да питам скупштину, да ли је закон повређен или није. (Чује се: закон је повређен). Ко је за то, да је закон повређен, тај нека седи, а ко је противан, тај нека устане? (Крстић ја мислим да није питање згодно постављено). (Сви седе).

Председник. Свршена је ствар. Оглашавам решење ово: избор посланика Вићентија Старчевића незаконит је и да се нареди извиђај. (Вичу: и нов избор.) Хоћете ли нов избор. (Хоћемо). Дакле, ко је за нов избор нека седи, а ко је против, тај нека устане? (Сви седе). Дакле и нов избор.

Састанак ће се продужити после подне у 3 сахата. Дневни је ред: продужење онога, који је објављен. Састанак је свршен.

ПРОДУЖЕЊЕ III-ЋГ САСТАНКА

Почетак у 3 и по часова после подне.

Присуствовали су сви Министри.

Председник: Седница је отворена.

Секр. Кнежевић: Сад је на реду што се тиче избора посланика Јеврема Марковића. Чујте одборски извештај који гласи

овако (Чита). Затим прочита писмо председника општине Јагодинске, који је послао начелству окр. јагодинског.

Председник: Молим вас прелази се на другог посланика због тога, што је један акт, који има да се прочита, код г. секретара Књупцића, а он није још дошао. Док он не дође не може се читати. Зато се прелази на другог посланика.

Секр. Кнежевић: На реду је избор Раденка Драгојевића. Извештај одбора гласи овако: (Чита).

Председник: Молим вас желите ли да се читају сва акта о своме избору.

Сима Несторовић: Ја сам јутрос предложио а и сад то исто предлажем. Пошто се тиче части једног посланика ја бих желио ако ме подпомогну и остала браћа посланици, или ако председник учини тај предлог, да се та ствар сврши у тајној седници. (Вичу: врло добро).

Председник: Усваја ли скупштина тај предлог? (Бива).

Мин. Председник: Молим вас, то треба тројица посланика да захтевају, па после, кад се публика удали, треба с том тројицом да се још цела четвртина целе скупштине придружи. То је по члану 85 Устава.

Председник: Има ли три члана, који то подпомажу. (Чује се: ја, и ја, и ја).

Молим слушаоце нека се удаље. (Публика се удаљава).

После тајне седнице.

Председник: Изволите господо саслушати још не прочитана акта о посланику јагодинском.

Секр. Кнежевић: Ево, шта пише начелство јагодинско г. министру унутр. дела. (Чита.)

Ово су сад тужбе од појединих лица (чита).

Сима Несторовић: Шта је казао бирачки одбор?

Председник: Шта желите?

Јездић: Да се прочита записник бирачког одбора.

Секретар Кнежевић: (Чита).

Јездић: То није записник бирачког одбора. Ја сам молио да се прочита записник. То је само извештај начелству.

Секр. Кнежевић: Хоћет ели закључак. (Чује се: Јест. Кнежевић чита).

Аксен. Ковачевић: Ја сад молим за реч, ако су прочитана акта.

Председ.: Јесу. Можете говорити.

Аксен. Ковачевић: Начелство Јагодинско и ако је поднело доказе да г. Јеврем Марковић није платио неколико данака, опет пре свега само онда, кад би постојало уверење општинског суда, да он нема нигде ништа од имања, могло би се рећи да он не може да плаћа данак грађански; али кад има имања а има и ствари, хаљина, а општина не наплаћује данак од њега, — то се не тиче г. Јеврема ништа, нити се може узети да он не плаћа грађански данак. Што се тиче оних осталих акта што су прочитана, то су сасвим сухопарна и готово неке измишљотине, јер члан 71. каже (чита): „ко да или обећа, прими новце ствари или ма каку вредност, под условом да сам да или да прибави чији глас и.т.д: — казниће се: и т. д. Овде начелство не наводи ни да је ко кога подмићивао нити да га је водио на изборну скупштину, и присиљавао да да глас за Јеврема, него тек наводи нешто што не заслужује никаква призрења. Мени се дакле чини да све то што наводи началство отпада и да посланик треба да остане у скупштини, пошто се против избора његовог не наводи ништа, што би било противно закону.

Урош Кнежевић: Ја овде немам да објасним то, што начелство вели да је било наговарања. Тога није било. Начелство узело је *договарање* између појединих грађана да ли да изберу онога или онога за *наговарање*. Договорању дало је форму наговарања. Но договарање није забрањено. Сваки грађанин у праву је да се договара, и сваки грађанин у праву је и да агитује против или за кога хоће. Дакле ако је и ко казао коме, као што се наводи, да гласа за Јеврема, то је могао казати, и то је на основу закона. Навод овај начелства нема дакле никакву разлога према закону, па баш да је и у ствари овако као што власт примећава. Ја у свима овим актама што су прочитана, у свима овим жалбама не видим ни-

шта да стоји на путу Јеврему да не буде посланик. Дакле ја сматрам Јевремов избор као пуноважан.

Мијаило Лазаревић: Ја не налазим да је тако као што предговорник вели, јер, пошто у закону стоји, да се бирање почиње од 8 сахати из јутра па до залаза сунца, а законодавац у чл. 29 изборног закона казао је: (Чита). Дакле, да мора цео одбор, или најмање 3 одборника *једнако* заседавати око намештеног астала, од како се изборна скупштина отвори, па док не престане. И пошто овде, при избору посланика јагодинског, као што се јасно види, није испуњен овај пропис, т, ј. нису остала бар три одборника, кад су остали отишли да ручају, већ су сви отишли на ручак на су дошли у пола три, — то се види да су мимо закона нешто урадили, дакле, закон није извршен. Сад, ако би хтела скупштина да буде доследна е онда, као што смо пре подне, за онога г. посланика, казали, да му избор није законит што је закон повређен, тако и сад за г. Марковића треба, да применимо то исто Ја мислим дакле, да се стави на питање: Да ли је избор г. Марковића био законит, или није?

Милош Глишић: Браћо. Овде се види да су све нека набирчења скупљена, све је нешто пакаламљено и буди бог с нама, све нешто што у закону није ни виђено. Све ово, што се тамо набројало, не може се допустити. Ако пођемо овим путем, којим се полицијска власт служи, ако усвојимо ово, овакова набирчења, онда не ћемо имати ни половину посланика. Ја тога Марковића готово не познајем, нити га заступам, али у опште ја сам дужан овде да заступам општи интерес, па с тога ћу да одговорим нешто на акта полицијске власти. Она каже, Јеврем је Марковић без занимања годину дана. На ово ја имам рећи: да тај навод само полицијску власт терети. Ако је заиста тако, и зна се да овај човек живи годину дана без занимања у једној вароши, онда, пошто за таке људе постоји кривични закон, ја предлажем то, да се узме на одговор од надлежног министра та полицијска власт, зашто је трпила човека без занимања годину дана: (Чује се: тако је).

Што се тиче данка т. ј. што полицијска власт каже, да Марковић није платио не знам колико данака, и за ово постоји закон. Сваки грађанин, дужан је плаћати држави данак. Сад ако нема новаца, онда је власт имала право да му прода узме све па и бакрач из куће. А за ово такође, т. ј. што није власт то извршивала, што није општински суд наплаћивао од човека данак, ако је у истинито дужна је била полицијска власт да суд контролише. То није рађено, ко је крив? Ја опет налазим, да је крива полицијска власт, што није контролисала суд у наплаћивању данка, као надлежна за то и за ово треба је ући на одговор. (Чује се: врло добро).

Што каже полицијска власт, да је Јеврем дужан 2000. дуката, и тим га тереши, за ово ћу да кажем то, ако ми браћо станемо на то гледати, зло је. Овде нека међу нама ни једног који не дугује. И зар је то за нас мана. У опште се у народу каже: „тешко ономе, који није дужан", а то за то, што му нико не верује. Наравно, ово кажем за трговце, а за чиновнике, они су друго, изузимајући т. ј. г.г. чиновнике, који не воде трговину. Што се тиче жалбе тога Пироћанца; њих побијају сама акта општинскога суда, која кажу, да је избор био према закону, и да је по закону свршен. Ако није тако онда надлежна власт нека узме на одговор оне, што су изневерили своју дужност, и нека се они казне. Дакле, ја сам мишљења да Јеврем Марковић остане у скупштини, и да се сматра за скупштинара као потпуно по закону изабран. (Чује се: тако је, врло добро).

Вељко Јаковљевић: Што се мене тиче, ја сам потпуно тога мишљења које су изјавили г.г. Ковачевић и Глишић, т. ј. да може бити посланик г. Јеврем; али, у исто време ја сам дужан бранити и права закона па с тога ја молим да се стави на питање је ли повређен закон тиме, што су одборници отишли кући те ручали, па ако тиме закон није повређен онда нека остане; а ако јесте онда треба поштовати закон.

Илија Стојановић: Члан 27 изборног закона каже, да се изборна скупштина састаје на дан бирања у 8 сахати из јутра а члан 29 истог закона каже (Чита): „цео одбор или најмање

три одборника и т. д. *и од како опет почне док се не заврши изборна скупштина.* Ове речи *и од како опет почне* овде је од важности. Није казано од 8 до 12 и од 12 до заласка сунца и да се никако не руча. Ове речи казују да се може за време ручка избор прекинути, па после *од како се опет почне па док се не заврши.* То тако има да се разуме Дакле ја сам за то, да се тај предлог што кажу не законо је што су ишли на ручак, не усвојн, јер тиме није учињена никака повреда закона. Закон је подпуно испуњен и нема никаке противзаконитости.

Манојло Марић: Члан 3. тачка 2 изборног закона наређује: (Чита) указ за опште бирање означиће дан кад ће се бирати посланици. Члан 27-ми истог закона „изборна скупштина састаће се у дан за бирање посланика одређен" и најпосле члан 33. „примање гласова одређеног дана продужиће се *непрекидно* до захода сунчева." 27 казује. Сви ти чланови су у свези. Према овоме дакле извесно је, да је у овом случају био незаконити избор. Непрекидност гласања то је главни услов да буде избор законит. Тако је свуда, па тако је и код нас, и ја не знам да је где год другчије. Ми смо јутрос одбацили један такав избор, који је био незаконит. Оно што каже члан 29. „и од како се опет почне" и т. д. то се односи на ужи избор, али да гласање мора бити непрекидно то једно наређује члан 33. То је правило, кажем, свуда па и у нашој земљи, јер ако би се могло прекинути у 12 сахата, онда би се могло и у 10 и у 11 сахати, кад год се хоће, у свако доба. Дакле, избор је овај био не законит и као такав се мора огласити.

Мијајло Лазаревић: Г. посланик Илија Стојановић, прочитао је онај исти члан на који сам се ја позвао, па га сасвим другчије тумачи, него што сам га ја овде заједно разумео. Овде је речено. (Чита). „Од како је отворено па док не престане", али то мислим да значи и тако тумачим: ујутра па до залаза сунца. А ово што каже даље: (Чита) „и од како опет почне док се не заврши", то значи и важи тек за ужи избор, као што би такав случај био кад би се избор и сутра

дан опет одпочео. За то ја молим опет г. председника да то питање стави: да ли је законити избор ил не?

Аксентије Ковачевић. Овде нема следствености што ова господа говоре. Где има на пример на свету људи да не иду на ручак и да не ручају? (Смех). Има ли људи да не ручају? (Жагор): Молим слушајте. Оно има људи да не ручају, на пример, један криван узме се на испит и то исљеђење његово има да траје три дана а у закону се каже *изреком* да се исљеђење не сме прекидати, Је ли сад могуће и ту да полиција држи кривца три дана, а да не иде никако кући? А где је написано да је један одбор не може леба да једе? То у изборном закону не стоји.

Цветко Јездић. Ја налазим да нису уместни разлози неке господе, т. ј. не може се нарочито овде применити она изрека што је казао г. Лазаревић посланик који је хтео да докаже ово „и од како се опет почне и т. д." да важи за уже изборе, а то сматра кад сутра дан има да се ужи избор изврши потоме што члан овог истог закона, члан 39 за варошке изборе каже изрично: „нови избор може бити, тек пошто прођу три дана, од дана првог бирања" А члан 29 изборног закона (чита члан 29) ја овако разумем: да оно што кажу „од како је отворена па док не престане значи: да је престанак у подне због ручка а оно одкако опет почне док се не заврши изборна скупштина значи да после ручка настаје онај други почетак који траје до прописаног завршетка изборне скупштине и по овоме ја сматрам избор посланика јагодинског за законит. Него ја имам нешто друго да приметим. Ја нисам добро разумео онај записник изборне комисије, што је прочитан па бих желио да чујем, јер чини ми се да тамо у записнику не стоји у колико је сахати почет избор, а у колико свршен. Ако је то тако, онда ћу казати још коју реч.

Председник: У записнику се каже: да је избор започет на време а свршен у 5 сахати.

Јездић: Добро. Онда немам ништа више да кажем.

Председник: Има ли још ко да говори?

Манојло Марић: Г. Јездић рече: да се по члану 29. гласање може прекидати, и продужити по ручку или и сутра али ја сам напоменуо, и опет ћу да кажем закон забрањује прекидање, јер члан 33 гласи овако: (Чита). „Примање гласова одређеног дана продужиће се непрекидно до захода сунца. У то време одбор ће ма да сви бирачи нису дошли и гласали решити и гласати да је изборна скупштина свршена. Дакле не може се прекинути и продужити други дан; а кад није казано о ручку, онда се не може ни ради тога прекидати. Ствар је сасвим јасна, избор није по закону.

Тодосије Миловановић: Ја сам мишљења тога, да би ми нарушили закон кад би признали да је избор законит; пошто у закону изричито стоји, да се избор врши непрекидно. Јер кад би се прекидао избор, онда би се могли људи наговарати, ко ће за кога да гласа. Ја дакле овај избор сматрам да је не законит.

Цветко Јездић: То што је казао г. Марић не стоји, јер члан 33 који каже: (Чита) члан 33 стоји у свези са чланом 29 који опет овако каже (Чита члан 29 избор. закона) и по томе ја опет држим да је избор односно самог прекидања у подне законито извршен само ако нема још други каки узрока осим прекидања.

Брачинац: Браћо, Ви сте јутрос поштовали закон. Он треба да се поштује онако, како је и до сада поштован. Ви видите да они сами признају да је избор прекидат. Дакле, ту се види очевидно да је закон повређен, и за то је јасно да је тај избор незаконит.

Стојан Новаковић: Ја ћу господо, само да вам објасним како разумевам ову тачку о којој је овде највише несуглас ности. Поменице ову: Члан 29 каже: „цео одбор или најмање три одборника имају заседавати око намештеног астала, од како је отворена па док не престане, и од како опет почне па док се не заврши изборна скупштина." Подмет је овде „изборна скупштина." Дакле све што год је наређено овде тиче се изборне скупштине а не одбора. Одбор не сме прекидати започети рад. Прва реченица члана 29 то јасно обелодањује кад каже: „или најмање три одборника." Ту закон сигурно предвиђа и наређује, да не може бити ни у подне прекидања, него, најмењце кад она тројица дођу, ови, који су радили, иду, и тако се настанља рад без прекида. О томе дакле нема сумње, да ли се члан 29 сукобљава са чланом 33. Ја дакле држим да је ствар јасна и да одбор није смео прекидати ред. А и данас, пракшика је таква у свима варошима. Ја мислим да је избор тај био некореатан, јер је приликом ручка прекинут рад и тиме повређен пропис закона; на с тога да се Јеврем не може по таком избору примити за посланика.

Илија Стојановић: О среским зборовима чл. 56 каже овако: (Чита: цео одбор или најмање три одборника имају јед нако заседавати око намештеног астала, од како је отворена па док не престане повереничка скупштина). Дакле само при среским зборовима може се односити да одбор бирачки буде без прекидно цео дан, а као што је у 29 чл. казано: од како опет почне па док не престане, види се разлика између окружних и срески зборова. Дакле ја сам за то, да је избор законит и да се г. Јеврем прими за посланика.

Петар Стевановић: Ја мислим да је тај избор законит, јер је ручак природна ствар. (Смех).

Председник: Молим вас има ли још ко шта да говори.

Никола Крстић: Пошто сам писао извештај, и пошто сам био и известилац, ја држим, да сам дужан у неколико да оправдам зашто је одбор онако мишљење дао. И у одбору било је мишљења, да је заиста прекидан избор. А да је прекидан о томе нема сумње, јер се признаје да је прекидан. А кад закон каже, да не сме бити прекидан, онда је јасно да је нешто урађено, што не сме да се уради.

Али почем се не види да је власт утицала на давање гласова, а ни то се из акта не увиђа да би избор другчије испао, да није било прекидања, то одбор није нашао довољно разлога да се поништи избор само за то што је неко време био прекинут. Но одбор је тако исто био мишљења, да и избор Старчевића не треба да се уништи што је избор био после 3 дана. Али како је скупштина преиначила у овоме мишљење

одборово, па само за то, што избор није строго по закону обављен, исти је уништила, то и у овоме случају треба скупштина да донесе своје решење, и њено је, да пресуди: је ли овај избор по закону или не обављен. Оволико сам био дужан да кажем, јер иначе одборници би остали под неким теретом да су олако ствар узели.

Председник: Има ли још ко да говори? (Чује се: нека се гласа).

Министар унутрашњих дела: Скупштина је свагда имала велику бригу да се закон ни у ком случају не повреди. Непрестана та њена брига створила је љубав у целој земљи. Ја се надам, да ће скупштина и сада и у свакој прилици, толико исто љубави и бриге показати, да ни у ком случају не скрене од закона ни за длаку, и то у свима приликама, а нарочито у питањима закона, који одређује: ко има права доћи у овај дом, где се судбина народа српског решава. А колика су права и дужности народних посланика, који таква огромна питања имају да решавају? Дакле кад никакав закон не треба мимоћи колико више не треба оне законе, који се односе на то, како се долази и ко може доћи у скупштину и као народни посланик бити. Да ћемо онако учинити, како закон прописује, о томе не може бити разговора. Сад је питање само у томе: је ли тај избор законит или не? То је право питање. За решење тога питања, ваља имати на уму ове две ствари, прво, шта закон о томе прописује, а после, како је рађено у ствари. Поред осталих закона, који о том говоре, имамо и члан 33. Тај члан тражи непрекидност у примању гласова, и гласи онако: *Примање гласова одређеног дана продужиће се непрекидно до заходa сунца.* Овај је закон чист и јасан. Ту нема могућности никаквој сумњи. Закон тражи безпрекидност. Сад помињу нека господа чл. 29, и тиме хоће да докажу да се ту неко изузеће ставља. Али, како што вам је г. Новаковић исцрпно преставио ту ствар, цео тај чл. 29. односи се чисто на изборну скупштину. Шта је то изборна скупштина? То је скуп лица оних, која имају права бирања. О њима говори чл. 29, и колико ја знам, престанак је тај могућ само

у прилици тој, кад је посредно бирање, и кад сви повереници дају свој глас, а нарочито у 4 сата, кад нема ни једног више, и у тим случајима може скупштина изборна престати. На други начин не знам да може престати. Јер, да би на други начин престала, требало би да изборна скупштина реши да престане. Но у овом случају нема никаква закључка. Дакле тај члан закона чисто и јасно говори и утврђује још и 33 параграф, да се не би могао овај параграф зло тумачити; јер се каже цео одбор или најмање три одборника морају једнако седети дакле он оснажава овај 33 члан. У вароши ја не знам како би изборна скупштина престала. Не знам начина, ван кад би сви гласали. Нема другог начина. Дакле закон је чист и разговетан. Тражи се безпрекидност. У ствари види се да је било прекидања. Нико не може рећи да није било прекидања. Нико не може рећи према овако јасном и чистом закону да се не тражи непрекидност. Према томе, мени се чини да не може бити никакве сумње да се избор тај мора као незаконит сматрати и као такав огласити. Толико сам имао да кажем о овоме, јер сам се и јутрос у избор Старчевића умешао, па мислим да ми је дужност била да и сада коју у овоме речем. (Вичу: да се гласа). Да се само поименце гласа, ако влада прима.

Министар Председ: Добро, добро.

Теодосије Миловановић: Ја молим нека се реши у скупштини хоће л се поименце да гласа.

Министар унутраш. дела: Закон даје то право влади да га она затражи без даљег решавања.

Министар председник: Члан 70. каже: гласање позивањем поименце бива:

1, кад је сумњив исход гласања где се устајањем с места устајало;

2, кад влада то захтева, или кад скупштина на предлог посланика тако захте и т. д.

Љуба Каљевић: Оно доиста по закону изгледа да избор није законит, али ваља знати каква је практика била свуда по Србији. Ја бих рад био да се ми запитамо, како су на дру-

гим местима бирани посланици: да ли је тамо било да су људи ишли кућама, да ли је њима ко објашњавао како се разуме та непрекидност. Људи морају мало да се одморе да ручају. Дакле ја мислим да овде ваља бити начисто прво с тиме, каква је практика била код нас у другим варошима у разумевању тог закона. Овде се доводи поређење са Старчевићем; али оно је друго, јер тамо се каже мора бити онога дана избор, а не може да буде после три четири дана, а овде се каже непрекидно. Али ваља узети овде природну потребу, без које се не може да буде. Друго је што треба овде расчистити, да се види да ли је било каквих кривица те је избор испао онако, како не би могао испасти кад се одбор не би удаљавао; т. ј. да он не би у другом случају добио већину гласова. Узмите бирачки списак па ћете видити, да је добио преко 200 гласова а други његов кандидат добио је само 80. Нека није било прекидања, нека није било одмора, није могао добити г. Марковић други број, него што га је добио. (Чује се, тако је.) Ја бих молио само да се то расчисти, а ја држим да избор није незаконит.

Ђорђе Пантелић: Г. Кољевић до подне је говорио да се најстрожије држимо закона, а од подне да се држимо праксе. Ја не знам те праксе и како се где ради; не знам ја после како је у Београду било, но ја само знам, да је та пракса, и кад би је било, противна закону. Многи се позивају на и сам г. Кољевић на природну потребу, али ја налазим, да је и томе закон помогао. Чл. 29 каже цео одбор или ваљ мање 3 одборника имају једнако заседавати око намештеног астала; а кад је у члану 33 казано да се примање гласова продужује непрекидно до заходa сунца, онда ја мислим да нема другог паметног разумевања, него да се избор није смео прекидати по закону. (Жагор) закони су код мене сви једнаки како до подне тако и после подне.

Димитрије Милетић: Мене је г. предговорник изазвао тиме, што каже, да ли се тако и на другој страни практикује. Ја сам председавао у том изборном одбору. Било је речи кад је било 12 сати хоћемо ли ићи кући на ручак и ту је било гласова да се иде, а неки су опет наводили, да се ићи не сме. И кад смо узели закон видело се је да ићи не можемо па тако је и остало. Другче се није практиковало. Дакле разуме се да се не сме прекидати. (Чује се: да се гласа).

Милија Миловановић: Из свега овога што је овде говорено, само се то види, да оно мора бити што хоће господа, (Велики жагор).

Председник: Молим, господо, то је раздвој, то не сме тако бити; само молим говорите учтивијим изразима.

Стеван Пантелић: Кажите ми само да ли има у закону да буде избор не прекидан. (Жагор).

Председник: Где жалбе нема ту и разговора нема. (Жагор).

Арон Ничић: Мени се чини да се овде губи из вида једна врло важна околност, на име протест оних лица, који тим прекидом не могоше учинити употребу од свога права да гласају. Доцније ти људи не могоше дати свога гласа или за то што је навалио други свет, или што имадоше друга журнија посла. Поштујмо свачије право. Поштујући право поштоваћемо закон, који је врло јасан. У осталом, ми смо и данас баш уништили један избор за то, што протестоваше нека лица против повреде њиховог бирачког права, — доследно је да учинимо то и овде.

Секретар Кнежевић: А да ли су та иста лица казала да је тај избор настављен у 2½ сата? (Жагор чује се: али не ће да дођу).

Председник: Дебата је свршена: нема више дебате, него нека се пређе на гласање.

Дакле, молим вас, сад ће се решити гласањем: је ли избор био законит или не. (Чује се: незаконит.) Молим вас, то ће се гласањем решити поименце.

(Настаје гласање).

После гласања.

Секретар Кнежевић: Осамдесет и два гласа било је да је избор незаконит; 14 да је избор законит, а 9 су ћутали.

Стојадин Радовић: Кад је био избор за Мијалка Раденковића и за њега су цигани гласали.

Председник: Гласањем јесало је, да је избор незаконит, и заказа ће се нов избор. (Чује се: добро).

Молим вас још једно питање има да се реши, г. Крстићу изволите објаснити.

Др. Никола Крстић: Примећено је да табаци у списковима где су бележена гласови, ни су били саливени. Било је у одбору чланова који су налазили да и то треба споменути, што је нарочито за пожаревачког посланика било примећено. Ако би дакле скупштина хтела, ако би воља била да сазна, који су сви ти такви избори, онда би за то требало још један одбор одредити. (Чује се: није нужно).

Јован Илић: Ово је само једна проста форма, на коју не треба много гледати, но међу тим да се замоли Министар унутрашњи дела да у напред настане, да се такве формалне неправилности исправљају.

Ђорђе Ђоровић: Ја би рекао да се и у овој ствари не промашава закон, кад хоћемо да га поштујемо. Ја бих молио да се донесу та акта, да их прегледамо.

Председник: Других акта нема а погрешка је само у томе, што оригинал није донесен него само копија. Овде има још једно: н. пр. списковн избори нису уливени нити су на реду, а после је само на страни казано: за тога има толико а за тога има толико. Ту сам у одбору и ја био и одбор је споменуо да и то представимо скупштини, како не би ви казали, да ми хоћемо да прикријемо ту ствар, за то је износимо на јавност да ви о томе решите. Дакле има ли ко да говори против тога. (Вичу: нема). Онда је ова ствар свршена.

Имам сад да вам јавим, да имаде неких жалби, које ћу вам споменути.

Протест противу избора за окружну варош Лозницу, од неколико Лозничана, мислим да се преда одбору за молбе и жалбе (Бива:);

Ужичког општинског суда и одбора противу крчмарења. То мислим опет одбору за молбе и жалбе. Одобрава ли се? (Бива).

Треће Суд и одбор ужички противу сеоских дућана. (Чује се: законодавном одбору неки вичу финансијском, и неки опет одбору за молбе и жалбе).

Љубомир Каљевић: Не може никаква жалба ни молба ићи одмах другим одборима, него мора најпре кроз одбор за молбе и жалбе да прође, па тек ако скупштина нађе да је предлог умесан онда се предаје одбору, коме надлежи.

Председник: Пристаје ли скупштина да се преда одбору за молбе и жалбе? (Бива);

Општински Суд. одбор, и сељани у Јабланици моле за неку суват. Опет томе одбору (Бива);

Молба Милосава Пазарца за неку помоћ одбору за молбе и жалбе (Бива);

Матије Дудића, Стапоја Николића и Алексе Станојевића противу неког суђења.

Одбору за молбе и жалбе. (Бива);

Сутра изабрани одбори нека се стасту да раде, и скупштина ће се заказати кад ће бити, тако исто и одбор за адресу нека се састави.

Овај је састанак трајао до 7. сати у вече.

САСТАНАК IV.

У Београду у Среду 20. Новембра 1874. године.

ПРЕДСЕДАВАО

Ђорђе Топузовић.

Почетак у 4¼ часа по подне.

Председник: Састанак је отворен. Изволте саслушати читање протокола прошле седнице.

(Секретар Кујунџић чита протокол III. састанка).

Има ли ко да примети противу протокола?

Тодосије Миловановић: Имам ја. Ја сам говорио баш о избору Вићентија Старчевића; али у протоколу није ништа записано.

Секретар Кујунџић: Како вам је име?

Тодосије Миловановић: Име ми је Тодосије Миловановић.

Секретар Кујунџић: Кажите шта сте говорили?

Тодосије Миловановић: Казао сам то: види се јасно да је Чл. 64 изборног закона повређен у томе, што је одложено те је избор после три дана био.

Секретар Кујунџић: Па добро, ми примамо ту исправку.

Сима Милошевић: Ја сам говорио два пут па ту нема ништа записано.

Секретар Кујунџић: Како је ваше име?

Сима Милошевић: Име ми је Сима Милошевић.

Председник: У коме сте смислу говорили?

Сима Милошевић: Ето, има тамо код стенографа.

Председник: Молим вас, ја сам вам два три пут говорио да сваки, пре но што почне говорити, каже своје име, јер ми не можемо знати сваког понименце како му је име; за то вас молим нека сваки своје име напред каже ко хоће да говори, јер и стенографи не могу свачије име да знају. Молим вас шта желите да се примети?

Сима Миленковић: Не желим ништа, само хоћу да кажем, да није забележено у скупштинском протоколу а у стенографским белешкама има.

Ђорђе Пантелић: Ја сам узео за то реч што сам хтео да приметим на говор Каљевића; дакле, кад је говор Каљевића записан, требало је записати и моју примедбу, а, кад је изостављена моја примедба, онда је требало изоставити и Каљевића говор. То сам хтео да приметим.

Председник: Желите ли да се што стави у протокол?

Секретар Кујунџић: Мислите ли ви, да онде, где сте уверђени, да је то не коректно.

Ђорђе Пантелић: Није то тако, јер ја нисам ни узимао реч, него сам дао примедбе на говор г. Каљевића, па кад је његов говор свршен, онда је требала и моја примедба.

Секретар Кујунџић: Хе, то је друга ствар. То је наше. Ми не примамо, а ви изволте апеловати на скупштину.

Председник: Почем г. Пантелић не тражи никакву исправку, то онда остаје како је стављено.

Арон Ничић: Мени се чини да скупштина није донела решење да се уништава оставка Мијајла Марковића, него је

решавала о томе, да ли је избор законит или не. (Чује се: тако је, тако је); а тамо у протоколу стоји: и би решено да се оставка уништи, што значи, да се тај акт сматра као оставка.

Секретар Кујунџић: Молим г. Ничићу, да ли ви држите да председник није објавио да је скупштина закључила да се не уважава оставка? Ја сам забележио речи председникове, које је он објавио у скупштини, држите ли ви, да то није тако било?

Арон Ничић: Молим вас, кажите ми о чему смо гласали, кад смо говорили о посланику Крагујевачком; да ли да се уништи оставка, или смо гласали о том, да ли је избор законит или не? (Жагор. Чује се: тако је, тако је). Скупштина најпосле не би могла уништити ничију оставку.

Др. Никола Крстић: Молим учтиво да проговорим једну реч, да се не би поткрала нека погрешка. Кад је било говора о посланику Крагујевачком, ја сам онда нарочито нагласио да не може бити говора о томе, да ли је избор законит или не, јер није било тужбе о томе; него о томе, хоће ли она оставка, коју је посланик предао свом општинском суду, сматрати се као оставка скупштине дата, или не. И скупштина о томе је могла донети заключење, да та оставка није поднета скупштини, па за то је и остављен пут посланику, да дође на своје место; али о законитости није било речи, нити је био предмет претресања.

Арон Ничић: Сам посланик, који је дао оставку, потргао је то питање о законитости и незаконитости.

Јанко Шафарик: Ја сам имао намеру то исто казати, што је и г. Ничић казао. Гласање је било о том: прима ли скупштина тај избор за закон или не, и решили смо да је закон а није било речи о оставци.

Др. Никола Крстић: Да се како не би погрешило, и скупштина завела на странпутицу, налазим, да треба да се каже, да није било говора о законитости или незаконитости, избора; јер се нико није тужио против избора.

Мијаило Лазаревић: У колико се опомињем, ја сам дао мој разлог, нарочито што сам казао да му је избор законит; јер сам навео, да имаде тужбе из Крагујевца од 3 или 4 лица

која су се жалила, да нису могла доћи на збор, и нарочито сам навео, да нису дошли у бирачки списак сигурно за то што нису уживали поверење грађанства. Дакле знам да је о томе вођена реч: да ли је избор био законит или не; и скупштина је имала већати о томе да се нареди нов избор. И онда је решено, да се сматра избор да је законит, а његова оставка, сматра се опет као његова ствар Дакле то је већина скупштине одлучила, а питање је било о законитости или незаконитости.

Секретар Кујунџић: У белешкама о томе, како је председник ставио питање, стоји овако: да ли се уважава оставка или не. Тако то стоји. Само код јагодинског посланика било је: да ли је законит избор или не.

Мијаило Лазаревић: Скупштина није ни надлежна да каже да ли уважава или не, кад он оставку подноси (велики жагор).

Председник: Престаје о тој ствари дебата. То је ствар свршена.

Изволте саслушати читање извештаја одборског за адресу.

Секретар Кнежевић: Овде ћемо прво прочитати извештај већине одборске.

Секретар Кнежевић: Чита. (Чује се: само јасно говори).

Извештај

Одбора за адресу народној скупштини.

Одбор, који је народна скупштина изабрала да састави адресу, којом ће народна скупштина одговорити на беседу његове светлости, свршио је свој посао после дужег већања и обавештења. При претресању пројекта адресе поделио се питање о томе: има ли народна скупштина право да се обрати кнезу са адресом, у којој се набрајају потребе народне, или би требало да се адреса ограничи на прост одноздрав владаоцу. Г.Г. Министри налазе да Народна Скупштина нема права да се обраћа кнезу са изјавама о овој или овој потреби, која није у престолној беседи поменута, но да скупштинска адреса треба да буде само учтив одноздрав кнезу. Већина пак одборска држи, да је право исказивати потребе народне, неоспорно право народне скупштине, утврђено и историјом и обичајима, и да народна скупштина не сме напустити ово своје право, како у интересу самога кнеза тако и у интересу народа. Пошто је већина одборска после дугог претреса овог питања, остала и при решавању убеђена да народна скупштина има права да се обраћа владаоцу земље са адресом, у којој ће бити изложене главније потребе народне, то се после решења тога начелног питања приступило претресу појединих тачака у адреси и после неких малих измена би усвојен пројект адресе, који ће се сада прочитати.

Мањина, која је пристала уз владино мишљење, поднеће засебно свој извештај.

У Београду 20. Нов. 1874.

Известилац,
У. Кнежевић

Председник одбора,
Љ. Каљевић

Чланови одбора:
Алекса Здравковић
М. Љ. Глишић
Сима Несторовић
Адам Богосављевић
Ђурђе Боровић
Михаил Смиљанић
Никола Павловић
Јован Јуришић
Илија В. Протић
Милан Кујунџић

Секретар Кујунџић: чита адресу, која гласи:

Предлог адресе

ЊЕГОВОЈ СВЕТЛОСТИ УЗВИШЕНОМ ГОСПОДАРУ

И КЊЕЗУ

МИЛАНУ М. ОБРЕНОВИЋУ IV.

Господару,

Мало има држава данас, пред којима стоји задатак толико трудан и толико племенит, као што је задатак наше младе кнежевине.

И што је трудније и племенитије наш пут, све је потребнија и све природнија искреност, којом се у добри час, као ево сада, народно престаништво са својим светлим владаоцем састаје, поздравља и уноси.

Мило је народу, што слуша из уста свога владаоца о одличном предусретању од стране јевропскгх владалаца и државника. Народ очекује да се царска не ће пореће ни у ствáрном предусретању, где се тиче јасногa права његовога. Очекује то с правом, јер зна да су и његове тежње скопчане са човечним тежњама и правим интересима образованих народа. А Србин је умео и умеће вазда ценити осведочене пријатеље своје.

Народна скупштина бележи с хвалом суделовање Србије у санитетској конференцији и међународном поштанском конгресу. Она бележи то као доказ да је и наш народ способан да као самосталан члан у колу образованога света ради за општи бољитак.

Али на жалост, из речи Ваше Светлости о путовању у Цариград увидела је народна скупштина не само да су давно већ заборављени сви они свечани уговори, које су некада према народу српском силни султани заклетвом утврђивали, него да се у Цариграду не води рачуна ни од најсветијих и најприродијих права и дужности наших. Браћа наша по језику и другови наши по историји подижу сваки дан већу тужбу на студену лојалност нашу. Подижу тужбу једнокрвни чланови народа нашег, којима није ујемчено ни право слободна човека, а камоли право народа. На пређо света тога не видимо да се је у Цариграду показала бар добра воља да се уреди онако бесправно стање. Шта више, и само мајушно питање налог Зворника и Сакара поред толике и тако јасне обвезе цариградске, видимо данас онде где је и пре било.

Народ српски Господару, с тешким срцем увидео је и у овом искуству осведочену истину: да се у Цариграду цела важност уговорних и природних обавеза ослања само на просту силу, и да развитку нашем прети озбиљна опасност, ако наша дипломација и у напредак буде олако веровала речима и доброј вољи турских државника.

С тога је народна скупштина са великим задовољством саслушала из уста Ваше Светлости уверење: колико народ румунски и његов владалац полажу на добре односаје са нашом књажевином.

Прибирање растурене наше народне снаге на свесну заједничку радњу, споразумеване и зближење међу братским народима који имају једнаке тежње, једнаке интересе и једнаке опасности, — то је пут, на коме народна скупштина са одушевљењем жели да вазда гледа свога Светлог Владаоца, то је једина народна политика, од које народна скупштина очекује права благослова и по на народ наш и по оне његове суседе с којима га братиин заједничка будућност.

А да се позове на радњу целокупна снага народна, да се овој снази ујемчи здрав полет, и да се улије поверење у све и свакога, да народ српски хоће заједнице у раду која је основана само на правду а не на неправди, на уверењу а не обману, на слободи а не насиљу, — народна скупштина је убеђена да свему томе нема другог јачег, сталнијег и здравијег основа до једино: истински слободан унутрашњи развитак.

Народна скупштина ће доиста, одазивајући се племенитој напомени Ваше Светлости, учинити још ове године предлог о измени земаљског устава, те да министарска одговорност не буде само привидна, да вршење права народног у законодавству буде потпуније обележено, да устав у општте постане право јемство слободном развитку народном.

По живљењу народне скупштине воља народна при мењању основног закона земаљског ваља да се појави потпуно разбистрена и самостална. С тога скупштина очекује од владе Ваше Светлости да јој још ове године учини предлоге којима ће се ујемчити:

Права слобода штампе, слобода збора и удруживања и лична безбедност, која изискује измене у кривичном законику и поступку.

Струја слободнога духа и јуначког жртвовања створила је почетком нашега века ову земљу. Истим духом и ревношћу предузеће, Господару, ова друга законодавна скупштина свој

тешки посао. Доиста, потреба земље тражи нове законе не само у појединим но у свима струкама. Народна скупштина народ чито ишчекује:

Да се унапреди народна просвета тако да доиста спреми народу образоване радинке по свима гранама народног живота.

Да се боље уреди наша војена снага према њеном задатку и духу народном.

Да буде простије и краће суђење и простија управа. А према томе.

Потпуна самоуправа општинска.

Да се преобрази и уреди грађански законик према животу и духу народном.

Да се уједначи што већа самосталност онима, који врше законе, тако, да су у изрицању правде зависни само од закона. И

Да се потпуно одвоји полиција од суђења.

У реду ових преображаја има и таквих, који се не могу извести без материјалних напрезања. Народ је, Господару, и до сад делима показивао своју готовост за жртве на опште добро, само кад увиди праву потребу и успешније последице својих жртава.

У то име народна ће скупштина брижљиво испитати и оценити нове изворе, које јој влада Ваше Светлости предложила буде. Међу тим изворима народна скупштина не ће пропустити да испита неке ближе изворе, као што су на прилику манастирска добра, која кад би се разумније уредила, могла би да буду корисније употребљена.

А у исто време народна скупштина не ће пропустити да обрне пажњу и на друге удаљеније изворе који истичу из народног благостања, као што је унапређење наше земљорадње, заната, индустрије и трговине, са којим је у тесној вези и потреба да се, колико је у нашем данашњем стању могућно, подигне заштитна ћумручина и да се праведнији систем пореза изнађе и узакони.

На овоме озбиљноме путу наћи ће нас Ваша Светлост вазда одушевљене за напредак народни, вазда готове на разборито обавештавање, вазда непоколебљиве у искреном казивању својих мисли и вазда сретне, што можемо светлим образом и ведрим челом кликнути:

Живео кнез Милан М. Обреновић IV! Живео народ српски!

У Београду 20. Новембра, 1874.

Одборска већина: Председник Љ. Каљевић, известилац У. Кнежевић; чланови: Алекса Здравковић, Милош Глишић, Сима Несторовић: Адам Богосављевић, Ђурђе Ђоровић, Михаило Смиљанић, Никола Павловић, Илија Протић, Јован Јуришић, Милан Кујунџић.

(Скупштина се одазва са живео).

Председник: Изволте саслушати и други извештај мањине одбора.

Секретар Кнежевић: Чита извештај који гласи:

ОДБОРУ АДРЕСЕ.

ИЗВЕШТАЈ.

Мањине Одбора за Адресу.

С погледом на члан 1-ви сада постојећег Устава за Кнежество Србију мањина Одборска држећи се строго истог Устава држи, као што и у ствари постоји, „Србија је наследна Уставна Монархија са народним представништвом;“ даље, а с погледом на члан 3-ћи устава земаљског мањина Одборска, као што је јасно у истом члану написано, држи — „Кнежева је личност неприкосновена и неодговорна.“ Према овако дакле јасном уставном праву Кнежевом, мањина одборска сматра да је Кнежева беседа поздрав његовом народу, а Адреса није ништа друго, него одпоздрав народни своме владару. Овако посматрање своје мањина одборска оснива на овим разлозима. Што ако би од владаоца путем Адресе тражила какве законе, измене или допуне, с тим би признала, да Скупштина, као законодавно тело, нема права то путем предлога од владе Његове Светлости искати, него као да на ново молимо Кнеза, да нам то право даде, које већ по уставу и законима земаљским имамо. Последице овог искања биле би за мањи у

одборску врло понижавајуће у томе, што би нам се пребацило, да ми позитивно не разумемо ни Закон ни Устав земаљски и што је најглавније, тиме, кад би ове слободе законске, које већина одбора за адресу тражи, непосредно од владаоца, ако их влада његова т. ј. Министри ма из ког узрока неби испунити могли, била би морална одговорност на Владаоца, а не на његове Министре, а с' тим би се очито повредила личност, неприкосновеност и неодговорност Књажева.

Што се тиче свију оних народних потреба, које већина одбора путем адресе од Владаоца тражи, мањина одбора признаје да су ове необходно за наш народ нужне и као такве она ће их путем предлога на разлозима основаним од Владе Његове Светлости, као одговорне и Кнезу и Народу, тражити.

На основу члана 89-ог о пословном реду мањина одборска прилаже под Ѵ. овај извештај и свој пројект предлога за адресу с молбом: да одбор за Адресу, како овај извештај тако и пројект адресе, народној скупштини на претрес поднесе и прочита.

20 Новембра 1874 г. у Београду.

Мањина Одборска за Адресу:

Сав. Н. Поповић
Петар Ђуричковић
Димитрије Милетић
Вељко Јаковљевић
Цветко П. Јездић
Јово Кремановић.

За тим чита адресу која гласи:

МАЊИНОМ ОДБОРА ОДВОЈЕНИ

ПРОЈЕКТ АДРЕСЕ.

ВАША СВЕТЛОСТИ

Премилостиви Господару!

Као преставништво народа, друга законодавна скупштина сматра за своју најпречу и најдражу дужност, да првом својом речју у престоници даде израза своју верности, љубави и

оданости, којима је народ српски према Вама Господару одушевљен.

Народу је Српском извор за утеху, извор за тврду веру у будућност, што зна да је у Вашим светлим рукама застава великога Милоша и незаборављенога Михаила, — застава која је народ Српски водила свагда само на пут части, напретка и слободе.

Са задовољством смо саслушали, да је Ваша Светлост била предмет одличне пажње и ласкавог пријема на својим путовањима. Састанци Ваше Светлости с Владаоцима, шефовима држава и високим државницима, као и усрдни пријем, који је Ваша Светлост нашла у Румунији, без сумње ће донети добрих последица по наше државне интересе. На целоме путовању Ваше Светлости, народ Вас је пратио с најтоплијим жељама својим и са осећањима задовољства и признателности сазнавао за усрдна одликовања, којима је љубљен кнез његов предусретан.

Народној је скупштини пријатно, што је на међународној санитетској конференцији у Бечу и на међународном поштанском конгресу у Берну дата Србији прилика, да покаже с коликом усрдношћу тежи да са своје стране допринесе да се важни интереси цивилизације унапреде.

Народна је скупштина подпуно свесна оних огромних и мистоструких задатака, које наша млада држава има да реши на да осигура широке темеље народној будућности. Дужност је наша и према народу и према Светлом Владаоцу нашем да најозбиљнију пажњу поклонимо решавању оних питања које потреба земље изазиваше.

С тога гледишта ми ћемо узети у озбиљно расуђење све оне предлоге, које нам Влада Ваше Светлости, по разним струкама управе поднесе, а и сами ћемо се послужити правом, које нам Устав даје на учинити предлоге како да се намире најпрече потребе народне.

Народна ће скупштина узети у испитивање и предлоге који се односе на увећање државних прихода, и поклонити им сву ону пажњу, коју такво озбиљно питање заслужује.

Господару! Народна је скупштина тренута бригом Ваше Светлости да се народу потпуније уједче нека уставна права. Народна скупштина моли да примите њезину благодарност на таквом доказу истините уставности и народољубља, а уједно и изјаву, да ће се она послужити правом, које јој члан 151 земаљског устава даје.

Верујући Господару, да ће премилостиви Бог у Вами благословити ову толико искушавану земљу и овај толико заћесни народ српски, — знајући да у Вама куца оно исто родољубиво и племенито срце, које је учинило да су Обреновићи срећа а и понос ове земље. и подпуно убеђени, да се судбина ове земље не може раздвојити од судбине Ваше, ми из дубљине наших срдаца кличемо:

Да живи Кнез Српски Милан М. Обреновић IV!

Да живи народ Српски!

Одборска мањина: Јово Кремановић, Цветко П. Јездић. Петар Ђуриковић, Димитрије Милетић, Саво Поповић, Вељко Јаковљевић.

(Скупштина се одазва са: Живео).

Председник: Господо, један члан владе јавно ми је, да је жела њихова, да се ово читање пројекта одложи за сутра. Али пошто смо ми на дневни ред ставили то пре, а пошто постоји и један захтев од 12 посланика, да се данас држи седница, то ми нисмо могли примити да не држимо седницу и да не чинимо читање по дневном реду. Дакле жела је истог члана владе и то да се дебата и претрес пројекта остави за сутра. Дакле питам скупштину: је ли она вољна да се претрес и дебата продужи сутра? (Чује се: прима се. Жагор).

Сретен Поповић: Ми ништа нисмо знали шта се то ради по одборима. Из овога пак, имамо много да штудирамо. Може бити да ћемо нешто примити из већине, а нешто из мањине, а ово је први пут што сада чујемо.

Председник: Ја сам скромног мишља, да овакви важан акт, који ми спремамо Његовој Светлости, да о њему требамо мало да проштудирамо, дакле за то сам ја и учинио питање, прима ли скупштина да сутра оставимо претрес и дебату?

Мијаило Мирковић: Ако се овим одлагањем жели нешто постићи нобас, то би боље било да се та ствар још сада сврши. (Велики жагор. Граја).

Манојло Марић: И кад не би тај члан владе тражио, да се до сутра продужи дебата, навесно је да се мора продужити. Овде се претреса све што спада у наш задатак. Ту су пак радили 18 људи 5—6 дана, а ми, да претресамо и дебатујемо одмах о оном, што још не знамо, то би било врло чудно. Ја тражим да се састанак одложи не само до сутра него да се одгоди донде, док се адреса не литографише. Ја налазим да у стилу имаде свакојаких речи, које не подносе, које немају везе а ми не можемо никако цепити, док не видимо реч по реч, црно на бело написано. Дакле, ја молим, да се седница одложи, и донде да се не заказује, док се адреса не штампа. (Жагор).

Љубомир Каљевић: Ја имам да приметим, да је г. Марић био први, који је подписао предлог оне дванајесторице што су тражили да се што скорије седница закаже. Он је јуче, кад смо били у одбору дошао, и укоравао нас говорећи: шта ви радите толико са адресом, народ не може да чека. Сад пак он тражи да се адреса литографише. Да се је хтело литографисати, ваљало је рећи пре, онда, кад је одбор био изабран. Тада је требало казати да се адреса литографише на кад се дође на претрес адресе да је скупштина може одма и решавати, а не сад кад је састанак за претрес већ одређен. Осим тога, ја држим да у овој ствари, има право председништво да одреди ово или оно т. ј. хоће ли се штампати, или не, хоће ли се седница сазвати, или не; то је његово. Сад ако хоће само председништво, да одступи од дојакош. реда, онда је то друга ствар. Ако би оно нашло, да треба одложити седницу, то је друго, само би онда требало да се раније каже. Ми пак одборници гледали смо, да ствар што потпуније пред скупштину дође.

Манојло Марић: Ја сам окривљен да сам не следствен, но то не стоји. Ја сам јуче тражио, да се једна седница скупштинска држи; али ја сам казао, да смо упутили одрбору за-

законодавном три предмета, па смо могли најпре те ствари решавати. Ја сам то јасно казао, да она три предлога дођу на решавање, а скупштина је сазвана да се адреса прочита. Ја само молим да се адреса штампа, ако ме ко у томе потпомаже, а ја ништа друго не тражим, него само да знамо шта радимо. (Жагор.)

Председник: Никаква нема извештаја од законодавног одбора, да смо вам га могли поднети. (Жагор).

Димитрије Радовић: Овде није стављено у питање то, да ли ће сад да се штампа адреса, по то, да ли се може држати седница без присуства владе. Ја држим да по пословном реду, ми то не можемо да чинимо. Члан 60. пословног реда каже: (Чита) да „на послетку (после претреса) припада реч Министру или владином поверенику.“ Даље члан 61 каже: (Чита). „Сваки посланик и сваки Министар или повереник владин има право да пре или за време трајање претреса предложи измену каквог предлога, и т. д.“ Дакле кад би ми без Министара и њихових повереника сад претрес ове адресе предузели, онда би изиграли ово наређење закона. За то ја држим да би требало, да одложимо на сваки начин седницу донде, док Министри не дођу.

Милија Миловановић: Пошто је седница данас заказана, и пошто је казано да ће се у њој претресати адреса, то сам ја за то, да се сад одмах претреса адреса, а да се седница не продужава.

Коста Антула: Из искуства зна се господо, да и за мање послове није разумно да се хита. Овде на против имамо да претресемо један важан акт. Овде се размишља о потребама земље; овде се размишља о интересу народа; овде се говори нешто и о спољашњим стварима. Овакве се ствари не дају, господо, лако разумети, него морамо да се добро размислимо. Пошто су дакле неколико њих већ захтевали, да се ти предлози за адресу дају печатати, па да их сваки посланик има и да сазнамо тако шта нам ваља примити; а шта одбити —, то и ја молим да се овај предлог прими, јер ово није олак посао.

Вељко Јаковљевић: Ја се у свему слажем са г. Антулом, само у толико кажем, што неки хоће од посланика да се сад дебатује о адреси, да то није практично. Ја не знам за што би се иначе практиковало код неких судова да се не суди после подне, где се суди о стварима од 500 и 1000 гроша. Ја сигурно мислим да је то тако код судова за то, што је сваки пре подне бистрији и што је у јутру сваки разборитији (Жагор). И кад је то тако код тих ствари, за што да тако не буде и за овај акт тако важан (Кујунџић: Ми се ограђујемо против тога, да смо пре подне другчији, а после подне другчији).

Председник: (Звони).

Милутин Гарашанин: У дневном реду стоји, да ће данас бити само читање одборског извештаја о адреси, а о претресу адресе нема ни речи. Дакле, ја бих молио г. председника, да само дневни ред изврши, па више ништа.

Љубомир Каљевић: Ја мислим да ће само председништво потврдити, да је данас на дневном реду читање извештаја и претрес адресе. Оно ће казати шта је на дневном реду. Нека г. председник прочита дневни ред те да с тим потврди, да је њиме објављен претрес адресе. Ако стоји у њему *претресање* адресе, онда они који говоре другче, они дају укор председништву.

Председник: „Извештај одбора за адресу.“ То стоји у дневном реду.

Љубомир Каљевић: Ако то стоји, онда може бити говора о одлагању.

Урош Кнежевић: Ја бих имао овде да приметим, да ми не правимо разлику између ова два питања: да л да се одложи данашња седница једино за то, што тражи влада, или за то, што нека господа посланици наводе да би било корисније да се промислимо о тој ствари. Што се тиче захтева владиног да се седница прекине, што она није ту, ја мислим да не треба с тога седницу прекидати пошто је влада присуствовала при дебатама у одбору за прављење адресе, и пошто она зна целу адресу (Жагор). Чекајте да говорим.

Председник: (Звони): Молим вас господо саслушајте кад ко говори.

Урош Кнежевић: Пошто је влада присуствовала кад смо правили и читали адресу, и дала своје назоре, то не налазим сада никаква разлога, зашто влада тражи, да се сад одложи седница; а пошто нема сад никаквих разлога, за одлагање, то сам мишљења, да се никако не каже: седница се одлаже за то, што то тражи влада, него за то, што то иде у корист самог посла. (Жагор).

Председник: Влада није знала за мањину одбора за састав адресе, за то није она могла нити прочитати адресу нити ју је имала код себе, па с тога није ни могла бити спремна да да своју реч, те за то није ни дошла.

Урош Кнежевић: Нека докаже то.

Ђока Радовић: Сад ће њи ваљда Суду да доказује.

Коста Антула: Молим вас браћо, г. Кнежевић је напоменуо и питао да ли се захтева по владиној жељи да се седница одложи, или по овоме, што смо мало пре више нас рекли. Ни један од говорника није напомињао да се то учини по владином захтеву него, што се иште да се зрело о ствари размисли, па после да се о њој говори. Дакле, питање г. Уроша Кнежевића сматра да је излишно, јер о томе није било говора. (Чује се: врло добро. Жагор).

Драгомир Рајевић: Ја се чудим за што још оволико мора да буде разговора о томе. А ево за што. (Чује се: како чудо). Јест чудо. Најмање ствари, ствари од најмањег значаја, ако хоће да буде решена са свешћу, нада да се о њима размисли. За размишљање хоће се и тражи се време. Они, који су правили овај пројект адресе, они су имали доста времена, они су то правили неколико дана, правили су 5 — 6 дана. Зар није чудо захтевати да ми сад одмах дамо своју одлуку о томе: што су они толико дана радили. Ми то не можемо. Зар они, што оцењују за 6 дана, ми то да оценимо за неколико минута. Ја то не разумем. (Жагор).

Др. Шафарик: Ја подпомажем предлог оне господе, која желе да се ова ствар одложи до сутра, и то на два узрока.

Прво, у закону јасно стоји, да владини људи морају присуствовати при претресу. Стоји у параграфама, да Министри могу бранити владина посматрања, да могу првенствено о свачему говорити. Како ће говорити сад кад нису овде? Друго, ми сви увиђамо да нам је веома нужно да, што боље промислимо о тој адреси. Ја подпомажем предлог г. Марић: да се ти предлози о адреси литографишу, и да се нама да у руке како би их што подпуније претресли. Нека се дакле литографишу одмах тим пре, што то може бити врло брзо па нека се разда свима посланицима у почетку седнице, те тако, да би могли што подпуније сваки израз исте адресе претрести па према томе да можемо дати наше мишљење. Дакле ја сам тога мишљења, да је тај предлог умесан да седницу одложимо до сутра. Да не превагљујемо са овом ствари.

Брачинац: Браћо, ми треба да поштујемо закон. Ми га морамо поштовати онако, како што је написан. Кад закон каже, да морају овде бити владини људи, ми не можемо сад одступити од закона, кад овде нема ни једнога. Можемо ли ми сада да прелазимо закон? За то сам ја мишљења да се одложи до сутра претресање ове адресе.

Кнежевић: Ја немам да приметим г. Шафарику што каже да владини људи морају присуствовати. (Жагор. Председник звони). Ја немам да упитам г. Шафарика, шта би он онда одговорио, кад влада не би никако долазила у седнице скупштинске? А што каже г. Рајевић, да посланици морају да мисле оволико, колико смо ми.... (Рајевић. Ја то ни сам казао. Чује се: јеси, јеси. Хајде да гласамо. Жагор. Председник звони). Молим вас чуј те, што г. Рајевић дакле каже да посланици морају размишљати оволико дана, колико који одбор пробави око какве ствари, онда шта ћемо ми да радимо, са пројектима владаним, који се израђују по 5 до 6 месеци. Да ли и ми да радимо на њима по толико. Нека одговори г. Рајевић на ово. (Жагор).

Ђурђе Боровић: Ја не одобравам да се седница одлаже на позив владе за то, што влади нико није забранио да сад не дође. Она је знала да ће се данас у седници претресати

адреса, па за што није дошла. Но, ако скупштина нађе за добро, онда пристајем и вољан сам да се одложи.

Председник: Сигурно ви мене нисте разумели, кад сам ја казао, да је члан владе тражио то, за то, што је влада рада да протумачи и адресу мањине, јер је није ни имала, па с тога не може да одговара на скупштини. За то сам ја казао, онако; а није овде питање о томе што влада није дошла и што не ће да дође.

Ђурђе Боровић: Ја опет остајем при томе, да се седница одложи само онда, ако скупштина нађе, то за корисније и ако она реши а иначе никако.

Вељко Јаковљевић: Видите г. председниче овде стоји у дневном реду читање извештаја, а не претресање и дебатирање о адреси. (Жагор).

Председник: Молим вас г. Крстићу, изволте.

Крстић: По 35 члану пословног реда, имам право захтевати да се држимо строго пословног реда, и обраћам пажњу целе скупштине, а у једно и г. председника на одржање тога Кад се каже и објави да ће на дневном реду бити читање извештаја оног одбора, који је одређен да прави адресу на кад је то читање свршено, а овамо се води распра о томе: хоћемо ли се пуштати у дебатовање, хоће мо ли ући у претрес адресе, — онда је то нов предмет и о томе не може бити дебатовања, док се то не обзнани, и на дневни ред не истакне и док се о томе шта је на дневном реду не извести влада по члану 52 пословног реда, који каже: (Чита) да ће се дневни ред доставити влади преко председника министарства. Ово није достављено влади; јер као што каже сам г. председник, влада не зна има ли мањине какве у одбору за адресу или нема, (Жагор). Према томе ја држим да према закону не можемо данас радити даље штогод, и што више, него што је на дневном реду. (Чује се: можемо). Можете како хоћете! Ал по закону не можемо. Сад о другој ствари. Пошто је овде покренуто питање, хоћемо ли штампати ове пројекте адресе, да би имали боље прегледе, ја на то кажем, да за цело треба да се штампају по наређењу чл. 112 зак. о посл. реду. У том саставу

који је прочитан, има тако важних ствари, да о таквим стварима хтети тек тако преко колена пресудити и преложити не размишљајући о њима и незнајући управо шта све у адреси стоји написано, било би штетно. Ја држим да то не би било одправљање послова онако, како се иште од нас. Ни један посланик, који не зна подвуџе садржину адресе, не ће бити у стању да што њој каже. Може на пр. само казати, да се ова или она реч избаци, ова или она уместо но то је само површан посао, који је незгодан због тога што се у кратком времену ради. За то да би се добро тај посао могао урадити, треба не само одложити седницу него свакојако штампати и једну и другу адресу, како би посланици могли имати знања потпуног о садржини адресе и како би се могли после при претресу управљати по својој савести. Што каже г. Кољевић, да су се они зрело размишљали, док су саставили адресу, то најпосле може бити; али то су они сами размишљали. А ми да кажемо нашу реч, морамо сазнати подвуџе оно, о чему су они, зрело размишљали: јер њихова памет, није памет целе скупштине.

Љубомир Кољевић: Пошто сам био у одбору, ја имам да објасним само то, да је влада присуствовала при претресу пројекта адресе, и баш при самом претресу било је неколико чланова одбора, који су казали: ми смо против тога предлога а неки су се уздржали од давања гласа. Први су казали, да су против предлога овакве адресе за то, што је влада устала у основу против те адресе. Она је казала: ја у основу не одобравам да адреса садржава што друго, осим учтиви одпоздрав на краљеву беседу. Господа, која су у мањини, одобрила су то мишљење владино. Они су казали да су против такве адресе, да је закон повређен, да је то нецелисходно, и ово и оно. Овде је дакле било питање само о основи адресе као год што би било то питање и овде вечерас т. ј. питање, прима ли се оваква адреса у основи, као што је већина одборска подноси ако би скупштина решила, да се седница не одложи него сврши. Што се тиче питања, хоће ли скупштина примити све, што је тамо казано, то је друга ствар. Ту ће се ово ни-

тање расветлити и претрести тако, да сваки има времена да размисли хоће ли таку адресу примити или не. Као што рекох, дакле прво питање на реду је то прима ли се основ адресе т. ј. прима ли се то да народна скупштина говори искрено са својим кнезом и да му каже своје потребе. То је питање на средини и о томе треба да се разговарамо. Ако нам се докаже да не можемо радити без министера, онда је друга ствар. Ми нећемо да газимо закон. Али ја кажем да ништа то не смета, ако уђемо у претрес о основи адресе. Сваки посланик зацело има готову мисао о томе хоће ли да се кажу неке потребе у адреси, или ће она бити само прост одноздрав кнежевој беседи.

Председник: Молим вас г. Каљевићу вама је врло добро познато и ви знате, да сам ја посредник између владе и скупштине, дакле ја сам морао казати оно, што сам био дужан да кажем. Овде наш говор има изглед као на нешто друго, као да ја нисам дужан био да то кажем.

Љубомир Каљевић: Ја не кажем вама ништа.

Сима Милошевић: Ја сам се чудно за што наше досадашње скупштине не могу за два три месеца да свршe скоро ништа. То је међер за то, што се овде говори о оним малим стварима, које су врло незнатне по толико дана. Ето г. Крстић изговорио је читаву лекцију тако, да, кад би трећина посланика изговорила толико, колико је он, не би се дошло до адресе за читав месец дана (Смех).

Крстић: Ја не знам име г. посланика, али нијам да му приметим да је далеко лакше ћутати, него говорити, особито говорити по закону и уместно.

Драгомир Рајевић: Што је овде споменуо један од деputирања, због тога, што орган владе или г. Министар није дошао, о томе скупштина може да не води рачун, па да она дебату разлаже хоће ли неће ли не чувши њихово официјално мнење (Смех) или званично. Молим, молим званично мнење, ја сам се поправио. То је српски. Докле год владин орган или г.г. Министри не даду своје званично мишљење, како мисле о томе пројекту адресе више одбора, тако и о пројекту, који

је мањина одбора изнела, не може бити речи о коначној одлуци овог питања, а да не прегазимо закон, који овом земљом влада. Рекао сам.

Мијаило Лазаревић: Ја сам имао одговорити на говор г. Каљевића. Он вели да су владини људи били у одбору при претресању адресе и да се онда мањина изјаснила за владино мишљење, и примила владине примедбе, и за то држим да би требало данас решити, да ли се прима једна или друга адреса или не? Но пошто је на дневном реду стављено само то, да се једна и друга адреса прочита, а нема нигде спомена о дебатовању, то ја мислим да је са свим излишно даље о томе говорити. (Чује се: нека се гласа). Даље још сам мишљења тога, да се усвоји предлог Марића, Шафарика и осталих. (Жагор).

К. Антула: (Устаје).

Председник Ви сте г. говорили два пут.

К. Антула: Ја хоћу само то да кажем: будући да се види да је већина за то: да се адресе печатају, и да нам се дају на промишљење, то сам и ја за то као што сам и пре казао. (Жагор). Нека се сад реши, хоће ли се сад печатати?...

Подпредседник: Грујић. Две су ствари, господо, које ваља разликовати овде: Прво да ли по закону скупштина може претресати адресу без присуства владе, без присуства г.г. Министара; и друго је питање да ли је целисходно да се један тако важан акт, као што је адреса скупштине, претреса вечерас, и кад у седници нема г.г. министара, и кад смо већ прилично у ноћ ушли. То је питање целисходности, да ли је то добро, да ли је корисно.

Нека господа разлажући закон, изволела су се у својим говорима дотакнути мало председништва. Пошто сам ја до сад у споразумљењу са г. Председником радио, и пошто је њино право да одговорност, у колико се повреде закона тиче, падне на мене, јер је госп. председник изволео се у томе на мене ослонити — то мислим да је у реду, да на ово ја дам одговора. Разумите ме господо ја сад хоћу да говорим што се тиче закона па после ћу прећи на питање целисходности.

Што се тиче питања законског, члан 69 устава овако гласи: (Чита) „Министри имају приступа у седнице скупштинске; они *могу* у претресању сваког предмета учествовати" — разумите господо *„могу"* — разуме се: ако хоћеју. Даље: „биће саслушани *кад би год захтевали.*" Разумимо се добро: кад би год захтевали. То значи кад год ништу морамо их саслушати. Да читамо даље: „и имају право да о ствари још једном говоре, пошто се претрес о њој сврши." — То је јасно.

Сад даље још члан 70 устава каже: (чита) „Скупштина може и сама да позове министре или одређене повереннике да јој дају потребна извештаја, и објашњења и ови ће свагда то дати ако не би налазили да би за државне интересе било штете од јавног, пре времена, саопштења." Дакле *„скупштина може"* да позове министре: то је дакле скупштинско право; као год што је министара право да могу присуствовати у свима седницама и говорити како и колико хоће — тако је исто и скупштина у праву да их позове у своје седнице кад сами не би дошли, а она за потребно нађе и да их саслуша.

Ово су дакле чланци устава, који регулишу долазак министара у скупштинске седнице. Кад хоће и они доћу, кад не ће они могу да не дођу. Скупштина, кад су они *ту*, дужна је увек да их саслуша, како они то захту, како устраже да што изјаве, објасне и т. д. мора им се то дати, јер то је њино право. Кад нису ту, кад не дођу, разуме се да се не ће ни саслушавати — осим што у таком случају, скупштина, кад су јој нужна објашњења владе, министре има још право, ако нису дошли, да их позове те да јој дају нужна објашњења.

Мислим да је ово јасна и чиста ствар.

Што су нека господа изволела напоменути чланове 60 и 61 пословног реда — они управо речи потврђују то исто, што смо већ навели, јер то је пословни ред који изводи још опширније оно што је у уставу већ казано. То је тако важно право, да је њега сам устав хтео да утврди. Дакле, ту у пословном реду, каже се: (чита члан 60) кад су ту, да имају бити саслушани. То се разуме да, ако су ту, то и може бити, а из овога не може се никако извести да министри морају бити у седници; — то није нигде казано.

Дакле мислим што се ове ствари тиче да није нужно говорити више. Министри кад хоће они онда и дођу. То је свршено њихов посао. Скупштина опет кад јој требају, она их тражи и саслушава.

Него што се тиче председништва скупштине, ту се каже у члану 54: пошто одбор поднесе извештај о каквом предмету приступа се претресу тога предмета. Следствено, што смо ми казали у дневном реду, да ће бити извештај одборски за адресу на дневном реду, то се разуме, да ће се прочитати, и даље после читања радити шта треба то јест приступити претресу тога предмета. Дакле јасно је, да се може приступити претресу. Но сад долази друго питање: може ли се одложити претрес предлога. У закону је и тај случај предвиђен, и казано је, — дозволте да вам не наводим ваздан те чланке, казано је да се може претрес одложити, да се може и дневни ред на неки начин прекројити, изменити, ако то скупштина реши, и влада пристане. Г. председник увео је да влада пристаје на то, пошто и сама тражи да се одложи. Сад стоји до скупштине да реши, хоће ли и она да се одложи. Дакле што се закона тиче, тако стоји. Скупштина ако хоће може одложити, пошто и влада, као што је г. председник изволео казати, већ је дала на неки начин предходно своју изјаву да се састанак одложи.

Сад прелазим на друго питање, на питање о целисходности. Ја мислим господо, да ћу у том питању бити са оном господом, која су другче разумела закон, него што сам ја, сагласан. Има господе, која мисле, да би требало одмах приступити претресању, и то би могло бити по закону. Но заиста ствар је тако важна, а један пут само прочитана. Но од тог, што се један пут прочита, па се одмах приступи решавању, верујте, ако ни су убеђени они, који решавају, да је то што решавају добро, од тога нема велике ваљде; јер данас ће казати хоћу, а сутра нећу. Него боље је да ствар проучимо озбиљно. Ја бих дакле молио господу, ја доказујем целисходност, на коју мислим да је г. Антула нарочито ударио гласом, да претрес оставимо за сутра, или кад нађете за добро. Ја од моје стране, поред свега тога,

што се може одмах продужити претрес, нпак налазим, да је у реду, да због тога, што је ствар овако важна, да се одложи претрес до сутра, а сутра, у време, које г. Председник одреди, да се продужи претрес. То је мој предлог. (Чује се: врло добро).

Мијанло Марковић: Како ће бити претрес сутра, кад ми немамо ништа од свега тога.

Потпредседник: Ја мислим, молим вас, ако смо за то, да се одложи, да се у томе сложимо, а што се дана тиче, кад ће бити, то је друга ствар, то је најпосле до г. председника; него јесмо ли у томе сагласни, да се одложи.

Драгомир Рајевић: Можемо радити други посао док то не буде готово.

Председник: То нигде не стоји да може, ни да не може. У пословном реду о томе није ништа казано.

Потпредседник: Пошто је г. председник казао, да и сам г. Министар мисли, да се до сутра одложи, ја мислим да ту не би имали шта више да тражимо, кад сама влада на то пристаје. (Чује се: врло добро).

Председник: Молим вас, има ли још ко да говори о томе?

Пристаје ли скупштина да се одложи? (Вичу: да се одложи, но да се не штампа. Један да се не штампа. Жагор). Молим, за кад желите да се одложи? (Жагор. Неки вичу: сутра, а неки: преко сутра).

Председник: Ја предлажем, сутра. (Бива).

Манојло Марић: Ја молим за реч. Враћам се на мој први предлог. Тиме што ће се сутра држати седница, не ћемо помоћи ништа, него треба да се адреса најпре литографише и разда посланицима. (Жагор. Чује се: Зар да адреса изађе пре у грађанство, но што је ми дамо Кнезу. Жагор).

Председник: (Звони). До сад није уобичајено, да се адреса штампа у напред. (Жагор).

Јово Кремановић: Овде се не тражи да се штампа, него да се литографише, на онолико, колико има посланика да се разда, а заиста то је потребно, да се сваком посланику разда. (Жагор).

Секретар Кујунџић: Ја мислим да не ће ни мало спречити наш посао, ако баш и уштампамо ову ствар. Овде би било питање о аутографисању а не о штампању само онда, кад би била ствар тајна, али ово није јер је већ у скупштини јавно прочитана. С тога ми можемо још вечерас дати да се наштампа, па сутра до 10 сати да имамо у рукама. Дакле ја предлажем, да ми сутра на сваки начин држимо седницу.

Председник: Прима ли се? (Бива). Молим, седница се сутра у 10 сати заказује. (Жагор). Молим господо, продужење дневног реда биће претрес ове адресе. Још долазим да вам прочитам једну молбу, која не трпи отлагања. (Чита) Коста Диновић моли да му се дозволи 20. дневно одсуство због хитних трговачких послова.

Одобрава ли се? (Бива).

Састанак је свршен.

Овај је састанак трајао до 6 сати.

САСТАНАК V.

У Београду 21. Новембра 1874 године.

ПРЕДСЕДАВАО

Ђорђе Топузовић.

Почето у 10½ часова пре подне.

Присуствовали су г.г. Министри сви.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко од г. посланика да је изостао, јесу ли сви дошли? (Куте).

Сима Несторовић: Ја не знам шта је са оним људма, што имају да се изберу: као јагодински, звижки и онај трећи; да ли је избор наређен или није, да знамо.

Председник: Молим вас то ће после доћи на ред. Сад се само пита, да ли има да је ко болестан. (Чује се Ранко Тајсић болестан, Коста Поповић, није дошао, Милорад Поповић, Павле Ђукић, Миленко Петровић и Мата Прокић такође нису дошли).

Председник: Изволте саслушати читање протокола.

Секретар Урош Кнежевић чита протокол четвртог састанка.

Председник: Има ли ко год противу протокола што да примети?

Драгомир Рајевић: Имам ја. Није потпуно изложио г. Секретар оно, што сам ја казао. Нисам се ја базирао на то, што су одборници, или, што је већина одбора метула шест или седам дана, док је направљена адреса, и да због тог узрока треба да и ми имамо пет до шест дана да радимо, него сам ја ово казао: један рад, за постигнуће извршења кога требало је пет до шест дана, — потребује озбиљног размишљања према свом значају према величини својој и према томе, да ли у том раду има законитости или незаконитости, дакле о тако важном делу, дати на један пут своју одлуку, то је немогуће. То је био мој разлог, због кога сам тражио реч.

Дакле, према величини тога посла, око кога су они тотолико дана провели, да би могли што боље предмет оценити, треба да се и нама даде мало времена ради размишљавања. Држим, да сам тако казао, и мислим да треба тако и да се поправи.

Коста Антула: Кад је г. Кнежевић поставио питање, да ли се жели по захтеву владе или по жељи народни посланика, да се претрес одложи, ја сам онда исказао, да је то питање по све погрешно, јер од народних посланика, није ни један изустио да се то по владиној жељи одлаже, него по самој важности ствари, а од тога није ништа у протоколу споменуто.

Ја држим, да вам је тако одговорено г. Кнежевићу.

Секретар Кујунџић: Како се мени чини, господо, ми овде не правимо разлику између протокола и дневника. У дневник улазе све побуде, све примедбе, сви разлози, и сви говори које смо држали, а у протокол, у колко ја знам — а и водио сам протоколе на више места и видео разне протоколе, — улазе само предлози, само измене или само закључци. Шта више, по нашем пословном реду, долазе у протокол само важне изјаве министарске и важне побуде оних, који су какав предлог учинили и тиме утицали да се ово или оно овако или онако сврши.

Ја бих молио господу, да чине разлику између дневника и протокола, тим више, што и у нас већ има дневника. У самом пословном реду, члану 43, стоји: „ако има и у скупштини стенографа, — онда се у протокол не ће све појединости означити“. Ово је јасно говорено. Ми ево данас имамо стенографа, ми водимо дневнике; дневник ће тај изићи целокупан, шта више, председништво изјавило је, да сваки може свој говор исправити ако држи да му није добро забележен, па по томе дакле, ја бих желео, да будемо на чисто један пут за свагда, и да не тражимо, да поједине речи улазе у протокол. Скупштину молим, да о томе реши. Сем тога, ја сам хтео да напоменем, да исправке, које се тичу тога, што је овако или онако у протоколу забележено, да те исправке доиста буду исправљене у *прошлом* протоколу, а да после тога не улазе у нов протокол онако опширно, те да се чине два посла.

Манојло Марић: Ја имам само то да кажем, да нисам рекао после 5—6 дана, него кад су готови т. ј. наштампани пројекти адресе.

Никола Крстић: Ја подржавам г. Кујунџића што се тиче форме протокола, него ја бих имао да приметим, да се господа секретари не држе тога. По пословном реду у протокол улазе стварни догађаји и важније изјаве, а г. Кнежевић је уврстио, како је један од г. посланика приметио, да сам ја држао лекцију. Ја мислим да је то тако узгредна ствар да није требала да дође у протокол, ако се хоће да ради, као што је казао г. Кујунџић.

Манојло Марић: У самој ствари извесне се тенденције протоколу пишу а друго не. Ја сам казао, и да није један члан владе тражио да се седница одложи, требало је да се одложи до сутра, само због целисходности, а то не изилази ту, него изилази то, што је један члан владе то тражио. И то је био узрок, што се седница одложила, али сав наш говор био је због целисходности. Ја мислим дакле, да се морају разлози да покажу у протоколу, а кад се наводи онако, као што су овде метути, онда се мора исправити.

Сретен Поповић: Ја хоћу да кажем то, да нисам чуо шта се ту говорило. Ја сам сад добио адресу и сад хоћу о њој да проштудирам, и тамо се вели, што нам је г. Кујунџић

обећао, да ће ова адреса бити готова до 8 часова, из јутра да о њој што више проштудирамо, а ми смо ју добили тек у 10 часова, па због тога не можемо о томе ништа да говоримо.

Јанко Шафарик: Ја бих имао једну кратку измену ради мало лакше стилизације да учиним, а то је у протоколу се изказује адреса, читање адресе и т. д. Ја мислим да треба увек казати пројект адресе, јер ово још није адреса него је адреса тек онда, кад се прими.

Секретар Кујунџић: Господо. Ја бих још једном молио, да одлучимо ово потпуније, јер ето видите колико се времена мора губити ако исправљања. Ми можемо код стенографских бележака, које на расположењу имамо за два три дана, поправити сваки свој говор ако мислимо, да нам није добро забележен.

Дакле, ја баш с тога, што се види, да није могућно за једну ноћ, ни покупити све, што је било говорено, нити је могућно то исписати, и предлажем, да од сад у нашем протоколу буду само предлози измене и закључци, а најпосле и то ко је говорио за једно а ко опет за друго.

Драгомир Рајевић: Ово не може никако да се усвоји што г. Кујунџић предлаже, а сво за што: сваки пут у протоколу мора да стоји онај поглавити разлог због ових који те разлоге износе за одлуку, десно или лево, за или против. Кад се могу да умету разне некорисне ствари; међу тима биће и такови, које апсолутно ништа не приносе ствари, — онда на сваки начин мора да се уметну, да уђу у протокол разлози, који су донели ту одлуку. Казао сам.

Кујунџић: То се тиче протокола *судских* а не скупштинских.

Велко Јаковљевић: Овде није на реду решавање о протоколима, него о адреси с тога ја молим, да се пређе на дневни ред.

Председник: Има ли ко шта још да примети.

Манојло Марић: О мојој примедби није казато, да ли се прима или не.

Секретар Кујунџић: Ја мислим, кад нико не протестује, онда разуме се, да се прима.

Ђурђе Ђоровић: Ако почнемо ми губити време за овако ситне „исправке", онда нећемо никад постићи оно, за што смо дошли, нити ћемо икад доћи до свршетка.

Председник: Нека се пређе за дневни ред.

Председник Министарства: Ја мислим, да ће се сада говорити о претресу пројекта адресе. О том желим да и ја говорим. Пре свега имам да кажем, да влада сматра за дужност, пре но што се отпочне говор о претресу адресе, да искаже и пред скупштином оне разлоге, који су је руководили, кад је у одбору за адресу изјавила, да не може пристати ни да се у претрес узме онакав пројект, какав га је већина одбора израдила. Главне побуде, главни разлози владини су прво, природе законске, почем закон мора нам бити основ свему нашем раду. Влада не налази да се икаквим нарећењем закона може оправдати, да у адресу, којом се одговара на престолну беседу владаоца, и која по схватању владе може бити само израз учтивости, оданости и признателности, предлаже цео један програм, цео један низ питања из политике иностранске и политике унутрашње. То је што се тиче законског погледа. У одбору наводили смо, и показивали смо закон и нарећења устава, којима је одређен круг радње скупштине, и показали смо да изван онога што је набројано у уставу, не може скупштина ништа више радити. И нико није могао показати, да је ма које од нарећења устава предвидео случај тај да се у адреси подижу та питања законодавна, политичка, управо цео програм вршења владе. Кад нам је на то одговорено, да народни посланици сматрају за дужност, и право, да владаоцу непосредно изкажу жеље и потребе, влада је на то приметила да је све то законом и уставом предвиђено, и да све оно што је у пројекту адресе набројано, може правилним законским путем доћи пред владаоца. Скупштина има право да предлаже све што год нађе за добро, све, дакле и оно, што је у пројекту адресе набројано, може бити предмет појединих предлога. Дакле ништа не сметa да се у томе поступи по законским нарећењима; ништа не сметa да се поштеди владаоц од једног корака, који преко главе владе иде управо на њ' и који на неки начин намеће

му одговорност, у случају кад о томе не би дао или не би могло дати последице те би се после извидело, да он није у сагласности са народним представништвом; а радећи по закону, који је предвидео и прописао све путове и начине, може се доћи до тога, без да одговорност владаочева и најмање уђе у питање. Владалац није одговоран, ма да су се у одбору један или двојица чланова изразили да је чак и он одговоран. Он није одговоран, и који сад то каже, тај греши противу устава. Дакле нити се оправдава законом и уставом, нити потребом икаквом да адреса буде онаква какву је већина одбора предложила. Ја идем још и даље, и велим ако би ви имали таквих жеља које би хтели само да напоменете, без да она буду предмет законског претресања, онда и опет нема разлога да те жеље представљате у виду једног званичног акта и да им дајете значај свечане најаве целог народњег представништва. Владалац је приступан свакоме од вас, то је делом доказано. Ако дакле имате какве жеље да му изјавите то вам нико не сметње, али друга је ствар, да ви као поједини посланици кажете што год владаоцу, друга је ствар кад цело народно представништво једним актом поброји владаоцу једну гомилу мера, од којих свака треба да буде предмет, најозбиљнијег, најсаветнијег и најдубљег претресања. Питање је, шта би имао владаоц да чини, кад би му се адреса већине поднела; питање је, какве би последице биле, кад се не би испунило оно, што се у тој адреси захтева. Устав је хтео, да личност владаочеву сачувамо од свију оговарања, од свију заједања, па за то је и створена министарска одговорност. Министри су одговорни, за сва дела владе. Кад се сагласност између скупштине и владе у једном питању постигне, онда се то дело завршује потврђењем владаоца, онда оно излази под именом владаоца, само дакле лепе ствари и оно што би се могло одобрити, то иде на владаоца, а оно, што би се доказало да се не може примити, то пада на терет министара. Ја би још разумео, да се пројект већине може подржавати, кад не би било никаквог другог пута да се владаоцу то достави; још би човек разумео да би то могло бити. Али, кад вам сви путови законски стоје

остворени, да јавно изнесете све ваше потребе пред владу, као и пред владаоца јер, министри су владаочеви органи, и то органи докле уживају његово поверење — ни једног тренутка више, — и кад ни ови разлога нису имали саслушања пред одбором за адресу нам ништа друго не остаје, него да апелујемо на целу скупштину. Било је и те мисли, да је одбор адресе може бити имао какву побуду због каквих дела у досадањем поступању министарства, па да је хтео тим начином, не обзирући се много на умесност, да створи једну тегобу између владе и скупштине, из чега да изађе питање то: да министри не уживају поверење скупштине Разуме сее, ако би то било онда би требало да се то чисто и просто каже, на то да буде предмет одвојене препирке. Али кад се то изриком не каже, но на против многи у одбору рекоше, да није о том питање, да није питања о поверењу спрам владе, и да они нису дошли да мењају владу, дакле, кад се не иде на обарање владе, ни на свађање, него чисто и просто да се кнезу доставе неке жеље и потребе, ја онда не могу да објасним зашто се не прима у том пут законски, уставом прописани, него да се тражи да се створи пракгика, која је пре свега противна уставу и нарећењима законским, који је затим штампан, може изродити нерећене последице, које су се хтеле избећи тиме, што је изречено да је владаоц неодговоран, а министри да су одговорни. Мислим да сам доста јасно навео разлоге и назоре, који су нас руководили, кад смо у одбору казали да не можемо примити у основу, да онаква адреса уђе у предмет претресања.

Председник: Молим вас, г. Ковачевић има реч. Нека он каже шта има па после долазите ви на ред.

Љуб. Каљевић: Ја сам још пре седнице искао реч и ви сте забележили, па за то мислим да сам пречи него и који.

Председник: (Ковачевићу) Уступате ли г. Каљевићу, да говори пре вас.

Аксентије Ковачевић: Да се не би о томе водила препирка, ја уступам г. Каљевићу реч.

Председник: Изволте говорити г. Каљевићу.

Љубомир Каљевић: Овде је од стране г. министра председника о томе говорено, како смо ми вишина у одбору закључили нешто, што је противно уставу, што је противно уставности и најпосле што нема никакве целисходности, а то је, што може да не буде, те да се опет постигне она иста цељ, која се хоће тим пројектом адресе. Што се тиче првог разлога, т. ј. да је пројект адресе противан уставу, ја држим, да то никако не стоји. Устав нигде изрично не наређује, да скупштина нема право да говори са својим владаоцем о својим потребама. Устав што није изрично то казао има ли, не мали право, то је може бити за то, што је претпоставио, да народ има то право и да је то право освештано историјом и праксом. Каже се да то није уставно. Добро, у другом свету, где је уставност у живот ступила, тамо се некако то избегава, да се не би узимало као неко ударање на одговорност и неприкосновеност владаочеву. Ја држим, да је и тај разлог по све не основан. Нигде и ни у којој земљи није ограничено право скупштине, да она не може кад нађе за потребно управити адресу на свога владаоца и у њој казати му: оћу ово и оно. Али у свима тијем земљама има Устава и закона, који вele: Владаоц није одговоран, Владаоц је неприкосновен, као што и наш Устав о томе каже у своме трећем члану. То се дакле тако разуме, кад се каже у уставу да је Владаоц неприкосновен, онда ма шта се радило од стране скупштине Владаоц опак остаје не одговоран. Као год што се у престолној беседи говори о неким предлозима, напомиње се на прилику то, да при претресању буџета буде скупштина у помоћ влади; Као год дакле што се то учима као помоћ влади у скупштини а не Кнезу, тако исто оно, што скупштина говори Кнезу, односи се на владу а не на Кнеза. Тако је свуда господо, у свима уставним земљама, а тако је и код нас. Онај који каже, да се овим земљама, а тако је и код нас. Онај који каже, да се овим Кнез чини одговорним, ја мислим, да он не разуме потпуно уставност, нити пак разуме дух нашег устава. Даље каже се, да ми можемо у виду предлога изнети све ово, што се у адреси вишине напомиње. Друга је ствар господо, кад се у виду предлога изнесе, а друго у виду програма. Баш за то, што

скупштина жели овом адресом да најави своме Кнезу све своје жеље и потребе а и неке своје тежње, баш за то, ја мислим, да треба да усвојимо адресу вишине.

У свима уставним земљама, где је уставност развијена, има народ право да подноси формалне предлоге. У нас на против народна скупштина нема тога права. Ја питам: колико има лањских предлога овде на овом столу скупштинском? Кад под несе неко од посланика скупштине какав предлог, онда он остане не вић и у скупштини јер владини предлози, имају неко преимућство да се изнесу пре на дневни ред, те тако посланички предлози пропадају. Ми дакле немамо права да поднесемо формалне предлоге, на по томе скупштина треба у толико више да усвоји то, да се бар у адреси могу назовестити потребе народне.

Осим тога имам да напоменем још нешто. Ми знамо да је лањска скупштина вишином одлучила исту такву адресу, у којој је навела то: хоћемо слободнију штампу, хоћемо општинску самоуправу, хоћемо ово и оно. Лањска се скупштина господо тако исто обазирала на устав, на личност владаочеву, на неодговорност његову. Колика је грдна дебата о томе била на опет господа министри нису устајали противу тога и наводили, да скупштина гази устав, него су исту адресу пропустили. Нама није било објашњено, да је то била „слабост" нека од стране владе, али ми налазимо да је то довољно појимање скупштинског права и књежеве неприкосновености у томе, да се народ може искрено договарати са својим владаоцем. (Чује се: врло добро).

Аксентије Ковачевић: Овде су пред скупштину изнете две одборске адресе, — вишине и мањине. Што се тиче програма адресе поднесене од мањине, ја бих имао приметити то, да та адреса не одговара ни уколико баш ни самој беседи Књежевој, а не одговара ни данашњем времену, нити пак одговара духу устава, јер у овој адреси одборске мањине нема ништа друго, него само један чист одпоздрав, а тај одпоздрав могли смо првог дана показати, могли смо да кажемо једном човеку да нам вашиње овакав одпоздрав, па да га одмах поднесемо Његовој

Светлости. Него држим, да је изабрат један одбор од 18 посланика, који ће проштудирати и саставити адресу и у њој да изјави све жеље и потребе народне Светломе Кнезу.

Ја држим, да је народ српски један центар, око кога се све друго у држави вије. Сад како би било одвојити народ од свога Владаоца а не бацити Му се у наручја, као деца оцу своме па казати Му, Светли Господару: Ево шта је у срцу твога народа урезано, па читај и види шта жели твој народ. То је одјек од највећег великаша у Србији па до оног пастира што је у шуми; то је одјек оне ситне деце, која из колибице излазе, па се сунчају, и мати им одлази да донесе дрва, а они вичу своју мајку: мамо, хлеба мамо!

Да се исповедим на овом свечаном месту, кад је синоћ читана она адреса вишине, тако ме одушевила, да ми се чини, да она мелодија чисто улази у моје срце. Тако, само ако будемо ишли тим путем, онда ће мо доћи до пожелане цели.

Сад, што се тиче владе, имам казати, да и ова не ће по доброти својој оспорити ово, што у адреси говоримо. Јер и лањске године био је овај исти устав, били су ови исти министри, па председник министарства господин министар иностраних дела казао је, (чита из протокола скупштинског од 1873 год.): „Влада не прави од тога никакво питање, нити хоће да се постави на тако уско земљиште својих посматрања, те да изјави скупштини, да се не стављају у адресу нове ствари. Влада је у одбору изјавила само своје посматрање и своје назоре, на скупштини оставља на њену моралну одговорност да их оцени. Но како су у пројекту адресе неке нове ствари стављене, тако би добро било да се чита адреса о појединостима, па кад се дође до оне тачке, где се те нове ствари помињу, онда нека се тамо размисли и о другим стварима."

Даље, у адресу лањску ушле су ове нове ствари: (чита прот. народ. скупштине од 1873) „закони о судском и управном уређењу земље, као и закон о уређењу општина, измене и усавршетак, како би боље одговарале духу уставности, и како би потпуније задовољавале данашње развијеније потребе нашега државног живота. А тако исто да се закон о министарској одговорности прошири у смислу јаче одговорности, и да се закон о штампи измени у смислу веће слободе."

Дакле оно што је једном усвојено и практиком утврђено и што је се сматрало као уставно, ја држим да не треба све године оспоравати и да не треба казати, да се почиње на основа адреса; а што се тиче појединих тачака, ја мислим, да их треба претрести, па онда где би се нашло на што незгодно, изменити поправити, али што се тиче основа адресе, Бога ми требамо је усвојити, и за то сам ја да се адреса вишине одборске у основу усвоји, јер је у њој изказан израз народних жеља, — ако не идемо на то, да народ оценимо од светлог Владаоца.

Министар Председник: Ја сам и у одбору за адресу нападнут једним прекором, па ради тога треба да се сада изјасним пред скупштином. Рекао ми је један посланик то што каза сад и поштовани предговорник: могли сте онда пристати, а сад не пристајете. Ја правим разлику, а мислим да ће сви без сумње правити разлику између онога што је онда рађено и онога, што се сад ради. Моја изјава као органа владе, каже: да нисмо противни, да се и нове ствари могу ставити, јер те нове ствари могу бити учтив поздрав оданости. И, кад се дошло до претресања адресе, шта је ушло ново у адресу? Ушла је једна ствар, коју ја, кад бих био члан скупштине, не би никад предложио да уђе у адресу у интересу достојанства скупштине.

Ушло је онда то, да посланици кажу Кнезу ово: ми имајући право предлагања предложићемо вам то и то. Онда је напомену то једно право скупштине, које се и сад напомиње у пројекту мањине. Тамо су набројана три предмета, о којима је изјављено да ће се предлози поднети, а у садашњем пројекту мањине само се у опште напомиње, да ће се предлози, које скупштина буде налазила за потребно, учинити.

Дакле, молим вас да обратите пажњу, да је велика разлика између онога, што је влада лане пустила да уђе у адресу и на шта је пристала, а и да није пустила, оно би опет ушло јер је скупштина била вољна да уђе; — но најпосле ако је

влада из разлога ма каквих, из разлога политичких или других околности нашла за добро онда да се не заузима да брани тако јако оно, што је она сматрала да је у духу уставности, ваљда то не може бити разлог, да то до века тако буде, и тим разлозима не можете ви побити умесност, ако је има. Што каже г. Каљевић, не забрањује се, то је за Бога проста ствар, здравога разума, да, кад је реч о конституцијоним телима, као што је скупштина, савет и суд и т. д. онда се набројава све, што које тело може учинити, и ту је кључ његове надлежности, и круг његове радње, а сасвим је неправилно казати да што год у закону за скупштину ни је казано да не може, да се то разуме да може.

У овом реду мисли у одбору је напоменуто како у закону о кметовима не стоји, да кмет не може венчати и развести, па опет не пада ником на ум да из тога изводи, да кмет може венчати и развести.

То сам само узгред напоменуо, а главно ми је било, да скинем са себе прекор, који ми је мало час поштовани председник одбора пребацио о томе, како смо лане нашли за коректно да пустимо неке нове ствари у адресу, а ове године да то не налазимо. Ја сам већ казао да је велика разлика између оног, што је лане пропуштено, и овог, што се сад предлаже, и што влада налази, да би погрешила противу најсветије дужности, кад би пропустила. Ми хоћемо да представимо скупштини чисто питање уставно и законско, па ако она дели мишљење с нама, она не ће примити већином предложени пројект адресе; а, ако не дели, онда ћемо видети, шта ће мо даље радити.

Драгомир Рајевић: Господо, председник, министарства, положио је једно питање, па каже: не зна зашто је то, да се изрази у адреси оно, што би требало казати у предлогу. Разлог је врло лак. Не можете, или бар не осећате способност према материјалном времену, које се има, па да се направе сви ти предлози. А много је лакше набројати па бацити мисли без икаква разлога. Сад је питање: да ли је то уставно? И то је неуставно. Једна земља где народно представништво

има право да направи предлоге о свакој мисли, која се тиче државног унапређења, онда је излишно говорити о жељи и ту жељу наложити ономе који је неодговоран, а изостављати и везивати себи руке у ономе у чему немамо право, а то је направити предлог и утврдити доказима. То је уставан рад, то је рад озбиљан, то је рад, који ће донети плода. На против рад, у коме су само голе идеје без икаквих разлога, не доноси, не стварају никакву гаранцију него газе. Скупштина у место да је законодавно тело, у место да је предлагач, јер предлог може бити, па ма он и да није модифициран, одговорно министарство мора да води рачуна и да даје разлога за што није учињено по том предлогу; док на против та лекција која се прави неодговорном владаоцу, не доноси никакве цели, него баца сенку, као да постаје неко трвење, разлор, између господара као оца и народа као његове деце, синова његових. (Чује се тако нико не мисли. Огроман жагор. Не чује се ништа).

Молим вас, нисам свршио. Сад рећи ће неко као што се каже, није тако. Тако је. Оваквим радом потире се свака уставност од основа. Основ устава је то, да буде подела власти, да се зна прецизно, како уставна, тако законодавна, тако судска и извршна власт; свака од њих мора да има свој колосек, и да ни једна од тих власти не сме залести свој делокруг, него се мора у њима окретати према датим границама.

Из каквих разлога да се полиција на прилику сутра не би могла умешати у место касације, у место Митрополита и нова, кад се може казати: све што није забрањено да је дозвољено. Излази се из делокруга, баца се сенка на господара а на против скидамо сваку одговорност с министара. Чује се: то није. Настаје огромна вика. Граја, не чује се ништа. —

Михаило Мирковић: Господару треба казати у очи: Господару, твоји министри овако раде; јер српски кнез не може иначе да разазна шта говори српски народ кад му се искрено не би казало, па не би могао ником ништа ни да верује. (Граја. Вичу: врло добро).

Председник: Молим вас г. Мирковићу, питите најпре реч, па онда говорите, (Вика). Ми овамо кажемо да се држимо пословног реда, а говоримо без реда.

Драгомир Рајевић: (Наставља). Мени је прекидана реч; ја хоћу да протестирам.

Сима Несторовић: Ако хоћете да бацате сенку на народ, онда не треба да говорите.

Рајевић: Ја пре свега молим да опомене г. председник ове људе (Граја) или посланике ове који ускачу другоме у реч. Тим средствима можемо се и ми послужити. И за цело, кад се ми почнемо служити, онда они не ће ни две идеје везати једно за друго! А ако ја будем што год учинио противу закона, а и противу достојанства скупштине ја сам онда одговоран као паметан и свестан посланик. Прекидању ту нема места, и ја молим г. председника да опомене на непрекидање. Сад прелазим на ствар.

Као што рекох, све оно, што се год у адреси ставило буде, где они веле да народ изјављује жељу, у свакој уставној земљи не веже ни мало министре. Они излазе изван сваке одговорности. И заиста нису слеедства логична т. ј. да одговорност, била морална или идеална, остане на ономе, који пређутно прима, а то не уважи, нити да икакву одлуку о томе. А ко је то, на кога смо се адресирали? То је господар. Нека ко каже штогод хоће, али вам ја кажем: онај, који љуби господара, тај може сваки пут отићи господару, па казати што год хоће. После, зар цео свет, цела Србија, цела публика, зна ће шта се овде говори, а то господар да он незна. Зар да он остане мутав, или глув? (Граја). Не господо, господар прати те ствари; али да не би дошло питање одговорности, за то су постављени ту Министри, и ако они могу да приме ту рукавицу, која им је бачена од стране народа, и кажу да могу то извршити, онда добро, не ће ли, они ће попадати и господар остаје свакад светао као сунце. Овде остаје чист народ и кнез. Кнез и народ треба да буду свагда у љубави, а скупштина народна и министри, нек се труде. Кад се докаже, и ако господар увиди, да скупштина народна не врши своју задаћу, него се меша у друго, онда ће господар да каже, идите ви скупштинари кући. Види ли господар, да су његови министри зашли на не чине што је потреба народа, он ће тим министрима казати: ја вам благодарим, ви не вршите онако, као што хоћу, тако мора да буде, па ће да зовне друге људе. А кад се год народ буде позивао на кнеза онда ће увек остати на њему морална одговорност.

Председник: Молим вас г. Рајевићу, у будуће немојте скупштини давати такве лекције, јер иначе нећемо бити никад готови.

Дим. Радовић: Као што су господа предговорници казали и прошле су године биле тако исто подељена мнења у одбору за адресу и скупштина је сама решавала да ли ће се у адресу ставити неки нови предлози. И ја сам лани био у том одбору за адресу и бијо сам другчијега мишљења од осталих т. ј. ја сам са још неким посланицима био у мањини, која је била за то, да не дође ништа ново у адресу, осем онога, што је у престолној беседи споменуто. Тога сам се мишљења држао за то, што нисам нигди нашао на законо наређење, по ком би се могло другчије радити. Држао сам да је наша адреса скупштинска један акт учтивости, а ништа више. Они разлози, којих сам се лане држао и са којих сам сматрао адресу као прост одпоздрав на беседу књежеву, ти исти разлози опредељују ме и сада да тако исто ствар сматрам; па с тога држим опет да ми не можемо ништа ново стављати, него да наша адреса треба да буде само одпоздрав владаоцу. Разлози ти који су ме онда руководили ови су што сам држао и што држим да нико од нас неће ни најмању сенку одговорности, да баци на владаоца; па при свем том, што то нико од нас неће, опет могло би неком пасти на памет да то помисли, и учини, кад види да скупштина изјављује неке жеље у адреси, па се те жеље или потребе не би испуниле. Онда би се нашло некога који би казао: зашто кнеже ниси казао твојим министрима да испуне ове, или оне жеље. Дакле и ако смо ми далеко од тог помисла, опак ће бити нека сенка одговорности па ма та одговорност била и морална; док би министри, који су једино по закону одговорни, не оговорни били, или би се њихова одговорност у многоме смањила.

За тим други је разлог за моје тако мишљење, што ми немамо право предлога. У предлогу ми можемо да изиремо целу ствар, па с тога мислим да је овде далеко корисније да, за потребе које немамо, учинимо употребу од права предлагањем. Што каже г. Каљевић да ми предлажемо а они остављају предлоге наше у архиву, то се исто може казати и за адресу да се оставља у архиву. Али ми имамо право тражити од владе да поштује наше предлоге, да ради на њима, да је интерпелишемо да јој изјавимо неповерење ако наше предлоге забацује. Осим тога мислио сам још да неће ове године бити упутно да друге какве ствари износимо у адреси с тога, што сам владаоц у беседи каже: (Чита) (моја влада поднеће вам и т. д.) Ми сад не чекамо да видимо, шта ће влада да предложи, него ређамо читав један програм и многе ствари у адреси, па онда може се десити да нам владаоц каже, кад му поднесемо адресу: зашто не чекате да видите, шта ће вам моји министри поднети, већ ми напред излажете шта хоћете.

То су били разлози, господо, због којих ја нисам лане никако пристао, да уђу неке нове ствари у адресу, а то су разлози због, којих и сада држим да се адреса више одбора оваква каква је не може узети у основу у претрес.

Јован Бабић: Говор г. Каљевића и Ковачевића о адреси садржи нешто, на што морам да одговорим. Адреса према њеном историјском постанку и освештаној пракгици она је управо акт учтивости или одпоздрав на беседу, (Жагор) — чујте господо, а у једно и мерило општег расположења према владаоцу, ту се показује. Теретећи у адреси владаоца неким дужностима, стављајући нешто друго у адресу у земљи уставној него што је у беседи наведено ми тиме према чл. 3 устава вређамо неприкосновеност владаоца, т. ј. чинимо га одговорним за последице. Немојте мислити, господо, да ја браним господу министре, не, ја браним господо интерес земље и интерес владаоца, и то на страни података од 39 и 40 године, од којих смо ми још жива историја: само лепа срећа да је била и онда ујамчена уставом неодговорност владаоца, ми би заиста сада далеко сретнији и напреднији били, не би оне призоре доче-

кали које смо очима својим гледали. (Жагор. Неки устају и хоће да говоре).

Председник: (Звони). Молим вас господо, г. Пантелић је на реду. Морамо редом.

Ђ. Пантелић: Пре мене чини ми се искао је реч г. Гарашанин. Нека он говори.

Председник: (к Пантелићу) Ви сте записани да сте на реду, после долази г. Гарашанин, дакле изволте.

Ђ. Пантелић: Ја уступам њему да говори најпре.

Председник: Па изволте г. Гарашанину.

М. Гарашанин: Овај пројект адресе, осим тога што је рђаво написан, има још и ту огромнуману, што је по свом саставу такав, да је опасан по наш уставни живот, дакле и по интересе земље.

Изјављивање жеља народних у адресу, по мом схваћању нема места из више разлога, о којима молим да ми се дозволи да могу говорити.

Прво, што напоменути морам то је, да се ми неморамо држати пута, којим се лане ишло. Како адреса треба да буде написана и шта у њу треба да уђе, није никаквим законским наређењем опредељено. Ми се ту морамо руководити само искључно нашим осећајима учтивости и пристојности спрам личности владаочеве, а ови осећаји могу и требају да ове године буду и развијенији и подпунији, него што су лане били. Пут, којим је лањска скупштина ишла, не може за нас ни уколико обавезан бити.

Што је пак влада лани дозволила да буде, а ове године на то не пристаје, то је такође ствар страна овоме претресу и за то ми можемо, ако хоћемо и ако налазимо да су интереси земаљски повређени од ње, законским путем рачуна тражити.

На ове се дакле околности ми обазрати не можемо, нити оне нас, ма у чему везивати могу. Ми смо скупштина, састављена са свим из нових елемената и стихија, и природно је, да наши назори могу од назора лањских скупштина удаљавати се.

Прва, стварна околност, која показује неумесност овакве адресе, појављује се у томе, што су жеље народа у адреси само наглашење, само наговештење, а ни су николико претрешене. Ми рескирамо дакле, да у адреси нешто изјавимо, што ћемо доцније, кад се та жеља у предлогу појавила буде, ми рескирамо, да при бољем проучавању, темељном претресању, од те жеље одустанемо или је преиначимо. Није ли се лане подобан случај десио. У колико се сећам и лане су у адреси извесне жеље у адреси наговештене, и само се једна путем предлога у скупштини појавила; а ту је онда при дубљем испитивању, на такву противност, на такав отпор наишла да је писац предлога, (ако се не варам г. Каљевић), исти натраг узети морао, да га исправљеног пред скупштину изнесе, и докле га он поправљао и преиначавао, дотле се рад скупштински свршио, и од свих тих жеља ни једна се није уредним и законим путем пред скупштином појавила. А да би рад скупштински од почетка до краја доследан био, нужно је много озбиљног и свестраног проучавања, јер тим путем и само тим, могу радови скупштински носити на себи печат темељитости.

Друга околност због које је оваква адреса неупутна та је, што према уставу, члан 84, скупштина стоји у сношају само са министрима. Уставом је дакле владалац стављен изван сваког потрзања скупштинског, изјављујући дакле жеље наше владаоцу, значи обилазити министре, значи вређати устав, почем је владаоц између нашег домашаја, и што је по наша права, најгоре значи напуштати једини известни, једини већ законом прокрчени пут, — а тај је да од министара остварење тих жеља тражимо. Министри су дужни да наше жеље саслушају, дужни су да их оцене, дужни су да их остваре или у противном случају, да нам о томе рачуна дају. Што су неке владе предлоге скупштина затрпавале и не извршивале, то није за то, што је закон наша права напустио него за то, и једино за то, што су ондашње скупштине у својој, ничим неправданој услужности спрам ондашњих власника, своје право напуштале, да од владе рачуна потраже за неостваривање њихових жеља. А ми овим путем не смемо више ићи. Ја не увиђам,

за што би ми владаоца уплетали у оно што нам законо дозвољено није; нашто ни владаоцем ни уставом ни народом овлашћени нисмо. Зашто бисмо министрима одрешивали руке и тиме њихов положај олакшавали. Ми сви вичемо на слабу одговорност министарску, а овим се путем иде на то, да за народне послове нико одговоран не буде, јер по уставу владаоц је неодговоран, а од министара ништа не можемо ни тражити, јер од њих ништа ни захтевали нисмо. Овако могу желети само они, који за тим чезну да министри постану, па да што мање одговорности на њима буде. Ко овакву уставност, и овакву одговорност хоће, нека је тражи где хоће, нека му буде на част, али нека је ни почто народу нашем не напушта.

Многи верујући са узроком, да је владалац наш отац а ми деца њихова мисле, да ми можемо њему овако говорити. Ја сам први да признајем, да наш владаоц води о нама родитељску бригу, — али нећемо ли ми баш очински понос узвисити, кад му покажемо да тај отац има свесну и разбориту децу, нећемо ли ми и данашњим и потоњим министрима, далеко озбиљнији, да пререкнем далеко страшнији изгледати, кад свуда и у свакој прилици покажемо, да смо свесни својих права, да познајемо путове, којима их остварити можемо, и да смо увек вољни, да то учинимо.

Нека од оне господе, која су ову адресу стварала, знаду врло добро зашто се у другим уставним земљама овом странпутицом није ни наилазити хтело. Они то добро знаду и опет нам предлажу да том странпутицом пођемо. Они можда мисле да се ми неможемо на то осврнути, што у другим земљама бива. Ја признајем да ми имамо својих особина које треба брижљиво да чувамо, али то није узрок, да се ми од осталог света ограђимо, као што смо се од турака плотом оградили. Ми смо народ мали, ми смо држава нова, ми толико потреба имамо да подупиремо, да су нам неоспорно нужне симпатије и пријатељска расположења других моћнијих народа. А да ова пријатељска расположења у пуној мери заслужимо, нужно је да свуда и у свакој прилици да се клонимо од онога, што би та расположења поколебати могло. То је тим пре нужно, што има

странаца који једва чекају, да нашу и најневиниjу неуредност на зло истумаче. Не заборавимо да смо ми увек, па и данас пред очима моћних земаља, који бришљиво све наше поступке прате и оцењују.

Осим свега до сад реченога, има по мом схнаћању једна околност коју сматрам за моју грађанску и посланичку дужност да скупштини напоменем. Народно представништво, у оном пројекту адресе набраја жеље и потребе народа владаоцу, што ништа друго незначи, нити значити може, него владаоцу у очи рећи пред лицем народа, пред лицем света, да скупштина владаоцу лекцију чита. То значи: „Господару ти или нећеш, или неумеш, или ниси кадар да наше жеље увидиш, и кад сам ти то не можеш да учиниш, ми смо дошли да те научимо". Ово је господо, једна нечувена увреда. Ја сам убеђен, да то код нас ни зле намере не произилази, али никако се неће нити има начина да се на наше намере обзире, кад је дело ту. Ово ми, господо, нити узрока имамо, да учинимо, нити смо ми на то законом, народом па ни обичајима страних земаља овлашћени.

Влада, која данас око Кнеза стоји, ако је заиста, као што нам је то Кназ у свом свечаном акту рекао, ако је велим, заиста, свесна свога задатка, ако јој је заиста за тим стало, да не изневери дужност свога положаја, она треба пре да пропадне, господе, која је састављају, треба пре да нестане, него да дозволе, да поред њих живих, ма и најмања сенка увреде до кназа допре. Нека то другима аманет остане. Али овде се господо, поређа једно питање, са којим треба да начисто будемо. Да ли смо сви сигурни да неко из личних, из страначких и себичних назора, са овим полаже препреку влади, којој оставља, да бира између срамоте и дужности, између срамоте да допусти, да се владаоц пређа, и између дужности, да увреду спречи, па да пропадне, да ли ко са тим не шпекулира? Са овим треба да смо начисто. Треба једанпут да народна скупштина покаже, да је независна; да покаже да има своје намети и свога поштења; треба да покаже да се она неда руководити другим интересима, до интересима земље; због тога дакле што је, прво, адреса рђаво написана, друго што су жеље

не испуњене; треће, што се њом неприкосновеност владаоца; четврто, што се сама личност његова вређа; пето што се њоме важност владаоца и народа пред светом побија.

Предлажем:

Да се пројект адресе већине, као по све недотупаван и достојанству народног представништва и владаоца земље противан, чисто и просто одбаци.

Председник: г. Пантелић, ви сте на реду.

Ђорђе Пантелић: Ја уступам реч г. Кујунџићу.

Кујунџић: Не ћемо тако, него нека изволи господин казати да не ће да говори.

Ђорђе Пантелић: Ја бих желео напослетку да говорим.

Урош Кнежевић: Ја као известилац одбора хоћу да објасним овде, шта је разумела већина, кад је писала адресу. Овде нам се подмеће много којешта. Овде се спомиње и устав, спомиње се и практика, наводи се и личност кнежева, и овде би хтели људи да се заклоне за свога владаоца, и да се опет начине правим патриотама. А ја кажем, да је највећи непријатељ земље, који хоће да неда народу, да изјави своје жеље; ја то отворено кажем: ми хоћемо да искажемо потребе народне сва над, па годило то коме или не. Ја не налазим да се владалац вређа, кад му народ каже шта му треба.

Један Владаоц не може све да зна, не може бити од свију најпаметнији. Наш кнез такође не може све да види и све да чује нити да зна за све потребе народне. Он је још млад годинама .... (зачу се вика: узми реч натраг. Граја.)

Министар Председник: Лице владаоца не може бити предмет наше препирке. Посланик, који, говорећи о владаоцу, говори, да је још млад, он је погрешно противу закона. Ја молим председника, да га опомене на ред. Личност владаоца не може бити предмет препирања. (Велика ларма. Чује се: Нека узме реч натраг. *Министар председник*: Натраг реч. *Никола Крстић*: да му се не да више реч. Велики жагор. Вика.)

Председник. Молим господо, је ли већина за то, да узме реч натраг. (Вичу: јесмо. Жагор)

Ђурђе Ђоровић: И ви сте г. Рајевићу скупштину увредили вашим говором. (Жагор).

Министар председник: *Чл. 32. нико не сме личност владаоца у скупштинске претресе уплетати.* Посланик, који о владаоцу, каже, да је још млад, очевидно хоће из тог да изводи, да није довољно свестан, а то је једна ствар непристојна. Ја молим да ми се то не замери, што се тако изражавам, јер, кад се сама личност владаоца узима у претрес, па се каже да је он млад, ми то знамо шта значи. Ја молим председника да га опомене на ред.

Председник: Опомињем вас на ред г. Књажевићу, и у будуће молим вас, немојте ништа тако употребљавати. (Жагор).

Министар финансије: Ја мислим, да није довољно да се опомене само на ред, него скупштина да га опомене актом, да тако што не говори, јер то је увреда.

Урош Књажевић: Зарад обавештења, ја узимам моју реч натраг. (Жагор. Вичу: не ћемо да те слушамо).

Алекса Поповић: Ви сте казали да је Кнез младолетан, па сте тиме и нашу адресу оличили. (Велики жагор).

Милан Кујунџић: У име одбора ја бих замолио председника да се на ¼ часа одложи седница. (Вичу: не ћемо, не ћемо).

Симо Несторовић: (Књажевићу). Ако тим путем желиш да помогнеш, и да браниш, ја молим да седиш.

Министар војни: Ја се ограђујем против такве одбране. Г. Несторовићу, не треба да се чудите његовим изразима, јер је то његова лозинка која га је руководила при прављењу адресе. (Жагор).

Милан Кујунџић: Молим за реч.

Министар председник: Молим ја за реч. Ја признајем са стидом, да нисам био довољно вичан законских наређења. Ја сам мислио да ће довољно бити да се изрече опомена на ред. Но показаше ми господа устав, који је јачи од свију закона, и који каже, да се седница мора одмах распустити, а у следећој седници да се предложи, да се дотични члан, кога би израз садржавали нападање на личност књаза за неко време искључи из скупштине. Дозволте ми да приметим, да кад

се каже, да је владаоц млад, то значи да из тога треба извести да владаоц нема потребна знања, и т. д. а то је нападање на његову личност. За то нипак молим, да се по сили устава седница прекине. (Велика ларма).

Председник: Молим вас господо прекида се седница.

Седница је трајала до подне.

САСТАНАК VI.

У Београду 22. Новембра 1874 године.

ПРЕДСЕДАВАО

Ђорђе Топузовић.

Почетак у 9½ часова пре подне.

Присуствовали су сва г.г. министри.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко од г. посланика да одсуствује? Чује се: Тајсић, Марко Лазаревић и Коста Јовановић. (Изволте саслушати протокол јучерањег састанка.) (Секретар Богосављевић чита протокол) Има ли ко какве примедбе да стави на протокол јучерањи.

Милан Брачинац: Имам ја да приметим онде, где се каже да је Урош Књажевић казао да је кнез млад, а он је изрично казао да је малолетан (Вичу: није тако казао).

Драгомир Рајевић: И мој је говор врло непотпуно изложен, тако непотпуно, да нема никаква смисла.

Председник. Молим, ако скупштина хоће после, кад дође ред о вашем говору, ми ћемо га прочитати, па ће скупштина дати реч своју.

Коста Антула: Овде се вели, да сам ја неправно своје говоре, а то не постоји. Ја сам казао за што није напоменуто у јучерашњем протоколу оно, што је било од моје стране, као одговор на питање г. Књажевића. Он је поставио питање, да ли скупштина жели да одложи претрес адресе по захтеву владе или народа, а ја сам одговорио да ни један од посланика није захтевао, да се претрес одложи по захтеву владе, него из узрока

што се налази да је тако потребно. У данашњем пак протоколу стоји, да сам ја исправно свој говор, а то није, дакле, и данашњи израз сматрам за погрешан.

Председник. Прима се исправка господине.

Сад је на дневном реду, да се реши о искључењу г. Кнежевића. Молим пре свега ће ли скупштина дозволити да се његова изјава прочита. (Вичу нека се прочита). Јесте ли сви за то? (Јесмо).

Јован Крсмановић. Молим г. председниче, ја мислим да у протоколу није добро казано што је Кнежевић казао. Тамо стоји да један човек не може бити најпаметнији, а он тако није казао.

Председник. Почем је свршен протокол, то г. Крсмановићу, нема томе места а његов ће се говор прочитати и исправити, ако буде жеља скупштине.

Секретар Богосављевић: Чита изјаву Кнежевића.

Министар председ. Молим за реч. Г. посланик излажући своје правдање, своју похвалу, или како хоћете узмите је, казао је да му је влада учинила неправду јуче, може бити да је што и крупније казао, дакле ја морам пре свега да се оградим од тога. Кад влада напомиње једно наређење уставно, ма како то да је тешко ономе, кога се тиче, то се не може назвати неправда. На против, ја држим, да сам ја само предвидео примедбе свију вас. Сваки од вас кад је приметно, да је он говорио, да је кнез млад, морао се је извести тај закључак, да је он још неспособан, и да му зато треба савета: дакле, да је на кнеза нека сенка изјављена. Ја у име владе сматрао сам за најсветију дужност, да обратим пажњу председништва на повреду устава. Дакле ја се свечано ограђујем против тога подметања, да сам томе посланику учинио ма какву неправду. Ја сматрам да сам требао то да напоменем. Сад што се тиче његове изјаве и оправдања, имам рећи, да нема на свету дела, за које се не би могао наћи ма какав разлог, по коме би се могло сматрати да је умесно. Но у то нећу да улазим. Него сам сматрао за дужност, да одбијем тај прекор, као да му је учињена нека неправда, јер неправде не може бити, кад се позива на наређење устава.

Председник. Молим нека се најпре прочита члан 71. устава.

Подпредседник: Чита чл. 71. устава који гласи: „нико и никад не може узети посланика на одговор за глас, који је он дао као члан скупштине. Но ако би његови изрази садржавали нападање на личност кнеза, кнежевску фамилију, наместнике кнежевог достојанства скупштину или поједине чланове њене, онда председник има права да седницу за тај дан прекине, и у следећој седници предложи, да скупштина реши, да се дотични члан за неко време искључи из скупштине. А ако би изрази посланика сачињавали по кривичном законику какво злочинство или преступ, дотични члан може и пред редовним судовима бити оптужен, ако скупштина претходно одобри.

У вези стоји чл. 32. послов. реда који гласи: „нико не сме личност владаоца скупштинске претресе претресати, но и о страним владаоцима и владама, ваља се пристојно изражавати."

Председник. Дакле питам скупштину, како она мисли, и за које време мисли искључити г. Кнежевића.

Љуб. Каљевић. Ја имам неколико речи да кажем. Јуче је г. Кнежевић својим говором, говорећи о пројекту адресе, употребио један израз, из кога је скупштина и влада извела да је хтео да личност владаоца увлачи, што је противно уставу и пословном реду. Одбор цео, који је правио адресу, никад није употребио мој разлог да добије већину скупштине за се. При претресу грађе адресе, а доцније и при претресу пројекта кад је готов био, никад није употребио једну реч, која би се однела на личност кнежеву. С тога ја најсвечаније одбијам од одбора, да је он имао неку задњу мисао, која би ишла на то, да увреди кнеза; а оно што је говорио г. Кнежевић, то је чиста његова лична ствар, и ако има какве одговорности, та пада на њега.

Јован Илић: После ове изјаве посланика г. Каљевића, коју сам сад чуо, и изјаве посланика г. Симе Несторовића, коју је јуче овде исказао, ја мислим да не ће бити никога више

између нас, који би што могао посумњати у намеру добру већине одборске за адресу. Једна и друга адреса била је пред нама, ми смо чули и видели шта се у њима говори. Једна и друга адреса подпуи је израз оданости према светлом господару. Сад све што би на реду могло бити, о чему би скупштина имала да решава, ја мислим да је то само: да ли ће и предлози скупштински ући у адресу, или у особити акт ван адресе. Ја мислим да би то требало да се стави на дневни ред, да се о том гласа (Жагор.)

Председник: На дневном реду је само искључење, и о томе има се говорити; дакле жели ли скупштина да се прочита његов јучерањи говор? И нека изволи скупштина изјавити своје мишљење за које време има се искључити.

Министар Председник: Ваше је молим вас г. председниче, да скупштини изјавите своје мишљење, за које време, кад нико за то није предложио. Учини те ви један предлог; предложите најшире или најуже, као за време трајања ове сесије, или за месец дана, или за ма које време, како нађете за добро, па скупштина нека реши.

Председник: Дакле председништво предлаже месец дана да се искључи из скупштине. (Чује се много је много је, да се гласа). Молим вас, даље преписке да неводимо, него усваја ли се или не? (Неки вичу усваја се а неки не усваја се). Ко је за то да за месец дана одсуствује из скупштине тај нека седи, а ко није тај нека устане?

Манојло Марић: Ја молим за реч: Ја морам знати за што за месец дана или за ма које време, ја морам знати зашто се искључује, јер за то мора бити нека цел. (Жагор чује се: нема више ништа. А. Поповић. Гласањем је свршена ствар (Жагор).

Председник: То је стављено питање, јер се нико није јавио, а ако скупштина жели, да се о томе више израза даде. онда нека се говори. Дакле жели ли скупштина претрес да се чини о томе. (Вичу свршено је). Дакле молим нека сад скупштина устајањем и седењем реши где је већина? (Вичу решено је).

Аксентије Ковачевић: Нема тога ко ће га бранити, (Вичу: шта је решено)?

Председник: Месец дана.

Никола Кретић: Онда би се могло ставити питање: хоће ли за 1 мес. дана или за више? па после за месец дана или мање, а овако је нејасно.

Председник: Питање је било ко је за месец дана да се искључи тај нека седи, а ко је против тога нека устане.

Министар војни: Молим вас, за што сте приступили решавању, кад нека господа хоће да говоре, може бити да би ко год говорио за што је за тако мало времена искључен.

Министар унутрашњих дела: Једно једино питање решава се без претреса питање хоће ли се гласати поименце, или у стајањем или седењем. Тако се то ради по пословном реду; а код таквог једног питања, де се без претреса решава, ја тај начин не разумем.

Кољевић: Ја кажем само то: у интересу је саме ствари у интересу је достојанства владаоца, да буде што краћа препирка о том. И за то ја захваљујем председништву, што је овако ставило питање, што није дозволило дебату. Јер ако се стане и даље говорити, онда ће се на ново улазити у које какве лудорије.

Председник: Молим г. Кољевићу немојте са таквим изразима излазити, јер у скупштини не може бити лудорије.

Вељко Јаковљевић: Ја молим за реч. Мене што се тиче, ја морам да кажем онако, како тамо у уставу стоји, у чл, 71. Тако је решено да се искључи за месец дана. Него треба да се извиди, да нема какве кривице. За то би добро било, да то законодавни одбор испита, и да извиди да ли је учињено још какву кривицу према нашем закону, спрам нашег владаоца па да скупштина поднесе извештај свој; има ли места да се чини неко ислеђење или не. Ја сам тога мнења, и то изјављујем.

Манојло Марић: Ја бих молио само то бар да се каже зашто месец дана а не више или мање. То захтевам због тога, што често и кад дајемо разлоге у протоколу их нема и излази да решавамо без побуда. Дакле само две три речи да се

кажу зашто? Најпосле хоћу да кажем то, кад је овај члан написан, ваљда је имало узрока зашто је написан, а на сву прилику то, да се даде времена, да бирачи размисле о свом посланику, да оцене његов поступак, па према томе да и њихово понашање према њему уреде. Дакле ја сам тако разумео тај члан закона и сматрајући га тако ја држим да је ради те целе рок од најмање месец дана нуждан, јер сматрам, да је горње једина побуда била те је онај члан устава написан. То сам навео да се не би казало да смо пристали на нешто без икаква разлога.

Подпредседник: Ја мислим најбоље је да прочитам члан пословног реда, који се тиче тога питања: кад је свршен претрес, а кад није свршен. Нема сумње да као што је г. Министар приметио, претрес у овом случају може по закону бити, ако се хоће претрес, да ли је то цели сходно или не, то је друго питање, то како нађете ви, него у чл. 59. стоји: претрес у скупштини свршен је кад нико не пите реч. Овде претрес у скупштини свршен је кад нико не пите реч. Овде су истина искали неки реч, но скупштина може закључити, да је даљи говор непотребан, и у оваквим случајима председник ће објавити да је претрес свршен.

Председник: Дакле молим господо желите ли да се продужи претрес о овој ствари. (Вичу: не желимо).

Мијајло Лазаревић: Скупштина је изјавила на ваше питање, да не жели даљи претрес имати. Разуме се, да, пошто је подпредседник објаснио чл. 59. да ће скупштина само тек онда изјавити да ли жели, кад је довољно обавештена, дакле држим да таким изразом што скупштина вели да не жели даље да уђе у претресање, да је довољно обавештена, и за то би требало да се то стави у протокол: јер скупштина није казала пошто је обавештена да није нужно улазити у претресање, већ је само пристала свршити ту ствар устајањем и седењем.

Председник: Јесте ли сви сагласни у томе да је ствар свршена? (Јесмо). Ако је ко противан молим нека изволи. (Ћуте).

„Посланик Урош Кнежевић искључује се за месец дана из заседања скупштинског."

Сад је на дневном реду говор г. Рајевића.

Почем су нека господа посланици, пошто се скупштина свршила изјавили, да се његов говор изнесе на скупштину, то председништво није могло такву изјаву да не изнесе, дакле ако жели скупштина да прочитамо његов говор. (Хоћемо да се прочита: Вичу).

Крстић: Ја бих молио за неколико речи. У уставу, на ime у члану 71. каже се: (Чита). „Но ако би његови — посланикови — изрази садржавали нападање на личност књаза, председник има право, да седницу за тај дан прекине, и у следећој седници предложи, да скупштина реши: да се дотични члан за неко време искључи из скупштине. Ја бих дакле желео, да пре но што се о овој ствари стане говорити имамо ово на уму. Члан устава који сам прочитао каже јасно, како ће се поступити у оваким приликама. Да се нашло, да у изразима посланика Рајевића има нечега, због чега би требало прекинути седницу, онда би председништво још јуче то одмах урадило. Оно не би пропустило то још јуче учинити.

Председник: Председништво, господине, није услед његовог говора прекинуло седницу, него услед говора г. Кнежевића.

Крстић: Па баш, и ја то кажем. Баш због тога и говорим. Кад није јуче одмах после свршеног говора нашла скупштина да има какве увреде за кнеза и ступштину у говору г. Рајевића, и кад с тога председништво није прекинуло седницу, држим, да кад би се сада изнело на среду, да се види, шта је говорио г. Рајевић да би тиме завели праксу врло опасну. Свагда се може десити да у нашим говорима неки посланик нађе понешто за шта ће казати: и ово није смело бити казано. Онда би на такав начин били ми сви на врло опасном земљишту. За то ја држим кад се у члану 71 устава казало, да за говоре посланика који би садржавали, такве и такве изразе, т. ј. увреде, председник има право да седницу *за тај дан прекине;* и кад г. председник то јуче није учинио, то да не може бити данас говора о јучерашњем говору г. Рајевића.

Мићић: Ја молим да се прочита захтевање оних посланика, који су тражили да се ова ствар изнесе на дневни ред.

Председник: Изјаве су биле усмене. Извесни посланици казали су, да има у говору г. Рајевића таких истих израза, као у говору г. Кнежевића. Председништво да му се не би што пребацило примило је да се то тражење посланика изнесе пред скупштину. Сад ако само хоћете да прочитамо тај говор, па скупштина нека каже има ли вређања или нема.

Марић: Ја мислим да овде може да буде једини коректан поступак и то тај, да она господа посланици, који мисле да у говору посланика Рајевића има таквих ствари које садрже увреду, треба да добију стенографске белешке па да виде има ли тамо, таквих ствари и та места треба из тих бележака побележити, па да видемо после: шта може бити од наведених израза предмет нашег саветовања. Они се дакле могу и треба да се послуже материјалом стенографских бележака, па ће мо онда видити шта имамо да радимо, али овако напамет да говоримо, то не може да буде. На последку што се мене тиче, ја могу сада да кажем и то, да је скупштина преко свог председништва јуче дала говору Рајевића одлина, опомонут је, али сад ако се хоће да буде наново предмет нашег саветовања, мора се учинити то што рекох.

Председник: Ово су стенографске белешке. Да прочитамо говор Рајевића.

Марић: Кад нисмо мало пре хтели да читамо не ћемо ни сад.

Министар председник: Ма да влада није позвана да улази у претрес тога питања, које се тиче ваше радње, ваше чисто унутрашње радње, опет држим да сам дужан да кажем мисли владине. За цело би то могло постати врло опасна, врло штетна практика кад би се, после учињеног говора после закључене седнице могло казати: у том и том говору било је нешто што није било добро, казано је нешто што није требало да каже, дајте сад да претресемо тај говор. То господо, занима скупштинске седнице, и то занима с тим тако неопредељеним предлозима, чега последица могла би бити та да, се, кад се све претресе и прочита, опет не нађе оно што треба, то би скупштину чинк ми се одвело од њеног правог задатка. Што је казао г. Марић то ми се допада да је врло добро казао ако неки посланици налазе, да је у једној од предходних седница неки посланик нешто рекао, што се може жигосат као вређање, онда, нека скупштина каже, шта има, али сад скупштина да говори и да чита све што је говорено па да изналази и оцењује чији говор овако неопредељено, и да тиме губи цело време то управо није по закону, али уједно то би била једна практика, која неби била корисна. Не смета и онима који налазе да има у говору нечијем исказано нешто против устава, против закона, да то наведу и кажу, али не сад да се чита и да то цела скупштина истражује и време губи. Јер, ако се скупштина упусти у тај посао један ће да каже јест, има увреда, други није нема; а у томе време пролази. Ја мислим дакле, да би врло разложно било, да би било врло добро и разумно, усвојити предлог г. Марића.

Крстић: Члан 38. пословног реда ово каже: (Чита) „Изведене белешке стенографа морају се пре него се јавности предаду, дати говорницима, те да ови погрешке у својим говорима исправе.“ По томе белешке стенографа пре него што се јавности предаду, долазе говорницима на преглед и поправку. Практика, којом се служе сви који говоре у скупштини то је, да сваки дође и исправи оно што је говорио. Кад говорник може имати маха, да исправи, шта је говорио и кад се за његов говор може узети оно, што је тамо забележено; и кад се узме, да се белешке стенографа донде јавности немогу предати, док не пређе опредељено време за поправку, — то како се може узети у претрес, да ли је неки говор уместан или неуместан; законит ил незаконит кад се одмах дотични говор у скупштини није прекинуо? Ово све морамо имати на уму и при овом питању о говору г. Рајевића, које је питање сада истакнуто. Г. Рајевић мора најпре свој говор код стенографа да прегледа и исправи, па онда у тако исправљеном говору што се нађе за неуместно, може бити предмет претреса. Али пошто по чл. 71 устава, никако не може имати места да се дава ово питање претреса; а да се не удалимо од цели ради које смо овде, — почем би онда лако могли говорити не о

законима, него једнако о томе: да је посланик неки казао то, а други друго нешто; то мислим, да се о овој ствари престане говорити; јер се по закону о њој и не може говорити.

Ђурђе Ђоровић: На питање г. председника, скупштина је мало пре решила да се прочита његов говор. Дакле, ја хоћу да се то учини.

Председник: Молим, скупштина није решила то, јер видите, да има говорника и за, и против.

М. Миловановић: Што каже посланик овај да је скупштина решила то није, него је било само, питање. Г. Рајевић је говорио све у пољу народа и кнеза. (Жагор).

Ђорђе Ђоровић: Јест. А шта је изазвало г. Марковића да се јуче онако сукоби с њиме Ако желите да знате шта је Рајевић казао, ја да кажем шта је казао. Ја сам упамтио све. А ако хоћете да се чита шта је говорио, добро. Нек се чита. За мене би било понижење, да ја као народни посланик говорим онако, као што је он говорио. (Жагор. Председник звони).

М. Гарашанин: Ја имам једну ствар да напоменем, која још није овде, споменута. То је, да и према последњем реду постоји извесна казна за посланика, који би својим говором увредио скупштину, владаоца и т. д. г' Рајевић, казао је јуче нешто, што је по мнењу истих било увреда, и председништво на сваки начин требало је ако је нашло да је ту било увреде или непристојности одма да га казни према параграфу закона. Сад, између осталих казни има једна, а та је, да се посланик за своје речи опомене на ред; и г. Рајевић, кад је јуче говорио, заиста је и опомењут од г. председника, да пази на речи, опомењут је дакле на ред. Па пошто, један човек може, једанпут а не два пут бити кажњен за једно дело, то [illegible] о том његовом говору не може бити више ни речи у скупштини. То је тако (вичу: није, није) Ја молим г. председника да каже је ли тако било или није.

Председник: Јесмо, јесмо. Али ја сам напред казао, шта ме је навело да ово питање опет изнесем на ред. Неколико је посланика казало, да је он онако исто говорио као Кнежевић. На за то да не би то остало неизвесно, ја сам ставио то питање скупштини да се то разчисти.

Катић: Г. Рајевић није смео у свој говор да уплеће владаоца, и он не само да је то чинио, него је и остале посланике увредно, па с тога, што је он тако говорио, ја молим да се и он казни.

Вељ. Јаковљевић: Мени се чини да је то питање о г. Рајевићу сад изнето, и то неуместно. На дневном реду било је данас само то да се реши о Урошу Кнежевићу, а не о Рајевићу. Говор г. Рајевића није данас на дневном реду.

Председник: Јест, господо. За то сам учинио питање. Сад не знам само где је вишина. Да ли да се чита говор или не. То треба знати.

Марић: Не може се то читати на више узрока, а ни с тога што председништво није ни могло то питање метути на дневни ред пошто оно није најпре учињено у скупштини. (Жагор. Радонић: Шта га браниш господине? За то што је он владин посланик ти га браниш).

Председник: Молим вас Стојадине немојте ником утицати у реч. (Радонић: Лепо, лепо).

Марић: Ја кажем да није ни могло доћи на дневни ред ово питање, најпосле и за то — као што је лепо споменуо г. Гарашанин —, што је г. Рајевић добио опомену, и тиме је ствар свршена. Ако се баш хоће, о томе да говори, нека се донесе на дневни ред то питање предлогом посланика, па ћемо радити оно што треба по закону да радимо.

Председник: Молим господо, да се не би ствар даље продужавала данас она гг. посланици, која мисле да има у јучерашњем говору г. Рајевића што неуместно, нека поднесу предлог председништву, и нека тако најаве протест на његов говор. (Чује се: Тако је; врло добро.) Да се иде даље.

Драгомир Рајевић: Ја сам хтео да говорим, али пошто је г. председник казао оно, што је по закону требало казати, остаје ми само да замолим скупштину да свој рад саобрази закону. Више ништа немам да кажем.

Председник: Молим вас на реду је продужење претреса о пројекту адресе. На реду је г. Алекса Поповић да говори.

Алекса Поповић (по сопствену испису): Браћо! Адресе већине и мањине одбора добро сам проучио. У адреси већине

одбора нађох испрљено само све оно што је сагласно мом осећању, нађох набројане истините жеље и потребе нашег народа. Но нисам сагласан са господом из већине одбора да се те жеље и потребе тим путем остваравају, а ево зашто:

Као што знам патријахалну навику нашег народа, и као што то поштовани посланик Ђурђе Ђоровић пре неки дан својим говором потврди, доиста наш народ најволео би да је његов владаоц у његовој средини, а народ да је око свога владаоца, па да му непосредно лично изкаже своје жеље и потребе, да му лично каже ће му се правда вршти, а ће неправду трпи, у чему му је добро а у чему зло.

Овако је наш народ радијо и договарао се као што нам историја каже, још у стара времена са владаоцима из племена Немањића. Овако је наш народ и у новије доба разговарао се и договарао са владаоцима кнезом Милошем и незаборављеним кнезом Михаилом, то знамо, то нам очевидци казују. Сад добро да размислимо какве су посљедице, таквог договарања биле.

Кнез Милош обећавао је народу да ће све његове жеље и потребе испунити, па доцније то није могао учинити из разних прилика и околности, тад је народ у вјери према кнезу Милошу почео слабити. Или народ је на скупштинама од кнеза Милоша захтевао оно што кнез Милош није могао извршити, и тада морао је скупштине народне распуштати. Непријатељима његовим, непријатељима народа српског, то беше добро дошло, па су јурили кроз народ и говорили„ ето каки вам је отац, не ће да вам испуни ваше жеље не ће да вам измири ваше потребе. Тим начином убеђаваху они народ, као доказима очитим и необоривим служећи се таквим средствима лако им беше неколико пута народ српски дизати на буну против кнеза Милоша. Такав начин, беше им најугодније, најдесније оружије којим принудише кнеза Милоша, те Србију оставе: таквим средствима служише се и они, који убише незаборављеног кнеза Михајила.

Браћо! запитајмо се и прорачунимо колико је то Србију крви, и колико новца стало, колико је Србија опазаћена у сваком погледу напредка, развијања, радиности и трговине остала колико ли се Србија због тога удаљила од оне тачке висине, на којој је требала да данас стоји.

Народ кад је стварао данашњи устав, да би искорењио у народу ту мисао, да ако му долази зло и неправда, од кмета или капетана или началника или министра, или најпосле од целе владе, да неби казао зло ми је и неправда од господара. Народ да би избијо из руку она ужасна средства непријатељина владаоца и народа Српског, с којим се служе кад ће да прогоне и убијају владаоце српске, говорећи као што напред казах, на ето не ће вам књаз, господар, отац ваш, да испуни жеље ваше, неће да чује потребе ваше. Народ српски садањим уставом, владаоца наше миле домовине, испео је на висину, па је свечано у уставу казао „Владаоц је неприкосновен, владаоц је светиња наше земље, владаоц је неодговоран. (овде је прекинут говор са „живео"). Према овоме велика скупштина уставом земље јасно нам је казала, да не смемо чинити кнеза одговорним, да му не смемо наметати оне дужности, које уставом нису прописане, и тако очигледно да се кнезу, адресом предлози у виду народних жеља не могу чинити.

Сви ми знамо, а има их и очигледаца кад су наши предходници, кад су наше народне скупштине, у место што би изјављивале жеље народне, и што би набрајале потребе народне, неограниченим пламом љубави и оданости казале незаборављеном и дичном нашем кнезу Михајилу.

Господару! Теби дајемо *неограничену власт.*

Господару! У Тебе неограничена наша вјера

Господару! Води нас срећи и напретку,

А ми ти дајемо живот и имања наша.

Те *речи* народа српског исказане преко посланика народни, учинише кнеза Михајила силним и страшним пред непријатељима српским. Те речи уздигоше кнеза Михајила на високо поштовање према страним и силним дворовима европским. — Србија задоби поштовања, о Србији поче се озбиљнији рачуводити. — Непријатељ виђе да је Србија снажна јер је сложна.

На све то шта нам учини. Учини те добисмо градове што но ријеч без капи крви, задоби смо их, без да се неколико хиљада српских синова простре на бојном пољу, без да запишташе српске сеје, љубе и мајке.

Ако оћемо да будемо веран израз оне неограничене љубави и одanости, коју цео народ српски има према своме милом владаоцу, онда и ми кажимо у адреси. Господару! у тебе неограничена вјера, господару, води нас напретку и срећи води нас путем уједињења и ослобођења наше тужне браће, а ми ти господару, као жртву зато дајемо наше животе, наша имања. Овако треба да се изразимо у адреси, и ја сам за основу адресе мањине одбора. (Чује се са неких места: Живио).

Поп Павле Радивојевић: Одбор, који је изабран да састави адресу Светлом Господару, ми смо видели, да су она своје мишљење поцепали. Шта је после *из тога* следовало? Следовало је, те су се направиле две адресе. А шта је из тога следовало? Следовало је да су се породила два мишљења у скупштини, једни су за адресу већине, а други за мањине. Ја као човек могу и да погрешим у мислима, но држим да адреса већине у свему је добра, пошто је у њој изражено све оно што је народ српски од вајкада вапијао, у њој изражене су живе жеље српског народа, у њој показана је топла љубав, прво према кнезу, а друго према отаџбини. Влада наша као и што треба да је обазрива, пази на при каквом претресу да се што не увуче, што не би одговорило духу времена, а држим, да она удара и на ону тачку што стоји у адреси 5-ти став; али на жалост, из речи ваше Светлости о путовању у Цариград, увидела је народна скупштина не само да су давно већ заборављени сви они свечани уговори, који су некада према народу српском силни султани заклетвом утврђивали, него да се у Цариграду не води рачуна, ни од најсветијих ни од најприроднијих права и дужности наших, и т. д. Али ја држим кад се из саме престолне беседе увиђа, да је наш Светли кнез нешто мало уврђен држим да ова тачка није никако неостварима, него треба да је отличнија што је тако уврђен, и држим да би скупштина имала вапијући грех, кад не би то бранила, држим да смо ми потомци кнеза Милоша па треба да бранимо до последње капи крви и кнеза Милана. Најпосле пошто су подељена мишљења а влада се не саглашава са већином то би рекао, да се једна трећа адреса направи у присуству владе, па онда, да радимо наш посао.

Стојан Марковић: Истина је да о адреси нема никакве напомене у нашим законима. Међу тим ја држим да се адреса и по себи разуме, да је она природна последица престоне беседе, и ако хоћете, уставнога живота. То је по моме мишљењу ван сваке сумње. Питање може бити само о томе, шта је адреса, шта може ући у адресу, а шта не. Питање ово претресано је на лањској скупштини. Оно је и данас на дневном реду. Једни су тврдили, да је адреса прост акт учтивости. други опет да је акт у коме народно представништво, одговарајући на престону беседу, *може* да изкаже и народне потребе и жеље, које ваља задовољити. Лањска је скупштина усвојила ово друго гледиште, па је на основу томе додала у својој адреси неке ствари о којима није било речи у престоној беседи Ја сам мишљења, да и ми не треба ово гледиште лањске скупштине да напуштамо. Ја држим да је ово гледиште оправдано и самим уставом, да има свога наслона и у самом нашем уставу, што је и г. Каљевић у јучерашњој седници напоменуо. По члану 58 устава народно представништво нема права, да предлаже формалне пројекте закона. Ово право има само влада, која може по чл. 61. устава, да тражи од скупштине, да им прими њене пројекте, онако, како су поднесени или да их просто одбаци. Она не мора ако не ће да пристане на наше измене, онако исто, као што не мора да прими ни друге предлоге скупштинске. Питање је, шта ће бити, ако се народно представништво у главним основима, у својим назорима не слаже са назорима владе? Биће то, да ће наша законодавна радња бити отежана, а можда немогуће биће то да ћемо остати без закона, који су по нашем држању земљи нужни, биће то, да смо се у залуд овде састали, да у залуд харчимо народне паре. Овако, кад народно представништво одма у својој адреси и искрено и отворено изкаже у основу владаоцу народне потребе, и уопште правац, у коме би требало те потребе подмирити, — кад изкаже оно, што народ тишти, што га боли, — владалац ће знати шта ће чинити те да се не оштете народни

интереси, којих је он врховни заштитник. А ови интереси могу бити оштећени или за то, што смо ми, или што су министри на погрешном путу. Тада ће и министри знати, у ком ће правцу и духу руководити народним пословима, у коме ће духу и правцу градити пројекте закона, не само за ову већ и за другу скупштинску периоду. — Ја брађо одсудно одбацам ту мисао, да се тиме владалац увлеће у скупштинску дискусију, — да се тиме напада на уставна права његова. Владалац по начелима уставним, није, и не може никад и ни за шта одговоран бити. Г. председник министарства врло је лепо јуче казао, да се владаоцу приписује само оно што је добро, то је заиста тако и по науци. Прича се да је покојни Кнез Милош једном рекао „ако је брађо што хрђаво урађено, ето вам Угриће, држте га, и ја ћу вам помоћи." Осим тога, владалац је у случају неспоразума или сукоба између нас и министара судија, па да би његова одлука пенала у корист земље и престола, нужно је да поред мишљења својих непосредних саветника; — министра, — и државног савета, чије и мишљење народног представништва, коме је такође света дужност, да чува и брани интересе, права и достојанство земље и престола. (Тако је: живео!). Онима који веле да је адреса прост акт учтивости, имам да напоменем још ово: предпоставимо, за један трепутак, случај, да је владалац у својој престолној беседи изјавио, да има потпуно поверења у своме министарству. По мишљењу противника, било би заиста неучтиво и неуљудно кад би ми изјавили не поверење према оваком министарству, било да то чинимо одма у адреси, или доцније „другим путовима". Ја мислим да ствар на једно исто излази једне су и исте последице; на овај начин министри, који би пристали на овакву изјаву владаоца, били би по мом схватању приличио заклоњени иза владаоца од напада са стране народног представништва, — што се мене тиче, ја отворено кажем: хвала на такој уставности! То, шта ће ући у адресу а шта не, ствар је чисто скупштинског претреса и скупштинске одлуке. Ја овде остављам себи одрешене руке, да гласам да уђе у адресу оно што је по моме схватању упутно. Ја сам из ових разлога за то да се пројект адресе

одборске већине узме за основу нашем претресу, да дакле народна скупштина може у адреси да напомене и оне ствари којих нема у престолној беседи. (Чује се: тако је).

Петар Ђуричковић: Браћо, ја имам то да кажем да ја поштујем подпуно адресу и већине и мањине одборске. Истина, да се траг по снегу, а човек по раду познаје, по опет. Ја немогу замислити да и једна и друга страна што хрђаво мисли у својим предложеним пројектима адресе. Искуство доказује да ни три човека не могу бити једнаког мишљења а камо ли нас седамнајест. Мањина одборска имала је у виду то, што је је она узела, да се је на устав заклела и што она тај устав разуме овако (чита члан 8-ми) у њему стоји да је Књаз неодговоран, даље (чита члан 100) у коме стоји да су министри одговорни како владаоцу тако и народу. Она је узела у обзир и то, да она владаоцу каже из учтивости оно што смо сматрали за добро, а имала је у виду и то, да све оне предлоге које већина одбора у својој адреси каже, путем предлога подвосе оном телу, које нама свима одговара и коме нећемо казати као владаоцу, молимо и тражимо, него имамо право као законодавци да кажемо *дај нам* и имамо право да кажемо: неће мо, да се наши предлози остављају у орман, као неки стари новци у музеј; него имамо права да тражимо рачуна од њих и ако нам не даду рачуна о томе и оног удовлетворења која народ за добро сматра, — мањина одборска имала је и то у виду, да кад нам влада не да као што рекох оно што смо захтевали, то, да једним простим актом без сваког даљег увијања и околишавања кажемо владаоцу ово: „Господару, људи који су данас на влади не даду народу да постигне оне цели које народ жели и без којих народ не може да обстане као човек без ваздуха; да би грех с душе скинули ми господару овим људма изјављујемо неповерење". И заиста надам се да би наш владалац жељу нашу уважио. Но пошто нисмо још ни увидели хоће ли нам испунити што смо тражили и што тражимо, или не, то ја нисам могао напред решење о томе донети. Што пак неки говоре, да је одборска мањина мислила ово или оно и да је противна уставности Србије, то су по мом схватању

погрешни путови којима се могу послужити они, који хоће да доскоче неким људма с *вишевима*. Ја поштујем мишљење и једне и друге стране одбора. Но што се не слажемо у мнењама то је са свим природно, јер као што смо различне физиономије тако смо и различног мишљења. Него треба да тражимо оно што је за народ добро. Већина је изабрала једно а мањина друго и обе стране мисле да је добро оно, што су предложиле. Скупштина може једно или друго примити које нађе за умесније или сасвим одбити. У одбору нас је било 17 а овде нас има више од 100, па за то мора толико да се говори о тој ствари, јер кад би ми сви једномишљеници били онда нам не би требала оволика дебата него један да каже своје мишљење за све. Мањина одборска имала је ослонца просто у уставу и она је на основу њега и радила, она се држи тог устава и по њему тражи оно што је добро. Ово је мишљење моје које је обвезно само за мене и за никог више.

Петар Келић: Изазват на речи од оне господе, што, бранећи адресу већине одборске, кажу: народ српски и по историји и по обичају има право да се непосредно своме владаоцу обраћа за жеље, и потребе народне. Неда се порећи господо, да је српски народ до скора имао такве скупштине које нису биле онакове и које нису на овом основу склапане; а зна се и то, да је народ српски имао и таквих времена, кад је он у скупштину позивat од свога владаоца не на овај начин него у маси, те усмено се с владаоцем разговарао и усмено је изјављивао своје жеље и потребе т. ј. лично се жалио или фалио ако је имао са чим; али та времена и ти обичаји за садању српску скупштину и за њен рад — минули су и прошли. Наша је земља сада уставна. Наш устав истакао је личност владаочеву на таку висину да је она неприкосновена и неодговорна тако вели чл. нашег устава. И сад господо све што радимо морамо да гледамо, да по закону и уставу, као скупштина уставне земље радимо. А не по обичају. Па радимо ли ми по уставу кад хоћемо у адреси да набрајамо гомилама народних цељи и потреба. Не! а, ево зашто не: лане смо казали, господару народне су жеље и потребе те и те. Ове године кажемо хоћемо опет то исто и још нешто; а до године опет по том истом основу можемо да кажемо, па лепо Светли Господару, ми смо ти већ две године казали узастопце које су потребе и жеље народне биле па оне осташе неуспешне и незвршене. А шта то значи? значи, ми Господару тражимо рачуна о ономе што смо изјавили да хоћемо. А опет ово тражење рачуна, шта значи, ништа друго, но дирати у владаочеву неприкосновеност у његову неодговорност. Дакле вређати устав? А хоће ли скупштина да вређа устав? То не! Скупштина је ова показивала у више прилика да је вољна и да хоће да поштује закон. Разуме се, да има у нашем уставу и таки чланова који народу дају више дужности но права, па за то немојмо околишити са жељама у адреси, већ предлозима нашим удримо непосредно на та правила и дођимо прво редовним путем до права, па га онда и уживајмо. А томе нам је већ показат пут. Ја високо ценим и уважавам ону реч нашег владаоца који вели, ти народна скупштино свесна свога задатка користи се тим и тим члановима устава. Овакова реч владаочева ретка је у престоним беседама, ова реч доликује завета потребама нашега народа, и одговара и времену; ова је реч владаочеова пуна либералног духа пуна живота с којом Кнез хоће напред. Па зато не мојмо ништа да урадимо сад што би нам се казало да није по закону и ја предлажем да се на основу мњења мањине одбора одговори у адреси друго: да се од сад око те адресе као акту о коме се у закону ништа не помиње не води толико договарање, него одма нека се ако је могуће устмено и то укратко Кнезу одговори, па да овако не дангубимо по 10 дана око тога, и да народ не кошта овај акт неколико хиљада рубаља. То је моја реч. (Чује се: врло добро).

Милан Кујунџић: Браћо и господо, ја сам био те среће или несреће — како узмете, — да сам и после свију одборских преображења остао у већини. Што се тиче појединости које су ушле у предлог адресе, који је предлог већина припремила, ја држим да оне нису сад на дневном реду и да би се можда о њима могла на много и дуго повести реч. Али је пред нама питање: сме ли народна скупштина по закону, може

ли она према духу уставности, а ваља ли према потребама самога народа да отвори ову скупштинску дворану адреси, коју је већина одборска спремила, такој адреси која и не ће да буде само проста „парафраза“ престолној беседи. Доиста, господо, изгледа, да је стародавни обичај нашега народа да исказује своје мисли своме Светлом владаоцу непосредно, да је тај обичај измењен најновијом променом нашег устава. Пре неколико година, и пре ове промене нашег устава ми смо на својим скупштинама исказивали само своје жеље, исказивали само своје „савете“. Али у данашњој скупштини, нисмо ли ми постали власт законодавна, нисмо ли управ постали други друг у целоме законодавству? Питање је дакле: господо, да ли је нашим најновијим уставом измењено оно право, — ја га називам *право*, — које је имао народ и народна скупштина да у адресама својим налаже без спречавања своје мисли, тежње и потребе. Прво на шта би смо се овде могли обазрети, то је делом осветлано тумачење оних истих законодаваца, који су нови устав кројили. Ко год је био на прошлим скупштинама, или ко је пажљиво пратио радове скупштинске, видеће, да тим, што је нов устав у кнежевини Србији узакоњен, да се тим у пракси није оспорило оно право, које је имао народ и пре тога. То је, мислим, најближе и најприроднije тумачење једног члана устава за који ја држим да је довољно јасан. То је члан 58. у њему стоји ово: (чита) „*Предлог* да се какав закон изда или постојећи измени, допуни или протумачи, може Књаз скупштини, а тако исто и *скупштина Књазу* учинити. Но формални пројекти излазе само од Књаза“ (чује се врло добро). Са овим држим да се може везати члан 105 закона о пословном реду који вели (чита) „Саопштења Књажева скупштини бивају указом, а саопштења скупштинска Књазу скупштинским писмима, а само по изузетку депутацијом“. Каква су дакле то „саопштења“, господо!? из тога што у уставу стоји да скупштина може чинити Кнезу предлоге и што се даље у пословном реду одређује, да ти предлози могу бити писани, дакле адресом, ја држим да је у неколико бар сачуван стари обичај или старо право народне скупштине, што се тиче адресе

владаоцу. Они дакле који су имали највише права да тумаче закон, који су сами писали и предлагали тај закон, они су га доиста на овај начин и практиковали, јер адресе досадашње показују да је одиста у њима било исказивано и још по неколико тежња и потреба сем оног што је у самој беседи споменуто било. Најпосле ја сам још у одбору за адресу позвао се на једну власт, која сво и данас жели да даде правац тумачењу закона; то је данашња влада, која је и лане ту била и престала да се доиста свако протумачи устав. Ја на то нећу осипати целу важност својих доказа, али, господо и браћо, допустите ми да не верујем да ће после тога нико од стране владе хтети доказивати да је овакав начин *противан* уставу да је њиме већ једном погажен устав. По овоме дакле, ја мислим, не само да је обичај него и да је закон и најпосле да је пракса у нашој земљи већ истумачила закон те да је одборска већина потпуно на законитом земљишту, није ли овакав закон или овакво тумачење закона противно уставности у опште? Кад смо се, господо, скупили у ову дворану, кад смо започели да говоримо о адреси, онда мислим да смо сви логично у напред знали, да смо стали на земљиште подпуно уставне представничке државе. Онај, који не стоји на овом истом земљишту држим да не би имао права ни да говори о једном или другом данашњем предлогу адресе. Питање је дакле господо, да ли се према том духу уставности може наш закон тумачити онако, како сам ја казао да је код нас једанпут већ истумачен? Није ли управљање овакве адресе владаоцу у опште против духа уставности? Ја држим браћо, да је у овој скупштини доиста ван сваке сумње увиђеност и неприкосновеност нашег владаоца која је последице потпуне представничке државе. Ја држим да би само дали израз или својим страстима, или својој необразованости, кад не бисмо знали на коме смо месту. Ја морам одсудно да одбијем сваку мисао, да има кога међу нама који би неодговорност владаочеву ставио ван сумње. Молим господо да ми допустите, да у неколико додирнем овде јучерању напомену г. министра председника, а и неких других. Позивам ево чланове одбора већине а тако

исто и мањине, који субиља при дебатама нашим у одбору да кажу: нисмо ли ми при свима својим разговорима при свима својим размишљанима, баш неприкосновеност владаочеву узимали за *основ* својим закључцима. Истина, господо, може се ту једна или друга ствар исказати на један или други начин, али што се мене тиче ја сам довољно јасно говорио у одбору да би се баш онда промашила ова цељ, кад би влада при очитој жељи и вољи народа, хтела да гледа на важно питање о адреси *другчије* него што сам народ жели и хоће да гледа, да би се онда баш *промашила* мета, коју сама влада хоће да заступа. При тако очитој опреци између владе и народа не би ли се нашло и таквих људи код којих би се појавило просто питање: а за што се одржава влада која у такој очитој опреци стоји са народом!? — Коме икода отуда, него баш самој уставности! Ама господо, рећи ће те, та смејаће нам се страни људи, — као што спомену поштовани посланик грочански, како ми схваћамо ту неодговорност владаочеву, кад ми држимо, да можемо говорити или жалити се владаоцу у очи и опет казати да је он не одговоран. Што се тиче тога подсмеха, нека ми буде допуштено, да споменем један призор одмах ту. У нашој средини налази се један чувен и поштовани члан далматинског сабора, а за браћу нам далматинску доиста не може се рећи да би уступили икојем крају земље у финоћи својих погледа и обичаја (чује се: на ствар) па се тај чувени брат ни мало не подсмехну, него се још чуђаше да може бити сумње о томе: да ли се у ма ком парламенту узима престолна беседа као реч Књежева, или се узима управо као *програм владин*. Ја господо мислим, да би доиста био опасан пут, заклањати програм владин за пред владаочеве. Јер на ком би основу онда могло бити разговора о томе: како ће се та реч примити и да ли ће се на њу одговорити овако или онако? Ту је поштовани посланик Ковачевић добро споменуо да онда не би требало ни бирати читав одбор да на ту реч одговара. Допустите ми господо да кажем једном за свагда: што више има праве парламентарности у којој земљи, то мање провала и потреса може бити међу владом и народом, то је

владалац у самој ствари све већма неодговоран и све већма увишен! Али, запитаћете, да ли се не би исказивала два пута једна иста ствар, ако би смо неке „предлоге“ које ћемо поднети или можда и не поднети касније на скупштини, ако бисмо те предлоге без довољног дебатовања одмах у почетку изнели самом владаоцу? Ја држим, да баш онда, кад нисмо ни имали на скупштини право законодавно, онда, кад смо само жеље исказивали, да смо баш онда могли противуречити самима себи, кад смо само у адреси своје жеље исказивали, јер ни иначе на скупштини ништа друго нисмо радили него изјављивали опет жеље! Овде пак где право законодавно није у опште оспорено овде је нужно друго нешто, нужно је врло да се у почетку самог скупштинског рада обележи *правац*, којим скупштина хоће да иде, а јамачно нисмо ни ми са сним неспремни онако са улице у скупштини појавили се па да у главном незнамо шта хоћемо. Обележавање правца у напред велико је олакшање природноме току уставног живота. Влада може из тог обележеног правца видети, каква је тежња саме скупштине, и колико ће она са својим тежњама у скупштини моћи успети. Најзад је питање да ли правац, који се појављује у скупштини није одсудно противан правцу саме владе, а према томе она у земљи уставној мора да удешава или опстанак свој или опстанак скупштине. Да је ово овако, господо, ја бих позвао за сведока саму науку, која јасно говори о овом питању. На позвао бих се и на овакве наше листове, за које се не може казати, да имају у пола „званичности“ противну тенденцију, и у којима се наводи како у свима слободним земљама има, имала је, а и имаће народна скупштина право исказивати своје тежње. Од куд би дакле иначе било у тим земљама говора о адреси већине и о *противној* адреси мањине?! Ван света тога ја ћу се се, господо, позвати на мнење једног најсјајнијег књижевног дела у братског нам чешког народа. Ево шта се вели о адреси у „Народном словнику“: „Адреса државна или скупштинска зове се у *слободним државама* одговор скупштине престоној или председничкој беседи, којом се састанци скупштински отварају. Те адресе почеле су се у Инглиској и поз-

није прихваћене су у свима уставним државама. Саветовање о адреси показује публици мишљења и правац појединих посланика и састав странака скупштинских, а скупштина се адресом у опште изражава о *политици владе* (одговорног министарства) и о наглавнијим потребама државним. На све ово ја бих само једно питање имао да учиним, да ли се у тим и таквим земљама држи да је владаоц одговоран, или се и тамо држи да је *не одговоран*? Мени није познато да је ко и тамо оспоравао право адресе тиме што је држао да је владаоц подпуно неодговоран! Сад је на реду питање: да ли ми имамо какве год *потребе*, од таквог права народног, ма да се и призна да дух уставности није њему противан, на реду је питање, да ли имамо потребе да икад овакове адресе пишемо? Што се тиче тога питања не мислим да ми је потребно пред вама, господо спомињати колико је или управо колишно је уједначено у скупштини право интерпелације, које мора често да прође кроз одборе, па да дође пред скупштину, и колико је уједначено нашим предлозима право да буду доиста узаконењи. Ја не ћу да узимам за основ ма какву тужбу владаоцу на то што скупштински предлози забачени чаме у министарствима, него држим да је главно да казујемо јасно правац у адресама, Уверен сам да потреба нашег народа у коме владалац и народ стоје управ као једна војска, у коме владалац и народ имају да изврше за што краће време можда више дела него што има ма ко, да пређа потреба у народу овако мало као што смо ми, ниште и заповеда да се недаје маха, и нечека на дуга трвења него да се одмах у почетку прве периоде скупштинске покаже у главноме правац и мишљење саме скупштине. Ја сам уверен господо, да је то врло потребно ко образовање карактера у самој скупштини, а у исто време потребно и зато, да влада унапред може знати с ким и како има посла. Не може бити да не дођу прилике господо, у којима ће влада нарочито наш владалац доиста потребовати наше јаке свечане изјаве. Та ми смо тек на прагу својих највећих дела. Ради таких случајева ја не бих никако желео да се окрњи права народа и народне скупштине, да може чинити своје предлоге

и изјаве владаоцу непосредно у самој адреси. До душе, господо овде може бити и тако питање, да ли тим што смо ми почели овако да разговарамо, да ли се тим не показује каква „несложа“ наша, да ли ми тиме не отежевамо општи рад, да ли ми тиме не правимо какву пропалу у нашем јавном животу? Ја држим, господо, ако је доиста мио обичај народни, ако је доиста срасло са мислима његовим да брани ону ствар коју овде заступа већина одбора за адресу, онда доиста ни смо ми криви, који не тражимо нешто ново, него не одступамо од онога права које је право и пре неоспорно било.

Осим тога један од поштованих посланика спомену да је јаначно у већини одборској било пишањења на министарске столице, те се с тога тражило да министри бајаги постану не одговорни, преносећи одговорност на Кнеза, коме се у адреси говори о народним потребама. Доиста господо, велика противност, које видимо да влада изјављује противу адресе већине има утицаја на нас. Али она само отежава нашу борбу, а не олакшава је. То нас гони да говоримо о том питању са неком опрезношћу и устручавањем, у место да говоримо с правом вољом. Веле нам да се већина одборска отима око власти. Онај, господо, који само тражи власт, тај не износи на среду онакав програм какав је изнела већина одборска! Загледајте само у историју наших великаша, па онда реците нам није ли тако?

А, господо, баш да оставимо на страну све што до сада рекосмо, питам ја вас: како би смо *могли* да одговоримо на престону беседу друкчије но што је у предлогу већине одборске? Зар се не зове „неучтивост“ у нашем народу кад кога неко упита за здравље и упита га „шта ради“ па му овај не одговара? И зар нећемо ми да одговарамо на једну беседу, у којој се не каже само „срећан вам рад“! него се у исто време наглашује неки известан програм. Шта ћемо дакле да радимо? Ако се господо не слажемо са оним програмом, а овамо учтивости ради кажемо друкчије, онда би смо ипак неслагање у своме срцу однели међу народ, онда би смо се показали нескрени, а ја држим да је оваква нескреност увек до сада

и изводила највеће зло. Истина је, данас се види да раширење устава, које нам у беседи Владалац овако великодушно и племенито наглашује наилази на срдачан одзив у народу и представништву народном. Али шта би било да није тако? Шта би смо радили, кад наше жеље и мисли не би стајале у сагласности са програмом који је кроз уста Владаочева навештен? Ми бисмо можда за то што немамо права да у адреси казујемо своје мисли, морали да прећутимо несагласност са оним што је учињено или што ће се тек предложити. А после, кад би дошло на ред, ми бисмо не само претресали него и предлоге забацивали. Ја вас питам, господо, кад би смо ми после једног или два месеца одбацили предлог који нам је кроз уста владаочева препоручен, а међу тим не би смо држали да је то све програм владин, него да је просто владаочев, питам вас, не би смо ли ми онда били много већма „неучтиви" и и „нелојални", него кад би смо одмах у почетку казали: ми желимо да идемо овим или оним путем? С тога господо, допуштам да ми се према навици или образовању могу подкрасти гдекоје „фразе", ал дужност ми је да се чувам и да не чиним „*парофразе*".

Ја држим дакле доиста да ми не само имамо право по уставу нашем, и по духу уставности у опште, и по потребама нашега народа да у адреси искажемо јасно свој правац и своје тежње, него држим да према престоној беседи која је пред нама не бисмо могли ни радити друкчије. Поштење, родољубље и права оданост ишту да кажемо на чисто оно што мислимо. Ја сам уверен да искрен пријатељ своме народу и Владаоцу не може ни радити друкчије.

А. Поповић: Г. Стојан Марковић професор велике школе, толкујући устав, каже да народ нема другог начина за стварање народних жеља и потреба, но да му је једини начин путем адресе — ја нисам сагласан са тумачењем г. Стојановим. По уставу сваки посланик има права да учини предлог, ако му 12 посланика подпомогне. Тај предлог, скупштина узима у претрес. Истина влада може да не води рачуна о таким предлозима, но тада какво право остаје народној скупштини, остаје јој право,

да такој влади изјави неповерење, да је обтужи господару, да је обтужи народу и да каже народу, не неће господар, но неће његова влада да испуни народне жеље и потребе. Тада нека народ гони и прогони владу — министре — и саветнике, кнез нека стоји и у такој прилици на оној висини, неприкосновености и неодговорности, што му народ уставом даде.

Ако овако будемо радили, ако будемо о народним жељама и потребама, рачун ваћали и пречишћали са владом и господом на влади, тада заиста неће никада више наступити она прошла епоха времена кад се владаоци српски гонише и убијаше. Гос. Кујунџић у свом говору жели послужити се и законом и практиком, у самој ствари бежи и од закона и од практике где је противна практика закону он се служи практиком управо служи се само оним што њему гове. Треба да смо начисто, треба да кажемо шта је у самој ствари. Од како господа министри, дадоше своје часне речи, да им њихова част недопушта да се кнез чини одговорним, да се додирује његова неприкосновеност а да ако се то оће да учини, да ће они пре своја места напустити него то допустити, од тада господа из одбора за већину адресе својим живим и ватреним говором боре се на живот и смрт да садању владу уклоне са њиховог положаја и месга. Према раду садање владе, мене народ није послао да ову владу гоним, нити да оног или оног пењем на министарску столицу. То су света кнежева права, да владу поставља и збацује, и ја тога права нећу никада да се дотакнем.

Љубомир Каљевић: Немате право да се адресирате лично ни на кога.

Петар Ђуричковић: Ја не знам како је то, те неки недаду другима, да говори кад добију ред, као, да је неки овде кроз прозор као лопов ускочио, а неки са правом на вратима ушао — а сви подједнако право имамо и с подједнаким смо правом овде дошли. (Жагор) —

А. Поповић: (Наставља). Жао ми је г. Каљевићу што нисте на председничкој столици а овако немате права да ме опомињете. Најпосле оће мо да изиђемо на чисто на средину, влада је његове светлости одсечно казала, да она разуме по-

вреду устава о неприкосновености кнежевој, ако се те жеље, ти предлози, унесу у адресу. Она је казала ако народ хоће да то учини, наша част не допушта више да седимо на овим столицама, ми одступамо. На кад већина одбора и по ред тога тражи да се и ово стави у адресу онда је следствено, да је се он спремно, да се на живот и смрт бори. (Жагор). Мене није народ послао овамо да кога гоним или да постављам владу. Господа која хоће тим путем да се служе, као што говори неких посланика то показују, то ћу да кажем како је обичај у туђој земљи и парламенат који је у већини противу владе, треба из своје средине да изабере владу, ако је то на другоме месту али то је код нас светиња кнежева, па за то не ћу да гоним владу. Вичу а ко гони владу.? (Жагор).

М. Кујунџић: Ја би се оградио противу говора нашег посланика ариљског, но ја мислим, да ће мени најмање моћи да рекне да сам ја овде дошао да „гоним" владе. (Жагор).

Стојан Марковић: Г. предговорник каже да ја као професор велике школе тумачим закон. Он је ударио на моју личност. Ја се ограђујем против тога, јер ја не говорим као професор него као посланик.

Љуб. Каљевић: Г. Поповић не разуме уставност, не разуме парламентарни ред. (Жагор. Вика).

Никола Крстић: То је непоштовање.

Алекса Поповић: Г. Каљевић хоће само оно што гове његовим интересима.

Љуб. Каљевић: У свима скупштинама прво је право (Вика).

Председник: Г. Каљевићу, ниште добили реч (Жагор).

Алекса Поповић: Ја молим да узме Каљевић своју реч натраг што каже да не разумем, ја сам баш изучавао право а он није.

Сима Несторовић: Молим вас господо, што се тиче адресе ја имам да проговорим неколико речи, наравно има људи који ће овде да поткажу ово или оно, а ја то не узимам много у рачун. Што се тиче адресе види се у свима нашим законима, да ничим није спречено како ће се и шта ће се господару рећи. Да станемо да промислимо, што је остављено тако

да ни у уставу а и нигде није о томе речено. Ја мислим да су то, господо моја, остављена једна врата, широка врата, где ће народ српски, са својим светлим владаоцем у свако доба у најмањем и највећем тре путку да се искрено разговара. Ко год мисли да се томе праву стане на пут, тај нема законог права. Што се каже да се ту дира у неприкосновеност нашег владаоца то брани чл. 3. устава јер се тамо каже, да је његова личност неприкосновена и неодговорна. Него ко одговара? Његова влада. Шта више ја с моје стране сматрам овако да је то чисто народна ствар, да ту влада неможе ни да се меша кад ће народ што своме владаоцу да каже. Што се тиче ове адресе већине одбора, ја баш као Србин не могу никако да кажем, да оно што је тамо казано није истина. Што су нека господа почела од старог времена, како је било пре, и како је кнез Милош страдао, али браћо то није било од народа него од великаша. То се лепо зна. За то сам ја браћо да се оно што је у адреси већине одбора казано не може никако претајати и прећутати, да се дакле не каже своме владаоцу истина. Што се тиче онога, где се каже о овоме и о своме, али прошла су она времена, кад ко од великаша устане па каже ово смеш а ово не смеш; прошла су та времена. Народ има права да каже своме владаоцу у очи, а свака влада може да каже, ово је мало тешко, али народ браћо кад хоће да плати, он хоће да му одговара онај, који је законом одговоран, а ње његов светли владаоц, нити ће нико доћи на ту мисао. За то сам ја браћо ако хоћемо чисто српски да кажемо, онда треба светлом владаоцу казати истину. (Чује се врло добро).

Милутин Гарашанин: Ја имам право да у неколико одговорим г. владином посланику, који је напао, да сам ја у мом јучерашњем говору хтео неком, да се подсменем. Важност акта, који се претреса, толика је, да недозвољава никакав подсмех. То што је тај г. посланик нашао да може бити смеја, то је једно у хитњи учињено закључење, а где има ухитрености, ту може човек лако да се спотакне. Кад би ја хтео путовима подсмевања да се служим, ја би можда бијо снаж-

нији; али ја не налазим, да то одговара важности предмета ни достојанству збора. Даље имам да приметим то, да сам ја, барем ја мислим да је помишљао на мене, — наговестио, да има неко у одбору, који о министарским столицама ради. Далеко је господо та помисао од мене. Онај, који осећа у себи способност да буде, министар тај има права и да жели; али ја писам то никако ни наговестио, ја сам само казао: да народна скупштина треба да буде на чисто с тиме, да ли тиме, што се тако рећи на јуриш и онако овде ствара једно положење влади да не остаје њој до да бира између срамоте, да дозволи да се овде нешто тражи што не треба, или да то недозволи па да падне. Дакле да ли некога нема; који на то мисли. Ја сам хтео да скупштину обазривом учиним на ту околност, да се томе неподаје а не да шта друго подмећем. Г. Кујунџић може бити да ме није могао разумети, а може бити да ме је намерно овако разумео. Најпосле ја прелазим ту ствар: и прелазим на ствар адресе. Мени се чини, да су се овде у скупштини побркала два појма. У земљи, у свакој уставној монархичној земљи само су две величине, које су подједнако равне а то су, с једне стране владаоц, с друге стране народ. Од њихове међусобне слоге, од њиховог сагласија зависи општи напредак, опште добро. Почем су та два фактора позвана, да заједнички раде на нашем општем добру, и почем се предвиђало да може бити разногласија, а где има разногласија, може бити трвење, а где има трвења може бити ценања и раздора, — то су се тада створила два органа, један књежев а то су његови министри, — влада, — а други народни, и то је народна скупштина. Дакле погрешно се сматра, да је скупштина то, што и народ; ту је велика разлика, зато што је народна скупштина орган, она зато стоји испод владаоца, и за то она нема права да може владаоца потрзати. У осталом имам да одговорим на неке речи, које су врло неправилним путем прочитане у скупштини од стране г. Уроша.

Према пословном реду, мени се чини, да сваки посланик мора овде говорити. (Чује се: на ред) иначе господо, ми можемо наше говоре писати по сокацима, па их дати секретару на прочитање, а то није умесно.

Дакле прелазим опет на ствар, г. Кнежевић каже, да су неки од говорника, где долазим и ја, хтели да се заклоне иза књежевих леђа. Ово је један начин посматрања, који, мени се чини, да је непотпун, и да не стоји. Ја немам никакве намере, да се заклањам иза књежеви леђа, него напротив, ја хоћу да ставим владу испред књеза, те да књез буде сачуван од сваког потрзања. То дакле што г. Урош каже то је само навађање у невољи. Међу тим случај, који се је јуче догодио, мени се чини да је довољно мерило на овај мој разлог да владаоца не треба потрзати; јер господо видили сте шта се је догодило, а то нетреба да се догађа. У осталом господа предговорници позиваху се једни на закон, други се позиваху на обичај, на кажу како је то старо право, да у адреси народ изјављује своје жеље. Што се закона тиче, томе нисам вичан, али што се обичаја тиче ту могу и ја да говорим. Мени се чини да према нашем старом обичају, народ никад није своје жеље ни изјављивао у адреси почем адресе никад није ни било. Дакле по томе не можемо да се позивамо на обичај. А што се тиче позива на закон, мени се чини, да је закон у томе довољно јасан. И што је г. Кујунџић напоменуо да према једном §. има скупштина право да чини предлоге књезу, то може бити, ако се што буде предлагало, али никако не може се сматрати да је адреса предлог; јер ко је год прочитао какав предлог, тај је морао наћи, да он имаде почетка, имаде разлога, имаде закључка, а у адреси свега тога нема. Дакле ја налазим, да то његово толковање и позивање на закон, бар на овај закон, нема никаква основа.

Коста Поповић. Што се тиче разлагања о том питању требају ли или не требају да уђу у адресу и народне потребе, господа посланици који су велике науке учили, они су и једни и други, своја посматрања показали. Но како се једна господа позивају на историју доказујући њоме као да не треба да уђу у адресу народне потребе, то и ја хоћу из историје да докажем с противне стране како сматрам ту ствар. Да се запи-

тамо за 1842 годину, да се запитамо какви су узроци оних несрећа били. Ми знамо да народ тада није могао ни како своје жеље и потребе да искаже своме владаоцу од његових великаша; а зна се какве су посљедице отуда биле. Сећајмо се господо, јер смо суврсменици и 1868 године. Народ је онда тражио на скупштини, да изјави своје потребе владаоцу. Влада није допуштала, можда из истих посматрања, која и сада господа помињу. На какве су одотога посљедице биле? За то ја држим, да је то јасна ствар да не треба народу спречавати то право. Ја не знам зашто не би могао народ да каже своје потребе Владаоцу, а не знам који би и пречи пут од овога могао бити. То је шта сам имао да кажем. (Чује се: врло добро).

Вељко Јаковљевић: Мене што се тиче, ја као члан тога одбора, имам не што из практике да кажем. Г. Каљевић позива се на практику ланьску, што је ушло на ланьској адреси. Ја у колико се опомињем о ланьској адреси, тамо стоји у Српским Новинама број 206. да је захтевана слободна штампа, слобода удружења; али сад је Кнез у престолној беседи казао: Влада ће моја поднети своје предлоге по свима струкама, у колико је она нашла за потребно, на с тога ја мислим, да тамо стоје сви предлози, које већина одборска тражи. Дакле ја држим, да је за мене са свим несмислено то сада у адреси тражити; јер ја незнам, које је предлоге влада спремила, а које не, на с тога могу да ништем нешто што је влада спремила. Ја држим, да то не може да буде, и с тога сам за то, пошто влада поднесе предлоге, ако каквих предлога не би било, које би већина захтевала, онда ми да у скупштини предложимо и после тога, да се предлози печатају, на годину дана да се проштудирају, на тек у идућој скупштини да се реши, како би на тај начин нашли одзива код народа, а не да се тек само шиту. То је што се тиче практике.

Манојло Марић. И ја сам хтео о пројекту адресе да говорим неколико речи, али је ствар већ исцрпљена. Са тога ћу ја да се обрнем само на једну страну, која до сад није додирнута. По закону извесно је, да се адреса не тражи; према

томе она би могла изостати. Но ми смо начинили један одбор за адресу, дакле разуме се хоћемо и адресу да направимо. Сад каква треба да буде садржина адресе? Ми једино можемо да се управљамо у томе, по целисходности, по користи за наш успешан рад. Дакле, да ли треба, да уђу у адресу све жеље и потребе народне, или да се у томе ограничимо на оне ствари, које су ушле у престолну беседу. У првом случају, ако пристанемо да уђу у адресу све жеље и потребе народне, ми тада издајемо наш програм, ми се тада везујемо за садржину наше адресе, за цело време овогодишњег скупштинског рада. А ја би хтео да питам господу посланике, је смо ли ми спремни, да извршимо наш програм, знамо ли ми шта је то све што је у пројекту већине поменуто? Хоће ли се догодити, да ми после кажемо, ово не може бити? Шта би онда било? Народ би онда казао, да посланици ни су били разборити. Из тога узрока, морам да будем за предлог одборске мањине, т.ј. да се држимо онога, што је напоменуто у престолној беседи. Неки посланици мисле: ја знам шта треба народу, ја знам да му треба ово и оно; али „мисли“ посланика још нису „потребе народа“. Ја мислим, да оно постоји као потреба народа, кад се мисли посланика изнесу пред скупштину, па се свестрано разсветле испитају и докажу и као потребе народне огласе. Такве дакле ствари треба да уђу у адресу, ако адреса не ће да буде нешто не прорачуњено, од чега ми ни један не можемо резултат догледати. Ми треба дакле најпре свестрано да испитамо све оно, што се као потреба народна оглашује, а да то буде треба формалних пројеката. Пре тога ја не могу веровати, да и један од посланика поуздано може узети на се да каже са свим одређено оно, што народу треба, јер може најлакше погрешити. Дакле ни куд даље, но да се држимо садржине престолне беседе, јер за ту садржину ми не одговарамо, а за све остало што дометемо, као наш програм одговарамо.

Милош Глишић. Браћо, сва ова господа говорници што су против адресе већине одборске, труде се да докажу ко више

ко мање да ово по закону не може бити, ја отворено кажем да то не постоји, а ево зашто.

Што је већ вековима освештано право народа да српски народ изјављује мисли и потребе своме владаоцу; ово право није ни уставом ни никаквом дојакошњом скупштином ни ниједним законом потврђено, шта више прошле године још је и утврђено, што и сам г. пред. министарства признаје.

Ово се право не може, ово се право не сме ни на овој скупштини потрти.

Браћо, Народне Скупштине треба да чувају права народна а не да их упуштају.

Адреса је још једна непосредна жица којом Народ свом Владаоцу може да саопшти жеље и потребе своје:

Адреса је једина којом народ може да свом Господару каже да су путови, коим иде народни живот, добри: или не одговарајући народним интересима: Адреса дакле представља далеко већу важност но ону простог поздрава. Ја питам у име народа: ко је тај који се усуђује да ово народно право једним мигом побрише, то ваљда неће бити сама народна скупштина. Има их који разлажу и предлажу да упиште народна права у погледу том на адресу па зар треба браћо да у то коло уђе и Народна Скупштина.

Неки вele да адреса већине одборске дадира и спољне политике, па да отуд могу по земљу доћи какве неприлике, то савршено не стоји:

Народна Скупштина и цео њен рад имају значај унутрашњи и они не могу угнидати на спољна изазивања никаквих питања, но могу шта више бити и књазу и његовој влади јак ослонац на пољу спољне политике и потоме и овај изговор нема, савршено нема места.

Осим тога имам још да додам и ово у одбрану нашег народа, што ми ово изгледа и преставља се као да народ не зна шта му треба и да му може ово што тражи шкодити.

Ја питам сву ту Господу да ми кажу има ли где у историја примера, (но овде ограђујем од г. г. министара да се ово на њих може однети) да је игде и једним ставом у нашој историји обележено да је српски народ икада себи нож у срце забо, но на против наћићемо скоро на сваком листу историје да су свакуда крвави нож у срце народу српском забадали великаши господо, и према свему овом што реко предлажем да се адреса већине одборске прими.

Мин. председник. Ја бих молио господина посланика да ми каже: шта значи то „ограђујем се од садањих министара"?

Милош Глишић. Ми људи ни смо од закона, не знамо се наћи у свакој прилици, за то нас из народа, може сваки да ухвати у каквој кривици, на с тога хоћу да се оградим, да ми се за овај говор не може приметити доцније.

Јован Илић. Ја молим господина председника да ми да реч, јер ја видим овде, да су толико посланика говорили, па још неки и по два пут, који су се после мене јавили.

Министар Председник. Ја молим пре свега да ми поновите, јер моја памет није довољна да расуди шта значи то, кад један посланик каже: „ограђујем се од министара". Ја не разумем шта значи то, тим више још, кад се он пита шта то значи, а он одговара да ми се каква кривица не би приписала.

Милош Глишић. Ја имам права на моје мишљење.

Министар председник. Право сваки има за своје мишљење; али тако што још ни један ни је навео. Па, за какве људе ви нас држите овде?

Најпосле почем посланик даје такво толковање својим речма, које не знам како би га могао сматрати, хоћу да се повратим на говор, који ме је принудио, да молим за реч.

Што се тиче његовог посматрања, шта је право, шта закон, а шта устав, не налазим за потребно да му на то одговарам, јер он мисли, да оно, што он мисли да је право, да сваки треба то као право и да држи.

Мени се чини, да није уљудно, кад један човек од свести; од истине, каже данас свима, у две разне прилике, прво у одбору, а друго у јучерашњем претресу, шта је било лане.

Лане је влада пристала на нешто, што је врло ограничено и различно између лањског и данашњег; па кад кам се

то покаже а ви и поред тога чините се и не вешти, тужите министре, и кажете, они су дане пристали а сад не, — то ја држим да ни је коректно, да се тако чини.

Председник. Господину Илићу посланику имам да кажем, да ми врло добро водимо рачуна о томе, ко се пре јави за реч. За то ви кад дођете на ред, ја ћу вас пустити да говорите, а ја не могу допустити да неко говори пре другога, који се је пре и јавио.

Јован Илић. А ја као посланик не могу пристати да говорим, кад то председник захте: него онда кад сам се јавио. И баш онда, кад сам се јавио, окренуо сам се и погледао, има ли ко год да је устао, па кад сам видео, да нема, онда сам ја устао и молио за реч.

Председник. Ви сте се онда обрнули, кад сте хтели да узмете реч, али, пре тога други су реч тражили. Моје је право да пазим па то, и ако ме где год ухватите, да преко реда кој реч додам, онда молим, немојте ме поштедити.

Илија Стојановић. Опште мишљење признато је свуда, да је једини темељ опстанку друштвеном, општинском и државном, признато је и то, да нема прописа, како се и са каким основима прави адреса за Владаоца; признато је и то, да народна скупштина прави адресу за владаоца по досадањем уобичајеном начину. Кад је све ово овако, онда не знам зашто нека господа посланици, неће да усвоје оне изразе, које је већина одборска у адреси упоредила и кад то опште мишљење захтева; управо из тих израза не увиђам ништа друго, но једну напомену нашем владаоцу, шта народ поштује. Што мањина одборска каже, да већина одборска намеће Владаоцу неку одговорност, ја то не увиђам, и ко то и замишља, нека му остане грех и на овом и на оном свету. Па с тога кажем, народ нас је послао, да се састанемо са владаоцем, који нас је позвао, да му кажемо, како нам је на дому, како су нам досле године, да му представимо народне потребе, па онда да почнемо рад. Овај тежак задатак народни, ми немамо према ни ком другом, него Владаоцу да изјавимо, а уједно, да наш Владаоц, ако предлог усвоји, нареди, да министри те потребе испуњују.

Пошто видим, да је већина одборска, све потребе народне у адреси изложила, то сам за предлог, да се адреса у свему усвоји, с тим изменом, да господа министри објасне оно путовање цариградско, па ако видимо, да су они радили, па случајно није после испало као што треба, онда нека се изјави негодовање високој порти, која није хтела да испуни обвезу, коју има спрам нас Срба. Што се тиче садржине мањина адресе, и ја видим, да је то један акт учтивости, но пошто сам ја а мислим да су и остали посланици били код Владаоца, и учтиво га усмено поздравили, то не налазим да се овај акт, од стране скупштине, само што се тиче учтивости опет даје владаоцу, и с тим да му се досађује.

Крстић: Овде излазе често препирке о томе што треба да се ради, а све за то што се закон не поштује (Вика).

Председник: Молим, молим г. Крстићу, ја мислим да тога нема.

Крстић: Ја ћу дати за своје реви разлога.

М. Глишић: Ја мислим, да г. Крстић узме реч натраг, ако то не докаже.

Ковачевић: Он вређа достојанство целе скупштине. (Жагор).

Председник: Молим вас г. Крстићу, немојте тако изазивати људе.

Крстић: Е лепо; чујте ме: ја ћу се јасније изразити. Члан 30. пословног реда изриком каже ово: (Чита) „посланици говоре по реду којим су се за реч јавили и т. д.“ па онда стоји ово: „у почетку сваког саветовања прочита ће се имена пријављених говорника оним редом, како је који добио реч.“ Ја питам целу скупштину, је ли ово до сад макар једанпут практиковано од како само овде на сакупљени? Ја мислим да неће никако казати да јесте. По томе дакле не чини се онако, како по закону треба да се чини. Не јављају се говорници напред него у течају дебате узимају повереници реч, и говоре кахо кад дође на ред. Та практика узрок је, што после немамо сувишног говора о раду, у ком треба да говоримо. Са тог узрока сам ја споменуо да се не ради по закону, и то је значење оном, што сам казао да се непоштује закон. То за моје оправдање. (Жагор).

Председник: Молим вас, нека г. подпредседник одговори на ово.

Подпредседник: С поштовани посланик, сувише је, директно обратио се председништву и означио је, као да председништво не врши своју дужност. Заиста, по закону треба да се објави кад су се говорници јавили напред. Но ја молим г. Крстића да има на уму, да и ми то знамо, и да би ми то чинили; но махом говорници се јављају баш у време самога саветовања, и г. председник бележи, па с тога разуме се да он не може напред јављати, пошто ни сам незна ко ће говорити. Ако се случајно пре један или два јавили, то се одма допуни са онима што се течају јаве. Тако то иде, Дакле ја не држим ни најмање да је у овоме учињена каква неправилност од стране председништва, пошто се даје реч и говори редом.

Крстић: Ја нисам мислио и намеран био да чиним председништву какве приметбе чује се: доста о томе. (Жагор). И ја сам то знао, али у закону пареком стоји (чује се: на ствар).

Подпредседник. Молим вас г. Крстићу ви се наново обраћате на закон: каже вам се пре се нико не јавља за реч да би и мого објавити напред. Па које онда крив. По закону посланици се могу такође и у течају самог саветовања устајањем јављати за реч, као што су се и јављали и као што сте се и ви сами јавили. (Чује се: тако је) И кад је тако, онда ја незнам, шта нам се може да пребаци. (Чује се: ништа).

Крстић. Прелазим дакле на саму ствар а то је адреса, коју би скупштина имала да поднесе кнезу као одговор на престолну беседу. Господа посланици, који су ради да оправдају законом, шта треба у адресу да дође, а шта да не дође, а нарочито г. Кујунџић позивају се поглавито на чл. 58 устава. Ја мислим да тај посао, т. ј. то, шта ће у адресу ући а шта не, не може никако да се законом оправда, јер нигде ни у једном закону нема речи о томе, шта је адреса, каква треба да буде, и шта ће у њу ући, а шта не. Рекох г. Кујунџић позвао се нарочито на чл. 58 устава. Тај члан сво како гласи: (чита) „предлог да се *какав закон изда*, или постојећи измени, допуни или протумачи, може Кнез скупштини, а тако исто скупштина Кнезу учинити. Већина одбора, или бар на сваки начин г. Кујунџић мисли, и изводи из тих речи, *да скупштина може што непосредно Кнезу предлагати и говорити*. По међутим они промашају пропис члана 84 устава' који регулише ову ствар и каже: *да скупштина стоји у сношају само са министрима*. Уз то они заборављају, да се у чл. 58 устава говори о предлозима законским; а адреса није предлог за неки закон. Даље они се позивају на чл. 105 закона о пословном реду, да би оправдали своје мишљење. Тај чл. каже ово: (чита) „саопштења кнежева скупштини бивају указом, а саопштења скупштинска Кнезу, *скупштинским писмима*. Позивањем на овај члан законски особито се они бране и из овог прописа они изводе, да скупштина може писмено Кнезу подносити шта жели. Али они пропуштају да погледају мало даље. На име у чл. 106 и одмах за њим у чл. 107 послов. реда каже се: *да се скупштинска закључења*, и у опште *писма* скупштинска *предају*, од представника скупштине, *председнику министарства*. У том погледу дакле, тако је јасна ствар, да о томе не може бити говора, да се строго по закону, по закону написаном, по ономе што стоји црно на бело, не може говорити, треба ли адреса, не треба ли, и шта у њу да уђе, и како и коме да се преда. Сад је питање шта да уђе у адресу? Питање је још: има ли народ права да ово или оно у адреси каже, пошто је то истакнуто, поглавито као предмет саветовања. Тако се бар жора сматрати, према говорима многих беседника. Но ја држим да то није прави предмет нашег саветовања и данашњег претреса. По моме мишљењу, предмет је саветовања хоће ли ли примити за основ наше адресе, онакву или ону адресу, какву је већина одборска изнела, или ће ли примити за основ адресе ону, коју је одборска мањина направила. О томе каква права народ има, и да ли има права ово или оно рећи своме кнезу, о томе се по моме мишљењу не може овом приликом водити реч. Реч је овде о пројекту који је за адресу саставила одборска већина; а тај је пројект такав и по садржини и по форми, да га никако не можемо поднети као акт скупштински, и да ни у коме

погледу не може служити као акт скупштине, као акт, који би се могао Кнезу поднети као одговор на његову беседу. Ја хтимице нисам рад да улазим у питање то, шта треба да дође у адресу, него ћу рећи о томе, каква је адреса одборске већине о којој је адреси говор. Пре него што ћу говорити о томе морам да изнесем разлоге који су показани у говорима оних посланика, који су се изразили за ову адресу, што ју је већина одборска направила. Они се међу собом не слажу, које се упућује адреса. Једни веле, да се управља адреса самоме Кнезу. Они веле: ми хоћемо да кажемо што мислимо, шта осећамо, и што налазимо за важно, и да треба да му кажемо, ма мислимо да имамо и право да му кажемо. Други пак веле: ми што кажемо у адреси кнезу, *не кажемо кнезу него влади његовој*. Ово особито наглашавао је г. Каљевић. Узмимо сад једно и друго питање. Кад се хоће да каже Кнезу с места се мора ставити питање: зашто се то ради? Шта је намера томе, што се хоће, да се самоме Кнезу искажу жеље и потребе? И кад се тако питање постави, сваки мора да мисли: за то јамачно да би кнез урадио оно, што се у адреси каже да је жеља, да је потреба можда; и јамачно они, који примају овакву адресу, која се управља на кнеза, а у којој се налази исказана гомила жеља и потреба, желе да адресом нешто постигну. Но питам те посланике, шта ће они радити ако им каже Кнез кад му предаду адресу: ви сте изјавили ту и ту жељу у име већине народне скупштине, али ја држим да се то не може урадити; или пак ако они, који стоје уз Кнеза као министри кажу: ми не можемо да пристанемо на ово или оно, шта се адресом тражи. Шта ће се после тога радити? Ја држим да је не могуће, да изнађу пута и да нађу разложна одговора на такво питање они посланици који кажу: ми хоћемо Кнезу да кажемо отворено наше потребе, али тиме нећемо да ударимо на његову не одговорност. Такав одговор не могу дати ти посланици, јер иначе њихово искључење, да се оваква адреса са жељама и потребама преда Кнезу, остало би не оправдано; или би морали да ударе у странпутице. Но оставимо на страну то, да ли се тиме дира или не дира у одговорност и неодговорност владаоца; да пођимо даље корак по корак, да видимо, куд би нас одвело изјављивање таквих жеља. Владалац, рецимо, наће да је немогуће извршити изјављене жеље и потребе, бар одмах или за неко време; или влада те такве жеље и потребе не прима и не признаје их, онда шта излази? Влада се сад налази у супротности са скупштином; а отуд могу изаћи различне неугодности.

Но оставимо те посланике на страну, они ће се сами удалити од таквих жеља, ако стану корак по корак пратити да виде куд би их те жеље одвеле. — Други су, који веле, оно што се каже кнезу, то се каже влади. И то је мишљење браниоц г. Каљевић, јер вели, као што год Кнез, у својој беседи говори својим устима о потребама и предлозима владе, тако и скупштина треба у својој адреси преко Владаоца да изјави влади народне жеље и потребе. Пре свега кад би то могло имати места, ја опет мислим да би незгодно било узети, да Кнез влади каже оно, што скупштина налази да је народна потреба; да Кнеза, коме министри служе направимо посредником, преко којег скупштина казује влади, шта су жеље и потребе народне; кад имамо за то другог утврђенијег пута. И они дакле са оваким мишљењем очевидно немају довољно јаких разлога за своје мишљење. Г. Кујунџић изрекао је, да се оваква адреса хоће и за то, што скупштина у њој хоће да изнесе један програм свој. Ја мислим да ће тешко бити могуће да се једна маса од 115 и више људи сложе у томе шта је програм њихов. Ја не знам како би се то могло напред казати, шта ће скупштину руководити у њеном раду и како ће она ово или оно урадити. Од куд зна скупштина шта ће бити усвојено? Од куд зна шта ће јој доћи на рад, кад јој предмети ни су показани? Скупштина по адреси већине кад би се усвојила, захтева нешто и то захтева од владе, јер тако господа из већине веле, да преко Кнеза ишту од владе то и то. Лепо, влада каже, ја не могу ни да разумем све ово, што је казано, а и кад бих разумела, ја овако не могу да радим. И онда у почетку рада нашега, пре него што се почну закони да доносе, који земљи требају, још пре тога велим стављ се

једна сметња између владе и скупштине, и шта је онда последица тог? Министри не могу да раде. Шта ће бити? Они ће пасти, јер ће дати оставку и тиме кнез опет долази у неприлику. Ако се узме да дођу нови министри шта ће они рећи? Они ће бити нови и казаће: ми не знамо шта је дојакошња влада радила; идите ви кући. Или би кнез морао задржати ове министре. И онда шта долази? Да се распусти скупштина. Невгода дакле, која излази отуда, што би се оваква адреса поднела Кнезу: као и невгода што се каже да ми не говоримо Кнезу него влади, те невгоде упућују нас, да не усвојимо адресу одборске већине. Јер све кад би се нашао разлог, да се таква адреса поднесе Кнезу, какву већина одборска предлаже; питање је шта се добија с тиме? Оставимо питање о министрима на страну, ко ће бити а ко не? Но шта се друго добија. Онде се у адреси казује много ствари. Хоће се између осталог да ујамчи подпуна слобода штампе. Лане је та иста реч у адреси употребљена. Хоће се даље општинска самоуправа. И то је у лањској адреси стајало, као и још неке нове ствари. На шта је била последица? Пошто су седнице скупштинске биле при крају, од свију тих нових ствари и потреба поднет је скупштини само један једини предлог, предлог о преиначењу закона о штампи; па и тај предлог био је такав, да се њиме поглавито тражило, да се из закона о печатњи неки прописи изоставе; а није било предложено, како да се попуне, па је за то скупштина и тај једини предлог после јаке и многе дебате напустила, јер су исти предлог тргли натраг они сами, који су били подписани на предлогу, признавши да се не може усвојити тај предлог онако, како је написан био; јер би остао закон неподпун. О самоуправи општинској, као што рекох, и у лањској скупштини било је говора; она је лане као потреба народна ушла у адресу, а међутим кад је дошао пред скупштину предлог о самоуправи тој, онда је сам г. Каљевић био мишљења противног предлогу за то поглавито, што је било примећавано, да ће се на годину поднети нов закон о устројству општинском. Тако је било лане. Сад се опет нешто пите. Између осталога жели се н. пр. подпуна слобода говора, а затим да се преради закон грађански у духу народном. Овде господо има подоста људи, који су од науке и закона, и људи из народа, па ја бих желио да ми један од њих каже колики је и какав домашај тога израза; ја држим да то нико не зна, јер нико не може да то сад одмах предвиди и одмах да сазна. На кад не можемо и незнамо да кажемо шта ће рећи оне речи, онда како можемо казати: то је програм народне скупштине. Ја држим да нико не може знати, шта тај израз значи (Чује се не можете говорити о појединостима, јер сад се говори о адреси). Молим, молим, ево ћу да кажем моје мишљење у опште. Из свију ових погледа и разлога ја мислим да се одбаци адреса већине у основу, на да се узме за основу она адреса, коју је одборска мањина направила.

Јован Илић: Молим. Ја видим да се овде протеже све једнако питање, о коме је већ толико беседника говорило, међу којима било их је и таквих, који би на част могли послужити и најбољем парламенту. — Али кад се о томе хоће још да говори, онда и ја хоћу да учиним употребу од мог права.

Тако ја хоћу да одговорим нешто на беседу посланика г. Кујунџића, који вели, да скупштина треба да буди над својим правом и најпосле сав разлог своди на то, да скупштина треба да прими адресу већине.

Што се тога тиче да скупштина треба да буди над својим правом и ми сви то хоћемо, а да ли према томе треба скупштина да прими и адресу већине — то је друга ствар Ја мислим да не треба, а ево зашто. Престона беседа нити је програм какав нити предлог, ни жеља оног значаја, као што су то жеље и потребе народне. По уставу шта може желети Кнез? То, да скупштина брижљиво размотри предлоге, које ће јој министри његови поднети. Сад према оваквој жељи владаоца кнеза, шта скупштина друго одговорити може него то, да ће усрдно размотрити предлоге, које ће јој министри поднети, и тиме испунити жељу свога Господара. У овај мах више што одговарати не би било путно, осим ако би се хтело да се скупштина истави изван граница пристојности, То би биле формалне жеље једне и друге стране, и оваква жеља са стране

скупштине може и треба да уђе у адресу, а не и оне жеље, које за собом уједно повлаче и потребе, народне које су дакле стварне, и које морају бити предмет нарочитог скупштинског расматрања и оцене.

Каже се, да наш народ воли да говори са својим Владаоцем, а ко вели да није тако? Него и разговору треба да има реда и начина.

Ви велите да познајете народне обичаје. Знамо их и ми, а биће их овде у скупштини, који те обичаје боље знају и од нас, него овде није о обичајима реч већ о закону и уставу. А баш ако хоћете и према обичајима народним тако то мора да буде. Добар домаћин кад оде у какво одабрано друштво или на збор, он здраво пази не само шта ће него и како ће да говори, а то ли да не пази скупштина говорећи са својим Кнезом! Ви се бојите ваљда, да би скупштина тако радећи што год изгубила од свог права? Не. Тиме скупштина у ствари нити што добија нити губи. Само у колико је пристојнија према своме Владаоцу у толико је светлија пред светом.

Поштујући свога господара, поштује скупштина саму себе, поштује народ, који је њу и послао амо.

Опет неки вели, па и г. Кујунџић ваљда тако мисли, да би то био дугачак пут, кад би се жеље и потребе народне стављале у особеном акту, ван адресе, а ја питам: одкуд ви у напред можете знати да ће тај ваш пут бити краћи? Зар не ће те жеље и потребе народне проћи кроз скупштину нарочиту, па кад се бавимо већ толико око једног тако речи формалног питања о адреси, а да колико ћемо времена да не речем дана, пробавити око претресања онако огромних питања, која се у адреси већине предлажу? Већ ако хоћете да их онако тек од рамена прегледамо, то је друго. А ето видите, ми не ћемо тако. Ми не мислимо да су те ствари тако маловажне, као што мислите ви. А осим тога тако радећи, ви не би одговорили ни жељи вашој, жељи, да се не дотакнете светиње неприкосновености владаочеве, која вам тако лепо на устима звони! Ви хоћете ваљда да таком практиком проширите права народу ви! Али права народна не могу ни шира ни

ужа бити, него колико је то уставом народу дато. И зар би ви такве скокове могли чинити, да вам права нису широка? А најпосле ако хоћете да су вам још шира, ето светли Господар у престоној беседи својој оставио вам је и за то отворено поље, реците нека се сазове уставотворна скупштина; на како ова за добро нађе, а немојте ићи странпутицом, која ће нас, — ја то не желим, све скупа једнога несретнога дана одвести у пропаст! Истина, чини се, као да то није Бог зна шта кад скупштина о сваком министарском предлогу па и о свима може рећи: *не примам*! Примам, не примам: две мале речи, но две снине речи, у којима се огледа моћ величанства народног. Није то, браћо, мала ствар, кад скупштина може то рећи: примам! То значи да министри остају! Не примам? То значи да министри одлазе!

Ето видите, каква је чаробна сила притајана у те две мале речи. На та чаробна сила не заустављ се само на томе. Она је тако снажна да донесе и до самих тако званих неприкосновених права владаочених, као што је н. пр. право рата. Тада вам министар војни подноси предлог буџета, и ви можете рећи: *не примам* . . . . на шта онда? Са те две мале речи: примам, не примам, каква чуда можете да почините ви! Ја вас молим имајте то само на уму, кад имате од дана на дан све већу и већу вољу да говорите о праву народа.

Председник: Молим вас. Састанак је свршен. После подне у три сата продужићемо.

ПРОДУЖЕЊЕ VI-ТОГ САСТАНКА

У Београду 22. Новембра 1874 године.

ПРЕДСЕДАВАО

Ђорђе Топузовић.

Председник: Састанак је отворен. Продужење дневног реда. Но молим господо саслушајте који су се јавили до сада да не би било против нас каквога протеста. Долази на ред прво Каљевић, Пантелијић, Ковачевић, Мијајло Лазаревић

Димитрије Катић, Адам Богосављевић, Глишић, Миличевић, Ђока Павловић, Марић и Антула; а после који се буду јавили (Ђоровић, и Кујунџић се јављају).

Каљевић има реч.

Каљевић: Из јутрошње дебате о пројекту адресе ја сам увидео то, да се овде још ништа не зна у чему је питање. Млоги мешају појединости из пројекта са главном ствари, која је овде на среду изнешена. Као што се зна, овде је постављено питање хоће ли се у пројекту узети овај пројект адресе као што је већина поднела или не, или другим речима, сматра ли скупштина основу адресе за закониту или не. Млога господа узела су и говорила о појединим члановима у адреси, па су ствар тако далеко одвели да би могли три дана о томе говорити, а никако ствар не изцрпети. За то бих ја молио господу посланике да се ограниче на то питање, има ли места да оваква адреса буде послана његовој светлости господару, оваква адреса, на коју већина одбора пристаје. Господа предговорници ударили су пре свега на то на казали: основа адресе већине одборске не законита је. Међу тим нико од свију тих предговорника не нађе ни један члан ни у уставу ни у закону који би казао, да скупштина сме овакво или онакво право поднети владаоцу. Они сами признају, да скупштина има право да каже у адреси своје жеље, и да је то на основу обичаја укорењено, а међу тим, кад дође питање каква адреса треба да буде, они онда кажу, то на основу закона не може да буде. Ако скупштина има то право да подноси адресу, онда она има право да поднесе какву хоће. Говорећи о томе и доказујући, да скупштина ради преко закона, устава, ако хоће да поднесе такву адресу, онда ми дајемо прекор свима досадањим скупштинама. Кажем, да су и досадање скупштине имале закон, устав пред собом пак су радиле како су хтеле, и нашле, су да је то неоспорно право скупштине, које она има да ради онако како кад нађе за добро. Некад може наћи да пошље чист одноздрав, а други пут да искаже своје жеље и потребе. Дакле ја кажем прво то, да у уставу и закону нема нигде да је закраћено скупштини да она прави адресу као што зна; а друго нису ми та господа доказали да по начелу уставности не може бити оваква адреса. Нико од њих не наведе до сада ни једног примера, да је каква год скупштина устала против тога на казала: ви у уставној земљи не смете да износите потребе у адреси, ви то не смете за то, што увлачите и кнеза у одговорност неку.

Свуд готово у свима уставним земљама много је примјера да је скупштина излазила из круга простог одноздравља, а само у земљама, где је уставност утаила се, где је радња скупштинска основана на подељености, где се зна, ко је за овај програм а који за онај, ту се зна каква ће се адреса поставити. Ја сам јуче доказивао да у нашој земљи скупштина мора имати неоспорно право да искаже своје потребе своме владаоцу. Што се тиче владаочеве неодговорности она је јасна т. ј. о формалној или правој одговорности не може бити овде говора. пошто је устав изриком казао да је кнез не одговоран, не прикосновен, само је ту питање и може бити говора о материјалној одговорности, и ту треба бити на чисто.

Господин Кујунџић је лепо разложио да све оно, шта се у адреси говори, не сме се узети да је чисто ствар владаочева него и владина, и по томе све што дође пред скупштину може бити претресано овако или онако, али се не сме казати да је тиме увређен владаоц.

С тога ја држим господо да овде не може бити речи о томе, је ли по уставу и законима, је ли у опште уставно по ономе како се уставност упражњава по другим местима, но само може бити питање о томе, оћемо ли да градимо овакву или онакву адресу, и по томе, кад дођу поједини чланци пред нас ми ћемо казати, ово оћемо да метнемо а ово нећемо; ово нам је су више строго а ово није. С тога дакле ја не би никада световао скупштину нашу да се она одрече свога права да не може говорити са својим кнезом. (Чује се: врло добро).

Ђ. Пантелић: Питање, може ли се адреса већине послати таква као што је, уплетено је са питањем уставности тако, да се не може на то одговорити, ако се не претресе питање о уставности.

Колико сам ја до сада чуо и увидио из разговора г. Кујунџића и Каљевића, који најбоље бране ту ствар, ја налазим да они доста погрешно тумаче уставност. По њиховим речима, по њиховом тумачењу, уставност изгледа, тако да кажем, као каква разграђена башта из које можеш искочити и ускочити кад хоћеш и ходати куд год хоћеш. Ми, господо, живимо у уставном времену; на треба да учинимо разлику између уставности и неуставности. Живећи у уставности, ми не можемо радити онако, како се радило пре устава; иначе, ако хоћемо тако да радимо, онда нам не треба ни устав; он нам је сасвим излишан. Да је добро било оно, као што се радило у времену кад устава није било, то би и данас остало тако и не би нам требало стварати устав.

За сваку праву уставност ишту се најмање ове три ствари: Неоговорност владаоца, одговорност министара и да народ има учешћа у законодавству, да народ или његови представници не долазе на збор, где ће само скромне жеље да искажу, него да те жеље и остваре, да их у закон претворе. Нема ли ма које од те три ствари, нема уставности: Није ли владалац неодговоран, — нема уставности; јесу ли министри неодговорни — опет нема уставности; нема ли народ учешћа у законодавству, уставности такође нема.

Шта је даље природни задатак сваке уставности? Природни задатак сваке уставности тај је: да она сазива и отвара онаке зборове, где се сретиче људи разног политичног мишљења: где се истиче свако начелно мишљење које постоји, живи или животари у животу једног државног друштва. Ова операција, оно предузеће унутрашње државне управе врло је тешко, ма, да, као што рекох, може да има врло добрих последица. За што је тешко? За то, што у тим зборовима, умереност, такт вештина, разборитост, искреност, па према случајима и само родољубље, и многе друге лепе врлине нису саме, него свагда се нађу и поседају до својих највећих противника. Због тога није скоро могуће да се на таким зборовима дође до узајмног обавештења умереним договарањем и разборитом изменом мисли и осећања, него навек већом или мањом борбом и тарењем.

Кад стоимо на уставном земљишту и ми треба да смо спремни и да знамо, да и ми морамо такву борбу одржати. И ми треба да се сетимо, или боље да кажем да сасвим наигурно знамо, да и у нашој средини може имати таквих, који су разног политичног правца, разног суђења, схваћања, разних осећања, разних тежња и намера. За то, да би се у оваком друштву могли наћи, и да би могли одговорити нашем задатку и нашем позиву, — ми треба да се одржимо на оној висини, на којој нас не може дохватити никаква страст, никаква себичност, никакво лукавство. А то ће бити, само онда, ако мирно свакога саслушамо, ако пустимо да свакн искаже оно што мисли, што жели, што осећа, а ми после да оцењујемо и да пођемо оним правцем куд, нас наше убеђење и родољубље позвало буде.

Дозволите ми сад господо, ако сам могао разложити шта се иште за уставност, да пређем на главну ствар.

Адреса, као што сте много пута чули, врло је важан и значајан акт, пошто се у њему огледа расположење народа спрам владаоца. Да боме Народна Скупштина као народни представник како се у том акту одзове владаоцу, мора се казати, или бар тако мислити, да су народни посланици такво расположење донели од својих кућа, од својих домова. Сад, као што смо казали да у уставним зборовима људи могу бити разног политичног и начелног мишљења ако би сад коме пшло у рачун да то расположење мало замути, разуме се да ће се такав свим начином послужити да образује за себе већину у скупштини, и да спреми адресу онако, како се њему допада. То, браћо, није само случај код нас, то је природна последица сваког уставног живота. То се дешава и по другим уставним земљама, и тамо адреса постаје предмет врло велике и живе дебате. Но они су се тој невољи довили тиме, што су поставили више или мање сталну праксу у томе, како треба да се састави адреса; да ли да буде прави одговор и одзив на претону беседу, или да се у њој изнесу још и неке нове ствари, чега нема у беседи. Пошто ми сваке године много времена потрошимо око тога питања, ја мислим да се и ми по-

служимо искуством, које сазнајемо из уставног живота других народа; ја мислим да би требало да и ми определимо једанпут за свагда, и да будемо на чисто, како ћемо се у тој прилици послужити: да ли т. ј. да се примимо тог правила да адреса буде прави одговор на беседу или да у њу уђу и нове ствари, о којима нема никаква спомена у беседи.

Ја не бих био никако за ово друго мишљење т. ј. да у адресу дођу ствари, о којима нема никаква спомена у беседи, и то, из више разлога. Прво из нецелисходности, друго, што се промаша пут уставности, и треће што се то не може ни чим да оправда.

Први ми је разлог овај: у Беседи не излажу се никад просте или боље да кажем пусте жеље. О! кад би се могло ово учинити, кад би се могло ово постићи! Него се у беседи говори свагда о позитивним резултатима: о делима стварним, у којима се набројавају добитци, које је земља добила, и губитци, ако је земља што губила! За тим се предлажу и мере које би потреба земаљска изискивала, али те мере и те жеље које кнез изјављује народу, нису празне жеље. Он свагда има у рукама готове и такове предлоге, да, ако се нађе, да су умесни, да одмах могу бити и закон. Адреса народне скупштине треба такође да се налази на том истом путу: да се у њој одзовемо на све појединости беседе, и после, да изађемо с таквим жељама, ако би било могуће, које су већ потврђене, које се у предлозима налазе; али ово последње није могуће, пошто скупштина тек после адресе започиње свој рад и може говорити о предлозима овим или оним. Дакле кажем, кад би наша адреса износила нове ствари, нове жеље још неиспитане, онда се не би налазила на том путу, на коме стоји беседа, и не би имала значења једног одговора.

Други је разлог овај: Адреса је одговор на престону беседу. То значење не може јој ваљда нико одрећи. А кад је одговор, онда она не би требала да излази из оних граница, које су јој положене самом природом одговора. Ако би ме који питао нешто, ја би требало да му се одговорим на то питање, како би изгледало кад би ме он о једном питао а ја о

другом одговарао, или кад би ја коме старијем говорио на он мени једну, а ја њему десет, ја мислим да то не би било у границама учтивости. Кнез је казао „ја вам браћо јављам да ће нам влада моја поднети те и те предлоге.“ Да се ми сад одзовемо томе па да кажемо: ми примамо те предлоге, али ти се предлози нама не чине тако знатни, они не задовољају наше потребе, наше стање и наше жеље, нама треба пре ово и ово. Шта би ми онда с тим урадили? Ми би очигледно износили неке недостатке, неке мане, неке празнине у престоној беседи; и такав одговор ја мислим не би се налазио на земљишту учтивости.

Трећи разлог, који је готово понајважнији, тај је, што можемо да се запитамо: На шта хоћемо са најављеним жељама у адреси? Хоћемо ли да дођемо до стварних резултата, хоћемо ли да то буде закон? Онда то није уставно да се те жеље најављују у адреси. Ми не вршимо, већ обилазимо устав: не налазимо се на земљишту уставном, кад предлажемо наше жеље путем адресе. Ми прво обилазимо 58 чл. устава. У том чланку казато је: предлог, да се какав закон изда или постојећи закон измени, допуни или протумачи, може Кнез скупштини, а тако исто и скупштина Кнезу учинити. Као што се из овога види, скупштина је то место, где се закони кују, било да од појединих народних посланика изиђе какав предлог или жеља, било од самог Кнеза: и једно и друго не може постати закон док се прво не претресе у скупштини. Па кад је тако, ја не налазим да је то доста разумно, зашто ми обилазимо закони пут па да пуштамо жеље наше да иду ван скупштине, кад напред знамо, да нам се опет овамо морају вратити да их ми претресамо.

Даље, у чл. 3 устава земаљског каже се: „да је личност Кнежева непрекосновена и неодговорна“. Кад се ми дакле са нашим жељама обраћамо Кнезу, ми се бацамо на тај клизави пут, да може лако доћи до неспоразумљења између нас и Кнеза; јер да узмемо да Кнез не саслуша, да кнез не испуни наше жеље, што је са свим могуће, (жагор) што је са свим природно да их не може извршити без преходног скуп-

штинског оцењивања, пре дакле него што се у скупштини претресу и оцене, — онда каквој смо опасности изложени? Ми не можемо никако остати на томе, да сваке године једне исте жеље чинимо Кнезу; него кад се не испуне једне године, не испуне друге, на ни треће године, ми бисмо онда били на том путу да изјавимо на послетку негодовање што се наше жеље не остварују, а кад се ставимо у то положење, на доведемо у то стање и народно представништво, да између њега и Кнеза настане неко неспоразумљење, нека запетост, да ли нас онда не би могли снаћи догађаји, који би нам поновили нашу стару злосрећну прошлост!

Четврти је разлог, да не треба жеље представљати у адреси, ни с тога што су то ствари нове и неиспитане. У предлог адресе уврштене су многе нове ствари и толике жеље, о којима би требало великог размишљања и дугог претресања, јер, само да узмемо једну ствар из адресе, и та се не може оценити и испитати за два три дана.

Ја не ћу да говорим о осталим жељама, које су тамо уврштене, пошто кажем, да за то нисам ни у колико спреман, и тек кад би жеље изнесене биле у скупштини, онда бих може бити могао коју да проговорим, и после обавештења да дам своју реч. Ја ћу само да говорим о једној ствари. Узимам само судску и полицијску струку. Ја не знам јесу ли у стању сва господа, која су правила адресу, нарочито да споменем г. Каљевића и Кујунџића, јесу ли у стању да оцене и увиде без ближег обавештења и договора да би требало те две струке из основа преиначити, и на који начин? Ја налазим да би највише сметње било у самом уставу. У колико је мени познато да се измени устројство судова, да се суђење учини простијим, ја налазим, да то није могуће учинити пре, док се не би изменило неке тачке у самом уставу. Ја не знам на који би се начин могло њихово устројство изменити без неке преходне измене у самом уставу. А како ће се изменити устав, то је већ прописано. Две редовне Скупштине морају да се за то изјасне, а после да се сазове велика (Уставотворна) скупштина, па тек тако да се може тај предлог остварити. Изјављивати те жеље још сад, ја мислим, да је са свим непутно, кад не би у стању били ни ове године, ни до године, на чак ни треће године, да их извршимо док се год не би устав измени.

Дакле ја мислим да је пре свега неумесно излазити са оним стварима, којих остварење очевидно је немогуће, а још неумесније да остварење тога тражимо од онога, који никојим законом није позван да их тим начином оствари. И тако и са стране целисходности и са погледа уставности непутно је и незаконо упућивати се у то, да остварење тих жеља тражимо од Кнеза. Што се пак тиче праксе, на коју су се позвали г.г.Каљевић и Кујунџић, да постоји у страним државама, ја мислим, да би нас и она могла опет одвратити од тог пута. Ја не ћу да улазим и да вас водим у земље и државе мање, или које су такође младе и нове, као што је наша, где је уставност тек од скора оживела; него ја ћу да напоменем земљу, где је уставност најстарија у данашњем свету, — а то је Енглеска. У колико је мени познато, ту постоји таква пракса, да у адресу не долазе никакве нове ствари, већ је адреса прави одговор на престолну беседу. Ја нисам имао прилике да се лично о томе уверим, но сам то сазнао из књига и повремених листова; и ако сам се ту рђаво обавестио, онда је и моје мишљење погрешно. Као што дакле кажем, текла је у овој ствари та пракса: да адреса недоноси никакве нове ствари, већ је проста парафраза престолне беседе.

Ја питам сад: хоћемо ли ми, који смо од овога устава претурили тек три године, који смо запали тек у другу скупштинску периоду, хоћемо ли да претекнемо онај народ, код кога је уставни живот таки и од толико времена развијен, а њихова скупштина, њихов парламенат у данашњем свом виду, т. ј. подељен на два дома, постоји још од пре 700 година.

Ја мислим да би то било са свим безмислено изтраживање.

Из свију ових разлога, ја бих дакле био мишљења, да се прими адреса мањине одборске.

Осим тога, предложио бих и ово питање на решење: да у будуће о овој ствари не проводимо оволико времена, него да и ми поставимо једну сталну практику, како ћемо да правимо адресу, т. ј. да адреса буде прави одговор на престолну беседу, или да излази са новим стварима и жељама, о којима нема никаква спомена у престоној беседи.

Аксентије Ковачевић. Браћо! У законодавству учествују два фактора: Један је фактор влада, а други је фактор скупштина. А закони се удешавају према народним потребама. — На зато како један фактор — влада има права да казује и тумачи владаоцу народне потребе, тако исто и други фактор законодавства — скупштина има право да казује и тумачи народу потребе народне.

Из оних потреба које влада представља владаоцу, склапа се престолна Беседа, а из оних потреба, које скупштина казује, склапа се адреса скупштинска.

После, како из оних потреба, које су обележене у Беседи, тако и из оних које су обележене у адреси бирају се оне, које су најпре, те се намирују за ону годину.

Сад, кад не би скупштина имала право да казује како је у народу, које су његове праве потребе, као што нека господа мисле, онда би се народне потребе схватале само онако једностано као што влада хоће, а не би и онако као што народ хоће, и тако би законодавство наше било увек једностано и не потпуно.

Нека господа кажу: да то ни је законом регулисано, и да по томе не може бити. Ја признајем да то није законом регулисано а то није не само код нас, но није ни у једној уставној земљи а није за то, што се и једно и друго удешава према потре бама земље.

Што се неки боје: да ће се тим народним правом бацити нека одговорност на владаоца, то не стоји: јер се зна, да владаоц у уставним земљама не подлежи никаквој одговорности, и да од тог народног права не може бити никакве штете, ни по владаоца ни по народ, а на против од туда може бити велике користи и по владаоца и по народ.

Најзад, народ није чинио никад злоупотребу од својих права, и по томе не треба их крвити.

Дакле, ја сам браћо за то: да ово право народно, да он казује своје потребе владаоцу, право, које је народом стечено, обичајима и предањима утврђено, сачувамо не окрњено ради општег блага и среће, по владаоца и српски народ.

Мијанло Лазаревић: Пре мене стоји записан г. Илија Стојановић. Сигурно он је одступио од своје речи. (Председник. Јесте.) Заиста, ја сам као пре подне, тако и после подне саслушао предговорнике моје и видео сам, да један овакви а други онакви појам имају о самој речи адреса. Ја по мом мишљењу држим да адреса, није ништа друго, него само један акт учтивости, јер напослетку адреса ни је ни српска реч; него сасвим страна. Дакле, кад се адреса узме у подпуном значењу њезином, она ни је ништа друго, него акт учтивости. Господа предговорници употребљавали су у резоновању, да се у неким странним државама практикује, да се изјављују жеље народа у адреси. Други опет то кажу, да се ми неможемо те практике придржавати, него се имамо држати закона. Дакле ја сам подпуно тога мишљења да пошто у нашој земљи постоји устав, пошто имамо прописане законе, да ми не можемо узимати практику у обзир и да се може тумачити и бранити практиком, што ћемо нешто мимо закона напомињати у адреси. Дакле ја сам тога мишљења пошто ни је постављено ни у уставу ни у државним законима, да се у адресу стављати може што друго осим онога, што је у беседи напоменуто, да се то не може ни чинити. Зато мишљења сам да се не придржавамо практике већ прописа закона, на с тога и да се пројект адресе већине одборске одбаци, за то што је основан на практици, а да се пројект адресе мањине усвоји, јер он схваћа адресу као један акт учтивости, што по мом мишљењу адреса и треба да буде.

Димитрије Катић: Ја ћу да кажем да се слажем са говором г. Симе Несторовића и Калевића, јер држим да народ који нас је бирао и овамо послао, никад ни је имао на уму, да ми овде бранимо своје личне интересе. (Чује се: Ја то одбијам од себе.) Ми као народни посланици у овом положају

не тражимо овде данас службу, ми не гледамо да нам синови буду чиновници (Чује се: на ствар, на ствар).

Председник: Молим вас г. посланиче говорите о ствари и немојте се удаљавати с предмета.

Катић: Ја сам то казао, јер из тога се пораћа трење из кога се опет не може ништа добити. Што се тиче адресе, ми имамо две направљене, па пошто је већ доиста доста било говора о њима, ја би рад био да се једном већ гласа.

Адам Богосављевић: Ја сад имам да кажем неколико речи о томе, има ли скупштина право да у адресу стави и народне потребе. Ја велим на то ово: као што влада има право, да у беседи устима књза говори шта мисли да изнесе пред скупштину, тако исто да има право и скупштина, да устима свога владаоца изјави влади шта народу треба. У томе баш лежи веће јамство за скупштину, кад у адреси изјави своје потребе, да ће влада потребе народне боље узети на ум, и више о њима водити бриге, да се остваре него кад би јој те потребе путем предлога наводили и тражили. (Чује се врло добро). Што ми стављамо те потребе у адресу, тиме се у неодговорност владаоца ни мало не дира. У самој беседи стоји: влада наша поднеће вам неке предлоге, па тако исто стоји и у адреси: народна скупштина поднеће влади Ваше Светлости такве и такве потребе народне. Тиме ми ништа не тражимо од књза. Што се пак министри и сва господа, која су противу вишше адресе, заклањају за личност владаоца и његову неодговорност, то не вреди ништа. Ја у томе само то видим, да влада немисли да да народу оно што се тражи. (Жагор). За то ја остајем при томе, да се адреса вишше одборске усвоји и још да се у њој дода и то да се бирократски систем у нашој земљи уништи т.ј. да се уништи чиновничка влада (смех и жагор. Чује се: да се гласа).

Председник: Молим вас, чујте, има г. М. Глишић реч.

Милош Глишић: Ја имам да додам још ово, јер јутрос сам говорио. Поред осталога навешћу још неколико речи, што јутрос нисам казао. У овоме питању било је говорника, који су били за и против. Ово питање о претресу адреси повело се у скупштини још од јуче, а у одбору се водило пре толико

дана. Дакле по моме мишљењу ово питање напрљено је до дна и сматрам да је очевидно, да је чисто и ведро као дан, па зато ја сам мишљења да се ова ствар једном реши и да прекратимо ово скупо време, које народ много новаца кошта. (Чује се врло добро).

Милан Ђ. Милићевић: И ја бих само то навео, што је мој поштовани предговорник изјавио, да је доиста довољно било говора и *за* и *против* ствари, која је пред нама. Ако би господа имала још стрпљења, да слушају понављања онога, што је од јуче једнако говорено, — ја бих се могао упустити да проговорим неколико речи, а ништа вам, верујте, не могу ново казати. И једно на што бих скренуо вашу пажњу, то је, по ном мишљењу, оно што се обично догађа у народа, који своје односе, после патријархалнога живота почну да регулишу позитивним законом. Но ти позитивни закони, те установе за развиће државног живота, често се не подесе с особинама и животом народа, са животом пре тих закона и установа. — Овде су данас изнесена пред нас два мњења. Мени се чини да обе стране баш тврде ово моје мишљење. Нека господа у Скупштини, па и у самом одбору, гледала су на ову ствар са гледишта онога, како смо ми гледали на развитак народног живота, кад смо живели онако, како смо умели, без позитивних, без полсжних закона; и по томе, с неким врло нојмањим чућењем, питају: како да се не могу казати владаоцу земаљском главару народном — жеље народне, потребе народне, стање земље, шта државу боли, шта треба поправити, шта се има усавршити? — Како, да му се то не каже? Јер, ако му се то не би казало, излази, — наравно држећи се тога гледишта —, да му се не каже: сва дубљина среће наше, сва ширина вашег осећања, све оно, што се мисли, да ће корисно бити, *да он зна*, те да се може управити, да може што наредити на срећу земље, на добро и на процветање наше отаџбине? Друга господа опет кажу: то је поглед нам старински, — немојте да ми примите у незгодном смислу реч *старински* —, старински разумем онакав, какав је био пре позитивног закона. Сад су настали закони. Законе је изазвала нека потреба,

нека нужда и невоља. Законе је те тражио народ. Закони су потребни били народу за развијање његовог напредовања, зато су и донети. Између потреба, које осећа земља, које народ изјављује, и између гласа закона, — врло је могуће, да буде несагласности; врло је могуће, да те потребе обузимају много више питања, него што их је расправљено законима. У таким случајима, закони су недовољни, недостатачни. Шта би онда било? Било би то, да се закони прошире, да се допуне, да се да оно, што нема. Господа, која бране земљиште закона, или онај дух, који се слаже с позитивним законом, кажу: ваља се држати јасно одређеног закона, као јединог заклањача; ваља се држати закона, јер је то ограда од сваког безакоња; а господа, која опет гледе на ствар са гледишта народног, они опет кажу: за Бога, тим нам се мење препрека, да не можемо да кажемо, шта народ боли и шта народ жели.

Мени се чини, да се то може сагласити! Ако је извесно то, да је и једна и друга страна одушевљена жељом за добро, за истиниско добро отаџбине, — ако и једна и друга страна меће за своју исповест: поштовање свога светлог владаоца —, све се ово друго даје врло лако исправнати.

Нека су пак господа позивала се на историју, као на обичај, који би могао учинити, да се и даље продужи оно, и онако, што је рађено и како је рађено, док није било позитивних закона. Поминјала су историју, нека господа која се држе вишине одборске. Доиста, историја је добра учитељка, којој се ваља често обраћати. Али шта ми налазимо у историји? Налазимо, да је народ у време, од нашег ослобођења на овамо, кад је год имао да исказује своје жеље, своје потребе, главару земаљском, то и чинио и усмено и писмено, свечаним актима с потписима и печатима, како је кад приличније било. То је цела истина; али ако загледате дубље у та акта, у њима ћете наћи преданост великог витешког вође народног; видећете, да народ много меће у његове руке, тако рећи, судбину своју меће на његово расположење; шта више, сећам се једног акта, ако ме само није изневерило памћење, — где се каже: „Да ти дамо све, па и

по једног роба, само избави, спаси“! То је тако било. Али, историја не ћути и даље, већ доноси поуке. Било је случајева, и то баш овде у Београду, кад је на једној такој скупштини, главар народа, баш у след изјављивања жеља, казао: „Изаберите другог, бољег од мене, ја више не могу; ако видите, да ми не ваља ово, како радим, — узмите другог.“ У другом једном опет таком случају, он је показивао на хаљину, хаљину свечану, којом га је народ, као знаком власти, огрнуо, рекавши: „Огрните другог, ако мислите да ће боље радити за земљу.“ Ово су, господо, докази *патриотства* од стране главара. Али ја мислим, ни у Скупштини, ни игде међу онима, који желе да расправе питање своје отаџбине, — нема никога, који би желео, да се то тако и даље задржи. Устав је казао: нека се иде својим редовним путем; јер редовни је пут истина мало спорији, али увек сигурнији, почем доноси последак миран, који ће подмирити праве потребе а без потресања, без икаквих последица које би биле немиле, штетне или опасне.

По том господо, из свега овога, што је до сада говорено, мени се чини да нама ништа више не остаје, него да сматрамо ову дебату као исцрпљену, па да приступимо гласању. (Чује се: Врло добро, врло добро!)

Ђока Павловић: После оваких говора поштованих посланика, после изјаве г. Глишића, после говора г. Милићевића, ја мислим да ћу одговорити жељи целе поштоване скупштине, ако будем што могуће краћи у своме говору, ако изнесем нешто, што је ново, и што није до сад поменуто било. А да није тога, ја не бих говорио. Но за то, ја мислим да је то ствар једна од такве важности, коју скупштина треба да има на уму и да оцени, не само за овај пут, него и за друге овакове свечане прилике. У јучерашњем говору неке господе посланика, као и у данашњем, споменуто је то, како се адреса прави у страним државама, шта се тамо ставља у адресу; с тога и ја хоћу да допуним те говоре и с тога вам кажем, господо, да при адресама које се праве у тим државама, у државама страним, где је очевидно живот на далеко већем ступњу, историја нам казује, да су те адресе давале понекад повода великоме

раздражењу, шта више, да су биле повод државним преврати-ма — револуцијама. —

То, господо, историја сведочи, то историја тврди, то нико други не може да обори. А оно што је историја показала, оно, што нам историја као учитељка казује, да је било у другим државама, није излишно да и ми имамо у виду. Ово сам хтео јуче да споменем, но седница је прекинута. По несрећи пала је једна реч овде, и ми смо се узрујали. Види се, по самом томе догађају колико је важно казити, шта ће се владаоцу у адреси казати, види се колико је то опасно, а у колико је више опасно што, желећи да сматрамо владаоца не одговорна адресом нехотице ми га увлачимо у дебату. Према нашој општој жељи, да владаоцу што је већма могуће сачувамо неповређену његову неприкосновеност, остаје при том, да у адреси кажемо само оно, као одзрав на беседу — којом је скупштину поздравио. Од 1868 године кад је почет рад о нашем уставу и уставност од уставног Никољског одбора, и доцније при свим скупштинама и свима скупштинским говорима, доказује се жеља да хоћемо владаоца да метнемо на страну, да његова личност буде изван наших дебата, да он буде апсолутно неприкосновен.

Тој општој жељи, мислим да ћемо највећма и најбоље одговорити, ако свагда и свачим избегавамо говорећи о стварима у свету и Његовој личности, да свима приликама од дебате искључимо Његову личност апсолутно.

С тога сам ја противан предлогу вишине одбора. Могу да додам још то, да се придружујем потпуно говору г. Јове Илијића, који ствар јутрос лепо разложи и доказа, да ми тиме што ће нешто ново у адресу ући, ништа не добијамо, као што и не губимо, ако у њој одговоримо само о оним прелозима, о оним потребама земље, које су у престолној беседи.

Држим дакле, да није нужно никако, да према историји, према приликама и према нашој доброј вољи да владаоца сачувамо од најмање сенке какве одговорности, стављати што ново у адресу. То је моје мишљење (Чује се: врло добро, да се гласа).

К. Антула: Ако се мисли да је довољно говорено, ја би се могао задржати од речи. (Чује се: довољно, довољно. Да свршимо једанпут).

Петар Ђуричковић: Ја се слажем са г. Глишићем, Милићевићем и осталима, који изрекоше да је ствар довољно изрпљена. Дојиста што бих имао да говорим, говорено је. (Чује се тако је).

Председник: Молим вас, сад има реч, г. подпредседник Изволте да чујемо.

Потпредседник: Толико поштованих предговорника употребили су ваше стрпљење, да ја управо сумњам, да је за мене што и остало сада. Но пошто је ово питање, о коме се тако позадуго саветујемо, једно правичко питање постало, и пошто по мом нахођењу оно не значи ни мање ни више но: хоће ли народна скупштина задржати једно право своје? То ја сматрам за дужност да и ја кажем: како о том питању мислим.

Пре свега мени се чини да би ваљало разделити питање, бар ја морам разделити. И то овако: треба ли у адреси да се спомене још што год ново осем онога што је у престоној беседи казано, и шта поменце треба да се спомене, или не треба? Ово дакле питање треба разделити од питања: има ли народна скупштина права, да у адреси, коју поднесе Књазу своме, спомене и друге потребе, које нису споменуте у престовој беседи.

Да се на ово правно питање одговори, ја бар налазим, да се мора на чисто знати има ли народна скупштина право предлагања или саопштавања народних потреба Књазу? Ја налазим да има. Да не повторавам, тај толико пута повторавани, по увек разно толковани чланак устава, налазим да сам чланак 58 устава садржи то: да предлог за штогод, али за што год, разумем за оно зашта је надлежна скупштина — да предлог тај може да буде од Књаза скупштини и од скупштине Књазу. Ето како каже тај чланак. (Чита га): — Ја мислим да је смисао овог парећења довољно јасан тако, да не потребује даљег објашњења. Осим овога има још један члан устава који каже: да не може доћи у саветовање скуп-

штине оно што није предходно било у одбору; но што се тиче адресе, та је форма испуњена; најпре је била у одбору, па онда је дошла у скупштину.

Но господа, која су побијала мишљење већине одбора за адресу, односно овога правнога питања, позивала су се на чланак 84 устава. Дозволите ми да прочитам тај чланак устава, који гласи овако (чита).

Из овога дакле нека господа изводе да скупштина не стоји у сношају с владаоцем. Ја мислим да то није смисао овога чланка устава. Напротив, ја налазим, да је смисао овога чланка тај да скупштина не може стајати у сношају са неким другим властима; да не може на прилику писати суду, да не може писати полицији за ово или оно, не може дакле бити у непосредном сношају с надлежатељствима. То по мом мишљењу тај члан одређује и значи. А за уверење да то значи, а ништа друго, сведоџба ми је и потврда чланак 105 закона о пословном реду. Кад би овај 84 члан устава хтео то да каже, да скупштина стојећи у споразумљењу с министрима, не може стајати у сношају с Кнезом, онда би морало бити логично закључење, да је чланак 105 пословног реда противан уставу, што се не да ни замислити. Јер у чланку 105 пословног реда каже се. (Чита): Очевидно дакле овај чланак казује да скупштина може бити с њиме у саопштењу. Но господа су се позвала ако се не варам још и на чл. 108 у коме стоји доиста: да скупштинска закључења предаје председник Скупштине председнику министарства, па из тога закључују да се ништа не може непосредно од скупштине Кнезу предати. Ја налазим да је ово разумевање погрешно. Овај чланак 107 стоји у свези с другом тачком чланка 105. У тој другој тачци чл. 105. најпре се опредељује да ће саопштења од скупштине влади давати писмено или одостовереним изводом из скупштинских протокола, па се онда чл. 107 каже да ће се то предавати председнику министарства.

То је што се тога тиче. И тако ја, у колико се закона тиче, држим, да скупштина може стајати у сношају или саопштењу с Кнезом, т. ј. може се обратити Кнезу са одговором,

са адресом, јер адреса управо, бар у овом случају, није ништа друго него одговор скупштине или скупштинско писмо, које скупштина даје услед престоне беседе, а преко депутације Кнезу.

Тако је по закону и Уставу како ја налазим.

Сад да видим је ли тако и досад упражњавано. Ја остављам на страну што је пре Устава било. Узећу време од устава на овамо. Од устава до сад биле су четири скупштине. У адреси прве скупштине, која је била пре закона о пословном реду, баш у тој адреси налази се једна тачка, која се не спомиње у беседи престоној, требало би може бити, да вам покажем ту адресу. Може бити да ћих је могао и наћи, али можете се ослонити мислим и на моју реч, да је у адреси тој било помена о ствари, о којој се није у престоној беседи напоминало ништа. То је велим тако рађено пре закона о пословном реду. Из тога видите да је та сама прва скупштина после устава сматрала да по самом уставу може ставити у адреси и оне друге потребе, које нису напоминуте у престоној беседи, дакле да може чинити саопштења Кнезу.

Та пета скупштина после те адресе донела је закон о пословном реду, а то је било 1870 године. Кад би она сматрала такав поступак за погрешан, кад би налазила да то није уставно, да није добро и целисходно, она би прописујући пословни ред сигурно изрекла да то не може бити, кад би налазила да адреса није ништа друго већ просто отпоздрав на престону беседу, она би закратила законом о пословном реду да нове ствари не улазе у адресу. Но господо, и питање управо, да ли закон издан од Кнеза и скупштине, да ли који год закон може ићи на то да забрани, да упрати и прекине саопштавање између Кнеза и Народне Скупштине?! (Чује се „заиста не“) Ја мислим да је онда који год дошао пред Скупштину па јој казао: хоћете ли да укратимо то право Народу, Ја мислим да би се сва скупштина изненадила на тако питање, и да би му казала: па ако се не ћемо своме Кнезу обраћати, ако не ћемо баш њему изјављивати шта народу треба, да коме ћемо?! (Чује се „тако је врло добро“).

Ако не ћемо то чинити путем адресе, у одговору на престону беседу, ја кад ћемо?! (Одобравање) Да ли би се тако напоминање потреба у адреси, могло сложити са уставношћу, кад скупштина може споменути у адреси шта народу треба и како му треба, и колико му треба (граја „тако је, тако"). Да господо, беседа кнежева — да кажем још и ово — садржава два дела. Прво, део чисто Владаочев, део Кнежев, у ком он изјављује своју добит и своје високо удовољство, што се налази у средини народне скупштине и види народне посланике око себе; и друго, део државни, део министарски, у коме се напомињу неки министарски предлози, који ће се изнети пред народну скупштину. Према томе и адреса би имала два дела, део престолу посвећени, и део за државну владу. Тако је са тачке уставности и законитости. У том мишљењу поткрепљује ме још и тај разлог практички и политички, што се н. пр. у садашњој престоној беседи нашег Кнеза, спомиње потреба умножења државних прихода. То значи српски јасно: *потреба умножења давања*. Зар ми господо, зар ми у уставној земљи, с нашим уставним животом и са обзиром на велику потребу неприкосновености и неодговорности Владаоца, зар ми можемо казати: да наш уставни Кнез, тражи умножење давања? Не, него ми кажемо: то је Кнез по савету својих министара одобрио, да се стави у престону бседу, да се и ту напомене потреба умножења давања, ма да ће се и та потреба као засебан предлог министра изнети пред скупштину народну, где ће је министар, који је надлежан, после бранити и доказивати (одобравање.)

То налазим да је тако с тачке уставности и законитости, А налазим још да је то и са практичког гледишта добро, да се тако сматра, јер по мом мишљењу, адреса колико може бити корисна народу у делима политичким, толико може бити потпора престолу. Одвајам за сад подпуно питање каква ће адреса бити. Сад се не изражавам ни за адресу мањине ни за адресу већине. Кад пређемо на то питање, рећи ће се и о томе. Сад само то тврдим, да по мом нахођењу народна Скупштина има право: да у адреси спомиње и друге потребе, које би осећала и налазила за нужне, а које нису споменуте у беседи. Још имао би то да рекнем, да доиста у толико у колико у адресу могу да уђу и неки предлози, на неки начин не испуњавамо потпуно пословни ред, јер тамо је опредељено, да посланик треба свој предлог да најпре поднесе скупштини, одакле ће се послати у одбор и т. д. Овде пак, посланички предлози, који су најављени у адреси, нису најпре изнесени пред скупштину, па онда да су отишли у одбор и дошли опет у скупштину, него су у одбору изнесени, па су после дошли нама пред скупштину. Но господа, која би хтела с тим разлогом да искључе друге потребе из адресе, морали би доследно искључити тако исто и оне државне потребе, које су по нахођењу министара споменуте у престолној беседи, јер пословни ред, као што опредељује како ће посланички предлози долазити пред скупштину, тако исто опредељује и како ће владини предлози долазити пред скупштину, н. пр. каже се да ће се указ прочитати, којим се овлашћује дотични министар, да какав предлог скупштини поднесе. Може се до душе рећи о тим предлозима министарским да ће се они тако у опште напоменути у беседи престолној изнети појединце пред скупштину, али господо, тај исти разлог стоји и за посланичке предлоге, који се спомињу у адреси скупштинској. Дакле нема законог основа да се не могу у адреси споменути предлози народне скупштине неспоменути у беседи, а да се могу споменути предлози владини, који су у беседи спомињати. Признајем да правне важности та напомена нових предлога, нових потреба народних у адреси, не може имати — но то исто важи и за владине предлоге т. ј. и једни и други, ма да се и скупштина и влада у чему сагласе, не могу се одма као закон обнародовати, но опет мора све проћи редовни пут, док постане закон. Дакле тако стоји и за једне и за друге, сам значај спомена нових предлога и потреба у адреси, управо је политичан, у колико скупштина ставља у адресу један нацрт у опште, неких потреба, управо даје владаоцу, — како да кажем — огледало општега стања.

Још имам једно да кажем, па да не морим више ваше стрпљење. А то је: неприкосновеност и неодговорност владаоца, која је утврђена уставом, а на име чланом 3. и вальда чл. 100. устава. Што се тога тиче господо, моје је уверење ово: Из историје наше зна се, да ни једно право овога народа српског само кад је он био у стању да га слободно каже, ни једно право своје, народ српски није употребио на штету владајуће династије. (Чује се: врло добро. Тако је г. председниче, ја се јављам за реч.) — Ја мислим да ће се право неприкосновености и неодговорности нашег владаоца само снажити правом народне скупштине, т. ј. задржањем права народне скупштине да му у потреби и у прилици притече саопштењем и других потреба, осим оних, које је он споменуо у беседи. (Одобравање.)

Из ових разлога ја сам за одржање овога права народне скупштине, на име да у својој адреси Књазу може споменути и друге потребе, које налази за нужне, ма да оне нису споменуте у престолној беседи. А кад дође ред на питање: какву ћемо баш адресу по садржини, шта баш да споменемо у њој, занима је ту вредно имати на уму разлоге, које су многи од господе посланика, спомињали, да ненаводимо и ненапоминьемо оно, што ће бити тешко извршити и што би иначе могло имати практички и политички незгода. То је моје мишлење. (Чује се: врло добро. Браво.)

Јован Илић: Господин предговорник као што сте чули, изјавио је своје мишљење, и завршио тако; да се из оних разлога, које је навео, прими адреса већине одбора. (Подпредседник упада у реч: „Пардон! Нисам казао.“ Чује се: Није казао. Жагор.) Говорник продужује: Два пут пардон! Ја примам примедбу. (Жагор.) Али кажите по души: није ли цео говор његов ишао на то, да примите адресу већине? (Жагор. Вика; Тако је: Чује се: Није тако.) Предговорник, ако није изриком рекао, оно се говором ишло на то. Је ли тако? (Жагор. Вичу: Тако је. Други: није тако.)

Не само јутрос, него већ ето толико време како се о томе говори. Тај говор већ је свима нама досадно. Говор је

и о закону и о уставу и о свему што долази у потребу и у корист народа, а пре свега и нарочито је о том говорено, хоћемо ли поштовати оно, што смо сами као законодавна власт поставили.

Ми смо сви у више прилика казали, да ћемо да поштујемо. (Чује се: ћемо.) Ја питам, господо, како је то разумевање, да се после толиког, тако јасног и тако одсудног говора, један посланик позива на то, а после да опет каже, и јесте и није по закону. То је тако као кад би ко изашао на казао: *Помоз Бог чаршију на обадве стране!* (Вичу: Тако је! Врло добро!) Ако хоћемо да поштујемо устав, ми поштујемо закон, а поштујући закон и устав, поштујемо Књеза, поштујемо право, поштујемо сами себе, а не поштујемо ли устав и закон, не поштујемо ни сами себе ни никога. За то ја хоћу да се гласа. То је стидно за нас. (Жагор.)

Министар председник: Ја сматрам за дужност да изјавим неколико разлога, због којих немогу никако пристати на нека посматрања г. подпредседника.

Прво, чини ми се да није то питање постављено по нашем пословном реду, има ли скупштина какво право, или не. Чини ми се да говор није о томе. Говор је о пројекту адресе више одборске, и ми сви, који смо чули пројект адресе више одбора, доказивали смо, да није целисходно, да није корисно да буде такав пројект усвојен, него смо признали, да се то не оправдава никаквим наређењима устава и закона, а није ни препирка о томе, каква су права скупштинска, него о томе, шта ћемо узети за основу претреса. Кад би се о томе говор водио, у каквом случају, — ја сад немогу да замислим да би бог зна какви интереси по отачбину изискивали да она своју форму преиначи, можда би и ја сам у томе случају казао, јест метнимо на страну па радимо онако, као што то потреба изискује — али овде није реч о томе, и ми који смо доказивали да не треба да се узме то за основу претреса, за што би чинили нешто што би при свима доказима и разлозима неоспорно бацило неку сенку на владаоца: (Чује се: није тако. Тако је).

Кад скупштинско тело, представник народа, наброји једну гомилу фраза, и закључака, које нам се набрајају, па то све остане неизвршено, посљедица, неможе другчије, а да се не каже није се показивала добра воља да се то усвоји. Дакле, поменули смо законска наређења, у прилог тога закључења, да се пројект адресе више не узме за основу претреса, и мислим, да ако је ко толковање закона у том духу напоменуо, да подкрепи своје мишљење, да се тај пројект одбаци, из тога не би се могло извести да скупштина напушта своје право. Једни су доказивали да скупштина има то право, а други да нема. Но мени се чини, да није о томе питање. Питање је, треба ли узети у претрес основу пројекта адресе већине одборске. Што се тиче сравњања г. потпредсједника, да, као што влада у својој бесједи напомиње разне предлоге који ће бити пред скупштину изнешени, посљедица тога или равноважење томе је да може и скупштина у адреси разне предлоге напомињати. Ово налазим за неисправно, јер владаоц што напомиње то ће све пред вас изићи, то су пројекти који ће бити претресани и испитивани у одбору, то су пројекти које могу министри да направе, то су напослетку пројекти који у течају целог скупштинског претреса могу да се у појединостима измене.

Али оно, што народно представништво у свечаном поштењу књезу чини, господо, не трпи никаква претреса и ако би се такав предлог донео, то није више законодавна скупштинска изјава; дакле не налазим, да је то сравњење г. потпредсједника исправно. Мислим бар да није исправно. После тога нека ми буде дозвољено напоменути о ономе што је данас у неколико прилика говорено. „Треба нам програм, треба скупштини један програм.“ За ме божије програм радње скупштинске, или другим речима, програм задатке који скупштина хоће да оствари; ја признајем, да то има већег значаја, него један специјални закон. Програм обузима сваковрсну радњу. Може ли се без изричног наговештења, могу ли се ти скупштински програми правити. Било је г. посланика који кажу, да незнају какав је програм данашње владе, мени се чини да и то није исправно, пошто је владаоц у својој престолној беседи напоменуо какав је програм владе његове у обзиру на спољну политику његову, а какав програм у другим унутрашним државним пословима. Сем тога, многи су тражили а траже и сад да се пропише програм, али ја питам на што програм, где се налажу нпаду лепи фраза, кад су дела ту. Ја сам и ономад напоменуо, ако има какви дела које треба да изнесемо на средину, срећни ћемо бити да вам дамо објашњења у свачему; у чему је наша радња исправна. Само чинимп се да није прилике и неби требало, да се у виду неки потреба и жеља, увуче тако осуђивање. Ако је истинита потреба, да се нешто у адреси престави, све те потребе могу се путем обичних предлога остварити и извршити.

Ја мислим дакле да, ако има каква потреба, ништа вам не стоји на путу да те путем предлога извршите; али на што тако велики број задатака наређивати у једном пројекту адресе, над писмо сигурни да ће се остварити, и кад је непремено посљедица, ако се програм неиспуни, та, да оставља за собом као да министри нису то хтели то да изврше.

То су разлози које сам нашао за дужност да на поменем, а ово су две тачке у којима не делим мишљење г. потпредсједника прво што се тиче тог питања, а друго што се тиче адресе. (Чује се: Да се гласа).

Настаје четврт часа одмора.

После одмора

Председник: Молим вас, прима ли скупштина пројект адресе већине одбора у основу.

Министар унутрашњих дела: Молим вас, је ли закључен претрес.

Председник: Јесте, закључен је.

Министар унутрашњих дела: И ја бих желио, господо, неколико речи рећи, ако ни за што друго, а оно бар да се добро разумемо; и ако останемо несагласни, бар да знамо: *у чему и за што остајемо несагласни.*

Да би се могли *споразумети*, треба пре свега да један другога *добро разумемо*. Људи се често само за то не могу да *споразумеју*, што једдан другога *не разумеју*.

Да би се потпуно *разумели*, треба пре свега да јасно *обележимо и поставимо питање*, које се решава, и да га *тачно одделимо од других сличних питања*.

Шта је, дакле, у питању.

Је ли питање о томе: има ли народно представништво право, да искаже народне тежње и потребе? (Чује се: Јесте). Не, господо то није у питању, и не може ни да буде у питању. Народно представништво има не само право но и дужност: Да праве потребе и тежње овде искаже. За то вас је, господо, народ управо и послао. И ја мислим да међу нама овде нема баш *ни једнога*, коме би пало на памет, да то право народном представништву оспорава.

Да ли је, даље, питање о томе: Треба ли народно представништво те потребе и тежње да изказује? Ни о томе *није* питање. Народно представништво дужно је и треба то да чини. И ја не мислим да међу нама има кога који би мислио да народно представништво то не треба да чини.

Да ли је, даље, питање о томе: да ли су то заиста истините народне жеље и потребе, што већина одборска, у своме пројекту за адресу, као потребу и жељу народа представља, што ће поједини посланици, њих више, или сви, као потребе народне представити? Ни то *није* овде питање.

Све ово није у питању.

Влада Његове Светлости не само да не оспорава народном представништву право изказати народне тежње, жеље и потребе; него, на против, из свега срца жели, да из уста патриотичних и умних народних представника чује све жеље, све невоље, све тежње и потребе народне. Влада Његове светлости сматра, да јој је, за успешан ред, нужно потпуно познавање свију појава у народу; и за то, кад год народни представници буду изказивали право стање и потребе народа, влада не само да томе не ће сметати, него ће са своје стране помагати, да се што верније наслика целокупно народно стање, и да види изказано све, што народно представништво сматра да народу треба.

Молим, дакле, господо, да се утуви да није питање: Има ли право и треба ли народно представништво да изкаже потребе, и јесу ли то заиста потребе што их оно као такове представља, и треба ли то у својти или не; но питање је пре свега:

Да ли се по *уставу* и *законима* те потребе и захтеви народни могу подносити у адреси непосредно владаоцу?

Одговор на ово питање ваља тражити једино у *уставу* и *законима*, а не у нашој *вољи*, жељи, *памети* или *потреби народној*, — изван устава и закона.

Но пре свега овде ваља ближе означити *појам адресе*.

Адреса је акт, који народно представништво подноси владаоцу као одговор на престолну беседу. Адреса може се замислити двојака: или,

Као акт учтивости, љубави и оданости према владаоцу, или,

Као акт политички, који садржи у себи веће или мање жеље, потребе или захтеве, које народно представништво представља владаоцу.

О адреси, у првом смислу узетој, нема се шта говорити. Као акт учтивости и оданости, она не спада у ред права ни народних ни владаочевих. Она остаје на терену учтивости. У овом случају она је подчињена једино правилима учтивости и доброга тона.

Но као акт политички, као акт, којим народ захтева нека права од владаоца, *адреса је право народног представништва*. И ако народно представништво таково право има, оно се мора налазити међу осталим правима народног представништва. Тако исто морају се налазити закона опредељења, како ће народно представништво ово право упражњавати.

Према оваком разликовању, ја понављам питање: да ли одборска већина има *уставног и законог основа, да непосредно владаоцу у адреси представља потребе и захтеве?*

Да би се одговорило на питање, ваља, господо, поћи од ове *очевидне истине*: да народно представништво, као створевина законска, има *толико права, колико му устав даје*,

и да та права може на онај начин упражњавати, као што му закон о пословном реду прописује.

Осим оних права, која представништву по уставу припадају, и осим оних путова и начина за упражњавање тих права, које пословни ред народне скупштине прописује — скупштина нема других права ни других путова за вршење својих права.

И по томе, кад је питање: има ли скупштина права *да што чини* и *како да чини*, то је питање положених закона, на које треба одговорити са књигом у руци и са позивањем на чланове устава и закона, које скупштини то право дају.

Ни богата имажинација, ни китњасте фразе, ни филозовска умовања, ни позивање на стране научаре, који нису проучавали наш устав и законе, ни позивање на народне жеље, тежње, потребе, — све то није ни у колико у стању накнадити *недостатак уставног и законог основа.*

Ја се надам, господо, да су ове мисли, које сам довде изложио, неоспорне, и да смо у томе сагласни.

Сад, на основу овога, да идемо даље. Да поновим питање, које имамо да решимо.

Питање је: *може ли народно представништво у адреси непосредно владаоцу представљати захтеве?*

Претурите све листове устава, промотрите редом све чланове устава и закона, ви не ћете наћи нигде члан закона, који даје скупштини право, да у адреси *непосредно представља захтеве владаоцу.*

Кад то не ћете наћи онда ово значи, да тог права скупштина *нема.*

Нека су се господа: господин Кујунџић и господин потпредседник позвали на члан 58. устава, да докажу, да се тим чланом то право скупштини даје.

Но позивање на овај члан сасвим је погрешно. Овај члан гласи: (чита устав).

Члан 58.

Предлог, да се какав закон изда или постојећи измени, допуни или протумачи, може Књаз скупштини, а тако исто и скупштина Књазу учинити. Но формални пројекти произлазе само од Књаза.

Овај члан говори о *предлозима законским*, и ни о чем другом.

Сад, је ли и *адреса* владаоцу то исто, што и *предлози законски?*

Што се мене тиче, ја мислим господо, да су: појам адресе — у оба смисла узете — и појам законског предлога — два сасвим различита појма, и да се закон, који говори о предлогу законском, не може применити на адресу, као сасвим другу ствар.

Но ја остављам на страну моје мњење, и примам, нека се узме како се хоће.

Адреса дакле — или није то што и предлог законски, или јесте. Ако није, онда се закон, који говори о предлогу законском, не може применити на адресу. И онда је позивање на тај члан закона са свим без смисла.

Ако јесте, т. је. ако је адреса то што и предлог законски, онда опет према земаљским прописима, који одређују цео ток од почетка па до свршетка једног законског предлога — *није могуће* да се адреса као законски предлог непосредно владаоцу упућује.

Молим вас промотрите све канале законске у пословном реду скупштинском, кроз које један предлог законски мора пролазити од свог постанка па до свршетка, па ће те видети да се никакав предлог не може на овај начин владаоцу учинити.

За свакога је дакле, ијоле вичног правника, очевидно, да се на члану 58. устава *не може* основати то право скупштинско, да *непосредно владаоцу један низ захтева учини.*

Но не само да у уставу нема законог наређења, по коме би то могло бити, него, на против, има члан закона, по коме то не може бити. Тако члан 84. устава гласи: (чита устав).

Члан 84.

Скупштина стоји у сношају само са министрима.

Реч ова „само" сувише је јасна, и има само једно значење, а то је: да скупштина по уставу не може имати ни с ким више званичног сношаја осим цигло са министрима.

Кад се, дакле, овом члану устава не може разумно дати никакав други смисао до овај, који његове речи јасно показују: онда како би се могао члан 58. сложити са чланом 84. устава. Онда би ови чланови закони један другог савршено потирали. Онда би се морало признати, да фактори уставни несу знали, што су написали, а таково тумачење закона није дозвољено докле је год могуће још како друкче схваћање закона.

Поменута господа позвала су се и на члан 105. пословног реда скупштинског.

Пре свега, у пословном реду не садрже се права скупштинска, него се садрже правила, по којима скупштина права, која су јој у уставу дата, врши. Закон је о пословном реду дело законодавне власти, а права скупштине опредељена су уставотворном влашћу.

По томе већ не треба тражити права скупштинска у пословном реду. Но осим тога, члан 105. говори о саопштавању скупштинских закључака. А док се дође до садржине каког саопштења, претходе двојаки закони. Закони устава, по којима скупштина има право нешто чинити, и закони пословног реда, по којима је скупштина то право упражњавала. Члан је дакле 105 резултат двојаких предходних закона, које би требало најпре показати, па онда тек о члану 105 говорити.

Осим пак свега овога, по члану 105. пословног реда скупштина чини саопштења министрима, као што и министри чине предлоге скупштини, а не Књаз, о чему су други већ говорили.

Један господин посланик рече: ма да то право, међу осталим правима скупштинским, није споменуто, али се, вели, разуме, да скупштина то право има; и за то није ни било нужно, и то право међу остала права скупштинска уврстити.

Но кад се разуме, да скупштина има то право, разуме ли се да има још које? И ако се не разуме, за што да се разуме само ово *једно право*, а не још и друго, и треће и т. д. По каквом разумном основу може се тако тврдити?

С гледишта, дакле, устава и закона, радња одборске већине неуставна је и незакона. И кад би скупштина усвојила пројект адресе већине одборске, поставила би владаоца

у положај, да бира између два зла: или да прими адресу и да и сам тиме учини се учесником противуставне радње, или да адресу не прими и онда да дође у сукоб са народним представништвом.

Судар двеју тако моћних сила, као што је *владалац* и *народно представништво* — неизбежно произвео би потресе у земљи са највећим опасностима.

Од овог судара и потреса можемо се сачувати само тако, ако ове моћне силе добро схвате границе своје власти, и остану свагда у границама своје власти.

Сад још дозволите ми, господо, да две три речи кажем о томе:

Да ли је ово уставно и законо сматрање противно тежњама народним. У овом погледу у народу могу се умотрити две тежње: једна тежња, да непосредно са својим владаоцем ради и говори, да владаоцу приписује и добро и зло. У овом знатан део народа иде тако далеко, да и природне појаве, као: сушу, родне и неродне године и подобно, приписује владаоцу. Овако сматрање народно било је један од узрока оног честог преврата у земљи.

Друга је тежња: после страшне и несрећне катастрофе тончидерске, велика народна скупштина хтела је да овој тежњи на супрот ради, хтела је да народ навикне несматрати владаоца одговорним, него његове министре. Хтела је, да владаоца стави изван партајске борбе. У овој тежњи поставила је министре између владаоца и народне скупштине тако, да народ и Књаз не долазе у непосредан додир.

Што народ има да тражи од владаоца, он тражи од министара. А што владалац има да тражи од народне скупштине, *он тражи* то преко министара. На овај начин сво нерасположење, сва зла воља од давања или не давања, пада на министре, који траже или од којих се тражи.

Велика народна скупштина овим је хтела да у народу створи противно његовим дотадањим мислима убеђење о потпуној неодговорности владаочевој.

Ове две тежње стоје у супроту. На којој треба следовати? Очевидно оној, која је узаконјена, и која у исто време даје већу сталност државну, а то је тежња *да владалац небуде одговоран*. И кад већина одборска у правцу оне прве тежње народне ради, она ради управо противу онога, што каже да хоће и жели.

Овде опет молим да се има на уму: да овде није питање: је ли народна жеља и треба ли народно представништво да има то право, да непосредно владаоцу поставља захтеве? Треба или не треба, то није у питању, то се не претреса, то се не пресуђује; него је у питању: *по уставу земаљском има ли народно представништво то право или нема.*

И по моме схваћању уставних позитивних наређења, скупштина нема то право.

Према овоме излишно је даље и напоминьати, да скупштина има угоднији пут, да захтева шта мисли да земьи треба, а то је пут: *предлагати* — него адреса, у којој се представљају ствари у такој неодређености, да је потпуно немогуће знати, шта се управо хоће, јер предмети, који се траже, тако се уопште именују, да се под сваким тим именом сто и више различитих видова оне ствари могу замислити.

По овоме мислим, да пројект адресе већине одборске, као против уставан, треба одбацити. Мислим даље, да адреса према нашем данашњем позитивном законодавству, не може бити ништа друго, него адреса љубави и оданости према владаоцу.

Овако је народ и до сада Обреновиће одпоздрављао.

Министар председник: Молим да се пребројe гласа.

Председник: Прима ли скупштина пројект већине одбора за адресу. Молим г. потпредседника да објасни ово, о чему се жели да гласа.

Потпредседник: Ово је г. председник казао: прима ли скупштина пројект већине одбора и адресу у основу. То значи: Кад се буде гласало, ако изиђе већина за основ пројекта већине одборске, онда ће се тек на ново приступити претресању сваке поједине тачке у пројекту одбора већине. А ако се одбаци, то јест ако не буде већина за основ овога пројекта, онда ће се

метнути на гласање пројект адресе мањине; па кад се ту већина покаже, онда ће се опет прећи на поједине тачке. Кад се и то одбаци, онда ће се ставити на гласање трећа адреса, која ће се предати. (Тако је).

За тим се приступа гласању: Господа: Несторовић, Новаковић — Јездић заузеше места да контрирашу.

После гласања

Председник: 58 је гласова, *за* а 61 *против*, дакле одбацује се у основу пројект адресе. Седница је свршена. Састанак је сутра у 9 часова. Продужење дневнога реда.

Овај је састанак трајао до 6 и по часова по подне.

САСТАНАК VII.

У Београду 23. Новембра 1874 године.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Пре подне у 9¾ часова

Присуствовали су сви министри, осим министра унутрашњих дела.

Председник: Седница је отворена. Протокол јучерашњег састанка не ће се читати за то, што се данас продужује рад.

Министар председник. Господо посланици. Исход синоћњег гласања усљед једнога претреса, у ком је министарство све, што је од њега зависило, учинило, да вас обавести и да вас убеди о умесности својих посматрања доказао је, до министарство не паходи одзива код вас. Већина од три гласа, која се је за на зоре министарства показала, тако је слаба већина, да министарство не може имати ни трунке наде, да с таквом већином после таквог великог претреса о ствари, где је министарство полагало највећу наду да вас убеди о умесности својих назора, чини министарство не немогуће да помири са својим дужностима према Светлом владаоцу и са својим убеђењем о користи земље његов даљи опстанак у министарству. Нама је врло жао што се није од стране скупштине изнело чисто и просто питање

на наш досадањи рад, — питање о поверењу, те би бар имали прилику своје назоре разјаснити ако не подпуно код вас оправдати. Но сад то је било на прошло. Ја сматрам за дужност да вас известим, да је усљед ујучерањег исхода гласања, министарство подпело своју оставку Светломе Кнезу. Његова Светлост предузела је да образује ново министарство, и према начину поступања у времену уставности и према разлозима о корисном раду мислим, да ћете сви примити, да не треба продужити свој рад у оскудици владних органа. Ми престајемо од овог часа да заступамо владу, и мислим, да ћете бити сагласни у томе, да молимо председништво да седницу дигне, и да чека док се образује ново министарство.

Председник. Скупштина се одлаже док се не добије ново обавештење од Његове Светлости, а после ће се јавити као што је по досадањем обичају чињено.

Састанак је свршен.

САСТАНАК VIII.

У Вторник 26. Новембра 1874. године.

Председавао

Ђорђе Топузовић

Почетак у 4 сата по подне.

Присуствовали су сви министри, осим министра грађевина.

Председник: Састанак је отворен.

Министар председник: Позван поверењем Његове Светлости да саставим нов кабинет, ја сам господо саставио као што вам је познато; но пошто међу мојим друговима има их, који имају потребу да проуче пројекте закона, које ће народној скупштини предложити, то ће Његова Светлост ово годишње седнице народне скупштине одложити. Међу пројектима законским, који ће се овој народној скупштини предати на претресање и решавање, биће и пројект закона о већој слободи штампе, пројект закона о већој самосталности општина у својој управи, и пројект закона о већој личној безбедности.

Влада Његове Светлости нада се у подпору народног представништва, нада се да ће народни представници донети из народа кад се врате од својих домова потпуно познавање народних потреба, и да ће тиме подпомоћи владу да се како поменута питања, тако и сва остала реше тако, како ће народ до већег благостања а наш мили владалац до веће славе доћи. (Скупштина се одазва са: живео!)

Председник: Господо, овде има један предлог за одпоздрав кнезу. Молим, жели ли скупштина да га саслуша? (Чује се: жели).

Секретар Кујунџић: Господо и браћо. На реду би било да се отпочне гласање за адресу или предлог адресе, коју је мањина одборска приправила била. Али, пошто смо мало час из уста министра председника чули влада Његове Светлости, за ово време кад је требало приступити решавању предлога који је мањина одборска подпела, влада је Његове Светлости *промењена.*

Узимајући пак у обзир: да у престоној беседи има две стране, једна чисто владаочева, Његов непосредни поздрав скупштини, и друга страна у којој се изказује програм владин; узимајући даље у обзир да на оно, што је програм владин, сада у облику адресе не би се више могло одговорити, пошто немамо пред собом владу: то ја предлажем, да не чекамо још пет или шест недеља, док се одложена скупштина опет не сазове, него дау одговору па ону страну престоне беседе, која је чисто поздрав светлога владаоца, одмах дамо потпуна израза љубави и лојалности, коју смо увек осећали и осећамо према Светлом дому.

Ја предлажем дакле господо један нацрт одпоздрава, којим би смо како рекох одмах сада одговорили на ону страну престоне беседе, која се чисто тиче Његове Светлости, којим би смо одговорили на сам непосредни поздрав Његов.

Дакле, ако желите да саслушате, ми смо у договору начинили нацрт тога одпоздрава. (Чује се: да чујемо).

Ево тога нацрта (чита):

„Ваша светлости, премилостиви господару.

Друга законодавна народна скупштина, примила је племенити поздрав, којим сте, господару, седнице њене отворили.

Скупштина као народно представништво изјављује вам, господару, у одоздрав оданост и љубав свега народа, којом чврсто стоји уз престо Обреновића, и којом не одвојно прати и вазда предусреће свога љубљеног владаоца, кличући из свега срца:

Живео кнез Милан М. Обреновић IV!

Живео народ српски!!

Председник: Прима ли се господо овакав одоздрав? (Прима се једногласно).

Молим вас господо, по досадањем обичају, за овај одоздрав требало би да скупштина из своје средине изабере једну депутацију да овај одоздрав однесе и преда светломе кнезу. Дакле молим вас, изберге између вас по једнога из округа, који ће да иде у депутацију кнезу.

Аксентије Ковачевић: Ја мислим господо, да они исти посланици, који су дочекали кнеза, при отварању скупштине, буду и сада у депутацији за адресу. (Чује се: врло добро).

Председник: Па добро господо, примате ли, да они исти посланици одкесу адресу, који су кнеза и дочекали (Бива).

Молим вас господо немојте се разилазити, док се не подпише адреса. (Пошто је се депутација која је поздрав однела вратила).

Председник: Поштовани посланици! Ваша депутација коју сте из средине изаслали Његовој Светлости да ваш отпоздрав однесе, предала га је Његовој Светлости, од које је добила одпоздрав, који ћемо вам овде прочитати. Његова Светлост благоизволела је казати ово:

„Господине председниче! Свака ми је прилика мила, у којој видим да народ у мени вере има, а ова ми је још дража што осећања оданости долазе од оног тела у држави, које је позвано да представљајући народ у договору са мојом владом, која владаоца представља, донесе оне законе који ће народ до боље и сјајније будућности довести. (Скупштина се одазва са бурно „живео").

„Народно представништво, задахнуто духом уставности, реда и законитости с једне стране, и владалац задахнут духом народољубља с друге стране, — то су нераздвојне чињенице напредка народног.

„Ваш се рад на овоме путу, због промене министарства, мора да одложи, но ми ћемо се скоро видети, и слошки продужити наш рад за добро народа, коме заједно с вама кличем из свег срца „живео" (Из скупштине се зачу громко „живео)."

Председник: Молим вас, од г.г. стенографа има једна молба, изволте је саслушати — (Чује се: да чујемо).

Секретар Кујунџић: (Чита) Народној скупштини!

Молим народну скупштину, да за награду која се има дати свима, који су *радили око* стенографисања, изволи овластити г.г. председника подпредседника и секретаре своје, те да ови количину награде одреде, у споразумљењу са подписаним као шефом.

26. Нов. 1874. год. у Београду.

Јован Миловановић
скупштински стенограф.

Председник: То је било обично господо, и лане, да је председништво са својим спомоћним персоналом, својим секретарима то одређивало. Пристаје ли дакле скупштина да и сад тако буде — (Бива).

Сад молим изволте саслушати г. председника министарства.

Министар председник: Указ Његове Светлости, којим се седнице овогодишње народне скупштине закључују и одлажу гласи овако:

Милан М. Обреновић IV.

По милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ.

На предлог Нашег министра унутрашњих дела, а по саслушању Нашег министарског савета, на основу члана 77 земаљског устава и члана 113 зак. о пословном реду у народној скупштини, наређујемо:

Да се седнице овогодишње народне скупштине, одложе до дана 14. Јануара 1875. г. и овлашћујемо нашег председника министарског савета, да указ овој народној скупштини прочита и на основу тога да објави у наше име да су састанци скупштински закључени.

26. Новембра 1874. год. у Београду.

М. М. Обреновић

Председник министарског савета
Министар унутар. дела
А. Чумић

Молим господо, ово до 14. Јануара 1875. г. значи тако да у очи светог Саве треба да су сви посланици овде искупљени, да 14. Јануара одпочнемо радити. Ово до 14. Јануара значи „искључно" и напомиње се за то да не би било какве пометње.

Председник. Састанак је свршен. Молим поштовану господу посланике из округа, нека изволе сутра у пола девет сата овде доћи да се о плати, која им припада, споразумемо.

САСТАНАК IX.

У Београду 14. Јануара 1875.

Председавао
Ђорђе Топузовић

Присуствовала сва г.г. министри.

Председник: Изволте господо саслушати указ кнежев што ће га г. председник министарства саопштити. (Сви устају).

Председник министарства. (Чита).

Милан М. Обреновић IV.

По милости божијој и вољи народа,

КЊАЗ СРПСКИ.

На основу члана 76. устава земаљског, овлашћујем Нашег Председника Министарског Савета, да народну Скупштину

које су седнице указом Нашим од 26. Новембра 1874. год. до данас одложене, у место нас отвори.

У Београду 14. Јануара 1875. год.

М. М. Обреновић

Председник министарског савета
Министар унутрашњих дела
А. Чумић

(У Скупштини се зачу бурно „живео")

Председник: Изволте саслушати читање протокола прошле седнице.

Секретар М. Милићевић: Чита протокол 7.

Секретар Кујунџић: Протокол 8-ог састанка.

Председник: Има ли ко што год да примети против протокола? (Чује се: Нема. Прима се). Са овим је састанак свршен, дневни ред објавићемо сутра, а за сад се заказује састанак за сутра у 8 и по часова.

Састанак овај трајао је до 12 часова пре подне.

САСТАНАК X.

У Београду 15 Јануара 1875.

Председавао подпредседник скупштине
Јеврем Грујић

Присуствовали министри: Просвете и црквених дела, финанције, грађевине и војени.

Почетак у 9 и по сати пре подне.

Подпредседник: Састанак је отворен. Читање протокола.

Секретар Адам Богосављевић чита протокол IX састанка.

Подпредседник. Има ли ко год што да примети на протокол? (Куте). Пошто се нико не јавља са примедбом, протокол се усваја.

После читања протокола, по реду, имамо да кажемо шта је ново дошло. Тако, г. посланик Коста Поповић јавља депешом, да због болести у кући и што је сам, један, не

може кроз неколико дана да дође на скупштину. — Дакле, прима се ово знању док посланик не дође. (бива).

Посланик г. Ненад Мијаиловић својом молбом од 13 Јануара јавља да не може доћи на ово-годишње седнице скупштинске због својих трговачких послова. (чита његову молбу).

Било би довољно да му се да један месец дана одсуства, па ако не дође, видећемо шта ће се чинити (чује се: Сви имамо посла; — ни један није без посла). Одобравате ли дакле, да му се да један месец дана одсуства и да му се јави (чује се: Много је).

Павле Радивојевић: Овде нема ни једнога, који нема посла с тога нека овај посланик дође у скупштину.

Илија Стојановић: Нека му се да за месец дана одсуство, па ако не дође за то време, онда нека се сматра као да је дао оставку.

Подпредседник: Прво је на реду, да ли да му се да одсуство или не. Ја предлажем један месед дана. (Чује се: Много је). Много је велите, ја колико? (Чује се 20 дана или 15), Добро. Предлог је између 15 и месец дана, узмимо нешто средње. Прима ли се 20. дана. (Чује се: Прима). Дакле одобрено му је 20 дана одсуства. Нека се забележи.

Посланик г. Арон Ничић писмом од 15. Јануара јавља да му је син једнаи опасно болестан, с тога да је морао отићи кући за неколико дана. Ово је узрок довољан. (Чује се: Добро). Прима се на знање.

Имамо денешу из Јагодине, на којој стоје подписи. „У име грађанства: Јован Косовљанин, Караматић, Тодор Аранђеловић. Жале се против избора.“ Чујте: (Чита).

Мислим да се преда одбору за молбе и жалбе. Прима ли се. (Бива).

Начелство подрињско редовним путем т. ј. преко министра унутрашњих дела шаље списак и акта о избору посланика у срезу јадранском; а уједно и жалбу полиц. власти противу тога избора. Мислим да се преда и ова одбору за молбе и жалбе. Прима ли се? (Бива).

Крстић: Молим. Одбор за прегледање пуномоћја требало би то упутити.

Илија Протић: Ја не знам за што да се ове ствари упућују одбору за молбе и жалбе, кад то он не прегледа, него одбор за примање пуномоћства.

Подпредседник: Молим. Имам ово да кажем. Пошто је одбор за примање и прегледање пуномоћја у почетку скупштине привремено састављени свој рад свршио и дао извештај, он је престао, и сад, може бити питање о томе само, хоће ли се ствари овакве природе предавати коме од постојећих одбора, или ће се бирати нов одбор. (Чује се: Нећемо нов одбор). Онај одбор за пријављивање посланика свршио је свој задатак, сад, ако хоћемо нов одбор, онда мора се тражити пристанак владин, и за то треба да знамо, хоћемо ли нов одбор јер ја нећу да питам владу за пристанак њен, пре но што се види, да ли скупштина то хоће. (Чује се: Не ће. Не ће). Кад не ће: ја предлажем да ове ствари разгледа одбор за молбе и жалбе. Има ли ко против. (Чује се: Нема). Тако, свршено је, да се преда одбору за молбе и жалбе.

Пре дневног реда, који је стављен јуче, има још но нешто да се сврши. Јавио се за реч на основу чл. 50. послов. реда прво г. Сретен Поповић.

Сретен Поповић: Ја ћу да читам. Прима ли се то?

Подпредседник: Молим г. Срето да јаснији будемо. Је ли то интерпелација?

Сретен Поповић: Није, него предлог. А за предлог нема онаког прописа, као што је за интерпелације прописано.

Подпредседник: Ја мислим, да може читати.

Крстић: Пре, него што би смо почели да радимо, ја бих имао на председништво да управим једну молбу.

Познато је свима, који је пратио с пажњом штампање стенографских бележака, да се те штампају са великим погрешкама. Стенографске белешке данас имају значаја свога не само по томе, што посланици желе, да њихове речи, које су овде казали, буду забележене, но и за то, што ће се по тим белешкама некада оцењивати радња скупштинска; оне ће служити као материјал историјски; и за оне законе, који ће се у скупштини донети; белешке стенографске служиће за објаш-

њење, и потпуније разумеваље. Отуда излази, да ове белешке стенографске имају велику важност, и да се на њих мора обратити велика пажња. Но томе треба да се штампају онако, како ће моћи послужити за оно, ради чега се и воде.

Ја бих дакле умолио г. председника, да изволи одредити једнога од гг. секретара, а ако садањи број секретара није довољан, онда ма новог секретара, да он од сада води бригу како о штампању протокола, тако и о штампању стенографских бележака.

Мислим, да председништво то може урадити на основу чл. 17 и 19. зак. о посл. реду. Тако би се у овом погледу урадило оно, што треба да се уради, те да се овакве погрешке више не догађају. И лане је било таквога белаја, и лане се те белешке штампале рђаво, са погрешкама и доцније; — на да се то не би и ове године даље понављало, ја мислим, да би право било, да се овим незгодама доскочи.

Секретар М. Кујунџић: Ја бих с моје стране готово био вољан да подупрем ову молбу посланика Крстића. У осталом имам да приметим, да смо ми гледали да на најпробитачнији начин ту ствар удесимо, на име да они који пишу стенографске белешке у једно и надгледају, како се штампа јер, ко познаје, какве су тешкоће при коректури у нас, тај ће јамачно увидети, да овај број секретара није довољан да у исто време прати и радњу скупштинску и радњу штампарску. С тога бих предложио, да се остави председништву, да оно нађе начин, како ће се у томе најлакше учинити што се жели, т. ј, да се председништву да право и дужност, да оно или замоли кога од скупштинара, или иначе да једно извесно лице одреди, које ће водити бригу и бити одговорно за штампање стенографских бележака и у опште за све што се штампа. (Чује се: врло добро; прима се).

Подпредседник: Ја што се тиче самих стенографских бележака знам, да је председник издао овакав налог: шеф стенографа има забележити и подписати на сваком стенографском записнику да је протекло 48 сати од кад је стављен на прегледање посланика и да су учињене исправке уредне; а после

да то има показати једноме од секретара скупштинских. Секретар скупштински на основу тога, т. ј. на основу те сведоџбе шефа стенографског написаће и подписати на сваком стенографском записнику да одобрава да се штампа. Друкчије не може ни отићи у штампу. За даље, како ће т. ј. после бити, тамо се довека не помиње. Не зна се како ће и ко ће водити коректуру. Ту се није до сад ништа наредило. Оставило се или на стенографе или на званичнике штампарске пошто то и јест њихов посао. Но сад према овим предлозима г.г. Крстића и Кујунџића и ја мислим, да се може оставити председништву, да оно нареди, шта треба у овој ствари. Но председништво шта би могло у томе наредити, може вам још сад казати. Може се дати налог шефу стенографа, да он дужан буде јемствовати, да сви говори онако изађу штампани, као што је у записнику написано, а разуме се, да он има власт наредити, пошто сам не може све да врши, да ко од додати му чиновника и од оних, који су њему подчињени, тај посао извршује, али он председништву да одговора за уредност штампања, то јест зато, да штампани стенографски записник или белешка о самом састанку буде и уредан и у свему раван и што се говора и што се прилога тиче писаноме стенографскоме записнику или белешци коју је одобрио скупштински секретар да се штампа. (Чује се: Врло добро. Прима се).

Сад прелазимо даље. Г. Срета има да продужи.

Сретен Поповић чита предлог о томе, да се у договору са владом учини, да у напредак са предлозима посланичким и интерпелацијама не иде као што је до сада било, да се на њих или никако или после толико година одговара.

Подпредседник: Имате још што да говорите?

(Срета: немам за сад)

Ја мислим да се овај предлог упути одбору законодавном.

Срета Поповић: Можете и министрима дати, па, ако се споразумемо, онда није нужно, да иде ни у један одбор.

Подпредседник: Молим, прима ли скупштина да се упути одбору законодавном? (Чује се: прима). Добро.

Сад има, господо, једна интерпелација од г. Петра Ђуричковића на министра унутрашњих дела. Жели ли скупштина да се прочита?

Срета Поповић: Да читамо, те да видимо шта је и како, па да се спремимо.

Секретар Кујунџић: Чита интерпелацију, која гласи о томе, да министар унутрашњих дела поднесе извештај о узроцима ухапшења бив. посланика Александра Николајевића.

Подпредседник: Молим вас. Мислим, пошто овде нема г. министра, на кога је нарочито упућена ова интерпелација, да влада не ће моћи сада одмах ни одговорити, и с тога, да треба да је предамо дотичном одбору, који ће учинити даље по закону шта треба.

Министар војени: Ја мислим опет, да треба предати ту интерпелацију по чл. 50. посл. реда министру.

Подпредседник: Пошто надлежни министар није ту, ја сам претпоставио да влада не ће моћи одмах одговорити. А кад министар не каже, да ће одма одговорити, интерпелација се по члану 50. упућује дотичном одбору да каже шта по закону треба. (Кујунџић: нека се мете на министарски сто).

Мин. просвете и црк. дела. Овде је, господо, неправилно поступљено. Ја тако налазим. Јер видите чл. 50. о ком је говорио г. Срета, јасно каже, како се чине питања од посланика министрима или одбору или председништву. Тамо стоји: (Чита) . . . . . „Питања пак, управљена на владу, само ће се писмено чинити. Таква питање предају се председнику скупштинском и он их одмах влади саопштава. Ако влада не изјави да је готова одмах на питање одговорити, онда ће то питање председник предати дотичном одбору“ и т. д.

Пошто овде нема сада надлежног министра, то о овој интерпелацији не може овде бити речи и мислим, да није требала ова интерпелација ни да се чита.

Подпредседник. Ако жели Г. Министар да ставим питање о томе, може ли се уопште прочитати интерпелација најпре или неможе, онда ћу ја питати скупштину на да донесе своје закључење. Ако ли Г. Министар чини само једну примедбу на овај случај

онда сад, пошто је скупштина казала, да се чита, мислим, да тој примедби нема више места.

Сад како хоће скупштина нека реши: да ли т. ј. да ли се интерпелације могу прочитати или не? (Чује се: могу.)

Разуме се да о овој интерпелацији не може бити сад даљег говора. А предаће се дотичном министру пошто сад није ту да је види и каже може ли одма одговорити, и онда ће се поступити даље по закону. Сад да пређемо даље.

Г. Посланик Ђуричковић има да учини неки предлог.

Петар Ђуричковић. Ја хоћу предлог да прочитам. Али молим да ли ћу у исто време и објаснавати свој предлог, тачку по тачку?

Подпредседник. Не, не, то ће, доцније бити, кад буде претрес. Сад само прочитајте.

Ђуричковић (чита)

Народној Скупштини.

Предлажем ниже следујуће предлоге и то:

1. Да се узакони, да буду слободни зборови и договори у срезовима и у окружним варошима, јер су такови скупови, општа школа и од велике важности за опште ствари.

2. Да се просветна струка, како у самој системи тако и у осталом боље уреди и праведније распореди, како ће потпуније и по народ праведније и корисније, свом великом и за нас најкорепијем задатку моћи одговорити.

3. Да се скрате ове сада постојеће одвећ прекомерне формалности при ислеђивању па и самом пресуђењу, како би народ брже и јевтиније до свог права долазити могао, јер су сада постојеће формалности немало важна сметња за материјално па и морално стање нашега народа.

4. Да се полиција одвоји од судства у кривичним делима, како се неби од једнога посла два а једне штете две правиле.

5. Да се пађе што пре начина како ће се наша земљорадња, трговина и занати од страни производа што пре заштитити и као главне чиниоце за бољи и сигурнији нам живот унапредити.

6. Да се данашња цифра пореза правилније, т. ј. са погледом на приход и имања разрезује и исплаћује.

Народни посланик из среза банског
Петар Ђуричковић.

Подпредседник. Ја мислим да овај предлог припада одбору законодавства. Прима ли се то, да га тамо упутимо? (Бива).

Сад прелазимо управо на дневни ред, који је г. Председник ставио и објавио јуче.

Ту имамо пуномоћија од нових посланика. Изволте их саслушати редом, па ћемо за све решити, коме ће се одбору упутити.

Секретар Кујунџић. Јавља, да су поднели своја пуномоћства на преглед од владиних посланика г. г. Петар Селић, председ. Суда округ. Пожаревачког, Димитрије Радовић, начелник Министарства правде, Радисав Тодоровић, члан суда вароши Београда и Ђорђе Павловић, начелник Министар иностранн Дела; а од народних посланика г. г. Милосав Тривунац, посланик за варош Алексинац, Петар Митровић, посланик за варош Јагодину, Милош Степановић, посланик за срез звишдски у округ. Пожаревачком, и Вуја Васић, посланик за варош Горњи Милановац; а тако исто и да је предато пуномоћство бирачког одбора изборне скупштине среза Јадранског за г. Јована Бошковића. И уз то да има сајужена и жалба Јована Бошковића, а у исто време и једна жалба подписана од повереника среза јадранског: Јована Павловића и још неколицине.

Потпредседник. Ја предлажем да се сва пуномоћија упуте одбору за молбе и жалбе, да их прегледа и поднесе извештај. Има ли ко против тога? (Чује се: Нема).

Дакле упућује се одбору за молбе и жалбе.

Један посланик иште, да се преглед још данас учини.

Потпредседник: Ја мислим да скупштина жели да председник одбора за молбе и жалбе још данас држи седницу, па да поднесе извештај о овим пуномоћијама (Чује се: Тако је, тако је).

Илија Максимовић. Молим вас, је ли варош Ужица заступљена својим посланником у овој скупштини.

Потпредседник. Молим, ви питате председништво, јелте? (Максимовић: јесте). Питања на председништво као и на владу бивају по пословнику после читања протокола а пре, но што се пређе на објављени дневни ред.

Г. Председник ставио је на дневни ред попуњење празних места у одборима, и то у одбору за законодавство два, у одбору финансијском једно и једно секретарско место, пошто је наш секретар г. Милан Миличевић поднео оставку, у којој моли, да се уклони са секретарства. Ево чујте његову молбу. (чита).

Ово су узроци због којих се може оставка уважити.

Прима ли скупштина оставку г. Миличевића. (Бива).

Сад имамо да попунимо одборе и место секретарско. Ја бих мислио да попунимо секретарско место сад одмах, па онда да приступимо попуњавању појединих одбора, јер овде треба, да је потпун број званичника. За званичнике скупштинске кад се бирају, мора се гласати појединце. С тога г. Секретару изволте прозивати. Један посланик: Ја мислим да не треба поименце гласати, но да предложимо кога, ја бих некога предложио.

Долази министар председник.

Потпредседник: Молим вас, господо, ако би ко имао да предлаже, то ја држим, да би пре припадало председништву да предлаже него ли појединим посланицима, јер иначе кад би један предлагао једног а други другог не би краја било. Но у закону о пословном реду стоји: „да ће се за званичнике скупштинске гласати поименце и понаособ за свако лице, које се има изабрати". Истина да ћемо мало изгубити, али ће бити чистији посао. Само бих молио, ако је још и то нужно да дођу двојица од посланика да контролишу гласање, јер и онако секретара има само два.

Секретар Кујунџић: Ја бих молио, да се за пет минута одложи седница ради споразумљења у гласању.

Потпредседник: Желите ли мало да се одморите ради споразумљења. (Жагор вичу: желимо). На добро, десет минута имаће одмора за споразумљење о избору секретара, а уједно и о избору одбора.

После одмора.

Подпредседник: Молим да допуним дневни ред, мислим да ће скупштина пристати и и влада. Од начелства јагодинског, горњо-милановачког и пожаревачког дошли су записници о изборима новим мислим, да се све упути одбору за молбе и жалбе. Прима ли се (бива).

Сад имамо на реду избор секретара Молим вас да одредите двојицу, који ће контролисати.

Ја мислим, да вам могу предложити двојицу, јер, обично то председник предлаже; ја предлажем г. Симљанића и Радовића. (Прима се).

Радовић: Молим, ја не знам хоћу ли моћи, јер немам права посланика, па шта више не могу ни гласати.

Потпредседник: О, заборавио сам на то, с тога сад предлажем г. Стеву Милосављевића. (Прима се). Настаје гласање.

По свршеном гласању.

Потпредседник: Дакле, већ видите сами да је свршена већина за г. Келића.

Сад је на реду избор за попуњивање места у законодавном и финанцијском одбору, но има господе, који су искала реч и тражила, да се до прегледа нових пуномоћија одложи избор. Сад ако желите да се о томе води разговор онда би се наравно за ову промену дневнога реда, ако би се то усвојило, морао изискати пристанак од владе. — Дакле свакојако, гребаће то најпре предложити.

С тога вам и сам предлажем, да се овај избор одложи док се не прегледе нова пуномоћија посланика. Г. Тока Павловић и г. Радовић, то су нови посланици, извесно је, да ће бити изабрани. Кад би се сада бирало, то строго по закону не би могло бити с тога, што су то нови посланици, и још пуномоћија нису прегледана. Због тога ја мислим, да би било у реду, ако скупштина тај избор одложи до прегледа пуномоћија. Има ли ко да је противан томе. (Куте). Ја молим владу пристаје ли на то? (бива).

Алекса Поповић: Г. Илија је питао, за што није у Ужици изабран посланик а ја предлажем, да се попуни место ужичког посланика.

Потпредседник: Ви дакле тражите реч да говорите.

Алекса Поповић: Ја не питам као г. Илија него предлажем, да се попуни место ужичког посланика, пошто је г. Каљевић сада министар.

Потпредседник: Сад, пошто је изкрпљен дневни ред са оним закључењем, да се избор одложи, онда вам се г. Алекса може дати реч. Дакле, шта имате?

Алекса Поповић: Оно, што је он питао, ја то предлажем, а то је, да се попуни место ужичког посланика, а то може бити онда, ако скупштина донесе закључење и влада на то пристане.

Мијаило Лазаревић: Ја се слажем потпуно са предлогом г. Алексе Поповића.

Алекса Поповић: Пошто се по закону мора најпре огласити место за упражњено, па после донети закључење, да се такво место попуни, то ћу ја донети формални предлог, да се постави други на место, што ће сутра на дневни ред доћи.

Потпредседник: Дакле г. посланик ће учинити нарочити предлог. Сад је састанак свршен. (Неки вичу: молим за реч).

Потпредседник: Пошто смо казали да је састанак свршен, више не може бити разговора. После подне објавиће се састанак, а у једно и дневни ред.

САСТАНАК XI.

У Београду 16. Јануара 1875 год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Почетак у $9^{3}/_{4}$ сахата пре подне.

Присуствовали су сви министри, сем министра правде.

Председник: састанак је отворен. Читање протокола јучерашњег састанка. Наволте саслушати.

Секретар А. Богосављевић чита.

Председник: Има ли ко шта против протола да приметн.

Петар Ђуричковић: Ја бих имао да приметим то, да ја писам казао за бољу порезу него, да се праведније на имање и приходе неки пореза разрезује.

Председник: Има ли још ко да примети. (Ћуте). Дакле прима ли се протокол? (бива).

Сад имамо владина саопштења. Изволте их саслушати.

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да може овогодишњој народној скупштини поднети на решење пројект измена и допуна закона о сувоземним и јавним друмовима.

Председник: Ово да се упути одбору за законодавство. Прима ли се? (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да овогодишњој народној скупштини поднесе на решење пројект закона о окружним фондовима за друмове и мостове.

Председник: Ово се упућује одбору финансијском. Прима ли се? (Бива).

Секретдр Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина да поднесе овогодишњој народној скупштини на решење пројект закона о заузимању непокретних добара за потребу грађења жељезнице.

Председник: Прима ли се да се упути законодавном одбору? (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ, којим се овлашћује министар грађевина, да може овогодишњој народној скупштини поднети на решење предлог о томе: да се друга тачка законодавног решења од 23. Октобра 1871 год. замени тако, како би се споменик блаженопочившем кнезу Михаилу овде у Београду могао подићи на оном месту, које би се на предлог министра грађевина указом одредило.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да овогодишњој народној скупштини поднесе на решење предлог о томе, да се у интересу државном и опште народном, може сагранити жељезница од Београда преко Алексинца до границе — и да се за дефинитивно проучавање трасе жељезничке могу у границама буџета нужни трошкови учинити.

Председник: Ово се упућује финансијском одбору. Прима ли се? (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да овогодишњој народној скупштини поднесе на решење предлог о томе: да се могу из готовине државне касе подмирити 29.800 гр. и 5 пара пор. што је преко суме највишим решењем од 4. Маја 1874 год. одобрене, више утрошено на предходно проучавање и мерење пруге жељезничке од Београда до Алексинца.

Председник: Финансијском одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да овогодишњој народној скупштини може поднети на решење пројект закона о чиновницима грађевинске струке.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да може овогодишњој народној скупштини поднети на решење предлог о томе: да се скупштинска дворана не у Крагујевцу, као што је највишим решењем од 24. Октобра 1870 године одређено, него овде у Београду подигне.

Председник: Да ли ћемо упутити ово финансијском или законодавном одбору? (Чује се: Законодавном). Добро онда законодавном. Прима ли се? (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да може поднети народној скупштини на решење предлог о изменама и допунама закона о устројству војске и закона о рекрутовању стајаће војске.

Председник: Ово се упућује законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да може поднети овогодишњој народној скупштини пројект закона о војеним набавкама и лицитацијама.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војени, да може овогодишњој народној

скупштини поднети на решење предлог о изменама и допунама закона о дијурни и подвозу војених чиновника и војника.

Председник: Ово се упућује законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да поднесе народној скупштини на решење предлог о зборштима народне војске.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да може поднети народној скупштини предлог о измени чланака 31, 32, 34. закона о устројству војске, о надлежности и положају војених лекара.

Председник: Ово се упућује законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да може поднети народној скупштини на решење предлог о снабђењу официра са дрвима.

Председник: Упућује се финансијском одбору.

Сретен Поповић: Ти сви предлози требало би да се печатају, па да их ми знамо.

Председник: Биће сви предлози печатани.

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војени, да може поднети Народној Скупштини предлог о наплати дугова и надничара у војеним фабрикама и радионицама.

Председник: Ово се упућује законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војени, да може поднети Народној Скупштини предлог о снабђењу официра са јахаћим коњима и позајмицом за ово.

Председник: Упућује се финанцијском одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да може поднети Народној Скупштини предлог о образовању и оснивању фонда за наоружање и спрему војену.

Председник: Ово се упућује одбору финанцијском. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војени, да може поднети Народној Скупштини предлог о накнадном кредиту за издржање питомаца војене академије.

Председник: Упућује се финанцијском одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војени, да може поднети Народној Скупштини извештај, о набави извесне количине дрва у рачунској 1874. год.

Председник: Ово се упућује финансијском одбору. (усваја се).

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да може поднети Народној Скупштини предлог, о наоружању и снабђењу пограничних стражара.

Председник: Ово се упућује законодавном одбору. (Бива).

Молим вас изволите саслушати неке деснеше од посланика, који нису дошли на скупштину, и писма, којима моле за осуство.

Секретар Кујунџић чита молбу Симе Несторовића, којом моли Народну скупштину, да му због његових трговачких послова одобри 6. дана осуства. (Скупштина одобрава).

Даље чита, молбу посланика Паупа Милошевића, којом моли 15 дана осуства да му се дозволи (Скупштина одобрава).

Даље, чита писмено Марка Јанчића, којим јавља да ће доћи на Скупштину. (Скупштина прима к знању).

Даље чита акт начелника среза подунавског, којим јавља г. министру унутрашњих дела, да је посланик среза подунавског болестан, па за то да не може доћи на Скупштину. (Скупштина прима к знању).

Председник: Изволите саслушати извештај одбора за молбе и жалбе. (Известиоцу). Изволите читати.

Известилац А. Ковачевић чита извештај одбора и акта по жалбама о избору посланика Цветка Јездића.

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе расмотрио је жалбу 33 грађана вароши Лознице, коју су противу избора посланика онамошње вароши за трогодишњу периоду скупштинску поднели народној скупштини, па је из исте видно, да је основ жалбе тројак: малолетство изабраног посланика, прекидање бирачког одбора и мешање полицијске власти у избор.

1. Што се тиче прва два жалбена основа, жалиоци наводе да је посланик Цветко Јездић малољетан за избор посланика и да је бирачки одбор прекидан, па траже да се с тога поништи избор посланика Лозничког.

Одбор налазећи:

А, да поднешени докази да године г. Јездића нису од стварне вредности, па да по томе немогу имати никаква призрења, тим пре, што је и одбор за пријављивање и испитивање пуномоћија посланика ово питање, пошто је и код њега покренуто било, расматрао и нашао, да се са те стране ништа против избора реченог посланика приметити нека;

Б, да је навод жалиоца у депеши, као да је бирачки одбор прекидан, остао само прост навод без никаквих доказа, мнења је да се по њима ништа више неради.

2. Што се последњег жалбеног основа тиче, да онамошња полицијска власт, а имено: Помоћник начелства г. Матија Радовић и секретар начелства г. Живојин К. Јовановић да су утицали на избор посланика и тако да је избор посланика Лозничког незакон. За доказ овога, жалиоци су се позвали на више сведока, а поднели су и једно писмо управљено на г. министра унутрашњих дела, које о избору посланика за варош Лозницу и Горњи Милановић говори.

Да би се видити и оценити могло, јели и у колико полицијска власт утицала на избор и тако да ли је избор посланика за варош Лозницу незакон, да се по овом делу нареди строг извиђај, у толико пре, што одбор и у приложеном писму секретара начелства Лозничког Живојна Јовановића управљеном на г. министра налази основа мишљењу, да је доиста при овом избору могло бити неке недозвољене радње полицијске власти у тој цељи, да се спречи слободан избор; а г. Јездић да остане у скупштини као посланик, док се ствар не извиди и коначно не реши.

Но од одборника г. Алекса Здравковић остао је у мањини са одвојеним мнењем у прилогу под ⁄. прикљученим.

У Београду 20 Новембра 1874 год.

Председник одбора за молбе и жалбе
Марко А. Лазаревић с. р.

Одборници: Аксентије М. Ковачевић известилац, А. Ђ. Поповић, А. Ничић, М. М. Милијановић, Михајло Смиљанић.

Одвојено мнење одборника
Алекса Здравковића

Ја сам мнења, да се над полицајним властима надлежним путем и посредством одредити се имајућег једног или више чланова скупштинских, због утицаја власти на избор посланика у варошн Лозници учини строга истрага, а нарочито да се шпионско писмо г. Живоина К. Јовановића, секретара, из кога се види, да је се он упуштао у тајну преписку са Г. Министром, па му у томе даје савета и објашњава односаје други чиновника и народних посланика спрам Г. Министра, у чем се огледа права деморализација, која не може остати без следства, као што у овом случају није ни остала, подвргне најстрожијој истрази.

Може бити да Г. Министар није ни знао за ово писмо, али свакојако чудно је и незгодно, да се после кратког времена извршило оно, што се у писму као савет даје, а на име: У Лозници би избран г. Јездић, а посланик Грковић Павле изгуби живот на познати грозан начин, а г. Карамарковић пензиониран, нашто ја обраћам пажњу поштовани народни представника.

А што се тиче прекидања избора од 12. до 3. сата после подне, које је одборник бирачког одбора г. Милетић, депешом својом скупштини доставно и које сам г. Цветко Јездић у свом писму на г. Председника скупштине управљеном прекид избора признаје. Ја сам мишлења да се по тумачењу одсудне већине у скупштини, у претресању избора Јеврема Марковић, који је због прекида незаконитим проглашен и овај избор г. Јездића, због тога као незакопит прогласи и ако члан 29. изборна закона каже, од како је отворена па док непрестане и од како опет почне па док се незаврши изборна скупштина, с којим је чланом законодавац имао пред очима подне и ручак.

У Београду 20 Новембра 1874 год.

Алекса Здравковић с. р.

Председник: Молим вас, имам да вам кажем у смотрењу овога, да она депеша и онај протест због избора није био ни

улазно тамо у претрес одбора, но, кад је овде ствар за Јагодинског посланика претресана, онда је тек дошао. Дакле може бити да одбор није то знао. (Чује се није). Дакле то сам само казао да одбор зна.

Известилац Ковачевић чита даље изјаву посланика Цветка Јездића:

Народној скупштини.

Поштована господо и браћо!

Решењем народне скупштине изданим по већини гласова на јучерашњем састанку у питању о избору посланика јагодинског, добио сам уверење, да народна скупштина сматра да је избор посланика незаконит, кад бирачки одбор прекине своју седницу у подне па ону после подне у два часа настави и да она чланове 29 и 33 изборног закона скупштинског тако разуме да је за законитост избора нужно да одбор неодуставши од изборног стола непрекидно од почетка бирања на до заласка сунца продужи. На како је и бирачки одбор изборне скупштине за варош Лозницу, кога сам и ја чланом био, противно мнењу већине разумевао опредељење чланова 29 и 33 поменутог закона друкчије, т. ј. тако да у 12 сати може ради ручка прекинути седницу и ову одмах по подне опет продужити то и ако нико од бирача нарочи Лознице није тиме спречен био да да глас кога хоће за посланика као што се наводи да је било случаја у јагодинском избору — опет потписани налази да му част не допушта да пређути подобан случај прекидања и ако то прекидање није било ни укаквој рђавој намери но просто по природној потреби ручања, и ако није било у намери обилажења закона, но просто што се тако разумевао и упражњавао закон, и ако не ни у чију корист и на чију штету пошто нико није долазно на не могао гласати. И за то саопштавамо све предизложено народној скупштини за случај ако би сазнавши ствар нашла да и ту има места претресању и решавању.

У Београду 14. Новембра, 1874. г.

Посланик на народној скупштини
Цветко П. Јездић

Жалба Лозничана

Народној скупштини.

Избор посланика у овој окружној варошн. а за предстојећу трогодишњу периједу скупштинску, који је обављен 24. Октобра текуће године, није закон, није био слободан.

Још пре, него је указ Његове Светлости Кнеза за бирање народних посланика обнародован, помоћник начелства г. Матија Радовић — наравно као власт, а сигурно у име уставних слобода — да би дотадашњег посланика на народној скупштини, за ову варош, Јована Бошковића, код народа у сумњу довео, и тим народ поплашио, да га више не бира, — собом је проносно о њему разне лажне гласове и представљао га као неодана Светломе Кнезу. Ово ће осведочити Васо Поповић, Живојин Тор-Илић, Никола Берановић и Живко Марковић овдешњи.

По указу, он је се чешће виђао по механама, нарбчито у Бојићевој, ће је народ часто, само да би га на руку узео.

Осим овог г. помоћник Радовић признавао је у начелство поједине грађане, ту им је представљао као да су кривци, а по том их саветовао, да за Јездића гласају, и тако поплашене одушгао их, јер нису ништа криви ни били. Ово ће осведочити Лазо Дрча, Ђурађ Паравина. Тодор Мудрински, Живко Марковић, Јован Симић и Пегар Грљуша, овдешњи.

Сими Николићу и Јовану Симићу лебарима обећавао је г. помоћник, да ће им таксу лебу подићи, ако за Јездића гласају, то знаду и још више њих; а Јовану Симићу лебару чињно је и друга обећања.

На кратко, да кажемо, све је чињено, само да Јездић изабран буде.

Тако Вукашин Станојевић, Љуба Бојић, Драгутин Лукић, позивали су све сиротиње чланове ове општине те их подписивала на молбу, у којој се тражи, да им правителство своју земљу уступи. А том приликом им је говорено, да је то готова ствар, само ако Јездића за посланика изберу. Ово је потврдио и гос. помоћник Радовић; да је овако осведочење: Стево

Дамњанић, Лазо Дрча, Тодор Мудринић, Стеван Марковић, Ђорђе Паравиња и остали, које ћемо доцније именовати.

А на сам дан избора слао је г. помоћник своје агенте, те су истраживали и на гласање позивали људе.

Куповање гласова: чашћу, новцем и поклоном ствари с једне и претња власти и појединих лица с друге стране, а тог дана, дао је Драгутин Лукић братић Јездићев новаца Панти Пурићу и Јанку Јањићу овд. само да за Јездића гласају, што ће они сами осведочити, а нек се испитају и Недељко Гајић, Радован Теодоровић, Милан Милићевић, Нешко Јовановић и Максим Миловановић, и они ће знати осведочити.

Поред свега овог, најбољи доказ да је власт слободу избора спречавала, — доје оригинално писмо секретара начелства г. Живојина Јовановића, које је писао господину министру унутрашњих дела А. Чумићу, које нам је предао прво подписани Риста Панић, и у коме се говори, осим осталог, о избору Бошковићеву и Јездићеву, као и убијеног Павла Грковића и неког Шалавардића из Гор. Милановца. То писмо јасно сведочи: како је се радило, да се Бошковић и убијени Грковић код народа у неповерење доведу.

Грковић плати главом, а Бошковића на два дана пре избора каменицама кроз прозоре у мал не убише.

Правда и законитост захтева, да се све ово, средством скупштинске комисије изведи и кривци казне.

Избор пак Јездићев није и по томе закон, што Јездић није навршио 30 година, и по томе по јасном определењу чл. 22. изборног закона скупштинског он не може бити за посланика примљен, пошто, ког је у време избора, нити сада навршио 30 година, то потврђује акт суда округа подринског, који се под ⁄ прилаже, књига пописна од 1866 године, осведочава по самом признању Јездићевом, да му 4. Новембра 1866 год. није било више него 21 год; дакле да сада и нема више него 29 година. Одостоверен препис пописне књиге послали би скупштини, ал нам начелство такови конирати до данас није дозволило, зашто? Може разумети народна скупштина.

Поред свих ових доказа и извод из протокола крштајемих цркве лозничке могао би доказати, да Јездић сада нема више него 29. година, ал нам, извод о његовом крштењу нетеде издати месни свештеник, што осведочава његово својеручно писмо № 557. т. године, па с тога, ако народна скупштина држи, да за њу није довољан акт суда округа подринског № 10.059. тек. године, који потврђује да Јездић нема 30. година, онда је најучтивије молимо, да благоизволи наредити, да се бар њој пошаљу извод о рођењу Јездићеву и извод из пописне књиге од 1866 године, кад се то нама, — не знамо по коме закону, — не хтеде дати, да исте уз ову жалбу као доказ поднесемо.

Поштована господо посланици! Молимо вас, не дозволите да се са слободом избора овако ради, и закон од стране оних, који су позвани да га тачно врше — изиграва; не толико нас ради колико ради среће свега народа српског. Не дозволите да се част познати поштена људи, сплеткама које-чијим у неповерење доводи; јер што је сада снашло Бошковића и убијеног Грковића, то врло лако може снаћи и вас, а и другог, ако се томе на пут не стане.

Ми имамо потпуно вере у разборитост и племенитост изабраника народних; на се с тога и надамо, да ће те наредити све што ће подобним жалосним призорима крај учинити. Имамо вере и поуздања, да ће ваш рад бити крунисан срећом и напретком по српски народ, на с тога и кличемо: Да живи српски владалац, Светли Књаз Милан, живио српски народ, живили дични представници народа српског.

У Лозници 5. Новембра 1874 год.

Народној скупштини поднели:

Грађани општине лозничке у округу подринском:

Риста Панић трговац, Илија Стојановић земљ., † Сава Опачић земљ. подписао га Илија Стојаковић, Васа Павловић абаџија, Рако Зекић трговац, Недељко Филиповић трговац, Илија Пантелић бакал, Теша Марковић терзија, Димитрије Апостоловић шпекулант, Милан Јовановић механџија, Јанко Нећић опанчар, Петар Илић терзија, Ђукан Петковић бакал, Јеврем Бор-

ковић трговац † Марко Николић ковач, подписао га Ф. Гавриć, Цветко Николић терзија, Матија Атанацковић, Мито Стевановић терзија, Светислав Ђ. Пантелић, Тома Филиповић, † Гвозден Мићић берберин, подписао га Т. Марковић, † Мито Марковић земљорадник, подписао га Милан Јовановић Миљо Васиљевић, † Тодор Васиљевић, † Јован Васиљевић, † Ристо Васиљевић подписао их Миљо Васиљевић, † Тешман Рељић опанчар, подписао га Т. Марковић, Павле Васиљевић, † Мито Јашић, подписао га Ф. Гавриć, † Тадија Станојевић, подписао га Т. Марковић, Радо Јовановић, Урош Зебић.

Писмо секретара началства подрињског.

Господин Министре!

Бошковић у велико ради преко својих присталица Теше Марковића и Ристе Панића овдашњих, да буде изабран и опет за посланика. У колико сам дознати могао, ови носе Исток, па једном по једном читају и казују, како Бошковић уплива има и код саме владе и она га за посланика предлаже, а не казују, да га у Истоку предлаже сам уредник овог, који кука непрестано за људма, који некад и овај лист општинама као неку особитост натураху.

Према овоме извесно, је, да ће Бошковић имати људи, који ће за њега гласати, но ови ће бити по свој прилици сами засеочани и други његови стари одборници.

На против ми ћемо да гласамо за Цветка Јездића, као човека поштена и искрена. Тако бар ја мислим, а има их још који овако мисле. И само ако прота искрено потпомогне, Цветко ће бити изабран, јер ће добити већину; а онако врло лако може остати за први мах, да нико немадне савршене већине.

Бошковић непрестано противу вас вичe, и све сте му ви на путу. Тако пре неки дан изразно се у кафани Ристе Агића овдашњег, да ће он по повратку Књежеву с пута са 50. грађана управо Књезу на тужбу противу вас ићи.

А Риста Панић, да би опет преставио, како је данашње министарство опасно, казао је у истој кафани, да је г. Христић, на ког је вели оноликa новика била, далеко савестније радио, него се данас ради. Са овим он хоће да каже, да је

зло било у време г. Христићево, али сад да је зло и напако. Дакле управ што је добро хоће да каже да није, а о министарству Ристића — Радивојеву, које је целу земљу у содом бацило, неће ништа да рекне, и с тим признаје, да је само оно ваљало. За њега и њему подобне доиста је било добро.

Докле Бошковић са неколико присталица својих антипатира према садашњем министарству, дотле оно код других грађана у овдашњој вароши све у веће поштовање долази.

Нарочито пак наши сељани, који су мало бистрији и знаду даље мислити, похвално се о садашњем министарству изражавају.

Између осталог свет овог краја и годину, која их је са рапом врло добро прихватила преписују, срећи и поштењу људи, који су на влади. Има их доста из овог округа, а и из Мачве, где имам познанство као и овди, који говоре јавно: *„Срећа за народ што ови људи постадоше министри. Са тим нас и берићет прихвати. А од пре неколико година, мало нас вода не однесе, мало од глади не помресмо и мало не изгоресмо.*

Из овога се види, колико поверење у народу г. Министре имате. И доиста вам без ласкања кажем, да га праведно заслужујете, јер се види да непоштење ни у длаку не можете да трпите.

Но има овамо људи, којима се баш и не допадате. А ти су по већој части чиновници. Дакле људи који су научили да пузе, лажу, интригирају и сплеткаре, па да им се то плати унапређењем. Тако између чиновника овог округа нису уз вас ни Рајковић, капетан рађевски, ни Кара-Марковић, капетан јадрански. А опет у округу шабачком Марковић, капетан мачвански заклети је непријатељ данашњег стања. Свуда на овог човека много се Мачвани жале и тристa несрећа о њему причају и тако представљају, да би се чисто попово родили, кад би видили, да га се једном отресу.

Између многог које чега највише вичу на њега што узима мито и поклоне, ништа не ради, већ се са млађима свађа и бије у канцеларији, а по 50—60. људи пред канцеларијом по васдан дрежде.

Ја овог човека и лично познајем, јер сам с њиме служио и побегао сам само због његове нескрености и претераних лажарија. Њега је г. Христић на послетку лепо познао и у 1867. години небројено га пута казнио и одтерао у Омоље, али га после Радивоје као страдалника са I-вом класом награди, и 2—3 места пробира му и дава за време свог министровања. Овог Марковића карактер најбоље сведочи Кондуита бив. овог окружног Начелника за 1867. годину јер тамо су уведене све казне, које су над њим изречене.

Рајковић опет лути се на вас, што не одобрите Василији, жени Тодора Јевтића из Крушца, местно кавалско право. На чак подилазећи вели, како се је могло дати Јовану Мутавџићу, пада још избегне и таксу платити, а овој се неда. А најзад Кара-Марковић највише кука за кумом Туцаковићем, јер је од њега млого изгледао; а доста му је као што ми је у време његова министровања причао, и обећао био. Осим тога овај човек није за срез јадрански, нити је Марковић за срез ваљевски. Послови су и у једном и другом велики, а они су крајње незналице, и уверења имам да су затрпани. Сувише ни један немаду код народа никаког поверења.

Све предњаведено јављајући вама, узимам слободу казати вам, да и у Г. Милановцу међу чиновницама струке полицијске немате већине уза се. Па према томе сумњам, да онамо не буде изабран за посланика, опет онај стари присталица Ристићев, Павле Грковић. Он није на језику ништа, али опет могао би неприлику правити, што би непоштеннима и нескреннима правио већи број.

Ја сам преко неких покушавао, да се он доведе код грађанства још заранције у неповерење, па до сада у колико сам успео још за сад незнам. А по мом мишљењу требало би у Милановцу узети за посланика Јована Шалавардића трговца. Он је по мом уверењу подпуно искрен садашњој влади; и он ће врло лако доћи до избора, ако само буду колико толико чиновници на своме месту, па и они сами за њега као поштена човека гласали.

Јесам г. министра унутр. дела
понизан
Живојин К. Јовановић

Писмено у ком се говори о малолетству посл. Јездића.

Рађено 27. Новем. 1862 г. у Лозници.

По решењу суда од данашњег № 10.364. добављени су тутори масе поч. Петка Јездића, Јован Лазаревић и Бојо Лукић овд. и када им је захтевање наследника масе и удовице саопштено одговорише: Да наследник нема 21. годину, даклем да није пунољетан, и са чега и да га они за пунољетног само због овог на њихову одговорност прогласити не могу, и толику готовост масалну поверити, а што се тиче наследниковог владања у свему вале, да је онаког, као што је он у молби својој навео. Но најпосле ако би суд наследника за пунољетног на основу закона прогласно, они са себе скидају сваку одговорвост, а нарочито зато, што ће се имати Недељку Филиповићу по овој маси одговарати.

У исто време представивши наследник Цветко поднео је под ⁄. сведочанство општине о своме владању, а о годинама нема за то, што у протоколу крштења није записато кад се је крстио и родио, као што под //. листа сведочи.

Цветко П. Јездић с. р.

Тутори кажу да ће наследнику Јануара месеца 1863. године бити 18. година, и поднешено општинско свидетелство наследником у свему га за истинито признају.

Јован Лазаревић с. р.
Бојо Лукић с. р.

Одостоверава Председат. Суда,
Секретар С. Обрадовић с. р.
А. Обрадовић с. р.

Да је овај преппс веран своме оригиналу — тврди.
№ 10.059. У Лозници. 29. Октомбра 1875. године

Судија за неспорна дела
(М. П) Ђ. Симић

Депешу неколико Лозничана упућену на окупштину.

Народној скупштини.

Срећан рад. Овамо у вароши има један клуб људи састављен у тој цељи, да све што је законито и племенито лукавим подметањем понижава и поништава. Тако тај клуб у

жели да би поништио избор посланика лозничког Јездића не би ли ма на какав начин свога кандидата протурио, као што се он хвали, поднео је жалбу скупштини, у којој је представио да је притиска при избору имало, и да је одбор тога дана изашао на ручак.

Потписати председник општински са осталим бирачима има част известити скупштину, да при избору није било никаквог притиска; на то имају докази који ће основно побити неистините наводе жалиоца о томе, а што је одбор пошао на ручак, то је учинио по праву које му да је чл. 29. изборног законика, а које су употребили и остали варошки одбори. Од 24. до 51. члана закључно говори се о изборима варошким, а о среским повереничким скупштинама, дала су правила и јасност је за ове чл. 56., само о завршетку варошке изборне скупштине говори члан 33., али он право дато бирачком одбору никако не одузима у престанку у подне, но га још поткрепљује знатно са речи „продужиће се".

Осим овога у Лозници нико за гласање вољан без гласа није остао, а жалиоци да су могли и мртве би дигли да гласају на кога су они хтели. То нека каже записник и списак бирача, а нека се види да су и жалиоци гласали на кад су то учинили, шта им онда смета одборски ручак? Ништа друго до једина само завист. Овамо су до подне сви готово грађани изгласали; после подне судски већином и остали чиновници, а од грађана тек неки употребили су своје право, и од 4. сата нико се није јавио. На зар и кад сви изгласају и нико без гласања не остане, опет да може бити говора о незаконитости због ручка законом дозвољеног, у цељи да такав избор с разлогом сталан не остане.

Народна скупштина као узор законитости умољава се да овде очува светињу закона неповређену од људи који су се, да пошто по то другоме шкоде, само на то одлучили.

Нека изволи сазнати и уверити се о стању лозничана изближе и о вољи и карактеру — правом — жалиоца потање из записника и иначе, па онда нека учини да остане као што је и био уредан избор нашег дичног посланика Јездића, у коме и постоји.

С дубоким поштовањем:

Љубомир Станојевић председник општински, Марјан Катић, Јован Лазаревић, Светозар Јовановић, Сава Бојић, Драгомир Лукић, Милан Мојсиловић, Сава Савић, Симо Тијанић, Јеремија Лукић, Петар Ракић, Аксентије Глигорић, Ђура Обрадовић, Цветан Ристић, Јован М. Радовановић, Миливој Вићентијевић, Спасоје Митић, Мито Ђорђић, Исак Петровић.

Председник: Жели ли Скупштина да се још један пут прочита извештај или закључење одборско, што је већ напред прочитано, или сте довољно упамтили у почетку. (Чује се: нека се прочита још један пут.)

Известилац Ковачевић: Чита и по други пут закључење одборско.

Председник: Дакле нека сад скупштина да своју одлуку и реч: хоће ли да остане посланик овде, а да се ствар тамо извиди.

Министар Председник: Одбор за пријављивање пуномоћија, господо, пуномоћије посланика лозничког прегледао је и огласио за исправно. То своје мнење исти одбор поднео је скупштини, и скупштина је то усвојила. Тако, та је ствар једном свршена. После тога појавиле су се неке жалбе, које су спроведене одбору за молбе и жалбе заједно са неким прилозима и чудноватим писмима. Да би се могла та ствар сада на ново претресати по чл. 87. закона о посл. реду, пре свега је одбор требао да повереника владиног или самом министру саопшти ту жалбу и узме реч од-ањ, па тек онда да се о тој ствари претрес у скупштини чини. Чл. 87. каже (чита): „Кад год одбор нађе да каква молба или жалба заслужује призрења и т. д. он је дужан најпре позвати у своје састанке владиног повереника, овога усмене или писмене примедбе саслушати, о њима расудити, и по нахођењу оценити их."

Овде је одбор нашао да жалба заслужује призрења а ни је учињено што чл. 87. прописује и за то не можемо данас улазити у претрес ове ствари пре, док одбор не саслуша дотичног министра или повереника владиног.

Председник: Има ли ко шта да говори?

Аксентије Ковачевић: — Ја бих имао као известилац одбора да објасним, зашто одбор није позвао владиног повереника, да се с њим споразуме, за то, што се овде често тиче прегледања пуномоћија, те да се види, је ли избор посланика лозничког законит, или не; а по чл. 7. посл. реда није казано, да за таква питања ваља звати и питати владиног повереника, и да се чл. 87. истог закона не односи на ову ствар, него кад би се то тицало закона или предлога или чега, што спада у владина питања, ту би тек морао одбор позвати владиног повереника; а одбор је овде нашао, и сматра, да је очевидна и јасна ствар, која не спада у ону категорију, за коју се од владиног повереника мора реч узети; и с тога он није ни позвао владиног повереника ради споразумљења.

Павле Радивојевић: — Ја сматрам ову жалбу за неистиниту, јер ја видим из те жалбе да су то просто нападања један на другог. Г. Јездић нек остане у скупштини, кад је и одбор тако нашао. То би била брука, да човек сад после месец дана изиђе из скупштине.

Милија Миловановић. — Ја видим да је избор Јездића са свим незаконит. Што каже поп Павле, да остане у скупштини, то држим, да није могуће; како би он могао остати сад у скупштини, кад смо ми на тај начин отерали Јеврема Марковића из скупштине? Ми смо Јеврема отерали из скупштине само што смо казали, да је незаконит избор због неке мале неправилности одбора бирачког, а овде код Јездића има сијасет тушта и тама, што се, не може пређутати. Ја дакле сматрам за дужност скупштинску, да Јездића из скупштине одпусти.

Министар Председник: — Ја мислим да треба пре свега ову ствар расправити у томе: може ли се опет, — као ствар већ једном свршену, у претрес улазити. По чл. 87. зак. о посл. реду нема разлике међу жалбама. Осим оних које призрења незаслужују. Свака жалба, која у одбор дође, — ако се хоће о њој рачуна да води, треба о њој предходно саслушати владиног повереника. На ком основу да се неке жалбе изузимљу од тог правила, те да се за неке владин повереник саслушава а за неке не. Нема основа разликовању том. Ја дакле молим

да се најпре саслуша дотични министар или повереник владин, па онда да се учини претрес у скупштини.

Ђока Богићевић: — До сад скупштини познато није било писмо секретара лозничког, а пошто се из њега види, што у њему стоји о посланику Јездићу, онда се види, да је избор незаконит и да је иста власт у њ утицала.

Председник: — Овде не можемо даље водити дебату, пошто се види, да владин повереник није позван. Ту је заиста учињено нешто, што није требало. Ја управо нисам знао и нисам разумео. То је једно, а друго, главна је ствар, да реши скупштина: хоће ли Јездић остати у скупштини, док се то не изнађе. Дакле желили скупштина да се то учини акламацијом или гласањем? (Чује се: гласањем). Сад само о томе да се реши, па после да се допуни оно, што није учињено.

Никола Крстић: — Ја бих желео да говорим. (Председник. Говорте.) Држим, да би била врло опасна практика, кад би смо узели, да после тога, пошто је неки посланик за посланика признат оним путем, као што закон прописује, — кад би смо и опет о томе могли повести реч, мимо ред, који закон пише. У закону о пословном реду — тамо се у чл. 7. каже, да против посланика, који је од одбора за пријављивање пуномоћија признат за законито изабраног посланика, само појединн посланик може тражити, има ли неуредности у избору или не; други пак људи, после оног времена, кад се избор посланика одобри, не могу имати више права, да против избора протестују. И ова жалба требало би, да је дошла пре, а не после одобрења избора. А кад није дошла, мислим да треба да се учини, што закон прописује; па зато о Јездићу не може бити говора више, пошто је он већ једном примљен за посланика.

Председник: — Молим вас, немојмо даље више водити дебату о томе. Ја бих молио председника одбора, да се он изјасни, да ли он прима, да се повереник владин или ко од владе изнађе, да још једном ту ствар изнађе.

Марко Лазаревић (председник одбора). Мислмо о томе размишљали у одбору и нашли, да не треба за овај случај звати

владиног повереника, но ако скупштина реши да треба, онда немамо ништа против тога.

Председник: — Молим вас, нека се пређе на гласање. Желите ли гласањем поименце или акламацијом? т. ј. устајањем и седењем.: (Чује се: Нека се учини по закону).

Драгомир Рајевић. — Нека се учини питање, *за што да се гласа?*

Председник: Молим вас, који је за предлог министра, тај нека седи, а који је противан, тај нека устане? (Чује се: какав предлог?) Зато, што није од стране владиног повереника, никакво саслушање учињено, да се више даље не претреса.

Министар председник: Ствар је у томе, господо, да се претрес одложи донде, док се не саслуша владин повереник, а ништа више. (Вичу: нека се одложи.)

Председник: Јесте ли сви за то? (Јесмо.) Дакле, ствар лозничког посланика одлаже се донде, док одбору не предстане и владин повереник. (Чује се: само да не буде отегнуто на десет петнајест дана).

Министар председник: То зависи од одбора, који може ако хоће и до довече седницу држати, и владиног повереника у исту позвати. То је његова ствар.

Председник: Прелази се на дневни ред. Известилац одбора нека изволи продужити.

Известилац Ковачевић: Долази на ред извештај одбора о Јовану Бошковићу. (Чита). За тим чита одвојено мнење Вељка Јаковљевића, које гласи (чита):

Одвојено мнење.

Пошто је господин Јово Бошковић у апсу, за то што је оговарао облик — форме владавине српске државе, по известију среске власти; пошто се зна, да нико никога самовољно у затвор ставити не може, јер је по § 127. кривичног закона најстрожије одговоран и пошто се актима доказује, да је г. Јово Бошковић у затвору због злочинства по члану 18-том тач. 5-тој закона скупштинског, а и то се знаде да су бирачи пре сазнали да је г. Јово у затвору; према оваквом стању ствари, г. Јово изабран је против закона, па за то не може бирати

ни за народњег посланика изабрат бити; ја сам потпуног убеђења, па за то и одвајам моје мнење, да је избор против закона, због чега и његово пуномоћије не може се огласити за пуноважно, а народу среза јадранског, понизног сам мнења, да му се ова одлука достави; па тај народ нека му бирати другог посланика, нека му чекати, ће ли се г. Јово Бошковић, по законима земаљским ослободити или осудити; па ако се ослободи, и ако на то хтедне народ среза јадранског чекати; онда и нек остане народни посланик. Молим према члану 89. закона о пословном реду, тач. 3. одбора, да ово моје одвојено мнење скупштини саопштити изволи.

У Београду 15. Јануара 1875 год.

Понизни

Вељко Јаковљевић,

Члан одбора за молбе и жалбе.

Сад долази тужба полицајске власти, која гласи (чита):

Народној Скупштини.

У Београду.

Избор посланика народне скупштине за срез јадрански, извршен 4 тек. месеца, није обављен по закону и цела радња повереничке скупштине и бирачког одбора неправилна је.

У чему се ова незаконитост састоји, ја сам од части изјавио одбору бирачком. Жалбу коју сада по своме обећању одбору датом, допуњујући доказујем ту незаконитост делима, која доле излажем.

Председник општине јаребичке, Обрад Станишић, под председништвом кога је вршен избор, дошао је од своје куће на изборно место у 10. сати пре подне и повереничка скупштина отворена је за тим у $10\frac{1}{2}$ сати и закључена у $2\frac{3}{4}$ сата после подне, а требало је да је отворена у 8 сати изјутра, пошто је тада више од 50. повереника сакупило се било, и закључена у 4. сата после подне као што каже члан 59-ти раздељак други изборног закона; но мајсторијом није се хтело одма приступити раду, чиме је се ишло на то, да агенти Бошковићеви боље спреме повереннике за њега, што су и учинили, па сваки

који је за њега глас дао, јавно је на изборy казао, да мора за Бошковића гласати и да не сме да негласа за њега што му је тако казато.

Да су ово сви његови бирачи казали, позивам се на одбор бирачки и још на Љубинка Милинковића, из Рибарице, Саву Милошевића, из Шурица, Тешана Петровића, из Брњца, Николу Нешића, из Брадића и остале поверенике да се испитају ако је потреба; као и о томе, да су врата судинице, у којој је избор вршен непрестано затворена била, док је се год овај вршио.

У које је време отворена скупштина, бирачки одбор није ни записао у свој записник, а да је затворена у $2^1/_4$ види се из тога записника његовог, и то је доказ у тој части незаконе радње одборске.

По члану 54. закона скупштинског, требало је сви бирачи са председницима бирачки зборова, или са писмима одбора бирачки, да дођу у Јаребице, које су одређене за изборну скупштину, и онди да сваки председник представи, колико у његовој општини има свега бирача, колико је дошло на бирачки збор и гласало, и колико је и која су лица изабрата за поверенике а на овој повереничкој скупштини то тако није извршено, а да није види се из саме радње бирачког одбора, који о томе никакве белешке водио није.

По другом ставу члана 55. закона скупштинског, имало је се изабрати четири лица у одбор, из двадесет сакупљени повереника, а овди је то учињено из стотину њи: што скупштина раније није отворена, него је са тим шпекулирано нарочито да се даде лакост и угодност агитовати за Бошковића, што је противно закону.

Одбор бирачки не само да није написао онакав записник какав се иште чланом 67. закона скупштинског, него није никавав о овом избору ни направно и тако кад је почета повереничка скупштина незна се, а да је свршена у $2^1/_4$ сата после подне види се из одборске белешке.

Колико је свега повереника припадало на срез, колико их је дошло на повереничку скупштину и колико их је свега по томе гласало, не зна се, колико их је и који су бирани, колико је који од бирани добио гласова и кога је и како одбор огласно за посланика, нема нигде записано, а то је требало у смислу члана 67. изборног закона да учини.

Табаци свију бираних нису бројевима означени, ни како треба сашивени, на шта, више нису редовно како образи ови иду ни исписани, но су испрескакани, што даје повод јакој сумњи и у саму радњу одборску.

Из обих табака види се да је бирано њих 6. лица, и да је на њи свега пало 143. гласа, а по списковима општинских судова, који су приметi одбору бирачком, и који се налазе прошивени у радњи одборској, види се да је свега 136. повереника имало, дакле по томе излази као да је њих више гласало него што је требало, и који нису повереници, а напротив зна се да сви нису ни дошли на повереничку скупштину да гласају, а ова је пре времена закључена, без да је се на долазак свију очекивало, те тако по свему томе излази, да је цела радња око избора овог учињена неправилно, и да николико не само не одговара закону, но што више може се с правом рећи, кад је овака, да је никако и нема, па зато потписани употребљујући право које члан 50. закона скупштинског полициским властима даје, подноси ову жалбу високој Народној Скупштини, и моли је, да она овај избор Бошковићев уништити изволи.

№ 19. У Јаребицама 5. Јануара 1875 год.

Вршећи дужност началника среза јадарског, Помоћник началничества, Мат. Радовић

За тим има опет тужба од 4. Бирача и она гласи. (Чита).

Високој Народној Скупштини

У Београду

Избор посланика за народну скупштину у срезу јадранском извршн се 4. т. м. у Јаребицама без икаква утицаја власти, но на начин каквом још ни примера нема, бар код нас у Србији.

Тога дана отворила је се скупштина бирачка у 10. и по сати пре подне, што председник њен Обрад Станишић није

хтео раније доћи од своје куће, и свршила је се до два сата и три четврти после подне без да су сви повереници и дошли били, када не прочита нам се ни записник да би сазнати могли што би требали као бирачи да знамо, но онако штоно рекну на деведесет казаше само да је Јован Бошковић из Лознице посланик, на онда у трк са осталима и сами неки чланови одбора бирачког одоше у Лозницу ваљда на муштулук а ми управо и незнадосмо шта се и како се уради.

Да је тако као што кажемо позивамо се на радњу и акта бирачког одбора која нека изволи висока Скупштина расмотрити па ће наћи све оно што ми кажемо, осим тога сви готово бирачи Бошковићеви јавно су пред свима нама говорили да њега морају бирати и да несмеду да га не бирају, од кога су тако поплашени они знаду; а ми знамо и видилисмо да су трбушнички посланици довезли се на избор на колима Теше Марковића из Лознице, пријатеља Бошковићева, и да су сви они гласали за Бошковића па но избору у највећем трку и отишли у Лозницу на муштулук варошанима.

Ми се чудимо што се варошани у наше селске изборе мешају и на њима раде кад се ми сељаци у варошке изборе немешамо, ако није почему зато да би они у скупштини основали и опет донели закон по коме би нам и последњи плуг земље за њине крпе продати могли.

Врата су на судници цео дан при избору затворена била.

И осим тога изабрат је човек за кога се чује да је раније него што је изабрат у притвор стављен зато што иде на то, да се садањи ред и облик владавине кнежеве код нас у Србији промени. Па како се сваки онај, који би се судио за дела казана у §. §. 87. 88. 89 и 90. закона кривичног осуђује и под полициски назор до десет година по закону од 17 Јулија 1868. год.

Тако ми подписани покорно молимо народну скупштину да она изволи по свима горњим узроцима уништити избор јадранског посланика Бошковића те тако тиме удовлетворити закону и одржати себе на висини свога положаја на коме кад неби она још остала онда неби имо ко поправити овакове

погрешне радње, којима се закон вређа пошто је она једина зато и надлежна.

13. Јануара 1875 год у Лозници.

Поднизани повереници среза јадранског: Јован Т. Павловић свештеник из Јошеве, Јован Степановић из горњег Добрића, Софронije Терзић из јадран. Лешнице, Никола Негић из Брадића.

И напослетку има једна шалба Бошковића, која гласи (чита):

Народној Скупштини.

Народ среза Јадранског а преко својих повереника изабрао ме је за свог посланика на народној скупштини; и председник изборне скупштине предао ми је пуномоћство. Том приликом он ми рече, да им је казано да сам притворен, но да је народ и ако му је то казано остао при томе и мене за свога посланика изабрао. Лишен слободе постало ми је немогуће у своје време на скупштину доћи; а да би се знало зашто сам притворен, ја ћу укратко навести. Неколико неваљалих људи изнели су да сам неке „кажњиве речи" 24. Децембра 1874. године говорио, што је сушта лаж јер ја не само да нисам оне речи говорио, — него шта више у времену које лажови означују нисам ни био у механи, пошто сам далеко раније мојој кући отишао, што могу многи честити и поштени грађани доказати, а ако су испитани сигурно су и доказали. Поред осталог што сам на протоколу код началничества показао, одакле је извор овакој измишљотини и беди на мене потекао, има и других узрока који стоје у нераздвојној вези са мојим притвором и измишљеној беди на мене. Ја држим да имам права и да ми је дужност да их наложим на да се неби рекло да међу народним посланицима има их који би се изражавали против „Оног" што се у народу као светиња сматра и поштује као и да се неби рекло да народ српски шаље и бира на скупштину за посланике људе који би нападали „Оног", кога народ српски уважава и за ког је вазда готов свој живот заложити. Нек ми се не замери што ћу узети слободу да изјавим да сам свагда, па и као народни посланик на шест скупштина

мојом радњом дао доказа, да ми је свагда на срцу лежало, и да сам заступао „Благо Књаза и народа српског.“ Као што, сам дакле горе рекао, поред осталог што сам на протоколу код началства казао одакле је извор измишљотина на мене имам да наведем још и ово:

1-во 17. Маја пр. год. помоћник начелства Г. Матија Радовић збацио ме је са одборништва општинског са осталим, наводећи да смо одобрили немогућу фиру на општин. кукуруз те тиме општину оштетили. У томе акту забрањено је г. помоћник да нас народ по ново бирати несме; — док међу тим ја и збачени остали одборници нисмо поменуту фиру на кукуруз одобрили, пошто у томе времену, нисмо били одборници, него сасма друга лица, што акта потврђују.

Ово је дакле био први незаконити и против устава корак против мене, у цели *да ме код народа у неповерење доведе* бацајући на мене и остале збачене одборнике кривице за туђ рад. А лишећи мене и остале права на избор одборника, без пресуде судске, противно уставу и закону показује, шта је се ишло, што и сама скупштина на први поглед може увидети. Против овакве повреде уставне и законе дата је жалба надлежном месту, но по њој још није следовало коначно решење. А г. Радовић и даље овде стоји, те продужује терање надамном, а све под именом законитости.

2-го. Ја сам узео сведоџбу од овдашњег општинског суда у којој стајаше да сам владања доброг. Ја ту сведоџбу однесем началству да истинитост подписа општински судија потврди. Кад ал сутра дан нагло се учиње промене у једној личности члану општинског суда, а кад ми началство сведоџбу предаде, имам шта и видети, јер у потврђењу стоји: да правим раздор, сплетке, и т. д. Сам се зачуди овакој наглој промени, али баш то и тврди *нашто је се ишло.*

3-ће. Упрепашћен овим, позовем грађане да ми сведочанство онако како ме познају издаду и код власти потврде. Началство поче потврђивати сведоџбе и две потврди, у којима стајаше да сам владања врло доброг, но кад се однесе трећа онда те људе једног по једног поче узимати Г. помоћник на

протокол, одвраћао их је да ми сведоџбе неда ју, књижно их је и разне речи код неких од њих на мене износио, које се готово у свачему подударају са сада измишљеним против мене речма. Неке је од поднесиоца и лично, — и они су се сви против тога Г. Министру унутрашњих дела жалили. Шта је се са овим хтело очито је, — да се мој карактер пошто по то опрни.

4-то. Мене је јавно у меани грдио Тодор Цвејић, који сада против мене сведочи, и начелство и ако је то јавна увреда и ако је требало Тодора дати под суд, узело је то дело као испуп и осудило га на пет дана затвора. Зар се и овим није оставило поље, да ме људи, као што је Тодор, који је досада више пута кажњиван телесно и под судом био, нападати могу. И против овога жалио сам се г. министру на још никаква решења не доби.

5-то. Пред избор посланика за ову варош г. помоћник Радовић звао је неке људе грађане, на их је и том приликом одвраћао да ме за посланика не бирају, то је чинио и у срезу Јадранском, говорећи и износећи на мене разне неистине. То тврди жалба повереника Јадранских, предата народној скупштини, по којој је истеђење наређено. А из жалбе бирача лозничких против незаконитости избора посланика, прикљученог писма г. секретара начелства подрињског, које се налази код народне скупштине, видеће народни посланици како сам напакат и клеветан, видиће шта је се *хтело и нашта смерало.*

6-то. Па кад се ваљда не могаше другим путем осујетити избор, онда се скроји измишљотина против мене, те ме притворише на *правди Бога.*

Да је све горе наведено истина, молим народну скупштину нека изиште сва акта, која се односе на ову ствар па ће се уверити. А неке околности могу и сведоцима доказати, само кад би се комисија одредила, коју сам већ од г. министра унутрашњих дела тражио.

Ето брађо како је самном рађено, и што је на основу сплетки и лажи самном урађено.

Ја молим народне посланике нек ми не замере, што ћу узети слободу да изложим моје посматрање о томе, да ли сам

по закону за посланика изабран бити могао, и да ли својства посланичка притјажавам. Ја знам да то спада искључиво у круг надлежности скупштинске (члан 47. изборног закона) али при свем том имам да кажем да не стојим у изузећу чл. 18. избор. закона. Истина у томе члану, а у тачки 5-тој немогу бирати а по члану 22. избор. закона разуме се да не могу за посланика ни изабрани бити, они, који се налазе у затвору или у притвору судском због злочинства или преступа споменутог у точки 3. и 4. Али ја се не находим у притвору судском, нит је суд констатовао да има места стављању под суд. Ја се истина находим у притвору код полиције под надзорењем и то по скројеном плану. Законодавац је сигурно предвидно да би се на овоме може догађају подобан начин могла спречити жеља народа у избору лица, — на с тога је и казао у закону, да немогу бирати посланике они, који се находе у затвору или притвору судском, а није ставно и полицајном, јер који се находе у затвору судском ту је суд већ изрекао да има места стављању под суд.

Према свему овоме што изложи, молим народну скупштину нека изиште сва акта од начелства округа подринског на овај предмет односећа се, па ако буду моји сведоци испитани увериће се да је онако, како сам напред изложио, а ако небуду молим нек се испитају — узев ово у обзир и сва акта о чему се сам у 1. 2. 3. 4 и 5. тачки ове изјаве говорио нека благоволи народна скупштина по чл. 72 и 73 уст. земаљ. решити, имали полиција право да ме и даље на правди бога у притвору држи; — пошто ме ни на каквом злочинном или преступном делу не само није ухватила, него никакво дело кажњиво ни учинио нисам.

Напослетку молим народне посланике да не помисле да је мени пукло срце да посланик будем, — не. Ја истина уважавам поверење, које ми је народ поклонио, и благодарим му на томе; али ми је највише стало до тога да ми се без узрочно на част не напада. И надам се да ће народна скупштина, као власт контролна, која пази да се устав и закони у здмљи тачно врше, поклонити овој мојој изјави оне пажње, коју је по својој родољубивости и досада поклањала. Јер добра контр. Скупштина кадра је да спречи да се част једног грађанина, који је досада делима својим доказао, да срцем и душом љуби Његову Светлост Књаза и народ — којекаквим измишљотинама не убије.

Завршујући ову моју изјаву, шаљем народној скупштини под ⅄. оригинално пуномоћије, које ми је од народа среза Јадранског издано и предано. Желећи да рад ваш послужи на дику и поное светлом Господару, а на срећу и унапређење народа српског.

Живео Светли Књаз Милан, живео народ српски, живели врли представници народа српског

Народне Скупштине

Понизни

12. Јануара 1875 год.
у Лозници, и у притвору начелства подринског

Јован М. Вошковић,
трговац и избрани посланик за срез јадрански у окр. подр.

Председник: Прочитајте опет закључак одбора.

Известилац Ковачевић чита закључак одборски.

Председник: Има ли ко да говори о тој ствари.

Др. Рајовић: Ја мислим да није прочитано све што треба, а то су цела акта о бирању. По закону вала да има овде акта, прво списак свију оних, који имају права бирања и који су бирани за повереннике, а после који су изабрани за повереннике, а то се закључком таквим не да одговорити, као што то овде избор чини. Они предностављају само због тога, што знајући колико треба да има повереника, вели, да има довољно. То ја држим да не може бити никако; по велим, да треба да буду изложена имена оних општина, и оних у општини, који су имали право, да бирају повереннике, и имена повереника, а то због тога, да не би било какве противузаконитости у целој тој ствари. Ја не знам, да ли има ту тих акта, и ако их има нека се прочитају. (Чује се: има.)

Известилац Ковачевић: Ја бих само имао на разлог г. Рајевића, да објасним о актима, о којима он говори. Вала да скупштина може да поклони поверење одбору, кад се каже, да је одбор изложио своју радњу у своме извештају, и да је све

казао шта је у ком акту, а шта је законо и шта не. А ако скупштина не верује одбору, ево акта, па нека их разгледа.

Мих. Јеремић: Што се тиче овог избора, ту немам шта да говорим, јер је одбор казао шта треба, и ја га подпомажем, само не бих рад био да улазим у препирку о томе, шта чине полицијске власти. Ја нисам познаво тога Бошковића до пре три године у народној скупштини и за све то време могу да кажем да је био између првих посланика, и из његове радње свагда сам увидео, да је радио у интересу народа и отаџбине.

Председник: Молим, посланиче, на ствар.

Мих. Јеремић: Друго имам да говорим што се узима нешто у поступак, кад се тиче противу избора некога посланика. Ту излазе полицијске власти, те неке примедбе чине, без права, а ја нигде ни сам у закону видео да то полицијска власт може да чини. Дакле ја држим, да кад је један изабран у једном крају или срезу да полицијска власт не може ништа износити, јер држим, да је то излишно, и сматрам, да се то не може узети за правило, па да се какав посланик на основу тога искључи из скупштине. Видим дакле, да сваки онај, који не ће да дели мишлење са полицијском влашћу, он свагда пада. Не мили ли полицијској власти, а она износи на њега ово или оно. Ја држим да по члану 47. противу једнога посланика нема нико да даје примедбе, осим народ, или сама скупштина има да реши. Полицијске власти, дају нам толико посла, да једва њихове замршене послове у слупштини расправимо (чује се: тако је, није друкче). Друго даје ми сумње мислити, да је од стране власти учињено и са осталим изборима, које сам саслушао. Видео сам, како се од стране власти на овом или оном месту чини, дакле то даје ми мислити, да је заиста било притиска при изборима. Ја бих желео, господо, да у будуће такве ствари расчистимо, те да власти не утичу на народна права. Ја држим, кад народ има права да посланика изабере у свом крају, онда он може и да зна, какав је тај човек у својој општини, јер свака општина познаје своје људе, да ли је ко рђав или не, т. ј. да ли има што, што се говори у закону да је противу њега; па кад га опет

вриме, ту нема полицијска власт ништа да ради, но само скупштина, па како скупштина нађе, онако има и да остане. Ништа бих још млого да говорим о томе, но ћу се ограничити. Иначе остајем, да је мишлење одбора на свом месту, и да је Бошковић посланик.

Министар председник: Г. Јеремић је сигурно превидно закон кад је казао, да полицијске вдасти немају права подносити жалбе противу неправична избора. Чл. 50. одређује ко има право жалбе. На ту између осталога каже се, и то, да то право имају и полицијске власти. Бирање народни посланика није само приватан интерес, него је и јавни, општи, и треба да има један орган, који ће у име јавног општег интереса заступати тај интерес, а тај је орган полицијска власт. Дакле не стоји то, да нема власт права; на против њено је и право и дужност да то чини. Осем тога овде је у осталом жалба и од приватних људи поднесена.

Ђурђе Ђоровић: Г. Рајовић каже, да нема ту списка бирачког, а ја му кажем, да то није нужно по закону, јер то се захтева за варош, а не за села.

Т. Милокановић: Ја кад сам пошо на скупштину видео сам и помоћника Радовића, где је комисија радила. Нашао сам га у општини Царинској. Дакле кад сам се јавио и поздравио, и кад га запитах, који је изабран у Лозници, каза ми, да је изабран Цветко Јездић. Ја га упитах, да ли је имало гласова за Бошковића, а он ми каза, махни се, Јоца Бошковић је човек, који хоће да прогласи ..... (Жагор.) Председник. Молим вас, на ствар немојте никога хвалити ни кудити. (Жагор). Дакле кад је знао помоћник Радовић, да је Бошковић на то ишао, требао га ја још онда ухапсити. (Председник. Не утичите у власт и у ред, него у права скупштинска.) Ја само кажем, што знам. Мишљења сам да је избор законит.

Н. Крстић: Овде председник скупштине изнесе сад два велика питања, о којима скупштина мора да размисли пре, но што ће да донесе своје решење. Једно је питање што се каже, да је г. Бошковић ухапшен у очи тога, кад ће да буде биран

за посланика, и да је то власт урадила, да спречи избор. Заиста ако хоће власт, и ако се може допустити, да власт учини овакву погрешку, овако прекорачење закона, онда за нас никакве ваљде немају уставни закони. Ако је могуће, да неко буде прав здрав затворен за то да не буде изабран за посланика, онда је страшна ствар, страшно стање у земљи; онда закони не вреде ништа, јер онда власти су свагда у стању изиграти закон; оне ће под неким изговором затворити онога, кога не ће да буде изабран за посланика, и тиме ће постићи своју цељ. Шта вреди поједином грађанину, што ће се после из затвора ослободити, пошто је неколико недеља провео у затвору? Шта вреди, што ће се огласити за невина, шта вреди, што ће се рећи: власти су погрешиле? То је дакле страшна ствар; ако заиста може да се збуде, да неко ни крив ни дужан дође у затвор. Па кад је то тако страшна ствар, онда се не може тек тако претрчати преко једне жалбе, у којој се о тој ствари говори; него треба да се учини извиђај, па да се види шта је у ствари.

Друго је велико питање, што одбор наводи, да само онај не може бити изабран за посланика, за кога је суд решио, да дође у затвор, разумевајући под судским затвором онај затвор, који неконе суд досуди. Ја држим, да је такво схватање закона некоректно, да то тако не може да буде. Узмимо, да је неко у очи избора убио човека, да је ухваћен у крађи, да га је власт уватила на делу, а међутим нашло се људи, који му дају поверења, и избирају га за посланика, власт га полицијска ставила у притвор, но суд још није ништа о њему изрекао, Па да ли би ко овде могао казати, да такав човек може бити посланик? Ја отуда изводим, да кад би неко због злочинства, или због преступа, које закон спомиње, ма од власти полицајне по довољним основима правним био стављен у притвор, да такав човек не би могао бити изабран за посланика на народну скупштину, и да би се избор морао уништити; на ми да о њему суд још није донео своје закључење. Но почем овде има да се с' једне стране сазна, има ли злоупотреба власти; јер се таквим злоупотребама могу поништити сви за-

кони, који су у земљи данас, и све законске гаранције за личну слободу, а с' друге стране опет могло би се учинити, да у скупштину дођу људи, који би стајали под сумњом, што се тиче њихова карактера, и који по томе не би су могли имати места у скупштини, — ја држим, да, само са поменутог гледишта пре но што дође питање о том, може ли се одобрити избор Бошковића или не, — треба, да скупштина нареди, да се учини у том погледу пространи извиђај, како би се сазнало, каква је то кривица, и имали основа по којима се оптужује? да се о томе чује и саслуша и орган владин, те да нам да о томе обавештења. Јер у случају, кад би било доказа, да је урадио Бошковић недозвољено дело, због кога би морао бити искључен из скупштине, ја налазим да тада не може ни доћи у скупштину; наће ли се пак да је власт прекорачила законе, и радила нешто самовољно, онда интересе земље и достојанство скупштине захтевају, да се чиновници дотични узму на одговор. С тога и мислим, да треба да се учини најпре извиђај, и да се скупштина задржи од решења, да ли је овај избор законит или не.

Известилац Ковачевић: Бранећи мишљење одборско имам да одговорим на разлог г. Кретића то. Одбор ништа друго није руководило, што је казао да је избор Јов. Бошковића законит, него тачка 5. чл. 18. закона изборног, која каже: који се налази у затвору или притвору судском, због злочинства или преступа споменутог у тач. 3 и 4. А 3. тачка гласи: „који су осуђени због злочинства, за време док се не поврате у права." Тачка 4. гласи: „који су осуђени због преступа, који доноси губитак грађанске части, за време док траје губитак права." Дакле је овај члан тако чист, јасан, опредељен, разговетан, да не може бити каква извртања, и одбор није могао никако казати да је избор незаконит, а то га је тај члан руководио.

М. Брачинац: Господо народни посланици! Ви знате пре о оном Раденку Драгојевићу из Зајечарског среза, који је само из недостатка доказа ослобођен, па нисмо хтели да дође у скупштину. Сад хоћете да примите човека, који је у притвору. Његово дело не знамо какво је. А ви знате да по самим за-

конима нужно је најпре код среске власти да се испита ако је кривац из среза на се спроведе начелству, ако је из окружне вароши онда суду, па може бити да је он данас већ суду предат. Ви хоћете да примите човека, за кога се не зна за што је ухапшен. Ја сам за то, да се не прими да дође овде у скупштину, док се не види шта је тамо, и каква је његова кривица.

М. Кујунџић: Не радо узимам реч, господо, да говорим о ствари, која се у главноме тиче личности појединаца, јер држим, да је код нас и сувише владала политика личности, и непријатно би ми било, кад би ми ко пребацио, да улазим и сам у такву политику. Али овде има једна ствар, која по свом замашају дубоко засеца у положај, и управо у живот и мој и осталих мојих другова, поштованих посланика, не само као скупштинара него као и чиновника. Морам признати, да је жалостан призор, који нам за ово неколико времена, од како се састасмо на скупштини, у јавним актима, у којима се показује криво разумеваље закона, износе на видело неке и неке полицијске власти. Не смо ли ту скоро пред собом имали извештај званичан окружне власти, у коме се тврди правце, да су људи узимати на одговор, и то одговор *кривични*, да су узимати на протокол, само с тога што су се договарали, хоће ли доћи на биралиште. Господо, ви знате шта значи у нашим окружним варошима кад се ко узима на протокол кривичне истраге. Не смо ли видели, да сам срески старешина, сама власт среска тужи се управо у јавном акту, како је неко од одборника казао: „слободно је, људи, бирајте по својој савести", па јавно вели, ја сам им говорио, да не бирају овога него другога! И пошто смо најпосле одлучили овде у средини скупштине, да се на једном месту и то у Јадру подигне истрага, шта видимо данас? Видимо, господо посланици, онакав исти призор, какав смо овде већ житосали, и за какав смо мислили, да се не ће више јављати. Ми видимо да се кандидат за скупштину хвата, на три четири дана пред избор, и да иста полицијска власт, која га је ухапсила, да та иста власт објашњава народу, противно јасном смислу закона, да он не

сме бити биран за скупштинара. Шта видимо даље? Видимо да се полицајна власт позива на незаконитост избора, с тога, што је при избору одбора било *више* од 20 повереника; какво недостојно извијање! Ни један човек, који има здраву памет, не може мислити, да онде, где 30—40. повереника дају свој глас, може бити незаконитости, с тога што их има више од онога броја, који закон као најмањи прописује.

Али, господо, то још није све, то је још мало према оном, што хоћу сада да наведем и што карактерише ово цело дело. Овде се на записнику самог одбора бирачког спомиње, да је записник, кога је одбор бирачки установио, да је тај записник неуредно начињен. Доиста, у њему ни је побројано попешто, што се у осталом врло лако видети може из приложених аката, само што није завршена нека *писарска* форма. Али што је главно, што ви не знате, то је да на истом том записнику, који би се само са три речи могао *исправити*, да на истом том записнику видимо потпис човека од закона, видимо овде, господо, потпис чиновника Мате Радовића, који напомиње само да није записник удешен како ваља, али неће да каже шта је неудесно, него оставља за после те да поквари сам избор. Ја држим, да такво небратско понашање нас чиновника, да је оно управ довело, те не можемо рачунати на поштоваље и љубав народа, а држим да са тим поштованьем према чиновнику, страда и поштоваље према власти. (Чује се: Живео-Тако је). Опростите ми, господо, што сам говорио овде више можда као чиновник, него као скупштинар. Али у исто време, има једна ствар, за коју држим да се нас скупштинара правце тиче. Дело, због кога је ухапшен изабраник Јадрански, то дело, по сведочанству самих аката изборних, за која је знала полицијска власт, а знала је по томе, што их спомиње, то дело, господо, у главноме има везе са скупштинском радњом. Ево у жалби, коју подноси одбор, у жалби Павловића, Стевановића, Терзића и Негића, стоји ово: „дознали смо, да је Бошковић стављен у притвор за то, што иде да се садањи ред и облик владавине у Србији промени, и да се на скупштини прогласи република." Шта значи то, господо? То значи, да је ова скуп-

штина тако састављена, да треба да се појави само један човек, па да направи преврате. Ако је доиста у тим речима кривица Бошковићева, ја бих пре дозвао лекара да испита стање мозга ономе, који би при данашњем стању нашем ово тврдио, но што би то држао за какву опасну ствар, коју би требало мером насилном спречити. То је моје мишљење, а држим, да и цела скупштина, за коју знам, на каком се земљишту овде састала, да ће бити у томе сагласна са мном. (Чује се: Тако је.) Господо, нека ми буде овде допуштено приметити само то, на страни и по страним новинама, а по извештају људи, који су нам непријатељи, за то, што хоћемо да живимо као жив народ, видимо, да се непрестано говори о неким смутњама код нас. Ја, господо, допустите ми да искажем, ја држим, да нико други није узрок овоме нагађању, нико други није то створио ни изнео на вашар, него *наша ситна полицијa*. (Чује се: Тако је).

Молим вас, имао бих одговорити у неколико и на оно, што је посланик Крстић изволео приметити, као да је све једно: притвор судски и притвор полицајни, и да се може догодити и. пр. да је неко због убиства у притвору. Имам да приметим да се често догађа, да су људи због убиства у притвор стављени, па често се за њих доцније на суду докаже, да су били потпуно невини. То је само једна примедба на оно, што *може* бити. Али *овде* сви, па и сама полицијска власт тврди, да је учињено просто, неко политично злочинство, и то такво које се тиче дела, које би требало да се изврши на скупштину. Шта има ту више да се разматра!?

С тога обраћајући с једне стране пажњу г. министра унутр. дела, кога познајем као човека вољна, да сатре у корену сваку прекомерну ревност полицијске власти, на штету закона, обраћајући дакле озбиљно пажњу његову на овакве појаве, у исто време слажем се са одбором, да се Бошковић прима за посланика и предлажем ово:

Ако је доиста у ствари, као што се из изборних изјава види, да је Бошковића дело, због кога је у притвор дат, у вези са самим *скупштинским радом*, да се нареди, у име

самог достојанства скупштине, у име тога, да се не мисли, да ее она плаши једнога човека, да се нареди, да се одмах пусти, да се из слободе брани, и у скупштину да дође.

Ако пак, према природи самога дела некако то не буде могућно, онда да министар унутр. дела изволи наредити, да се од данас за пет дана, јер више има од 15. дана како је Бошковић у притвору, да се за пет дана његова ствар сврши и да се за суђење спреми.

У исто време, нека ми је дозвољено да предложим, да се чиновник, који је противно закону објашњавао закон народу, који је тиме слободу избора спречавао, који је у исто време онако небратски према народу поступао, да се тај чиновник, према члану 71. изборног закона у коме стоји, да онај, који претњом, спречава слободу избора, да се тај чиновник узме одмах под суд. (Чује се: врло добро.)

М. Марић. Ја мислим, господо, да ову ствар треба одвојити. Притвор г. Бошковића, избора се ни мало не тиче. Ја мислим, да видимо, да ли смемо погрешити противу чл. 59. и 67. изб. Закона. Што је гласање свршено у $2^3/_4$ то је мала погрешка, али је опет и то формална погрешка. Кад се по чл. 18. сматра судски притвор као важећи, а не као полицијски, онда и наређење горњег члана морамо поштовати. У ствари пак морамо одвојити избор од притвора, јер то нема никакве везе, — свршено никакве везе; него цела је ствар у томе, да ли ћемо преко ових власти прећи, па онда да решимо, да ли може доћи у скупштину или не. Дакле ово треба одвојити. И држећи се формалног прописа закона чл. 59. и 67. треба да кажемо, хоћемо ли погрешити противу чл. 59. и 67. изб. закона. Ја држим, да, ако смо у другим приликама поштовали формалне прописе закона, да ће мо и овде. Дакле ја предлажем то, да се питање о притвору г. Бошковића одвоји од избора, пошто нема никакве везе с тим.

Министар председник: — Г. Марић изразио је и моју мисао, кад је казао, да то, што је посланик Јадрански у притвору, нема никакве везе са питањем о правилности истог избора. Посланик Јадрански није у судском притвору, него у

полицијском. Ма да би се могло у неколико и то мање подржавати, да се под изразом „судски притвор“ разуме притвор сваке власти — јер у нашим законима на више места употребљен је израз „судски“ у место израза „власти“. Али код свега тога ја се слажем са мњењем одбора и мислим, да је правилније и основаније оно схватање, које под „судским притвором“ разуме само судски, а не и полицијски притвор. Овако схватање даје веће гаранције посланику, јер на сваки начин више је вероватности, да ће ко бити крив, кад је у притвору судском, него у полицијском. Јер, о притвору судском решава колегијум о правици, докле о притвору полицијском решава једно лице и то обично неправник.

Што се тиче питања да ли је г. Бошковић крив, то само пресуда судска може показати. А дотле ми сви треба да сматрамо и морамо сматрати да је он прав. Овако се мора у сваком случају сматрати, али у овом случају још пре. Ја вам нећу претајити, да сам и ја сам толико посумњао, кад сам то дознао, да сам тамошње власти опоменуо, да буду веома смотрене, и да пазе да не буде ту подметања; толико ми се то невероватно учинило према моме познавању г. Бошковића.

Но нама је тешко и немогуће одавде оценити умесност или неумесност поступања тамошње власти. Доказну снагу оних доказних средстава, на којима власти оснивају своју радњу, може оценити боље онај, који све то изближе познаје и оцењује. Тако н. пр. нама може изгледати сведоџба једног сиромашка чиновника сумњива, али такав човек може бити карактеран, и ко га познаје, може његовом говору јаку доказну снагу придавати.

У осталом, кад год се једне извесне природе докази појаве, власти су дужне истрагу одмах почети и несмеју пропустити.

Нико не сме власти ту истрагу зауставити. Примећу г. Кујунџића, да треба са истрагом питати, ја подпуно усвајам и учиниће се у томе што се год може.

Још имам да кажем неколико речи на говор г. Кујунџића. Он рече да је ово дана било призора, да су људи узимати на одговор за то, што су се разговарали, хоће ли ићи

на биралиште или не. Ја мислим да је то немогуће и да није истина. Ја бих молио да г. Кујунџић покаже случај и докаже. Мени је познато, да су неки за несвесне доказане истуне осуђени, и који се против тога жале. И ако се стане веровати простој жалби и ономе који је осуђен, онда би требало из казнених завода од 100., 90—95 отпустити, јер тешко да ће и 5—10. њих признати да су криви.

Ако ће се веровати пријатељима осуђених, онда опет од свију осуђених биће их врло мало, који не ће бити проглашени за невине. Но можели се пријатељима веровати. Пријатељ неспособни су и за судије и за сведоке. Још рече г. Кујунџић, да су се опет поновили призори у Јадру они исти, који су се збили у Октобру месецу прошле године.

Г. Кујунџић говори као да би то, што он наводи, била доказана факта. И пређе и сада постоје само тужбе. Истрагом тек има се видети, да ли је тужба основана, и да ли заиста постоје дела, која се наводе.

Ја бих молио, да се разликује тужба од доказаног факта, и да се ово двоје не мењује једно с другим.

Што се сада законитости избора тиче, избор је законит, ако је рађено онако као што закон прописује, а незаконит је ако тако није рађено.

Сад је питање, је ли рађено онако, како закон прописује. У члану 59. изборног закона каже се (чита):

„Примање повереничких гласова продужиће се цео дан, докле год има повереника да гласају.

Ако у 4. сахата нема на месту никога више, који није гласао, одбор ће решити и прогласити повереничку скупштину за свршену“.

Дакле, по закону тек у 4. сахата има се закључити радња изборне среске скупштине, и то под условом, да никога од гласача ту нема. У ствари ми видимо да је у овоме случају радња изборне повереничке скупштине закључена у 2. сахата и $^3/_4$, дакле не онда, кад би по закону требало да буде.

Но има једна поставка, у којој би изборна повереничка скупштина могла и раније закључити радњу, а та је: кад би

били гласачи сви, који имају права гласати. Али овде се признаје, да нису сви гласали. Каже се да није гласао само један. Па и да је тако, опет је радња незаконита. Но не може се ни рећи, да само један повереник није гласао. Откуда се то може са извесношћу рећи. Записник је тај доказ о томе, колико у једном срезу има повереника, колико је њих дошло и гласало. Овде нема никаква записника. И ово је друга противзаконост. Чланом закона о пословном реду, 67. зактева се да се састави записник са извесном садржином. Тај је записник основ пуномоћју, основ за решавање правилности избора. Он је једини доказ за све то.

И пошто записник нема, онда нема ни доказа за све то.

Према овоме радња изборне повереничке скупштине у Јадру противна је члановима: 59 и 67. закона о пословном реду, и као такова незаконита је.

Накратко, господо, мени се чини, да је ствар и сувише јасна, и сувише чиста. Закона су наређења чиста и јасна, каква треба да је радња изборне скупштине. Радња при избору овоме, који се сад претреса, противна је томе. Избор је незаконит, и као такав, ја држим, да не може важити.

У осталом, ја сам мислио, господо, да сам ово био дужан да вам напоменем и кажем као орган владе, коме је дужност да пази на јавне и опште интересе. Што се тиче пак посланика Бошковића, он ако није сад изабран, биће доцније; јер он има за се, као што се види из акта, такву већину да ће опет бити изабран. А за мене је то још и изван питања хоће ли доћи посланик јадрански или не, — за мене је само питање то: је ли његов избор законит или не?

М. Кујунџић. — Ја молим само за неколико речи. Мене је господин министар у неколико рђаво разумео. Кад сам говорио о неким радњама полиц. власти, нисам се данас нигде упустио даље изван овог овде стола и изван *акта, која су предамном*. Ја сам говорио о ономе што је овде, једном већ изнешло на видик приликом претреса првог избора у Јадру, и избора у Јагодини, које смо изборе поништили. — Тада смо чули и дознали да су људи узимани на кривични одговор што

су се договарали кога ће да бирају. Што се пак тиче овог новог избора у Јадру, ја остајем при томе, да је донекле тај избор жешћи него и они други, јер ја ударам нарочито на ову ствар — кад један посланик, кад свестан човек јавно говори и писмено тврди, да је он и до сада делима својим као посланик и као грађанин показао да срцем и душом љуби свог владаоца и кличе у акту који је јаван, *живео кнез!* — није ли онда сам полицајни чиновник изазивач и кривац који *силом* натура људима друкчије мишљење! И кад народу, који некога бира, кажу за овога, да хоће преврат и не знам шта, па тај народ и опет даје глас свој за тога човека, — онда шта излази из тога? излази, да и народ хоће оно, што сама полиција силом натурује његовом изабранику. Зар овакво подметање незаконитости није претња? — Због тога сам и казао да се полицајни чиновник који је поступио онако казни према члану 71. изборног закона и тражио сам да се узме под суд.

Известилац А. Ковачевић: — Ја бих као известилац имао да објасним још и то и да кажем за што је одбор односно онај једног повереника, који није дошао на изборну скупштину те дао глас, донео закључак да је избор законит. Ево шта. Тај један бирач није дошао. Па и да је дошао шта је, шта би учинио? Ништа. Нека се придружи коме хоће, нека да свој глас за кога хоће, опет на ономе, који је изабран, било би више гласова. Одбор је сматрао то овако. Једна ласта, не чини пролеће. Кад полете ласте па у путу једна падне и угине — ништа за то, друге ће доћи и огласити пролеће. Заиста. — Што се тиче тога да нема уредног записника и то, господо, не чини ништа. Има акта о ствари тој па лако је из њих начинити записник. Шта би н. п. значило кад би на један астал поставили све златно посуђе, све златне тањире, ни би опет само ако нема јела, гледали гладни у њих.

По томе овде је одбор сматрао да је извршио све, што треба извршити по закону. Из акта се види, да је све, што треба по закону испунити, испуњено. А што један није дошао и жале се о томе има закон. — Дакле одбор није могао кад је то све прегледао што у актама има и кад је извео извесне

чланке закона у своме извештају, није могао казати, да је оно незаконито, што је законито. Ина, господо, здрави разум у човека, на који мора да се ослања. Тај разум, та свест не да се помрчати ни чим.

Министар Председник: — Ако би тако било да један не чини ништа, онда ни два не чине ништа, онда ни три нечине ништа јер је разлика између 2 и 3 у 1. Па тако исто ни четири ни пет, ни шест и т. д. не чине ништа. Онда би морали доћи до те последице, да чим се за кога да половина и један глас више да онда не треба ништа више радити, но можемо ићи кући. Тој последици води ваша полазна мисао. Ако то можемо примити онда је тврђење г. Ковачевића исправно, не можемо ли, као што неможемо, онда је тако сматрање погрешно.

Велко Јаковљевић: Ја сам био у мањини у том одбору. Господин Јоцо Бошковић, он је у притвору због злочинства, а што је хтео република да се заведе и што је хтео да погази устав, на који је сам потписан. Зато ја писам, господо, никако тога мњења да он долази докле га пресуда не би прогласила за невина, јер онда могао би овде доћи и онај, који је убио човека. Док се пресудом не докаже да је он прав, дотле га не треба пуштати у скупштину, а ми сад нисмо надлежни оцењивати, је ли он крив или није, него то је суд надлежан.

Илија Стојановић: Оно писмо господина Живојина Јовановића секретара начелништва, — као полицијског дакле чиновника, има везе са овим избором Бошковића. Из писма се види да је полиција била свакојако против тога да се гос. Бошковић за посланика изабере. С тога ја сам за то: Пошто је избор Јездића мало час одложен од решавања, док се повереник владе не саслуша, то предлажем да се решавање и о овом изабору Бошковића одложи, па после о обојим да решимо могу ли остати посланици или не.

Председник: Молим вас, сад о писму није реч.

Илија Стојановић: Али отуда се увиђа притисак полиц. власти. Дакле нека се извиди најпре како стоји ствар са оним писмом, па онда да видимо шта ћемо.

Председник: Овде се тражи само то да се дозна је ли изабор био законит или није. О томе говорите а ништа друго. Кад дође оно друго на ред онда ћемо говорити. Дакле ви се у томе смислу изразите.

Илија Стојановић: Ја сам се изразио и казао да се одложи. (Чује се: и ја сам за то.)

Мијајло Лазаревић: Господин предговорник објашњавао је односно изабора г. Бошковића да је он законит и уместан. Ми смо саслушали овде и објашење господина министра који вели, да овде није закон испуњен. И, пошто је задатак сваког Србина, а нарочито још скупштине, држим да не ће бити овде ни једног од господе посланика тако занети страстима да кажу да је избор овај законо извршен, јер ту би се могло нама пребацити да утичемо на избор посланика, а то нека буде далеко од нас. Може бити да има више посланика овде, који то знају да је избор свуда код нас извршен, без икаква утицаја од власти. Сад што се каже да је тамо тога било, ја не верујем да је и сада то бити могло. Можда је неки нижи чиновник, или практикант хтео тим да се препоручи. Но види се јасно, да овде при изабору г. Бошковића нису заиста извршена законска наређења, јер није спроведен тамо ни један записник са актима, те не знамо како је избор текао и колико је било бирача, као што треба тамо да се означи и зна и свака општина. Тога нема. Дакле управо није извршен члан 67. изборног закона. Господа одборници, нарочито г. известилац, у колико сам могао приметити, узели су површно па су казали, да је законит избор, и ако је пре законог времена закључен и није један човек гласао. Али, господо, кад то није учињено, и кад једног или два нема да глас даду а закључи се гласање, то је онда учињено нешто преко закона. И према томе ја држим да за то, што није испуњена форма законска, што није испуњен закон о изабору, да се не може сматрати да је избор г. Бошковића законит, него да је незаконит. Ван тога ја мислим да у томе срезу, и ако не познајем поштованог г. Бошковића — има других људи, и зар нису могли пре изабрати кога другог но г. Бошковића, који и не живи у селу већ у Лозници. Него из

тога види се да мора бити нешто, за што они баш навалују да њега изберу. То показује, да се у том срезу тако јако развила свест да траже посланика из вароши.

Што се тиче тога, још ово ћу да кажем. Ја држим да њега ни скупштина не би могла примити за посланика. Тамо се тврди да је он ухапшен за неке речи, које су доиста опасне за нашу државу. Може бити сад да је он ту кривицу, за коју је ухапшен и под истрагом стоји, учинио, а може бити да није, но да је нешто друго ту узрок. За што би ми хитали да сада то пресудимо шта је. Ја мислим да ми оставимо тај избор као неважећи док се не види за што је гос. Бошковић ухапшен и хоће ли га осудити суд. Па, ако видимо да није крив, ако се то докаже судском пресудом, онда га разуме се можемо примити у скупштину као посланика, ако се изрекне да је избор законит био.

Председник: Ви нисте изреком исказали оно, што је у дебати т. ј. да ли сматрате ви да је избор био законит или незаконит.

Мијајло Лазаревић: Овим мојим говором хоћу да кажем: да није испуњен закон о изборној скупштини, пошто није било списка бирача, а и сам избор његов није законит, с тога ми, као скупштина, која као врховна власт треба да се увек држимо законитости, и не можемо казати да је избор законит.

Аксентије Ковачевић: Ја као известилац одбора, имам да одбијем ту осуду гос. Лазаревића, што каже, да је одбор летнице прешао преко тога избора. Сигурно г. Лазаревић није упамтио да је одбор лено све тачку по тачку побројао, шта сматра за погрешно и незаконито а шта за законито и неумесно; на због тога неможе се узети, да је одбор летнице прешао ту ствар, као што он каже, и да је отуда нешто учињено, што није у своме реду.

Рајевић: Кад сам мало час говорио о томе, да држим, да је избор незаконит г. посланика Бошковића, ја нисам разложно завршено, и нисам основао на закон оно, што сам казао, а г. Боровић, био је тако добар да каже, да не знам шта говорим и да сам основао на оно, што у варошима а не у селима бива. Међу тим ја држим да то није тако, јер ево шта закон каже у чл. 54: повереници сваке поједине општине у у срезу дужни су са председником, под председништвом кога је бирачки збор држан, или са писмом одбора бирачког да дођу у место које је означено за изборну среску скупштину тако, како ће се рано из јутра у дан књажевим указом одређен ту наћи. Тако искупљени сви повереници из свију општина у срезу састављају среску повереничку скупштину, која има изабрати посланике за народну скупштину.

Овој скупштини у почетку радње сваки председник општинског бирачког збора представиће: колико у његовој општини има свега бирача, колико је дошло на бирачки збор и гласало, колико је и која су лица изабрата за повереника.

Сад да прочитам чл. 67., у коме је казано: по свршетку избора, одбор ће написати записник повереничке скупштине у ком ће назначити:

1., кад је почета и кад је свршена повереничка скупштина;

2., колико свега повереника припада на срез колико их је доиста дошло на повереничку скупштину;

3., колико их је и који су бирани, колико је који од бираних добио гласова и које је и како одбор огласио за посланике и т. д.

Кад дакле доведем у свезу та два законска наређења, ја држим, да је непремено нужно, да буде или писмено или умесно казано, колико је бирача било и који су то повереници, који су бирати, то треба да буде констатовано у самом том протоколу, а то с тога, да се зна, да је свака општина била представљена са толико и толико лица. Није то законодавац забадава наредио, него је тиме хтео да даде гаранције за вршење права грађанских, како личних, тако и других права, и када то није испуњено, држим да је заиста повређено право грађанско у овим јавним пословима.

Према томе, држим да је избор незаконит, и ову незаконитост не може скупштина да брани и својим гласом озакони, ако не ће да гази закон.

Ђурђе Ђоровић: Ако г. Рајевић мисли да нема бирачког списка, нека му тај одбор преда на реверс списак па нека види. (Жагор).

Адам Богосављевић: Јован Бошковић, је чувен као најбољи народни посланик и на свима досадањим скупштинама најбоље је заступао интересе народне, за то је природно, а и близу памети да полицији према данашњој бирократској системи не иде у рачун да такав човек дође у скупштину, шта више, она би употребљавала сва средства да тај човек не дође на скупштину. (Жагор).

Председник: Молим није реч о томе. (Жагор. Велика узузрујаност). Молим, ја вам не могу дати реч за то, овде није реч о оправдању или куђењу другога, него молим вас пређите на ствар, или вам закраћујем реч.

Адам Богосављевић: Ја држим, да је он законито изабран, јер више вреде они бирачи, који су га изабрали док је он био у апсу, него она четири сведока, који сведоче противу њега. Ја сам дакле за то, да се он позове у скупштину, и да се ма како било, на јемство или друкчије, из затвора пусти, као што г. Кујунџић каже.

М. Марић: Имам опет да кажем то, решење скупштинско о важности избора Бошковића, не сме се одложити, то мора бити одмах још данас решено, јер ми најпосле, немамо право, да то одлажемо из овога или оног узрока, јер немамо да узмемо посланика једном срезу. Кад би имали што да очекујемо, онда би могли одложити, а овако кад немамо шта да очекујемо, не можемо ни одлагати, јер најпосле његов затвор нема никакаве везе са избором.

Ако пак има случаја тога, да је кривица до власти, онда нека се учини предлог министру унутрашњих дела, да се учини истрага да се ти људи уклоне или да се ма како избор сврши сасвим слободно и без утицаја полиц. власти; т. ј. ако скупштина мисли, да то треба учинити, она може да даде своје мишљење а мислим да ће министар држати рачуна о томе. Дакле, затвор нема никакве везе са изборомъ ми имамо све у тужбама и по томе можемо решити, да је избор г. Бошковића незаконит, јер се погрешило противу чл. 59. и 67. изборног закона скупштинског. Ствар је и сувише јасна, и ја мислим, ко год хоће да се држи закона а да га ни најмање не погази, тај мора казати то исто, што сам и ја казао. У осталом људи ако су показали толико свести да су га изабрали са толиком већином, они ће га опет изабрати, и ја држим да пређемо на гласање па ћу и онда казати да је избор незаконит, пошто је погрешено противу чл. 59. и 67. изборног закона скупштинског. (Жагор).

Милија Миловановић: Из свега до сад што је говорено о овом посланику, неки су говорили да је законит, а неки незаконит, ја с моје стране велим, да је законит и да морамо одмах позвати посланика у скупштину, и да не дамо власти да она одсеца над њим чини.

Председник: Узмите реч натраг.

Милија Миловановић: То је било на више места такав притисак.

Председник: Молим, ви не смете вређати власт, узмите реч натраг.

Милија Миловановић: Добро, узимам реч натраг. Али опет мислим, да је избор по закону учињен, и да га треба примити у скупштину. (Жагор. Чује се: да се гласа.)

Потпредседник Грујић: Што се тиче тога питања може ли се одложити решење о овој ствари, или не може, јасно је, да може скупштина одложити ако хоће и ако влада на то пристане. Но, ја држим да не треба одложити. Ствар је цела у томе, је ли избор законит или не. Једни кажу да јесте, а други кажу да није. Одбор, који је испитао ту ствар, он је нашао: да је избор законит, а уједно је и навео оно, што се примећује противу законитог избора. Ту је навео неке формалне погрешке, а неке погрешке и материјалног закона. Ове погрешке одбор је нашао, да ни су такве, да је због њих вредно уништити избор. Ја држим да од тих прописа, који се тичу формалности има прописа, који су тако апсолутни, да се морају испунити под условом поништења онога, што је противно урађено. Има други, који се тичу прости формалности, и нису

прописани под условом уништења, где дакле остаје скупштини да реши просто по нахођењу. А већ знамо да по члану 47. скупштина у сваком случају решава, јесу ли избори законити, или не.

Што се тиче ових других формалних погрешака, ја се ослањам на одбор и усвајам потпуно мишљење његово.

Истина у закону не стоји опредељено, него се у науци разликују таки формални прописи под условом уништења, од прописа, којих испуњење стоји до оцене онога, који има ствар да решава у последњем степену, као што је овде народна скупштина.

Према таквом стању ствари, и кад човек узме да један срез стоји без посланика од 8. Новембра до сада, и као што знате у почетку, због чије је то кривице било, да ја не понављам, ја мислим, што се тиче тих погрешака, да скупштина може не газећи закон, да огласи да избор вреди. Остаје друга једна погрешка, погрешка противу материјалног закона, преко које ни скупштина не би могла прећи да у ствари стоји. По чл. 18. тачке 5: — посланику који би у време, кад је биран, био у притвору судском за тамо означено дело не би му вредно избор. Да је дакле изабрани посланик јадрански био у време избора у судском притвору за тамо означено дело, скупштина не би могла прогласити избор за законит. Јер у овом члану врло је јасно казано и не може бити никакве сумње. Ја мислим, да се то не може двојако да толкује. Овај је закон сасвим јасан, сваки од нас зна шта је полиција а шта суд, шта је судски а шта полицајни притвор, не може бити ни код кога никакве пометње у томе. Дакле ја мислим, да је ова тачка довољно јасна, а и одбор се је уверио, да овај посланик кад је изабран, није се налазио у притвору судском него у полицијском, дакле вреди његов избор и тако отпада и последња примедба о овом избору. Тако ја налазим да одборско мишљење може да се усвоји, и да треба да се усвоји, и да треба да се избор огласи за законит.

Једно само имам да одговорим г. Крстићу. Било би заиста жалосно наше законодавство, ако би тако стајало, да

због тога, што би ми огласили, да какав човек који би био у притвору полицијском за злочинство, као што вели за убиство у време притвора, да какав човек после као посланик мора седити у скупштини, и да се не може судити. Али по закону није тако.

Ако противу посланика, кога је избор оглашен за законит има да се учини нека истрага за дела, која су казнима, тражиће се одобреље од народне скупштине као надлежне власти, и скупштина ће извидети ствар, и онда тек може бити места тражењу акта извињаја, те да се боље сазна, да ли да се да или не да тражено одобреље за поступак противу посланика. О томе имају наређења јасна у члановима 72, 73. и 74. устава. Дакле, ово сам хтео у толико да споменем, да не стоји то, што г. Крстић каже, да би ми морали држати у скупштини људе, који би требали да су код власти под истрагом.

По овоме, ја завршујем моју реч с тим, да усвајам мишљење одбора, да се избор огласи за законит, а последица је тога та, да посланик дође у скупштину (чује се: врло добро). А, ако власт има таквих узрока да га и даље држи, на тражи одобреље, онда ћемо ми по чл. 72, 73 и 74. устава решити има ли места његовом затварању или не, па свршен посо. Дакле ја гласам за мишљење одборско. (Чује се: да се гласа).

Један. Молим вас, како је питање.

Потпредседник: Ја мислим, да се постави питање, усваја ли се или не предлог одборски. (Жагор). Разумите ја мислим тако а г. председнику припада да постави питање, а скупштини да га усвоји или не.

Рајевић: У истини ја држим. (Жагор, прекидају га у говору: два пут си говорио, немаш више места да говориш, немаш речи, седи).

Председник: Ствар је довољно изцрпљена. Довољно је било говора о томе. Молим вас г. Рајевићу, доста је говорено, ви сте већ два пута говорили, не може те више (Жагор велики).

Ствар се цела своди на двоје, хоће ли остати извешће одборско, или не. Са овим је претрес свршен, сад ћете се прозивати.

Потпредседник: За што би се губило време око прозивања кад би боље то било седењем и устајањем решити; осим ако влада жели да се гласа поименце, онда по закону мора се.

Министар Председник: Кад је питање о томе, да ли је радња сообразна закону или не, онда мислим треба да се гласа појединце.

Потпредседник: Пошто влада хоће да се појединце и поименце гласа, онда се по закону и мора тако гласати.

Рајевић: Ја молим г. Председника да положи питање, дозвољава ли ми скупштина да говорим по трећи пут, или не (Белики жагор, вичу: не дозвољавамо).

Министар Председник: То је све после свршеног рада за то о томе више не може разговора бити.

Председник: Молим вас, одредите два контролора (Чује се: није нужно, ми имамо поверења у секретарима).

На добро, хоће ли гласати они, који нису још положили заклетву (Чује се: не ће, они морају на ново полагати заклетву).

Питање је дакле, је ли избор законит, или не, сматрали скупштина за законит, или не; усваја ли скупштина мишљење одборско, или не?

Потпредседник: Питање је дакле то, усваја ли се предлог одборски или не, а можемо упсти и овако, је ли избор законит, или не законит.

Настаје гласање.

Председник: Молим вас саслушајте исход гласања, г. секретару прочитајте.

Секретар Кујунџић: Гласача је било свега сто. Од ових гласали су 69. за 27. против, а четворица су се уздржали од гласања

Председник: Дакле, избор је законит.

Са овим је седница свршена, а састанак се заказује за сутра у 8 и по часова. Дневни ред после подне ће се огласити.

САСТАНАК XII.

У Петак 17 Јануара 1875 год. у Београду.

Председавао потпредседник

Јеврем Грујић.

Присуствовали су министри: председ. министарства, министар унутр. дела, министар просвете и црквених дела, министар финансије и министар војни.

Почетак у $9^3/_4$ часова пре подне.

Потпредседник: Састанак је отворен. Прочитаће се протекол јучерашњег састанка.

Секретар Петар Телић: Чита протокол XI. састанка.

Потпредседник: Има ли какве примедбе против протокола? (Нико се не јавља).

М. Марић: Ја имам. Ја сам казао притвор Јована Вошковића нема никакве везе са изборм, и не тиче се овде скупштине, а не избор сам, као што је тамо написано.

Министар председник: Тамо се вели да сам ја казао, да се не може претресати та ствар о избору Јездића без одобрења владе. Није тако. Ја сам казао да се не може улазити у претрес, док се не саслуша влада или њен повереник, а не док се не би добило какво одобрење од владе. То нека се исправи.

Потпредседник: Прима ли секретар исправку? (бива). Има ли још ко да што год примети? (ћуте). Дакле протокол је усвојен.

Сад имамо нешто ново да саопштимо што долази после протокола. Скупштини је предато пуномоћије од г. Јована Мариновића, који је постављен за књажевог посланика на скупштини. Мислим да то пуномоћство предамо на преглед одбору за молбе и жалбе, који је и она јуче прегледао. (бива).

Сад има неколико телеграма, којима су посланици молили за одсуства, и који треба да се саопште. Молим да их саслушате.

Секретар Кујунџић: Чита депешу посланика Милосава Трифунца и депешу Алексе Стојановића, којима су молили за одсуство.

М. Трифунац: То је било још пре.

Потпредседник: Јесте, и сад се само саопштава. (Чује се: добро).

Изволите сад саслушати неколико телеграмских жалби.

Секретар Кујунџић чита жалбу из Ужице, у којој се вели да је избор посланика био незаконит, јер је прекидан.

Потпредседник: Упућује се одбору за молбе и жалбе, који је и до сад те ствари прегледао (бива).

Секретар Кујунџић: Чита депешу, којом Јефрем Борковић и још неки моле, да се учини те да помоћник Матија Радовић не врши дужност среског старешине у Јадру, где је не законит избор извршен.

Потпредседник: И ово се упућује одбору за молбе и жалбе (бива).

Секретар Кујунџић: Чита молбу да се што пре учини извиђај о злоупотребама при избору у Јадру.

Потпредседник: Одбору за молбе и жалбе (бива).

Секретар Кујунџић: Чита депешу Кате Ђикића из Јагодине, којом се жали, што јој је власт приликом избора посланика у Јагодини сина ухапсила, и што је не пушта да се са њим састаје.

Подпредседник: Истоме одбору за молбе и жалбе упућује се и ово (бива).

Срета Поповић: То нема никакве везе са изборам.

Потпредседник: Али жалба је, господине, и за то се упућује одбору за жалбе.

Даље. Сад има једна интерпелација на г. министра унутрашњих дела. Жели ли скупштина да је саслуша? (Чује се: жели).

Секретар Кујунџић: Чита интерпелацију Јована Јуришића, Нешка Витомировића, Ђоке Богићевића, Ђурђа Ђоровића, Ранка Вилотијевића и још неколико посланика, којом питају г. министра за што се г. Матија Радовић и сада још као помоћник начелства јагодинског задржава у Јадру да дужност среског старешине врши, кад је и пре при избору било неправилности у томе месту, где је и пре он био, па и сада тако исто.

Потпредседник: Ова се интерпелација ставља на сто министарски (бива).

Сад има интерпелација друга. Желите ли да чујете? (Чује се: желимо).

Секретар Кујунџић: Чита интерпелацију, којом Милош Глишић и још више посланика питају г. министра унутрашњих дела, хоће ли се ова предлози, које је министарство при одложењу скупштине обећало, изнети пред скупштину, и кад, као и то, за што до сада нису изнети, кад су други предлози већ предати скупштини.

Потпредседник: И ова се интерпелација ставља на сто министарски. (бива).

На реду је интерпелација г. Сретена Поповића. Хоћете ли да чујете? (Чује се: хоћемо). Изволите г. Срето прочитати.

Срета Поповић: Ова је интерпелација на министра финанције, али не на овог министра финанције, већ на све, који су били, и који ће бити.

Потпредседник: Молим вас г. Срето интерпелација има се само прочитати од речи до речи, онако како је написана, па је председништву онда дати, да се на сто министарски стави. Па за то вас молим, изволте је само прочитати.

Срета Поповић: Чита интерпелацију, којом пита министра финанције, хоће ли закон о финанцијској управи бити изнешен пред ово годишњу скупштину; и шта мисли предузети, те да се једном злоупотребе, које се често при повчаним управама догађају, уклоне?

Потпредседник: Јесте свршили г. Срето? (Срета. Јесам). Ова се интерпелација ставља на сто министарски.

Алекса Поповић: Ја мислим да се не може ставити на министарски сто, јер је ту и интерпелација и предлог. (Чује се: тако је).

Срета Поповић: Али, министар ће мени одговорити, шта ће предузети, да се злоупотребе одклоне.

Потпредседник: Г. Срета је крстио ово интерпелацијом, па према томе има се шта ставити на министарски сто, а министар надлежни видеће, шта има по њој чинити. (Чује се: тако је, тако је. И скупштина усваја).

Сад прелазимо на дневни ред, и то на извештај одбора, који је прегледао пуномоћја. Ту имамо за владине посланике, г-ду Димитрија Радовића, Ђорђа Павловића, Петра Селића и Радисава Тодоровића. Молим г. известиоца одбора, да каже: је ли одбор нашао, да су избори ових посланика уредни.

Известилац Ковачевић: Јест. Одбор је нашао да су уредни.

Потпредседник: Усваја ли и скупштина то, што је одбор нашао. (бива).

Сад имамо за народне посланике: Милосава Трифунца, Вују Васића, и Милоша Стефановића. Питам г. известиоца одбора, је ли одбор нашао, да су избори и ових посланика уредни?

Известилац Ковачевић: Јест. Одбор је нашао и за ове посланике, да су им избори уредни.

Потпредседник: Прима ли и скупштина овако? (бива).

Сад имамо да пређемо по дневном реду на попуњење одбора. Но, пре но што би одпочели то, молим скупштину, да ми одобри, а мислим да и влада не ће бити противна, да ставим неке хитне ствари на дневни ред сада. (Скупштина му и влада одобрава). А то је, молба г. Срете Поповића. Изволте је прочитати г. секретару.

Секретар Кујунџић чита молбу посланика Срете Поповића, којом моли скупштину, да га разреши, да не буде више у одбору за законодавство, јер га, вели, боле очи, па не може више да гледа у црно мастило и у белу хартију.

Потпредседник: Уважава ли скупштина молбу? (бива).

Молим вас имамо још једну ствар, а то је писмен предлог посланика г. Алексе Поповића, који тражи: да се место посланика вароши Ужице огласи за упражњено за то, што је посланик ужички г. Каљевић сада члан владе, и да се други избор што пре нареди.

Потпредседника: Пристаје ли скупштина, да се место у одбору попуни и да се место посланика ужичког огласи за упражњено? (скупштина усваја).

Алекса Поповић: Је ли казато, да се нареди нов избор и то што пре?

Потпредседник: Разуме се и да се нареди нов избор. Влади ће се саопштити ово решење, па ће учинити шта треба.

Сад вас молим, да се за неколико минута одложи седница, да се нови посланици закуну, те да би могли и они учествовати у попуњавању одбора. (Чује се: врло добро, бива).

После одмора.

Потпредседник: Продужује се седница. Ја вас молим за један мали уметак у дневни ред, да се у једно сврши и заклетва. Споразумео сам се с владом а мислим, да ће пристати и скупштина, да се прочита извештај одбора за молбе и жалбе о избору г. Маринковићевом за кнежевог посланика. (Скупштина одобрава). Молим известиоца одбора нека прочита.

Известилац Ковачевић чита извештај одбора, у ком је одбор нашао да је избор г. Маринковића уредан.

Потпредседник: Прима ли и скупштина тако? (бива).

Молим г. свештеника и нове посланике нека дођу да се закуну, а молим и г. министра унутрашњих дела, да изволи присуствовати при заклетви.

За тим су пришли нови посланици народни и владини те пред свештеником, а у присуству г. министра унутрашњих дела, положили прописну заклетву.

Потпредседник: Да продужимо даље. Сад је на реду да изберемо у законодавном одбору 5. чланова. Ја ћу вам прочитати, који су сад у законодавном, који у финанцијском, а који у одбору за молбе и жалбе. У законодавном су одбору сад остали четворица и то ова: Крстић, Главинић, Илија Протић и Стојан Марковић. У финанцијском су одбору: Крсмановић, Несторовић, Антула, Коста Јовановић, Алекса Спасић, Милут. Гарашанин, Мијанло Лазаревић и Урош Кнежевић. У одбору за молбе и жалбе потпун је број, само вам читам да знате који су тамо. Дакле ови су: Марко Лазаревић, Аксентије Ковачевић, Алекса Здравковић, Младен Милијановић, Мијанло Симјанић, Цветко Јездић, Вељко Јаковљевић, Арон Нинчић и Алекса Поповић.

Сад изволте одредити два контролора, који ће контросилати гласање. (Чује се: није нужно. Нека то чине сами се-

кретари). Е па добро, онда ће секретар редом прозивати господу посланике, а сваки посланик нека изволи нет лица за законодавни одбор казати. Могу вам казати и то, да су били до сад у одбору законодавном г. Радовић и г. Ђока Павловић.

За овим је предузето гласање.

После гласања.

Потпредседник: Изволте саслушати резултат гласања.

Секр. Кујунџић. Било је свега гласача 109. од ових добили су апсолутну већину: Ђурђе Ђоровић 75., Ђока Павловић 73. и Петар Селић 63. гласа.

Потпредседник: Дакле ова тројица су изабрани и сматрају се као одборници.

Секретар Кујунџић. На реду је даље., Дим. Радовић са 53. гласа, Илија Стојановић са 52., Вићентије Поповић са 48 и Јова Илић са 41. глас.

Потпредседник: Између ових има се учинити ужи избор а свега треба, да се још двојица изберу (Чује се: Нека дођу она двојица, која имају највише гласова).

Тако нисмо до сада упражњавали и ако будете гласали свршићемо за час. (Жагор. Вичу: зашто да дангубимо). Дакле да продужимо посао.

Секретар Кујунџић: Четворица, између којих ће се гласати, то су: Радовић, Илија Стојановић, Вић. Поповић, и Јован Илић. Дакле сад слушајте.

После гласања.

Потпредседник: Изволте саслушати резултат гласања.

Секр. Кујунџић: Гласача је било свега 107. Од ових добио је: Вићентије Поповић 69. гласова, Илија Стојановић 62., Радовић 51. и Јован Илић 34. Савршену већину гласова имају Вић. Поповић и Илија Стојановић.

Потпредседник: Дакле ова се оглашују за одборнике. За сутра се састанак заказује у 8 и по часова из јутра. (Чује се: За што нису јуче после подне радили одбора). Сад ћу вам одговорити, — а дневни ред је, у колико није данас свршен, да се продужи и извештај одбора за молбе и жалбе. О још

непрегледаним изборима, и ако са овим готови будемо, читаће се неколико посланичких предлога.

Дакле молим, шта желите да знате.

Желили смо да знамо, зашто јуче после подне није радио одбор.

Потпредседник: Ја мислим да је то жеља и скупштине, да одбори после подне раде; зато молим председнике одбора да то узму на знање.

Са овим је састанак свршен, који је трајао до 12. и по часова пре подне.

САСТАНАК XII*).

У Београду 18. Јануара 1875.

Председавао

Ђорђе Топузовић

Присуствовали сви министри.

Почетак у $9^{3}/_{4}$ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Изволте саслушати протокол јучерашњег састанка.

Секретар М. Кујунџић чита протокол XII састанка.

Председник: Има ли ко шта против прочитаног протокола да примети? (Ћуте). Дакле, усваја се протокол? (Бива).

Имамо неколико жалби и молби, које су дошле скупштини. Изволте саслушати их. Има молби и за одсуство. Прочита ће се прво оне.

Потпредседник чита молбу Јована Јаковљевића, којом исти посланик моли скупштину да му дозволи да три дана одсуствује са скупштинских састанака, те да би за то време могао отићи по позиву суда окр. смедеревског на рочиште.

Председник: Одобравали се? (Бива).

Подпредседник чита молбу посланика Димитрија Милетића из Смедерева, којом, јављајући да због појављеног недо-

*) И овај је састанак означен као XII. да би се изједначио са бројем званичних протокола скупштинских.

статка у каси општинскога суда, коме је он председник, не може да дође на скупштину, моли да му се дозволи да одсуствује са скупштинских састанака за месец дана, те да за то време може чинити нужан извиђај по томе недостатку.

Председник: Одобравали скупштина? (Бива).

Потпредседник чита изјаву посланика Саве Брадића, који јавља да због болести не може да дође на скупштину сада, но да ће доћи кад оздравио буде.

Председник: Прима се знању. Изволите чути жалбе неке.

Секретар Кујунџић саопштава жалбу Глигорија Брајковића свештеника, против избора посланика за срез Зајечарски.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Кујунџић саопштава жалбу Јована Бошковића из Лознице и још неколицине грађана, противу г. Министра унутрашњих дела.

Председник: Одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секр. М. Кујунџић саопштава жалбу Косте Дубињца, рачуновође суда ваљевског округа, против бив. Министра правде г. С. Вељковића.

Председник — Одбору за молбе и жалбе (Бива).

Секр. Кујунџић саопштава молбу Павла Чарића, бив. учитеља у Чачку, који моли за државну помоћ, пошто је учитељујући изгубио вид и ослабио тако да не може ништа да ради.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секр. Кујунџић саопштава жалбу неколицине грађана из Јагодине против избора посланика за исту варош.

Председник: Одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Кујунџић саопштава скупштини молбу г. Милована Пејчиновић, који моли да му се уваже неке године службе за указне.

Председник: Упућујемо одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Секретар Кујунџић саопштава да има једна жалба неког Саве и Марка Митрића из Чајетине, због некога сувата.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива).

Сад председништво има скупштина да учини једно саопштење. Молим да чујете. Пошто је скупштина, као што знате,

у прекјучерашој седници решила о избору посланика за срез Јадрански г. Јована Бошковића, и огласила да је његов избор законит, а међу тим, превиђењем, није одмах тада најавила да се учини корак да г. Бошковић у скупштину дође, — то сад председништво пита: је ли скупштина за то, да се пише госп. Министру унутрашњих дела да нареди те да се г. Бошковић пусти из притвора, у коме се, као што знамо, налази, и одмах упути да дође на скупштину? (Чује се: врло добро). Хоћели дакле скупштина да прочитамо то писмо. (Вичу: Хоћемо).

(Председник за овим прочита писмо од стране скупштине г. Министру унутрашњих дела, којим се умољава исти министар да нареди одмах те да посланик Бошковић Јован дође у скупштину.)

Прима ли се да ово писмо, које сам прочитао, пошљемо господину Министру. (Бива).

Сад су на дневном реду неке интерпелације, које су поднете. Изволите саслушати. Први је на реду интерпелант Мијаило Лазаревић, посланик Неготински. Изволите читати, господине посланиче.

Мијаило Лазаревић чита интерпелацију на господина Министра унутрашњих дела, којом пита: да ли су г.г. Радивој Милојковић, потпредседник савета државног и Стаиоје Илић, председник суда окр. рудничког, чинили код власти какав корак да оповргну она тврђења, која су изашла на јавност у листу „Домаћан" и особеној брошури, односно тога да су та господа радила на убијству незаборављеног великог Кнеза Михајила — као што им је то налагала част чиновничка да учине, или нису? Ако јесу: на чему је ствар, да ли су т. ј. од суда одбијени, и зашто, а ако нису опет, мислили влада да предузме против оваквих саопштења путем јавности, какав корак или га је већ учинила, и на чему је ствар? А, ако влада не мисли по томе ништа да предузима, онда зашто?

Председник: Интерпелација се ова ставља на Министарски сто. — Да чујемо даље.

Изволите саслушати интерпелацију посланика Мијаила Јеремића на г. Министра финанција.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију Михајила Јеремића, посланика за срез поречко-речки, којом пита г. Министра финансије, зашто се потпуно не испуњава уговор између енглеског друштва које је закупило Мајдан-печки рудник, и наше државе, те народ плаћа неки барут, који је употребљен при прављењу пута а не друштво?

Председник: Ставља се ова интерпелација на сто министарски.

Изволте читати даље.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију опет Мијајла Јеремића на г. Министра грађевина, којом пита зашто се и на којих узрока и каквих разлога није поделила израда пута неког до Мајдана на околно житељство, већ само је то учињено до грабове реке?

Председник: Ставља се на сто министарски. Молим даље.

Секретар Келић Петар чита интерпелацију Теодосија Миловановића посланика за срез азбуковачки, и Јована Недића на г.г. Министра финансије и грађевина, којом питају на основу чега и на основу ког закона не сноси цео народ трошкове око подизања пограничних караула?

Председник: Ставља се на сто министарски. На реду је сада интерпелација Аксентија Ковачевића и још неки посланика на господина председника министарства, министра унутрашњих дела. Изволте прочитати.

Секретар Петар Келић чита интерпелацију Аксентија Ковачевића и другова, којом питају г. Министра да им одговори: је ли по закључку скупштине на састанку 3-ћем одређена комисија да извиди поступке дотичних полиц. власти при избору посланика за срез јадрански у окр. подринском, и, ако јесте, то кад је и од којих је лица састављена та комисија; шта је до сад урадила та комисија, какав је њен извештај, да није одиста било незаконитости, и ако је било, која су лица исту учинила?

Председник: Ставља се и ова интерпелација на сто министарски. —

Молим вас господо! Сад долази на дневни ред избор једнога одборника за одбор финанцијски. Но г. посланик Павле Радивојевић тражио је реч да говори пре него што се ово бирање одточне, и то о тој истој ствари. Дакле изволте господине.

П. Радивојевић: Пошто ће сад да се гласа за попуњење одбора финанцијског једним одборником, то ја предлажем, господо, да поред тога једног гласамо још за тројицу за то, да би умножили број чланова у финанцијском одбору на 12. одборника. То је нужно с тога, што је сад такав посао, јер ја знам кад је 70-те године у Крагујевцу била скупштина, кад се имао буџет да расправи, онда смо то захтевали, захтевали смо да буде већи број чланова у финанцијском одбору. Сад пак, кад држим да је буџет, који ће доћи ове године далеко већи и заплетенији, то нам је далеко већма нужно да учинимо.

Председник: Ја мислим да закон о пословном реду то прописује како ће се чинити. Одборници, који су у том финанцијском одбору када се скупе и ноћну радити, онда ако им треба још чланова, они ће позвати још. — Молим нека се прочита члан закона о томе.

Потпредседник чита чл. 79. „У сваком одбору биће по 9 лица; но скупштина може овај број умножити као што може и заменике именовати, који би у случају препреке кога члана заменили." Дакле по закону може се умножити ако скупштина хоће.

Председник: Дакле, ако сте сагласни да се умножи број чланова у финанцијском одбору до 12. одборника, изволите онда донети решење. (Жагор. Превлађују гласови: нека доцније позову одборници још кога, ако им треба). — Јесмо ли сви сагласни да они сами позову још чланова, ако им затреба? (Чује се: Јесмо). Лепо.

Изволте сад гласати поименце кога ћете за одборника фин. одбора.

За тим је предузето гласање, а после свршеног гласања.

Председник рече: Имали кога од посланика да није гласао? (Куте). Молим вас да објавимо резултат гласања.

Гласача је било свега 105. Од њих 51. дали су глас за Јована Бошковића, а 31 за Манојла Марића, и та двојица имају највише гласова; али немају апсолутне већине. С тога ћемо сад да по ново гласамо за једног од ова два посланика

После поновљеног гласања.

Секр. Кујунџић: Резултат поновичног гласања овај је:

Јован Бошковић добио је 60. гласова а М. Марић 56. — Бошковић дакле има апсолутну већину, и он је одборник.

Председник: Дакле за одборника финанцијског одбора изабрат је Јован Бошковић из Лознице.

Сад прелазимо даље на дневни ред. На реду је извештај одбора за молбе и жалбе. Молим известиоца да дође.

Известилац А. Ковачевић долази за секретарски сто и чита: Сељани општине Балановачке жале се на сељане села Васиља што их спречавају у праву уживања попаше.

Но одбор, пошто је ову жалбу расмотрио и видео да је ово ствар судска, мњења је, да се у скупштини по њој ништа даље не ради, већ да се пређе на дневни ред.

Милосав Трифунац: Ја бих проговорио нешто о тој попаши, ако је могуће. Има један распис министарски, а и у закону, да суседне општине селске не могу једна другој забрањивати попашу. Само не може тор начинити једна општина у другој. С тога треба полиц. власти да се управљају по том распису, а чини ми се да о томе има нешто и у закону.

Известилац А. Ковачевић: Ја ћу да одговорим на то. Одбор за молбе и жалбе имао је то у виду кад је овакво мишљење дао, но наравно то је тако, да општине једна између друге имају право на службеност, ако су то право уживале од памтивека. Али пошто је то у власти суда да каже, имали ко право какво и од кога, то ови, што се жале, треба да се обрате суду и да траже право службености. Међутим, овде они подневши ову жалбу не помињу и не доказују да је ствар била пред судом или надлежним министром, па зато одбор и налази да скупштина не може по њој ништа даље радити. (Чује се: тако је).

Председник: Молим вас, ради обавештења да кажем, да ово није било на дневном реду већ извештај одбора за молбе и жалбе о неким још непрегледаним изборима на које жалбе има; али пошто одбор није могао спремити то за претрес данашњи, ја сад морам за измену овог днев. реда да питам владу и тражим њен пристанак, прима ли влада? (Влада пристаје на ову измену днев. реда).

Ђурђе Ђоровић: Често се догађа да овакве тужбе долазе у скупштину као што је ова. Зато ја сам мишљења, да се умоли г. министар унутр. дела да он одпусти један распис, којим ће обавестити људе да убудуће са оваквим жалбама, које нису биле пред судом или министром, не досађују одмах скупштини, те да се овде око тога време троши. (Чује се: врло добро).

Председник: Да ли скупштина усваја одборско мишљење по поднетој жалби овој, да се пређе на дневни ред? (Бива). Да идемо даље.

Известилац А. Ковачевић чита: Милосав Пазарац, бив. трговац, моли да му се из државне касе да каква помоћ зато, што је 1842. године страдао за династију Обреновића, и подноси доказ да је се за ову ствар обраћао 1872 год. народној скупштини, која је тада решила, да се његова молба упути влади на оцену и призрење.

Пошто је оваква ствар, да је т. ј. молба жалиоца једном решена у скупштини, то је одбор мнења, да се по овој сада молби не може ништа друго радити, но да се преко ње пређе на дневни ред. (Чује се: Врло добро).

Мих. Симљанић: Шта би са оном жалбом о попаши? Ја бих ту имао да говорим.

Председник: Свршена је ствар, господине.

М. Симљанић; Ја задржавам право да о тој ствари поднесем засебан предлог. (Чује се: добро).

Председник. — Добро. Можете направити предлог.

Прима ли скупштина одборско мишљење по молби Пазарца? (Бива).

Сад долазе на ред предлози појединих посланика. Први је на реду предлог г. Гарашанина. Изволте, господине, читати.

Милутин Гарашанин чита предлог свој и још 19. посланика о нужности промене устава код нас, с тим, да још ово годишња скупштина умоли владаоца да сазове велику народну скупштину која би имала донети други устав земљи.

(Скупштина је саслушала предлог овај са одобравањем)

Председник: Упућује се овај предлог одбору законодавном? (Бива).

Молим, саслушајте сада предлог Илије Стојановића.

Илија Стојановић: И ја сам имао да поднесем предлог о измени устава, но пошто је пре поднео предлог о томе г. Гарашанин, то ја мој предлог узимам натраг. Али имам друге предлоге. Молим да ме саслушате.

Председник: Изволте, господине, читати.

Илија Стојановић чита предлог свој и још више њих о томе: да се укине § 70. закона о чиновницима грађ. реда.

Председник: Упућује се одбору законодавном? (Бива).

Илија Стојановић чита свој предлог и још 11. посланика о томе, да се измени закон о устројству главне контроле у §§ 1. 7. 8. и 43.

Председник: Упућује се одбору за законодавство? (Бива).

Илија Стојановић чита предлог свој: да сви српски грађани буду дужни сносити терет око грађења пограничног плота.

Председник: И овај се предлог упућује одбору законодавном. (Бива).

Сад имамо четврт сата одмора.

После одмора.

Председник. Молим вас, потребно је превођења једна интерпелација Адама Богосављевића, почем је тамо стављена са ситним словима, па ју нисам видео. Дакле нека се прочита.

Секратар А. Богосављевић чита своју интерпелацију, којом интерпелује министра унутр. дела. Зашто забрањује да се пишу и питају по брошурама и новинама оне ствари, које је полиција пустила да се напштампају; за што не допушта слободу исказивања мисли што је лане сам допустио; зашто забрањује да се новине „Застава“ и књижица „народна скупштина“ не распростиру по народу, нарочито сад у време скупштинско; зашто да се због овог људи гоне апсе и протерују; па тражи да му одговори, шта он мисли с тим, и зашто тако ради, кад је и он, док још није постао министар исповедао слободна начела, и тражио слободне установе за народ.

Председник. Ова се интерпелација ставља на министарски сто.

Молим вас, прелазимо сад на дневни ред. Изволте саслушати још неке предлоге посланика г. Ђуричковића. Г. Секретару, прочитајте их.

Секретар Ђелић. Чита предлог Петра Ђуричковића, посланика, којим предлаже, да се члану 16. закона од 23. Октобра 1871. године о трошковима чиновника, кад по народу путују и своје дужности врше, дода и ово: „Да им народ није дужан исплаћивати“ осем у тамо наведеним случајима и у овим: Кад се граница ради опште безбедности чува; кад се пограничи плот гради и оправља, и кад се главни путови праве и оправљају.

За тим чита други предлог истог посланика, којим предлаже, да се не узимљу у стајаћу војску они младићи, који су у оца јединци и првенци, као и онај, коме је већ један брат одслужио.

Председник. О томе је већ министар војени поднео предлог. Молим вас има још неколико предлога од посланика, који ће се сад прочитати.

Секретар Кујунџић чита предлог посланика Павла Радивојевића, који предлаже, да се укине она тачка закона, по којој младићи мушког и женског пола, који су под масом, не смеју у брак ступити без предходног одобрења старатељског судије, пошто сматра за излишно, да се сиротиња враћа од попа до судије и од судије до попа, кад то може све поп свршити. Даље чита други предлог, којим предлаже, да се укину сви они услови у закону набројани, који се траже за женидбу официра, пошто су они врло штетни по здравље и морал млађих официра, па да се и њима као осталим грађанима остави слободан избор.

За овим прочита предлог Ранка Вилотијића, којим предлаже, 1.) да се споменик почив. Кнезу Михаилу што пре подигне од оног новца, који је народ на ту цељ дао; 2.) да се закон што простије испише, како би га сваки разумети могао јер постојећи закони једном руком дају а другом одузимљу; 3.) да суди порота онима, коју о издајству кнеза и отаџбине раде; 4.) да влада не купи оноликн прирез за народну војску, колики јој није потребовао и да не прима новац од народа у

пореском течају а издаје у чаршијском, ... и још млого других предлога.

Даље чита предлог посланика Вићентија Поповића и других, којим предлаже, да се узакони: „да сваки чиновник, било полицајни или ма који други, као и њихови пандури, дужни буду о свом сопственом трошку путовати, кад ма какве званичне послове по општинама, срезовима и окрузима врше, почем је то њихова чиста дужност, за коју су се и примили, и за коју плату од државе примају; а, ако таково што није могуће, онда да им се плата у име трошкова повиси, само не пристаје као по досадањем начину, да на терет народа путују.

За тим чита предлог Ђурђа Ђоровића и других, којим предлажу, да се из средине скупштине, изабере још један одбор, тако звани „Економски одбор", коме ће задаћа бити та, да прима у претрес све предлоге, које му скупштина упутила буде, и да он — одбор — по дужности својој истражује, пошто је наш народ у тако мучан положај дошао, на кад сазна прави узрок народног упропашћења, онда да истражује начин, како ће се помоћи и у будуће сачувати моћи. У том предлогу свом напомиње, како нам није помоћено од тога, што су узакоњене штедионице и заложнице, које служе само као нека меденица, за продужење болесничког живота; како није помоћено ништа од умножавања механа и дућана, него овим предлодом тражи начин за унапређење наше земљорадње, од које зависи напредак нашега народа.

После овога прочита предлог Матије Прокића, посланика, и других, којим предлажу; да подписивање момака по селима и варошицама, где среске власти не постоје у месту, могу вршити и општински судови, пошто народ из даљих места много изгуби и трошку се излаже, док до среске власти дође.

Најпосле прочита предлог посланика Петра Стефановића и Савка Јојића, који предлажу: да се у интересу правде и једнакости свуда сувом границом између Србије и Турске, кордони о трошку државном подижу и издржавају, а не као што је до сад рађено, да народ у пограничним срезовима то врши.

Председник. Све ове предлоге, који су прочитани, ми ћемо поделити где који треба и ком одбору припада. Мисли ли скупштина да ће овако добро бити? (Биза).

Ђ. Ђоровић: А где ће доћи онај мој предлог, да се још један нов одбор састави.

Председник: Овај предлог, којим се чисто тражи, да се четврти одбор за земљоделство установи, даће се најпре законодавном одбору, да о том своју одлуку донесе, коју ћемо ми одмах скупштини саопштити.

Господо! почем скупштина увек држи своје седнице пре подне, а одбори раде после подне то скупштинска сала стоји на расположењу оних посланика, који нису у одбор одређени, да могу састанке држати, да би удесније и пространије своје предлоге уредили договором и да би могли удесити дебату тако, како би скупштина могла лакшим, краћим и сигурнијим путем водити разговоре. Дакле можемо то сваки пут од прилике од 8. часа на донде докле хоћемо (чује се: Врло добро.) Ово ће боље бити да овако време на корист употребимо.

Састанак је сада свршен, пословни ред ће се огласити сутра, а прекосутра ће бити састанак опет у 8 и по часова.

Овај је састанак трајао до 12¼ часа пре подне.

САСТАНАК XIII.

У Београду 20. Јануара 1875 године.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у 9 ¾ часа пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола прекјучерашњег састанка. Изволте саслушати.

Секретар Богосављевић: Чита протокол XII састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола. (Ћуте). Протокол је одобрен.

Изволте саслушати неколико интерпелација упућених на господу министре.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију посланика Јована Илијћа, којом јављајући, како је прекјуче нападнут од једног младог човека у скупштинској дворани, који вели да је дописник „Истока", пита г. министра унутрашњих дела', да ли је истина, као што се говори, да овде у Београду постоји неко навесно друштво под заклоном скупштинара, које се зове „Омладина српска," а коме је глава у Новоме Саду, где се и њен лист „Застава" издаје; од ког се пак друштва под заклоном неких навесни скупштинара издају заповести на све стране и у забуну доведе посланици народни; да те заповести под видом „мњенија" разносе и где који чиновници: — да је то друштво не само организовано већ и фанатизовано; — па ако је истина, онда: јели он и какве мере предузео за осигурање неприкосновености посланика, што се њихове части и слободе њиховога скупштинскога рада тиче, као и њихове неприкосновености у опште?

Председник: Ова се интерпелација ставља на министарски сто.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију посланика Јована Недића, којом интерпелише министра унутрашњих послова односно неприкосновености скупштинара за време скупштинског рада према чл. 72. и 73. устава земаљског.

Председник: Ставља се на министарски сто.

Секретар Кујунџић: Чита интерпелацију посланика Матије Прокића, којом пита Министре грађевина и финанције за што није до сад учињена оправка манастира „Конорина" у срезу јасеничком округа смедеревског, кад је за то још по одавна народ тога среза, свака глава пореска, дала по 6 гр. чар. на ту цел.

Председник: Ставља се на министарски сто.

Секретар Кујунџић ита интерпелацију Милоша Глишића и још 50. посланика, којом питају министра финансије: како је могла и како је смела влада знатну суму новаца утрошити више на исплаћивање чиновника за 1874. годину, но што је скупштина буџетом исте године одредила.

Председник: Ова се интерпелација ставља на сто министарски.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију посланика Петра Стефановића, којом пита министра грађевина је ли што год рађено, да се подигне ћуприја на Моравици и главном друму просеченом од Чачка к Ивањици, и ако је, кад ће се почети да се прави; а ако није, шта томе стоји на путу, зашто је народу нужно и потребно; и да ли је што год рађено и да ли ће бити наређено да се други од Ивањице на Рашку просече, јер је од опште користи тамошњем народу.

Председник: Ставља се на министарски сто.

Секрет. Кујунџић Чита интерпелацију посланика Мијаила Јеремића, којом пита министра грађевина, за што до сад није сграђен пут водећи од Доњег Милановца к' Зајечару, кад је он као посланик на прошлој скупштини за то интерпелирао министра грађевина и он му је обећао, да ће се исти пут час пре сградити.

Председник. И ова се интерпелација ставља на министарски сто.

Молим вас, сад долазе на ред предлози појединих посланика. Изволте их саслушати.

Секрет. Кујунџић чита предлог посланика Вељка Јаковљевића и још њих 13. посланика: о суђењу грађанских и кривичних спорова у селима и њиховим општинама.

Председник. (посланику Илији Стојановићу) Изволте прочитати ваш предлог.

Илија Стојановић чита свој предлог о измени и допуни устројства основних школа од 1863. године.

Председник. Ја бих молио посланика г. Стојановића пошто је даровит у читању, да буде тако добар да дође овамо, те да помогне господи секретарима у читању предлога.

Илија Стојановић. Добро. (Долази за секретарски сто и узима предлоге за читање).

Чита предлоге Павла Поповића и осталих посланика о томе: да се члан у закону о механама, који забрањује правити механу ближе од 50. фати од школе и обратно, сасвим укине; и да се узакони, да се сваке године од стране владе изнашље нужни број контролора по свима надлежателсвима по Србији,

те да ови контролишу како касе, тако и рад појединих чиновника.

Даље чита предлог Милије Урошевића и још њих 30. посланика, да се укину сеоски дућани. Даље чита предлог посланика Милоша Стефановића о томе: да се шумска уредба одузме од полицијске власти и преда на руковање општинским судовима.

Даље чита предлоге Димитрија Катића и осталих посланика односно потврђивања тапија при општинским и полицијским властима; да се рота жандармеријска постојећа у Београду, као излишна, уништи; и да се на све оне еспапе, који се у нашој земљи израђују, удари заштитна ђумручина.

Даље чита предлог посланика Петра Ђуричковића, да се §. 361. судског поступка у грађанским парницама, са тамо реченом стилизацијом замени.

Председник. Све ове предлоге ми ћемо поднети одборима коме који буде припадао, пошто нисмо у почетку питали, где ће који предлог ићи. (Чује се: добро, добро).

Сад имамо да прочитамо неке молбе за одсуства, и неке депеше које су дошле. Изволите саслушати.

Секретар Кујунџић чита молбу посланика Јанка Јелића, којом моли скупштину, да му због болести његове жене одобри 10. дана одсуства. (Скупштина му одобрава.)

Даље чита телеграм грађана вароши Алексинаца, који, славећи успомену састанка кнежева српских великога Милоша и Михаила, честитају скупштини њен рад, желећи, да исти рад буде срећан, и народу српском од користи, а на дику и понос милог нашег кнеза Милана М. Обреновића.

Даље чита телеграм посланика Јоце Бошковића, којим из притвора јавља скупштини да му је саопштено решење народне скупштине, којим му је уважила избор његов за посланика за срез Јадрански; а у исто време моли скупштину да изиште акт од начелства, те да увиди, како је на правди бога ухапшен.

Председник. Овај телеграм Бошковићев упућује се одбору за молбе и жалбе. (Скупштина усваја.)

Сад прелазимо на дневни ред. Читање извештаја одбора за молбе и жалбе.

Молим господина известиоца одбора нека изволи читати.

Известилац Ковачевић. По закључењу скупштине о избору посланика Јездића, одбор је позвао г. министра унутрашњих дела, да од њега о тој ствари узме реч, но пошто он није налазио за нужно давати своју реч о томе, то је одбор остао при ранијем своме извештају. Ја сам овај извештај и опомад читао, но ја ћу га опет сада повторити. (Чита извештај.) Што се тиче жалбе Лозничана и прилога по тим жалбама, ја сам то све опомад читао, а сад питам скупштину, ако жели ја ћу опет прочитати. (Чује се: није нужно).

Председник: Пошто сте овде саслушали одборов предлог да се избор посланика Јездића уважи и да остане г. Јездић у скупштини да ради, а власт да чини нужно ислеђење противу тамошњих чиновника, — има ли шта скупштина противу тога предлога одборовог. (Ћуте.) Пристаје ли скупштина на то, да остане посланик овде у скупштини. (Бива.)

Сима Милошевић. Добро би било да се из скупштине који члан изашље да тамо истрагу чини. (Жагор.)

Министар председник: Молим г. председниче, ја имам да кажем две три речи. У актима избора Јездићева, налази се једно писмо једног чиновника полицајског, које је министру управљено. Пре свега, из тога се писма види то чисто и јасно, да тај чиновник оно, што је тамо написао није писао ни по мом ни по другога каквога старешине упутству. То се прво види. Сад даље, што се његове истинитости тиче, што се тиче начина, и даље што се тиче његова карактера, и карактера оних, који су то писмо украли или можда потплатили га да тако напише, — то се у осталом мене као министра не тиче. Тиче ме се у толико, да водим рачуна о томе, какве људе имам у својој струци. Но ја немам у овом делу никаква тала. Ако би ја стао да одговарам и морао да одговарам за све крађе, за сва прљава дела свију неваљалаца у мојој струци колико их се њих може наћи, онда ја да имам сто глава, ја би их све изгубио и још остао дужан; особито према расположењу, које се зна да влада у том погледу према мени. У тим актима има једно одвојено мнење, у коме се између осталога каже: да је чинов-

ник, који је министру неко писмо писао стајао у „преписци" с министром. Сигурно г. посланик, који је подписао одвојено мнење, не ће бити разумео шта значи реч преписка, јер иначе не би могао рећи онако. Упуштао се у преписку, то значи узајамно дописивао са њим, а то нити се на писма види, нити је у ствари.

Толико сам имао да кажем о том писму, које је заиста једна ствар која се може на сто начина тумачити. Да ли је то писмо написано за то, да се не пошље него да се преда оним у чијим се рукама налази, за што је то учињено и пошто је учињено — ту је тешко до истине доћи. Сав говор о томе за сада по свој прилици остао би узалудан.

Што се тиче даље избора г. Јездића, то је са свим ствар скупштинска, и скупштина нека реши онако, како нађе да треба да реши.

Председник: Та је ствар већ решена и посланик лозанички остаје у скупштини. Изволте сад саслушати даље извешће.

Известилац Ковачевић: Молим, господине, ја бих напоменуо, да је одбор казао и то, да се, што се тиче избора Јездићевог, одмах предузме извиђај.

Председник: Усвојено је подпуница мнење одборово, па за то, кад је то одбор у мнењу казао, онда ће влада и наредити извиђај.

Министар председник: Дозволите ми г. председниче да продужим.

Ја, ако се не варам, овде се код неке госп. посланика опажа тежња за промену министарства. То се, господо, види из погдекојих факта. Министарство није радо ни један сат ни један минут да потроши око борбе за свој опстанак. За то је радо пре свега, да је начисто с тиме, хоће ли скупштина промену министарства или не ће. За то молимо, да председништво стави скупштини ово питање: има ли скупштина поверења у садању владу или нема. И то молимо, да се учини сада одмах без дебате, јер дебата ће без сумње изазвати страсти и с једне и с друге стране, изазваће мучне разговоре и од једних и од других, а ја мислим, да борбе око власти не треба

да нас више захватају. Борба око власти било је у Србији толико већ, да кад би се снага на то утрошена употребила на срећу и величину Србије, Србија би била још једном толика, колика је данас. Ја дакле молим опет председника, да положи скупштини то питање онако, као што рекох: има ли или нема поверење скупштина у министарство.

Аксентије Ковачевић: Овде је сад једна најважнија ствар изнешена пред скупштину, и то ствар од најзамашнијег значаја. Зато ја предлажем да се ствар ова или преда једноме од постојећих одбора, или да се да скупштини четврт сата одмора. Кажем то је најважније питање. (Жагор. Чује се са више страна: не треба одмора).

Мапојло Марић: Ја мислим да нам не треба никаква одмора, нити је умесно да се каквом одбору оно даје. (Жагор.) Не треба нам сад никакве спреме (Жагор. Не чује се даље.)

Председник. (Звони) молим вас, господо. Ја ћу положити питање оно, које сте чули од господина председника министарства: да ли скупштина т. ј. има поверења у данашњу владу, — и ако има нека каже: Има, или нема, и ако нема нека каже: нема. (Чује се са више страна: Има). Ако, господо има кога, који би хтео рећи: Нема, нека се изволи појавити. (Чује се: ми хоћемо одмора. Жагор: „решено је". То није решено).

Министар председник: Молим дозволите господине председниче (председник Изволте).

Пошто се чују овде гласови којима се предлаже нешто друго, мислим да је нужно напоменути, да је на реду да се мој предлог стави на гласање да би се посао прекратио. Ја сам мало час молио да се учини питање са искључењем сваке даље дебате. Сваки има у својој души забележено, у свом срцу уписано расположење спрам нас и наших дела, па нека каже ово или оно. Дакле ставите г. председниче питање примали се то да се ова ствар одма сврши. То је мој предлог.

Председник: Дакле, прима ли се тај предлог г. Председника министарства?

А. Богосављевић: Ја мислим да ова ствар треба најпре да се испита у одбору за .... (Жагор.)

Председник: Молим вас, ако се прима то да се одмах гласа, онда како желите да буде то гласање.

Министар председник: Ја мислим да је комотније устајањем и седењем него иначе. Немојте одуговлачити ствар. Што год може бити краћим путем решено, а оно што казано што и гласањем на други начин, треба да се краће и учини.

Председник: Молим, хоћу да питам. (Жагор). Молим (звони). Ко је за предлог господина министра председника, тај нека седи, а онај, који не прима тај предлог, тај нека устане. (Један: Молим, да се добро обавестимо шта да гласамо).

Министар председник: Ко је за поверење тај ће седити.

Ак. Ковачевић: Најбоље је да се поименце гласа. (Жагор. Виче се: ми хоћемо на чисто да се зна у чему је ствар. Дајте одмора да се разговоримо. Да се гласа. Председник звони и моли за ред).

М. Глишић: Молим то је питање једно, које засеца у интерес народни. Ја тражим реч и хоћу да говорим. (Чује се с више страна: Немаш речи. Неможе се говорити. Жагор). Ја сам тражио реч три пута до сад. Хоћу. . . .

Јован Илић: Ја сам пре тражио реч. Ја молим да се постави јасно питање. Ово је важна ствар. Нека се не поставља тако нејасно питање: који је за предлог а ко није, него ко је за поверење данашњем министарству а ко није. Тако нека се постави питање.

Председник: Пошто је дакле примљен предлог да се краће гласа а не поименце, сад је на реду да питам: ко је за поверење данашњој влади нека седи, а ко није, нека се изјасни, нека устане. (Чује се са свију страна: сви сно за поверење). — Ако ко има што год, он не мора седети, он може устати. То није ништа господо. Ви хоћете да идемо на то да се разговарамо и договарамо. Овде је, молим вас, начињено место за договарање; ми не можемо сад да идемо напоље на да се договарамо, него овде сад одмах треба да је сваки са својим мишљењем начисто и да га искаже савестно, онако како осећа.

Јован Илић: Молим председниче. Стављали се питање то ко нема поверења, да устане.

Председник: Јесте.

Милија Миловановић: Ја мислим да ми не можемо о томе сад разговарати. Нека господа министри одговоре најпре на предате им интерпелације, па ћемо онда говорити о томе и ако господа министри заслужују неповерење, скупштина ће им сама дати (Жагор).

(Мих. Лазаревић. Устаје и почиње говорити.)

Председник. (Звони). Молим господине Лазаревићу, нисте добили реч.

Министар председник: Међу поднетим интерпелацијама има, господо, таквих, из којих ја видим да су са духом неповерења поднешене, и пре но што на њих одговорим хоћу да се види расположење скуп. према влади јер, ако би ми имали овде једну војску непријатеља против себе — дозволите ми тај израз — што нам је да дангубимо; што да одговарамо онима који нам не верују. Ми то не ћемо да чинимо. Зашто да, губимо време? Тако н. пр. господо, има једна интерпелација где се ја грдим и каже се тамо: зашто је „Застава“ забрањена. Међутим то не стоји. „Застава“ није забрањена. Забрана је господо, као што свак зна, акт јаван, акт министарски. Она би се обзнанила у званичним новинама. А то није. Даље, на два дана после тога, кад се седнице ове скупштине, по шесто-недељном одложењу отвориле, пита се министар зашто није поднео за та два дана предлоге скупштини, које је обећао ступивши на власт приликом, кад се скупштина одложила! То је, господо, страшно!

Ја молим дакле да се та ствар изведе начисто, да се једном расправи. (Жагор).

После молим вас, ја чујем један или два гласа, који хоће по именце гласање. Па нека и тако буде. (Вичу да свршимо...)

Министар грађевина. Молим те Чумићу кажи предлог шта треба да се уради па крај. —

Председник: Ја сам предложио питање. Молим, господо, да се ова ствар реши. (Чује се: ко нема поверења нека устане). Ко има против. . . (Чује се: свршена је ствар; решено је). Кажем нека устане ко нема поверења у садашње министре (сви седе).

Дакле, господо, на моје питање, ја не видим никога да устаје. Још један пут вас питам ако је ко у неповерењу према садашњим министрима, молим га нека устане, да знамо. (Вичу: нема никога. Сви седе).

Министар председник: Хоћете ли да се гласа поименце?

Ак. Ковачевић: Ја опет кажем да овако нећемо доћи до путпуног и правог резултата.

Мин. председник: — Гласајте поименце; можда ћете се, кад се на тај начин буде гласало когод изразити против министарства. Па лепо. Ја молим нека се још једном гласа ако хоћете (Жагор).

Председник (Звони). Молим вас, господо, ко хоће да се поименце гласа нека устане? Ко не ће нека седи? (Сви седе) — Свршено је. Данашњој влади скупштина поклања своје поверење. (Чује се: да се пређе на днев. ред. Доста је било) — Имаћемо ¼ часа одмора.

После одмора.

Председник: Продужује се дневни ред. Молим г. известиоца одбора нека чита даље.

Известилац Ковачевић: Пре свега узимам себи за дужност известити и народну скупштину, да су све ове молбе и жалбе, које ћу прочитати, од 1873. год. поднешене народној скупштини у Крагујевцу, па је ово тек само продужење онога, што је тада рађено.

(Чита) 1-во. Јеврем Поповић, начелн. среза сврљичког округа књажевачког, жали се на решење министра правде, којим га је овај известио, да је слао касационом суду на решавање жалбу противу неких судија, и да је касациони суд решио, да нема закона основа, да исте судије могу жалитељу зашта одговарати. Али пошто је министар правде размотрио та акта и увидио, да је решење касационог суда законито, и да нема ничега у чему је жалитељу нанешена неправда, то је одбор донео своју одлуку, да је решење министра правде на закону основано, и да се нема ништа о томе више радити, него да се пређе на дневни ред. (Бива).

2-го. Нези Максим Петровић, Петар Анастасијевић, Мијајло Арсенијевић, Никола Кики, Ђорђе Ђоза, Рис Деда, и Дума

Деда, жале се на министра војеног, што је одузео имање од Евгенија Пајасаревића фабриканта шалитре, кад он заслужује да ово имање остане и даље у његовим рукама производећи шалитру за државу Они кажу, да се нису могли намирити за њине дугове, које је овај учинио, због тога што му је ово имање одузето, али, пошто не подносе никакве доказе и пошто ова ствар није била пред надлежном власти, одбор је мнења да се пређе на дневни ред. (Бива).

М. Трифунац: Ја бих молио известиоца да ми каже, јесу ли то молбе и жалбе од ове године или од прошле.

Известилац Ковачевић: Ја сам то већ казао, да је од прошле године. (Чита даље).

3-ће. Јелена, удова почившег Косте Обрадовића, бившег учитеља мостовничког, која живи у Београду, моли, да јој се повиси пензија, јер вели она коју има од 36. талира, врло је мала, па не може да се издржава. Каже, да је се обраћала министру просвете, па није добила удовлетворења. Одбор је мнења да се ова молба одбаци, јер о томе постоји закон (Бива).

4-то. Неки Јаков Глишић, заступник општине брђанске, среза моравског окр. рудничког, јавља за неке злоупотребе, како су неки Тоналовићи из Брђана предузели земљу општинску у простору од 50. плугова под жиро-родном гором.

Одбор је мнења, да се преда влади ради знања. (Бива).

5-то. Васа Гајић, трговац у Д. Милановцу, жали се скупштини противу решења министра унутрашњих дела, што му се не да месно кафанско право на његову зграду, која је пре постојећег закона о механама, имала механско право, па га доцније изгубила. Али пошто је одбор видео, да је његова зграда близу цркве тако да није ни за 50. хвати од ње удаљена то је донео своје закључење да се пређе на дневни ред, пошто је решење министрово на закону основано. (Бива).

6-то. Неки Сима Милошевић земљеделац, из села Велерече, среза црногорског окр. рудничког, предлаже: да се оним људима, који су навршили 50-ту годину, не узимљу младићи у војску. Но почем ова молба садржава предлог, а предлоге могу

само да подносе посланици, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

7-мо. Вида, жена Петра Цветковића, лунђерина из Књажевца, моли народну скупштину, да јој ослободи војене дужности сина њеног Ранђела Цветковића, као јединог њеног хранитеља. Но пошто ово спада у круг владине власти, одбор је мнења да се пређе на дневни ред, јер није било пред надлежним министром. (Бива).

8-мо. Јован Петровић, терзијски калфа, жали се противу министра унутрашњих дела, што му није молбу уважио, да му се на кафану поврати кафанско право. Та зграда, вели, постоји изван вароши Ваљева на четврт сата далеко, па је немарношћу тутора његових изгубила механско право. Но пошто је министар у свему по закону поступао, то је одбор донео своје закључење, да се пређе на дневни ред. (Бива).

9-то. Петар Ђурђевић из Горишеваца, жали се на управу фондова, што му није дала новаца на зајам. Пошто ова ствар спада у круг владине власти, то је одбор мнења, да се по овоме ништа не ради, него да се пређе на дневи ред. (Бива).

10-то. Павле Бошковић, предузимач из Крагујевца, моли, да му се плати 73.000 гроша чар. на довршак израде на друму горњо — жагубичком у округу пожаревачком. Он је, вели, ово тражио од министра грађевине па није ништа добио. Одбор је мнења, да се по тачки 5. и 7. пословника пређе на дневни ред. (Бива).

11-то. Баштованџије из Београда моле, да се забрани пиљарицама из Земуна продавати зелен и друго којешта по Београду. Но пошто молба садржи предлог, а предлоге могу само посланици чинити, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

12-то. Марко Јелић из Брђана, бивши начелник, моли да му се да пензија, што је у државној служби служио од 1842. до 1858. год. Али, пошто ово спада у круг владине власти и пошто има закон о чиновницима, то је одбор мнења да се пређе на дневни ред. (Бива).

Илија Стојановић: Ја бих молио за реч, за ове молбе и жалбе што се читају.

Из ових жалби и молби види се, да је одбор по највише тога мнења да се пређе на дневни ред, а после да се та акта ставе у архиву; но пошто чл. 104. пословног реда каже овако: о закључењу скупштинском на какву жалбу известиће се жалитељ писмено преко дотичног министарства; а о закључењу на молбу не извештава се молитељ.

Осем овога случаја скупштина се не може стављати у сношај са појединим или правним лицима.

Дакле ту се види, да би требало и жалитеља известити шта је решено на његову молбу, а не само да се стрпа у акта. (Чује се: извести ће се). Ја ово кажем да има председништво на уму.

Председник: Где одбор нађе, да жалби нема места, ту, господо, скупштина шта може да ради? Она може само ако хоће да захтева, да се акта прочитају и да види скупштина, на с тога, ако ко између вас жели да се акта прочитају, онда нека то захтева.

Илија Стојановић: Не тражим да се прочитају, него само да се извести шта је рађено.

Председник: Скупштина не може ни с ким коресподирати.

Илија Стојановић: Ама овај чл. 104. наређује, да ће се жалитељ известити; дакле, нека га извести скупштина преко министра.

Председник: Молим нека известилац продужи даље, па ћу ја на то после одговорити.

Известилац Ковачевић: 13-то. Лазар Марковић из Баната у Аустрији, који сада у Београду живи, моли народну скупштину, да му дозволи да може лечити од спољне болести, па ће вели остати српски поданик и тако ће држава бити у добитку, што ће једног грађанина више добити. Уз то подноси многа уверења од приватних лица, која је од рана излечио. Но пошто постоји правило, на који се начин може добити то право, то по чл. 101. пословника ова молба не долази у рад скупштине, него у рад владе, то је одбор мнења да се пређе на дневни ред (Бива).

14-то. Стеван Јовановић, терзија из Јагодине, моли скупштину, да се син његов Димитрије ослободи од војене службе с то га, што је он стар и слаб, па не може кућу и радњу да издржава. Молио је вели министра војеног и државни савет, па се није помогао, а не подноси решење Министрово, а решење савета подноси. Уз ово подноси и лекарске свеџобе, да су и отац и млађи брат слаби и неспособни за рад. Али пошто не подноси решење надлежног министра да се види, по ком га је основу министар одбио, то је одбор мишља, да се пређе на дневни ред. (Бива). (Чује се: де се прочита па да чујемо, неки опет вичу: не треба да се чита).

Председник: Почем је о том закону поднешен од г. министра предлог односно тих ствари, то ми сад не можемо читати та акта.

Алекса Поповић: Жалба тога лица је врло умесна, и не може другчије бити, него не налазим за нужно да о томе говоримо и дебатујемо, с тога, што је он већ ислужно.

Известилац Ковачевић. — Није још одслужио него је ту у војсци.

Председник: Скупштина не може о томе решавати, пошто нема решења надлежног министра, да је од њега најпре тражио задовољења.

Алекса Поповић: Молим вас, решење државног савета гласи, да је било пред надлежним министром и министар о томе дао своје решење, само што га овај није поднео. Дакле види се да је обишао све редовне путове.

Председник: Ја видим, да неки посланици желе да им се акта прочитају, дакле, нека се прочитају.

Н. Крстић: Молим то није довољно да траже сам неки посланици, него нека се постави питање: жели ли скупштина да се чита или не.

Председник: Жели ли скупштина да се чита или не? (вичу не, не треба).

Са овим је исцрпљен дневни ред. Седница се за сутра заказује у $8\frac{1}{2}$ часова. Дневни ред биће читање извешћа одбора, што нам буде поднео а после тога читање неких посланичких предлога. Седница је свршена.

САСТАНАК XIV.

21. Јануара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

За министарским столом није било никога.

Почетак у $9\frac{3}{4}$ сах. пре подне.

Председник: Браћо! Господин председник министарства јавио ми је сада писмом, да одложим седнице скупштинске до другог сазива. Дакле састанак је свршен, а кад вас будемо позвали, ми ћемо огласити по досадањем обичају и дневни ред. (Жагор).

Састанак је свршен у 10. сахата пре подне.

САСТАНАК XV.

24. Јануара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић

Присуствовали су сви министри. Почетак у 10. сахата пре подне.

Председник: Састанак је отворен.

Министар председник: Пошто су г. посланици још прекјуче могли сазнати о саставу владе, то она за сад нема шта друго да каже, него да ће све силе употребити, те да по могућству свом задатку одговори, рачунећи и надајући се у подпору скупштине, јер без тога сва су усиљавања узалуд.

Председник: Молим вас има ли ко од посланика да је изостао, или да је болестан а да се није јавио председништву. (Чује се: Димитрије Катић, Панчић). Изволте саслушати протокол предпрошлог и прошлог састанка.

Секретар Кујунџић чита протокол XIII састанка. За тим,

Секретар Ђелић чита протокол састанка XIV.

Председник: Има ли ко шта на протокол да примети?

Рака Кукић. У потврди тамо за тапије каже се, да не тражи продавац два човека, него да се тапија поврди без та два лица; зашто се скупо плаћа код суда.

Секретар Куjунџић: Овако стоји у протоколу, чита: „и то без тражења 2. лица".

Рака Кукић: Јест, тако је; но ја сам вас другчије разумео.

Јов. Мариновић: Ја мислим да улазимо у врло рђав обичај кад у протокол званични, у ком се не могу потпуно навести ни сви говори посланика, будемо мимо тога записивали кретања и движења појединих посланика, на пример, кад будемо стављали у званични протокол шта ко ради у скупштини, кад ко изиђе напоље из скупштине, кад ко споља у скупштину улази.

Ја мислим да је онај навод излишан у протоколу где се каже, изишли су неки из скупштине, што су искали реч па им није дата. То не припада у протокол. И то је један врло рђав обичај да се овакве ствари уводе у званични протокол скупштински ко је с ким разговарао, ко је изишао напоље, ко ушао, — то су излишне ствари. Ја мислим да је у интересу доброг рада и олакшицу самог секретара, — боље да се овакве ствари не стављају.

Секретар Куjунџић: Да приметим. До сад се то није у протоколу спомињало и ја сам држим, да у обичним стварима није то никако потребно спомињати; али што се овде у протоколу напомиње, да су посланици искали реч а да је добили нису, пошто то у неколико има утицаја на завршетак саме дебате, и пошто су неки тражили да им се то стави у протокол, — ја сам држао да је потребно ставити за то, што не могу одрицати да није било закраћивање речи. Ако скупштина држи да није потребно спомињати ја ћу избрисати. (једни вичу: потребно је, а неки: није потребно. Жагор).

Јов. Мариновић: На тај начин протокол радње скупштинске у исто време изгледа и као оптужба радње председништва. Констатује се, да су чланови скупштински искали реч, а да им није дата. Ја мислим да то није пут за оптуженье председништва, јер, ако хоћете да сте следствени, онда морате описати целу физиономију скупштинску. Није само Мијаило Мирковић излазио из скупштине, него и ја и други. Онда би требало да се каже и ко с ким разговара и у опште сваки покрет посланика у скупштини. Ја мислим тај пут није добар. У осталом, ако

је скупштина вољна таквом начину прављења протокола, онда треба да је досљедна, јер сваки има право рекламирати ако му није забележено све у протокол, шта је у скупштини радио. Ја мислим на сваки начин да је тај начин прављења протокола неусместан и који се ничим не оправдава. У другим скупштинама то нигде не бива. Протокол званични описује шта се у скупштини предлаже, говори и закључује, а не описује се шта ко ради и како је ко изилазио напоље. Ја ово предлажем у интересу доброг рада. У осталом ако хоћете да усвојите тај начин онда старајте се да будете досљедни, а не само у овом случају.

Секретар Куjунџић: Молим за објашњење. Ја сам баш на самом почетку напоменуо да је обичај да се у протокол не ставља физиономија саме скупштине. Али ја бих обратио пажњу г. предговорника, да у свима протоколима онда, кад неко изађе из скупштине за то, што је спречен да учествује у дебати, па тражи да се то стави у протокол — ваља ставити. Ови су људи тражили, и ја сам написао. Да је још ко тражио ја бих ставио. А не бих доиста бележио за то, што сам видео просто да је когод изишао, већ зато што је он то сам тражио.

Јов. Мариновић: Ја сам сматрао за дужност према добром реду учинити примедбу. Скупштина је судија, па ако хоће да улази у такав начин рада, то је њена ствар.

Ј. Шафарик: Ја држим да је ово, што каже г. Мариновић савршено уместно, јер тиме се управо отварају врата неком оцењивању рада скупштине. Ако би г. Мирковић казао председнику: ја изилазим, онда би то могло ући у протокол, али ако он само изађе, па после каже секретару, ја сам изишао из скупштине за то, што нисам хтео да учествујем у дебати, па тражи да се то стави у протокол, — ја мислим да то не вреди. Он треба то да изјави у скупштини, па онда тек има право да тражи ако у протокол није стављено.

Председник: Да не би више о тој ствари дебату водили, ја мислим да пређемо на дневни ред. Може бити рђаво расположење секретара према председнику, па је то у протокол метнуо. Г. Секретар кад је ставио ово у протокол, он је требо ставити и то, што је председник разложио, да су осећања свију по-

сланика била уз њих — министра, тако, да је се ствар могла одмах решити. Али ту се огледа расположење секретара према председнику. Нити сам ја коме забрањивао да устаје, нити пак да говори, а то је стављено тамо. Ја молим да се то остави и пређе на дневни ред. (Жагор).

Секретар Кујунџић: Ако пристаје скупштина ја ћу избрисати. (Чује се: Не ћемо да се брише!).

Алекса Поповић: Ја видим само лично расположење секретара у томе. Он је на неким местима и сувише тако рећи накитио, а на неким није ни речице ставио. Ту се види да је лично расположење његово.

Председник: Ја вас и по други пут молим да пређемо на дневни ред. (Чује се: Да се пређе на дневни ред). Немој те да водимо даље дебату, ако је беспослич ење провођено, доста је било. (Жагор).

Алекса Поповић: Што се пак тиче г. Илићеве интерпелације, и ту се види, да ју је г. секретар кад је читао чисто исмевао.

Секретар Кујунџић: Јест истина. Што је за исмевање, то се исмејава. (Жагор).

Председник: Молим да се пређе на дневни ред.

Јован Мариновић: Молим, господин председниче, како је решена ова ствар? Ја сам учинио ову примедбу у толико, да се зна, хоће ли ово и у напредак бити.

Председник: Ово питање ваља одиста да се реши. За то питам, хоћете ли да улазе у протокол овакве ствари или не? (Неки вичу: Хоћемо; неки нећемо).

Јов. Мариновић: Ја нисам имао шта моје исправљати, па са овом примедбом мојом да се користим; већ сам ово приметио ради обичаја и доброг рада. Но ако скупштина налази да треба тако радити, онда то је друга ствар. Али скупштина ваља да види је ли то добро или не .....

Ђока Богићевић: То је већ четврти пут како господ. Мариновић говори, а другом се забрањује два пут говорити. (Жагор).

Јевта Јовановић: Кад би се писало све што ко у скупштини ради, кад ко изиђе на поље или уђе унутра, требало би један нарочити протокол само за то установити, (Чује се: тако је).

Председник: Пошто се та ствар мене највише тиче, ја бих желео да пређемо на дневни ред, јер, господо, кад бих ја савесно сад овде казао, рекао бих, да заиста није вођен протокол као што је требало. Али оставимо се, да пређемо на дневни ред (Жагор).

М. Трифунац: То тако не иде. Има места да говори сваки, што му на срцу лежи, а ми га треба сви да саслушамо. Кад он престане, други диже руку на тражи реч од председника да говори. Што се овако говори без реда, то не ваља. Нека један говори па да га саслушамо. Што смо сви устали на говоримо. Како ће стенографи да све забележе. То је заиста немогућно а сутра дођете код њих, па тражите сваку реч да вам је забележена. Немојте, браћо, тако, ако мислите да не пробавимо још месец дана узалудно. (Жагор).

Милија Миловановић: Пошто је било истина све оно, што је у протокол забележено, ја не налазим за наметно да мењамо то. Оно треба да остане као што је написано, јер је било све тако у ствари.

Председник: Ја вас и по трећи пут молим, да пређемо на дневни ред, пошто се ствар највише мене тиче. (Жагор. Вичу: Нећемо да се умеће које шта у протокол).

Д. Радовић: Не. Не, господин председниче. Нека се реши ово покренуто питање. Хоће ли се бележити у протокол и кад ко излази на поље или кад ко диже руку и т. д. То питање нека се реши. Не може се оставити нерешено.

Председник: То истина ваља да се реши, хоће ли у протокол улазити и такве ствари, које нису нужне. Дакле нека каже скупштина хоће ли улазити или не ће. (Жагор. Вика).

Милија Миловановић: Према члану 43. пословног реда, сваки догађај мора ући у протокол. За то нека остане протокол као што је.

Председник: Молим вас. Није реч о догађају, него само хоће ли у протокол да улазе оне ствари, које немају везе с протоколом. (чује се: не ћемо). Дакле нека скупштина реши, да само нужне ствари у протокол улазе а не и објашњења. (Жагор).

Секретар Кујунџић: Ја протестујем противу таког стављања питања. Питање: да ли да уђу само нужне ствари или

ненужне, то је рђаво питање, јер само луд може казати да и ненужне ствари улазе. Него ваља ставити овако питање: да ли има места да према изванредним приликама као на пример у томе, што су неки посланици тражили реч на мислећи да не могу да добију речи ни гласа, изишли из скупштине за то, што не могу да говоре, — па то после траже да у протокол уђе — да ли дакле овај нарочити појав може да уђе у протокол или не може. (Жагор).

Јов. Кремановић: Ја мислим, да би требало поставити питане тако: да ли треба да улази у скупштински протокол *и расположење појединих посланика?* (Чује се: врло добро)

Секретар Кујунџић: О томе се зна и сви су у томе сагласни да у протокол не треба да улази расположење онога, који је протокол писао. Али, господо, ово не држим да је какво „расположење," већ је то захтевање посланика. (Жагор).

Ј. Шафарик: Ја савршено усвајам предлог г. Мариновића, јер то је очевидна ствар да се оваквим уметцима може извринути баш оно, што је скупштина решила. Зашто нико није устао да тим искаже неповерење влади? (М. Миловановић упада: Ја сам устао па ми није дата реч!) Нико није устао да покаже неповерења министрима, а тамо у протоколу хоће да се покаже као да није било исказано поверење једногласно — седењем, него да су неки изласком или другче некако изјавили неповерење. Зашто та господа нису устала кад је г. председник питао два пут, три, које за неповерење да устане? Овакав протокол, господо ми не можемо одобрити, јер ако ми њега сад овако одобримо, ми би смо тиме г.г. секретарима одобрили да оваквим уметцима могу показати да оно што је скупштина исказала није било у истини онако, да је било притиска, да госп. председник није дао да се право мишљење изјави — а он је три пут питао, ко хоће да изјави неповерење нека устане. Зашто није нико устао? (Жагор).

Дакле таквим уметком у протокол скупштински, председник је, господо, управо окривљен, а и ми смо сви окривљени, јер изгледа као да није баш тако било, ма да се у протоколу каже да смо сви седењем изјавили влади потпуно поверење.

А шта ће такав уметак у протоколу? У протокол треба да уђе само оно, што је неко предложио и шта је решено, а не и то, да ли је ко изишао из сале при решењу каквог питања. Најпосле, ако је овде ко год изишао за то, па би нешто и казао онда, изјавивши пред нама да због тога излази разумем; — али овако чудо ми је што је то у протокол ушло. (Жагор).

Ак. Ковачевић: Ја молим дозволите ми да прочитам чл. 43. закона о пословном реду, па онда да се споразумемо. Ту се каже: (Чита). „О сваком састанку саставиће један од секретара скупштинских протокол, у коме ће означати број посланика, који су били на састанку, име председавајућег и имена присуствујућих министара или владиних повереника, као и знатније изјаве њихове, ако би каквих било и *знатније стварне догађаје*, а по том предмет саветовања и учињено закључење верно и тачно описати."

Дакле овде се каже... (Крстић: „Ако има стенографа..." господине, наставите). Овде се каже „и знатније стварне догађаје," — зато би добро било, да се скупштина споразуме да ли то, о чему је сада реч, сматра за знатан стварни догађај, па, ако сматра, онда је нужно, и наравно мора да уђе у протокол, иначе нека не уђе ако није стварни догађај. Осим тога, господо, врло би добро било да немамо и не терамо таквих личних зађевица, особито око тако малих ствари, јер овако прелазећи у јарост трошимо ово драгоцено време и онда можемо се задржати овде годину дана, — а ако тако мислимо, онда боље да идемо одмах кућама те да не пропада у залуд народње благо, које трошимо седећи овде. (Чује се: врло добро; тако је).

Милош Глишић: Један од господе предговорника рече, да је требао да устане онај, који је био против изјаве поверења бившој влади. И ја сам имам да кажем то исто, да је требало устати, — али пре свега требало је дозволити те да се ствар претресе, нарочито ствар јагодинска и лозничка, што није допуштено. Ја сам први то захтевао, али нисам се чуо. А зашто? — Што вели г. Мариновић да секретар не треба то да запише у протокол, и замера му што је записао, ја

на то ово ћу да одговорим. Ја бих први *протестовао* кад он то не би записао што сам ја захтевао и тражио бих да запише. Дакле, нужно је и треба да уђе у протокол све, што се догоди овде у једној прилици важној, као што је ономад било. Ја сам тражио више пута реч, није ми дата, а то је забележено онако као што је било. То мора остати. Тако је то било и тако је начињена овде извесна већина. (Жагор. Алекса Поповић устаје и говори ватрено, али се у жагору не чује).

Секретар М. Кујунџић: Молим господо. Ја хоћу да учиним једну примедбу. Пошто г. г. Мирковић и Сима Милошевић не изјављују, или бар ја не видим то, да они и даље желе и хоће да остане у протоколу оно, што изазва ову дебату, — ја понављам и опет да пристајем да се то из протокола избрише. Они не кажу да хоће да остане. (Чује се: хоће, хоће). С моје стране може се слободно изоставити.

Сима Милошевић: Ја нећу да се брише, јер је добро записано. (Жагор).

Мих. Мирковић: Не, што је тамо казано то је истина, и према томе ја хоћу да остане. (Чује се: да остане. Да се избрише. Жагор).

Ал. Поповић (у жагору): Ово није сагласно послов. реду, нити поштено, што је секретар расположење неколико посланика наметнуо целој скупштини.

Ј. Мариновић: Молим за реч.

Богићевић: Говорио је већ четири пута. Ту нема реда. (Жагор).

Ранко Тајсић: Ја мислим да кад неко тражи реч па је не добије, да је то врло значајна ствар, као што је исто тако значајна ствар кад ко оде одавде онако и без претреса. За то сам ја за то, да се то не избацује из протокола што је записано. То је значајно, с тога да остане. Кад је ко изишао и кад је тражио реч па не добио, то су ствари замашне. (Чује се: Није тако. Врло добро. Тако је).

Председник (звони): Молим господо! Има г. министар финанције реч. Молим да се чујемо.

Министар финансије: Пре свега, господо, ја вас молим да ме извините што ћу да уђем у једну дебату вашу, која се

нас министара нимало не тиче. Али, господо, баш зато, што нам је Његова Светлост дала мисију да будемо министарство помирљивости, да радимо о зближењу и споразумљењу, ја баш зато велим нисам могао да се уздржим од речи данас кад видим да управо влада нека раздраженост у вашим говорима. Иначе ја се не бих мешао у ову дебату, да не мислим да ћу ван моћи да будем у помоћи да пре свршите ствар ради које се појавила распра и јавила разна мишљења.

Господин пошт. посланик Ковачевић добро је почео и можда би ствар решена већ била да није само изоставио прочитати последњу тачку у члану, који је читао. Ако ми дозволите да прочитам ја ту тачку чл. 43. пословника, мислим да ћете после моћи свршити ову ствар, која је без икакве стварне важности за земљу. Ево како се завршује чл. 43: (Чита).

„Ако има стенографа, онда се у протоколу неће све појединости означити."

А, господо, ја мислим да имате стенографа? (Чује се: Има). Сад ваше је да решите. — Ја бих вас само молио, господо, да не дајете више никаква призора раздражења, него да одговорите очекивању светлога владаоца и да почнете стваран рад. (Чује се: Врло добро).

Председник: Ја бих још имао да приметим посланику Богићевићу. Може бити да се пошт. посланик позива на закон кад тражи мало час да се г. Мариновићу одузме реч. Ја бих молио г. посланика да би и он желио од сада да г. Мариновић говори не само четири пута него и десет пута. Ако говори, он ће, господо, мислим увек да говори оно, што је полезно и корисно за нас и земљу, и говори тако, да се имамо чему и научити и послушати га. (Жагор).

Ранко Тајсић: Какво год право, председниче, полаже на посланичку клупу г. Мариновић, тако га исто полажу и имају и сви посланици. Дакле, ако може тако бити да говори сваки колико пута хоће о једној ствари, онда може ићи без краја и опет не бити ништа. (Чује се: врло добро. Тако је).

Ј. Мариновић: Ја ако сам говорио три пут о овој ствари, ја сам то зато чинио, што сам мислио и мислим, да ово ни-

тање које је сад пред нама, не спада у ред оних претреса, где се може само два пут говорити. Ово је само разговор о нашој, тако да речем, домаћој радњи, о томе, какви треба да буду наши протоколи. Ја мислим, да ни сам ни против каквог реда погрешно. Ово је на неки начин као што рекох, наш домаћи разговор, који не улази у ток скупштинских послова. И г. секретар је више пута говорио јер је морао говорити, и ја сам говорио јер сам налазио за нужно да се добро обавестимо. То је наш договор и разговор.

Сад хоћу да напоменем још ово. Ја сам мислио да ону примедбу чиним у интересу поретка; не тиче ме се никаква личност и ни сам знао како ће и шта ће се даље показати. Али објашњење, које је г. секретар дао, показа да сам врло добро урадио, што сам ту примедбу учинио, јер из његовог објашњења види се, да је он налазио за потребно да онакој ситници да изглед и карактер политички, да јој да карактер такав, као да није била потпуно слободна радња скупштинара. (Чује се: Тако је и било) те су морали излазити из седнице. Господо, такав опис ваше радње противан је вашем достојанству. Какви сте ви посланици, који у једној седници трпите притисак и нисте кадри да таквом притиску одолите, него у другој седници, у протоколу хоћете то да уведете као неко оправдање за ваше решење, за ваш глас, који сте дали као посланици. Ја мислим да се то нимало не слаже са достојанством скупштине, нити води добру. Ако хоћете после прилиском протокола да дајете себи неку утеху за учињено, онда то не одговара пашем корисном раду, нити пашем достојанству. (Жагор).

Дакле изјавом господина секретара, коју је о свом раду дао, налазим да је моја примедба била на месту и добра и тако тек још јаче даје ми се убеђење да сам добро учинио што сам ову ствар овде покренуо. Сад наравно ви ћете решити онако, како мислите да треба решити па да буде добро. (Чује се: свршена је ствар).

Секретар Кујунџић: Ја се не могу задовољити с тиме.

Председник: Прелази се на дневни ред.

М. Лазаревић: Молим за реч.

Председник: Свршена је ствар. (Вичу: свршено је).

М. Трифунац: Нека се гласа: који је за, нека седи, а ко је против, нека устане.

Секретар Кујунџић: Молим вас, господо....

М. Лазаревић: Молим ја утичем у реч, јер сам први тражио реч.

Председник: Молим вас г. Лазаревићу, секретар има у своме право, да објасни његову реч.

М. Лазаревић: Ја мислим, да имам ја први право.

Председник: Пошто секретар искаже оно, што има, ја ћу вам дати реч.

Секретар Кујунџић: Ја бих имао то да приметим, да ја не могу бити задовољан с простим прелазом на дневни ред, ја хоћу да се прецизно каже: хоће ли протокол остати овакав, као што је, или не ће; је ли он израз већине скупштине или не. Ако није, и ја нећу да овако остане, јер није право, да буде протокол друкчији него што скупштина хоће. (Чује се: врло добро. Вичу: да се гласа).

М. Лазаревић: Могу ли сад добити г. председниче реч?

Председник: Говорите.

М. Лазаревић: Хтео сам то да говорим, да ја као народни посланик не могу никако дозволити, да се на икаква опшика против закона учини. Заиста, господо, г. министар финансије објасниo је јасно, што је у члану 43. стављено, на држим да је она примедба г. Мариновића учињена секретарству врло умесна јер и сам сам увидео, да је нерасположење од стране секретарства према скупштини и појединих њених чланова.....

Секретар Кујунџић: Молим, молим, то је лична ствар.

М. Лазаревић: Немојте ми упадати у реч, јер ви онда врло мало познајете парламентарност: дозволите ми да свршим мој говор, па онда говорите. Даклем види се, да је секретарство некако не расположено, према појединим члановима скупштине, а према другим врло расположено.

Секрет. Кујунџић: Ја протестујем против тога.

М. Лазаревић: Протестујте после. Ја држим да они то тако нарочито напртају неке ствари, које им се допадају, а друге које им се не допадају никако у обзир не узимљу.

Секрет. Кујунџић: Молим, то је лично.

М. Лазаревић: И према томе ја предлажем, да ..... (Жагор. Многи посланици излазе на поље.)

Председник: Молим вас, да би се боље споразумели о томе, и да би тако лакше на посао прешли, дајем четврт часа одмора, па се мало договорте, јер овде све већа раздраженост постаје.

После одмора.

Председник: Дакле, господо, да би ствар један пут на чисто изишла, ја ћу укратко ставити једно питање. Ко је да протокол овако, како је написан остане, нека седи; а ко је да се протокол поправи, нека устане. (Многи се дижу. Чује се: Већина седи, неки вичу да се гласа. Жагор). Молим вас не може тако бити, ви сте пристали да се тако учини: устајањем и седењем; дакле сад ће се бројати гласови. (Секретари А. Богосављевић и П. Келић броје оне, који су се дигли.).

Секрет. Келић: 56. су устали. (Чује се: колко свега има скупштинара.).

Секрет. Кујунџић: Скупштинара има свега 129.

Рајовић: Нема 129. Нека се броји. (Жагор).

М. Лазаревић: Нека се прочита списак свију скупштинара, да видимо да ли су сви на окупу.

Председник: Онда, сад ћемо прозвати посланике, па да видимо, колико их има.

(Секретар Кујунџић прозива).

Секретар Келић: И ја устајем. И по томе 57. је устало а 55. је седело.

Секретар Кујунџић: Већина је за то, да се исправи.

Председник: Дакле решено је, да се протокол поправи.

М. Лазаревић: Колико су посланика били на окупу?

Секретар Келић: 112 посланика.

М. Лазаревић: Г. Секретар Кујунџић је казао да има 129., па за то ја предлажем, да му се изјави неповерење.

Секретар Кујунџић: Хвала. Ја то нисам казао по своме бројању, него с тога, што је толико данашњи секретар у протоколу записао (показује започету белешку секр. Келића).

М. Лазаревић: Онда ја предлажем, да секретари буду тачнији.

Председник: Прелази се на дневни ред.

Секретар Келић чита молбу Јована Бошковића, којом тражи, да се одреди суд за испеђење његова дела, јер је вели још у пратвору.

Председник: Ово се упућује одбору за молбе и жалбе.

Секретар Келић чита молбу Атанаска Благојевића, којом тражи 6. дана осуства због рочишта у суду. (Одобрава се).

Председник: Изволте саслушајте извештај одбора за молбе и жалбе.

Известилац Ковачевић: Ово је извештај одбора за молбе и жалбе о избору посланика за варош Јагодину (чита):

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе разгледао је акта и пуномоћство бирачког одбора, о избору посланика за варош Јагодину, г. Петра Митровића, па је нашао, да је записник изборне скупштине састављен у свему онако као што прописује чл. 48. изборног закона скупштинског, из кога се — записника — види, да је речени посланик на онамошњем избору имао апсолутну већину гласова којим је оглашен за посланика, и предато му уредно пуномоћство.

Одбор је такође разгледао и жалбу од 61. грађанина вароши Јагодине, у којој жалиоци набрајају, да су учињене многе неуредности и незаконитости пред избор и при избору пратиском полицијске власти, а на име: — да је Начелник окружни дозивао, у жалби поименце означене људе, те им је претио различитим казнама и протеривањем ако би гласали за Јефрема Марковића, да је пред избор и на дан избора ухапсио 16. најодабранијих грађана у жалби именованих, те да им само овим начином спречи долазак на биралиште, да је одбор примио гласове од четворице, у жалби именованих чиновника, који нису били уведени у бирачки списак, јер су они били чла-

нови, гласачи у другим општинама за време првих избора, па су тек сад по службеној дужности досељени, те се при изабору у Јагодини затекли, због чега, вели, по чл. 20. набор. закона и чл. 49. устава, њихово гласање на два места не вреди, да су троица гласали, који су под стециштем, (тачка 2. чл. 18. избор. закона), да је до 20. лица гласало, који не плаћају државни данак и који стоје код других у служби, (чл. 17. и тачка 2. чл. 18. изб. закона) да је један практикант гласао, који нема ни 20. година (чл. 46. устава и 17. изб. зак.). Што је један пандур среске канцеларије гласао, који не плаћа у знатној општински данак; што су двојица по два пут гласали и што, вели, има још 50. бирача, који немају право гласања, ал ове не могу да наброје, што им се не да на прегледање бирачки списак.

Даље они вели, пошто Јефрем Марковић има ,,5. гласова што се то и бирачким списком потврђује, кад би се одбило ових 34. незаконих гласова од броја гласова овог изабраног посланика, онда не би остало више него 141. глас, са чега нема апсолутне већине гласова, те за то, вели, није овај избор законит.

Најзад траже, да скупштина изабере комисију, која ће ово дело без утицаја окружног начелника и помоћника извидети.

Но пошто жалиоци нису поднели за своје наводе никакве доказе о незаконитости овог избора, то је одбор одлучио, да је избор посланика за варош Јагодину законит.

21. Јануара 1875 год. у Београду.

Председатељ одбора за молбе и жалбе
Марко А. Лазаревић

Известилац:
Аксентије Ковачевић

Чланови:
Вс. Јаковљевић.
Михаил Смиљанић.
Цветко П. Јездић.
А. Ђ. Поповић.
М. М. Милијановић.
Алекса Здравковић.

Сад долази тужба јагодинаца на ред; ако скупштина жели, да се прочита. (Вичу: нека се прочита.). (Чита):

Српској Народној Скупштини

Београд.

Уставом земаљским ујамчена су права српског грађанина и ни једно његово право не сме се окрњити кад га сами земаљски закони бране.

Сваки, који противно постојећем закону уради, преступник је закона и као такав треба, да одговара за своју кривицу. А повређени има по закону права да тражи задовољења од оне власти, која је за то надлежна.

Ми потписани грађани ове нашом жалимо се скупштини противу незаконитог избора и незаконитог поступања полицијске власти, која је чинила притисак 4-ог текућег месеца, кад је било бирање посланика за народну скупштину, и на незакониту радњу одбора бирачког.

Сваки бирач има права, да да свој глас са свим слободно за онога, у коме има поверења и за кога је он убеђен да ће савестно и свестно бранити народне интересе.

Никаквим притиском не сме се натерити да гласа за онога, у коме нема поверења и за кога је убеђен да не ће моћи савестно и са знањем заступати народне интересе. Најмање полицајска власт не сме на избор утицивисати (чл 42. устава земаљског). Али полицајна власт уништи се, да протури свог кандидата место народног за посланика, који нема већине у народу и знајући да је и пређе изабиран био, она се је још одавно почела спремати да свима начинима одржи победу. Чим је дошао за начелника г. Ђока Стефановић, одма је почео да прети и плаши људе, како не би дали свога гласа за онога, кога полиција не ће, а народ хоће, па је најпосле употребила таква средства, која уништавају најсветија права српског грађанина, која је он и за време Турака док су у Србији пашовали, жртвујући живот и имање породицу своју, неуморно бранио и мисли, да их је осигурао у држави својој међу браћом својом, а они који су постављени, да их бране од сваког нападаја помоћу закона и устава земаљског, вршили су своју самовољу.

Тако, чим је г. начелник Ђока Стефановић дошао на дужност 18. Новембра 1874. год., звао је г. Мијаила Марин-

ковића, ђакона и учитеља, и пошто га је најнепристојнијим речма изгрдио, казао му је да ће га протерати у Турску, јер он као бајаги наговара људе, да гласају за Јефрема Марковића, 19. истог месеца позвао је г. Милана Недељковића овд. свећеника и на исти начин поступао је с' њиме. 18 Децембра 74 год. осуди на 30. дана затвора Мијаила Мајурца, водника ескадрона и одборника општинског, зато, што је говорио, да је суд општински неуредан, да је рачуновођа неуредан и нијаница, дакле што је бранио општинске интересе и што је био гласао за Јефрема Марковића, зашто му је још и г. Девић начелник претио да ће га ухапсити.

Димитрија Петковића, четовођу батерије, осудио је начелник на 20. дана затвора без икаквог изслеђовања и саслушања као и без тужбе, што је тобож говорио: Ако Јефрем Марковић не буде изабран за народног посланика биће сече по вароши. Ово је учињено с' тога, што се зна, да је он поднео народној скупштини молбу за нови избор посланика, пошто је већ скупштина уништила Јефремов избор. Затворен је 21. Децембра прош. год. 23. Децем. пр. г. полиција осуди на затвор 20-то дневни г. Стеву Маленовића, јавног правозаступника и одборника општинског, што је као бајаги говорио, да ће Марић-овић — Чумићево министарство пасти, јер се чуло, да је по наредби Чумићевој убијен Грковић у Гор. Милановцу и да је г. Чумић наредио да се убије и Јоца Бошковић у Лозници, ако буде за посланика изабран. С' њиме је поступао овако за то, што се зна, да је од уважења грађанства и да гласаче Јефремове заплаше да не гласају за народњег кандидата.

Милентије Милићевић, трговац овд., осуђен је на 15. дана затвора што, као бајаги, није дошао на позив извршиоца да неку таксу плати и ухапшен је 28. Децембра пр. год., а зна се да је бирач Јефремов. Теодосије Николић цигlар, Коста Младеновић шпекулант, Илија Аранђеловић, Милан Кочовић бакалин, Јованча Симић касапин, Сима Николић крчмлаџ, сви ови ухапшени су на 6. дана затвора бајаги за то, што нису били на егзерциру. А зна се, да се ово нарочито због избора радило, јер би иначе морали бити ухапшени Мијалко Раденковић и многи други. Таса Ђикић трговац овд. и одборник општински, Сава Влаковић трговац, Коста Ђекић трговац, осуђени су 2. Јануара тек. год. на 30. дана затвора, као да су говорили, да је Маленовић против закона ухапшен. Сава Матејић трговац, Алекса Голубовић бив. кмет и Мата К. Аранђеловић трг. и одборник општински осуђени су, први на 30. дана затвора, други на 10. дана, а трећи на 3. дана затвора, за то, што се зна да су гласали за Јефрема и имају поверења у народу, на је полиција хтела да заплаши бираче Јефремове. Алексу Голубовића још и за то, што је као кмет општински износио незаконите поступке полицијске. Сви су ухапшени на дан избора 4. Јануара тек. године.

Из овога увидићете, браћо скупштинари, шта је радила полиција пре и за време избора, вама је остављено, да оцените, да ли поступак полицијске власти шири у народу поверења према законима. Кад се види, да их сами органи државни, који су постављени да бране законе, и да људе по закону проигравају.

Следећи примери још ће боље расветлити радњу полицајне власти. Тако, Владимира Живковића трговца, Нацка Јовановића механџију, Јову Јовановића учитеља, Љубу Здравковића кафеџију, Петра Петковића трговца, и Тасу Марића касапина и многе друге, звао је начелник и у сред заседања говорио им је, да су бунтовници непријатељи владе, државе, власти па чак и противу престола у опште све оно, што је по закону најстрожије казнимо а све на рачун да их заплаши, да не гласају за Јефрема.

Наговарање и плашење од стране агената полицијски било је без краја. За пример нека служи овај доказ: Митко Димић достављач, казао је код Петра Петковића трговца, Вучка Ђокића механџије, Тасе Младеновића бакалина, Милоша Ђокића ножара, Коче Јовановића рабаџије, да ће сви они бити похапшени, који гласају за Јефрема Марковића, а и ови, што су у затвору ухапшени су за то, што се зна да ће гласати за Јефрема. Овако су исто трчали по вароши и плашили људе агенти полицајски, да ће сваки бити ухапшен одма, ко год гласа

за Јефрема као што су и остали похапшени; неки пак од агената полицајских стајали су за време гласања на вратима општинског суда, и сваког ко год дође да гласа, плашили су и претили, да ће бити ухапшен, ако не гласа за Петра већ за Јефрема. Највише одликовали су се у овој противу законитости, као агенти полицајски и подказивачи: Митко Димић, Паја Ништић, Лаза Рајковић, Јованча Цветковић, Таса Марковић, крајње пропалице, а тако исто били су вредни помагачи ове бесавестне чете: Срдан Николић пандур, Арон Ничић адвокат, Мита Стојановић, Мијаило Милиниче, Висарије Николић цинцарин, познати Анта Арапчеловић, и још неки.

Петар Петковић трговац, због наговарања и плашења од стране полицајци агената, тужно је се био одбору бирачком и тражио, да га саслушају протоколарно, али га је бирачки одбор одбио, што није смео да уради по члану 50. изборног закона. Срдан Николић пандур начелства, иудио је црногорцу Божи рубљу, да гласа за Петра а ако неће, биће ухапшен. Тако исто Мијаило Мијаловић дао је 4. гроша Кости Митрићу да не гласа за Јефрема већ за Петра.

Имали би пуно примера да наведемо, како је начелниковим достављачима, остављено врло широко поље, да руше законита права сваког грађанина, приспављајући свет, да гласа за Петра. Али из овог до сад изложеног незаконитог поступка полицајне власти, увидиће народна скупштина, какви су и колики били притисци од стране полиције, при избору посланика за народну скупштину. Шта више и Драгутин Стевановић писар београдске полиције, који је био овди на сам дан избора, говорио је Милошу Рашићу, и Милану Канчићу, да ће Јефрем бити ухапшен, ако се изабере.

Оваковим насилним мерама и незаконитим поступцима саме власти, може се лако увидити, колико грађана није смело да гласа по свом убеђењу, него, и због наглог хапшења, ни је ни гласало. А ово по закону не сме да буде.

Остаје нам још, да докажемо незаконити поступак бирачког одбора, што је примио гласове он х људи, који нису били записани у бирачки списак, и који нису имали право гласања. Тако, 1., Јоца Максимовић председник суда, Петар Поповић, начелник среза Беличког, Стева Вуковић судски писар, Илија Мојсиловић писар суда и Мијаило Павловић практик. судски, немају право гласања према чл. 20. изборног закона и чл. 49. устава земаљског, као и према члану 19. изборног закона, јер они нису уведени у бирачки списак и дали су већ био свој глас у вароши опој где су се затекли за време избора 24. Октобра прош. године. А на два места не могу и не смеју двапут гласати, према поменутим члановима закона.

2.) Нацко Димић механџија, Радосав Ђорђевић пандур, Паја Ништић, Лазар Рајковић, немају право гласања по члану 18. тачке друге и седме, јер су под стецишгем (изборни закони).

3). Јован Младеновић писар суда, Љуба Симић, Илија Обрадовић, Аврам Миљковић, Јова Тодоровић, Владимир Нешковић, практиканти судски, Филип Поповић, Ђоко Јовановић, Чедомир Ристић, Драгомир Ђерић, практиканти начелства, Мијалко Величковић дућерин, Риста Стојановић абаџија, Аврам Радојковић, Милентије Лазаревић и Дика момци поштарски (сурудије), Ђорђе и Јованча Софијанци, Аврам баштован, Коста Литрић, Станко Димитријевић, немају право гласања по члану 17. и 18., тачке 2. изборног закона и члана 46. земаљског устава. А Драгутин Стојковић преписчик среске канцеларије, који нема ни 20. година и не плаћа никаквог данка, нема право гласања по чл. 17. и 18. избор. закона и члану 46. устава земаљског.

4.) Васа Стевановић пандур среске канцеларије, нема право гласања по чл. 19. изб. закона, јер не плаћа у овој општини никакви данак.

5). Петар Н. баштован, Стеван Никовић пандур начелства, двапут су гласали, што према члану 20. избор. закона и чл. 49. земаљског устава не сме да буде, а и немају право гласања по чл. 18., тач. 2. избор. закона.

Осим горенименовани, могли би се наћи још 40—50. гласача, који немају никаково право гласања пити су записани у бирачки списак, али због притиска а нарочито што не можемо добити бирачки списак, јер нам га не дају, — не можемо да

споменемо овде њихова имена и презимена, јер све ове, које смо навели познајемо их лично. А народна скупштина увериће се, ако сравни бирачки списак, који се под прилаже у копији, и садањи списак гласача, да их има по доста, који немају право гласања што кад се одбије од суме гласова Петрови, остаће већина, која има законито право гласања на Јефремовој страни. Покупив сва имена под тачкама 1, 2, 3, 4 и 5, излази, да садањи посланик нема по члану 37. изборног закона, савршену већину гласова, и према томе није законити посланик ове вароши Петар Митровић.

Према резултату гласања Петар Митровић има 206. гласова, Јефрем Марковић 175., а Пацко Јанковића 2. гласа. Свега било је 383. гласа. Кад се одбије од Петвора 206. гласова, 34. именовани а незаконити гласова, остаје на Петра Митровића 172. гласа, на Јефрема Марковића 175. и Пацка Јанковића 2. гласа, чини свега 349. гласова. Савршена већина од 349. јесте $175^1/_2$. А Петар Митровић има 172. гласа, дакле нема савршену већину по чл. 37. изб. закона и према члану 38. изборног закона, не може бити законити посланик.

Из овога, браћо скупштинари, увиђате, како је текао избор 4. тек. месеца и какав је уплив био на бираче. Видите, да избор посланика за варош Јагодину, није учињен слободном вољом грађана, већ по притиску и наговору полицајне власти. Овакав избор није законит, већ против закона, према члану 42. устава земаљског.

Браћо скупштинари! Вама се обраћамо и тражимо у име законитости и поретка, у име правде и поштења народњег, да поменути избор, као незаконит уништите и покажете, да је закон највећа воља, а не ћеф и самовоља појединх властника; и да нико противу закона не сме да ради, а најмање државни органи, који имају да врше вољу народа. Сваки, који противно наређењима закона, ради мора и треба да прими заслужену казн Тражимо од вас, браћо скупштинари. да наредите и изберете комисију, која ће целу ову ствар непристрастно извидити без утицаја начелница и помоћника окружног. Нека она најстрожије испита, без уплива министра Чумића, без чијег знања не

мислимо, да је досада овако у Србија нечувено гажење закона и најсветија права народна, смело да буде. Тражимо од вас, браћо скупштинари, да садањи незаконити избор посланика уништите и други наредите, који ће се без уплива полицајне власти извршити.

14. Јануара 1875 год. Јагодина.

Српској народној скупштини покорни.

Грађани:

Алекса Голубовић, М. К. Арапћеловић трг., М. Миљићевић трг., Која Матић трг., Јован Косовљанин трг., Тодор Арапћеловић, Настас Симић, Петар Р. Петковић, Глигорије Андрејевић, Димитрије Сретеновић, Арапћел Настасовић, Миљко Ђорђевић, Миленко Миљковић, Сима Гавриловић, Данило Сретовић мејаџија, Вучко Ђокић, Никола Стаменковић, Лаза Ачић, Таса Марјановић, Петар Николић, Михаил Станисављевић, Сима Јоцић, Владимир Живковић трговац., Стеван Јовановић трг., Андреја Миленковић бакалин, Аксентије Милићевић папуџија, Јован Вићентијевић бојаџија, Коста Стојадиновић, Јанко Крстић бојаџија, Стојан Петковић, Ђорђе Вељковић бакалин, Стојан Милојевић, Коста Јанићијевић бакалин, Атанасије С. Јовановић трг., Љубомир Сретеновић трг., Аврам Јовановић бакалин, Филип Симић папуџија, Јевта Игњатовић трговац, Андреја Јанићијевић, Јова Петровић бојаџија, Ђорђе Радојевић папуџија, Живан Поповић бојаџија, Јефта Миленковић бојаџ., Сава Петковић трг., Јован Радојевић трг., Јован М. Мариковић трг., Љубомир Мариковић трг., Марко Срезовић трг., Стеван Миловановић трг., Петар С. Клисаровић трг., Анђелко Златановић, Благоје Цветковић, Стојан Божиновић, Милош Николић трг., Димитрије Милошевић трг., Здравко Миљићевић трг., Атанасије Ђорђевић трг., Милан Недељковић свештеник, Љубомир Здравковић, Алекса Вучковић, Димитрије Аврамовић.

Дакле према свему овоме, имам још то да повторим, да је одбор за молбе и жалбе донео своју одлуку, да је избор законит, с тога, што ови нису приложили стварне доказе.

Председник: Дакле, оглашује ли и скупштина да је избор законит? (Чује се: законит је. Неки вичу није: законит.)

Сима Милошевић. . . . . Ми знамо, да је Чумић свуда правно агитације.

Председник: Жели ли ко да говори о томе или да се гласа?

Сима Несторовић: Ако хоћемо, да оваким појавама станемо на пут, онда не можемо да прелазимо преко ове ствари онако, преко колена. Ова је ствар важна, јер кад се 60. људи потписују и жале на највећем месту, онда треба дати удовлетворења. Не слажем се са одбором, који каже, да је избор законит; него сам за то, да се из скупштине изабере једна комисија, којој да се придружи и власт, па два три лица да ту ствар испеђе. Ако се жели, да се један пут томе стане на пут онда треба овако да се учини.

Секрет. Кујунџић: Ако оставимо ову ствар просто на страну онда остављамо широко поље полицији, да и даље тера своју навику; за то сам и ја да се све ово извиди.

Вељко Јаковљевић: Скупштина тражи, да огласи овај избор за незаконит. Одбор нам каже, да је избор законит. И ја сам у том одбору био, а ту је био и рођени ујак Јеврема Марковића, и то је Алекса Здравковић, и он се је потписао. (Жагор.) Ја не знам, како би се стављало то питање: да ли је избор законит или не, кад никаква доказа нема да су тужиоци поднели. Кад бих ја нашао какав год доказ, и ја бих био за то, али пошто нема, то је и одбор нашао да је избор законит. Може се сваки човек жалити, да му је тај и тај, то и то учинио, али нигде се не суди без доказа, па кад се нигде не суди без доказа, онда ни скупштина то не може чинити.

Илија Стојановић: Што одбор каже, да нема никаква доказа; — одакле ће да их нађу тужиоци, кад се жале против полиције? Сви ти докази не налазе се нигде по код полиције и код одбора, који је то радио. Они су тражили али нису могли да нађу', јер им се не дају. Зато сам ја мишља, као што се види, да је повређен устав и изборни закон, и пошто ови траже комисију, да се избор не претреса, док не изиђе та комисија, да извиди на чему је ствар, па ако нађе да је избор законит, онда нека скупштина реши, а посланик нека настане док се извиди шта је.

М. Трифунац: Ја молим за реч. Ја ћу се придружити уз г. Симу Несторовића, јер је ова препрека била још један пут 1871. Једна је била тужба опет због Јеврема Марковића и Мијалка Радепковића. Од једне стране били су 34. тужиоца против полиције а 54. бранећи полицију. Докле је проведено време око тих посланика јагодинских, држим да је коштало државу на 720. дуката. Но почем људи захтевају комисију, то да се никако не мимоиђе, него да се нареди испеђење, па крива страна да плати трошак, и нека плати, те дање бог, да се и они примире и да се више интриге не чине. Сад има тужиоца 61. против незаконитог избора а бранитеља нема ниједног да дође да докаже да је избор законит, због тога нека скупштина донесе закључење за посланика, има ли право гласања за време истраге или не; а што се тиче истраге, ја се придружујем Сими Несторовићу, да се истрага учини.

Арон Ничић: Колика су подметања у тужби, навешћу само о ономе, у колико се тамо мене лично тиче, јер сад чујем да и мене тамо спомињу. Ја сам се при овом избору навалично уздржавао, баш као скупштинар, а и као грађанин да упливом мојим учиним код појединих: за кога да гласају. Слободно и отворено кажем, нека и један изиђе у Јагодини, па нека ми докаже да сам кога год наговарао, да гласа за Петра или Јеврема. То је просто подметање, неистина. А што се тиче онога навода, као да сам ја за ову ствар био у дослуху неком са полицијом, не знам од куда то, кад сам се ја састајао са начелником само о празницима, кад сам ја био код њега, и он код мене, и то са друштвом. То су дакле таква опадања и подметања, да их је само *навалична злонамера* измислити могла (Жагор.) Писам свршио.

Председник: Кад један посланик говори нико не сме давати ни одобравање ни неодобравање. Немојте тако, кад вам се што не допада, а ви одмах у ларму.

Арон Ничић: (Продужава.) Што се тиче тога, да је 61. грађанин потписао тужбу, као што Несторовић рече, не може се извести отуда, да је избор незаконит. Ако је овде 61. подписаних, — да је Јеврем изабран, било би 161. то могу

да кажем. А што се тиче одбране, какву спомену г. Трифунац, могу да приметим: на што да бирачи Митровићеви долазе или подносе скупштини што у одбрану свога посланика кад они и не знадоше: хоће ли доћи каква тужба против њега или не; у осталом одбрана је њихових 206 гласова у проколу бирачком.

Ја сам био у одбору бирачком. Слободно могу казати да је гласање пошло на најуредњи начин. Истина један је дошао и казао, да има да се тужи због переда у вароши око наговарања за Митровића, други један дође да се у истом смислу тужи против наговарања опет за Јеврема, и ми смо обојицу упутили да иду власти, која је дужна да пази на ред. Још ово. Кад је већ одбор бирачки изабрат и хтео да отпочне свој рад, противна је странка дошла и у колико се сећам казала: ми немамо поверења у томе одбору зато оћемо да двојица између нас такође седе у одбору а да му контролишу рад. Ја сам им објаснио да сваки од њих може по закону ући и видети како иде гласање; али да ту седе у цели непрестаног контролисања радње одборске, на шта је овај једино овлашћен законом, то да немају право. Али да неби мислили, да ми оћемо, да урадимо што год против закона нисам противан томе, и зато изволите седите. Услед тога су и седела два грађанина изабрана од протестујућих. Контролишући тако тај рад, један је од њих изреком казао, да је ово гласање пошло уредно, и да се против тога нема шта.

Милош Глишић: Што се тиче овога поштованог посланика, ја имам у толико речи, да немам шта приметити на његов говор с тога, што је његова личност умешана, и у неколико изгледа као правдање; него, што се тиче тужбе, слажући се са Симом Несторовићем, Трифунцем и Илијом Стојановићем и ја мислим, да скупштина не би остала на висини свога положаја, кад би ову ствар прешла тек онако летимице. Јер, господо, 60. је људи, 60 грађана, 60 породица, који се туже највишем телу, па зар да пређемо без претреса, само што се вели да нема доказа. А као што каже Несторовић, зашта је тешко добити доказе, где хоће полицајска власт да издржи нешто по свом ћефу. Дакле, кад су се обратили њих 60

грађана и фамилија, то није мала ствар, чему треба веровати, јер има нешто у ствари, и држим, да скупштина треба да одреди двојицу, а осим тога и влада од своје стране како најбе за нужно да се ова ствар потанко и јасно претресе, те да се види, на чему свар лежи; јер ово је зашта преко сваке мере, ово је понижење и скупштине и владе, а овим ћемо путем задовољити жеље народне, јер ћемо доћи до праве истине. Обазримо се, господо, на то, како се чује у народу, да се говори: шта се то ради? Дакле ја сам тога мишљења, да ова ствар остане, као што је казао Илија Стојановић, а међу тим одмах да умолимо владу, да се изашље комисија, као што сам горе казао.

Дим. Радовић: Ја ћу само неколико речи рећи, са стране закона, односно тражења да скупштина шаље комисију. Ја држим да је то велико право грађана наших за избор, и треба да је избор колико је могуће више слободан; али држим да је противно закону да се из скупштине одређује комисија, и то по члану 104. пословног реда, који каже: „о закључењу скупштинском на какву жалбу, известиће се жалитељ преко дотичног министарства, а о закључењу на молбу не извештава се молитељ. Осим овога случаја, скупштина се не може стављати у сношај, са појединим или правним лицима."

По томе држим, да би скупштина, кад би хтела да одређује комисију за истрагу, узела на себе другу власт, него што јој закон даје. Али могли би учинити, као што смо у једном случају већ учинили, за Јована Бошковића, да оставимо влади да она извиди ову ствар. У осталом, ако се овде не би узело одборско мњење онда би требало према члану 103. посл. реда, да се саслуша најпре министар, или какав владин повереник о томе, као што смо при избору Цветка Јездића решили. И за то би требало, као што кажем, да најпре саслушамо владиног повереника, па ако при свем том останемо при томе, да се извиђај какав учини, ане огласи се извиђај за законит, да по члану 107 посл. реда кажемо влади, да она одреди једну комисију, која ће ону ствар да извиди. Но ако би скупштина бранила право своје и у томе, да она одређује комисију, онда би то

било противно закону, а ја држим да нико од нас не ће то да чини.

Адам Богосављевић: Ја и многи народни посланици из источног краја, пролазећи кроз Јагодину, били смо очевидци, како се многи жале, и мушко и женско, противу нечувеног притиска полицијске власти. Па како се тако што догађало од 1858. год. при свима владама и при свима скупштинским изборима, то сам мишљења, да се из скупштине изабере једна комисија од три члана, која ће на месту да извиди ствар, и да се у присуству те комисије учини нов избор. Одређивати пак комисију од стране владе, то не вреди ништа, јер врана врани очи не вади, а зна се да је то све било по знању и наређењу надлежног министра учињено, јер с главе риба смрди.

Председник: Молим г. Адаме, учтивије други пут говорите, јер ја то не разумем шта значи: врана врани не вади очи.

Сима Милошевић: Ја имам само то да кажем, да не могу никако пристати, као што каже Радовић, да влада одреди комисију јер знам, да је у Јадру одређен у комисију Белмаш, који је пријатељ Радовићу. То је оно што се каже: врана врани очи не вади.

Јанко Шафарик: Ја мислим, да скупштина, као таква не може стајати ни на једној ни на другој страни; ми смо овде сасвим равнодушни, ми треба да смо строги и праведни. 61. се грађани жале, — ми не кажемо да они немају право, и нико напред не изриче, да немају. Али има с друге стране одбор, који је такође већа састављен од честитих људи и поштених. Овде има већина гласова, и ми не знамо ни један, да ли су ти гласови законити или не, да ли су ти људи безкућници, то ми незнамо, а одбор то не каже, но на против он каже да је избор у реду ишао, да је уредно било гласање; дакле ми не можемо унапред изрећи, него по моме мишљењу правда и правичност изискује то, да ми кажемо: има ли у актима основа, да сумњамо о законитости. И наш је одбор већа од честитих људи па и он каже да је законит, како ми дакле можемо казати да није законит, кад писмо ништа прегледали. За то се, господо, овде употребљавају такви изрази, који су по

моме мишљењу, крајње нелојални. Ми чујемо овде, где се тужи полиција, да је свуда на изборе утицала; за бога онда сте ви сви под притиском изабрани. То с тим исказујемо ми овде, да смо готово вишина под притиском изабрани, кад се тако пресечно каже. Ја то апсолутно не верујем, јер би сто људи повикали нема ништа, не може се ићи на скупштину, јер није избор био у реду; а то до сад ни смо чули него само за два — три случаја. Дакле можемо признати, да има два-три случаја, где је полиција своју власт злоупотребила; али овако сами себе да осуђујемо и наш народ, и наше власти, то је сувише нелојално. Дакле ја сам тога мишљења, ако хоћемо право да кажемо, да нема основа да не примимо избор али има основа сумњи, па с тога треба влади да најавимо да она то изврши. Сваки, који што наводи треба да докаже, а овако могу се наврбовати 100. људи, који ће да кажу тако је, али они треба најпре да докажу. Ја не познајем ни једног Јагодинца; верујем да су поштени људи, али опет ма да су какви, морају да докажу. Ја сам дакле тога мишљења, као човек безпристрастан, који за то не зна ништа, да ми треба овога посланика да одобримо, те да дође на скупштину, а да једно толико место, као што је Јагодина, не остане непредстављено на скупштини. Он нека дође, а ако буде избор незаконит, онда ће се они казнити, који су учинили, да један незаконо изабрани посланик овамо дође. То је дакле моје мишљење.

Мата Прокић: Што каже г. Адам, да врана врани очи не вади, ја разумем ту ствар тако, да они чисто полажу сумњу и не знају коме има судити. Они изводе, да је дужност скупштине то да суди, а по закону то није њена дужност. Ја сам мишљења, да се влади остави да она то изврши, а овај посланик јагодински да остане овде, као што је одбор нашао, да је избор законит.

Ранко Тајсић: Овде нека господа кажу, да треба најпре прикупити основе подозрења о ономе, што жалиоци наводе. По моме мишљењу један је основ то, што се 61 човек жали. Ја мислим да се не може толика грађа сабрати тек онако. Други је основ, што је полиција 19 људи ухапсила и тако удесила,

да ни један не може бити на дан избора. И за то сам мишљења, да се одреди комисија, и то двојица од посланика а двојица од владиних, па да се ствар иследи а дотле да посланик не долази на скупштину.

Адам Богосављевић: Ја хоћу да одговорим Мати Пројићу. Ја разумем, да „врана врани очи не вади" то, да чиновник не извиђа ..... (Жагор).

Председник: Али молим вас, господине, да са таким изразима не излазите пред скупштину, јер иначе, ја ћу вам забранити реч. Молим то није никаква лојалност.

Коста Антула: Толико се зна, да се у свакој вароши избирају људи поштени, који ће примати гласове од гласача. Ја држим да је и у Јагодини то морало бити. То су људи из средине, то су људи, којима се даје поверење. Ако ти људи реку, да је избор био законит, да је ишло у реду и да ту није било пристрашћа, њима се мора веровати, ја држим, да не би они били изабрани за то. Дакле треба најпре и најпре да се замоли влада од наше стране, да испита какви су ти људи, који су при избору присуствовали и гласове примали. Ако се дође до уверења, да су то људи честити и ваљани били, избор је онда законит: јер иначе, кажите ми, господо, за коју се цељ бирају они људи, који ће примати гласове? Ја држим ни за коју другу цељ, него да престане свако пристрашће. Кад је одбор изабран из средине грађанства, тај је и заслужио поверење и ја држим да је њихов извештај свет. Има ли што да није као што треба, да умолимо владу да испита, јер иначе би значило, да је по целој Србији одређиван одбор, који никакве вере нема.

М. Врачинац: Браћо! избор је законит, види се по томе што је било свега 383. бирача, и овај садањи посланик имао је 206. а Јеврем Марковић 175. Дакле сад они, који се туже, ти 61. кажу да није избор законит, они хоће да одбаце она 34. тако да би садањи посланик имао само 172. гласа, а Јефрем би имао 175. Даље хоће да се каже, да је избор незаконит, то се не може веровати. Они 61. што се туже, то није никакво чудо, то је лако, могли су сви они остали 115. који су гласали за Јеврема да се потпишу, то није никакво чудо. Одбор, који је разгледао и расмотрио ту ствар, казао је на основу закона да је избор законит, јер они ни чим не доказују то, што веле да је избор незаконит. Дакле је избор законит.

Сима Несторовић: Г. Врачинац казао је мало пре, да су могли сви остали, који нису гласали за садањег посланика јагодинског, да су се могли сви потписати. Али ја познајем једнога, а то је Јован Косовљанин, који каже: ја нисам гласао за Јеврема и нећу да гласам, али опет кажем, да је избор незаконит, и дошао сам самом владаоцу да кажем, шта полицијске власти раде.

Што каже г. Антула, треба да се верује одбору, ја кажем да тако не може да буде, јер не би стојало тамо у закону, кад се ко жали противу избора, да треба да се иследи. Сад можемо само о том да се разговарамо, има ли закона о томе, да се из скупштине могу изабрати 2. члана за комисију или не; а кад сам то предложио, да се из скупштине узму два лица, која ће образовати ту комисију, по мом мишљењу, руководило ме је то, да кад већина скупштине нешто реши, да је то закон.

К. Антула: Молим вас, хоћу да приметим на оно г. Несторовићу. Ја не замишљам никад да ће начелник бирати тај одбор, него грађани, а држим да и закон тако наређује. О томе је дакле реч. Али, кад би одбор такав био, који се не би закона придржавао, такав не би требао ни да постоји, и не би требао да буде одређен да се код њега избор обавља. Ја држим да се за ту ствар, треба најпоштенији људи да изберу, и то је оно, што сам имао г. Сими да приметим. (Овде се окрене к' г. Сими Несторовићу, и одиочне њиме дебатирати. Жагор, ништа се не чује)

Председник: Молим вас, немојте међу собом дебатирати, него ако што имате, говорите јасно да сви чујемо.

К. Антула: Дакле ја сам мишљења, да власт нареди, да се испита, да ли су ти људи по закону, или мимо закона радили, па ако су по закону радили, онда да огласимо избор за законит, а ако нису, онда да се казни онај, који је против закона што урадио.

Председник Министарства: Господо! Из свега досадањег говора, ја увиђам да су две ствари једна у другу уплетене. Прво је читање извешћа одбора, који је огласио избор за законит. О томе није реч поведена пре, док се није прочитала жалба оних 60. лица. Да се не би даље упуштао у опширан говор о тој ствари, видим да се људи туже противу местне власти, и кад би се та жалба за извиђање усвојила, разуме се по себи, да би се морала на лицу места извиђати. Ко противу местне власти има изследовање да чини, закон одређује. То је виша претпостављена власт, противу те власти нема жалбе, што се разуме да она није ни утицала. Остављам и то за сад на страну да о том доцније опширијеговорим.

Ја бих желео за сада само то да знам, кад се повела реч о томе у скупштини, да се два члана из скупштине изберу и изследовање жалбе на лицу места извиди, — на коме закону зида онај посланик то своје мишљење, да скупштина може непосредно извиђати жалбе, јер ја како знам, ово право пити се даје скупштини уставом, пити пословним редом. Ако ко мисли, да се ово право даје законом, ја бих га молио, да ми то цитира па онда да му одговорим. (Жагор). Молим за допуну овога што рекох. Овде је г. посланик рекао, чини ми се да је то г. Несторовић, да кад већина скупштине нешто огласи, да је то закон. То још није закон (Несторовић му упаде у реч: и ја сам то хтео исто да објасним) закон је оно, што и владалац потврди.

Рака Кукић: Ја мислим да ни један посланик не иде на то, да се избор омаловажи, него само да се извиди да ли је избор по закону учињен. С тога ја предлажем да се од стране скупштинске умоли влада, да кога од скупштинара пошље уз извиђај, и ако би то влада учинила, онда би тиме задобила наклоност и задовољење наше. Ја тога човека познајем већ од толико година као добра и поштена (Жагор). (Вичу: пређи на ствар). Ја дакле предлажем, да се влада умоли, да изашље комисију, и бар једно лице из скупштине да учествује при извиђају ствари. Може бити да није власт крива, која се тереши, а може бити и да јесте, па би с тога боље било да се

у комисију пошље какво лице из скупштине, па ако буду власти криве, онда нека се узму на одговор.

М. Трифунац: Ја мислим да је на Несторовића ред, али пошто сте казали да је на мене, то ћу ја сад да кажем. Ми се договарамо да се извиди ствар, и опет кажемо, да се не изостави, да се ствар иследи, па да се узме још и онај протокол избора од 1871. године, али пошто смо казали да скупштина нема право да врши закон, него само влада, то молим да влада нареди истрагу, да се никако не пропусти крива страна, него да се казни, да више такве пореде не чини.

1871. године тако су се исто препирали и бацали жагу на г. Јоксића, кога познајем као честита и поштена човека. За то сам дакле, да се то никако не пропусти, па ако има какве против законитости, онда да се казни онај, који ју је учинио, а скупштина ако нађе за добро да одреди једнога или два човека из скупштине, она не ће ништа против законо учинити. Сад ако има неко против тога он може моје речи побити, али о томе треба на сваки начин гласати.

Председник: Ви сте добро разумели г. председника министарства, да закона за то још нема, сад, ако би скупштина ту предохрану хтела да учини, онда би требала да учини предлог, па да о том своје закључење донесе. Ово закључење кад Кнез подпише сматра се као закон.

Крстић: Из овога што је до сад говорено и акта која су прочитана о другим изборима, увиђам, да су наши закони мало незгодни. Међу тим законима су на шта ћемо. Сумње није да онде, где се туже, да је избор био неуредан; и да су при изборима од стране власти чињене злоупотребе; да је у тим случајевима требало оставити скупштини, да може у том погледу исправити што је неуместно и неуредно; и узети на одговор онога, који је нешто против закона урадио; те тако дати задовољења законитости; и дати скупштини маха, да може у живот увести оно право, које је врло велико у уставним земљама, право слободног избора. Но закони наши ћуте о томе; нема нигде да се скупштина овлашћује, да може чинити извиђај у томе, да ли је избор законит или није. Шта скупштина

има да ради односно избора посланика, то је казано у чл. 7. пословника, где се каже да ће бити изабран одбор за прегледање пуномоћија, тај ће одбор прегледати сва пуномоћија, па ако нађе да је које пуномоћство неуредно, известиће о томе председника скупштине, који подноси ствар скупштини на решење; а како се имају да врше избори, о томе говори чл. 48. изборног закона; где се каже, која су то акта, која треба да дођу пред скупштину, да се види, да ли је избор законит или не. У чл. 7. пословника казато је тај одбор који по закону прегледа пуномоћија — који одбор сад заступа одбор за молбе и жалбе — има да прегледа акта о избору; ако одбор при том прегледу нађе да је избор уредан, он ће га огласити, да је избор уредан и с тим се ствар свршава; јер нема законског прописа да ће у томе случају што год скупштина радити. Каже се после у истом закону, да и после одобреног избора, ако би се нашло на какове неуредности при изборима, или би се сазнало да је посланик неспособан, онда ће поједини посланик моћи учинити предлог а скупштина донети закључак да ли је избор законит или не; али опет нема наређења да скупштина одређује своје чланове да чине извиђај. Такво право мислим да би добро било да има скупштина; али то треба да у закон уђе. Сад пак немајући скупштина такво право, не можемо се пуштати на тај пут, па да доносимо закључење без законског основа. Ја држим да би то значило да скупштина скреће са правог пута, доносећи закључке, који немају важности. Да се доскочи томе, морао би се донети предлог да се учини допуна, у закону о пословном реду. Та допуна морала би бити владом потврђена, и Његовом Светлошћу санкционисана и потврђена, и тај тако донет закон важио би за у будуће, а не за оно, што је прошло; и по томе држим и противан сам томе да се изађу лица из скупштине за извиђај злоупотребе власти.

Нека ми буде допуштено да још коју проговорим.

Овде постоји жалба, и то против кога? противу власти, била та општинска, местна; била која му драго. У чл. 101. пословног реда каже се: све жалбе противу власти, ако се не

доказује, да су исте по пропису, биле пред надлежним министарством и тамо одбијене, неће се узимати у претрес скупштински. Ако дакле узмемо, да је ова жалба противу власти онда би морало бити ово напред споменуто, морало би се казати, овај кмет овај срески, или окружни начелник учинио је ову злоупотребу, и овакову, и овакову повреду закона, тужили смо се министру није нам дао задовољења; дајте нам га ми скупштинари: међутим не види се из акта да се све то збило. Дакле сад ако је ово жалба, то ми не можемо о њој говорити, јер није била пред надлежним министром, а ако није жалба онда треба да се пронађу неуредности у избору овог посланика, и одбор је нашао да нема никакве неуредности.

Ја допуњујем, као што рекох да би могле бити злоупотребе, допуњујем да би могла скупштина имати право да о томе решава, али још нема закона о томе, а оно што у закону нема, не може ни скупштина радити. Кад је говор о одобрењу или неодобрењу избора, скупштина за сада не може решити, да се изберу посланици, те да иду у комисију, да чине извиђај о уредности ил неуредности избора.

Потпредседник: Да не би дангубили много, ја не ћу да се упуштам, у побијање разлога неке господе предговорника. Колико сам ја могао схватити, многи посланици траже, да се учини извиђај, а не видим ни једног да је противан томе, а и сам г. Адам као да није противан да се учини извиђај; само то чини мало тешкоће, што нема господе, која би желела да се у ту комисију која би чинила извиђај, одреди неко и из скупштине. Ја мислим, да није потребно, да се ово питање сад решава. Зашто? За то, што не држим, да је потребно у овом случају. А ево зашто није потребно. У жалби нарично се каже: чињен је притисак од месне полицијске власти, а тај притисак повлађиван је тој полицијској власти од претпостављене јој власти. Господо! Сви знамо да је сад овде друга претпостављена власт. Ја мислим, да би било у реду да се ослоннмо на њу, јер у жалби нема ни речи о њој, а није ни могло бити, пошто је ту сад нова влада. Ми њој да кажемо овако: грађани варошн Јагодине траже извиђај противу месне полицијске власти због притиска

при избору посланика Петра Митровића, ми смо решили, да се тај извиђај учини; па у сљед тога молимо владу да учини извиђај, очекујући, да ће она то учинити по прописима и тако, да то буде прави извиђај закона. Дакле, ја од моје стране предлажем и гласам, да се учини извиђај, но да се остави влади, да она одреди комисију, која ће тај извиђај учинити. (Чује се: врло добро.) Кад се ово сврши, ја ћу онда даље казати моје мишљење што се тиче тога, како ћемо са послаником: да ли међутим у скупштини да остане, или да се уклони из скупштине за неко време. (Чује се: врло добро.)

Петар Ђуричковић. Ова је ствар неприлична далеко боље, но што би је и сам могао представити. Заиста мора се признати, да су разни полицијски чиновници дотерали народ до тога, да мора мислити, да има заиста притиска, јер има и доказа, да је било више година и у више прилика не само на једном, него на више места притиска, особито у случајима избора посланичких, као и у другим; о чему бих обилату књигу могао начинити.

Како је пак сад било при овом избору у Јагодини, то се не доказује, а казати: било је овде или онде притиска, док се ствар не испита, није нам никако могуће. Закон је предвидео шта бива кад се за што наводи да је незаконо. Тако исто и за овај избор закон је предвидео и само у закону се одређује ко да чини извиђај. Ја бих се веома радовао, кад би у закону било стављено да овакве ствари, као што је избор посланика, извиђа и расправља ко год и из народне скупштине. Али, пошто тога нема у закону, ми ништа против закона учинити не смемо; јер већа је опасност погазити оно што се има, него стећи оно што се нема; колико је дакле рђаво, да погазимо оно што имамо, толико ће још рђавије бити, ако учинимо нешто, што по закону не можемо учинити. По моме мишљењу за сада чега немамо не можемо ни тражити. Ако хоћемо то, онда то би значило: за србију опасно као за какву бачву кад се обручи скину.

Дакле ја хоћу то да кажем, да Јагодински посланик остане, а даље да се поступа онако, како је закон прописао. То је све, што имам да кажем.

Сретен Поповић: Ја хоћу да кажем нешто на овај 72.-ги члан, о коме је један посланик казао да по њему могу бити закључења и друга а не о закону. Ова закључења као што је и потпредседник казао, могу бити и друга а не само о закону, само ако на то пристане влада, и Књаз кад уважи. Дакле, ослањајући се на тај члан, кажем, да може бити и других закључења.

Јован Мариновић: Господин Потпредседник врло је јасно разложио, да што се тиче жалбе противу власти, треба учинити онако, како закон наређује. Но мени се чини, да се ни о томе не може приступити гласању док се и оно друго питање шта ће бити са изабраним посланником, не би расправило. За питање о извиђају г. Потпредседник скупштине казао је, како се може разложно и као што треба решити, и ја мислим, да је он то врло добро исказао. Али, шта ће бити са изабраним посланником? То је питање највеће. То је питање начелно. То је питање о саставу скупштине. Питање је, хоће ли моћи бити по жалби мањине, која није при избору успела, спречено право, а и дужност једнога човека, да буде посланик? Хоће ли цело једно место бити лишено свога представника у скупштини због жалбе мањине, која њега није бирала? Или ће према последицама извиђаја или погрешкама полицијске власти и тај избор бити потрвен. Ја мислим да би требало и да би имало места да се побринемо да се то тако лако не прелази. Мислим, да има места да се побојимо опасности од таког рада, па да не учинимо могућим да се из скупштине искључују људи, који иначе имају сва својства да буду посланици. Ја мислим кад се не може рећи ништа противу овог посланика и кад се ни из чега не може извести, да нема својства за посланика, да би неправда била, да се он одлучи из скупштине. То би шта више после могло утицати на решење прима ли се он или не, пошто истрага учињена буде, јер заиста нико овде не може желити, да се прикривају злоупотребе. Али кад се овде ни из жалбе, ни из свега што је до сад пред одбор, дошло не увиђа да се нешто учинило, што се по закону није смело учинити, дакле, да изабрани нема својства за посланика, због

тога, што би било учињено нешто, што се по закону није смело учинити, — онда не можемо изрицати сад да га не примамо за посланика. Друго би било, кад би се доказивало на прилику да су гласали за њега они, који не могу да гласају, онда би он био недостојан за посланика, и не би имао места у скупштини, онда се може он не примити у овај збор и може се рећи нека тај срез или варош трпе да немају посланика овде, јер су имали ту уду срећу, да им је избор посланика пао. Али, кад је извесно, да посланик овај има својства за посланика, и није доказано, да је она вишина, која га је изабрала постала притиском или гласовима неких недостојних за гласање, — онда мислим, да би се ми огрешили о право народа и у опште о право представника народних ако би пустили, да посланику не буде место у скупштини све дотле, докле се не дочека резултат извиђења, по жалби која је можда са свим неоснована.

Сва ми је намера била да обратим пажњу скупштини на ове околности и на опасности да не треба да трчимо; на то да треба да будемо добро смотрени, да не лишимо једног човека права које му је дато. Ако није очевидно за нас, и док не будемо добили убеђење, потпуно убеђење, да је ко дошао овде без да има права на то, ми га не можемо искључити само за то, што има жалбе противу њега, јер куда би нас то одвело. Они сви, који су у мањини остали имају право да се жале, и сви могу да се потпишу на жалбу; с тога, не треба тако олако да потрчимо за бројем оних, који су се на жалбу потписали. Кад би ушли у тај пут, да свакога против кога се жалба дигне, искључимо до извиђења жалбе, онда би то нас далеко одвело можда дотле, да скупштина не би могла радити. Само за то, што има жалбе не може се рећи да ко не буде посланик, ма за најкраће време. Код нас по неким крајевима не показују се борбе при бирању посланика још, по неким показују се већ, негде више негде мање, али борби тих биће све више и више. С тога ја мислим, да је ово ствар тако важна, тако крупна, да не треба тако на једанпут пређи ово или оно, ако не можемо на нашу душу узети, да је ко доиста неваљао

или недостојан или неизабран па инак дошао на скупштину. Овет помињем, против посланика овога не доказује се ништа из чега би видили да нема својстава за посланика; не доказује се да је потрошио новац, да је поткупљивао, или уплиписао већ само се наоди да је било уплива од страпе власти, те је он добио своје гласове. А то треба да се докаже.

Дакле, мислим, да треба да се добро уземо на ум при питању хоћемо ли тога посланика одлучити од скупштинских дебата и казати му да не треба да долази док се жалба противу његовог избора потпуно не извиди. Треба дакле, да смо јако обазриви у овој ствари и за сада и за друге могуће случајеве.

Потпредседник: Може бити, да сам ја отоич неказао моју мисао и о томе, да ли да посланик остане у скупштини или не, да би скупштина била сагласна и да не би даље било говора о томе. Али, пошто је највише било говора о извиђају, о томе дакле, хоће ли бити извиђаја или не, то сам и ја казао да треба извиђај да се учини и пошто је нова влада да се повери извиђај новој влади Што се тиче посланика у томе ја се потпуно ослањам на одбор. Одбор је дао мишљење да тај посланик остане у скупштини и као посланик да чека да се прими. Уз то одборско мишљење ми треба по моме мњењу још толико да кажемо: међу тим посланик остаје у скупштини а извиђај да се нареди. (Чује се: врло добро). Сад ни мало се не брините шта ће после бити. Ако скупштина, којој ће се комисијски извештај поднети, нађе после да тај избор треба уништити, она ће га уништити. У закону је предвиђен такав случај.

Дакле, моје је мишљење ово: посланик задржава се у скупштини међу тим као посланик, а скупштина наређује извиђај преко владе. (Чује се: врло добро. Прима се).

Председник: Прима ли се овако, као што је потпредседник казао? (Чује се: прима). Има ли ко противан томе?? (Чује се: Нема). Свршена је ствар. Хајдемо даље. Изволте господине Ковачевићу.

Известилац одбора за молбе и жалбе — А. Ковачевић. Ја као известилац одбора за молбе и жалбе сматрам за дуж-

ност, да известим скупштину, да су ово, што ћу сад читати, молбе и жалбе све од 1873. године, које су поднешене прећашњој скупштини у Крагујевцу, и које су од части одбором и прегледане, а од части нису. Жалбе и молбе ове сад су дошле пред одбор овај ове скупштине.

И тако: одбор је прегледао молбу Стојана Обрадовића пензионираног председника суда, којом он предлаже, да се усвоји ово двоје: а, да кмета у једној општини бирају ма и привремено суседна села; и б, да паљевине и краће, које подлеже суђењу кметова у селу, ако се кривац не нађе, да плати село; јер се овако велика зла чине, па се кметовима не може ништа.

Одборско мишљење:

Пошто је ово предлог, а предлоге само посланици чинити могу а други не, то да се одбаци и пређе на дневни ред.

Председник: Да ли усваја скупштина мишљење одбора (Бива).

Известилац Ковачевић чита: Анка А. Антонијевић, жена пок. Атанасија Антонијевића, бив. учитеља у Књажевцу, моли народну скупштину за милост, ако јој не припада пензија или годишње издржање, као што је она тражила од министра просвете, и он је решењем одбио на основу томе, што покојни Атанасије није службо пуних 10. година као учитељ. Прилаже о томе решење.

Одборско мишљење:

Решење министра као умесно постоји, и тако да се ништа не ради по пређе на дневни ред.

Председник: Прима ли се овакво мишљење? (Бива).

Известилац Ковачевић чита: Димитрије П. Петковић учитељ цртана у Лозници, представљајући, како је он још пре четири године тужио Тасу Кузмановића, пензионера из Београда, трговачком београдском суду, због зараде на грађевини, па још није дошао до свог права, жали се народној скупштини и моли је за одобрење, да може тужити судије трговачког суда, наročito Косту Драгутиновића, који је тамо био председник Каже да се жалио за ово и министру, али решење не подноси.

Одборско мишљење:

Пошто жалилац не подноси доказе, да је ово било предпадлежним министром, то да се по тачки 7. чл. 101. послов. реда у народној скупштини, ова жалба одбаци, и пређе на дневни ред.

Председник: Прима ли се мишљење одбора (Бива).

Данашњи је састанак свршен, а сутра ће бити продужење данашњега дневног реда.

Седница се заказује сутра у 8 и по сати пре подне.

САСТАНАК XVI.

У Београду 25. Јануара 1875 године.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовао г. председник министарства, министар унутрашњих дела, са г.г. министрима: правде, просвете и црквених дела, финансије, грађевина и војни.

Почетак у 10. часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Изволте саслушати читање протокола од прошлог састанка.

(Секретар П. Келић чита протокол XV састанка).

Има ли ко што год да примети против прочитаног протокола?

Јов. Марковић: На оној страни, или у оном делу протокола, који говори о мојој примедби на прећашњи протокол, мислим да је неисправно записано да сам ја казао правдајући моју примедбу: овако ја мислим, а ако скупштина реши другчије, нисам противан! То би била једна безмисленица од моје стране. Ја нисам могао тако казати, него сам по свој прилици казао: ја тако мислим и испуњавам дужност своју кад кажем што мислим да ће најбоље и најудесније бити, а ако скупштина реши другчије, онда ја не могу ништа против тога. Ја нисам могао казати, да пристајем на решење скупштине, јер ја би онда морао о себи врло много мислити кад

би држао да је мој глас толико важан да му треба пристати или не пристати. Скупштина кад реши на то се мора пристати, разуме се. С тога велим нисам могао казати: ја овако предлажем, а пристаћу и на то ако скупштина друкче реши.

Молим да се исправи ово. Да пристанак изостане.

Секр. П. Келић: Ја моје белешке обично сравњујем са записником стенографским....

Јов. Мариновић: Јесте. Ја сам видео и тамо тако стоји па сам исправио. Погрешно је забележено.

Секр. П. Келић: Примам исправку.

Милош Глишић: Ја имам да приметим да у моме говору има празнине. Тамо се каже, рекао сам да скупштина треба да остане на висини. Није тако. Нисам рекао просто „на висини" него сам ја определио ту висину, па сам казао: „на висини свога положаја." Тако нека се и исправи.

Секр. П. Келић: Ја мислим да се то тако и разуме кад се каже „на висини." Разуме се на висини свог положаја.

Сима Несторовић: Господине председниче, имам ли реч?

Председник: Молим добиће те реч сад. Најпре има да каже г. Кујунџић.

М. Глишић: Прима ли се моја исправка?

Секр. П. Келић: прима се, прима.

Милан Кујунџић: И ја узимам слободу приметити нешто на протокол.

Прво, што се тиче примедбе посланика г. Раке Кукића. Г. Кукић није, учинив примедбу, рекао да се исправи његов говор у протоколу за то, што би био нетачан, него је затражио да се прочита наново. Ја сам га прочитао и он га је као што знате усвојио и рекао да је при првом прочитању рђаво разумео. Ја се за ово позивам на стенографске белешке. (Чује се: Тако је).

Секр. П. Келић: Ево како сам ја то записао. (Чита).

Рака Кукић: Јест. Г. Кујунџић као прочитао је јуче погрешно, да се „не потврђују тапије." Тако је први пут прочитао. Али кад је после наново прочитао видио сам да је у читању погрешно а добро је записано; онако као што је у предлогу.

Секр. Келић: Добро.

Милан Кујунџић: Осем онога, господо, ја ћу и то да приметим да ћемо ми са оваквим вођењем протокола, као што је овај, који је сад читан, и сувише времена губити. Ми смо на нашем, — биће петом — састанку решили: да у протокол улазе предлози, да улазе стварне и важније појаве, и најпосле, да улазе закључци. Овде у овом протоколу видимо исписан је читав дневник. Овде има пуно ствари, које не спадају у протокол. Има спомена о појединостима, којима никако не може бити овде места. Ја узимам слободу, господо, да ово приметим, тим пре, што би нам оваква наши протоколи у неколико, не само одузели половину времена за саму радњу скупштине, него што би се нарочито из данашњег протокола увидело да се ми *не држимо закона* у нашим претресима. Ја бих желео да се предлози, које учине посланици за исправку протокола, једном само, а не као овде по неколико пута спомену у протоколу. Ево зашто. Погледајмо како стоји у закону. У члану 46. пословника између осталога стоји (чита): „Нико не може противу протокола више од *један пут* говорити, нити говорећи у примедбама о начину како је предмет описан и изложен, опет се стварно на исти *враћати*, осим онолико, колико је нужно да се дотична исправка учини."

Ја бих дакле у интересу тога, да се закон одржи, јер нисам видео да стоји у протоколу да је употребљен онај начин, по ком се може пословни ред изменити, т. ј. да скупштина реши и влада пристане, — у интересу, велим, одржања закона, а и ради удесности, желео бих, да се у будуће протоколи наши онако воде, како је на петом састанку решено, и да се у дебатама о протоколу *не греши против пословника*, против закона.

Сима Несторовић: Јесам ли ја на реду г. председниче. (Председник. Јесте. Изволте).

Ја имам да учиним једну малу примедбу на протокол. Ја се сећам лепо да сам казао, не слажем се са одбором што одбор каже да нема доказа — кад толики људи траже извињај и компензију те да се докаже где је истина, на којој

страни. То је главни смисао мога говора, а ви то нисте записали, или бар ја нисам чуо да сте прочитали.

И после овог говора, — кад сам оно казао: „кад скупштина што реши то је закон!“ Јест до душе рекао сам тако, али сам одмах поправно па сам додао „и кад Књаз потпише.“ (Чује се: Јест. Тако је).

Молим нека се то исправи.

Председник: Добро. То, знате, лако може бити. Не може се обележити баш свака реч, јер се у један мах дигне њих десет па говоре, па секретар, и нико, није кадар да стави све у протокол. Од речи до речи ничији говор не може да уђе у протокол, јер би онда био толико велики, да....

Сима Несторовић: Знам, знам. Али ово што тамо нема, главно је у моме говору. Кад сам ја ово говорио није било жагора, г. председниче, јер ја сам први устао, чим се извештај одборски прочитао, па сам казао: не слажем се са мишљењем одбора да се жалба Јагодинаца одбаци само за то, што одбор каже да нису доказали оно, на што се жале. Казао сам зашто се не слажем са одбором и предложио сам комисију да учини извиђај. Сад, најпосле, ви ако хоћете учините исправку, а ако не ћете ништа.

Председник: Хоћемо. Хоћемо. Исправиће се.

Секретар П. Ћелић: Овде је, господо, поведена реч од стране секретарства још један пут о томе какав треба да буде протокол скупштинске радње.

Скупштински протокол то је, господо, скупштинска званична књига. У ту књигу ваља да уђе заиста само оно, што је стварно. Али сад шта је стварно, и шта да уђе у протокол као званичност? Ту треба да уђе посланикова реч, из које ће да се види разлог и сама мисао, која га је побудила да говори, и његов закључак зашта је говорио, т. ј. какво је мишљење дао. Ово све ставити у протокол краће или дуже, са мање или више речи, то зависи потпуно од личности, која води протокол. Скупштина да реши како то све да буде, то је не могуће. То је, господо, лична ствар секретарова. А ако ко држи да ово овако не ваља и да није исписано онако како је било,

онда широко му поље, ја му уступам ово место. Ја не могу, господо, никако да пристанем да ми се каже Ћелић хоће то и то, него и разлог зашто Ћелић хоће то. Ја бих захтевао да се тако моји говори пишу као што сам казао, и у том смислу ја и водим протокол. (Чује се: Врло добро).

Још и то, стенографске белешке нису никаква званична књига скупштине, те и за то мора да су нам протоколи мало опширнији ако хоћемо да су потпуни.

Арон Нинчић: Ја ћу нешто да приметим. Ја сам говорио о уредном гласању при избору у Јагодини, и то нарочито као члан бирачког одбора. Дакле нека се каже као члан бирачког одбора.

Председник: Молим шта да се каже.

Ар. Нинчић: То да сам ја као члан бирачког одбора у Јагодини казао овде, да је гласање ишло тако и тако и било сасвим уредно.

Секр. П. Ћелић: Дакле да се дода само: као члан бирачког одбора. (Нинчић: Јесте). Прима се.

Алекса Поповић: Ја сам казао да је господин Кујунџић онај протокол наш о коме је реч данас, сасвим неискрено водио с тога, што је мисао петорице, шесторице посланика, ставио под мишљење целе скупштине. То сам казао и захтевао да се он свргне са секретарства, а тога тамо нема. Ако ћемо ми, господо, оставити да нам секретари наши тако неверно подмећу мисли других — онда је друго. . . .

Председник: Молим вас, господине посланиче, то је било само ствар једна, о којој је била разговора, а није ствар, која засеца ма у што. Не може се, молим вас, свака баш ствар потанко описати и спомињати у протоколу. Особито протокол не треба да буде у том смислу да у њему има онаких заједајућих речи, као што сте ви јуче говорили.

Алекса Поповић: Није „заједајућих“ него баш „засецајућих.“ То је удар на целу скупштину. (Жагор).

Секр. Ћелић: Не пристајем на примедбу, јер је све записано.

Илија Стојановић: Члан 47. закона о пословном реду у народној скупштини каже (Чита): „Кад се протокол одобри,

онда ће га потписати секретар, који га је саставио, председник и шест посланика, које ће скупштина у почетку сваког месеца бирати на ту цељ да као пуномоћници њени протоколе скупштинске потписују.“ Ја видим и знам да ови опуномоћени потписници сада не потписују те наше протоколе као што ми потписници лично кажу, на да протоколи изилазе у званичник новинама са потписима.

Питам: Ко те протоколе потписује, кад их не потписују опуномоћени потписници.

Председник: Моја је, као председника, дужност била да кажем секретарима да подносе потписницима протоколе на потпис и утврђење. Ја сам то учинио. Ако они то не раде онда је њихова дужност да одговоре.

Илија Стојановић: Ја држим кад протоколе не потписују они, који су за то одређени, онда протоколи могу да изилазе непотпуни и не одређени. А то не сме бити.

Секретар П. Ђелић: Молим да одговорим ја. — Ови протоколи, које пишиу секретари и читају овде, они пошто се прочитају и одобре служе после само као протоколи, из којих ће се имати да прекопира. С тога, да би они, који са оваквог протокола преписују, копирају протокол за архиву и штампу, да би они знали да стане и ко утврђује протоколе, пишите се доле и председник и секретар и опуномоћени потписници. Преписници преписују сваки протокол у двоје: за штампу и за архиву. На оном за штампу стављају сами имена потписника, а на оном за архиву сваки се има својеручно потписати. Сад десило је се, признајемо, једном или два пут, да су преписници на оба ова егземплара непотписивали и председника и секретара и потписнике. Но ми ћемо се старати да се то исправи и гледаћемо да се тако што више не догоди. (Чује се: Добро. Задовољни смо).

Јован Илић: Г. Председниче имам ли реч? (Председ: Имате).

Оно, што је г. Ђелић казао да се не могу протоколи водити тако, да свака реч скупштинара уђе у протокол, то ми сви знамо и то нико не тражи; али свакојако умесна је она

тражба господе посланика, који вели, да би требало стварне исправке учинити у протоколу. Ја мислим да сваки од нас мора се осигурати са тиме правом.

Друго је, што је г. Ђелић казао, да може протокол бити кратак и дугачак, т. ј. онако, како га који секретар буде водио. И то је истина. Но протокол не сме бити ни тако кратак да се у извесној прилици, особито у важним дебатама, не наводе разлози говорника те да се зна како ствар стоји и зашто тако стоји. Сад баш видим из прочитаног протокола и примедбе једнога посланика, г. Алексе Поповића, да је у једном протоколу забележено нешто што карактерише ствар сасвим неверно и показује своје нерасположење спрам једног питања, које је скупштина решила. То је то, што је г. секретар рекао, да су неки изашли одавде да не гласају, што су били нерасположени спрам владе. Међутим нити он зна да је то расположење било у тих посланика онако, као што га он осећа, а још мање смео је то узети као расположење скупштине. Толико о томе.

Но ја имам и једну другу примедбу да учиним. То је једна одвећ важна примедба, господо. Она се тиче једног најсветијег права посланика за које, господо, треба ми сви унапред да знамо хоће ли нам оно бити осигурано, хоће ли нам бити заштићено од стране скупштине. Као што вам је познато, ја сам пре неки дан поднео и дао једно питање, једну интерпелацију на бившег господина министра унутрашњих послова. То питање било је овде у скупштини прочитано од секретара г. Кујунџића. Кад је он читао то питање, незнајући шта је у њему, испрва пристојно се владао; али доцније, кад је видео шта је, кад је видео да се, можда, и њега тиче, он је стао показивати нам овде недозвољене знаке непристојности. Он је смешењем и телесном мимиком, мицањем, давао те знаке и показивао да то што чита ништа не вреди и да је нешто што треба презрети. То су приметили неки од г.г. посланика, приметно сам и ја сам — али ја сам ћутао. Жртвовао сам моје осећање онда и ћутао сам, зато, не били се једном прешло на рад због кога смо овде дошли.

Но данас, господо, ја опет чух из самог протокола да је г. Кујунџић, секретар наш, читао наново ону моју интерпелацију. (Кујунџић: Није истина. Нисам). Не знам. Ни сам био ту, али из протокола се види да је признао да се недозвољеним начином служио смешењем. То није одрекао, већ признао! Ја вас питам, господо: има ли права један посланик да питања чини министру? Је ли то право наше под сумњом? (Чује се: Није). Дакле, ја сам имао право учинити питање онакво, какво сам хтео. Добро. Друго, питам вас господо, је ли један посланик познат, кад ко нађе нешто за добро и рече, и томе се речено не допада, да се подсмева ономе који је рекао? Подсмева јесте. Ја вас питам, господо: је ли тако или није? (Тако је). Ако смо за то дошли, господо, да правимо овде буку, да се брукамо, онда боље да идемо кући. Или смо ми дошли овде да вршимо народни посао. (Жагор).

Господо, ја предлажем да се такав секретар лиши звања секретарског, који је признао овде да читајући посланичке речи исмева посланике. То је недостојно за скупштину. Кажите, господо, — или сам ја овде посланик, или ће моје право као посланика бити заштићено од нападања, или ја не могу остати посланик. (Жагор, у коме се чује г. М. Лазаревића: „Ја се слажем са г. Илићем.“)

Председник: (Звони). Молим вас, браћо! Госп. Лазаревићу, молим вас, нисте искали реч.

Ја бих само на реч г. посланика Илића казао то, да он није ништа приметио при читању оног протокола, у коме је споменут о његовој интерпелацији.

Јов. Илић. Он признаје, господине, и каже да је намерно пошао на то да вређа и исмева. Шта је то?

Председник: То јест. То и сам протокол сведочи. (Жагор).

Секр. Милан Кујунџић: Молим за реч.

Према пословном реду, према закону дакле, ја не бих држао да је сад, овде, на реду овакво питање, и овакав говор, па по томе, ја не бих ни узимао реч да говорим, никако. Но пошто се овде дирнула и дира моја личност, онда према закону имам право, — право које ми не може нико ни иначе ван ове скупштине, да одречеш и забрани, — право одбране.

Господо моја, овде се напада на то, што је неко при читању овако или онако дизао и спуштао глас. На шта? Хоће да му се пропише када како у читању да удара гласом. На то се иде?! На то се овде удара, у сред озбиљна посла скупштинског!

Што се мене тиче имам ово да одговорим.

Кад сам читао интерпелацију г. посланика књажевог, Јована Илића, ја је нисам могао читати друкче него онако, какав је у оном тренутку управо био и могао бити — нећу да кажем мој расположај — него положај, онако како сам је морао читати и *могао* читати. Јест истина, признајем, да ону интерпелацију нисам могао друкче читати него онако као што сам је прочитао. Истина је и то да јуче, кад сам од једног посланика због тог читања управо нападнут, нисам хтео разлагати овде како и зашто је другче нисам ни могао читати. Хтео сам да се не бавимо којекаквим ситницама. Но сад, кад се повео говор о томе, ево да кажем зашто би је сваки морао баш онако а не друкче како прочитати. Допустите ми да рекнем како налазим да је она одиста смешна. Најпре, господо интерпелацију ону по мом нахођењу није ни требало допустити да се чита у скупштини. (Илић, шта?) Молим, ја сад говорим, изволите чути, господине!

Интерпелација је била упућена министру унутрашних дела, министру полиције, а међутим она се није тицала никога другог него председника скупштине. Спомиње се тамо, да има неко „тајно друштво,“ омладина, којој је глава не знам где — у Новом Саду; спомиње се да то друштво има својих чланова у скупштини самој, да оно држи неке тајне седнице овде под закрилом чланова скупштинских, спомиње се да се отуда издају неке *заповести*, и — Бог зна шта још тамо не стоји. А шта значи то? Господо, то значи да овде у скупштини има људи који раде радње недозвољене, који раде радње незаконе. Бацати, господо, некоме од скупштинских чланова на терет да ради незаконе радње, ја држим да је то силна увреда и по закону да то *не сме* да се чита овде. Ако постоји какво тајно друштво, и ако у нашој скупштини доиста има кога да је члан тога

друштва, на још да скупштини осталој издаје и да она прима „заповести", над се то овде јавно сномиње, то је не само увреда за сумњиченог члана тога друштва који је скупштинар, него је то увреда и за скупштину, за коју се каже да јој заповедају поједини људи (Жагор).

Ја дакле велим да интерпелација онаква није смела бити ни допуштена да се пред скупштином чита, с тога што је не надлежно упућена, и што је сама увреда за скупштину. Председништво је прва власт у скупштини. Њему је се могао посебни члан обратити, да учини што треба, — ако треба одиста што учинити. Али позивати, из сред скупштине позивати, *министра полиције* да *он* заклони једног или другог посланика од притиска других скупштинара — ако каквога има — то је за ме нечувено! На тако што ја не могу никад остати равнодушан! То је, мислим, појава са свим природна. (Чује се: Тако је)

Што се тиче самог г. Илијћа, ако баш хоће, можемо на другом месту лично поделити међан, али не овде. Можемо, ако хоће само, да превртнемо и листове прошлости, и садашњости, те да се видимо *какви* смо. Само то не спада овде. Његову личност писам мислио да вређам ни онда кад сам онакву чудну интерпелацију читао. Али свакојако, признајем, да сам у сумњи био кад сам је почео читати да ли да продужим читање или да прекинем одмах у почетку. Дошао сам био по дужности секретарској у такав шкрипац да сам морао читати нешто за што сам могао и морао одмах да кажем: ово није достојно за скупштину. С тога не замерите ми, што сам започето читање дочитао онако како сам — *могао*. (Жагор. Чује се: тако је. Доста је било препирке.)

Молим вас још две речи.

Што се тиче тога што г. Илијћ каже и предлаже, да се ја овде лишим некаквога „звања", могу вам рећи, господо, да сам ја управо са највећом нерасположеношћу сео за овај сто. Са нерасположеношћу с тога, што човек који би радо хтео мислима и говором да прати сву колику радњу скупштинску мора овако на овом месту да има посла и да буде сметан са овим формама. Ја сам давно мислио да молим да ме разрешите од

оваквог посла, али кад неко има вољу да предлаже да ме баш треба „лишити" секретарства, онда ја не бегам са међана! (Жагор.)

Јован Илијћ: Молим вас, господо и браћо, да ме саслушате. (Вичу: доста је, доста, Да пређемо на рад).

Секр. М. Кујунџић: Два пут се овде говори све о једном предмету. (Чује се: Два пут је говорио).

Председник: Ја молим да реши скупштина може ли г. Илијћ говорити још о овој ствари. (Чује се: Не може. Два пут је доста. Жагор у коме превлађује глас: да се пређе на дневни ред).

Јован Илијћ (још у жагору) Господо, чујте! Неверно је окарактерисао моју интерпелацију. (Жагор. Један чује се: то су њихове личне зађевице, г. председниче, и ми због њих нећемо да трошимо народне паре).

Јован Илијћ: Имам ли реч г. председниче? (Жагор председник звони.) — Ја морам да кажем то, да је господин наш секретар Кујунџић, унео у своју одбрану нешто што у мојој интерпелацији не стоји, и што ова скупштина може да потврди. (Чује се: стоји све, стоји). Ја о томе имам да кажем да је то подметање што је он казао да ја тврдим да овде постоји неко друштво. Не, не стоји, господо, то, да сам ја потврђивао у интерпелацији да постоји овде тајно друштво, него да стоји то да сам чуо, да се говори, да има људи, који нарочито сеју раздор и несложе између посланика и по свом народу. Чуо сам, па зато и питам: је ли то истина? Питам и имао сам право да питам министра унутрашњих дела за то, што је та ствар министра да пронађе је ли истина и дужност његова да ми као посланику каже шта је нашао. А ја сам морао по пословном реду предати интерпелацију председнику скупштине а ником другом. То је ја кажем подметање и противно поштењу. (Кујунџић: Нека се чита наново интерпелација, да видите да није подметање) Ја кажем да је подметање, гадно подметање, господине. (Жагор. Вичу: нећемо да слушамо више свађе. Илијћ излази срдит из скупштинске дворане. Чује се: да се ради што, г. Председниче.)

Председник: (звони). Молим вас, господо. Запста довољно је било дебате о овоме. Ствар је свршена. Да се пређе једанпут на дневни ред.

Председник: Молим саслушајте

Потпредседник чита депешу, која гласи:

Телеграм.

Српској Народној Скупштини Београд.

Нашег грађанина, Јована Бошковића, народна посланика, по наређењу скупштинском, начелство још не ослободи но и данас држи га у притвору. Ово јављајајући скупштини, молимо за ново наређење да се невини људи затвора ослободе и да дело, које им је измишљено, комисија иследи, да се неби у будуће овакова најподлија дела у народу укорењивала. Покорни грађани Лознички: В. Милетић, Р. Зебић.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Потпредседник чита депешу, која гласи:

Телеграм.

Српској Народној Скупштини Београд.

Скупштини је достављено од стране кметова, одборника и још неки из ове општине, да се скупштина извести о карактеру нас 34. грађанина, који смо се жалили против избора Јездићева, о карактеру нашем сумњају само опаки људи па би нам и сведоцбе дали да смо рђави, јер је њи Матија Радовић поставио за одборнике, они могу и потписе скупити да бране рад Радовића, и да поштене људе пред скупштином каљају, јер су у власти а нико им на пут нестаје.

Ми молимо народну скупштину да овака подла подметања увиди и одбије. Грађани лознички: Јеврем Бојановић, Рако Зебић, Димитрије Апостоловић, Недељко Филиповић, Тешман Рељић потписо га Н. Филиповић, Јеврем Борковић, Цветан Пантелић, Димитрије Апостоловић, Павле Васиљевић, Станимир Урошевић.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Потпредседник чита депешу, која гласи:

Телеграм.

Народној Скупштини Београд.

Кад полиција не може добити по закону вредеће сведоке против поаншени лозничана јуче поче узимати из средине оп-

штинског одбора, кога је Радовић саставно. Аман за помоћ, има ли правде и закона. Лозница: Сока жена Бошковића.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе.

Саслушајте неколико владиних саопштавања.

Секретар Кујунџић, чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар просвете и црк. дела да може поднети предлог закона о установљењу петог разреда у вишој женској школи.

Председник: Овај предлог упућује се одбору законодавном.

Секрет. Кујунџић чита указ, којим се овлашћује министар просвете и црк. дела, да може поднети предлог закона о регулисању плате професорске (одбору законодавном).

Даље чита указ, којим се овлашћује министар просвете и црк. дела, да може поднети предлог закона о професорским приправницима у великој школи. (одбору законодавном).

Затим чита указ којим се овлашћује министар просвете и црк. дела, да може поднети предлог закона о плати предавача и учитеља у средњим школама (Финансијском одбору).

Председник: Има једна интерпелација на министра просвете, изволте саслушати је.

Потпредседник: Чита интерпелацију Нешка Витомировића.

Председник: Ставља се на министарски сто.

Господине Срето Поповићу, изволте ви с вашим предлогом.

Сретен Поповић чита свој предлог о томе, да се § 670. гр. зак. измени овако: да је оделит отац дужан понудити синове и ови њега обратно. Ако нема оца оделита браћа један другог. А, ако нема ни оца ни браће рођене, онда да је дужан продавац понудити стричеве или браћу од стричева, и то само оне, који се граниче са продавајућим се добром.

Председник: Упућује се законодавном одбору.

Секрет. Кујунџић: Чита предлог Мате Прокића, који гласи о томе да се у свакој општини подигну зидане апсане.

(Одбору законодавном).

Даље чита предлог Мате Прокића о томе, да се чл. 5. закона о селским дућанима од 25. Окт. 1870. год. укине.

(Одбору законодавном).

Председник: Молим, господине Илија Стојановићу, читајте ваше предлоге.

Илија Стојановић: Чита свој предлог о извршивању пресуда судских.

(Одбору законодавном).

Даље чита предлог о плаћању оних лица, која присуствују при испећивању код полицијских власти.

(Одбору законодавном).

За тим чита жалбу Живојна Крстића из Књевца, противу решења министра правде.

(Одбору за молбе и жалбе).

Председник: Изволите г. Стојановићу и ово остало прочитати, јер су секретари у послу.

Илија Стојановић чита предлог Ђурђа Ђоровића о томе, да се §78. пословног реда дода ово: тачка 7. одбор економни.

(Одбору законодавном)

Председник: Прима ли скупштина овај предлог као хитан? (Прима.)

И. Стојановић чита предлог, да се карауле одвоје од полицијске власти.

(Одбору законодавном).

Даље чита предлог да се свима манастирима нарочито одузму и мирским свештеницима уступе.

(Одбору законодавном).

За тим чита предлог, да се крађа волова, коња и свиње стоке сматра као опасна крађа.

(Одбору законодавном).

Предлог, да се карауле о трошку целе државе утврде и још неколико предлога.

Председник: Четврт часа одмора.

После одмора.

Председник: Изволите, г. Алекса Поповићу, прочитати вашу интерпелацију.

Алекса Поповић чита своју интерпелацију у којој пита владу за што је остала равнодушна спрам Адама Богосављевића, који је онакве речи у скупштини изрекао о владама од 1858. године.

Председник: Молим то је било сувише, г. Поповићу, у тој вашој интерпелацији.

Алек. Поповић: Није сувише, но баш оно што је било. (Жагор. Ларма).

Потпредседник: Ми смо имали један пут прилику, да је почет био разговор о посланику за говор у предходећој седници. Мени се чини да смо се зауставили на врло добром путу, на томе, да кад није у оној седници ништа решено, да више говор посланички не може бити узет у претрес. (Вичу: врло добро). Господо, ја од моје стране не држим, да имамо узрока, да одступимо од онако законског, од онаког корисног и умесног, — незнам јели баш било формалног — закључења, али свакојако сагласног споразумљења у скупштини (Јесте). Даље ја мислим, да према оваком стању нема места таком захтевању предговорника и да се просто преко овог пређе на дневни ред. (Вичу: тако је, тако је.)

(А. Поповић, диже се да говори. Жагор и ларма.)

Председник: Нема места дебати. Прима ли се предлог потпредседника? (Прима се).

Молим г. известиоца законодавног одбора.

Известилац Стојан Марковић: На реду је да се прочита извештај законодавног одбора о предлогу војеног министра, о нашим пограничним стражарима. По пословнику ваља најпре да се прочита указ. (Чита). За овим треба прочитати предлог министра војеног са разлозима, који су у њему изложени (Чита).

Народној Скупштини.

Да се чувањем одржава у сваком погледу неповређена територијална међа, код свих је држава, у многим обзирима, нужност саме политичке засебности њине.

Да ово чување потпуно одговори својој цељи, потребно је да се, поред удесног распореда пограничких стражара, уреди и њихово наоружавање и снабдевање оним средствима, којима се цел може доиста свагда да постигне.

Садашње стање наоружања наших пограничних стражара, и њихова војничка спрема, није на ономе ступњу, на ком би,

према потребама и положају у коме смо, требала да је. Јер, на прилику, оружје, што га они имају, већином је старога система, који и ако има своју извесну апсолутну вредност, ипак губи важност поред данашњих много савршенијих пушака.

Осим тога оружје наших стражара, има и ту не практичну страну, што се с пред пуни, чиме је успорено пуњење и испражњивање, што није случај код „позадњача". А с прам природе службе пограничних стражара најглавнији је услов брзина и лакост у томе, пошто њине пушке треба сваѓда да су пуне.

Из разлога, који ред ових мисли изазива, нама је од прекопотребе да наоружање и остало стање наших пограничних стражара доведемо на степен према савременим потребама, како је то и у другим земљама, спрам којих се, на сваки начин, и ми морамо соображавати, колико је потребно и колико је могуће.

Подстакнут дужношћу, да се о овој ствари побрижем, и уздајући се у јасност ове потребе, част ми је предложити на родној скупштини да изволи решити:

„Овлашћује се војни министар, да може снабдети наше пограничне стражаре: оружјем, муницијом и осталом бојном спремом, и да на њих може трошити годишње потребну количину бојне муниције, поради вежбања њиховог у гађању нишана".

Закон овај ступа у живот од дана кад га Књаз потпише.

Ф№. 5529. Новембра 1874 г. у Београду.

Министар војни Потпуковник
К. С. Протић.

Извештај законодавног одбора гласи.

Председник: Прима ли се мишљење одборско? (Прима се).

Известилац Марковић: На реду је предлог г. књажевог посланика, Сретена Поповића (чита извештај одборски).

Сретен Поповић: Ја се са закључењем одборским могу задовољити, јер је постигнуто оно, што сам и желео да буде, а то је, да се предлози и питања управљена на министре од скупштинара, читају, а не као што је пређе било да се дају председнику, па да оно предаје дотичним министрима, који на ове интерпелације могу одговорати, кад хоће.

Осим тога овим је постигнуто и то, што се с' читањем тих предлога скупштинара зна шта је ко предложио, а шта

није предложио. Да се не би предлагало једно исто са свију страна, него кад видимо да има једног предлога, а ја ћу га само или допунити или ћу се спремити да га подкрепим. Познато је да се је десно случај на деветом састанку од 15. Јануара, кад је поштовани посланик Ђуричковић прочитао његову интерпелацију, онда је министар просвете у име владе положио протест овај, да по садањој практици не би се могле читати интерпелације пре, него што се предаду министру по чл. 50. пословника и тада је потпредседник питао, разуме ли скупштина дотични члан, да се може или не може прочитати, и скупштина је одлучила да се може читати. Тако то стоји у протоколу од 15. Јануара. Но како стоји протест од владе и нема нарочитог пристајања од скупштине, а по чл. 52. пословника може бити одступања од пословног реда и прописа из чланака 46—52. ако то скупштина закључи и влада пристане. Ја сад питам: јесмо ли на чисто са овим, да се могу и ја управљати, јер иначе ја задржавам право, ако неби било ове питање по мојој жељи решено, да особени предлог учиним.

Известилац Марковић: Ја би имао само то да приметим, да г. Сретен о другим стварима говори а не о интерпелацијама. У предлогу је било, да интерпелације не остају без решења, а одбор је нашао да је то законом регулисано. Што се тиче предлога и то је чланом 68. устава регулисано, јер је тамо казано, да је влада дужна још те исте периоде скупштинске да одговори. Ово пак, што г. Срета наводи, изгледа ми да је нова ствар.

Јов. Мариновић: Одбор налази, да је питање о интерпелацијама законом регулисано. Ја то не спорим, али налазим, да или се по закону не поступа, или је рђаво регулисано. Закон каже, да интерпелације управљене на владу предају се председнику скупштине, а он их влади саопштава, и ако влада не јави, да је готова одма на питање одговорити, онда ће то питање председник предати дотичном одбору. После три дана од овог саопштења подноси одбор скупштини своје мишљење о томе. Од како пратим радњу скупштине, ја не видим да се тако поступа. Био сам сведок многим интерпелацијама,

које се метну на министарски сто, а влада не изјављује одма, да је готова на питање одговорити, као што закон прописује, и у след ћутања владиног, које се може истумачити као намера да не одговори, интерпелације нису предате одбору, као што би по закону требало да се чини. Дакле на сваки начин, ја не делим посматрање одборово, да се у овој ствари нема шта радити.

Известил. Марковић: Према предлогу је и одбор своје закључење донео.

Мариновић: Да, то је друга ствар. Али за мене је то згодна прилика, кад се ствар пред скупштином претреса, и кад се позива скупштина, да поводом каког предлога нешто потврди, да тада констатујем, да се по пословнику у овој ствари не поступа. Друго је питање, да ли је добро и само наређење законско, али ја се користим да приликом ове одлуке одборове споменем, да се закон не врши.

Извест. Марковић. Ја бих имао на говор г. Мариновића приметити само то, да се ово одбора не тиче. Г. Мариновић могао је учинити питање председништву, зашто не ради онако, као што пословник наређује; дакле то се тиче председништва, а не одбора.

Јов. Мариновић: Молим за реч. Ја сам хтео само да се користим овом приликом, да изјавим моје посматрање у овој ствари; ја засад не смерам на ништа друго, него чисто и просто да се ради по пословнику.

Сретен Поповић: Ја само хоћу то да одговорим, да колико сам чуо од јутрос, шта је одбор закључио, да сам тек сад скицирао и на то одговорио.

Милош Главић: Ја бих имао у толико да приметим на говор г. Мариновића, као што он сам наводи, тако је заиста у закону. Тамо стоји о интерпелацијама да се саопштавају, но та саопштавања, како се разуму? Закон није казао, како да се предају министрима. Ја дакле сматрам, да ми овде треба да радимо чисто, искрено и слободно и да ово представништво добро ради што се ове интерпелације читају, и то је баш самом закону сообразно, а зато што закон не вели да се интерпелације министрима предају просто, но саопштавају а ја ово саопштење сматрам треба да је овако као што се и практикује јавно читање пред скупштином, да сви знамо отворено шта се ради, а што су нека председништва друкчије радила, то је друга ствар.

М. Кујунџић: Ја држим, да г. Мариновић није спорио ту практику саопштавања, јер ако хоће да буде саопштавања, онда оно треба да буде јавно. Скупштина мора видети шта се управо саопштава, да се не мисли да има тамо бог зна шта. Али ову другу страну, то држим да можемо захтевати од председништва да извршује.

Н. Крстић: Кад има један предлог посланички, онда се у том погледу не може ништа друго радити у одбору, него да се види, да ли је такав предлог, да га скупштина може усвојити или не. Они предлози које би скупштина могла усвојити, по пословнику морају бити тако стилизовани, тако састављени, како ће гласити закључење скупштине, ако га усвоји. Предлог г. Срете није тако записан, јер овај предлог није састављен онако, како би требало да гласи закључење скупштине, као што се то по чл. 95. посл. реда захтева.

Ако предлог неког посланика није онако написан, као што закон иште; онда одбор за законодавства по таквом предлогу ништа не може урадити, него ће казати: није направљен по закону предлог, па зато се има прећи на дневни ред. После овог одбаченог предлога, други посланик може други предлог о истом предмету поднети, само боље написан. Одбор није властан, да мења предлоге скупштинара, јер измењен предлог не би више био предлог дотичног скупштинара, него одборов; а одбор не чини предлоге, него даје своје мишљење о поднетим предлозима; и по томе држим, да не може бити дебате, кад се нађе, да није предлог написан као што закон иште.

Сретен Поповић: Ја хоћу да кажем, да могу бити и начелна питања, а не само предлог о закону. Изволите прочитати мој предлог па ћете видети, да ја предлажем начелна питања. Ја питам хоће ли тако остати или другче? Ако скупштина усвоји ово, онда влада донеси формални предлог, скупштина

га прима и кад га Књаз потврди, онда је то већ закон. То су дакле начелна питања.

Председник: Ако скупштина жели, да се прочита предлог г. Срете Поповића још једанпут. (Вичу: није нужно).

Јов. Мариновић: Молим за реч.

Председник: Дозвољава ли скупштина, да г. Мариновић још један пут говори. (Дозвољава се).

Јов. Мариновић: Ја желим да се добро разумемо. Ја, господо, нисам имао намеру, да пребацујем што одбору, као што се може извести из речи господе Крстића и Марковића. Него кажем, користно сам се претресом овога предлога, и изјавно сам да се не врши закон. Користно сам се том приликом, да обратим пажњу скупштине на ову ствар. Ја мислим да ми нико не може пребацити, да коме што замерам. Ја мислим, да кад један посланик учини један предлог, који се нађе да је непотпун, и кад га одбор одбацује, за то што није добро написан, ја мислим, да не морамо ми остали о тој ствари ћутати и чисто и просто гласати за прелазак на дневни ред, као што нам се предлаже. Ја мислим, да је корисно обратити пажњу посланика на оно, што један од посланика налази о тој ствари да има да каже. Онај предлог није нађен, да је саобразан закону, одбор га је одбацио, а ја немам шта да наведем против предлога одборе, али мислим, да је то достојно пажње и размишљања Скупштине, кад се напомене, да у ствари о којој је предлог учињен, и за коју се предлаже прелазак на дневни ред, поступање досадашње није добро и није закону саобразно, и то сам напоменуо. Ја не налазим да је радња о интерпелацијама добра, јер министри, кад на прочитану интерпелацију ћуте, онда треба по закону дати одбору, да он за три дана поднесе скупштини своје мишљење. Дакле користно сам се приликом, да обратим пажњу председништва и осталих посланика, да у овој ствари није добро рађено, и да с' тога, што је одбор казао, да се пређе на дневни ред, не чини се да је ствар изцрпљена.

Велко Јаковљевић: Што се тиче предлога, на тај начин, као што се бацају, сви ће се предлози посланика бацити, јер

ни један није формулисан. За то сам ја мишља, да се предлози, за које се нађе да има призрена даду влади на формулисање, па она да формалан предлог учини.

Председник: Усваја ли се одборово мишљење? (Бива).

Известил. Марковић: На реду је предлог г. Петра Ђуричковића посланика.

Законодавни је одбор прегледао све ове предлоге и налази, да су сувише општи, неодређени и у неколико нејасни, и у општте да нису састављени онако, као што прописује чл. 95. и 96. послов. реда; с' тога је мишљења да се остави без решења и да се пређе на дневни ред.

Ср. Поповић: Као што је било са мојим предлогом, тако ће бити и са осталим.

П. Ђуричковић: Кад сам те предлоге тако начинио, или боље рећи у начелу само означио, ја сам имао на уму чл. 58. земаљ. устава, који каже, да формални предлог само од кнеза т. ј. од владе произилази. И заиста нити има тога, нити може бити ко између нас, да такве предлоге доноси, па зато сам и ја мислио, да ове предлоге влада формулише. Али кад се тако налази, да онај, који предлоге донесе у једно и формални закон предложи, ја ћу се и зато потрудити, при свем том, што је то апсолутна немогућност, на ма да је ко све науке свршио.

Акс. Ковачевић: Овде г. Ђуричковић вели, да би требало те терете наложити другима да изврше; него сваки терет, кад хоће да се преда, треба да се каже на који начин да се преда, а не казати само, да се то и то учини. Осим тога каже, да нема ни једног у скупштини, који би био способан да изиђе са разлозима на средину; али пађа се види, да има у скупштини који ће израдити такав предлог. Узмимо г. Илију Стојановића, какве је он предлоге донео, да влада може после о њима расудити. И тако велим, да је врло умесна одлука одборска, па за то да се пређе на дневни ред.

П. Ђуричковић: Молим, да се не узме рђаво ово, што сам казао. Ја нисам казао да нема овде способни људи, него сам мислио, да то један човек, ма како способан био, не може све учинити. Ја вас молим, г. Ковачевићу, ја нисам тако казао, као

што ви наведосте. То може бити да сте ви тако осећали, и хтели ми по напици подметути. —

М. Трифунац: Ја имам толико да кажем на предлог г. Ђуричковића због правичности разрезивања данка. Закон је врло јасан, али он се испуњава само по варошима и варошицама, а не и по селима. Кад има по варошима вапредних данака, као у Београду 60. по окружним варошима до 30. талира а по селима до 15. талира, али се закон не испуњава, а он је добар. Било је поговора и прошле године на скупштини, говорило се је да има по селима богаташа, који су доброга стања, али то се не упражњава ни у колико. Дакле закона о томе има. Још би имао да говорим, него ћу да оставим за други пут, на новиме да говорим.

Д. Радовић: Држим, да чл. 95. пословника не гласи онако, како је одборово мишљење. Одбор мисли, да сваки посланик треба да напише предлог онако, као што је §. (Крстић. То није одбор мислио). Него по том члану треба, да се направи онакав предлог и онакав закључак, како би скупштина и свој закључак донети могла. Н. Пр. Један човек предлаже, да се учини ово и ово и моли да скупштина то реши, — на онда би потом одбили такав предлог, а не би га требало одбити, јер по чл. 95. предлог не мора гласити онако, као што и закон. Сваки предлог треба да буде поткрепљен разлозима, сваки треба да каже јасно шта хоће, — и то разумем; али формалне предлоге давати, то не мора бити, и зато мислим, да одборско мнење не стоји.

Н. Крстић: Држим да сам дужан, да браним мишљење које сам исказао, а дајe се бранити са млого разлога. Прво, одбор ни је казао, нити сам казао ја, да предлог мора гласити као што ће гласити закон. Ја сам казао, да предлог мора тако гласити, мора тако да се формулише, како би и скупштина формулисала своје решење, кад би предлог усвојила.

Шта је то предлог посланика? Ја мислим ништа друго, него мисао коју би хтео један посланик да путем законодавства у живот уведе. Кад је то, онда у предлогу једнога или више посланика, налази се израз њиховог уверења, њиховог осећања, њиховог мишљења; и одбор нема да цени: јесу ли њихове мисли добре или не; он нема да каже, да ли је то, што су предложили добро или не; он има само да каже, да ли тај предлог, онако као што је написан, може препоручити скупштини, за скупштинско закључење? — И у том погледу има два правца. Прво, по својој садржини и друго, да ли је предлог по форми добро написан. Кад би се одбору дало, да он по својој памети из посланичких предлога нешто избацује; нешто поправља; нешто додаје; онда би сам одбор правио предлоге; или онда би одбор био цензор памети посланика, онда би одбор покварио памет посланика. Док мећутим по закону одбор има само да извести скупштину: треба ли да се усвоји или одбаци предлог Петра или Павла.

Председник: Прима ли се одборско мишљење. (Прима се.)

Молим известиоца финансијског, да дође. (Вичу: није ту.) Онда известилац за молбе и жалбе нека изволи доћи.

Известилац Ковачевић: Пре свега ја као известилац одбора за молбе и жалбе имам да приметим, да је ово продужење читања молбе и жалбе од 1873. године, које су народној скупштини поднете. Дакле ево слушајте.

Јован Поповић, јаворац, философ прве године, моли народну скупштину, да она својим високим решењем дозволи поновно суђење над његовим братом Матијом, како би се вели невиност на правди страдајућег му брата јавно обелоданила.

Одборско мишљење:

Пошто су за поновљење парнице, а и за повторно суђење надлежни судови, то се по том ништа даље не може радити

Председник: Усваја ли скупштина одборско мишљење, на да се пређе на дневни ред. (Бива).

Известилац Ковачевић чита молбу Миће Петровића чиновника у пензији, којом моли скупштину, да му се петогодишња пензија један пут за свагда исда, или да му се опет служба да. Он моли, да ово све скупштина учини у споразумљењу са владом.

Одборско мишљење:

Пошто постоји закон о чиновницима грађанског реда у коме је изложено, како се коме чиновнику и за што пензија даје, и по-

што се молиоц није обраћао министру: то да се пређе на дневни ред.

Председник: Усваја ли и скупштина овако, као што је одбор нашао. (Бива).

Известилац Ковачевић чита жалбу Милана Ђусића трговца из Крагујевца, којом се жали народној скупштини, што га је пре две године Јован Сарић чеговођа из Крагујевца, казнио два пут телесно као коморџију у народној војсци и то као што је доцније разабрао саевим, вели, неправедно.

Па пошто се за те претрпљене казни тужно одмах г. Министру војеном на од тада још нема никаква решења, то моли скупштину за наредбу, да га г. Министар извести решењем, шта је по тужбама његовим урађено.

Мнење одборско:

Пошто ни чим не доказује своје наводе, да ли је неправда учињена, а не доказује ни то, да је ствар пред надлежним министром била, — то да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја одборско мнење).

Даље, Софија, жена Шандора Петровића, трговца из Београда, жали се, што јој је ђумрук београдски наплатно ђумручину и регални данак на неку количину дувана, који је њен муж преко истог ђумрука извезао у страну земљу.

Одборско мнење:

По 8. тачки пословног реда, ово не спада у рад власти скупштинске, на за то, да се пређе да дневни ред. (Скупштина усваја мнење одборско).

Даље чита молбу Стане Симића из Београда, кћи пок. Јована Симића, бив. штампара у држав. штампарији, којом моли скупштину за благодејање њеној нејаној деци, јер је каже остала без оца и мајке и без икаквог имања.

Одборско мишљење:

Пошто закон о издржавању сиротиње постоји; — то да се пређе на дневни ред. (скупштина усваја мишљење одборско).

Погранични стражари у срезу азбуковачком округу подринском, моле народну скупштину, да им повиси плату, као што је и другим пограничним стражарима, повишено.

Одборско мишљење:

Пошто је ово питање буџетско, то се даље не може ништа радити, него да се пређе на дневни ред.

М. Трифунац: Ја молим да проговорим коју о томе. Ту је сад повишена плата једним окружним стражарима а другим није. Таква је молба и лане на скупштини била, ми смо тада предложили министру финансије, да и њима повиси плату. Министар финансије поднео је буџет и обећао, да ће свима пограничним стражарима уједначити плаћу. На ево до сад још није учињено. То треба да се види за што то није учињено.

Известилац Ковачевић: Ја имам да одговорим г. Трифунцу то: да се они овде не жале на надлежног министра, што им је неправда учињена или плата неизједначена, а законом је свима плата изједначена; — јер се нису ни обраћали надлежном министру. Они су требали се обратити надлежном министру, па кад би их он решењем известио, да им се не може већа плата дати; — онда скупштина би морала видети, да ли није повређен закон од стране министра, а овако нема шта радити, кад тога нема. (Чује се: да се пређе на дневни ред).

Председник: Усваја ли скупштина одборско мнење. (Бива).

Известилац Ковачевић чита даље:

Миљко Мирковић и Живадин Стојановић, као пуномоћници села Влашкога Поља, жале се народној скупштини на непоштење и превару правозаступника Стевана Максимовића у Кнежевцу, кажу, како их је преварио у парници њиховога села са Рувштанима и Богдинчанима, и неку облигацију од 48. дук. од њих узео по тражењу поновљена које није добио, јер је по званичној дужности одбачена на основу § 432. гр. поступ. Даље кажу како је друга два човека преварио и од једнога 500. гр. а од другога 15. дук. без. узео, које је све министру правде познато, зато тражи да се овоме стане на пут, и он, Максимовић, да се казни што их је варао и новце им за ништа узимао.

Одборско мнење:

Пошто тужиоци признају да су се обратили надлежном министру, па сами веле да од њега нема решења, то нема доказа о повреди закона, на зато пређи на дневни ред.

Петар Ђуричковић: Молим вас ја бих хтео нешто да кажем. Ја видим из неких одбачених молби и жалби да нису биле пред надлежним министром, па се каже, кад није та и та жалба била пред надлежним министром, онда се ништа не може по њој ни радити; а на против на ове се жалбе види да је била пред надлежним министром па се ни по њој не може ништа радити. Ја мислим да би требало видети да ли је законито то што је министар казао, или не.

Известилац Ковачевић: Ја имам г. Ђуричковићу као известилац одбора одговорити ово. У члану 101. пословног реда каже се да нису дозвољене и по томе не ће се примати жалбе противу власти, ако се не доказује да су исте по пропису биле пред надлежним министром и тамо одбијене. Ови дакле не подносе никакве доказе, зато се не може ништа радити.

Петар Ђуричковић: Молим ја сам разумео да су биле пред надлежним министром (Чује се: да се пређе на дневни ред).

Потпредседник: Прима ли скупштина мнење одборско. (Бива).

Известилац Ковачевић чита даље:

Јелица Ђорђевићка из Ваљева, моли Народну Скупштину за пензију, јер вели да је остала без мужа са једним дететом, а била је удата за учитеља Љубомира у Бранковини округа ваљевског.

Одборско мнење:

Пошто се жалитељка није за ово обраћала надлежном министру, и пошто постоји закон о чиновницима грађанског реда за пензију и закон о фонду удовица и сирочади, то да се даље ништа не ради, већ да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја мнење одборско).

Јован Пауновић трговац из Обреновца, жали се народној скупштини на полицијску власт што му она не изврши пресуду, по којој му дугује 1700. дук. Милан Непадовић из Црвене Јабуке, и ако се вели више пута обраћао надлежном министру унутрашњих дела; — па моли народну скупштину, да дотичног министра по закону о министарској одговорности, казни.

Одборско мнење:

Пошто жалиоц не доказује неправду министром учињену и пошто ова његова жалба садржава предлог о министарској

одговорности, а министра само скупштина може оптужити, то да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја одборско мнење).

Коста Дубоњац, рачуновођа суда округа ваљевског, жали се народној скупштини противу председника Печеновића, што га је овај неправедно казнио петнајесто-дневном платом.

Одборско мнење:

Пошто је одбор о овој ствари донео своју одлуку, јер се је Дубоњац и ваљевској скупштини жалио; — то да се по овом ништа даље не ради, већ пређе на дневни ред. (Скупштина усваја мнење одборско).

Мита Алексић, моли народну скупштину, да му се врате 32. дук. више наплаћене Кумручине у Бумруку смедеревском. Он се је вели жалио и министру за то, и тражио, да му се поврати, но министар га решењем од тражбе одбио, које прилаже.

Одборско мнење:

Одбор, пошто је прегледао акта о тој ствари, нашао је, да је решење надлежног министра на закону основано, за то да се молба одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја мнење одборско).

Петар Вујић механџија из Шапца, жали се народној скупштини на начелника шабачког, што му забрањује у кући, у којој има и механско право — продавати печено месо; — за што се вели и министру унутрашњих дела жалио, на није одговара добно.

Одборско мнење:

Нема доказа који би обистинили наводе у жалби изложене —, по томе да се одбаци, јер ова жалба није била пред надлежним министром.

Потпредседник: Прима ли скупштина одборско мнење. (Бива).

Председник: Молим вас има неколико предмета да се упуте одборима. Изволте их саслушати.

Потпредседник: Чита:

Петар Петровић, тежак из села Бранковине, окр. ваљевског, жали се на радњу апелационог и касационог суда, који му је поништио пресуду суда ваљевског, односно наследства.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Чланови и одборници општине скробничке у срезу бањском окр. алексиначком, моле народну скупштину, да уништи све шубаре велике које се у његовом крају носе.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Еснаф шустерско-опанчарски-сарачки из Обреновца, моли за заштиту ђумручку на израђени кожни еспап, нарочито на обућу, јер иначе наше занатлије хоће да пропадну. Ово оснивају на томе: што и стране државе без ђумрука не примају наше израђене еспапе.

(Упућује се одбору финансијском).

Општина вукосавачка у срезу јасеничкоме окр. крагујевачком, тражи да јој се дозволи да припадне цркви Буковичкој где је и пре припадала, а да не иде цркви Гарашкој и Јеловичкој, за куда је приморава сада г. Павле Ранковић, и да не плаћа грађење исте цркве, пошто је без њеног сагласија та црква грађена. (Упућује се: одбору за молбе и жалбе).

Петар Араповић, трговац из Ивањице, каже, како је преким судом као јатак хајдука Николе Јевђевића, осуђен био на две године робије, две године полицијског надзора, и за то време да изгуби грађанску част, па пошто се врати с' робије да је код поротног ужичког суда доказао и овим проглашен „невин" за дела, за која је био осуђен; па сад тражи од скупштине задоволења. (Упућује се: одбору за молбе а жалбе).

Еснаф асурџијски из Пожаревца, моли народну скупштину да нареди, да се у будуће више не уносе из стране државе у нашу земљу, асура, вренгија и т. д. као туђи производи, кад ових довољно у нашем отечеству има. (Упућује се: одбору финанцијском),

Илија Стоиљковић, тежак из Параћина, моли народну скупштину, да се установе законе мере и по воденицама. (Упућује се: одбору за молбе и жалбе).

Чланови еснафа опанчарског из Лознице, моле народну скупштину да узакони, да се по вашарима не могу носити и продавати опанке; да трговци и друге дућанџије не могу израђене опанке у својим продавницама држати и продавати. (Упућује се: одбору за молбе и жалбе).

Аџи Глигорије Мијовић, бив. шеф при радионици казњеног заведења у Београду, моли народну скупштину, да му се као по све сиротном и фамилијом оптерећеном човеку, опет служба поврати из које је отпуштен. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Милош Кара-Јанковић и Јовица Шуљага из окр. ужичког, жале се народној скупштини противу министра финансије, што он код пређашње скупштине па и код саме владе није подејствовао, те да им се правитељствени суват, тако звани „Доња Рибњица" због њиховог сиромаштва или на уживање или у сопственост уступи. (Упућује се: одбору за молбе и жалбе).

Еснаф шустерски из Неготине, моли народну скупштину, да се уредба еснафска приреди и регал, већа ђумручина на израђени шивени еспап, који се са стране у нашу земљу доноси, подигне. (Упућује се: одбору финансијском).

Теша Марковић из Лознице, тужи г. министра унутрашњих дела, што му није дао задоволења, када је тужио Матију Радовића помоћника, што га је збацио с' кметства. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Чланови еснафа абаџијског из Карановца, моле да се сеоски дућани укину. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Живојин Крстић, деловођа општине ћићевачке, жали се на решење министра правде, и судова окружних и касационог; којима је одбијен од тражења дангубе и трошка учињеног услед позива судског приликом неке сведоџбе. (Упућује се: одбору за молбе и жалбе).

Станија, удова Стојана Веселиновића из Београда, каже како је по молби њеној, Његова Светлост наредила, да јој се бесплатан стан даде у државним кућама које су од Турака одузете. Да је овај стан уживала све, док није премештен г. Блазнавац управљач, а доцније да јој је то благодејање одузето, и да су јој за кирију ствари узапћене. Моли скупштину, да јој да задовољења, јер јој надлежне власти то нису дале. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Ранко Јовић из Јаребице, каже: да је водио парницу противу Љубомира Вујића из Брњца, због заслуге, па је изгубио. Моли скупштину да му да задовољење. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Никола Миљковић, рачуновођа суда окр. крајинског, моли народну скупштину, да изволи решити: да му се у служби урачунају и оних 5. година, девет месеци и 10. дана, које је провео у учитељству као јавна служба, сообразно § 77. закона о чиновницима грађ. реда. (Упућује се одбору за молбе и жалбе)

Општина јабуковачка у окр. крајинском, моли народну скупштину, да се село Пено огласи за варошицу, и да се среска кућа премести у Јабуковцу, из узрока које је у молби навела. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Јоксим Богдановић и остали из села Кремана, среза златиборског, окр. ужичког, моле народну скупштину, да их ослободи од сваког плаћања испаше у планини званој „Доња Камишина" (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Председник: Господо. Састанак је данашњи свршен. Дневни ред објавићемо сутра. Молим господу посланике, да сваки, који има какав предлог, сутра до четири сата пријави овде у скупштини, да можемо ставити на дневни ред све у реду шта има да дође.

Прексутра у 8½ сати заказује се седница. Молим господу, која су за одбор одређена, да раде, а председнике одбора, да нам до четири сата сутра кажу, има ли што израђено.

Састанак је овај трајао до једног сата после подне.

САСТАНАК XVII.

27. Јануара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали: председник министарства, министар унутрашњих дела, правде, просвете и црквених дела, иностраних дела и војни.

Почетак у 10. часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Имали кога од господе посланика да је болестан и није дошао? (Чује се: пису ту: Стојадин Радовић, Милорад Поповић, Димитрије Катић, Данић, М. Павловић, Јов. Бабић и Јов. Илић).

Изволите саслушати протокол прошлог састанка.

Секретар Адам Богосављевић чита протокол XVI састанка, до првог говора г. Ј. Илића па онда рече:

Г. Илић послао је овде његов говор написан и молио да га прочитам онако као што га је написао. Хоће ли сад скупштина то примити нека каже. (Жагор. Чује се: то не може бити. — Нека чита. —)

Председник: Молим вас, господо. Дозвољавате ли да се један овакав говор може читати, јер г. Илић је желео да се његов говор потпуно изцрпе у протоколу, да буде без погрешке стављен. Секретар наравно не може од речи до речи да води протокол. С тога мислим да је г. Илић могао да напише свој говор онако, како се је сећао да је говорио. Он жели да му говор буде записан онако као што је говорио. Сад видим да овде неки кажу: хоћемо, нека се чита, а други да се не чита. Ако ко од посланика хоће да говори о овоме, нека устане па нек каже зашто мисли да се ово не чита или да треба да се чита. Сваки нека устане па нека каже шта мисли.

Јов. Мариновић: Имам ли реч?

Ак Ковачевић: Ја сам се први јавио.

Председник: Кажите г. Ковачевићу шта имате.

Ак. Ковачевић: Пословник је прописао како ће се и на који начин говори посланика уводити у протокол и ко ће их уводити. Каже се на прилику у пословнику да се човек може послужити белешкама при говору, и после, да може исправити у протоколу свој говор, и то тако, да о томе само један пут говори а више не, и више ништа. Овде сад г. Илић подноси написан свој говор тако, да би требало да се ми читаве једне седнице оваким говорима забављамо. Јер шта би то могло да учини? То би, господо моја, изазвало ово да ми сваки од посланика можемо рећи: није ми исправно написан говор, с тога ја хоћу да га сам напишем како знам. Тим би начином могли

учинити да ништа друго не радимо, него да прелазимо из дебате у дебату и ништа друго не би било, него би ушли у личне завађице и препирке без користи. То је тако. С тога сам ја за то да се говор г. Илијћа тако не може никако читати. (Чује се: сви смо за то).

Јов. Мариновић: Ја мислим да је сав овај говор, сва ова радња, против закона, против реда. Ми смо позвани да саслушамо протокол последње седнице. На шта је? Ми сад не слушамо протокол последње седнице него слушамо питање секретара како ће протокол бити састављен! То је против реда. Секретари немају тога позива да нас саслушавају какав ће протокол бити, како ће протокол саставити, и како ће га прочитати. Ми смо овде позвани да чујемо протокол. Ми смо исти донекле и саслушали, па онда смо на један пут запитани од секретара, хоће ли он читати нешто. То је против сваког реда. Ми нисмо позвани да дајемо наше резоновање, да дајемо наше мишљење секретарима, како ће протокол саставити. Протокол треба од секретара да је састављен и да нам се целокупан прочита. Док се чита нико га не може прекидати, но кад се прочита, председник ће дати реч ономе, ко је тражио буде, ономе, који има што да примети. Ми смо сад напустили законско земљиште. У сред читања секретар нас пита: хоћу ли метнути ово све у протокол или нећу?! Ја мислим да је таква радња секретара потпуно незакона, и да ми нисмо позвани давати гласа свог о томе, шта ће секретар да стави у протокол — док нам га не прочита онаквог, како га је он сам склопио. Ми треба да потпуно саслушамо протокол онакав, какав је, па ћемо после ко има шта примећавати.

Ђ. Ђоровић: Секретару је дужност и позван је да чита овде протокол, а никако писмене какве расправе и исправе.

Потпредседник: У овој ствари ја се потпуно слажем са г. Мариновићем. Зашто? Секретар треба да састави протокол онако, како он мисли да треба да буде састављен протокол онако, како га је он могао саставити да нам га прочита. Ако коме није право што му је говор овако а не онако записан, онда ће се томе дати реч да говор свој исправи, па ако секретар

исправку прими добро, а ако је не прими, онда остаје да скупштина о исправци реши. (Чује се: врло добро. Тако је.)

Јов. Мариновић: Молим да допуним свој говор.

Према овоме, што се сад овде десило, види се да ми данас немамо протокола, и да смо позвани да саслушамо нешто, што није протокол. С тога ја предлажем: да се седница за неколико трентутака одложи док буде могуће да се протокол сачини.

Секретар А. Богосављевић: Ја сам протокол сачинио. (Баца пред председника говор г. Илијћа.) А ово је г. председник мени наложио да читам.

Председник: Молим, ја ћу да објасним ову ствар и кажаћу што ми г. секретар ово баца онако дрзновено. Ја сам добио од г. Илијћа цедуљу где он каже овако: молим вас нека се тачно обележе у протоколу све ове моје речи, које сам изговорио јуче, да ми се не би у протоколу говор осакатио.

Ја сам пре но што би протокол састављен био, послао овај говор једноме од г. секретара, но после сам дознао да тај секретар не саставља протокол, па сам онда дозвао овога, који саставља протокол, и дао му ово и казао да не изостави метнути у протокол. Он ми је казао на то, да је готов са протоколом, а ја сам му рекао: молим гледајте да буде потпуно написан протокол те да не буде и око тога препирке и заћевице. Тако је ствар текла. Они су одмах казали да то не могу да приме, а ја не знам сад како ћемо.

Марко Јавчић: Због тих секретара ја мислим да ми не би требало да пропустимо једну седницу пре, па сад опет другу, све зато што они раде против закона. (Жагор. Чује се: Нема неуредности код секретара.)

Председник: Молим вас дозволите да протокол најпре прочитамо. Ако г. секретар није извео говоре као што би требало, у протоколу, онда он је извео онако како зна, а г. посланик кога се тиче, он ће доћи и казати шта има, па да се протокол исправи.

Потпретседник: Ја бих се и у овој другој чести сложио са г. Мариновићем, т. ј. да се седница прекине, но пошто г. секретар каже да он има готов протокол и само случајно чи-

тајући протокол споменуо је ово, што је изазвало говора — то ја мислим да он треба сад да продужи читање протокола, па кад то сврши, онда шта имамо да примећујемо. (Чује се: Тако је. Врло добро).

Секретар А. Богосављевић: Молим вас чујте ме. Ја имам моје белешке. Саставио сам протокол. Чујте да читам.

Чита даље.

Председник: У толико ћу да приметим ја на овај протокол г. секретару за ону једну реч где је казао: „гунгула" — да боље напише, јер то овде не постоји него: Жагор.

Секр. А. Богосављевић: Добро. Жагор, жагор.

Председник: Ко има да примети против протокола!

Секр. П. Келић: Ја. Прво имам да исправим овај протокол у томе, што се на једном месту каже: ту исправку посланика Алексе Поповића секретар Келић не усвоји. Нисам ја казао да не усвајам, него да је одбијам, јер је у протоколу било све оно уписано што је посланик хтео да исправља. Све што је казао било је и записано.

Секр. А. Богосављевић: Примам исправку. Учините је.

Јов. Мариновић: Ја молим да се само то стави од моје стране као примедба на данашњи протокол: да кад не би било стенографски белешака, које моје говоре доста тачно и потпуно одржавају, ја бих био принуђен приметити да су неки говори у протоколу тако лепо и китњасто изведени, да сваки мора имати чисто неко задовољство кад их слуша, а на против неки су, нарочито мој је говор тако у кратко и без разлога изведен, да га и ја сам једва могу познати. Но пошто ће стенографске белешке показати како је ко говорио, и пошто ће се из њих моћи видити пристрасност или непристрасност секретара спрам ових или оних говора, то нећу да одузимам време скупштинско, да забављам скупштину и да икакве даље исправке чиним. (Чује се: Врло добро).

Ак. Ковачевић: Ја само у толико имао бих приметити, што чини ми се да тамо стоји како је једна жалба за укинуће сеоских дућана упућена одбору законодавном а требало би

ваљда да стоји: финансијском. Дакле то да се исправи те да има свог реда.

Председник: Добро. Прима се.

Нешко Витомировић: Тамо стоји да сам ја питао министра просвете зашто не шаље учитеља школи. — Не, ја сам само молио г. министра да у своје време одмах учитеља пошље, те да се не чека на њега. (Чује се: Ја сам одмах казао да оно није била интерпелација него молба).

Сретен Поповић: Ту је забележено као да сам ја предложио нешто о потврђењу таппја. Мој предлог није о томе. Био је предлог од неких других посланика где се казало да се таппје потврђују код примирителних судова, и онда ја употребим ту прилику да се још једна ствар регулише приликом покренутог питања о таппјама, а на име: да се измени § 670. грађанског закона, који говори о пречем праву откупа непокретних добара. Дакле не о таппјама.

Осим тога приметно сам да нема неких мојих говора на 1 сам после тога говорио; нема их забележених, али ја напослетку немарим, нити протестирам.

Петар Стевановић: Ја бих само то имао да приметим да од предлога што су учињени мало који има потписан са једним именом, једним потписом, него су махом сви поднети од више посланика, а ту у протоколима све се спомиње по један посланик. С тога ја бих молио, ако се не могу поименце сви, који предлажу, да упишу тамо, да се бар каже: тај и тај са толико посланика предлаже то и то. (Чује се: Сва, сва имена треба да се запишу).

Председник: Дакле да се сва имена предлагача записују? (Чује се: Јесте, сва.)

Вић. Поповић: Овде мој један предлог придат је другоме. Мој је онај предлог, и још више посланика, наравно који су се хтели на њега потписати, да се од сада сви закони и оно што ће доћи пред скупштину на претрес најпре штампа и разда посланицима пошто се преда јавности. То је мој предлог, а г. Адам то није казао. Наравно и ја нисам противан да се тамо спомену и друга браћа, која су се на предлог потписала.

Председник: Ја, господо, нисам добро посланика Вићентија, — или како се зове онај, — добро разумео, кад рече да се од сада сви потписани на какав предлог стављају у протокол. Ја држим да би то било много посла за секретаре и наши би протоколи испели по 10 — 15. табака. И сад су нам овако велики протоколи, а онда би били два три табака већи. За то немојте, господо, да то усвојимо. Може бити да се неколико њих помену, али да се пишу сва имена којих има по 50 — 60. то би дало сувише посла секретарима.

Миленко Петровић: Онда нека се каже само првопотписани посланик који предлаже, и да се уз њега дода још толико њих, који предлог потпомажу, а поменице да се не помињу.

Председник: Видите, то се може примити. Ја мислим да би писати име свакога било и сувише посла за г. г. секретаре.

Матија Прокић: Предлог, који посланик предложи, треба да се запише у протокол са именом онога, који први потписан стоји и томе само треба да се дода да они други, колико их је на броју, тај предлог потпомажу.

Потпредседник: Ја мислим да је друго питање о потпомагању. То овде није сада на претресу, него кад један посланик учини један предлог скупштини, и то писмен предлог, па га потпише он и поред њега још 10. 15. 20. или колико буде посланика, — питање је сад: хоће ли се у записнику нашем споминати сва та имена, која су на предлогу, и казати предлаже ово и ово, тај и тај, са тим и тим и т. д. Питање је треба ли то да се усвоји? Ја мислим, господо, да то доиста, ма да задаје посла, ипак треба да се нађе у протоколу, у тој званичној књизи скупштинској, т. ј. да треба да се каже поменице ти и ти посланици предлажу ово. (Чује се: врло добро. Тако је.) — Ја дакле од моје стране за то сам, да се исписују не само они првопотписани, него првопотписани са свима осталим. (Чује се са свију страна: Тако је.)

Председник: Дакле је ли сва скупштина тога мишљења да се усвоји предлог г. потпредседника? (Чује се: јесте.) Је ли ко томе противан? (Вичу: Није нико). Свршена је ствар. —

Молим вас, господо! Секретар скупштине ове, посланик г. Урош Кнежевић, који је због познате ствари искључен из скупштине за месец дана, писао је мени и ставио ми у питање ово: да он разуме да је рок његовог искључења истекао још 22. овог месеца. Ову ствар ја сам разумевао друкче него г. Кнежевић и одговорио сам му, усмено, да ја не мислим да му је рок искључења протекао.

Сад молим да и скупштина каже како ову ствар сматра, да ли је т. ј. г. Кнежевић искључен просто за месец дана, или за месец дана из скупштинских седница. По томе дакле: може ли он доћи у скупштину да прими своју дужност. (Жагор. Чује се: може. Не може) Рачунате ли ви дане или можда седнице па да се од оног дана, кад је искључен, броји? (Жагор.) Молим вас има и код нас недеља и празника, па како то рачунате. Ја бих волио да се све то зна на чисто. (Чује се: нека се прочита записник.)

Ал. Поповић: То није на дневном реду, г. председниче, с тога нека се стави на дневни ред па онда да о томе говоримо.

Председник: Молим вас, ово су претходна питања пре дневног реда, као што ће таквих бити још неколико пре данашњег дневног реда. Дакле молим вас шта рекосте. (Да се прочита протокол).

Дим. Радовић: Ево чл. 71. Устава. Овде се каже: (Чита)

Какав може бити други смисао овога члана него тај да посланик буде кажњен што је учинио ово или оно тиме, што ће се искључити да не буде при дебатама скупштинским. Кад је пређе скупштина одложена, није било за више од месец дана никаквих седница скупштинских, па по томе и да није искључен не би могао бити при дебатама кад их није ни било. Кад би изрекли тако да му се време за које је скупштина била одложена рачуна у искључење, он не би био кажњен; а по овом члану казна се изриче. Дакле шта се разуме овде? Разуме се време искључења за месец дана од рада скупштинског. Законодавац је то морао мислити, јер иначе не би се могло рећи да се овим чланом изриче казна. Моје је мишљење да се г. Кнежевићу има у искључење од скупштине да урачуна месец дана рада скупштине. (Чује се: тако је. Неће бити.)

Сима Несторовић: Ја, браћо, по мом мишљењу налазим да ће овде ову ствар решити то, што је у протоколу записано о искључењу г. Кнежевића. Ако у протоколу стоји овако: од данас па за месец дана, онда време је да Урош Кнежевић дође на своје место; ако ли се каже овако: за време седница скупштинских од месец дана — онда је друго. Али ако стоји од данас па за месец дана, по мом разумевању — а баш чини ми се да је тако казато — онда ја кажем, да је он посланик.

Н. Крстић: Молим вас, г. председниче, нека се прочита протокол овога састанка.

Председник: Молим вас, господо, да одложимо седницу док се протокол не нађе (Чује се: није нужно).

Димитрије Радовић: Ја мислим да скупштина није могла друго што решити, него оно што је у уставу о таком случају казано (Чује се: није гледано на §). Овде је на основу закона решено. (Жагор. Не чује се) ... Што каже г. Сима да би ово ваљало тако сматрати да ако је казано од онда за месец дана — то је истекао рок, мислим да се не да бранити ни ... (Жагор и нечује се даље. Говорник прекида.)

Н. Крстић Нека се нађе протокол.

Ак. Ковачевић: Ја имам то да кажем. Врло је лепо казао г. Радовић да стоји у чл. 71. земаљског устава ово: (Чита) „..... да се може на неко време искључити из скупштине" и да се ово односи на време за које скупштина радила буде. Види се дакле овде да је законодавац имао пред очима ту цељ, и. и. човек је у бујности рекао нешто, па да се мало освести, да му се одреди једно извесно време те да му оно излази из главе што је говорио ...

Председник: Молим, молим. Немојте, господине, да вређате овде ничију личност. (Жагор).

Ак. Ковачевић: Ја овде не вређам никога.

Председник: Али немојте ударати на личност оног, о коме се говори.

Ак. Ковачевић: Не знам! Употребио сам истина израз један. Но ја говорим и разумем овде наш сеоски говор, наш народни говор, говорим српски а немам намере да икога вређам. Боже сачувај. Но то је друго питање.

Закон дакле каже и разуме за време *трајања* скупштине та одлучења. А сад кад је оно пре скупштина одложена, ја мислим да није престала бити скупштина, него да је трајала непрестано. Ја држим да се то тако сматра. По томе, пошто се види да је прошло време одлучења од скупштине посланика г. Кнежевића још одавно, мислим да посланик тај може доћи у скупштину. Ја мислим да је то решено било да посланик за месец дана не долази у скупштину, и он за толико и више занета није долазно. Узимо, господо, да је скупштина одложена за годину дана, па се десно такав скучај као сад, зар би један посланик био осуђен за годину и месец дана те да не буде посланик. Ја не могу да мислим тако, с тога држим да посланик г. Кнежевић, може долазити у скупштину.

Председник: Господин посланик може долазити у скупштину, то му нико не брани, али питање је може ли да учествује у дебатама као посланик.

Ак. Ковачевић: То баш хоћу и да кажем и држим да се то мора и да разуме.

Милош Глишић: Ја сам таквог истог мишљења као и г. Аксентије. Ја мислим да онај члан устава, који је споменут мало час, није хтео ништа друго да нскаже него то, да посланика, који се затрчи те каже нешто и тако погрешни, одлучи мало од скупштине те да се стиша. Г. Кнежевић је већ два месеца скоро одлучен био, па с тога мислим да му је време да дође у скупштину. (Чује се: није тако.)

Јанко Шафарик. Ја мислим, господо, да је то тако јасно о чему је сада реч, да је управо штетно око тога губити време. Господо, посланик који се искључи од скупштинских седница, не престаје бити посланик. Он ће бити непрекидно 3. године посланик; искључењем није он искључен од посланства, него искључен је из учешћа у скупштинској радњи. То је право смисао закона, то је врло јасно, господо, и ја не знам да се овај закон може другчије како растумачити и разумети. Искључени посланик он је дакле посланик и кад скупштина не ради као и онда, кад одемо кућама; али у време искључења рачуна му се време, за које скупштина ради. Другаче не би била никаква каш-

тига го, што је он искључен. Кад скупштина не буде радила и ја ћу, и сви ћемо, одсуствовати, али он не учествује у радњи скупштинској за каштигу. По мом мишљењу то је прави смисао закона. (Чује се: тако је).

Милутин Гарашанин: Мени се чини да ми у овој ствари само дангубимо. Г. Несторовић је врло лепо предложио да ми треба да се обратимо на решење скупштине о тој ствари. То је заиста најкраћи и најпречи пут да из забуне изиђемо. Најкраће је и најудесније да изнесемо протокол у коме је то решење на среду, па да видимо како је решено. (Чује се: врло добро). То је управо пресуда, којом је он осуђен.

Председник: Дакле довољно је говорено о овоме. Остаје сад да се изнађе протокол, прочита и реши? (Чује се: Јесте). Но то ћемо, молим вас, учинити доцније, сад да пређемо на дневни ред.

К. Антула: Молим да кажем нешто што је у корист правог реда и поретка. Ако дозволите (Чује се: свршена је ствар). Али ја нећу да говорим о овој ствари.

Председник: Свршено је ово, господине. Говорите после шта имате. Сад да идемо даље.

Секретар Ћелић чита молбу посланика Јевте Јовановића, којом моли скупштину, да му дозволи 6. дана одсуства, јер му је домаћица веома болесна. (Супштина му одобрава).

За тим чита писмо начелства округа ћупријског упућено на министра унутр. дела, којим јавља, да је посланик Радивоје Рајић болестан и с' тога не може доћи на скупштину (Скупштина узима к' знању.)

Даље чита депешу Светолика Бошковића из Лознице, којом се жали на полицијску власт, што га не пушта код свога оца Јована Бошковића, који је у затвору.

Председник: Упућује се одбору за молбе и жалбе. (Бива)

Секретар Ћелић Чита жалбу Мијаила Глишића и још десет надничара из Јагодине, досељеника из Турске, којом се жале народној скупштини, што плаћају порезу као досељеници. (Упућује се одбору за жалбе и молбе.)

За тим чита жалбу Милосава Радојковића и Стојана Обрадовића противу избора посланика за срез звиждски. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Даље чита:

Сима Милојевић учитељ школе Бело-црквanске у срезу рађевском, моли да му се у године учитељске службе урачунају и три године што је као учитељ служио у Босни у вароши Зворнику и Тузли. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Сима Стојичевић кафеџија из Кладова, тражи да му се даде кафанско право, јер вели, да му то надлежне власти нису хтеле дати. (Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Старешина и чланови еснафа терзијског, абаџијског, чаругџијског и ковачког из Уба, траже, да се укину сеоски дућани.

Председник: До сад су упућиване оваке молбе одбору за молбе и жалбе, али пошто је тај одбор све те молбе упутио одбору финансијском, ја мислим да би тамо требала и ова да дође. Дакле финансијском одбору, јер одбор за молбе и жалбе од себе одбија.

Н. Крстић: Одбору финансијском или законодавном могу бити упућени само предлози посланички, а страни не могу се никако упутити тим одборима већ само одбору за молбе и жалбе. (Чује се: тако је, тако је.)

Председник. Дакле одбору за молбе и жалбе. Прима ли скупштина тако? (Бива.)

Секрет. Ћелић чита:

Општина Голубачка и Добрањска, моле народну скупштину да донесе своју одлуку односно оправке пута од Голупца до Доњег Милановца.

Милош Марниковић, писар суда општине убске, каже, да је његова жена Цвета, постављена сада за привремену учитељку, а пре је била док оставку није дала, дејствитељна, па моли да ово скупштина исправи.

Коста Јовановић, постилион прве класе из Београда, каже да има свуда, па и у овој вароши, неки људи, који не плаћају данак, живе бадава, па тражи, да се таки људи дотерају у ред и да плаћају данак.

Стеван Ђорђевић парох Брзо-паланачки у оставци, тражи, да му се дозволи да по поднетој књизи предаје богословцима науку о лекарству.

Анђелија Васе Стевановића, црногорка, жали се што јој је одузета правительствена кућа од Турака остављ', коју јој је блажено почивши кнез Михаило поклонио, па тражи другу какву кућу за ону, која је већ срушена.

Јелисавета Јовановић из Текије окр. крајинског, жали се по други пут на старатељског судију окр. крајинског, што је неправилно расправио наслеђе немећу ње и снахе јој Митре, која је по смрти њеног сина без деце остала, па се још и преудала.

Миле Арсеновић, абаџија из Крушевца, жали се на решење министра унутр. дела којим није задовољан по жалби против г. Станка Мутавчића, среског начелника, због бешчашћа и оштете у вршењу званичног посла.

Стојан Поповић фабрикант из Ужица, жали се на министра финансије, што му према закону о потпомагању индустријских предузећа, није хтео дати нужне повластице за фабрички рад.

Панта Симић са још више трговаца варошице Обреновца у округу ваљевском, моле, да се сеоски дућани као непотребни са свим укину.

Пуномоћници села Веселиновца у округу ваљевском, моле народну скупштину, да се село њихово придружи општини лозничкој истог округа, са којом имање њихово у заједници уживају.

Алимпије Ђукић из Плоче, моли скупштину, да му укаже неку помоћ из државне касе, као страдајућем у три маха од ватре, или ако не може, онда изда одобрење, да може просити милостињу по отаџбини нашој.

Никола Панић, бивши поштар II класе при пошти београдској, моли народну скупштину, да му се служба поврати, а и неки 50 д. п. који му је комисија одузела при испећењу натуреног дела.

Еснаф обућарски из Шапца, моли, да се забрани уношај у земљу страних израђених еснапа — обуће, — или ако то не може, онда да знатно ћумручину повиси.

Василија, жена Тодора М. Јевтића, механџије из Крупња, жали се народној скупштини противу г. министра унутрашњих дела, што ју је одбио од молбе, којом је тражила месно кафанско право на њену зграду у Крупњу.

Јеремија Лукић и још них 5 мајстора шустерских на Лозници, моле народну скупштину, да се забрани уношај у нашу земљу страних израђених еснапа — обуће — и хаљине, или ако то не може, онда да се знатно ћумручина повиси.

Представници општине књажевачке, моле народну скупштину, да укине закон о сеоским дућанима.

Јован Г. Бошковић, пропенитељ ћумрука Радујевачког, моли да га скупштина ослободи од плаћања 3.633 гр. пор. што је по примедбама контролним осуђен.

Аврам Евгенијевић писар општински из Новог Села у округу крушевачком, каже, да је водио парницу противу Давида Аћимовића из Трстеника, због поновљења парнице у вредности 50 д. п. па да је од тога одбијен. Моли скупштину, да му она да задовољења, када му то власти дале нису.

106. грађана из Чачка одбијају од себе сваку помисао да и остали житељи округа чачанског ма у ком смислу било, поступање посланика среза карановачког, г. Уроша Кнежевића, одобравају и моле да се њихова изјава у скупштини прочита.

204. Јагодинца потписаних као „бирачи Јевремови" траже у писму од 18. Новембра, да се предузме нов избор што пре, а о неистинитости тужаба полицијских вели, да ће поднети доказе.

Стеван Пешић пензионар из Београда, моли народну скупштину, да му се неправедно наплаћени новац од главне контроле у 3.731. гр. пор. поврати и уз ово додаје 2 прилога.

Јевреји београдски жале се, што им се не дозвољава да могу по унутрашњости Србије еснапе своје продавати.

Председник конзисторије ужичке, Радован Поповић, тражи да му се и године од 1846. до 1862. године признаду и уваже.

Стеван Јелић, тежак из Азање, доставља народној скупштини, како је Јанко Јелић, посланик за срез јасенички, док је био кмет у истој општини, два пута наплатно аренду дућанску од Косте Динића из истог места, и да се налази под испећењем код власти, и наводи, да он као такав не може бити посланик.

Томанија, удова Марка Ђурића бив. механџије из Трбушца, моли народну скупштину, да јој дозволи, да и даље у сво-

јој старој механској згради упражњава радњу механску, и отуда двоје нејаке деце издржава.

Милан Раденковић, Милан Николић трговци и остали на жалби потписати из Крагујевца, жале се противу полицајне власти, што ове дозвољавају А. Бахруху трговцу из Пеште, да може носити и продавати по варошима свој еснаф. Моле за задовољење.

Татомир Миловук парох батушки, моли народну скупштину, да му да пензију, јер вели, да је он као учитељ служио државу нашу 40 година.

Димитрије Јанковић из Кладова, жали се народној скупштини, противу решења г. министра војеног, што је уступио на лицитацији другоме набавку *меса* за храну посаде града фетислама. К овоме додаје решење г. министра војеног.

Настасија, удова поч. Мите Радојевића из Београда, жали се народној скупштини, противу г. Косте Бели-Марковића, бив. члана кварта сава-малског, а садањег начелника окр. смедеревског, што јој је овај сина именом Милована, прозваног „козака", кад је био у притвору код полиције, мученьем живота лишио.

Жалитељка вели, да се за ово два пута жалила скупштини, па никаквог решења није добила.

Димитрије Николић, бив. начел. среза мачванског, моли народну скупштину, да изволи наредити: да му се пето звање поврати, које је још 1859. г. изгубио без да вели, молиоц зна и данас, зашто се са звања тог уклонио, или ако је не могуће то, а оно бар да му се издаје из државне касе пензија, на коју, вели молиоц, има право као и сваки чиновник, пошто је за све време службе своје, као и сви чиновници улог давао.

Молиоц вели, да је се свима г.г. министрима обраћао с молбом, па нигде задовољења није нашао.

Тома Богдановић, земљеделац из Голупца округа пожаревачког, жали се противу судске и полицијске власти, што ове, кад ко кога тужи за дуг облигациони, не позову дужника и упитају, да ли исти дужник тај дуг облигациони дугује или

не, — већ пресудом својом осуди дужника без да га о томе саслуша.

Еснаф лебарски из Шапца, моли народну скупштину, да она реши слободну радњу пекарску т. ј. да може сваки ту радњу упражњавати без таксе хлебарске и хлебац продавати пошто ко хоће.

Јован Костић, пензионисани учитељ из Београда, моли народну скупштину, да му урачуна и ове две године учитељске службе, које је у Аустрији провео. Поднео је у потврду тога и два сведочанства, којима доказује, да је проведено време као учитељ у Аустрији провео.

Стака, жена пок. Богдана Мутана из Београда, моли народну скупштину, да јој даде неку известну помоћ месечну као по све сиротној и оптерећеној.

Крста Младеновић, калфа пиварски из Београда, жали се народној скупштини противу полицијских власти, што му ове нису дале задовољења, кад је тужио Гмитра Петровића, тежака из Грбица села у округу крагујевачком, због заузимања земље.

Јово С. Поповић, свештеник земички из Босне, који се сада налази овде у Београду, у својој молби, којој се прави смисао не зна, — напомиње и тражи неку милостињу као страдалник, даље напомиње неку парохију и многе друге речи, које се не могу ни да прочитају.

Ђуро Николић, старешина и пупомоћник еснафа механског из Ваљева, моли скупштину, да се појачи казна за оне, који приватно пиће крчме.

Председник: Ове се све молбе и жалбе упућују одбору за молбе и жалбе. —

Молим вас, господо. Има посланик јагодински Петар Митровић да се закуне. Молим нека дође посланик овамо да се закуне.

Ово бива у присуству министра унутрашњих дела.

После одмора.

Председник. Господо, председништво има нешто да вам предложи. Председништво се је споразумело да се све интер-

пелације досадање предаду дотичним одборима, којима припадају, и оно ће поделити све те интерпелације по одборима. Јесте ли дакле с тим сагласни, пристајете л на то? (Чује се: пристајемо, треба да се прочитају најпре у скупштини: има их, које се нису досад никако читале).

Дим. Катић — Моја једна интерпелација, није још прочитана.

Вићентије Поповић: Ја се никако не опомињем, да су до сад интерпелације пшле у одбор, него је свагда дотични министар на њих одговарао.

Потпредседник: Ствар је у томе. Интерпелације читањем у скупштини саопштене су министрима. Тако је са свима интерпелацијама до сада било. На те интерпелације нису министри одмах ништа одговарали, и по закону, кад нису ништа одговарали, имају се те интерпелације председништвом упутити дотичним одборима, да они провиде исте, и да кажу, има ли места, или не.

То што одбори нађу казаће и пред скупштином, и ви ћете рећи шта нађете за добро о томе. Чим решите, да нема места интерпелацији, онда је ствар свршена, а кад кажете, да има места, онда ће Министри казати, кад ће моћи на њих одговорити. Дакле сад је питање у томе, прима ли се предлог председоиштва или не? (Прима се).

Председник: Молим, изволте саслушати записник о г. Урошу Кнежевићу, како је скупштина решила.

Секретар Кујунџић (чита): „Председник пита: Јели довољно да се искључи на месец дана? У сљед тога, би мало објашњавања о томе, је ли скупштина изјавила, да је довољно обавештена о ствари, па одмах приступи гласању. На поновљено питање председника скупштина једногласно одлучи, да се Урош Кнежевић по чл. 71. устава изкључи из седнице скупштинске за месец дана од данас."

Председник: Је ли јасна ствар? (Јесте).

Сима Несторовић: По чл. 71. устава нема да каже „из седнице скупштинске," изволте па видите.

Министар просвете: Ја мислим, да у овој ствари врло много значи, шта је скупштина мислила, кад је ову одлуку

донела. Кад ју је доносила, она сигурно није могла предвидети, да ће се скупштина за неко време одложити. Дакле у овај мах, кад је одлуку доносила, мислило се, да се Урош Кнежевић изкључи из седница скупштинских јер ником није могло пасти на памет, како ће се ствар свршити. Ако би се данас ствар друкчије разумела, онда би данашње решење скупштинско потрло ондашње решење; онда би скупштина оно, што је за казну изрекла, данас опростила. Ја мислим дакле, да не може бити говора о том; и кад не би било протокола, ствар је по себи јасна по томе, што се види, шта је скупштина мислила кад је одлуку доносила. (Жагор).

Дим. Катић: У званичним новинама не стоји, да се посланик изкључи из седнице скупштинске.

Председник: Молим, званичне новине нису за скупштину везујуће.

Сима Несторовић: У протоколу се позива на чл. 71. устава. Сад како ја разумем, нити је Урош знао да се огради, нити је скупштина могла мислити, да ће се одложити, па за то, ако се узме тако, да се он из седнице за месец дана искључи, онда можемо да рачунамо колико има седница, па ако се још и то узме у рачун кад се седнице не држе, онда може да се то време не доврши ни до године, па да и до године не дође у скупштину. Ја сматрам дакле, да је Урош Кнежевић посланик и да према томе треба да дође у скупштину. (Жагор).

Председник: Господин Несторовићу, тамо не стоји, да Урош Кнежевић није посланик, него само нема за месец дана гласа у скупштинским седницама Г. Кнежевићу ми не стојимо на путу да долази у скупштину, само што нема решавајућег гласа. Ја мислим да је протокол довољно ствар објаснио и за то, да пређемо на дневни ред.

Ђурђе Ђоровић: Ја не знам како је то објашњено.

Председник: Да не може доћи у седнице скупштинске.

Ђ. Ђоровић: Ја мислим, да од онога дана, кад је седница одложена, да није скупштина прекинута, јер би иначе требало бирати и председника и потпредседника и секретаре и све друге.

Председник: То се није тако разумело, то је само ваше мишљење, које не може скупштина примити.

Илија Ратајац: Ја сам тога мишљења, кад је изгубљено из вида нешто, онда да се на ново ствар претресе и реши.

Председник: То не може бити, што скупштина реши, то се не може поништити

Адам Богосављевић: Ја велим, да Кнежевић није искључен на 30. скупштинских седница, него само за месец дана, на колико било седница.

Матија Прокић: Како можете казати тако, кад тамо стоји јасно на 30. скупштинских седница. (Жагор. Вичу није на седница, него за 30. дана).

Н. Крстић: Чл. 73. пословног реда врло јасно каже, скупштинско закључење не може ниста скупштина опозвати или изменути, по томе не може бити гласања о једном истом предмету по други пут. Ово је свршена ствар, на што само заметати кавгу, кад протокол јасно каже, да се искључава из скупштинских седница. Кад се каже, из скупштине, онда за време док је скупштина одложена, нико не може казати, да је било скупштине и скупштинских седница, па да му се то време може урачунати; на за то не може се закон и протокол друкчије разумети, него онако као што протокол и закон кажу, те по томе је сувишно говорити сад о овој ствари.

Јован Мариновић: Ја мислим, да не треба да се враћамо на то, што је већ решено. Сва је реч у томе, што је један од секретара разумео овако, и казао на 30. седница да ли треба да се тако разуме. Ја мислим, да се не може савесно другчије разумети на 30. седница, него 30. дана за време рада скупштинског, на ако буде само 15. седница за тај месец дана, то њему не смета, да је он за то време ослобођен, јер се дани не броје по седницама. Кад је скупштина 14-ог дошла, била је, које због оставке министара, а које опет због празника прекидана, на то мислим да не може њему стојати на путу, него од дана, кад је скупштина решила, на на овамо. Тако је озбиљно и савесно разумевање и примењивање онога решења.

Председник: Је ли довољно скупштини објашњено и да ли и скупштина тако разуме као што је г. Мариновић разложио.

(Тако је). Онда г. Кнежевић искључен је за месец дана, разумевајући то празнике и недеље. Тако се разуме његово искључење. Молим да пређемо сад на дневни ред.

Драгомир Рајовић: Г. Председниче, ја сам искао реч.

Председник: Ја знам да сте искали реч, али је скупштина довољно обавештена о томе.

Сад изволте, г. председниче одбора законодавног.

Никола Крстић: Као известилац одбора законодавног, морам да јавим, да је г. министар војени тргао свој предлог натраг, који је гласио о томе, да се не може ставити забрана на заслугу надничара при војеној фабрици; и почем је у протоколима скупштинским казато, да је тај предлог упућен одбору за законодавство, то држим, да је потребно да се изложено прими.

Тако исто тргао је и Ђоровић посланик, свој предлог о сазивању економског одбора. Ово је ради знања скупштине.

Сад имам да прочитам извештај одбора о предлогу закона, који гласи о измени чл. 31. 32. 33. и 34. закона о устројству војске, о надлежности и положају војених лекара. (Чита).

Народној Скупштини.

Одбор за законодавство прегледао је предлог закона о измени неких прописа у закону о устројству војске, који се прописи тичу положаја, који у војсци заузимају лекари.

Пошто је одбор добио довољно обавештења од г. министра војеног, и пошто се уверио, да овим изменама, не само да се ни чим не терети државни буџет, него да се само нека законска наређења тачније одређују, што је потребно у војсци, где у свачему треба да влада потпуна опредељеност и потпуни ред; то је одбор једногласно пристао на предлог г. министра.

Одбор мисли, да треба, да се назначи дан и година оног закона, који се мења; даље почем је закон, који се мења, написан у параграфима, а не члановима, то и у овом закону да се изрази *чланак* не употребе; и најпосле да се у закону не каже, да ће овај закон ступити у живот од дана, кад га светли кнез потпише.

На ове измене, које се не тичу суштине, но само форме у поднетом предлогу, пристао је г. министар, то по томе има се узети, да поднети предлог закона овако гласи:

„У закону о устројству војске од 20. Марта 1864. чине се ове измене:

§. 31. замењује се овако: Персонал струке војених болница састоји се из: лекара, апотекара, комесара и болничара.

Болничари стоје под командом командира болничара, официра стојаће војске, који је уједно комесар болнице и који стоји под непосредним налозима и заповестима шефа дотичне болнице."

„§ 32. замењује се овако:

Лекарска струка дели се на три гране: на лекарску, хируршку и апотекарску.

У свакој од ових биће следеће поступности:

1. Главни лекари и главни хирурзи I и II класе у чину санитетских потпуковника, односно санитетских мајора.

2. Лекари, хирурзи и апотекари I и II класе у чину санитетских капетана I односно II класе.

3. Помоћници лекарски, хируршки и апотекарски I и II класе у чину санитетских поручника односно потпоручника.

„У §. 34. први став мења се овако:

„Комесара болнице, који стоје под налозима и надзором шефа болнице, дужност ће бити:

„Закон овај ступа у живот од дана, кад га Књаз потпише".

Извештавајући о наложеноме народну скупштину, част је одбору за законодавство предложити јој, да изволи решити: да се предложене измене у закону о устројству војске од 20 Марта 1864. усвоје и узаконе.

Београд 27. Јануара 1875 год.

Чланови:
Ђурђе Ђоровић.
Ил. Стојановић.
Стојан Марковић.
Илија В. Протић.
М. Л. Глишић.
Вићентије Поповић.

Председник одбора и известилац:
Др. Н. Крстић.

Могао бих додати усмено, да је главна измена у томе, што пре тога између официра који су у болници водили економију, и између лекара, није био строго одређен одношај, те су тако они долазили у сукоб један с' другим. Г. министар је овим законом оставио, да лекар буде шеф болнице, и по томе да официр као комесар буде њему потчињен. То је главна разлика што међу тим спада у администрацију војену.

Председник: Усваја ли скупштина одборски извештај? (Усваја). Нема нико против тога ништа? (Ћуте).

Изволте г. известноче за молбе и жалбе, прочитати ваш извештај.

Известилац Ковачевић. (Чита).

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе, разгледао је 33. молбе, које су дошле од општина са више крајева Србије, у којима траже укидање селских дућана, да су они по све штетни по цео народ српски, и да се по овим дућанима само намножава једна нерадна класа, која је штетна по друштво ове државе, и која само довлачи стране фабрикате, те овај наш народ задужује и пропасти, наводећи, да су они штетни са три гледишта: трговачког, моралног и економног, па моле, да се ова најавица, која је прионула за тело друштвено збриште, по развиће свију грана државног живота. Но како ове молбе садржавају предлог о укидању селских дућана, а предлог могу чинити поједини посланици, то је одбор био мњења, да он по овом ништа не ради, но пређе на дневни ред. Али пошто постоји предлог предат одбору финансијском о укинућу селских дућана, то је овај одбор гледајући у 3-ћу. тачку чл. 103. пословника донео своју одлуку: да се ове 33. молбе предаду одбору финансијском, који ће имати у виду при саветовању о оном предлогу, који већ код њега постоји, те да из ових молби саслуша разлоге, који садржавају у себи фактичке доказе да су селски дућани штетни по све гране државног живота.

27. Јануара 1875. год. у Београду

Председник одбора за молбе и жалбе
Марко Лаларевић.

Известилац:
Аксентије Ковачевић.

Чланови:
Вељко Јаковљевић.
Михаил Смиљанић.
Алекса Здравковић.
М. М. Милијановић.
А. Ђ. Поповић.
Цветко П. Јездић.

Ово је изишло једногласно из одбора за молбе и жалбе. (Прима се).

(Чита даље):

Стеван Јаковљевић прота руднички, жали се скупштини, што је начелство округа београдског прекинуло кривично изслеђење, које је било предузело по његовој тужби против Алексе Јоцића, бившег начелника среза посавског, а сада начелника среза јасеничког, кога је он тужио за повреду, што је коњ Јоцићев ударио жалитеља у леву ногу, и тако га је ранио да је преко 8. месеци лежао.

Жалитељ вели, да је се жалио противу решења начедства, касационом суду, а против овога министру правде, на нигде никакве помоћи.

Одборско мнење.

Пошто је решење министрово на закону основано, и није радом власти ни у колико закон повређен, то да се по том ништа даље не ради, већ да се пређе на дневни ред. (Бива).

Ђ. Ђоровић: Молим нека се прочита, па да се види хоћемо ли прећи на дневни ред.

Председник: Молим г. Ђоровићу, ако би ми све читали, то не би никад могли на крај изаћи. (Жагор). Прелази се на дневни ред.

Известилац Ковачевић. (Чита даље):

Атанасије Максимовић из Паланке, моли скупштину, да се укине прекомерни интерес, т. ј да се не напаплаћује по 6 гроша на дукат, јер је много.

Одборско мнење.

Пошто предлоге само посланици могу чинити, а ова молба садржи у неколико предлог, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Давид Нешић и Лазар Курандић, старатељи масе пок Лазара Миловановића из Параћина, жале се народној скупштини, што нису добили новаца на зајам из управе фондова.

Одборско мишлење.

Пошто није било пред надлежним министром, јер нема решења, из кога би се могло видети, да ли је по закону ра-

ђено, то је одбор мишљења, да се ова жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

М. Трифуновић: Ја мислим да би боље било, да се да надлежном министру, па да он то прегледа и види, је ли људима учињена неправда.

Председник: Ми, као скупштина, не можемо бити њихов адвокат. Прелазимо на дневни ред.

Известилац Ковачевић: То је до самог лица, које се жали. Оно треба, да спреми сав материјал, нас се то не тиче.

Чита даље:

Милутин Кузмановић калфа абаџијски из Уба, казује, како је тражио од суда ваљевског да му наплати 2088. гр чаршијски дуга од масе пок. Михајла Кузмановића брата његовог, и како се жалио на то министру унутрашњих дела, што му суд ваљевски то није учинио, па и отуд задовољења није добио. С тога моли народну скупштину, да му се ово што пре наплати.

Одборско мнење.

Кад не подноси никакве доказе, које би стварне наводе ове жалбе обистињавали, то да се по тачки 5. 7. чл. 101-ог пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Вуле Убеновић, трговац из Зајечара, представља, како је узео под аренду био Брестовачку бању, и како је учињено неке оправке на зградама те бање, па му није ништа од тога накнађено. За то моли народну скупштину, да му изда 600. д. пес. за оправку тих зграда, јер вели, да му новце требају.

Одборско мнење.

По чл. 101. тачке 5-те пословника, ова жалба није била пред надлежним министром, за то се по њој ништа не може даље радити, већ да се пређе на дневни ред. (Бива).

Општина мишљеновачка, жали се на сва села, што постоје од Великог Градишта до села Мишљеновца, што су се завукла у њене шуме, и хоће да их затру. С тога моли скупштину, да стане на пут овој горосечи.

Одборско мишлење.

Пошто жалиоци не доносе доказе, да је ово било пред надлежним министром, то да се по тачки 7. чл. 101. послов. одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Поштоноше Обреновца моле народну скупштину за повишицу плате због скупоће.

Одборско мишлење.

Пошто је ово круг владине власти, то да се по тачки 7. чл. 101. одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Никола Јоксић из Аранђеловца, и Павле Стојановић, члан општинског суда из Стојника, питају, шта је са спомеником блажено почившег кнеза Михајла, те се кроз толико време не подиже.

Одборско мишлење.

Пошто постоји предлог владин о подизању споменика кнезу Михајлу, то да се по овој изјави ништа више не може рећи, него да се пређе на дневни ред. (Бива).

Еснаф механско-кафански у Београду, жали се, како се дућанџије и бакали у Београду не држе закона о точењу пића, него продају и на мало и на много.

Одборско мишлење.

Пошто је ово предлог, а предлоге могу чинити само посланици, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Љубомир Тадић, дијурниста у артиљеријској управи, представља како је о бомбардовању 1862. год. по дозволењу главног команданта војске, г. Стевче Михајловића, купио добровољце по ваљевском и ужичком округу, и докле их је у Ваљево довео и предао команданту из Београда, потрошио је преко 600 д. цес. својих новаца. За ову ревност и пожртвовање, био је награђен чином потпоручника при истом кору; но кад је тај доцније распуштен, отпустили су и њега. За то моли народну скупштину, да му се утрошени 600 д. ц. врати из државне касе.

Одборско мнење.

Пошто нема стварних доказа, који би обистинили ове наводе, то да се молба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

38. ђака из II и III-ћег разреда богословије, другог одељења, жалећи се на г. Милоша Милојевића, што није одржао обећање да ће им давати бољу хаљину и храну, и што су због тога истерани из школе, моле скупштину народну, да им се даде бољи управитељ, који не ће њих на пропаст њину и на

пропаст народа, ако то не може бити, онда да им се да трошак и допусти њи њиховим кућама у новим сукненим хаљинама.

Одборско мнење.

Пошто молиоци не подносе доказ да је било пред надлежним министром, то да се ово одбаци по т. 7 чл. 101 пословног реда и пређе на дневни ред. (Бива).

Јован Вулешевић дуванџија из Пожаревца, тражи заштите против гоњења турске власти, која га је гонила у Босну.

Одборско мнење.

Пошто се види, да је надлежни министар, све могуће путове употребио и својски радио, да се Вулешевићу даде задовољење, то да се има примити к знању, у осталом да се пређе на дневни ред. (Бива).

Више бакала из Београда, који пиће фабрицирају и продају, моле народну скупштину, да не уважи молбу механџија и кафеџија београдских, с којом они хоће да их ограниче у точењу пића, које је ограничење противно данашњем напредном времену, слободи рада и индустрије.

Одборско мнење:

Да се по овоме ништа не ради, него да се пређе на дневни ред, пошто се са оном молбом и ова решава. (Бива).

Митар Крстић, Пироћанац, земљеделац из Смедерева, доставља случај, како је једном дужнику у Смедереву, за приватан дуг продата и икона светога Николе, као славе и заштитника: моли народну скупштину да нареди, да се поред два дана орања и земљеделског прибора, ни икона светитељева, ни лик славних српских владалаца не може продати за дугове.

Одборско мнење.

Да се по чл. 94 пословника ово одбаци и пређе на дневни ред, пошто је ово предлог, за које су надлежни само посланици. (Бива).

Више пензионера из Београда, моле народну скупштину, да се параграф 28. закона о пензији удовица и сирочади чиновника од 1871. год. или објасни или допуни тако, како ће чиновници у пензији имати оно исто право, које по томе закону имају чиновници у служби, кад су им дужности једнаке.

Одборско мишлење.

Ова молба сматра се као предлог, а предлоге могу чинити само посланици и нико други, то да се молба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Младен Благојевић, тежак из Бањице, моли скупштину, да му ослободи сина, Танасија Стефановића, службе у редовној војсци.

Одборско мнење.

Ово не спада у рад скупштине, него у круг владине власти, но том да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Милован Дивац, механџија и трговац из Чачка, жали се народној скупштини, како је пошао у Турску са пасошем српским, како су га Турци нечовечно срели и натраг вратили, и како се он у тој неприлици потрошио преко 300 д. само да не би погинуо. С тога моли народну скупштину, да се стане на пут овом злу.

Одборско мнење:

Пошто жалиоц не подноси доказе, да је ово било пред надлежном министром, мнења је, да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Милан Кујунџић: — Ја бих био, господо, за то, пошто је то једна од важнијих ствари, да . . . . . (Чује се: решено је). Молим је ли решено? (Чује се: није решено. Јесте).

Председник: — Ако је вољна скупштина да се прочита онда ћемо учинити.

Илија Протић: — Скупштина не може ништа по томе радити, него нека преда надлежном министру.

Секретар Кујунџић: — Молим, за то сам ја и устао да кажем. Жели ли скупштина да се прочита или да се одмах преда надлежним министру. (Вичу: нећемо, хоћемо).

Председник: — Хоће ли скупштина да се прочита тај акт? (Чује се: кад није било код надлежног министра не треба).

Секрет. Кујунџић: — Ја бих предложио, са моје стране пошто је ово важна ствар, да је упутимо надлежном министру, да има на уму овакову ствар.

Алекса Поповић: — Кад ни смо читали друге ствари, онда не треба ни ово, јер је за свакога његова ствар важна. (Жагор).

Председник: — Јесмо ли за то, да се упути надлежном министру?

Сретен Поповић: По чл. 103. пословника, а имено 4 тачки има да се препоручи призрењу Кнеза или владе, сасвим или у неколико, или најпосле да се учини какав предлог. Зато да се препоручи призрењу владином. (Чује се: тако, тако).

Председник: — Желите ли да се тако датира на оној жалби, како је г. Срета казао (тако).

Известилац Ковачевић: — Чита даље:

Старешине дружине зидара, столара, колара и сликара у Алексинцу, моле народну скупштину, да се стане на пут странцима, који долазе у њихово друштво, а не плаћају ништа, по пропису § 129. уредбе ове радње, јер ће они на овај начин сасвим пропасти.

Одборско мнење.

Ово је предлог, а предлоге не може чинити онај, који није посланик, с тога да се пређе на дневни ред.

Ђ. Ђоровић: — Влади на оцену.

Председник: — Молим, то је само ваше мишлење. Да ли потпомаже скупштина то његово мишлење? (Чује се: не, на дневни ред). Дакле прелазимо на дневни ред. (Бива).

Известилац Ковачевић: — (Чита даље):

Јанко Баша, трговац из Београда, жали се, како му је на свима судовима суђено неправо, те је изгубио неки плац, ради кога је са правительством парницу водио.

Одборско мнење:

Да се према решењу министра финансије ништа не ради, него да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Илија Протић: — Је ли одбор имао при руци акта, на да може да доноси такво мнење, да је решење министрово на закону основано, јер кад хоће одбор да оснажи решење министарско онда треба да има сва акта при руци.

Известилац Ковачевић: — Као известилац одбора хоћу да приметим на то. Ја у колико се опомињем, мислим т. 5. и 7. чл. 101-ог пословника каже овако: ако су жалбе и молбе нејасне, или немају приложених доказа, за оне стварне наводе, о којима говоре, оне ће се одбацити. Дакле види се, да су биле пред надлежним министром, али он није поднео о томе доказе, јер, господо, ако би при свима молбама и жалбама скупштина тражила доказе онда не би било законодавно тело, него суд.

Петар Келић: — И ја потпомажем одборско мишљење, па да се пређе на дневни ред. (Чује се: подпомажемо га сви).

Рака Кукић: — На онда би боље било, да се молбе никако и не примају.

Известилац Ковачевић: — Као известилац имам да одговорим Кукићу ово. Одбор кад нема доказа у молбама и жалбама, онда он не може равнодушно казати да се одбаци, он се мора држати закона и законских прописа. Сад, што ко год није знао да испуни форме законске, одбор није за то крив, него онај, који закон није испунио, јер незнање закона никога не извињава.

Оно истина ја признајем, да би добро било, да се начини један распис, па да се каже народу српскиме, такве и такве молбе и жалбе, примају се у скупштину, али пошто о томе постоји закон, и пошто се тако практикује, то се мора тако радити, како је у закону и практици.

Алекса Поповић: — Ја потпомажем Кукића, јер има молби, где су сви докази ту, па се опет прешло на дневни ред. Ова је његова примедба дакле, врло уместна.

Известилац Ковачевић: — Сад имам да одговорим г. Алекси Поповићу као известилац. Он је члан одбора, па као члан одбора, што није тако добар био, па лепо да седне у одбору, па узме сва акта предасе, па да каже, господо, овде није учињено по закону, па да обавести одбор, јер казати нешто, а овамо не читати акта, то нема никаква смисла, то је неследственост.

Алекса Поповић: — Г. Ковачевићу, ја онде, где сам могао, ја сам читао, а читао сам и у скупштини, то вам једно

примећујем; а друго, ви нас и не зовете кад држите састанак, нити ја знам кад ви то решавате, него се сами скупљате, сами држите седнице, сами и решавате.

Известилац Ковачевић: — То се мене као известиоца баш ништа не тиче.

Вељко Јаковљевић: — Није то нико ни прочитао, као што није ни акта мога оца дао г. председник да се прочитају, јер је он био министар на се њега тиче. (Жагор).

Известилац Ковачевић: — Као известилац имам да одговорим г. Јаковљевићу, то: и он је члан одбора, па што није читао, то му није нико крив; је ли ко поставио какву ограду па да се не могу акта читати. Била је једна жалба његовога оца, и одбор је решио, да је решење законито, а он кад се нашао увређен, то одбор није крив.

Председник: — Прелазимо на дневни ред.

Известилац Ковачевић: — (Чита даље). Глиша Вуковић мајстор пануцински из Београда, каже, да његов занат стоји под еснафском установом, но да се та установа гази и злоупотребљава тиме, што многи чим постану калфе почињу радити овај занат кријумчарски не подносећи никакве терете. С тога моли народну скупштину да овоме злу стане на пут.

Одборско мнење.

Пошто ова молба више садржава предлог, а предлоге могу чинити поједини посланици, то је одбор мнења да се пређе на дневни ред. (Бива).

Аксентије Павловић, занатлија из Крушевца, напомиње, како је народна скупштина сељаке осигурала са оним што им је потребно, и што им је најнужније, нада се од скупштине народне да ће она осигурати и варошане и занатлије са оним што је и овима потребно.

Одборско мнење.

Ово изгледа као неки предлог закона, а то може чинити само скупштина или влада, за то је мнења да се ово одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Општинари села Варварина моле народну скупштину да се Варварин прогласи за варошицу и назове „Бела Црква."

Одборско мнење.

Да би боље било да се тој варошици даде име „Варварин", старо историјско име. У осталом одбор не може одсудно мнење о томе да даде, него да се преда влади на оцену, с тога, што то спада у круг владине власти, по томе да се пређе на дневни ред. (Бива).

Драгомир Рајевић: Ја мислим да где год нису личне ствари, него где је питање о једном сталежу, ту би добро било да се препоручи влади као материјал за законодавство, да види стање тога сталежа, па да јој то послужи као грађа за рад.

Председник: То је већ прешло на дневни ред. (Чује се: Тако је).

Известилац Ковачевић: (Чита).

Василије Ивановић из Ивањице, моли се да му управа фондова даде 60. дук. цес., јер му је одобрила, вели, има 3. године, али до данас није примио.

Мнење одборско.

Ова ствар није била пред надлежним министром, за то да се одбаци по т. 8. чл. 101. пословника и пређе на дневни ред. (Бива).

Сава Јовановић, мајстор чизмарски, преставља, како је он открио злоупотребе, које су се догодиле у војеном магацину, па тражи да му скупштина одреди награду да не би са свим страдао.

Одборско мнење.

Да се по овоме ништа не ради, но на дневни ред пређе. (Бива).

Никола Грбић, парох вриски, у срезу карановачком округу чачанском, моли народну скупштину да она узме на одговор посланика ариљског, Живана Милошевића, за оне речи, што је казао да он — молилац — трује људе неким кадом, те да он порече своје речи.

Мнење одбора.

Пошто је посланик просто своје мишљење казао, то да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Иконија, жена Алексе Марковића из Пожаревца, који сада робује због неких лажних исправа, жали се скупштини што јој је муж неправедно окривљен, и жели да дело њеног мужа скупштина оцени.

Мнење одборово.

Пошто ово није посао скупштине, то да се ово тражење по чл. 101. т. 5 и 7 пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Јованка Поповића из Крагујевца, као кћи и наследница пок. Магдалене пок. Илије Поповића бив. свештеника из Крагујевца, жали се противу пресуде крагујевачког и апел. суда и решења касац. суда, у парници Миље жене пок. Николе Шапоње.

Одборско мишљење.

Пошто није било пред надлежним министром да се пређе на дневни ред. (Бива).

Г. Гаврило Протић бив. казначеј у Крушевцу, моли скупштину да му одреди пензију, и прилоге у 20. комада врати.

Мнење одборско.

Пошто постоји закон о чиновницима грађанског реда, и пошто молилац не наводи да је ова ствар била пред надлежним министром, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Видојко Младеновић из Штипина, жали се, како му је општина одузела неку земљу, па неће да му поврати, а у исто доба жали се што су му за 3. године узели 15 дук. и 6. цв. данка, и моли да му се исто поврати.

Мнење одборско.

Пошто ова молба није била пред надлежним министром, како закон прописује, то да се по овоме ништа даље радити не може, него да се пређе на дневни ред. (Бива).

Гаврило Протић, бив. казначеј, Сава Дреновац и још 10. лица из Крушевца, жале се скупштини што их је казначеј општински ставио у вапредну класу данка, што је, вели, противно и уставу и закону о плаћању данка, за то моле да се бар за у будуће ова класа укине.

Одборово мнење.

Да се пређе на дневни ред, пошто не подносе министарско решење те да се види је ли закон повређен. (Бива).

Божидар Милићевић бив. начелник среза беличког, а сада латов, жали се како је по тужби бив. министра Христића Николе лишен службе дисциплинским судом и моли народну скупштину да нареди, да му се према годинама службе одреди пензија.

Мнење одборско.

Да се по њој ништа не ради, него пређе на дневни ред. (Бива).

Старешине еснафа механског моле народну скупштину да се измени § 10. зак. о механама, и да се забрани крчмити пиће онима, који нису од овог еснафа.

Мишљење одборско.

Пошто је ово предлог, а предлоге могу подносити само посланици, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Радисав Данић, земљеделац из Црнућа, моли да му се даде 3. дана земље почем је врло сиромах.

Мнење одбора.

Пошто није било пред надлежним министром, а и иначе нема стварни доказа, то да се ова молба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Више житеља села Буковице Доње општине златиборске у срезу и округу ваљевском, жале се на свештеника среза подгорског, оца и сина Јакова и Спасоја Протића, што преко закона наплаћују за своја чинодејства, и моле скупштину да изда о томе тарифу.

Мишљење одборово.

Пошто је ово питање испрљено у скупштини по предлогу, и решено како да им се помогне, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Петар Петровић, колар из Београда, моли народну скупштину да она реши, да му се сума она од 1067. дук. и 34. г., заостала од израде шида. Каже да је се тужио и суду и суд му је досудио само 15.700 гр. а осуђен је да плати 820. гр. пор. од своје плате, што он не може.

Одборово мнење.

Овде је спор о праву, а за ово су надлежни редовни судови, за то је одбор донео своју одлуку да се пређе на дневни ред. (Бива).

Председник: Састанак је свршен. Сутра у $8\frac{1}{2}$ часова сазива се други састанак. Дневни ред објавићемо после подне, и за сад вам толико можемо казати, да имамо неке интерпелације на г. министра а после неке предлоге.

Овај је састанак трајао до $\frac{1}{4}$ по подне.

САСТАНАК XVIII.

У Београду 28. Јануара 1875 год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у $9\frac{3}{4}$ сахата пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко год да осуствује? (Чује се: Милорад Поповић; а дошли су Сава Брадић, Димитрије Катић и Стојадин Радовић).

Изволте саслушати протокол јучерањег састанка.

Секретар Кујунџић чита протокол XVII састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола?

Д. Рајевић: Ја мислим, да је погрешно тамо у протокол стављено, да је моја примедба о питању том: да кад се један сталеж скупштини жали или кад дође један предлог, на тај има тешкоће, да би целисходније било, да се то унутр влади, — но та моја примедба, стављена је тако у протокол као да није примљено, но се прешло на дневни ред, а на против мени је од стране председништва одговорено, како ми се чини и како сам ја разумео, — да се усваја, а не да се пређе на дневни ред.

Председник: Молим вас, ви немојте сад разлагати шта је у дебати било, но само се просто изразите, шта није ушло у протокол, да се може изменити ако то секретарство прими.

Д. Рајевић: Дакле, ја као што сам и напред казао, моја је примедба у протокол врло наопако стављена, јер ја кад сам говорио о питању, кад један сталеж представи своју тегобу скупштини, да нађа то влади упутити, и мени је од стране председништва одговорено, да се усваја потпуно, а тамо је на против у протокол стављено да је примедба одбијена. Ја молим од господе, која се сећа, да каже, је ли тако било.

Секретар Кујунџић: Чини ми се да сам схватио забуну г. Рајовића. Он држи да је његов предлог примљен, а ја сам, господо, разумео и од стране председништва и од целе скупштине, да је његова примедба одбијена и да се прешло на дневни ред. (Чује се: тако је било). Ја молим, и позивам се на господу, која су чула да кажу, шта је било, да ли да се пређе на дневни ред или иначе. (Чује се: да се пређе на дневни ред).

Но најзад да се не упуштамо у дебату, ево стенографских бележака, оне ће казати како је било. (Чита стенографске белешке). (Вичу: тако је било).

Ђ. Ђоровић: Ја сам казао, да од како је скупштина отворена на док се не затвори, и да се скупштина ова сматра, да је за 1874. годину а не за 1875. а то тако није тамо записано.

Секретар Кујунџић: (Чита на ново говор Ђорђа Ђоровића). То значи да није престајала него да је одложена. (Чује се: добро је; добро је).

Марко Јанчић: Ја сам јуче говорио, но тамо у протоколу ништа није записано.

Секретар Кујунџић: С драге воље ћу записати, само објасните шта сте говорили.

Председник: Нека г. Секретар ће извадити из стенографских белешака, па ће записати.

Има ли још ко да примети противу протокола?

Вељко Јаковљевић: Ја нисам казао: да ми није одбор дао нека *акта* да читам у одбору, него сам казао: да ми није дао *акта мога оца*, јер то је ствар мога оца, и казао сам, да г. Марко није учествовао у том одбору, за то, што је он био министар онда, кад се мој отац тужио.

Секретар Кујунџић чита на ново његов говор.

Вељко Јаковљевић: молим, није *нека акта*, него акта мога оца.

Председник: (Кујунџићу): Примате ли ову исправку?

Секретар Кујунџић: Ја молим, да скупштина објасни ову ствар. То је лична његова ствар. (Вичу: да се поправи).

Председник: Поправите. Има ли још ко да говори противу протокола. (Ћуте). За тим усваја ли се протокол? (Бива).

Изволите саслушати један указ књежев, који је поднео г. Мин. просвете и црквених дела. Но он је само њега поднео, а није поднео документа, али, рекао је, да ће данас поднети.

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар просвете и црквених дела, да може народној скупштини поднети предлог закона о томе, да се уштеде из кредита одређеног на учитеље основних школа могу трошити на накнадна предавања истим учитељима.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива) Изволите саслушати оставку, коју је поднео г. Јован Илић. То је упућено на председника скупштине. Чита:

Господине.

Полажући посланички мандат, од данас престајем бити посланик.

Ја вас молим изволите то народној скупштини објавити.

Примите уверење мога особитог поштовања.

27. Јануара 1875. год., у Београду.

Јован Илић,
Члан држав. Савета,
Књежев посланик.

Молим вас, господо; и ја имам једну реч да кажем. Скупштини је врло добро познато, шта је изазвало оставку г. Илића. Изазвало ју је трвење са нашим г. Секретаром. Ја мислим да је скупштини у задатку, да брани част свога посланика и особито његово високо звање, и то је нешто, што се има бранити овде у скупштини, као што скупштина добро зна, да је више пута такав протокол прављен, да заиста није задовољавао скупштину. Ја сад овде скупштини изјављујем, да не могу више

чинити никаква наређења г. Куjунџићу, зато, што ми је то jуче отказао. Ја молим скупштину, ако има довољно разлога, да смени секретара, а ако нема, онда нека не тражи од мене одговорност. Ја сам пре неки дан овде г. Богићевићу рекао што је упао у реч г. Марковићу без да је искао реч, г. Секретар Куjунџић, у моме том говору, викао је тако jако, да га је и скупштина чула: *нећемо лекцију*. Ја не знам, господо, како је расположење секретара према председнику. Ја мислим, да то не би требало. Ви добро знате, да је г. секретар извукао више дебата, а нарочито, кад је било говора о поверењу и у оном прављењу протокола да је скупштина више дана изгубила време, говорећи о томе протоколу па најзад закључила с већином да се протокол поправи.

Сима Несторовић: Молим, г. Председниче, ја имам само неколико речи да вам приметим. Ви у место да нам кажете, за што он даје оставку, а ви га заступате, и тражите да се секретар лиши звања. — Што се тиче г. Секретара, ми који смо га изабрали, немамо баш ништа противу њега, још шта више, бар што се мене тиче, могу да му захвалим на његовом писању протокола. А што се тиче оставке г. Илијћа, зато сам да се оставка уважи. (Чује се: врло добро).

Председник: Ја мислим г. Несторовићу, да је моја дужност водити бригу над радом секретара, а ја сам само казао скупштини, шта је изазвало оставку г. Илијћа... (Несторовић. Скупштина је била ту, она зна). Мени је дужност бранити част посланичку. И ја сам још онда, кад је био говор о томе прекутао само за то, што смо имали суviше граје, али, пошто сам jуче и ово искусио, онда држим, да се више не може трпети. Ако је скупштина задовољна с њиме, онда немам шта противу тога.

Ј. Шафарик: Ја нисам за крајње мере, jер то не налазим за потребно. Али то смо сви видели да је г. Илијћ био управо од г. Секретара готово увређен и да је захтевао задовољење за то? То смо сви чули. Ја то приписујем томе, што се г. председник није у оној гунгули, довољно нашао обазрив на то, што је г. Илијћ тражио задовољење, а требало је да се

г. секретар бар опомене, и тако дати г. Илијћу неко задовољење. Он је заслужио то, да се бар само опомене (Куjунџић: хвала, господине).

Д. Рајевић: По дневном реду и поступку овди у скупштини, вала сваки, који хоће да говори, да тражи реч од г. председника. Ја сам приметио овде, да има неколико посланика, који никако не траже реч, а говоре. Ја молим да се пази на то, jер може то да изазове најнесрећније догађаје.

Председник: Ја сам више пута опоминьао господу посланике, да нико ником не утиче у реч и не говори пре, док не добије реч. То се може видети из наших протокола, али ја не могу ником заклопити уста. Дакле, и сад вас опоминьем, немојте никоме упадати у реч, и немојте да се то у будуће догађа, jер то не одговара овоj дворани.

М. Гарашанин: Не мили ми се, господо, да говорим о овоj ствари. Желети би било, да се више таки призор не појави овде међу нама, али, кад се је појавио, онда сматрам за дужност, да и моје мнење дам и да оценим поступак, који је овако стање међу нама створио.

Господин Куjунџић је jавно пред лицем скупштине исмеjавао г. Илијћа. Г. Илијћ морао је на то исмеване дати оставку, пошто му скупштина није дала задовољења, кад га је сам у скупштини тражио. Г. Илијћ дао је оставку, али, ако овако и у будуће остане, ако г. Куjунџић стане исмевати све редом, онда, наше достоjанство и наша част посланичка, није огарантована: он данас може из скупштине уклонити редом једног по једног, — а то не треба да буде. Најпосле баш ако би скупштина то дозволила, онда би дала повод најжалоснијем призору у скупштини, jер ако скупштина неће посланичку част, — нашу личност, ми ћемо сами бранити морати; jер се ми ње ни за чиjу љубав, па ни за љубав г. Куjунџића одрећи не ћемо. Жалосно је на сваки начин да баш у оном трепутку кад смо били једним високим позивом опоменути на заједнички рад, на стварни рад, да један подигне глас и исмеjава једног од најузорнијих наших чланова.

Ја мислим, ако скупштина хоће да сачува част и достоjанство свога посланика, ако скупштина жели, да се покаже

да није равнодушна према непријатним призорима у скупштини, онда треба прво, да не уважи оставку г. Илијћа и друго, да осуди поступак г. секретара, који је таково стање изазвао.

Милија Миловановић: Овде се говорило пре неки дан, да у протокол не треба да се забележи све оно, што се деси у скупштини, а нарочито кад је био говор о поверењу. За то сам ја за то, да се у протокол мора бележити све, што је било у скупштини. А што се тиче г. Илијћа и његове оставке, ја држим да је требамо одмах уважити. Он није ставио у својој оставци узроке, зашто даје оставку, о чему би скупштина могла уверити се, него просто каже, одричем се послаништва.

М. Глишић: Поштовани посланик Гарашанин рече, а из његовог говора види се, да је признао, да је скупштина, што се тиче Илијћеве увреде, равнодушно прешла. Тиме је признао, да је скупштина ову ствар свршила и прешла на дневни ред. У истом говору наводи, да би скупштина требала г. Кујунџића укорити, и тиме дати задовољење г. Илијћу. Кад би то скупштина чинила, онда би скупштина била неследствена своме решењу. Сем тога, зар би се смела скупштина тако понижавати да што данас рече, да сутра то опорече и што друго да тражи. То не могу да разумем. Зато сам да се ствар остави као једном решена и пређе на дневни ред.

М. Гарашанин: Ја морам г. Глишићу да одговорим ово. Баш кад би скупштина хтела и вољна била да остави тај догађај с г. Илијћем као одобрен, ја морам опет напоменути да скупштина не сме дозволити, да у напредак тако бива, јер што се догодило с' г. Илијћем то не треба с' другим да се догађа. Требало би скупштина, да да једну осуду праведну своме секретару, те да се то у напредак не догађа. То је моје мнење. А што се тиче решења скупштине на то имам рећи да, нити је истина, да је решено, нити се може нак наћи у стенографским белешкама. Дакле не може се нико позивати на то.

Арон Ничић: Ја би на говор г. Гарашанина само то додао. Неоспорно је то да је г. Илијћ тражио задовољење, за своју част и достојанство, а да је на то председник скупштине предложио да се пређе на дневни ред, што је учињено. По томе изгледа доиста као да је скупштина напустила заштиту посланичке части. Ја мислим, да то није учињено ради чега другог, већ једино у цели, да се једном пређе на стварни рад, а не само да се расправљују лична питања и заћевице. Дакле, да је скупштина и овом приликом учинила да се пређе на дневни ред, само зато да се једном окане личних заћевица. Сад би најудесније било, да скупштина не уважи оставку посланика г. Илијћа, јер он није навео ни један узрок зашто даје оставку, а ми нисмо дужни уважити оставку, без икаквог узрока, све треба да има оправдајући узрока. Томе би се уједно задовољила и увређена част.

Председник: Молим вас, да кажем само неколико речи на говор г. Ничића. Ја сам зато прешао на дневни ред, што нисам хтео да се отвара већа дебата; али да сам знао да ће због тога г. Илијћ поднети оставку, ја не бих допустио да се пређе на дневни ред, већ бих пустио да се говори, па или да му се да задовољење или како скупштина нареди онако да се учини. То је мене руководило.

Ранко Тајсић: У оставци г. Илијћа само се каже, да даје оставку. Он не наводи да је дао због секретара Кујунџића. Ма ми је за чудо што каже г. Гарашанин, да је то један најразборитији члан, то је жалост да остави посланичку клупу због личне заћевице. Зато сам, ако има личне заћевице са г. секретаром, нека се обрати нарочитом жалбом, али оставка мора му се сад одма уважити. А што, председниче ви кажете, да је секретар недостојан оне столице, ја кажем: ми смо му дали поверење, ми му можемо и одузети, али по нашем мишљењу он је врло савесан своме раду и ми смо с' њиме потпуно задовољни.

Председник: Мени је дужност да кажем шта се у часништву скупштинском находи. (Жагор).

Потпредседник: Управо не зна како човек да почне да говори. Ми смо имали овде прилику да је један вољаник кнежев поднео оставку, и онда је било говора о томе да ли да је уважимо и мисмо се на том путу зауставили, да сваки има право просто дати оставку без да наводи какав узрок о томе. Ми

сад имамо овде такав случај и ми морамо се задржати на том путу, да сваки може дати оставку. Бар ја први ћу да задржим то право, да могу кад ћу да престанем бити члан. Г. Илић каже дајем оставку, и према овоме и према досаданьем ја мислим имали би казати: уважавамо оставку. Што се тиче незгода које су претходиле томе догађају, то може бити друго питање. Но о тој ствари, што је г. посланик са секретаром имао, мислим да не може сад више бити сумње да се прешло на дневни ред. Може бити да би се чинило што год о тој ствари г. Илићевој са секретаром, али се није предвиђало што ће се даље развити као што је и сам г. председник казао. Зато је та ствар тако и свршена. Но ми, господо, да сад наново започињемо те ствари, да ми уђемо у то: „или ја или ти, или ја или он" — ако ми уђемо на тај пут, верујте не ће бити добро. Нико не ће одобрити ако ко од часника не чини што му је у дужности, али ако почнем ја овде овако: ја ти, ја ја, ми ћемо онда доћи у таку борбу, да ја не знам шта ће најпосле бити. Ја, сам дакле, мишљења, да за ону ствар што је г. председник предложио односно секретара добијемо мало одмора, те да се о томе мало поразмислимо. Што се тиче оставке г. Илића, ја бих казао, да се оставка уважи као и другима, који су је поднели. (Чује се: врло добро).

Мијајло Лазаревић: Колико је г. потпредседник објаснио ствар да је право сваког посланика неоспорно да може дати оставку и да му се то не може спречити слажем се с њиме. Но г. Стојан Вељковић, у колико се сећам, још у почетку рада скупштинског, поднео је своју оставку и навео је тамо узрок да је болестан а то се сећам зато, што је питање било имали лекарску сведодбу; но овде поднешена оставка од стране г. Јована Илића, и ако нема узрока, јер частољубље његово није хтело, да узрок у оставци наведе. Јер у колико се ја опомињем г. Илић је уверђен, пошто је уверђен он је апеловао на скупштину и захтевао од скупштине, да се изјави неповерење секретару. Скупштина се није одазвала том његовом захтеву сем једног члана. Дакле видило је његово частољубље да му се скупштина на захтеву не одазива, није могао ништа друго

чинити, но да да оставку, те тако с тим да задовољи своје частољубље. Ја држим да не би требала скупштина да дозволи г. Илићу то, већ на против да га позове да он остане овде и даље као члан скупштине; јер би му с тим скупштина дала задовољење, што му пређе није дала. Ја сам тога мишљења, да му се оставка не уважи, већ на против, да се од стране скупштине позове да у скупштину дође. Узрок, што је изазвао оставку г. Илића, свакоме је од вас познат врло добро; но његово частољубље није хтело као што и сам потпредседник мало пре рекао, није хтело дакле личне ствари у оставци да наведе, јер је држало да ће чланови скупштине увидети, за шта он даје оставку. Дакле, ја ни сам за то да се оставка уважи, већ сам на против да се он у скупштину позове.

Илија Протић: Ја не знам шта је руководило г. председника да изазове ову дебату.....

Председник: Молим. Молим г. Протићу, није на вас ред да говорите, већ на г. Гарашанина. (Вичу: Он је трипут говорио, не може више да говори).

Молим. Он је први пут отворио говор, други пут га допунио, дакле сад има право да говори.

Мил. Гарашанин: Ја имам само неколико речи да одговорим г. потпредседнику. Оно сравнење оставке г. Илића са оставком г. Вељковића, нема места у толико, што је г. Вељковић навео извињавајући узрок. После тога имам даље да напоменем, да овде није толико важно питање хоће ли се оставка једног члана уважити или не, него је за мене поглавито питање, које сам покренуо то, да ли ће скупштина тиме што оставку уважи, оправдати узрок, који је ту оставку изазвао, да ли не ће скупштина тиме признати право да један другог можемо вређати. За то бих ја предложио да се поглавито с тога изда секретарима ако ништа друго, бар једна осуда за њихов поступак. Каже се да г. Илић не наводи никаква узрока у оставци. За бога ми смо сви видили, чули, а деца ни смо да не разумемо, дакле узроци су за шта је г. Илић дао оставку свима нама врло добро познати, и ми треба да говоримо сад о томе с потпуним познавањем и с потпуном искреношћу. Ја дакле др-

жим да те узроке ваља уништити, а то ћемо учинити ако поступак секретаров осудимо.

Др. Рајовић: Слажући се у свему што је г. Гарашанин казао имам да додам још и то, да никако нема права секретар да оцењује говор ма чији било, него је његова на против дужност да га само прочита, и то тако исто оно, што му годи, као и оно, што му не годи. Г. Кујунџић тиме само што је гласом извијао као да се бекељи, он је с тим заиста увредио г. Илијћа. На из тога ја држим, да ми сви знамо узрок за што је г. Илијћ дао оставку. Хоћемо ли ми сад да допустимо да нас секретар вређа на то да не тражимо сатисфакције, или ако је ко тражи да му је не дамо, него да дозволимо да то вређање може да буде? Где ћемо се зауставити! Хоћемо ли то, господо, да отклонимо нашим физичким силама? Не, господо, то није пут. С тога ја опет велим дужност би била скупштинска ради своје части, ради свог одличија, да опт изјави г. Илијћу да је рада да он остане у скупштини; а секретару да се да опомена да он тако што у будуће не чини, да он свој нежни глас не извија тако при читању протокола и што друго. Дакле опет кажем, да се г. Илијћ позове, да дође у скупштину, да као члан њен ради оно, што је великим позивом позван, а то унапређење ове земље.

Председник: Ја молим г. Рајовића, да нам објасни, шта значи та реч „бекељи се".

Др. Рајовић: Ево шта значи. Кад бих ја певао какву песму, па казао: Знате ли браћо .. (Извија гласом и кревељи се. У скупштини велики смех). Ето то је.

Димитрије Радовић: Ја сам хтео, да обратим скупштини пажњу на говор г. Гарашанина, у коме, као што је он објасно има два дела. Што се тиче првог дела, о коме је г. потпредседник говорио, а то је о оставци г. Илијћа, ја бих био сложен са г. потпредседником у томе, и казао бих да можемо да узмемо ту ствар као решену. Али и за мене је као што је казао г. Гарашанин онај други део говора од важности, т. ј. да ли ћемо да дозволимо да секретари поједине посланике при писању протокола, како им је воља, исмевају, и да им које шта подмећу, те тако да се тиме принуђавају да из скупштине изађазе. Дакле ја мислим, да скупштина има да решава о том важном питању: да ли можемо то дозволити да секретари пристрасно, ако смем рећи, при састављању протокола поступају, а не ће да пишу оно, што треба да пишу. И ја сам био скупштински секретар, и могу вам казати да протоколи садањи ни најмање не личе протоколима прошлих скупштина. Ови су протоколи писани врло у кратко, и са неким речима, које човеку нису ни пале на памет да каже. Ја бих желео да скупштина реши, да ли хоће да се и даље овако воде протоколи, или не? т. ј. хоће ли да се и исмевања и доскакања при бележењу посланичких говора заводе, или не; и тако на тај начин сами посланици вређају.

Вићентије Поповић: Ја сматрам овде са свим две ствари, које се не могу од једанпут да реше. Прво је питање хоће ли се уважити оставка, г. Илијћа. У овоме неки излазе с тиме, да г. Илијћ није навео никакав узрок зашто оставку даје. Ја не знам тога члана закона, који би наређивао да се у оставци морају навести и узроци. Ствар је јасна, ја просто не ћу да будем члан скупштине. Према томе ја велим, да се о томе и не дебатује, него да се ограничимо на оставку г. Илијћа. Што се пак тиче првог питања, т. ј. да ли да се уважи оставка или не, ја сам за то, да му се оставка уважи, а за друго узимам право до доцније говорим.

Павле Радивојевић: Многи предговорници казаше, да је г. Кујунџић увредио г. Илијћа. Али, г. Илијћ је више увредио г. Кујунџића, па опет се он нашао уврећен, што му г. Кујунџић није високим тоном прочитао интерпелацију; но је ћу прочитао онако, како ју је он и написао. Скупштина пак није хтела да узме то, што је г. Илијћ казао, да има у скупштини и неких шпијона „Заставе", па пак захтевате да браните г. Илијћа, а не ћете да на то назите што је он нас назвао шпијонима.

Председник: Ја мислим да је у интерпелацији било написано: „Говори се" — а не: „има." А то су две ствари.

Ја мислим, да не ће бити г. Радивојевић добро упамтио, јер, у колико се ја опомињем, тамо стоји: „говори се да има".

Илија Протић: Ја не знам шта је побудило председника да изазове данашњу дебату, кад у оставци нема ни спомена о томе. Он чисто изазива скупштину да троши народне паре. Г. председник пребацује г. Кујунџићу, да је изазвао и ону дебату, кад је било говора на протокол седнице о поверењу и не поверењу; али како је то врло занимљива дебата била, то је и морало да се све напише. Што се оставке тиче, ја се слажем са потпредседником да се она уважи. То је од прилике исто онако као кад какав чиновник да оставку на своје звање, на министар наравно нема шта друго но да ју уважи.

Председник: На реду су да говоре још: Милосав Бачанац, Кујунџић, Тајсић, Илија Стојановић и Вељко Јаковљевић. Ако скупштина жели да се и даље о томе говори, нека то изјави. (Жагор).

М. Кујунџић: Ја бих бар молио, да мени дате реч.

Председник: Жели ли скупштина да се још говори о томе? (Вичу: не ћемо више). Дакле овде сад има два питања. Једни су, који просто хоће да се оставка уважи; а други, да се не уважи, него да му се на неки начин да задовољење. Дакле молим вас, жели ли скупштина то да учини устајањем и седењем? (Вичу: гласањем). Онда треба два контролора, који ће да контролишу гласање. (Жагор).

Потпредседник: Молим, господо. Ја сам добио реч од господина председника, не у опште да говорим, него о питању. Ја мислим питање је у томе: уважава ли се оставка или не уважава. То је просто питање.

Председник: Не, то није моје питање.

Подпредседник: Ја предлажем то питање, а скупштина нека реши. Ја, као посланик, имам права да предложим, како да се стави питање, а не слажем се са питањем, како је г. председник ставио. Скупштина пак има права да реши, како ће се питање ставити.

Председник: Ја пристајем да скупштина реши.

Потпредседник: Ја предлажем од моје стране, да је то питање: „ко уважава оставку, а ко не уважава"? Ако се реши, да се оставка не уважава, онда значи, да ће се г. Илић позвати да дође.

Р. Кукић: Г. Илић не тражи задовољења, него чисто подноси оставку на звање његово. Дакле како ћемо да му дајемо задовољење, кад га он не тражи.

Јован Мариновић: Ја бих желео, да се може питање тако поставити, како би сваки, при гласању са задовољењем својој савести могао одговорити. Ја ни сам у стању да вам овако на брзу руку предложим како да се формулише питање; али, ако просто решавамо: уважава ли се оставка или не, ја први изјављујем, да не могу гласати. Мени се чини да је оставка нераздвојна од побуда, које су оставку изазвале. И ако има господе, која кажу, да посланик Илић није навео узроке зашто оставку даје, ипак нама је свима то познато, и ни коме то није тајна. За мене је ствар чиста, ма колико да се каже није навео у оставци узроке, за мене је врло разговетно, па мислим и за све друге, да је ова оставка поднесена једино за то, што г. Илић није нашао заштите код скупштине у оном случају, кад је нападнут од секретара. (Вичу: Тако је, тако је. Жагор). Дакле према томе, ја не могу чисто и просто о оставци гласати: прима се или не прима се, не држећи никакна рачуна о побудама оставке; јер ако би гласао оставка се прима. — излази тај закључак, да скупштини није стало до те свађе, ма каква се она између секретара и посланика десила, значило би нека се они између себе на пољу наравнају. Ја држим, да то не одговара ни достојанству ни праведности, јер ако скупштина покаже, да је према томе равнодушна, то се може и други пут догодити, и из тога би се могло извести да ни немамо никакве осетљивости. Ја не могу да затајим, да и ја носим то осећање у себи, да секретари нису беспристрасни, — то је моје осећање. По говору многих од вас, видим да ви то не делите, што се може извести, да ни то и не осећате. Али, моје је осећање, и ја не ћу да га затајим, да секретари у састављању протокола не поступају спрам свију нас по једнакој мери. Од када смо овде, има ли смо прилике да у два пута то видимо. Јучерања дебата о протоколу јасан је

доказ пристрасности секретара. То је један јасан и јак доказ. Дакле осећајући ту пристрасност, ја не могу чисто и просто да гласам да не важи оставка, и налазим да би учинио притисак савести, кад би тако гласао. По томе дакле, ја не налазим да може бити скупштина равнодушна према нашем другару, који неће да буде жртва пристрасности. Ако дакле хоћете такво питање да поставите, моја савест не допушта да гласам, јер примајући оставку чисто и просто, показали би тиме да пристајемо, да се такве пристрасности могу продужавати.

М. Кујунџић: Нема нигде прилике, господо, да се напада један члан у друштву, да се излаже нападајима, а да му се не да право да каже што он сам осећа, и што управо иде у његову одбрану. За мене је, господо, јасно, — не буди вам увреда — да је овде поднето неко питање лично и формално, питање мало; али да се иза њега крију друга виша, важнија питања: питања о политичком односају скупштинара, и борба око изгубљеног положаја у скупштини. Јер, господо, кад неко за овим зеленим столом има много више дужности но остали који седе на клупама у скупштини, зар да треба да нема ни толико права колико остали!? По пословном реду сваки може опомињати председника, или захтевати од њега, да учини опомену каквом члану, који пређе на такве ствари, које не спадају у круг скупштинске радње, или које нападају на личност. То право које може да употреби сваки, мислим да може да употреби и секретар скупштински! Осем тога, ја не којим ни односај секретара према председнику тако, да он мора слушати све што хоће председник, све што му се „заповеди" као да је се најмио у њега. Може бити у личним стварима ја бих много које шта учинио онако из галантерије; али кад сама ствар задире у правац, у начело, у мисао, онда, господо, ни један поштен човек не ће пристати онако олако, да му се противно заповеда. Ето такав је случај био јуче. Председник је заповедио секретару Богосављевићу, да у протокол уђе цео говор Илијћа, а ја сам одмах казао, да ми не можемо примати такве заповести него скупштина нека решава о томе. И баш то што

је секретар у неколико послушао председника, јуче је и изазвало непријатну дебату!

Ама да оставимо то питање на страну. Овде је друга једна ствар, на коју сам мислио кад сам рекао да из малог, ситног, личног питања, вири мало веће и замашније партајско питање. Чујете ли, господо, како се овде страсно пита, какву заштиту ми можемо имати у скупштини, кад се допушта да се један посланик вређа од другог ког посланика? И ја савршено делим ту бригу, делим је с тога што држим да смо сви овде једнаки и да сваки има права да разлаже своје мисли, био он позват овде на којим начином. Скупштинар има да ради о ствари, која се тиче и њега и целе земље, да ради слободно по своме убеђењу. Јер је и он слободан члан свога народа и своје земље. Али, господо, није л' и вама јасно, да извесни људи, — које *ја* држим за своје пријатеље, — не ће или не умеју *једно мерило* да употребе при оцењивању тога права. Овде се говори о нападу а не ће да се разбира, *који* је тај, који је нападнут? Није ли посланик Илић, — о коме ми је сада тешко говорити јер није овде, — није ли он поред осталих и мене напао без икаква повода, напао и као члана скупштине и као члана „персонала" скупштинског? Он је јавно казао, да је „српска омладина" неко фанатичко друштво које има своје тајне седнице и своју главу у Новом Саду, да је она продужење неке „Слободе," која је пред убијство кнеза Михаила излазила, и зове полицију у помоћ, — нису ли то никакве увреде?! Ја нисам научио да се бацам блатом на оно што сам пре поштовао.

Сад вас питам, господо, да ли је нешто већа увреда кад се ко напада без повода, или кад се смеје том нападају? И *ви*, којима се не ће ни да погледате на повод што се је нешто десило, ви се још питате шта ћемо радити без заштите!? Готово сам дошао био на мисао, да досета вада из ове средине бегати кад сам читао ону интерпелацију; зар није боље седети на своме мирном месту, на коме нас бар нико не ће душмански нападати! На још преко свега тога, „беспристрасна" господо, како смо ми врло „осетљиви" у питању о „тону" о томе како је ко нешто *читао;* а међу тим ни мало не водимо рачуна о

томе, кад овде просто казујемо како секретари „несавестно“ воде протокол, што је за сваког увреда. Ви то са свим равнодушно прелазите, као год што један пријатељ прекрше преко језика „бекељење“, — и ви то држите није никаква увреда.

Најзад, што се тиче протокола имао бих г. Радовићу напоменути, да он у својој савесности *не ће* да се сети, да су лане читани прототоли тек после три дана, и да су секретари из стенографских бележака своје протоколе вадили. Он то не ће да се опомене, ни да помисли, да се данас за једно нече протоколи морају да израде, немајући кад ни да се „користи“ стенографским белешкама које су лане покадкад и целокупне писари преписивали на их господа читала као своје протоколе.

Држим, да сам био дужан ово да кажем у своју одбрану, дужан с' тога, што су неки као побојали се да их неке извесне сцене не отерају из скупштине. Ја пресудно одбијам од себе да сам икаквом личном спору први дао повода. А што се тиче неких напомињатих опомена, укора, негодовања и сажаљења ја вам могу казати ово: да вас је ту предамном још хиљаду, пет хиљада па и сто хиљада, верујте, цео ваш укор не би ме заболео ако ја сам не осећам да сам рђаво или против савести радио.

Председник: Овде имам то да кажем, што секретар мисли, да ја тражим од њега да изврши неку преку моју заповест то не стоји. Ствар је била овако: ја сам казао г. Адаму, да стави у протокол говор г. Илијћа, јер је он састављао протокол, онда г. Кујунџић изиђе па каза, ја нисам дужан да слушам ваша наређења. Ја сам управо онда помислио, да овај мене неће да слуша, а ја пак старам се и нисам рад да се протоколи сваки час мењају. Ја сам им казао, да они буду неутрални у састављању протокола.

Молим вас, хоћете ли да се још дебатује, а г. Кујунџићу што је дата реч, дата му је да говори у своју одбрану. Ја мислим да се пређе на гласање. Ја овако мислим да се гласа: да се уважи оставка или да се не уважи са задовољењем.

Јован Мариновић: Како би било да положимо такво питање: скупштина сажаљевајући, или негодујући догађај који је оставку изазвао, — „*не прима*“ — или „*прима.*“ Дакле да се

уметне и једно осећање скупштине, што се је таква ствар догодила. (Жагор).

Потпредседник: Ја се саглашавам са г. председником да се стави питање: уважава се оставка или не уважава са негодовањем на оно, чим је изазвата.

Председник: Не, не, него да му се да задовољење.

Потпредседник: Дакле: Уважава се оставка просто, или не уважава се са задовољењем.

Председник: Или, да му се да задовољење и да му се оставка не уважи. (Жагор.)

Илија Стојановић: Молим за реч. Само две речи. Ја хоћу да говорим о положеном питању. (Жагор.)

Председник: Молим вас, овде ћемо да гласамо сваки по своме осећању и по разположености, да ли је г. Илијћ дао оставку за то, што није нашао задовољења. Дакле да се гласа: онај који је за то да му се просто оставка уважи, или да му се не уважи и да му се да задовољења.

Потпредседник: Ја усвајам питање г. председника. То значи овако: уважава се оставка просто; — не уважава се са задољењем, т. ј. и да му се да задовољење.

Председник: Молим још боље да се разумемо. На пример ..... (Жагор, вика.) Молим вас, ако на пример већина буде, да му се оставка уважи, онда је свршена ствар, ако буде већина да му се оставка не уважи, онда му се мора дати задовољење. (Жагор.)

Сима Несторовић: То је жалосно да се њему даје задовољење (Жагор, вика) а не ономе који *ради* овде.

Председник: Молим вас на ред, јер ћу иначе бити принуђен да распуштим скупштину.

Потпредседник: Господо, ја вас молим, ако почнемо даље све ћемо даље да одемо. Дајте да једном ту свар свршимо.

Председник: Чиста је ствар. Уважава се просто: — не уважава са задовољењем. Ако је већина да се уважи, онда је свршена ствар: а ако се не уважи, онда ћемо позвати г. Илијћа и видићемо шта ћемо после чинити.

Јован Мариновић: Молим, напишите да знамо о чему ћемо да гласамо, јер то не разумем, *не прима се* оставка са задо-

воленьем; него, сажаљевајући догађај, који је оставку изазвао, не прима се оставка.

Председник: Ако већина буде да се не прими оставка, то му се мора са сажаљењем казати. (Жагор.) Молим вас, свакога нека руководи своје лично убеђење. (Жагор.) Молим вас г. Смиљанићу и г. Радовићу, дођите као контролори да контролишете гласање.

(Контролори долазе на своја места),

Молим вас још једанпут да вас обавестим о питању: „*прима се просто*" или „*не прима се да му се да задовољења.*" (Чује се: врло добро).

После гласања.

Секретар Келић: *Да се оставка прима просто било је 61. глас; а да се не прими 45. гласова.* Четворица су се уздржали од гласања.

Председник: Дакле већином је решено: да се оставка прима.

Сад имате $^1/_4$ часа одмора.

После одмора.

Председник: Изволте, господо, саслушати три писма из округа чачанског и то у кратко ћемо прочитати да не би дангубили, а по прочитању упутићемо их у архиву, јер нашта скупштина по њима нема да ради.

Секретар П. Келић: Јуче смо прочитали једно писмо од грађана чачанских, којим су изјавили да одбијају од себе речи г. Кнежевића, због којих је искључен од скупштинског рада за месец дана.

Данас опет имамо најаву 16. општина из среза драгачевског, у округу чачанском, у којој они слажући се са скупштинским решењем, што је Кнежевић искључен из скупштине, кажу, да су сви и велико и мало уз светлу династију Обреновића. А за тим и још један акат такав од народа среза трнавског, на коме је потписано 101. лице и који то исто изјављују.

Вићентије Поповић: Ја не знам и зашто ће то да долази из среза трнавског. Та се ствар није њих ни најмање тицала.

Председник: Ми смо ово саопштили само скупштини, и сад оба се акта упућују у архиву. (Бива).

Молим известиоца одбора законодавног да дође. (Н. Крстић долази).

А. Ковачевић: Али, г. председниче, ја бих имао да учиним једно питање пре него што се приступи дневном реду. Имам да учиним питање једно, које према закону долази пре дневнога реда.

Председник: Па добро изволте казати.

А. Ковачевић: Ја имам да управим председништву једно врло важно питање, и то тако питање, које није ни мало мање од онога питања којим се закратило сељаку да не може продати 6. дана ораће земље; а то је питање о сеоским дућанима.

Скупштини је дошло више предлога о сеоским дућанима, 33. молбе предате су овде о томе и упућене одбору финансијском да их има у виду при решавању онога предлога, који је дошао одбору од самих посланика за сеоске дућане.

Но пошто је питање ово о дућанима једна врло важна и озбиљна ствар за целу земљу; пошто је о њему писано и у новинама, и пошто овде са овим питањем има да се расправи и питање са моралног гледишта, — то сам ја за то, да се и одбор за законодавство, по члану 92. пословног реда састави са одбором финансијским, па да у једно и заједнички реше предлог о дућанима и своју одлуку донесу. То што предлажем по 92. пословног реда може сама скупштина да учини. А ја ово предлажем у интересу бољег уређења ове ствари, јер наравно је да ће бити више памети у 18. људи него у деветорице. (Чује се: врло добро).

Председник: Дакле, господо, према предлогу известиоца одбора за молбе и жалбе, који се позива на 92. члан пословног реда, пре свега саслушајте да прочитамо тај члан. Ево овде се каже: (чита) „скупштина може, кад који предмет одбору предаје, препоручити му да се још са којим одбором у једно састави и ствар испита."

Пошто то пре, кад смо предлог о дућанима одбору упутили није се захтевало и нисмо то учинили, то сад се пред-

лаже да учинимо, ако хоћете, да се оба одбора споје уједно и донесу мишљење. Прима ли скупштина да тако буде. (Бива). Свршена је ствар.

Изволте саслушати сад известиоца одбора законодавног.

Известилац Н. Крстић: Имам да прочитам извештај одбора за законодавство о предлогу закона, који је поднео г. министар војни о зборштима за народну војску.

Извештај.

Одбора за законодавство о предлогу закона о зборштима народне војске.

У писму, које је г. војни министар управио на народну скупштину уз предлог закона о зборштима народне војске изложени су разлози, из којих се јасно увиђа и потреба и корист зборишта и вежбалишта за разне одељке народне војске.

Одбор за законодавство проучивши разлоге министра једногласно је усвојио, да је нужно, да се законом одреди шта треба, те да се назначе простори, који ће народној војсци служити за зборишта и вежбалишта.

При саветовању о ономе, шта да се узакони, учињене су неке измене у тексту поднетог предлога, и по сагласју г. министра и одбора утврђено је, да текст закона о зборштима и вежбалиштима народне војске овако гласи:

1. Општине, који земљишта утрине буду изабрана за зборишта чета, батерија, бригада, ескадрона и других одељења народне војске, као и за стрелишта њихова, дужне су, да ова земљишта бесплатно за ову циљ уступе, премере, и стално обележе.

2. Ако општински простори, који су за горњу циљ изабрани, нису довољно пространи, допушће се суседним приватним имањем, које ће се откупом набавити. Откупну цену плаћају све оне општине, које састављају део војске, за који је збориште опредељено, осим општине, која је већ дала своје земљиште за збориште. Откуп се врши по закону о заузимању приватних непокретних добара поред накнаде за иста од 15. Марта 1866. год.

3. Простори, који су за зборишта и стрелишта народне војске опредељени и уступљени, као и они, који су откупом за ту циљ прибављени, док за зборишта служе, не могу се отуђивати; ни могу постати приватна својина. Општина, у чијем су хатару ти простори, може их у време, кад народна војска није на скуповима, употребљавати на своје општинске потребе, но тако, да ово употребљење ни мало не буде на сметњи смештају, вежбању, и у опште потребама народне војске ма у које време.

4. Они, који би држали, да имају права својине, или других стварних права на просторе, узете за зборишта, дужни су за годину дана после заузећа, то јест пошто се премере, и обележе, потражити своје право судом, јер после тог времена, сматраће се, да им је право застарило, и дотични простори постају неоспорна општинска својина.

Закон овај ступа у живот, кад га Књаз потпише.

Сви чланови одбора једногласно усвојише овај законски предлог и за то је част одбору за законодавство предложити народној скупштини, да изволи решити: да народна скупштина усваја овако поднети предлог о зборштима народне војске, и да пристаје, да исти постане закон.

Два члана одборова, а имено г. Илија Стојановић и Ђурђе Ђоровић мишљења су, да би другој тачци овога законског предлога требало додати, да ће простори, откупом набављени, бити својина оних општина, које су га откупиле у случају да се други простори узму за зборишта.

Већина одбора, обавештена изјашњењем г. војног министра, да се зборишта за то одређују, да буду стална, није нашла за потребно, да тај уметак у закон уђе, не само за то, што би се таквим наређењем могао дати повод парницама између општина, а због незнатне ствари; но и за то, што ће се на зборишта узимати поглавито чиста општинска земља; што се се откупљивати само мањи простори, који ће бити потребни, да се земљиште зборишта потпуни и заокружи; и што најпосле не чини се неправда, што ће општине у којих ће атару бити зборишта, давши за зборишта поглавито своју земљу, до-

бити оне омање просторе, који ће се откупом у случају потребе набавити за допуну и за окружење зборишта.

Београд 28. Јануара 1875. год.

Председник и известилац.
Др. Н. Крстић.

Чланови:
П. Селић.
Стојан Марковић.
Вићентије Поповић.
Илија В. Протић.
М. Л. Глишић.
Ђор. Павловић.

Пристају у свему само да се дода: да земља откупљена остаје својина, оног који је купио, и прилажу одвојено мнење:

Ђ. П. Ђоровић.
Ил. Стојановић.

Г. Илија Стојановић прочита ће своје одвојено мишљење пространије.

Председник: Изволте г. Стојановићу читати шта имате.

Илија Стојановић: чита одвојено мишљење које гласи:

Народној Скупштини.

Претрес закона о зборштама учињен је у одбору за законодавство. По објашњењу г. министра војног и предложених измена и ми смо у свему сагласни са одбором, као што извештај одборски гласи, само нам се четврта тачка тих измена не допада, где се каже, да и она добра, која су народом откупљена, постају својина општинска.

Узмимо пример, да се зборишта којена по потреби могу и смештати ил с политичких начела ил и иначе, па зар је праведно, да народ откупује добра и да их тако бадава уступа општинама у својину. На само смо у овој тачци одвојеногa мнења, да се из четврте тачке оне речи где се каже да остају простори општинска својина, избришу, а после речи, и да им је право застарело дода: 5-то. *„На случај пак, ако би зборишта постала неупотребљива ил ако би војена потреба захтевала, да се зборишта на другом месту преместе, у том случају она општина, која је безплатно збориште дала, има право на откуп оне земље до купљене од суседних, по цени, која је народом купљена, ил по вредности, која влада у времену премештаја зборишта; нехтедне ли се општина оне, које су та добра откупиле имају право и другоме продати, па новце општинама, која је колико дала вратати, ил те новце на откуп другог зборишта употребити.“*

Чланови законодавног одбора:
Илија Стојановић
Ђ. П. Ђоровић

(Чује се: врло добро).

Кад се докупи земља, па се после укаже потреба да се зборште мења и да се мора купити друго зборште, онда не треба да оставимо да се прво зборште напусти и уступи једној општини, а друге да се штете. Ја мислим да то не би било право. (Чује се: тако је).

Председник: Господо! ми као што смо видели овде из прочитаног у три тачке предлога одбор је сагласан са г. министром и сви су одборници у три тачке сасвим сагласни. Дакле, хоћемо ли да се прочита 1. тачка те да о њој можемо донети закључење. (Чује се: нек се чита).

Известилац: Крстић. Овако гласи 1-ва тачка: (чита) „општине којих земљиште — утрине — буду изабране за зборишта чета, батерија, ескадрона, бригада, и других одељења народне војске, као и за стрелишта њихова, дужне су, да ова земљишта бесплатно за ову цељ уступе, премере и стално обележе.“

Председник: Жели ли ко да што говори о овој тачки?

Петар Ђурићковић: Ја бих молио за реч.

То је тамо врло лепо казано за она места где општина има своје утрине, али ја знам примера да општина ни парчета своје утрине нема. За таке случаје, ту није јасно казано. Како ће таке општине купити то земљиште, кад нема општина утрине да да Хоће ли купити цео онај крај или само она општина где је зборште. То ми није јасно.

Министар војни. Ми смо овим законом објавили, да се само она земљишта могу бирати за зборишта, где има општи-

ске утрине. А где нема општина утрине, онде се не ће ни одређивати места на зборште. Као што ће те видети даље из предлога, из следеће тачке, тамо се је казало да ће општине, које имају земљишта, ова уступати и само ако не би било довољно и ако би имало како местиште да би се требало откупити то ће се и откупити.

Милија Урошевић: Кад би једна општина имала за сада довољно утрине да да, али би доцније показала се потреба да ту своју утрину подели својим оскудним људима, — шта ће онда бити?

Министар војени: Не може да дели. То је неко и у одбору приметио и ја сам објасино, да општина не би могла делити земљу на којој је зборште. Општина би извесно трпела неку оскудицу у томе, али опет с друге стране таква би општина имала прихода, што ће се ту у њеној средини трошити за време обучавања војника.

Известилац Крстић: Што је посланик г. Ђурићковић споменуо о томе у неколико бар има говора у предлогу. Као што је г. министар рекао, овде се не замишља да ће се све земљиште откупљивати, него само ће се попуњавати оно што га општина има. Што је пак г. посланик Урошевић напоменуо, то је ствар немогућа. Општина сама не може делити своје земљиште међу своје сиротне сугрђане. За такве деобе има закон; и узима се општинска утрина која се налази на општинском расположењу. Она земља, која се узме за зборште проглашава се овим законом за такво земљиште, које се не ће моћи никоме више уступати, нити ће се моћи отуђити.

Милија Урошевић: То није право да се одузме једној општини за потребу више општина на да та једна општина трпи оскудицу.

Р. Кукић: Та ће утрина бити отуђена за општину само за време логоровања војске и онда се општина не може послужити са овим местом, а после логоровања ја мислим, да опет остаје општини да се служи својом утрином. Само је не може отуђити. (Жагор, чује се: тако је)

Председник: Молим вас, казао сам кад један говори, немојте упадати у реч.

Р. Кукић: Ја тако мислим и не предвиђам овде да има какве оштете за општину, што ће у години дана једном или двапут бити логоровање на њеној утрини. Општина ће после опет имати право уживања на својој земљи. И зато ја кажем, да је прва тачка предлога сасвим умесна.

Председник: Тако се мислим и разуме овде, да ће општина, пошто се војска дигне, имати право на попашу и уживање своје утрине. (Чује се: тако је).

Известилац Крстић: Г. посланик Урошевић све једнако говори, да се земља општинска дели, и узима да ће се та земља обрађивати. Земља општинска по законима садашњим не може се тек тако дати појединим на обрађивање. Да општинску земљу може когод узети у својину, то треба да се догоди и да се ради са знањем не само општинске власти, него и са знањем среског старешине, или са знањем окр. начелника и са одобрењем министра. Тако пак, као што г. посланик вели да се општинска земља заузме, може да се догоди само по злоупотреби. Знам, неке општине раде то тако, али се не ради по закону.

М. Урошевић: Може, господине, и то се ради.

Крстић: Немојте ме молим вас прекидати. Ради се, али кажем ради се по злоупотреби, а не по закону, јер закон каже како се општинска земља може поделити међу оне, који оскудевају у земљи. Немогућа је дакле ствар то, што г. посланик напомиње, јер закон је забранио таку радњу.

Милија Урошевић: Према закону баш општина има право, да својим људима, који оскудевају да земљу на уживање.

Известилац Крстић: По закону општина не може да даје сама, него по одобрењу министра. Овде пак сад по овом закону каже се, да ће се такво земљиште, које се узме за војену потребу, тачно обележити и премерити и да не ће моћи прелазити у приватну својину. То је јасно казано. (чује се: добро је, добро је).

Председник: Дакле прима ли се 1.-ва тачка предлога. (Бива).

Сад прелазимо на 2.-гу тачку.

Известилац Крстић: Друга тачка овако гласи: (чита)„ ако општински простори, који су за горњу цељ изабрани, нису довољно пространи, допуниће се суседним приватним имањем, које ће се откупом набавити. Откупну цену плаћају све оне општине, које састављају део војске, за који је збориште опредељено, осим општине, која је већ дала своје земљиште за збориште. Откуп се врши по закону о заузимању приватних непокретних имања, поред накнаде за иста, од 15. Марта 1866. године".

И у овој је тачки цео одбор сагласан, да се овако усвоји.

Председник: Усваја ли скупштина ову тачку или има ко да говори? (Чује се: усваја). Ако има кога, да би хтео што приметити, нека изволи јавити се (Ћуте).

Дакле прихваћена је и 2.-га тачка.

Сад изволте чути 3.-ћу тачку.

Известилац Крстић: Чита:

„Простори, који су за зборишта и стрелишта народне војске опредељени и уступљени, као и они који су откупом на ту цељ прибављени, док за зборишта служе, не могу се отуђивати, нити могу постати приватна својина. Општина, у чијем су атару ти простори, може их у време, кад народна војска није на скуповима, употребљавати на своје општинске потребе, но тако, да ово употребљење ни мало не буде на сметњи смештају, вежбању, и у опште потребама народне војске ма у које време. (Чује се: добро).

Председник: Жели ли ко да говори или се усваја од скупштине ова тачка? (Чује се: усваја).

Сад изволте саслушати 4.-ту тачку у којој су г. Стојановић и његов друг Ђоровић противно мишљење донели, од мишљења већине у одбору.

Молим г. Стојановића да дође овамо (Стојановић долази).

Известилац Крстић Чита:

„Они, који би држали, да имају права својине, или других стварних права на просторе, узете за зборишта, дужни су за годину дана после заузећа, т. ј. пошто се премере и обележе, потражити своје право судом, јер после тог времена сматраће се да им је право застарело, и дотични простори постаћу неоспорна општинска својина".

Илија Стојановић: Овде да се избришу оне речи где се каже, да остају простори општинска својина.

Известилац Крстић: Молим вас да допуним нешто. По свој прилици овде ће се бити г. Стојановић помео (претурио.) Овде није говор о ничему другом, него о просторима, који се у време заузећа за збориште сматрају као општински. Из искуства знам, као судија, да се врло често догађа да људи подижу парнице па кажу: та и та земља моја је. Да се тима парницама стане на пут бар око ових земљишта, овим законом усвојено је то, да сви они, који би полагали на оваква места како право, дужни буду дићи парницу за време од једне године дана; иначе ће им застарити право тражбе.

Драгомир Рајевић: Молим вас ја да кажем нешто, што се тиче кодификације. Овде је у овој тачки употребљена реч „после" године дана, а треба казати „од" и т. д

Известилац Крстић: Јест овде се казало: „за годину дана *после* заузећа".

Сад је баш не знам да ли би боље било изменити ту реч онако као што г. Рајевић каже, или да остане овако. (Чује се: добро је казано).

Илија Стојановић: Дакле, истина је што је г. Крстић казао. Ја се и у овој тачки потпуно слажем са већином одбора. Само остаје, да се дода 5.-та тачка.

Председник: У ономе дакле што је са 4.-том тачком прописано сагласан је цео одбор. Прима ли то и скупштина? (Чује се: прима).

Д. Рајевић: А је ли усвојена моја исправка?

Председник: То не знам како ћу вам казати. Мислим да ће нас г. Даничић обавестити како је боље да се стави. Молим вас г. изволте.

Ђ. Даничић: Ја мислим да оно, чега се боји г. Рајевић, не може ни да се замисли, да се законом хоће. Јер како се може мислити, кад би се онако у закону рекло, како он предлаже? Тиме би се законом одредило: пошто се земљиште пре-

мери, онда може проћи година дана, па од те године прве може се изјављивати жалба до вијека. А то је безумље. То закон не ће. (смех).

Председник: Дакле усваја ли се редакција одбора? (бива).

Сад имамо предлог мањине одбора, управо г. Стојановића и његова друга, који желе, да још нешто као 5.-та тачка уђе у овај закон.

Илија Стојановић: Мене и мога друга Ђ. Ђоровића руководило је то, да учинимо овај додатак, што се у закону поставило, да онде, где нема општинске утрине довољно, да се морају откупити неке земље од приватних људи и ту треба дакле, да се приватне земље купе и плате. Оно, што се купи плаћају општине. Сад узмимо тај пример: једно је земљиште узето за зборште; али министар се војени променио и дошао други, па каже: по војеним потребама нужно је да се ово зборште промени на друго место, јер ово земљиште не одговара за то. Сад, зар је право да општине остане ову земљу онако џабе па да иду да купују другу земљу, ја мислим то није право, него право је да кажемо ми, — друге општине, — дали само за ту земљу 100. дук., дајте нам толико или да продамо па да купимо на другом месту земљиште. Зато смо ми мишљења оваквог, да се т. ј. овом закону дода (чита):

„5.-то на случај пак ако би зборишта постала неупотребљива, или ако би војена потреба захтевала да се зборишта на друго место преместе, у том случају она општина, која је бесплатно зборште дала, има право на откуп оне земље докупљене од суседних, по цени, која је народом купљена или по вредности, која влада у времену премештаја зборишта. Не хтедне ли се општина овим правом користовати, тад општине оне, које су та добра откупиле, имају право и другоме предати, па новце општинама, која је колико дала, вратити, или те новце на откуп другог зборишта употребити".

То смо ми нашли за потребно додати. (чује се: врло добро).

Председник: Молим вас жели ли ко да говори о овоме?

Милош Глишић: Ја бих имао одговорити на одвојено мишље мањине или управо једнога члана законодавног одбора и

његовог друга, и уједно да кажем и ја од моје стране као члан тога одбора шта ме је руководило, да будем уз већину.

Заиста што каже г. Стојановић са својим другом Ђоровићем, није право да једна општина, која је платила какво земљиште, уступи исто другој на уживање бадава, па да тражи и купује друго имање; али кад се узме с ове стране, да једној општини нико не одузима то имање да га не ужива, као што га је пре уживала, онда то све пада. Општине, које су докупиле земљу за зборште кад се с тога места преместе, оне немају право опет да уживају купљено имање. То је једно.

Друго што се извесно зна да у оваквим приликама наступају парнице и спорови.

Треће, што се тамо у одвојеном мишљењу наводи да ће се зборишта премештати, то не стоји, пошто се извесно зна да се та зборишта не ће премештати него ће бити стална, јер комисија, која буде одређена за одређивање тих места за зборове, она ће добро пазити на све, што треба, па да се не премешта зборште.

За то сам из ових побуда остао са већином одборском, и држим да би било неправда, кад би пожалили цео округ, а не пожалили ону једну општину, у којој је зборште, па казали: округу да се све врати, ако би тај случај наступио, који опомиње г. Стојановић.

Министар војни. Ја имам само да потврдим у неколико ове наводе г. Глишића. Ми смо до сада били у тим приликама да дођемо на једно зборште једне, друге или и треће године, па кад дођемо опет на годину — онда тек видимо земљиште, на коме је било зборште, да је преорано. Дакле зато баш да се зборишта не би од сада премештала друге треће или четврте године, — ми сад доносимо овај закон, којим ће се таква местишта, где буду зборишта, утврдити стално и обележити. С тога сам ја и у одбору, кад је било речи о овоме, казао, да ће излишно бити да усвајамо ово, што мањина одборска мисли да је нужно додати закону о зборштима. Ми дакле у будуће нећемо, кажем, имати узрока да тражимо друго место за зборште, јер ће комисија, која се одредити има за опредељивања збо-

ришта, имати у дужности све, што је нужно да нађе на каквом земљишту, па тек онда да га обележи и утврди за збориште.

Илија Стојановић: Ја бих нешто имао да кажем на говор г. Глишића. Што он каже да се од општине нешто одузима и крњи њена утрина, то јест; али с друге стране узмите то да се она докупљена земља, кад се мења збориште, опет оставља општини где је збориште било. И колико се оставља тој општини на уживање онда кад нема збориша? Кад већ онде не буде збориште, онда та општина даје земљу на уживање својим људима, ма да су и суседне општине докупиле земљиште и увећале простор утрине.

Алекса Поповић: Ја само потпомажем Глишића у томе. Дегод треба једно место за четно учење, онде треба наћи 20 и 30. плугова земље за њега. За батаљионо учење треба опет бар 50 плугова земље. То ће комисија морати да има у виду при одређивању места и стално ће утврдити да се не мења; с тога ја потпомажем мишљење г. Глишића, да се усвоји мњење, које је дала већина одбора.

Марко Јанчић: Ја се слажем са мишљењем она два одборника који су у мањини, за то, што мислим да, кад неколико општина нешто купе заједно, није право да после то остане једној само општини џабе. Заиста не. Него, кад се промени збориште, онда нека се прода оно, што је докупљено лицитацијом па од оних пара што се добију, нека се купи на другом месту земља за збориште. (Чује се: тако је.)

Драгомир Рајовић: Ја се у свему слажем са одвојеним мњењем, и имао бих само да додам то, да би требало, што се тиче откупне цене додати „на вољу општине," да бира или да узме цену, која је за то дата, или оно парче земље, које је откупљено, у случају ако би се збориште на друго место преместило. Ја мислим, да што је једна општина купила, да треба њој и да остане. Ако ли пак она не ће то да прими, онда нека се прода лицитацијом, па нека купи ко хоће. Тиме, што једна општина даје своју земљу на војену потребу, тиме није много оштећена, јер шта је то снега петнајест — двајест дана, док се војска упражњава. Народ је трошно и за друго којешта

много више, па и сада тиме не губи ништа, јер општини опет остаје утрина, коју општина уживa; и према томе има доста регресије. Казао сам моје мишљење.

М. Трифуновић: Господо, ја мислим, да је сваком познато, да су она места показана и одвојена — места четна и батаљона, — али то је познато, да су таква места само за то, него су већином то места, где има воде за пиће. Кад се изабере једно место, чисто за батаљионо или четно устројство оно се не може премештати с' једног места на друго. Оно и 1862. године бирана су места таква, али су изабрана таква места, која су људи заузели; неки су засејали њиве, неки поградили куће и друго којешта. Сад не знам како је ово на другом месту, али већ сад има код нас места за'батаљионе и чете, сталних места.

Деси се, да у општини буде такво место за војску заузето, на коме има стоке, има повише чесама, са којих се вода завата, ту онда не може бити место за војене потребе. Она пак места, на којима тога нека, осем утрине, ту не знам шта ће бити на тегобу тој општини војска, која ће ту бити само за недељу или петнајест дана највише, јер кад се војска растури, опет ће та земља остати општини на утрину. Али, ако би онаква места, на којима има воде и зграде, општина откупила за војску, пак би се после збориште војске на друго место преместило, онда, ако би се таква земља продавала, онај, који би је купио, он би затворио воде и све заграђно, пак не би дао да се људи тиме служе. За то не би требало, да се такве земље продају, а и збориша, да се не могу премештати, као што је г. министар војни разложио, него се мора изабрати место, које ће остати стално. Дакле сад узмите, разуме се, како хоћете, да ли да останете уз мањину одбора, али ја остајем уз већину.

Аксентије Ковачевић: Ја бих молио само за једно обавештење. Ја нисам могао схватити, да ли ту стоји за оне земље што ће се откупљивати, да ће се откупљивати по закону о откупљивању земаља за опште народне потребе.

Осем тога чини ми се да сам приметио, да је г. известилац дошао у противсловље са министром војним, јер он

каже, да ће то остати општини, а министар каже, да је то земљиште војено. С' тога молим, да ми се то објасни, да не би то противречије и даље постајало.

Министар војни: Молим, ја и г. Крстић ни смо се ни мало разликовали, прво, што се тиче одлуке, тамо се каже, да ће се откупљивати по томе и томе закону, као што ћете и даље радити, а после, ја то не сматрам за војену ствар, као што ме ви разумете, него, да је то земљиште општинско, само што га општини уступа на тај начин, да га не може отуђити и да нико не би могао сметати при скупљању војске. Ту општина узима на се обавезе, да држи то земљиште у таквом стању, да се може војска скупљати.

Аксентије Ковачевић: То нека уђе у протокол, да се зна.

Поп Вићентије: Ја мислим, да би праведније било, да се земља уступи ономе, од кога је откупљена: боље би било, да они имају право да откупљују те земље, него трећа лица, јер они имају прече право на то, од трећег и деветог, и то наравно у случају, ако се зборште премешта. Дакле ја предлажем, да се они најпре понуде, који су то уступили, а не општина, н. пр: један човек мора да да њиву, на за што не би имао он пречега права, да му се уступи то земљиште.

Председник: Ја мислим, да г. попа није добро чуо то. Претходно је ту казано: најпре онима, чије је било, или општини оној, па ако они не усхтеју, онда да се прода.

М. Прокић: Кад се једно зборште купи, онда се једна општина користи а друга не, па ће онда нека општина казати, ми не ћемо, да се ти користе, него хоћемо да дамо ову земљу под аренду тако, да сви имамо хасне, и тако ће се произвести сукоб између општина, па за то би боље било, да се то земљиште да под аренду, или на попашу, како би се сви тиме користили.

Председник: То је нешто ново, о томе нема говора и на то вам не можемо одговорити.

М. Прокић: То није ништа ново, јер кад све општине куне једно зборште, онда је право, да све и користе уживају, кад се то зборште премести.

Председник: Ви сте вала добро разумели, н. пр: бираће се место, где има новине општинске земље, на тек само један

одељак ће се откупити и ово откупљивање уступиће се општини за ону цену а не другоме и у случају ако ова не ће, онда ће се уступити другоме продајом.

М. Прокић: Али и они други треба да имају право на корист, међу тим је они немају, пошто имају само право попаше на том земљишту.

Ђ. Ђоровић: Не слажем се са Прокићем. Она господа, која кажу, да се то место не ће премештати, јако греше, ја кажем да није тако. Ја знам како је у мом срезу било једно место и један батаљон. Данас су два места и два зборишта, до године ће бити и три и четири и пет зборишта и батаљона. У оваком случају није праведно, да један човек купи на два и три места, па да то приваде другоме. За то сам за довуну, да, ако би се зборна места преместила, онда да се уступи оној општини или онима, који су платили.

Рака Кукић: Истина министар војни каже, да се не ће ово зборште премештати, али опет нека уђе и пета тачка закона само на случај тога.

Н. Крстић: Ја мислим, да се овде нема јасан појам о томе, шта се хоће да уради и постигне овим законом. Одвојено мишљење полази са гледишта приватног права, међутим то гледиште овде није, него је гледиште јавног права; јер хоће да се подмире јавне потребе, за то се законом и наређује, да општине даду бадава своје земље; ако их имају. Кад би се стало на гледиште приватног права, онда би се и општинама морало плаћати за њихове земље, јер то је право да нико другоме није дужан дати на употребу своју земљу. Али као што рекох, овде се нема на уму гледиште приватно, него се имају на уму државне потребе, и због тога се и каже, општине, које имају утрину, морају уступити те утрине на ту државну цељ. То је терет за општине по закону. Општина која нма земље, не може казати: ево, ја ћу да приложим колико и друга општина, па да будем слободна од тога, да дадем земљу за зборште; то не може да буде, него мора бити онако, као што закон наређује. Тако исто је приватно гледиште, са кога се ствар посматра, кад се вели, да ће општине морати купити земљу, по-

требну да се зборште попуни и заокружи; те је право, да те општине буду господари од тако откупљене земље. Општине неће куповати земљу по праву приватном; него ће се откуп учинити прирезом, а извршиће се откуп по закону о заузимању земаља; а све ће се то учинити, да би општине имале своја потребна зборишта. На начин који.

Даље не може се још и за то усвојити оно, што мањина хоће, што се брка појам о томе, што се не зна, који је томе земљишту господар, а земљиште једно не може бити а да му се не зна господар. (Жагор. Вичу: јаче). Молим најпре да свршим, па онда говорите ви; ја доста јасно говорим, али опет не могу све да надвичем.

Прописи грађанског закона изричком кажу: да ствари које служе на општу народну потребу, сматрају се као ствари народне. Те ствари, кад престану, престану бити народне, кад престану служити на народне потребе, остају у хатару оне општине, у којој се таква земља налази, и према томе, овакве земље сачињавају хатар дотичне општине. То је њена приватна својина, али то још није тако имање, које би могла општина продавати, и с којим би она могла располагати по својој вољи. Кад би сам казао, да општине могу да откупљују земље у свом хатару, а ова је општина уступила не знам какву употребљивост, не знам какву службеност, онда би се догодило, да би једна општина откупила парче земље, које би у један пут свој хатар увукло у хатар туђе општине. Шта се израђа отуда? Врло велике свађе и распре и парнице. А шта је позив закона? Ништа друго, него да спречи парнице, да стане на пут свађама и на овај начин, као што већина одборска предлаже, спречавају се парнице. А шта ће произвести, ако се усвоји мисао мањине? Оно ће дати повода многим парницама, а да је то тако, види се отуда, што се нигде не каже, како ће се сматрати општина на спрам откупљеног земљишта. Ту би се морало казати, да се свака општина сматра као господар свога дела, или да се све те општине сматрају као закони господар од откупљеног земљишта; а у том случају морале би општине имати једну извесну управу тог њиховог

заједничког земљишта; како би се знало, ко ће учинити шта треба, кад дотично земљиште престане бити зборште.

Они који предлажу, да се нешто узакони, имају у својој глави извесну мисао, њима је јасно, шта они желе, и шта треба радити; али кад се закон напише, овај треба, да је тако написан, да и други може знати, шта треба по њему да ради; па за то закон треба да буде јасан, јер се закон пише за то да га може сваки разумети. Уз то мишљење мањине стоји у неколико у супротности с прописима грађанског законика; јер во тим прописима ствар, која служи за потребу народну, таква је, на коју појединци не могу добити право приватно; а предлогом мањине ти правни прописи ремете се. Уз то мишљење мањине, ако се усвоји, даће повода парницама између општина. Општине и без тога долазе врло често у сукоб између себе због земље. То знају најбоље сами посланици, особито они који су били кметови; па зашто општинама давати још један повод, да долазе у сукоб; и да се међ њима отварају спорови.

Најпосле за ово мишљење мањине тим има мање разлога, што г. министар војни каже, да ће та зборишта бити стална; па за то је врло невероватно, да ће настати случај, који предлог мањине замишља.

Илија Стојановић: — Из говора господина Крстића види се, да он каже, да се допунама доводи општина у парнице. То не постоји, јер је казано у одборској већини ко ће да ужива та откупљења добра кад бригаде престану. Дакле ту нема парнице.

Што каже г. Крстић да су стална зборишта, а то и г. министар војни потврди да се то једним законом одређује, — Господо! ви сте видели да кад министар дође на владу он приређује по свом убеђењу законе, а скупштина то потврђује.

Друга Скупштина, која долази, издаје опет закон и наређује друкчије.

Дакле не треба да се занесемо у томе што се каже: да ће бити стално зборште, па да оно, што смо данас направили,

које видимо да две три године одговара потребама народним, после промењујемо. Сутра може да каже министар не треба нам то збориште, не ће ту да се војска скупља, па онда шта ћемо? Дакле зашто да купујемо па да дајемо општинама? — Мене и мог друга руководило је то, да би се дошло у споразумљење са властима и владом.

Помислите само кад би се једно збориште укинуло, ко би могао од чиновника изићи пред народ па казати: Браћо! овде више не треба да буде збориште, него купујте сад на другом месту. Према томе, ако желите да однесемо у народ добру реч онда пазите како радите.

Председник: Је ли довољно скупштина о овоме обавештена? (Бива). Ако држите да треба још о томе говорити, онда немојте превагнути са закључењем, него нека се како ваља ствар претресе. Дакле жели ли скупштина да се још о томе говори? (Не жели).

Драгомир Рајевић: — Молим, г. председник, ја сам искао реч. —

Председник: — Ви сте већ два пут говорили. Дозвољава ли му скупштина да још један пут говори (Не дозвољава). (Жагор, вичу: доста је говорио, ваљда ће само онда говорити).

Ја мислим да је довољно ствар објашњена. (Бива).

Аксентије Ковачевић: Има сваки памети г. Рајовићу, па би сваки могао говорити, а не само ти, него да се са овим задовољимо.

Председник: — Молим вас, господо, ви сте добро саслушали све разлоге посланика. (Јесмо). Сад се ставља питање то: ко је за већину одборску овако како је прочитана, тај нека седи, а ко је за мањину, за додатак петог члана, тај нека устане. (Већина устаје). (Чује се: већина је устала). Молим, немојте ви говорити то је наш посао. Дакле већина за додатак.

Господо! кад је већина за додатак онда се упућује на ревизију одбору да га он регулише — стилизира — и скупштини поднесе.

Са овим је данашња седница свршена, а сутра се заказује у 8 и по часова пре подне. На дневном реду биће: извештај одбора законодавног по предлогу министра војног, и измене и допуне о устројству војске, и закону о регрутовању стојеће војске. Друго, читање извештаја одбора о чему ко буде готов, и читање посланичких предлога.

Овај састанак трајао је до 12 и по часова

САСТАНАК XIX.

У Београду 29. Јануара 1875 год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали: председник министарства, министар унутрашњих дела, правде, просвете, финансије, грађевина и војни; а доцније је дошао и министар спољних послова.

Почетак у 10. часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли кога од посленика да одсуствује? (Чује се: болестан је Цветко Минић. Дошао је поп Милорад.)

Изволте саслушати протокол јучерашњег састанка.

Секретар Келић: Чита протокол XVIII. састанка.

Председник: Има ли ко што год против овог протокола да приметн?

Ранко Тајсић: Ја имам нешто да приметим, али то ћу после из стенографских бележака поправити. (Чује се: треба да каже шта је).

Председник: Молим вас после не можете ништа поправљати. Сад треба да кажете шта желите исправити, па да нам се исправка прими или не прими. (Чује се: тако је).

Ранко Тајсић: Па добро, кад је тако.

Јов. Мариновић: Мислим да има у протоколу једна празнина; по вам унапред кажем, да ту празнину не могу пребацити ни секретарима ни председништву, већ обраћам само пажњу за у будуће на ту празнину. Као што су ономад неки посланици обратили пажњу на ово, што се на предлозима не спомињу потписи свију посланика предлагача, те је скупштина о

томе говорила, и то примила, тако и ја дакле желим, да о овој празнини говорим. Та празнина коју примећавам у томе је, што се гласање поименце не ставља у протокол. То је један догађај, од не мале важности, то је факт да се зна како је гласање било. Ја држим да је важно знати, како је који посланик гласао. Ја држим, да је важније знати ко је гласао за или против, него знати по гдекоје побуде, које је неко наводно говорећи овде један пут или два пут у корист или против тога. Само неколико нас говоримо, а сви гласамо, и за свакога од посланика то је један важан догађај је ли гласао у овом смислу или у оном. Ја мислим да је ово једна таква ствар да би ваљало на њу обратити пажњу. Пошто је радња скупштине јавна и сваки говор долази у јавност, то се за оне, који не говоре, а својим гласањем доприносу да се ствар реши овако или онако, — не зна, шта су радили. Ја мислим, да је у интересу оних, који учествују у решавању а не говоре, који дакле не дају разлога свом тако или опако датом гласу, ја мислим да је у интересу њихном, да се зна, како су гласали, а тако исто да је у интересу њихних бирача, да знаду, како који њихов заступник ради.

Ја мислим дакле да је право и са стране оних који су гласали, а и у интересу избирача да се зна, како испуњавају дужност своју народни представници; на бирачи ако виде да представници њини другче раде, него што су се они надали да ће радити, онда кад су их бирали, тада ће се и они знати другче владати при будућем избору, а ако опет раде по њиховој жељи, како ће се онда сирам њих понашати кад дође ново бирање. А то није мало важно знати.

У осталом, пошто смо се при отпочињању нашег парламентарног живота у свачему угледали на стране и старе парламентарне земље, то вам могу казати, да где год бива гласање поименце, у свима парламентима, ставља се то у протокол за што је који посланик гласао, и свагда то после излази у новинама на јавност. Дакле немојте мислити да тражим нешто, што је неопредељено, што је против обичаја парламентарног. Не, него напротив тражећи ово ја идем на то, да наша радња

скупштинска буде сагласна са радњом осталих парламената напредних држава.

Секретар П. Келић: Ово је један предлог, који секретарство нити може примити ни не примити, већ о коме треба скупштина да реши. Међутим ово сад није на дневном реду. (Чује се: није, није).

Јов. Мариновић: Ја мислим да је баш на реду и у реду да обратим пажњу скупштине на једну празнину у опису наше радње, коју сам празнину приметио приликом читања протокола. Ја мислим да је то ред. И ономад је приликом читања протокола примећено да се не уписују у протокол сва имена предлагача каквог предлога, па је предлог да се уписују сви који буду на предлог потписани од скупштине усвојен. Ово је била једна празнина, а тако исто и ово је празнина, коју секретарство од прве године уставног и парламентарног живота до сад није опазило. Ономад се не рече да је оно предлог, а међу тим сад се удара на то да је ово предлог и да му није сада места. Ово није предлог такав да би морао доћи на дневни ред. Кад год се тиче саветовања, договарања, дотеривања наше унутрашње радње, наших протокола, ту не треба формалан предлог нити формално поступање. Јер, ја сам сад овде најавио моје посматрање како би могао бити бољи и тачнији протокол наше радње, а то је, јасно се увиђа, питање једно о нашем чисто унутрашњем раду, домаћем раду.

Милија Миловановић: Ја мислим кад се гласа поименце то се онда мора знати ко је за што гласао; а кад се гласа устајањем и седењем, онда се опет не зна за што је који гласао. С тога зашто да се једно бележи у протокол а друго да се не бележи? То не би било никако добро, па с тога није било ни нужно да се о томе говори, и није имало места том питању. (Жагор).

Потпредседник Грујић: Ја што се тиче питања целисходности, да ли би било добро да се забележи у протоколу како је ко поименце гласао, особито у том случају, кад су прозивани и лако се може забележити, — ја бих се ту пот-

пуно сложно са г. Марјановићем. (Чује се: слажемо се сви. Тако и треба да буде. Председник опомиње да не утичу говорнику у реч).

Молим, молим; ја мислим да скупштина ту само повлађује да се саглашава.... Ја бих се, велим, сложио са предлогом г. Марјановића, но само то бих сад предложио, да мало одложимо ову ствар, да се размислимо и да се договоримо и обавестимо. Има једна тачка у чл. 71. посл. реда, где се каже, (чита):

„У протоколу ће се записати само исход гласања, а не и гласање појединих посланика."

Сад може бити да би предлог и ово могли и помирити, ако би однели на случај чл. 69. где се опет каже како бива гласање устајањем и седењем, а да не однесемо на чл. 70. где се казује кад и како ће се гласати поименце. Но може се овоме одмах други разлог против ставити, па казати, пошто је претходно прописан чл. 69. т. ј. гласање устајањем и седењем, а за њим иде чл. 70. који говори о гласању поименце, па тек онда долази чл. 71., који наређује да се бележи у протоколу *само исход* гласања, а не и поименце „за" и „против", — то може се закључити да се овај пропис односи на све начине гласања; тако би се закључење могло извести.

Дакле због тога ја држим да је ово важан предлог, и да се је могло о њему говорити. Али само с тога, да би се мало боље размислили о овим поменутим прописима закона, ја бих молио да се мало одложи седница за један четврт сахата, или да се ова ствар остави и до друге седнице. (Чује се: врло добро).

Јов. Марјановић: Врло добро. Ја сам само сматрао за дужност напоменути и свратити пажњу скупштине на једну празнину, како ми се чини, — али из тога не излази да ово треба одмах решити. Нек се одложи за седницу, две — и више то неће шкодити ништа. (Вичу: да се одложи).

Потпредседник Грујић: Дакле, господо, ја мислим да се споразумемо, кад и г. Марјановић нема ништа против тога да се решење о овој ствари одложи. На сваки начин, добро је

да се споразумемо и размислимо да ли ћемо моћи то све направити што ту има без да чинимо нарочити предлог влади за измену. (Чује се: тако је. Врло добро). — Изволите, г. председниче, питајте!

Председник: Молим, господо, прима ли скупштина предлог г. потпредседника, с којим је сагласан и г. Марјановић, да се ово питање одложи. (Скупштина решава са: прима).

Потпредседник Грујић: То значи да се одложи те да се размислимо, па ће после то питање опет доћи пред нас да решимо овако или онако. (Чује се: тако је.)

Ја бих молио још за једну реч, — само молим да не сматрате да два пут говорим о протоколу.

Само у протоколу чини ми се да стоји онде, где је реч о подељености мнења у одбору законодавном о закону за збориште, како је скупштина усвојила предлог мањине, упутила га одбору да га одбор регулише. Није да предлог „*регулише*" него да се примљена допуна „*стилизира*" (Чује се: тако је; да се исправи).

Секретар Ђелић: Примам исправку.

М. Брачинац: Ја сам то хтео да кажем, да је ово, што захтева г. Марјановић да сад буде, било и на прошлим скупштинама, као што има примера, н. п. оно лане за г. Белимарковића кад је било гласање да ли је крив или није. Онда је све изашло како је ко гласао.

Потпредседник: тиме боље кад је већ упражњавано. Да се послужимо тиме после. (Чује се: то је свршено).

Председник: Сад молим вас да пређемо даље што има пре дневног реда. Јели протокол усвојен? (Бива). Читајте г. секретару.

Секретар М. Кујунџић (Чита):

Народној скупштини у Београду.

За ову трогодишњу периоду скупштинску, као повереник среза тамнавског, окр. ваљевског, на моју дужност посланичку дајем ову оставку, и молим скупштину народну, да је изволе примити и уважити.

Од моје стране да Бог даде, да народна скупштина изврши оно, што жели владалац Српски и његов народ.

Бог да живи Светлог Кнеза и народну скупштину и нека јој је срећан рад.

27. Јануара 1875. год., у Убу.

Покорни Ваш

бивши посланик народа
среза тамнавског округа
ваљевског

Ненад Михаиловић,

трговац из Борка.

Председник: Усваја ли скупштина ову оставку; или ће ко-год да говори? (Чује се: Усваја. Усваја).

Добро.

Изволите сад саслушати једно писмо од г. председника министарства, у име владе.

Секретар Кујунџић (Чита):

Господине председниче.

Ви сте изволели саопштити влади, да је народна скупштина решила, да се интерпелације, прочитане у њеним седницама до сада, изнесу од владе, да би их поштовано председништво могло сходно члану 50. закона о пословном реду упутити дотичним одборима на оцену.

Пошто се влада саветовала, у след вашега писма, она се налази побуђена изјавити председништву, да она не може одговарати на интерпелације, поднесене члановима бивших кабинета.

С' тога, ако господа посланици, који су бивше владе интерпелирали остају при својој жељи, да и садашњој влади по истим предметима питање управе, то нека изволе поново таква поднети садањој влади, која ће вазда бити готова одговарати на њих одмах, или ће замолити председништво, да по члану 50. пословног реда поступи.

Примите, господине, уверење мога поштовања

28 Јануара 1875 год., у Београду.

Председник министарског савета
министар унутрашњих дела

Д. Стефановић.

Господину Ђорђу Топузовићу, председнику народне скупштине.

(Чује се: врло добро. Шта?)

Председник: Ја мислим да скупштина ово има да прими к знању и ништа више. (Чује се: тако је.)

Милоја Миловановић: А молим вас, хоће ли се нама да поврате оне интерпелације, које смо предали бив. министрима, па да их упутимо овој влади садашњој! Или ћемо ми поново да их пишемо и предајемо?

Председник: Не ће се вратити. Но можете наново интерпелирати министра кога хоћете.

Милош Глишић: Дакле према томе разумели се овде да је ствар свршена што се тиче интерпелација, и да интерпелант почем оне тако остају, не може тражити на њих одговора од садањих министара?

Председник: Овде стоји да влада не може одговарати на интерпелације поднесене члановима бивших кабинета. Него. (Чита): „ако г. г. посланици, који су бивше владе интерпеловали, остају при својој жељи да и садањој влади по истим предметима питање управе, то нека изволе поново таква поднети садањој влади, која ће вазда бити готова одговарати на њих одмах, или ће замолити председништво да по чл. 50. пословног реда поступи."

Дакле можете опет интерпеловати па ће вам г. г. министри одговорити.

Милош Глишић: Ја мислим да управо сама влада треба да одговори, а не појединн министар лично. Ми смо управљали интерпелације на личност овог или оног, него на министра.

Потпредседник Грујић: Ја мислим да предмет интерпелације остаје увек, и о предмету интерпелације влада ће свакад казати или овако или онако, како нађе за нужно. Али овде није о томе реч. Н. пр. један министар учинио је нешто и због тога му је учињена интерпелација. Тај се министар измени и дошао други на његово место. Сад министар је министар и не разуме се да и овај други не може бити интерпелован. Не то се не разуме тако него овако. Предате су

онде интерпелације. Те интерпелације ми смо предали бившим министрима и сад се не зна куд су. Али паравно претпоставља се да сви, који су интерпелације те предали, они знају о чему су, они их знају, и имају сигурно од њих копије. Дакле ја мислим да те интерпелације могу сад који хоће поновити. Мислим, да о томе није нужно сад да пресуђујемо, да ли се може остати при датим интерпелацијама и тражити одговора; особито кад нова влада каже: дате су пређашњим министрима и ми не знамо шта је с њима, него, ако господа посланици остају при њима, нек учине о истим предметима нама питања, и ми ћемо их примити и шта имамо казати. Ја мислим дакле да би се ово могло примити. (Чује се: тако је.)

Милош Глишић: Овде ми изгледа као да се узима да су интерпеланти дали интерпелације на личност пређашњих министара, н. пр. на Чумића, на Каљевића, на овога и онога. Није тако, браћо, него ми смо дали интерпелације министрима да министар овај или онај одговори, дали смо их дакле на звање. Интерпелирани министар кад се променио и није више у том звању, онда његов заступник, сматрам, да је дужан да одговори, а он ако не може учинити то сам, нека се споразуме са његовим претходником министром како зна. Ја овде хоћу да одбијем овакву практику каква нам се представља, јер држим да би била врло штетна и опасна. Заиста то би било врло штетно за наше право интерпелисања кад би се завела пракгика да личност одговара а не положај. Ако се министар један променио нека одговори његов заступник. (Чује се: врло добро. Није. Жагор. Председник звони).

Јован Марковић: Мислим да је г. потпредседник врло добро разложио ствар. Само још и то је могао додати, да је ово ствар форме (Сима Милошевић: упропастиште нас!) То је једно формално питање и ништа се у ствари не губи. О чему је год ко интерпелисао пређашњег ког министра, може и садашње. Свака интерпелација стоји у посланиковој глави, онај, који је интерпелирао, он зна како је и шта је интерпелирао. Сваки може и сад да интерпелира; дакле и пошто је свака интерпелација изашла из главе једног посланика, он ће знати шта ће

поново интерпелисати. Нема дакле штете кад се правична интерпелација не може да нађе, ако је то јест онај, који је интерпелацију прамно исту затурио. Ако ко хоће нека сад дође с питањем овим министрима. Даке као што рекох то је чисто ствар форме, ништа се тим какво право посланика потире.

Потпредседник Грујић: Господо, ја ћу само зарад објашњења, а не зарад даљег доказивања да кажем две три речи. Са овим што ми сад, у оваквом случају, овако поступамо, ја не мислим да ми пресуђујемо за све случајеве у будуће како треба поступати. Сад у овом случају, знамо какви су догађаји ово изазвали, ми хоћемо овако да поступимо, т. ј. да дамо поново интерпелације, али тиме не пресуђујемо за даље. (Чује се: тако је. Ово је само за сад).

Председник: Молим вас, онај посланик, који је мало час казао: „упропастиште нас", ја бих молио да се јави који је.

Сима Милошевић: Ја сам казао то.

Председник: Ја вас опомињем да у будуће никад то не чините него претходно да питате реч и кажете шта имате, а не тек тако, иначе, господине, ја ћу принуђен бити замолити скупштину и тражити осуду од скупштине.

Сима Милошевић: Ја сам, г. председниче, казао за форме да нас оне упропастиште. Господин је говорио да су ово сад форме, а ја рекох да нас упропастиште — форме. То је оно.

Председник: Али молим ви не тражите реч. Опомињем вас немојте у будуће тако што радити, јер доста је било већ. (Жагор).

Милија Миловановић: Ја сам поставио питање могу ли узети моју интерпелацију, коју сам поднео, или не, — и ако то не може бити, онда ја остајем при њој и тражим да ми се на њу одговори. Ја сам је један пут дао и више је не ћу давати, јер тако може ићи у безконачност па опет да ми не дође одговор.

Потпредседник Грујић: Можете је узети натраг, само ако је нађемо. То је цела ствар. (смех). Ја мислим да је то довољно јасно казано од наше стране да више немате шта захтевати. Ако је нађемо, даћемо с драге воље. Сад има ли ту

неке неуредности код нас или не, узмите како хоћете, али тако је, да вам ја бар не могу за сад казати: даћемо вам или не. (Чује се: врло добро).

Илија Стојановић: Ја видим сада овде као што је говор, да садашња влада није у стању да одговори на оне интерпелације, које су предате пређашњој влади. Ово је сасвим нешто чудновато. Зар да министар један дође на столицу па да начини чуда а после кад се упита за одговор да се измакне и да каже не ћу да одговарам. Ја мислим да је министарство непобитно и не мењује се. Ако се променио министар Чумић, на његово је место одмах дошао други за министра. Мислим да су наше интерпелације тамо у канцеларији као и свака друга акта, па онај, који се мења са министарске столице, он треба да каже своме заступнику шта је радио и да му да сва акта. Ако то учинио није, нека се захтева да учини, јер акта сва треба да стоје у архиви а не да их носе кући. — Најпосле, нека нам врате интерпелације они који су их узели, ако њих ови министри не ће да зову и питају где су интерпелације, а не да наново сад пишемо. Зар ми овде бадава да седимо и да пишемо само интерпелације да се губе. (Жагор).

Потпредседник Грујић: Ја опет да објасним и опет ради објашњења молим вас немојте мој говор узети ружно. Ја се потпуно слажем са г. предговорником да је министар, министар и да то звање непрекидно траје ма да се личности мењају, и да се не гледа да ли то звање има Петар или Павле. Али, молим вас, господо, узмите то у призрење кад вам се каже: не знамо где су интерпелације. Тражићемо, и што год нађемо даћемо Ако коју не нађемо, да начинимо, господо, другу нову.

Илија Стојановић: Ми знамо како је било. Каже се: мења се на министарски сто. Сваки министар узео је своју интерпелацију, дакле сад треба да је да.

Михаило Јеремић: Ја што се мене тиче не бих улазио у ову ствар, него само то бих желео да нам се те интерпелације врате што смо предали бившим министрима. Јер, могуће је што се тиче мене, да ћу се ја са садањим г. Министром и онако лично разговорити и обавестити о ономе, што сам питао, па да не ћу ни интерпеловати. Него бих желео само да ми се врати интерпелација. Смешно ми изгледа оно, што се каже, да се не зна хоће ли се интерпелације наћи. Ја не могу да знам, како се може да изгуби интерпелација тек тако лако. Ако то може да буде, онда може сваки акт одавде да се изгуби, па може да се погубе и оне интерпелације, које наново будемо дали, то би била жалосна ствар овде. Онда што да интерпелирамо и која нам вајда. (Чује се: тако је. Жагор. Посланици почињу излазити из клупа).

Председник: (Звони) хоћете ли мало одмора? (Хоћемо). Е хајте мало па ћемо мало доцније наставити даље. Договорите се и споразумите, ако што имате.

После Одмора.

Председник: — Господо, изволте саслушати, како се председништво са владом споразумело о питању интерпелације, о којима се говорило. Изволте саслушати господина потпредседника, који ће вам прочитати, како смо се споразумели.

Потпредседник: — (Чита.), Зарад олакшице посла између председништва скупштинског, владе и одбора, влада и председништво скупштинско споразумни су, да се за сад прво потписати интерпеланти само изјасне председништву скупштинском: остају ли или не при интерпелацији, и онда ће се у смислу закључења скупштинског и писма председника министарства поступити по закону". То значи: предаће се одбору. Ми вас дакле молимо, да усвојите ово, и са тим је свршена ствар. Овако ми налазимо да је добро. (Чује се: врло добро).

Ђ. Ђоровић: — Ја остајем при мојој интерпелацији.

Потпредседник: — На добро, могу се одмах забележити имена свију оних, који остају при својој интерпелацији. Дакле остаје још Милош Глишић, Недић, Јуришић, Петар Ђуричковић, Милија Миловановић, Танасије Миловановић, Михајило Јеремић, Петар Стевановић, Срета Поповић и Мата Прокић. Дакле да објавим (Чита имена свију оних) Има ли још кога?

Јован Мариновић: — Ја мислим да, ко није сада казао, не може тиме спречен бити, да други пут не каже.

Михајло Лазаревић: — Ја мислим, да није никоме с тиме право спречено да може казати и сутра, да ли при својој интерпелацији остаје.

Председник: — Разуме се да није. Сад молим вас прелазимо на извештај одбора законодавног, молим дакле г. известиоца нека дође.

Н. Крстић: — Имам да пријавим скупштини, да се не може читати јуче објављени извештај о предлогу законских измена о регрутацији. Кад је извештај био у одбору, да се одборници потпишу, појавила су се различна мишљења, па је с тога требало ново споразумљење са г. Министром. Према овоме не може бити претрес о ономе, што је објављено због тога, што се до потребног споразумљења није могло доћи.

Друго је било јуче закључено, да се у одбор врати ради стилизације предлог, да се закону о стрелиштима дода пета тачка. Но ја нисам добио од господе секретара дотични предлог у руке и по томе се није ни могло ништа радити у одбору. (Чује се: има других одбора, па нека они читају свој извештај)

Аксен. Ковачевић: Господин председниче, ја молим за једно питање. Мене су 23. пуномоћника од доста општина из више крајева Србије замолили, да узмем једну њину молбу о укинућу сеоских дућана, па да предам председништву, да оно даде финанцијском одбору при оцени и решавању тога питања, јер ту има врло добрих и важних предлога као што сам ја и дао, а ви нисте је изволели предати, него сте прешли на дневни ред, за то молим да се то исправи.

Председник: Добро, ми ћемо ову вашу молбу присајузити оним другим молбама, па ће одбор донети о томе своје решење, јер о овој ствари ће сва три одбора решавати.

Молим, г. известиоче за молбе и жалбе, имате ли из вашег одбора штогод?

Известилац Ничић: Има.

Председник: Изволте доћи на своје место и прочитати.

Известилац Ничић. — (Чита). Милош Милошевић жали се на касацијони суд, што га је не праведно осудио на плаћање 100. дук. јемственог дуга.

Одборско мишљење:

Пошто је ово судска ствар, а иначе нема никаквих доказа за овај навод, то да се ова жалба по чл. 54. и 110. устава и тач. 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Одборници и кметови општине опаљеничке и кушићеске у окр. ужичком моле скупштину, да дозволи да се дело кривице попа Матије Поповића из Јованчевића, на ново изиђи и пресуди, јер је, вели, овај скуђен на 20. год. робије, на правди бога.

Одборско мнење:

Пошто су ове ствари судске, за које није надлежна народна скупштина, по чл. 7. 54. и 110. устава, да се то тражење одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Никола Марковић из Београда, бивши поштар, моли да му се да повишица пензије, јер вели да му је ова мала па не може да живи.

Одбора мнење:

О пензији постоји закон, за то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Матија Милутиновић из Шапца, жали се скупштини против кафана и тражи да се ограниче, и да по кафанама не примају госте.

Одбора мнење:

Пошто закон о кафанама и механама постоји, то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Стојан Обрадовић, пензионер из Шапца, предлаже, да се подели свештенство у класе, и наводи узроке за то.

Одбора мнење:

Пошто ова молба садржи предлог, а предлоге могу чинити само посланици, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Ђорђе Зајић, практикант начелништва ужичког, одустаје од жалбе, коју је поднео био притиву бившег министра унутрашњих дела, Радивоја Милојковића.

Одбора мнење:

Да се пређе на дневни ред. (Бива).

Старешине друштва ковачког и браварског из Шапца, моле скупштину, да се повиси ћумручина на њихове еспапе.

Одбора мнење:

Да се одбаци и пређе на дневни ред, пошто њихово тражење изгледа као предлог, а предлоге могу само поједини посланици чинити. (Бива).

Илија Прокић: Ја бих пре то предао надлежном министру, да му послужи као материјал. (Чује се: врло добро, требало би и оно за попове).

Драг. Рајовић: То је целисходније, а тако исто и она за попове.

Председник: Молим нека се скупштина изјасни, да ли жели да се пређе на дневни ред, или да се преда надлежном министру да му служи као материјал.

Милош Глишић: Ја бих био заиста мишљења, као што напомену г. Рајовић, да се даде надлежном министру по томе, што ми сви идемо на то, да нема ни једног лица, коме се не би помогло нашим законима. На томе се сад нешто ради, па ће ваљда бити овде штогод, што ће служити за материјал.

Председник: Почем има предлог о томе на скупштини, то држим да се пређе на дневни ред, јер је ово ствар, која се не може узети као предлог.

Драгомир Рајовић: Ја опет хоћу да сиђем на то питање. Ја држим да се јако греши противу тога. Најнадлежнији су они да представљају, које то тиште; има ту дата, која могу бити за закон.

Ту се читав сталеж жали, и за то, то треба да се сајузи оном предлогу, који је пре поднешен, и то ће бити као помоћ за развијање онога предлога. Ја мислим да је то целисходније и не знам управо због чега је то одбачено.

Председник: Молим вас то већ долази у заштитну ћумручину, а таквих предлога већ има, (чује се: али ми то не знамо) и ако се дође до тога, да се ти предлози одбаце, за то што нису регулисани, онда ће се посланици сложити те други бољи поднети. Ако ми почнемо да све ове жалбе испитујемо, онда нашим радом не ћемо никад до правог и стварног рада доћи.

Ђ. Ђоровић: Ја мислим, да те жалбе треба дати ономе одбору, који већ на томе ради.

Илија Стојановић: Ја се слажем са г. Рајовићем, да се упути одбору и да се присајузи ономе предлогу, који је већ поднешен, да би онај одбор имао већег материјала за решење тога предлога.

А. Ковачевић: Ја мислим, да би овим дошли до одступања од закона, а пошто немамо никакве нужде и потребе да одступамо од закона, онда зашто да узимамо предлоге појединих лица и подносимо влади, када је у закону јасно казано ко може подносити предлоге. Дакле одступање без нужде од закона, и дангуба око тога није добра, па због тога предлажем, да се пређе на дневни ред.

К. Антула: Ја се потпуно саглашавам са г. Ковачевићем, и велим да треба по закону поступити. Но у овој важној ствари што ће се прикупити разна мнења, не ће с згорега бити, да се преда дотичном одбору, јер ће одбор имати већи материјал. Ту ствар сматрам, господо, за врло важну, па за то немојмо је тако олако узимати, него што год нам се изнесе, да дамо одбору, па да са тако прикупљеним материјалом своје мишљење донесемо. То је материјал, који ће служити на корист и постижење онога, што се жели, што се хоће и што треба да буде.

Цветко Јездић: Поред разлога које је г. Антула разложио, ја имам да кажем то: да скупштина кад постоји о чему предлог посланички, има право по чл. 103. тач. 3. пословника, да упућује сличне молбе или жалбе дотичном одбору, да их има у виду при саветовању о другим предлозима, дакле кад већ и у овој ствари постоји предлог посланички, онда према напоменутом члану пословника треба ова молба да се упути дотичном одбору.

Известилац Нинчић: Ја налазим за нужно, да обратим пажњу скупштине на чл. 87. пословника. Да је решено, да се преда влади на оцену, ми би морали најпре саслушати владиног повереника, јер се у истом члану каже, да кад одбор нађе, да треба препоручити призрењу владе, онда се мора саслушати владин повереник. Дакле ако би то било мишљење скуп-

штинско, а да не остане ово мнење одборско, да се пређе на дневни ред, него да се преда влади на оцену, онда би требало да остане предлог код нас, т. ј. да се врати одбору, да се саслуша и владин повереник, па онда да донесемо закључак.

Илија Стојановић: Ја обраћам пажњу народне скупштине на прекључераши закључак њен, да је решила, да се оне 33. жалбе предаду одбору; ово је једна нета ствар, на с' тога се може и то дати одбору. Дакле нека и за ово реши скупштина као и за оно.

Председник: Молим вас, гледајте да не доносимо такво решење, које ће бити противно закону, и које ће бити у противловљу са оним, што смо пређе решили. Ако би сад хтели да усвојимо то, да и приватна лица могу предлоге стварати, и подносити одбору на решавање, то би ми требали да донесемо закључак, да се то узакони и то би важило за идућу скупштину, која би то имала да реши, а не за ову, пошто нам је још мало времена остало. Ја мислим да је тако добро, иначе би погрешили противу закона.

А. Ковачевић: Пре свега, господо, кад се дође до такве дебате, требало би да скупштина нште да се прочитају акта о томе, а овако људи не знају шта се хоће и толико се дебатују. Кад би се то прочитало, онда би се просто поступило по чл. 103. пословника; ту би се видело о чему је говор има ли што год у ствари и преди ли, да се даде влади на оцену или одбору, или пређе на дневни ред.

Известилац Ничић: Ако се не усвоји ово решење одборско, онда се мора вратити одбору, да се саслуша владин повереник.

Председник: Ја мислим да је довољно испрпљен говор о томе. Сад нека скупштина каже усваја ли мишлење одбора, или је против његовог мишлења. Дакле ко усваја мишлење одбора, тај нек седи, а ко је противан, нека устане (чује се: већина седи). Дакле усваја се мишлење одбара, јер већина седи.

Известилац Ничић (Чита даље).

Јован Бошковић из Лознице, јавља, да му је начелство округа подринског саопштило претње министра унутраш. дела,

да је народна скупштина уважила његов избор за посланика. Уз то јавља и то, да ни после овог саопштења не може одмах доћи у скупштину што га начелство још у притвору држи.

С тога благодарећи народној скупштини на законом решењу, моли да скупштина изнште акта од начелства те да увиди како је на правди бога ухапшен.

Мишљења су овде подељена. Има већина и мањина. Пре него што прочитам мнење већине треба да кажем, да смо се у главноме раздвојили у томе, што је већина одборска држала, да има једну жалбу пред собом о чему треба одма да донесе свој закључак, необзирући се шта је и шта није рађено по томе раније, т. ј. о долажењу жалиочевом у скупштину, и т. д. док мањина одбора држи, да не треба о овој ствари решавати донде, док се не добије одговор од министра, услед писма председништва скупштинског. С тога ћу ја сад да прочитам мишљење мањине.

Одвојено мнење одборске мањине.

Скупштина је раније решила, да је избор посланика за срез јадрански законит, скупштина је даље решила и писала господину министру унутрашњих дела, да учини могућним, да посланик за срез јадрански окр. подринског, г. Јован Бошковић, дође у скупштину. На како по овом закључењу скупштинском посланик Бошковић дошао није, нит је од стране владе шта одговорено, то мањина одборска држи, да се по овој молби г. Бошковића ништа пре чинити неможе, док министар унутрашњих дела не одговори скупштини, да ли је и шта по горњем скупштинском закључењу радио, да Бошковић на скупштину дође.

28. Јануара 1875. год., у Београду.

Председник одбора за молбе и жалбе.
Марко А. Лазаревић.

Чланови:
Аксентије Ковачевић.
Алекса Здравковић.
Михаил Смиљанић.

То је мишљење мањине одборске у којој су били Марко Лазаревић, Аксентије Ковачевић, Алекса Здравковић, Михајло Смиљанић.

(За овим чита мнење одборске већине).

Рађено у одбору за молбе и жалбе 27. Јануара 1875. год. у Београду.

Јован Бошковић из Лознице, депешом од 20. овог месеца, благодарећи скупштини на законом решењу о његовом избору, јавља у једно, да је у затвору код начелства подринског, због чега не може да дође у скупштину. У след тога моли: да скупштина изиште акта од начелства и увери се како је затворен на правди Бога. Цењећи ову жалбу и тражење којим се Бошковић обраћа скупштини *као народни посланик*, већина одбора за молбе и жалбе налази:

Имајући уверења из ранијх акта о избору јадранском, да је жалиоц стављен у притвор пр[е] него што је изабран за посланика, дакле не као посланик већ као сваки други обичан грађанин, не може према њему да вреди чл. 72. устава, због чега се и скупштина према члановима 73. и 74. устава *не може* упуштати у оцењивање: има ли места притвору или не, може ли се над њим отпочињати истрага, или не.

Према томе, одбор овај у већини цени, да је ово жалба против власти, каку би могао поднети скупштини и сваки други грађанин, а такве жалбе тек онда се могу узети у призрење и оцену, кад би се доказивало да су биле пред надлежним министром. Па како жалиоц не подноси таквих доказа, то одбор овај у већини *мнења је*:

Да се ова жалба на основу тачке 7. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред.

Према томе већина одборска цени, да је то жалба противу власти, каквy би могао подносити скупштини, и сваки други грађанин, а таква би се жалба могла онда само узети у оцену, кад би се доказало да је била пред надлежним министром. Но пошто то није испуњено овде, мнење је већине одборске да се ова жалба одбаци и пређе на дневни ред.

У тој су већини: Арон Ничић, Велко Јаковљевић, Цветко Јездић, Младен Милијановић и Алекса Поповић.

Рака Кукић: — Ја како би изгледало оно пређашње решење скупштинско према овоме што се сада ради?

Председник: — Молим, г. Кукићу, ја вас нисам разумео, говорите јасније шта имате.

Рака Кукић: — Питам овде, како би изгледало оно пређашње скупштинско решење, онда би требало и оно да падне.

Председник: — Ако решење нема законог смисла, не ће се по њему ни радити.

Овде је одбор подељен у двоје: већину и мањину, мањина је да се ништа по овој жалби не чини, а већина да се изиште одговор од министра, скупштина сад има да донесе решење за већину, или за мањину. Има ли ко да говори о томе?

А. Ковачевић: — Молим, ја хоћу да прочитам одвојено мнење одборске мањине, хоћу да га објасним, јер то мени припада као одборнику, пошто сам и ја у мањини (чује се: врло добро, тако и треба).

Председник: — Хоћете ли оно друго да саслушате? (вичу: не ћемо, доста смо га једанпут слушали). Жели ли ко да говори о овоме?

Велко Јаковљевић: — Ја желим. Ја држим, господо, да скупштина није надлежна, да позива Бошковића у скупштину, према чл. 110. устава. У чл. 110. устава стоји: никаква државна власт, ни законодавна ни управна, не може вршити судске послове, нити опет судови могу вршити законодавну или управну власт. Ми кад бн се у то упустили, да решавамо, да ли је он крив или није, што је згрешио као приватно лице, онда би скупштина згрешила, јер би узела на се судску власт, а то она не сме чинити. Што је Бошковић због ове кривице дат под суд, касација је власт то решење одобрила, а по закону, кад се ко под суд да, он се назад места овога никуда удаљавати не сме, без одобрења судског, а кад би се скупштина у то умешала, она би се мешала у власт судску, што, као што рекох, не сме да буде. Сем тога Бошковић је ухапшен још 29.-ог, а избор је свршен 4.-ог Јануара, дакле пре

5. дана он је ухапшен. Он је као приватно лице ухапшен за приватно злочино дело, а то не знам шта може бити горе, него кад промену владе и династије хоће, па да постане „Република“ (жагор, ларма, вичу: није истина, седи).

Молим, да ми се не утиче нико у реч, још нисам изговорио.

Он је велим за то злочинство ухапшен. После тога у чл. 72. устава стоји: чланови скупштине, пет дана пре него што се отвори скупштина и за све време трајања њеног, не могу бити затворени, нити предати суду, осим по прописима следећа два члана. Па шта отуда следује? Следује то, да кад се и посланик ухапси, да ми немамо права да га позивамо у скупштину, баш и да је проглашен за посланика, јер би то била противзаконитост.

Ја сам дакле за то, да се Бошковић никако не позива у скупштину док му судови не пресуде, и да се скупштина у то никако не меша. После тога у скупштини није никако било питање хоће ли се Бошковић пустити из апса и доћи у скупштину, и ја молим да се стави питање то: је ли било питање о томе. Питање је било само о томе је ли избор законит или не, а никако и то да се он пусти из апсе и да дође у скупштину. (Жагор; велика вика).

Мијајло Јеремић: — Ја не делим мишљење предговорника у овој ствари. Мени је управо за чудо то, кад смо у почетку казали да је Бошковића законит избор, и да је о томе дебата била, и да је по закону казано, да то, што је он у притвору полицијском, да то, велим, не смета њему да буде посланик.

Друго, што је донешено решење од скупштине да је он посланик и да може доћи у скупштину.

Многи од нас излазе па кажу, да је то ствар судска. Ја тако не разумем, господо. Ми се не мешамо у судске ствари.

Даље гледајући на наш закон и устав чл. 4., који каже: да скупштина са владом може законе доносити, и члан 5., који каже: ако краљ потврди скупштинско решење то остаје као закон. Имајући дакле све ово у обзир, према свима околностима, ако хоће влада да пристане и ако скупштина донесе таково решење, ја држим да то мора бити закон.

Ја држим по мом мишљењу, да мора доћи у скупштину па према закону, члану 73. или 74., требале би га саме судске власти, само ако им је крив, од скупштине захтевати, пак би она имала да решава о томе, да ли да га пада или не. Ја мислим према свему овоме да је он посланик и да би требало да дође у скупштину, а после скупштина има да реши да ли да га на захтевање даде власти или да га не да.

Министар Председник: — Господо! Ја мислим да би било излишан даљи говор о томе, пошто је поступљено против изнесених чланова у пословном реду.

Овде је одбор пропустио да позове министра, да га саслуша о овој ствари, и пошто је то пропустио, ја бих желео, да се то врати одбору, да он своју дужност испуни. (Чује се: врло добро).

Председник: — Дакле о овоме нема више говора донде, док се влада не споразуме са одбором.

Известилац Ничић (Чита даље).

Молбу неколико грађана из велике Митровице, који моле да се срез мачвански подели на два среза, на један срез да буде са канцеларијом у великој Митровици, као пограничној варошици.

Одборско мнење.

Пошто спада у круг владине власти, то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Рибари из Београда жале се народној скупштини, како их финанцијери Аустро-угарски нападају на пола Саве и Дунава, рибу им са чамцем отимљу и то све после у Панчеву продају, а кад се успротиве да их и убију, с тога моле, да се томе стане на пут.

Одборско мнење:

Пошто ова молба садржи као неки предлог и пошто за ово нема никакве доказе, то да се жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Павле Ђорђевић из Хасан-пашине Паланке, моли народну скупштину, да она до бољих година задржи од продаје његову воденицу на реци Јасеници, која је прељо много већу вредност имала.

Одборско мнење:

По чл. 104. и 110. устава, скупштина није за ово надлежна кад закон о томе постоји и мисли је, да се ово одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Марко Обрадовић из Ивањице, жали се скупштини како је од турака страдао, не себе ради него ради браће, која су под турским игом и моли је, да му помогне у његовом бедном стању. О овоме се може скупштина уверити од Петра Поповића народног посланика.

Одборско мишљење:

Кад не подноси никакве стварне доказе, који би ове наводе обистинили и пошто није било пред надлежним министром, то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Петар Стевановић: — Та његова жалба, била је дата влади на оцену, па да ли је што по томе рађено, или није, ја не знам. Заиста овај човек заслужује да му се помогне, он чува патролу, а има му 60. и више година. Најпре му је била нека помоћ дата, па после му је заустављена, не знам због чега је то учињено.

Председник: — Да се пређе на дневни ред.

Известилац Ничић: — (Чита даље).

Практиканти начелства окр. Ужичког, моле да им се повиси плата.

Одборско мнење:

Да се по т. 8., чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред, пошто спада у круг владине власти. (Бива).

Молбу неке жене Стеване Трифуновића, удове из Суботице, која се жали противу капетана што је овај продавајући имање њеног сина, продао и њено, па сад нема откуд да се издржава.

Одборско мнење:

Кад није било пред надлежним министром, да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Трговци из варошице Обреновца моле да се изједначе са другима и да могу продавати пиће на 10. ока, као што и други могу.

Одборско мишљење:

Ово је предлог, а предлоге могу чинити само посланици, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Крста Николајевић правозаступник из Пожаревца, жали се на решење министра унутрашњих дела, што је одобрио пресуду началства окр. пожаревачког, којом је жалилац осуђен, за неке своје речи: „Изиграва и омаловажава.“

Одбора мнење:

Решење министра унутрашњих дела умесно је, и потоме да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Илија Протић: — Ја држим да није решење министрово умесно, јер те речи „омаловажава и изиграва“ не односе се на власт, него на њега самог.

Ђ. Ђоровић: — Да се прочита, па да се види, је ли решење министрово умесно или није.

Известилац Ничић: — Је ли већина за то, да се жалба и решење министрово прочита. (Јесте).

(Чита жалбу).

Народној Скупштини.

Г. Ранко Алимпић, док је био начелник округни у Пожаревцу, осуђен је на 15. талира новчане казне, што сам у жалби управљеној на г. министра унутрашњих дела, због збацања са одборништва казао: *да ме тај поступак начелништва изиграва и омаловажава у грађанству*, који мој израз узео је г. Ранко, да је опорочавање власти.

Против те осуде г. Ранкове жалио сам се г. министру унутрашњих дела, и овај ме одбио под ./. решењем.

Пошто је јасно, да речи моје у жалби употребљене, нису никако опорочавање, него је њима казано, какве је последице за мене имао поступак власти, која ме због сродства, са одборништва збацила, пошто сам два месеца као заклет радио, и пошто се зна, како је човеку невином криво, кад се и најмање казни: то се по члановима 100. и 101. закона о пословном реду у народној скупштини жалим народној скупштини против г. Ранка Алимпића, и бившег министра унутра-

шних дела, г. Јакова Туцаковића, и молим, да се по члану 103. истог закона изиште дотична акта од начелништва пожаревачког и министарства унутрашњих дела, која кад се прочитају биће се, да нити је било, нити може бити у реду, да се овако за бан-бадава казнимо, — на према томе очекујем, да се наречена казна обори и мени врати положених 15. талира.

Не нађох да треба државном савету да се жалим, јер по члану 55. закона о пословном реду у државном савету, ово није административан спор, кад је начелнику и министру остављено законом, да оцене и реше ствар, а они су противно стању ствари и здраву разуму решили, да сам крив, а крив нисам.

13. Новембра 1873. г. Пожаревац.

Крста Николајевић
јавни правозаступник

За тим чита решење министра унутрашњих дела.

Г. Крста Николајевић, јавни правозаступник из Пожаревца, жалио се министру унутрашњих дела на пресуду начелства округа пожаревачког од 2. Априла тек. године, № 5417, којом је осуђен на казну, што је у жалби, коју је дао министру против поступка истога начелства у томе, што је наредило, те је због сродства разрешен од дужности одборника општинског, казао да га начелство својим поступком изиграва и омаловажава.

Жалиоц вели, да у овим речима нема, и да не може бити кажњивог дела, по томе још мање, што он није, вели, у жалби казао, да је начелство намерно пошло на то, него да је из поступка начелства произишло такво следство, да је он изигран и омаловажен.

Жалећи се овако, молио је министра за задовољење.

Поводом ове жалбе, министар је размотрио акта и пресуду, о којој је овде реч, па је нашао, да је иста пресуда умесна за то, што се из израза, изложених у жалби жалиоца од 5. Децембра прошле године уноша не само увреда, но и намера, да се начелство увреди.

О томе министар извештава жалиоца с тим, да му не може дати задовољења.

№ 4504. 2. Јуна 1873. год., у Београду

министар унутрашњих дела,
(М. П.) **Јаков Туцаковић**

Илија Протић: — Ни један од нас до данас није добио задовољења, које год био кажњен, па није никакво чудо што и он сада није добио.

Илија Стојановић: — Из тужбе жалитеља види се, да је осуђен за то што је увредно начелство. Нико не може бити сам себи судија, он је увредно начелништво и оно га није требало да узима на одговор, требало га је дати другом суду на осуду, но пошто то није учињено, оно га је судило и потоме је само себи судило.

Председник: — Не могу да мислим, г. посланиче, да га не може начелништво судити и да га не може узети на одговор ако је што погрешно.

А. Ковачевић: — Овде жалиоц говори једно а г. министар друго. Жалиоц не подноси никакве доказе, из којих би се очевидна неправда обелоданила. Сад би ми ушли у дебату о једној нејасној ствари, где нема никаквих доказа, па да тумачимо речи жалиоца и министра, а то нема никаква смисла, него пошто он не подноси никаква доказа, то би се ми упустили у једну просту дебату, која не вреди ни четири крпене паре.

Председник: — Је ли већина скупштине да се пређе на дневни ред? (Јесте).

Известилац Ничић — (Чита даље):

Крста Николајевић правозаступник из Пожеревца, жали се против председника суда окр. пожаревачког што га је осудио уједанпут на две повчане казне, два и четири талира, за непристојно понашање у суду.

Одборско мнење:

Да се пређе на дневни ред, јер се не види да је било пред надлежним министром (Бива).

Тома Павловић тежак из Топонице, среза и округа пожаревачког, моли народну скупштину, да се или натера његова жена на заједничко живљење с' њиме или да га од ње разведе.

Одборско мишљење.

Да се ова одбаци по т. 8. чл. 101. пословника и пређе на дневни ред, јер ово спада у круг духовних судова. (Бива).

Атанасије Вучковић, професор гимназијске реалке из Ваљева, наводећи како је на московском универзитету изучио „хемијску технологију" моли да му се дадне 2—3000. дуката, да отвори какву фабричку радњу.

Одборско мнење:

Пошто постоји закон о потпомагању индустријски предузећа, по чему није се молиоц пре свега обраћао влади, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Ђ. Ђоровић: — То нека иде влади на оцену, јер је то неки мајстор, који је нама врло потребан.

Известилац Ивачић: Одбор је мнења, да се пређе на дневни ред, је ли и скупштина тога мнења? (Бива).

(Чита даље):

Светолик Бошковић из Лозница, жали се противу начелништва окр. подрињског, што га не пуштају код оца, да му дадне упутства у трговини, сем тога не ће да пусти ни друге трговце, који с њиме трговачког посла имају.

Одборско мнење:

Ова жалба није била пред надлежним министром, с тога да се на основу чл. 101. т. 7. пословног реда одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Сава Ковачевић шпекулант, одустаје од тужбе, коју је поднео противу министра унутрашњих дела.

Одборска одлука:

Да се пређе на дневни ред.

Никола Ђорђевић бакалин из Београда, жали се противу одбора општине београдске, управе вароши Београда и решења министра унутрашњих дела, што му није допуштено да управљава механску радњу у једној згради у Палилули.

Одбора мнење:

Пошто се жалиоц обраћао министру и од њега добио решење, то да се пређе на дневни ред, и жалба одбаци. (Бива)

Више сељана среза јадранског, окр. подрињског, жале се, што је г. Радовић одређен од министра да заступа среског начелника кад је аванзовао за помоћника начелства јагодинског, због чега се плаше, да ће бити слободан избор, који се има учинити.

Одбора мнење:

Избор је свршен, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Председник: Господо! Посланик, Милосав Трифунац, био је поднео своју оставку, али у след договора његовог са другима узео ју је натраг, и жели сада коју реч да проговори. (Чује се: врло добро, да чујемо).

Милосав Трифунац: Ја молим да ме саслушате.

Ја сам се нашао јуче као човек у ватри, кад је била дебата за г. Јову Илијћа, и кад се његова останка уважила, ја сам се тако исто решио и јавио г. г. министрима, и тако сам поднео оставку. Но почем г. председник није у време скупштини јавио, а више моји другова дошли су код мене и тако смо се договорили да примим оставку натраг. И Његова Светлост је за то дознала, па сам морао и тамо да одем и Његова Светлост није била ништа против тога, него је само показала да ће му бити жао ако не би примио оставку натраг. Ја сам сад узео оставку натраг, али само молим да се сложимо и један другоме у реч не утичемо, (жагор, смеј), јер ако почнемо тако онда не ћемо ући у прави рад за дуго и дуго. Ми ако не слушамо пословни ред 28-ог члана, који каже: кад један говори а сви други слушају (жагор велики, ларма, ништа се не чује). Ја ви кажем да ако тако почнемо радити да нећемо доћи до правог пута, (жагор, вичу: доста је, хоћемо да ручамо). Не ће се моћи да ради опште-народни посао. Ви то што чините, дижете се кад који хоће и не питате председника, ви то сигурно чините што вам није познат ред како то иде, а мени је већ ово 11-та скупштина, па мислим да је мени

боље познат тај ред. (Смеј, велики жагор). За то браћо..... (Сви устали да иду. Жагор).

Председник: Господо! Састанак је данашњи свршен. Дневни ред објавићемо сутра по подне, а сутра пре подне не ће бити седнице због празника.

Састанак је овај трајао до $12^1/_2$ часова

САСТАНАК XX.

31. Јануара 1875. год., у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у $9^3/_4$ сахата пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује. (Чује се: нема Др. Рајевића и Јове Кремановића).

Изволте саслушати читање протокола прошлог састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол XIX састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола?

Молим вас, г. Адаме. Ја кад сам позвао г. Милошевића, посланика, ја сам му казао, да претходно тражи реч па да му се нста да, а не без тога да изађе с говором. (Секретар Адам прими исправку).

Ник. Крстић: У протоколу има једна празнина, и једна неисправност. Празнина је у томе, што сам ја споменуо, да не може доћи у претрес закон о зборштима због тога, што ми господа секретари нису дали у време тај предлог, да би се могло у одбору што треба свршити; а неисправност је у томе што се каже, да сам ја као *известилац одбора* споменуо, да не може да дође на претрес предлог закона о зборштима. Ја сам то казао, као *председник* тога одбора, а не као известилац, јер ће известилац за тај предлог бити г. Стојан Марковић. То је мала ствар, али само ради исправности.

Јован Мариновић: Мени се чини, да је моја мисао много јаче и друкчије изражена у протоколу, него што је била. Овде, где је секретар мени споран, да не може бити претрес, кад

сам говорио о гласању поименце, — каже се тамо, чини ми се, да сам ја казао, да ја имам право тражити, да се то реши, а ја сам на против казао, да имам право чинити примедбе и пажњу скупштине обратити. У протоколу се дакле вели, да сам ја казао, да имам право тражити да се реши. А ја то нисам могао казати. Ја сам само обратио пажњу скупштине, а шта ће скупштина радити, да ли да реши или не, то нисам захтевао. Дакле чини ми се да је тамо јачи значај моме говору и мојој мисли придат, него што је у ствари било. (Секретар Богосављевић прима исправку).

Цветко Јездић: Ја сам казао, кад постоје у скупштини предлози посланички о томе, да скупштина има право и ову молбу упутити дотичном одбору, да је има у виду; а тамо стоји записано, да сам рекао, да се посланички предлог упути одбору. То се само по себи разуме, да скупштина посланичке предлоге упућује одборима.

(Секретар Богосављевић прима исправку).

Председник: Има ли још ко шта да примети? (Туте). Дакле усваја ли се протокол. (Бива).

Имамо сад неколико жалби и молби, које су скупштини дошле, изволте саслушати да их г. секретар прочита.

Секретар Кујунџић чита ове жалбе и молбе:

Јованча Стефановић кројач из Београда, каже: да се је и прошлој скупштини жалио противу оних лица из министарства намесништва књажевог достојанства, која су га без пута и закона, на срамоту нашег устава и на тугу и жалост сваког самосталног човека, прогнали из наше земље, и тиме упропастили га и пред светом потресли његов глас и љагу на његово име нанели, па каже, да није добио никака задовољења и за то моли народну скупштину да му даде задовољења.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Јулијана Павловића, бив. васпитатељка из Крушевца, моли народну скупштину, да јој се поврати служба, која јој је незаконитим путем г. министром просвете одузета.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Јеврем Тодоровић, тежак из Маскара у окр. јагодинском, моли народну скупштину да задржи продају имања молиочева,

која је одређена на дан 13. Фебруара т. г. за разне дугове. Ка овоме додаје и један прилог.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Сава Јовановић, шустер из Београда, моли народну скупштину да му поврати службу, коју је имао у градској радионици, или ако не то, оно да га награде за проказане злоупотребе, које је он пронашао у шивари. Каже да га је г. министар, кад га је за то молио, одбио.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Аксентије Богдановић и Срећко М. Васић овд., моле народну скупштину да одобри влади, да им може позајмити 3000. дук. ц. на подизање фабрике за израду поље-привредних алата и кажу да су се они у страној земљи спремили за ту израду, па желе да тиме нашој земљи помогну.

(Упућује се одбору финансијском).

Јелена, жена Саве Бојовића, прала општинска, код Косте Кнежевића овд., каже, да је њен муж Сава без одобрења њезина њену кућу продао и са новцима у свет тумарнуо. Моли народну скупштину да јој мужа пронађе и да продају куће уништи. Кад је власт за задовољење молила одбијена је.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Јован Петровић, тежак из Станака среза и округа крушевачког, моли скупштину, да му продужи рок плаћању дуга штедионици крушевачкој, јер вели, сада ће му се имање у бесцење продати, па ће са чељадма пропасти.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Марија, жена Петра Стојановића, чиновника управе фондова, из Београда, на ново се жали скупштини, противу већине касационих судија због учињене јој штете што су противу закона решењем својим одбили је од признатог и доказаног њеног права поч. г. Стевану Магазиновићу, бив. у пензији саветнику. Моли народну скупштину да при решавању тога дела има у виду и ову молбу.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Антоније Пићифоровић, бив. правитељ. надзорник у Мајданеку, из Београда, жали се народној скупштини противу

извесних личности, што су га год. 1867. из земље наше у Аустро-Угарску, без икакве кривице протерали и штету му учинили. Моли скупштину да ствар ову потанко испита, и по том даде му задовољење.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Пулхерија, жена Настаса Николића, кафеџије из Београда, моли народну скупштину, да је разреши од уговора, који је закључен између ње и команданта града београдског, односно закупа кавanског, и да јој се поврати положена кауција.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Лазар Јовановић, тежак из Синошевића, жали се народној скупштини противу власти среза поцерског у окр. шабачком, што му је ова продала све имање за рачун дуга г. Марка Поповића, пензионара из истог места, јер, вели, не дугује му више од 30. дук. ц., а овај је вели, направио облигацију од 120. дук. Моли да се ова ствар испита.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Старешине свију еснафа из Свилајнца, моле скупштину, да уништи закон о сеоским дућанима, пошто је то за њих веома штетно.

(Упућује се одбору финансијском).

Кметови и одборници вароши Свилајнца, моле скупштину да се укине закон о сеоским дућанима.

(Упућује се одбору финансијском).

Старешине еснафа трговачког, занатлијског, бакалског и болтанџијског из Алексинца, моле скупштину, да укине закон о сеоским дућанима.

(Упућује се одбору финансијском).

Старешине свију еснафа из Јагодине, моле, да скупштина укине закон о сеоским дућанима.

(Упућује се одбору финансијском).

Миладин Томић, механџија из Ваљева, моли, да му се дозволи местно кавanско право, јер му то власти дале нису

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Сава и Спаса Милетићи, тежаци из Острве, у срезу рашком, моле народну скупштину, да њиховог синовца, Милана Васића, ослободи стајаће војске.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Марко Милутиновић и још њих 20. из лепеничког среза округа крагујевачког, кажу, да су се због повчане кризе морали задужити па да им је због тога и продаја имања одређена, па моле скупштину да пронађе начин, како ће да им се помогне, да не пропадну.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Кметови и одборници девет општина у срезу брзо-паланачком, моле да се среска кућа премести у Јабуковац, као најудесније место за цео срез. Уз то подносе план тога среза.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Општина Свилајначка у окр. ћупријском, моли народну скупштину, да може имати у својој средини једну гимназијску реалку.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Станојка, удова поч. Светозара Костића, колције ћумрука београдског, моли народну скупштину, да јој се из признања на много годишњу и поштену службу њеног умрлог мужа, одреди као сиротој месечно издржање, или ако то не, оно да јој се да каква награда. Додаје и два прилога.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Димитрије Брзаковић, члан II. класе управе вар. Београда, жали се народној скупштини, зашто се унапређују у полицијској струци млађи људи од њега.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

36. тежака из села Ратара, среза лепеничког окр. крагујевачког, жале се народној скупштини на решења судска, која су полицајној власти на извршење предата, по којима ће им се свима имање продати с' концем Марта месеца, за дуг Јоци Грнчаревићу и Милоју Шишковићу, трговцима из Паланке окр. смедеревског, пошто су сви јемством везани један за другога, и веле да ће ово имање прећи у бесцење у руке горње двојице, јер нема ко други купити. Моле народну скупштину, да им се имање под закуп даје па отуда дуг исплаћује.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Јелисавета, жена Милоша Маринковића терзије, а наследница и кћи поч. Хаџи-Недељка Вељковића, моли скупштину

да реши: да јој се она земља Миримарска а сада државна, на којој је Х.-Недељко дућане подигао и њој у наслеђе оставио,— уступи.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Практиканти началства и суда шабачког моле, да се критичко стање практиканата побољша и уреди.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Милан Ковачевић, бив. мејданџија, а сада надничар, жали се на бив. министра унутрашњих дела г. Чумића, што му није дао никаква задовољења, кад му се жалио противу кмета општине лозничке.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Петар Тодоровић, механџија из Ваљева, моли да му се дозволи да од његове старе механе прекроји кавану

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Илија Стојановић и Милосав Вељковић, посланици за срез бољевачки а заступници општински, жале се на решење г. министра правде по парници општине злотске у округу пореч-ком противу села Стрмо-стена, и траже, да им се даде задовољење.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Јована, удова Борђа Цветковића из Ушћа у округу ваљевском, каже, да је тражила, да се пети пут удаје, јер сада има 31. годину, на јој је то забрањено. Моли да јој скупштина удају дозволи.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Живко Маленовић тежак из Пањевца среза беличког окр. јагодинског, моли да му се поврати имање, које му је незаконо продато.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Тешa Марковић и још њих 10. грађана из Лознице, моле скупштину, да изашље комисију, да изледи дело четворице поштених њихових грађана, које је полиција ухапсила.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Јован Веселиновић, баштован из Књажевца, поред многих фраза које су у молби његовој написане и које се никако разумети не могу предлаже да се укине § 17. грађ. судског поступка.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе.)

Христина Тајсић овд. у кући Саве спахије, из Васијована позвата, за Васијанце послата (тако се потписала,) каже да јој се у сну Бог јавио и да је најавио царство христијанима, у Београду на великој пијаци у кући општинској, до куће г. Петра Милушића, трговца, на предлаже, да се то место чисти, почитује и слави као христов гроб и као свака друга света места да ту не живе свакојаки, који ће најпротивније речи проспати, и ређа још много којешта из чега се не може, дознати шта хоће.

(Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Председник: Изволте, господо, саслушати неколико предлога од посланика.

Секретар П. Ђелић чита предлог посланика Милоја Милојковића и Жике Миленовића о измени свештеничке тарифе, на име у томе, да се уредба од 26. Септембра 1848 год. Бр. 1369. укине (зб. IV. ст. 172) а тарифи од 1853 год. да се дода: „Бир плаћају само пореске главе у 12. ока жита. Но ако која пореска глава не би имала жита или би желила да бир у новцу плати, дужна је платити оволико, колико се сад у варошима плаћа"

Председник: Упућује се одбору законодавном. (Бива).

Секретар П. Ђелић чита предлог посланика Петра Митровића „да се у Јагодини подигне и оснује потпуна реалка, у след чега се овлашћује министар просвете да учини даље шта треба за то идуће школске године."

Председник: Упућује се одбору законодавном. (Бива.)

Секретар П. Ђелић: Чита предлог посланика: Дим. Димитријевића и Алексе Станковића: „да се канцеларија среза брзо-паланачког из вароши Неготине, где је сад, премести у село Штубик као средиште среза".

Председник: Упућује се одбору финансијском. (Чује се: То је молба) Тиче се новаца.

Ја мислим финансијском? (Чује се: законодавном).

Потпредседник: Ја мислим у опште где се предлог тиче пара, где су издатци у изгледу било од државе, било од појединих, да се упућује финансијском одбору. (Чује се: тако је)

А ако буде потребе одбори се после могу саставити. Ми дакле и овај предлог да упутимо одбору финансијском? (Бива).

Секретар П. Ђелић чита предлог посланика Ђурђа Ђоровића да се допуни и замени §§ 5. 7. и 9. закона о порези, а на име: да се § 5. тога закона дода тачка „8. учители основних школа, до пете класе закључно". Трећи одељак истог §-фа под 4. да се замени овако:

„Главни кметови општински, ако се општина састоји из више села и ако немају већу плату од 2. гроша пор. од пореске главе за по године".

Тачки 6. да се дода:

„Но ако отац има у задруги четири сина ожењена, онда се ослобођава још једно лице".

У § 7. реч „учители" да се избрише, и напослетку:

Да се § 9. у почетку дода: „одређена комисија и"

Председник: Одбору финансијском. (Бива).

Секретар П. Ђелић чита предлог посланика Мијаила Јеремића да се § 373. казненог закона измени и допуни овако:

„Поставља се општинској власти у дужност, да сама без тужитеља у својој општини може истраживати и ватати сваког, ко без надлежног одобрења крчми или механиште или кавански радњу отвори, или поред лебарске радње точи или крчки вино, ракију и сва друга пића.

Кад се први пут такав увати да му општ. суд сва стаклад и све нађено пиће на ползу општинске касе прода и радњу му одмах забрани.

Ако би се такво лице пак у оваквој радња ухватило да се казни и од 10. — 30. талира на ползу народне касе.

Кметови пак ако не би мотрили на оне који без надлежног одобрења забрањену радњу упражњавају, да се казне са 15. — 30 талира новчано на ползу народне касе".

Председник: Упућује се одбору законодавном. (Бива).

Секретар П. Ђелић. Чита предлог Илије Стојановића и још 11. посланика о измени § 28. зак. о крив. поступку.

Илија Стојановић: То је један пут читано овде и упућен је предлог у одбор законодавни. (Чује се: Јест, читано је).

Секретар Ђелић Чита предлог Матије Прокића и још 15 посланика о измени закона крвничног, по којој би се лоповима у ситним крађама и рђавим људима, судило поротски код суда општинског.

Председник: Одбору законодавном. (Бива).

Секретар П. Ђелић: Чита предлог посланика Вићентија Поповића и још деветорице: „да сви људи, који су се изван села, а нарочито по шумама настанили, дужни буду у једном извесном року са таковних у села саселити се; којима ће опет општина дужна бити — ако они у селу немају својих земаља — на општинској утрини бесплатно место да определи, где ће се настанити.

Потпредседник: Мислим да се упути финансијском одбору. Оно је управо помешано. У неколико се тиче законодавног одбора а у неколко финансијског, што се тиче давања утрине. Него мислим финансијском и да упутимо, па ће се он споразумети са законодавним, ако устреба.

Вић. Поповић: Молим вас ја мислим да се упути предлог одбору законодавном, па он нек пита финансијски одбор ако му шта нужно буде.

Потпредседник: Па добро, законодавном. (Бива).

Секретар П. Ђелић: Чита предлог посланика Вићентија Поповића и још једанаест њих о томе, де се уништи она наредба, по којој сељани кад дотерају у пазарне дане своје производе у варош да продаду, не смеју исте продавати пре подне другом осим варошанима.

Потпредседник: Законодавном одбору (Бива).

Секретар Ђелић: Чита предлог Милије Урошевића, И. Стојановића, и њих још 15. посланика, о томе, „да се овласти министар просвете и црк. дела да може у свима оним окр. варошима, где за сада по два разреда реалке постоје, додати још по два, тако да буду реалке од 4. разреда. У оним пак варошима где никако још нису реалке установљене, да може одмах установити са по два резреда.

Ове установе отворити и допунити може министар почетком школске 1875. и колико му је потребно за ову годину на то име утрошити, нека сад одмах у буџет стави".

Потпредседник: Финансијском одбору. (Бива).

Секретар Ђелић: Чита предлог посланика Вељка Јаковљевића и њих двенајесторице, у томе да се узакони ово:

„Чиновници среских полицијских власти, као и њихови практиканти, немају права на бесплатне квартире онде, где су среске куће по варошима и варошицама."

Потпредседник: Мислите ли да се овај предлог упути финансијском одбору или коме другом. (Куте, секретару:) финансијском, кад ништа не кажу.

Секретар Ђелић: Чита предлог посланика Мијаила Јеремића да се старци, који су ослобођени од плаћања државног данка, ослободе и од поповског бира.

Потпредседник: Финансијском одбору. (Бива).

Секретар П. Ђелић: Чита предлог посланика: Саве Поповића, Глишића, Јездића и њих још десеторице: „да се подигнуте полугимназије у Крушевцу, Ваљеву и Јагодини приме као државне школе, те да се сасвим издржавају новцем из држ. касе; и, да сав трошак на поменуте школе уђе још у ово-годишњи буџет државни".

Потпредседник: Упућује се финансијском одбору. (Бива).

Председник: Молим вас, сад ћемо даље да идемо. (Ђуричкувићу:) Изволте.

Ак. Ковачевић: Ја сам се још пре свију уписао, г. председниче, да имам да прочитам један мали предлог.

Председник: Предлог г. Ђуричковића први је на реду сада, па онда ћете ви казати шта имате. Изволте г. Ђуричковићу. (Ковачевић: е, добро, добро).

Петар Ђуричковић: Чита свој предлог „да се код нас узаконе и уреде јавни општински, срески и окружни зборови, који би се имали сазивати на захтев најмање 5. грађана са пријављеним програмом, и на којима би се претресала сва наша економска, просветна, и политичко-државна питања како са гледишта чисто научног и практичког, тако и у намери критике и поправке каквог закона, неправилне и незаконе радње власти достављале као оптужба надлежном министру; а поглавито на којима би се грађани пред изборе скупштинске

састајали и обавештавали о потребама народним и лицу, које заслужује да се за посланика изабере, с тим — да је и скупу и појединим кандидатима слободно изнети своја начела за радњу скупштинску".

Председник: Упућује се одбору законодавном? (Бива) Г. Коваченић, изволте.

Аксентије Коваченић: Чита предлог свој и још шездесет посланика, којим се предлаже:

1. Да се предлог г. Милутина Гарашанина и осталих, који је поднешен скупштини 18. овог месеца, а којим се иде на промену целог устава, и то на незаконит начин, просто одбаци. И,

2. Да се цео устав у опште, а нарочито његов чл. 1. који гласи: „Србија је наследна уставна монархија са народним представништвом", — не мења, него да се учине *измене* и *допуне* појединих чланака устава — а на име:

У члану 42. устава у првој тачци речи: „и посланике које књаз бира" да се избришу.

Чл. 45. који говори о књажевим посланицима да се укине.

Прва тачка чл. 48. да се замени овако:

„Но чиновници полицајне и управне струке, постављени владом, не могу бити изабрани".

После овог чл. 48. да се дода

Чл. 48. а, који ће гласити:

„За 25. дана пред дан, који је одређен за бирање народних посланика, бирачима је слободно скупљати се на збор и договор ради избора посланика.

Код чл: 58. последња тачка да се замени овако:

И формални пројекти могу се донети од Књаза скупштини и од скупштине Књазу.

Чл. 101. да се овако замени.

Министар може бити оптужен кад повреди устав или закон тиме што је противно уставу или закону што год учинио; или ако је што год према уставу или закону пропуштио да учини.

Чл. 102. да се замени овако:

Министра може оптужити и само један посланик.

Члан 103. да се укине.

Чл. 104. први став да се замени овако:

Министра суди један нарочити одбор, који скупштина из своје средине, већином гласова образује.

И напослетку:

Да се и остали чланци устава, који су у противности, замене и допуне тако, како ће доћи у савршену сагласност, полазећи из основице чл. 1. —

Председник: Предлог овај предаће се законодавном одбору. (Бива).

Има сад неколико интерпелација поднетих на г. Министра унутрашњих дела и министра грађевина.

Желите ли да се прочитају овако, како су изведене, или од речи до речи да се прочитају. (Чује се: да се прочита од речи до речи).

Секретар П. Келић: Чита интерпелацију посланика: Николе Павловића, Жике Миленовића, Милоја Миленковића и Стојадина Радовића, којом питају г. Министра унутр. дела: зашто се за толико време не постави доктор за округ књажевачки, кад фонд болнице књажевачког округа има скоро 350.000. гр. пор. и кад и сада сваке године по 100.000. гр. чар. плаћају, — и зашто се ово од њих наплаћује код никакве ваљде немају?

Секретар Келић чита и другу интерпелацију посланика Милије Миловановића, којом се пита г. министар унутрашњих дела: за што се јагодинском округу већ две године није послао лекар на упражњено место, и мисли ли министар тамо послати лекара, кад јагодински округ плаћа приврезом на име докторине толико да би и срезови требало да имају лекаре, а оно ни округу се лекар не ће да пошље ни један, док напротив у Београду на 4000 пор. глава има их 20—30, а јагодински округ на 14.400 пор. глава нема ни једног?

Председник министарства, Министар унутрашњи дела. Ја бих могао на ове интерпелације одмах одговорити. Само желео би да на обе једно одговорим, пошто је ствар једна о којој се питам.

Ја сам, господо, размотрио акта, која о овоме, што се питам, говоре, па сам се уверио, да ово није учињено до сада зато, што нема лекара јер се не могу да нађу, а не за то што се не ће или није хтело да пошље. Позиви су чињени више пута да се јави ко хоће, и последњи је позив учињен пре месец дана. Све што могу по овоме делу учинити сад то је, да услед-ству оних интерпелација поновим позив, и кад се лекар нађе, онда ће се одмах упутити тамо. Наравно тражи се лекар онакав, који је испунио све услове за лекара и чим таквог нађемо, послаће се. Није само на тим местима да нема лекара, него имамо у четири пет окружија празних места лекарских све због тога, што нема људи, који би се могли примити за то. То је сав одговор.

Председник. Је су ли задовољни посланици, који су интерпелирали? (Чује се: јесмо.)

Милија Миловановић. Ја се не задовољам. Зар нема лекара у Београду да се тамо пошљу? Ја мислим за 48. хиљада гроша може да се набави врло добар доктор, а за две хиљаде дуката може да се набави за 4. окружија. Овде их има 20-30 а за нас не може да се нађе и пошље само један. Зашто? Што не ће да се прими! Дајте нама да сами отворимо стечај.

Др. Стеван Милосављевић. Овај господин као да говори о среским лекарима, а међутим правно је интерпелацију због окружног лекара. Кад срез нема лекара, није министру дужност да га набавља. Он може, али то може и чини обично сам срез. Срез може да плати свом лекару колико хоће. Али интерпелација је за окр. лекара направљена, окружни се лекари плаћају из државне касе и они имају сасвим особени позив. Они су као и други чиновници, они се употребљују за комисије, за прегледе ради судских потреба, ради истрага, и много друго. —

Као што г. министар каза, за ове лекаре, због којих се интерпелира, више пута је рађен позив па нико се није јавио или бар ни један онако спреман није се јавио, као што треба да је спреман лекар; јер данас сами срезови траже да им се поставе или пошљу доктори медецине и хирургије. А

таквих сад немамо. Сад кажу да отворе они сами конкурс. Лепо. Ништа боље. То тако и бива да срез сам тражи лекара, а кад чини министар, онда је то једна обвезаност. Министар је тражио, позивао лекаре, није се нашао ни један, с тога интерпелант нема право што се са одговором не задовољава. На-послетку они сами нека траже за срез лекара. Њима нико није ни забрањивао да нађу за срез лекара.

Што се пак тиче окружног лекара, то је истина да има 4. округа, који су без лекара. И пошто је звање окр. лекара државна служба, министар ће се наравно старати да та служа не трпи, поставиће лекаре. Сад их нема, но скоро ће се наши питомци са стране вратити па ће се поставити.

Министар унутр. дела: Ја немам ништа опет друго да кажем него да утврдим то, што говори г. Милосављевић. Само ми једно изгледа непријатно од стране г. посланика што каже нисам задовољан. Изгледа баш као да има лекара доста па не ће влада да пошље, него оставља негде место празно, без лекара. Ја кажем, господо, да лекара нема и да се зато не поставља. Тражени су, позивани су, па нису се јавили. Ако господин интерпелант познаје кога, који би могао вршити ту дужност, да лекар буде, па га није хтео овај или онај да прими и одреди, нека га слободно именује.

Милија Миловановић: Г. министар каза да је учињен позив пре месец дана па нико се не јавља. Како је то могло да буде да се учини позив тек пре месец дана, кад је тако празно место давно и требало је да се пре две године учини позив?

Министар унутр. дела: Ја сам казао, „последњи пут пре месец дана," а био је позив и пре тога неколико пута.

Милија Миловановић: Ја опет не могу да се задовољим. Како може да буде за Београд 30-40 доктора, а за Јагодину нема ни једног. Мора бити да се мала плата томе доктору одређује да нико не ће да се прими и да иде у Јагодину. Кад би се одредила томе човеку плата већа, он би се наравно примио.

Др. Јанко Шафарик. Ја држим да је прави узрок тога, што не можемо да нађемо лекара кад га требамо то, што су такви услови

постављени код нас за лекара да он пагази свуд на другом месту боље услове за живот, па тамо и иде. Да се овако не дешава, ја мислим да ће најбоље бити ако се постарамо за поставимо оном, кога хоћемо да имамо за лекара, услове такве, који ће бити равни бар онима, који му се на другим местима дају. Не може се захтевати да ко из једне вароши велике, где је добио више пријатеља и познаника, где му је лакше живети, где је комотан, и где поред извесног дохотка има и неке хонораре код извесних кућа, не може се велим од таквог човека захтевати да он остави то све на да иде у унутрашњост, у место које не познаје сасвим и то са наградом можда мањом а не већом. Дакле, према потреби, треба скројити такве услове, који ће лекара примамити да драговољно и радо иде тамо. Кад човек има шта му треба и задовољан је својим положајем, он може онда живети свуда. Али кад су услови тешки, а плата тамо много незнатнија него овде, онда је сасвим природно да човек иде тамо, где је боље и сасвим нормално зашто овде у Београду има на 30 лекара, а у неким варошима нема ни једног.

Илија Ратајац: Лако је, браћо, за доктора. Он ће се наћи лако . . .

Председник: Молим, молим није на вас ред. Г. Ст. Милосављевић.

Др. Стева Милосављевић: Ја ћу после.

Председник: Г. Стојановић.

Илија Стојановић: Пошто г. Министар унутрашњих дела даје тврду реч да нема лекара и да су тражени и пошто каже интерпеланту да ако зна кога, да га именује, — то треба да се задовољимо са одговором г. Министра, и да кажемо: Добро. Него имам ово да кажем. Пошто наша држава сваке године скупља доста новаца болничарских и пошто је за ове ствари наша држава досад доста новаца истрошила, нека и сад пошље сваке године по 20—30 младића на страну да изуче медицину. Само то молим да им се да условије да кад се врате не могу никако казати: ја не ћу да идем у округије, нећу у Јагодину, нећу у Неготин, Шабац, Књажевац и д. т., него да мора онде да иде, где га правителство одреди.

Ми смо сви оскудни у среским и окружним лекарима, али сад, кад их нема, онда нека се г. интерпелант задовољи шта зна.

Мијајло Јеремић: Ја се слажем са мишљењем г. доктора Милосављевића. Још бих то додао, да се запитамо нешто мало више о овој ствари. И ја сам пре месец дана, кад сам дошао, тражио среског лекара за наш срез, па сам на то извештен овако исто као што се сад г. Миловановић извештује, т. ј. да се не може да нађе добар лекар, јер је објава чињена да се траже лекари, па се није ниједан такви јавио да се може примити.

Слушао сам и то да неки нескају лекара а други хоће да га отерају у срез. Међу тим ако влада у вароши има таквог лекара, који није потребан, нека га да. Но не може се ни за срез одредити тако лако свако лице, него мора да испуни неке услове, мора да се види да ли је такво лице, које хоће да буде лекар, заиста слушало те науке. То треба да се чисто зна, јер се њему поверава живот човека. И не само мора да се зна, је ли свршио науке, него и зна ли што год. Дакле тако лако не може тек да се пошље лекар, чим га затражимо. То је истина.

Дакле из свију разлога видео сам, да се не може ништа учинити кад нема лекара да се пошљу. Овде каже се да има лекара доста у Београду, па нека се пошљу. Ја не знам да ли се може тек тако натерати лекар и да ли му се може рећи: ти мораш да идеш ту и ту, куд те шаљем. Он, ако је вољан и ако хоће, може доћи, али да га ко примора, то не може да буде.

За то, кад се тражи, онда онај, који се пријави, ако има све прописане услове, он ће се примити и послати где је потребан. У осталом, ја потпуно делим мишљење г. Милосављевића.

Ник. Крстић: — Молим вас, ово о чему се овде повела реч и отворила дебата, то није на дневном реду. Није објављено да ће се данас говорити о овоме, што се сад говори. Посланик, који није задовољан са одговором на интерпелацију, нека начини предлог, који ће се упутити одбору. Зато ја пред-

лажем: да се пређе на дневни ред и да се не удаљавамо од дневног реда, а посланику остаје право да начини предлог, кад се не задовољава одговором.

(Чује се: врло добро).

Милија Миловановић: Почем је моја интерпелација изазвала ову дебату, то се тиче мене да кажем неколико речи, па да се учини крај.

Овде је реч о окружном доктору, али ја имам да приметим то, да наш округ толико плаћа, да би за те новце могао и среске лекаре имати.

Ја ћу се задовољити са одговором господина министра у толико, ако г. министар одреди плату што већу, — јер срез наш доста плаћа и за најбољег лекара, — а после тога, ако се потруди да нађе лекара што пре.

Др. Ст. Милосављевић: Погрешно мисли г. посланик у томе, што каже да министар одреди што боју плату лекару, јер лекару среском одређује плату сам срез, а не министар. Срез може одредити плату колику хоће. То је његово.

Председник: Јесте ли разумели, посланиче, г. Стеву? (Милија: Ја писам о томе ништа много говорио). Он каже да срез одређује плату лекару а не министар и да је може одредити колико му је драго.

Милија Миловановић: Молим, г. председниче, не може њему срез да одређује плату, јер срез даје државни данак и плаћа држави да се стара о томе.

Председник: Молим вас, у колико сам ја могао разумети, г. посланиче, ви сте од окружног доктора, о ком сте интерпелирали, прешли на среског доктора. (Чује се: нека направи предлог. На дневни ред.)

Добро, ви изволте направити предлог, па ће ваш предлог бити упућен дотичном одбору.

Мислите ли да се даље пређе на дневни ред? (Бива). Изволте продужити, г. Келићу.

Секретар Келић: Чита интерпелацију посланика Стојадина Радоњића, којом се пита г. министар грађевина: Зашто се по првој и утврђеној траси не прави пут од Алексинца

преко Глоговца Станца, Липовца, Бајтовца, Преко-ноге, више Р'совца, вел. Рањела и т. д. до Дервена, — него је окренут пут другом трасом преко Липовца на Језеро Раденковац на на Јабуково, дакле сасвим увијено и по народ тежим правцем? И тражи да се нареди грађење пута по првој траси.

Председник: Молим, г. министре, хоће те ли ви што одговорити.

Министар Грађевина: Данас не могу ништа одговорити док не видим шта је и како рађено.

Председник: Добро. Има још две.

Секретар П. Келић: Чита интерпелацију посланика: Илије Стојановића, Милосава Вељковића, Милоја Милојковића и Жике Миленовића, којом се пита министар грађевина: зашто је трасират други од села Соколовице до села Лукова 8., сахати простора, кад тај пут нигде не удара на села и положај му је здраво рђав, да ће га камен са брегова од Ртња затрпати кад год киша падала буде, и где ће снегом и сметовима до пролећа затрпан стајати? и зашто се није обазирало на чл. 6. зак. о друмовима. Па траже да се та траса напусти, па други трасира по жељи народа, преко Бучја, Влашког поља, Добрујевца и Бољевца.

Председник: Предаће се министру.

Секретар П. Келић: Чита интерпелацију посланика Петра Митровића, којом се пита г. министар грађевина: шта је узрок те до сада није направљен пут од Јагодине преко Левча к Трстенику, кад је грађење тога пута одобрено министром грађевина још 1871. године, и кад је још у тој години министар унутрашњих дела одобрио, да се може на ту циљ употребити народна снага; има ли томе грађењу пута што да смета, и мисли ли се тај пут што пре направити?

Један: Молим за реч.

Председник: Молим вас, сад не може бити никаква говора о овим интерпелацијама. Него, све три ћемо упутити г. министру грађевина на одговор.

Ако желите одмора, изволте за четврт сата одморити се мало.

После одмора.

Председник: — Изволите саслушати указ Његове Светлости. —

Секретар Кујунџић: Чита указ Његове Светлости, којом се овлашћује министар унутрашњих дела, да може поднети скупштини уговор о општем савезу поштанском, који је 1871. године закључен у Берну, између свију европских држава, северо-америчанског савеза и Египта. (Упућује се законодавном одбору).

Председник: — Изволите известиоче за законодавство.

Известилац мањине одборске, Илија Стојановић прочита извешће одборско о стилизацији 5. тач. закона о војеним зборштима —

Ово извешће гласи:

Народној Скупштини.

По закључењу народне скупштине а у след одвојеног и уваженог мнења Илије Стојановића и Ђорђа Ђоровића, одбор за законодавство штилизирао је 5-ту додату тачку о војеним зборштима па је у договору са господином министром војеним нашао да иста тачка има овако гласити:

5-то. У случају кад зборишта, која су допуњена откупом приватног имања, престану служити цели, за коју су узета, тада се откупом прибављене земље уступају првенствено њиховим првобитним имаоцима, или њиховим законим наследницама, по откупној цени, или ако их ови не ће да приме, уступају се општини, у чијем су хатару, по процени три заклета вештака које власт одреди; или се продају лицитандо. Добивени новац у сваком случају враћа се оним општинама, које су ове земље откупиле.

Закон овај ступа у живот, кад га Књаз потпише.

По овоме дакле штилизирању нека изволи народна скупштина 5-ту тачку усвојити.

30. Јануара 1875. год., у Београду.

Известилац,
Илија Стојановић

Председник одбора,
Др. Крегић

Чланови:
Ђурђе Ђоровић
П. Селић
Ст. Марковић
Милош Л. Глишић
Вићентије Поповић
Илија В. Протић.

(Прима се).

За тим.

Известилац одбора законодавног, Стојан Марковић, пошто прочита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да поднесе предлог закона о изменама и допунама устројства војске, прочита о томе извешће одборско, које гласи:

Народној Скупштини.

Законодавни је одбор претресао и проучио предлог г. војног министра од 15. овог месеца, Ф. Ѣ. 5339., о изменама и допунама закона о устројству војске и закона о рекрутовању стајаће војске и са разлога, који су изложени у писму г. министра једногласно налази, да ваља потпуно усвојити предлог, којим се мења чланак 5. закона о устројству војске, и с тога има част предложити народној скупштини, да реши, да се закони ово:

Чланак 5. закона о устројству војске (зборник XXIII стр. 132.) да се замени овако: „војници стајаће војске служе две године."

Према томе.

У чланку 50. истог закона број „три године" да се измени бројем „две године."

Што се тиче предлога о изменама и допунама закона о рекрутовању стајаће војске, који са првим предлогом стоји у свези, у њему су са стране одбора, а по договору са војним министром, учињене неке измене и по заједничком пристанку утврђено је, да слог измена и допуна овога закона гласи овако.

Члану 5. закона о рекрутовању стајаће војске (зборник XXV стр. 62.) да се дода на крају ово: „Но првенци и јединци узимаће се у војску и то најпре првенци, а после јединци тек онда, ако се потребан број рекрута не може да подмири са онима, који нису првенци и јединци."

Члан 6. да се допуни овим:

Тачци а, на крају да се деда: „лекар опредељује неспособност рекрута према прописаним правилима, а рекрутна комисија решава већином гласова о ослобођењу због неспособности према чему одговарају лекар и чланови комисије."

Тачци б., на крају другог става да се дода: „Но од овога се изузимају случајеви, где је имовно стање или радња

задружног старешине таква, да рекрут у самој ствари никако није храниteљ. У оваким ће се случајевима младићи рекрутовати ма да су им старији прешли 60. или ма да имају млађе испод 18. година."

Уставу трећем после речи: „на којима лежи" да се дода: „према дообри или иначе," а после речи: „у прилици" да се дода: „и према месту и крајевима, у којима живе."

Тачци в., да се дода на крају: „ако буде онај, кога она изабере способан за службу у стајаћој војсци."

У тачци г., речи: „остали пак задругари ослобођавају се" да се исправе овако: „остали пак задругари вуку коцку, али се ослобођавају само онда, ако и т. д."

У тачци е., после речи: „оца" да се дода; „или у опште од три задругара." А тако и после речи „трећи ослобођава" да се дода: „од четири пак задругара, ако су двојица одслужили, а друга двојица ослобођавају се."

Тачка з., да се замени овако: „Ако је један брат или задругар, у војсци погинуо, или је у служби војеној осакаћено, те с тога за рад постао неспособан, онда се два брата или задругара, који за њима долазе ослобођавају од војничке обвезе и ова пада тек на трећег брата или задругара. У том случају ослобођава се и цела задруга за три године дана, од дана, кад је брат или задругар погинуо или због осакаћења као неспособан из војске исписат."

Тачка и., да се замени овако: „самохрани, којима је све изумрло и отац и мајка и браћа и сестре и све сродство из задруге, па имају имања, које морају сами обрађивати, јер би им иначе пропало, ослобођавају се."

Према овим изменама и допунама треба:

Чланак 6. да се и замени овако:

„Они младићи, који се налазе у једном од следећих случајева, са свим се ослобођавају од службе у стајаћој војсци, па дакле и вучења коцке.

а., који се нађе по прегледу лекарском, да је према постојећим прописима за лекаре телесно неспособан за војену службу. Лекар опредељује неспособност рекрута према прописаним правилима, а рекрутна комисија решава већином гласова о ослобођењу због неспособности, према чему одговарају лекар и чланови комисије.

б., који је једним храниteљ немоћних родитеља или предака, нејаке деце или сирочади, било своје или својих сродника.

За немоћне узимљу се старци преко 60. година старости, а и млађи, кад се лекарским прегледом нађе, да су неспособни за рад и деца испод 18. година. Но од овога се изузимљу случајеви, где је имовно стање или радња задружног старешине таква, да рекрут у самој ствари никако није храниteљ. У оваким ће се случајевима младићи рекрутовати, ма да су им старији прешли 60. или ма да имају млађе испод 18. година.

Где има више синова или потомака, на којима према дообри или иначе лежи подједнака дужност издржавања предака, а који су у стању и у прилици према месту и крајевима, у којима живе, да терете издржања поднети могу, макар да су одељати, онда се онај, који се на службу позива, не ће сматрати као једини храниteљ.

в., Ако у једној кући (задрузи) буде у једно исто време два или више младића који по закону треба коцку да вуку, онда се ослобођава првенствено онај, који је или јединац у оца, на му је отац одлужио рок у стојећој војсци, или има још једног живог брата, који је обвезност војничку испунио, затим се ослобођавају браћа или задругари, који су старији, а узима се најмлађи, ако је за службу способан, или се на последку остави задрузи, да она сама изабере, кога ће од задругара у војску да да, ако буде онај, кога она изабере способан за службу у стајаћој војсци.

г., онај, кога је брат, кад се он рекрутује у служби под барјаком, без призрења на то, кад ће се овај исписати. Остали пак задругари вуку коцку, али се ослобођавају само онда, ако задругар који је под барјаком, не послужује тала, кад се они на службу позивају, већ доцније, те да тако никад два брата или задругара из једне куће једновремено не буду под барјаком.

Но ово се не узимље у рачун, ако брат или задругар служи својевољно у жандарима за плаћу или у стајаћој војсци

по другом или ком вишем року, или се по испису опет у војску поврати ради унапређења или је напослетку официр у војсци.

д., ако су само два брата у кући или је отац и син, очув и посторак, стриц и синовац или у опште два за рад способна задругара, па је један одслужио рок у стајаћој војсци, други се ослобођава.

Ово вреди онда, кад има више од двојице задругара, али су ови испод 18. година, или су и навршили године, али су неразвијени и за рад неспособни.

е., ако су од три брата, или од два брата и оца, или у опште од три задругара, двојица одслужила у војсци, онда се трећи ослобођава, од 4. пак задругара, ако су двојица одслужили, друга двојица ослобођавају се; кад је у кући 5. или 6. за рад способних задругара, па су тројица одслужили, онда се остали ослобођавају, исто тако кад је седам или осам задругара, међу којима су четворица одслужили.

ж., посинак, ако поочим нема рођених потомака, ослободиће се онда, кад је један храпитељ. Исто тако и зет, кога је немоћни старац у кућу узео.

з., Ако је један брат или задругар у војсци погинуо или у служби војеној осакатио, те с тога за рад постао неспособан, онда се два брата или задругара који за њим долазе ослобођавају од војничке обвезе, и ова пада тек на трећег брата или задругара. У том случају ослобођава се и цела задруга за три године дана, од дана, када је брат или задруг погинуо или због осакаћења као неспособан из војске исписат.

и., самохрани, којима је све изумрло и отац и мајка и браћа и сестре и сво сродство из задруге, па имају имања које морају сами обрађивати, јер би им иначе пропало, ослобођавају се.

Чл. 7. да се замени овако:

„1. Општински суд са одборницима и свештеником дужан је, да крајем месеца Септембра састави списак свију младића у селу рођених и настањених, који у току те грађанске године навршују 20. година живота; да побележи који су од њих живи, а који су помрли; да назначи свакоме потпуно исто

гову задругу, као и оне сроднике, који су се и кад од задруге одвојили; да поброји случајеве, који се код које задруге налазе, и по којима се младићи ослобођавају од службе у стајаћој војсци, или према којима закон има иначе призрења у погледу на рекрутовање. Општинска је власт затим дужна, да истражује и скупља младиће зарад вучења коцке, и да оне, који коцке извуку, предаје војеним командама, поради упућивања у војску. За уредност тачност и истинитост списка одговорни су они, који га састављају, а за то, да не буде промене у лицима, која се рекругују или у војску упућују, одговорне су општинске власти по казненом законику.

2., Сваки младић кад наврши 20. година живота, дужан је, да се пред рекрутацијом сам на време јави општинској власти у месту, где живи, како би га она могла уписати у списак за рекрутовање и даље шта треба учинити. Ко овако не поступи, па се ни рекрутној комисији не јави и тиме избегне војену службу у своје време, увртиће се у војску, кад год се до навршене 25 године живота нађе.

3., Младићи, који су се са задругом одселили или су за се нову задругу у месту доселења образовали, рекрутују се у месту доселења, а ако су се гдегод у месту сами настанили, онда се рекрутују у месту рођења. За ону ће цељ у нужним случајевима и дотичне општине дужне бити, да се претходно о дотичним подацима споразуму узајамно. У војску се пак навек упућују власти онога места, у коме живе.

4., Ко извуче коцку или за кога је коцка извучена па се у своје време не стави у расположење власти зарад ступања у војску, стоји под обвезом служења у стајаћој војсци до навршене 30 године живота, и до тог времена кадгод се ухвати, увртиће се у војску, да потпун рок одслужи.

5., Онај, који се за другога при прегледу подметне или за другога у војску уђе, одслужиће као драговољац, потпун рок, а тако исто и онај, за кога је други подметнут.

6., Ко се год рекрутном комисијом ослободи помоћу преваре, неистинитом лекарском сведоџбом оценом или иначе, па се овој превари до 30 му године уђе у траг, да себез вучења коцке уврсти у војску и службу.

У чл. 8. трећој тачки после речи: „са очуом“ да се дода „као и зет са тастом“ и последња тачка после речи:„ за рад способног“ да се замени овако: „или који су остали јединци или првенци услед деобе, која је учињена на пет година пре рекрутације, не сматрају се за првенце или јединце.“ По овим изменама и допунама овог члана: „чл. 8. да се замени овако: „Јединац и једини сни у оца који више браће или имао није, или је имао па су помрли, без да у задруги има живих и за рад способних (мушких) потомака.

Првенац је најстарији сни, који је или заиста и прво рођен, или коме су старија браћа помрла.

Као првенац или јединац сматра се и синовац у задруги са стрицом, и пасторак у задруги са очуом, као и зет са тастом кад је случај такав, како је у предходећим двема тачкама објашњено.

Јединци и првенци, који поред оца имају у задруги још и стрица или братучеда за рад способног, или који су остали јединци или првенци услед деобе, која је учињена на пет година пре рекрутације не сматрају се за првенце или јединце.“ Члан 10. Мења се овако:

„Сви младићи, који су у 21 години живота, имају предстати рекрутној комисији Комисија ће пошто прегледа спискове рекрута састављене од општина и њихово задружно стање, издвојити оне, који се према овом закону са свим ослобођавају од службе у стајаћој војсци и изда ће им уверење о томе, да су јој предстали и да су од службе у стајаћој војсци слободни; за тим ће оне, који су обвезани, да служе у стајаћој војсци лекарски прегледати и онима, који су неспособни издати уверење о томе, да су јој предстали и да се као неспособни од обвезе служења у стајаћој војсци ослобођавају. Комисија ће ову своју радњу прибележити у општинском списку младића. По овоме ће све остале младиће пописати у три списка и то у један младиће, који нису јединци и првенци, у други првенце а у трећи јединце и пошто их у десетине подели, позва ћених, да по овим списковима засебно коцке вуку“.

Члан 16. да се замени овако: „Војници стајаће војске испитиваће се и кућама коначно одпуштати, кад одслуже дво годишњи рок“.

„Последња тачка у члану 18. под б. и чланови: 19., 20., 21. 22. 23. и 24. укидају се“.

Члан 25. да се измени овако: „Својевољно ступање у војску бива само једаред у години и то у време општег рекрутовања“

Члан 26. Укида се.

Прелазно наређење.

Односно војника трогодишњака као и јединаца и првенаца, које овај закон затече у служби у стајаћој војсци, министар војени овлашћује се, да учини нужно расположење тако, да се они, који служе више од две године отпусте из службе о првој долазећој рекрутацији, а они, који служе једну годину дана или осам месеци онда, кад овај рок службе одслуже.

Закон овај ступа у живот од дана, кад га Књаз потпише“.

Законодавни одбор има част предложити народној скупштини да реши, да се ове измене и допуне у закону о рекрутовању стајаће војске у свему приме.

Законодавни је одбор дужан да напомене још и то, да су чланови одбора г. Илија Стојановић и Милош Гарашић мишљења, да се члану 5. Закона о рекрутовању стајаће војске дода наређење, по коме би се јединци, који би се узели у војску за то, што у једној години није било довољно младића, који нису јединци и првенци по одслуженом једногодишњем року могли заменити оваким младићима у годинама у којима их има сувише. Одбор није усвојио овај додатак једно зато, што је по овим изменама и према бројним подацима, које је г. Министар од ове године одбору показао, вероватно, да ће врло ретко и само у ванредним приликама јединци у војску долазити, а друго и зато, што би се оваким додатком вратили систему, који хоће да се избегне и противу кога је овај предлог поднесен, па би опет имали војника, који неједнако служе т. ј. годину и 2. године дана, од којих би једни знали колико треба а други врло мало, а сви би се имали употребити у народној војсци као старешине, што би било штетно по установу наше народне војске. Осим овога

и рекрутација би била опет неправилна и једне би године имали више, а друге године мање рекрута, шта би на сваки начин правило забуне и у самом рекрутовању. Напослетку одбор напомиње, да је и г. Министар одсудно одбио ову допуну.

Одвојено мњење прилаже се.

30. Јануара 1875. год. у Београду.

Известилац
Стојан Марковић.

Председник одбора,
Др. Н. Крстић.

Чланови:
Ђурђе Ђоровић.
П. Селић,
Илија Стојановић.
Стојан Марковић.
Милош Л. Глишић.
Вићентије Поповић.
Илија В. Протић.
Ђор. Павловић.

Илија Стојановић: Ја као известилац одборске мањине имам то да кажем, да је одбор сагласан у опште што је г. Ст Марковић прочитао; само што се јединаца тиче, ту је мањина одборска одвојила мишлење, које изволте чути:

Народној Скупштини.

Поштована Браћо!

Узимањем јединаца и првенаца у стајаћу војску, доказано је да су се многе куће уназадиле и да су родитељи у тешким положајима остајали; народна скупштина имајући ово све пред очима а свестна свога задатка, у договору са својим Владаоцем наредила је законом од 23. Октобра 1872. године да јединци и првенци служе само по једну годину дана а кад поднаднички испит положе да им се служба и на 8. месеци сведе.

Господин министар војни описујући цел стајаће војске, пројектом закона о рекрутацији од 12. Новембра 1874. Ф.№ 5339. између осталих побуда навео је у тачки 6.-ој то: *да је боље одслужити две године у стајаћој војсци, него цео век само у народној војсци;* на је за добро нашао, да сви војници служе по две године дана па ма овди било задружних, ил прве-

наца ил напоследку јединаца. Са овим каже господин министар да се олакшава служба са 1. годином пошто ће војник у будуће уместо три, само две године служити.

За ову олакшицу имало би се господину министру признати, да у корист народну иде, али то му се поред овога добра има уврстити да је јединце и првенце са једном годином више службе натоварио, тако да ови морају уместо досадање једне године, пуних две године дана служити.

Господин министар у овоме истина наводи неке своје податке да јединци, а скоро и првенци никако у војску доћи неће; али пошто исти господин министар неће то законом да призна, већ само устмена обавештења даје; то доиста не можемо преко овога дела овако олако прећи, и да не учинимо народну скупштину внимателном у томе.

Као што каже г. Министар војни ми имамо стајаће војске до 4000. војника.

Према броју ових војника и броју наше миле нам домовине Србије, ништа нас на странпутице завести не може да можемо и помислити да наша Србија није кадра дати 2000. војника задружних који ће оне заменити који се сваке године испишују, па са овога гледишта и у одбору смо говорили да се јединци са свим од служења у стајаћој војсци ослободе, или на случај са 1. годином службе замене; но на ово нам је одговор господин министров био тај, да он — службу од две године нижу никако неће, много мање да јединце од служења ослободи.

У нашој домовини било је и онда довољно војника кад се ожењени узимали нису, а куда је сада о томе сумњати, кад се и ожењени узимају.

У овој прилици а као што напред рекосмо г. Министар казао је у побуди: *да је боље две године у стајаћој војсци служити него цео век само у народној војсци;* са поносом можемо рећи да имамо војника народне војске бољих него и оних војника који су у стајаћој војски 3. године служили; али по речима министровим нама ће доиста остати јако жао, ако наша народна војска целим својим веком не може да досне оно што

стајаћа војска може за 2. године постићи, још ће нама жалије бити што ми једину надежду у народну војску полажемо. За првенце свакојако може се допустити, али за јединце, поштована браћо, имајте на уму то: да нема горе и веће жалости и несреће но онди где се једиче од свога родитеља одваја, где губи родитељ прву паду и утеху и где за овим цела кућа упропаст иде; имајте велнмо ово на ум па донесите по савести вашој праведну одлуку да се јединци од служења сасвим у стајаћој војсци ослободе; а ми по савести нашој и из досадањег практиковања налазимо за добро да треба у 5. члану закона изменити ово:

Јединци се сасвим од служења у стајаћој војсци ослобођавају, у осталом слажемо се са одбором у свему.

30. Јануара 1875. год. у Београду.

Чланови законодавног одбора,
Илија Стојановић.
Милош Л. Главинић.

Известилац Стојан Марковић: Господа из мањине одступила су у мишљењу од онога, о чему је била реч у одбору. Они су у одбору казали, да се јединци ослобођавају тек онда, ако би било младића, који би се из задруге могли рекрутовати. А сад су у мишљењу навели, да се јединци сасвим ослобођавају.

Илија Стојановић: — Из пашег одвојеног мнења види се, да смо у одбору и о једном, и о другом говорили, — па смо остали на овоме, што смо написали. —

Министар војни: Само на једно оптужење, имао бих да одговорим. Оптужење је заиста, господо, кад мањина изјављује, да предлог тако гласи, да је боље служити две године у стајаћој војсци, него целог века у народној војсци. Ја бих рекао, да је тај навод мањине неистинит; јер у предлогу је речено, да је боље за народну војску, кад она нмаде војника, који су две године у стајаћој војсци служили. Не сравњујем ја тако, господо, народну војску, да она неваља, и да је бољи онај војник који је у стајаћој војсци две године служио, него један војник, који је у народној војсци целог века био; не, — народна је војска одбрана земље. Али казао сам, да је много боље, кад би имали у својим редовима и оних војника, који су у стајаћој војсци послужили. (Чује се: тако је.)

Милош Пантић: Што каже г. Илија, да ослободимо јединце од стајће војске, то је добро; али ја равнам и првенце са јединцима. (Жагор.) Ми знамо господо . . . . —

Председник: — Сада је прочитан цео извештај одбора. Па ако хоћете, да уђете у претрес тачку по тачку, — онда немојте сад да о по једним тачкама говорите. —

Марко Јанчић: — Нека се прочита само она тачка, где се одбор није сагласно. —

Известилац Стојан Марковић: — Ја бих рекао да би требало да се *у опште* о овом предлогу говори, па тек онда да се пређе у претрес о појединим тачкама. Тако је бар по пословнику.

Председник: — По пословнику дакле, треба сада у *опште* о предлогу да се говори, т. ј. да ли оваком предлогу о изменама и допунама има места или не; па тек после прећи ће се на поједине тачке.

Адам Богосављевић: — Ја сам о томе неке моје разлоге написао. (Почиње читати).

Како од питања о року службе у стајаћој војсци, зависи друго питање, да ли нам треба овакна стајаћа војска са свом својом госпоштином, или нам не треба.

Министар грађевине: Не сме се читати. —

Јован Мариновић: То је противно закону.

Илија Стојановић: — Усвојено је да се чита. Ето и Срета Поповић је читао. (Чује се: Он је читао предлог).

Председник: Кажите укратко ваш разлог. Ви сте написали, па се можете сетити шта сте написали.

Срета Поповић: А за што се нису прочитале најпре побуде министрове, па да се види шта је и како је. —

Адам Богосављевић: Друга половина предлога остала је празна, а то је за то, да се могу стављати белешке, па ја сам их и ставио. Ако може министар да све оно од речи до речи изговори, на памет онда ћу и ја.

Председник: Али ви ваш разлог кажите: јесте ли за предлог или не. —

Адам Богосављевић: Па добро; али ја нисам добар бесединк, него ја сам се заклео, да ћу да престављам народне потребе по свом знању, на престављао их усмено, или писмено то је свеједно.

Председник: — Како је сад већ један сат по подне, то ја мислим, да овај предмет оставимо за другу седницу. —

Дакле састанак је свршен. Седница се заказује за сутра у $8^1/_2$ часова пре подне. Дневни ред објавиће се данас после подне. —

САСТАНАК XXI.

У Београду 1. Фебруара 1875 год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали сви министри.

Почетак је у $9^3/_4$ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Сима Милошевић: Драгомир Рајевић није дошао. Чује се: Стојадин Радоњић болестан је. Није дошао и Јов. Крсмановић).

Изволте саслушати читање протокола јучерашњег састанка.

Секретар Кујунџић чита протокол XX састанка.

Председник: Има ли ко на протокол што да примети?

Никола Павловић: Имам ја. Тамо стоји да наш цео округ има 350. хиљада гр. пор. болничких новаца, а ми смо казали да је толико имало 1868 године, а сада да има преко милион и неколко хиљада пор. гроша.

Председник: Добро. Секретар прима исправку. Има ли још ко год какву примедбу да учини?

Милош Павић: Ја имам да говорим о регрутацији стајаће војске, ако је то на реду, да се разговарамо. (Чује се: није, није).

Председник: То није на реду. То кад буде на ред дошло онда ћете ви говорити. Ово је само на протокол ко има да примедбу учини. Има ли кога да што исправи? (Ћуте). Прима ли се дакле овај протокол? (Бива).

Господо, овде је једна ствар онамад остала нерешена, која је од великог замашаја; али мислим лако ћемо је сад свршити, јер дебате је о њој доста било. То је оно о бележењу гласања поименце. Г. Марковић и г. потпредседник, који су сложни овде, они су оставили онда ову ствар на промишљење да ли ће т. ј. да се при гласању поименце бележе гласови у протокол да се зна које шта гласао. Скупштина о овоме није донела одлуку, али се онда одазвала да хоће да тако буде само ако може по закону. Дакле сад изволте решити.

Изволите, г. Ковачевићу, тражите реч?

Анс. Ковачевић: Јесте. Господо, у чл. 71. зак. о пословном реду каже се: (Чита). . . . „У протоколу ће се записати само исход гласања, *а не и гласање појединих посланика.*" Истина, ја признајем да је у протоколу лањске скупштине по вођеној дебати о оптужењу г. Бели-Марковића, скупштина гласала поименце и стављено је тамо ко је како гласао. Али то је ствар једна од врло велике важности по целу земљу била, једна замашна ствар, једна ствар која је требала да се жигоше, и с тога је нужно било да се зна и каже ко је ту ствар жигосао а ко не, како би јавно мнење могло осудити онога.

Но, господо, како би ми са оним отишли овде у страхота многе форме, да би нам протокол био пун имена поред којих би била само једна или две речи, како би управо отишли у безкопачност тих формалности и остали управо као у Кинезкој да испуњавамо које какве форме и да се клањамо а да ништа не радимо, већ да се затрпавамо којекаквим формама на штету важних послова — то сам ја против завођења оних формалности, и за то, да остане овако као што је чл. 71. и прописао, а не да се закон у овом члану мења. (Чује се: врло добро. Тако је).

Илија Протић: Ја овоме имам још то да додам, да ово питање није ни стављено на дневни ред. Ако скупштина жели о њему да решава треба га ставити на дневни ред, а сад не можемо ништа говорити. (Тако је).

Председник: Најпосле, ако скупштина није вољна да ово сад реши, да пређемо на дневни ред. (Ковачевић: да се пређе на дневни ред. Чује се: То није на днев. реду). Ја се опомињем да је баш г. Ковачевић први предложио да се ово питање одложи, и да се остави на промишљење, а у колико се сећам није да се одбаци.

Ак. Ковачевић: Јест, јест, и ја сам се сад добро промислио о овоме, спремно сам се и сад сам казао шта је моје мишљење: да се закон очува, а да се ово питање одбаци. То је све.

Председник: Дакле, дели ли цела скупштина то мишљење, које је изнео и протумачио г. Ковачевић. (Жагор).

М. Брачинац: Ја хоћу да кажем за ову ствар што се сад предлаже, да је то једна врло важна ствар; па по томе да се не може примити оно, што предлаже овај посланик да се то не решава сад него да се остави за убудуће. Ево баш сад, данас, ми имамо овде један врло важан закон, о регрутовању стојеће војске да усвојимо или не усвојимо па треба да се поименце зна за што је ко гласао.

Јов. Маринковић: Ја не налазим за потребно ништа више говорити у потпору ове, да речем, напомене моје, која је сад опет покренута овде да се реши. Ја не могу да то назовем предлогом, јер то није предлог; ја не мислим да је то предлог него напомена, да се т. ј. једна радња скупштине, коју по самом закону секретари врше, ставља у протокол.

Мислио сам да сам дужан био то напоменути, и држим, да нисам ја баш то напомињао, него да је с друге стране напомена дошла, да не би изазвана била таква опозиција и у овој тако ситној ствари, која се форме тиче. Но мене се то не тиче. Ја кад држим да треба што напоменути, свагда ћу то учинити, и тиме ја помирујем своју савест, испуњавам своју посланичку дужност, а наравно вама, скупштини, остаје да то оцени и усвоји или не.

О томе толико, и не ћу више да говорим. Само ћу то још да напоменем, што г. Ковачевић рече, да би нас овако поступање одвело у кинеске форме и да би се затрпали пословима.

То не стоји. Та формалност постоји, као што сам већ казао и онамад, у свима скупштинама европским; дакле није нешто што је кинеско, него је баш европско парламентско поступање, парламентска радња. Ми овде хоћемо да идемо, и пошли смо, путем европских формалности скупштинских. То је на прву реч г. Ковачевића. Друго, не стоји ни то, што он каже да би нас то затрпало, и пословима пречим било на штету. Не. То не би нама задало ни трунке посла. То је један мало већи истина посао за секретаре што ће исписати имена у протоколу и прочитати их овде. Ми ништа немамо да радимо. Ми би гласали као што и сад гласамо кад је поименце гласање, а секретари би имали листу, из које би прозивали посланике, као што је и сада имају, — и, сав би посао био да они ставе поред сваћијег имена „за" или „против." То је цела ствар. Дакле не стоји то тврђење да би нас оно коштало и трунке већег посла него што га сад имамо, а још мање да би то било на штету важнијих послова.

И то је све што сам имао да кажем, и што сам сматрао за дужност да кажем да не остане скупштина под утиском да су то кинеске формалности, теретне формалности и од штете неке!..

Милија Миловановић: Пошто је у чл. 71. јасно прописано шта и како у оваквом случају треба да буде, то ја налазим за излишно да се о овоме и говори о чему је сад поведена реч опет. Само на предлог какав морају бити потписани сви они, који предлажу, и у протокол стављени; а што се тиче гласања, било устајањем, било седењем или пак поименце, овај члан јасно каже како ће се убележити гласање у нашем протоколу, и с тога о томе не треба више да буде говора. (Чује се: тако је, тако је).

Потпредседник Грујић: Ја као предлагач са г. Марковићем држим да ваља да кажем неколико речи.

Ја мислим, господо, да не може бити никакве штете од тога што би се у протоколу званичном знало како је ко гласао, које *за* а ко *против*. У осталом, господо, то је гласање извршено јавна ствар, код стенографа, код дописника новинар-

ских обично се зна које гласао за, а ко против каквог предлога. То је тако и кад је тако, зашто онда да се не зна и званично? Нема заиста разлога зашто и званично у протоколима нашим да се не зна, ко је дао свој глас за ово ко за оно; кад се сад и иначе по новинама бележи, то нека се зна и бележи и у једној званичној књизи, као што је протокол скупштински, нарочито кад се узме још да у новинама може бити неправилности? То је једно. Друго, кад зна власт овде како сам ја гласао, зашто да не знају то и они, који су нас амо послали? И најпосле, кад ће сви да знају по једним новинама овако, по другим онако, онда не знају шта да верују и онда је боље да се то зна из званичне наше књиге. Ја мислим да у томе можемо бити сагласни? (Чује се: тако је). У питању овом дакле са стране целисходности, мислим да смо сви сагласни. (Јесмо).

Сад само што се тиче оне друге стране овог питања, т. ј што се тиче закона, у колико смо одушевљени том жељом да би учинили што против закона, — да се обавестимо. Као што је г. Ковачевић прочитао чл. 71. зак. о пословном реду, тако и стоји. И ја сам због овог прописа закона, као што сам и напоменуо пређе, и споменуо први да се оно пре неки дан питање о овој ствари одложи с решењем док се добро не размислимо и видимо да ли ово овако можемо решити без повреде закона а да не морамо подносити формалан предлог, нарочити предлог.

Ми смо разговарали, размишљали смо о могућности да неповредимо закон ако усвојимо што се предлаже — па нашли смо да се може без икакве сметње усвојити што је г. Мариновић ономад предложио и нашто сам ја уз њега придружио се. Сад, чусмо овде још од једног посланика, а и сами се сећамо, да је лањска скупштина у једном случају заиста и радила овако, т. ј. разумела закон тако како га ми сад разумевамо.

Да кажем нешто што се тиче већег посла. Ономе што је г. Мариновић о томе већ изјавио, ради боље јасноће да додам још, да се у чл. 70. последњој тачци каже да ће секретари

бележити гласове кад се поименце гласа. Он дакле бележи и зна се ко за што гласа. Сад, цела је ствар у томе: хоће ли то, што је већ обележено ући у записник или не ће. Ја овде не видим никакве законске повреде ако би се та белешка секретарова о гласању прикључила протоколу и на тај начин, ако би остало да се зна шта је било и како је гласано. Ја дакле овде не налазим повреде закона велике, а најпосле ни обичне кад би то усвојили, да се гласања поименце пишу у нашој званичној књизи, јер најпосле ово је унутрашња радња скупштинска, а није толико ни радња око тога хоће ли се гласати овако или онако, него како ће се гласање у протокол уписивати. О тој ствари, како ће се протокол водити, ако ово примимо, као што је и г. Мариновић напоменуо ми ништа немамо да радимо, нити имамо што да дангубимо. Секретар ће водити своју белешку као и до сад, па ће се после та белешка његова само прикључити протоколу и прочитати. У томе је сва дангуба. Дакле, ја од моје стране држим, да је корисно ово усвојити и налазим да оно, што у последњој тачци чл. 71. стоји, односи се на писање дневника или протокола скупштинских и не смета нам да кажемо како мислимо да ће бити најбоље и најпотпуније да се протокол води, даље налазим, да је ово једна чисто унутрашња радња скупштинска, коју скупштина може уређивати како зна без повреде закона, тим пак пре што је овакав један случај предходно у радњи скупштине, — па за то остајем при своме и г. Мариновића предлогу и гласам да се при гласању поименце бележи ко гласа за а ко против предлога који је на решавању, па то такво гласање да се унише у протокол те тако, кад се зна незванично, нека се зна и званично како је ко гласао. (Чује се: врло добро. Тако је).

Акс. Ковачевић: Молим за реч да оправдам оно што сам рекао. (Председник: изволте).

Правдајући моје посматрање кажем, да сам ја пошао с тог гледишта што чл. 71. пословног реда изреком казује како треба поступати кад се резултат гласања има да стави у протокол.

Г. Мариновић изишао је овде и каже да треба да се учини нешто друго и другче но што овде пише и хоће да се уведе у протокол гласање поименце. На то ћу још само ово да кажем. Ако ћемо баш то усвојити, треба о томе да се донесе формалан предлог, јер кад год се хоће да измени закон и да буде закон нешто друго но што је дотле био, то треба да иде оним путем и онако како је закон прописао за предлоге.

Г. Грујић што каже: што не би у протокол то улазило, кад се налази по стенографским белешкама, и по новинама, где је свакога име забележено за шта је гласао, тиме баш и признаје се да се зна како је ко гласао пошто се то, — велите ли, — налази у стенографским белешкама, које ми прегледамо, и исправљамо ако су неисправне у чему. Ко хоће дакле да прати радњу скупштинску и њена гласања он ће узети стенографске белешке па ће знати. Тако је и код новина, које иду по целом свету, дакле и народ знаће из њих сутра шта се овде данас ради.

Што се тиче протокола самог кад би га писали као што се сад предлаже, тада би у њему била једна збрка, која би нам при читању сметала памтење са главнога, а ми знамо да је протокол скупштински толковање закона, које треба да буде чисто и јасно и разговетно, а не утрпано многим именима. А најзад колико ми имамо таквих људи у унутрашњости Србије, који се тим занимају да оцењују чак и то шта је ко и како гласао? А који баш то желе они ће, кажем, наћи у новинама па нека цене.

За то ја остајем при томе, да ми лепо останемо и даље при чл. 71. посл. реда и да га не мењујемо ни у чему. (Чује се: врло добро).

Председник: Ја видим да се г. Ковачевић много боји свога потписа, да се не би знало за што је гласао. (Жагор). Г. Грујић довољно је објаснио и ја мислим да даље не улазимо у дебату...

Акс. Ковачевић: Молим, молим, г. председниче.

Председник: Говорили сте два пут, не можете више. Немате речи (Жагор).

Акс. Ковачевић: Тиче се, господине, моје личности, а где се тога тиче могу десет пута да говорим. Ви вређате. Ја се од ваших речи, да се бојим за свој глас огрђујем, и одбијам то од себе.

Осим тога, ја бих врло учтиво замолио вас: будите тако добри, те, што се тиче целе скупштине — уздржите се да останете пасивни а не налећите са вашим мислима у мисао целе скупштине и појединих посланика. (Чује се: врло добро). Ја мислим и надам се да председништво не ће бити вољно да тумачи мисао посланика. Особито кад се оно што говорим тиче целе скупштине, онда молим будите ладнији и пасивни.

Председник: Ја сам само услед вашег говора ово казао за то, што сам вас тако разумевао и што сам видио да је скупштина одобравала говор г. потпредседника (чује се: није, није).

Сад да вас питам, господо, јесте ли вољни да даље говорите о овоме, јер има више њих који су се пријавили за реч? (Чује се: хоћемо).

Потпредседник Грујић: Молим вас, један једини разлог, који сам отонч казао већ, допустите само да га боље нагласим, сад: кад зна власт, кад се зна по новинама и овако и онако гласање наше, онда ја предлажем да се званично зна и да зна у исто време и народ како ми овде гласамо — пошто се ово што предлаже може помирити и са законом.

Председник: Јесте ли задовољни са овим објашњењем? Хоћете ли дакле да још говора буде? (Жагор. Чује се: хоћемо, нећемо. Ја сам три пут тражио реч. Председник звони). Молим вас· Ја сад не могу да вас разумем. Да ли мислите да је било доста говора? Ја мислим да гласамо? (Жагор).

Милош Глишић: Г. председниче, ја нисам задовољам са вашим поступком. Немојте ви тако прекидати дебату, особито кад ја четири пута тражим реч па не добијам је. Ја хоћу да говорим, хоћу да се чује и мој глас; да дам моје мнење...

Председник: Молим вас, Глишићу, ћутите јер ви нисте на реду. По реду долази прво г. Илија Стојановић, за тим г.г. Шафарик, Протић, Несторовић, Крстић па ви. Ето сад да знате.

Илија Стојановић: Закон о пословном реду чл. 71. наредно је овако (чита). Г. Мариновић и г. Грујић предлажу сад да се гласање поименце заводи у протокол, но ја мислим да тај предлог ми не можемо овако усвојити, јер, то је предлог: а предлог да би имао закону силу и могло се радити на њему, треба да се начини по чл. 95. посл. реда. (Чује се: то није предлог). Ово је предлог да се измени чл. 71.; како да није предлог? Док се предлог по закону не поднесе, дотле се има поштовати и држати чл. 71. онако како је прописан. (Чује се: тако је).

Др. Јанко Шафарик: Ја сам за то, да се при гласању поименце свачије име обележи у протоколу и каже за што је гласао, да ли за, или против. Зашто? Јер је закон прописао да овакво гласање поименце бива само у важним случајима, само о важним предметима. То је тако у посл. реду изречено да се гласање поименце само у важним случајима предузима. Дакле то једно.

Друго за овакво сам мишљење с тога, што се тако по целој Европи ради, да се зна који је за што глас дао.

Треће сам овог мишљења с тога, што сваки жели при важним питањима да зна како је ко гласао. Ја хоћу да знам, где сам гласао овако где онако, ја то хоћу и други да зна, и није ме страх што ће то свако баш знати (Чује се: врло добро).

Дакле на овим трима основима ја мислим, да би било врло добро да се донесе и предлог законски о овоме, а не тек тако олако да се узима. Јер, кад је цела Европа ту практику усвојила, онда ни ми не треба да останемо у Хини, (Жагор), да се не зна ништа него да гледамо да усвојимо оно, што цела Европа упражњава.

Илија Протић: Ја уступам реч г. Несторовићу. Нека он најпре говори, па ћу ја.

Сима Несторовић: Ја мислим, браћо, да овај предлог г. Мариновића и г. Грујића да наш закон о послов. реду изменимо некако није ни најмање нуждан и уместан. Зашто? Нигде се из закона не види да скупштина кад нађе за потребно да стави у протокол за што је који посланик гласао, не може

то решити и учинити. То скупштини, браћо, никојим законом није забрањено, и она је, право рекосте, чинила већ тако у својој радњи, казала је да се побележи све, ко је зашта гласао па је и учињено тако; није јој забрањено дакле да већина кад каже: хоћемо у овој важној ствари да се свачије име забележи, и онда то не може нико да забрани, кад закона нема који забрањује то.

За то ја нисам за решење да се бележи свачије име при гласању поименце и каже како је ко гласао у свима предметима, који се на тај начин, гласањем поименце решавају, него сам за то, да се то чини само у важним случајима и кад скупштина за сваки случај то реши.

Председник: Дакле хоћете ли ви то да се при свакој седници ставља на питање и у томе време проводи?

Сима Несторовић: Господине, ја кажем: да у ситницама у малим стварима, скупштина не треба ма тражи да се свачије име бележи, а у важним питањима, кад скупштина захте и реши, онда да се стави у протокол поименце и за шта је ко гласао. Јесте ли ме сад разумели? — О томе не треба даље ни да се говори, и да се скупштини одузима време таквим питањима. (Чује се: врло добро. Тако је. Жагор).

Н. Крстић: Молим вас, господо.

Илија Протић: Г. Председниче, мислим да ја сад имам реч, а не г. Крстић.

Председник: Ви сте уступили вашу реч другом.

Илија Протић: Лепо. Ви сте ми још у почетку закратили реч па сад опет. Ја сам уступио г. Несторовићу да пре мене каже шта има. Што ми не дате да говорим?

С. Несторовић: Ја разумем да један може другом уступити свој ред, али мислим да он тиме не уступа реч свима, који су се јавили за говор.

Председник: Ако скупштина каже да можете говорити не браним ја. Само ја сматрао сам до сад тако и радио тако да не може него ако се, пошто уступи реч, јави он ће доћи на ред. Ја мислим да је овакав ред? (И. Протић: Добро, добро; — нек говори).

Никола Крстић: Овде је поведена реч о томе да ли треба да се бележе имена посланика при гласању поименце, да се зна ко је за шта дао глас, особито кад је решавање каког важног предмета.

Неки посланици позивали су се на закон у одбрану свог мишљења, као г. Ковачевић, и г. Несторовић, који каже да закон није противан да и сад буде оно што се хоће да реши, т. ј. оно што се данас предлаже, само кад већина скупштине на то пристане; па за то не треба да се то узаконава. Но кад бисе овако радило, онда би то било свагда нов предмет решавања па куд би нас то одвело! Тада би се удаљили од цели и задатка нашег, и проводили би време решавајући: хоће ли се убележити у протокол имена гласача или не ће.

Питање је друго да ли би се учинило што против закона кад би се усвојило ово, о чему је реч. Прочитала су пека господа већ чл. 71. — Скупштина је један пут ово питање већ расчистила и осанкционисала, да може бити бележења у протокол имена оних који су гласали поименце, да се зна за шта је ко дао глас. У томе што је скупштина једном решила, да се могу бележити у протокол имена гласача при гласању поименце најјачији је доказ, да оваква радња не би била против закона; јер у противном случају би морали казати, да је лањска скупштина учинила нешто против закона; а једна скупштина нема права казати за другу скупштину да је њен рад противзакон. Дакле ту не би ништа учинили мимо закон ништа: нити би у томе шта било против закона; или у супротности са законом.

Даље долази питање целисходности. Г. Грујић тако је пространо разложио, зашто треба да се глас посланика унише у званичан протокол скупштинске радње, да у том погледу не треба ништа да додам. Ја ћу само из праксе да наведем за то један разлог. Био је случај, и то при избору одборника за одбор финансијски, те се догодило да се број гласова за и против, које су секретари бележили, није подударао са бројем гласова које су бележили по неки посланици на својим местима. Тада су секретари нашли, да је било гласова 60

против 56, а неки посланици нашли су да је било 58 против 58. (Жагор. Чује се то није истина. Кујунџић: То је проста лаж. Четири су посланика, господо, бележили гласове. То није истина. Жагор).

Молим; хоћу овим да дам разлог да треба да се уписују имена гласача при гласању поименце, ради контроле веће: а не ћу да правим ма какве примедбе, о бројаним гласовима. Јамачно да су бележена имена гласача, сваки би имао право да протестује кад би му се глас написао другче, (Чује се: то није било, господине) а овако не зна јесу ли претурани на десно или лево. Према овоме морају се бележити имена гласача при гласању поименце да би се са извесношћу знао излазак гласања. (Жагор. Чује се: не мора баш Гласа да се ништа не може да разбере).

Председник: (Звони) Молим вас, браћо! немојте тако утицати у реч и прекидати говорника. Г. Крстић само за себе говори, како он налази. Ако вам се не допада ви се не ћете сложити с њим. Он за себе говори. (Кујунџић. Није за себе но и за друге). Ако хоћете да усвојите што он каже, а ако не ћете — то је ваше (Један: он каже да мора да буде онако, како он вели).

Наравно. Молим вас (Чује се: баш не мора. Жагор).

Ја молим господу публику да она својим пристајањем, одобравањем не прави ларму овде. Молим господу публике и слушаоце да то не раде у будуће.

Секретар Кујунџић: Ја молим за реч. Г. Крстић овде је обедно оне, који су бележили гласове у једној приликци. Обедно их је, господо, фалзификатом, а ја држим да је то највећа обеда, која се може учинити. С тога тражим, да он то што каже и докаже — па или да се он, или да се лица, која су бележила гласове, осуде, јер не ћемо, господо, да се тако ради. (Чује се: врло добро. Жагор).

Никола Крстић: Лепо. Ја стојим готов да кажем посланике. . . . (Жагор). Молим вас, у колико се сада вели да сам неког обедно, да одговорим. Посланици који су бележили гласове на својим местима били су: г. Вићентије Поповић, који

ми је казао да је било 58 гласова за Вошковића; за тим био је Петар Стевановић; даље ми је г. Алекса Поповић рекао да су гласови раздељени подједнако, по 58 као што је се и код мог бележења показало. Бележио је и г. Др. Стева Милосављевић, па и он нашао друге бројеве. Да питамо ту г.г. посланике; држим да не ће ни један тргнут своју реч натраг.

Председник: Молим вас, довољно је говорено о овоме. Има ли ко о предлогу још. Или да гласамо. (Чује се: да се гласа).

Секр. Кујунџић: Није ово довољно. Ако хоћете тако.... (Председник маше главом и уђуткује).

Рака Кукић: Ја видим да се нама пребацује да ми не ћемо да се бележи поименце гласање што нас је страх да нас ко не крији, — а није за то. Ми знамо, било је прилика толико овде да како ми мало свернемо с пута, та господа, они нас одмах опомену на закон да се не лази. Сад кад имамо закон да се не бележи поименце не треба ни да се бележи. Ми није да не ћемо ово за то, што се сумњамо и бојимо, него што треба да држимо закон, кад се сваки дан казује да идемо по закону и да не чинимо што противно закону што ми и не ћемо никако, него хоћемо да обдржавамо закон свагда.

Милош Глишић: Пре него што ћу о главној ствари да говорим, сматрам за дужност да кажем ово. Г. председник рече г. Ковачевићу: ви се бојите и сумњате да вам изиђу имена ваша у записнику. Те речи, нарочито реч бојите се, дира ме; јер пошто ја онако исто мислим у овој ствари као и г. Ковачевић, то сматрам да је то и мени речено. Пре свега дакле, ја то од себе одбијам и велим да то не стоји, јер оно што кажем и што хоћу да браним, не бојим се да цео свет зна. Нек то зна цео свет листом, ја се не бојим.

Даље што каже г. Мариновић као да се ово не прима зато, што је његово, па вели: да писам ја изнео овај предлог да не би било никакве опозиције, — на то ћу да приметим, да ми ово изгледа као да би поштовани посланик Мариновић хтео да што год он предложи то да се овде после усвоји. Чудно ми то изгледа заиста. Ја не знам по каквом би праву

он хтео да му се ово усвоји, те нам баца прекоре што писмо усвојили већ?! (Чује се: врло добро. Тако је). Господо, ово није данас први случај, није ово први дан, него већ други трећи дан како госп. Мариновић изнесе пред нас по неко такво питање да целу скупштину заузме те говори узалуд и пропушта време у које каквим свршицама! (Чује се: тако је). Ово нас, господо, стаје грдних новаца. (Чује се: Тако је. На ствар, на ствар). То је о ствари! Што се тиче самога предлога овог, кога потпомаже и наш потпредседник г. Грујић, ја предлажем, или мишљења сам, да се он савршено одбије за то што није провучен кроз ону форму коју закон захтева. Јер, господо, ако ћемо ми гледати на личности, па да усвојимо предлог што је поднео г. Мариновић и г. Грујић, и ако нису како треба поднешени, а ја и ова друга браћа сељаци, ми да се одбијамо због тога, — онда је зло. (Жагор. Тако је).

У осталом, господо, — допустите да довршим — ја се придружујем госп. Несторовићу, да ми можемо кад год хоћемо казати да нам се гласање у појединости запише у протокол. Али да се ово као стална практика или као закон усвоји то не бих никако. А сво зашто: што би нас такви протоколи врло дуго задржавали у радњи пошто нам и садашњи протоколи много времена одузимају; што би овим предлогом ако га усвојимо погазили закон; и што нам није забрањено да у важним случајима свагда учинимо оно, што предлог хоће да буде правило за све случаје кад се гласа поименце.

Зато дакле ја изричем мишљење и гласам: да се овај предлог г. Мариновића и потпредседника одбије као незаконо поднешен и неуместан. (Чује се: врло добро).

Председник: Ја, господине Глишићу, не могу да знам откуда сте ви могли мислити да сам ја и вама казао што сам казао г. Ковачевићу на његов говор, кад ви онда ни сте још били говорили.

М. Глишић: Казао сам ја откуд и како?... Зато што и ја потпуно делим мишљење г. Ковачевића и браним његове разлоге у овој ствари. (Жагор).

Председник: Ја не могу погађати такве мисли, какве сте, ви мислили. Откуд можете ви казати, да сам ја вама то казао, и да је се то на вас односило; ја сам казао г. Ковачевићу, и то не веже никога другога, него само њега. Ви, г. Глишићу, нисте могли мислити оно, што ја мислим, и нисте имали места да ми то кажете. Питам дакле скупштину, хоће ли да се и даље о овоме дебатује, или да се стави на гласање.

Јован Мариновић: Кад не бих имао да говорим о самом предлогу, имао бих право, да говорим после напада посланика Глишића. Прво, он ме није разумео, јер не држим, да је разумео, или могао ствар онако представљати. Ја нисам онако казао, и да не бих много о томе говорио и дангубио, позивам се на стенографе, они ће забележити како сам казао. Друго, не признајем да ми посланик Глишић може прекоре давати, као бајаги да ја чиним, да скупштина дангуби, такве прекоре ни један посланик нема право другом посланику да чини. Сваки од њих има право да каже, а скупштина је надлежна за то да реши, да ли да се се то одбаци ил усвоји, да се упушта у говор или се не упушта, то је њен посао. Ако би по мери времена, које се услед говора потрошило, могло извести, да тај, који одузима скупштини времена, да тај чини штету држави и народу, ја не знам, да би ја био међу онима, који највише времена скупштини одузимљу. У осталом, то је врло неумесно наводење и закључење, да је мој говор изазвао негодовање или неодобравање, то су ствари, које сваки од нас има право и може да осећа на спрам онога, са киме своје мишленье не дели. Што се мене тиче, никакав прекор, ни Глишића ни другог кога не ће ме спречити, да не испуним оно, што ми дужност налаже да испуним. То је што се тиче његовог личног прекора. Прво они, су неумесни и непристојни, а друго кажем, да не водим о њима баш никаква рачуна.

Што се тиче тих ствари, ја обраћам вашу пажњу на ово што сматрам као корисно, и од вас зависи, хоћете ли то примити или не, а што се ствар одуговлачи, ја нисам узрок томе. Г. Грујић разложио је законску страну предмета и доказао је, да од нас зависи, да то примимо или да не примимо. Само

имам на срцу још да додам то, да ми се чини, да ми, који идемо на то, да се радња сваког посланика званично констатује да не буде изложена неверном и непоуздапом описивању новинарском, да ми показујемо тиме, нало више бриге о радњи скупштинској, о познавању радње скупштинске, него они други, који то одбијају. А друго ја мислим, да ми, који смо рекли, да се гласање поименце уписује у протокол, да ми овим показујемо више бриге за поштовање народних права, јер народ има неоспорно право,да прати радњу својих посланика, па да може по томе оценити, да ли такав посланик ради у духу његовом. Дакле ми, који желимо, да се изнесе свака званична радња потпуно — јер и гласање спада у званичну радњу — ми дакле, који то желимо, да свака скупштинска радња буде званично констатована, ми показујемо највише бриге за то, највише желимо, да народ буде у стању да прати радњу својих посланика. Следствено највише бриге полажемо спрам тога светога права народњег, да сам прати радњу посланика, кога је изабрао, да мотри, да ли заступа оно што му је поверено, и најпосле да види, да ли је достојан тога посланства. Дакле то сам хтео да кажем, да најављујући овако своје мишленье, да ми полажемо више бриге за народно право, него они, који кажу да то не треба да буде.

Цетар Ђуричковић: Ја се потпуно слажем са говором г. Грујића само с једним додатком. Он је казао, „кад се описује у новинама говор појединих посланика и гласања, како је појединн посланик гласао, онда за што не би дошло и у протокол." Баш за то, што се то у новинама бележи, које су за време, баш за то треба да се гласање поименце у протокол бележи, јер протокол остаје вечито, а новине две-три године, па престану. Дакле, нужно је да то остане у протоколу, да се зна на више година или векова шта смо и како смо радили, а можда ће то остати и бити од вајде, нашем потомству. А друго, што је то у интересу истине, јер новинар, који пише наш говор, ја мислим да не ће ни један казати, да не изврће говор појединих посланика и гледи само, кога ће и на који начин да пецне; дакле, да не би свет, који чита то, био противно оба-

вештен да не би хрђаво мнење о поједином посланику имао, зашта је нужно, да се у протокол упише име и презиме сваког гласача, за што је који гласао.

Велько Јаковљевић: Господо, ово је једно врло важно питање. Ово је претрес тако важног питања, хоће ли се наша имена бележити у протокол скупштински или не, и за то ја држим, да је нужно, да се ово питање реши одмах, сад, и да се стави на гласање: који је за то, да се у протокол пишу имена посланика, да сваки зна шта је говорио, да зна наш народ, ко је за шта био: а ко је за то, да се његова дела и име крију и не износе на свет.

Стојан Марковић: Ја мислим, господо, да је члан 71. закона о посл. реду, са свим јасан, са овим одређен тако, да се не може тумачити ни се мора узети онако, како је написан. О томе по моме схватању не може бити никакве сумње. Према томе овај члан не може се мењати на овај начин како се хоће по предлогу г. Мариновића и потпредседника Грујића, овај се члан не може мењати напоменом и обраћањем нашње скупштинске, као што г. Мариновић наговести, него се мора променити онако како пословник каже. Исто тако не може се тумачити као што г. потпредседник напомену. Ја држим, да закон треба да се врши онако, како је написан. Међу тим има у пословнику једно наређење, које скупштини оставља одрешене руке, да може одступити од пословника, а то наређење налаже се у члану 116-ом, где се каже: да скупштина може одступити од пословника онда, ако предмет, који се решава, сам то захтева, или ако је то потреба. У том случају одступа се од пословника, и то у споразумљењу са владом. Према томе ја држим, господо, да ако хоћемо, да уведемо то, да се бележе имена појединих гласача, онда треба да изиђе предлог из скупштине, да скупштина то усвоји и да влада на то пристане. Али, као што изриком члан 116 пословника каже, ово наређење или закључење скупштинско важи само за тај одређени случај. Скупштина не може одступити од пословника тако, да то важи за све случајеве. Ја молим, да прочитам овај члан 116. „скупштина се може, ако би се потреба у поједином случају показала, са

владом сагласити да се од прописаних правила у овом закону при саветовању и решењу каквог предмета одступи. Но ово сагласје вреди само за тај изриком опредељени случај.“ Ја господо, не бегам од тога, да се зна како сам гласао, да се зна шта сам радио, ја ћу бити први, који ће то потпомоћи да се одступи од пословника у поједином случају, као и што се тиче и овога предлога, да се бележе имена појединих гласача.

Илија Протић: Ја сам у почетку казао, да то није било на дневном реду, али кад је скупштина ушла у дебату о томе, онда ћу и ја коју ја кажем. Ја не знам у којој је цељи учињен овај предлог, ил у цељи закопитости или у цељи оцене посланика. Ако је у цељи закопитости, онда је закон јасан и не сме се ни за длаку изменити, од њега одступити, а ако је зарад оцене посланика, то кажем, да се само једним гласом посланик не може оценити, него његовом јавном радњом, његовим говором у скупштини, који се бележи у протокол као званичну скупштинску књигу. Па за то држим, да овај предлог г. Мариновића и Грујића не може имати свезе и не може се сравнити са оним, где се бележе имена предлагача. Између та два предлога постоји грдна разлика. Разлика је та у томе, што се са овим последњим, где се бележе имена предлагача хоће да постигне то, да не би више посланика један исти предлог подносили, док бележење појединих гласова при гласању нема никакве цељи. То је једно, а друго, што би ово задавало много посла појединим секретарима, који и онако имају много посла. Дакле ја сам за то, да имена појединих посланика при гласању не долазе у протокол. Ја то чиним не за то, што се бојим да ће се у течају времена на спрам тога ценити мој глас и држање, него само ради уштеде времена секретарског и у цељи закопитости.

Милош Глишић: Ја имам само то да кажем на говор г. Мариновића. Он рече у свом говору, да не прима прекоре и да рачуна, да је прекор од мене изишао. Ја бих на то казао, да г. Мариновић није хтео да ме разуме. Ја сам у свом говору казао, а имам и обичај, да узмем за темељ мом говору господина предговорника, или да се с' њиме сложим или да

противно говорим. Овде се дакле не може узети за прекор са моје стране, него би пре било, да је прекор од њега изишао, јер он је казао: „ваљда за то, што је од мене изишло, па је за то напшао на опозицију.“ Но то не стоји. (Жагор. Чује се: доста је говорио.)

Председник: Да се пређе на дневни ред.

Потпредседник: Ја бих молио зарад обавештења, да неколико речи проговорим. Ја ни мало не присвајам себи више, али и ни мало мање права, него други посланик. То значи: ја не мислим да се мора више пажње обраћати, немислим да се мора усвојити, али исто тако не мислим, да господа посланици, треба мање пажње да обраћају, него кад и други посланик говори. Дакле у овој ствари нека се не мисли, да кад смо нас двојица изишли да говоримо, да тиме присвајамо себи то право, да скупштина то одма усвоји. Ћу да напоменем једну ствар, која није у свези са овом, али ми је нужно споменути, да вам доказем, да сам ја доследно радио у досадањим случајима. Тако је скупштина огласила избор посланика јадранског да је законит. Ту одлуку скупштинску требало је извршити, т. ј. требало је послати позив министру, да посланика упути у скупштину. Зато сам спремио писмо у цељи, да предложим скупштини. Пошто је г. председник, који је пре тога због слабости изостао, тада дошао, то сам њему предложио и он усвојивши то предложио је скупштини, која је могла решити како ће, а она је решила усвоивши састав поменутога писма као позива на министра унутрашњих дела, да примљеног посланика упути у скупштину. То је све ишло својим путем У овом случају пак господин Мариновић, приликом читања протокола пре неки дан предложио је, да се у протокол бележе и имена гласача, ко је за а ко противно гласао. Ја сам онда казао у целисходности слажем се с' тиме, само сам гледао, да ли можемо да измиримо са законом и зато сам тражио да се одложи. Јутрос сећајући се тога, да смо одложили, сматрао сам, да не треба и даље да остане нерешено и у тој цељи разговарао сам се са г. Мариновићем и другима као год што сам онда сматрао за дужност, да учиним по закључењу скупштинском, тако сам сматрао и сад за овај предлог, да сам на неки начин дужан да га покренем, и ви разуме се не морате га — ако га не ћете — усвојити. Сад молим, господо, ја сам предложио да свршимо ту ствар и као што реко — разговарао сам се са неком господом, од којих неки су ми казали да можемо, а други да не можемо. Затим сам замолио господина председника да спомене, да смо ми то предложили, сад ако хоће скупштина да тако реши добро, а ако не, свршен посо: а ми кад предлажемо разуме се да мислимо да је добро.

Председник: Ја мислим да је довољно говора и обавештења било о томе, с' тога да поставимо питање, усваја ли се предлог г. потпредседника и г. Мариновића, да се имена бележе у протокол или не.

Аксентије Ковачевић: Одступа се од закона, а влада није о том питана. (Жагор. Чује се: није добро питање постављено).

Стојан Марковић: Молим вас, то је против закона. За то треба особени предлог, који треба да дође у одбор, па онда да буде решено.

Потпредседник: Молим вас, ово се не сматра као формалан предлог, па да треба да се поступи по прописима пословног реда, него се сматра као примедба, коју скупштина прима или не, како секретари да раде. Ја мислим, кад смо оволико о томе разговарали, да можемо поставити питање, усваја ли се ова примедба или не. (Вичу: да гласамо поименце.)

Председник: Ја мислим да не треба поименце, него устајањем и седењем. Дакле, који су за то, да се усвоји примедба г. Мариновића и потпредседника, нека седи, а ко је противан нека устане. (Жагор, једни седе, а други устају. Вичу хоћемо поименце, молимо још једанпут за одлуку, писмо добро чули, други: да се обавестимо.)

Сима Несторовић: Закон каже, кад је сумњива одлука устајањем и седењем, онда да се поименце гласа.

Сретен Поповић. Хоћемо ли владу питати пристаје ли она на ову примедбу?

Потпредседник: Што се мене тиче, ја неразумем закон, да и у овом случају треба питати владу, а ако скупштина ре-

ши да се закон разуме и да треба овако радити, како ми предлажемо, онда ће секретари овако и радити и без споразумљења са владом. (Жагор, велика вика.)

Господин Несторовић има право. Тек ако би исход гласања сумњив био устајањем и седењем, онда поименце да се гласа, дакле за што не би било устајањем и седењем. С' моје стране ја пристајем и овако, ко је за предлог, нека устане, а ко је против предлога нека седи.

Арон Нинчић: — Ја се слажем са г. Марковићем, да то важи за поједине случајеве. С' тога нек се гласа поименце јер овако не зна се ко је за шта.

Председник: Питање је тако: ко је за примедбу да се имена бележе, тај нека седи, а, ко није за то, нека устане. —

Стојан Марковић: Молим вас, ово је противно закону, ја нећу да гласам (чује се са неколико страна: ни ја нећу.)

Аксентије Ковачевић. — Молим за реч ради објашњења питања.

Овде нема формалног предлога, овде не могу дати свој глас ни за једну ни за другу страну, но кад би имали формални предлог, онда би дао свој глас, а овако не могу.

Милан Милићевић. Ако се продужи дебата о овоме, онда ја молим за реч јер сам ја одавно искао реч.

Председник: Не ћемо да дебатујемо више.

Потпредседник: Хоћете ли да ставимо питање овако, најпре, прима ли се примедба г. Марковића и моја, или не. То је једно, а друго, прима ли се примедба г. Несторовића, која каже: бележиће се и то не у свима случајевима, него само онда, кад скупштина реши. (Жагор). Молим вас, може бити, да онај, ко не гласа за наш предлог, да ће гласати за његов. (Жагор.). Сад ја мислим да овако можемо решити ствар, ако устане већина за наш предлог, онда је свршена ствар, а ако не буде већина за наш предлог, онда ћемо ставити питање, прима ли се предлог г. Несторовића или не, и онда је опет свршена ствар. (Чује се: то је збрка; не ћемо овако да гласамо.). Није збрка, на прилику, ја ћу да гласам најпре за мој предлог, па, ако се не прими, онда ћу гласати за предлог Несторовића, јер

ја свакако хоћу, да се бележе имена у протокол, па ако не увек при гласању поименце, а оно барем кад скупштина нарочито реши.

Марко Јанчић: Ама какав је тај предлог Несторовића, где је тај формални предлог?

Аксентије Ковачевић: Молим вас требало би да се донесе формални предлог, да би се скупштина могла измирити. (Чује се: ово није никакав предлог.)

Јов. Мариновић: Па то није предлог.

Аксентије Ковачевић: Како да није предлог, кад се удара на члан 71 пословника. (Жагор. Сви посланици устају, вичу: хоћемо одмора.)

Председник: Имате четврт часа одмора, да се споразумете о том, па да свршимо једном ту ствар.

Настаје одмор.

После одмора.

Председник: Господо, почем у овој ствари, о којој смо до сада водили дебату, не можемо да дођемо до гласања, то онда да пређемо на дневни ред; а од господе посланика, који желе поднети предлоге, нека то и учине. (Чује се: врло добро.)

Молим вас, изволте саслушати Кнежев указ.

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује г. министар унутрашњих дела, да може ово-годишњој народној скупштини поднети предлог о измени закона о болницама и управе дома за сумануте. Даље чита указ, којим се овлашћује г. министар унутрашњих дела, да поднесе ово-годишњој народној скупштини предлог, да се више потрошена сума на куповање јечма за храну коња и набавку материјала за коње и потковање поштанских коња у 43.207. гроша пореских у рачунској 1874. години, може исплатити из кредита буџетом одређеног на ову партију за рачунску 1875. годину.

Председник: Први предлог упућује се законодавном, а други финансијском одбору.

Изволте саслушати извешће одбора законодавног о јучерашњој ствари.

Известилац Стојан Марковић. По пословном реду вала сада прећи на читање појединих чланака.

Председник: Жели ли скупштина да и данас говори о овоме у опште.

Илија Протић: Јуче је скупштина решила, да се овај предлог у опште прими.

Известилац Стојан Марковић. Члан 5. закона о устројству војске (збор. 23. стр. 132.) да се замени овако:

„*Војници стајаће војске служе две године.*"

Одбор је ово усвојио по разлозима г. министра, по којима он држи, да је довољно, да се две године служи. И према томе, у члану 50. истог закона број „*три године*", да се замени бројем „*две године.*"

Председник: Примали скупштина? (Прима.)

Известилац Стојан Марковић: Што се тиче предлога о изменама и допунама закона о рекрутовању стојаће војске, има се члану 5-ом овог закона (збор. 25. стр. 62.) додати на крају ово:

„*Но првенци и јединци узимаће се у војску и то најпре првенци, а после јединци, и то тек онда, ако се потребан број рекрута не може да подмири са онима, који нису првенци и јединци.*"

Илија Стојановић: Овде сад долази одвојено мнење; јер јединце мањина одборска ослобођана са свим, на сад треба, скупштина то да реши.

Председник: Овде је дакле чиста и јасна ствар, да мањина одборска ослобођава само јединце од војске.

Милош Пантић: Ја сам за то, да не долазе у војску ни јединци ни првци; јер као што потпомажу кућу јединци, тако и првци. Ја сам видео, да сваки отац не радо даје своје прве синове и у школу. Много је да буду две године службе за јединце и првце, а и прошле је године олакшано њима, због оскудице у кућама. Ја бих био за то, да и првци не долазе у војску као год и јединци.

Алекса Поповић: Ја мислим да ми сви знамо каква су родитељска осећања према деци. Колика су родитељска осећања

према деци где их има више, може се замислити, колика су већа осећања према јединчету своме. Ја знам, јер се је десно случај, да отац од туге за својим дететом умре; најпре је полудео па умро, а и дете је такође свршило свој живот у касарни од туге за својим оцем. За то сам да се јединци не узимају у војску. Ако дође нужда земљи, онда не само да ће се узимати јединци, него и старци и јединци и сви.

Између јединаца и првенаца велика је разлика, јер друго је осећање родитеља, кад има више деце, а друго је кад има само једно, па и њега одузму, — одузму му оно, што му је најмилије. (Чује се: врло добро).

Милош Пантић: А да ли је то право да један родитељ има милости, а други не.

Председник: Не упадајте у реч, г. посланиче.

Милош Пантић: Он одговара на моју реч, што сам ја казао, да се и првци не узимају у војску; јер су и они као год и једнини једнаки у ова.

Сима Несторовић: Ја сам у начелу за мањину одборску, а противан одборској већини. Ја хоћу да говорим о томе, како у народу нашем *коцка* нема никаква добра одзива. Међу тим ми знамо, да нам не треба тако много војске, а знамо и то да можемо војску подмиривати само из задружних кућа, а да не узимамо ни јединце ни првенце. И по томе, кад нема нужде за њих, онда нека се и не узимају у војску, а и *коцка* нека се укине.

Известилац С. Марковић: Г. Несторовић пристаје на одборску већину, јер је и одбор тако казао.

Сима Несторовић: Али да се нарочито узакони, да се војска подмирује из задружних кућа, а не казати: „*ако оних не би било*", јер то *ако* оставља опет властима на вољу да раде како хоће.

Министар војни. У моме предлогу, господо, ја сам био тако и ставио, да сваки без разлике служи, био јединац или првенац; да сви вуку коцку, и дакле да сваки служи. Кад је тај предлог претресан у одбору, неки од одборника, причали су ми о томе, како је врло нужно, да јединци и првенци не

служе у војсци, и ја сам на то пристао из ових узрока. Ми смо у прошлој години имали младића, који су навршили 20. година и на којима је обвеза да служе у стајаћој војсци свега 10.837. Од тих изузели су се они, који су били неспособни за службу у стајаћој војсци, и они који су имали слабо задружно стање и којих је свега било 5.083.; остало је дакле 5.754. Међу овима имали смо јединаца 369., првенаца 1.470., и оних, који нису били довољно развијени, који нису неспособни али нису довољно развијени за војску, па би им војена служба удила њиховом здрављу, било је свега 2.424. Кад овај број одбијемо од 5.754. на којима је општа обвеза, онда остаје способних за службу у свајаћој војсци 3.330. Број војника у стајаћој војсци износи 4.728.; половина би се сваке године рекрутовала, дакле 2.364. узимали би се у војску.

Дакле од њих 3.330. војника, којих имамо, кад би узели све из задружних кућа, опет би остало 966. не би дакле узели ни оно, што можемо да узмемо из задружних кућа. Због тога дакле, ја сам пристао на праведан захтев одбора, да се у закону стави, како се првенствено узимају они, који нису јединци и првенци, а само кад ових нема т. ј. младићи из задружних кућа, онда тек долази ред на-првенце, ако се ни са овима не подмири број, онда тек долази и на јединце. Ја бих и на то пристао, да се каже: јединци и првенци са свим се ослобођавају, кад би само знао, да ће сваке године бити довољан број младића из задружних кућа да по срећи имамо од десетину година амо ове податке, можда би се овај закључак могао извести; али их немамо, него само за једну и то за прошлу годину. По овим податцима изгледа, као да је извесно да јединци и првенци не ће долазити у војску, али ја не смем да рескирам; јер може се десити, да се за једну или две три године појаве какве болести, да буде помора у деци, па тада да не буде довољан број оних из задружних кућа.
Само дакле у таквом случају метнуто је у закону, да се могу узимати првенци, па после њих јединци.

Из наведеног ја изјваљујем, да нисам у стању ову ствар да променим. Ја мислим, да и ви сами не ћете желети да нам

кад год кажете немамо да дамо младиће у стајаћу војску, на она да остане непопуњена.

Вучење пак коцке такође сам угодно тако, да за себе вуку они који нису јединци и првенци, и после њих који су првенци и најпосле они, који су јединци. А у војску узимали би се према томе најпре они, који нису јединци и првенци, и тек ако ових не би било, онда првенци, а за тим јединци.

Односно одвојеног мнења имам да кажем, да се оно два три пут мењало, и сваки пут је било другчије. Јуче је било, другче, а данас је опет другче. Они зактевају да се јединци са свим ослободе, а и ја кажем да се ослобођавају све дотле, докле има довољан број младића из задружних кућа. То су они данас казали, а јуче су казали да јединци служе годину дана. Ви ћете разумети мој предлог, да је то баш главна мана, што једни служе три године, неки годину, а неки 8. месеци. Па како постоји само једнако обучавање војника код свију њих, то је онда познато, да један, који служи само годину дана, не може научити онако као што онај, који служи три године. А зашто да ми лиферујемо народној војсци, оваке старешине војене; зашто да постављамо народну војску у том стању, да може бити у каквој озбиљној прилици, војници плаћају главом и животом једино са незнања њихових старешина. Истина, ја сам то стање затекао и могао бих га трпити, и мене би остало између два зла да бирам оно које је мање. Јер ако би се хтело, да се јединци ослободе, онда бих ја волео, да останем при овом садањем закону.

Ја мислим, да је излишно да се за ово и даље препиремо, почем, као што се види, нема изгледа да ће они долазити у војску.

Аксентије Ковачевић: Ја молим, господо. Што се тиче првенаца то је предлог на своме месту и против тога нема се шта рећи за то, што радна снага опет у кући остаје, јер да је остало дете и од 15 година, оно ће опет помоћи своме родитељу: али, где је само јединац, узмите ви, каква је то велика жалост, бар ја видим, да је то ужасно, кад се јединац одвоји као што примети г. Алекса Поповић. Тада се исцрпи

сва радна снага; кућа пропада; родитељ остаје без неге и потпоре, а осем тога овде је и г. министар избио и ту зебњу јер зна се да у нашој држави, према оваком малом броју стајаће војске, није ни замислити да ће доћи јединци, а тиме ће се опет стати на пут властима, да оне не би могле вршити своју вољу, да јединце у војску шаљу. Прост је сељак, он се уплаши, продаје своју стоку па дели паре доктору и некима другима, те се тиме штети. Дакле да би се то избегло, пошто нема сумње за државу, да она не ће добити потпун број војника, то сам за то, да се јединци оставе, јер нема за њих нужде, јер је наша стајаћа војска само школа за народну војску, а Србија је једна ратоборна држава, која може дати 360.000 војника, где се велики духови могу наћи, на шта ће нам онда јединци, да само после досађују и властима и министру и пријатељима и свима на свету, само да би на како помоћ добио.

За то сам дакле, да се јединци ослободе, да они никако не долазе у рекрутацију.

М. Трифунац: Ја сам хтео то да говорим да нас је министар о том обавестио. Мени је то познато, почем је то наређење од 1868. године. И за цело се по овоме закону и то хоће да и јединци долазе у војску. Но само што је г. Ковачевић говорио да се због овог долази, те се подмићују, то се чуло да је било, а да није било не би се ни говорило. Али не треба се бојати, што ће јединци да долазе, пошто се види, да ће се попунити број из задружних кућа; а с године на годину, људи се намножавају а војска се не увећава. Моје је мишљење, да сви младићи на једном месту вуку коцку, на онда не ће бити подмићивања или официру или комисији. Ја бих рекао само кад дође реч на оно, где се говори за пет година о деоби, да о томе говоримо, а сад да решимо и председник нека стави на гласање.

Павле Радивојевић: Одвојено мнење мањине није ништа рђаво, јер је то заиста жеља народна. Но нимаде узрока, зашто су досада јединци и првенци долазили у војску. По протоколима нашим крштајемих, нису наши стари свештеници уписивали, а и сам сам убеђен у томе, што сам више видео младића првенаца и једнинаца, а мање задружних, а ту су биле криве књиге крштене. Но пошто се сад књиге доста тачно воде, то ће и све више младића из задружних кућа бити у војсци, а до сад се на то, није имало призрења. Но кад се данас предвиђа законом, да ће се имати призрења на јединце и првенце, онда се и ја слажем са већином одборском.

Председник: Допустите да могу да вам кажем, да су дошла четири кнежева посланика, која ће се сад заклети, а то су: господа Ценић, Балантски, Николајевић и Прајзовић. (Нека се закупу). Уверења су предата одбору, и одбор је нашао, да су исправна. Прима ли скупштина? (Прима).

(За тим су се посланици заклели у присуству министра унутрашњих дела).

Илија Стојановић: Ја као известилац мањине одборске имам да одговорим г. Павлу Радивојевићу, који је сравнио јединце и првенце. Ја не знам како он то мисли, али ја држим, да је жалосније за онога, који ни кога више нема, него за онога, који има бар једно дете, ма и од 10. година било. Али да би наша војска обезбеђена била, нека остану првенци као резерва, а јединци да се ослободе.

Вићентије Поповић: Одборско мнење мањине, није постало у одбору онако, као што је прочитано, него је било другче.

Илија Стојановић: Одборска мањина ползовала се законом о пословном реду, по коме она може свагда, до закључења скупштинског, своје мнење изменути, као год што може и од свог мнења одустати.

Марко Јанчић: Ја мислим, да је предлог министра војног врло добар, и, кад се каже, да ће најпре задружни, па онда првенци, а најпосле јединци вући понаособно коцку, онда је то врло добро, и ја сам за ту одлуку.

Коста Димовић: Ја мислим, кад имамо задовољно и задружних синова да буду у стајаћој војсци, и да их има сувише, онда, зашто би они из задруге вукли коцку, јер знам да је био један отац, који је имао три сина па ни један није извукао коцку. Осим тога имаде неких, који имају синове у државној

службн и који још нису навршили 20. година, а добили су декрет, те се с тога не могу да узму у стајаћу војску. Но томе, кад не би било потпуно из задруге, онда нека се узимају првенци, па и они, који су у државној служби под декретом, и немају 20. година, а јединици да се не уписују никако у војску, како би се избегао сваки сукоб, што је мени познато, јер и ја сам то патио.

Министар војни: Кад већ преносите случај на вас, то ћу и ја да вам одговорим, што иначе не бих чинио. Ви сте се жалили, да вам је син у војсци, да вам дућан пропада, да вам трговина и у опште да вам све пропада. Али ја сам имао случај, да је дошао човек истина из задружне куће, али је казао: „ја сам из задруге, али имам две три ћерке и ситну мушку децу, ја сам сирома, и син ми је зарађивао, те смо се тако издржавали.“ Сад да ли је праведније и пре помоћи ономе, коме што пропада, од онога што већ има, или ономе, који нема шта да једе. Но односно тога немам шта даље да говорим; то је ствар, која се војске ни мало не тиче.

Матија Прокић: Ја сам имао то да кажем, да се слажем са Симом Несторовићем потпуно. Прво и прво, да се младићи узимају из задруге, и то без коцке, коцке да нема никако у задрузи. А ако нема потпун број, то да се узму првенци, а јединици никако. Између првенаца нека буде коцке, а не између задругара, и то да се узакони.

Илија Ратајац: Као што г. министар веди, да и јединици долазе у војску, то ја сматрам, да се ту отвара једно широко поље за подмићивање и попу и доктору и комисији и свима, само да се јединиц каквог газде ослободи. За то сам за мањину, да јединици не долазе у војску.

Председник: Ја мислим, да је г. министар објаснио ову ствар, да прво вуку коцку задругари, па ако из њих не може да изађе потпун број, да вуку првенци, па тек после, ако и њих нема довољно, да вуку коцку јединици.

Мијаило Јеремић: За видим, да се мисли, да ће првенци и јединици улазити у онај број, где долазе младићи из задруге коцком; а немају на уму да се са овим предлогом ослобођавају трогодишње службе, јер се ова своди на две године, а може још бити, да јединици и првенци никако у војску не ће ни долазити. Г. Министар рече, да ако се ово не дозволи, да ће тада остати постојећи закон. На шта би учинили кад не би дозволили; учинили би то, да и од сад остане трогодишња служба. На кад је и у члану 35. устава казано, да сваки Србин мора бити војник, а ја држим, да се може показати потреба после месец дана, или после три или четири године, онда нека се оставе министру отворена врата, да позове и јединице и првенце, а може се десити, да позове и оца и сина. Још хоћу то да напоменем, да у моме срезу нема више од 1.770 до 1.800. пореских глава. Свакад има по 60. коцкања. Између њих свагда смо имали по 40. из задруге; па с тога сам уверен, да не ће никад ни јединиц ни првенац доћи у стајаћу војску; или, и ако дође, то ће их бити врло мало. Ја мислим да је боље, да буде 10. до 20. јединица и првенаца, него да се 3. године служи.

Алекса Стојановић: Ја сам хтео то да кажем, што каже министар војни, да ће задругари да долазе у војску, онда наштo да они вуку коцку?

Министар војни: Ми у самој задрузи имамо више младића, но што нам и потребује; на с тога се овде одређује ред, како ће који долазити. Зато се вуче коцка. А кад би долазили у војску сви из задруге, онда, паравно, не би се копка ни вукла; али нам сви не требају. —

Алекса Стојановић: Али ће опет сви њи у војску, па онда и не треба да вуку коцку. —

Министар војни: Ама не долазе сви из задруге у војску, као што сам вам мало час рачуном доказао. Остаје нам скоро хиљаду младића. На зато коцка одређује, ко ће да дође.

Јанко Јелић: Ја се потпуно слажем са предлогом г. Министровим; само чини ми се да би требало имати разлику између јединица и првенаца, т. ј. да јединици не служе толико, колико и првенци. —

Теодосије Миловановић: Господо, имајмо на уму и ово, да има јединица, који су богатији од задругара, па његово бо-

гатство може да вреди, колико за десет које је у задрузи. Али, пошто су јединци обезбеђени да не иду у војску, то би ја био тога мишљења, да се ту коцка изостави, него да се оцени како је ко богат, па увек богатији да иде у војску. —

Мијаило Лазаревић: Ја у колико сам саслушао г. г. предговорнике, видео сам да су мишља, да јединци и првенци не иду у војску. Ја бих се сагласно да јединци не иду у војску, но држим, да је и само извршење рекрутације кривица, што они долазе у војску. Ако се не варам, расписом министра војног закључева се из сваког округа, или среза, или вароши, по толики и толики број војника, па је врло лако, да тај срез, округ или варош, нема толико задругара, колико је потребно, па онда вуку коцку јединци и првенци, напротив, где има у ком крају довољно задругара, ту јединци и првенци не долазе у војску. Ови дакле, који шиљу јединце и првенце у војску имају право да се туже. Али кад би било могуће, да се не закључева, да срез, округ, или варош даду толико војника, него где нема довољно задругара, да се из другог краја узму где их има де одвише. Овај закон не треба да буде само за срез, округ или варош, него за целу земљу; а кад у свој земљи не би било довољно задругара, онда тек да долазе јединци и првенци. Ја тако мислим, а иначе слажем се са већином одборском; а то сам објасно цел овога закона.

Пот П. Иванковић: Ја се потпуно слажем са Лазаревићем, само то што Матија каже, да не буде коцка, то није могуће, почем има више задругара, него што треба војника, а кад неби било коцке, онда ко ће да оцени, ко да дође у војску?

Ђурђе Ђоровић: Сви су Срби пред законом равни. Што је право за задругу, то је и за инокоштину. Овде се иде на то, да се ослободи потпуно инокоштина; али што је право за један округ, то је и за други. Ја сам за то, да сваки округ даје онолико војника, колико треба по пореским главама. Што се каже, да не иду првенци и јединци у војску, то не може бити, јер каже се, да прво вуку коцку задругари, после првенци, па јединци. А кад не би било довољно задругара, зашто онда и остали не би ишли, јер наша касарна, не може остати празна,

Милош Глишић: Из говора г. г. посланика у опште о овој ствари, у колико сам сазнао, видео сам толико, да се готово у опште слажу сви, да имају призрења на јединце; но у толико се неки разликују, што једни траже да не служе никако, а неки да мање служе. То је и нас руководило, што смо одвојили мишље. Јер ми сами кажемо, да се види из цифре, да не ће доћи потреба, да и првенци, а камо ли јединци дођу у војску. То исто и они наводе, који бране предлог. Али ја бих положио једно питање. Кад сви знамо, да не ће доћи та потреба, јер рачун г. Министра то доказује, да ли је вредно, да и даље оставимо зебњу родитеља за свога јединца? Зна се да се сеоски синови рано жене; дакле зашто да оставимо једну зебњу, кад знамо, да не ће доћи та потреба? За што да оставимо у закону, да после кмет с чутуром у руци, па и попа почну још раније изјављивати: чекај ти, ја ћу дати за твог сина крштено писмо, да га упишу у војску, само да би што год добили? Ја сам зато, да се јединац ослободи — (вичу: доста је говорено, доста). —

Аксентије Ковачевић: Молим за објашњење, али само три речи. —

Председник: То нека ти дозволи скупштина, да мене само не кваре.

Аксентије Ковачевић: Ово је мени други пут да говорим, па имам права.

Председник: Али није испуњен ред говорника, а вичу, да се више не говори.

А. Ковачевић: Хоћете л' ми дозволити да говорим? (Дозвољава се). Ја бих молио, да ми се каже, да ли стоји у закону, да се сваки младић, који наврши 20. година мора јавити општинској власти? (Стоји). Онда сам на чисто. Г. Алекса Стојановић каже, да је било младића, који нису били уписати. То је факт, који сви знамо. Али, кад се сада морају сами јављати, онда ће бити још већи број задругара, него што се сада показује, кад се нису морали јављати, па с тога ће Србија имати увек довољан број војника, да јединци никако и не долазе у војску.

Хе, али једни кажу, да ће се онда овај терет натоварити на задруге. Но и ја имам задруге, и ја имам синоваца, који ће да дођу у војску, али кад се има општи интерес у виду, онда треба то да се има у призрење према јединицима. На зато сам да се они никако у војску не узимају, кад има довољан број војника. —

Министар војни: Ја кад бих пристао на то, да се јединци изузму, да они не служе у војсци, ја бих онда следствено пристао и на то, да кад наступи случај, да немамо откуд да попунимо војску, да и немамо војске. Али ја бих тада био издајник моје дужности, и на то не могу никако да пристанем. Ја готово тврдим посигурно, да они не ће доћи, али ко зна шта ће бити кроз 20. година? Ја мислим, да је пре и боље да и они дођу, него да дође време, кад би се казало, да Србија нема да да довољно војника.

Председник: Је л довољно било обавештења? (Јесте, — довољно је). —

Р. Кукић: Ја бих молио о коцки да говорим. (Вичу: довољно је говорено). —

Председник: Молим, г. Кукићу, кад буде о коцки говор, онда можете, а сад се чисто говори, да ли да се и јединци узимају у војску, или не?

Алекса Поповић: Молим, да кажем неколико речи. Из говора Јеремића и г. Министра, ја осећам неки притисак, неку зебњу, кад г. Министар каже, да ће да тргне предлог, ако се не усвоји ова тачка. На зато ипак треба сваки слободно да гласа.

Председник: Пошем је скупштина довољно обавештена, то нека каже сада, хоће л' се напово да прочита ова тачка. — (вичу: не треба). Онда ставља се питање: да ли да се јединци узимају .... (Вичу: да ли се предлог прима, или не). —

Потпредседник: Ја мислим свакојако је добро, да се прочита ова тачка, о којој треба гласати. —

Министар војни: Да се прочита садањи закон.

Потпредседник: У садањем закону о рекрутацији војске стоји овако:

Чл. 5.

„На вучење коцке позивају се они младићи, који су навршили 20. година". Одбор у сагласју са министром ово додаје:

„Но првенци и јединци узимаће се у војску, и то најпре првенци, а после јединци тек онда, кад се потребан број рекрута не може да подмири са онима, који нису првенци и јединци".

Сад просто је питање: ко' је за предлог, а ко' је против предлога?

Илија Стојановић: Нека се постави питање: ко' је за предлог већине, а ко' је за предлог мањине?

Председник: Дакле, ко' је за предлог већине нека седи, а ко' је за предлог мањине нека устане? (Чује се: Већина је устала. Неки вичу: већина седи. Нека се броји. Да се гласа поименце). Пошем је сумњив исход, онда ћемо прећи на гласање поименце.

Аксентије Ковачевић: Г. Председниче, молим за објашњење.

Председник: Молим изволите сад чути питања, које се полажу. За предлог већине, т. ј. да се узму у војску најпре они, који нису првенци и јединци, па над ових нема довољан број, онда најпре првенци, а ако и из ових не буде потпун број, онда тек јединци. Друго питање: да се јединци изузму сасвим од вучења коцке и од узимање у војску. Је ли јасно? (Јасно је).

Г. Бабићу и Ковачевићу изволите да контролишете гласање.

Ак. Ковачевић: Ја имам да поставим питање председништву, да посланици предлажу, ако би се сагласила влада, да се одступи од пословника, да се сада свакога гласање забележи у протокол, јер сматра ову ствар за важну. (вичу: врло добро).

Наступа гласање.

После гласања.

Председник: Изволите саслушати. 60. је за предлог већине, 47. за мањину, а тројица нису гласали. Дакле прима се предлог већине.

Данас је састанак свршен. Жели ли скупштина да сутра (у Недељу) држи седницу? (Вичу: да се држи). — Онда, сутра се седница заказује у $9^1/_2$ часова пр. подне. Дневни ред објави ће се данас после подне.

Састанак је овај трајао до 1. сата по подне. —

САСТАНАК XXII.

2. Фебруара 1875. год., у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Почетак у 10½ часова пре подне.

За министарским столом: министар председник и министар унутрашњих дела, финансије, правде, и војни.

Председник: Састанак је отворен: Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Драгомир Рајевић. Антула, и Крсмановић). Изволте саслушати протокол јучерашњег састанка (секретар Келић чита протокол XXI. састанка).

Милија Миловановић: Мој је говор у протоколу без свакога смисла забележен. Тамо се каже да сам ја само просто потпомагао Г. Ковачевића, а ја сам се користио чланом 71. пословника, па сам казао, да је закон јасан, а где је закон јасан ту не треба да га газимо, и то није тако забележено.

Секретар Келић: То је једно исто што је и г. Ковачевић казао. Ту је смисао уваћен а не речи.

М. Миловановић: Али тиме је мој говор осакаћен и ја хоћу да се то исправи, јер је то тако са свим кратко забележено, да се управо и не зна шта сам ја заступао.

Секретар Келић: Г. Ковачевић позвао се је на тај исти члан, па да се не би два пут једно исто бележило, ја сам казао да га потпомажете. Добро. Сад ћу примити тако да га потпомажете позивајући се још на закон.

М. Брачинац: После г. Илије Протића, ја сам казао, да је ово важна ствар и да треба претходно да се реши, као што имамо један важан предлог г. министра војног, те да се зна, које за шта гласао, а нисам казао да је важна ствар па да треба да се промислимо (прима се).

А. Ковачевић: Ја сам у разлозима мојим онде, где је говор о рекрутовању стајаће војске, код првенаца и једнинаца казао и ово: наша Србија при трећем походу може дати триста хиљада војника, па кад може дати толико, онда нема сумње бојати се да из задружних кућа не ће бити довољно војника за стајаћу војску. Ту се каже да наша Србија даје триста хиљада војника, а она сад не даје толико, него би требало потпунити, да при последњем походу може толико дати. (Прима се).

Милош Пантић: Ја нисам добро разумео како је у протоколу записано. Ја сам казао да не иде ни једнинац ни првенац. Јели тако забележено?

Председник: Тако је.

Илија Ратајац: Ја сам казао за предлог г. министра војног овако: да су једна широка врата отворена оној комисији, попу и кмету, који могу ту да чине злоупотребу, па би могло лако да се помакне те да оде на једница. Зато ја нисам за већину ни за мањину, а то није забележено.

М. Л. Глишић: Из протокола јучерашње седнице, у колико сам могао приметити, у говору мом остала је велика празнина. Но ја нисам за то, нити ћу за то бити да тражим те да се поједине речи бележе; али не могу допустити ни ово, као што сам приметио, што ми је г. секретар главну мисао и речи изоставио. У сва три моја говора изостављено ми је мисао, која ствар решава, и прешао је мој говор тек површно. Ја истина не тражим да се то попуњава, али само примећавам да г. секретар у будуће обрати пажњу при бележењу. Не кажем да је то према личном расположењу, јер се је могло и погрешити, но желим да се у будуће обрати пажња, те да се ната мисао, која ствар решава. На пример казалисте о једницу: да једнинац не би имао зебње. Ја то нисам мислио, родитељи зебу а не једнинац. Не ћу појединости да набрајам, но само у будуће желим да се боље бележи. Овако изгледа, да у мом говору нема излаза, а ја сматрам да има, и ја ћу свакад ствар да објасним.

Секретар Келић: Ја признајем и кажем свима да је свачији говор скраћен, јер другче не може да буде, а таке примедбе, као што сте ви навели, ја не примам.

Председник: Не треба прелазити у заљевице. Ако посланик примети, да је његов смисао погрешно забележен, онда може казати да се поправи.

М. Куjунџић: Колико се мени чини, господо, онде, где је споменуто у протоколу нешто о говору г. Крстића, како је он звао да неки извесни посланици докажу, да је резултат гласања о бирању члана у финансијски одбор био погрешан, онде по протоколу изгледа као да је то и доказано. У колико сам се објасно са г. Крстићем и осталима, он је управо хтео напоменути само неку сумњу о томе, јер на сваки начин и он признаје, да није сигурно да сам и ја гласао. После тога неки кажу, да су за једнога по два три пут разбирали, за кога је гласао, и по томе да они сами нису сигурни били у бројању. На пошто у протокол не улазе ствари, које нису ничим завршене, но ваља да су ма каквим закључком завршене, молим да се објасни да је ово просто само сумња бачена, и то не као ствар, која се ма чим тврди; јер иначе било би жалосно кад би се нешто овако тврдило, а у самој ствари не стоји.

Н. Крстић: Ја сам казао јуче доста јасно да оно, што сам јуче навео о разлици, која се показала у бележењу гласова при гласању поименце приликом попуњавања одбора финансијског у броју, који нађоше г.г. секретари, и неки посланици, да сам то навео само у прилог тога, да треба да се бележе имена гласача, кад се гласа поименце. Казао сам то за то што се при гласању поименце може породити сумња о бројном резултату, а такве сумње не може бити, кад се имена гласача побележе. (Чује се: тако је, тако).

М. Брачинац: Ја бих имао приметити.....

Председник: Молим, г. Брачиначе, ви сте већ један пут о протоколу говорили; више не можете.

Рака Кукић: Овде у протоколу стоји да сам ја предложио, но ја сам само питао г. министра хоћели о коцки доћи ред да се говори или не, — а нисам предложио да дође на ред. (Секретар прима исправку).

Илија Протић: Мени је тамо у протоколу погрешно забележено. Ја сам казао овако: само једним гласом не цени се држање посланика у скупштини него његовом јавном радњом, његовим говором, који се бележи у протокол, као у званичну скупштинску књигу. Молим нека се тако запише. (Секретар прима исправку).

Председник: Има ли још ко да приметн против протокола? (Куте). Дакле протокол се прима. (Бива).

Сад прелазимо на дневни ред.

Аксентије Ковачевић: Молим, господин председниче. Ја имам једно врло мало питање да учиним председништву. Кад је скупштина донела одлуку, да се уважи оставка посланика за срез тамнавски округа ваљевског, онда није донела одлуку да се нареди нов избор посланика за тај срез, а скупштина је дужна по члану 79. пословника донети ту одлуку, да се нов избор учини. Ово питање упућујем председништву ради решења.

Председник: Примали скупштина, да се одмах пише и нареди нов избор на место посланика, који је дао оставку? (Бива).

Известилац зак. одбора, С. Марковић. На реду је да се чита продужење извештаја законодавног одбора о регрутовању стајаће војске. Сад долази чл. 6.

Тај члан да се допуни овако: (Чита).

Тачци *а*. на крају да се дода: „лекар опредељује неспособност рекрута према прописаним правилима, а рекрутна комисија решава већином гласова о ослобођењу због неспособности према чему одговарају лекар и чланови комисије."

Председник: Усваја ли скупштина ову тач. *а*? (Бива).

Известилац Марковић чита даље:

Тачци *б*. на крају другог става да се дода: „Но од овога се изузимају случајеви, где је имовно стање или радња задружног старешине таква, да рекрут у самој ствари никако није храниталь. У оваквим ће се случајевима младићи рекрутовати, ма да су им старији прешли 60. или ма да имају млађе испод 18. година."

У ставу трећем после речи „на којима лежи" да се дода: „према дообн и иначе," а после речи: „у прилици," да се дода: „и према месту и крајевима у којима живе." (скупштина усваја прочитане додатке)

Тачци *ѕ.* да се дода на крају „ако буде онај, кога изабере, способан за службу у стајаћој војсци“ (скупштина усваја.)

У тачци *г.* речи. „остали пак ослобођавају се,“ да се исправе овако: „остали пак задругари пуку коцку али се ослобођавају само онда, ако . . . и т. д.“

Рака Кукић: Молим, ја бих имао овде да приметим то, до никад у војсци стајаћој не могу служити два брата из једне задруге; јер ако би дошао тај случај да је један брат у војсци а другом дође време за вучење коцке, па је и извуче, онда и он мора према томе служити.

Министар војни: Кад један у војсци служи, онда се други не ће ни позивати да вуче коцку. Но кад један брат иступи из службе, онда настаје рок година дана, да се не сме други брат позивати, већ после годину дана долази други брат да вуче коцку, а ако би било трећег брата, он се сасвим ослобођава од вучења коцке.

Рака Кукић: Кад је тако, онда је добро. (Чује се: добро је, добро.)

Председник: Прима ли скупштина прочитану измену тачке *г*? (Бива.)

Известилац Марковоћ: чита даље:

У тачци *е.* после речи: „оца“ да се дода: „или у опште од три задругара.“ А тако и после речи „трећи ослобођава“ да се дода: „од четири пак задругара ако су двојица одслужили, а друга двојица ослобођавају се.“ (Скупштина усваја измену ове тачке.)

Тачка *з.* да се замени овако: „Ако је један брат или задругар у војсци погинуо или је у служби војеној осакатио, те с тога за рад постао неспособан, онда се два брата или задругара, који за њима долазе, ослобођавају од војничке обвезе и ова пада тек на трећег брата или задругара. У том случају ослобођава се и цела задруга за три године дана од дана, кад је брат или задругар погинуо или због осакаћења као неспособан из војске исписат.“

Милија Миловановић: Ту треба додати и кад један умре у војсци. (Чује се: не може, не може. Он је могао и код куће умрети).

Сима Милошевић: Ја бих молио г. министра, да нам објасни. Ту се каже: кад ко у војсци погине, да се ослобођавају два за њим следећа задругара: али ја сам рад знати, да ли се ослобођава и онај, који је у војсци погинуо као злочинац као издајица. (Чује се: не, не.)

Министар војни: Дао бог у нашој војсци нисмо имали никада таког случаја, па нам то није ни на памет дошло.

Известилац Марковић: Овде стоји јасно кад је у *служби* војеној погинуо.

Сима Милошевић: У војсци може погинути и као издајица; па за то треба да се тамо и то дода.

Н. Крстић: Допустите ми да као председник одбора проговорим коју реч. Овде није о томе говор, кад неки умре, или кад га убију осуђеног због злочинства, па и тад да се задруга од војничке дужности у неколико ослободи, него је говор о онима, који погину, или се осакате вршећи дужност војну у војсци. О томе се не може ни мислити, да то, што је неко као кривац осуђен, иде у прилог његовим задругарима, те ови да се ослободе војничке службе.

А. Ковачевић: Закон, господо, никад не заштићава злочинца, па га не може ни у овом случају заштитити. Онај, који учини злочино дело, долази под закон за осуду, а разуме се по себи, да се његова фамилија не искључује од дужности која јој долази по закону; јер је он злочинац, он није дошао да служи земљу за добро и корисно. И тај би се закон морао протолковати тако, да сва његова фамилија мора сносити дужност војену. То је ствар чиста и јасна. А што се тиче за онога, који је од природне смрти у војсци умрьо, то је за бога природна ствар. Он је могао и код куће умрети, не може му нико задржати душу. То је врло неосновано, што се овде чује од господе посланика, да се и његови задругари ослободе од војске. (Чује се: врло добро.)

Председник: Усваја ли скупштина ову измену као што је прочитана? (Бива.)

Известилац С. Марковић: Чита даље:

Тачка *и.* да се замени овако: „самохрани, којима је све изумрло и отац и мајка и браћа и сестре и сво сродство из задруге, па имају имања, које морају сами обрађивати, јер би им иначе пропало, ослобођавају се:“ (Чује се врло добро.)

Министар војни: До сад су се изузимали и они самохрани, који ништа не раде, који нису имали никаква имања, а сад смо казали: ако има какво имање да чува и да га обрађује, он се ослобођава, а ако нема ништа, онда нека служи. (Чује се: Врло добро.)

Петар Ђуричковић: Ја бих хтео да кажем то, тамо где се помиње: ако има и сестре. Ја бих ту реч сестре сасвим изоставио, да се сестре не узимају никако као задруга, јер би онда сестре морале чекати, да се не смеју удавати док брат не изађе у војску.

Павле Поповић: Ја држим, да је и онај самохран, који има стару мајку на грани и нејаке сестриће, јер кад му остане на врату мајка и сестре, ту је још горе него и кад нема имања.

Министар војни: Има друга тачка, која је то регулисала .....

Павле Поповић: Јест има, господин министре, али ми изгледа сад овде: да се једном руком нешто даје а другом одузима. Па нека се веже то у свезу.

Известилац Марковић: Овде се претпоставља, да имају имања, а на другом месту претпоставља се да су они ранилци својих родитеља. (Чује се: добро је.)

Председник: Прима ли скупштина као што је у предлогу (Бива.)

Известилац Марковић: Тиме је свршен чл. 6. Сад долази чл. 7. да се замени овако: (Чита.)

1, Општински суд са одборницима и свештеником дужан је да крајем месеца Септембра састави списак свију младића у селу рођених и настањених, који у току те грађанске године навршују 20. година живота: да побележи који су од њих живи а који су умрли; да назначи сваком потпуно његову задругу, као и оне сроднике, које су се и кад од задруге одвојили; да поброји случајеве, који се код које задруге находе, и по којима

се младићи ослобођавају од службе у стајаћој војсци, или према којима закон има иначе призрења у погледу на рекрутовање. Општинска је власт за тим дужна, да истражује и скупља младиће зарад вучења коцке, и да оне, који коцке извуку, предаје војеним командама, но ради упућивања у војску. За уредност, тачност и истинитост списка одговорни су они, који га састављају, а за то, да не буде промене у лицима, која се рекрутују или у војску упућују, одговорне су општинске власти по казненом законику. (Чује се: врло добро.)

Председник: Усваја ли и скупштина овако? (Бива.)

Известилац Марковић чита даље:

2. Сваки младић, кад наврши 20. година живота, дужан је, да се пред рекрутацијом сам на време јави општинској власти у месту, где живи како би га она могла уписати у списак за рекрутовање и даље шта треба учинити. Ко овако не поступи, па се ни рекрутној комисији не јави и тиме избегне војену службу у своје време увртиће се у војску кад год се до навршене 25. године живота нађе.

Аксентије Ковачевић: Молим за реч.

Председник: Изволте говорити г. Ковачевићу.

Аксентије Ковачевић: — Молим да кажем две три речи. У пројекту се каже, да он, ако се не би пријавио рекрутној комисији кад треба, то свагда кад год се дозна за њега, да није у војску отишао и одслужио, да се до 25 године може ухватити и да ће морати одслужити у војсци. Ја мислим да је то велики рок до 25 године и да је то једна велика казна, особито што се тиче нашег селског сталежа. До 25 године он је у селу, ожењен и домаћин, па незгодно би било, да тада иде у војску; него добро би било да се остави рок мањи, н. н. од 2 године дана, зато што у року две године дана има да се вуче коцка и тада може се дознати да когод није вукао, кад је млађи био, кад је био у 20 години. И тако бих дакле ја био мишљења, да му је доста оставити две године дана, јер заиста је то казна, па није нужно продужавати му казну толико, да човек пропада и у моралном и материјалном гледишту. За то је нужно и праведно, да му се две године остане, за које

се време може наћи, да ли се ко прикрио и избегао вучења коцке.

Министар војни: Не може се пронаћи за то време. Он зна да му се навршило 20 година па треба да вуче коцку, и шта ради? он оде у страну земљу и ради ма какав посао тамо пробави неколико година пак се врати и пошто му је прошло 20 година онда не смеју да га зову и тако се ослобођава.

Дакле, он да избегне службу у војсци, он иде у страну земљу. Но сад му је овим стављена обвеза, ако је погрешено, па се није или он сам уписао, или је свештеник погрешно уписати га, што се може за пет година, како се за њ дозна, опет у војску узети. Знајући дакле ово, да за 5 год. не могу се ослободити дужности војничке, биће мање случајева преваре. —

Аксентије Ковачевић: — Молим вас, господине, то је врло мали број младића, који ће отићи у стране земље, то ће бити већином младићи из вароши, али у сеоском сталежу једно што он не разуме закон, а друго што он не зна да ли је уписан у протокол и што не зна колико му је година, не ће се то ни догађати.

Овде постоје већ две коцке, па у том времену пронаћи ће га кмет или онај кога се тиче, и тако ја мислим да је доста да му оставимо две године, а тиме му је поможено и у економном и моралном гледишту. Ја држим да треба да се и за то обзиремо, што ће такав војник опет доћи у народну војску.

Министар војни: — Ви рекосте да треба да заступамо сеоски сталеж. На баш смо овим и пошли на то да се сеоски сталеж очува, јер овима са села и не пада на ум да пошљу своје дете на страну, то они и не раде него они други. Да би дакле сачували и селски сталеж, онда треба то да усвојимо. Ја сам имао прилике да узимам нумеру један, а ја писах тако радио, него сам почео са нумером шест за то, што су може бити остале нумере на страни особито оне из вароши који су отишли да тамо уче занат. Ја мислим да ћемо тиме најбоље

доскочити онима, који желе да се преваром војске ослободе.

Аксентије Ковачевић: Ја ово чиним само ради споразумљења, г. министре.

Милош Гашић: Мени се види чудно, како г. Ковачевић каже да се ово сматра као казна.

Ја држим да се то не зове казна што човек испуни оно, што му спада у дужност. Закон овде иде на руку да се сваки у своје време јави кмету и комисији кад је за војску, иначе ако се не јави, да опет мора испунити оно, што је дужан данас, то сутра да испуни.

Аксентије Ковачевић: — Ја писам управо то мислио. Ја сам само тај израз употребио. (Жагор вичу: доста је говорено, прима се.)

Председник: Прима ли се ова тачка? (Вика.)

Известилац Марковић (чита даље.) 3. младићи, који су се са задругама одселили или су за се нову задругу у месту доселења обрачовали рекрутују се у месту доселења, а ако су се где год привремено сами настанили, онда се рекрутују у месту рођења. За ову ће цељ у нужним случајевима и дотичне општине дужне бити да се претходно о потребним податцима узајамно споразуму. У војску пак навек се упућују влашћу онога места у коме живе.

Ова трећа тачка тиче се управо поступка. Примали се? (вичу: врло добро, прима се.).

(Чита даље.) 4. који изуче коцку или за кога је коцка изучена, па се за своје време не стави на расположење власти зарад ступања у војску, стоји под обвезом служења у стајаћој војсци до навршене тридесете године живота и до тог времена кад год се ухвати увртиће се у војску да потпун рок одслужи. (Прима се и ова тачка.)

Рако Кукић: А кад ћемо доћи да решавамо о коцки.

Министар војни: Доћи ћемо и на то.

Известилац Марковић: (чита даље) 5. Онај који се за другога при прегледу подметне или за другога у војску уђе, одслужиће као драговољац потпун рок поред онога, за кога је други подметнут (врло добро, прима се).

6. Који се год рекрутном комисијом ослободи помоћу обмане и преваре, не истинитом лекарском сведодбом, оценом или иначе на се овој превари до тридесете му године уђе у траг, да се без вучења коцке уврсти у војску и службу.

Овај чланак 6 допуњава се овим: тачци а, на крају додаје се, „лекар опредељује неспособност рекрута према прописаним правилима а рекрутна комисија решава већином гласова о ослобођењу због неспособности, према чему одговарају лекар и чланови комисије. Тачци б, на крају другог става додаје се: „но од овога се изузимају случајеви где је имовно стање или радња задружног старешине таква, да рекрут у самој ствари никако није хранитељ. У оваким ће се случајевима младићи рекрутовати на ма да су им старији прешли 60 или ма да имају млађе испод 18 година."

У ставу 3. после речи „на којима лежи" додаје се: „према дообн или иначе", а после речи „у прилици" додају се речи: „и према месту и крајевима у којима живи."

Тачци в. додаје се на крају „ако буде онај кога она изабере способан за службу у стајаћој војсци."

У тачци г. речи: „остали пак задругари ослобођавају се" да се исправе овако: „остали пак задругари вуку коцку, али се ослобођавају само онда ако и т. д."

У тачци е. после речи „оца" додаје се: „или у општте од три задругара". А тако и после речи: „трећи ослобођава" додају се речи: „од четири пак задругара, ако су двојица одслужили, друга двојица ослобођавају се."

Тачка 3-ћа замењује се овако: „ако је један брат или задругар у војсци погину или је у служби војној осакатио те са тога за рад неспособан постао, онда се два брата или задругара који за њима долазе ослобођавају од војничке обвезе и ова пада тек на трећег брата или задругара. У том случају ослобођава се и цела задруга за три године дана, од дана кад је брат или задругар погинуо или због осакаћења из војске исписат".

Тачка и.) замењује се овако: „самохрани, којима је све изумрло и отац и мајка и браћа и сестре и све сродство из

задруге на имају имања, које морају сами обрађивати, јер би иначе пропало."

Председник: Прима ли се ово без дебате? (Прима се).

Известилац Марковић: Чита даље. Чланку 8. тачци трећој после речи „са очухом" додаје се „као и зет са тастом" а последња тачка после речи „за рад способног" замењује се овако: „или који су остали јединци или првенци услед дообе која је учињена на пет година пре рекрутације, не сматрају се за првенце или јединце."

Павле Поповић: Ја мислим да би требало ту додати код речи „као и зет са тастом" реч „посинак" да и за њега ово важи.

Министар војни: Ја пристајем. Само ја не знам да ли ви мислите законско усвојење или само онако кад узме неко какво дете па каже да га је усвојио.

Павле Поповић: Не, него законско.

Министар војни: Е, онда пристајем.

Председник: Пристаје ли и скупштина (пристаје).

Известилац Марковић: Дакле да се дода и реч „посинак."

Вељко Јаковљевић: Ја имам о посинку да говорим.

Председник: О овоме је свршена ствар. Не можете више говорити.

Известилац Марковић (чита даље). Чланак 10. мења се овако: „сви младићи који су у 21. години живота, имају приступати рекрутној комисији. Комисија ће пошто прегледа спискове рекрута састављене од општина и њихово задружно стање, издвојити оне, који се према овом закону сасвим ослобођавају од службе у стајаћој војсци и издаће им уверење о томе, да су јој предстали и да су од службе у стајаћој војсци слободни, за тим ће оне, који су обвезани да служе у стајаћој војсци, лекарски прегледати и онима, који су неспособни издати уверење о томе, да су јој предстали и да се као неспособни од обвезе служења у стајаћој војсци ослобођавају. Комисија ће ову своју радњу прибележити у општински списак младића. По овоме ће све остале младиће пописати у три списка и то, у један младиће, који нису јединци и првенци, у други

прваце, а у трећи јединце, и пошто их у десетине подели позваће их, да по овим списковима засебно коцке вуку. (Прима се).

Дакле овде се говори о вучењу коцке.

Рака Кукић: Сад треба говорити о коцкама. Ја толико година имао сам прилику да видим како су се коцке вукле. Имао сам прилике да видим и то, да једна задруга, која има 4. до 5. задругара, има своју кућу и не само што је добра задруга, него је и доброг стања, а друга је задруга са два три задругара врло слабог стања и при вучењу коцке задругар онај, који има 5. до 6. глава у кући и доброг је стања, извуче коцку № 8. или 9., а онај, што има два или три задругара, он извуче № 2. или 3. и тако овај мора да иде у војску, а онај други што је бољег стања остаје у резерви, па се догоди да остане и да не служи. По мом мишљењу боље би било да не буде коцке, него да се остави кметовима или општинским властима на да они то цене. Ја сам очевидац био на сам за то да се коцка укине (жагор, велика вика, не чује се ништа).

Аксентије Ковачевић: Ја сам, господо, савршено противу предлога или разлога г. Кукића. Кад би се још ово усвојило онда зло и напако к у зао час по нас, онда тиме не би ништа друго учинили, него би оставили широко поље комисији, среској власти, кметовима и поповима да како они нађу по својој савести и убеђењу управљају животом људским; онда никад не би били на чисто с тиме, него би напили на горе противности и начинили би да код закона останемо без закона. У коцки се огледа савршена правда, ту се не може ићи никуда из тог колосека ни лево ни десно. А кад би се ово оставило, онда би се тиме учинило највеће зло, које се икад могло учинити. С тога кмслим да не треба ни мало о овоме дебатовати, него одмах одбацити и огласити да се овај чланак 10. прима.

Рака Кукић: Ја хоћу да одговорим г. Ковачевићу. Како г. Ковачевић каже, онда је на жалост кад би ми тако сумњали и кад би имали такве власти у селу да немамо ни најмање поверења у њима ни у кметовима ни у одборницима, на онда на што су нам они.

Председник: Најтемељитији је закон. То је највећа сигурност (чује се: не треба више говорити о томе, да се иде даље). Дакле, прима ли се овај чланак. (Прима).

Известилац Марковић (чита даље). Чланак 16. да се замени овако: „војници стајаће војске исписиваће се и кућама отпуштити коначно, кад одслуже двогодишњи рок (прима се). Последња тачка у чланку 18. под б., и члан 19. 20. 21. 22. 23. и 24. укидају се."

То су чланови у којима се говори о једногодишњим добровољцима, а са овим се законом укидају. (Прима се).

Известилац чита даље чл. 25. мења се овако: „својевољно ступање у војску, бива само једаред у години, и то у време општег рекрутовања." (Прима се). Чланак 26. укида се.

Закон овај ступа у живот од дана, кад га Књаз потпише.

Министар војни: Ако је уписан по старом закону на годину дана, онда чим одслужи, иде кући, а, ако је на три године, онда после две године.

Председник: Изволте, господо, саслушати: има неколико интерпелација од г. Адама Богосављевића, премда их он није дао председништву, као што би требало по закону, али је казао од прилике, шта у њима садржи.

Секретар Богосављевић чита своју интерпелацију, управљену на министра војног, о прирезу на логорование народне војске.

Министар војни: Ја бих на сваки начин на ово одмах одговорио, али, пошто ово стоји у свези са многим рачунима, онда ћу после два три дана одговорити, јер овде има да се полаже рачун од неколико хиљада гроша.

Секретар Богосављевић чита другу своју интерпелацију на министра финанције, којом се тражи објашњење како стоји оловни рудник у Крупњу, јер се чује да нема руде за топљење.

Министар финанције: Дозволите ми, ја могу одмах на то одговорити. Вама ће бити познато, ако г. г. интерпелантима није, да сам ја у почетку радње скупштинске поднео скупштини извештај. Ја сам очекивао овакву интерпелацију, па сам се старао да дадем што потпунији извештај. Ја нисам крив

што г. интерпелант Адам није прочитао тај извештај, јер да су погледали на страни 65. и 66. тога извештаја, нашли би потпуног објашњења. Ако се нађе да у том извештају нема довољно јасног и разложног стања ствари ја ћу то учинити, али мислим да ћете ми дати право да вас упутим на извештај, где је све исказано што г. интерпелант пита.

Адам Богосављевић: Узимам то к знању. Чита трећу своју интерпелацију на министра финансије, којом се пита, је ли истина закључен уговор о коњаву сребрног новца, пре, но што је истекао рок расписаног стечаја.

Министар финансије: Ја задржавам себи право да одговорим на ову интерпелацију одговорим кад изађем са актама у руци. међу тим могу вам данас казати, да то није ништа.

Секретар Богосављевић чита четврту своју интерпелацију управљену на министра председника, у којој пита, за што су Јован Илић и К. Цукић постављени за саветнике без да имају имања непокретног.

Министар председник: На такву интерпелацију, господо, могла би вам влада одмах одговорити, а зашто то одмах не чини то је с тога, што жели да се упути одбору, па да одбор о томе промисли.

Мијаило Лазаревић: Пошто читањем ових интерпелација видим, да неке надлежни министри примају а неке опет дотичном одбору се упућују, то стављам ово питање председништву, хоће ли влада да прими и моју интерпелацију, за коју сам задржао право да је доцније упутим, и на њу одговори или ће тако исто казати да се упути дотичном одбору, јер на предпрошлом састанку задржао сам себи право да доцније се изјасним шта ће са мојом интерпелацијом бити кад су остали интерпеланти казали, да се њине упуте одбору. Сад пак видећи да господа министри неке примају а друге упућују одбору, ја стављам то питање преко председништва, ће ли влада примити и моју интерпелацију непосредно или ће се упутити неком одбору?

Потпредседник: Ја мислим да у име председништва можемо ово казати, интерпелација посланикова прочитана је пре

овог споразумљења између владе и председништва, које смо прочитали и које је скупштина одобрила. За све те интерпелације тако смо се споразумели, да сваки првопотписати интерпелант каже, остаје ли при својој интерпелацији или не. И чим каже, да остаје као што су то нека господа и учинили, ми смо све оне интерпелације, које су нам од министра враћене, предали одборима. (Чује се: тако је). Према овоме г. посланик задржао је онда право — што је имао пуно места, — да доцније каже хоће ли остати при својој интерпелацији или не. Према овоме ја мислим ако он изјави председништву да остаје при интерпелацији, ми ћемо то саопштити усмено или писмено председнику министарства, који ће ту интерпелацију нама дати, а ми дотичном одбору. Ја мислим да се ни мало не крњи тиме право г. посланика.

Мијаило Лазаревић: Молим вас, ја сам баш то хтео и зато сам ово питање и ставио.

Потпредседник: Г. председниче, дозволте да одговорим у име председништва.

Пошто је поштовани г. посланик изјавио, да остаје при интерпелацији, ја мислим да је потпуно јасно шта ћемо сада чинити: т. ј. интерпелацију ће министар унутрашњи дела узети од свога претходника и предати је председништву, а председништво ће је упутити дотичном одбору, који ће поступити по закону. Према томе и према сбразумљењу мислим да председништво не би уредно урадило кад би сад поставило питање влади, које г. посланик жели. Ја мислим да се тако разуме оно споразумљење, и тиме се не крњи право г. посланика.

Мијаило Лазаревић: Ја сам сагласан с тиме што кажете да ће те одбору упутити.

Председник: Молим вас, господо, изволте саслушати неке реферате, молбе, и жалбе који се имају упутити дотичном одбору.

Секретар Кујунџић (чита ове молбе и жалбе): Мијаило Новаковић, учитељ при саборној цркви у Београду, моли скупштину, да му се и оних 5. год. учитељске службе, које је провео у Босни и Ерцеговини признаду. (Упућује се одбору за молбе и жалбе).

Повереници среза јадранског у округу подрињском моле да скупштина изашље комисију да изледи дело, за које се Бошковић окривљује. (Одбору за жалбе).

Еснаф болтанијско-трговачки из Пожаревца моли: да се укину сеоски дућани. (Одбору финансијском).

Еснаф болтанијско-трговачки из Пожаревца, моли скупштину, да забрани Јеврејима да не смеју ни под туђом фирмом отварати дућане по унутрашњости Србије. (Одбору за жалбе).

Мијајло Јовановић, земљед. из Заруба, среза и округа ваљевског, жали се на начелника среза и округа ваљевског што га је лишио два вола. (Одбору за жалбе).

Љубо Станојевић и још њих 72. грађанина из Лозинице, захваљују скупштини што је избор Јеадићев прогласила за законит. (Свршена ствар. У акта).

Павле Векецки, учитељ теразијске школе, моли скупштину, да му урачуна у године службе и оних 26. година што је био учитељ у Банату. (Одбору за жалбе).

Г. Јован Бошковић, посланик у притвору, подноси доказ да је дело за које га начелство у притвору држи, подметнуто. (Одбору за жалбе).

Г. Живко К. Јовановић, секретар начелства подринског, моли народну скупштину да у прилог оне хартије, која је била упућена на г. министра унутрашњих дела, која му је при извесној крађи украдена, и коју је Панић сада предао скупштини, прочита ову његову изјаву, и да је даде штампати у новинама те да се пред светом расветли ово дело. (Одбору за жалбе).

Браћа Ћирковића и још њих 45. из Шаповика, засеока села Чајетине округа ужичког, кажу, да им је простор „Тусто Брдо" у Златибору, које им је још од Турака остало, одузето, на моле скупштину, да им ово имање поврати. (Одбору за жалбе).

Ђорђе Анић и остали сељани села Орашца у округу крагујевачком, жале се скупштини, што је њихов свештеник почео наплаћивати бир по главама пореским. (Одбору за жалбе).

Миленко Станојевић са још 25. њих из села Сибинце, среза темнићског у округу јагодинском, жали се скупштини,

што им као насељеницима није дато довољно земље. (Одбору за жалбе).

Павле и Сима браћа Димитријевићи, механиџије из вел. Орашја, жале се скупштини, што им управа фондова не издаје одобрени зајам на имање, које ће им се продавати. (Одбору за жалбе).

Мијајло Марковић, опанчар из Ваљева, жали се на решење министра унутр. дела по тужби Живојина Спасића из Шошића. (Одбору за жалбе).

Еснафи трговачки, бакалски и теразијски из Шапца, моле скупштину да укине сеоске дућане. (Одбору за жалбе).

Мијајло Константиновић из Крњева среза брашког округа смедеревског, моли да му се задржи од продаје имање, да неби пропао. (Одбору за жалбе).

Општине: Височка, Бурађска, Ојковачка, Мочиочка и Белоречка у срезу врињском, округа ужичког, кажу да је избор њиховог посланика Алексе Поповића извршен утицајем среског писара, и наметањем, на моле скупштину, да овај избор као незаконит поништи. (Одбору за жалбе).

Јелесије Вулетић из Лончаника, округа ваљевског, жали се на решења министра унутр. дела и правде по тужби његовој противу његове општине због заступничке награде. (Одбору за жалбе).

Фамилија Видића из Сирогојна, среза златиборског округа ужичког, каже да јој је правительство заузело сурат „Брезу", на моле да им се то опет на уживање поврати, па макар и аренду држави плаћали. (Одбору за жалбе).

Јован Лазаревић са још 39. Лозничана изјављују, како су задовољни са решењем скупштине којим је избор њиховог посланика оглашен као законит, па веле да су сва она жалбена акта против избора од Лозничана пеких скупштини поднета само подметања.

Наводе још више о Бошковићевим покушајима, да се поништи избор, као и о његовом поверењу, бранећи г. Радовића, помоћника, против кога је наређена истрага. (Одбору за жалбе.)

Светозар Ђорђевић, Манојло Каначки, Ђорђе Исаиловић, Никола Стојковић, Алекса Поповић и Јован Царевић, быв. учи-

тељи основних школа, из Београда, моле народну скупштину да им и године службе у учитељству проведене призна, и својим решењем утврди као године указане службе. (Одбору за молбе).

Константин Д. Великић, трговац из Свилајенца, тужи се народној скупштини противу начелства Ћупријског и министра унутрашњих дела што су га ставили у притвор због неке њему непознате кривице. Моли скупштину за задовољење. (Одбору за жалбе.)

Еснаф болтацијско-бакалски варошице Петровца моле народну скупштину да се укине закон о сеоским дућанима. (Одбору за жалбе.)

Лазо Кузељ и остали из Доброселице ср. златиборског окр. ужичког, моле народну скупштину да им се правительствени сумат „Бучје" уступи на уживање као по све сиротиња и ако то није могуће — онда да се процени па да им се даде на отплату са термином од 15. година. (Одбору за жалбе.)

Милош М. Теофиловић латов скеле београдске, каже: како прво ц. кр. подунавско народородско друштво још једнако на својим картама и путничким билетама, употребљава старо име „Палеж." То је, вели, име Палеж, једном законом забрањено, па моли скупштину да код надлежног места подејствује те да се у будуће не сме нико овим називом служити. (Одбору за жалбе.)

Милош Ружић писар суда општине београдске каже: да је капетан драгачевски наредио, те је учињена деоба имања и његова и његових задругара без одобрења и присуства његовог што је за њ неправедно учињено. Он вели, да је се за ово жалио и начелству и министру па није добио задовољења. Моли скупштину да га она по овоме задовољи. (Одбору за жалбе.)

Јулијана Павловић овдешња, бивша учитељка школе крушевачке, жали се скупштини на г. министра просвете што јој не да задовољења по молби њеној да јој се незаконитим путем одузета служба поврати или да јој изда ову доставу, којом је њена част порушена. (Одбору за жалбе.)

Милица, удова пок. Саве Денића и Јован Денић сини покојников из Крагујевца, понављају своју жалбу противу Капетановића предузимача овдешњег и моле скупштину да им да задовољења. (Одбору за жалбе.)

Старешине еснафа абаџијског из Пожаревца моле скупштину да укине закон о сеоским дућанима. (Одбору за жалбе.)

Христина удова пок. Трифуна Варничића бив. поштара поште батањске каже: да је њен муж 18 година служио државу а она да још није после његове смрти добила пензију. Моли скупштину да јој по овоме да задовољења. (Одбору за жалбе.)

Стаоје Иванковић и још њих 15. пекара из Књажевца, моле скупштину да им дозволи поред пекарске радње крчме и пијће у њиховим пекарницама. (Одбору за жалбе.)

Старешине свију еснафа из варошице Пожеге моле скупштину да укине постојећи закон о сеоским дућанима. (Одбору за жалбе.)

Сава Ђ. Јанковић писар 1 класе среза ариљског, жали се скупштини што је Љубомир Јевремовић који мање од њега служи добио за капетана а он оста неунапређен после његових 30 година службе. (Одбору за жалбе.)

Председник: Састанак је свршен. Сутра у 8 и по часова заказује се састанак. После подне ће се дневни ред објавити.

Овај састанак трајао је до 1 сахат по подне.

САСТАНАК XXIII.

У Београду 3. Фебруара 1875.

Председавао

Ђорђе Топузовић

Присуствовали су сви министри.

Почетак у $9^{3}/_{4}$ часа пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Крсмановић, Радоњић, Миленко Петровић, Мијаило Радосављевић, Жика Миленовић и Милоје Милојковић, а дошао је Јеврта Јовановић.)

Изволте саслушати протокол јучерањег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол XXII-ог састанка

Председник: Имали ко шта на протокол да примети?

Сима Милошевић: Ја сам јуче друкче говорио, а ту стоји друкче написано. Ја сам питао г. министра војног, да ли ће се ослободити од обвезе у служби стајаће војске фамилије и оних, који су по пресуди војеног суда погинули, а ту не стоји тако (Секретар прими исправку.)

Председник: Има ли још ко да говори против протокола. (Ћуте.) Дакле, прима ли се протокол? (Прима.)

Овде имамо два закона, које је скупштина одобрила и краљ потписао. Један је, да се снабду погранични стражари оружјем, муницијом, а други закон у устројству војске од 10 Марта 1864 године, које су измене чињене у §§ 31, 32 и 34. (скупштина прима к' знању.)

На дневном је реду сад пројект закона о набавама војеним и о држању лицитација.

Известилац С. Марковић: По пословнику ваља најпре, да се прочита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар војни, да подпесе овај предлог. (Чита.)

Сад ћемо да прочитамо извештај законодавног одбора, поднешеног по том предлогу. (Чита.)

Народној Скупштини.

Начин како ће се вршити разне набавке за нашу стајаћу и народну војску није до сада регулисан био нарочитим законом, а зна се, да оваке набаве стају државу доста знатних сума. Истина у овом погледу постоје неколика законска наређења, али су она неодређена, непотпуна и недовољна. Војној су власти у више случајева одрешене биле руке, да сама издаје нужна правила, да их по своме нахођењу мења и да у појединим приликама поступа онако, како она налази да треба, тако, да у многим случајевима није било сталног правила и сигурног мерила, по коме би се радња војне власти у овој тако замашној ствари ценити могла. Ова је неодређеност поред тога изазивала често неприлике и незгоде и са стране набављача при извршивању закључених уговора о набавама и парнице између државе и набављача.

Да би се свима овим незгодама стало на пут, и да би и у овој ствари стално одређен био правац надлежних војних власти као и да би се отклониле могуће злоупотребе, влада је Његове Светлости поднела народној скупштини предлог закона о војним набавама и лицитацијама.

Законодавни је одбор заједно са члановима финансијског одбора испитао и свестрано проучио предлог војног министра од 15. Јануара ове године Ф№ 5340. о овој ствари и пошто је по договору са војним министром учињио у њему неке измене и допуне има част предложити народној скупштини, да реши, да се узакони ово:

„Закон о војним набавама и лицитацијама"

А

О набавама.

Члан 1.

Набаве војних потреба врше се на три начина:

Погодбом, јавном лицитацијом, или по такси унапред опредељеној.

Члан 2.

Погодбом, т. ј. куповином без јавнога надметања, могу се набављати ствари, којих вредност не прелази суму од 6.000. гроша чаршијских.

Јавном лицитацијом и обзнањеном таксом врше се набавке којих вредност прелази суму од 6.000. гроша чаршијских.

Но и набаве мање вредности од 6.000 гр. чарш., могу се вршити и лицитацијом а и по такси унапред одређеној, ако власт нађе да ће се овим начином предмети по пробитачнијој цени набавити.

Члан 3.

Набаве, у вредности веће од 6.000. гроша чарш., могу се изузетно вршити без лицитације кад би јавна лицитација била или немогућа, или за државне интересе штетна.

У оваком случају војни ће министар чинити писмене предлоге министарском савету и вршиће набаве по начину како овај одреди.

Члан 4.

Војна административна власт, која наређује да се што набави, одређује и начин за набаву, у границама овог закона.

Члан 5.

За све набаве у вредности преко 6.000. гроша чарш. навек се претходно сачине услови и где је могуће спреме мустре, према којима се има да изврши куповина ствари.

Ако војна административна власт нађе за нужно, може овако радити, и при набавама мање вредности од 6.000. гроша чаршијских.

Члан 6.

Власт, која врши куповину, саставља услове и набавља мустре. За набаве преко 6.000. гр. чарш. опредељује мустре поред вештака, мустре се утврђују печатима вештака, надлежатељства, које набаву извршује, и личним печатом старешине тога надлежатељства. За набаве испод 6.000. гроша чарш. као и за оне које се извршују погодбом, мустру одређује власт, која извршује куповину и утврђује је својим печатом, или само одреди ствари описно и набавља их без мустре.

Пошто се набава уступи, набављач такође утврђује мустру својим печатом. По овој мустри мора се набава извршити.

Члан 7.

Кад се каквоћа ствари опредељује описно, онда се тачно назначује све што одређује својство ствари, као и мере ширине, дужине, висине, тежине, запремине и т. д.

Члан 8.

При свима набавама преко 6.000. гроша чаршијских вредности, које се врше лицитацијом, прави се са набављачем писмен уговор о набави.

За ствари пак у вредности испод 6.000. гроша чарш., ако се набављају и лицитацијом, не мора се правити уговор, него услови лицитације важе за уговор, што се навек означује на њима.

Кад се ствари набављају погодбом, ту нису нужни уговори ни услови, већ их војна власт купује онакве, какве јој потребују. Али ако власт нађе, да јој је нужно може и при овим набавама узети писмену обвезу набављача, да ће набаву извршити по погодби.

Члан 9.

Уговори се састављају према условима, по којима је држана лицитација. У њима мора се тачно назначити:

а.) количина ствари, која се набавља;
б.) каквоћа њена;
в.) уговорена цена;
г.) време до ког се имају предати ствари;
д.) место где се имају предати;
е.) начин предавања;
ж.) комисијски преглед;
з.) кауција која се полаже за сигурност извршења;
и.) последице, кад се неизврши уговор од стране набављача;
ј.) исплата примљених ствари и т. д.

Члан 10.

Уговорена количина ствари има се потпуно подмирити. Но власт, која набавља, може дозволити, да се ствари, при предаји, могу испоручити са 2% мање ако мањак не прелази суму од 6.000. гроша чаршијских.

Члан 11.

Од уговорене каквоће ствари не може се одступити. Ако ствари према уговору и мустри буду веће мере, а комисијски се утврди да су по каквоћи према уговору, и да се могу без штете употребити за намењену цел, то ће се примити, но без накнаде што су веће мере. Но ако, при томе, мера буде мања, а предмет се без штете може да употреби, што се такође има комисијски определити и утврдити, — комисија ће определити: колико се због тога има одбити набављачу од уговорене цене.

Ствари се не ће никако примити, које не одговарају по каквоћи уговору и мустри, нити ће се куповати за другу коју цељ ма да би се за ону могле употребити.

Члан 12.

Време предаје ствари свагда се уговором опредељује, као и то: да ли се све ствари треба да предаду од једном или у извесним роковима и партијама.

Преиначења о времену извршења набаве и предаје ствари могу се дозволити, ако је уговором одређено, или ако набављач докаже да је ванредним или неодољивим околностима био спречен те уговор није на време извршио, и ове му је војена власт уважила и рок предаје продужила, у колико само то може бити без штете за државну касу.

О месту и начину за предавање не могу се никаква преиначења чинити, после закљученога уговора.

Члан 13.

Кад набава ствари прелази суму од 3000. гр. чар. власт ће, која врши куповину, одредити од своје стране комисију, од три по могућству стручна лица да ствари прегледају пре него се приме. Ствари до 3000 гр. чар. може и сама власт која набавља, или рачунополагач, који стварма рукује, прегледати, оценити и примити.

Члан 14.

Ствари се свагда прегледају на месту где се предају и то у присуству надлежног рачунополагача, који стварима рукује.

Члан 15.

Комисија за прегледање ствари, уверава се најтачније, свим вештачким средствима, да ли донесене ствари одговарају уговору и мустри. О резултату прегледа комисија подноси писмени извештај оној власти, која ју је одредила, а власт ова за тим даље ради шта треба према извештају и уговору.

Ако нису сви чланови комисије сагласни у мишљењу, онда се извештају прилажу и одвојена мнења.

Члан 16.

Ако која од уговарајућих страна, посумња у савесност комисије, има права на другу вештачку комисију, у коју свака страна бира по 2. члана, а њих четворица бирају петог за председника.

Овако састављена комисија на ново прегледа и испитује предложене ствари. Резултат њезиног испитивања написмено саопштава и то важи за обе стране без даље примедбе.

Извештаји одређених комисија морају бити потпуни, тачни и јасни о томе:

Дали ствари одговарају потпуно уговору и погодби, или не? и у чему се, т. ј. како и колико разликују од онога што је уговорено.

Члан. 17.

Члановима ове комисије (чланак 15.) плаћа дијурну власт, која их је одредила, и то: по 35. гр. чар. дневно, ако нису чиновници. А члановима друге вештачке комисије, плаћа исто толико она страна, која затражи да се она образује (чланак 16). Чланови и једне и друге комисије одговарају, према прописима грађанског закона, за штету, која би настала за државну касу због њиног мишљења.

Исто тако плаћа се дијурна 35. гр. чар. дневно и оним члановима, који имају да присуствују док се изврши предаја, каква израда, и у опште какав посао, у којеним лицитацијама или радилиштима.

Члан. 18.

Набављачи полажу унапред кауцију 10% до 20% од вредности ствари и то у готовом новцу или у интабулацији на непокретном имању до половине његове вредности, или у облигацијама управе фондова и државних штедионица, или на поклетку у јемству лица, које би заложило своје непокретно имање за кауцију.

Непокретно имање које се залаже као кауција мора бити и процењено и интабулирано на начин, као што се то чини кад се узимљу новци на зајам од управе фондова.

Гумручина са осталим таксама за све набаве, као и сви остали трошкови око предаје падају на терет набављача.

Члан. 19.

Само за ствари, које војена власт набавља непосредно или поверљивим путем, без лицитације, никаква се гумручина не плаћа.

Члан. 20.

Кауцију губи набављач ако потпуно не испуни уговор. Ако је испорука набаве подељена у више делова који се предају поступно и повремено, тада се губи сразмеран део кауције

према количини ствари, које се у извесном времену имају предати, ако се уговор тачно не изврши.

Но кад је штета већа од положене кауције, држава може тражити накнаду.

Кауција се не губи, ако набављач донесе на време ствари, па му не буду примљене, а он у најкраћем новом року, који му војна администрација остави, набави друге сходно уговору и погодби, ако то може бити без штете за државу.

Члан. 21.

Набављачу се исплаћају рачуни, кад набаву изврши по уговору, и кад му власт, која стварма рукује, тврди на рачуну да је ствари у означеној количини предао по уговору. Ако је комисија суделовала у примању, исплата се наређује кад поред власти и чланови комисије потврде на рачуну, да су ствари прегледали и да су предали потпуно по уговору и мустри.

Исплата се чини новцем у чаршиском течају и монетом каква се у каси налази у време исплате ако није другчије уговорено. По исплати ствари на страни набављени, може бити новцем оне земље, где су ствари набављене; или другим којим новцем ако се буде уговорило.

Члан. 22.

Мустре и уговори, закључени са набављачима, предају се власти, која са стварима рукује, и она се стара, да се набаве на време и тачно изврше, као што уговори гласе.

Члан. 23.

Ако власт која је позвана да настоји да са набаве изврше на време и по уговору (Члан 22.) потврди рачуне као исправне, одговорна је зато да је односно количине потпуно извршен и да су ствари примљене.

Члан 24.

Ако набављач не изврши потпуно уговор, ова власт извешћује о том своју прву претпостављену власт, која даље поступа према уговору и закону.

Члан 25.

У комисији која купује, по одређеној такси извесне ствари, као храну и т. д. учествује свагда и власт (рачунополагачи), која тим стварима рукује и она је одговорна за примљену количину, а за каквоћу одговарају заједно с осталим члановима комисије.

Б.

О лицитацијама у опште.

Члан 26.

Лицитације држе се свагда јавно. Оне су усмене, при којима се конкуренти надмећу у спуштању цене; и писмене при којима конкуренти подносе написмено (офертом) своје понуде и најниже цене.

Члан 27.

Право на надметање при лицитацијама има сваки, који одговори положеним условима. Овог права лишавају се само они, који су кадгод одступали од уступљене им набаве, или су противно уговору хтели да поступе на штету државне касе.

Члан 28.

Право на набаве имају надметачи који понуде најнижу цену.

Члан 29.

Свака набава има се обзначити на четрдесет дана или у повтореном случају на петнајест дана пред лицитацином најмање трипут преко званичних новина, — а по потреби и преко полицијских власти. Ако се набављају страни производи, онда се обзнана чини и у страним новинама, кад власт нађе за нужно.

Члан 30.

Од обзнане могу се изкључити набаве, које се извршују погодбом; а и оне, о којима је реч у чланку 3.

Члан 31.

У огласу свагда се ставља:

а., Шта се и колико набавља.

б., Дан и место, где ће се лицитација држати.

в., У које време и на ком се месту могу видити услови и мустре; и

г., Количина кауције.

Члан 32.

Да се држи лицитација, нужна су најмање три надметача или понуђача. Но кад је лицитација двапут одређивана, па

није држана што није био довољан број лицитаната, војена власт може по одобрењу министарског савета закључити набаву погодбом с' једним набављачем, ценом и на начин, за који увиди да је најкорисниji за државну касу.

Члан 33.

У продужењу састављених услова стављају се цене надметача, и тада услови једно представљају и протокол лицитације. Цене се бележе мастилом.

Члан 34.

Услови обвезују надметаче, кад их потпишу, да су им прочитани. А да протокол лицитације има важност, треба, по свршеној лицитацији, да га потпише комисија, која држи лицитацију.

Члан 35.

За држање усмених и писмених лицитација чланови комисије биће:

а.) При војеном министарству:

Војени комисар или надлежни шеф одељења и један чиновник из струке контролне.

б.) При артиљеријској управи:

Начелник артиљеријске управе, један официр и војени контролор.

в.) При управи државне ергеле:

Управитељ са помоћником или рачуновођом, и један чиновник полицијске струке.

г.) При другим војеним командама:

Старешина и заповедник команде, или старешина надлежатељства где се лицитација држи, један официр, кога војена власт одреди за то и један чиновник полицијске струке.

Члан 36.

Сваки непоредак и неспоразумљење, које би се приликом држања лицитације догодило, одмах ће решавати усмено комисија, која је за држање лицитације одређена.

B.

Начин поступања при усменим лицитацијама.

Члан 37.

Лицитација почиње од 9. сахата пре на траје до једног сахата по подне. За све то време непрестано се примају надметачи, и у један сахат лицитација се закључује.

Члан 38.

Без положене кауције, нико се не прима на лицитацију. Ако који од надметача престане надметати се, уложена кауција враћа му се.

Члан 39.

Кауција надметача са најнижом ценом остаје, док војени министар не реши, одобравали или не излицитиране цене. Ако му се набава уступи, кауција се срачуна колико треба да је према излицитираној најнижој цени и количини предмета, па се у толико ставља у депозит.

Где је год могуће, кауција се ако је положена у готовом новцу, предаје коме новчаном заводу на чување и приплод иде у корист лиферанта, ако уговор изврши.

Члан 40.

Чим се лицитација започне, надметачима се забрањује сваки међу собни договор.

Ко поступи противно овоме, комисија ће му забранити даље надметање На ово се свагда претходно обраћа пажња надметачима од стране комисије.

Члан 41.

Испод оригиналних потписа надметача, исписују се на условима поново редом једно испод другог имена њихова, а поред ових стављају се цене, које они при надметању казују.

Члан 42.

Ако би више предмета за набаву било, то ће се они лицитарати редом. Кад надметачи желе, може се и преко реда извршити лицитирање предмета, нарочито кад нема за сваки предмет довољно надметача.

Члан 43.

Пошто се означеним начином изврши лицитација, ставља се на протоколу: Н. Н. на лицитацији, која је држана обвезује се набавити Н. ока, рифи и т. д. (шта буде), по Н. гроша, пара, сваки риф, оку (или шта буде).

За тим се потписује онај, на коме је остала набава. И ако би имало да се још који предмет лицитира, поступа се тим истим редом

Члан 44.

По свршетку лицитације свију предмета, протокол лицитације подписује комисија: „да је лицитација изложених предмета у нашем присуству држана и закључена сведочимо". На за тим се ставља датум и потпис чланова комисије.

Члан 45.

Услови и протокол лицитације подносе се војном министру на одобрење.

Министар војни мора у року од 48. сахата, пошто му се поднесе извештај о држаној лицитацији, издати решење, да лицитацију одобрава или не одобрава.

Члан. 46.

После свршене лицитације, не ће се ни у каквом случају ни од кога примити ни усмена ни писмена понуда за обарање појединих цена, које су на лицитацији изашле; па ма се који за ово обратио и пре коначног решења министру или другој којој војној власти.

На такве понуде, не ће се понуђачу одговарати, нити ће се моћи закључавати погодбе мимо лицитације, па ма цене биле и ниже од налицитиране.

Члан 47.

Од решења војног министра зависи хоћели се најниже цене, које су налицитиране одобрити или одбацити. Ако се одобре, онда погодба и за правителство важи, за надметача пак погодба је обвезна и пре решења, и он се не може одрећи набаве нити понуђене цене.

Г.

Начин поступања при писменим лицитацијама.

Члан 48.

Ако услови за лицитацију нису изранније саопштени понуђачима, то им се на дан лицитације саопштавају на што се они потписују, који нису дошли на дан лицитације нити су послали свога пуномоћника, морају у офертима назначити, да су им услови познати.

Члан 49.

Оферат се може и пре лицитације поднети, но до дана лицитације мора се предати кауција, иначе оферат без кауције не вреди.

Члан 50.

Оферте прима по реду, како долазе, најстарији члан комисије напомевуте у члапку 35.

Да би се знало који је оферат пре предат, стављају се на њих бројеви по реду примања.

Члан 51.

Адреса оферта ставља се овако: оферат министарству војеном (или оној власти која држи лицитацију) за ту и ту набаву.

Члан 52.

У оферту се назначује редом цена како појединих ствари, тако и целокупна цена свију ствари које се набављају бројевима и словима.

Члан 53.

Оферти се не примају, у којима се понуда изјављује на начин: да се, наприлику, понуђач прима нижом ценом од свију по н. п. грош и т. д., нити ће се дозвољавати да се стављају какви проценти за попуштање већ означених цена. Него једино важе оферти, у којима је најтачније означена цена за сваку ствар, било по рифу или оци, како се шта набавља.

Члан 54.

Оферат који је предат не може се вратити понуђачу у цељи да та замени другим, ван ако би он сасвим одустао од подпашања другог оферта.

Члан 55.

Оферти се примају до једног сахата по подне оног дана који је заказан за лицитацију. После тога часа оферти се не примају.

Члан 56.

Отварање оферата бива у 3 часа по подне оног дана, који је за лицитацију означен.

На протоколу бележе се имена понуђача, а поред њих назначују се и најниже цене бројевима и словима.

Оферти се читају гласно.

Члан 57.

Понуђачи имају право да буду при отварању и читању оферата.

Члан 58.

Ако би се догодило, да су два или више понуђача поднели једну исту цену, онда ће комисија позвати ове, да сместе ниже нове цене поднесу, у чему остали понуђачи не могу учествовати. Но ако они на овај позив не би пристали то ће онај понуђач имати веће право, који је пре оферат поднео.

Члан 59.

Ако се има да набави више ствари; н. пр. разне чохе, више сорти платна, коже и т. д., онда важи она цена, која је у укупној суми најнижа. Тако, ако је који понудио најнижу цену за неколико ствари, а за остале поднео већу те му је и укупно понуђена цена већа, онда се не ће њему уступити ствари да их набави, за које је најнижу цену поднео, него ономе чија је укупна цена најнижа (Члан 52.)

Члан 60.

Ко поднесе непотпун оферат, дакле само за неки део ствари, на пример само за половину означене количине, сматра се да оферат није ни поднео. Но ово важи само за исте родове ствари; као за разне сорте платна, разне боје чохе разне лекове и т. д. Али ако се једног дана и под једним условима држала офертална лицитација за ствари разног рода као за чоху, платно, кожу, и т. д., онда се оферат може поднети само за једну од ових ствари, на пример чоху, и т. д., и то само у потпуној количини и у оним сортама које се буду назначиле за ову.

Члан 61.

Кауција оферта с најнижом ценом задржава се, а остале се враћају.

Члан 62.

Кад се сви оферти отворе по реду, комисија ће у продужењу протокола, ако је за разне ствари оферисано, саставити извод цена за поједине ствари, и назначиће, који је у укупној суми највећи понуђач, па пошто протокол потврди поднеће са војном министру на решење.

Члан 63.

Од решења војног министра зависи хоће ли се најниже цене одобрити или не.

Члан 64.

Решење министрово саопштава се најнижем конкуренту.

Члан 65.

За предмете, који се набављају са стране, а не улазе уред општих спекулативних ствари, као што су предмети наоружања, војне спреме и т. д., могу се изискати од појединих фабрика цене и тада понуде ових вреде као оферти, и по њима могу се набавке да закључе. Али тада оваких понуда мора имати најмање три.

Законом се овим замењују чланци 14. и 16. закона о устројству министарства војног од 19. Фебруара 1864. године (Зборник 17. страна 44.), као и замена чланка 15-ог истог устројства од 12. Децембра 1873. године (Зборник 26. страна 77)

Закон овај ступа у живот од дана кад га Књаз потпише.

31. Јануара 1875 год. у Београду.

Известилац
Стојан Марковић

Председник одбора
Др. Н. Крстић

Чланови:
П. Селић
Вићентије Ђ. Поповић
Илија Стојановић
Ђурђе П. Ђоровић
М. Л. Глишић
Илија В. Протић

Председник: Жели ли ко да говори у опште о овом предлогу?

К. Антула: Само код члана где се говори о кауцији, ја бих имао..... (Чује се: то је ствар посебна.)

Председник: Молим, кад дођемо на тај члан, онда ћемо о томе говорити, него сад питам скупштину, усваја ли се у

начелу овај предлог? (Бива.) Сад ћемо читати тачку по тачку и о њима посебице говорити.

Ср. Поповић: Ја бих на ово читање, као што је, приметио. Овде је читано, што је одбор израдио, а првобитни је закон од министра војног, ја мислим да би било боље, да се најпре прочита предлог онако, као што је од министра дошао, па онда, да се каже, шта је у одбору нађено.

Известилац Марковић: Ја, мислим, господо, да није нужно то да се ради. То би била узалудна дангуба, пошто је г. министар пристао на измене, које је одбор учинио.

Председник: У колико смо ми пратили читање извештаја и сравњивали са оним, што је г. министар печатао, видели смо да нема никакве велике разлике.

Известилац Марковић: Ово је главно, што је г. министар пристао на то, па сад управо можемо рећи да је ово његов предлог.

Н. Крстић: Имам да објасним господину Поповићу да овде нема два предлога, министров и одборов, него је то њихова заједничка радња, закона. По свима предлозима, који излазе пред скупштину, одбор кад нађе, да не може усвојити предлог владин потпуице, онда он позове надлежног министра, и с' њим се договори; па кад надлежни министар пристане на те измене одбора, онда се узима тај тако измењен предлог као предлог владин, и по томе само се о овоме предлогу може говорити. Господин министар да није пристао макар на коју тачку измене, онда би се то казало: господин министар је задржао своје мишљење о овој и овој тачки. Али он је пристао на све измене, и по томе сад имамо само један предлог.

Ђурђе Боровић: Ради бољег објашњења, добро би било, да један чита пројект владин, који је штампан, а други измене и допуне одбора на том пројекту. (Жагор.)

Известилац Марковић: За бога нема два предлога, нема два пројекта, па за то и не може се два пут читати.

Потпредседник: Ја бих имао само то да кажем. Господин председник питао је: жели ли ко у опште да говори о потреби оваког закона. Ја мислим, што се тиче питања, да ли је овакав

закон у опште потребан за војене набаве, — да смо у том сви сагласни. (Чује се: јесмо.) Сад кад смо у том сагласни, онда имамо да пређемо на поједине тачке. Што се тиче тога, што су нека господа покренули, како треба поступати, да ли та читамо нешто из овог, а нешто из оног, то би могло бити питање онда, кад би било разлике између предлога владина и измена одборових. Но, господин известилац и председник одбора кажу, а и, како се види, господин министар одобрава то, да је то један предлог. Сад управо морамо да им кажемо. Хвала вам што сте се сагласили и нама олакшали саветовање о тој ствари. Ја мислим, да имамо сад да радимо то, да пређемо на поједине тачке, читати их, па ако немамо шта да приметимо, ми ћемо приметити, а ако не, онда ћемо их усвојити. (Чује се: врло добро.) Ја мислим, да је тај начин и по пословнику и иначе добар. (Чује се: да се пређе на читање.)

Известилац С. Марковић чита:

О набавама војним и држању лицитација.

А. О набавама.

Чл. 1. Набаве војених потреба врше се на три начина: погодбом, јавном лицитацијом, или по такси унапред одређеној.

Председник: Прима ли се први члан? (Бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 2. Погодбом то јест куповином без јавнога надметања, могу се набављати ствари, којих вредност не прелази суму од 6000 гроша чаршиских.

Јавном лицитацијом и обзнањеном таксом, врше се набавке, којих вредност прелази суму од 6000 гр. чар.

Но и набавке мање вредности од 6000 гр. чар. могу се вршити и лицитацијом, а и по такси у напред одређеној, ако власт нађе, да ће предмети овим начином по пробитачној цени набавити.

Председник: Прима ли се овај члан, или би имао ко да учини какву примедбу?

П. Сандуловић: Овде се каже: могу се набављати ствари до 6.000. без лицитације. Ја мислим да је то много да, треба

оставити да се тако могу набављати ствари у вредности до 3.000. гр., а то је до 50. дуката (Чује се: добро је, добро.)

Председник: Жели ли још ко говорити, или се овај члан усваја по предлогу? (Чује се: усваја се.) Дакле до 6000. гроша? (Бива.)

Известилац С. Марковић чита:

Члан 3. Набаве у вредности веће од 6000 гр. чар. могу се изузетно вршити и без лицитације, кад би јавна лицитација била или немогућа, или за државне интересе штетна.

У оваком случају, војени ће министар чинити писмене предлоге министарском савету и вршиће набаве по начину како овај одреди.

Председник: Има ли ко какву примедбу?

С. Несторовић: Ја мислим, да би добро било, кад би известилац казивао: овде се додало ово и ово првоме предлогу г. министра; на то што је додато да забележимо у предлозима, које имамо у рукама. (Чује се: врло добро,)

Министар војени: Господа нека хоће да бележе додатке оне што су у одбору чињени, то јест, пошто се прочита чланак онако како смо га у одбору прешначили, да се каже: тај је члан првобитно гласно овако и овако, а у одбору је измењен овако. Ја мислим да би нам то упоређивање одузимало времена; но на послетку ако се хоће то, ја немам ништа против тога. Али држим, да би довољно било ако се додатци лакше читају, те да их могу г. посланици побележити.

Р. Кукић: Овде се тражи или хоће да ми бележимо шта је измењено. Мислим, да ми то не можемо да постигнемо, за то нека се чита како је на ћемо после исправити у овим књигама, које имамо код нас, онако, како је одбор што изменио.

Овако ћемо само да губимо много времена читајући по два пут једно исто.

С. Поповић не мари то ништа. На другим местима по три пута се чита један закон. (Жагор.)

Министар војни: Кад буде овај закон примљен и усвојн се, или овако, како одбор предлаже, или са још неким изменама, које ће се можда учинити у скупштини, ја ћу опет да

штампам ово као закон и даћу г. посланицима сваком по један, да могу сравњивати што хоће.

Председник: Дакле, господо, ја мислим да можемо бити са овим задовољни (С. Несторовић, али ја хоћу да знам шта се усваја, а шта не, па да сравњујем, да ли је штампано онако, као што је усвојено. Жагор.)

Молим вас усваја ли скупштина чл. 3. као што је прочитан. (Чује се: нек се прочита опет али лагано. Известилац чита по ново чл. 3.)

Дакле прима ли се овако? (Бива) Хајдемо даље.

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 4. Војна административна власт, која наређује да се што набави, одређује и начин за набаву у границама овога закона.

Председник: Прима ли се овако? (Бива). Овде измене нема.

Известилац: С. Марковић чита:

Чл. 5. За све набаве у вредности преко 6000. гр. чар. вавек се претходно сачине услови и где је могуће, спреме мустре, према којима се има да изврши куповина ствари.

Ако војена административна власт нађе за нужно, може се овако радити и при набавама мање вредности од 6000. гр. чаршиских.

Председник: Прима ли се? (Бива).

Ђ. Ђоровић: Ја бих имао да напоменем, да је при претресу овог закона у одбору суделовао и одбор финансијски (Чује се: на то је, господине, казано у извештају).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 6. Власт, која врши куповину, саставља услове и набавља мустре. За набаве преко 6000. гр. чар. опредељује мустре помоћу вештака. Мустре се утврђују печатима: вештака, надлежатељства које набаву извршује, и личним печатом старешине тога надлежатељства. За набаве, испод 6000. гр. чар. као и за оне, које се извршују погодбом, мустру одређује власт, која извршује куповину и утврђује је својим печатом, или само одреди ствари описно и набавља их без мустре.

Пошто се набава уступи, набављач такође утврђује мустру својим печатом. По овој мустри мора се набава извршити.

Председник: Прима ли се чл. 6. (бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 7. Кад се каквоћа ствари опредељује описно, онда се тачно назначује све, што одређује својства ствари, као и мере: ширине, дужине, висине, тежине, запремине и т. п.

Председник: Усваја ли скупштина чл. 7?. (Бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 8. При свима набавама преко 6000. гроша чар. вредности, које се врше лицитацијом, прави се са набављачем писмен уговор о набави.

За ствари пак у вредности испод 6000. гр. чар. ако се набављају и лицитацијом, не мора се правити уговор, него услови лицитације важе за уговор, што се навел означује на њима.

Кад се ствари набављају погодбом, ту нису нужни, ни уговори ни услови, већ их војена власт купује онаке, какве јој потребују. Али ако власт нађе, да јој је нужно, може и при овим набавама узети писмену обвезу набављача, да ће набаву извршити по погодби.

М. Трифуновић: Истина, да се овако набављају ствари за стајаћу војску, али овај закон исти вреди и за народну војску. Дакле ја мислим, да се онда кад се набављају материјали за народну војску, да се уговор не узима, него да важе услови, пошто се туже људи на многим местима.

Известилац С. Марковић: У ствари је све једно. Овде је све једно, или лицитацијони протокол или уговор и услови овде потпуно замењују уговор. (Чује се: добро је написано, добро).

Председник: Дакле усваја ли скупштина 8 чл.? (Бива.)

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 9. Уговори се састављају према условима, по којима је држана лицитација. У њима се мора тачно назначити:

а, Количина ствари, која се набавља;

б, Каквоћа њена;

в, Уговорена цена;

г, Време, до ког се имају предати ствари;

д, Место, где се имају предати;

ђ, Начин предавања;

е, Комисијски преглед;

ж, Кауција, која се даје за сигурност извршења;

з, Последице, кад се не изврши уговор, од стране набављача;

и, Исплата примљених ствари.

Председник: Усваја ли се 9 чл?. (бива).

Известилац: С. Марковић чита:

Чл. 10. Уговорена количина ствари има се потпуно подмирити. Но власт, која набавља, може дозволити, да се ствари при предаји, могу испоручити са 2% мање ако мањак не прелази суму од 6000. гр. чар.

Председник: Усваја ли скупштина, да овако гласи чл 10? (бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 11. Од уговорене каквоће ствари не може се одступити:

Ако ствари према уговору и мустри буду веће мере, а комисијски се утврди да су по каквоћи према уговору, и да се могу без штете употребити за намењену цељ, то ће се примити, но без накнаде што су веће мере. Но ако при томе, мера буде мања, а предмет се без штете може да употреби, што се такође има комисијски определити и утврдити. — комисија ће определити: колико се због тога има одбити набављачу од уговорене цене.

Ствари се не ће никако примити, које не одговарају по каквоћи уговору и мустри, нити ће се куповати за другу коју цел ма да би се за ову могле употребити.

Д. Рајовић: На овај начин, овако не ће се постићи цел, која се хоће. Само се с тим свршава ствар — у овде набројаним случајима, што му се одбија од онога, што би имао као цену да прими; а међу тим, што не ће бити набављено за војску оно што треба, онако и оноликo колико треба, то је овде обутано. О томе се савршено ћути, а то не сме да буде. Предпоставимо да се каже: двадесет комада, па не буде толико,

или тражи се двадесет комада по 100. метара, па не више толико. Шта ће бити са рестом.

Министар војни. То што је казано овде, опредељује количину, а не размер. На пример, ја погодим чоху, која треба да је риф широка. Либерант донесе чоху, али она не буде риф широка, него риф и један цол. Шира дакле. Сад ја у таквом случају кажем, не ћу да платим овај цол више — јер, либерант обично срачуна вишак, и тражи да се плати то што је његова чоха шира од условљене. То је тако, кад је више па меру. Но либерант може да погреши, па да донесе чоху, која је за један цол по рифу мање ширине, и комисија, која је прегледала чоху нађе, да је корисно примити је, јер се може корисно употребити, ма да је ужа, него што је уговорено, онда у таком случају, ја ћу да кажем, хоћу да примим, али зато што је ужа, хоћу да одбијем од уговорене цене, толико, колико мање добијам. То је цела ствар.

Д. Рајовић: Али инак остаје то, да ће бити мањак у набавци. И то је јасно.

Министар војни: Не може бити то. Чл. 20 говори о томе случају, кога ви напомињете. Ако је погођена једна набавка, н. п. у 100. ока, онда може набављач само до две оке од 100. мање донети, па да му се прими. Ако тако, у том сразмеру, није донео либеровану ствар, нисам дужан да је примим. Ви ћете то разумети: један човек погодио да либерује сто, нет стотина или хиљаду ока пшенице и ако је донео толико, да му од стотине фале 2 оке, може се примити, иначе ја не морам примити. (Чује се: добро је, добро; да идемо даље).

Председник: Усваја ли скупштина чл. 11. као што је прочитан? (Бива),

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 12. Време предаје ствари свагда се у уговору тачно опредељује: као и то: да ли се све ствари треба да предаду од једном или у извесним роковима или партијама.

Препачења о времену извршења набаве и предаје ствари могу се дозволити ако је уговором одобрено, или ако набављач докаже да је ванредним или неодољивим околностима био спречен

чен те уговор није на време извршио и ово му је војена власт уважила и рок предаје продужила, у колико то може бити без штете по државну касу.

О месту и начину за предавање не могу се никакна преиначења чинити после закљученога уговора.

Председник: Прима ли скупштина овај чланак? (Чује се: прима).

Д. Рајовић: Ја не примам. Ово је casus fortuitus, то јест кад је био елементаран случај, кад је се штогод у природи догодило, што је било узрок, да се није могло на време предати. Овде су остављена врата да се може време предаје продужавати колико се хоће. Ја мислим, да ово продуженье може бити дозвољено само и једино, кад човек докаже, да је био сметен елементарним случајем, а иначе нема продужавања. Јер, овако, на овај начин, што се каже „ванредним или неодољивим“ околностима да је спречен био, то није довољно прецизовано, већ су остављена једна велика и слободна врата, да се може врло лако давати продуженье, како се хоће.

Министар војни: Ја ћу врло радо да пристанем на измену, ако ви желите, само да ми поставимо овде какво ограничење. Ја кад сам овако предложио, ја сам хтео да човек не буде везан. Напред сам казао, да ће се о набавама правити уговор, и у томе уговору мора да се каже, сме ли се продужавати предаја или не. Ако смо закључили уговор на изреком казали: уступање и продужавање не сме да буде, онда је друго, а ако смо казали: има продужења, и он не донесе на време, онда могу да му продужим предају н. п. за 6. недеља, наравно ако докаже узроке.

Ја са овим законом само хоћу да ограничим сваку војну административну власт, да не сме наван уговора излазити. Ако дакле либерант докаже, да је елементарним или неодољивим случајима био спречен, те не може да испуни уговор на време, онда може му се дозволити продуженье, *само ако то не би било штетно за државну касу;* ако на пример сад имамо храпе за војску, а он је храну либеровао, коју не може да преда на уговорено време, ја могу да му продужим рок пре-

даје, али кад бих ја морао другу храну куповати, онда то не сме бити. Дакле ово продужење условљено је: ако није штетно по државну касу, и с тога ја не налазим, да су овде и сувише одрешене руке министру или другој власти. (Чује се: врло добро).

Др. Рајевић: Што се тиче тога продужавања предаје лиферованих ствари, свагда стоји у питању: како ћемо ми што се тиче накнаде штете. Претпоставимо да је лиферована рана, па не предата на време, и правитељство мора да купује рану скупље. Онда ко ће да плати то што скупље буде? Ако је уступљена лиференту набавка по 35. пара ока, а после се мора да набавља по 45 пара — ко ће да плаћа ту разлику од 10 пара од сваке оке?

Министар војни: Зато смо и додали ово: „у колико то може бити без штете по државну касу.“ (Чује се: врло је добро написано. Ствар је свршена).

Председник: Усваја ли дакле скупштина члан 12. као што је прочитан? (Бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 13. Кад набавка ствари прелази суму од 6.000. гр. чар., власт ће, која врши набавку, одредити од своје стране комисију од три стручна лица да ствари прегледају пре него се приме. А ствари до 3.000. гр. чар., може и сама власт, која набавља, или рачунополагач, који стварма рукује, прегледати, оценити и примити.

Др. Рајевић: Што се тиче места где ће овај преглед и предаја бити, ја бих имао да додам ово, да предаја може онако и онде бити, где би интерес државни захтевао да најпробитачније буде. Потребна је рана за војску, која се налази на турској граници, сад ако је уговорена предаја у Београду, лиферује се из Влашке, што би се доносила храна у Београд, па из Београда опет кретала за границу — н. н. Рушчук — кад је ближе предаја тамо и за лиферанта и корисније по државу?

Министар војни: Такав случај не ће се десити као што напомиње г. Рајевић. Јер, кад ми набављамо храну за војску, ми увек треба да предвидимо и да знамо за где ће нам требати та храна, за који део војске, па тамо и да уговоримо предају. Како уговор гласи, онако ћемо и да радимо, а не погодили смо да буде предаја у Београду, но после ми угађамо да не буде у Београду него у Смедереву.

К. Антула: Често се догађа, господо, прилика у таквом лиферовању, да је и за владу и лиферанта боље ако буде предаја на другом, а не уговореном месту. Н. пр. лиферује се храна. Година је била таква да није било у земљи довољно хране и лиферант је набавио храну из Влашке. Један део лифероване хране потребан је за Крагујевац. Сад је корисније и за владу и за лиферанта ако тај део хране примљен буде у Смедереву место у Београду, где је предаја уговорена. Дакле, за овакве случајеве није у закону предвиђено, а ја држим кад би се један став о овом оваквом случају овде додао, да би то било врло умесно, врло користно, и управо врло нужно. А оваквих је случајева до сад више било да је на другом месту предаја била а не онде, где је уговорено. (Чује се: Јес, били су).

Министар војни: Такви су случајеви били, а да не би и унапредак били, ја сам ставио овде закон да тако не сме бити. Сад, ја немам узрока ни пристајати ни не пристати на ваше примедбе. Немам узрока да не примим примедбу ову; но мислим да ће бити боље и сигурније за нас све, ако у закону кажемо чиновнику, који ове ствари врши: ти не смеш уговоре да мењаш, него се мораш уговора тачно придржавати. (Чује се: Тако је. Врло добро).

Председник: Прима ли скупштина 13. члан овако како је? (Бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 14. Ствари се свагда прегледају на месту, где се предају, и то у присуству надлежног рачунополагача, који стварима рукује.

Председник: Прима ли се чл. 14? (Бива). Даље.

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 15. Комисија за прегледање ствари, уверава се најтачније свима вештачким средствима, да ли донесене ствари одговарају уговору и мустри. О резултату испитивања, коми-

сија подноси писмени извештај о свом прегледу власти, која ју је одредила, а власт за тим даље ради шта треба према извештају и уговору. Ако нису сви чланови сагласни у мишљењу, онда се извештају прилажу и одвојена мњења.

Председник: Има ли ко да говори? (Ћуте). Прима ли се овај члан? (Бива).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 16. Ако која од уговарајућих страна посумња у савесност комисије, има права захтевати другу вештачку комисију, у коју свака страна бира по два члана, а њих четворица бирају петог за председника.

Овако састављена комисија поново прегледа и испитује предложене ствари. Резултат њеног испитивања написмено саопштава, и то важи за обе стране без даље примедбе.

Извештаји одређених комисија морају бити потпуно тачни и јасни о томе, да ли ствари одговарају потпуно уговору и погодби или не? и у чему се т. ј. како и колико разликују од онога што је уговорено.

Председник: Усваја ли скупштина чл. 16. као што га је чула и како је предложен? (Усваја).

Известилац С. Марковић чита:

Чл. 17. Члановима прве комисије (Чл. 15) плаћа дијурну власт, која их је одредила и то по 36 гр. чар. дневно. А члановима друге вештачке комисије (Чл. 16) плаћа исто толико она страна, која затражи да се она образује. Чланови и једне и друге комисије одговарају, према прописима грађанског законика, за штету, која би настала за државну касу, због њиховог мишљења.

Исто тако плаћа се дијурна по 36 гр. чар. дневно, и оним члановима, који имају да присуствују док се изврши предаја, каква израда, и у опште какав посао у војним магацинима или радилиштима.

Др. Рајевић: Молим, г. председниче, за реч. (Председник: изволте). Пошто ће моћи бити у тој комисији чланови и чиновници, које држава плаћа, ја мислим да се њима не плаћа никаква дијурна зато, јер не знам зашто би се њима плаћало,

само ако не иду, наравно, из места своје дужности. (Чује се: врло добро). Њему као чиновнику треба у случају кад се креће из круга и места своје дужности, да се плати само подвоз — и ништа више.

Председник: Усваја ли се примедба г. Рајевића? (Чује се: усваја).

Теодосије Миловановић: Ја се у овоме потпуно слажем са г. Рајевићем, само то имам још да додам: да би се чланови ових комисија сравнили што се тиче дијурна, т. ј. мишљења сам да им се у име дневне дијурне одреди по један талир, пошто и чланови изабраног суда на и поротници више немају од једног талира на дан.

Председник: У ове комисије долазе стручни људи; то је мало.

Др. Рајевић: Ја држим што се тиче накнаде, или дијурне како хоћете — другим, незваничним лицима као члановима ових комисија, њима није много одређено 36 гроша. То је умерено. Јер, заиста ту за такве прегледе, тражи се стручно, често врло стручно знање. Него, ја мислим да се овде дода овако: чланови комисије, нечиновници, имају 36 гр. и т. д.

Министар војни: Ја мислим да се то дода овако (чита): „члановима прве комисије плаћа дијурну власт, која их је одредила и то по 36 гр. чар. — ако нису чиновници." (Чује се: врло добро).

Алекса Поповић: Ја бих само у толико још приметио да је овде дијурна метнута по старој монети у грошевима; но пошто је прошла скупштина издала закон о новој монети новчаној, то би удесније било да се овде мете 35 гроша што би се равњало са 7 динара, зато предлажем да се мете место 36 гр. 35 гр. чар. (Чује се: врло добро).

Председник: Усваја ли се ова примедба? (Чује се: усваја).

Министар војни: Требало би да г. посланик нађе известан број г.г. посланика, који ће да га потпомогну. Ја управо не знам ни шта и колико хоће да се стави место ове цифре.

Алекса Поповић: Ја сам казао да се метне дијурна 35. гр. а то би се изравнало са 7 динара, и с тим 1. гр. била би мања дневна дијурна.

Т. Ђоровић: Онде, где се каже у овом чланку о дијурни чиновника, треба да се каже да немају дијурну ни онда, кад иду даље од места своје дужности, него само да добијају подвоз. (Чује се: врло добро).

Јован Марковић: Имам ли реч, г. председниче? (Пред.: имате). Молим вас да ме чујете.

Ја мислим да је добро да размислимо, је ли овакав начин прављења закона поуздан а да се не учини каква погрешка. Да се не учини каква погрешка кад ми у седници, услед какве примедбе на једном само прочитани предлог законског наређења, одмах ту примедбу усвојимо, штилизујемо и правимо дефинитивни закон?! Ја мислим радећи тако, ми ризикујемо да учинимо погрешку. Ја мислим да ово није пут којим закон један ваља да прође, но држим да је довољно, да кад скупштина покаже каквој примедби појединог посланика — или и више њих — своје одобравање, да се та примедба упути одбору, који је дотични закон разгледао с више пажње и донео мишљење о њему, па да тај одбор, донету примедбу овде, сообрази и упореди са осталим тачкама и да после састави редакцију члана закона, који се мењује или допуњује. Ја мислим то је пут да одбору саопштимо примедбу па да је он у духу томе, у коме се скупштина показала вољна да неку промену у поднетом предлогу закона учини, доведе у сагласност са целим законом и донесе готову своју редакцију — како ће промењен члан гласити. Овако у гомили, на брзу руку, изјављујући сваки своју мисао и тражећи да нам се прими у закон и одмах стилизује, ја се бојим да можемо донети такав закон, који кад будемо после ладно претресали, видићемо да су неки чланци његови можда у сукобу. Зато уопште, сматрам за дужност да обратим вашу пажњу на то: је ли добро, је ли корисно, да ми тако овде при претресању појединих чланака, стилизујемо тако за један час закон; или је боље, да исправке, које скупштина одобри и приме се, вратимо у одбор, и одбор нека те све исправке сравни са свима наређењима закона, па ако нађе да се могу примити да нам их стилизује, или у противном случају поднесе са својим мишљењем па да их примимо

или не примимо. То је правилан и сигуран пут. Ја сам дакле сматрао за дужност своју да вам обратим на ово пажњу, да вам кажем да се бојим да при првом саглеђању неке идеје, која ће се на први мах учинити врло добра, не затрчимо се и унесемо нешто у закон што би се сукобљавало са другим којим наређењем истог закона. Дакле у интересу нашег зрелог и поузданог рада, сматрао сам за своју дужност, да вам ово напоменем.

Милија Урошевић: Ја мислим да би добро било да кад нам дође какав пројект закона од г. министра, па га одбор после преиначи и друкче га изради, да би добро велим било да се такав измењен пројект штампа па да се разда свима посланицима, и после тек да се о њему решава. Онда би могли боље да се размислимо о сваком члану; сад овако измењен пројект чита се уједан мах, и ми, и не саслушавши све како ваља, да га одобравамо или не одобравамо, то заиста ништа не значи. (Чује се: То је друго. На ствар. О томе је била реч један пут). Боље је штампати све ово па да знамо шта је, него овако записивати.

Председник: Ово је штампано, господо, и као што знате раздато вам је у књижицама; но у одбору су само мале неке примедбе учињене.

Но молим вас усвајате ли оно, што је казао г. Марковић, да се овакве примедбе упуте одбору да их прегледи и стилизује како треба? (Жагор. Чује се: није нужно за маленкост да одуговлачимо ствар).

Алекса Поповић: Нисмо противни онде, где се чине велике измене, где не ће министар да пристане, ту се разуме, да но пословном реду мора ићи у одбор, али за оваке мале ствари где се прави од 36., 35. гроша, ту нисмо тог мишљења, да се у одбор повраћа. Услучају, где министар не би пристао, ту се разуме, да би се морало у одбор враћати, али овако, где министар пристаје, не мислим да се морају чинити те формалности.

Јов. Марковић: Ја сам сматрао за дужност да напоменем моју мисао о томе. Моја је мисао целокупна. Она није да

се дели тако, да ако је мала ствар, да не би ваљало, а ако је велика ствар, да би требало ићи одбору. Моја је мисао целокупна. Она је недељива. Моја је брига да закон не изађе противуречив или недоследан и мислим ма каква примедба, кад се од скупштине усвоји, да се остави одбору, да је угоди према осталим тачкама, да је потпуно испита, па ако одбор нема ништа да примети противу те примедбе, онда, разуме се, остаје тако. Дакле, моја је примедба потпуна. Она се не цепа. Ја мислим, да је у интересу поузданог правлења закона, да се ма каква примедба, учињена од скупштине, пошље одбору на проштудирање.

Милија Миловановић: Ја сам хтео да кажем то исто, што је г. Алекса Поповић казао. Кад би ми таке маленкости узимали, па враћали одбору, онда би ми требали годину дана да овде седимо. Ово је тако мала ствар, да се може и овде, у скупштини, исправити.

Д. Рајевић: Ја мислим да је примедба г. Мариновића врло умесна. У опште, ако би се каква примедба учинила овде од скупштине, ми ћемо је увек у опште и представити и примити, али што се тиче стилизације, како ће бити изражена, ту ваља озбиљно посматрање, и бирање речи, да се у кратко и потпуно представи оно, што се законом хоће да учини. Па кад се то хоће, онда ја држим, да ће такав рад у хитости изаћи врло сакат. Да је то ствар, господо, немогућа, овде у скупштини чинити, то је очевидно, јер кад један каже ово, један оно, ту се не може стилизирати закон. Него оно, што скупштина одлучи, на пример какву измену или допуну о пројекту закона, да се то представи у што пространијем смислу одбору, те да онај по томе, донесе стилизацију.

Председник: Нема више нико о томе да говори?

Дакле, усваја ли се то, да се одбору поврати, или да се пређе даље. (Чује се: нек се пређе даље). Прелази се даље.

М. Јанчић: Што г. Алекса каже да се мете у закону место монете гроша, „динар", ја мислим, да не би требало метати, пошто тог динара и немамо. Казато је један пут тамо у закону, што се буде исплаћивало, да се изплаћује оном монетом и новцима, какви се у каси нађу.

Др. Рајевић: О динарима не треба никако говорити, јер кад смо свуда говорили о грошевима, а сад прећи на динар. Онда кад хоћемо говорити о динару, онда треба и напред споменати га.

А. Ковачевић: Молим вас, г. председниче. По закону о пословном реду у скупштини, о свакој ствари може говорити г. говорник само два пут. Ја сам сад бројао, господин Рајевић о једној јединој ствари говорио је 7. пута, дакле 5. пута више, но што му закон дозвољава. То значи натурати своју мисао целој скупштини. Натурати своју мисао једном законодавном телу тако, да што један човек тумачи, да прими цела народна скупштина, а остали људи, као да немају своју мисао. За то молим вас, г. председниче, држите бар у томе реда.

Рака Кукић: Лањска скупштина издала је закон о монетама..... (Чује се: та је ствар свршена).

Председник: (Ковачевићу). Господин Ковачевићу, ваша је примедба подпуно уместна, али на жалост кад се не слушам, онда је слободно (Жагор).

К. Антула: Ја сам мишљења, пошто ће скоро наступити друга монета у динарима, дакле да се каже на крају овог закона изрично: кад та монета наступи, да ће све те суме, које су у грошевима тада назначене, прећи на ондашњу монету.

Министар војни: Ја мислим, да је најприродније, кад ми говоримо данас о једним новцима, да ми говоримо о оним, које имамо; а кад добијемо те динаре, ми ћемо онда прорачунати и преобратити грошеве у динаре. (Чује се: врло добро).

Председник: Прима ли се члан 17-ти с додатком: „ако нису чиновници?" (Прима се).

Известилац С. Марковић: Чита члан 18-ти, који гласи:

„Набављачи полажу у напред каунцију 10. до 20. на 100, од вредности ствари, и то: у готовом новцу или у интабулацији на првом или на другом ступњу, која би довољно осигуравала каунцију, или у државним хартијама."

Коста Антула: Почем се више случајева показало да се новац обезбеђен интабулацијом на првом степену не може да наплати, а овде се додаје још интабулација на другом степену,

то држим, да влада неће имати довољно сигурности, јер се и то зна, да сва добра мењају своју вредност, и по несрећи од неколико година овамо мање вреди свако добро, него што је пређе вредило. Што се тиче државних хартија, то почем их немамо, држим, да их не би требало ни спомињати.

Министар војни: Ја мислим, да се хартије као: облигације управе фондова, могу сматрати као државне хартије.

Коста Антула: Онда ја би нарично казао: „облигације или унутпање управе фондова.“

Министар војни: Али, може се доцније појавити и други који новчани завод, с којим би држава имала посла, као на прилику народна банка и тим подобна, па бих се онда те хартије могле употребити.

Сима Несторовић: То је добро речено, само бих ја додао још и то, да кад би ко поднео два јемца, који би своје имање дали у кауцију а да се и интабулира, да се онда и они примају.

Министар војни: То се и овим подразумева; јер ако који осигура кауцију на свом имању, па онда нама неће уступи, ја ћу је увек примити, јер и тим се добија сигурност.

Сима Несторовић: Али, то се овде не разуме.

Председник: То се разуме. Јемац не може бити лични, а са имањем може.

Известилац С. Марковић: У закону није казано, да мора своје имање интабулирати, него у опште имање.

Срета Поповић: Кад буде који подносио интабулацију за осигурање кауције, тражи ли се тада процена добара његових, да се види, да ли има то имање, колико, које, и какве вредности; јер иначе опет нема сигурности, кад се каже само да је интабулација на првоме месту.

Министар војни: На сваки начин, ја морам позвати вредност предмета, који се интабулира. Ја сам то не могу да дознам, али онај, који подноси интабулацију, мораће да испуни све форме, те да ме увери о вредности. Он на прилику мора поднети процену добара, ову мора да потврди, интабулацију код суда да оснажи, па тек онда да му се ова прими, као год кад се новац узима под интерес код управе фондова.

Аксентије Ковачевић: Мени се чини, да је врло умесна примедба Симе Несторовића. Он каже да може и то да буде, да се подведу два јемца, који ће дати гаранцију од свога имања. Али, ако се узме по закону грађанском, да залога на туђу ствар не вреди, и да се може на тужбу господара свагда скинути, онда он може казати данас једно а сутра друго; за то би то требало све код суда да буде. Тим би се добило, да се људи не одбијају од ливерације, само као што рече г. министар војни, да се подноси и процена имања. Ако се пак ово не би усвојило, онда би оставили капиталистима отворено поље, да само они могу зарађивати. Што се тиче примедбе г. Антуле, што он каже, да се приме интабулације само на првом месту, ја држим, да му је примедба неуместна, јер гледаће се да ли интабулација и другог степена даје довољно гаранције, а кад би било, као што он примећује, онда би све прешло у руке капиталистима.

Министар војни: Ово, што је г. Несторовић предложио и што је г. Ковачевић потпомагао, то ја разумем у овом члану како је сада састављен. Ја разумем, да сваки може интабулирати своје имање код суда, па другоме у кауцију дати. Ја бих вам могао навести примера садашњих. Ја имам и сада у кауцију уложена страна имања, јер су та страна имања пренешена на онога, који је имао кауцију да положи. Они су ми казали, уступамо имање наше и пристајемо да се из нашег имања кауција наплати, ако се уговор од стране набављача не испуни. Ја сваки пут дакле такву кауцију примам. И по томе мислим, да са овим можете бити задовољни.

Што се тиче интабулације на другом степену, могу вам рећи да сам то метуо с тога, да људма што више олакшам, а ја пристајем, да се то и избрише.

Драгомир Рајевић: Имао бих да приметим то, да кад сам год говорио и скупштина мој говор саслушала, да је свагда у томе било и скупштинског сагласја, и сматрам да о оваковом закону треба и више говорити.

Председник: По закону може се само два пут говорити.

Драгомир Рајевић: Ја држим, да не би ни мало нецелисходно било, кад би се казало: у готовом новцу или у ни-

табулацији на првом или другом ступњу, *„пошто се испуне формалности, које код управе фондова постоје и која би довољна осигуравала кауцију“*

Поред тога држим, да не би ништа тешко било, ако се за кауцију може и туђе имање узимати.

Председник: Ја не знам како г. министар мисли, али ја не налазим да је нужно, да се и то стави.

Сима Несторовић: Баш је нужно да се и то стави, јер кад се у закону не каже, да се и туђе имање може интабулирати, онда министар може одбити такву кауцију.

Министар војни: Министар не може одбити такву кауцију, пошто се овде каже у општте да се интабулација на имање стављена прима у кауцију. Ако се дакле интабулира туђе имање онда би се само то захтевало, да интабулацију стави онај, који је властан. У интересу је, да се такве интабулације примају, јер ћу ја у толико лакше и јевтиније да набавим ствари. За мене је боље то, што ви кажете. Па с тога саставите један предлог, који нека потпомогну посланици, па ћу га примити, јер мени је главно то, да имадем што више лицитаната.

Сима Несторовић: Овако као што ја кажем има ће се свагда више лицитаната.

Министар војни: Па и ја томе тежим. Него само дајте предлог како да се то стилизира, па у томе нека вас потпомогну посланици. (Дижу се многи посланици и изјављују да предлог потпомажу).

Ђура Даничић: Ја мислим да није довољно што је устало неколико посланика који подупиру измјену; него треба скупштину питати: жели ли скупштина да се ово промијени или не жели. Председништво нека пита: прима ли скупштина. Ја држим, да је прочитани чланак са свим добро написан, у њему се разумије и оно све што нека господа желе да се дода, као што је и г. министар објасно, а и да није он то учинио, сам закон другога смисла нема. А какви су разлози изнесени за промјену или уметак? Сви се збирају у то што једни посланици вели, да „не би било с горега,“ а други: „не би шкодило“ да се и то стави. Ја се особито чудим, како је г. Рајовић као

јуриста могао употребити речи: „не би с горега било да се и то дода.“ Ја истина нијесам јуриста, али мислим да у закону нема мјеста ономе „што не би било с горега,“ нити ономе „што не би шкодило,“ него у закону смије стајати само оно што је потребно, ни више ни мање, кад је све тако стављено да се потпуно разумије све што се хоће, онда нема разлога да се још нешто умеће. Дакле ја подупирем редакцију каква јест, и молим председништво да стави питање: прима ли се редакција или не?

Аксентије Ковачевић: Само имао бих то да речем. По правилу као што каза г. министар, заиста је до сад упражњавано, да је узимато и туђе имање у кауцију, али закон је закон; закон се прави за сав народ а не за једног министра. Дакле није с горега да уђе и то у закон.

Коста Антула. У колико сам из пређашњих говора Ковачевића могао извести, он је то казао тако, као да капиталисте иду на то, да само они могу узимати лицитације. Ја то одбијам од себе и кажем, да има користи велике и да се сигурност неће подиже, ако се само интабулација узима на прво место, јер има случајева, да се и сама управа не може да наплати из имања, које је на првом месту интабулирала. Нека дакле г. Ковачевић буде убеђен, да мене није руководило то, да се само капиталисте потпомажу, него дужност ми је као народном посланику да напоменем оно, што је у интересу самог народа, т. ј. да се довољно осигура г. министар војни, кад лицитацију буде расписивао.

Аксентије Ковачевић: Ја само имам то да одговорим г. Антули, да ја, говорећи о капиталистима, нисам споменуо његову личност.

Председник: Довољно је о томе говорено. Дакле јесте ли, господо, за редакцију како је прочитана, или тражите да се стави примедба, која се има у одбору израдити? Ко је дакле за редакцију нека седи, а ко је за примедбу нека устане? (већина седи). Дакле већина је за редакцију. (Жагор, вичу: питајте још један пут).

Сима Несторовић: Право је казао Ковачевић, да само капиталисте могу добијати лицитације. (Жагор).

Председник: Може бити господа посланици нису добро разумела питање, па за то ћу га на ново ставити. Ко је за предлог одборски, као што је прочитан, нека седи, а ко је за промену нека устане? (Већина устаје). Прима се примедба.

Ђура Даничић: Није одлучено да се прима промјена, јер је још и нема, него да они, који су за промјену, могу довијести предлог о њој.

Председник: Они ће поднети одбору.

Известилац С. Марковић: Чита члан 19-ти који гласи.

„Ћумручина са осталим таксама за све набаве, као и сви остали трошкови око предаје падају на терет набављача.

Само за ствари, које војна власт набавља непосредно или поверљивим путем без лицитације, никаква се ћумручина не плаћа.“ (Прима се).

Даље чита:

Члан 20.

„Кауцију губи набављач, ако потпуно не испуни уговор. Ако је испорука набаве подељена у више делова, који се предају поступно и повремено, тада се губи сразмеран део кауције, према количини ствари, које се у извесном времену имају предати, ако се уговор тачно не изврши. Но кад је штета већа од положене кауције, држава може тражити накнаду.

Кауција се не губи, ако набављач донесе на време ствари, па му не буду примљене, а он у најкраћем новом року, који му војена администрација остави, набави друге сходно уговору и погодби, ако то може бити без штете за државу.“ (Прима се.)

Члан 21.

„Набављачу се исплаћују рачуни, кад набаву изврши по уговору, и кад му власт, која ствари рукује, потврди на рачуну, да је ствари у означеној количини предао по уговору. Ако је комисија суделовала у примању, исплата се наређује кад поред власти и чланови комије потврде на рачуну, да су ствари прегледали и да су предане потпуно по уговору и мустри.

Исплата се чини новцем у чаршијском течају, и монетом, каква се у каси налази у време исплате. Но исплата ствари,

набављених на страни може бити новцем оне земље, где су ствари набављене, или другим којим новцем, ако се буде уговорило.“

Алекса Здравковић: Да ли не би с горега било, кад би се додало да набављачи имају бриге, да набављају у нашој земљи, што се набавити може, па ако нема у нашој земљи онда тек са стране. Овде би имало места да се то дода.

Председник: Јесте, господине посланиче, али набављач не мора из наше земље да набавља, него онде где најје јевтиније.

Алекса Здравковић: Почем ми наш новац дајемо, онда се може наредити, да се у нашој земљи набавља, па ма и више плаћали.

Алекса Поповић: Ја имам да кажем толико, да је врло уметна примедба, коју је посланик Здравковић навео о овом предмету. Да наведем случај. Ми не престано говоримо о индустрији; а ово је један врло добар начин, да се овим путем она потпомогне, да се дакле набављају оне потребе, којих имаде у нашој земљи. То није мала ствар, кад се новац изнесе из земље. Пређашњи министар војни казао је, да се не ће плаћати такса, када су се ћебета набављала. И либерант је донео 4.000 ћебета за 6.000. дук. цесарски, а само што је по два гроша не комаду јевтиније набавио; а из наше земље изнето 6.000. дук. цесарски. Да тога није било тај новац остао би у земљи. Овде се каже држава је оштећена, али држава није оштећена, јер новац остаје опет у земљи и тада је лако ударити памет на вилајет, али кад новаца нема у народу, онда ће узалудно бити, да се удари памет; јер се не ће имати од куда узети. Нека се каже, да имају првенство производи из наше земље, па ма плаћали више 10. од сто, јер за љубав 5000. гроша издаје се 10.000 дук. цесарски из наше домовине.

Министар војни: Ја бих пристао на то кад би ви опет пристали да се у буџету напише: „дозвољава се војеном министру, да може платити 10. од сто скупље оне производе, који се у нашој земљи израђују“. Али кад се буџет претреса, ви гледате да се што мање потроши, па је онда немогуће на тај начин подизати индустрију. Што кажете за ћебета, није то само по два гроша добивено, него 10.000 дуканика; а мени није

све једно: да дам 10,000. цванцика више или мање. Међу тим томе фабриканту чињене су и неке олакшице, јер му је примљено лично јемство у каучју. Просто дошла су два човека код мене и јемствовали су за њега, и ја сам рескирао само да му олакшам. Примио сам дакле лично јемство што од ни кога нисам примао, па опет је скоро два цванцика скупљи био, а поред тога није могао на уречено време набавку да изврши, чини ми се да је тражио рок од годину или године и по дана.

Алекса Поповић: Ја кажем за оне предмете, који се могу у земљи набавити; за те предмете да се ставе у буџету повишице. Мене није руководила појединa личност, него је у интересу целе земље, да се индустрија потпомаже.

Милан Брачинац: Господа предговорници што кажу, да се набавља из наше земље, то није могуће. 1872. године потребовало је за правителство 300. кола сена у Алексинцу. Тада није било сена ни у Алексиначком ни у Параћинском крају, па је с тога плаћена 23. пара ока или 4. дук. цесарска за једна кола. А кад би и ово усвојили, онда би за једна кола плаћали и по 8. дук. цесарски, дакле у интересу тога нека се остави да набављач набавља онде где он хоће, па ако се са стране набавља користи се држава са ћумруком.

Коста Антула: Заиста то доприноси да се код нас радиност развије, кад би притекли томе начину, али на жалост за данас не може се то рећи. Г. министар је навео да је дозволио фабриканту ћебета, да на лично јемство лицитира, да инак да није могао да либерује. Зар дакле за љубав тога, што ће новац остати у земљи да се остане без извесне потребе. Само онда, кад се има могућности ишчекивати од либеранта да испуни уговор, онда би заиста требало то учинити, па ма да кошта 10. по сто више. Ја то говорим за израђене ствари. Али што се тиче хране заиста не ће се ни један примити либерације, кад би је морао овде да набавља, јер често су варијације у цени такве да је на неким местима рана млого јевтинија, но на другима. То либерант има свагда на уму, и ако му се препречи пут набавки, он ће казати, да се не може примити лицитације. Ја држим кад би се у закону то ставило, да би у колико се поспешила пробитачност, два пут било штетно за интересе државне. Дакле у тој ствари ја бих био мишљења, да се размислимо и да изнађемо оно, што је у интересу народном.

Вићентије Поповић: Моје су мисли изнете и од других посланика. Ја томе немам шта додати више, него то, да се ово никако не би могло усвојити. Што нека господа кажу, да набављачи претходно морају набављати на земље, ја држим, да то не може бити, јер се ни један надметач не би примио либерације, или би млого већу цену захтевао. За то сам, да се ово никако не усвоји.

Петар Ђурићковић: Ја бих имао то да кажем, да се мени чини, да многи не разумевају оно о чему су Здравковић и Поповић говорили. Они су казали да привенствено само у толико може бити у колико се може наћи у нашој земљи, а што се не може да нађе, није нико казао, да се не сме на страни узети. Што министар каже да би требало повисити буџет, ја бих с драге воље пристао 10 од сто више да дамо либеранту само да новац остане у земљи.

Вељко Јаковљевић: Ја нисам за то, да ми за вођене ствари, плаћамо у нашој земљи скупље но што се може на страни набавити. Тиме се не потпомаже индустрија. Него нека се повиси ћумручка такса, па ће се тако и индустрија подићи. И за то не усвајам предложену примедбу једног и другог Алексе.

Драгомир Рајовић: И ја се слажем с Алексом Поповићем и држим да је заиста дужност целог српског народа и владе, као заступника српског народа, да свима средствима потпомаже радиност и индустрију српску. Између осталога држим да ће бити нужно да се каже: ако се набавља са стране по оволико се прима; буде ли се набавило из Србије оволико се плаћа. То је један начин набавке. А за што не би српски народ платио једну ствар скупље на да подигне радиност у земљи. Српски народ може да плати, па да подигне српску радиност. Зашто и то не би био начин на да се индустрија подигне. То је помагање индустрије и радиности. За Бога ми у томе само профитирамо. На пр. ми смо у једноме селу; ја купим од мојих сељана нешто, а они куне од мене, те тако

добијемо и оно што нам је потребно, и опет нам је новац остао. Ми ако не помажемо индустрију као једно мало дете, које се тек полако подиже, онда не ћемо ништа постићи. Ја остајем при томе да српске производе треба више плаћати.

Министар војни: Само што би требало с другим начином да почнемо а не са војеним набавкама. Учините, да се у место чоје носи сукно, сукнено одело, онда ћете подићи индустрију и онда ће се учинити корист за земљу. Али немојте почињати са војском. Зар ја да будем први тај, да вежем себи руке на да не могу да набављам јевтиније него други.

Министар финансије: Молим да кажем две три речи. Господо, ја видим овде има две ствари, једна у којој се сви слажемо, па не само ми овде, него цео српски народ, а то је да треба подићи индустрију. Влада види да сте готови сви на велике жртве да индустрију подигнете, и то је лепо; могу се и те жртве увести. Сад има једна тачка о којој се не слажемо, а то је: да ли је набавка војена пут, којим ћемо потпомоћи индустрију. Ја мислим да ће се признати да кад се говори о набавкама војеним, да је ту чисто ствар набавке војене, да се ствари набаве што јевтиније. Да се и у овоме помаже индустрија то може бити само једна споредна ствар, споредан поглед. Ја мислим, влада ће бити вољна да у земљи нашој набавља ствари само ако се могу тако исто добро и јевтино да набаве. Ви одвојте индустрију ако хоћете да је потпомажете, а оставите да војска набавља ствари што јевтиније и што сигурније. За потпомагање индустрије оставите Министру Финанције да на прилику онај човек који прави ћебета добије неку награду, али овај закон оставите какав је.

Алекса Здравковић: Баш овде је најбоље да се индустрија потпомогне. На прилику код нас се израђује сукно, за што не би наш војник обукао сукнене хаљине кад је са сукном и дошао. Сукно је наше, а ако је скупље, опет је наше, а ако је и ружније опет је наше.

Срета Поповић: У овом члану, где се говори: исплата се чини новцем у чаршијском течају и монетом каква се у каси налази у време исплате, да се дода: „ако другче није уговорено."

Председник: Прима ли то скупштина? (Прима).

Дакле да пређемо даље.

Алекса Поповић: Треба да се реши и о нашем предлогу.

Председник: А јесте ли ви чули како је г. министар навео да се мора и у буџету сума на ове набавке повећати. Нека дакле тај закључак најпре донесе скупштина. (Вичу: хоћемо; а неки: нећемо.)

Ко хоће да тражи у туђој земљи кад у нашој имаде; али плаћати у нашој земљи сто, док се на другом месту може добити за 60., на то мислим да ниједан лиферант не ће пристати.

Алекса Поповић: Ја мислим да су војене набавке највеће, па за то нека се о томе реши.

Министар војени: Ја о томе немам никакав предлог, а господа ако хоће нека начине.

Председник: Онда начините предлог па ћемо дати одбору. Прима ли скупштина да се поднесе предлог? (Прима се.) Прима ли се члан 21-и? (Прима се.)

Известилац С. Марковић чита:

Члан 22.

„Мустре и уговори закључени са набављачима предају се власти која са стварима рукује и она се стара да се набаве на време и тачно изврше као што уговори гласе." (Прима се).

Члан 23.

„Ако власт, која је позвана да настоји, да се набаве изврше на време и по уговору (Члан 22) потврди рачуне као исправне, одговорна је за то, да је односно количине потпуно извршен и да су ствари примљене." (Прима се.)

Члан 24.

„Ако набављач не изврши потпуно уговор, ова власт извештује о том своју прву претпостављену власт, која даље поступа према уговору и закону". (Прима се.)

Члан 25.

„У комисији која купује по одређеној такси извесне ствари, као храну и т. д. учествује свагда и власт (рачунополагачи), која тим стварима рукује, и она је одговорна за примљену количину а за каквоћу одговара заједно с осталим члановима комисије." (Прима се.)

Б.

О лицитацијама у опште.

Члан 26.

„Лицитације држе се свагда јавно. Оне су усмене, при којима се конкуренти надмећу у спуштању цене, и писмене, при којима конкуренти подносе написмено (офертом) своје понуде и најниже цене.“ (Прима се.)

Члан 27.

„Право на надметање при лицитацијама има сваки који одговори положеним условима. Овог права лишавају се само они, који су кад год одустајали од уступљене им набавке, или су противно уговору хтели да поступе на штету државне касе.“ (Прима се.)

Члан 28.

„Право на набавке имају надметачи, који понуде најнижу цену.“ (Прима се).

Члан 29.

„Свака набавка има се обзнанити на четрдесет дана или у поновреном случају на петнаест дана пред лицитацијом најмање три пут преко званичних новина, а по потреби и преко полицијских власти. Ако се набављају страни производи, онда се обзнана чини и у страним новинама, кад власт нађе за нужно.“ (Прима се.)

Драгомир Рајовић: Ја молим за једну примедбу. (вичу: примљено је). Ја бих реко, да је ова фраза врло пространа, и да би требало да је прецизнија. Тако на пример вели се у члану 27. (вичу: то је одавно свршено, сад је већ на реду 30 члан.) Е, онда је друго.

Известилац С. Марковић чита даље:

Члан 30.

„Од обзнане могу се искључити набавке које се извршују погодбом; а и оне о којима је реч у чланку 3.“ (Прима се.)

Члан 31.

„У огласу свагда се ставља:

а, шта се и колико набавља;

б, дан и место где ће се лицитација држати;

в, у које време и на ком се месту могу видети услови и мустре; и

г, количина кауције.“ (Прима се).

Члан 32.

„Да се држи лицитација нужна су најмање три надметача или понуђача. Но кад је лицитација два пут одређивана, па није држана што није био довољан број лицитанда, војна власт може то одобрењу министарског савета закључити набаву погодбом с једним набављачем, ценом и на начин за који увиди да је најкорисније за државну касу.“ (Прима се.)

Члан 33.

„У продужењу састављени услова стављају се цене надметача, и тада услови једно представљају и протокол лицитације. Цене се бележе мастилом.“ (Прима се.)

Члан 34.

„Услови обвезују надметаче, кад их потпишу да су им прочитани. А да протокол лицитације има важност треба по свршеној лицитацији да га потпише комисија која држи лицитацију.“ (Прима се.)

Члан 35.

„За држање усмених и писмених лицитација чланови комисије биће:

а., *При војном министарству*:

Војни комисар или надлежни шеф одељења и један чиновник из струке контролне.

б., *При артиљеријској управи*:

Начелник артиљеријске управе, један официр и војни контролор.

в., *При управи државне ергеле*:

Управитељ са помоћником или рачуновођом и један чиновник полицијске струке.

г., *При другим војеним командама*:

Старешина и заповедник команде или старешина надлежателства где се лицитација држи, један официр кога војна власт одреди за то и један чиновник полицијске струке (Прима се.)

Члан 36.

„Сваки нередак и неспоразумљење које би се приликом држања лицитације догодило, одмах ће решавати усмено комисија која је за држање лицитације одређена". (Прима се.)

B.

Начин поступања при усменим лицитацијама.

Члан 37.

„Лицитација почиње од 9 сахата пре на траје до једног сахата по подне. За све то време непрестано се примају надметачи и у један сахат лицитација се закључује" (Прима се.)

Члан 38.

„Без положене кауције нико се не прима на лицитацију. Ако који од надметача престане надметати се уложена кауција враћа му се." (Прима се.)

Члан 39.

„Кауција надметача са најнижом ценом остаје док војни министар не реши одобрава ли или не излицитиране цене. Ако му се набава уступи, кауција се срачуна колико треба да је према излицитираној најнижој цени и количини предмета на се у толико ставља у депозит.

Где је год могуће кауција се ако је положена у готовом новцу предаје коме новчаном заводу на чување и приплод, који иде у корист лиферанта ако уговор изврши."

Драгомир Рајовић: Овде пошто се кауција овако полаже 10. на 100, тим самим правителство означује цену. Према томе самом дат је миг или према томе што је већ у пола казано, лиферанти сами могу сазнати цене правителства, те тако се скупље ствари набављају.

Министар војни: То се не каже, но он то сам израчуна. На прилику њега ће цела набавка коштати 10.000 дук. цес па ће он према томе и кауцију срачунати, и он ће према његовој цени кауцију дати.

Драгомир Рајовић: Онда треба да се каже: Лиферант треба да положи и кауцију са офертом.

Министар војни: Према овоме закону не може ни један да погоди моју мисао, него ће морати сам да израчуна. Ја само одређујем 10. од сто и више ништа.

Драгомир Рајовић: А за што се каже по 10. од сто од понуђеног оферта?

Министар војни: Ама ја кажем само то, да се кауција полаже 10. од сто, а он сам израчуна колика ће му она изнети.

Ђура Даничић: У овоме члану само се говори, како ће се са кауцијом поступати, а не колика ће она бити. Ово је друго одавна свршено. За то није требало допустити г. Рајовићу да сад о том говори.

Срета Поповић: Молим за реч. (Чује се: Свршена је ствар). Онде где се говори, да се кауција, где је могуће, предаје фонду, а приход да лиферант вуче, ту треба да се боље објасњено. Могућност и немогућност, зна се, да је то еластично растегљиво.

Министар војни: Ја не сматрам да треба човеку кауцију задржати, а новци безкорисно да леже у мојој каси. И за то је казано, где има новчаних завода, ту ће се давати.

Срета Поповић: То јесте, али онда се обвезујете да му дајете интерес, а може се десити, да има пречих издатака, као на прилику, да се издају пупилски новци и т. п.

Министар војни: До сад је био обичај да стоји новац код мене у каси; а ја сам казао, за што би за badava стајао, кад је боље дати га заводу, који ће и интересе платити.

Председник: Прима ли се члан 39-ти? (Прима се.)

Известилац С. Марковић: Чита члан 40. који гласи:

„Чим се лицитација започне, надметачима се забрањује сваки међусобни договор и заједнички излазак из собе, где се лицитација држи. Ко поступи противно овоме, комисија ће му забранити даље надметање. На ово се свагда претходно обраћа пажња надметачима од стране комисије."

Ђура Даничић: Зашто је додато „заједнички излазак;" зар је слободно да један за другим излазе, само не смије н. пр. по два заједно изаћи? то нека се избрише. (Прима се.)

Известилац С. Марковић: Одбор је имао у виду и хтео је то да каже да сви заједнички не смеју излазити, а један по један да могу излазити.

Министар војни: Могло би се казати: „И излазак једног по једног забрањује се, без дозволења комисије."

Петар Ђурићковић: Нека се каже овако: „док је један на пољу, други не сме изилазити."

Известилац С. Марковић: Онда је боље да се са свим изоставе речи: „И заједнички изилазак из собе, где се лицитација држи."

Председник: Прима ли се примедба известиоца? (Прима.)

Известилац С. Марковић: Чита члан 41.

„Испод оригиналних потписа надметача исписују се на условима поново редом једно испод другог имена њихова, а поред ових стављају се цене, које они при надметању казују." (Прима се.)

Члан 42.

„Ако би више предмета за набаву било, то ће се они лицитирати редом, кад надметачи желе, може се и преко реда извршити лицитирање предмета, нарочито кад нема за сваки предмет довољно надметача." (Прима се.)

Члан 43.

„Пошто се означеним начином изврши лицитација, ставља се на протоколу: Н. Н. на лицитацији која је данас држана обвезује се набавити Н. ока, рифи, и т. д. (шта буде) по Н. гроша, пара, сваки риф, оку, (или шта буде)

За тим се потписује онај на коме је остала набава. И ако би имало да се још који предмет лицитира, поступа се тим истим редом." (Прима се)

Члан 44.

„По свршетку лицитације свију предмета, протокол лицитације потписује комисија: „да је лицитација изложених предмета у нашем присуству држана и закључена сведочимо"? На затим се ставља датум и потпис чланова комисије". (Прима се.)

Члан 45.

„Услови и протокол лицитације подносе се војном министру на одобрење.

Министар војни мора у року од 48. сахата, пошто му се поднесе извештај о држаној лицитацији издати решење, да лицитацију одобрава или не одобрава." (Прима се.)

Члан 46.

„После свршене лицитације не ће се ни у каквом случају ни од кога примити ни усмена ни писмена понуда за обарање најнижих цена, које су на лицитацији изашле: па ма се који за ово обратио и пре коначног решења министру или другој којој власти.

На такве понуде не ће се се понуђачу одговарати, нити ће се моћи закључити погодбе мимо лицитације, па ма цене биле и ниже од излицитираних." (Прима се.)

Члан 47.

„Од решења војног министра зависи хоће се најниже цене, које су излицитиране одобрити или одбацити. Ако се одобре, онда погодба и за правительство важи. За надметача пак погодба је обвезна и пре решења, и он се не може одрећи набаве пити понуђене цене."

Г.

Начин поступања при писменим лицитацијама.

Члан 48.

Ако услови за лицитацију нису израније саопштени понуђачима, то им се на дан лицитације саопштавају, пошто се они потписују. Који нису дошли на дан лицитације, нити су послали свога пуномоћника, морају у офертима назначити, да су им услови познати." (Прима се.)

Члан 49.

„Оферат се може и пре лицитације поднети, но до дана лицитације мора се предати кауција иначе оферат без кауције не вреди. (Прима се.)

Члан 50.

„Оферте прима по реду, како долазе, најстарији члан комисије напомењте у члану 35.

Да би се знало који је оферат пре предат, стављају се на њих бројеви по реду примања." (Прима се.)

Члан 51.

„Адреса оферта ставља се овако; „оферат министарству војном (или оној власти која држи лицитацију,) за ту и ту набавку." (Прима се.)

Члан 52.

„У оферту се назначује редом цена како појединих ствари тако и целокупна цена свију ствари које се набављају бројевима и словима." (Прима се.)

Члан 53.

„Оферти се не примају, у којима се понуда најављује на начин: да се, на прилику, понуђач прима нижом ценом од свију по Н. Н. гроша и т. д. нити ће се дозвољавати, да се стављају какви проценти за попуштање већ означених цена. Него једино важе оферти, у којима је најтачније означена цена за сваку ствар, било по рифу или оци, како се шта набавља. "(Прима се.)

Члан 54.

„Оферат који је предат не може се вратити понуђачу у циљи да га замени другим, ван ако би он са свим одустао од подношења другог оферта." (Прима се.)

Члан 55.

„Оферти се примају до једног сахата по подне оног дана, који је заказан за лицитацију. После тога часа оферти се не примају." (Прима се.)

Члан 56.

„Отварање оферата бива у 3. часа по подне оног дана, који је за лицитацију означен.

На протоколу бележе се имена понуђача, а поред њих назначују се и најниже цене бројевима и словима.

Оферти се читају гласно." (Прима се.)

Члан 57.

„Понуђачи имају право да буду при отварању и читању оферата." (Прима се.)

Члан 58.

„Ако би се догодило, да су два или више понуђача поднели једну исту цену, онда ће комисија позвати ове, да сместа ниже нове цене поднесу, у чему остали понуђачи не могу учествовати. Но ако они на овај позив не би престали, то ће онај понуђач имати прече право, који је пре оферат поднео." (Прима се.)

Члан 59.

„Ако се има да набави више ствари; н. пр. разне чохе, више сорти платна, коже, и т. д. онда важи она цена која је у укупној суми најнижа. Тако, ако је који понудио најнижу цену за неколико ствари, а за остале поднео већу те му је и укупно понуђена цена већа, онда се не ће њему уступити ствари да их набави, за које је најнижу цену поднео, него ономе, чија је укупна цена најнижа." (Члан 52.)" (Прима се).

Члан 60.

„Ко поднесе непотпун оферат, дакле само за неки део ствари, на прилику само за половину означене количине, сматра се да оферат није ни поднео. Но ово важи само за исте родове ствари; као за разне сорте платна, разне боје чоје, разне лекове и т. д. Али ако се једног дана и под једним условима држала офертална лицитација за ствари разног рода, као за чоху, платно, кожу и т. д. онда се оферат може поднети само за једну од ових ствари, на прилику чоху и т. д. и то само у потпуној количини и у оним сортама које се буду назначиле за ову." (Прима се).

Члан 61.

„Кауција оферта с најнижом ценом задржава се, а остале се враћају." (Прима се).

Члан 62.

„Кад се сви оферти отворе по реду, комисија ће у продужењу протокола ако је за разне ствари оферисано, саставити извод цена за поједине ствари, и назначиће, који је у укупној суми најјевтинији понуђач. Па пошто протокол потврди поднеће га војном министру на решење". (Прима се).

Члан 63.

„Од решења војног министра зависи хоће ли се најниже цене одобрити или не." (Прима се).

Члан 64.

„Решење министрово саопштава се најнижем конкуренту". (Прима се).

Члан 65.

„За предмете, који се набављају са стране, а не улазе у ред општих спекулативних ствари, као што су предмети на-

оружања, бојне спреме и т. д. могу се изискати од појединих фабрика цене, и тада понуде ових вреде као оферти, и по њима могу се набаве да закључе. Али тада оваких понуда мора имати најмање три". (Прима се).

Законом се овим замењују чланци 14. и 16. закона „о устројству министарства војног од 19. Фебруара 1864. године" (Зборник 17. страна 44), као и замена чланка 15. истог устројства од 12. Децембра 1873. године. (Зборник 26. страна 77).

Закон овај ступа у живот од дана кад га Књаз потпише."

31. Јануара 1875. г. у Београду.

Известилац
Стојан Марковић

Председник одбора
Др. Н. Кретић

Чланови:
П. Селић
Вићентије Поповић
Илија Стојановић
Ђурђе П. Ђоровић
М. Л. Ганшић
Илија В. Протић

Председник: Данашњи је састанак свршен. Сутра почиње у 8 и по часова пре подне. Дневни је ред о томе: одбор поднеће редакције о измени чланака у овом закону, даље, пројект закона о измени и допуни о дијурни војених чиновника и војника, и читање појединих предлога.

САСТАНАК XXIV.

У Београду 4. Фебруара 1875 год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали министри: Правде, просвете и црквених дела и војени.

Почетак у 10. часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Стојадин Радовић, Спасић, Јово Кремановић).

Изволте саслушати протокол прошлог састанка.

Секретар М. Кујунџић: Чита протокол XXIII састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети против протокола?

Ђ. Даничић: Ваља најпре да изјавим, да ја нијесам од оне господе, која желе овакве протоколе, и по жељи којих тако се и чини, те су протоколи толико опширни. По томе дакле, да протоколи нијесу овако опширни, ја не бих ни помињао ово. Али кад је већ протокол опширан на једном мјесту, треба да је такви и на другом мјесту, треба де је свуда једнак. А то није у данашњем протоколу. Цијела дебата која је била, није у протоколу потпуна и за то што није потпуна, она је невјерна, ако смијем рећи, а што је невјерна, тиме се опет чини некоме криво. Ја ако сам и проговорио нешто онда кад су пека господа говорили овдје, „да неби било згорега" и „да неби шкодило" да се нешто још дода закону, говорио сам то, што је више њих рекло таку мисао. Међу тијем из цијелог протокола види се, да је само г. Рајовић рекао да не би шкодило, нити згорег било, кад би се ово или оно додало и уметнуло у закон, на да сам ја њему учинио приговор. Али није само г. Рајовић наводно то, него су многи посланици тај исти разлог наводили говорећи једни „да не би било с горега", а други с варијацином: „да не би шкодило". Мислим, да ће те се опомепути сви да није само г. Рајовић то казао, него више њих. Ако се не варам, и г. Ковачевић употребио је тај разлог. Ако ли он сада каже да није, ја узимам натраг ријеч с мјеста.

Толико имао сам да напоменем, да се не би узело да сам ја онај приговор само г. Рајовићу учинио.

Председник: Ја вас молим, да вам кажем нешто. Пошто се сваки дан све више говора води у скупштини и посао је већи, то стенографи нису кадри, да доспу и буду готови са својим белешкама, те да се може увек јучерањи састанак данас читати.

За то ја вас молим, да не тражите, да се сваки пут протокол прошлога састанка у првом долазећем састанку чита, пошто стенографи не могу одмах да дају секретарима белешке, да се послуже за протокол.

За то је и данашњи протокол остао врло кратак и није изражено у њему све оно, што г. посланици желе. То је је-

дино због краткоће времена, што се протокол не може тако одмах да начини. Господа секретари су ми јутрос исказали, да је немогуће и то је заиста тако.

Секретар Кујунџић: Молим вас, што се тиче оне примедбе г. Даничића држим, да то свакако није важна ствар, али опет може се прибележити у протоколу и то да су више њих говорили а не само Рајовић. Али што се тиче тога, да је то говорио и г. Ковачевић, чини ми се да не ће тако бити. По протоколу г. Ковачевић говорио је после г. Даничића. (Даничић. Мени се чини опет да није). Јест, он је на послетку говорио. Може бити да је и пре говорио, али не о тој ствари.

Ђ. Даничић: Он сам могао би то казати, господине.

Кујунџић: Пошто је већ споменуто да нисте само г. Рајовићу примећавали, но свима који су говорили уз њега, мислим, да не би требало водити даљи разговор о томе. (Чује се: тако је).

Н. Крстић: Ја бих желео да проговорим неколико речи о предлогу, који је г. председник изнео о читању протокола.

Наш закон о пословном реду и то у 45. члану, јасно наређује: да ће се свагда у почетку састанка имати прочитати протокол последњег састанка. Закон је дакле нареком казао шта има да буде. Незгоди коју сте изволели напоменути и на коју се туже господа секретари и то заиста праведно. — узрок је нешто друго, а на име то, што се одлази од цељи коју имају протоколи. Не пишу се протоколи онако, како је г. Кујунџић још у почетку скупштине предложио да се пишу, па је и скупштина одобрила да се тако пишу. За то ја држим, да треба да се вратимо, на онај први предлог г. Кујунџића да протоколи буду кратки, и да се у њих не уносе опширни говори посланика, већ само предлози са закључцима. То би био лак посао за секретаре. А стенографи у својим белешкама износе све појединe говоре посланика, који се могу и доцније поправити кад протоколи буду овде прочитани. Ако се то прими, да протоколи буду кратки, онда ће секретари моћи лако да их саставе и читају сваке седнице, онда ћемо постићи што желимо, а и закону ћемо одговорити. То пак да примимо, да се протокол једног састанка не чита одмах другог састанка, ја држим да нисмо законом овлашћени, и да нема прописа у закону, којим би се могао овакав поступак правдати.

Секретар Кујунџић: Ја хоћу на ново да подпомогнем г. Крстића. Заиста, господо, врло је неудесно да се за једно вече, без стенографских белешака напише протокол, па да буду још у томе протоколу сви говори посланика потпуице исписани. То је готово немогућно. Него ја сам напоменуо већ једном да је одлучено на једном састанку нашем, да се само предлози и решења стављају у протокол. Сад пак хоћу да напоменем ствар, која је доста важна. Наша скупштинска радња не ће трајати једну годину или две, него ако Бог да она ће трајати дуже времена. Онда ће морати решења скупштинска да се траже по читавим збиркама наших скупштинских протокола, те ће у оваквим протоколима какви су нам сад, бити врло тешко тражити, а наћи што тражимо, још теже. Помислите, кад хоће човек да нађе неки предлог и решење о њему, колико мора да претура и тражи по оваквим протоколима док нађе то решење. А колико би смо се помогли кад би нам протокол био званична књига, у коју би се уписивали само предлози и оно што је решено. То би била званична књига у којој би сваки закон лако нашли, док се овако сада човек губи у гомили дебата и разлога.

Међу тим, господо, ми смо решили, да се стенографске белешке штампају, и онај, који хоће да види, јесу ли разлози његовог говора добро или рђаво стављени, тај ће пре но што стенографске белешке оду у штампу прегледати и исправити свој говор. А и други, који хоће да виде, како је текла сама ствар и дебата при каквоме решењу, тај ће моћи све то да види у белешкама стенографа. Међу тим што је најважније, ако скупштина прими, да се протоколи у кратко воде, она не ће четвртину свога времена губити, јер заиста можемо казати, а да ни мало не погрешимо, да око читања протокола, око исправке протокола и дебата о њима, ми губимо четвртину времена у нашем раду. (Чује се: тако је, врло добро).

Председник: Дакле молим вас, господо, скупштина треба да реши то: да ли да се протоколи укратко воде, то јест да се стављају само предлози и решења. (Жагор).

Н. Крстић: Тако као што г. Кујунџић представља.

Председник: Али молим вас да не правите после примедбе. Не можте после да пишете на пример, па да кажете: мени није све означено и ја сам ово и ово казао.

М. Јанчић: Али, г. председниче, ја морам правити примедбу на данашњи протокол.

С. Несторовић: Мора да се бележи све оно, што људи овде говоре и што је важно. Протокол је протокол, и ја мислим да не може протокол да се води другчије, него што је до сада. У протокол не може само да се неколико речи забележе, бадава је.

Д. Рајовић: Ја хоћу да говорим о јучерашњем протоколу. Ви сте, г. председниче, рекли, да треба извинити секретаре што је протокол кратак, и да је протокол због тога кратак, што им не достаје времена за састављање протокола.

Кратак је протокол и нема се времена да се забележи оно, што је од важности; на против за лична пребацивања и алузије, за то није протокол кратак и за то се имало времена. Доспело се, да се каже, како се чуди неки, да ја као правник могу да кажем нешто, што се њему ни је допало.

Секретар Кујунџић: Ја имам само то да кажем, да протокол овај данашњи није био кратак, него на против онакав, какав сте ви тражили. Ја сам у начелу против оваквог писања протокола, али ако ви хоћете тако, ја га не могу другчије писати, него онако, како ви хоћете.

В. Јаковљевић: На прошли протокол имам да приметим ово. Ја сам јуче казао, да би се индустрија могла потпомоћи, кад би се такса ћумручка повисила, а не само да би се потпомогла ћумручком таксом као што је ту стављено.

Секретар Кујунџић: Иста је мисао. То је исто и казано, јер свак зна, да се не ће спуштањем ћумручке таксе потпомоћи индустрија. Ево како је стављено (чита). Дакле да метемо подигнућем? (Јаковљевић. Јест).

М. Јапчић: Тамо стоји да сам ја казао, онде где имају неке цифре, нешто, што нисам казао. Ја сам казао: кад тамо напред у оном закону има 6000. гроша после 3000. гроша, онда кад би се овде метуо динар за ону дијурну вештацима, требало би и тамо метути динар: но пошто је сад законом усвојено, да се исплаћује онаквим парама какве се нађу у каси, то нисам био за то, да се преобраћа у динаре. (Чује се: добро је).

Председник: Има ли још ко на протокол да примети? (Куте). Прима ли се протокол? (Бива).

Сад молим изволте говорити, какав протокол у напредак има да буде.

М. Пражовић: Ја кажем о протоколу то, да треба у њему да се ставе све важне изјаве поред предлога и решења. Ако је пре другчије закључење донето о томе питању, како да буде протокол написан, то не ћу ни да говорим о томе, само ћу казати како закон опуномоћава нас, скупштину, да можемо урадити у овом питању. Истина у чл. 45. пословнога реда каже се: да ће се прво протокол читати како се седница отвори, али налазим, да се по чл. 52. могу учинити одступања, јер ево како тај члан каже: (чита)... „Одступања од дневнога реда и прописа, о којима је реч у чл. 46—52, могу бити само онда, ако скупштина то закључи и влада не буде томе против.“ То је што се тиче протокола.

Сад чујем гласове, да једни хоће да буду потпуни протоколи и да се стављају разлози о предлозима и закључења; и тражи се закључење скупштине, да се протокол може читати сутра дан по закљученоме састанку, то јест друге, а не прве седнице. Нађе ли скупштина, да се протокол може и први дан читати, ако се буде у кратко водио, онда нека на томе и остане, али ја сам мишљења, ако влада није противна да од пословника одступимо, на да све стварније изјаве улазе у протокол, то јест, да се протокол води као и досада, но да се не мора читати одма прве седнице, него да може прећи на други дан. (Жагор).

Председник (звони): Ја бих молио поштовану публику, да кад когод у скупштини говори, не праве луну и шпацир. Изволте г. Ковачевићу, ви сте на реду.

А. Ковачевић: Ја држим, господо, да се законом не може установити оно, што се не да извршити; и ако се установи

што не може да се изврши, и што не спада у моћ човека, или не може рефлексија његова ума да схвати — да се од тога одступи. Ја мислим да је то не могуће, да човек за тако кратко време испише потпуно шта се овде говори. То не иде врло лако, као што иду стенографске белешке. За то држим да је врло умесна примедба г. Пrazзовића, да се време за писање протокола продужи секретарима још за 24. сахата, наравно, ако се влада сагласи на то да одступимо од пословног реда, а влада ће мислим бити према томе добра. И ја дакле предлажем да се остави секретарима времена, те да они према стенографским белешкама састављају протокол тако, како ће они у свему бити право толковање закона. То је мој предлог, и држим да не ће бити о томе више ни дебате, и да ће скупштина то усвојити.

Алекса Поповић: Ја потпуно усвајам начин вођења протокола, као што је г. Кујунџић предложио. Кад би се онако водио протокол, онда не би изазивао негодовање. Тако јуче, ја сам говорио и мени у реч упао је један посланик, који је казао само две три речи; после тога ја сам наставио и даље говорио, али ми ништа није написано, а њему је много написано. Онако би дакле боље било да се води протокол, као што Кујунџић предлаже, јер не би се изазивало негодовање код посланика. (Чује се: тако је).

Милија Миловановић: Ја видим, да смо сви сагласни у томе, да протокол буде према стенографским белешкама. Дакле у протоколу треба да буду што опширније обележени говори и ја сам за то, да се зна мисао свачијег говора, а то не може друкчије да буде, него кад се свачији говор запише. Кад се штампа протокол, он треба да је исправљен и треба да буде сагласан са протоколом стенографским.

Кујунџић: Штампаће се обадва протокола. Ви сте то решили, и штампају се већ и протоколи и стенографске белешке, које можете свагда исправити.

Сима Несторовић: Ја сам отпоч приметио, да у протоколу треба да буду све стварне мисли заведене. С тога држим, да не треба да одступамо од пословног реда, по коме се све стварне изјаве бележе у протокол, него, ако они секретари не могу да стигну, ми да им придодамо још два-три секретара. А да бележе и преписују све стенографске белешке, ја мислим да то не може да буде.

Дакле ја с' моје стране предлажем то, да узмемо још два секретара.

Секретар Келић: Са умножењем секретара, не можемо се помоћи, јер сваки секретар бележи протокол онако, како је схватио говорнике, и то све мора сам да испише за једну ноћ. Дакле, ако хоћете да се воде протоколи опширно, да се сви стварнији говори бележе, овако као до сада, онда приличније би било, да се одступи од пословног реда, па да се протокол чита другог дана, а не одмах прве седнице. Умножењем секретара, не би се ништа помогло, јер сваки секретар мора сам да води цео протокол једне седнице.

С. Несторовић: Секретари сами треба да бележе, а ако могу нек се послуже и стенографским белешкама. Зар они само да седе па да вade из стенографских бележака.

Ђ. Даничић: Ја бих рекао да су овдје два питања на реду. Једно, шта би у протокол требало да уђе, а друго, кад ваља у сједници да се чита. О оном првом питању ја нијесам рад говорити, јер мислим да се не би примило. Ја мислим другче. Ја мислим да у протокол треба да дође само приједлог, главни разлози и одлука а скупштина мисли да то није доста. Друго је питање, кад треба протокол да се у седници чита. То је већ одређено законом о пословном реду. Ондје стоји да треба одмах сутра дан, или у првој сједници да се чита. Овдје би сад неки желели промјене, да се може и послије читати. То наравно не може другче бити, него да се промјени пословни ред, што треба да се учини својим редом у скупштини, па после да иде на потврђење Његовој Свјетлости. То нам у овој не би могло млого помоћи. Ја се што се тиче тога сасвим слажем с мишљењем једног поштованог посланика, који рече да, ако не могу свршивати посла секретари, колико их је сада, онда нека их буде више. Ја не знам какав би то посао био на свијету, који, ако не може један човјек свршити

за један дан, могла свршити двојица, тројица, или ваше људи. Што један од господе секретара рече, да један човјек не може за сву ноћ свршити, ја мислим да не мора баш један, могу они подијелити међу собом посао: један би узео једну половину, а други другу; а ако је посао већи, онда могу посао подијелити и међу четворицу. Дакле ту се може помоћи. Него мени је јако зачудо, како се баш данас изнесе тај разлог, да секретари не могу да сврше. Баш данас, велим, за то што је данас читан протокол од јучерање сједнице мањи и краћи од сваког дојакошњег. Јуче је готово цијело вријеме испунило само читање приједлога, и ту секретари нијесу имали никаквог другога посла, него забиљежити тај се чланак прима, а овај се не прима. Само на три мјеста било је дебате. Дакле мислим само о три ствари мало се дебатовало, а те три ствари да не би секретари од јуче од три сата па до данас могли ставити, то ми је зачудо и за вјелико чудо, пошто дојакошњи протоколи, гдје су биле толике велике дебате и врло важне, које се нијесу могле свршити ни за један дан, — могао се протокол свршити сутра дан, а јучерањи да се није могао свршити. Ја мислим дакле да тај разлог не стоји да немају времена а, ако доиста немају времена, ја мислим да ће им се доста помоћи ако им се да у помоћ још који секретар.

Н. Крстић: Ја узимам по други пут реч због тога што је овде споменуо г. Пражовић закон, и казао да може бити да се протоколи доцније читају; а међутим, како ја мислим, то по закону не може да буде. Он се позвао на 46 и 52. члан послов. реда а и на 53, који каже да се може одступити од пословног реда само ако влада на то пристане. Али 53. члан не спомиње 45-ог члана истог закона. У 45-ом је прописано, кад се мора протокол последњег састанка прочитати, а за тај члан нема закона, да се може мењати. Јер у 53. члану послов. реда стоји, да се могу чланови, почевши закључно од 46-ог па до 52-ог мењати са пристанком владиним, али за 45-ти тамо не стоји, па за то се тај члан не може никако ни мењати. Од 46-ог члана, па до 52-ог, једино се прича, шта ће се и како ће се у скупштини радити, пошто се протокол прочита; и за то смисао члана 53. тај је, да ред предмета, који се спомињу од члана 46. до 52., и о којима треба да буде саветовање, да тај ред може бити измењен, ако на то пристане влада; али пропис члана 53. зак. о посл. реду не овлашћује, да се протокол не чита, јер тај члан 53. сасвим је јасан, па ни он, ни један други члан не допушта, да се пропис чл. 45. може мењати. А и кад би се усвојило, да се може не читати протокол прве прошле седнице, онда не би се могло донети закључење у једној седници, па да то закључење важи за све случајеве: него би се у сваком поједином случају, дакле свагда посебно закључење, морало доносити, што се тврди и чланом 116. истог закона о пословном реду. А кад би се тако радило, онда би се скупштина бавила неким узгредним стварима. За то, кад закон каже изричио, шта треба радити, и кад има начина, како да се то изврши, онда ја мислим, да треба протокол да буде онако вођен, као што је г. Кујунџић означио; али не онако, као што вели г. Несторовић. Тиме се не би ни закон вређао, а при том би много у времену добили. Стенографске белешке кажу све, шта је у скупштини било, и шта су скупштинари говорили; а и оне ће се штампати. (Чује се: да се пређе на дневни ред).

Илија Стојановић: Што се тиче предлога г. председника, да се протокол чита другог дана, то ја с моје стране налазим да не би било најбоље, да ми не потврђујемо данас оно, што смо јуче радили. За то, ако је који секретар незадовољан, онда нека се, као што је предложио Сима Несторовић, још који дода, па ти секретари да ове протоколе заједно воде, и то тако, да у протокол уђе предлог посланика, знатније побуде и закључење. Ја мислим, да могу два секретара водити протокол тако, да обојица бележе, па по тој белешци један пола, а други пола, протокол да саставе и пошто се прочита овде у скупштини и одобри, онда да се потпишу оба секретара на том протоколу да су га заједно водили.

Милосав Марковић: Ја сам, господо, од више дана увидео, да је највише дебата око те исправке секретарских бележака, а уверен сам и од секретара Богосављевића, да је тешко са-

ставити протокол онако, како би се сваки задовољно. За то бих ја предложио, да ту белешку воде стенографи, као што је и воде, а секретари, да преписују из њихових бележака, па ма тај протокол и другог дана био готов за читање, јер ја видим, да се овде чине примедбе око тога протокола, и за то узалудно само проводимо време.

Павле Радивојевић: Овде се воде речи о секретарима и њиховом раду. Ја, у колико сам могао схватати њихов рад, ја нисам могао наћи погрешке баш ни у колико код секретара. Они као људи, и као рукописци, не могу баш потпуно сваћији говор да схвате, сваћији говор од речи до речи. Доста је то, кад они изцрпу ону мету, до које посланик циља, и доста је то, кад се помажу са стенографима. Ја мислим, да овде нема ни једнога, који ће казати: „ја сам у стању да цео говор посланика, који се изговори овде, исправим.“ Што неки траже да секретари то учине, они говоре неразложно. Они само нападају на секретаре. Ја бранић секретаре и ја им захваљујем, што нам чине ту услугу. Нема између нас ни једнога, који би могао рећи то, да може све написати, а и на против секретари врло лепо воде протокол, и ја им за тај њихов рад благодарим.

Председник: Није реч о погрешки секретара, но само је питање, како да се води протокол, да ли кратко, да ли опширно.

Павле Радивојевић: Они баш доста опширно воде, и за то им треба захвалити. (Жагор).

Милан Ђ. Милићевић: Чисто ми је тешко, да устанем да говорим о једној ствари, о којој је у нашој радњи откако смо се овде скупили, пало много речи, можда више него и о чем; али баш за то, што се о њој највише говорило и највише може бити срдце излило, — мислим, да није излишно, да и ја кажем неку реч. У неколико скупштина, ми смо имали муке око тих протокола, и како је скупштинарима било, они сами знају; али секретарима је, ја вам могу посведочити, врло мучно, врло тешко. Што год ви овде изговорите за један дан, или за једну седницу, то све секретар мора да побележи за једну ноћ, све да заниште и сутра дан да чита. Ствар је врло тешка за секретаре. Нека не би ништа друго ту умешано било; нека не би

ни један од секретара боље био расположен спрам једног мишљења, него спрам другог; нека би све потпунце и онако обележио, како је било; нека би био готов да учини правду сваком, опет му баш није могуће, да из сваћијег говора изведе све, те да сваки може задовољно рећи: „Мој је говор потпуно испрљен.“ Осем тога, протокол — како га сад зовемо, а некад смо га називали и записником скупштинским — то је протокол у коме се садржава радња скупштине, а не појединих скупштинара. Секретар је секретар скупштине, а није нас појединих скупштинара. Облик, у коме говори протокол, речи како се протокол изражава, нису онакве и онаким редом изражене, у каквом су облику пуштене из уста скупштинара; није све онако како се налази, ето у стенографским белешкама.

У стенографском бележнику просто стоји име посланика, па за тим он говори сам; реч тече из његових уста; мисли изражавају се редом онако, како из његове главе теку. Стенограв се стара, само да их верно, тако рећи фотографски, изложи на хартију. А у протоколу, у тој књигу скупштине, секретар има да ухвати главну мисао посланика, да види, дакле, шта му је била главна мисао, шта му је побуђење, а шта му је циљ. У том мучењу његовом, у томе схватању, није му могуће да задовољи сваког посланика, није му могуће, да му свакад изађе за руком да погоди мисао сваког посланика, баш и при најбољој вољи и при довољном времену. Кад је тако, онда су секретари изложени с једне стране тој муци и незгоди да се домишљају, да се досећају, да својим мислима допуњавају мисли појединих посланика; и према томе изађе некада да је сваћији говор другчије обележен у протоколу, него што смо га ми овде чули. Некоме то буде на дику, а некоме на ругу. Коме је на дику он је сагласан на ћути, на дику му је; а коме је на ругу, он устане и протестује, јер не познаје мисао која му је стављена у уста. Колико је ту кривице до секретара? Био сам секретар више пута, па сам се уверио, да се то не може да изврши на сваћије задовољство. Само онда кад сам туђе речи хватао у перо, тек тада сам био сигуран да су то речи и мисли говорника а у свима другим случајима, старао сам се да му се

приближим, али се никад не бих могао заклети, да сам казао у свему мисао говорника.

Да не бисмо ми себе излагали од сада оволикој дангуби око протокола ја бих вас молио, да останемо при првој одлуци скупштине да се протоколи воде укратко; нека протокол скупштине садржава: предлог, главне побуде предлога и одлуку скупштине. Тако ће се моћи радити брзо, а и доцније, моћи ће свак служити се овом књигом, записником, и лако и брзо; а у овом оваквом нагомилавању речи у протоколу — као што рече и г. Кујунџић — заиста не може да се нађе оно о чему се водила дебата. Наће се, на прилику, у протоколу скупштинском да се: измени реч „*за*“ да се дода „*до*,“ да се нешто избрише а нешто да се дода и т. д., а саме главне одлуке скупштинске нема. За то нека се одустане сад — кад се није пре — од оваког пространог начина вођења протокола. Нека се протокол, као што рекох води укратко, што је и поштовани посланик г. Даничић тражио. А стенографске белешке, господо, где је исписан говор сваког посланика онако како је знао и умео говорити сваки беседник, штампаће се тако исто као и протоколи. Стенографске белешке штампају се под гаранцијом бирао скупштине, и сваки посланик има право да своје беседе поправи.

Према томе нема никакве штете, што ће протокол бити вођен укратко, него напротив има велике добити отуда, што ћемо имати више времена за своју радњу и секретари не ће долазити у незгоду, да нам наше речи непотпуно изнесе; не ћемо имати повода многим сукобима који су нас често задржавали и удаљавали од нашег главног посла. (Чује се: врло добро.) То сам имао да кажем.

Председник: Ја мислим, господо, да је довољно објашњено. (Чује се: довољно.) Дакле жели ли скупштина да се протоколи воде укратко и хоће ли да остане при пређашњем решењу, које је донела, да се у колико је могуће краће воде протоколи? (Жагор.)

Илија Протић: Хоће ли се стенографске белешке штампати у засебним књигама?

Секретар Кујунџић: Стенографске белешке штампају се у засебним књигама, и то у доста великом броју, тако, да ће се моћи послати свима посланицима и да ће претећи да се пошље и општинама, а биће нешто и за продају.

Председник: Дакле протоколи имају бити у колико је могуће кратки и јаснији (Чује се: врло добро.)

Сад да пређемо на дневни ред.

Господо, овде имамо једно писмо упућено на председништво од посланика за варош Београд. Изволте саслушати.

Чита писмо посланика Јована Крсмановића, који моли скупштину, да му због уређења његових домаћих и трговачких послова дозволи да од посланичке дужности одсуствује 2. месеца. (скупштина му одобрава)

Хоћемо ли другога на место њега да изберемо?

Ђура Даничић: Ја држим да не би право било посланика, коме се допусти да од скупштине остане за неко време, из одбора истиснути.

Председник: Молим вас то је заменик.

Мијајло Лазаревић: Пошто је скупштина закључила, да посланику Крсмановићу даде осуство и пошто у финансијском одбору осуствују три члана и то: Кнежевић, Бошковић, и сада Крсмановић, то одбор не ће моћи да ради док се не изаберу други на место њих.

Секретар Кујунџић: Мислим, да смо ми један пут одлучили на предлог посланика Павла Радивојевића, да, ако одбор потребује више чланова, онда ћемо их ми изабрати и истом одбору додати. Нико нам не стоји на путу да имамо више одборника.

Председник: Хоћете ли ви да се изабере један или више одборника? (Чује се: више; треба четири). То онда четири и то не мислим да бирамо на место Крсмановића, но на место других. (Чује се: тако је, тако је). Дакле, јесте ли сагласни да још тројицу бирамо? (јесмо).

Потпредседник: По члану 79. пословника то није нужно. Овде стоји тако: „да скупштина може овај број умножити, као

што може и заменике именовати, који би у случају препреке кога члана заменили", дакле, није нуждан пристанак кладни.

Председник: Али, молим вас, пошто нема у одбору више лица него 6., па не могу да раде, то нека се изберу још три. Желите ли да се о томе споразумете или сад одмах да се реши? (Да се споразумемо). Онда изволте ¼ часа одмора па се договорите кога ћете. (Настаје одмор).

После одмора.

Председник: Господо, два контролора нека изволе доћи, јер ће се изабрати три заменика у одбор финансијски. (Чује се: три одборника а не заменика). Молим вас, како би желели: или одборнике или заменике? (Чује се: одборнике).

Сима Несторовић: Ја држим да нам и заменици требају, јер ево неколико дана долазимо, па како нема довољан број да решавамо, то питта и не радимо.

Председник: Молим вас, г. Јездићу и Ковачевићу, дођите да будете контролори.

Н. Крстић: Молим господу, која кажу да бирају одборнике, шта мисле, да ли да се допуни број одборника са 12. чланова, или да се на место оних, који нису дошли, други изберу (Чује се: да се допуни број, да буде 12. — Настаје гласање).

После гласања.

Председник: Изволте саслушати резултат гласања.

Секретар Кујунџић: Гласача је било свега 114. Милија Миловановић добио је 64. гласа, и по томе сам он има апсолутну већину. Од осталих нема ни један апсолутну већину као што ћете видети. Вујо Васић добио је 54. Димитрије Катић 54. Станишић 51. Марко Јанчић 29. гласова.

Председник: Између ова четири последња бираће се двојица и то између: Вује Васића, Димитрија Катића, Станишића и Марка Јанчића.

По свршеном ужем избору.

Секретар Кујунџић: Између 113. гласача добио је Вуја Васић 71. и Димитрије Катић 68.

Председник: Дакле ти остају у одбор финансијски.

Изволте саслушати неколико указа Његове Светлости, које је поднео министар правде.

Секретар Кујунџић: Чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар правде, да поднесе народној скупштини предлог о измени § 4. закона о устројству касационог суда. (Одбору законодавном).

Указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар правде, да може поднети народној скупштини предлог о одобрењу издатака из државне касе више утрошених 85.000. гр. пор. код казненог заведења у Београду. (Финансијском одбору).

Указ, којима се овлашћује министар правде, да поднесе предлог за накнаду одобрења грађења апсанског заведења у Пожаревцу за женске осуђенице. (Финансијском одбору).

Указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар правдо, да може поднети предлог за измене и допуне неких прописа законских о условном одпуштању апсеника. (Одбору законодавном).

Сем тога има три указа, које је усвојно садањи министар правде, и које је још бив. министар правде поднео, а то је: предлог за измену и допуну наређења у трговачком, казненом закону и стецишном поступку судском (одбору законодавном).

Председник: Сад молим известиоца законодавног одбора, да дође овамо.

Известилац Марковић: По закључењу скупштине на јучерањем састанку, ваља да се промени члан 18. закона о набавама и редакција овога члана била би ова: „Набављачи полажу у напред кауцију 10. до $^{20}/_{00}$ од вредности ствари и то, у готовом новцу или непокретном имању интабулираном на први или који други степен до половине његове вредности или у државним хартијама кога у земљи признатог сигурног новчаног завода, или на послетку у јемству два сигурна јемца кад ови уложе своје непокретно интабулирано имање за кауцију. Непокретно имање кад се улаже као кауција мора у свему би-

ти онако процењено и интабулирано као што се то чини кад се узимају новци на зајам од управе фондова."

Секретар Кујунџић: Молим вас да ли је ту један или два предлагача?

Известилац Марковић: Јесте. Има два предлагача.

Министар војни: Они су јуче били потпомогнути од већине скупштине.

Алекса Спасић: Ја знам да смо ми један пут за свагда казали, да никако хартије приватних завода не примамо у кауцију, а сад видим да се та ствар опет овде износи. Та је тачка закона претресана у законодавном одбору а дебатовано је о њој и у скупштини, и сви су колико се опомињем на то пристали: да се хартије приватних завода не примају, па сад опет помињемо хартије, приватних сигурних завода у нашој земљи. Ми смо само говорили о државним хартијама а никако о хартијама приватних завода. Нека су господа споменула да се дода у закону ово: да се примају оне државне хартије, које она сама издаје, или за које она јемчи. Ми заиста оваких хартија немамо а то су: упутнице или заложнице управе фондова и окружних штедионица. Ове су хартије у толико државне, што наша влада гарантује за сигурност уложени капитала на које оне гласе. Да се и приватних завода хартије примају у кауцију, неби био никако а још мање би то узаконивао; јер ко би могао оценити и поуздано казати, унапред да је известан приватан завод само после 3—4. дана потпуно сигуран. Оваким узакоњењем могао би министар војни да се оштети, а и држава. Ми имамо врло лепог искуства из прошло годиње Бечке кризе, где су први и пре кратког времена најсигурнији заводи, за које не би нико мислио да ће кадгод пасти, са свим пропали.

Коста Антула: Ја се не слажем са г. Алексом само у толико што овде у томе закону није изриком речено да се од приватних завода само оне хартије могу примати, о којима је нека сума под интерес дата; а не и оне хартије, које су као акције, које подлеже често промени у својој вредности. Ја бих молио само да ме саслушате, да вам дам разлога за то. Оне

хартије, које се зову упутнице, значе толико, да су неки људи отишли и дали неком заводу извесну суму новаца под интерес. Та се сума не може, господо, изгубити док траје и половина капитала тога завода. Ако се узме у призрење завод, који постоји овде а то је кредитни завод, у коме се вели, да, ако завод дође до таког губитка, да износи половину капитала, онда такав завод престаје. Тиме се хоће да каже, да не сме изгубити ни свој, а камо ли туђ капитал, што је том заводу дат под интерес. Овим се даје велика сугурност, и по томе те хартије, које се зову упутнице или признанице, оне су тако исто сигурне као и државне хартије. Та се сума никад не излаже опасности. Не знам, јесу ли ме господа разумела, на пример, та се хартија разликује од акција у толико, што акције подлеже губитку и добитку, а ова сума остаје у целости и упутница се сматра као залога дата ономе, који је новац дао.

Ја бих саветовао, да се заиста такве хартије, особито упутнице кредитног завода, који завод — на чврстом темељу постоји, могу без сваке сумње у кауцију примати. Да не би, господо, посумњали да ја немам коју од тих хартија, ја вас уверавам да немам никакву. Штатут или закон, по ком постоји кредитни завод, гласи изриком тако: кад се дође до половине губитка капитала мора престати. Дакле, с тим је речено да не сме изгубити ни свој а камо ли заложени капитал.

Алекса Спасић: Ја бих имао да приметим Антули само на ово што је говорио „о кредитном заводу," а то је, да је опстанак тога закона о чему ја немам сумње, ујамчен статутима његовим, и да се према томе могу упутнице и хартије његове примати без сваке опасности и по онога који их прима и по државну касу у кауцију. Ја се не могу да сложим с Антулом у овој ствари, а ово зашто: статутима „прве српске Банке" тако је исто било предвиђено као и статутима „кредитног завода", кад би „прва српска Банка" половину од свог капитала изгубила да не ће сметн продужити или наставити никакву радњу. То је заиста било, у статутима „прве српске Банке" и опет сви знамо жалосну судбину овог првог новчаног завода у нашој земљи. Знамо колико је њих из Србије а и из других

крајева светских обмануто намамом: да прва српска Банка не може продужити своју радњу кад изгуби половину од свог уписаног капитала, полетели са својим капиталима и уштеђевинама овом заводу, па знамо да је она и поред све ове предохране опет у врло мучан положај довела многе од оних који су још што год дали уајам или на оставу, или који су се у какву радњу с њоме. Ово је што ни мало не сумњам познато не само г.г. посланицима него и свима у Србији и изван ње. Ја знам поneке зајмодаваце, који су поверили доста мале суме првој српској Банци па ова није била у стању да их врати онда кад би им се ови за њих јавили. И кад није могла помале суме да врати, онда шта остаје за јаче зајмове? Питам вас, господо, шта би било да је министар војни овлашћен био законом о либерацијама, да прима и приватних завода артије шта би било, да је министар примио какву партију артија „прве српске Банке" на неколико дана пре њене пропасти? Ја мислим да ћете и у томе бити сви сложни да би оваким примањем оштећени били и министар и државна каса.

К. Антула: Ја бих хтео да докажем разлику између прве српске банке и кредитног завода (чује се: нема више, доста си говорио). То бар доприноси ствари.

Председник: Немојте г. Антула.

Аксентије Ковачевић: Овде се у пројекту каже „или у државним хартијама или у хартијама кога у земљи признатог или сигурног новчаног завода". Дакле и сигурног новчаног завода. Ту је чисто, јасно и разговетно казано, само онога завода, који завод влада признаје за сигуран.

Мариновић: Ја имам да потпомогнем примедбу посланика Спасића. Ја држим, да ево претресање о појединим заводима који сада постоје, не ремети начело и вечно правило теорије те, по којој нико не може знати за једну трговину, за једну шпекулацију како ће стајати после 3—4. године. Овде је реч о кауцијама, које се узимају за безбедност државне касе, те да се држава може из њих накнадити за оно, што се не би испунило онако, како је уговорено. Кауције могу трајати 2—3. године дана. Данас може један завод бити најсјајнији, може добивати 20—30 на сто процента, а после 2—3. године могу те хартије да не вреде ни 20 на сто. Дакле, ја држим, оставити управној власти да може примати хартије признатог неког приватног завода било би неумесно и штетно по државу. Друга је то ствар кад се даје кауција, које је трајање само два три дана. Ту нема узрока, да се не прими у кауцију и упутница каквог признатог солидног завода, јер нема изгледа, да ће тај завод за два три дана пропасти; ту је дакле упутница као и новац. Али кад је реч о кауцији која се даје на дуже време за безбедност државе ако се нешто у одређеном року не би испунило, ту нема сигурности ни у кредитном ни у каквом другом заводу. С тога ја мислим, да би врло добро било да се искључе приватни заводи, и да би у том смислу требало исправити редакцију овог члана. Они, који се примају какве набавке, ако имају акције или других вредности каквог приватног добро стојећег завода, лако ће наћи начина да се помогну; они ће лако променути своје артије и наћи онакву кауцију, каква се иште од њих по закону. Ја мислим да је опасан пут оставити министру, да може да каже ја сам мислио да је овај или онај завод сигуран. Ако закон то остави његовој опени, онда је министар у таком случају прав, и нико га не може кривити. Дакле зашто да улазимо у тај опасан пут, него ограничимо се само на државне папире, а друге артије приватних завода сигурних или несигурних, искључимо.

Аксентије Ковачевић: — Па ако је скупштина вољна онда се може из овог предлога изоставити ово, што г. Мариновић каже: „или у хартијама кога у земљи приватног сигурног новчаног завода" а оно друго да се остави „у хартијама државним" (Чује се: врло добро).

Председник: О овоме је довољно исцрпљен говор, више немамо шта да говоримо.

Известилац Марковић: — Овако је исправљено: набављачи полажу у напред кауцију 10 на сто до 20 на сто од вредности ствари и то: у готовом новцу или непокретном имању интабулираном на први или који други степен, до половине његове вредности, или у државним хартијама или напослетку

у личном јемству два сигурна јемца кад ови заложе своје непокретно интабулирано имање за кауцију.

Ђуро Даничић: — Молим, шта значи оно „интабулираном на први или други који степен?"

Известилац Марковић: — Може бити и на 3—4 месту интабулација, ако не прелазе половину вредности тог имања.

Ђуро Даничић: — Па онда нема смисла да се каже: „на који други степен" — јер кад то изоставите, опет се разуме сваки степен, па нашто онда то писати?

Председник: — Нека се каже само до половине вредности имања. Дакле пристаје ли скупштина да се то изостави па да се каже до половине вредности па ма који степен био? (Бива).

Јован Мариновић: Ја не знам да ли имам права по пословнику да говорим још један пут, да учиним једну примедбу. Ја мало час нисам имао пред очима састав те редакције, на нисам говорио о ономе, о чему сад мислим да говорим. Сад пак кад је ова редакција прочитана, имао бих да вам две ствари представим. Онде где је реч о државним папирима, не би ли било уместно да се дода: узимајући вредност толико и толико на сто, испод цене по којој се могу продати. Не треба ми да мислимо, да кад држава има какве папире и ови папири морају свакад имати баш толику исту вредност колика је номинална. На пр. заложнице управе фондова, које су мислиле издати имале би на прилику номиналну вредност сто, а публика би је куповала по 70 или 80. Па према томе кад би се ове заложнице улагале у кауцију, требало би их рачунати вредност према курсу оног дана, кад се улажу, јер је то тада њина цена, а поред тога требало би још одбијати 15. или 20 на сто на рачун догодити се могућег падања њихове цене. Па почем предпостављамо да може бити код нас тих државних хартија, то онда морамо да претпоставимо, да може бити и цена њихова испод поменуте вредности. И за то нека се каже да се од дневне цене одбија на 100. оволико или онолико. То је једно. Друго, напомињем вам то, да расудимо је ли то наша намера да само државне папире наше земље може човек у кауцију положити; или хоћемо да олакшамо људима, који се појаве за набављаче, да могу и стране, друге које државе папире подносити. На пр. ако правимо какву набавку за коју се извесно зна, да се у земљи нашој не може купити, него на прилику из Америке или Енглеске, а при томе се потражи велика кауција онда је немогуће захтевати од људи да нам дају звечећи новац или да купе папире наше, које не могу да купе, а на против сваки зна, да су на пр. папири Енглески или Руски тако исто добри, као и злато и сребро, а за употребу још толико згоднији и лакши, што се лакше и јевтиније могу преносити. Дакле хоћемо ли да претпоставимо такву могућност, да нам неко може поднети стране папире, као што је био случај кад је вођен био преговор о заложницама управе фондова, па су понуђачи полагали у кауцију Енглеске и Руске папире; или пак хоћемо да се ограничимо на наше државне папире.

Ја ово напомињем само ако је ово било заборављено при предлагању те да се и о томе промислимо, а ако је била намера, да се само српски државни папири примају, то је онда друга ствар, — ја не ћу да адвоцирам за туђе папире. Ја мислим, да ограничење понуђача на саме српске државне хартије могу произвести последице те, што би они били принуђени, да готов новац доносе што ће их на сваки начин више коштати, а тај сав трошак сносили би ми, јер би они и овај трошак урачунали па би га на послетку ми платили.

Аксентије Ковачевић: Ја као предлагач имам то да напоменем да би се овим разлагањем г. Мариновића, још више скучио тај члан, него јуче што је био. Он вели да се одбије 10 до 15. од 100. хартијама испод њихове вредности коју имају. Али, ми смо искључили све друге хартије осим оних, које су сигурне, на овим не треба набијати вредности. Што се тиче хартија страних држава, ми смо намерно пошли на то, да се оне не могу полагати у кауцију, него само сигурне хартије у Србији.

Коста Антула: Што се хартија наше државе тиче, те хартије не могу да подлеже никаквој сумњи, јер држава ће наша дати те хартије само тек онда, кад се новац положи;

пре их не ће дати. До данас држава још није зајам никакав учинила, у ком случају у Европи се одређује време кад ће се дуг платити; него наша Управа Фондова издаје само признанице, да је та сума новаца примљена и да ће управа тај новац вратити кад се год затражи или после одређеног рока.

Таква хартија не може подлежати разлици, и она остаје свагда у пуној номиналној вредности. Те хартије немају опасност, да би могле пропасти. Но кад би био државни зајам, о ком би и неки рок био одређен кад ће се платити, онда може настати нека мала сумња, и ја бих онда казао да треба г. министар да гледа како оне стоје по берзама или по цијанама где се оне продају, па да их не узима у пуној вредности, него на прилику са 20 од 100. мање. За данашње хартије нема никакве сумње, јер оне гласе, да се може подићи новац кад се хоће. Ја држим, да се те хартије узимају у пуној вредности кад опасности нема. Што се тиче страних хартија, о којима је г. Мариновић говорио, ја бих био мишљења да се оне не примају, јер све те стране државне хартије издате су и плаћају се у том и том времену. После тога, њихови су термини врло далеки а по берзама њихов је курс врло често по 40. до 50. на сто нижи од њихове номиналне вредности. На прилику имаде аустријских хартија које гласе на сто а сад се тек по 50 плаћају; дакле оне су изгубиле своју вредност у читаву половину. Тим хартијама дакле треба побити вредност, и од оне која стоји на берзи и тада би се постигла тек нека сигурност.

Мијаило Лазаревић: Ја бих хтео што да кажем потпомажући говор г. Мариновића. Но претходно хоћу да тврдим то, да не постоји скучење као што каже г. Ковачевић у том, ако би се примиле и стране хартије, но напротив дала би се већа олакшица набављачима да као конкуренти могу положити кауцију у папирима своје државе. Као што је г. Мариновић напоменуо, претпоставимо да Енглез, Француз или ма ко други прими се ликвидације, разуме се да не ће донети готова новца него државне папире. Као што је објаснио г. Антула курс ако овим папирима стоји 50 60. или 70., разуме се да ће г. министар имати свједенија, и да не ће примити целокупну вред-

ност него ону, која је по курсу. На против за папире које би имали у нашој земљи па би се давали у кауцију, ја сам противног мишљења г. Мариновићу, да се и исти испод номиналне вредности приме, већ мислим, да држава наша треба те своје папире за које јамчи у потпуној вредности прима; јер то се и у осталим државама практикује да се при лицитацијама не полаже у државну касу готов новац него папири које држава прима у потпуној вредности. У осталом ова кауција и не стоји више него неколико месеци а највише годину дана, па с тога држава нема никакве штете од свог сопственог папира. За странце пак нека се каже, да им је дозвољено да подносе папире своје државе, које ће министар оцењивати према курсу који постоји, јер је велика тешкоћа да се даје готов новац по државни интерес било би штетно што би спречили надметаче тим што би се од њих само готови новац као кауција тражила а не и папири њених држава примили.

Алекса Спасић: Пре свега бих молио, господо, да ми дозволите да још једном говорим о овој ствари, по извесном чланку о пословном реду, на овако што не би имао право. (Говори, вичу.) Што се тиче говора г. Мариновића, он је са свим умесан, а тако исто и поједи разлози г. Антуле, за цело њихова су разлагања од великог интереса по саму ствар. Ми не смо означили јасно кад смо о овој тачки закона говорили, да ли да се примају само државне хартије српске или и стране, с тога је врло умесно напоменуо г. Мариновић, да би требало ову празнину попунити на казати јасно примаће се само српске и или стране хартије државне. Г. Антула је приметио да не треба примити стране хартије државне, не искључујући ни саме хартије најјачих, најбогатијих и најсталнијих држава, као: руске, немачке, енглеске, холандске, белгијске, француске, швајцарске и т. д. и то само из тог једног разлога, вели, што се и овим хартијама државним мења вредност. Ја се не бојим, да ће странац такве хартије поднети у кауцију министру војном које доцније неби имале бар ону вредност, по коју су примљене. Не сумњам ни мало да би оваково узаконење, т. ј. да се не примају у кауцију и државне хартије стране, само противну нашег интереса

било; јер ако би наступио случај тај, да се одбија страпац лиферапат од лиферације само за то, што би нудио да у кауцију положи државне хартије, ма његова понуда и најбоља била, онда ја не знам да овака мера неби удила нашим интересима. Имао сам то да кажем, да је врло уместна примедба г. Мариновића да се означи какве ће се хартије примати у кауцију, *српске* или и *стране*.

Димитрије Балајитски: Молим, господо, овде је ствар са свим јасна. Ми овде градимо закон за нас, за српски народ, ми треба да се не осврћемо на остале државе. Шта се нас тиче трговац Енглез или Француз, како ће положити кауцију. Ми градимо за наш народ закон. Ми уважавамо само српске хартије. Па ако хоће тај Енглез да код нас лиферује, нека се постара како ће извршити оно што прописује српски закон, јер немамо ни ми у Енглеској ни у Француској те наклоности, него морамо положити у Француској у франкима, а у Енглеској у штерлингима. Они не ће да знаду за наше српске хартије. То је на чисто: српски закон, српске хартије. (Чује се: врло добро.)

Јован Мариновић: Ја сам напред казао, да ако су господа то мислили, онда је друга ствар, о томе није више реч. Но налазим за нужно, да одговорим на нека посматрања теоријска. Ја мислим да има места да се каже, да се хартије узимају по вредности курса онога дана, кад се полажу у кауцију. Ви све једнако говорите, о српским хартијама, а тих хартија још нема. Но после овог закона могу изићи те хартије и држава издавајући их у вредности по мишљењу од 100. пристала би можда да их продаје по 70, 80, 90, и т. д. и по томе онога дана кад се те хартије примају у кауцију, њихова ће вредност бити готово извесно испод 100. Исплата ових хартија у потпуној именитој вредности може бити и после 30. година, а међу тим ни је цена испод 100. Претпоставимо да набављач не испуни своје обвезе и да се држава мора из кауције подмирити, онда ће се те хартије на добош продавати и ви ако сте ове хартије примили у потпуној номиналној вредности, ову номиналну вредност не ћете добити, и онда ваша кауција није за нас

вредила онолико, колико је по уговору требало да вреди, није вам дакле давала оно јемство, које је требала да вам даде. Ако је права вредност таквих хартија 100. сатим боље: овим се наређењем, које би ја желио да у дотични закон уђе, њихова вредност не би смањила; али ако је њихова вредност испод имените цене; по каквом основу, можете ви да их примате у кауцију по именитој, дакле по већој цени. Узимо да је вредност хартије за целу публику 80. гроша а ви је примате за 100. гроша. То се ничим не оправдава, и за то ја мислим, да би требало да се у предложеном чланку стави: по вредности коју имају у публици, а не по именитој цени.

То, што каже г. Антула, да ове хартије немају термина, то не важи за све случајеве, јер има хартија, које немају ни каквог термина, него људи само вуку приход на њих. Консолиде Енглеске и Рента толиких трговa немају термина, па ипак имају цене, и према солидности трговa, неке имају врло велике цене. Кад се у другим државама папирне вредности примају у кауцију, они се свакад и то у неколико на сто примају испод цене; а то с тога, што се цена њихова према околностима мења, и што може бити случај да им цена буде пала у време предавања кауције.

Ја сводим моје мишљење на то, да би било неоправдано, ако оставимо отворено поље, да се хартије могу узимати за 100. а не вреде више но на прилику 80.

Аксентије Ковачевић: Као предлагач имам то да кажем, да наше установе и наши заводи имају те хартије од потпуне вредности, а ми да стварамо у закону оно, што још не постоји, то још не можемо, јер онда би просто казали, — да се изразим онако, као што се ми у селима изражавамо. — „крштавамо пре но што се на свет појављује.“ За то нека се сад само ово стави а у будуће ћемо и више.

Коста Антула: Ја бих имао само то да кажем, да заиста ми немамо никаквих завода, за које би могли рећи да су сигурни као државни. Али кад имам нешто готових новаца и идем код управе фондова, дам новац под интерес и хартију узмем у руке, која гласи, да кад год затражио будем, да тај

новац одма добијем са интересом, ја онда разумем да то није хартија, која може у цени падати, јер сам ја просто обезбедио свој новац и вучем још неки интерес. Дакле онда да се каже у закону, да ће се примати наше државне хартије, а не разумем никакве друге осем те, које се могу назвати облигације управе фондова. Ја бих то у самом закону ставио, почем других хартија немамо осем хартија управе фондова и штедионица.

Министар финансије: Ја сам имао намеру да потпомогнем говор г. Марјановића, но да се не би ствар одуговлачила даље, ја мислим да хоћете да узмемо тако, као што је г. Антула рекао да се мисли, само данашње облигације управе фондова и онда добро. Али закон се не прави само за данас, овај ће закон трајати вальда неколико година, а ја вам могу казати да је неизбежно за Србију, да она мора имати и других хартија. Вама је познато, да ће се издати и заложнице. До сад те заложнице нисмо издали, али може бити сутра ће да се издаду. Те заложнице могу гласити на 100. а цена им може бити не ће бити већа од 50., 60. или 70. Сад ако се остави у закону неопредељено, да се ове хартије примају у кауцију без да се одбија по 10. и 20. на 100., онда се може десити, да ја кад донесем кауцију у готовом новцу, која може нанети до 1000. дук. ц. на не извршим ликвидацију, да ми тада свих 1000. дук. ц. пропадају. Други пак ликвидант донео је у кауцију хартије, и те су примљене у пуној вредности, па кад он не испуни ликвидације држава би тада продала те хартије, и добила би тек 700. дук. ц. Дакле ја бих изгубио 1000. дук. ц. а онај други 700. дук. ц.

Ако желите да се примају само облигације управе фондова, онда би то био закон, који би био прављен до сутра. И кад би држава имала друге хартије, ви би учинили, да се хартије не би могле дати у кауцију, и на сваки начин, онда би оне имале мању вредност но иначе. И по томе ако мислите и на друге папире, онда овако не може да остане.

Коста Антула: У будуће, што је г. министар финанције напоменуо, да могу и друге хартије ступити, ја сам мишљења

у том случају, да се онда овај закон допуни, да ће се и те хартије примати у кауцију по дневној вредности. Али почем ми ни берзе немамо почем се те хартије не продају да се чује њихова вредност, онда како ће министар војени определити ту вредност? По другим државама има закона о томе. Што се данас на берзи радило, то ће се од стране владе објавити да је вредност овој или оној артији та и та била. Имамо ли ми та уређења данас? Немамо; па кад немамо како ће министар војни сазнати дневну вредност те хартије? Ако ја кажем 5. други ће отићи на казати 6. или 7.; дакле праву вредност не може сазнати. Дакле док не настану она уређења, која дају и министру и сваком другом надлежателству олакшице, да може вредност сазнати, донде никакав говор о овоме бити не може.

Председник: Дакле ја мислим да ће бити довољно кад се каже да се примају облигације управе фондова и штедионица. (Чује се: врло добро).

Аксентије Ковачевић: Кад се каже и „штедионица" онда се обухватају све штедионице, и оне које нису државне.

Министар финансије: Примедба г. Ковачевића заиста је уместна, јер ми данас имамо окружних штедионица, али доцније се могу појавити и приватне штедионице, па зато је боље да се каже: „државних штедионица" (чује се: тако је, тако је).

Милан Кујунџић: Ја имам да приметим, да није нужно, да се тражи имање од два јемца, него може бити и један.

Известилац С. Марковић: Онда се може казати: једног или два јемца.

Ђура Даничић: А тројица кад би јемчила зар онда не би могло бити?

Известилац С. Марковић: Можемо овако казати: или јемство лица, која улажу и т. д. (Чује се: врло добро).

Председник: Усваја ли се потпуно члан 18-ти (усваја се).

Алекса Поповић: По закону о управи фондова, управа издаје само новац на првом месту, а овде се тражи да се тако исто интабулира као и за управу фондова.

Известилац Ст. Марковић: Онда ће се изоставити реч „*интабулира*", него ће се казати: *да се процени*. (Тако је).

Председник: Има један предлог, којим се иде на то, да се из наше земље претходно узима што треба за војску; али тај предлог треба да иде одбору, да га он претресе.

Министар војни: То мора бити један одвојени предлог; то се не тиче набавке војених ствари, него свију набавака у опште, дакле нека иде одбору.

Алекса Здравковић. Ја желим, да се овај предлог сад са овим војеним реши, јер су војене набавке највеће.

Драгомир Рајовић: Јуче је био такав закључак, да се не подноси засебан предлог, него само допуна тог §-фа (вичу: засебан предлог).

Председник: Пошем је време да се иде, то је састанак свршен, а сутра се заказује у 8 ½ сати пре подне.

Овај је састанак трајао до 1 ½ часа по подне.

САСТАНАК XXV.

У Београду 5. Фебруара 1875.

Председавао

Ђорђе Топузовић

Присуствовали сви министри осим министра иностраних дела.

Почетак у 9¾ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Јевта Јовановић.) Он је због хитног посла отишао; а дошао је са одсуства. (Чује се: С. Радовић је болестан.)

Изволте саслушати протокол јучерашњег састанка.

Секретар П. Келић чита протокол XXIV. састанка.

Председник: Има ли ко што да примети на протокол?

Јован Мариновић: Ја молим да се протокол исправи онде где се каже да ја предлажем да се страни државни папири узимају у кауцију. Сва господа, која су имала доброту да пазе на моје говоре, одаће ми правду, кад кажем да сам говорећи о кауцији рекао: ја вас напомињем, обраћам вам пажњу да се зна хоће ли се папири страних држава моћи дати у кауцију, напомињем, да ако сте то предвидили да ставите, имате и то

на уму, а ако сте намерно оставили то, ако сте намерно прећутали да учините спомен о страним папирима, — ја онда не ћу ништа да кажем, јер не ћу да будем адвокат страних државних папира. То сам и тако сам ја казао, а ви ми напротив помињете ту у протоколу да ја предлажем да се примају и страни папири у кауцију.

Секретар П. Келић: Молим, да прочитам тај ваш говор. (Чита.)

Јован Мариновић: То није. Ја нисам казао да сам ја за то. Казао сам, то би корисно било, али ако сте ви са намером прескочили и оћутали ту ствар, онда не ћу о томе даље да водим рачуна, јер нећу да будем адвокат страних државних папира. То сам казао. (Чује се: Јест, тако је.) Нек се исправи.

Секретар П. Келић: Добро. Ја примам исправку.

Јован Мариновић: Није моја мисао била та да предлажем, него само да напоменем, да обратим пажњу да се види јесу ли у одбору имали то на уму или су предвидили. Говорио сам у том смислу и у стенографским је белешкама добро забележен мој говор.

Др. Ђуро Даничић: У протоколу који нам је јуче читан, ако се не варам међу господом посланицима који ономадне нијесу били у седници споменут је и г. Урош Кнежевић. У данашњем протоколу он није споменут, по томе изгледа као да г. Урош Кнежевић ономадне није био у седници скупштинској а јуче да је био. Знамо да г. Кнежевић не може долазити у седнице, неко врајеме. Мени је све једно био он споминьат у протоколу или не био спомињат али мислим да није добро да се један пут спомене а други пут не спомене. (Чује се: врло добро. Тако је.)

Секретар П. Келић: Ја не знам да ли је г. Кнежевић јуче споменут.

Секретар М. Кујунџић: Јуче су споменути сви, који на претпрошлом састанку нису били ту.

Др. Ђуро Даничић: Ја ако се не варам јуче је г. Кнежевић први пут споменут да није ту од времена како је искључен. Прије није спомињат.

Председник: Могуће је да је то јуче случајно било.

Секретар Кујунџић: Молим вас, неки пут се спомиње у протоколу да одсуствују само они за које се јави да су болесни, неки пут пак да би се знало потпуно који нису ту, сви се спомену којих у седници нема.

Председник: Он се, молим вас не ће у будуће спомињати за то, што он не одсуствује већ је искључен. (Чује се: тако, тако)

Има ли још ко да учини примедбу.

М. Миловановић. Имам ја. Тамо се каже да сам ја казао да треба протокол пространо да се води. Није тако. Ја сам казао да протоколи не треба да се воде пространо ако ће се стенографске белешке штампати. Дакле, ако буде штампане стенографске белешке онда да се воде протоколи укратко, а ако се оне не ће штампати онда да се као и до сада воде пространије. То ја имам да исправим.

Секретар П. Келић: Ви сте казали. (Чита говор.) Ја сам тако прочитао и у белешкама код стенографа. (Чује се: тако је.) Но могу и исправити.

Аксентије Ковачевић: Само онде, где је казано: стилизован је *Чл. 15.* треба да се каже *Чл. 18. Члан 15.* је решен, него оно је био *Члан 18.*, о ком је изишао нов један предлог (Секретар Келић исправља.)

Осем тога, кад сам оно трећи пут говорио о једном предмету, о томе чл. 18. треба да се каже ту: Ковачевић *бранећи свој предлог*, казао је то и то, јер иначе могло би ми се приметити да не радим по пословном реду, већ говорим више пута о једној ствари.

Председник: Кад вам се онда није стало на пут говору, шта вас се сад то тиче.

Аксентије Ковачевић: Нека протокол буде законит, јер смо казали да протокол буде протокол? (Чује се: тако је)

Председник: Добро. — Имали још ко да говори против протокола? (Куте.)

Усваја ли се протокол? (Бива.)

Павле Радивојевић: Молим, господине председниче, могу ли сад добити реч?

Председник: Молим, немојте сад ништа износити, него кад свршимо дневни ред.

Павле Радивојевић: Ја баш хоћу да говорим о дневном реду да не буде тај.

Председник: Па причекајте док дођемо на дневни ред. Ово су сад ствари, које се морају претходно, пре дневног реда свршити.

Изволте сад саслушати два указа Књажева; један је на г. министра . . . . .

(Потпредседник: Најпре одсуства г. председниче.)

Да, има одсуства; једно одсуство најпре. Изволте читати г. секретару.

Секретар М. Кујунџић чита молбу посланика среза колубарског, Димитрија Станишића којом моли скупштину да му због хитних и важних домаћих послова одобри да за десет дана одсуствује од скупштинских седница.

Председник: Одобрава ли скупштина ово одсуство? (Бива.)

Изволте сад саслушати указе.

Секретар М. Кујунџић чита указ Његове Светлости Књаза којим се овлашћује Министар правде да ово-годишњој народној скупштини поднесе на решење предлог за измену §§. 511 и 512. закона о поступку судском у грађанским делима.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

Секретар М. Кујунџић чита указ Његове Светлости, Књаза, којим се овлашћује министар финансије да поднесе ово-годишњој народној скупштини на решење предлог закона о државном буџету за рачунску 1875 годину.

Министар финансије: Добро би било кад би се прочитао одмах сад и сам пројект за закон буџета, он је врло кратак. Може бити интересоваће скупштину да га чује.

Председник: Да, да. Изволте, г. Кујунџићу, прочитајте пројект буџета.

Секретар Кујунџић чита:

Пројект.

За закон о државном буџету за рач. 1875 год.

1. Буџетом, за рач. 1875. год. предрачуњена сума прихода, изложена у главноме буџету под А., а које износи 36,920.000. гроша пореских, ставља се на расположење министра финансије.

2. Министар се финанције овлашћује, да по главноме буџету расхода под Б. приложеном, а сходно почесним буџетима под 1.—11. приложеним предрачуњене расходе државне, који скупа износе 36,870.940. гр. пор. у течају рач. 1875. год. може учинити придржавајући се законских наређења.

3. Вишак прихода над расходима, показани у суми од 40.060. гр. пор., има се употребити на увећање готовине државне касе.

4. Фебруара 1875 год., У Београду.

Министар финанције.

Чедомиљ Мијатовић.

Председник: Г. Министар финанције има да каже неколико речи о буџету. Молим да чујемо.

Министар финанције: Господо, подносећи вам на решење буџет државних прихода и расхода за 1875. рачунску годину, — ја ћу да вас замолим за стрпљење да вам кажем две три речи о нашим финанцијама државним у опште, и о самоме буџету који сам вам сад поднео на по се. Истина, то није обичај код нас, али држим свакако да је нужно да неколико речи о нашим финанцијама проговорим као министар коме је дужност да се стара о финанцијама. — Мени је врло жао што нисам срећан да вам могу представити наше финанције у најружичастијој боји; али држим да министар финанција треба пре свега да буде назад пред народним представништвом врло и сасвим искрен, па да каже онако, како је у самој ствари. Вама је већ познато, господо, из извештаја, који сам имао част поднети вам још у почетку вашег састанка овде, да се рачуни наших државних финанција за 1873. рач. годину салдирају са једним великим дефицитом. Управо по себи не великим но за нас и наше прилике доиста се може рећи великим. У 1873. рач. години приходи државни били су у ствари далеко мањи, него што се мислило да ће донети, и отуда је дошао дефицит од 1,708,557 гр. пор. Не треба да мислите да је тај дефицит дошао с тога, што је тобож ондашња влада трошила више него што је могла трошити. Ја не могу да кривим ни једну владу, но шта више могу да кажем да ондашњој влади служи на част

што је вазда штедила где год се могло и смело штедити. Она није утрошила ни све оно што јој је одобрено да утроши, већ је показивала уштеду, — па опак дошао је дефицит! Зашто и одкуда? Отуда што су приходи далеко мањи испадали него што су предвиђени да ће доћи.

По извештају дакле који сам вам већ поднео, видели сте како стојимо са нашим финанцијама до 1873. рач. године закључно; и знаћете по њему зашто је онако а не друкчије; с тога да не говорим дуже о томе. Данас пак могу да вам кажем како стојимо са 1874. рач. годином, и то ћу да учиним сад одмах. Пре вам ово нисам могао казати што нису били закључени рачуни, те нисам имао дата поуздана у рукама. Данас су већ рачуни о приходима за прошлу рач. годину закључени и по тим рачунима свега смо добили прихода 33,886.000 гр. пор. Кад узмете на погледате буџет прихода који је лане одобрен у Крагујевцу, па према томе ставите ви ћете видети да је и ове, године дошло прихода мање близу 2,300.000 гр. пор. То није дефицит већ мањак дјејствително дошавших прихода, према ономе што смо очекивали да дође као приход. — Ја данас нисам у стању да вам тачно покажем и цифру расхода, цифре утрошка у прошлој години, пошто нису још до данас закључени рачуни тога утрошка, али ће и они ускоро закључени бити. Но на сваки начин и о овоме, т. ј. о расходима за прошлу годину, могу вам толико казати још сад, а да не преварим ни себе ни вас, да је прилике кад се рачуни ти закључе, да ће се опет показати неки дефицит. Колики?! То је тешко сад на сигурно казати. Али кад узмем у рачун и оно што знам да смо потрошили и оно шта ћу имати част да тражим од вас накнадно, мислим да ће сав дефицит бити око по милијуна гроша пор. Ма да дефицит, тај није велики, опак чим је дефицит, није добра ствар. За министра финанције сад би главна ствар била да се пита — кад смо већ пред таквим приликама, да има у прошлој 1873. години дефицита великог, а у 1874. истина не великог али опет дефицита то: шта да радимо? Шта да учинимо да не буде дефитица? Но, на жалост, код нас се обично то питање тако не ставља; не пита се на првом месту шта да

радимо, него: ко је крив за то?! — Не мислим говорити о личностима, — још најмање о самом себи —; али, господо, дужност ми је да нешто нарочно кажем. Имао сам прилике да чујем и дознао сам, како се у самим круговима скупштинским приноси да, што су дефицити дошли, томе су узрок министри садашњи, бивши, или који су још пре ових били. По чистом убеђењу могу и морам казати, да због дефицита нема никакве одговорности на министрима који су пре мене били. (Милија Миловановић: Како да нема, кад један у књизи каже да су уштетили 260 хиљада дуката!?... Жагор.)

Изволте, господине, направити интерпелацију, а ја ћу вам казати како и зашто нису криви....

Што се саме ствари тиче — дозволите ми да наставим — питање је за нас озбиљно како ћемо да подмиримо дефицит? како ћемо да изиђемо из тога жалосног стања, те да наша млада држава, која нема великих прихода а има расхода, јер хоће и мора да напредује, како ћемо велим да изиђемо на те неприлике да таква земља има дефицита у својим буџетима?

Ја мислим, господо, пре свега треба гледати да се расходи смање, то јест, ако немамо расхода много, треба да видимо не би ли се могли неки смањити.

Но овде имам одмах и то да кажем да је влада и лане приликом претреса буџета у скупштини, чинила у овом погледу све што год је тако рећи смела да чини. Избрисано је тако доста из позиција расхода. Без сумње то ће се сад да покуша бар у неколико да се учини. Али главно је што ваља имати на уму, да дефиците данас не ствара зла воља појединих људи, него дефицити долазе данас зато, што приходни извори које немамо, нису тако напредни, и тако еластични, као што су расходи, које млада држава једна мора да учини. Ту расходи управо редовно расту из дана у дан, а приходи не могу с њима корак да држе. Ми који сви хоћемо веће слободе, који хоћемо напредка, ми кад говоримо о томе често заборављамо да је слобода и напредак скуп, као сваки добар еспап. Земља која хоће да напредује, треба да је готова на жртве. Народ који хоће да напредује мора и да плаћа доста. Мени се чини да

смо ми сви грешили, што не ћемо да узмемо ту просту истину, тај прости факт. Ја држим да ће ова скупштина имати залета и срца и куражи да томе факту погледа у очи, и смело му поћи на сусрет, на кад дође да се реши: хоће ли за овај или онај бољитак жртвовати што више, да се тада неће поместити томе, што ће требати да се нека жртва учини.

Ја ћу да пређем после овог кратког погледа на прошлост, на овај буџет који вам подносим данас. Као што видите из предлога за закон буџета, ја сам срачунао приходе, који ће доћи, на 36,920.000. Кад се узме колико нам је дејствително дошло прихода за 1874. р. год., онда сам ја рачунао за ову 75 годину приход државни са 1,950.001. гр. пор. више, то јест, држим да ће ова година донети милион и девет стотина педесет хиљада гроша пор. више. Да не би неправедно мени приписивали заслугу за тај вишак, ја ћу одмах да вам разложим, од куда он долази. На првом месту имамо да захвалимо моме другу, г. министру војном за читав један милион. Он није потрошио све што му је одобрено него је много штедно. Морам признати да све моје финанцијске теорије и у осталом још сво моје, младо, финанцијско искуство не би кадро било да на тако лак и сигуран начин створе милион гроша новог прихода.

После овога једног милиона, долази вишак један у грађанском данку. Ја предвиђам и рачунам да ћемо од овога приходног извора имати за ову годину за 300.000 гр. пор. више од пр. година. Пре свега ми сад имамо попис у нашој земљи, попис људства и пореских глава. Од тога пописа надам се да ћемо у нашим тевтерима имати две, ако не три хиљада пореских глава више но до сада. А осим тога, ја сам мислио да се по нашем закону о порези може врло правилно учинити, да раденици, који нам долазе из суседних крајева, који раде овде дуже времена, којих не даје мали број већ их има на 40.000. у средњу руку, и напослетку који нам за њихове надинице и радње овде, изнесу из земље сваке године близу милион дуката, — ја сам мислио да је право да ти раденици и плате што год? (Чује се: Тако је. Врло добро). Мислим да је то

право, да је умесно, и да је и законито. Отуда ћемо као што рекох имати прихода сигурног на 300.000. гр. пор.

После тога, господо, има један факт код нас, и то врло жалостан, што се врло много кријумчари. Некако постала је слатка ствар да се држави закине оно што јој припада, ма како. А то што се кријумчари, поред тога што се држава покрада, има и иначе врло штетног уплива, јер деморалишући кријумчарење дејствује. Кад једноме изађе за руком кријумчарење, онда угледа се на њ и други и многи. Ја мислим, господо, да ће добро бити да ми станемо на пут томе кријумчарењу и ширењу покварености, с тога влада ће имати част да вам кроз који дан поднесе један предлог да се пооштри закон противу кријумчара. Од тога закона, ако га усвојите, сасвим за сигурно држим да ћемо имати на ћумруцима до 400.000 гр. пор. више но до сада.

После тога, ја имам у овом буџету једну позицију која истина није стална, али ове године је ту и извесно ће доћи. То је, господо, приход или добит на српској монети сребрној коју кујемо. Мени је жао што не могу да вам кажем да ће сва та монета бити убрзо готова; али како се већ почело да ради, највећи део њезин биће кроз пет, шест месеци ту, и донети државној каси приход који сам срачунао у 250.000. гр. пор.

Дакле на ове начине, без икаквог повишења порезе без икаква терета по народ, ја рачунам да ћемо имати у приходима нашим више на 1,950.000. гр. пореских.

Толико за сада о томе што сам вам поднео буџет, који је у приходима срачуњен на више него што је прошла година донела. После пак вратићу се опет на буџет прихода.

А сад прелазим на буџет расхода државних. Ту пре свега треба да вам кажем, каква су начела руководила владу Његове Светлости да вам поднесе овакав буџет, какав вам је поднела. Обично се говори да је штедња први позив финансиста и да који не уме штедети није за финансију. Но лепо. Али дозволите да вам кажем да је још дужност једног министра финансије да гледа и стара се да се истинске потребе државне намирују што боље; и пошто ја не правим разлике између потреба

државних и потреба народних, ја мислим да је влади дужност да се стара да што више народних потреба и што боље намири, — али уз то да штеди. Да би сте видели да се ми тога и држимо, ја ћу са вашим дозвољењем укратко прећи тај буџет расхода.

Ви ћете видети, ако погледате у извештај мој, да је у периоди од 1871. до 1873. год. одобравано: на пензионирање чиновника, саветника итд. 160.000 гр. пор. Ма да то није баш тако много, има да историја наших последњих дана показује да се министри често мењају и долазе на расположење, — ма да дакле има нов основ који министра финансије може да побуди да тражи више још но што је до сад било — опет, ми на ту позицију тражимо ове године не више од 130.000 гр. пор Дакле 30.000. гр. пор. тражимо мање.

После кад даље погледате у буџет расхода видећете да се до сад одобравало на опште кредите 1,600.000 гр. пор. Ми имамо два општа кредита у буџету: имамо на непредвиђене редовне трошкове, и на ванредне трошкове. Кредит тај на ванредне трошкове не може се трошити без нарочитог одобрења државног савета за сваки издатак, а наш државни савет, господо, то вас могу уверити из сопственог искуства, није ни најмање галант него врло штедљив, тачан и савестан. Ја вас уверавам да се тај кредит врло пажљиво троши. Онај други кредит може нешто сам министар да утроши итд. у колико га нарочити закони овлашћују. У опште на та два кредита одобравано је 1,600.000 гр. пор. Ми вам тражимо 1,200.000 гр. пор. Ми вам дакле тражимо 400.000 гр. пореск. мање.

Ја сам можда узео најпре да вам кажем оно, што је најповољније за вас. Но има једна позиција у буџету расхода, коју сад морам споменути и која није пријатна без сумње ни за вас ни за мене. То је позиција пензије чиновника и издржавања. Та нам је позиција ове године већа него што је пре била; но на сваки начин добивши ћу ми нисмо потрошили ни једне паре више — то вам кажем само узгред — јер ја задржавам себи право и желим да одговорим на интерпелацију пошт. посланика ваљевског другог дана, тако, како ћу га задовољити.

Но поред свега тога што нам је буџет овде већи за 70.000 гр. пор., поред свега тога, ако упоредимо овај буџет са старим буџетима од 1871. до 1873., ако узмете целу суму општег расхода у упоређење, ви ћете видети да ми тражимо свега 5,340.000 гр. пор., а то је за 400. и толико хиљада гр. пор. мање него што се тражило од 1871—73 г. закључно.

Толико што се тиче буџета општих расхода.

Сад прелазим на посебне расходе. Ту мислим, господо, да ћемо доћи лако до споразумљења, јер могу вам напред казати да се сваки министар посебице трудно да у своме буџету не тражи ништа друго, него оно што је потребно сасвим, и без чега се не може, као и што смо по закону морали тражити. На сваки начин ови почесни буџети расхода већи су од лањских у неколико.

Тако, на првом месту буџет министарства правде има да покаже неки вишак. Држим да ће се више предложени усвојити баш да су и већи. Ја мислим да једна земља, која је имала ту част да укине телесну казну, биће готова да нешто и жртвује да само пође у напред, — нарочито ако се што тражи за подизање апсана, које су нам због укинућа телесне казне сада врло од потребе. — Дакле, ја мислим да ће тај буџет срећно проћи.

Прелазим на буџет министарства просвете и црквених дела. Он је већи са 245.000 гр. пор. У осталом, господо, ова позиција и ако је знатно већа од лањске, ни најмање ми бриге не задаје због тога што по срећи наш народ није никад вољан био да спречава просвету, већ је на против назад — па и сада ће — показивао очито своју ватрену љубав за просветом. (Чује се: Тако је. Браво). Ја мислим да ће народ и сад одобрити то што се од њега за просвету његову тражи. То је управо то што се од њега за просвету тражи. То је управо један извор за утеху свакога од нас а мислим и за сваког родољуба ван овог збора. Сви знате да је у последњем времену нашег политичког живота неизбежно дошло до трвења, неизбежног и свакако тешког трвења, напослетку и таквог да је било доста људи родољуба, који су се забринуто питали шта ће бити најпосле са овом земљом? Ја мислим да овај буџет

министра просвете, у колико је израз народне потребе за просветом, даје свима правим родољубима утехе дајући основа уздању да ће народ срећно проћи кроз политичну кризу. С тога се надам и да ће се позиција овог вишка такође примити.

Буџет министарства иностраних дела врло је нешто мало повећан.

Буџет министарства унутрашњих дела носи ове године привидно већу суму расхода од суме у досадашњим буџетима, а то је с тога што су из буџета других струка унесене у њ неке позиције, којих опет нема тамо на старом месту. Прави вишак овог министарства према лањском износи својих 175.000 гр. пор.

О буџету министарства финанције, не треба ништа да вам говорим, осим што вам могу само то приметити да је сад ушао у њ и данак порти.

Долазим на буџет министарства војног. Ово је једини буџет, који управо да вам кажем задаје ми мало бриге. Не за то што би био велики, јер он није већи ни за једну пару од буџета за 1873. а мањи је него што је био онај пре две године. Но кад кажем да ипак имам мало бриге, то је помишљајући на ону господу посланике, који су потписали познату адресу одборске већине, и који ће можда наћи да је следствено да нам чине прекоре што војни буџет није већи.

Напослетку остало ми је министарство грађевине. Ово министарство доноси сада пред вас на одобреље већи буџет, него до сада што је био. Но ја немам сумње да мој друг, који данас стоји на челу министарства грађевине не ће моћи оправдати потпуно нужду вишка у своме буџету. Особито у данашњим приликама, господо, министарство грађевина требало би да се зове министарство цивилизације. Иницирати не граде путове само за сељачка кола, него граде пут и за просвету којом ће народ ићи к напретку и слободи. Ја дакле ни најмање немам страха да се овај буџет не ће примити. Можда ће се нешто избрисати али у главном очекујем од увиђавности г. г. посланика да га усвоје.

Долазим на крају опет на једну, на жалост, непријатну ствар. Кад се сумира овај расход сав, видеће се да износи 36,870.940

гр. пор. Приход пак из досадашњих извора износи 35,875.000 гр. пор. — На тај начин дакле излази да ћемо имати расхода за 1,100.000 гр. пор. више него прихода што имамо. На сваки начин, можете ми веровати, влада је књежева рада била да не изађе пред вас са икаквим мањком у буџету, али кад је мањак већ ту, онда нам је главна дужност да гледамо како да га попуннмо. Ја сам намеран да вам предложим да се такав мањак подмири на један начин, који не ће бити осетан. Тако пре свега, да се запитамо: како се данас наплаћују таксе код нас? Они, који имају или су имали посла с тим, они знају да ми врло много губимо на томе што се много и много такса преко године не наплати већ пропадне. Однесе се на неколико стотина хиљада гроша сваке године. С тога мислим да је добро да ми поправимо данашњи начин наплаћивања такса, да га заменимо другим и удеснијим и сигурнијим. За то сам спремио предлог да се заведе и код нас жиговина (штемпларина) и гледао сам при том да се по неке таксе заокругле. Кад би овај закон усвојили, рачунао сам да би нам остало дефицита још само 250.000 гр. пор. Но и ових 250.000 гр. пор. мислио сам да добијемо заводећи какву дажбину, не н.пр. на потребу каква је со или хлеб, — него на једну сорту луксуза, као што је потрошња вина и ракије по механама и кафанама. — Ја ћу вам поднети опширније разлоге зашто сам то учинио, кад вам будем предлог о томе поднео. —

Толико сам, господо, држао за своју дужност само, да вам објасним у кратко радњу финансијску око склопа буџета. Ја опет понављам, господо, да ћете наћи владу Његове Светлости свагда готову и вољну да испита са вама сасвим братски сваку потребу народну — па кад вас о томе потпуно уверимо да је ово или оно заиста права потреба народна, влада се нада, господо, да јој не ћете одрећи ни жртве, које треба да се учине зарад намирења истинске потребе те. Јер кад би нам их и тада одрекли, нашло би да их одричете не нама, већ самом народу. (Одобравање).

Толико сам само имао да кажем.

Председник: Изволте саслушати неколико указа.

Секретар Кујунџић чита указ Његове Светлости, којим се склапљује министар правде, да може поднети народној скупштини предлог за измену §. 160. и 256. закона о поступку судском у кривичним делима. — (Упућује се законодавном одбору). — Даље чита предлог Алексе Здравковића и још 64 посланика: да се дода чл. 21. закона о војним набавама, да се храна одело и остале потребе за стајаћу војску набављају искључиво у нашој отаџбини; а кад би нестало понуде, или за предмете, који се овде не израђују, да се могу са стране набављати.

(Упућује се законод. одбору).

Паја Поповић: Ја бих хтео да говорим о буџету. Ја знам, да се најпре владини предлози износе, а народни остају доцније, а буџет напослетку. Па како је сад буџет поднет, то изгледа да ће се скорим скупштина распустити. Па сам ја за то, да се скупштина пре не распушта, док се и предлози народних посланика не сврше.

Председник: Обраћате л' се, г. Пајо, с тиме на председништво?

Павле Радивојевић: Ја бих имао то да приметим, да видимо, да се од неколико дана појавише много предлога, а никако се не читају. Ја бих био мишљења, да се стављају на дневни ред најпре предлози и интерпелације, па тек после да се приступа к претресању закона, који је поднет. Јер кад се приступи к претресању закона, онда се отвори велика дебата, па тако се и не прочитају посланички предлози. Дакле нека се одма после читања протокола прочитају предлози појединих посланика. —

Акс. Ковачевић: Да ли ће предлог закона о буџету да се штампа, те да тако сваки по један егземплар добије?

Мин. фин.: Ја сам баш хтео да вам кажем, да ће се овај предлог штампати, а тако исто и изводи буџета од 2—3 прошле године, па ће вам се то раздати.

Милан Глишић: Ја се слажем са Павлом, јер како се види, слабо ћемо имати користи од тих наших предлога, па бар нека се прочитају у скупштини.

Председник: Нико не вели, да не ће бити користи од њих, него само нису одбори готови.

Милија Миловановић: Питање, које је пон Павле управио, требало би да реши скупштина, јер наши предлози остају по 7—8 дана не прочитани, а требало би их одма читати.

Потпредседник: У чл. 48. и чл. 49. и 50. потпуно је опредељено, како ће се радити. Што до сада није тако рађено, било је неких узрока. Мислим да ће се од сада моћи упражњавати, да се одма јавља, шта је дошло ново, чим се протокол прочита.

У ново долази то: кад ко тражи осуство, ако би дошла која жалба или молба, па онда даље владина саопштавања, па посланички предлози. Ове посланичке предлоге ми смо до сад читали због тога, што није било рада од одбора. Но сад, пошто има рада од одбора, може бити да би се могли у изводу предлози прочитати, па да се упуте одбору. Дакле, ако има довољно времена, онда се могу читати редом: ако нема, онда се могу у изводу казати, па да се упуте одбору; осим ако скупштина хоће, да се у цело читају.

После свега овога, долазе питања на одборе на председништво, јер можда ће ко год питати одбор, да ли је какав посао довршен, или председништво, да ли је што извршено и т. д., после долазе питања на владу, то су интерпелације, па онда се прелази на дневни ред.

Ми доиста тако и мислимо упражњавати; само што се тиче предлога, питање је хоће ли се у изводу или у целом читати. (Вичу: да се читају). На добро. Председништво има права, да и само да, да се што чита, што нађе за добро; али ако би председништво нашло једно а скупштина би хтела друкче, — онда она може решити, и како реши, онако ће бити.

Илија Протић: Кад би се десило, да дневни ред не буде исцрпљен, онда је бивало, да сутра дан ови предмети долазе на прво место; али ја сам обраћао пажњу, да ти предлози и интерпелације, које остану за сутра дан, не долазе на прво место, како би се одма прочитале, него остају опет напослетку, те тако остану неколико дана непрочитане.

Потпредседник: Председници одбора нису могли увек да нам из раније кажу, са чиме су готови, да се тако одмах дневни ред објави, него су то чинили тек после подне, па и дневни ред после подне објављиван. Ви видите дакле да има неки узрок, који не зависи од нас.

Илија Протић: Ја опет држим, да треба друкче радити. Што ви кажете, да долазе најпре владини укази, то стоји; али опет треба, да се они предлози, који се данас не исцрпе, морају сутра читати.

Потпредседник: Разуме се, ако је што дошло ономад или преко-ономад, да је то ново, па то се и мора јавити пре онога, што је оно јутро дошло и пре дневнога реда. Сад само је у томе ствар: хоћете ли, да се предлози читају у цело, или у изводу? (вичу: да се читају у цело). Хе, онда ће се и читати у цело.

Председник: Изволте саслушати неколико интерпелација.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију на министра финанције, од Јов. Јуришића и још 12 посланика: колико је чиновника у $187\frac{3}{4}$ години у пензију стављено; која сума има пасти на терет буџета $187\frac{4}{5}$ г., колико је више утрошено, но што је буџетом $187\frac{3}{4}$ годину одобрено; колика је сума имала припасти као приход у $187\frac{3}{4}$ год. од повраћаја пензионара; на основу кога је закона већа сума утрошена на пензионовање — ако је већа — за $187\frac{3}{4}$ год.

Председник: Јесте ли вољни, г. министре, да одма на ову интерпелацију одговорите.

Министар финанције: Ја задржавам да на ову интерпелацију одговорим једног дана, кад се буде претресала партија у буџету о пензионовању чиновника.

Потпредседник: По закону треба да одредите дан, кад ћете моћи да одговорите.

Министар финанције: Ја дакле одређујем онај дан, кад се изнесе пред скупштину на претрес она партија буџета, која је стављена на пензионовање чиновника. (Добро).

Секретар Кујунџић чита интерпелацију на министра унутр. дела од Милије Миловановића у томе: за што је дан избора

посланика ужичког тако дуго до 25. о. м. одгођен, кад по II. ставу чл. 4. изборног закона, допуњавајућем избору нема места. Није ли министар повредно овај закон, тим пре што су места владиних посланика која су доцније упражњена, одма попуњена, и владини посланици већ седе у скупштини?

Председник: Хоћете ли, г. министре, сад одма да одговорите?

Пред. министарства, мин. ун. дела. Молим нека најпре оде одбору. (Упућује се законод. одбору).

Секретар Кујунџић чита интерпелацију Станоја Ђорђевића на министра просвете, за што није образован фонд за удовице и сирочад свештеничку, као што је 1864. год. на госпођинској скупштини решено?

Председник: Желите ли, г. министре, сад одма да одговорите.

Мин. просвете: Ја морам да изнађем о томе акта, јер је то стара ствар, па за то нека се упути одбору. (Одбору финанцијском).

Секретар Кујунџић чита интерпелацију Миліје Миловановића: за што се богаташки синови шаљу на страну за изучавање наука, а не сиромашни. Зашто да су послати, синови: Милана Т. Милићевића, Николе Христића, Владимира Вујића, и Милан Радовановић трговачки син; и зашто се син г. Данила Стевановића 10. година на страни о државном трошку учи, кад је требало само за 6. година?

Председник: Желите ли, г. министре, да одговорите?

Министар просвете: Ја имам само неколико речи да кажем. Интерпелација је по себи таква, да мора одбору да иде, прво, што има више питања, на која треба одговорити, а друго што питомци разне струке, потпадају под старање појединих министара, а о њима министар просвете не води бригу; па за то нека се упути одбору, а одбор нека тражи од сваког министра обавештења.

Пред. министар. мин. унутр. дела: Молим за реч. Што се дотакло мог имена, могу вам напред рећи, да не стоји оно, што се каже, да Данилов син седи о државном трошку у Бечу. Он може седити тамо и 20. година, али само није истина, да о трошку државном седи десет година.

Председник: Интерпелација се упућује одбору за молбе и жалбе.

Сад изволте саслушати оставку, коју је г. Крстић на чланство у одбору поднео.

Секретар Кујунџић прочита оставку г. Крстића на чланство. (Ковачевић: живео).

Никола Крстић: Ето ја предлажем г. Ковачевића, јер ми он вичe: живео.

Председник: Прима ли се оставка? (Прима). Хоћете ли да изберете другога на његово место? (Хоћемо). Онда ради споразумљења имате $\frac{1}{4}$ часа одмора.

После одмора.

Председник: Молим нека господа Цветко Јездић и Ковачевић дођу да контролишу гласање при избору једног одборника за законодавни одбор.

Сад изволте сваки понаособ дати глас за једног посланика који ће бити члан одбора за законодавство.

За овим је приступљено гласању.

Потпредседник: Има ли ко да није гласао? (Чује се: нема.)

Гласало је свега 113 посланика. Један се уздржао од гласања. Кујунџић има 78 гласова дакле он је савршеном већином за одборника изабран.

Сад прелазимо даље.

Изволте саслушати предлоге појединих посланика.

Ако би хтео г. Илија Стојановић да дође да чита предлоге као што је и пређе читао, онда би добро учинио.

Илија Стојановић. (долази за секретарски сто рад читања.) Чита предлог Димитрија Станишића и још 11 посланика о томе: да се установи фонд срески лекара из прираза, које ће свака пореска глава у срезовима плаћати, те тако да за своју потребу о свом трошку лекаре науче. (Упућује се финанцијском одбору.)

Даље чита предлог посланика Илије Стојановића и још њих 17., да се сад одма изда закон о личној слободи, који је

већ обећан од стране владе, и да се позове влада, да она тај предлог као веома хитан, поднесе још овогодишњој скупштини на решење: а у исто време моле скупштину, да тај предлог огласи као хитан. (Чује се: као хитан да се огласи.)

Председник: Дакле овај се предлог оглашује као хитан и упућује законодавном одбору. (Бива.)

Илија Стојановић: чита предлог свој и још 17 посланика о томе, да се све минералне воде, које постоје у нашој земљи и које су до сада биле у сопственост правителству, уступе коме приватном лицу или друштву да их оно са потребним купатилима и квартирима снабде. (Упућује се одбору финансијском.)

Даље чита предлог др. Јанка Шафарика и Фрање Фиетечког, да се члан 71. закона о пословном реду у народној скупштини, односно гласања поименце, са тамо реченом стилизацијом замени. (Упућује се одбору законодавном.)

За тим чита предлог Илије Ратајца о томе, да се узакони да не смеју кафеџије држати по својим кафанама девојке. (Смех.)

Председник: Господин посланик ваљда не зна да има закон о томе, па је за то и поднео овај предлог.

Алек. Здравковић: Требало би секретари најпре да прочитају све предлоге, па да се не износе овако гадне ствари на дневни ред.

Потпредседник: Молим вас, имало би места тој примедби г. посланика, да су ово молбе и жалбе, али код предлога посланичких нема места, јер сваки предлог посланички мора у скупштини да се прочита и по самом закључењу скупштинском где се каже, да се сви посланички предлози читају. А секретари не могу зауставити говор посланички. Но ако би било што да није за читање онда председник има право да заустави читање у првом а скупштина у последњем степену.

Цветко Јездић: Ја мислим да у сваком случају треба и председник да прегледа све предлоге; па ако предлог који одобри онда да се реферише тај предлог и у скупштини чита.

Др. Рајовић: Ја мислим, да и ако има у том предлогу доста непријатних речи, ипак је тај предлог и молба на свом

месту. Врло је то важно питање за народни живот да ли ће бити болест или здравље. Господо, то су страшне болести. (Жагор. Чује се: да се пређе на дневни ред.)

Председник: Немојмо говорити о томе више. Сад прелазимо на дневни ред.

Секретар Кујунџић чита предлог Младена Милијановића и још три посланика, којим се предлаже да се ово узакони: да сви они грађани српски, који лично не учествују у народној војсци или у стајаћој, били они изузети положајем, годинама или телесно неспособни, а при томе могућног су стања, плате на сваки дан по 12 гроша чаршијских за онолико дана колико народна војска пробави у логоровању и гађању нишана; тај новац да се унесе у фонд за наоружање и спрему војске. (Упућује се законодавном одбору.)

Даље чита предлог посланика Младена Милијановића и још 8 посланика, да се узакони да сваки срез у Србији о своме трошку пошље по једног питомца, да лекарске науке сврши. (Упућује се законодавном одбору.)

Даље чита предлог посланика Косте Димовића, да се у Параћину заведе реалка са четири разреда. (Упућује се финансијском одбору.)

Илија Стојановић чита предлог посланика Димитрија Катића, Илије Стојановића и још три посланика, да се укине наплаћивање данка од оних Бугара, који у извесна времена ради радње у Србију прелазе и опет се кућама враћају. (Упућује се одбору финансијском.)

Даље чита предлог Жике Миленовића и још 21 посланика о томе да општински судови могу судити и решавати парнице око земље у вредности до 250 гроша пореских. (Упућује се законодавном одбору.)

Секретар Кујунџић чита предлог Ранка Тајсића и још 20 посланика о томе да се укине плаћање по 8 гроша чаршијских протојерејима које се до сад плаћало за венчаницу. (Упућује се финансијском одбору.)

За тим чита предлог Мијаила Радосављевића да се узакони да манастири своје шуме не могу давати приватним тр-

гоящима под закуп, већ да она села која окружавају овај хатар манастирски, имају права уживања у истом бесплатно. (Финансијском одбору.)

Илија Стојановић чита предлог Михаила Јеремића о томе, да сваки онај који продаје фабрицирана пића, ма у дућану или бакалници или лебарници да плати годишње од 10 до 30 дук. цес. на пользу народне касе. (Одбору финансијском.)

Даље чита предлог Мијаила Јеремића о томе, да се између села „Нересинце" и варошице „Крушевце" среза звижданског, сагради ћуприја. (Финансијском одбору.)

За тим чита предлог Мијаила Јеремића да се путницима поште „Нересничке" „Мајданпечке" „Доњо - Милановачке" и „Брзопаланачке," даде уз коња и прибор и да се такса од два и по гроша на три повиси. (Финансијском одбору.)

Даље чита предлог Милосава Трнвунца и још 13 посланика да се од Београда до Алексинца с обе стране насипа оставе утрине по 8 хв. ширине, да се с обе стране краја утрине ископа јарак 2 шуха дубок а три широк, да се на самој међи насаде родна и друга дрвета, да воде поред свију насипа буду приступне свима и свакоме. (Финансијском одбору.)

Даље чита предлог посланика Јанка Јелића, да се узакони: да се лопову сматра пунолетство од 18 година, а не од 21., јер лопов може да учини највеће крађе од 18. до 21. године. (Законодавном одбору).

За тим чита предлог Јована Недића, да се начини насип обалом дринском од Лозинице до Бајине Баште у окр. ужичком; и да би се отклониле сметње, које причињавају становници Малог Зворника и Сахара, наговарајући своју децу, да с кршних обала, каменьем туку путнике, који пролазе каквим дринским теснацем; и незгоде, које се дешавају путницима, којима ветар нанесе чамце или сплавове Босанској обали, те их турски стражари терају на 10. сахати далеко надлежној турској власти, предлаже, да надлежни министар, путем дипломатским, ради код високе порте, да се тако што више не догађа. (Чује се: да се упути влади на оцену).

Председник: Нека иде законодавном одбору, па ће одбор упутити после где треба.

Секретар Кујунџић чита предлог Петра Ђуричковића и још 14. посланика, да се установи у Алексинцу трећи разред реалке. (Финансијском одбору).

Даље чита предлог Павла Радивојевића и још 12 посланика, да се стање учитељско поправи, и да се учитељске класе сведу на пет класа.

Ђурђе Ђоровић: Ја бих молио, да се тај предлог огласи, као врло хитан. Ми видимо, да овди нека господа траже реалке, а видимо, да нема толике масе народа. Једни учитељи имају по 1.000 талира, а други немају ни по 100. За то тражим, да се огласи као врло хитан.

Председник: Молим вас, прима ли се за хитан? (Бива). Дакле као хитан упућује се финансијском одбору.

Илија Стојановић чита предлог Милије Урошевића и још 35 посланика, да се на предмете, дрвенарије, земљане ит.д. у 16 тачака сведених уведе поред увећане ћумручине и трошарина, која сада не постоји. (Упућује се одбору финансијском).

Даље чита предлог Станоја Ђорђевића и још 7 посланика, да све штете проузроковане пальевином, накнађава она општина, у којој је пальевина учињена, ако се кривац не ухвати. (Одбору законодавном).

За тим чита предлог посланика Цветка Јездића о томе, да се реорганишу предмети, који се уче у основним школама, да се стање учитељско поправи; да се образује фонд за удове и сирочад учитељску: и да се калуђери као становници пустињски приберу сви у четири до пет манастира, и ту да им се остави толико имања, колико би могли умерено живети; да се унапред у калуђере нико не прима, који није навршио 40. година, и без уверења о моралности дотичног лица; да се манастирско имање преда на руковање државним економима, доходци од тог имања да се заведу и издржавају поло-привредне школе, и да се потпомажу опште народне просветне цељи. (Упућује се финансијском одбору).

Председник: Данашњи је састанак свршен, а сутра се заказује у 8½ часова пре подне.

Изволте чути дневни ред:

1. Што ново дође.

2. Извештај одбора финансијског о преданим му интерпелацијама по члану 49. пословника.

3. Извештај одбора законодавног:

а. О дијурнама официрским.

б. О установљењу четвртог економског одбора скупштинског.

в. О приправницима професорским.

г. О установљењу V разреда у вишој женској школи

д. О посмртној плати учитеља.

е. О регулисању плата професорских.

Састанак је овај трајао до 1. сахата по подне.

САСТАНАК XXVI.

6. Фебруара 1875. год., у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Почетак у $9^3/_4$ часа пре подне.

Присутни су: Министар председник и министар унутр. дела, правде и војени.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко од посланика да одсуствује? (Чује се: Алекса Здравковић болестан је.) Изволте чути читање протокола јучерањег састанка (Секретар Богосављевић чита протокол XXV. састанка.)

Има ли ко шта да примети против протокола? (Ћуте.) Дакле прима се. (Бива.)

Председник: Од ново дошлих ствари има једна жалба од наших ђака, коју ћу вам овде прочитати. (Чита.)

Народној Скупштини.

Браћо!

Ми мислимо браћо, да је ово народна скупштина у коју је улазак — мислимо — свакоме Србину, који је рад, да рад скупштински прати и кога се тичу народни интереси, слободан. На према томе мислимо, да нема тога између вас, који би казао, *ти и ти имају право да убу у скупштину, а ови и они немају.*

Нама ђацима вел. школе *улазак је забрањен* тиме, што је председништво наредило, да само по њих двадесет имају приступа. Не знамо за што је то?

Ми мислимо, да сваки спестан човек познаје своју дужност, а то се нама највише пребацује. На према томе, нико овде не ће доћи, који нема посла, нити ће ико остављати по њега важнији посао, на се ког другог лаћати; а што је по нас скупштински рад врло важан, то нам не ће ваљда нико пребацити. За то, не знамо, за што је некоме приступ слободан, а некоме не, — а највише, за што је нама ђацима улазак забрањен, кад се међу слушаоцима може видети и по који државни слуга као н. пр. латов какав, практикант ит.д. који скупштински рад прате непосредно, а народне паре једу.

Надамо се да ће народни посланици и нама дати своје право, т. ј. да ће и нама — ђацима — бити улазак толико незабрањен, колико и осталим слушаоцима.

1. Фебруара 1875 год. Београд.

Ђаци вел. школе.

Богољуб Ј. Матић, Мијаило Поповић, Владимир Зебић, Нешко Ј. Зековић, Стева К. Мијајловић, Душан Димитријевић, Коста А. Јуришић, Ив. Лазаревић, Ђорђе Ничић, Станоје Младеновић, Ђ. Димитријевић, Миладин Тутуновић.

Ја бих вам могао ову ствар у нечему објаснити, како је постала и како је уређена. У прво време ђаци су готово махом галерију испуњавали. Своје су часове напустили. Ректори и професори жалили су се овде како немају никога на часу. Ја сам тада, господо, јавио г. министру, па у споразумљењу с њим и ректором наредили смо овако: да се сваки пут по 20. ђака пушта редом на галерију, а више не, с тога, што је галерија врло мала и што притешњавају грађанство у слушању. С тога је дакле председништво наредило, да се сваки дан пушта само по 20. ђака редом, а ректор да им даје билете по реду, како на кога дође.

Сима Несторовић: Ја мислим, да су скупштинске седнице јавне, и да ту не може бити никаквог другог наређења између председника и министра, него како закон наређује. Кад су сед-

нице јавне, онда ко дође пре тај добије билету и буде пуштен, и за то ја с моје стране не могу да одобрим то, што сте ви казали: јер устав јасно каже, да су седнице скупштинске јавне. Пошто се ђаци не жале на свога ректора, него се жале на председништво, ја одбијам од себе као скупштинара да не дамо ма коме да дође у скупштинске седнице.

Председник: Ако скупштина тако буде учинила, као што ви мислите да допусти, онда се, господо, ставља притисак на цело грађанство и публику, да не може нико више доћи. Да је простор галерије толико велики, да се могу обе стране задовољити, ми би допустили Нама је све једно. Али мислим да не би било добро, да се само њима дозволи, а другим не. То је био чисто наш договор, и тако је уређено. А ако скупштина жели нека дођу сви ђаци, и ми ћемо им врата широм отворити.

С. Несторовић: — Никако наређење не може бити противно закону.

Председник: Али, молим вас, ми смо то учинили да задовољимо и грађанство и стране из унутрашњости, који долазе.

С. Несторовић: — Знам, знам; али ви сте, господине, овде једног дописника искључили

Председник: — Јест. То је за лажно изношење и извртање говора посланичких. То је моје право.

С. Несторовић: — Откуд је ваше право? Ја с моје стране не одобравам.

Председник: — Али он је извртао.

Несторовић: — Онда треба скупштина да реши.

Председник: Зашто је неистину износио.

Несторовић: — А ко се је жалио?

Председник: То је моје. Ви можете о томе чинити председништву питање, а онда ћу вам одговарати. Сад је говор само о ђацима.

Ђ. Ђоровић: — Мени се чини, да кад странци имају права овде да дођу, зашто да неби имала наша деца Што је право за странце, ја мислим, да је још правије за нашу децу. Колко може пека стану. (Чује се: врло добро.) Ко пре девојци онога девојка.

Председник: Ми, г. Ђоровићу, нити тако мислимо као што ви мислите, ко пре девојци онога девојка: јер овде има толико ђака, да они сами могу да попуне галерију, да нико не може имати приступа. Али ја мислим, да ни то није рђаво, да пустимо онолико колико може стати и онако како смо до сад радили (тако је.)

Дакле мислим да пређемо на дневни ред. (Бива).

Сад долазе да се прочитају молбе и жалбе и да се упуте одбору. Изволте саслушати.

Секретар Келић чита:

Аница удовица Павла Грковића, убијеног посланика вароши Гор. Милановца, жали се против г. Аћима Чумића, бив. министра унутр. дела, по предмету убиства њеког мужа.

Росима удова Васе Топлицког, бив. члана управе вароши Београда, обневидела је и онеспособила са свим. Моли да јој се поред садање мале пензије што више одреди.

Персида удовица Димитрија Јовановића бив. капетана стајаће војске, моли за новчану помоћ, ради издржавања своје седморо деце.

Руковођe телеграфских штација: у Јагодини, Алексинцу, Чачку, Смедереву, и још неколицина моле скупштину, да закон од 1855. год. ВЊ 307. о повишењу периодне плате, прогласи за важећи.

Тодора удова Јеремића из Београда, жали се на кметове Висибабине, што су јој изнудили неку признаницу, на јој по њој продали краву и сено.

Матија Муја из Мајдан-пека, жали се на српску владу, што му није дала какву накнаду, што је од неког енглеза г. Шила рањен, као бивши полицај у 1869. год.

Алекса Томић, каплар жандарски, зна намештати увијене или сломљене чешљице човечије, па моли да му се одреди каква плата, као што је плаћено за овакву вештину другој личности.

Милош Поповић из Ротиње, среза зајечарског, апелује на апелационе и касационе судије, и решење министра правде, којима је одбијен од тражења, по спору Здравка Јовановића онд због штете.

Трифун Аћимовић, земљеделац из Чајетина окр. ужичког жали се на министра унутр. дела, што га је одбио по тужби против полицијске власти, што га је ставила невина под полицијски надзор.

Аксентије Тодоровић, учен. I. раз. гимназије као сирома моли, да се нареди, да се његове општине побрину о његовом школовању.

Еснафи: Трговачки, абаџиски, папуџиски и бојаџиски из А. П. Паланке, траже укинуће сеоских дућана.

Фамилија Ћирковића из Чајетина окр. ужичког моли, да јој се врати на уживање пола сувата „Кобиље главе" који је сад у рукама државе.

Заступници општине Мало-Иванићке, окр. београдског, жале се на решење министр. унутр. дела, што су одобрењем полиц. вдасти код њих настањени млоги цигани.

Одбор општине шабачке тражи укинуће сеоских дућана.

Александер Ракић са још 34. сељака плачких, немају вере у кмету свом Милану Милићевићу. Жале се на решење министра унутр. дела, којим су одбијени од тражења, да се кмет овај расмети.

Председник: Све ове молбе и жалбе упућују се одбору за молбе и жалбе.

Секретар Кујунџић: Ја мислим, да све ове молбе за укинуће сеоских дућана иду у одбор финансијски, пошто су пређашње тамо отишле. (Скупштина тако и усваја).

Председник: Изволте сад саслушати неколико ново дошавших предлога.

Коста Антула чита свој и још 28 посланика предлог о томе, да се у начелу усвоји установљење народне банке.

Председник: Овај се предлог упућује финансијском одбору. (Бива).

Милија Миловановић чита свој предлог, да се узакони, да никако звање чиновника у Србији не може бити награђено више од 1000. талира годишње. (Упућује се законодавном одбору).

Даље чита предлог Срете Поповића и још 8. посланика да се неки чланови у пословнику скупштинском измене и допуне. (Упућује се законодавном одбору).

Илија Стојановић чита предлог Ђорђа Тонузовића и још два посланика о томе: да се §. 66. закона о чиновницима грађанског реда, преиначи; да се §. 464. закона о поступку судском у грађанским парницама, измени; и да се §. 67. зак. о чиновницима грађ. реда укине. (Упућује се одбору законодавном).

Секретар А. Богосављевић чита предлог Вељка Јаковљевића, да се удари прирез на сваку главу пореску по 60 гр. чар., тај новац да се да управи фондова на руковање, а од интереса тог новца да се просветно стање унапређује и школе подижу.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Бива).

Илија Стојановић чита предлог Петра Ђуричковића и још 47. посланика, да се сваки овај чиновник, који своје имање на жену или ма ког другог пренесе, из државне службе отпусти. (Упућује се законодавном одбору).

Даље чита предлог Мијаила Радосављевића и још 14 посланика, да се §. 489. судског грађ. поступка допуни.

Илија Протић чита свој предлог да се од лица, која из провинција Отоманског царства долазе у Србију, од дана кад у Србију пређу па до одласка по 3. цванцика месечно наплаћује. (Упућује се финанцијском одбору).

За тим чита свој и Срете Поповића предлог о установљењу поштанских мрежа. (Упућује се финансијском одбору).

Председник: Изволте саслушати да се прочитају две интерпелације.

Секретар А. Богосављевић чита интерпелацију Ранка Тајсића и још три посланика, којом питају владу у лицу министра председника, колика је сума одређена буџетом за прошлу годину на премештање чиновника по потреби службе; колико је чиновника тако свега премештено и колико — понаособ — у полицијској, судској и финанцијској струци; колико је свега на то премештање издато; какав је интерес народни са толиким премештањем намирен?

Председник: Жели ли г. министар председник сад одговорити?

Министар председник: Што се тиче премештања чиновника, то је, господо, чист посао владин; а да ли је одређена на ту цел сума буџетом прекорачена, то је ствар буџета, па за то нека иде одбору.

Ранко Тајсић: Што се тиче премештања чиновника, истина је то владино, да она може кога хоће да премести. Али из тога премештаја види се а скоро сам и убеђен, да кад влада хоће да намести или изврши, онда она премести једног чиновника, рад извршења те једне једине цели, а не гледе да то пада на терет народни. Из таког одговора г. министра председника нисам задовољан.

Јевта Јовановић: За то ми нисмо надлежни да тражимо. (Већина скупштине вичe: а ко је кад ми нисмо?).

Министар председник: Влада је законом овлашћена, да води бригу о томе, који ће се од чиновника, за што и где да преместе. Ако се коме чини да је тај закон неисправан, он нека изволи учинити предлог да се тај закон измени. (Чује се: врло добро).

Ранко Тајсић: Ја овом приликом задржавам право, да начиним предлог о измени закона за премештање чиновника.

Илија Стојановић чита интерпелацију Ранка Тајсића и још 15. посланика, којом питају министра просвете и црквених дела, зашто се чине толике побуне од стране ђака у школи учитељској, зашто су толико њих истерани из те школе и тако им спречена будућност, и најзад зашто се они гоне и полицијом?

Председник: Је ли вољан г. министар сада да одговори?

Министар просвете: Нека се упути одбору. (Тако и бива).

Известилац Гарашанин: Известан број интерпелација, које су упућене на министре, дошао је у одбор, и сад одбор има част поднети извештај, да ли има места да се на њих одговара или не.

Прво интерпелација Петра Стевановића, посланика за срез моравски, којом пита министра, да ли је што год рађено, да

се подигне ћуприја на Моравици у главном другу просеченом од Чачка до Ивањице и ако је, кад ће почети да се прави, а ако није, шта томе стоји на путу. Друго, да ли је што год рађено, и да ли ће бити наређено да се друм од Ивањице на Рашку просече, јер је од опште користи тамошњем народу. Одбор је нашао, да има места тој интерпелацији, и да дотични министар, треба на њу да одговори. (Усваја се.)

2.) Интерпелација Петра Митровића посланика Јагодинског, којом пита г. министра грађевине, шта је узрок, те до сада није направљен пут од Јагодине преко Левча ка Трстенику, кад је грађење тог пута одобрено министром грађевине још 1871. године, а у тој години и министар унутрашњих дела одобрио је, да се на ту цељ може употребити народна снага. Има ли томе грађењу пута да смета штогод, и мисли ли се тај пут што пре направити, да му се одговори.

Одбор је нашао да има места и овој интерпелацији и да треба да се на њу одговори. (Усваја се.)

3.) Интерпелација Тодосија Миловановића, којом пита министра грађевине и финансије, за што је за оправку 7 пограничних караула у округу подрињском на сваку пореску главу покупљено по 14. пара чаршиских од народа, кад су те караул државне.

Одбор је нашао, да и овој интерпелацији има места и да треба министар на њу да одговори. (Усваја се.)

4.) Интерпелација Адама Богосављевића на министра председника, којом пита, да му исти одговори, како је могао да постави Јову Илијћа и Косту Цукића за саветнике, кад они нису имали непокретног имања, које по уставу најпре морају имати.

Одбор је нашао да влада треба на ову интерпелацију да одговори. (Усваја се.)

5.) Интерпелација Милоша Л. Глишића, на министра финансије, којом пита министра, како је могла и како је смела влада потрошити 219.000 гр. чаршиских, без одобрења скупштинског.

Да ли влада према оваком делу њеном, сматра одобрење скупштине за закон или само голу форму.

Одбор је нашао, да и на ову интерпелацију треба министар да одговори. (Усваја се.)

6.) Интерпелација Матије Прокића на министре грађевина и финансије, којом пита министре, за што још није оправљен манастир „Копорин," кад је већ од народа прирезом узето по 6 гр. чар. с главе на главу.

Одбор је нашао, да влада треба и на њу да одговори. (Усваја се.)

7.) Интерпелација Мијаила Јеремића на министра грађевине, односно трасирања и грађења пута, који води од Доњег Милановца ка Зајечару, којом пита, шта грађењу овог пута смета, и хоће ли једном влада наредити, да се бар онај део пута сагради, који нема никаквог художног рада.

Одбор налази, да треба и на ову интерпелацију да се одговори. (Усваја се.)

8. Интерпелација Мијаила Јеремића односно уговора наше државе са енглеским друштвом у Мајдан-пеку ради одржања пута Шашког од Мајданпека до Милошеве Куле и пита, за што друштво само не ради художествене путове према уговору, него сам народ, и тражи да министар поврати оних 120. гроша чаршијских, који су утрошени на барут око грађења оних путова.

Одбор је нашао, да министар треба и на ово да одговори. (Усваја се).

9. Интерпелација Стојадина Радоњића посланика среза сврљишког окр. књажевачког, којом пита г. министра грађевине за што се по утврђеној траси не прави пут од Алексинца преко Глоговице, Станца, Липовца, Баутовца, Преко-Нози, више Рговице, Лабукова, манастира св. Аранђела, Сливја, Лалинца, Мерделата па до Дервена, него је окренут пут другом трасом преко Липовца на Језерово и Раденковац па ударено опет на Лабуково, дакле са свим увијено и по народ тежим правцем. И тражи да се нареди грађење пута по првој траси.

Одбор је нашао, да треба и на ову интерпелацију министар да одговори. (Усваја се).

Министар просвете: По пословном реду, што се тиче оних интерпелација овакав је поступак: Иде ли се у скупштини, да има места интерпелацијама, онда ће влада или одма на њих одговорити, или ће изјавити, да оставља рок кад ће одговорити. Међу тим интерпелацијама има неколико, које се тичу министара, који нису овде у скупштини, па с тога ја мислим, да нам се те интерпелације предаду, да ми дамо нашим друговима, а они ће на идућем састанку казати, кад ће на њих одговорити. (Чује се: врло добро).

Председник: Господо, осим ових интерпелација, које сте саслушали, никакву интерпелацију председништво није више добило од владе, и то нам ради знања напомињем.

Мијаило Лазаревић: Према овакој изјави председништва, питам да ли је моја интерпелација где год упућена?

Председник: Нисмо је добили. Шта желите даље.

М. Лазаревић: Ја сам у претпоследњем састанку питао председништво и казао, да задржавам право, да се доцније изјасним, да ли остајем при њој или не, и ја сам онда казао да остајем при њој. У исто време казао сам, да председништво унита владу, да ли је она склона, да на моју интерпелацију одговара или ће је упутити дотичном одбору, као што је и била и господин потпредседник казао ми је да ће се упутити надлежном одбору. Питао ме је да ли сам с тиме задовољан и ја сам казао да јесам.

Потпредседник: У име председништва имам ово да кажем, питање усмено може се само на председништво учинити, а питање на владу мора писмено бити. Дакле у колико се председништва тиче, председништво ће одговорити; г. посланик је питао председништво, да ли је дошла његова интерпелација од владе; председништво је одговорило да није добило ту интерпелацију и зато је није могло ни упутити одбору. То је све што се тиче председништва, и даље се ово не може ни питати ни одговарати, а ако има посланик да пита владу, г. посланик зна како се влада пита, па нека тако и учини.

Мих. Лазаревић: Извините, господине потпредседниче, ви сте ми у прошлој седници дали задовољења у моме питању, јер сте ми казали, да ће председништво изискати моју интерпелацију од надлежног министра, и да ће с њоме поступити она-

ко, као што је председништво са владом споразумело се, т. ј. да ће је упутити надлежном одбору. Ако се не варам, то су биле ваше речи и на то сам казао, да сам задовољан с тим. Сад пак упућујете ме на сасвим други правац, на владу да правим њојзи питања. Ја на владу немам никаквих питања да управим, него преда мном стоји председништво, и ја по други пут стављам питање председништву и тражим, да оно моју интерпелацију захтева од владе, па да је упути дотичном одбору, као што је дало реч.

Потпредседник: Потпуно је тако као што каже г. посланик, да је потпредседник у име председништва казао, да ће интерпелацију г. посланика, кад му се од владе да, упутити одбору, исто онако, као што је и са осталим интерпелацијама рађено. За господина Лазаревића интерпелацију можемо додати још и то, да смо казали влади, да очекујемо, да нам је да, па да је упутимо дотичноме одбору. Но она нам је није дала. Ја мислим сад, да је од наше стране учињено све што треба да се учини. Сад ако господин посланик има неко ново питање председништву или влади да учини, онда изволте, па ћемо видети шта ћемо одговорити.

Мих. Лазаревић: Молим, кад је председништво казало, да ће од владе искати, онда молим, да понови то захтевање влади, да се интерпелација даде, па да је упути дотичном одбору, као што ми је пређе реч дата.

Дакле ја захтевам од председништва, да испуни своју обавезу према мени, т. ј. да захтева интерпелацију од владе, па да је упути дотичном одбору. Па ако ми даде такав одговор, као што је пре, да су неке интерпелације изгубљене и да их нема, да су негде по фијокама изгубљене, или на другом месту забачене, дакле, ако настане такав случај, да и моје интерпелације нема, да је негде нестало, онда нека ми то каже и ја ћу с тим одговором бити задовољан, а не, „искали смо па нам нису дали"; или „искаћемо"; то не могу да разумем.

Потпредседник: Ја мислим да председништво нема према г. посланику никакву особену него има дужност законом или скупштином наложену према г. посланику онаку исту каку и

према посланику г. Гавриљу и осталим за такав случај. У овом случају, од стране председништва казато је, да ћемо искати од владе интерпелацију и сад кажемо да смо искали, и влада нам до сад није дала. Ја мислим, господо, ово је довољно од стране председништва учињено. (Вичу: довољно, довољно.)

Председник министарства: Да се не би продужавала реч око тога, за објашњење, да би боље знали како је у ствари, ја кажем: да је председништво захтевало све оне интерпелације, за које су се гг. посланици изјаснили да остају при њима. Али, господо, ја оно што у рукама немам не могу ни дати. То је, на чему стоји ствар.

Председник: То је што је министар председник и нама казао, јер разуме се оно што нема, не може ни дати.

Мих. Лазаревић: Према таком обавештењу од стране г. министра, ја не могу друкчије разумети, него да те моје интерпелације нема. Дакле, ако је такав одговор, онда се ја задовољавам с тиме и наравно да задржавам право да могу поновити интерпелацију, само нека се то не сматра тако, да ја морам по други пут читати, него само поднети.

Потпредседник: То је ваша ствар. Ми само можемо толико казати, да смо учинили нашу дужност.

Мих. Лазаревић: Ја хоћу само да је то на чисто, да се сматра, да те интерпелације и нема.

Потпредседник: Од председништва како је која интерпелација прочитана, ви сте били сведоци, да је стављена на министарски сто и код нас није остала ни једна. Сад влада нова каже, немамо ту и ту интерпелацију, и по томе не можемо да вам је дамо по вашем захтевању. То је сам г. председник министарства сад казао, да је председништво захтевало, дакле је чинило своју дужност, сад ја мислим, да нема шта даље радити. (Чује се: на дневни ред).

Петар Бурићковић: У 50. члану пословног реда, лепо је казано коме се подносе питања на владу управљена, и казато је, ако влада не одговори, шта ће се даље радити. Празнина је у томе, кад се влада промени, како ће се радити. Онамад

смо остали при својим интерпелацијама, и казано је да ће се оне потражити. Но почем се вели да их нема, ја мислим, да их није могао ветар однети, него председништво треба да потражи од оних личности, којима је дало на после тек да одговара. На пример, кад се један судија премести, па нестану акта, онда зар треба ја ту да изгубим и зар треба, да ја опет подносим тужбу и доказе.

Потпредседник: Ја мислим да ћете одобрити то, да председништво има тако да чини, али према коме? Према влади, која стоји; и председништво дакле не може имати посла са другим лицима, која нису више министри, него само која су министри; а она лица која су сад министри, она су надлежна да траже то од својих претходника.

Петар Ђуричковић: Ја остајем при томе, да тражим од садање владе, па она нека тражи од кога зна.

Потпредседник: Молим вас, г. посланик каже, да ми тражимо од министара макар да они нису више министри.

П. Ђуричковић: Ја сам казао, да тражимо од садање владе, а влада садања нека тражи од онога, који је био.

Потпредседник: Хе, па добро пречуо сам, а кад тако велите, онда се слажемо.

Председник: Молим, г. Стојане Марковићу, има ли у вашем одбору каквих интерпелација, које још нису дошле на ред да се прегледају.

Стојан Марковић: Има две, али то није ни једна о предмету, о коме је сада реч.

Потпредседник: Јесу ли читане откако је нова влада, или пре?

Стојан Марковић: Откако је нова влада. Једна је од тих Илије Стојановића.

Министар председник: Да се не би узимало као да је нека обавезност на садашњу владу бачена, па да она иде да тражи те интерпелације то још напред кажем, према ономе, што сам мало пре казао, да оно, што у рукама немам, не могу ни дати. Сад нека изволи председништво потражити, оно ће знати боље где се налазе. Међу тим нико не стоји на путу господи интерпелантима, да поново поднесу своје интерпелације, пошто се силом не може дати оно што нема.

Потпредседник: Молим вас да изведемо ствар на чисто. Које су год интерпелације код одбора оне се тичу нас, али ове интерпелације које су код владе садање, или које су биле, може председништво захтевати само од садање владе, а садања влада од својих претходника.

Министар председник: Ако се хоће да остане при ономе, што су гг. интерпеланти у почетку казали, онда могу поновити своје интерпелације.

Председник: Ако не би чија интерпелација из одбора овде дошла, то је интерпелант може поново поднети. (Чује се: то је најбоље). Сад имате четврт часа одмора.

После одмора.

Председник: Изволте саслушати известиоца законодавног одбора, о изменама и допунама закона о дијурни официрској.

Известилац С. Марковић: Најпре ћу да прочитам указ Кнежев о томе. (Чита): Овлашћује се мин. војни да може поднети народној скупштини предлог о изменама и допунама закона о дијурнама и подвозним трошковима војених чиновника. Сад ћу да прочитам извештај законодавног одбора. (Чита).

Народној Скупштини.

Законодавни је одбор претресао и проучио предлог војног министра, од 15. јануара ове год. Ф№. 5341. о изменама и допунама неких наређења у закону од 21. фебруара 1864 год. о накнади подвозних, попутних и селидбених трошкова војених чиновника и војника, а на име наређења §§. 1. 4. 6. 7. 10. 11. 15. 17. и 24. тако:

1. По §. 1. официри и војени званичници добијају подвоз и попутнину само онда, кад зарад вршења каквог нарочитог државног посла путују из места, у коме живе, на одстојања већа од два сахата. Одбор није могао наћи разлога, по којима би се овако законско наређење могло правдати. На против зна се, да се напредни издатци морају чинити и при најкраћим путовањима. Оваког ограничења нема ни код грађанских

чиновника. С тога одбор налази, да оно не треба да постоји ни код војених чиновника.

2. по §. 4. чини се разлика у томе, да ли војени чиновници путују за себе или са трупом, па им се у првом случају даје потпуна мера подвозних и путних трошкова, а у другоме само једна четвртина. И за ову разлику у погледу на путне трошкове одбор није могао да нађе никаких правдајућих разлога, с тога налази, да је ваља укинути.

3. По §. 10. официри, кад врше државне послове ван свога места, добијају подвозне и путне трошкове само за три месеца, а ако дуже од три месеца врше те послове ван свога места, они их не добијају ма колико то трајало, а кад би по истеку прва три месеца морао ићи у други округ, добија само четвртину селидбених трошкова. Одбор налази, да ваља укинути и ово наређење, као и наређење §. 11 које са њим стоји у вези.

4. По §. 17. официри, који се шаљу да крокирају, рекогноскују или премеравају какав предео итд. поред обичног подвозног трошка до места и натраг и поред нужног трошка за време рада спојеног са путовањем, — добијају у име подвоза још по 7 а виши официри по 10 гр. пор. на дан. Одбор налази, да је ова цифра мала према тешкоћи и важности оваких послова. С тога је мишљења, да ваља усвојити предлог владе, по коме се оваким официрима без разлике чина даје у место горње суме по 10 гр. пор. дневно и уз то још 8 гр. пор. дневно накнаде у име подвоза онда, кад у околини каквог места врше послове, при којима се дневно не прелази више од једног сахата. Влада је предложила, да се у овом последњем случају нижим официрима даје по 7 гр. а вишим по 10 гр. пор. дневно, међутим одбор је мишљења, да не треба ни овде чинити разлике по чиновима и с тога је учинио ову измену предлога владиног, на коју је и министар пристао.

5. По §. 24. Прости војници и војници нижих чинова добијају подвоз у натури за своје ствари кад путују. Овде се претпоставља, да војници путују сувим путем и пешке. Међутим је често немогуће да војници сувим путују, а и путовање

је водом у више прилика брже, јевтиније и за војничке циљи удесније. С тога је нужно, да се и овај §. у овоме смислу допуни. Справедљиво је, да се да накнада и подофицирима, који су са службом у народној војсци, кад се изашљу у округ по државном послу и то по 5 гр. пор. на сахат у име подвоза и по 6 гр. пор. у име попутнине. И овде је одбор изменио предлог владин, по коме би се подофицирима дало у име подвоза по 6 гр. пор. на сахат, а у име попутнине по 4 гр. пор. на дан, на коју је измену и министар пристао. Напослетку

6-то. Да би се при исплати подвозних трошкова избегли спорови о томе, по каквим се сахатима имају рачунати даљине од места до места и избегле незгоде у потврђивању и исплаћивању дотичних рачуна, предлогом се регулише како се има та даљина рачунати.

Ово су у главноме побуде, са којих законодавни одбор има част предложити народној скупштини, да реши, да се закони ово:

„Да се у закону о накнади подвозних попутних и селидбених трошкова војених чиновника и војника од 21. Фебруара 1864. год. (Зборник XVII. стр. 53.) учине ове измене и допуне, а имено:

у §. 1. да се укину речи: на одстојање веће од (2) два сахата".

§. 4. да се замени овако:

„Путни и подвозни трошкови дају се у потпуној мери. Но у случајевима, кад официри по ма каквој војничкој цели путују с војском, па при томе добију за пренос својих ствари нужни подвоз у натури, тада им се у потпуној мери исплаћује само путни трошак.

§§ 6. 7. 10. 11 и 15. укидају се.

§ 17. да се замени овако:

„Кад се официри изашљу да крокују, рекогноскују или премере какво земљиште итд., онда им се поред обичне попутине и подвоза даје још по 10. гр. пор. дневно."

„За радњу пак у околини каквог места, при којој се дневно не прелази више од једнога сахата пута, добијају офи-

цири поред попутнине у име подвоза по 8. гр. пор. на дан, уз онај стални додатак од 10. гр. пор. дневно, на такве послове у опште."

У §. 24. за се речи: „подвоз у натури за своје ствари," овако преиначе: „подвоз у натури или у новцу за своје ствари и где је од потребе и за се."

А у другом ставу истог параграфа после речи, „набавља" додати: „или исплаћује, како је кад за државну касу корисније."

На крају пак истоме параграфу да се дода:

„Подофицири, који се са службом налазе у народној војсци, добијају, кад се изашиљу у округ по послу, као и остали неуказни званичници, накнаду у име подвоза по 5. гр. пор. на сахат и у име попутнине по 6. гр. пор. на дан."

Да се дода § 24. а.

„Накнаде подвозних, попутних и селидбених трошкова рачунају се и исплаћују по сатопоказачу, који постоји за растојања места, која се у њему налазе, а за остала по пешачким сахатима, од којих се у један броји 6000. корака, т. ј. 5000. метара."

Ове законске измене и допуне ступају у живот од дана кад их књаз потпише."

31. Јануара 1875 год., у Београду.

Известилац
Стојан Марковић

Председник одбора
Др. Н. Крстић

Чланови
Ђурђе Ђоровић
Ђорђе Павловић
П. Селић
Ил. Стојановић
Милош Глишић

Председник: Жели ли скупштина, да узме у опште у претрес ову измену и допуну, или ће члан по члан да претреса (Чује се: члан по члан).

А. Богосављевић: Овим предлогом, министар војени хоће да изједначи војене чиновнике са чиновницима грађанске струке, што се тиче дијурне, и као да су дијурне грађанских чиновника тако потпуно и праведно одређене да се о њима нема шта рећи, него само је још то остало, да официрима дијурну повисимо. Доста је народ давао влади, доста је се од њега тражило, сад је ред да и она да што год народу. Влада нам је обећала, да ће да нам поднесе предлог о слободи штампе о личној сигурности и о општинској самоуправи, али од тога нема данас ни трага ни гласа, обећањем се само деца мала радују, обећање је лудом радост.

Председник: Молим пређите на ствар.

А. Богосављевић: Молим, сад ћу прећи на ствар, немојте ме узнемиравати. Зар кад се вратимо у народ, зар да ништа немамо да кажемо, него како смо примали по 2 рубље дневне дијурне, и како смо официрима повисили дијурну. За то предлажем да се овај предлог са свим одбаци. Кад нам се не износе предлози корисни за народ, не ћемо ни ми њихове да примамо, што њима у рачун иду.

Министар председник: Влада ништа друго не чини, него оно, што интерес народа изискује.

Милија Миловановић: Ја бих имао да приметим на то. Овде се каже, да кад један војнички старешина путује даље од једног сахата, да му се даде дијурна. Питање је, ако је збориo место далеко 1 сахат, — за то му се не ће дати дијурна — но ако он у маширању са војском још један сахат даље оде, хоће ли му се онда то рачунати и дати дијурна.

Министар војни: У закону не стоји тако, него се даје дијурна на одстојање од 2. сахата, па макар и четврт часа да је даље, ако је путовање у свези са трошковима, да ће му се дијурна.

Марко Јавчић: Ја молим да се чита од тачке до тачке, па да се онда решава, а онако сад не знамо како ћемо да говоримо.

Председник: Тако скупштина и каже, да не ће да говори у опште, него члан по члан, а сад се изврте сасвим противно. Дакле ја ћу и по други пут да учиним питање, да ли скупштина у основу усваја овај предлог или не (Виче). Дакле није нико противан.

И. Мојић: Овај предлог треба из основе да се одбаци јер и ја сам народни војник и ја сносим трошкове па ми нико не плаћа. (Чује се: да се одбаци, да се гласа).

Председник: Има ли ко најпре да говори, па онда да се гласа. (Чује се: нека се гласа, па да се одбаци).

М. Тривунац: Г. председниче, ја молим за реч, да се разговарамо мало.

Опо ви мислите да се то сад узаконује али се то давало и до сад (Чује се: знамо ми то, жагор). Сад овде не знамо да ли је повишена или умањена дијурна официрима, па треба да видимо, и то не можемо другчије, него тачку по тачку, а не само тек да вичемо, да се одбаци.

И. Мојић: У свима тачкама, види се да је повишена дијурна.

А. Богосављевић: Овде се тражи повишица дијурне за то, што им треба за подвоз а они као војници треба да иду пешке.

Министар војни: Овим предлогом мислите да се иде на то да се повиси њихова дијурна, а ја кажем, да овде има неких тачака, са којима се иде на то, да се помањи дијурна. На прилику у 2-ој тачки каже се: да се мора сваки пут у четвртину смањити дијурна, кад официр иде с војском, јер онда иду по неколико кола, која носе војничке ствари, на та кола могу да носе и официрске ствари, и у том случају треба им смањити дијурну. Не стоји дакле оно, што неки каже, да се овим предлогом иде на то, да се повиси дијурна, него да се умали онде, где је праведно да се умали. Нигде не налазите у овом предлогу, да се ма и у једној тачки увећава, него само онде, кад официри и војници иду с једног места на друго, увек се плаћа за њихов транспорт, а за њих не плаћа се ништа. Такав смо случај имали кад смо слали војнике у Фетислам, ту је плаћано само за трошак и за транспорт њихов, а за њих не.

Аксентије Ковачевић: Само онда, кад би министар изнео пређашњу цифру, и кад би се срачунала садања цифра па би се видело, да оно што се умањује, и оно што се увећава, изравњава се, онда би се тек овај предлог могао усвојити. Али пошто је, господо, очевидно, да се иде на то да се повишица официрима у дијурни учини, и то све на терет народа, а овамо

неке прече потребе народне остају неподмирене, — за то сам ја, да се тај предлог сасвим из основе одбаци. (Бурно одобравање).

Известилац Марковић: Ја бих имао само то да напоменем, да овде у овом предлогу има таквих ствари, које не би требало да се из основе одбаце, као што је наређење или измена, која се тиче подофицира. Они сироти морају да путују по округу, а за то им се ништа не да, никаква накнада. Па онда измена оног наређења законског, где се каже, да прости војници путују сами пешке. Та измена није таква да се њоме терети буџет, него само ради олакшице. С тога ја мислим да не треба скупштина да одбаци предлог, него да пређемо на читање тачке по тачку, пак коју нађемо да није добра и да нам је теретна, ми ћемо је одбацити, а која је добра, ми ћемо је примити.

Јефта Јовановић: Ја сам имао са официрима јер сам батаљонни командир, па кад идемо по срезу ради пуцања онда се њему плаћа толика дијурна, а мени не. Него сам ја за то, да кад они иду по срезу, да им се не да никаква накнада, а кад иду у други срез, онда нека му се плати дијурна.

Милија Миловановић: Кад официр иде по дужности војеној, онда не треба ништа да му се плаћа. Ја бих био дакле мишљења да треба само онда да му се плаћа кад иде да чини премер земље, а никако кад иде где год по дужности војеној, као учењу и др.; они су на то познани по њиховој дужности. С тога држим да им не треба дати дијурну. То сам имао да кажем. (Чује се: врло добро, тако је).

Министар војни: То што сте баш сад напоменули, стоји изриком казано у закону и то у §. 16. који вели: (чита.)

Дакле овде се не говори о егзецирy или о ономе што чине по дужности, са трупом, него о случајевима, који не улазе у овај ред дужности.

Теодосије Миловановић: Заиста је грешта да се нижим чиновима не даје ништа, па за то бих ја био мишљења, као што одбор предлаже, да им се плати по 6 гроша пор. на сат.

Председник: Примате ли ви овај предлог у основу или не примате (Вичу: не примамо.)

Ђурђе Ђоровић: Нека се ово за сад одложи, те да се промотри и стари и нови закон.

Председник: Да ли не би било правилније и боље да ми најпре тачку по тачку испитамо, па тек онда да видимо има ли места одбацивању или нема; јер, може бити, да ће нешто имати што ће се примити.

А. Ковачевић: Пошто овде има нешто из неспоразумљења и пошто је ово важна ствар, ја предлажем, да се одложи до сутра, да се споразумемо, и да сами ми, као чланови, испитамо ову ствар, па у јутру да дамо одсудну реч, прима ли се на основа или се одбацује.

Председник: Усвајате ли ово? (Усваја се.)

Ђура Даничић: То би вредило само онда ..... (Жагор, вичу: свршено је.) Молим за пословни ред. Ово што је скупштина сад одлучила да одгоди, могло би вредити само онда, ако би влада на то пристала.

Министар војни: Ја пристајем.

Председник: Онда се одлаже до сутра. Сад долази на дневни ред предлог о установљењу четвртог економног одбора скупштинског.

Никола Крстић: Ја истина сад нисам више у одбору, али пошто је овај предлог решен још онда у одбору кад сам ја био члан и председник законодавног одбора, то ћу га ја сад и да прочитам.

Извештај одборски гласи:

Извештај одбора за законодавство

О предлогу г. Ђурђа Ђоровића и других посланика, да се установи „економски одбор."

Жеља да се економно стање нашег народа и наше државе унапреди, може учинити, да скупштини поднесу разне предлоге како влада, тако и поједини скупштинари, који ће се предлози тицати нашег економног стања.

Економски напредак од највеће је важности за нашу земљу; од њега је условљен тако рећи, напредак у свима другим гранама државног и народног живота.

Важност, коју економски напредак за нас има, захтева, да се економним питањима поклони највећа и најозбиљнија пажња. То се особито има учинити при економним питањима, која се износе пред народну скупштину.

Одбор за законодавство уверен како о важности, коју за нас има наш економни напредак, тако и о томе, да се економна питања повољно и удесно реше, сходно закључењу народне скупштине, узео је у претходно саветовање предлог, који су под 21. Јануара 1875 год. народној скупштини поднели г. Ђурђе Ђоровић и других једанаест посланика о томе, да се законом одреди, да се у народној скупштини установи уз садања три одбора још и четврти одбор за економне предмете.

Почем је у име владе председник министарског савета и министар унутр. дела г. Данило Стефановић изјавно подписаноме као председнику одбора за законодавство да влада пристаје, да се поменути економни одбор законом установи, одбор за законодавство при свем томе, што у предлогу господе предлагача нису сви разлози свестрано наведени и поткрепљени, као што иште пропис члана 96. закона о пословном реду, пристанком владиним на овај предлог, и решењем народне скупштине да је предлог хитан, сматрао се овлашћен да га може узети у претрес особито за то, што се предлогом допуњава само пословни ред у скупштини у договору с владом по члану 116. закона о пословном реду може доносити за поједине случајеве закључења, да се од правила о пословном реду одступи.

Са тих разлога, одбор за законодавство држи, да ће одговорити захтеву скупштине, предлажући народној скупштини, да изволи решити:

„Народна скупштина налази да је потребно, да се уз постојећа три одбора установи у скупштини четврти одбор за предмете економне; и позива владу, да јој поднесе формални предлог закона, да се у том смислу члан 78. закона о пословном реду у народној скупштини допуни."

3. Фебр. 1875. г. у Београду.

Председник
Др. Н. Крстић.

Чланови:

Ђорђе П. Ђорђевић, Стојан Марковић, Вићентије Поповић, Ђорђе Павловић, П. Селић, М. В. Протић, М. Л. Глишић.

Председник: Жели ли ко да говори у опште. (Вичу: прима се.)

Никола Крстић: Сад долази извештај одбора за законодавство о предлогу закона о приправницима професорским за средње школе.

Народној Скупштини.

Не подлежи никаквој сумњи да просветна струка, да школе наше не могу бити напредне без добро спремљених учитеља. Трошити на школе, а немати у њима добрих професора и учитеља, значило би хтети постићи циљ без нужних средстава.

Да би у могуће најкраћем времену и на најзгоднији начин добили добро спремљену радњу снагу за средње школе, г. министар просвете поднео је народној скупштини предлог закона о професорским приправницима.

Одбор за законодавство проучио је овај законски предлог, и нашао је, да ће према нашим приликама удесан бити, да се њиме постигне циљ, која му је намењена; да се младићи, који сврше на нашој великој школи технички или филозофски факултет, па се реше, да своме народу служе као професори у средњим школама, да се ти младићи усаврше, и боља науче у наукама, у којима ће као професори имати упућивати поверене им младиће.

Имајући на уму, да ће се на ове приправнике издавати незнатна сума према циљи, која се има да постигне, и да у другим снажнијим и већим државама за професорске приправнике постоје особите школе, на које се троше велике суме новаца, одбор за законодавство једногласно је усвојио предлог г. министра. Но почем се међу младићима, који сврше науке на нашој великој школи, могу наћи неки имућнији, који би могли и о своме трошку бити приправници, а неки сиромашнији, који потребују државну помоћ, одбор је нашао, да треба да се у закону искаже, да између младића једнаких способности сиромашнији треба да добију пре имућних места професорских приправника с платом; те за то да треба, да се члан 4. овог законског предлога у том смислу допуни. Г. министар просвете усвојио је ово мишљење одборово, и с тога је част одбору предложити народној скупштини, да изволи решити, да се узакони:

Члан 1. Ученици велике школе филозофскога и техничкога факултета, који по свршетку свију испита у великој школи изнесу из већине предмета одличне, а из осталих врло добре оцене, могу се задржати при великој школи као приправници за професорска места, или за пошиљање ради учења на страни, и то с издржањем, које се одређује буџетским законом.

Члан 2. Дужности су ових приправника:

а.) Бити на расположењу професорима велике школе у радњи око кабинета, справа за лекције (где су експерименти) итд.

б.) Походити изновице часове оне струке, на коју се стално одазду;

в.) Бити на расположењу министру просвете за разне службене послове;

г.) Заступати професоре, или држати предавања у средњим школама под надзором старијих професора, кад се на то одреде.

Члан 3. У свему што се тиче дисциплине, ови приправници потпадају под школски закон, за ученике велике школе.

Члан 4. Приправници се постављају у броју, који је кад потребан, претписом министра просвете и црквених дела на предлог професорског савета велике школе.

Ако би било више кандидата, него што би било места за попуњење, предност ће се при једнаким способностима дати, који су сиротнијег стања."

Закон овај ступа у живот, кад га Књаз потпише."

Београд 1. Фебруара 1875. год.

Председник одбора за законодавство
Др. Н. Крстић.

Чланови:

И. В. Протић, Ђор. Павловић, Вићентије Поповић, Ђ. П. Ђоровић, М. Н. Глишић, П. Селић, Илија Стојановић.

Намера је закона, као што се види, да се добије довољан број људи, који ће се употребити као професори у гимназијама, у реалкама и у другим средњим школама.

Председник: Усваја ли се предлог. (Усваја се.)

Драгомир Рајовић: Молим за реч. (Вичу: свршено је.) Није свршено, одкуд је свршено? (Свршено је, свршено.)

Никола Крстић: Ово је извештај одбора за законодавство о томе, да се при вишој женској школи установи пети разред.

Извештај Одбора за законодавство

О установљењу V. разреда у вишој жен. школи.

Поодавно се опазила потреба, да се установи школа за више образоване женске младежи. Ради те цељи основана је виша женска школа у Београду.

Ова школа треба да за образоване женске младежи буде то, што су средње школе за образоване мушке младежи.

По природноме развитку свега што подлежи развијању и у савршавању и ова се школа с дана у дан све јаче и јаче развија, да тиме све у већем размеру одговори цељи, рад које је установљена и да попуни потребу, која је ову школу изазвала.

Важност како саме школе тако и самог развитка тим је очљивија, што ова школа давањи прилике женској младежи за више образоване у исто време спрема учитељке за основне школе.

Да би се потпуније постигла њена цељ којој ова школа служи, нужно је, да се научни предмети који се у тој школи уче, размакну и пространије обучавају чиме ће ученице те школе добити пространија и темељнија знања потребна образованом женскињу и учитељкама.

Због тих разлога одбор за законодавство, једногласно је усвојио предлог г. министра просвете, који се тиче установљења V. разреда у вишој женској школи; и част је одбору предложити народној скупштини, да изволи решити, да се узакони:

„Члан 1. да се § 2. закона о устројству више женске школе, од 17. Јуна 1863. (зб. XVI. 35.) измени највишим решењем од 20. апр. 1866. (зб. XIX. 210.) замене овим:

Виша женска школа има пет разреда; и сваки разред свршава се за годину дана.

Члан 2. пети разред, дужне ће бити учити оне ученице, које се затеку у другом разреду кад се овај закон обнародује.

11. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председник одбора
Др. Никола Крстић.

Чланови:

М. Л. Глишић, Стојан Марковић, Ђ. П. Ђоровић, Вићентије Поповић, Ђор. Ђ. Павловић, П. Селић, Илија Стојановић.

Милија Миловановић: Свима је нама познато, да ми у неким нашим крајевима немамо ни основних школа. Шта више пре неког времена видели смо да се у Крагујевцу збивали неки догађаји, као што су њих 30 истерани из школе. Ми немамо довољно школа ни за мушку децу а сад хоћемо и за женску. Ја држим, да би пре свега требало да ми имамо основ. школа па тек онда да се установљавају за женске. Има неких округа, која немају још ни реалке, а овде у Београду још установљавамо и веће женске школе, за то ја предлажем да се овај предлог просто одбаци.

Аксентије Ковачевић: Мени је жао господо, што морам устати противу предлога г. Милије Миловановића. Истина и он има добрих разлога; али кад узмемо то, да је престоница српска једна главна тачка целе наше земље; кад узмемо то, да се васпитатељке морају најпре изучавати у већим школама, па да се шаљу по целој нашој земљи, — онда никако не можемо бити равнодушни, па да кажемо доста је четир разреда, па онда нек иду да изображавају осталу децу по Србији. Јер узмимо то, да кад једна васпитатељка изучи само четири разреда, па дошла да васпитава младеж, ја држим, да је учитељ паметнији, разборитији од ученика, иначе ако немамо то, онда не можемо ни васпитавати ученике. За то ја никако не бих био да се предлог одбаци, него да се усвоји; јер верујте господо, ако овај предлог не усвојите ове године, усвојићете га до године а само ће се једна година изгубити.

Петар Ђуричковић: Ја се потпуно слажем са г. Ковачевићем, само имам то г. Миловановићу да кажем, да ми је веома тугаљиво, што рече, да не усваја предлог, јер немамо ни

школа за мушку а хоћемо за женску децу, а ја знам да је свакоме Србину своје дете једнако и да како мушко тако и женско жели да образује. (Тако је.)

Драгомир Рајевић: Ја сам противан говору г. Милије Миловановића. (М. Миловановић: ја верујем.) А ево за што. (Жагор). Само добра мати може да одњегује добро дете, да створи добра грађанина. Образовање треба да је тако исто за женске као и за мушке. Разлику правити између мушких и женских, ја мислим, да је штетно по народ. Где није добре мајке, зацста не ће бити ни добре деце. Прво мати одњегује. Први основ образовања: благородност, благородна осећања, њежност, — то мати даје. Пренебрегнути то, значи не ћено васпитања човека у почетку своме. С тога ја држим да је врло целисходан овај предлог и да треба не само старати се за науке мушких, него треба да се трудимо за све науке без разлике, како за мушке тако и за женске.

Милан Ђ. Милићевић: Мени је врло пријатно да проговорим о предлогу који је пзнет пред скупштину. Пријатно ми је тим више, што ми се чини да по готову баш нико није противу њега. Један једини глас, који је изказан противу предлога мени изгледа као да баш говори у корист предлога. Г. посланик, који је био тако добар те је поменуо потребу наших основних школа за мушку децу, тим је самим у неколико показао, колико је усвојење овог предлога потребно.

Предлогом, који је од министра учињен и који је од одбора усвојен, иде се да се уради двоје.

Прво, да се да више времена, за које се женска деца уче у вишој женској школи. Оно, што је по наставном плану одређено, да се у вишој женској школи научи, не може да се сврши у оноликом пространству, у коликом је потребно, за досадање четири године. То је једна мана што се мора у краће да предаје оно, што треба да се у шире предаје. Очевидно је, да овде излази нека оскудност у образовању наше женске омладине. Предлог, дакле, иде на то, да размакне течај учења, да се они предмети, које је наставни план одредио за предавање у нашој женској школи, могу темељније предавати

деци, те да их и она боље науче и тако се озбиљније спреме за свој потоњи живот. То је један повод или један узрок томе предлогу. Други је узрок што се женска деца од 10 година примају у вишу женску школу; четири је године редовно учење у школи; и тако она дођу до своје 14 године. Међу предметима, који се предају тој деци, има тако озбиљних, који се доиста врло тешко могу с користи предавати тако младим слушаоцима, ћацима још тако мало развијенима. Потребно је дакле, да су пред наставником развијенији ученици, који би могли све те науке боље схватити. То је други узрок, који ту потребу оправдава.

Сад да дођем на оно што сам поменуо мало пре, да и сам посланик, који се је изразио противу предлога, доказује потребност тога. Он каже, да немамо ни за мушку децу у многим крајевима основних школа. То је на жалост, истина. У министарству просвете наћи ћете врло много молби од општина, које траже, да се отворе нове школе. Наћи ћете, на жалост, и то, да су многе школе остале без учитеља. Ја мислим, да ће бити и данас на 20 школа које су празне; нема ко да се пошље за учитеља. Овим предлогом, који иде на то, да се што боље спреме женска деца, у неколико се иде у помоћ и тој оскудици; јер женска деца, која излазе из те школе, већ се примају за учитеље мушке и учитељке женске деце. И то је баш оно, што мислим, да ће посланика задовољити, јер управ оно, што он као потребу првога реда показује, биће испуњено, кад се ово уради. Што се до сад није могла ова потреба потпуније да подмирује, биће због тога, што се тако младе девојке не могу да шиљу да управљају школом, и где се пошљу, пошљу се на захтевање општина, и кад имају или мајку или другу коју старију рођаку са собом. Ако предлог усвојимо, ми ћемо у неколико помоћи и нашим основним школама за мушку децу. За то и говорим да се предлог усвоји. (Вичу: врло добро).

Милија Миловановић: Ја имам да исправим говор. Мене су господа предговорници погрешно разумели. Нисам ја дошао на то, да не треба изображавање женске младежи, но само на то, да имамо равноправност у школама, јер има много празних

места, где школе оскудевају са учитељима. Дакле ја сам био противан само за то, што се овде заводе и друге школе, а на другим местима трпи се оскудица.

Председник: Усваја ли се предлог? (Усваја).

Никола Крстић: Долази на ред предлог закона о посмртној плати предавача и учитеља средњих школа.

Извештај гласи:

Народној Скупштини.

Проучивши предлог закона, поднет од г. министра просвете народној скупштини, о посмртној плати предавача и учитеља у средњим школама, одбор за законодавство уверио се, да се овим предлогом попуњава празнина, која се налази у нашим законима, из призрења, који заслужују да буду уважени. Узаконьено је још у 1864 год. чиновницима право на посмртну плату, и то законско наређење, по решењу скупштине у 1872 год. раширено је законом и на учитеље и учитељке у основним школама.

Почем учитељи и предавачи у средњим школама долазе у ред јавних наставника, и почем се узаконьењем овог подвестог предлога не уводи никаква новост, држави се не намеће никакав нов терет, и закони, што постоје, овим се законским предлогом попуњавају, то је одбор за законодавство једногласно усвојио предлог г. министра просвете, и част је одбору предложити народној скупштини, да изволи решити да се узакони:

„Право на плату учитеља и предавача средњих школа престаје на месец дана од дана њихове смрти.“ „Закон овај ступа у живот од дана кад га књаз потпише.“

Београд 1. Јануара 1875. год.

Председник одбора за законодавство, и референт
Др. Н. Крстић.

Чланови:

Илија В. Протић, Ђорђе Павловић, Вићентије Поповић, Ђуро П. Ђоровић, М. Л. Глишић, Петар Селић, Илија Стојановић.

Милош Глишић: Истина сам и ја члан одбора законодавног, али сам био изгубио нешто из вида, што ћу сад да додам, а то је, да се закон овај односи и на учитељке.

Никола Крстић: За њих постоји закон од 1872 године.

Министар просвете и црк. дела: Ово се не тиче основних него средних школа, а у средњим школама нема учитељака.

Илија Стојановић: А у великој школи?

Мин. просв. и црк. дела: Учитељске више женске школе уређене су по ономе закону са учитељкама основних школа.

Председник: Усваја ли се предлог. (Бива). Усваја ли се са исправком Милоша Глишића? (Бива).

Известилац Илија Стојановић: И ја као известилац одбора за законодавство, имам да прочитам један извештај, који се такође односи на потпомагање просвете. По пословнику, прочита ћу најпре указ, којим се овлашћује министар просвете, да поднесе предлог закона о регулисању плата професорских. (И прочита га).

Сад изволите саслушати извештај одборски.

Народној Скупштини.

Одбор за законодавство претресајући предлог закона о регулисању плата професорских, нашао је да је исти уместан, на зато га у договору са г. министром просвете и црквених дела одобрава, и овај закон има овако гласити:

Члан 1.

Периоди се професорске службе рачунају овако: први период почиње почетком шесте, други почетком једанаесте, трећи почетком шеснаесте, четврти почетком двадесет прве а пети почетком двадесет шесте године професоровања.

Члан 2.

Професори велике школе добијају у свима периодима по 150. талира. Ово се простире и на професоре војене академије, реда грађанског.

Члан 3.

Професори средњих школа, добијају у првом периоду повишицу од 125. талира, у другом, трећем и четвртом од 100, а у петом од 125. талира.

Члан 4.

Кад овај закон ступи у живот, користе се њиме, што се тиче прве повишице, сви професори, који се нађу у служби.

Но професорима средњих школа, који су досадању четврту повишицу од 150 талира добили, рачунаће се у име прве повишице 100 талира.

Члан 5.

При примању у службу професора, који су где на страни служили, могу се указом књажевим признати године професорске службе на страни проведене. У великој школи, ако би се тицало знатних научника, може се по споразумљењу с академијским саветом велике школе, истим начином, и мера прве плате определити.

Члан 6.

Закон овај ступа у живот 1. Марта 1875. године, њиме се у закону од 15. Фебруара 1858. (збор XI 47 — 59) укида све оно што је овим промењено. Исто тако са свим престаје вредити решење од 6. Априла 1861. В.№ 739."

Одбор за законодавство има част поднети по овоме извештај народној скупштини на решење; а у једно од своје стране одсудно рећи да би требало овај предлог без икакве даље дебате једногласно усвојити; јер је ово случај онај што смо једном казали: просвету хоћемо и срцем и душом да помажемо.

4. Фебруара 1875. год. у Београду.

Известилац — Председник одбора.

Илија Стојановић — Др. Никола Крстић

Чланови:

Стојан Марковић, Илија В. Протић, Петар Селић, Вићентије Поповић, М. Л. Глишић.

Председник: Усваја ли се? (Вика).

Драгомир Рајевић: Ја држим, што се тиче ових периода, да треба нешто да кажем. Први, други и трећи период, треба да буду много боље награђени, а доцнији много мање. Треба наградити радника и дати му средства, да може да ради. Њему треба књига, библиотека, а после и воља за рад. Нико не ради не знам због чега, него што се награди нада, али награду треба створити већу за онога, који више ради. У млађе доба већа је воља за рад, и више се може урадити, па за то треба и боље наградити; у доцније доба ту је слабија воља за рад. С тога сам мишљења, да првом периоду буде 90, доцнијем 100 а крајњем 75.

Илија Мојић: Молим за реч. (Вичу: решено је.) Овде видећи, господо, у овом закону, да се за наше учитеље по селима не спомиње ништа, да им се повишица даје, а професори се награђују, који имају већу плату; па видећи да је то неправда, ја мислим да треба, да се и нашим учитељима по селима да нека повишица а не само овим. Овде се све потпомажу професори, који имају већу плату, за то сам ја у основу противу предлога.

Никола Крстић: Мисао је заиста добра, у колико се односи на заузимање за учитеље. Међу тим има једна незгода, што учитељи нису чиновници, па док се та незгода не отклони, док они не буду чиновници, донде се не може ништа у овоме закону о њима говорити.

Милан Брачинац: Ја бих приметио то, да странци кад се приме за професоре и кад им се године службе, проведене у страној држави, признају, улажу у фонд, у који и наши професори улажу. Тако је прошле године решено, кад су некима године службе признате.

Аксентије Ковачевић: Ја не знам што се ово узима у дебату и то од двојице тројице посланика. Само бих имао одговорити Мојићу нека зна, да је овде полазна тачка просвете српске. Треба наградити оне људе, који распостиру науку, светлост, који отварају врата знањима и извлаче из таме, незнања. Па како је скупштина већ о томе одлучила, да се предлог прими, то треба даљу дебату одбацити.

Председник: Не могу ја то пре да учиним, почем су се људи јавили да говоре, пре одлуке скупштинске.

Петар Куричковић: Ја имам то да кажам, да се веома радујем, што је примљен и усвојен овај предлог. Јер док год не наградимо наше професоре, никад не можемо да напредујемо. Тако исто радовао бих се и за учитеље да то буде, пошто су они на темељу наше образованости — о чему ћу доцније говорити, кад то на реду буде. Него имао бих да одговорим г. Брачинцу, што каже за странце. Ми признајемо да немамо

својих људи ни за мање школе, па откуд можемо да тёретимо оне, које тражимо са стране То би био један доказ: „не могу сам, а не примам са стране.“ Ја се дакле потпуно слажем са предлогом.

Алекса Поповић: У главноме нисам противан овоме предлогу, али што је посланик Илија Мојић рекао, то је тако унеколико да немамо куд. Г. Миличевић каже да има и сад основних школа, које су празне. А зашто су празне? Не ће нико да иде за 100 талира. Мене се чини, да се чини неправда учитељима основних школа, јер кад се да само 100 талира, ко ће да иде и како ће да иде. Још ће школе бити празније, кад се оволико плаћају. Поред тога, овим се законом чини неправда и професорима средњих школа, ако овако буде. Јер ја нисам рад да остане, да се неки користе, а неки не.

Илија Стојановић: По члану 4. овог закона, сви се користе. Из говора поштованих предговорника видим, да нико противан није овоме закону, јер сви желе да се просвета потпомогне, само им је жао, што и учитељи нису награђени. Ви сте, господо, јуче саслушали један предлог о потпомагању наших учитеља. Тај је предлог већ код одбора, и кад одбор буде с њим готов, изнеће вам се, па онда решите и о тој ствари.

Председник: Усваја ли се предлог онако, како је од одбора законодавног поднесен? (Једногласно: усваја се.)

Данашњи је састанак свршен а сутра се одређује у $8\frac{1}{2}$ часова пре подне,

Овај је састанак трајао до $1\frac{1}{2}$ часа по подне.

САСТАНАК XXVII.

У Београду 7. Фебруара 1875 год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали министри: правде, грађевина и војни; а доцније дошли су: председник министарства министар унутрашњих дела, просвете и финансије.

Почетак у 9 и по часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Вељко Јаковљевић, Стојадин Радовић). Има ли још ко? (Секретару) четворица су се јавили мени да ће одсуствовати записаћете их.

Изволте саслушати протокол јучерањег састанка. (Секретар Кујунџић чита протокол XXVI састанка).

Има ли ко да примети што на протокол?

Сретен Поповић: Тамо није исказано све која су и какви су предлози поднесени. Бар у кратко требало би споменути то, да се види каквих предлога имамо.

Секретар Кујунџић: Има то. Ја нисам само хтео да понављам и да читам, а сви предлози и цео извештај улази унутра у записник онако, како га је одбор донео.

Брачинац: Тамо није записано нешто, што сам ја казао јуче, кад сам приметио о професорима. Ја сам рекао, да се, кад дођу са стране, њине године службе, које су тамо провели, знају како ће се овде сматрати; и то да уђе у предлог. Ви то нисте записали.

Секретар Кујунџић: Ја сам, господо, баш промишљао, како ћу то, што господин Брачинац помиње, да забележим у протокол. Кад је господин Брачинац говорио о томе, онда је неко, — чини ми се баш г. министар просвете — приметио, да тако и бива да се тако и сада ради. И по томе неку ствар, која се предлаже да буде унесена у закон, а међу тим има је и бива тако и сада као што би се хтело по предлогу да буде, — такву ствар мислим, да не треба у протоколу ни примећивати.

М. Брачинац. Није тако и није ми министар ништа приметио (Чује се: јест други). Али баш јуче скупштина је решила за г. Ђуру Даничића, да му се уваже године службе, које је на страни провео.

Димитрије Балашки: Овде, што се повела реч о томе, да онај, који дође са стране код нас у службу, па да му се овде приме оне године, које је на страни одслужио, и да треба такав да плаћа улог, — о томе закон постоји, о томе не треба имати овде бригу кад закон изреком каже: ако ко дође после

тридесете године у службу, мора платити толико и толико за оне године, за које није био чиновник, ако се ожени после четрдесете године, мора да плати, толико и толико. Дакле и сви они, који су били на страни, па су овамо прешли у службу као чиновници сви ти морају да плаће улог за онолико, колико су били на страни. Тако знамо да су даље код нас уважене године службе неким официрима, које су они провели служећи на страни, па ти људи, морали су сваки платити по 60—70 д. за улог (Чује се: на ствар; није о томе реч).

Председник: Молим вас господине, ако имате што на протокол да кажете; а то је прешло преко скупштине јуче, што ви говорите.

Д. Балантски: На протокол, немам шта да приметим; али што г. посланик хоће да му уђе у протокол, то је регулисано законом.

Кујунџић: У протокол улазе предлози и шта је закључено, а ако хоћете да улазе и примедбе. шта се коме објашњава овде, онда ми се не ћемо држати нашег закључења да протоколи буду кратки. Ја не могу то да примим што посланик хоће, јер то нема смисла.

М. Брачинац: Ја држим, да има смисла да то уђе у протокол: да сваки странац, који дође у службу код нас, плаћа улог. (Чује се: плаћа, плаћа). Ја апелујем на скупштину, па ако она каже да уђе, нека уђе, а ако каже да не треба да уђе, нека не уђе. (Жагор.)

Председник: Молим да скупштина реши ту ствар, да ли да се стави у протокол примедба г. Брачинца. (Чује се: па да се стави). Има ли ко против овога, да се мисао Брачинца стави у протокол? (Ћуте.) Дакле исправиће се протокол.

Молим ко има још да примети што год?

М. Пантић: Ја имам то да приметим, да сам ја јуче говорио, а ништа није тамо записано. Ја сам говорио о чиновницима, које плаћа држава, да немају никаква подвоза, ни дијурне кад служе државу и кад њима држава плаћа.

Секретар Кујунџић: Ево како сам написао, као што посланик хоће (чита. „ово потпомажу: М. Пантић, М. Глишић...

итд.) Дакле споменуто је, да сте ви о томе говорили (Чује се: добро је, добро је).

Председник: Има ли још ко да примети? (Ћуте.) Прима ли се дакле протокол? (Бива).

Изволите сад саслушати један кнежев указ.

Сек. М. Кујунџић чита указ Његове Светлости којим се овлашћује министар просвете и црквених дела, да може народној скупштини поднети предлог да се одобри, што је 1330 гр. пор. издато на плату професора велике школе г. Стојана Бошковића, јер му је према његовом пређашњем положају начелника министарства по закону о чиновницима признало од 24. Јануара 1874 год. до 19 Марта 1875 год. у толико више него што је у буџету велике школе за професора одређено.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Бива.)

Изволите сад саслушати неколико посланичких предлога.

М. Глишић: Молим вас г. председниче, ја бих имао пре тога једно питање да учиним. Ја бих молио (Председник: изволите).

Скупштина је пређе донела закључење своје, да се изађе комисија у Јадар, те да прегледа, шта је било у ствари оног избора тамо. Истина, да сам ово питање могао учинити, путем интерпелације, али мислим да се може овим путем лакше учинити. (Чује се: тако је, тако.) Дакле о тој комисији, која је ишла у Јадар, знамо по новинама и управо онако што чујемо на сокаку од људи нешто, — али држим, да скупштина треба да зна и да жели да зна, шта је било и какав је резултат те комисије. (Чује се: тако је). Ја мислим да сви желимо то и да хоћемо, да нам се овде каже, шта је у ствари. (Чује се: хоћемо, хоћемо.) То је једно. Друго, молимо председништво, да сазва и да нас извести шта је урађено до сад по ономе што је ономад решила скупштина, да се учини извиђај у Јагодини и да нам се каже о комисији, коју је ономад рекао г. председник министарства да ће одредити у Јагодини, за то ми треба да знамо: да ли је та комисија одређена, да ли у тој комисији има људи, који су старији од чина начелника и који су, — пошто чујем, да је тај чиновник у Јаго-

дини неки сродник министру унутрашњих дела. А треба да знамо да ли је тај човек још у служби и на дужности оној. (Чује се: врло добро.) Сад ако хоће председништво, да се о томе извести, и да нам јави, добро; а ако не ће, нек нам каже, и онда ћу се обратити путем интерпелације са овим питањем.

Председник: До данас председништву није ништа познато више, осим оно, што зна колико и ви из новина. Министар унутрашњих дела, кад буде добио та акта о радњи комисије у Лозници, он ће ваљда поднети скупштини извештај, и председништво кад буде добило то, оно ће предати надлежноме одбору.

М. Глишић: Молим вас, пошто је комисија свршила свој задатак, ја мислим да треба известити о томе скупштину. (Чује се: тако је).

Председник: Ако жели скупштина, ми можемо о овоме учинити кратким путем питање г. министру надлежноме. (Чује се: тако, тако, врло добро). Хоће те ли то? (Вичу: хоћемо.) Добро.

Секретар Кујунџић чита предлог Миленка Петровића и још 7 посланика о уређењу имања манастира Каленића у срезу левачком окр. јагодинског.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Чује се: ваља законодавном да се упути).

А. Поповић: Ја мислим финансијском, јер се ту говори о шумама и о народном добру.

И. Стојановић: Ја мислим, да овај предлог ваља да иде у законодавни одбор, јер се по њему не издају никакве паре, да би требало ићи у финансијски, већ се нешто узаконьава. (Чује се: законодавном одбору).

Председник: Дакле, упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секретар Кујунџић чита предлог Милоша Глишића и Акс. Ковачевића, да се у члану 9. закона о регрутовању стајаће војске тачка *а.* укине. (Упућује се законодавном одбору).

А. Поповић: Ја мислим да би требао овај предлог, да се у скупштини потпомогне од 12 посланика, пошто није подписан. (Жагор).

Потпредседник: По закону сваки посланик на макар и један, може учинити предлог, а после на претресу кад предлаже измену, тражи се по закону, да га подпомогну 12 посланика. (Чује се: тако је, тако је).

Председник: Има ли од господе посланика ког, који хоће сам да чита свој предлог. Ако има кога, нека изволи да чита.

И. Стојановић чита свој и Милосава Вељковића предлог о измени и допуни закона о устројству општина и општинских власти.

Председник: Овај се предлог упућује законодавном одбору. (Чује се: да се огласи као хитан).

А. Поповић: И ја предлажем, да се овај предлог огласи као хитан. (Чује се: ми то сви хоћемо).

Председник: Прима ли и скупштина овај предлог као хитан? (Бива). Дакле оглашује се као хитан.

Секретар Кујунџић чита предлог Вељка Јаковљевића, да се закон о јавним правозаступницима измени. (Чује се: да се одбаци).

Ранко Тајсић: Молим за реч. (Вичу: да се одбаци).

Председник: Предлози, који се напред јављају, они се упућују одборима, дакле о њима не може бити говора. Па после кад дођу из одбора на претрес у скупштину, онда може бити говора о њима.

Има ли још ко од господе посланика предлог свој да чита? (Куте).

Изволите саслушати неколико интерпелација упућених на господу министре: грађевине и унутрашњих дела.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију Милана Григоријевића, којом пита министра грађевина, за што до сада није направљена среска кућа у Неготину, кад је за ту циљ народ среза крајинског још пре 6 година приврезом платио; и где се ти новци на руковању налазе.

Председник: Жели ли г. министар сад да одговори на ову интерпелацију?

Министар грађевине: Нека иде одбору. (Тако и бива).

Секретар Кујунџић чита интерпелацију посланика Мијаила Симоновића, којом пита министра грађевине, за што није ништа рађено на пресецању пута од вароши Ужица до на Забучје,

кад је народ среза златиборског, још пре две године, платно на сваку пореску главу по 20 гр. чар., и мислили се на том путу што пре радити, а, ако се не мисли, тражи од министра, да се ти новци натраг народу поврате. (Упућује се финансијском одбору, пошто министар није вољан да на њу одговори.)

Даље чита интерпелацију посланика Мијаила Јеремића, којом пита министра унутрашњих дела, за што није поступано по допуни члана 111. закона поштанског, односно снабдевања путника на поштанским коњима са прибором.

Председник: Пошто није надлежни министар овде рад одговора, то се упућује ова интерпелација законодавном одбору. (Бива).

Сад прелазимо на дневни ред. Долази извештај одбора законодавног — о дијурнама официрским и подофицирским.

Известилац Марковић: Луче је било говора о овоме предлогу у томе, да ли да се прими у начелу или да се одбаци. Мени је дужност као известиоцу, да напоменем, да не би требало да се у основу одбаци, јер има овде наређење с којим се попуњава празнина у досадањем закону. Међу тим као што је сам г. министар војни објаснио, ако се укаже каква потреба да се путује водом, онда су војеним властима везане руке, ако се овај закон у нечему не одобри. С тога ја мислим да би добро било, да се тачка по тачка претресе, на што нађемо да је за одбијање или измењивање, ми ћемо одбацити или изменити. Сем тога, најпосле требало би дати дијурну капларима поднаредницима и наредницима кад путују по окрузима, и врше државне послове, јер њима се до сад ништа није плаћало. С тога предлажем да пређемо на претрес појединих тачака овог предлога.

Аксентије Ковачевић: По члану 35. устава земаљског сваки је Србин војник и дужан је да служи у војсци стајаћој или народној. Дакле сваки Србин подноси неке извесне жртве, што се тиче војене службе. Официри, т. ј. војени чиновници, у опште награђени су врло добро и за умну и физичну своју снагу. Њима се даје огрев, даје им се да лакше набављају и хране за своје коње; кад су болесни, учињено им је да се бесплатно

могу лечити: чине им се услуге од млађих војника, и још много шта. Кад се све то узме у рачун, онда официри имају далеко већу награду од грађанских чиновника; па за то требају и официри бар у нечему да жртвују држави. Не треба да са овом дијурном оптеретимо тако државу, да она један ред људи потпуно задовољни, а они баш никакву жртву њој да не дају. Узмимо господо, да сви војници, који су у народној војсци, служе бесплатно, иду о своме трошку у логор, а у логору се сами о своме трошку издржавају. Па шта с тим учине? Учине жртву држави, учине помоћ народу. Сав народ да чини жртву, а официри да не чине баш ни у чему, него да им се плаћа и умна и физичка снага. То је заиста жалост. За то сам ја да се овај предлог из основа одбаци. (Чује се: врло добро).

Др. Рајевић: Ја држим, да је говор поштованог предговорника уместан што се тиче официрског рада, вежбања итд., али што се тиче научног рада, што се тиче испитивања земљишта, снимања тог земљишта и т. под. то је засебна наука, наука тешка, ту се употребљавају вешти и ретки људи. Без познавања земљишта, војска се води као гуска у маглу. Да се не би војска водила као гуска у маглу, треба да се плати. Свуда се плаћа оваково знање. Често се такови људи излажу великим опасностима. Дакле људе, који су живот свој провели само у штудирању таких наука, за бамбадава терати да раде. То значи бити туђ слуга без хајлука. То није право. (Чује се: није тако). Ја држим, да треба да буде засебна награда овим људима, који полажу свој живот на коцку, јер се излажу великим патњама. Ми, ако одлучимо друкчије, и ако се одбаци овај закон, што се тиче овог наређења, ми ћемо учинити велики грех нашем народу. Ми не ћемо знати, који су нам путови згодни и добри, а који нису. А то нам је од велике потребе. Казао сам.

Тривунац: Ја сам хтео да говорим што је г. Рајевић говорио. Пошто закон о томе постоји, ја мислим да пређемо члан по члан, па ако има нешто, што не ваља и што нам се не свиди да одобримо, ми ћемо одбацити. У томе закону има и таког наређења, где ће официри морати да иду да мере зем-

љиште, па ће њи по планина да знају где има воде и путова. Ја мислим, да није он дужан да иде по планини да ломи своју снагу бам-бадава. (Жагор). Закон постоји и сада да им се плаћа дијурна. Ја мислим, као што је г. известилац казао, да пређемо на претрес тачку по тачку, па ако има што да се одбаци, ми ћемо одбацити, а не овако, само казати одбацујемо. Можда ће тамо бити што год, да ће изаћи далеко јевтиније, него што је и до сад било.

Илија Мојић: Господо, ја мислим, да се ти сви официри не сматрају друкчије, него као чиновници и учитељи других струка. Ја видим, да су официри код нас најбоље награђени и да им не треба више давати. Дакле шта хоће они с тим? Хоће ваљда да их помогнемо да боље лагирају по кафанама билијар. Ја мислим, ако хоћемо дупло да их наградимо, онда треба и друге све редом чиновнике и учитеље да наградимо. Ја сам за то, да се из основа тај предлог одбаци.

Милосав Марковић: Што је казао г. Рајевић, да иду стручни људи, да прегледају и расматрају земљишта, то је истина тако; али ја знам да ти људи, који иду по народу да мере земљу, то су обично људи награђени добрим платама. Кад такав човек отиде тамо да расматра место какво, он има другог који га заступа овамо на његовом месту и у његовом раду. На за то сам ја мишљења тога, да он треба да ради посао на који се одреди кад на његовом послу ради други, и сматрам да би излишно било да се дају две плате једном човеку за његов рад. (Чује се: тако је, врло добро).

М. Брачинац: Господо и браћо, у предлогу се, видимо овде, каже да се повиси плата официрима са дијурном. Официри су имали и пре дијурне. Овде се види да им се хоће да повиси дијурна. Ја сам противан томе. Но ови наредници, подкаплари, они до сад нису имали никакве дијурне. (Чује се: имали су, имали). Нису имали; видићете да нису. (Жагор). Ја сам за официре да се одбаци, а за оне млађе ако хоћете да сад усвојимо, јер сматрам да и они треба да добију дијурну. (Жагор).

Михаило Лазаревић: Ја у колико сам могао разумети г. известиоца, држим да је тако могао разумети и сав одбор овај

предлог г. министра војног, кад га је имао пред собом, па на сваки начин одбор је расмотрио и закон, који је пре постојао и сравнио са овим предлогом; па је за то г. известилац изјавио да је одбор био мишљења да се допуне закона овог усвоје због тога, што, на сваки начин, иде у корист народу. Сигурно, с тим изменама, хтео је законодавац да учини неке олакшице. За то ја се не слажем са онако изреченим мишљењем једног господина посланика, који каже да се овај предлог у основу одбаци; него сам за то, да се стари закон чита од тачке до тачке, и да се за тим чита предлог, да видимо шта се допуњава, и да видимо, да ли се предлогом иде на то да се да каква олакшица томе сталежу официрском или народу. Сравнићемо шта је било пре а шта је сад па ћемо то увидети, премда ја и сад не сумњам да ће предлог бити у интересу народа. Не ћу да се упуштам у ситнице, али, кад би н. п. војска имала да отиде до Неготина или до Кладова, држим да је врло увиђавно да је боље, да се послужи воденим путем, а не да морамо војску сувим да шаљемо. Просто казати овде мишљења сам да се то одбаци, ја мислим да је то притисак овде, на осећања наша. (Жагор). Ја господо могу да искажем само своје мишљење. С тога и изјављујем да се предлог у начелу прими. (Жагор. Ковачевић: Молим председниче за реч. — Предс. не можете сад добити реч).

Алекса Стојановић: Господо, ја нисам за то, што говори г. посланик Мих. Лазаревић да се чита тачка по тачка. Официри су добро награђени. Где треба да иде нек иде, јер за то је награђен да иде тамо, где га дужност позива, (Чује се: тако је, врло добро). Ја сам за то, да се овај предлог просто одбаци, јер они су награђени врло добро, па нек раде. (Чује се: врло добро; сви смо за то).

Акс. Ковачевић: Господине председниче, ја морам да одговорим. — Ја сам казао: пошто су чиновници стајаће војске у опште добро награђени, то да се овај предлог сасвим у основу одбаци; а што каже г. Михаило Лазаревић, да ме није разумео, он или ме није хтео разумети, или није могао, а ја

се томе радујем; и опет остајем при томе, да се предлог овај из основа одбаци. (Чује се: врло добро).

Мата Поповић: Ја не знам господо, ми овде предлажемо и кажемо: да се повиси плата професорима велике школе, да се повиси учитељима основних школа, да се повиси практикантима — на сад, на сад да се повиси и дијурна официрима! Па докле ћемо тако. Треба господо најпре да видимо *одале* ће се дати те повишице. То најпре да знамо, па тек онда коме ће да се да, и колико ће да се да.

Светомир Николајевић: И ја сам за то да се овај предлог из основа одбаци, али не за то, што бих ја био против њега, боже сачувај, него за то што би га ми овде налагањем тачке по тачку сасвим осакатили, изгубили би официри и оно, што су имали овим досадашњим законом.

У осталом имам да кажем и то, да није право што рече г. Ковачевић да официри као и сваки сталеж треба да подноси неке жртве, те да нема никакве дијурне да тражи. То најмање права имамо да кажемо ми, који имамо по две рубље дневно, што овде седимо. Скупштина не треба да тражи од појединих људи или чиновника да чине какве жртве, него да раде и чине само оно, што им је дужност!

Акс. Ковачевић: Ја бих имао да одговорим г. предговорнику.

Председник: Не можете господине све ви говорити. Чекајте, други је на реду.

Павле Поповић: Што се тиче официра о њима нећу да говорим, они су награђени добро — или како му драго; — али наредници, поднаредници и каплари треба да се награде у случајима кад путују, јер није право кад они, који имају као што знамо малу плату, иду н. п. чак из Крушевца у Јошаницу 16 сати по планинама и гудурама, па да немају ништа на пут и храну. Дакле не треба овај предлог одбацити из основа већ нека се чита тачка по тачка па да видимо шта ћемо да усвојимо а шта не.

Милија Миловановић: Зна се да су наредници поднаредници и официри имали неке дијурне. Због тога што се сад

тражи ова повишица у тим дијурнама, држим да је излишно. Они су сви лепо награђени према својој служби и раду, а једног човека награђивати троструко, а неке скоро никако, то не треба да буде. За то сам мишљења да се овај предлог одмах одбаци. (Чује се: тако је).

Председник: Дакле ја мислим да је било о овоме довољно говора (Чује се: довољно, да решимо ствар). Молим вас. Говорило је доста посланика. Једни су да се одбаци предлог, а други да се чита члан по члан па нешто да се прими, нешто да се измени или одбаци. Дакле молим вас, да би скратили решење, ја мислим да се гласа устајањем и седењем. (Чује се: тако је и по закону). Господо, молим за тишину, да поставим питање како ћете сви разумети за шта има да се гласа. Ко је за то, да се чита тачка по тачка овог предлога, и што би у претресу за практично нашли, да се прими и стави у закон — тај нека седи, а ко је за то да се предлог овај из основе одбаци, тај нека устане. (Устају. Чује се: већина седи већина је устала. Жагор).

За бога, допустите да се преброје који су устали. По закону кад се не зна где је већина, има се бројати. По закону има сваки, који је устао, стајати док се не преброје сви.

(Секретар А. Богосављевић зашао по клупама и броји).

Молим вас, чујте г. секретар је избројао да 62 посланика стоје. Дакле у томе разумем да је већина против предлога у основу, јер зна се да нема овде 124 посланика. Но да би се о томе сви уверили, молим да г. секретар пребројн и оне који седе.

(Секретар Ал. Богосављевић броји).

Молим вас овде г. Трифунац изјављује мени самом да је приметно да неки посланици нису разумели питање. (Чује се: разумели смо сви врло добро).

Господо, секретар је пребројао и оне посланике, који су за, и оне, који су против предлога у начелу, и по томе бројању гласало је свега 106 посланика, од којих су 62 за то да се предлог из основа одбаци. Већина је дакле решила да се предлог овај из основа одбаци.

Др. Рајевић: Ја мислим да је требало поименце гласати јер ово је врло важна ствар. (Чује се: свршено је).

Председник: Свршена је ствар г. Рајевићу. Већина је за то: да се предлог одбаци из основа.

Молим вас да идемо сад даље. Саслушајте извештај о интерпелацијама, које су предате одбору законодавном да каже имају ли места или не.

Известилац одбора законодавног, секретар Милан Кујунџић: Према члану 90. пословника ми ћемо молити скупштину да допусти, да се послужимо краћим путем при саопштењу одборског извештаја, па да вам, ако примате, место писменим извештајем усмено кажем шта је одбор, прегледајући ове неколике интерпелације нашао. (Чује се: добро, добро).

Тако, овде имамо прво интерпелацију на министра грађевина Илије Стојановића, Милосава Вељковића, Милоја Милојковића и Жике Миленовића који питају: за што је обележен друм од села Соколовице до села Лукова 8 сати простора, кад тај пут нигде не удара на села, и положај му је врло рђав?

Одбор налази да према чл. 6. закона о сувоземним јавним друмовима, а и с погледом на чл. 70. пословника скупштинског, има места да се оваково питање влади учини.

Председник: Прима ли скупштина ово? (Бива). Ја молим г. министра грађевина да нам каже кад ће одговорити на ову интерпелацију.

Министар грађевине: У течају од недељу дана одговорићу. Нека ми се преда.

Изв. и секретар М. Кујунџић: Даље на интерпелацију посланика Јована Недића, управљену на г. министра унутрашњих дела: како га је полицајска власт у Лозници смела — противно уставу — као посланика узимати на одговор, — одбор је нашао, да је умесно учинити влади ово питање, пошто се види да је се оно, што је питање изазвало догодило не само за време одложене а нераспуштене скупштине, него још на четири дана пре него што је одложена скупштина сазвата.

Председник: Нема ли никог да је противан овом мњењу одбора? (Чује се: нема).

Пошто овде није сада г. председник министарства на кога је ово питање, то ће он казати сутра скупштини кад дошао буде, када ће одговорити на то. А гг. министри који су овде, имаће доброту да му ово саопште.

И одбор финансијски прегледао је, господо, неке интерпелације које смо му дали на оцену. Изволте г. известиоче да саопштите мњење одбора. (М. Гарашанин долази секретарском столу).

Известилац М. Гарашанин: Од старих интерпелација затекла се још у одбору финансијском интерпелација г. Сретена Поповића на министра финансије о окружним финансијским управама, да ли ће се завести и кад? Ову је интерпелацију одбор прегледао и нашао да има места да се учини и доставља је сад скупштини на даљи поступак.

Потпредседник: Иска ли скупштина? (Бива.)

Пошто није овде г. министар финансије, онда ће он сутра казати шта треба. Министар по пословнику треба сад или сутра да каже кад ће одговорити на интерпелацију, али кад није ту, наравно то не може бити сад, него његови другови — министри, који су данас овде — казаће му, и он ће нам казати на следећем састанку кад ће одговорити. (Чује се: добро:)

Изволте г. известиоче шта имате даље?

Известилац М. Гарашанин: Имамо сад два три извештаја о предлозима, које смо у одбору свршили.

Да прочитам прво указ, којим је овлашћен министар војени да поднесе нар. скупштини извештај о набавци дрва у прошлој рач. години за војену потребу. (Чита.)

То је указ. Ово је сад извештај (чита)

Народној Скупштини.

Изменом § 15. закона о устројству војеног министарства од 12. Децембра прошле године, овлашћен је министар, да може без лицитације, по одобрењу министарског савета, чинити набаве у вредностима већим од 5000. гроша чаршијских, али да да је дужан о том известити прву на реду народну скупштину.

Ја сам у овој години имао само једну таку набаву, па о њој, дакле, част ми је поднети народној скупштини следеће извешће, с објашњењем побуда, које су ме при том руководиле.

На име, ове ми је године, требало да набавим 3000. хвати дрва.

За ово сам Јуна месеца држао лицитацију и цена дрва износила је 117 гроша $26\frac{1}{2}$ паре чарш. од хвата.

Због велике цене нисам одобрио ову лицитацију, него сам Јула месеца држао другу на којој је изишла цена 120 гроша 20 пара чарш. на хват. —

И ову лицитацију нисам одобрио. —

За то сам држао трећу, на којој су општине голубачка и брњичка, у округу пожаревачком, примиле се да набаве 5000 хвати по 62 гроша и 8 пара чаршиских с тим, да ми 3000 хвати предаду крајем месеца Новембра.

Ова ће ме дрва коштати до 112 гроша чаршиских хват, јер ће имати трошка око транспорта и стоваривања од прилике до 50 гроша од хвата.

Но ова количина дрва не ће бити довољна, и ако рано зима наступи, сумњам да би је могао сву на време превући. —

За то сам тражио да набавим дрва приватном погодбом, ако би била повољна цена.

И нашао сам код једног сељака из Рађева у Мачви, до 200 хвати јасенових и 400 хвати растових дрва, и то прва по 60 гроша а друга до 52 гроша чарш. хват с подвозом и стоваривањем 20 гроша и 30 пара од хвата, коштаће ме ова дрва по 80 и 72 гроша чар. хват.

Другу количину дрва у $323\frac{1}{2}$ хвата нашао сам код једног овдашњег трговца, по 80 гр. чар. хват.

Трећу количину од 800 хвати нашао сам такође овде у месту, код двојице овдашњих трговца по 72. гроша чарш. хват. —

Као што се дакле види, ове све три количине дрва, знатно су јевтиније од цена, које сам на лицитацијама добио, те на овај начин набаве без лицитације корисније су за касу, па с тога сам се обратио министарском савету, на основу §. 15. измене устројства војеног министарства од 12. децембра прошле за надлежно одобрење, ради извршења, које ми је и дано решењем од 28. Септембра ове године Бр. 4854; о чему част ми је по дужности известити и народну скупштину.

У Београду 1875 год.

Министар војни, пуковник

Коста Протић.

Ово је мњење одборско (Чита.)

„Одбор финансијски, прочитавши извештај г. министра војеног о набавци $1723\frac{1}{2}$ хвата дрва за војску, набављених изван лицитације приватном погодбом, нашао је, да је министар војени ту количину дрва набавио јевтиније, него што је то на отвореним лицитацијама учинити могао. Почем је овде у самој ствари уштеда учињена а никакав се нов издатак не тражи, то одбор предлаже да скупштина ово к знању узме.

(Скупштина изјављује: прима се к знању.)

Известилац Гарашанин чита даље указ Његове Светлости, којим је овлашћен министар војени да поднесе нар. скупштини на решење предлог о снабдењу официра коњма и позајмице за ове.

За тим чита предлог, који гласи;

Народној Скупштини.

Због доста оскудног материјалног стања наших официра, одобрено је законским решењем од 22. Јула 1865. год. № 452, да се официрима позајмљују из касе војног министарства нужне суме новаца да набављају потребне им коње, које се позајмице наплаћују после одбијањем четвртине њихове плате.

Ова је мера још могућа код виших официра, али је код нижих по све тешка, јер кад им се одбије од редовне месечне плате за одело, а у извесним месецима за порез и прирез, онда им не претиче ни толико, колико им је потребно да пристојно исхране себе и своју породицу, и при најсклопитијем и најскромнијем живљењу. —

Па како је за позајмљену суму држава довољно осигурана самим коњем, којим се дуг може свагда да измири, јер га официр не сме да отуђи докле дуг не одужи, — праведно би било да се с обзиром на њихово стање учини олакшица у отплати овога дуга. И за то имам част предложити народној скупштини да изволи решити.

„Да се официрима за оступљене и купљене коње дужне суме поврате каси одбијењем од месечне плате: код виших официра четвртином, а код нижих једном осмином.

У Београду 15. Јануара 1875. г.

Министар војни, пуковник

К. Протић.

Мњење финансијског одбора по овом предлогу ово је:

Пошто се овим предлогом државна каса ни у колико не терети, пошто се држава у самој ствари за позајмљени новац налази обезбеђена самим коњем, који се отуђити не сме; и пошто се најпосле и самим официрима са слабијом платом овим олакшица у отплати чини, то је одбор мњења: да се овај предлог господина министра војеног потпуно усвоји.

Известилац Председник ф. одбора

Милутин Гарашанин Јово Крсмановић.

Чланови.

Коста Антула, Сима Несторовић, М. Лазаревић, Алекса Спасић, Коста Јовановић.

Председник: Усваја ли скупштина мњење одборско да се предлог г. министра без измене прими? (Вива.)

Известилац М. Гарашанин: Опет ћу прочитати указ, којим је овлашћен министар војени да поднесе народној скупштини предлог о накнадном кредиту за више утрошених 500. гр. пор. на питомце војене академије у прошлој години. (Чита.)

Сад да прочитам сам предлог. Он гласи:

Народној Скупштини.

У нашој војној академији било је до свршетка прошле школске године 39 питомаца, а по буџету имало их је 44, и наравно према овом последњем броју било је удешено у буџету и њихово издржавање за ту годину.

По под 20. Септембром авансовало је њих 20 за официре, пошто су свршили петогодишњи курс, и на место ових под 21 истог месеца, примљени су других 29. за питомце, дакле *четворица више*, но што је у буџету за прошлу рачунску годину предвиђено.

Ова четири младића, примљена су у војну академију, преко буџетског комплекта, што су и они били врло добри кандидати, па их је било штетно одбити, а према следећој години и различно, јер се не може унапредак предвидити какви ће се до године кандидовати, друго појављује се прека потреба да се према престојећој организацији те школе приме колико је могуће већи број питомаца, како би се што пре постигли резултати, који се очекују од оних лица, која ту школу сврше.

Са тих разлога част ми је предложити народној скупштини да изволи решити:

Овлашћује се војени министар, да може 500 гроша пореских, из уштеда од кредита буџетом одобрених му на издржавање војске потрошити на храну и плату, за последњих 40 дана рачунске 1874. године за четири питомца примљених преко буџетског комплекта.“

У Београду 15. Јануара 1875.

Министар војни пуковник

К. С. Протић.

По овом предлогу ово је извештај одбора.

Предлог г. министра војеног о накнадном кредиту за издржавање питомаца војене академије решен је у одбору на следећи начин.

Почем је г. министар војени изјавио, да у војеној школи према буџету, број питомаца није већи у обе године, него што је био прошлих година, и да примивши 4 питомца више у последњој школској години, нема у школи за сад ни толико питомаца, колико је досад буџетом одређивано; то је одбор мњења, да се утрошених 500 гр. пореских више одобре с тим, да се при идућем примању питомаца у војену школу у толико мање прими у колико је последњи пут више примљено, те да се и број питомаца, буџетом одређени, не би увећао. На ово је г. министар војени пристао.

7. Фебруара 1875. год.

Коста Антула, Коста Јовановић, Сима Несторовић, А. Н. Спасић, М. Лазаревић, Милутин Гарашанин.

(Чује се: добро)

Председник: Усваја ли скупштина ово? (Вива.)

Известилац М. Гарашанин: Још ми је дужност да јавим скупштини да је предлог о повишици дрва, која се издају официрима, господин министар тргао из финансијског одбора натраг, пошто одбор није могао донети мишљење да га усвојити треба.

(Скупштина прима к знању.)

Председник: Сад, господо, имаћемо четврт часа одмора.

После одмора.

Председник: Изволте саслушати г. министра грађевина, што ће вам казати.

Министар грађевина: Имам само то да кажем, да ћу на интерпелацију г. Петра Матровића, Матије Прокића, Стојадина Радовића, Мијајла Јеремића, Петра Стевановића и Тодосија Миловановића односно грађења путова, одговорити кроз недељу дана.

Председник: Добро, прима се к знању.

Министар председник: Овде у овој интерпелацији г. Адама Богосављевића, управљено је питање, за што г. Јован Илић и Коста Цукић, кад су постављени за саветнике, нису имали непокретног имања, што по закону морају имати. Ја, у колико је мени познато, кажем, да је г. Цукић имао имања и онда, кад је постављен за саветника, сад је ли му то од оца остало, или је то сам стекао, то не знам, тек главно, да га је имао. Што се тиче г. Илића, ја то први пут чујем, да он није имао непокретног имања. Те с тога немам шта више по томе предмету ни казати.

Адам Богосављевић: Јест, он сад има, али је ли имао пре кад је за саветника постављен за шта сам ја управо и начинио ову интерпелацију.

Председник: Имам да вам саопштим одговор г. министра председника, министра унутрашњих дела на управљена питања на председништво, која су јутрос учињена.

Прво о Јадру ово је одговор:

Пређашњи министар одредио је био једну комисију, која је радила на томе и извидела дело. Сад су пак сва акта те комисије по тој ствари дошла код њега, да их он прегледа.

У осталом обећава, да ће све ићи својим током, а у случају, ако рад те комисије не буде као што треба, да ће по могућству одредити и другу комисију, која ће и по други пут ово дело извидети.

Друго о Јагодини:

Закључење скупштинско, односно јагодинског посланика тек је добио јуче и обећава, да ће према томе скупштинском наређењу и поступити.

М. Глишић: Што се тиче јадранске комисије, види се да ће ићи све својим редом, али ја држим, да треба и скупштина да се извести о том раду, то је њојзи потребно, и то још за време док је овако на окупу, јер је скупштина радила на томе, и донела своје закључење. Јер како би то било, кад који од нас оде кући, па га ко упита, шта би са том ствари јадранског посланика, а он као посланик да не зна шта да каже. Дакле, кад је већ ствар свршена, онда мислим да треба г. министар да се изјасни, да нас управо извести, шта је у ствари, ако не данас, а оно за време наших састанака, за време, док је скупштина на окупу.

Министар председник: Молим господо, ако се овде хоће, да се само заплет продужава, то је друга ствар, иначе сва господа посланици знају, да је влада ова тек пре 10 – 12 дана образована. Ствар тог питања у Јадру, спала у дужност министра унутрашњих дела. Сад питам поштовану господу посланике, да ли је могуће једној влади, која је као што рекох пре 10—12 дана образована, а особито министар унутрашњих дела, који је претоварен послом, и који је зањат толиким скупштинским радом, да за тако кратко време, тако брзо одговор да о ствари, која се у интерпелацији спомиње.

Даље чује се, да је начелник јагодински мој неки сродник, али ја кажем, да не ћу њега у комисију послати, и кога будем послао у комисију, знаће не само скупштина, него и цела Србија.

Ја апелујем на благоразумије и разборитост господе посланика и кажем, да ствар ова још није довољно испрљена, а кад буде, поступиће се по прописима законским и о томе

скупштина у своје време известити. То је што сам имао да кажем. (Чује се: врло добро).

Милош Глишић: Ја се задовољавам са овим што каже г. председник министарства да ће известити скупштину, али што се тиче ове ствари, што рече, „да, ако се хоће овим какав заплет да продужава," ја то одбијам од себе, јер овде скупштину не руководи ништа него да се извести о раду комисије. Она хоће да зна на чему је свршен тај рад комисије, какав је резултат тога рада. Ту нема никаквих заплета, нити ми мислимо, нити хоћемо заплет да правимо, него да се ствар изнесе на чистину, те да се види шта је у ствари. После тога, види се јасно, да је министар оптерећен послом, али то му је дужност, то мора да буде, но ипак нека се ради и тај посао а нека и скупштина не остане неправедна за време док је на окупу.

Министар председник: Реч заплет употребљена је према стању ствари т. ј. дао сам овде на знање, да је влада од неколико дана, и да је преоптерећен пословима министар унутр. дела, од кога очекујете одговор, а апелујући на благоразумије свију вас, ја држим, да ће редак између вас бити такав, који ће казати, могло је то бити, поред све немогућности, па министар није хтео да нас извести. Даље, врло је могућно, да се ја не ћу задовољити радом те комисије, можда ћу ја одредити и другу комисију, то се не зна. Па с тога кажем, било ово, било оно, ја ћу вас известити, кад будем готов. (Чује се: врло добро).

Председник: Сад прелазимо на дневни ред. Г. известилац одбора за молбе и жалбе нека дође.

Известилац Ковачевић (долази на своје место). Пре свега дужност ми је да напоменем, да је ова жалба противу избора посланика среза звиждског била пред одбором. Он је ствар разгледао и има част поднети скупштини свој извештај. (Чита).

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе, разгледао је жалбу Милосава Радојковића и Стојана Обрадовића из Горње Крушевице, који се као бирачи жале противу избора посланика среза звиждског

у окр. пожаревачком, Милоша Степановића изабраног за ову трогодишњу периоду скупштинску, наводећи да је онамошњи капетан актом својим од 11 Децембра пр. год. № 459 који овде под „/" у оверној копији подносе, одпустио наредбу општинским судовима, да они из својих општина изберу повереника који ће имати 30 година старости, који потпуни данак држави по 6 талира годишње плаћају, који нису били под судом и осуђивани, који нису под кривичним изслеђењем и полицијским надзором и који на себи никакве пријатне немају, наводећи и то: да су у општини Горње Крушевице од 250 чланова бирача само 65 задржали се на збору и 10 повереника избрали, а остали разишли се разгњевљени актом капетановим, у ком се чита бирачима против закона лекција и набраја ко може бити повереник, а ко не може. Даље веле: да је капетан дозивао повереника у своју кућу те препоручивао за кандидата изабраног посланика, да на збору општине крушевичке није била ни трећина гласача, који су гласали за повереника а то веле, није смело бити према члану 18 закона о устројству општинских судова, да се изискује бар трећина гласача, да посао на збору сврше, и најзад веле, што је капетан заједно при гласању заседавао на незаконит начин.

Одбор расматрајући жалбу жалиоца и прилог, као и оверовљеног избора овог посланика, нашао је ове незаконитости:

1., Што је капетан у акту његовом наложно општини крушевичкој, да она сумарно изабере 10 повереника за своју општину, кад се из бирачког списка види да ова општина нема више него 218 чланова гласача, од којих је требало 9 повереника изабрати, да на изборној среској скупштини гласају, а ова је општина по налогу капетана 10 изабрала, противно пропису чл. 52 изборног закона.

2., Што је срески старешина у отпуштеној његовој наредби закратио слободан избор повереника тиме, што је огласио да само они могу бити изабрани за повереника, који имају пуних 30 година старости, и који потпуно 6 талира држави годишњег данка плаћају, што је то са свим противно учинио члану 17-ом изборног закона.

3., Да и оно строго ограничење у његовом акту што набраја какви треба да буду карактери повереника, не одговара чл. 18 изборног закона и производи сумњу у поступање његова рада посматрајући га, као незаконита.

4., Да је одбор у следству поднете жалбе прегледајући акта одбора изборне скупштине, која су већ прегледана и избор посланика оверовљен, сад примећено и то: да у записнику повереничке скупштине није означено: колико свега повереника на срез припада, а даље се види из бирачких списака да прва општина има 300 чланова гласача од којих су 16 изабрани за повереннике и гласали, а требало је само 12 повереника изабрати, да седма општина има 160 чланова, од којих су 8 за повереннике изабрани а то је 1 више, да 11-та општина има 500 чланова од којих је 22 повереника изабрато а то је 2 више, и да 12-та општина има 218 чланова, од којих 10 за повереннике изабрано и гласало, а требало 9 изабрати, која је радња противна чл. 52. изборног закона. Но ова последња неправилна радња среског старешине и кметова могла би се измирити са законом, да нису овако повређени чланци: 17 и 18-ти изборног закона. И за то је одбор, пошто је видио оваке неуредности, нашао се побуђеним гледајући у чл. 103 пословника саслушати и владиног повереника, рад чега је од стране владе дао реч г. министар унутрашњих дела, да ће он по овом делу наредити строгу истрагу, ако му скупштина овај предмет преда на даљи поступак, разлажући да оверовљени избор посланика мора се сматрати за законит, докле се год не види какви ће резултат истраге бити, и одбор, саслушавши разлоге министрове мишљења је:

Да се по овом делу нареди строга истрага, те да би се видити и оценити могло, још и у колико је полицијска власт утицала на избор и шта је руководило среског старешину да издаје против закону наредбу општинским судовима. И тако да ли је избор посланика за срез звиждски незаконит. А посланик да остане у скупштини као посланик до коначног извиђаја.

У Београду 7. Фебруара 1875. год.

Известилац, Председник одбора за молбе и жалбе.
Аксентије Ковачевић. Марко Лазаревић.

Чланови:

Цветко П. Јездић, Алекса Здравковић, Михајло Смиљанић.

Милош Глишић: Нека се прочита жалба да видимо какав је капетан.

Известилац Аксентије: Јесте ли вољни да се прочита? (Чује се: нека се прочита).

Народној Скупштини.

Немило нам је што морамо и са овога краја да изнесемо једну голему погрешку државне власти, која дубоко засеца у живот народни, — на име, како је овде пшло са изборам новога посланика за народну скупштину, и по томе ево одмах на ствар.

Кад је изашао указ Његове Светлости о новоме избору, наш срески старешина наредио је приложеним под ./. актом од 1. Дец. пр. год. Бр. 4593. те су изабрани нови повереници из лица, која су имала пуних 30 година старости, која плаћају подпун данак грађански од 6 талира годишње, која нису била под судом и осуђивани, која нису под кривичним ислеђењем и полицијским надзором и која на себи никаквих пређотина немају!!

Овај акт кад је прочитан бирачима пре но што су повереници изабрани, разгњевио их је махом све тако, да су се већина разишли са збора, нарочито овди у Гор. Крушевици од 250 бирача остало је на биралишту само њих 65 и они су повереннике изабрали.

Кад је овако урађено, т. ј. кад су повереници изабрани и кад су спискови тога избора предати, среском старешини, он је преко кметова сваког дана редом позивао по 4—5 повереника из сваког села, и саветујући заповедно им у својој кући, да се нико није главом шалио да бира кога са стране за посланика, но да се избере командир народне војске Милош Степановић. И на дан избора, шта је могло друго бити, но да се послуша као и свагда, заповест капетанова, те тако је командир за посланика изабран, против чије личности не би имали шта да рекнемо.

По сад наведеним поступком, колико је полиција повредила закон и народно право оцениће скупштина кад прочита члан 42 устава и 18 и 21 изборног закона, а ми у смислу члана 50 истог закона жалимо се против избора, тражећи да се исти као незаконит поништи.

Уважење ове жалбе оснивамо једино на приложеном акту неправилне полицијске радње, који оличава незаконитост избора и поред кога би сви други споредни наводи и докази излишни били, нарочито кад би се упустили у доказивање да је срески начелник — што по реч — силом нагонио већину повереника, да за изабраног гласају, што збор општине горњокрушевичке, који је повереника бирао не одговара члану 18. устројства општинског, јер од 250 и више способних бирача гласало је само 65; што кмет у овоме селу при избору повереника, није хтео да прима гласање за извесна лица говорећи: „њих не ће никако капетан, него гласај за друге", што ни у једној општини нису имали општински судови бирачке спискове по члану 7. изборног закона, него је онако гласање вршено како је који долазио и није се гледало да ли има право гласања или нема, што је срески старешина при избору посланика сам склопио одбор и с њиме заједно при гласању заседавао, и што је ту више мање заповедао, којим ће редом да се гласа, нагађао колико које село има бирача а колико их је дошло на збор и гласало, итд. — О свима овим, као мање важним неправилностима, — налазимо да не треба доказе подносити, према ономе што смо мало пре рекли.

14. Јануара 1875. год. у Горњој Крушевици.

Покорни,
Милосав Радојковић
сељак и повереник
Стојан Ст. Обрадовић
трговац и члан одбора бившег
при избору посланика
обојица из горње Крушевице.

Ђурђе Ђоровић: Је ли то онај капетан, што се жалио на пређашњи избор. То је баш класично. То је наређење против закона. Откуд сме срески старешина да збира те спискове

код себе, кад они долазе председнику општинског суда. Што се мене тиче, ја овде усвајам потпуно мишљење одбора да тај капетан одговара, а посланик Благоје да остане у скупштини док се извиђај не учини, али у исто време молио бих министра унутрашњих дела, да учини најстрожију и најозбиљнију истрагу, иначе сва ће одговорност пасти на њега.

Милош Глишић: Слажем се потпуно са г. предговорником Ђоровићем. Још имам да додам то, да не само истрагу него ако би хтео г. министар и на сваки начин ваљало би, да задовољи народно право, да закон остане, у оној висини и важности, — нареди, да се тај капетан уклони са дужности. То држим да би добро било да се одмах учини, па тек онда да се истрага отпочне. (Чује се: врло добро).

Илија Мојић: Господо, овде се јасно види да је повређен закон и да није био законит избор, дакле, ја не могу друкчије говорити, него кад смо ми пре једног друга искључили, коме је избор не законит био, да сад и са овим тако исто учинимо. Дакле, ја сам противан томе што неки посланици кажу да он остане у скупштини и даље, него би требало да се удали мало из скупштине донде, док се ствар не извиди. (Чује се: решено је).

Милија Миловановић: Из писма капетана види се, да је погажен устав и закон, да су погажена права народна. Ту не би требало слати комисију, ствар је чиста и јасна, ту је довољно кад се види да није по закону поступљено. Дакле, требало би капетана уклонити са звања с тога, што је закон погазио.

Известилац Ковачевић: Као известилац одбора за молбе и жалбе имам да кажем народном представништву и то да је овај акт од стране среског старешине, који се подноси од жалиоца, оверовљен општинским судом, дакле још се сматра да није оверовљен државном влашћу, а према нашем закону могао би се узети да је потпуно важећи доказ онда кад би био оверовљен државном влашћу. Но пошто тога нема, и пошто смо ми оставили два посланика у скупштини на овај начин да су посланици, а то је Петар Митровић и Цветко Јездић,

ми би били сад овде недоследни и били би готови, да при једнаким доказима једног посланика искључујемо а другога остављамо, дакле, били би неследствени своме раду, а бар народно представништво не ће дозволити по себи да оно у једној години таку неследственост на се наведе, због које би нас после по свима новинама жигосали, а и онако нас жигошу. За то бих био мњења тога, да посланик остане у скупштини док се ствар не свиди, а међу тим да се строг извиђај нареди.

Министар председник: Ја бих имао овди само да приметим, што се каже од неке господе посланика а нарочито од г. Глишића, да се уклони капетан, то је врло могућно, ја сам се на ономе задржао, да уклањање из службе зависи од извиђаја, — дакле ја мислим, да нико не мисли и не захтева, да се он истера из службе, јер то закон регулише, о том закон постоји. Уклањање дакле може бити само док се ствар не иследи, т. ј. он ће се разрешити од дужности да не буде онде, док се ствар не иследи. То се по себи већ разуме да, ако би потреба била, да ће се он не само разрешити да не ислеђује дело, него да се и из оног места уклони. Дакле, да би могли са успехом извршити, ја вам дајем на знање да ћу захтевати, да се на рачун тај одреди једна сума новаца из државне касе, јер колико је било случајева да при извиђају каквог дела није нико крив, на то све мора да падне на терет влади; или треба да се уклони по потреби службе на једно или друго место. Ја мислим, да ћете бити склони да то одобрите, јер ће се и о томе поднети рачун.

Илија Стојановић: Што каже г. министар унутрашњих дела, да се да нека сума новаца, то ће народна скупштина други пут дати, али не да се премештају из једног места у друго, него да се са свим отпусте из државне службе по закону о чиновницима ако се не оправдају. (Чује се: и крива страна да плати трошак.) То се разуме.

Милија Миловановић: Ако је крив полицајац, то онда он сам трошак да сноси.

Илија Мојић: Ја мислим, кад ће крива страна да плати трошак, онда нашто одређивати ону суму, коју је г. министар мало пре захтевао?

Известилац Ковачевић: Дакле желите ли да поновим још једном мњење одбора? (Чује се: чули смо један пут; не ћемо. Усваја се).

Председник: Дакле, усваја ли се мњење одборско? (Бива).

Известилац Ковачевић: (Чита даље) Жалба Глигорија Брајковића, свештеника из Великог Извора, противу избора посланика за срез зајечарски, као да је тако било наговарање од стране неких лица и полицајске власти при избору.

Одборско мњење:

Пошто жалба нема доказа, то да се ништа не ради већ да се пређе на дневни ред. (Бива).

Општине Височка, Буређска, Ојковачка, Мочијочка и Белоречка у срезу ариљском округа ужичког веле, да је избор њиховог посланика Алексе Поповића извршен утицајем среског писара на моле народну скупштину да овај избор поништи и нареди нов избор.

Одборско мњење:

Пошто је ова жалба без икака доказа, — то да се пређе на дневни ред. (Бива; чује се: нека се прочита. Смеј).

Милан Лукић, бив. учитељ српских основних школа моли народну скупштину за побољшање свога стања, јер му оно издржање, које сада има, није довољно да се у старости својој издржава.

Одборско мњење:

Одбор не налази да по овоме треба што чинити, кад молитељ сам признаје даје једном повишицу добио — за то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Љубомир Стојковић, стараоц масе пок. Вула Нешића из Чачка, жали се на поступак општинског суда у Крушевцу и начелство крушевачко што му тај суд у тражењу његовом противу Косте Антића секретара истог начелства није уважио више од једне признанице од 5 д. п. и што му није трошка и дангубе ништа досудио.

Одборско мњење:

Није било пред надлежним министром и нема никаквих доказа, — за то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Јевто Драгићевић, сарач у Крагујевцу, подвоси једну доста нејасну жалбу, по којој се једва може увидети шта хоће. Он се жали што му Живко Петровић из села Сушице, притеснио неки сокачић, који само његовој кући за потребу служи. У исто време жали се и на решење министра унутрашњих дела, што је овај оснажио решење полиц. власти.

Одборско мњење:

Да се просто пређе на дневни ред. (Бива.)

Марта жена Милутина Марковића, из малог Црнућа у окр. пожеревачком, жали се на писара среза пожаревачког што је продао све непокретно имање њеног мужа, а није хтео да је причека за 24 сата да му паре донесе.

Одборско мњење:

Ствар је судска и не спада у кругу скупштинске радње, за то да се пређе на дневни ред. (Бива).

204 Јагодинца потписани као бирачи Јевремови траже да се предузме што пре нови избор, а о неистинитости тужаба полицајских вели да ће поднети доказа.

Одборско мњење:

Пошто је избор већ свршен то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Пандури среза студеничког жале се, што им није дата повишица плате, које је скупштина решила 1870. год. јер вели да је свима учињено а њима није.

Одборско мњење:

Не спада у круг скупштинске власти с тога да се пређе на дневни ред. (Бива.)

Општина лучка среза студеничког, у округу чачанском са одборницима жали се на Милована Лакића, Павла Милићевића из Дебелога Јасења, и све њихове фамилије из Красина брда, што им ови причињавају штету крађом оваца, свиња, коза и друге стоке, а особито паљевином сена и друге ствари.

Они исти, вели, увате коња на скину с њега плоче и однесу, а после се дижу на оружје и њихове људе позивају на мегдан.

Одборско мишљење:

Не спада у круг скупштинске власти, за то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Милован Милићевић, Иван Лакићевић, Иван Милутиновић сви из среза студеничког, окр. чачанског, жале се народној скупштини што их је полицајска власт расељила.

Одборско мњење:

Пошто о расељавању подозривих фамилија о крађама постоји закон, и пошто је ово ствар административна, — да се пређе на дневни ред. (Бива.)

Димитрије Јаковљевић пинтер код 2 бела голуба, у Београду, жали се народној скупштини што је од њега Никола Панић, кафеџија измамио на превару облигацију на 32 д. п.

Одборско мишљење:

Пошто ово не спада у круг скупштинске власти но државне то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Марија удова пок. Радисава Стевановића, из Белосаваца и Ћира Павловић, жале се народној скупштини и то прва, што јој продата меана у Кошевима, а други што је купио меану за малолетног Владимира, заступајући у томе Марицу на му се сад продаје сва непокретност. као да је он за себе то добро купио.

Одборско мњење:

Пошто ствар ова није била пред надлежним министром, то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Јован Белопољац и дружина из Крагујевца, жале се на општине: грачачку и отрочку, што им ове на њихове стружнице скупу аренду наплаћују.

Одборско мњење:

Кад ствар ова није била пред надлежним министром да се пређа на дневни ред. (Бива).

Данило Рајић и још неколико трговаца из Неготина жале се на решење министра финансије, којим је одобрен поступак ћумрука радујевачког, што је од њих подједнако наплатно

таксу како на слану рибу морунову названи „баток“ тако и на главурину морунову.

Одборско мњење:

Ово је питање које расправљају административне власти а у таким приликама надлежан је државни савет да по жалби расматра министарско решење — за то да се одбаци и по чл. 101. тач. 8. пословника пређе на дневни ред. (Бива).

Молба Ђорђа Бача-Павловића бив. учитеља, који моли да му се нека милост на издржање да.

Одборско мишљење:

Пошто има закон о пензији и о издржавању сиротиње то да се пређе на дневни ред. (Бива).

Милан Аничић тежак из Орашца, тужи се да му је кмет, Миленко Јоксимовић продао неке ствари за дуг његова сина Ранка за то моли хваљену скупштину да му се ствари врате или да му се дозволи да може грађанску парницу подићи.

Одборско мњење:

Жалба је против власти а не види се да је била пред надлежним министром то да се по тачки 7. чланка 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Танасије Пејчиновић као помоћник старешине еснафа зидарско-тесачког и Фердинанд Резелт са још два друга жале се скупштини, како се не врше уредбе еснафске, већ сваки врши занат какав хоће. Они веле, како полиција ни најмање не пази ко ради и коме је дозвољено да ради, а по закону она је дужна да на то пази.

Мњење одбора:

Пошто ово изгледа као предлог, а предлоге могу чинити само поједини посланици, — то да се пређе на дневни ред. (Бива.)

Јован Петровић, терзија из Митровице, жали се скупштини, да му је вода сав плац па и саму кућу поткопала и земље на два хвата у дубљину однела са оградом и једном зградом, а то због тога што је инжињер Јован Марковић саградио једну ћуприју по плану, коју је и сам министар одобрио, моли дакле скупштину да му се ова штета накнади.

Мњење одбора:

Кад сам министар признаје да је ова ствар била једном пред скупштином, и донет закључак да се жалба упути министру — то да се по тачки 7. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива.)

Општина Гор. Милановачка, моли народну скупштину за решење да се и у Горњем Милановцу као и у свима скоро окружним варошима подигне полугимназија или бар гимназијска реалка.

Мњење одбора:

Како у овом истом смислу има и један предлог посланички упућен законодавном одбору — то одбор мисли да се по тачки 3. чл. 103. пословника упути истом одбору да је у виду при оцени поменутог предлога. (Бива.)

Мила, жена Миленка Милосављевића, и Цвета жена Пере Новаковића из Свилајнца, жале се скупштини што поротни суд није осудио Грујицу Миленковића, Благоја Јовановића, Радојка Пашића, Павла Чолака, Илију Стојановића и некога Стаје из Крупаје, за које је са 70 заклетих сведока доказано да су они убили њихове мужеве, моле да скупштина изиште та акта и расмотри дело.

Одборско мњење:

Ова ствар не спада у круг скупштинске власти, — за то да се по чл. 8. тач. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива.)

Илија Протић: Требало би им дати бар у колико задовољења а не просто одбацити. Треба позвати владу и питати је да ли је што год на томе рађено.

Павле Поповић: И ја потпомажем г. Илију Протића са додатком, нека се помисли како је оним породицама, које су остале без својих родитеља.

Известилац Ковачевић: Пре свега је надлежна касација за ово, а после и надлежни министар па да се види да није каква наваличка злоупотреба учињена.

Илија Протић: Они се надају од нас нечем, да им ми дамо задовољења, а ми само прелазимо на дневни ред.

Илија Стојановић: Нека се прочита та њихова жалба, пошто се тиче убиства.

Известилац Ковачевић (чита:) (Чује се: да се упути министру правде.)

Ја не знам, господо, како би у овој ствари у име одбора одговорио. Истина у члану 103. пословника каже се: да ће одбор о свакој жалби, која му је предата пре него што своје извештај поднесе, саслушати владиног повереника, али бојим се да ћемо повредити члан 110. устава земаљског, где се каже: да законодавна власт не сме вршити судску власт. (Жагор: Чује се: на ми не ћемо судску да вршимо.)

М. Трифунац: Та је тужба само на кратко, па треба да се да министру унутр. дела на оцену, а он ће после да види да ли је ствар ишла где треба или није. (Чује се: на истрагу, је ли?)

Димитрије Катић: Та је ствар, господо истинита, то су људи из мог краја, ти су људи изазвати и за цело су погинули. Ово су 70 сведока посведочили и заклетвом потврдили, али како је суд пропустио, да позове поротнике и из других села, него само из оног где је убиство учињено, то се јасно доказује да је неправда учињена. Они су се жалили и апелацији и касацији, али онда је био министар Чумић, који је још као адвокат бранио те људе, пак није ни чудо за што они несу осуђени. Дакле ја сам за то, да се ово дело да влади на оцену што су ту 3 човека погинула па да она увиди шта је на томе рађено.

Ђурђе Ђоровић: Молим вас, ја бих рекао да је целисходније да ми жалитељке упутимо надлежном министру, јер оне не знају шта ми овде радимо. Ми о томе ништа не решавамо а види се да су 70 сведока то засведочили, дакле 70 сведока то није мала ствар.

Аксентије Ковачевић: Али молим вас немојте да обићемо закон. Ево како у чл. 101 пословника стоји: Жалбе противу власти ако се не докаже да су биле пред надлежном власти одбациће се. (Жагор; чује се: овде је јасна ствар). Молим вас, да кажем ја шта имам па онда ви одговарајте.

Сад узмите ви и то, да у положним законима има реда и начина ко ће и како ће се жалба противу власти или другог кога подизати. Тамо има опредељено и време за које се може жалба поднети, сад, ако ко пропусти то време, он је сам крив што је то време пропустио. Да наведем један пример, један кривац тури се у притвор, он има право да се жали касацији за време од 24 сахата, сад ако он пропусти те се не жали за то време онда је он сам томе крив. За то велим да би боље било једну жртву учинити него да се закон повреди.

Димитрије Радовић: Дозволите ми да и ја кажем овде неколико речи. Овде се жале жене што су судови ослободили убијце њихових мужева. Судови су по закону са свим независни. У § 335. кривич. поступка одређено је кад се може на ново судити онај, који је за невина проглашен, или кад је из недостатка доказа ослобођен. По томе ове жене, ако постоје ови законски случаји могу се обратити суду, да траже ново суђење. Ако пак ови случајеви не би постојали, онда се суђење не може дозволити а најмање се скупштина у оцену може упуштати, јер је то ствар судска. Судови су за то одређени, да кажу, да ли је што по закону или не. А ми ваљда не ћемо тражити још да поред судова, где има при суђењу најпре тројица за тим 5 и најпосле 15 људи и кад они нађу, да је нешто право или неправо и за које судове и сам устав даје гаранцију да су независни и да не стоје ни под којом влашћу, не ћемо држати да ми сада то контролишемо. Осим ових случајева, који су у закону прописани за ново суђење, других не може бити, а то је гаранција и за људе који су невини.

Мијаило Јеремић: По члану 103. има одбор да каже кад је где закон промашен. Овде је закон промашен јер нису поротници и са стране тужитељке позвати, него само од стране туженог. У другој тачки овог члана стоји изриком да се такве молбе и жалбе дају влади на оцену. И по томе ја сам мишљења да се такве жалбе дају влади на оцену, те да се она бар стара да се оваке ствари што боље расправљају, ако се ништа друго не може да нађе.

Димитрије Радовић: Па кад би се овакве жалбе давале влади на оцену шта би влада имала да ради? Да ли би пристали да се од самог министра један или други суд узме под суд?

Ви би сигурно казали, како сме министар да узме један цео суд под суд? По томе овде чиста је ствар, ако тужитељке држе да имају право онда оне не могу саме своју ствар код власти потрћи, па ако власт нађе, да има места новом суђењу, онда ће се на ново и судити. Жене кажу да су кривци отпуштени; али ако нису кривци него невини, шта би онда било? Треба и за њих дакле оставити гаранцију.

Мијанло Јеремић: Ја не бих хтео да се упустим у такву дебату, и при свем том, што ми сви видимо да се много што шта чини, што изазиње негодовање простог народа. Него имао бих ово да кажем, да кад овакве жалбе дођу пред скупштину, да се ма какво задовољење да; да се на прилику каже: скупштина није надлежна него нека се обрати суду. То скупштина може да чини, а не да се каже: један није ово учинио други оно, и т. д. па се прелази на дневни ред. Ја хоћу дакле да се каже жалиоцу какво је решење скупштинско.

Министр. просвете и црквене дела: Из последњег говора г. Јеремића ја видим да се он боји, да се не би ове жалбе, изгубиле, да не би оно што скупштина закључи остало непомењуто. Али, да свака страна сазна шта је скупштина решила, гарантује члан 104. пословног реда, где се каже: да се о закључењу скупштине извести жалитељ писменом. Дакле и у овој ствари ма шта скупштина решила, известиће се жалитељке.

Илија Стојановић: Ја мислим, да је г. Радовић био судија апелационог суда, и као судија он ограђује сваког судију чланом 109. по коме су судије независни и не стоје ни под каквом влашћу, но једино под законом. Али зар један судија да почини чудеса, зар кад он изрече пресуду на чију штету, да се не може узети на одговор?

Докази о овој ствари код нас су, а и посланик народни Димитрије Катић посведочава, да је жалба истинита. Дакле других доказа и не треба, кад је и сама скупштина лично уверена. За то треба да се упути надлежном министру, да изиште о томе акта, и да расмотри има ли кривице до судија првостепеног, апелационог и касационог суда, па о томе да и скупштину извести.

Министар Правде: А хоће ли министар бити паметнији од свијех судова? Хоће ли моћи да оцени боље, но што су сви судови нашли? Кад није дело било пред већим судом, онда још може које како и бити; али овако да министар оцењује, да ли је који суд погрешно, нарочито кад је дело било пред свима судовима, — ја не знам да то може бити.

Илија Стојановић: Ја знам да суд апелационни па и касациони и не расматрају акта, него само одобравају пресуде. То не би требало тако да буде, него они треба добро да расматрају акта.

Димитрије Радовић: Ако хоћете да вам одговарају судије, онда има друга начина. По закону опет се даје тужба за одговор судија министру; министар тада изиште акта, пошље дело касацији, и она решава, да ли има места да се судије дају под суд или не.

По томе ове жене треба да се обрате министру с том тужбом, али скупштина то да чини не може.

Илија Стојановић: Те жене једва су нашле који грош и платиле коме, који је и ову тужбу направио. За што сад опет да се троше, да праве нову тужбу, па да је шиљу министру.

Милија Миловановић: Оно што сам ја мислио да говорим, казао је Илија Стојановић. Г. Радовић каже, да су судови независни; али је тужба противу суда, овде се суд тужи. Сад треба да има неки суд нека виша апелација, а та апелација није друго него народна скупштина. Да се сад враћа тужба, и опет на ново да се шиље министру и тужитељке да набављају доказе, то је за једне женске немогуће да учине, него нека се одмах да министру, па он нека учини шта треба. Оставимо се ми формалности, оне нас упропастиште.

Светомир Николајевић: Ја држим да скупштина не може одступити од 7. тачке члана 101. али се може наћи други излаз. Господа: Јеремић, Стојановић и друга, која устају и вичу противу судија по овој жалби, нека начине једну интерпелацију, министар ће тада изискати акта, да ће свој одговор, а иначе сама жалба мора се оставити у архиву.

Димитрије Катић: Ја сам имао то да додам, што каже г. Радовић да се жене обрате министру; али то су жене си-

ротне, јер нити саме умеју нити имају с чим. Сад дужност је и државе, да сама ово иследи, јер не само да су жене упропашћене, и деца остала без својих родитеља, него је и држава лишена својих чланова.

Михаило Лазаревић: Ја мислим ми смо се упустили у дебату, којој нема никаквог места. Законима земаљским, тачно су прописана права сваког грађанина, како у грађанским тако и у кривичним правима. Овде се из жалбе види, да су жене сиротног стања, и да нису знале шта треба да чине за своје право. Но скупштина није надлежна ту ништа да чини, јер незнање закона ни кога не извињава. Односно осталога, имао бих да учиним малу примедбу господи одборницима, а нарочито г. известиоцу, да би врло умесно било, да се придржава члана 103. и 104. пословника, јер види се да неки посланици нису задовољни, што се ставља да се пређе на дневни ред, него нека ставља одбор у таквој извесној прилици, да има места да се да дотичном надлежном министру, као што је учињено и са другим жалбама, јер тамо људи захтевају, да се нешто у законодавству измени и допуни; па за то и за ову жалбу могла су господа одборници казати, да се упућује надлежном министру и да се извести жалитељ преко надлежног министра, те тако да се да задовољење жалиоцима, и уверс се да са неумесним тужбама, скупштину не узнемиравају, и посао не нагомилавају, јер они држе да је овди највиши суд земаљски, јер тако и неки посланици држе да се може жалити скупштини, кад је прошло дело преко апелационог и касационог суда, а то не може да буде, јер скупштина је законодавна, а не судећа. Ми имамо закон у земљи, а по закону треба све формалности да се испуне. Ако ко то не испуни, онда незнање закона ни кога не извињава, него да се ти људи извештћују преко министра; те тако би се за у будуће обавештенч један другог обавештавали, и не би се скупштини, за које какве ствари жалили, — за то одбор у своја решења да ставља, да се извештћују људи, преко дотичног министра.

Аксентије Ковачевић: Као известилац одбора, на разлог г. Михаила Лазаревића имам да одговорим ово. Одбор није могао а није ни смео да смисао члана 104. пословника изврће и криво толкује, јер овај члан овако гласи: „о закључењу скупштинском на какву жалбу, известиће се жалитељ писмено преко дотичног министарства.“ Овде се дакле каже, да се у *скупштинском* закључењу извести жалитељ, а то је кад скупштина донесе закључење а не одбор, који даје само своја мишљења. Кад би одбор радио као што г. Лазаревић мисли, онда би радио са свим противно закону, на себе би узео власт скупштинску.

Илија Стојановић: Г. Светомир Николајевић казао је, да ми нисмо могли да нађемо члан, по коме би могла скупштина да донесе закључење, да се ова жалба преда влади на оцену. Ја бих молио да г. Николајевић прочита члан 103. тачку 2-гу где се каже: „да се молбе и жалбе могу предавати влади на оцену.“ Према овоме дакле ја мислим, да се и ова жалба влади на оцену преда.

Светомир Николајевић: Ја сам овде разумео две ствари. Прво ова жалба, но она је споредна ствар, а друго о незадовољењу скупштине због злоупотребе судова. Ја сам о овој другој ствари говорио, да кад који од скупштинара хоће да казни злоупотребу суда, онда треба да упути интерпелацију на дотичног министра, па на одговора министровог може се знати, на чему је ствар.

Павле Радивојевић: Овде се види да је погрешно прво, првостепени суд, као што каза и Катић да је у том убијству било из два села убијца, а само су се поротници од једне стране позвали, а од друге нису. Кад је то суд првостепени учинио, дошло је апелацији, па за што је онда апелација пропустила; а кад је тако и апелација поступила, за што је касацијони суд то пропустио? С тога кажем, да се да министру, да министар састави једну комисију, која ће изискати сва акта па да иста расмотри, па ако је закон погажен, онда су криве судије.

Потпредседник: Ја бих вас молио за мало саслушања, да и ја кажем неколико речи о овој ствари. У овој жалби то је важно, што не садржи само приватан интерес, него се тиче

једног јавног интереса, интереса сигурности. Одбор је казао, да ова жалба није била пред дотичним одбором; мислим, да је тако одбор казао.

У Члану 67. Устава изреком се каже: да скупштина може да прима писмене жалбе о предметима, које је дотични министар већ решио. Дакле по овоме члану требало је, да је жалба била код дотичног министра, па тек да може доћи пред скупштину. Даље члан 101. пословног реда у тачци 7. каже: жалбе противу власти, ако се не доказује да су исте по пропису биле пред надлежним министарством, и тамо одбијене, (овде се позива на члан 67. устава) такве жалбе ни су дозвољене, и по томе се никако не ће примати. То стоји у члану 101. Према овоме могло би се закључити, да се ова жалба не може расматрати у скупштини. Но има једна тачка у члану 102. Ту се прописује за жалбе, које или нису дозвољене, или ни су биле пред надлежном влашћу, шта ће бити, ко ће их одбацити; па се каже, да ће неке жалбе сам председник одбора одбацити. Но даље се каже: у осталим случајима предидућег члана имено под 5, 6, 7 и 8 само скупштина може огласити, да се такве жалбе не примају; а то се односи и на жалбе, које нису биле пред надлежном влашћу. Дакле види се, да је законодавац хтео да не остави председнику или одбору, да те жалбе одбацује, него је то право задржао самој скупштини. Сад ако би се по досадањем упражњењу управљали, морали бисмо тако казати, да се ова жалба, пошто није била пред дотичним министром, не прими, али само с тог узрока, а не што не би заслуживала, дакле само са узрока тог што није била пред дотичним министром, не може се у скупштини расматрати. Ја не знам, да ли је савесно да одступимо од овог законог правца. Бојим се, да не ућемо у један пут, који ће бити тешко издржати. Може бити, да би се могло у најширем смислу и тако толковати ова друга тачка члана 102. оставивши скупштини, да она оглашује хоће ли такву жалбу примити или не ће, да би се могло решити, да у тако важном случају, у случају где се жалба не тиче само приватног једног интереса, него јавног, општег — интереса, као што је интерес сигурности

живота људи, можда би се, рекох, могло толковати у најширем смислу да је остављено скупштини, да може такве жалбе скупштина и примити; и онда би морали учинити по 2. тачки члана 103. — упутити влади на оцену и поступак. Дотични министар морао би изискати акта, видео би шта се може чинити, па ако би нашао, да има каквих злоупотреба, које се по кривичним законима казне, он би по прописима закона тражио одобрења од највишег суда у земљи, коме се мора то веровање поклонити, да ће по савести и по закону одобрити или не одобрити; јер кад би то сам министар решавао, не би било никакве гаранције; за то мора највиши суд да о томе решава и да налази да ли се може који суд дати под суд или не.

Сад, да ли да останемо при томе: пошто није била жалба код дотичнога министра, да се само с тога узрока не може у скупштини расматрати, или да ућемо на други пут, што ће бити врло тешко издржати, да кажемо: због особите ствари, које се тиче ова жалба, скупштина по члану 103. тачки 2-гој упућује је дотичном министру на оцену и поступак. Свакојако је вредно о овоме размислити, и ја, управо рећи, ја не бих знао сад прегнути на једну страну; ја бих волео, да се ствар одложи, па да размислимо, хоћемо ли ући у овакав пут. С једне је стране незгода да овака жалба остане одбијена, а с друге стране опет, да ли можемо све ово измирити. Врло је тешко решити сад у оваком случају, а највише због тога, што треба да гледамо, да доследно радимо. Мени се чини, да ова ствар, као што је предмет ове жалбе, заслужује, да се о њој промислимо још, па кад дође на дневни ред, по довољном размишљању да решимо: а за сад бар ја не могу гласати ни да се прими ни да се не прими.

Председник: Почем је већ 1. сат, то нека се скупштина у овој ствари промисли, на другог састанка да се реши.

Министар финансије: Ја само имам да испуним једну формалност, да вам кажем кад ћу одговорити на неколико интерпелација, које сам јутрос добио. На интерпелацију г. посланика ваљевског Глишића о пензионарима, ја ћу одговорити оног дана, кад се буџет пензионара изнесе пред скупштину. На интерпе-

лацију г. Тодосија Миловановића о прирезу за грађење пограничних караула, молим да ми се остави 10 дана, док прикупим нужна акта о томе. На интерпелацију Матије Протића и Михаила Јеремића одговорићу у среду, која долази. (Прима се.)

Председник: Састанак је данашњи свршен. Сутра се заказује у $8^1/_2$ часова пре подне. Дневни ред објавиће се данас после подне.

САСТАНАК XXVIII.

У Београду 8. Фебруара 1875.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Председник. — Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује (Чује се: Драгомир Рајевић, Прајзовић). Изволите саслушати читање протокола јучерашњег састанка.

Секретар Ђелић чита протокол XXVII састанка.

Председник: — Има ли ко шта да примети против протокола?

А. Богосављевић: — Овде је стављено у протоколу да је г. министар председник одговорио на моју интерпелацију да су имали имања пре, но што су постали саветницима. Ако остане тако, ја онда нисам задовољан са одговором и задржавам себи право да подигнем тужбу, доцније, кад прибавим доказа.

Секретар Ђелић: (Чита наново) Г. министар казао је, да Цукић има имања и то од очевине, а за г. Илића сад тек чује да нема. Шта то значи, друго него да обојица имају. Ја сам тај смисао уватио. (Чује се: није, није тај смисао.)

А. Ковачевић: — Казао је, да чује тек сад први пут да Илић није имао имања.

Ђелић: — Кад хоћете баш речи да забележим, онда се може и тако записати.

Илија Протић: — То би требало оставити док дође надлежни министар, па ће он знати, како је казао.

Председник: — Тако је и рекао, тако смо и ми сви чули.

Петар Ђурићковић: — Он је казао, ја први пут данас чујем, да Илић нема имања.

Ђелић: — Ја ову исправку од лица, које није надлежно, не могу да примим, док г. министар не дође, да сам исправи.

М. Миловановић: — Само ми задржавамо право да подигнемо тужбу, ако није онако, као што је записано, да је г. министар казао.

А. Поповић: — У предлогу Илије Стојановића о самоуправи општинској ми смо предложили, да се огласи као најхитнији, и то је цела скупштина усвојила.

Ђелић: — Ја сам прочитао, да је тај предлог оглашен као хитан.

Алекса Поповић: — Али ја сам предложио, да се огласи за најхитнији.

Председник: — Ја сам видео г. Поповићу, и ја бих рекао, да ви често у једној ствари не чујете: не знам да ли што се разговарате или што не чујете.

А. Поповић: — То је неумесно, кад неко предложи једно, а ви ставите питање друкче да се реши. То је предложено, а није записано.

Председник: — Молим, г. Сретен Поповић може читати свој предлог.

М. Миловановић: — (У место г. Срете) чита предлог, да се чл. 78. пословника дода још један одбор, и то, пошто је већ примљено и закључено, да се установи четврти одбор, за економске ствари, да се установи и *исти одбор, који ће расправљати и претресати предлоге, које посланици подносе.* (Одбору законодавном).

П. Ђурићковић: — Ако га скупштина у начелу прима, онда да се каже, је ли хитан или не, да би се знало, хоће ли се одбор одма образовати.

Председник: — Пошто није ни сам предлагач казао, да се стави као хитан, ми га упућујемо законодавном одбору.

Мојић: — Нека иде законодавном одбору, јер ја видим, да није баш тако хитан.

Секретар Кујунџић: Чита предлог Петра Ђуричковића о томе: ко треба да одређује и иследује тужбе противу незаконитости избора за народну скупштину. (Чује се: врло добро. Одбору законодавном.)

Председник: — Изволите г. Илија, читајте.

Илија Стојановић: — Чита предлог о томе: да се чл. 105. устава дода: „*касационе судије, кад повреде закон или устав одговорни су народној скупштини: онако исто као и министри* (Упућује се одбору законодавном:)

Председник: — Сад прелазимо на дневни ред.

Продужење јучерањег извештаја одбора за молбе и жалбе. О жалби Миље жене почившег Миленка Милосављевића и Цвете жене Петра Новаковића.

Потпредседник Јеврем Грујић: Ја сам јуче већ нешто казао и молио сам, да се ствар још одложи. Ја сам на ново проучио законе, који се тичу примања жалби код скупштине. Жалба, о којој је реч, тиче се злоупотребе нижих власти, и као што је одбор казао, није била пред надлежним министром. Према томе ја налазим, да не бих објашњавао дуже, да по чл. 67. устава, који је изречан и одређен, у свези са чланом 101. тачка 7. и чланом 102. тачка друга да се не може примити. Баш да прочитам тај члан устава. (Чита): *Скупштина може да прима писмене жалбе о предметима, које је дотични министар већ решио,*" То је јасно, да се не може примити она жалба, која се тиче злоупотребе нижих власти, а није била пред надлежним министром. Према томе дакле ја налазим, да се за ову жалбу има казати: не може се примати од скупштине, а, кад се не може примити, онда наравно по последњој тачки члана 101. не може се улазити у њено испитивање и њену оцену, и по томе не може се никакво друго закључење доносити. Само у том проучавању, ја сам наишао на неке случајеве, који су изузетак од овог правила. У таким случајима скупштина може да прими жалбу ма да није била пред дотичним министром. Од таких случајева ја сам наишао за сада, да може примити жалбу и то прво на основу чл. 42. устава, у свези са чл. 50. и 51. изборног закона, а то је жалба бирача или полицијске власти

због избора посланика. Све таке жалбе због избора посланичких скупштина прима по овом казаном члану, без да се захтева, да оне буду код дотичног министра. Даље још на основу чл. 44. и 45. као и 6. избор. закона скупштина може да прими примедбу или жалбу због погрешности списка о броју посланика, јер и то скупштина решава. Дакле и то може да прими. Даље има још један случај по смислу чл. 72., 73. и 74. устава о жалбама посланика и тичући се лица због повреде посланичке уставом ујемчене заштите. Дакле и таку жалбу, која се тиче повреде посланичке уставом ујамчене заштите по смислу ових чланака може скупштина да прими, и ако така жалба није била код дотичног министра.

Има још један случај. По смислу чл. 100. устава и друге тачке члана 1. закона о министарској одговорности где се говори о министарској одговорности, скупштина може да прими жалбу, кад је противу самога министра. То се већ по себи разуме. Дакле само у овим случајима, на које сам за сад наишао, могу се примити жалбе, које нису биле код министра, и ово сам споменуо само узгред, у колико долазе и могу доћи подобне жалбе да се решавају, па да се остане доследно у решавању. О овој дакле жалби, која је пред нама, као што сам казао, ја налазим и предлажем: да се усвоји мишљење одбора у том смислу, да се каже: не може се ова жалба примити. То је моје мишљење.

Министар Правде: — Ову жалбу, која је поднесена, ја мислим да и ја могу примити од председништва, као да је на мене самога упућена, и што будем имао према тој жалби, ја ћу по закону поступити. (Чује се: врло добро.)

Председник: — Прима ли се дакле, мишљење одборско? (Бива).

Сад прелазимо на дневни ред.

Известилац Ковачевић: Чита:

Једна жалба без потписа, за то да се одбаци и пређе на дневни ред. Стоји само као потпис: „више осуђеника из града београдског" због чега се одбор а по тач. 1. чл. 101. пословника, није ни упуштао у даље оцењивање. (Скупштина тако усваја).

Јеврем Ђорђевић са још три друга из Јабучја моли скупштину да им отвори школу, која је затворена по извештају општинске власти, да им је школска зграда рабат; а тврде међу тим да је та зграда врло добра за употребу.

Мњење одборово:

Спада у круг владине власти, за то да се одбаци и пређе на дневни ред по тачки 8. чл. 101. пословника. (Тако и бива).

Милан Н. Ташић из Јабучја жали се скупштини, што га је војни министар сменио са командирства народње војске, молећи за задовољење.

Одбор мисли:

Не спада у круг скупштинске власти, за то да се по тач. 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина овако усваја).

Љубомир Стојадиновић, професор из Пожаревца, моли народ. скупштину, да му се урачунају у службу и оних пет година професоровања у нар. срп. гимназији у Новоме Саду, где је такође био професор. Напомиње да је био питомац блаженопочившег кнеза Михаила.

Мњење одборово:

Молилац не подноси никаких доказа за своје наводе, а не показује, да је ова ствар била пред надлежним министром, за то да се по тач. 5. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и скупштина усваја).

Васа Марковић и Вујица Марковић, из Баље, жале се скупштини на министра унутр. дела, што их овај није хтео известити о решењу скупштинском од 1873 год. односно њихових подигнутих кућа у селу Баљи, месту тако званом „Мариновац".

Одбор мисли:

Ова молба није требала ни да дође у одбор и пред скупштину, већ председништву скупштинском, за то да се сада преда председништву скупштинском на да учини по молби, наредивши од своје стране шта треба. (Тако и бива.)

Представници општине црнајске, моле скупштину, да закон о наплати свештеничке заслуге допуни тако, да и сељак може платити новцем ту заслугу, у случају кад нема хране, што се обично даје попи на име „бира."

Мишљење одборово:

Предлог је ово од непосланика, за то да се одбаци и пређе на дневни ред.

Илија Стојановић: О томе има већ један предлог од књажевачког посланика, за то треба да се сајузи та молба са поднесеним предлогом. (Жагор. Чује се: да се сајузи.)

Петар Ђуричковић: То је противзаконо, да се сајуза, јер то није предлог посланика. (Жагор. Неки вичу: да се сајуза, а неки: не треба сајузити.)

Председник: Молим вас, кад хоћете о томе да говорите, питите претходно реч.

Министар просвете: Ја бих у неколико речи објаснио ову ствар. У овом предлогу од непосланика, нема ништа више, него што има у опом од посланика поднесеном. Дакле мислим, да се не би ништа у ствари придобило, кад би се ово присајузило. За то ништа не бисмо изгубили, кад бисмо преко њега прешли, него бисмо добили у томе, што не бисмо излазили ван граница закона. Јер усвојивши тај начин т. ј. присајужавати ове предлоге од непосланика к предлозима посланичким, учинили бисмо нешто, што није потпуно правилно и на закону основано.

Илија Стојановић: Ја држим да је баш правилно, да се присајузи, а то за то, кад смо могли неколико молби и жалби о сеоским дућанима присајузити, то заиста може се и ова присајузити. Или нека се ове молбе и жалбе о сеоским дућанима одбаце, или ова да се присајузи.

Председник: Нису ни оне примљене као предлози. А ви бисмо ради били да се ово усвоји као предлог. (Илија Стојановић: не, ми то нисмо ради.) Онај посланик који је поднео о томе предлог, он може и по други пут да прочита ово, па да допуни свој предлог, ако има шта више овде назначено, јер овако, кад бисмо усвојили ово, да се присајужавају од непосланика предлози, отворили бисмо пут од којих се не би могли одбранити. (Жагор.) И што је противно закону то не можемо чинити никако. Изволте г. известноче даље читати.

Известилац Ковачевић чита:

Јован Стефановић, сељак из Мале Дренове у окр. јагодинском жали се скупштини, како му је неки Стојан Динић из Крушевца узео облигацију од 150 дук. ц. за дуг од 40 дук. ц. На како му не могаде платити оних 150 дук. на уговорено време, тужи га Стојан суду и најпосле дође извршилац да му имање прода. И ако је његово имање у вредности од 1000 дук. опет тада — вели — не могаше изаћи на 150 дук. јер не беше лицитаната, које су тако оскудне године биле. Моли скупштину да нареди, да поверилац чека и да му он исплати дуг у три кварта са законим, а не његовим — повериочевим — интересом. Пристаје да се поставе старатељи, који ће назити на његово имање.

Мњење одборово:

Не спада у круг скупштинске власти, за то да се одбаци по тач. 8. чл. 101. пословника, и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја овако.)

Петар Недељковић, писар суда рудничког, жали се скупштини, што влада правнике, који су у служби, одмах аванзује, а њега као неправника не ће. Моли скупштину за аванзовање по реду.

Одборово мњење:

Пошто ова жалба не спада у круг власти скупштинске, него је предмет владине власти, то је донета одлука, да се по 8. тачки чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја овако.)

Сава Стојановић, бив. артилеријски капетан, жали се на минист. што му није поништио пресуду суда варошн Београда, а не каже за што, нити садржина ове жалбе има свога назлаза; на једно што је жалба нејасна и без доказа, а друго, што министар не поништава пресуде првостепених судова, то је одбор гледајући тач. 15 и 7. члана 101. одлучио, да се по овом ништа не ради, него пређе на дневни ред. (Скупштина усваја овако.)

Живан Тодосијевић, тежак из Стојника, жали се скупштини на Ристу Трајковића, дуванцију из Аранђеловца, што му је овај интабулирао сву непокретност за дуг од 180 дуг а све

то много више вреди. Моли скупштину, да му продужи рок плаћању, или да на томе подјејствује код надлежног министра.

Одбор мисли:

Да не спада то у круг скупштинске власти, за то да се по члану 101. тач. 8. пословника одбаци, и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Цигани, коритари из Пештанна: Ђорђе Стојановић, Илија Костић моле скупштину, да нареди, да не плаћају општинске прирезе, кад живе изван те општине, по чем јој нису ни на терету. Вели, да их је министар финансије одбио, кад су се њему жалили.

Одбор мисли:

Кад има закон о насељавању цигана, и кад они не подносе никакве доказе за своје наводе, као и само министрово решење, које спомињу, — то да се одбаци по тач, 5 чл. 101 послов. реда и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Милета Марковић, из Баничине, среза јасеничког, округа смедеревског, моли скупштину да му даде право да може отворити дућан у своме селу Баничини са бакалском радњом коју упражњава од више година. Подноси и уверење своје општине да је доиста потребан дућан у селу.

Одбор мисли:

Спада у круг владине а не скупштинске власти, за то да се по тач. 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Крсман Јовановић, тежак из села Баничине у окр. смедеревском, вели како се задужио 15 дук. Милутину Васиљевићу, тежаку из истог села, а на 10 год. пре тога задужио се управи фондова већу суму, коју својим путем отплаћује. Поверилац Милутин хоће сад да му прода имање за својих 15 дук. због чега ће му отићи све имање, јер је управа први интабулант. Моли скупштину да му ма како продужи рок за плаћање Василију.

Мњење одборово:

Не спада у круг скупштинске но владине власти, за то да се по члану 101. тач. 8. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Момци — послужители — при правительственој ергели, моле народну скупштину да им се плата повиси, јер не могу са 7 талира да налазе на крај при садањој скупоћи.

Одборово мњење:

Ова молба не спада у круг власти скупштинске но владине, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Јован Лазаревић, са још 30 Лозничана, изјављују: како су задовољни са решењем скупштинским, којим је избор њиховог посланика оглашен као законит, на веле, да су сва она жалбена акта против избора, од Лозничана неких скупштини поднета, само подметања.

Наводе још више о Бошковићевим покушајима да се поништи избор, као и о његовом поверењу, браћени г. Радовића, помоћника, против кога је наређена истрага.

Одборово мњење:

Ово је просто описивање карактера двеју партија лозничких, и изјава задовољења, с тога да се просто пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Антоније Ићифоровић, б. прав. надзорник у Мајданпеку, из Београда, жали се народној скупштини против извесних личности, што су га год. 1867 из земље наше у астро-угарску, без икакве кривице протерали, и тиме знатно оштетили. Моли скупштину да ствар ову потанко испита, и по том ако нађе, да има његове кривице, да га преда суду, иначе, да му држава даде 3000 дук. накнаде.

Одборово мњење:

Ово не спада у круг власти скупштинске но владине, с тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Јован Веселиновић, баштован из Књажевца, много којешта наводи, док међу тим наводима предлаже неки закон, о коме предлогу не може бити надлежан.

Одборово мњење:

Са овим се чине више разних предлога, а предлоге могу чинити само посланици. С тога да се пређе на дневни ред. (Усваја се.)

Даље чита:

Општина трнавска, у округу чачанском, доставља скупштини, како Турци погранични посведневно краду коње и волове, па им се не стаје на пут.

Одборово мњење.

Ово спада у круг рада власти владине, да по закону на ово буди, а не у власт скупштине, с тога да се одбаци и пређе на дневни ред.

Илија Стојановић: То би требало дати влади на оцену.

Милисав Марковић: Заиста треба упутити влади на оцену јер само они људи, који живе по границама, могу знати, како се пати од тих Турака. (Чује се: да се преда влади на оцену).

Председник: Дакле, ако хоћете, ми можемо упутити влади, (Вичу: хоћемо). Онда овај се акт упућује влади на оцену. (Бива).

Известилац Ковачевић за тим чита:

Неколико Лозничана жале се скупштини на лажна подметања Лозничана, да су они рђави и сумњиви људи.

Одборово мњење:

Ово је чисто полемика између две странке Лозничана, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако усваја и скупштина).

Старешине свију еснафа из варошице Пожеге моле скупштину да се укине постојећи закон о сеоским дућанима.

Одборово мњење:

Пошто предлог о укинућу сеоских дућана постоји пред одбором финанс., с тога да се и ове молбе предаду одбору финансијском, те да и ове разлоге има у виду при оцени предлога.

Илија Стојановић: Да се одбаци и пређе на дневни ред. (Вичу: да се одбаци).

Известилац Ковачевић: Молим вас господо, да исправим моју погрешку. Овде није молба само еснафа пожешког, него молба еснафа трго. бакал. и терз. варошн Шапца; молба еснафа болтацијско-бакалског, варошице Петровца; молба еснафа абаџијског из Пожеревца; молба више еснафа из Уба; молба представника општине књажевачке. Дакле ми смо све те молбе и присајузили овој једној прочитаној молби, па је одбор нашао, да се све предаду одбору финансијском, да их овај има у виду при претресању оног предлога о сеоским дућанима.

Скупштина је о томе већ донела своју одлуку. Сад скупштина не може противу своје одлуке.

Председник: Један пут што је скупштина решила не може повући натраг решење, или противно решењу да ради. (Жагор). Немојмо, господо, то чинити, јер решење то неје дошло у један мах, већ је говорено и сувише о томе. (Вика). Немојте, господо, посланици бити тако срдити. (Жагор.)

Илија Стојановић: Или да се оне две одбачене жалбе о укинућу свештеничког бира сајузе предлогу Жике Миленовића или да се и ове одбаце. (Жагор).

Председник: О чему је скупштина донела своје закључење, да се оваки предлози не сајужавају са предлозима посланика, да скупштина не може то решење повући натраг. А ако хоће ко, да се какав предлог од непосланика сајужава нека предложи, па онда ако скупштина усвоји, тако ћемо и чинити.

Илија Стојановић: Ја предлажем, да се свака така жалба или молба присајужава предлогу посланика. Сад то нека скупштина реши.

Известилац Ковачевић: Молим вас господо. Скупштина није позвана овде уставом земаљским и положителним законом, да тера инат, па да каже у једној ствари овако, а у другој сасвим другчије и противно, — него је позвана, да се држи своје одлуке и да доследно ради. Иначе, кад би ми узели да терамо инат, куда би ми отишли? Онда би понизили достојанство скупштине, онда би изашли из сваког колосека законог, а то да учини једно законодавно тело, то би била грдна погрешка.

Жика Миленовић: Ја само то питање хоћу да учиним. Хоће ли се то опет вратити скупштини на прочитање или не ће?

Председник: Ово, што се сад чита, не ће никако се вратити у скупштину, нити пак читати. Него ће одбор само да види, да ли има разлога довољног, да се укину дућани или не. Ово ће одбору служити као нека грађа на оно, што ће одбор донети своју одлуку.

Жика Миленовић: Ја бих имао баш о тим дућанима да говорим. (Жагор).

Илија Стојановић: Ја се ограђујем оних речи, што каже известилац да ми хоћемо овде у скупштини инат да терамо. Његове су мисли баш правилне, што каже: да скупштина треба да се држи једног закључења. Кад смо казали један пут, да се молбе о сеоским дућанима шаљу одбору, онда држим, да је умесно, да се и оне молбе упуте. Дакле ту нема ината, него да се држимо оног закључења, које смо један пут донели.

Павле Поповић: Пошто је један пут решено, да се присајужују молбе за сеоске дућане предлогу посланичком тако нека се присајузи и она за попове, а тако исто и ова, а и она молба, што се један моли да отвори дућан у селу што за то подноси и уверење општинске власти, јер је то све једног реда ствар.

Секретар Кујунић: Ја не видим, господо, велику законску важност у овом поденутом питању, па с тога и могло је бити да се појави разногласица и нека неследственост у упућивању или неупућивању приватних, по закону одбачених предлога, одборима на ново. Ја мислим, да кад предлоге, који долазе од приватних лица а не од посланика, кад дакле те предлоге упутимо на ново као грађу одобру, да то не значи да ће одбор на ново доносити о њима своје закључење; него то значи, да се одбор просто *послужи архивом скупштинском.* Ово је ствар више наше унутарње, него ли јавне скупштинске радње. Ако пак с друге стране решите, да се преко неке ствари пређе на дневни ред, дакле да се не упути никаквом више одбору, то опет не значи да одбор не може узети ту ствар из архиве скупштинске и њоме се послужити, ако му што устреба. Кад може посланик тражити разлоге у новинама и у искуству што га је донео од куће, за што да не може те разлоге присти из акта скупштинских? Дакле то са свим излази на једно: упути ли се што год као грађа одбору или не. Одбор у сваком случају може из архиве скупштинске присти грађу за своје одлуке о предлозима посланичким или владиним. Према томе није ни потребно да се даље упуштамо у борбу око следствености или неследствености при упућивању и да водимо разговор о томе. (Чује се: да се пређе на дневни ред).

Петар Ђуричковић: Ја се потпуно слажем с г. Кујунџићем још с тим додатком, да колико је противзаконо, што се изричио у закону каже, да само посланици могу предлог доносити — толико би се завели у странпутицу ту, што ове године имамо неколико предлога, на нас тако забављају, а до године, кад би се чуло, да се њихови предлози примају као и посланички, онда би се нагомилало толико тих предлога да не би могли друго ништа ни радити, сем расматрања тих предлога. За то ја предлажем, да се сви предлози, који нису дошли од посланика, него са стране, просто одбацују.

Драгом. Рајевић: Ја држим, да говор поштованог господина Кујунџића, није уместан. А сво зашто. Друго је, кад одбор има да тражи да ли има шта у архиви, а друга је ствар кад се донесе закључење да се молбе и жалбе присајузе нашим посланичким предлозима, жалбе које су дошле од једног извесног сталежа, који трпи што год. С тога ја држим, да је целисходније, да се не праве никакве разлике о једном или другом предлогу. Него кад се узело да није противзаконо за предлоге о сеоским дућанима, онда држим да не ће бити противзаконо и да оне предлоге упутимо у одбор. Иначе скупштина не би била доследна, и скупштина би била онда једном мајка, а другом маћеха. (Чује се: да се пређе на дневни ред).

Председник: Је ли довољно говорено? (Вичу: довољно). Али није јасно казано шта ће се чинити. (Јанчић: просто да се одбаце као предлози од непосланика.)

Секретар Кујунџић: Господо! Не заборавимо да овде има још један нов предлог. Нити да се одбаци, нити да се не одбаци, него просто да се пређе на дневни ред, — а одбор ако му устреба, он ће тражити ову грађу у архиви скупштинској. Ја држим, да предговорник г. Рајевић није разумео саму ствар. Кад би што вредила одлука „упућивања" и кад би се водило рачуна о томе, што одбор просто као грађу упућује једном или другом одбору, онда би морао одбор подносити *извештаје* о тој ствари, морао би казати ми смо према одлуци скупштинској проучили овај и овај предлог, и тако би дао одлуку своју отим предлозима. Он то не чини, него просто извештава да је

овај или онај предлог *посланички* или *владин* прегледао и нашао да треба учинити овако или онако, више ништа. (Жагор).

Известилац Ковачевић: Као известилац одбора по пословнику имам право да дам последњу реч.

У чл. 103. послов. реда каже се још и ово: (Чита). Ово су, господо, молбе. О свим молбама допела је скупштина своје закључење. Одбор је могао према одлуци скупштинској ове молбе просто пренети из одбора у одбор, но одбор није хтео прекорачити скупштину на да то учини, него је то представио скупштини ради знања; на за то сада нема места даљем говору. Одбор дакле изјављује сада скупштини да зна, да ове молбе о сеоским дућанима постоје и да ће се присајузити оним другима. И то је моја последња реч.

Михаило Лазаревић: Ја молим за реч г. председниче. (Вичу: доста је говорено).

Известилац Ковачевић: Ја сам казао да је моја последња реч била, и да се сад више о томе не може говорити.

Председник: Да се пређе на дневни ред.

Михаило Лазаревић: Молим вас г. председниче, нека скупштина каже, ако није нужно говорити, ја ћу. (Вичу: није нужно, доста је говорено).

Председник: Изволте г. известиоче читати даље.

Известилац Ковачевић: чита даље:

В. Милетић и Р. Зебић и још неколико Лозничана, достављају скупштини, да начелство још није пустило у слободу Јована Бошковића, на моле, да скупштина пусти Бошковића и комисију одреди, да изврши ту ствар.

Одборово мњење:

Молиоци моле за другог, а на то пуномоћства немају, с тога да се према чл. 101. тач. 3. одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Теша Марковић из Лознице тужи министра унутрашњих дела, што му није дао задовољења, кад је тужио г. Мату Радовића помоћника, што га је с кметства збацио.

Одборово мњење:

Према чл. 103. тач. 4. да се ова жалба преда министру унутрашњих дела, те да ју узме у призрење. (Овако и скупштина усваја).

Тешa Марковић из Лозинце доставља, да полицијска власт онамошња претреса људима куће и ноћу а дозвољава да се неки потписи купе. Моли да се и њему дозволи да потписе купи, па ће их он далеко више накупити.

Одборово мњење:

Пошто ова жалба и молба није била пред надлежним министром, то да се по тачки 7. чл. 101. пословнога реда пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Мија Глишић и Јанко Бојић са још 8 надничара питају скупштину по каквом праву плаћају по 87 и по гр. чар. — Пошто постоји закон о порезу, а жалиоци не подносе доказе да им је власт незаконо порез наплатила, нити је ово дело било пред надлежним министром, за то према чл. 101. тачки 7. пословног реда.

Одбор је мишљења:

Да по овом ништа не ради но да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Пандури пчелства окр. пожаревачког траже да им се повиси плата.

Одборово мњење:

Пошто је ово ствар буџетска и не спада у круг скупштинске радње, то да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Васпије Стефановић из Коњуса у окр. јагодинском моли скупштину, да му даде право на стару механу да може радити, јер нову није могао по плану да направи.

Одборово мњење:

Кад постоји закон о механама, онда да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Милан Војиновић и Радивоје Станковић са више другова из окр. београдског, жале се скупштини што су стављени под полицијски надзор, на моле да скупштина то узме у призрење.

Одбор је мњења:

Да не спада у круг скупштинске власти, за то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Јевто Јеротијевић, Сава Госић и још њих неколицина из Ивањице вele, да су у својим приватним кућама упражња-

вали механску и кафанску радњу са касаплуком, бакалуком и фурунџилуком, па, од како неки богати људи направише механе по плану, њима се та радња забранила, — за то моле да скупштина учини неке повластице да би они и даље могли радити што су научили, и да не седе скрштених руку.

Одбор мисли:

Кад постоји закон о механама, а и тражење је ово у виду предлога неког, што могу чинити само посланици, — за то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Милован Радовић, из Бољковаца жали се на Вељка Новаковића из Чачка, што је овај од његовог сумануног брата измамио облигацију на превару, па тражи да се истрага учини и задовољење даде.

Одбор мисли:

Да ово не спада у рад скупштински, него је то рад судске власти, за то је одлучно да се даље ништа не ради, већ пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Стеван Јанковић и Јован Кузмановић са још 19 сељана из села Страже у срезу јадранском окр. подринског жале се скупштини на Луку Исаковића трг. из Новог Села окр. шабачког што им је затворио пут, водећи кроз његову земљу њиховој воденици и земљама, са којим путем служили су се они и остали сељани са стране.

Одборско мњење:

Пошто овај предмет не спада у круг власти скупштинске, већ државних власти то да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Мита Аризовић, кафеџија из Алексинца, представља, како је Милан Брачинац, из Ражња, уценивао Николу Аризовића и још једнога, те да им не поквари лицитацију за ономожње поште којима је требало набављати јечам и зоб.

Одбор мисли:

Акт овај изгледа као нека тужба поднета у име другога а без пуномоћија, за то да се по чл. 101. тачки 3 пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Петар Ђорђевић и Максим Вуковић и још 19 из села Водице, моле народну скупштину да стане зеленашлуку на пут а међутим да задржи продаје имања за неко време.

Одборско мњење:

Тражење им је у виду предлога, а предлоге могу чинити само посланици, за то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Радомир Цавраћ, шустер из Јагодине, жали се на решење министра правде, што му није решењем дозвољено од кога ће тражити накнаду штете, што је суд јагодински досудио главну клетву Кумрији, удови Ђорђа Стевановића из Винораче, те је том заклетвом поништена потврђена облигација полицијском влашћу, по којој му је Кумрија дуговала 10 д. ц. тражећи да скупштина расмотри, је ли у овом раду закон повређен и њему задовољење даде.

Мњење већине одборске:

Пошто жалилац не подноси сва акта на овај предмет односећа се, те да би се могло видити и оценити, је ли решењем министровим закон повређен, то одбор гледајући у 5-ту тачку чл. 101. пословника, мњења је: да се по овом ништа даље не ради, већ пређе на дневни ред.

Чланови одбора у већини:

Аксентије Ковачевић, Мих. Смиљанић, Алек. Здравковић Цветко Јездић, М. Милојановић.

Одвојено мњење:

Подписани не налазе, да је решење министра на закону основано и за то да се одбије.

Чланови одбора у мањини:

Марко Лазаревић А. Ничић.

Разлика је дакле само у томе, што је одбор у већини нашао, да нешто постоји решење министра надлежног а нема пресуде, и што жалилац каже да је постојала полицијском влашћу потврђена облигација, на противу те потврђење облигације окончала се ова ствар противно закону, али пошто није доказа на то поднео, одбор је у већини нашао, да се пређе на дневни ред; а мањина је нашла да решење министарско није на закону основано.

Милија Миловановић: Кажите ви мени, стоји ли тамо да је била облигација потврђена судом, па опет да је пресуђено по главној клетви, а не по облигацији?

Известилац А. Ковачевић: Овде стоји за што је одбијен од тражења. За то, што је се тужиљица заклела, да му је платила. Овај, што се жали, наравно каже да је облигација била потврђена, по суд пресудио је по заклетви.

Ђ. Боровић: То не вреди. Те се ствари суде по кратком суђењу, јер он је имао облигацију. То је јавна неправа, против које се не доказује сведоцима и заклетвом, него признањем повериоца.

М. Миловановић: А је ли тај тужилац одобрио заклетву оној тужитељки?

Известилац А. Ковачевић: То се не може да види одавде из жалбе ове, јер немамо овде акта, нема никаква доказа.

М. Миловановић: Кад није ништа ту речено о томе, и тај није донео доказа, онда нека се пређе на дневни ред.

Сима Несторовић: Не може се тек тако прелазити, на дневни ред. Да видимо браћо, шта је овде у ствари било, па онда да решавамо. Ја бих желео да се прочита то решење министарско. Ако се у решењу министарском спомиње да је била јавна неправа о дугу, па је допуштено, да се обори јавна неправа заклетвом, онда то није по закону учињено, и решење је министрово против закона. Нека се прочита дакле то решење, да знамо у чему је ствар. (Чује се: врло добро).

Известилац А. Ковачевић: Ако прочитамо то решење, онда опет, господо, не можете знати целу ствар, него ако хоћете, да прочитамо најпре тужбу жалиоца. (Чује се: добро, прочитајте). Ево ово је жалба. (Чита).

Народна скупштино српска.

Задужила ми се 10 дук. цесарских од готових новаца Кумрија, жена почившег Ђорђа Стојановића тежака из Винораче, на коју ми исту суму новаца и облигацију од среске власти потврђену издала, па кад сам по прошлом року поменуте облигације тражио неку забрану да се за рачун дуга обезбедим, а она дужница речена Кумрија не зна како ће тражбину моју да

осујети, већ ме тужи неистинитом тужбом код ово-окружног суда и навела: да ми она по исте поднете облигације ни једне паре не дугује, које држим да њој суд није требао веровати већ јој тужбу као неумесну према § 188. 243. и 282. грађанског судског поступка просто одбити а суд напротив донесе пресуду своју тако да се тужитељица закуне, и да ми се јавна исправа потврђена поништи. Ја против овакве пресуде првостепеног суда овд. која је изречена противу мене од 25. Маја тек. године. бр. 9166. изјавим жалбу касационом суду, да би он као незакону пресуду првостепеног суда поништио и праведно решење његово донео но и он на жалост моју одобри првостепеног суда пресуду и известивши ме решењем својим од 29. Септембра ове године бр. 3134. да ми се јавна исправа од 10 дук. цесарс. поништава.

На кад ми овакову исправу јавну суд поништио: онда нисам сигуран ни с каквом исправом другом које имадем као: тапије, облигације, уговори одостоверени и тим подобна и да никога не смем који ми давати шта по јавним исправама има, тужити једно што ми се право судити, а друго што ме суд на таксе и претерани трошак осудио.

Законом је наређено § 188. грађанског судског поступка тако: за онога који подноси јавну потврђену исправу подпуно је доказао, — а §. 243. судског грађанског поступка наређено да се не може већи дуг од готових новаца то јест од 250. гроша пореских сведоцима доказивати, и §. 282. истог грађанског судског поступка наређено тако који јасно говори: да се заклетвом не може доказивати против содржине јавне потврђене исправе која даје подпуни доказ, — на кад је суд овакову исправу на грдну моју штету поништио, онда никакове гаранције немам.

На с тога овим поступком, жалио сам се и господину министру правде и тражио сам удовлетворења, а он ми никаково задоволење дао није а да сам се и њему заиста жалио то под прилажем решење господина министра правде.

За то покорно народњу скупштину молим и тражим, да она сва акта тичућа се овог предмета изиште од првостепеног суда овдашњег и да провиди имам ли ја законе заштите или немам, је ли суд требао рочиште — позив да одреди или није и за што, може ли се јавна исправа потврђена поништити или не може и је ли је по свему пресуда првостепеног суда овдашњег и решење касационог суда на закону основано или није.

Из ових пак узрока што сам на правди бога оштећен покорно народњу скупштину молим и тражим да она пресуду првостепеног суда и решење касационог суда по овом предмету поништи или у другом случају донети своје решење који је дужан и надлежан узроком његовим да се противу њега за ову штету суду обрати и да ми он исту дужан буде надокнадити.

Надам се праведног и скоријег удовлетворења.

17. Декембра 1873. год у Јагодину.

Јесам
народње скупштине српске покоран,
Радомир Ж. Јаврић
шустер овдашњи

Сад да прочитамо решење министра правде. (Чита).

Радомир Ж. Јаврић, шустер из Јагодине, поднео је министру правде жалбу у којој је представио: како му се је нека Кумрија, удова Ђорђа Стојановића тежака из Винораче у округу јагодинском, била задужила са 10 дук. цесарских од готових новаца на облигацији, која је српском влашћу потврђена, на кад је, вели он по протеклом року потражио забрану, онда је његова дужница, у цељи да му тражбину осујети, код суда округа јагодинског подигла тужбу за поништај облигације, представљајући да му ништа не дугује, и услед тога суд је, вели, изрекао пресуду да се она закуне па да се њихова исправа поништи. Против ове судске пресуде он је, вели, изјавио жалбу касационом суду, но и овај суд решењем од 29 Септембра ов. год. № 313. одобри ову пресуду: па како је овим поступком судова оштећен, једно по томо што је при пресуђењу ове парнице допуштена као доказ главна заклетва, којој, вели, по закону према јавној исправи, коју је он употребио, нема места, а друго што је пресудом судском и на претеране таксе и трош-

ков осуђен, — то је молио да министар правде, пошто акта ове парнице од суда изиште и расмотри, извиди: је ли по свему пресуда суда са горњим решењем касације на закону основана или није; у ком последњем случају да донесе своје решење о томе, које дужан и надлежан да му по овој ствари одговара за штету, како би могао тражити законога задовољења.

Решење касационог суда, којим је одобрена пресуда првостепеног суда, изречена на штету жалиоца, по закону а имено § 329. гр. суд. пост. извршно је и против истога нема места даљој жалби. Према овоме и што по чл. 110. устава земаљскога управне власти немају права да се мешају у суђење судова и у остале чисто судске ствари. —

Министар правде извештава жалиоца да му он по жалби, како односно главне ствари тако и односно трошкова а такса као споредне, — не може дати никакво задовољење, јер о томе да решавају и суде позвани су само земаљски судови.

№ 4882., 5. Децембра 1873. у Крагујевцу.

Министар правде,
Ђ. Д. Ценић.

Ј. Јовановић: То је жалосно. (Чује се: дакле министар признаје да је незаконо пресуђено).

М. Брачинац: Ја бих рад био да знам, који је министар подписан на том решењу?

Известилац А. Ковачевић: Подписан је Ђорђе Ценић.

Илија Стојановић: Свака исправа потврђена влашћу као облигација важи док се признаницом поверноца не докаже да је исплаћена. Никакви други сведоци не могу се употребити да противно докажу јавној исправи. И овде је жалилац, као што каже, имао облигацију, која је јавна исправа, па с тога они, који су допустили да се та исправа поништи клетвом дужне стране, преступили су § 167 крив. закона, за то нека се од надлежног министра узму на одговор, под суд, и даду на осуду. (Чује се: Врло добро).

Ђ. Ђоровић: На овај начин, као што се овде поступало, ни једна облигација не вреди баш ништа, ни облигација управе фондова, ни облигација штедионица, ни приватних поверилаца,

ако се овако ради ништа не важе, и на тај начин оне ће све пропасти. Ово се, господо, не сме допустити, за то се потпуно слажем са Стојановићем и тражим да се судије, које су овако судиле, да човеку пропадне облигација, на одговор повуку.

И. Мојић: Пошто се овде из решења министарског јасно види, да он признаје да је рађено против закона, то ја разумем, да ваља поред судија, који су судили му парницу да падне под суд и министар, пред ким је била жалба на судије, па их није он хтео да узме на одговор. (Жагор).

Вељко Јаковљевић: Господо, и ја се слажем потпуно са предговорницима, г. И. Стојановићем и Ђоровићем. Јер ако ми сад ову жалбу одбацимо и одобримо овакву радњу, онда шта ће бити, и кад овако раде судије, онда какву ћемо веру имати у полицајне власти. Дакле, ја тражим да се судије, који су то допустили, да пропадне облигациони дуг, због заклетве, дају под суд.

М. Брачинац: Браћо, народни посланици! Пошто г. министар није дао никакна задовољења човеку овом, кад му се жалио против судија, што су му криво судили, и пошто је министар одговоран народној скупштини, то ја мислим и кажем да ми овде, као законодавно тело треба да узмемо министра на одговор. (Чује се: Тако је. Жагор).

Михаило Јеремић: Господо, што се тиче овога поступка суда, заиста и ја делим оно исто мишљење, које је изказао г. Стојановић, ако је у ствари заиста онако, као што се представља у жалби. Но, у колико сам ја нешто слушао о томе, мислим, да не ће бити онако; а кажем, кад би било онако, не бих имао ништа даље говорити, него да делим мишљење посланика Стојановића и кажем, да се узму судије под суд. Али ономад у разговору саслушао сам не знам баш сад од кога, да је тај исти, што се жали, само у тој вароши као неки пискарач, па тако да му је и та женскиња што се ту спомиње дала ону облигацију, те да је код суда заступа у некој парници, дакле да је тај дуг изишао из награде за заступање, а не што јој је дао у зајам. После кад је било код суда, да се прешло од облигације у другу парницу, и онда се доказивало

да му је она дала паре. Дакле ту није било суђење по облигацији, него се прешло у другу парницу, где се могло да доказује сведоцима и заклетвом. А заиста кад бих знао да је онако како тај жалитељ представља и као што каже г. Стојановић, онда бих ја још горе бранио ту ствар (Смех).

Известилац А. Ковачевић: Ја као известилац одбора једно, а друго да се не би продужавала велика дебата око ове ствари, имам на разлог г. Јеремића одговорити то, да се овде сад скупштина не може упуштати у то, те да саслушава приче појединих људи како је било, и какав је ко, него само се тражи то од скупштине да види да ли је закон повређен. Оно, што ви кажете да је се у овој ствари прешло из једне парнице у другу, дакле да је се узео други основ спору, то не може бити по томе, што се у закону изречно каже, против јавне исправе, у законој форми начињене, не може се доказивати сведоцима и заклетвом. Дакле овде се тражи да се сазна је ли закон повређен. Неки од господе посланика траже, да се министар узме под суд. То је неосновано мишљење. Како ће се министар узети под суд кад је он, ослањајући се на закон и према поднесеним доказима, учинио све што је могао учинити т. ј. издао је решење жалитељу. Министар није могао бити адвокат жалитеља, или и кога на свету па да каже ти Марко или Јанко, треба да се жалиш овако и овако, и против тога и тога. Онда министар не би био управна власт, него заступник појединих људи. За то ја кажем: не може се ни помислити да овде има какве кривице до министра. Ја тога мишљења нисам, него господо, кад би се сва акта овог дела на основу члана 103. изискала од належног места, па да се види да ли је закон повређен или није. Скупштина има да реши, јер је надлежна да реши у оваким стварима само то, је ли закон повређен или није а друго ништа, јер, иначе ми би погрешили као скупштина против устава и то против чланака 109. и 110., који кажу, да се министри и законодавна власт немају права мешати у судску власт. (Чује се: тако је, врло добро).

М. Миловановић: Мени је у неколико та ствар позната. Тај Цавриђ, што се тужи, он је примио се да заступа у некој

парници ону жену, и за то јој је узео облигацију од 10 дук. п. потврђену влашћу. И заиста, она пресуда суда јагодинског, није по закону, али је по свести правичности и у истини врло праведна, јер онај Цавриђ није њој сиротици дао никакве паре. Али ипак кажем, пресуда је противно закону изречена, па с тога, ми да је неправду учинио Цавриђ, и ма да је хтео да узме новац, опет ја сам за то да судије одговарају, што нису по закону судиле, већ су прегазиле закон, па примиле заклетву.

Алекса Поповић: Ја бих имао да приметим, да је слаба одбрана г. известиоца Ковачевића односно г. министра да није крив, јер г. министар сам признаје у своме решењу да је закон повређен, па само каже, да није позван уставом да суди. Ја мислим да треба са министром поступити онако, како је предложио г. Стојановић. Овде ја не окривљујем г. министра, што није судио, него што није пазио како се суди у судовима. Управо највише је крив касациони суд. Жалилац каже, да је се жалио на касациони суд, па суд тај, опет одобрио првостепену пресуду, овде се не може никако друкчије разумети, него да касациони суд није разгледао та акта, која су му по свој прилици дошла, јер, да је разгледао, не би одобрио онакву пресуду. То питање, што се овде каже, да овај жалилац није ни позајмио паре оној жени, престаје овде сасвим, јер не пита се овде, одкуда је и како дуг образован. Главно је да је била облигација полицајном влашћу потврђена и да се против ње није могло друкчије доказивати, него по закону. По закону нашем, не може се бројати новац на асталу, код полицијске власти на казати: ево новци, број, па потврди облигацију, него се само облигација потврди. Кад би се то допустило да се сведоцима и клетвом обарају облигације као јавне исправе, онда оне све падају доле; али против јавних исправа тако се не може доказивати, него по закону једино признањем. (Чује се: врло добро).

Известилац А. Ковачевић: Као известилац одбора, имам да одговорим Алекси Поповићу ово: Г. Алекса Поповић, он је члан одбора, у овом истом одбору за молбе и жалбе као

и ја; и он је се потписао на оваквом мњењу одбору са нама заједно; па кад је г. Алекса имао тако корисне и врло дивне разлоге, он их је могао дати тамо у одбору па би се одбор или придружио њему или би он остао при одвојеном мњењу, и ствар би била онда на чисто. Међутим он то није учинио у одбору, већ је потписао се на мњење већине, а овде пак он није руковођен убеђењем врло јачим од стране других посланика на да каже: ја то убеђење истина пре нисам имао о овој ствари, али сад, пошто сам убеђен и обавештен другачије, ја излазим са другим разлозима пред скупштину, и одступам од оних, које сам у одбору бранио. (Чује се: врло добро) И тако дакле, ја мислим, да је мишљење г. Алексе неосновано, и да је он на погрешном путу.

Алекса Поповић: Мене је само жао, како има смелости г. Ковачевић, неистином се послужити, да он много разуме закон. Мене је закон дао права према развитку ствари, која је протумачена да свагда могу од мога потписа одустати и моје мишљење преиначити. После тога не стоји то, да сам ја ту већао, нити је пак то мој потпис, на како можете да ми то намећете. То не иде тако.

Сима Несторовић: Ово ми се види, господо, из самог министарскога решења, да је погажен закон. Ја с моје стране изјављујем негодовање томе министру, како је могао ову ствар, тако олако да узме. Па за то кажем с моје стране то, да би требало, да се акта по тој ствари донесу одбору, и, кад се ова акта разгледе, па се ова сумња потврди, онда се и ја придружујем мњењу Илије Стојановића и других, да се касационе судије дају под суд.

Известилац Ковачевић: Ако је скупштина вољна, да у овом случају овако поступи, онда држим, да би могла поступити само на овај начин, да се дело ово врати одбору, па да одбор изнште и остала акта, да види шта има у њима, па да после о том своје мњење донесе.

Д. Радовић: Погрешно се сасвим узима ово решење министрово. Молим само за објашњење овог решења. Министар у своме решењу не каже, да ли је право или не право суђено, он не може да улази у то. Ово, што се чита напред, на до овде, (показује решење) то је све изведено из жалбе онога, који се жали, а министрово решење, то је на овој другој страни, и ту се не каже нигде, да ли је право суђено или није. Ево само да видите. (Чита).

„Решење касационог суда, којим је одобрена пресуда првостепеног суда, изречена на штету жалиоца, — по закону, а на име §. 329 гр. суд. пост. *извршно је* и против истога нема места даљој жалби. Према овоме и што по чл. 110. устава земаљског управне власти немају права да се мешају у суђење судова и у остале чисто судске ствари, — министар правде извештава жалиоца да му он по жалби, како односно главне ствари тако и односно трошкова и такса као скоредне, не може дати никакво задовољење, јер о томе да решавају и суде позвани су само земаљски судови". Дакле овим се каже да је решење касационог суда извршно.

Ђ. Ђоровић: Па шта ради министар, кад нема он права да решава. Што није изискао акта на да разгледа? (Жагор).

Д. Радовић: Молим вас, министру ако би дали право, да решава, онда би учинили то, да један човек решава у место двадесет и пет људи; а осем тога повредили би закон. Министар правде, не треба сам да решава, јер он и нема права на то. Чл. 108. устава каже: за изрицање правде постоји више степена судова. Чл. 109. каже правда се изриче у име књаза. При изрицању правде, судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осем закона. И чл. 110. „никаква државна власт, ни законодавна ни управна, не може вршити судске послове, нити опет судови могу вршити законодавну или управну власт." Даље по чл. 105. устава судија се не може дати под суд, док не одобри касациони суд. — Према овим наређењима господо, министар правде, баш и да је видио, да је криво суђено, не би смео ништа да чини, него он оставља ономе који је повређен право да се жали, сам пак министар правде не сме да суди, јер би се повредила независност судска, која је ујамчена. Ја знам савршено, да има много људи, који кад изгуби парницу, они онда кажу: „па шта седиш ти министре ту,"

а кад добије парницу, онда каже: „шта се ти министре нешаш, ти немаш право на то.“ Дакле ми морамо бити следствени.

Јевта Јовановић: А коме треба да се жали против решења судова.

Д. Радовић: Подноси се жалба министру правде, заједно са свима доказима, после тога, министар правде изиште акта од судова и пошље касационом суду. У касационом суду има 15 људи. Свуда по пет људи решавају ствари, али у овом случају, где се касационе судије туже, онда они пет људи т. ј. судија, који су решавали, изузму се а осталих 10 решавају, да ли има кривице до судија или не, и затим извешћују министра шта су нашли, т. ј. да ли су судије криве или не, па он ради шта треба даље, т. ј. известн онога, који се жали.

Јевта Јовановић: А кад и касација криво суди, коме треба онда да се жали?

Д. Радовић: Више ником. (Жагор).

Председник: Ја мислим да не би требало, да улазимо даље у препирку и разговор о томе, него, пошто известилац прима, да се одбору поврати натраг у да он изиште акта и боље прегледа. (Вичу: можемо).

Димитрије Радовић: Нека скупштина реши овако, да се ово одбије одавде, а онај, који се жали, ако мисли да има права, нека се обрати министру правде, да се судије дају под суд.

Н. Крстић: Молим за реч (Чује се: решено је, решено је, не дамо да говориш). Али ја сам г. председниче искао реч.

Председник: Молим вас господо (Жагор). Ви дакле не желите да се више говори о том? (Не желимо).

Него да иде натраг одбору? (Јесте) Дакле молим вас, нека добро скупштина размисли, да не би што погрешила противу закона, ако каже; да одбор изиште акта (Пеће, не бој се).

Павле Поповић: По чл. 103. може то да буде. Нама закон даје то право, и ја бих с моје стране замолио, одбор да тако учини, а не тек онако свашта прећи јер ја видим да се судије за непогрешиме издају.

Председник: Дакле ова ствар остаје нерешена у скупштини, а сад имамо ¼ часа одмора.

После одмора.

Председник: Господо! Његова Светлост Кнез одобрио је и потврдио закон о зборштима народне војске (Живео!); закон о изменама у закону о устројству војске (Живео!); закон о регрутовању стајаће војске (Живео!)

Народни посланик за варош Јагодину тражи и моли за 20 дана одсуства, јер му је толико нужно по послу трговачком. Одобрава ли се? (Ниво).

Овде има два питања, једно управљено на г. министра председника, а друго на г. министра војеног. Али пошто г. министар војени није овде, то ће се прочитати само оно, које је упућено на г. министра председника

Секретар Кујунџић чита интерпелацију на г. министра председника, министра унутр. дела, која гласи:

Интерпелација

На г. председника министарства, министра унутрашњих дела.

Буџетом за рачунску 1874. год. одређена је министарству иностраних дела на напредне потребе и достојније заступање државних интереса сума од 498.000 гр. пор.

Од ове суме одузето је за време министровања г. Мариновића и то:

2. Септембра 1874 год.	„	„	140.000 гр. пор.
23. Октомбра 1874 год.	„	„	140.000 гр. пор.
12. Новембра 1874 год.	„	„	218.000 гр. пор.
		Сума	498.000 гр. пор.

или у златним здравим дукатима 17.850 дук. и 20 гроша пореских.

Но да оставимо ове прве две цифре на страну, које су једнолике и које су изузете до 20. Октомбра 1874. год., па да говоримо о последњој цифри од 218.000 гроша пореских или од 7785 дук. и 10 иванџика, које је узео г. Мариновић из државне касе 12. Новембра, а оставку дао 22. истог месеца 1874. год. шта учини г. Мариновић са овим новцима за цигло 10 дана, кад у тако врло кратком времену није се бар по види-

мом догодило никаквих сноћних политичких догађаја, те да је се овако грдна и огромна сума у једном тренутном времену на ванредне потребе и достојније заступање државних интереса утрошити могла, се мако је то на самоодржање појединих личности могла утрошити.

Овако интерпелирамо г. министра председника, да нам одговори:

1. Је ли г. Мариновић у три маха изузео из диспозиционог фонда за једну годину дана овакву огромну суму од 17.850 дуката и 20 гр. пореских;

2. Колико је од ових новаца утрошио:

2. Је ли вратио натраг бар ових 7785 дук. и 10 цванц. у касу, и ако их није вратио, за што их није вратио, кад се не би могло ни замислити, да су се на ове потребе могли ови новци за тако тренутно време утрошити. Или да нам влада повераљивим путем саопшти, шта је са овим новцима учињено?

8. Фебруара 1875. год. у Београду.

Интерпелланти:

Аксентије Ковачевић, Михаило Смиљанић, Алекса Здравковић, Матија Поповић, Алекса Станковић, Радисав Милосављевић, Адам Богосављевић, Сима Несторовић, Рајко Тајсић, Милош Пантић, Милија Миловановић, Јован Недић, Димитрије Катић, Сима Милошевић, Савко Жојић, Алекса Прокић Цветко Минић, Паун Милошевић, Петар Стевановић, Коста Пејић, Станоје Ђорђевић, Милан Глигорјевић, Сава Брадић, Димитрије Димитријевић, Илија Ратајац, Миленко Петровић, Ђурђе П. Боровић, Милош Глишић, Стојадин Радовић, Павле Радивојевић Алекса Стојановић, Милош Степановић, Жика Миленовић, Милоје Милојковић, Михаило Радисављевић Илија Ж. Мојић, Михаило Јеремић, Владислав Павловић, Илија Стојановић, Милосав Вељковић, Иван Станојевић, Рака П. Кукић, Теодосије Миловановић, Михаило В. Марковић.

Председник министарства: То се тиче буџета, и за то молим да се упути одбору.

Председник: Дакле упућује се одбору финансијском (Бива.)

П. Ђуричковић: Ја имам да управим једно питање на председништво. Чланом 78. пословног реда казано је, како се образују одбори и за што се образују. Чланом 103. казано је, шта им је задатак, како да раде и како радњу своју скупштини да подносе. На против ја сам већ два пута овде чуо, да ти одборници, или боље рећи неки од њих, излазе на кажу и то један каже, ја нисам био при том решавању а други опет кажу био си, те тако скупштина око тога доста времена проведе. Једно с тога, што је незаконо да они један без другога раде изузимајући одсуства, а друго што се они овде управо гложе, ја бих молио председништво да види, како се тамо ради и да се тај одбор управи те да ради онако, како је закон прописао, а не да нам задаје посла. Ако не ће да раде, онда има пута и закона на ћемо наћи друге.

Алекса Поповић: Г. попа не разуме закон, по коме у одбору већина решава.

П. Ђуричковић: Али ја знам по закону да у одбору морају сви решавати. Што се тиче мог знања о законима не ћу да говорим; о Алексином знању довољно је да кажем како он као и остали тамо, по говору Ковачевића, мњење одборско потписује а овамо усмено мњење одваја а требало би да га као научен човек тамо у одбору на писмено одвоји.

Председник: Ваше питање управљено на председништво тиче се одбора. Дакле одборници нека се између себе разговоре о чему имају.

П. Ђуричковић: Јест, али Ковачевић каже за што Поповић није одвојно мњење, а Поповић опет каже, нисам ни био ту. (Жагор.)

Председник: Да се пређе на дневни ред (Бива). Г. известиоче изволте.

Известилац Ковачевић чита:

Општина Рабровачка, Јеленачка и Маскарска моле да им се да учитељ у школи, јер имају школу а учитеља немају.

Одборово мњење.

Не спада у круг скупштинске власти, те да се по тачки 8. чл. 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива.)

Сељани села Мајдана, на броју њих 42, жале се што им је власт одузела планишу Рудничку, и што им управитељ барутане налаже те сеју жир. Веле, да је све крш, те не може се нигда подићи шума, па моле да им се друго место одреди да засеју шуму, а онај део планине што им је близу до кућа, да им се уступи за утрину и испашу, јер веле, у овакој тескоби не могу да живе него се морају оданде иселити.

Одборово мњење.

Ово је жалба противу власти, а није била пред надлежним министром, за то да се пређе на дневни ред (Бива).

Општина обреновачка моли скупштину, да јој дозволи, да може у Обреновцу подићи среску болницу и да јој се на ту цељ поврати онај новац, који је из истог среза покупљен и предат за окружну ваљевску болницу, почем је Ваљево удаљено 12 сахати од Обреновца, па се ретко који болесник из истог среза може да користи варошком болницом због те даљине; а друго, веле, општина се њихова излаже и великим трошковима, јер, да једног болесника прати у Ваљево, мора да потроши најмање 140 гр. за подвоз и путни трошак.

Одборово мњење:

За подизање еpeских болница нема закона, но само за подизање окружних болница, према томе ово је као неки предлог за подизање тих еpeских болница, а предлоге могу чинити само поједини посланици, за то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Јелисавета, кћи Хаџи Недељка, из Београда, жали се, како је њеном оцу учињена велика штета о бомбардању Београда, готово му је, вели, све имање пропало; но на послетку она пристаје и на ону цифру штете, коју је владом изаслата комисија изнашла и проценила, а то је 500 дук. ц. Каже, да је отац њен на скоро затим умрьо и само њу једну оставио. На пошто је, вели, свима, који су тада неку оштету претрпели, дата накнада, а само је она једна остала заборављена, то моли народно представништво да је узме у заштиту и нареди, да се и њој даде накнада за упропашћено очино имање.

Одборово мњење:

Пошто је овде молитељка одустала и прилог примила, то је одбор донео своју одлуку, да се ова молба остави у архиву. (Бива).

Живадин Симић, ковач из Крушевца, вели да је 1870. године послао скупштини једну сабљу, коју је сам израдио, па како од толико година нема рачуна о тој сабљи, то моли да га скупштина о томе извести преко власти.

Мњење одборово:

Свакојако да је ова сабља послата на изложбу, која је тада била у Крагујевцу а не скупштини, за то се жалилац погрешно обратио скупштини; да се дакле одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Алекса Васић жали се што је истеран из полугимназије београдске.

Мњење одборово:

Пошто жалитељ не подноси решење министра просвете, то прећи на дневни ред. (Бива).

Коста Јовановић и Филип Рељић, поштељони, моле скупштину да им се плата повиси.

Мњење одборово:

Пошто је ова молба прошле године поднесена а буџет је решен, то прећи на дневни ред (Бива).

Милисав Милић, Радојко Марковић и други из Бање алексиначке, жале се скупштини, што и неке кавеције у Бањи упражњавају своју радњу тако, као да имају механско право, дају кост, примају госте на поћиштa итд., па траже против тога задовољење.

Одборово мњење:

Нема никаквих доказа за наводе у тужби, а постоји и закон о кафанама и механама, па да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Аница, жена Андрије Митровића из Солотуше, жали се што је неки тал воденице њеногa мужа продат за мужевљеве дугове, а она је могла откупити.

Мњење одборово:

Пошто је ова жалба нејасна, без доказа и министрова решења, то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Бива)

Давид Трифуновић, четвођа санитетски из Ћуприје, моли народну скупштину, да му се дозволи хируршка радња.

Мњење одборово:

Ово не спада у круг власти скупштинске, и пошто постоји закон о лекарима, то да се пређе на дневни ред (Бива).

Прока Ђорђевић, касапин из Чачка, жали се скупштини на министра унутр. дела и начелство округа чачанског, што му не дадоше задовољења на жалбу противу кмета чачанског Сретена Лукића, који га је слободе лишио и злостављао. Напомиње, да се за ово исто дело жалио скупштини држатој у 1872 години, па је одбијен по тачки 5. чл. 101. закона о пословнику.

Одбор мисли:

Кад жалилац и сада не подноси никакве доказе за своје стварне наводе, а и за то, што је већ једном ствар била пред скупштином, то да се по тачци 5. и 6. члана 101. пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Сретен Радосављевић, из Бенеуша округа ужичког, жали се на г. министра правде, што га није известио решењем за тражено помиловање да се ослободи од полицијског надзора, на који је због јатаковања у хајдуковању Јевђовића осуђен.

Мњење одборово:

Министар није ни дужан у оваком питању извештавати кривца, па за то је одбор мњења, да се ова жалба одбаци и пређе на дневни ред. (Бива).

Дружина столарско-браварска, у Београду, моли народну скупштину да одобри, да јој се 1., да један плац у простору око 600 квадратних фати од државних још непродатих плацова, под условом, да дружина постепено отплаћује целу вредност, у место што се до сада плаћало одма, а пола тек доцније отплаћивало; 2., да држава сагради на том плацу бину, или да да дружини извесну суму новаца на то, а опет на отплату као и горе; 3., да израђевине столарско-браварске законом заштити

од поплавне конкуренције стране; 4., да законски уреди фабричне односаје у Србији.

Мњење одборово:

Није се обраћало надлежном министру, а не спада ни у круг скупштинске власти, то да се одбаци и пређе на дневни ред.

Д. Рајевић: Ја држим да би то требало дати влади на оцену, пошто је то молба и предлог једнога сталежа, који потпомаже радиност, желећи, да се нешта својски потпомогне.

А. Ковачевић: Пошто постоји закон о индустријском подпомагању, то онда по закону нек се обрати надлежном министру, па ће он учинити шта треба, а после тек имало би места да се обрати скупштини. (Чује се: врло умесно. Да се пређе на дневни ред. Бива).

25 пиљара из Крушевца моле скупштину да могу пиљарити и по малим бакалницама пиће продавати.

Мњење одборово:

О овоме постоји закон, па ако они по закону јаче право имају него што им се дозвољава, то нека се обрате надлежном министру за правду, јер по овоме скупштина не може ништа радити. (Прелази се на дневни ред).

Председник: Изволте известноче законодавног одбора.

Никола Крстић: Имам да прочитам извештај законодавног одбора о томе, да се уштеде, из кредита одређеног на плату учитела основних школа могу трошити на држање учитељских предавања. Ово је извештај:

Извештај

Одбора за законодавство о предлогу закона: да се држе накнадна предавања учитељима основних школа.

Необитна је истина, да школе наше не могу напредовати, на по томе да се ни основи образованости не могу утврдити ни шарити у нашем народу, ако се не буде постарало да учитељска места заузимају људи добро спремни и извежбани у обучавању деце.

Да би се та циљ што боље могла постићи установљена је у Крагујевцу учитељска школа, која треба да изобрази младиће, који се реше да служе своме народу у отачаству као учитељи.

Но учитељска школа даје и може давати годишње само мали и недовољан број способних учитеља, број, којим једва да ће се моћи попуњавати упражњена учитељска места при школама већ подигнутим, и које ће се према народној потреби с године у годину подизати. Учитељска школа тек ће течајем много година дати толики број питомаца, да се њиме попуне сва учитељска места, и за то и поред учитељске школе још за много година налазећи се по основним школама учитељи, који се нису учили у учитељској школи.

Највећи интереси народни ништу; да и сви садањи учитељи у основним школама, — у колико се при ком онажа недовољна спрема за важни посао, који им је поверен, — добију прилике и могућности да се усаврше у вршењу учитељских дужности; и ако се призна, а признати се мора, да је за нас понајпреча потреба да основне школе имају добре учитеље, онда се та потреба најпречим путем само тако може попунити, ако се учитељи, што их сад имамо, обуче оволико и онако, у колико и како то може да се изврши, а да се ни школе не затворе, ни деца без учитеља да остану, а уз то и да се народ непотчини новом каком терету.

Све наведено имајући на уму, одбор за законодавство проучивши предлог г. министра просвете о томе, да се уштедом из кредита одређеног за учитеље основних школа могу држати накнадна предавања учитељима, с изузетком два своја гласа, а имено г. Главиња и г. Ил. Стојановића, који су одвојили мишљење, усвојио је предлог г. министра просвете. Поменути чланови одбора који су одвојили мишљење, признају и сами потребу добро спремљених учитеља, и противни су предлогу само за то, што држе да ће бити недовољан успех, који ће се тим предавањима постићи; па за то да не ће бити корисно да се предлог узакони. Но сумња ова о успеху учитељских предавања не само ни чим се неправда, него само искуство и код нас и у другим земљама осведочило је, да се оваквим предавањима постижавају са свим задовољавајући успеси. Ма да та предавања трају тек неколико недеља, опет кад се узме да ће та предавања држати најопробаније научне снаге у појединим предметима; кад се узме, да предавачи не ће имати пред собом неуке ђаке, но учитеље, којима ће већином требати дати само упутства за боље вршење њихових учитељских дужности, јер сваки учитељ извесну количину знања већ има прибављену, и кад се узме да ће та предавања бити држана уз све научне приправе за предавања нужне и од предавача најспособнијих — кад се све то узме на ум, онда отпада свака сумња о корисности ових предавања и показује се као по све неоснована зебња, да ће дотични трошкови безуспешно бити учињени.

Предлог г. министра просвете заслужује и с тога особиту пажњу, што се за горња предавања не траже од народа нове жртве, нит се овим предлогом иде на то, да се оптерети буџет, него се само на то иде, да сума новаца, одређена унапред на плату учитеља, у колико се на ту цељ у некој години не утроши него се покаже као уштеда, буде утрошена на учитељска предавања, дакле на цељ, која је првобитној цељи, на коју је одређена била, са свим сродна.

Према изложеноме, част је одбору за законодавство предложити народној скупштини, да изволи решити, да се узакони:

„Члан 1. Овлашћује се министар просвете и црквених дела да из уштедне суме, одређене буџетом на плату учитеља и учитељака основних школа, може потрошити до 50.000 гр. пор. на предавања, која ће се приредити за накнадно образовање учитеља и учитељака.

Члан 2. Уштеде ове до цифре горе показане, које се на завршетку једне рачунске године покажу, стављају се на расположење министру, да их у идућој години рачунској на горњу цељ потрошити може.

Члан 3. Према овоме закону (члан 2.) и уштеде од 1874. рачун. године могу се за 1875. год. министру на расположење ставити.

Овај закон ступа у живот кад га књаз потврди."

У Београду 4. Фебруара 1875. г.

Председник и известилац
Др. Н. Крстић.

Чланови:
В. Поповић, Ђ. Павловић, П. Селић, С. Марковић, Ђ. Ђоровић.

Ради објашњења самог закона могу додати само то, да је у интересу целе земље и свију школа што постоје данас, да буде закон усвојен. Из учитељске школе не могу школе да добију довољан број способних учитеља, а праведно је, да по целом народу, по свима школама, буду учитељи што више способнији. Учинити то преким путем, не може бити друкчије, него тако, ако се сами учитељи буду подвргли обучавању, а они учитељи, који још нису доста спремни не могу се друкче обучити, но на начин, који г. министар просвете предлаже.

Илија Стојановић чита одвојено мњење, које гласи:

Одвојено мњење

Илије Стојановића и Милоша Глишића.

Побуде г. министра просвете изложене у предлогу закона о томе: да се уштедом из кредита одређеног на учитеље основних школа могу држати накнадна предавања учитељима и до 50.000 гр. пор. потрошити, — нису нам могле дати довољно јемства да ће овај закон, кад би се усвојио, бити што од користу за просвету, ево за што: учитељи само месец дана ферија имају, а пуних 11 месеца школске часове посећују; није можно да се ма који учитељ из внутревости са овим предавањем користи за 1 или две недеље, пошто има и путовања, а Бога ми и сваки ће гледати за то време да се мало одмори. Кад се он није научио пре док још учитељем постао није, и кад се он не користује посведневним читањем књига и школских листова, доиста овди није ни помислити, но само дати му паре да се прошпацира до Београда или Крагујевца, а отуда да се и професори користе.

Ова уштеда за коју признаје г. министар да је имаде могла би се употребити, на повишавање плата учитељских, о којима је говор већ у скупштини да су рђаво награђени.

На за то смо ми мњења: да се овај предлог из основа са свим одбаци.

Посланици:
Илија Стојановић.
Милош Л. Глишић.

Сима Несторовић: Ја се слажем са мањином одбора, а ево за што. Ма колико да су мало плаћени учитељи, ипак ми имамо прилично добре учитеље. Па за то тај предлог министра просвете не би могао примити за то, што би ти учитељи само за њихов трошак потрошили сав новац као што каже одборска мањина, па отуд не би никакве користи било.

Како смо им пак пре две године плату повисили, то бих ја био, да им се и ове године плата повиси; али да људи само иду и да троше, ја нисам за то, пошто има учитељске школе где се учитељи спремају.

Илија Мојић: Господо, пошто њега није могао професор још док је у школи био научити, то га за цело овако матора не може нико научити; за то сам да се предлог одбаци.

Мин. просвете и црквених дела: Овде је до сада поменуто неколико разлога, за које мислим, да не стоје. На прилику г. Несторовић казао је, бар се из његових речи може извести, да он држи, да би овај новац, кад се не би потрошио на накнадна предавања, могао поднети за то, да се учитељима плата повиси. Но ово нису такви новци који могу бити употребљени за обичне годишње издатке. Ово су новци уштеђени. Буџетом определи се, на прилику, једно место учитељско. Ако се сад у течају године дана то место упразни, па прође месец или два дана, докле се други учитељ не нађе; или ако зграда школска ослаби или падне, те се с тога учитељ не поставља: тиме се кредит из буџета не брише, а сума, која остане непотрошена иде у државну касу. Међу тим, цифра та није из обичних доходака државних; није од порезе ни једне ни друге врсте. Цифра та је из доходака школских, по распореду на неке школе одређених, као што је виша женска школа, учитељска школа и т. д. Све дакле ове уштеде могу бити или не бити, дотерати до неке цифре или не дотерати. При повишивању плате пак, не може нико по тако променљивом стању рачунати. Тај дакле разлог ни најмање не вреди, и тај разлог, ако би се одбацио овај предлог, не ће ништа помоћи ствари, зарад које се одбацује, јер се она мора другим начином уредити, а, међу тим, одбацивањем учинила би се штета овоме, јер један пут новац употребљен на

неку ствар, ако се могне употребити на исту цељ, то је добро, али кад се не употреби, за што се не би за другу цељ употребио, која ону прву потпомаже?

Што један рече, да учитељи не могу да оставе час, предпостављајући као да је ствар смишљена тако, да би цело учитељство долазило на предавања. Мисао је међутим таква да би 50—60—100 учитеља на предавања долазило Ови људи ако би и пропустили недељу дана, недеља дана им је доста за пут, — остало би им за предавања читав месец дана. За месец дана могу да прођу 100 лекција. Сто лекција могу да састављају предмети врло важни; у тих сто лекција могу да учествују најодабранији људи, а има на послетку много учитеља, којима не би ни у ком погледу била излишна овака предавања.

Што је други посланик рекао, да се у старост не учи, ја мислим, да ко је год учио, ко се год школским пословима бавио, у таквом разлогу не ће наћи вредности.

На против, вреди други разлог, који каже, да се човек учи до смрти. Тако дакле и професор и учитељ не само да не престаје учити, него учећи друге, и себе учи; и ономе је то најбоље познато, који је то на себи искусно. У осталом на сваки начин стоји то, да, учећи другога каквом науком, сам се човек у истој усавршава.

Што је речено, да је предлог удешаван, е да би се њиме професори више сами користили, то је разлог тако незнатан, да не налазим за нужно, да о њему и једну реч проговорим.

Што је поменуто, како и досадања практична предавања нису имала користи, тај се разлог може побити најбоље, кад се промотре предавања, која су држана у Крагујевцу. Предавања су та држана; зна се како су текла. 1873-ће године био је напечатан план предавања, и мени је познато, како људи, који се разумеју у школи, кажу, да учитељи и сами налазе, да им та предавања веома користе. Ако бисте се, дакле, у тој ствари од кога хтели обавестити, то ћете се од њих практично најбоље обавестити. Имате прилике, да се на њих обратите, и они би једва чекајући пристали на ову ствар. Они би вам сами казали, да су та предавања за њих од неоцењиве користи.

Има истина и други пут, да се човек књигом и новинама изобрази; али овај пут не може све надокнадити. Јер, за учитеља, који непрестано има задатак да, усмено предајући, друге учи, не може бити некорисно, ако чује најбоље мајсторе у предавању, ако чује оне, од којих се учи предавање, који ће му показати вештину начина предавања, вештину говора и све начине, којима се једна ствар може најлакше да представи; а поучавање другога усмено, то је заиста велика мајсторија. И тако дакле, ако се неко може поучити и оним што није својим искуством постигао; ако лаким начином може да стече и оно што су други на разним местима својим искуством опробали и стекли: не знам и не могу схватити за што му не би било корисно, да то постигне. А, као што нам рекох, најбоље судије у овој ствари били би они сами, и да би имали прилике, да чујете њихово мишљење о пређашњем предавању, ви бисте своје садашње мишљење променили.

На предавањима 1873. год. било је 60 учитеља, који су о државној помоћи дошли. Поред тих 60 било их је, који су дошли добром вољом, и које су по некоје општине потпомогле, близу 40. И како у време ферија, разним својим послом, долази у Београд велики број учитеља; како у време тих ферија доста њих долазе, који полажу учитељске испите, ја мислим, да би за спрему тих људи много користила ова предавања, нарочито ако би се држала у Београду, те тако би се за неколико година много постигло.

Осем тога та ствар није нова. Она је опробана на другим местима, где је се год онажала потреба, да образовање учитеља није довољно.

У већим земљама, ова су предавања установљена на неколико места, и ти људи долазили су на та предавања, да се усавршавају. Јер они не само да имају да уче, да сазнају што не знају, него је потреба, да попуне неке празнине у својим знањима. И ако се нађу људи, који би се у томе правцу могли помоћи, не може се сумњати, да од тих предавања не ће бити користи; јер ће сваки тражити да сазна оно, што му оскудева, што му није потпуно.

Од озога дакле, не може бити штете, нити моралне, нити научне, нити материјалне. Ако ко мисли, да би ово што сметало предлозима, што се тиче повишења њихових плата, то ће управо сваки наћи, да се овим и на то иде, јер у колико више један радник буде спреман, у толико ће му се већа плата дати, и у толико ће и он више имати.

Сима Милошевић: Господо! Министар просвете бранећи свој предлог, управо је и мене убедио, да се сложим са одборском већином; али како је опет на претпрошлом састанку министар финансије казао скупштини, да приходи у прошлој години нису могли да покрију расходе, и да има дефицита више од 3,000.000 гроша, то сам за то да се предлог одбаци. Но ја бих молио министра просвете да отпусти расиме општинама, да ове, ако хоће, издаду учитељима путни трошак, па века онда иду на предавања; а онако ја сам противан овоме предлогу, него сам за то, да се из основа одбаци. Усвајам предлог мањине одборске.

Мил. Кујунџић: Ја бих био слободан, господо, да вас запитам: да ли уштеде у нашем државном буџету ваља да започнемо најпре од сиротних учитеља? А на прошлој и на данашњој скупштини непрестано се говори: треба да имамо учитеље, и што још треба додати: да имамо *добре* учитеље, јер ја држим, да не вреди имати још хиљаду и ма колико учитеља, ако они нису добри.

Па да ли су наши учитељи доиста толико усавршани, толико добри, да они одговарају свима потребама, које потребе тражимо да нам они подмире, а то је: да наш подмладак развију? У колико се мени чини, господо, не можемо рећи, да су тако јако развијени. И баш да је су развијени, — наука непрестанце иде напред, она једнако зрно по зрно ређа, те да може изнети на среду нашу душевну храну. Науку није пронашао један човек, ни један век, него она се изналази, развија мало по мало, да човек целог века мора да се учи, а камо ли да не мора да се и даље учи онај, који хоће другога да учи. С тога ја држим, баш и да су сви учитељи свршили учитељску школу, њима је опет потребно, да од времена до времена сазнају, колико је унапред њихова наука пошла; јер тек тада, они могу међу млади народ пронети истину и напредак *свога времена*.

Ама је овде поденуто питање, да ли је оно мало времена школског одмора довољно за то? Ја бих први био, који бих казао: тридесет дана није довољно, да се учитељи спреме, да буду ваљани, ако још сами ништа не знају, ако сами не читају књиге, ако не читају новине, које говоре о њиховој ствари, ако сами не прате науку; јер тада, доиста се не може с њима ништа учинити. Али треба да помислимо да мимо све ове научне спреме, има још много којешта што су други људи на другим местима изнашли и усавршали, што се може само живим језиком показати, само очима видети и пронети, а не тек из књига научити. А основна школа треба и да спреми једнообразно ђаке за више школе.

Рећи ћете, на то могу и саме општине својом новчаном припомоћи накнадити учитељима. Али, кад ни ми сви овде нисмо потпуно сагласни о потреби овога трошка, како можемо очекивати да ће свака општина ту потребу учитељску хтети оценити!

Ако дакле мислимо да нам требају учитељи, и ако хоћемо да им помогнемо, као што о томе већ и има предлога, по коме треба бољима већу плату дати, онда држим да им не можемо другче помоћи, него да им дамо *прилике да постану бољи*. Ако желимо добра себи и својој деци, онда би требало бар у начелу да усвојимо предлог, који је пред нама.

Председник: Почем се пријавило још много посланика, који желе о том да говоре, а већ је један сат, то ја мислим, да овај предлог оставимо за другу седницу. (Усваја се). Данашњи је састанак свршен. Сутра не ћемо имати седнице, него прекосутра у $8^1/_2$ часова пре подне. Дневни ред објавиће се сутра.

Састанак је овај трајао до 1 час. по подне.

САСТАНАК XXIX.

У Београду 10. Фебруара 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у 9 и по сах. пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Антула. Дошао је Стојадин Радовић)

Изволите саслушати протокол прекјучерањег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол 28. састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола.

Сима Несторовић: Ја сам онамад казао, да се изиште акта, па ако акта потврде оно што се у жалби и решењу наводи, да се касационе судије дају под суд. Но тамо, чини ми се, да није записано тако.

Секретар Адам: Тако је и записано. (Чита по ново говор Симин.)

Сима Несторовић: Хе добро, врло добро је записано.

Алекса Поповић: Ја мислим да треба да уђе у протокол и то, како се скупштина одазвала са бурно живио, кад је закон, који је књез потврдио, прочитан. (Секретар Адам прима примедбу Алексину.)

Петар Ђуричковић: Кад је Алекса Поповић казао, да ја не разумем закона, ја сам тада одговорио: што се тиче мога знања не ћу да говорим, но што се тиче знања Алексиног, довољно је то, што Ковачевић вели, да се он потписао, а он каже да се није потписао, а за доказ тога, нека се види у броју 30. новина српских. Тако је записано од речи до речи и у стенографским белешкама.

Секретар А. Богосављевић: Дакле ви хоћете да ставим цео тај ваш говор.

Петар Ђуричковић: Јест господине. А не само: помаже Бог, на хајд, ни одакле си, ни како си. (Скупштина усваја примедбу.)

Председник: Има ли још ко шта да примети? (Ћуте.) Дакле протокол се усваја. (Бива.)

Изволите саслушати, један посланик тражи одсуство.

Секретар Адам чита молбу посланика Милосава Тривунца, којом моли скупштину, да му дозволи 20 дана одсуства, због његових трговинских послова. (Скупштина му одобрава.)

Јован Недић: Молим за реч г. председниче.

Председник: За што ћете? Хоћете ли да говорите односно одсуства посланичког?

Јован Недић: Ја бих чинио питање председништву. (Председник: изволте.) Да ли одбори раде тако, да, што пре дође, пре и раде, или узимају нешто по реду, а оно старо остављају да стоји?

Председник: Одбори не подносе нама о томе своја извешћа, но шта буде готово они нам шаљу и ми то стављамо по реду на дневни ред.

Јован Недић: А шта је било са посланником Јоцом Бошковићем? Што се то не износи, кад је у одбору свршено?

Председник: А, за Бошковића!? Јест јуче је одбор послао мени једно писмо, које ја нисам ставио на дневни ред, нити могу ставити га, док се не споразумем с надлежним министром.

Милош Глишић: Ја сам хтео да ставим питање председништву, па сам чекао да се дође на дневни ред, но пошто се покренуло ово питање, ја ћу сад да питам. Месец дана од како је покренуто питање о томе лозничком посланику. За месец дана претресано је то више пута; на пример, дошла је жалба полицијске власти, жалба Лозничана, његова жалба што је у притвору. Скупштина се занимала тим питањем више пута, и закључила да је избор законит. Најпосле и само је председништво упутило писмо на г. министра председника, да он учини могућним, да Бошковић дође у скупштину. Сам је председник казао, да се не може по ствари Бошковићевој ништа у скупштини радити, него да се врати одбору, да он позове владу, и с њом се споразуме о тој ствари. То је отишло у одбор. Одбор је радио на ствари неколико дана, претресао акта и извештај донео. Сад ја не могу де разумем, за што се то питање не износи на дневни ред, кад је од одбора дошао председништву извештај. Јер овде ми изгледа нешто сумњиво да ми не радимо по начину Матије Радовића и Живка Јовановића секретара? Човек се непрестано жали нама, што лежи у хапсу банбадава, а ми овде ништа и не вермамо, него с дана у дан пропуштамо време. (Одобравање.)

Председник: То није оглашено као хитно. (Жагор. Вика.)

М. Глишић: Ја мислим да је то најхитније, кад један човек, кога је скупштина прогласила за посланика, лежи у хапсу, а ко зна, можда на правди Бога, као и што јест у ствари.

То је г. председниче за нас најхитније, па не само за нас него и за целу земљу у интересу правде. Хитно је, те још како хитно! Мени је жао, ако председништво тако мисли, да то не сматра као хитан предмет, кад сви ми, бар ја тако мислим, (Јест, јест) велимо да је то хитно. Ја не кажем да је Бошковић прав или крив, него само тражим од председништва, да оно ту ствар макар сутра изнесе на дневни ред, а сада га питам, за што то није изнело данас?

Председник: Зар је председништво криво, што није ставило на дневни , кад је јуче у вече добило од одбора извешће? Ми, господо, не можемо бити тако пристрасни и заузимати се за поједине личности. (Жагор.)

М. Глишић: Овде нема никакве пристрасности г. председниче, нити пак заузимања за поједине личности. Ја то одбијам од скупштине. Него се заузимамо за право посланичко. (Чује се: тако је.)

Председник: Ви сте чули шта сам ја посланику Недићу одговорио на његово питање, да ја не могу то изнети пре, док се с надлежним г. министром не споразумем. (Глишић: то споразумљење може трајати месец дана.) Ми не смемо друкчије радити, јер смо нашли, да је то прави пут за корисан рад.

Милош Глишић: Ја мислим да је то много опасније, и много више уплашисало на понижење скупштине што се ово не износи на дневни ред, па ништа не радимо а наш друг лежи у хапсу.

Председник: Кажем вам да сам то у 4 сах. у вече добио, па нисам могао да ставим на дневни ред данас.

М. Глишић: Па кад данас није могуће, онда би желео а мислим да то и остала браћа желе, да сутра одмах изнесете (Вичу: сви то желимо).

Председник: И ја желим. Ја не кажем да не ћу изнети на дневни ред, него не могу да изнесем на дневни ред пре, док се с надлежним г. министром не споразумем, а ја ћу гледати, да сутра на сваки начин ставим на дневни ред.

Сима Несторовић: Ја питам вас г. председниче, да ми кажете, где стоји написано у закону да се ви споразумевате за дневни ред с министрима?

Председник: Није за дневни ред већ за ствар.

Сима Несторовић: За дневни ред, господине, нигде у свету нема да се председник с министрима договара.

Председник: Молим вас г. Симо. Ја се нигди не позивам на друго место, како тамо раде, него гледам само на нас.

У оном писму одборовом има нешто што треба споразумети се са министром. То је све једно за скупштину, било данас или сутра стављено на дневни ред. (Вичу: није тако.) Ја не могу, господо, да знам каква су расположења посланичка према појединим личностима. (Жагор.)

Аксев. Ковачевић: Ја као известилац одбора за молбе и жалбе правдајући поступак одбора, кажем, да сам у 12 сахати јуче у име одбора а по овлашћењу председника одбора, предао председништву писмо, у коме се излаже, да се претресање питања о окривљењу посланика Јоце Бошковића јутрос изнесе на дневни ред. Ја бих молио председништво, да прочита скупштини то писмо поднесено председништву у име одбора, да се види јасно и разговетно шта одбор каже председништву.

Овде, господо, није питање о једној личности, него је питање о једном посланику, који представља цео свој срез, овде је дакле важно питање о посланику, који је може бити на правди Бога затворен. Нека се дакле види, ако је на правди Бога затворен, нека се пусти по закону на хапсе, а ако је крив, нека се једном преда суду, што човек да лежи толико времена, по вољи полиције.

Председник: Ја као што сам вам казао, ако није могло данас доћи на дневни ред, доћи ће сутра. (Чује се: немојте и сутра да остане.) Ви сами и да хоћете да остане, ја не ћу да остане. Ја сам и г. известиоца, јутрос известио, за што данас није могло доћи на дневни ред. Ја немам никакве наклоности ни према ком. Мени је све једно било данас, било сутра. Ја сам дужан и сматрам за дужност, да што дође, да ставим на дневни ред.

Милија Миловановић: Молим за реч. (Жагор, вичу: доста је говорено.)

Велко Јаковљевић: Молим и ја за реч. Имам питање на председништво.

Милија Миловановић: Ја мислим да нема ништа пре за дневни ред, него кад посланик лежи у хапсу . . . . . (Вичу: доста је о томе говорено.)

Председник: То смо чули; немојте више бога вам потврђивати. Маните се једном . . . . . (Жагор.)

Велко Јаковљевић: Ја имам питање да ставим председништву о томе, да вам кажем, како стоји ствар код нас у одбору . . . . . (Вичу: доста је једна иста ствар. И скупштина му одузима реч.)

Председник: Има још једно одсуство. Молим вас да га саслушате.

Чита молбу посланика Матије Прокића, којом моли скупштину, да му дозволи 10 дана одсуства, због што му је дете умрло. (Скупштина му одобрава).

Сад долази на ред оно, што нисмо свршили од законодавног одбора о предлогу министра просвете, да се уштеда од просветне струке употреби на практична предавања учитеља основних школа.

На реду је први да говори г. Балантски.

Дим. Балантски: Ја бих рекао господо, да ми главно питање о овој учитељској ствари разно схваћамо, дакле, да са језгровитим питањем нисмо са свим на чисто. Јер из разлога предговорника мојих, нисам могао извести управо ни једне речи, којом би се могло побити, да то није потребно, да није корисно, да се учитељи у предметима настављају. Неки предговорници били су само с тога противни, што је то кратко време, те се не може ништа постићи, па би се, вели, узалуд утрошила толика сума. Верујте господо, да бих и ја противан томе био, што се самог времена тиче, јер за три недеље дана слабо се може што год у науци постићи; али ја сасвим друкчије појмим ову ствар. Ја нисам тога мишљења, да ти учитељи амо долазе да предмете изучавају, него да се вежбају у оним предметима, које већ у глави имају. Друго је, господо, имати каку науку засебно и имати у глави, а друго је сасвим ту науку своју другом саопштити, јер то је баш ова права вештина кад човек може своје знање вештим и јасним говором на другога пренети. Та не треба нам други пример, ми видимо овде у самој нашој дворани господо. — у почетку скупа скупштинског, ми смо слушали неке говорнике, који су нејасно говорили, који су се заплетали у говору, који су се враћали све на једну исту ствар више пута, па су нам ти говорници тако немили били због тога, што нису знали вешто извести своју мисао, коју су већ имали у глави. А за што то? За то, што се нису извежбали у тој вештини. Па и дан дани, господо, чујемо те исте говорнике, али како говоре сад? сасвим јасно, сасвим језгровито. Па шта је ту? Ништа друго, него вежбањем дошли су до тога, да оне мисли, које су имали код својих кућа, могу јасно овде нама разложити, и ми их можемо с милином свакад саслушати; напротив, неизвежбани говорници тако су нам досадни, да нас чисто мозак боле. Па кад је то, господо, за говорнике потребно, та још је потребније и најпоглавитије за учитеље. Јер добар учитељ има доста муке с децом учећи их, а једна деца још већу муку муче с неизвежбаним учитељем. Ја то могу потврдити из искуства, који сам толико година предавао деци разне предмете.

За то молим да би се разликовале те две ствари; разумите, да се ова сума не ће утрошити на изучавање предмета, него на вежбање оних предмета, које учитељи већ у глави имају. А што се тиче саме суме, која би се утрошила на ову цел, ја мислим господо, да ниједан родитељ не ће пожалити то што ћемо имати после добро упућену децу. Јер ако нама заиста дођу натраг по окрузима тако извежбани учитељи, онда ће и по децу много лакше бити, не ће мучити муке са неизвежбаним учитељем, који не уме своје мисли, које већ у глави има, да искаже деци. Ја мислим господо, да зарад деце наше не ћемо ту суму новаца пожалити да утрошимо за напредак наше дечице. С тога сам мишљења господо, да се овај користан предлог министра просвете усвоји.

Дим. Катић: Што се ове ствари тиче, ми смо у прошлој седници доста говорили, а и сада г. Балантски довољно је обја-

сино. Истина је намера добра, али кад постоји учитељска школа у Крагујевцу с једне, а с друге стране, кад се зна, да је недостатак у буџету, ја мислим, да је праведније, да се тај недостатак овом уштедом попуни. За то сам уз одборску мањину, и мишљења сам, да се предлог одбаци.

Вићентије Поповић: Неки посланици излазе с тим да учитељи за ово кратко време, које им је за поправку одређено, неће се ништа хаснити. Ја прво да покажем један пример. Ја сам имао прилику да видим, шта су прошлогодишња предавања учитељска учинила користи учитељима. Два су учитеља, један је у мом селу а други у блиском селу до мога, један је богослов, а други је из гимназије дошао за учитеља, и оба су била врло добри ђаци, — пила су оба на предавање у Крагујевац и то чини ми се један о свом трошку или оба, сад управо не знам; али заиста, после повратка њиховог, после месец дана кад су из Крагујевца дошли, ја сам се зачудио њиховом знању и поправци. Они су толико више знали кад су дошли, него што би могли научити за једну годину дана што су учили пре онај у гимназији, а овај у богословији. Они су од тих предавања, имали тако велике хасне, да су ме зачудили, како су на њих предавања подејствовала. За то сам свагда, и остаћу свагда за то, да се никад не пожали дати на те ствари.

Неки говоре да би правичније било да се та уштеда употреби на поболшање учитељског стања. Али ја мислим, да им се уштедом овом материјално не би ништа помогло, а морално ми би их много више уздигли и користили им. Ја бих молио, господо, свакога да се и у овоме позовемо на нас саме. Ја мислим, ми који смо простији него учитељи, па будемо по један месец дана овде у скупштини, ја мислим да одемо кући много савршенији, јер много што шта сазнамо што нисмо знали почем смо се нас више и са разних крајева скупили. Па кад то бива тако за нас, то колико више бива за учитеље, који иду на учитељске зборове, с намером баш да се поправе и усаврше. За то сам ја да се овај предлог г. министра прими и да се ова уштеда, свагда кад је има, употреби на умножење знања наших учитеља.

Алекса Поповић: Разлози г. министра и г. Балаитског о усавршавању знања и науке непобитни су. Но кад ми узмемо знање наших учитеља и видимо из каквих су редова они састављени, ја мислим да се они неће ништа помоћи са овим предавањима, која хоће да им се дају. Ево зашто: ми имамо учитеља из основних школа, имамо учитеља, који су свршили по две три гимназије, и имамо учитеља, који су свршили богословију, или учитељску школу, но њих је врло мало. Представите сад наједанпут дођу сви ти учитељи на предавање да се користе. Ја не знам да ли је могуће да један наставник сакупи око себе такве људе, па да им може свима корисно предавати. То не може да буде. То би значило, кад би један професор узео на сакупно око себе ђака из основне школе, ђака из гимназије, ђака из реалака, ђака из богословије, ђака из велике школе, па им предавао; а би ли га они сви разумели подједнако, — то није ни замислити. Код нас има и таквих учитеља, који нису ни учили школу, или су пили приватно те нешто учили па откуд ће они да свате и разумеју, оно што ће им се казати. Дакле за то ја нисам никако, да се овај предлог одбри. Ми стојимо са учитељима основних школа врло тралаво и што се тиче њихове плате, с тога мислим ово је тек једно средство да им се помогне у томе. Њима се не може помоћи тиме што ће њих 30, 40 или 60 доћи на предавања. Ја мислим да ми из основа треба да преустројимо основне школе, али не да се узимају за учитеље, који су истерани из државне службе, или који нису спремни за учитељски посао. Наши учитељи по својој скученој плати, они су дотле дошли да немају кад ни да читају књиге, него иду по општинским судовима, и моле се за писаре. А за што? За то што су гладни. Треба из основа преобразити и учитеље и школе, али овим путем као што се предлаже, значи само трошити се, а верујте, ништа не ћемо постићи, нити ће отуда бити какве користи. (Чује се: Тако је. Врло добро).

Жика Миленковић: Ја се потпуно слажем са г. Алексом Поповићем, што каже за учитеље, јер ја имам примера, да код нас баш има неких учитеља, који су паметни и свето се при-

државају дужности своје. Њима је вежбање довољно и код куће њихове, оно им тамо долази на се вежбају; а има неких, који су слабо награђени, којима је мала плата, и данас имају жену и пет шест деце у својој сиротињи. Тако учитељу никад не стигне плата, него иде те у напред узме плату од капетана. Такав учитељ не може да иде нигде на вежбање, јер куд ће жену и децу? А после тога кад би пошао да иде овамо да учи, он ће морати да дође код мене да узајми и да се задужи. Дакле с тога сам ја мњења да се одбаци тај предлог, а што би се потрошило на оваква вежбања, нека се тиме повиси плата учитељима.

Сима Несторовић: Сад сам ја на реду да говорим, али ја уступам моју реч г. Протићу.

Илија Протић: Ја признајем благородну цељ, коју је г. министар мислио да постигне овим предлогом; али према нашим околностима, нама је немогуће да овај предлог усвојимо бар за сада. Нама се појављује неки дефицит у буџету. Ми не смемо, ударати на народ прирез за изравнање буџета, него ми морамо гледати да овај подмиримо из уштеда Што вели г. министар да је то уштеда, коју би он потрошио на учитеље, ја благодарим онима, који су уштедили; но, ако је уштеда, онет се, држим, не мора потрошити, него нека уђе у државну касу. Према овоме наводу моме и наводима многих посланика, који су пре мене говорили, ја сам завршено за мањину одборску, и тражим да се овај предлог одбаци.

М. Глишић: Што рече г. Илија да он благодари г. министру на уштеди, ја ни у колико не благодарим, нити ћу и кад благодарити му за уштеде, које је од просвете народне задржао, а школе по земљи затворене држао.

Сад да пређем на оно, што г. министар одговарајући у прошлој седници Сими Несторовићу рече: да се ова сума уштеде од 50.000 гр. пор. која се тражи, не може употребити на повишење плате учитеља. То завршено признајем, да не може. Али, као што сам рекао, ја никад не бих желео, да те уштеде буду у просветној струци, и да школе стоје затворене без учитеља. И за то као члан одбора у мањини, који смо противни

предлогу министровом, имам да објасним у неколико наше мишљење. Заиста, да је ово што се предлаже од преке потребе, то не може се спорити. Напоследку, да ли ће се учитељи тиме помоћи или не ће, то ће се знати доцније, али да мора да се помогне њиховом стању садањем, то се зна. Да раздвојимо ово питање па да кажемо да ли је пре да ми прво преустројимо наше школе, и да учитељско стање побољшамо. Зна се, господо, да се са гладним трбухом не иде у рат; са оваквим жалосним стањем наших учитеља не сме се ни захтевати од њих много. Знајући он, какво је његово јадно и тужно стање, знајући да његова деца немају ни хлеба код куће, како ће он да слуша, шта му се предаје. Ми сваки треба да имамо то на уму, и ми сви признајемо да је њихово стање слабо и никакво, па с тога мислим да је најпре да им по могућности помогнемо, и да школе наше које су затворене, отворимо, — па тек кад видимо, да смо то учинили, и да се можемо постарати и за усавршавање наших учитеља, а имадемо откуд, ми ћемо тада радо пристати на овакав предлог. За то сам да се овај предлог из основа одбаци, и, пре свега, да се учитељско стање побољша и затворене школе отворе, а допуштам, ако буде могуће, да доцније и ово потпомогнемо, што нам се сад предлаже.

В. Јаковљевић: Господо, ја се потпуно слажем са г. Димитријем Балаћким а ево за што. Не само да ће од овога предавања бити ваљда учитељима, него ја знам да је ваљда учитељима и сада, кад секретари, иду по школама кад секретар пробави само 2—3 сахата у школи. Осим тога, ја сам још и тога мишљења, да се за овај месец дана, кад су учитељи по предавањима, нађи на њих како успевају, и како се владају, па после да им то служи за награду при повишењу плате. Шта више, који су се учитељи добро показали, ако добију петицу да добију по 5. дук. ц. награде, а ко има четворку, да добије 4. дук ц. награде, те тако да се учитељима да воља за оно. И за то ја усвајам потпуно предлог г. министра.

А. Ковачевић: Ја бих нешто проговорио господо, али не знам како ћу да почнем. Ја знам добро да је наука врло добра ствар, да је наука управо једна светлост, која распро-

стиче знање. Мене је г. министар прекључе разлозима својим тако убедно, да не бих имао шта проговорити, и заиста, само онај, који је лишен разума, може да мумла на мудрост и науку, као совуљага на сунце, а они на мудрост и науку вичу, који налазе своју срећу у чанку и бокалу. Него ево шта каже г. Балантски: друго је давати човеку своју мисао и учити га наново, а друго је давати му прилике, да може своју мисао мало боље обрадити, да се, у неколико научен, може још боље поправити и усавршити. Овде управо предлогом иде се на то, да се поново она стара наука учитељева, коју је учио, — да ју нешто боље исправи; а опет предлози посланички циљају на то да се усавршавају у науци, да дође наука као од постанка, т. ј. клица науке праве да буде узета, па тек онда да се зида даље што треба у науци. И ја држим, а као што чујем и од научених људи, с којима сам се много разговарао, да се ово узима и хоће да чини управо за то, што су наши старији учитељи учили стару прокислу науку и да сад треба наука што пребранија, што ће бити по самој природи чиста истина, а не измешано са које каквим појмовима будите бог с нама, старим, нечистим и замућеним. Хоће се, дакле, поновљење старе науке, и добитак новог знања, у колико је друкчије од старога учења. Дакле, пошто се иде и на преустројство школа, и на усавршење науке, то сам за то, да се усвоји предлог мањине најпре, па тек после да би се могло допунително о томе нешто радити, као што рече г. Глишић. То је моје мишљење. (Чује се: Врло добро).

М. Ђ. Милићевић: Писам вам, господо, досад досадно својим беседама, али устајући сад да говорим, ја сам прилично забринут, јер пре мене већ су говорили многи посланици, који су махом силни беседници у овом скупу. Ја ћу вас молити, да поклоните своју пажњу неколиким само напоменама, које ћу вам учинити, — напоменама, које су, у главном, готово исказали они беседници, који су се досад изразили за предлог одборске већине. Ја вас молим, да ми допустите, да ову ствар расположим: да најпре говорим о потрошку, који се тражи, а после о вајди, о корисги, која се жели да постигне тим потрошком. Ви ћете се сетити, господо, да је још пре близу 20

година установљен прирез за издржавање наших основних школа. Прирез тај, као што знате, плаћа свака пореска глава по 2 цванцика на годину. Тај се прирез стиче сав у фонад школски, и, по закону, из тога фонда издржавале су се наше основне школе, а постављено је било у изглед још онда, кад се установи школа за учитеље, да и она дође на терет тога фонда. Као што је у закону било наређено, тако је и вршено више времена. Но, има неколико година, како је у томе учињена нека измена; имено, од онога доба, кад је ступио у живот садашњи закон о основним школама, који је издат 1863 год. Од тога доба, држава узима из школског фонда годишње једну округлу суму, коју назива у своме буџету: *помоћ од школског фонда за издржавање школа*. Узевши тако ту помоћ од фонда за школе, држава је стављала на рачун свога буџета издржавање свију наших школа, од највише па доле до најниже. Та приномоћ, од школског фонда, узима се и данас, и последње буџетске године, она је, ако сам добро извештен, изнела 1,270 000 гр. пореских. Као што ћете се сетити, тај је фонад, или тај прирез, установљен *једино* за издржавање школа, и то, за *издржавање школа основних*. Тим узимањем из фонда школског, држава добија једну јаку помоћ, али за то добија и дужност, да том сумом издржи *све* школе: и највише, и средње, и основне, као што мало пре рекох. Плате свију учитеља основних школа, не износе онолико, колико износи та помоћ коју држава узима годишње из фонда школског. Плате учитеља основних школа засецају нешто мање. Оно што претече, потроши се опет на средње заводе, на средње школе којих сада — хвала Богу — има већи број.

Према томе, ако би се учинила каква уштеда у томе кредиту, који је створила држава из школског фонда, право би било, да се та уштеда врати опет у школски фонад. Али напоменуо је г. министар, кад је прошлог састанка о томе говорио, да то тако не бива, него се уштеда, по буџетском закону, враћа у државну касу. Дакле оно што је од народа наплаћено за школе, оно, што је из фонда школског узето за издржавање школа, то, ако се све не потроши, не враћа се онамо

одакле је узето, не враћа се у фонад школски, него неким околишним путем, доће у државну касу, те се тиме друге потребе намирују — потребе свакојако важне, али тек не оне, за које се искључиво купи прирез за школски фонад.

Чујем, да многа гг. посланици питају: за што се те уштеде чине, кад не би требало, да се чине бар овде у потребама народне просвете?

Уштеда, као уштеда, ваљда по себи, није рђава ствар, осем онде, где би се њоме шкодило главноме; ту се не може уштеда никад хвалити. Најпре, молим вас, не мислите, да те уштеде износе много. Последње само године сва та уштеда може изнети 50—60.000[1] гр. За што се те уштеде чине? Није за то, што се не би хтело дати на плату учитеља више; на није ни за то, што се неби хтеле отварати нове школе онде где су народу од потребе; него то бива самом радњом, самим вршењем буџетског закона. Ево од прилике како: у почетку школске године, стајао је на једном месту учитељ стар, који је служио доста година и дослужио, да има повећу плату; он умре, на његово место дође други учитељ, који тек ступа у службу, и који има мању плату. Ви знате, господо, да су разне плате нашим учитељима, најмања је 100 талира, па иде до 325. Деси се, дакле, где је требало потрошити на учитеља 300, или 200 талира, да се потроши само 100 талира, а учитеља немамо сада на 600 душа. Упразни се и иначе место с већом платом, а постави се учитељ са мањом, и, ето, отуда могу да дођу те уштеде. Окром тога, деси се, да се где год не постави одмах учитељ и плата учитељска остане непотрошена. Опет нека уштеда. За тим, господо, ваља ми још напоменути још нешто: Ви се сви сећате, јамачно, да наша буџетска година почиње првог Новембра, а школска година 1. Августа. Министарство мора увек, у почетку буџетске године, да мисли шта га чека и у почетку школске године. Тако, може да се деси, да од почетка школске године предстоји отворити нових 20 или 25

[1] А било је година, када је на плату учитеља издавано и више него што је одобрено, те је после била велика мука ко то да подмири.

школа а може да их буде и до 30. За све њих мора министарство резервисати једну суму за плате учитеља тих нових школа. Али у Августу месецу, не јави се толико кандидата за учитеље, колико је празних и нових школа. Знате узрок, за што их се не јави; нема их! Тако ако се мислило да ће се отворити 25 нових школа, а отворило се само 15 онда је за тих 10 нових школа, одређена сума остала непотрошена. Ето вам и те уштеде!

На тај начин, као што видите, није могућно никаквом рачуницом у напред одредити, да се потроши баш све, што је одређено на учитељске плате. С тога је увек могућно да буде тих уштеда, кад мањих, кад већих.

Кад, дакле, те уштеде, ето, постоје, кад се оне не могу све до паре потрошити, и кад их је некад мање, — а казао сам по рачуну за последњу годину, да ће изнети на 50 хиљада гроша: онда се мора знати: шта да се чини с њима? Сад, она се по закону буџетском мора вратити у државну касу, а, као што сам напоменуо, ова је сума дошла из школског фонда. Предлог министров иде на се то да, новац, један пут покупљени, за основне школе, употреби на корист школа и учитеља, т. ј. овде, на њихово боље образовање, њихово боље спремање за онај посао, који врше. То је што сам имао да вам кажем о самом потрошку.

Да пређем сад на оно друго, на питање о томе, да ли ће се учитељи користити практичким предавањем, или не ће. Ако, господо, ко год од вас мисли, да они, који предлажу ову меру, равнају ово практичко спремање са редовним школским спремањем, онда је неспоразумљење међу нама. Ми не можемо никад исповедити да је све једно, учити се редовно у школама и учити се овако узгред. Боље би много било да се у школи изучило све оно што учитељу треба; боље би много било, да су наши учитељи у школи добили све оно знање, које наставник треба да има. Али, господо, они нису могли сви да добију све то. Ви познајете нужду учитеља наших. То су људи, који су махом изишли из разних школâ. Неки је учио гимназију, неки реалку неки богословију. Разне су њихне спреме, као што су им разне и прилике, кроз које су прошли. Садашња наша учитељска школа

спрема доиста младиће онако, како ваља да се они спреме за тај тешки рад. Али учитељска школа досад је дала само неколико група или јата таквих младих људи спремних за учитеље. Та су јата врло мала бројем. Последње године било их је, чинимо се, 18; а учитеља — као што мало пре рекох — имамо свега 5—600. Је ли, дакле, право оставити ове, који су на том тешком послу, и не притећи им у помоћ да се боље могу наћи у том свом тешком раду? Може бити да није сваком јасно, да ће се овај новац трошити и на саме учитеље, с тога јамачно један посланик и пита: како ће он оставити жену и децу, па долазити овамо, или већ где буде, и још већем трошку излагати се. Господо, предлог не иде на то да учитељи о свом трошку долазе у школу на вежбање, него предлог иде баш на то, да учитељ има довољно трошка, да се могу издржати за оно време, док се практичка предавања држе, било овде а било у Крагујевцу. (Чује се: А шта би им деца јела код куће?) Код куће? Деца би јела оно, што би јела кад је и учитељ код куће. У осталом, будите добри, те сачекајте, да свршим. Стоји, дакле, још да се види: хоће ли се учитељи користити тим практичним предавањем, или не ће. На то нека да одговор ваше само искуство: јесте ли се ви, без икаквих нарочитих предавања, користили или нисте, одкад сте овде у скупу? На овде има нешто, господо, што је врло важно. Колико год вреди да се учитељима дају сама материјална знања, још је далеко важније да им се покаже начин, како ће они та своја знања употребити, како ће их применити, како ће радити у школи као учитељи. Има много ствари, господо, које се не могу никако написати на послати, те да се по томе ради овако или онако. Ево једног примера за то. У нашим школама предаје се гимнастика. Потребу тога вежбања признаје сваки, не ћете је јамачно ни ви одрицати Питам вас, господо: је ли ко год у стању написати такво упутство да се свака фигура онако разуме како баш треба, докле се сама радња не види очима? О том сам се сам осведочио. Министар просвете разаслао је распис о предавању гимнастике; распис је написан што може бити разговетније и разаслан је свима школама. Шта мислите да смо

видали, кад смо као прегледачи школа, гледали и гимнастичка вежбања? Колико школа, готово је толико било и разних начина гимнастике. Један исти претпис, један учитељ прави на један а други на други начин. Не да се господо, свашта разумети из написаног онако, као што се да схватити, кад се покаже очигледно, кад учитељ све види својим очима. За неколико часова причао ми је један од оне господе учитеља, који су били у Крагујевцу на вежбању, научио сам каламити воће много боље него што бих схватио да сам неколико књига о том прочитао. За што? За то, што је виђено јасније од онога што се тек замишља. Што су год учитељи видели како се ради то лакше и сами могу да раде а лакше му и мане опажају, ако каквих буде у томе раду. Начини предавања најпаче су такве вештине које ваља видети, а које се тешко дају написати. Ја сам доста књига прочитао, али морам по души казати да је виђено опажније од чувеног. Дакле: сами ћете се сагласити са мном у томе, да је учитељима потребно, да о практичним предавањима, виде неке начине и неке методе предавања, којима сами не могу да се досете и да их препаћу за олакшицу свога рада. Ако учитељ још и материјалног знања прибави, о то је велика корист. Осем ових примера, које наводисмо из нашег самог искуства, могу вам показати да се то ради у свима земљама, где се год опажа, да захтеви школе иду даље, него што допире снага учитеља. То раде многе, далеко од нас напредније, земље; то ради Русија, у толиким својим губернијама; то ради Енглеска, која својим учитељима притиче на разне начине у помоћ, и уређује за њих практичка предавања; помаже им сваком приликом, да се боље науче, и да се јаче спреме за свој тешки посао. Ја, доиста, не знам шта би стајало нама на путу да овај предлог не усвојимо. Може бити, да неко мисли, да би понижавало учитеље то, што би они пошли на скуп, да се уче.

Биће далеко од учитеља та мисао. Они знају, да је услов њиховога успеха само у том, да они, учећи друге, уче непрестано и сами себе. Узму ли се сви наши учитељи, о, онда њих има доста и таквих који, с кредом у руци, смеју позвати да предају и у најбољој школи. И тако, ако би се нашли на овом

скупу, имали би и радост, и учинили праву корист, да пред својим друговима покажу, како сами што раде у својој школи. Осем предавачких лекција, на таком је скупу још најбоља прилика, да учитељи и сами један другима покажу: како шта раде са својим ученицима.

На послетку, господо, ја се увек с благодарношћу сећам, да је сваки говор о побољшању материјалног стања учитеља врло добро приман на овоме месту; с тога и сад, ако хоћемо, да обезбедимо поштованим наставницима наше деце оно уважење, које их је подигло чак у молитву наших старих, у молитву, која вели: „Бог да прости учитеља, на хранитеља," онда се морамо постарати, да им дамо сваку прилику, где се могу темељније спремити за тешку своју службу. Темељном спремом и савесном службом они ће не само увећати уважење које имају, него ће баш тим најречитије доказати, да су заслужили и већу материјалну награду од народа, коме служе.

С тога вам и предлажем да усвојите предлог, којим се пружа учитељу помоћ и даје прилика, да се сам усаврши у свом тешком послу око васпитања народњег подмладка. (Чује се: Врло добро! Да гласамо. Доста је говорено).

То сам имао да вам кажем.

Председник: Господо, молим вас, ја мислим да смо довољно обавештења добили.... (Жагор. Чује се: Ми хоћемо да говоримо). Ако хоћете да даље продужимо, онда је на реду. (Жагор).

Председник: Још има 13 говорника, који су се пријавили на сад ако желите да говорите, ви кажите. (Чује се: довољно је говорено; неки вичу: да се гласа).

Никола Крстић: Кад има тако много скупштинара, који желе да говоре, ја држим, да не ће ништа шкодити, ако се пусте да говоре. (Вичу: довољно је говорено. Жагор).

Председник: Ја вас питам, хоће ли се и даље говорити или не? (Вичу: да се гласа). Онда има г. министар своју последну реч.

Милош Глишић: Онда ћу и ја да тражим реч да говорим после њега. (Многи вичу: да се говори.)

Председник: Па добро, кад хоћете, а ви говорте. На реду је Цветко Јездић.

Цветко Јездић: Колико се мени чини господо. .....

Павле Радивојевић: Ја сам пре искао реч; за што не држите ред госп. председниче?

Председник: Опростите г. посланиче, ни је истина, да сте ви пре реч искали. Г. Јездић је још од преко јуче на реду.

Павле Радивојевић: Ми смо решили да се гласа; бадава је говорити, не ћете успети.

Председник: Ја вас опомињем госп. посланиче, да тако не будете продржљиви; ја вас молим, да учтивије говорите.

Милош Глишић: Ја предлажем, да скупштина реши: хоће ли се говорити, или не?

Председник: Ствар је решена, да се говори. (Вичу: ни је решена).

Алекса Поповић: Кад скупштина реши да се не говори, онда се не може допустити даљи говор.

Председник: Ја по ново питам скупштину: хоће ли даље да се говори, или не? (Вичу: не ћемо.) Ко је за то, да се даље не говори, нека седи; а ко је за то, да се даље говори, нека устане? (Сви осим неколико њих, седе. Јездић подговара једнога да седне а Глишић на то виче: шта га подговараш да седи ако си ти сео. то је безобразлук, то је непоштено да ти другом натураш твоје мишљење; — у будуће да се тако што не догађа).

Молим вас господо, пре него што би почели гласати, наволте саслушати реч госп. министра просвете. (Један: он има права да говори.)

Минист. просвете и црква. дела: Ја не ћу ништа друго говорити, нити ћу износити поне какве разлоге *за*, јер је изнесено много разлога *за* како у прошлој тако и у данашњој седници, од стране многих од господе предговорника, који су говорили *за*.

Место тога, ја ћу се ограничити само на то, да кажем неколико речи на разлоге неке и неке, који су *против* предлога изнесени, а то с тога, да се не би мислило, да сам, саслушавши те разлоге, пристао на исте, не рекавши против њих ништа, те да се не би узело, да смо их ћутке признали и да смо тим начином пристали да могу вредити.

Један од таквих разлога био је да се новац, који је ућтедом одобрен на ове цељи, употреби на то, да се све празне школе учитељима попуне. То је разлог г. Глишића. (Глишић: ја нисам казао то.) У опште сте тако казали. (Глишић: ви ме нисте добро разумели.) Ја сам добро упамтио, да сте говорили, да је пре свега о томе мислити, како ће се школе да отворе. (Глишић: тако јесте.)

Што се тиче отварања празних школа, не зависи ни од чије воље да их немамо празне или попуњене. Та је ствар питање о конкуренцији. Ако нађе на прилику 90 празних школа, и ако се министру не јави више од 40 људи, или ако се јави и 100 људи, а он не може више од 50 да усвоји, онда питам свакога: је ли могуће не имати празних школа? И после једва се може претпоставити, да је министар рад, да има празних школа, ван ако пристане на то, да по што по то набавља учитеље; да се ни мало не обзире на њихно знање, на њихову способност, да никад не тражи њихова сведочанства, и у опште, да не гледа на све оно, што се од једног учитеља изискује. Ако на то пристане, ако, свезавши себи руке, просто узме ту дужност, да прима сваког који се за учитеља тражи, онда учитеља можемо имати; али не знам, да ли ће тиме министар своју дужност испунити.

Питање дакле о томе, хоће ли остати празне школе или не, не стоји ни до чије воље, па ни до министра. Ако је више конкурената него што имамо празних школа, онда је добро; али ако има мање конкурената, онда при најбољој вољи министровој, не ћемо имати за све школе учитеље, и тада ја мислим да влада не може бити крива. Признајем да вреди приговор учињен што се тиче плата, признајем да око тог питања треба још много радити; али онет не могу потврдити да је то једини услов, јер то не стоји. Мени се чини, да, како за ове школе тако и за средње, и у опште за цело стање просветно, данас немамо мање радника, но што нам је потребно. То исто јавља се данас и на другим местима. Случај се догодио такав, да су потребе народне порасле у толико, у колико радника ни је приспело. Стање је дакле такво, да се просветни задатак мора

у неколико вршити или неспремним људма, или напустити са свим. Оно управо и јесте узрок, што се траже средства, да се дају накнадна предавања учитељима; јер министар је у незгоди с људма, који ни су довољно спремни; примивши пак на се одговорност за њих, морао је изићи с предлогом да се тим људма нека накнада у образовању и настави учини. Један је дакле од главних разлога и тај, и с тога, на дозволили ви или не дозволили, ово питање неће моћи да падне.

Други је разлог, који је изнесен овде, мислим од г. Ковачевића и А. Поповића, да школама треба из основа преображаја. Из основа преображаја — то је тако велико питање, оно има толико саставних делова, да се једва може за неколико минута усвојити и расправити. Најпосле лако је расправити овде у скупштини и разложити чланцима или књигама, па то и извршити у писаним законима; али извести у живот, господо, ствар је, која се не може лако извршити. Нека ми сад не само за основне него и за све школе нађемо најбоље законе, ако остане ова иста радна снага, ја вам не могу јамчити, да ће изићи онај напредак, који бисмо по тим законима очекивали. Признајем, да ћемо и овде у залуд очекивати бољи рад, чистију воду, залуду ћемо чинити прописе, да тај рад буде што корисинији, ако извор оставимо онај исти, који је данас. Дакле ко би с тим, што налази да је само преображај кадар ствар поправити, гласао противу овога предлога, онај у исто време гласа и противу тога преображаја. Гласати за то, да се не усвоји предлог о накнадном образовању, који се тиче усавршања радника, нема места, јер ова мера јесте управо прва мера за усавршавање. Ако ова мера добро прође; ако кроз учитељске школе дође половина или више спремних учитеља; ако учитељи кроз ова практична предавања, кроз књижевност, усавршају се и постану све бољи и бољи, онда ће преображај сам по себи доћи, макар га ми не ујамчили законима.

Но немојте мислити, да ја с тога одричем сваки утицај законима. Ја признајем утицај законима; признајем да у основним школама треба нов закон, требају и законска дела за преображај; али само хоћу то да потврдим, да ово, што се

данас износи, не смета ништа томе преображају, него на против, да је један први акт преображаја, да је једно дело, један саставни део самога преображаја, који ће вредити и онда, кад тај преображај дође. Овај закон ништа не смета новом једном закону о основним школама, о стању учитеља, о распореду наука, о задатку школе, о подели њиховој; ништа ово не смета, и не само да не смета, него је ово једна добро дошла чињеница, која свему томе само на корист бити може.

Ови дакле, по мом мишљењу, поглавитији разлози, који су управљени противу предлога, не стоје; не стоје бар у оној снази, која би се могла очекивати.

Што се тиче разних погледа и разлога *за*, о њима су говорили у прошлој а и у данашњој седници многи говорници, и ја остављам увиђавности скупштине, да изабере: који ће од два изласка, који ће се сад гласањем пресуђивати, усвојити, да ли *за* или *против*.

Председник: Сад ћемо прећи на гласање, и то устајањем и седењем.

Милош Глишић (и многи други вичу:) да се гласа поименце.

Вићентије Поповић: По закону гласање најпре мора бити устајањем и седењем.

Председник: Питање је овако: ко је за извештај већине одбора, тај нека седи; а ко је противан, нека устане. (Вичу: да се гласа поименце).

Па онда ћемо по именце гласати. Г. Ковачевић и г. Јездић нека дођу да контролишу гласање.

Ђура Даничић: Ако се хоће да се поименце гласа, онда нека се имена у протокол забележе, да се зна, ко је за шта гласао. (Усваја се).

Председник: Ко је за предлог нека каже *за*, а ко није, нека каже *против*. (Вичу: Нека се имена бележе).

Наступи гласање овако:

Адам Богосављевић *против*, Аксентије Ковачевић *против*, Алекса Здравковић *против*, Алекса Спасић *за*, Алекса Поповић *против*, Алекса Проковић *против*, Алекса Станковић *против*,

Алекса Стојановић *против*, Арон Ничић *није овде*, Вељко Јаковљевић *за*, Вићентије Поповић *за*, Вујо Васић *за*, Владислав Павловић *против*, Гаврило Јеремић *за*, Ђока Богићевић *против*, Ђорђе Ценић *није овде*, Ђорђе Павловић *за*, Ђорђе Станишић *није овде*, Ђорђе Ђорђевић *за*, Ђура Даничић *за*, Ђурђе Ђоровић *не гласа*, Димитрије Димитријевић *за*, Димитрије Катић *против*, Димитрије Милетић *није овде*, Димитрије Радовић *за*, Димитрије Балантски *за*, Димитрије Станишић *није овде*, Драгомир Рајовић *за*, Живко Јовановић *против*, Живојин Пашић *за*, Жика Миленовић *против*, Иван Стојевић *против*, Иван Тадић *за*, Илија Максимовић *није овде*, Илија Мојић *против*, Илија Протић *против*, Илија Ратајац *против*, Илија Стојановић *против*, Јанко Јелић *не гласа*, Јанко Шафарик *за*, Јевта Јовановић *није овде*, Јован Бабић *за*, Јован Марковић *није овде*, Јован Јаковљевић *против*, Јован Јуришић *против*, Јован Крсмановић *није овде*, Јован Недић *против*, Јованча Стојановић *за*, Јосиф Панчић *за*, Коста Јовановић *за*, Коста Димовић *за*, Коста Антула *за*, Коста Пејић *против*, Коста Поповић *није овде*, Архимандрит Константин *за*, М. Пражовић *није овде*, Марко Јанчић *не гласа*, Марко Лазаревић *за*, Мата Поповић *против*, Матија Прокић *није овде*, Милан Брачинац *за*, Милан Глигоријевић *против*, Милан Кујунџић *за*, Милан Милићевић *за*, Миленко Петровић *против*, Милија Миловановић *није овде*, Милија Урошевић *против*, Милош Димић *није овде*, Милосав Поповић *није овде*, Милосав Вељковић *против*, Милосав Марковић *за*, Милосав Тривунац *није овде*, Милутин Гарашанин *за*, Милош Глишић *против*, Милош Пантић *против*, Милош Степановић *против*, Милоје Милојковић *против*, Михаило Јеремић *за*, Михаило Лазаревић *за*, Петар Радовановић *није овде*, Михаило Радисављевић *против*, Михаило Смиљановић *за*, Младен Милијановић *за*, Марко Живадиновић *за*, Нешко Витомировић *против*, Никола Крстић *за*, Никола Павловић *против*, Обрад Јевтић *против*, Павле Ђукић *за*, Павле Поповић *за*, Павле Радивојевић *против*, Панајот Сандуловић *против*, Панта Банковић *за*, Петар Милошевић *за*, Петар Ђуричковић *није овде*, Михаило Марковић *није овде*, Петар Селић *за*,

Петар Ћелић *за*, Петар Стевановић *за*, Радивоје Рајић *није овде*, Рако Кукић *није овде*, Радисав Милосављевић *против*, Радисав Тодоровић *за*, Ранко Вилотић *против*, Ранко Тајсић *против*, Сава Брадић *против*, Архимандрит Сава *за*, Сава Поповић *за*, Савко Жојић *против*, Сима Милошевић *против*, Сима Несторовић *против*, Сретен Лукић *за*, Светомир Николајевић *за*, Сретен Поповић *за*, Станоје Ђорђевић *против*, Стева Милосављевић *за*, Стеван Продановић *за*, Стојадин Радонић *против*, Стојан Ђуричић *за*, Стојан Марковић *за*, Стојан Павловић *за*, Танаско Благојевић *против*, Теодосије Миловановић *против*, Урош Кнежевић *против*, Фрањо Вшетечки *за*, Цветко Јездић *за*, Цветко Минић *за*, Петар Митровић *није овде*.

После гласања.

Председник: Молим господо, да вам саопштим исход гласања. Гласало је свега 104 посланика. Гласали су за предлог 55 а против предлога 49. Као што видите савршена је већина за предлог. Сад имате $^1/_4$ часа одмора.

После одмора.

Председник: Изволте господо саслушати два кнежева указа.

Секретар Кујунџић: Чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар финансије да поднесе овогодишњој народној скупштини пројект закона, за измену и допуну тачке 15. закона о устројству ђумрука. (Упућује се одбору финансијском).

Даље чита указ, којим се овлашћује министар финансије, да може ово годишњој народној скупштини поднети предлог за накнадни кредит више утрошене суме приликом путовања Његове Светлости у Цариград. (Финансијском одбору).

Председник: Сад да пређемо даље на дневни ред.

Алекса Поповић: Молим госп. председниче, ја имам да учиним једно питање. По закону сви владини предлози, најпре се решавају у начелу, да ли се примају или не. Кад се у начелу приме, онда се прелази на претресање појединих чланака. Пошто је и овај предлог примљен само у начелу, то ја предлажем, да се узме у претрес тачка по тачка, да се дакле говори о начину предавања; јер и ја бих предложио, да се ова

предавања не држе само на једном месту, него у три или четири округа.

Председник: То је ствар нова, и посланик, ако хоће, може поднети нов предлог.

Милија Миловановић: То није нова ствар, јер овако у начелу одобреним предлогом користили би се само 50 - 60 људи, а остали би били лишени тога, за то треба на више места да се предаје, како би се сви користили.

Минист. просв. и црк. дела: Што се господа посланици позивају на то, да се најпре држе дебате у опште, па после у појединостима, то има места у таквим предлозима, где појединости има толико да оне доводе разлику од дебате у опште. Тада се говори нешто друго, и кад дође на појединости има других питања, која у општу дебату не могу да уђу. На против овде су општа и поједина питања једна иста, тако да почем је ствар у опште усвојена, сад не долази ништа више да се појединце говори, и да се појединце усваја. Овде су посебне идеје тако једнаке са оном идејом, о којој се у опште говорило, да се нема више шта рећи. И ово, што су неки предложили, доиста је природе такве, да се може узети као предмет појединих предлога, и одвојено од онога, што је већ решено. Тога ради могу се посланици послужити путовима, који су им за то отворени.

Алекса Поповић: Закон није учинио никакву разлику између предлога, били они у већем или мањем обиму.

Минист. просв. и црк. дела: Закон не мења природу ствари. Ако је ствар таква, да је она претресом у опште исцрпљена, и да је тим исцрпљено и оно, што је у појединостима изложено, онда нема предмета даљем говору.

Алекса Поповић: Али ми можемо и хоћемо да говоримо о начину, како да се новац потроши.

Председник: Ово је чисто нова ствар. Ако желе господа посланици, онда нека поднесу нов предлог. Сад да пређемо на дневни ред.

Известилац закон. одбора Ђорђе Павловић чита извештај о укидању трошкова, који учине полицијски чиновници.

Овај извештај гласи:

Народној Скупштини.

Народни посланик г. Вићентије Поповић са 11 посланика, представљајући незгоде и тегобе, које настају за народ услед трошкова, које по закону од 23. Октобра 1871. год. чине полицијски и други чиновници и њихове слуге, кад по дужности у народ излазе, предлажу, да се ти трошкови сасвим укину, пристајући најпосле и на то, да се чиновницима у име тих трошкова неки додатак учини.

Ови трошкови, које чине полицијски чиновници, вршећи дужносне послове по појединим општинама и селима, постали су по одавно предмет за жалбе. Терети, које подноси народ због тих трошкова, врло су тешки и осетљиви, и то тим више што се при чињењу ових трошкова чине од стране чиновника многе злоупотребе, којима се траг не може да ухвати, те да се подвргну праведној казни они, који те злоупотребе чине. С једне стране потреба да дотични чиновници излазе у народ ради вршења дужносних послова, с друге стране опет терети, које народ подноси плаћајући големе трошкове, призрења су, која нашту да се овом предмету поклони од стране и владе и народне скупштине најозбиљнија брига. Предмет је овај тако озбиљан, да се о њему у разним скупштинама водила реч и у години 1871. издат је и закон о трошковима чиновника. Тај закон, међутим, није довољан да отклони тегобе, које трпи народ због поменутих трошкова. Кад се у скупштинској седници од 20. Септембра 1871. год. говорило о плаћању чинов. трошкова и о поднетом закону, који је имао да те трошкове регулише, садањи министар унутрашњих дела рече: да предлогом закона треба на то ићи, да се стане на пут претераним среским трошковима, а да би се то могло учинити, рекао је даље, да треба претходно одредити: ко има право на трошак и да се одсече такса за њих, на кад се види колики је трошак преко године, да ће се моћи нешто извесно одредити законом. Скупштина је на то једногласно била пристала, па је у следству тога и издат напред поменути закон од 23 Октобра 1871. Но од то доба није по овом предмету ништа друго

рађено, до то, што је 24. Октобра 1872. год. издат закон, којим се тачка 1. чл. 16. закона о трошковима чиновника укида. Приликом саветовања о томе законском предлогу, у седници скупштинској од 19. Октобра 1872. г. чули су се опет гласови о злоупотребама око тих трошкова, и министар унутрашњих дела изјавио је тада: да ће расписати свима властима и објавити им, како ће се у овој ствари радити, па ће те доћи свима општинама, да знају како срески начелник треба да ради, и ако не би тако радио, општине ће то казати, па ће се урадити шта треба. А истом том приликом министар финансије рече, да се законом од 1871. год. ишло на то, да се не могу наплаћивати трошкови, да рачуни о трошковима долазе у министарство, па кад види, даје трошак непотребно учињен да се не прима, да такове трошкове могу и кметови одбацити, а и контрола.

Све ове речи, и сва та уверавања, као и све наредбе, ако су какве издаване, не могоше да отклоне злоупотребе; на, узимајући све то у призрење, и имајући на уму, да је у интересу народном и државном, да се не трпе никакве злоупотребе, да је нужно штедити народ од свију терета, од којих може бити поштеђен, а да се народни и државни интереси не повреде, а то неће бити, ако се поменути закон укине и другим нареди да се дотичним лицима даје одсеком накнада у име тих трошкова, па та накнада да се прирезом, који се одреди, прикупља — законодавни одбор има част предложити народној скупштини, да изволи:

„На основу чл. 58. устава закључити, да се закон о трошковима чиновничким од 23. Октобра 1871. г. укине и у замену тих трошкова даде сразмерна накнада у новцу, и да позове владу да овој скупштини у том смислу поднесе формални законски предлог."

Члан одбора г. Милош Глишић одвојеног је мњења што се тиче додатка.

У Београду 7. Фебруара 1875. год.

Известилац одбора	Председник одбора.
Ђор. Павловић	Стојан Марковић.

Чланови:

Илија Стојановић, Ваћентије Поповић, Илија В. Протић, Ђурђе Ђоровић, Милан Кујунџић, Пётар Селић.

Јован Марковић: Да ли је о томе и влада саслушана, да и она изјави своје мишљење.

Известилац Ђ. Павловић: Ово је предлог од г. Ваћентија Поповића и 11 посланика. Законодавни је одбор нашао, да је предлог уместан и осем одборника, који су учествовали у решавању овог питања, било је више посланика, па је нађено то, да се влада позове, да у место овога закона, по коме се дају трошкови чиновницима, поднесе формалан предлог, који ће скупштина имати да оцени, шта би се у име тих трошкова имало дати чиновницима. По томе што пита г. Марковић, предлог није био пред владом, него се износи пред скупштину с тим, да се ово усвоји, и да се влада умоли, да још ове године поднесе народној скупштини формалан предлог.

Никола Крстић: По члану 87. пословног реда, требало је владу саслушати. Закон каже: „кад год одбор нађе, да каква молба или жалба заслужује призрења, или је немаран, да друга какав предлог влади учини, или да даде скупштини мишљење, које није сагласно са владиним предлогом, он је дужан најпре позвати у своје састанке владиног повереника, овога, усмене или писмене примедбе саслушати, о њима расудити, и по нахођењу оценити их."

Према овоме ја држим, да би скупштина преухитрила, кад би ово сад одмах решила.

Коста Јовановић: Још је јасније одређено у члану 81. устава, који каже: „Но и одбори морају пре, но што дају своје мишљење скупштини, саслушати владиног повереника итд."

Димитрије Радовић: И по члану 56. пословног реда, одбор се је требао сагласити са владом о овоме предлогу.

Известилац Ђока Павловић: У закону о пословном реду није јасно опредељено и казано, како се ради са предлозима; који дођу од господе посланика. О предлозима владиним, казано је како се поступа; али о предлозима посланичким није јасно казано. С тога смо у одбору били мишљења, да овај предлог народних посланика можемо поднети скупштини, без сагласија са владом, пошто овај предлог иде на то, да влада донесе формалан предлог, како би се ти трошкови заменули другчије.

Милош Глишић: Као што се види из извештаја одборског, ја сам сам остао у мањини, па за то нисам нашао за нужно, да разлоге моје на писмено подносим, него ћу их усмено исказати. Ја сам одвојио мњење за то, што и одбор признаје, да не треба да постоји закон, по коме се на овај начин трошкови неплаћују. То ће рећи, да је овај закон себе преживео, и у томе се слажем са одбором. Али што је одбор нашао, да треба влада да поднесе други предлог за накнаду ових трошкова, то сам савршено противан томе, јер, господо, ми знамо, да је та струка добро награђена, и ако се узме боље него судска и професорска. Професорска струка истина има већу плату, али кад један професор служи 20. година па умре, његова деца тоне остају спротна, док на против један чиновник из полиције, кад служи само пет година, па умре, може да остави добар капитал. Дакле за што, и по коме праву да се бринемо за те трошкове, кад се види на пример, да о једној судији, који има 500 талира плате, о судији, који решава срећу и судбину, ни најмању брigу не водимо, нити њему дајемо квартира, ни дрва ни послуге' а на против овима се све даје балава. Према овоме дакле велим, да ни у колико нема места одборском мишљењу, него просто треба, да се овај закон укине и то по томе, што су ови чиновници награђени, што је доказано, да они добро напредују, па откуда је то? То се види, да су добро потпомогнути и награђени. Осем тога, кад би укинули закон, онда имамо пута и начина, да се бољи награђују, а признато је, да има много слабих чиновника, а има их и таквих, као што знамо, који нападну на селака, псују му оца и матер итд. Наш народ, признато је, да је гостољубив, па је онда извесно, да ће онда сваки доброга чиновника примати код себе у кућу, а невалала не ће примати ни у авлију, те тако ће дати повода, да се и они невалали поправе.

(Председник: Г. Крстићу. Крстић се диже.)

Молим г. Крстићу, не молите ме сметати у говору. Ово је већ други пут, како то чините.

Никола Кретић: Молим г. посланиче, то није истина што ви говорите. Мене је г. председник звао.

Милош Глишић: Онда кад хоћете да се разговарате, и ја ћу да седнем, да се одмарам. (И седне).

(Мала почивка).

Председник: Изволте г. Глишићу свршите ваш говор.

Милош Глишић: Дакле као што сам разложио, у колико сам знао и разумео, као што кажем, ови су чиновници добро награђени са платом, а поред тога имају квартир, огрев, слугу, — и то још каког слугу — а то све бадава имају, онда је очито, да напредују и да су потпуно награђени. За то, што се ових додатака тиче, ја предлажем, да се они са свим укину, а чиновници да буду дужни, да сваки у своме сресу, своју дужностврши без и каквих додатака по чисто за своју плату; коју већ имају

Потпредседник Грујић: Ја мислим управо само то да кажем: већ су се нека господа посланици позвали на чл. 81. устава и чл. 87. посл. реда. У том члану посл. реда изриком се каже: кад год одбор нађе да каква молба или жалба заслужује призрења или је намеран да други какав предлог учини или да даде скупштини мишљење које није сагласно са владиним предлогом, он је дужан најпре позвати у своје састанке владина повереника, овога усмене или писмене примедбе слушати о њима расудити и по нахођењу оценити их.*

Дакле о сваком таквом мишљењу треба да се саслуша влада, према томе ја мислим да је проста ствар да ово треба да се упути одбору натраг, да се о томе влада саслуша. (Чује се: врло добро, прима се.)

Известилац Павловић: Као што сам мало час казао, у наређењима, на која су се нека господа позвала, из устава и пословног реда просто се у њима говори о владиним предлозима а ово је предлог једног народног посланика. У осталом ја држим да је овде једна празнина у закону што се тиче тога како се имају расправљати народни предлози, па с тога ако скупштина противно реши онда ће се предлог одбору повратити.

Потпредседник: Само ради објашњења. Ево како 81. члан устава гласи: Но и одбори морају пре него што даду своје мишљење скупштини саслушати владиног повереника о примедбама, које би овај имао да учини. Ово мишљење, које одбор даје скупштини, може произаћи или услед владиног предлога или услед предлога посланичких или услед какве молбе и жалбе или из сопственог побуђења одборског; у опште дакле о сваком мишљењу одборском има се по уставу саслушати влада. Тако ја разумем.

Председник: Овде се појавило више говорника, али ја мислим да се врати одбору. (Прима се.)

Сад прелазимо даље на дневни ред, на измену закона о условном отпуштању криваца.

Ђурђе Ђоровић: А је ли решено за оних 50.000. гроша да буду на више места утрошени?

Председник: То није на дневном реду, то је објашњено. Казано је да, ако је који противан томе или има шта да примети, нека особени предлог о томе учини.

Ђурђе Ђоровић: Ми смо у начелу казали прима се, а тамо има три члана.

Известилац Павловић чита указ књежев, којим се овлашћује министар правде да може поднети народној скупштини предлог за измену и допуну неких закона о условном отпуштању осуђеника.

За тим чита извештај законодавног одбора, који гласи:

Народној Скупштини.

Законодавни одбор, према побудама изложеним у предлогу г. министра правде, да се неки чланци у закону о условном отпуштању криваца из казнителних заведења, а на име чланак II. и III. замене, а VII. дода 4-та тачка, нашао је, да је издржавање казни према поднесеном предлогу целисходније распоређено, па је наведене замене и допуне усвојио, и има част молити народну скупштину, да их она својим решењем изволи позаконити.

После усвојених замена и допуна, а по споразумљењу са г. министром правде, имало би се додати ово:

Закон овај вреди од дана, кад га књаз потпише.

У Београду 5. Фебруара 1875. год.

Известилац одбора
Ђорђе Павловић

Председник одбора
Стојан Марковић

Чланови одбора:

Илија Стојановић, М. Л. Гашић, Вићентије Поповић, Илија Протић, Ђурђе П. Ђоровић, П. Селић.

Овде су сад побуде министра правде и како би имало то да гласи. (Чита.)

Народној Скупштини.

По чл. II. зак. о услов. одпусту осуђеника из казнених заведења, досада су били осуђеници пуштани чим половину досуђене им казни издрже, само ако су се за то време добро у заведењу владали. И само за оне, који су у повратку били, тражило се да издрже две трећине од казне, на коју су осуђени.

При примени овог закона показало се, да је време, за које осуђеници у заведењу остати морају, кратко и да се због тога многи у слободу пуштају, који би према каквоћи учињеног дела требали и дуже времена у заведењу да остану. За то, да би се овој незгоди стало на пут, треба чл. II. реченог закона односно количине казне изменити.

Осим тога има још, једна незгода при овоме. По чл. III. истог закона издржање казне за условни одпуст рачуна се или према пресуди, или према помиловању, у случајима где је осуђеник помилован, а тако му казна на мање сведена. У погледњем случају, где је коме казна у путу помиловања на мању сведена, догађа се, да се осуђеници пуштају условно и пре него, што би према пресуди условно отпуштени бити могли, и тако да сувише кратко време у заведењу буду. Због тога нужно је, да се и ово наређење закона преиначи.

Најпосле треће: по досадањим наређењима могли су условно отпуштени бити, и они који су на смрт осуђени били, ца им је ова казна у путу помиловања са робијом замењена. На смрт бивају осуђени само најтежи злочинци. Њима је доста учињено, кад им се смрт са робијом замени, и за то њих не би требало условно ни отпуштати из заведења, јер би се догодити могло, да на смрт осуђени само по неколико година на робији буду.

Из ових побуда потписани има част народној скупштини поднети овај предлог о измени неких наређења у закону о условном

отпуштењу осуђеника из казнит. заведења, који је 22. Маја 1869. године издан, и моли га је да изволи решити ово:

Чл. II. замењује се овако:

Ово условно отпуштање може се чинити тек пошто је кривац издржао *две трећине* досуђене му казни. Но ако се кривац у првом повратку налази, може се условно отпустити тек пошто је издржао *три четвртине* казне.

Чл. III. замењује се овако:

Време издржања казне при условном отпусту рачуна се по пресуди, без обзира да ли је та казна доцније, у путу помиловања, на мање сведена.

Чл. VII. додаје се:

4.) Они, који су на смрт осуђени, на им је ова казна, у путу помиловања, са робијом замењена.

3. Фебруара 1875 год. у Београду.

Министар правде,

Ђ. Миловановић.

Досадањи члан 2. гласно је овако: ово условно отпуштање може се чинити тек пошто је кривац издржао половину одсуђене му казни. Но ако се кривац у првом повратку налази може се условно отпустити тек пошто је издржао $^2/_3$ му казни. Дакле место половине сад долазе $^2/_3$ а на место $^2/_3$ долазе $^3/_4$ казни. Члан 3. замењује се овако: (чита.) Време издржања казне при условном одпусту рачуна се по пресуди без обзира да ли је та казна доцније у путу помиловања на мање сведена. Досадањи члан 3. гласно је овако: којима је помиловањем казна на мање сведена, рачунаће им се време издржања казни према помиловању а не према осуди.

Дакле сад оно време, за које је осуђеник од владаоца помилован, неће му се рачунати кад се дође до тога да се условно отпусти, него ће му се рачунати према пресуди, нпр. ако је 10 година осуђен, па су му 2 године опроштене, онда се условно отпуштање неће рачунати према помиловању, него према пресуди, као што видите у нешколико строжије.

Члану 7-мом додаје се:

(4). Они, који су на смрт осуђени, на им је ова казна у путу помиловања са робијом замењена.

Досадањи члан 7. гласно је овако: (чита) не могу се пак никако условно одпуштати: 1 чиновници и свештеници, који би због злоупотребе власти и неверне службе осуђени били.

2. Они, коју су условно отпуштени били па су због рђавог владања опет у заседење враћени; и

3. Они осуђени, који се по други пут у повратку налазе.

Дакле овом чланку 7-ом, који је имао само три тачке, додаје се и 4-та, коју сте већ чули.

Председник: Усваја ли се предлог? (Усваја се).

Петар Ђуричковић: Ја бих имао да приметим на један чланак. У колко сам могао разумети тамо у првом чланку стоји, који се не могу условно отпустити, а то су свештеници и чиновници.

Известилац Павловић: Јесте, то је прва тачка члана 7-ог која каже, не могу се никако условно отпустити чиновници и и свештеници, који би због злоупотребе власти и неверне службе осуђени били.

Петар Ђуричковић: Ја бих био мњења да се томе и то дода као и онима, који су због подметања, дугова крађе разбојништва или убијства из користољубља, осуђени да им нема помиловања, јер они нас поплавише.

Димитрије Радовић: То је нов предлог, па ако желите да се то дода онда треба нарочити предлог да учините.

Јован Мариновић: Ја мислим да ова практика, кад један посланик предлаже неки дометак, или неку промену у законском предлогу, који се пред скупштином преда, па му се на то каже „учини нарочити предлог“ није добар начин радње. За што би се доносио нов закон о једном раду који је пред нама, и ако би та исправка коју неки посланик предлаже, била умесна и ако би скупштина вољна била, да се таква исправка усвоји онда би добро било да се то даде одбору, па за овај такву исправку у закон уведе, а не да она буде предмет новог узакоњења и одвојеног предлога и закона.

Види се, да је у првом магновењу, кад је установљен закон, да се пуштају осуђеници кућама неко време, закон овај био поглавито задахнут осећањима човечанства, милосрђа

и снисхођења према страдајућима, па кад се искуством доказало, да су последице законских наређења штетне, да је закон одвише благ, онда је влада нашла за добро, да нам предложи строжија наређења. Влада у овом предлогу каже, не треба давати, ове отпусте онима, који су на смрт осуђени, па им је казна смрти промењена у робију. Ово је свакако наређење строжије, него што је досад било. Сад један посланик налази, да треба под то наређење подвести још неку категорију осуђеника, којима не треба ово олакшање давати; ја мислим, да то долази у круг овог закона и само ако има 12 посланика, који ће предлагача потпомоћи у скупштини, и ако скупштина буде вољна да то усвоји, онда треба овај предлог да се врати одбору.

Петар Ђуричковић: Молим ако ми дозволите да објасним мој говор.

Потпредседник: Молим вас господо, ја ћу да говорим о овоме што је г. Мариновић казао, као о питању претходном, а после ви господине посланиче, можете објашњавати вашу предложену измену.

Ја бих управо то исто казао што је казао г. Мариновић. Донета по закону кад се претреса једна ствар овде у скупштини, сваки има право да тражи да се учине какве измене. Та измена не мора бити само измена, т. ј. да буде друкчије но може та измена да обухвати и додатке. Неки кажу: ја мислим да се дода то и то, ти посланици имају на сваки начин право. Овде се претходно говорило о томе, да се овај закон у опште у начелу усвоји, а сад треба да пређемо на поједине тачке, и код 3-ће тачке на прилику казао је један посланик да би требало да се дода ово или оно, или да се учини тако и тако. И сад тај посланик треба сам да напише, што је предложио, треба да напише како ће гласити тај додатак. Овај додатак или измену ми ћемо прочитати и ако устану 12 посланика који потпомажу то, онда се то узима у претрес, да ли да се дода или измени. Ово је заиста добро и не смета закону ни најмање, јер многи посланици могу да учине какве додатке, који су врло корисни а и скупштина ће после о њима расудити. Дакле, ја мислим, само то треба, да господин изволи

овде дођи да забележи како ће се тачка изменити и да то после у скупштини објасни.

Петар Ђуричковић: Је ли ми дозвољено да објасним мој говор?

Председник: Јесте.

Петар Ђуричковић: Ми морамо признати да нико више несреће није учинио општем раду, и поједине људе управ морално и материјално упропастио, него људи са неправедним доказивањем дугова, са разбојништвима и крађама. То су дела која долазе не из хината него чисто из користољубља. Станемо ли на пут томе стаћемо највећим разбојништвима и бедама на пут, које се у земљи догађају и које нас могу да постигну. Дакле ја тражим да се дода то: да не могу добити милости они, који су осуђени и због лажног доказивања дугова. Друго, због крађа, паљевина, разбојништва и убијства из користољубља.

Илија Стојановић: Мени је врло мило што г. Мариновић и г. потпредседник објашњавају закон, и кажу да треба тачку по тачку читати и на њих примедбе давати, т. ј. да се измени онде где треба, а тако исто и да се допуни онде где треба. Али ми је жао то, кад је био мало пре предлог о учитељима кад се гласало да ли да се прими из основа или да се одбаци, па је узето да се све прима. Требало је онда да се прочита члан 1. 2. па 3-ћи па тек онда да се усвоји а не као што је било, јер ми, ако смо примили у опште у појединостима може бити да би имао ко шта да измени или да дода.

Јован Мариновић: Немојте ми за зло примити што ћу још мало да говорим о тој ствари. Чини ми се да је то корисно бар у будуће. Досадањи начин радње већ је изнео на видик ову незгоду да мора један посланик импровизирати своју редакцију, или молити господина председника да му он направи редакцију. Кад би се радило онако као што се је морало мислити при прављењу пословника, кад би пројекти, које нам донесу на претресање и решавање, били печатани, посланицима подељени, онда би сваки био спреман за претресање а особито они који имају намеру да чине исправке, сваки би имао времена своју исправку начинити, сваки би се постарао да изађе

12 посланика, који би га у томе потпомогли, а овако сад нити је предлагач своју исправку саставио, нити је нашао 12 потпомагача нити је сигуран да ће их сад наћи (Чује се: може, може.); он мора да чека док један од секретара или сам председник или потпредседник састави редакцију. Дакле ово је прилика да обратим вашу пажњу, да начин оваких примењивања пословника није добар. Као што видите ово је врло рђава практика или начин како се ради, за то би боље било, да се барем на један дан раније пре но што ће се предлог претресати, поднесе исти печатан, и да се међу нами подели па би сваки од нас дошао готов са мислима, а овако тек уједанпут кад се са читањем изазове мишљење, врло се лако може догодити да нешто усвојимо што онда нађемо за добро а међу тим доцније се покаже да није добро, а у многим случајима може да се догоди да се нешто важно и промаши. Ја први признајем да у овом дометку поштов. посланика има добрих ствари но према целини опет не бих смео тврдити да су све врло добре а при читању предлога мени пису ни падале на ум. Његова примедба може изазвати другу примедбу и ми би овим морали чекати док се те примедбе стилизују док то 12 посланика потпомогну. Дакле ја сам мишљења, да кад се догоди да се какав пројект састоји из више тачака онда то одбори да имају на уму на да се споразумеју са председништвом те да се такав пројект печата и посланицима разда.

Потпредседник: Ја бих имао најпре да одговорим г. Стојановићу. Ја сад пиcам у име председништва ни говорио, него само као члан скупштине.

Отојић, кад је било говора о оном предмету, више је њих било за то, да се тачка по тачка у скупштини претресе а било их је и за то да је предлог примљен онакав какав је. Председник је мислио да је ствар свршена потпуно, и тако је и казао. Наравно да скупштини остаје да каже је ли та ствар сасвим решена или није. Скупштина се није томе противна показивала. Говорити сам могао и ја, али кад их је већ толико говорило, и види се да скупштина држи да је доста, онда би значило злоупотребљавати стрпљење скупштине даљим говором. У оста-

лом, о тој ствари скупштина је у последњем степену надлежна да каже, је ли цела ствар са оним решењем свршена или није.

Сад имам само о томе, што мислим да је на реду, да кажем, а то је, што је г. посланик учинио своју примедбу за измену. Г. посланик предложио је неки додатак и он нам је дао објашњења. Сад треба да видимо, да ли га потпомажу 12 посланика, јер без тога не може се примедба његова за измену ни узети у претрес. Сад пека г. председник изволи само казати, нека изволе устати 12 посланика за помагање (Устају више од 12. Чује се: има више од 12).

Известилац Павловић: Пошто предлагач г. Ђуричковић побраја овде за која дела не могу се кривци условно отпуштати, то, пошто су ове ствари доста важне, и пошто је г. Мариновић приметио, не би се могло одмах решити, не би се могло казати и усвојити, да ли су само све категорије кривица, које треба да уђу овде. Ја бих био мњења, да скупштина изволи решити, да се овај предлог упути законод. одбору, да овај испита, има ли још шта да се дода или домете, и да оцени да ли има још каквих родова кривице, које се могу предложити, па да се и оне додаду (Усваја се).

Петар Ђуричковић: Ја сам са тим задовољан, пошто и онако има да се овај предлог у одбору стилизује.

Потпредседник: Молим, оно што је свршено, што је усвојено, то наравно неће одбор на ново узети на претрес, него само оно, што није свршено (Жагор). Сад дакле да се разумемо, оно што је усвојено, ја мислим да би добро било да нам се на ново прочита да знамо шта смо усвојили.

Павле Поповић: Ја сматрам да је начелно примљено то отпуштање криваца. Сматра ли скупштина да је само у начелу примљено или да се тачка по тачка чита? Немојте да погрешимо као мало пре. Будимо свесни.

Известилац Павловић: У предлогу г. министра три су ствари, да се члан други замени тако: „ово условно отпуштање може се чинити тек пошто је кривац издржао *две трећине* досуђене му казне. Но, ако се кривац у првом повратку налази, може се условно отпустити, тек пошто је издржао *три четвртине* казни.

Председник: Хоће ли ко да говори о овоме? (Неће). Дакле прима се? (Бива).

Известилац Павловић: (чита даље). Члан трећи замењује се овако: „време издржања казне при условном отпусту рачуна се по пресуди, без обзира да ли је та казна доцније у путу помиловања на мање сведена".

Председник: Жели ли ко да говори о томе?

Павле Поповић: Желим ја. Ја мислим да помиловање чини сам владалац. Ја мислим да је он најстарији од свију судова и од свију надлежателства, па кад он учини помиловање онда треба од тог дана рачунати, а не од дана пресуде, јер би се тиме њему нешто крњило. Дакле пре је да се рачуна од помиловања него од пресуде.

Петар Ђуричковић: Што се тиче помиловања књежева нико о том не говори. Он има неограничену власт да помилује, кога хоће. А мој говор, што сам га мало пре рекао, односи се на судске ствари а не књежеве.

Петар Стевановић: Ја бих рекао да се то простире и на оне, који су преким судом осуђени, јер има случајева да је неки преким судом осуђен, па је после другим судом осуђен, па је после другим судом ослобођен као невин. Дакле ја бих рекао да и они ту буду.

Павле Поповић: Ја бих рад био да знам, да ли се та строжија казна простире и на оне, који су сад осуђени и у притвору се налазе?

Димитрије Радовић: Дабогме на све оне, који су у притвору.

Потпредседник: Да свршимо ствар по ствар. Г. Петар Стевановић предложио је, у колико сам ја схватио, један додатак закона на начин као што је то и г. Ђуричковић предложио. Сад ја мислим, да за ово треба учинити као и за оно, т. ј. 12 посланика, који ће то да потпомогну, а он је већ уједно ту ствар и објаснио.

Ђура Даничић: Ја мислим да то треба да се напише, да се види како је објашњено.

Потпредседник: Ја мислим да би најбоље било, да се као што рече г. Мариновић, предлог штампа. При том бих молио г. посланика да дође овде да схватимо шта он управо хоће.

Ђорђе Ценић: Он како видим, тражи да остане при старом наређењу. Он је против предлога. То није додатак за који се мора да тражи 12 лица по садашњем закону. Садањим се предлогом то мењује на се каже: да се рачуна време отпуштања од пресуде а не од помиловања, као што је пређе у закону постојало. То дакле није никакав предлог, него он просто остаје при старом закону.

Потпредседник: Пре но што бисмо прешли на ово г. Ценићево, да видимо најпре шта је казао г. Петар Стевановић и и шта он хоће. Он је казао: (чита) да се ово посштрење казни о условном отпуштању не простире и на оне, који су пеким судом осуђени, за што пресуда пеког суда није подложна никакој расматрању другог суда, пак је лако и невин човек тако могао бити осуђен за што има жива примера да је пеки суд Петра Арановића, из Радовљева, окр. ужичког, на две године робије и две године надзора осудио, које је он издржао. На то томе истом делу судио је поротни суд и реченог Петра огласио да је у свему невин, и да је праведно казну по пресуди пеког суда издржао. Сад нека се по овоме уреди у закону како треба.

Јован Мариновић: Ја мислим да ће најкорисније бити да отступимо од даљег претреса него да се печата, па да се за то спремимо, јер иначе, не може да се разуме.

Потпредседник: Да се разумемо шта да се штампа. Цео предлог одборски? Хоће ли тако и скупштина? (Хоће).

Димитрије Радовић: Само те три тачке, које су измењене. Више ништа.

Потпредседник: Оне тачке старог закона, које се мењају или којима се додаје, и нове како се мења или додаје.

Председник: Је ли то већ решено тако да се печата? (Јест — решено је).

Потпредседник: Сад молим вас, ја бих имао да кажем. Пошто је решено, да одбор, кад год има какав извештај или предлог, који се из више тачака састоји, или се каквог закона тиче, — штампа: ја мислим треба и господа посланици унапред да се промисле о изменама или допунама, које би хтели да поднесу при претресу, и да их удесе по пословнику, те да онда не дангубимо.

Сретен Поповић: Барем 24 сахата напред да га имамо пред нама, на да знамо.

Јован Мариновић: Закон каже: да ће се пре седнице донети предлог за измену и допуну. Откуд ће донети посланици предлог за измену, кад га још нису чули, кад им није прочитан? Закон каже даље: ако би ко у течају скупштине учинио измену и то ће се примити. Али како ће се овде чинити измене, кад немамо предмета пред нама? За то треба оставити за данас разговор о томе док се пројект не печата.

Председник: Молим вас, пошто су г. Ђоровић и Илија Стојановић рекли, да оно, што смо закључили за оних 50.000 гроша, да г. министар може потрошити на предавања учитељска, није по свима тачкама одобрено (Чује се: није, него само у начелу)...

Потпредседник: Молим господо, кад је г. председник споменуо ту ствар, ако одмах приступимо решењу, свршићемо брзо. Постоји питање у томе: разуме ли скупштина да је са оним гласањем за предлог и против предлога, да су свршене све три тачке, које су предлогу г. министра, имено овако: прва тачка: Овлашћује се министар просвете да из уштеда одређених прирезом на плату учитеља и учитељака основних школа, може трошити 50.000 гр. нор. на предавање, које ће се приређивати за накнадно образовање учитеља и учитељака.

Друга тачка: Уштеде до ове цифре горе показане, које се на завршетку једне рачунске године покажу, стављају се на расположење министра, да их у идућој рачунској години на горње циљи потрошити може.

Трећа тачка: Према овом закону и уштеде од 1874. г. рачунске могу се за 1875. годину министру на расположење ставити.

Кад је питање, разуме ли скупштина да је тако или овако, то значи толковање свога закључка. Овде не би било промењен закључак скупштине, ако би скупштина нашла да треба овако или онако разумети, него тиме она толкује свој закључак, јер она је на то овлашћена. Дакле свршено можете казати како то разумете. Ко је разумео да је цела ствар свршена, он може

казати јесте, а ко је разумео, да није цела ствар свршена, он може опет казати није.

Ђорђе Ценић: Овде је било пред скупштином у опште начелно питање. Дакле кад су господа гласала да се потроши то је само у начелу решено. То је питање у главноме изнесено пред скупштину, и кад се у главноме прима, онда треба и појединце да се решава; а кад се начелно какав предлог одбије, онда се разуме да се и у појединостима одбија, а овако, на сваки начин, треба појединце да се решава.

Потпредседник: Само зарад обавештења. За што сам ја казао да скупштина може објаснити свој закључак, без да с тим повреди пословни ред? Само с тога, што досета има неке господе, која мисле да је решено не само у опште, него и појединце. Ако има већина да мисли да ствар није решена појединце, онда нека каже, па је свршен посао.

Јован Мариновић: Ја сам хтео само да напоменем, да се не метнемо у противречије са чланом 73. пословника. Ја разумем, да где нађемо за добро, да треба о свакој тачки појединце гласати. Ако већина, која је примала једну ствар, буде тога убеђења, да то треба примити у начелу, онда је сва прилика, да ће примити и појединости, којима се примљено начело остварује, а ако се напротив већина предомисли, онда лако може бити, да ће исход целе ствари бити противан оном првом гласању о начелу. Пристаните да сматрате (обраћајући се к председништву) оно прво гласање као гласање о начелу, па дајте да се уђе у претрес тачка по тачку. Сад ако разумевање дели већина скупштине, т. ј. ако се покаже, да је већина усвајањем начела усвојила и појединости, онда не ће бити никаквих противречија; а ако се гласањем о појединостима обара и само начело, онда се разуме, да се скупштина при првом гласању или затрчала, или, да се доцније предомислила, и да није доследна свом првом закључку. Оваково поступање задовољило би оне посланике, који желе, да се о појединим тачкама гласа, и не би били противни закону, а чини ми се да би било против закона кад би и по други пут било гласање о оном о чему је једном гласано.

Потпредседник: Само је овде та разлика, ја све што сам говорио, говорио сам као посланик, дакле на сваки начин треба скупштина да каже, мисли ли да има места претресању појединих тачака.

Јевта Јовановић: Почем је један пут о овоме предлогу гласано, а овде се види да се хоће тачка по тачку да прелази по ново, то сам мњења да се преко тога пређе, јер је један пут усвојено.

Михаило Лазаревић: Ја молим господо, да не би погрешили противу пословног реда. Можемо да се вратимо натраг, да видимо какво је питање стављено и како је скупштина решила. Питање је било: ко је за предлог нека седи, а ко је противан нека устане. Скупштина је казала да се гласа поименце, и већином гласова скупштина је решила, да је *за* предлог. Како је пак предлог био наштампан, то је могао сваки учинити своје примедбе. То питање дакле не можемо више да потрзамо, јер би поступили противу правила, противу пословног реда, а врло је могућно, да скупштина доцније друго што закључи. Ја сам дакле мишљења, да је ова ствар решена.

Илија Мојић: Јасно се види, да није претресена тачка по тачку, па за то сад треба то чинити.

Илија Стојановић: Овде је јасно тако, да не треба никако питање да се управља на скупштину, како она разуме своје закључење. По пословноме реду зна се, да се поставља питање: прима ли се предлог у начелу или не прима. Овде је председништво пропустило то учинити, јер после решења у начелу није се приступило читању појединих чланака. За то треба да се вратимо, да решимо ту ствар.

Алекса Поповић: Ако се узму дебате укупно, које су вођене о томе предлогу, не можемо никако закључити друкче, но да је дебате било у томе: да ли онај предлог да се прими, или да се из основа одбаци. То су дакле целокупне дебате биле, а не о појединостима.

Аксентије Ковачевић: Усвајајући предлог г. Алексе, и ја кажем, да је било питање: хоће ли се усвојити предлог у основу или не. Јер како би то могло бити, да се узме, као да је такво

било питање, хоће ли се ова или она тачка усвојити, него је морало бити најпре питање о целокупности, па онда о појединостима. Пошто је говорено о предлогу, то се није могло усвојити питање и о појединим тачкама, него сад тек долази, да се решава о појединим тачкама.

Потпредседник: Молим вас господо, имајмо на уму, да је у стенографским белешкама записано све, од почетка до краја како је ишло. Ја сам имао то на уму, да доследно изиђе садање скупштинско решење. За то сам ја говорио, и ја мислим, да само овако г. председник може ставити своје питање, те да скупштина остане доследна према своме решењу; т. ј. разуме ли скупштина, да је предлог само у опште решен, и по томе хоће ли, да се сад пређе на поједине тачке.

Председник: Ствар је начелно решена. Сад желите ли да се чита тачка по тачка. (Вичу: желимо).

Михаило Лазаревић: Молим за реч.

Председник: На што даљи говор, кад је већ учињено питање, да ли је скупштина усвојила предлог у начелу или са свим.

Иван Тадић: Предлог је примљен са свим, за то не треба више о њему говорити. (Вичу: није примљен). Јесте примљен.

Минист. просв. и црквен. дела: Ја сам мало пре казао, да је овде случајно ствар таква, да расправа у опште потпуно на оно изилази, на што би изашла дебата и у појединостима, да је дакле ствар такве природе, да, кад се изрече пристанак у опште, да се тиме изриче пристанак и појединце. (Ковачевић: не можемо на то пристати). Ствар је тако стилизована.

У она три члана не казује се ништа више, него оно што је већ у опште казано (Жагор).

Председник: Ја знам врло добро да они, који су гласали *против*, гледају сад да ово покваре. (Вичу: то није истина. Жагор. Граја). Ако хоћете, господо, сви у један пут да говорите, ја онда не могу да радим, и бићу напослетку принуђен, да распуштим скупштину.

Јован Мариновић: Ја сам рад да говорим о томе, какво хоћете питање да поставите. Могу ли говорити? (Председник:

можете). Пре свега, ја нисам ни мало интересован у овој отвари, јер *нисам* гласао ни *за* ни *против*; но само имам бригу, да скупштина доследно ради, и да се не учини као неки притисак на ону господу посланике, који мисле, да треба, да се и о оним тачкама гласа. Ја мислим, да ништа друго не остаје, него да председник на се узме то, па да каже: „разумео сам у основу", — само да избегнемо противуречност према пословнику, и да господа не мисле, да им се чини нека неправда. Узмите на се то, (обраћајући се председнику) резултат ће бити исти, па ма се и о појединим тачкама гласало. Ако већина остане доследна, она ће дати глас као што је и дала и предлог ће опет бити примљен; буде ли се већина предомислила, онда разуме се, да ће предлог пасти.

Председник: Ја сам и очекивао то да кажем, али не могу од ларме. Дакле кад је исход гласања оглашен, ја сам разумео, да је у свему потпуно примљен сав предлог. (Вичу: није тако). Но почем се доцније показа од господе посланика, да је предлог само у основу примљен, то онда желите ли, да се чита тачка по тачка. (Вичу: желимо. Неки вичу: да се гласа. Многи посланици устају). Овде има две ствари. Једни желе да се гласа, а једни желе да се чита тачка по тачку. (Вичу: да се гласа, у којој вици чује се глас Несторовића). Молим вас г. Несторовићу, нисте ви сами у скупштини. (Жагор).

Сима Несторовић: Коме ви говорите?

Председник: Вама.

Сима Несторовић: А шта хоћете?

Председник: Ви непрестано тамо вичете: не ћемо, не ћемо.

Сима Несторовић: То није истина, него сам ја казао да се не гласа, ви ме нисте разумели.

Председник: Ја вас нисам разумео.

Сима Несторовић: Е кад ме нисте разумели, онда ме сад разумите, па немојте други пут да се тако осећате на мене. (Жагор. Многи посланици излазе из скупштине, од којих неки најављују, да не ће да гласају).

Председник: Седница се данас свршује. Сутра у 8½ часова пре подне почиње.

Овај је састанак трајао до 1½ часа по подне.

САСТАНАК XXX.

11. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у 9¾ часа пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Матија Прокић).

Изволте саслушати протокол јучерањег састанка.

Секретар Келић чита протокол XXIX. састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети на протокол?

Милија Миловановић: Ја сам казао при претресу дела Јоце Бошковића, да ни један предмет не заслужује да дође пре на дневни ред, него онај, који се односи на посланика што у затвору лежи. То није нигде записано, за то тражим да се то стави.

Секретар Келић: У оној великој грађи многи су говорили, но ја нисам могао све да ухватим Могуће је да сте казали, но ја ћу ставити.

Ђ. Ђоровић: Кад је била реч о Јоци Бошковићу казато је, да ће се та ствар ставити на дневни ред, а ту је записано, да је председник одлучио да се пређе на дневни ред. Ја молим да се стави у протоколу тако, да је та ствар одложена да се стави на дневни ред сутра; а не да се пређе на дневни ред. (Чује се: тако је, тако је).

Председник: Ја мислим г. Ђоровићу, да има у протоколу записано, да сам ја казао, да ћу ствар Бошковићеву данас на дневни ред ставити.

Ђ. Ђоровић: Нека прочита г. секретар, па ће се видети да нема.

Секретар Келић: Нема тога записаног.

Председник: Ја сам то казао. Изволте г. секретару ставити то. (Секретар исправља).

И. Протић: Мојих речи нема, него г. Несторовића. Ја сам то говорио, што је написано Несторовићу.

С. Несторовић: Јест. Ја сам уступио пред Илију реч.

Секретар Келић: Дакле хоћете место Несторовића да ви оћете. (Протић: јест, јер су моје речи). Добро, ја ћу исправити.

Жика Миленовић: Ја што сам говорио, тамо нема ниједне речи записане, само једно је записано, и то где сам потпомагао А. Поповића а у чему и из којих разлога, то нема. То се види из стенографских белешака, шта сам ја говорио.

Секретар Келић: О једном истом предмету сте говорили. Ја пишем целу ствар па ма колико њих говорило, јер тако је закључење скупштинско.

Председник: Има ли још ко шта да примети? (Ћуте). Дакле усваја се протокол. (Бива).

Један посланик иште одсуство. Изволте саслушати молбу.

Секретар Кујунџић чита молбу Живка Јовановића, којом моли скупштину, да му дозволи 15 дана одсуства, због његових трговинских послова. (Скупштина му одобрава).

Председник: Једна интерпелација упућена на министра правде има да се прочита.

Секретар Кујунџић чита интерпелацију, која гласи:

Интерпелација

На г. Министра Правде.

Честа догађаји бјегства осуђеника, скоро на свију наших апсеничких заведења у земљи, изазвало је у нашем народу не малу бригу, но што више изложио га великом труду, дангуби и опасности, с тога што народ наш на позив власти мора да је у потери и на стражи даноноћно, на још на великим мразовима и невогоди: особито мора да стрепи народ од истих зликоваца.

С тога дакле питамо г. министра, да нам одговори, шта је узрок овом злу, што осуђеници често беже, и што се бољи надзор чувања о њима не води, нека би се бар у будуће стало на пут.

11. Фебруара 1875. год. у Београду:

Посланици народни:

Вујо Васић.

Петар Стевановић.

Министар правде: Ја што знам друго одговорити, него то. При великом броју апсеника и великом броју стражара и чувара и при оваквим пословима, на шта се осуђеници употребљавају, мислим, да је могућно да који од њих и побегне, јер то су све злочинци, то нису добри људи. А кад се нешто тражи да се стане томе на пут, то кажем да је за сад овако, а у будуће може ли се пронаћи начин бољи, ја не знам друкчије него овако. Ја од моје стране што имао будем чинити по томе то је, што ћу опоменути све оне, који су за то надлежни, да највећу пажњу обрате на то, а друго не знам шта. (Чује се: врло добро).

Вујо Васић: Мени је мило господо, што чујем из уста министрових, да ће у будуће боље уређење бити у чувању апсеника по заведењима. Ја ћу се онда задовољити са овом изјавом министровом, кад се ово оствари, а пре никако. (Чује се: добро).

Председник: Господине Стојановићу, ја бих вас молио, да дођете овамо, да припомогнете господи секретарима, јер има неколико предлога за прочитање. (Стојановић долази).

Молим вас саслушајте неколико предлога.

Секретар Кујунџић чита предлог, који овако гласи:

Народној Скупштини.

Између многих предлога, који су чињени од стране народних посланика, изјављивана је, ако се добро опомињем, у два пут предстевка: да се и наше минералне воде уреде и подигну, као и по другим страним местима, и да снабдеју са обиталиштима и гостионицама, и другим нужним потребама, како не би на тај начин, наши сугрђани принуђавани били, да одлазе у стране земље, и тамо да троше многе новце, који би се у нашој земљи са многом и већом корићћу употребити могли, а то све из узрока, што нам наше воде ни у колико уређене нису нити су за сходне цјели удешене тако, како би пожеланим захтевима и угодностима одговорити могле.

Навод овај постоји заиста у самој ствари, поводом чега и догађа се често, да многи од имућних људи, који су ма коју од наших минералних вода походили, више никада и не мисле исту опет посјећавати, а то све због оскудице у нужној удобности, почем им се овом више одмаже но помаже, и ако се у лековитост ове воде има потпуно убеђење.

Према овоме држим, да ови предлози заслужују, да им се већа и озбиљна пажња поклони, од стране скупштине и од стране владе, и то такова, да би се пожелана цељ што пре постигла.

Но у неким од напоменутих предлога излагано је између осталога и то: да се та ствар преда приватним људма, и то под закуп, за које ја међу тим не бих био никако, а из узрока, што би то подузеће овлашно испало, и што би шпекулативна користољубивост закупаца главну цељ поништила тако, да би остали по досадањему, т. ј. да се ни народ ни држана ни у чему не користује, него би све те воде постали извори капиталиста.

При свем овом предлози су, као што рекох, од корисне и племените намере у самој ствари, јер проневјавају духом човекољубља показују изразе и осећања у патњама ближњега свога.

Али сад да видимо, на који начин да се жељено оствари, почем предлози на папиру без приношења нужне жртве остају свагда само као скромне жеље, којима никоме споможено није.

За то размишљајући о овоме подуже време, нашао сам на ову мисао, да би добро било, кад би народна скупштина за изворе нужних жртава изволела усвојити следеће:

Да свака пореска глава уз порез плаћа по *један грош* чаршијски, и то на време од 8—10 година, као што даје за фонд школски, и болнички, и то свака глава за то, што ово подузеће једнако вреди и богатом, и сиромаху, *и да се одма одпочне подизање и уређење најнужнијих вода*, под условом, да се ни мало не оклева, као са Рибарском бањом, Врњачком, Смрдanбаром и осталима, које су најнужније за удобности.

На почем би се оваким прирезом, познатим још прве године, дошло до суме око 10.000 дук. цес. то би са истом могло се одмах отпочети радити, и то: сваке године снабдети по једну воду са зградама од тврдог материјала по претходном плану и положају места са најпречим потребама, и тако редом усавршавати, а не једно место да добије све и сва, а остала ништа, почем су болести разноврсне, и потребују по томе и савршене помоћи разних вода.

И кад би се једном ово темељно подизање свуда извршило, онда би се са прирезом изостати могло по овоме, кад би од прireза и прикупљеног новца, заостала још једна сума, која би од свога интереса у сајузу доходака (аренди) од тих вода могла оправљање тих здања потпуно издржавати, да сва здања буду у својој првобитности оправљена.

Само ово већ говори за најбрижљивије стране приумножавања образованог фонда.

Поштована господо народни посланици!

Ја држим, да би нам овај по све незнатан прирез, био у пожеланој цељи од велике помоћи и за отачаство и за сав српски народ, а за масу народа сасвим неосетан, и за то би молио народне посланике да се овај предлог усвоји, као и ма који други, који би се практичан показао само да се пожелано постигне, а само овим путем на пользу народа и правителства и и задовољство болесника и српских и странаца можемо пожељену цјел постићи.

11. Фебруара 1875. год. у Београду:

Народни посланик
Михаило В. Марковић.
Милисав Марковић.

Председник: Упућује се финан. одбору (Бива)

Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Браћо! Познато је да без правде — законитости — није могуће да држава постоји и опстане, а још мање да напредује и да се усаврши. Ову нелобитну истину потврдио је сам народ искуством и створио је пареку: „*правда држи земљу и градове.*“

Тако исто *правда* без једнообразне примене закона немогућа је, шта више, неједнообразна примена закона највећа је *неправда*.

И заиста, браћо, сви ми добро знамо да ништа тако не боле, него кад се по једном истом закону о подобном случају час овако а час онако, управо двојако, суди.

Све напредне државе да би ово колико је могуће више избегле, установиле су касациони суд — највиши суд — поставивши му за задаћ, у да пази да се сви закони једнообразно примењују.

И наш касациони суд установљен је за ову цељ и по томе његова је јелина и света задаћа, да пази да се закони једнообразно примењују.

Ова се цељ у нас омашује и због тога је велика повика на наше судове, а нарочито на касациони суд, што се у подобним случајевима закон неједнообразно примењује.

О овоме смо сви уверени, да за часак можемо набавити сијасет доказа.

Ми ово не ћемо да приписујемо непоштењу наших судија; томе има много и много других узрока.

Наши закони не одговарају ни садањем уставу, јер су пре овог прављени, а и наш садањи устав, као што је овде у скупштини изјављено, потребује основног преображаја.

Једна пресуда, ако је извршена противно уставном начелу па ма и да је сообразна постојећем закону, опет је незакона.

И наши закони потребују преображаја, потребују да се на основу и у границама устава донесу. Докле ово не буде учињено, т. ј докле се устав не преобрази, и докле се закони сообразни уставу, сообразни нашим обичајима, потребама и др. не донесу, — нужно је, и то преко нужно, да се положи правило, како ће се закони међу тим једнообразно примењивати и повика на наше судове отклонити а тиме правда задовољити.

Ми држимо, да се ово за сад најбоље постићи може, ако се касационом суду даде право, које једино његовој задаћи приспоји, те да у првом смислу једнообразност у примени закона одржи.

И заиста, после законодавца касациони је суд најнадлежнији, да означи једном пропису закона смисао својим разумевањем и објашњењем. Сума знања, а нарочито практичног, највећа је у касационом суду и на његов положај, његово устројство и закон грађански на то га овлашћују. За то смо ми мњења да касациони суд у сваком случају, где год приметн да његова — касац. — одељења или нижи судови исти пропис за-

кона на подобне случаје *разно* примењују, — у општем заседању смисао закона објасни, да то објашњење веже и њега и све ниже судове све дотле, док законодавна власт друкче не нареди.

Ово објашњење са разлозима ставиће касациони суд у званичне новине и послаће министру правде, како би овај првој идућој скупштини то саопштио да она, ако схваћа о томе другче закон, своје тумачење изда.

Ми предлажемо да се §. 6. устројства касационог суда прида ово:

„Касациони суд, чим примети, или му иначе до знања дође до његова одељења или нижи судови један пропис закона у подобним случајевима неједнообразно примењују, — одма ће по званичној дужности смисао закона у општој седници растумачити, и ставити то у званичне новине“ објавити, министру правде доставити, а овај о томе прву идућу скупштину известити, и дотле ће то објашњење касационог суда бити обвезно са све судове, докле га скупштина друкчије не објасни.

Ово решење вредиће од дана кад га касациони суд стави у званичне новине, а ставити га мора за три дана од дана протумачења и потписа.

У Београду 8. Фебруара 1875. год.

Предлагачи: народни посланици:
Коста Димовић.

Сретен Поповић: И ја потпомажем тај предлог. Ја ћу изнети све мане и оскудице у нашем касационом суду. (Скупштина прима к знању).

Председник: Овај се предлог упућује законодавном одбору. (Бива).

Илија Стојановић чита предлог, који овако гласи:

Народној Скупштини.

Састанци: Грамадски, Пандиралски у округу књажевачком мали су и по томе нису потребни надзиратељи, пошто при обојим имаде ђумрукција, проценитеља латова и потребни број служитеља.

Ови надзиратељи код ових персонала немаду никакве дужности, које су до сад имали, а то и они сами признају.

За то да се не би паре у залуд трошиле, и да би се на друге корисније цељи употребиле, предлажем народној скупштини да она реши:

Да се при овим састанцима досадањи надзиратељи укину и са толико бунет смањи.

Посланик,
Стојалин Радоњић
из среза сврљичког.

Председник: Упућује се одбору финансијском (Бива).

И. Стојановић чита:

Предлог
Народној Скупштини.

Од пре 6—7 година подигнута је у Ужицу фабрика за сукно, ћебета и штофове, која је нашем народу од не мале користи била, јер је израђивала вуну са наших оваца. Али опстанак ове по земљу корисне радионице ни чим није осигурат, и ако се свуд на све стране труби, да треба прво да имамо индустрију, а овамо се овој једној фабрици не може да помогне, те тако без помоћи остављена и ударима стране конкуренције изложена, мора ће пропасти. Па да би се овом злу на пут стало и да би се поменута ужичка фабрика одржати могла, подписати предлажемо:

Да се удари што већа заштитна ђумручина на израђено сукно и ћебета, које се са стране у нашу земљу уноси.

Овим би се постигло то што би нашу сировину у земљи продавали гди се и израђује, што сваки признати мора, да је боље, него да је враћену са стране десетороструко, као до сад плаћамо, и новац носи, који знојем течемо, остао би у земљи, а не би нам исти страни трговци за које какве лоше јеспане узимали, и од њега капитале правили и богатили се.

Предлагачи:

Јован Јуришић, Ранко Војиновић, Ђока Богићевић, Јован Недић, Тодосије Миловановић, М. Л. Глишић, Петар Ђуричковић, Милан Брачинац, Недељко Живадиновић, Илија В. Про-

тић, Алекса Здравковић, Сава Брадић, Стојан Павловић, Петар Стефановић, Вићентије Поповић, Владисав Павловић, Савко Јојић, Драгомир Рајевић, Павле Ђукић, Матија Поповић, Милосав Марковић, Коста Пејић, Паун Милошевић, Алекса Прокић, М. Јанчић, Симо Милошевић, Ил. Стојановић, Ранко Тајсић, Живко Јовановић, Рако П. Кукић, Адам Богосављевић, Павле Радивојевић, К. Архимандрит, Димитрије Димитријевић Павле Поповић, Сима Несторовић, Милосав Вељковић, Стаоје Ђорђевић, Мих. Смиљанић, Алекса Поповић, М. Урошевић, Коста Димовић, Алекса Станковић, Урош Кнежевић, Михаило Јеремић, Милан Глигоријевић, Аксентије Берковчанин, Илија М. Мојић, Стојадин Радовић, Милија Миловановић, Нешко Витомировић, Милоје Милојковић, Сав. М. Поповић, С. Продановић, Иван Станојевић, Милош Пантић, Димитрије Катић.

(Упућује се одбору финансијском.)

Даље чита предлог.

Народној Скупштини.

Нема ни најмање сумње, да свака црква и све њезино имање припада — као имовина — оној општини, која је цркву начинила, и која прилозима својим ту цркву обдржава.

Исто је тако ван свake сумње, да се имање црквено може потрошити на све оне потребе, које су сагласне с оном цељу, рад које је и црква подигнута. Али у нас, због празнине у закону о црквеним властима, не бива тако. Конзисторије, које само треба да пазе да се црквено имање не би трошило на цељи противне црквеном позиву, постале су читаве сајбије од црквеног имања, и не дају га потрошити ни на што друго, осим на чисто црквене потребе. Тако има случајева, да конзисторија одобрава велику суму новаца за камену порту око цркве, а не да општина — чија је и црква и новац — да начини школу него се деца злопате и гуше у тескоби.

За то предлажемо, да народна скупштина изволи усвојити и влади предложити ово што иде:

Капитали црквени могу се, по одобрењу дотичне општине, потрошити и на грађење школе, или на подмирење друге какве потребе, која би била сагласна са цељу, коју врши црква.

Молимо скупштину; да овај предлог огласи као *хитан*.

У Београду 10. Фебруара 1875. год.

Народни посланици:

1. Никола Павловић. 2. Милија Урошевић, 3. Адам Богосављевић, 4. Алекса Здравковић, 5. Милоје Милојковић, 6. Жика Миленовић. 7. Милосав Марковић, 8. Милија Миловановић. 9. Стојадин Радовић, 10. Илија Стојановић, 11. Милосав Вељковић, 12. Сима Милошевић, 13. Алекса Стојановић и 14. Димитрије Катић.

Председник: Упућује се одбору финансијском. (Бива.)

Илија Стојановић чита:

Предлог

Народној Скупштини.

Да би подједнака права и законска наређења била, који мануфактурне меке еспапе у Београду и свуда по окружним варошима и варошицама продају као и сарије што луксузне стварн продају.

Да се поделн на три класе:

1-во. Галантеристи овди у Београду, окружним варошима и варошицама, који највеће луксузе продају, као што су дијамантске игле, минђуше, претење, свилу и кадифу. туђе косе и многе друге ситнице као и сарије сатове, ланце златне и тиме подобне да плате годишње 200 талира годишње регала на трговину.

2-го. Све болтације овде у Београду и окружним варошима и варошицама који на квантум еспапе продају имају платити годишње на трговину 150 талира.

3-ће. У Београду, варошима и варошицама ситничари, који сељаку еспапе продају, да плате 100 талира на трговину годишње.

У првој, другој, трећој, тачки означени годишњег прихода полутину у државну касу а полутину у ползу општинске касе имају се купити сваке године по напред наведене три тачке проходи у колико то износило буде.

Само они не спадају под напред изложена законска наређења као што су бакали, гвожђари, лончари, солари, мајстори сваког рода, занатлије.

Овим се предлогом девицит покрити може, шта више још и већа цифра остатак прихода сваке године вишка.

За то имам част овај предлог законодавној скупштини поднети да се усакони.

Овим путем много мање би се луксусне ствари у нашу земљу уносило.

Као итан предлог да се преда финансијском одбору, и да се печата.

У Београду 9. Фебруару 1875. год.

Народни посланици:

Матија М. Прокић из Аџибеговца. Михаило Јеремић, Јанко Јелић Азањац, Јован Јаковљевић, Алекса Станковић, Димитрије Димитријевић, Цветко Минић, Обрад Јевтић, Савко Жојић, Ранко Тајсић.

Председник: Финансијском одбору. (Вичу: као хитан да се огласи). Како хоћете, као хитан да се огласи? (Неки вичу: као хитан, а неки не, не).

Секретар Кујунџић: Још један предлог од посланика Мирковића. (Чита).

Народној Скупштини.

Као што је познато, крагујевачка је гимназија један од првих и најстаријих просветних завода. Ова заузимље једно од првих места и по томе, што се налази у средини Србије и у таквим околностима, које живот у многоме олакшавају. — Све ово потврђава се знатном посјетом слушалаца, не само месни него више и из других округа, тако ових је било свагда 300—400 а и изгледа да ће с године на годину све више и више увећавати се.

Зграда гимназијална међутим начињена је одавна, коју ја не памтим кад је прављена; која је сасвим у оном времену за другу циљ намењена, и до сад је за разне циљи употребљавана по потреби, час за слово-ливницу, час за школу војника простп, час за шивальну војених халина, и напослетку за гимназију која је по све неудесна за исто заведење а међутим по све трошна, за децу опасна тако, да је више пута по-

прављана, и крпљена а у последње доба подупрта је са дрецима свуда у наоколо.

Поводом свега овог предложеногa и прошли директор г. Сима Живковић, а и садањи директор гимназијски г. Вуле Пантрмац подносио је о овоме надлежном г. министру комисиони извештај, но по коме се у колико је познато ништа предузимало није.

А како исто здање све трошнијим, и за школску употребу опаснијим постаје, то се и потписани побуђеним налази да народној скупштини учтиво предложи:

Да се одобри потребни издатак новаца за направу новог здања, које би намењеној цељи боље одговарало, како би се с тим избегла очигледна опасност за младеж, која лако може произаћи стропоштањем зграде, а с друге стране опет одговорило би се на тај начин целисходнијим условима и назорима хигијенским који су за пожелано одржавање здравља младежи наше преко нужни.

Све ово с тим пре, кад се зна да је внутреност исте зграде неспретно постројена и распоређена, да су локали тескобни и ниски, да нису довољно осветљени, да су изложени влази и да се у истима ваздух брзо квари а о правој вентилацији ни спомена нема.

На против ова се састоји једино у томе, што су врата и прозори тако рђави те се не могу да затварају као што ваља.

Па као што се види, да све ове незгоде проистичу чисто због рђаве и неудесне зграде, које се никојим другим путем отклонити не могу до направом новог здања, то држим да је крајње време да се за крагујевачку гимназију направи ново здање и средством овога предупреде разне болести, које међу ђацима владају само због више изложених неприлика, као што су н. пр. катари дишућих органа, грозница, шкрофуле, шкорбут итд. са свима новима последицама.

А и природно је правило које налаже да умна снага треба да се ојачава са тјелом, а не да се прва крсти о трошку друге ако се не жели имати за резултат рада промашену цељ.

Према свему изложеном молим народну скупштину да ово добро узме на ум и одобри да се гимназија у Крагујевцу обнови новим зданьем које је врло нужно.

Београд 11. Фебруара 1875. г.

Народни посланик
Михаило В. Мирковић

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Бива).

И. Стојановић: Овде има још један предлог да се прочита односно буџета. Г. Министар поднео је пројект закона за главни буџет. Из тог буџета ја у колико сам видео, а држим и сваки ће посланик потврдити то, да никакво објашњење нема по види се неки милијуни да се траже на неке потребе, за које не може посланици да знају какве су. Но да би народна скупштина знала и имала свеђења ја сам направио један предлог, из ког ће моћи скупштина све знати. За то молим саслушајте. (Чита)

Народној Скупштини.

Држимо да ће се до који дан поднети буџет државних прихода и расхода за 187⁴/₅ рачунску годину.

Да би народна скупштина имала потпуног убеђења о свима појединим расходима и приходима државним, те да би при претресу буџета престале бурне дебате, имамо част учинити народној скупштини предлог да реши.

Да се г. министар финансије замоли прикупити по свима струкама изводе расхода са назначењем, коме се, колико и зашто поименце цифра одређује где се каже, непредвидима потреба или разни трошкови, да их сваки министар по својој струци изближе определи, на што се троше. Овакове изводе да г. министар да штампати за сваког посланика, па при подношају буџета и ово поднети како би сваки посланик потпуно убеђен био и како би сваки посланик могао тачан рачун и народу своме дати који досета истражује где се и на што толико грдне суме троше. За ово молимо да скупштина сад одма реши.

Посланици:

Илија Стојановић, Сима Несторовић, Милош Л. Глишић Адам Богосављевић, Милош Пантић, Цветко П. Јездић, Алекса

Станковић, Милоје Милојковић, Жика Миленовић, Милосав Вељковић, Станоје Ђорђевић, Алекса Здравковић, Михаило Радисављевић, Милан Глигоријевић, Сава Брадић, Милија Урошевић, Димитрије Катић, Милосав Марковић, Димитрије Димитријевић, Никола Павловић, Алекса Стојаљковић, Ранко Тајсић, Михаило Јеремић.

(Чује се: врло добро. Нека се огласи као хитан).

Ја мислим господо, да се то може одмах сад решити.

Председник: Дакле жели ли скупштина као хитан да се огласи? (Бива).

Г. Миловановићу, имате ли и ви какав предлог?

М. Миловановић: Имам. (Чита).

Народној Скупштини.

Народна скупштина, желећи народу српском напредак у просвети, није пожалила материјалних жртава на ту цељ, јер је предлог министра просвете усвојила и професорима велике школе и средњих школа периодично повишење плате одобрила а тим их с материјалне стране добро осигурала. Али народна скупштина при повећању професорских плата имала је на уму да ће се наше школе преустројити тако, како ће из њих излазити ваљани и корисни радници за народ, а не само чиновници, којих смо сити и пресити. За то да би преустројство свију наших школа испало потпуно као што треба, и да би народ с алалом давао професорима велике плате, то предлажемо народној скупштини:

Да она министру просвете стави у дужности да он спреми пројект закона о целом преустројству наших школа, најдаље за 6 месеци, да га у новине обзнани, како би се у штампи претресао, тако, да за идућу скупштину буде готов.

Овде треба г. министар да одма обрати особиту пажњу на реална знања.

У Београду 11. Фебруара 1875. г.

Народни посланици:

Адам Богосављевић, Милија Миловановић, Алекса Здравковић, Милија Урошевић, Милан Глигоријевић, Милосав Марковић, Миленко Петровић, М. Л. Глишић, Цветко Мишић, Ак-

сентије М. Ковачевић, Жика Миленовић, Павле Поповић, Стојадин Радовић, Димитрије Димитријевић, Станоје Ђорђевић, Михаило Јеремић, Вићентије Поповић, Алекса Станковић, Ил. Стојановић, Милосав Вељковић, Дим. Катић, Сава Брадић, Михаило Радисављевић, Сретен Л. Поповић.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Биће).

А. Ковачевић: Ја имам једно питање да ставим председништву пре дневног реда.

Илија Протић: Молим, и ја имам један предлог да прочитам. (Председник. Изволте читати).

Чита предлог, који гласи овако.

Предлог.

Браћо, свима нама познато је да правосуђе никад не иде за тим да ког било осакати, већ само за тим, да се криван поправе, да опет буду полезни чланови друштва.

Законодавство у свим хришћанским и просвећеним државама је милостиво по оном „изреченју највећа правичност израз е највеће милости". Узмимо данас дође човек у несрећни сукоб са казнителним законником, он постане опасан за друштво или сметња за сигурност извесног дела народног. Шта треба да се учини, те да се ова опасност отклони. Закони судови осуђују га, искључују за извесно време слободе и пуноправног живота. Тиме се сврха, која се у општем интересу и безбедности прописује постизава, али не мање је и та, да казна уједно подјејствује на душу срце и осећање човека — кривца, па да га опет на пут истине и поштења изведе.

Да се пак, овом несрећнику нашкоди, да му се одузме могућност доцнијег опстанка у друштву за тим човечанство и суд не иде, за тим ни само законодавство не треба и не може да иде. Међутим има, браћо, нешто у нашем закону, које на жалост поткопава и будућност осуђеника, и то ону, кад је он већ повраћен друштву, народу, породици, слободи, а то је пресуда која се по том закону изриче: „да осуђени издржава казну у гвожђу", и то често у гешком.

Браћо, гвожђе тежином притискује цело тело, спречава правилан опстанак његов и обуставља редован крвоток, и често има последицу ту, да човек буде осакаћен да, излазећи с робије, носи тешке трагове на себи, него бива и спречен у раду и постаје мање способан да себе и своју породицу издржава.

Кад и како једна пресуда гласи, управитељи казнителних завода не смеју ни у чичему је променути, и тако осуђени носи синџире и гвожђе десетинама година, и ако би према њиховом владању, кајању за грехе и поправци заслужили да им се и ова казна смањи.

Браћо, ми држимо, да се оно наређење законско може и треба да промени, јер одговара нашој хришћанској држави и нашем веку, у којој цељи имамо част учинити овај предлог: Да се § 14. закона кривичног, који гласи:

„Осуђени носиће на ногама окове лаке или тешке, како коме суд одсуди. Лак ће оков бити од две, а тежак четири оке" укине. Но управитељи казненог завода, могу на краће време ове казни, као дисциплинарне употребљавати кад кривац бега или је и у самом заводу песносан итд.

У Београду 10. Фебр. 1875. г.

Илија Ђ. Протић,
Сретен Поповић.

Председник: Изволте г. Ковачевићу, ви рекосте да имате питање да учините председништву.

А. Ковачевић: На јучерањој седници донета је одлука, да се усвоји предлог закона о томе: да се из уштеда кредита основних школа могу држати предавања учитељима. Овај је предлог усвојен у основу, али, пошто овај садржи још три тачке и није ништа говорено о појединостима, то је донета одлука да се јутрос продужи говор о појединостима. По како председништво није ставило то на дневни ред, а требало је јутрос учинити, — то би молио, да предходно ово с питањем о појединости свршимо, па онда тек да пређемо на дневни ред. Но како је скупштина мени се чини, у колико сам дознао од господе посланика, расположена према томе, да само још треба додати ово: „да треба предавање да буде овде у Београду или у Крагујевцу", — то само додати па не ће требати да се претреса на ново у скупштину. (Жагор).

Председник: Почем то није на дневни ред стављено то молим нека скупштина донесе своје закључење, хоће ли се данас ово ставити на дневни ред? (Жагор).

А. Ковачевић: Г. председниче, дужност је ваша била, да ово као продужење ставите, а не скупштина да решава, пошто је то пропуштено учинити а у чл. 52. пословника каже се: (чита). И тамо се каже владини предлози најпре се свршавају, а пошто је ово владин предлог, а још продужење предлога владина требао је јутрос да дође на дневни ред. Него, ако овиником није дошао на дневни ред, то се може сматрати да је то прво на дневном реду.

Председник: Пошто то данас није стављено на дневни ред, то ће се ставити сутра а сад прелазимо даље по дневном реду.

М. Глишић: Ја сам у јучерашњој седници чинио питање председништву, за што ствар посланика г. Бошковића није изнесена на дневни ред, кад је одбор као готов референрао председништву. На ово питање добио сам одговор, да је председништво имало неке препоне, и ако је председништво доста не јасно објаснило те препоне. Зајиста те препоне и ако нису имале законске узроке, да се може спречити тим препонама дело, да не дође на дневни ред, — ипак је председништво то и учинило. Јер ја држим да је председништво независно, да оно нема ни на шта да се обзире, већ да се са скупштином договара и с њоме ради. Сад, кад се тако од господина министра заказало, да се ово дело врати одбору, онда тек скупштина треба да донесе закључење да се одбору врати. Али овако изгледа нешто, као да је само председништво без саслушања скупштине без да има пуномоћства, вршило између себе и неких лица ствар, која засеца у рад саме скупштине. Па и ако није имало места председништо, што је то учинило, ипак сам се ја задовољно с тим, кад је председништво казало и обећало, да ће дело г. Бошковића данас, на дневни ред изнети. Но сад опет видим да није изнесено на дневни ред; дакле шта се мисли са овом ствари, докле ћемо се овако мамити као деца на шаку ораха. И за то с правом питам председништо да ми одговори, за што није изнесено на дневни ред и када ће се ова ствар свршити? (Вичу: сви питамо. Што је то и ко гази закон.)

Председник: Ја сам обећао скупштини, да ћу тај извештај одборски о ствари Бошковићевој скупштини изнети данас, а казао сам за што нисам могао да ставим јуче. Ја сам у споразумљењу с председником министарства питао, да ли скупштина о неким стварима има право или не, јер ја стојим између скупштине и владе и свагда морам у споразумљењу са скупштином и владом стајати. Г. председник министарства позвао је вашег председника одбора и с њиме се споразумео и мени је тако одговорио да је дело повраћено одбору, и да ће се они у одбору споразумети и мени јавити кад ћу на дневни ред ставити.

Марко Лазаревић: Одбор је био поднео извештај, но пошто ми је г. председник министарства казао, да није саслушан, да дакле мора министар дати своју реч ми смо морали узети ствар натраг. Јуче није могао да дође г. министар за то, што је имао седницу министарску, па смо то оставили да данас свршимо, и сутра ће зацело доћи на дневни ред. (Добро. Добро.)

Председник: Још сам ставио на дневни ред о измени тачке 4. закона о касационом суду. Одбор је јавио да није још с тим готов, да има нешто да се споразуме.

Сад ћемо прећи даље на читање извештаја одбора финансијског по предлозима поднетим од стране владе и појединих посланика. Г. Известилац финансијског одбора нека изволи доћи: (Ђоровић. Пиши му прошење нека дође.)

Известилац Гарашанин: Прво морам дати скупштини извештај од три интерпелације, које су биле пред одбором. Прво интерпелација посланика Стојана Ђорђевића о установљењу фонда удовица и сирочади свештеничких.

Одбор је одлучио, да је интерпелација умесна и да треба министар на њу да одговори. (Скупштина усваја мњење одбора.) Друга је интерпелација посланика Михаила Јеремића.

Одбор је нашао да треба одговорити на ову интерпелацију. (И Скупштина усваја.)

Треће је интерпелација Ранка Тајсића и другова, којом су питали, колико је чиновника у 1874. год. премештено по потреби и колико новаца на то утрошено.

Одбор је нашао да има места да се одговори и на ову интерпелацију. (И скупштина тако усваја.)

После тога је прегледао разне предлоге, који су поднесени и од стране владине и од стране појединих посланика.

Први предлог посланика Алексе Станковића, да се среска кућа среза брзопаланачког из Неготине премести у село Штубик.

Одбора мишљење.

Почем је одбор надлежним путем извештен да се влада у овом тренутку с овом ствари бави, која у осталоме и спада у круг њене власти, то одбор мисли да треба овај предлог упутити влади да га има на уму при решавању о овој ствари, и предлаже да се пређе на дневни ред.

Други је предлог.

Народној Скупштини.

Између свију надлежателства у Србији ни једна класа није тако ниско награђена, као учитељи и кметови, а да према награди врше веће државне дужности од ових.

Какову дужност и награду имаду учитељи познато ће бити свакоме ономе или који су били учитељи, или бар који у својој кући имаду деце.

Дужност пак кметова позната је само онима, који су грађански данак наплаћивали: на шта се у другим државама чине грдни издатци.

Од колике је пак важности задруга и удружена снага у нашој земљи, то ће сваки који ијоле задруге познаје појмити.

Па да би се сиротни учитељи и кметови наградили, а тако и задруге одржале, предлажем следеће допуне и измене у закону о порезу и то ове.

1. к §. 5. да се дода:

Тачка 8. Учитељи основних школа до пете класе закључно.

2. III. став истог § под 4. да се замени овако:

„Главни кметови општински ако се општина састоји из више села, они кметови сваког таковог села ако не уживају већу плату од два гр. пор. пол-годишње на сваку порез плаћајућу главу у селу или општини.

Точки 6. да се дода ово.

Но ако отац има у задруги 4. сина ожењена, онда се ослобођава још једно лице.

У. § 7. да се реч „учитељи избрише"

И напослетку, да се § 9. у почетку дода:

„одређена комисија и"

Стављам себе на расположење како појединим скупштинарима и одбору, да моје назоре у овом погледу објасним."

21 Јануара 1875 год. у Београду

Ђорђе П. Ђоровић с. р.

Одбора мишљење:

Пошто би се овим изменама и допунама многи задругари и учитељи доста имућног стања и приличне привреде ослободили од сваког подношења државних терета, пошто би се тиме велика не правда учинила оним српским грађанима, који су најмућнијег стања и горе привреде од поменутих лица на опет данак плаћају, и пошто би се оваким ослобођењем број пореских глава знатно умалио и тиме државни приход још мањи постао који и без овог мањка једва ће моћи намирити овогодишње државне издатке; то је одбор мишљења да се овај предлог не може усвојити, и предлаже да се пређе на дневни ред.

Ђ. Ђоровић: Ви нисте видили тамо 9. тачку. (Извест. Гарашанин: Јесмо). Бога ми нисте. Тамо стоји, да се §. 9. дода ?и „одређена комисија". Две речи истина, али имају велики смисао. До сад је био само надлежни министар, а ја сам казао, да може и одређена комисија. Молим нека се прочита.

Известилац Гарашанин: Пошто се цео предлог одбацује, то нема места да се чита о појединостима и говори о комисији.

Председник: Усваја ли скупштина извештај одбора? (бива). Оила да се пређе даље.

Ђоровић: Ударајте вала, ја ћу после ударати на буџет.

Известилац Гарашанин чита предлог Михаила Јеремића о томе: да се удари регал на фабрицирана пића, и да сви бакали, лебари у опште дућанције плаћају на та фабрицирана пића.

Одбора мњење:

Почем је крчмење пића раније законом у смислу предлога регулисано; види додатак уредбе о механама од 24. маја 1864 год. то одбор по томе не може ништа предузимати, јер ако се где год и ради онако као што предлагач напомиње то бива само обилажењем већ постојећег закона.

С тога одбор предлаже да се пређе просто на дневни ред.

Петар Ђурићковић: Ја мислим, да било добро, да скупштина умоли владу, да препоручи властима, да боље пазе на оне законе. (Жагор).

Известилац Гарашанин: Одбор има само да решава о предлогу, који му је поднет. Ако се налази, да власти не извршују законе, онда то може бити ствар засебна, путем особеног предлога.

Михаило Јеремић: Ја молим нека се прочита тај предлог. (Чује се: читани су сви предлози).

Председник: Предлози су сви читани, него ако имате што противу мњења одборског да говорите, а ви изволте. (Жагор).

Има ли ко да потпомогне г. Јеремића у његовом предлогу?

Јован Мариновић: Ја мислим, да кад један посланик учини какав предлог, онда није нужно нико да га потпомаже у том. Потпомагање по пословнику потребно је, кад се чини исправка на какав предлог, који би одбором усвојен био. У овом случају одбор је нашао да треба предлог одбацити. А кад посланик чији је предлог тражи реч, да га брани, мислећи не би ли могао скупштину покренути, да тај предлог усвоји, ја мислим, да му то треба одобрити, а не треба му закраћивати. (Чује се: тако је).

Председник: Нека буде; скупштина да саслуша посланика који је предлог поднео.

Михаило Јеремић: Мене је руководило за овај предлог: што се увиђа да бакали, лебари и многи по буџацима троше фабрицирана пића много више, но сам механција што га троши, а на против не плаћају ништа у државну касу. Ја знам какве терете сноси један механција. Механција мора да плати за план механе, плати за право, плати акциз и не знам тамо шта

још мора плаћати, док на против овај ништа не плаћа. Ја мислим, да би праведније било, да они што троше фабрицирана пића, плате више но један механција, јер они ова пића доносе са стране и толико се новаца изнесе из земље. Још шта више ваљало би ударити регал на ова фабрицирана пића. Ја сам с тога и поднео овај предлог, да се у интересу државне касе плаћа нешто на ова фабрицирана пића. С каквим правом он да троши та пића а ништа да не плаћа, а механција мора да плати план, право, општински акциз, осветљење и не знам још шта тамо. Па за што се онда дође овим бесплатно да продају? Не треба тако, но нека и они плате, и то је помоћ државној каси. Ми с дана у дан говоримо и тражимо изворе за приходе нашој државној каси, а овамо кад дођемо на какву ствар, која извесно доноси приходе држави и то с правом приходе, ми онда избегавамо и ћутећки прелазимо на дневни ред. Ја држим, да тако не треба чинити, него бар нека се даде влади на оцену, да она види и оцени.

Илија Стојановић: Предлог г. Јеремића врло је уместан. Из буџета види се, да је г. министар неку дацију на те механције ударио. Сироте механције, као год да су они сишли с неба и благо донели, те да могу на све стране благо да расипају. Узмимо у рачун, кад један механција не може и нема права да продаје и кише и друге дућанске ствари, по ком онда праву може један дућанција узимати и продавати пиће у своме дућану? Ако хоће да продаје ваља му ударити регал, као што је и предлагач предложио. Ја сам савршено за предлог господ. Јеремића.

Милија Урошевић: Обојица су механције, па се бране,

А. Ковачевић: Ја бих молио да г. известилац прочита закључење предлога, те да видимо из закључка, на шта је предлагач свео свој предлог. Сем тога господо ја видим да се ми врло лако зитрчимо па кажемо да се пређе на дневни ред. Бар треба у том смотрењу да смо ладнокрвни, да разгледамо и расмотримо ствар јер врло лако можемо напећи на таке предмоте, што ће држави користи донети. На то треба да се обрати мало боља пажња; не ће марити да изгубимо један и два

дана више, а заиста ће много више марити, ако пропустимо што, што ће држави од користи бити. Ја мислим дакле г. известиоца да прочита бар закључак предлога.

Известилац Гарашанин. Ја сам хтео на позив г. Јеремића да прочитам, но г. председник је ставио питање скупштини, хоће ли се читати или не. Скупштина је казала, да не треба читати.

А. Ковачевић: Хоћемо да се чита. Онда би било по вољи једног човека читати или не.

Известилац Гарашанин: То би било по вашој вољи читати, али ја нећу да читам док скупштина не реши.

Председник; Па прочитајте г. известиоче. Известилац чита „да сваки онај, који продаје фабрицирана пића на у дућану или у бакалници или лебарници, да плати годишње од 10 до 30 дук. ц. на пользу нар. касе".

Вићентије Поповић: Овај је предлог врло уместан. Не само што су на штети механције што плаћају акцис на њихово пиће, но смо на штети и ми што они доносе фабрицирана пића са стране те тако наша пића губе цену и не продају се. Ја сам свакојако за то да они никако фабрицирана пића не могу ни продавати, ако их продају, да плаћају акциз.

А. Ковачевић: Господине председниче, ја нисам свршио своју реч. Ја сам само захтевао да се закључак предлога прочита а после да дам моје разлоге, но пошто је господин Вићентије Поповић почео да говори одмах пошто се закључак прочитао, ја нисам хтео да му утичем у реч. С тога ја ћу да довршим сада свој говор.

И ја се слажем подпуно са предлогом и кажем да је савршено уместан предлог предлагача и да овде господо има неке користи за државу, јер ти дућанџије бакали и други који доносе фабрицирана пића, ако плате акциз за продавање, онда наравно тај новац доћи ће у државну касу. Отуда држава би имала приличну корист, јер сва та пића, троше се доста због тога, што они, који их продају, наваме људе оним њиховим шарама, а и слатка су па их народ више пије. За то треба ударити регал на њих, нека они плате који продају. Ја сам још

и тога мњења, да се овај предлог преда одбору на редакцију и да одбор донесе своје мњење на да каже колико је право да се плаћа на аков тога пића. То је једна корист господо за државу и ми не треба да пропустимо такву корист кад се можемо њоме пользовати. Особито сад кад смо у оваквим приликама или управо неприликама финансијским, ми не само да треба да усвојимо овај предлог, него још треба да благодаримо предлагачу што нам напоменуо један леп извор за државни приход.

Ђ. Ђоровић: Ја се слажем са господин Ковачевићем с тога, што кад је право да наш механџија плаћа таксу за пића, зашта је право да је плаћају и сви они, који продају пића. Нема ту никакве разлике; што је право за једног то је и за другог.

Сима Милошевић: Ја се опомињем да је г. министар ун. дела лањске или преклањске године одпустио распис један у том смислу да се не сме продавати и крчмити пиће никакво по селским дућанима. Дакле ја држим да даљем говору по овоме предлогу нема места, јер тај распис постоји и сада, те ово што се сад хоће није нуждно.

А. Ковачевић: Ја молим г. председниче за реч, јер морам да кажем нешто за објашњење пошто ме је овај г. посланик изазвао да говорим.

Председник: Сад сте говорили. Нисте на реду. Молим стрпите се нека иде редом, г. Вељко, изволте.

В. Јаковљевић: И ја се слажем потпуно са предлагачем што се тиче фабрицираних пића. Ми имамо господо тако честитих пића, тако ваљане шљивовице, да нам није никакве потребе да тражимо којекакве фабрикације. Наша је шљивовица да не може боља бити (смех). Ја сам за то да се на пића, која се са стране доносе удари регал, пошто има пића у нашој земљи, која су врло добра. (Чује се: врло добро).

Павле Поповић: Ја сам хтео оно исто да кажем, што је казао Сима Милошевић. Пошто има распис о томе, нека се власти учине обазривим и нека пазе на тај распис, па, ако има да који продају пића, нека их казне и натерају да и они плате

акциз кад је сваки механиција обвезан да га плаћа (чује се: врло добро).

Јанко Јелић: Ја подпомажем предлог г. посланика и остајем при томе да се на фабрицирана пића удари регал; али само не слажем се у толико с предлагачем, да се тај регал плаћа државној каси, него сам за то, да се плаћа оној општинској каси, где се налази то пиће и где се крчми (чује се: врло добро). То сам имао да кажем.

Милија Миловановић: Ја бих желео господо да се овде разумемо шта су то фабрицирана пића. Говорили се овде о страним фабрицираним пићама, или о онима, која се фабрицирају у нашој земљи. Ако се говори о пићу, које се фабрицира у нашој земљи, ја сам за то, да се на та пића не удара никакав више акциз, а, ако се говори о страним фабрицираним пићима, да се не троше у нашој земљи, ја држим да то треба спречити ђумручином, и мислим да је то већ и спречено. С тога држим господо, да је излишан даљи говор о томе. Мислим да се о нашим пићама неговори, но о страним, а она носе регални ђумрук. Ја имам шљиве, па фабрицирам ракију, зар то да ми буде забрањено? Зар да не смем продати свој производ? (Чује се: несме се крчмити, а сме се продавати на велико). Знам ја шта значи крчмити, и шта се разуме под крчмењем, али мислим да смем продавати свој производ без икаквог регала.

Пав. Поповић: Ово је за пића, која се крчме по дућанима, а паравно који фабрикује пиће и хоће да га прода то као домаћи производ остаје без акциза и слободна је ту продаја.

Милија Миловановић: И ја велим да се на то пиће, које ћу сам да фабрицирам, не мора никакав акциз. (Чује се: Тако је).

Акс. Ковачевић: Молим вас господо, што г. Милошевић Сима каза да има један распис министров у коме стоји, да је забрањено да се продаје пиће, то не стоји тако као што он мисли. Оно истина има распис, но тим је расписом забрањено да се крчми пиће по дућанима на оку, на литру, на полић или на две и три оке; али нема те забране да се не продаје и другчије из тих дућана; да се т. ј. не сме продавати на фртаљ акова, 10 ока, на аков и т. д. Дакле на то продавање пића може се брзо ударити регал: који продају на аков, на пола акова — ти нека плате. А што предговорник г. Милија Миловановић каже, да се не може на нека пића, која се у земљи фабрицирају, ударати никакав намет, ја држим да и то не постоји. Пића свака, која дућанције и бакали продају, само јесу ли она прерађена, јесу ли фабрицирана, јесу ли за луксуз, то онај који луксуз хоће да продаје, који хоће луксуз да употребљава — он и нека плати за луксуз. (Чује се: врло добро).

Коста Јовановић: Ради објашњења зашто је одбор донео овакво закључење, да кажем неколико речи.

Г. Јеремић предложио је тако да се од бакала, од дућанција и лебара, који крчме пиће, наплаћује такса, акциз, — замишљајући да и данас имају ови то право да крчме пиће. Међутим, то је питање већ регулисано законом. Лебарима и дућанцијама и данас закон забрањује да то раде; и свега законом је данас допуштено да могу само бакали који су у варошима, а нико други крчмити, и то само нека извесна пића. Они могу крчмити неке само сорте фабрицираних пића као рум и т. д. — али само на мале чашице.

Г. Јеремић сад ако је предложио да сви могу крчмити а да се наплаћује само акциз, — то је друго. Но ја ради обавештења кажем да тако у одбору нисмо могли разумети његов предлог. Нити је такав предлог дао, нити га је тако мотивовао да је се могло видети да то хоће. Г. посланик Јеремић дакле није тражио да се садањи закон измени у том смислу да могу сви, и дућанције, и лебари — и бакали крчмити пиће само ако плате акциз; и за то одбор не налазећи да је он на то ишао, да се закон мења, и за тим знајући, да у овом погледу постоје законска наређења и данас да се не сме по дућанима пиће продавати, — нашао је и био мишљења, да предлогу нема места, јер кад ко несме што по закону продавати не може се од њега ништа ни наплаћивати на оно, што продаћати не сме. Предлог није начињен у смислу да се закон измени, и за то је такво мишљење донео одбор.

Мијаило Јеремић: Господа нису ме разумела шта сам ја предложио; за тоје то тако. Ја знам да постоји закон да не сме сваки точити пиће. Али ја сам предложио, и кажем да сваки, који се занима са продавањем фабрицираних пића, — а та да може продавати сваки, и фурунција и дућанција, — плати у државну касу толико и толико. То је било што сам ја предложио, јер и сад сви крчме таква пића, и више се хасне, него механџије, који плаћају акциз, а они међутим никоме ништа недају. За то сам предложио да и они дају. То је била моја намера, а нисам ја био зато, да неки закон измењујемо. (Чује се: да се пређе на дневни ред.) Како хоћете пређите, ако хоћете сад на дневни ред, но ја би молио да се прочита предлог; само да видите, да једни раде неку радњу, а ништа не дају за то што је раде, док други плаћају за то да се огуле.

Милија Урошевић: Ја знам да су на фабрицирана пића ударени ћумруци и то повише ћумрука ударено је на њих кад се са стране увозе. А ова пића која се продају по бакалницама нашим, то су пића фабрицирана у нашој земљи, и наши бакали могу да их продају. За то, што предлаже г. Јеремић да се удари регал на те дућане, који продају пића није праведно, јер они не могу продати толико пића колико регал износи. Ја овде разумем да се дозволи продавање за наша пића а не и за страна. На страна пића, нека се удари регал, али и то повишењем ћумручине.

Сима Несторовић: Ја знам браћо, да ми нисмо ни једни за то да буде код нас овако, као што чујем да је у другим државама, где се почне од кокошке ударати порез, па иде и и на свињу, на на пиће, на кућу, на дуван и на све редом, па чак и на пенџер. Ја мислим да није тако код нас, и да тако нетреба никад да буде код нас. Код нас кад треба каже треба ми и дај ми оволико за ово и ово. а не на дућан и на пиће и на не знам шта још да се удари порез. Ја мислим бар да то више неће усвојити. Ја кажем, камо среће да и на ово друго, није регал ударан, т. ј. на механџије, на то и ово. Дакле одбор је то руководило што је казао ово су наше ствари и ово што се предлаже не треба да буде. Ми смо дакле у одбору руковођени тим, катали да то није потребно и важеће, па с тога да се пређе на дневни ред. (Чује се: тако је Доста је било говора. Нека се гласа.)

Председник: Дакле, молим вас господо, овде су била два питања. На пример. Једни су били за извештај одбора, а други су против, и хоће да се удара неки регал или нека такса, на бакале, који продају пића. Сад молим вас, ова ствар мора се решити. Ја морам учинити питање, па да решимо ту ствар. Хоћете ли тако? Мислим доста је говорено. (Чује се: доста је. Нека се реши.)

М. Миловановић: Ја молим за реч. Ја имам само да обратам скупштини пажњу на ту околност, да ли ће се ударити тај регал.... (Чује се: Доста је. Нећемо више говора. Жагор.)

Председник: (Звони.) Молим вас, ви нисте г. Миловановићу искали реч. Немојте да говорите. Овде има људи, који би још говорили о тој ствари, али видите да скупштина каже доста је било говора. Дакле сад нека се реши. (Чује се: Оставите питање).

Министар финансије: Ја бих вас молио господо, да данас нерешите ту ствар тако брзо. Вама је познато, да сам ја напоменуо да ћу да вам поднесем и сам један предлог о овој ствари која је данас пред вама. Тај предлог доћи ће пред вас и онда ако видите, кад узмете ствар у разматрање, да ствар не вала у основу, онда ће те одбацити и мој предлог. Ја вас молим дакле да не решите ову ствар тако одма него да је опет упутите финансијском одбору, на да одбор ту ствар, коју је н. посланик предложио, има у виду и при руци онда, кад је поднесем и дође му на радњу мој предлог. Дакле, за сад нека иде предлог овај одбору и да остане не решен за извесно време, док не будете имали и мој предлог пред вама (Чује се: Врло добро.)

Председник: Ви сте господо саслушали г. министра финансије и чули да он жели и предлаже, да ово оставимо не решено док његов предлог не изиђе. (Чује се: Врло добро. Примамо.)

Дакле прелазимо сад даље на дневни ред.

Ђ. Ђоровић: Ја бих молио за реч.

Председник: Ово је ствар свршена. О њој не можете више говорити.

Ђ. Ђоровић: Знам али ја бих молио, да се и онај предлог г. Прокића и другова има од стране г. министра у виду, где се каже да се на луксузне ствари удари ћумручина. (Чује се: То је друга ствар.)

Известилац М. Гарашанин: Чита предлог Михајла А. Радосављевића о томе, како су калуђери манастира Јошанице закратили околним селима уживање јошаничке планине, која држи 6 сахата, па тражи да се томе стане на пут.

Одбор ову ствар сматра овако: (Чита мишљење одбора).

Одбор ову ствар сматра овако: ако су околна села имала право, на им се оно сада одказује, то онда по мишљењу одбора ова ствар спада у круг судске а не скупштинске власти.

А ако села нису никако ово право уживања имала на сад траже да га прибаве; то одбор мисли да се по том предмету према постојећим законима не може ништа радити док се шуме манастирске буду сматрале као својина манастира. Зато има част предложити народној скупштини да се преко ове ствари просто пређе на дневни ред.

Михајло Радосављевић: Чини ми се да је то наш предлог. (Известилац: јесте.) Ја бих ту учинио једно питање. Оно се каже да се та планина назива јошаничка. Од куд може да се да њима та планина на располагање, кад та планина држи 6. сахати места? Шта ће то калуђеру. По 6—7. година седи један тамо, добро напуни јанџик, на 3—4. хиљаде дуката па онда оде. Ако не може бити да се то да суседним селима, нека се прогласи за опште народње добро. Овако нигде и ништа од нас. Стока нам се затвара сваки дан. Тај закупац затвори стоку, па данас ми узме 10. сутра 6, гроша, па куд ћу ја, већ да пропаднем. Жалиш се власти, одем капетану, и он каже: не могу ти ништа, иди тамо код калуђера па гледај ја се не смем у то мешати. Нека се дакле та планина прогласи за опште народњу, јер овако никакве хасне нема ни манастир, а ми трпимо. Пуне се само јанџици калуђерима. Они пак праве рачун какви хоће: продао сам грм, продао букву, дао на испашу, па сами рачун праве како хоће, и кажу нешто сам примио, ово ми је расход за слуге ово за трошак, па квит на чисто: пара нема. (Смех, Чује се: да се пређе на дневни ред).

Илија Стојановић: Г. посланик Михајло Радосављевић, он да нема муку од калуђера, не би ништа ни рекао, пити би правио овај предлог. Но пошто је г. посланик Цветко Јездић поднео предлог, да се манастирска добра одузму од калуђера и предаду мирским свештеницима, то сам ја мњења да се овај предлог г. Радосављевића сад не решава, него да се споји са предлогом г. Цветка Јездића, и онда да се реши одсудно о калуђерима и манастирским добрима. (Чује се: Врло добро.)

Вељко Јаковљевић: Ја сам хтео да говорим ово, што је г. Стојановић сад рекао, али пошто је он казао исто што сам ја хтео да кажем, онда нећу да говорим већ остајем при ономе што је он казао. (Смех).

Павле Ђукић. И ја сам имао то исто да кажем што је казао г. Илија, и пошто је он казао оно, што треба, ја кажем то исто. Али, овде, што је овај г. посланик, не знам му имена, казао, да њему досађује стока и да мора да плаћа штету, коју стока учини, то је тако свуда и по другим местима. Што се тиче права собствености, то како је наше имање у појединих људи наше, тако је и манастирско имање манастирско. Какво право имају поједини људи на свом имању тако има и манастир на своме. То је тако, него ја бих био тога мишљења, ако је то имање у згради, онда да могу калуђери да продају жир, и да дају под закуп добро манастирско али ако није у згради и села околна имала су право службености, да се у томе праву не спречавају.

Михајло Радосављевић: Што каже посланик овај да је планина заграђена, како је заграђена, кад овде је једном човеку кућа а другом тамо. Ту седи пољак ту хвата стоку. Ми чувамо стоку, али дете као дете заспи, или изиђе стока из чапра па хоће да пређе и оде у манастирско. Пољак ухвати па не пушта;

чим тамо пређе, пређе преко границе у Турску, а отуда пре би се извукапего од њих.

Известилац М. Гарашанин: Имам да одговорим некој господи, која споре решење одборско, то да г. предлагач истина помиње у свом предлогу манастир јошанички, али кад је он предлог формулисао на броју, он тражи да се узакони то за све манастире. Сад што се тиче тога, да ли манастири имају право или не, то се може двојако сматрати: или је оно имање манастирско или није да ли је пак имање мастирско или није, то скупштина не може решавати, за то и одбор не може решавати о томе, пошто то спада у круг судске власти. Што се тиче тога да ли суседна села имају право уживљења у томе имању, зато опет није надлежна скупштина да реши, него судска власт. Али хоће сад нешто ново, хоће се нешто друго т.ј. да се одузме то имање, да манастир изгуби његово имање. Ако се то хоће онда мора бити нарочити предлог за то. С тога је одбор донео оваку одлуку, какву је управо морао да донесе.

Миленко Петровић: И ја сам поднео један предлог о манастирима, с тога мислим да се овај предлог сајузи са предлогом Цветка Јездића и мојим, па уједно да се сви реше.

Председник: То господине кад буде ред дошло, онда можете говорити о вашем предлогу, а о њему данас нема говора.

Сима Милошевић: И ја делим мишљење овога предлагача, — незнам како се зове, — што каже, да има да трпи велику несрећу Јошаница од манастира, јер у мом срезу код манастира Раче, ако се томе злу не стане на пут, 40 породица мора ће отићи у просјаке. Ко ће њима да стане на пут да то не чине, треба да видимо. Дакле за то сам и ја уз овај предлог, и још нека се огласи као хитан јер од калуђера не може се живити, а ко ће да се с калуђерима бори. (Жагор.)

Вићентије Поповић: Овде ми се само једно чудно чини, што један посланик неприма закључење одбора па каже, од калуђера се живети не може, Ја не знам за што. Сваки има право на своје имање па и калуђери ти имају тапију потврђ ну да је имање неко манастирско, па с тога дужност им је да га чувају. Ја дакле не бих рад био да се овде таквим речима служимо.

Архимандрит Костантин: Господо, овде се из ових разлога посланика види, или бар изгледа ми тако, као да су калуђери изван закона земаљских и да чине оно, што по свом самовољству хоће. Али није то тако, него постоји по томе ограничење законом утврђено од године 1847. Тамо се каже како се ко има управљати, па с тога, ко каже да му је где криво учињено од нас, калуђера, има закон на кога тражи задовољење, а не овако без закона нападати, као да смо ми људи без гаранције закона. Ово је већ сасвим превршило меру. (Жагор. Чује се: Мора да се брани.)

Михајло Радосављевић: Наши су стари дали манастиру то право, али су калуђери били другчији да смо могли живети лепо, али од ово 2 — 3. године да бог сачува. Не ће да заграде, што је манастирско, него кад ухвате неће никако да пусте (Жагор.) Треба да се каже све, јер што јест јест.

Ђ. Ђоровић: Манастири имају на читав милион гроша прихода, а никакав данак не плаћају, с тога бих ја молио г. министра финансије, да поднесе предлог да манастирска добра плаћају данак (Жагор.)

Председник: То је нова ствар. Нема места томе говору. Молим држим се реда. О томе дакле није реч него о овоме, што је одбор казао, т. ј. да ли се прима извештај одбора. Дакле одбор је казао, ко год држи да је притиснут тим калуђерима, нека се обрати властима, а ми то неможемо решавати. Дакле ја питам, усваја ли се предлог одбора или не?

Жика Милековић: Нека се сајузи овај предлог са оним другим, јер има о тим манастирима више предлога са више крајева, и за све манастире у Србији. С тога нека се присајузи, па нека се у један пут све реши. (Жагор.)

Председник усваја ли скупштина мњење одбора, или не усваја?

Илија Стојановић: Молим вас, ја сам предложио мало пре да се овај предлог присајузи предлогу г, Јездића, пошто је он о истој ствари опширнији предлог начинио и скупштина се мало час одазвала на тај мој говор да хоће тако и да буде (Чује се: хоће, хоће.)

Председник: Дакле, ви нећете да се сад ова ствар реши него. . . .

И. Ратајац: Нека се присајуси сваки предлог о манастирима уједно како за једне тако и за друге, па ће мо у један пут решити.

Радисав Милосављевић: Ја бих казао то, што год су ти предлагачи тако предложили скупштини, што се дотиче таквих ствари, као што је овај да се све то скупи и провиди, а не овако да се по једној и другој ствари прелази на дневни ред. Да не би дангубили, треба да се мало размислимо, јер биће решавања о томе и до године, па с тога не треба радити тек тако олако, стављати само у дневни ред на прелазити из предлога у предлог опет на дневни ред, а ништа не радити, то не ће бити добро.

Известилац М. Гарашанин: Одбору кад год се какав прелог упути, он мора донети, своје мњење о њему; а нема никаква правила или параграфа, да предлоге прикупља, па да их оставља за до године,

Илија Стојановић: Али сад скупштина има право да реши да се присајуси другом предлогу, и да га опет упути одбору.

Председник: Молим вас господо, ја ћу сад да учиним питање. Ко је за извештај одбора да се предлог одбаци, а предлагач да се упути, ако држи да имају права нека села, суду, т.ј. ко је за предлог одбора нека седи, а ко је против предлога, па каже да се присајуси предлогу г. Јездића, тај нека устане (Чује се: Вишина је устала. Није, вишина седи. Жагор председник звони.) Молим вас немојте викати, пити вишина седи, пити је устала. Него нека г. секретар Кујунџић изброји колико их стоји (Кујунџић броји.

М. Петровић: овде има их, који нису разумели питање, Нисмо на чисто . . . .

Председник: Молим вас, немојте тако обично сва решења бивају устајањем и седењем. (Чује се: нисмо разумели који треба да седе; који да устрану.) Хоћете ли још један пут да питам? (Чује се: нећемо. Хоћемо. Вишина је седела. Да гласамо поимснце. Жагор.) Молим господине посланиче, што кажете да

се гласа поименце, не може то само по вашој речи бити. Ред је да се обично устајањем и седењем решава. (Жагор. Чује се: вишина седи, свршена је ствар.)

Дакле господо у колико смо могли видети вишина је седела (Чује се: јесте.) онда усваја се мњење одборско, да се пређе на дневни ред. (Жагор. Чује се: није решено. Г. Кукић, ја хоћу да говорим г. председниче. Председник: свршена је ствар. Жагор. Кукић говори нешто, али се не чује. Председ. звони.)

Ја баш не могу више да вам говорим, верујте — натераћете већ човек да изгуби здравље. Ја не могу господо већ да ваи непрестано говорим. Саслушајте за бога шта ко говори.

Рака Кукић: г. председниче имам ли сад реч.

Председник: Молим, о чему хоћете ви да говорите. Овде је ова ствар на чисто и решења стављено је питање. ко је за одборско мишљење тај нека седи, а ко је за то, да се присајуси предлогу Јездићевом, тај нека устане. Вишина је седела, дакле — усвојено мњење одборско.

Илија Стојановић: овде је било и интересованих лица, која су решавала, ако се узме да сви, који седе, гласају. Они су седели. (Жагор.)

Председник: Молим вас свршена је ствар. Сад идемо даље.

Известилац Гарашанин: Ово је предлог г. Петра Стевановића и других. (Чита).

Предлог.

Народној Скупштини.

У Ђумручкој тарифи доста неправилности има што се ђумручина на комад био већи или мањи или чист подједнако наплаћује, особито као што је каменье воденичко била мала коњарица било што 4 вола вуку, то је са свим неправично, за то подписани предлажемо:

Да се узакони у тарифи да што већа ствар једног рода и веће вредности више ђумрука сноси. А што мања и мање вредности да по том мању и ђумручину плати.

25. Јануара 1875. г. у Београду.

Посланици народни:

Петар Стевановић, Савко Жојић, Илија Стојановић, Милија Миловановић, Цветко Минић, Милосав Марковић, Коста Пејић.

За тим чита одборско мнење.

За доказ тога да предлагач тражи да се озакони оно исто што је већ узаконьено ћумручким законом од 1864. год. т. ј. да се извесна ћумручина плаћа на увоз одбора а нарочито воденичког камења, одбор сматра за своју дужност да је на страни 27. бр. 54, 55, и 56, ћумручке тарифе већ нарећено, да воденичко камење скупље и веће, већу и ћумручку таксу плаћа. За то је одбор мишлења да вала прећи на дневни ред преко овог предлога.

Председник: Усвајали се мнење одборско? (Усваја).

Петар Стевановић: Ја знам да се тамо на најмање камење плаћа оволика такса, као и за највеће.

Известилац Гарашанин: То може бити само злоупотреба ћумручка, јер се извесно зна, да што је год веће камење, то се и скупља ћумручина на њега наплаћује.

То је законом одређено, а ако бива другчије, то је само обилажење закона.

Петар Стевановић: Ако је тако у закону, онда је добро.

Председник: Прима ли се извештај одбора? (Прима се).

Известилац Гарашанин: Чита даље предлог Мијаила Јеремића, који гласи:

Предлог.

Народној Скупштини.

Поштанском линијом вођени од Пожаревца до Неготина имаде поште, преко којих не може се са двоколицама путовати но мора се на коњима јашити; а то је пошта пореничка Мајдан-пекска, Д. Милановачка и Брзо-паланачка, па пошто, према закону поштанском, ако се неварам 101 или 111 члана реченог закона, путницима пошта даје само голог коња, а прибора недаје, с тога сам у 1872. г. предложио скупштини, види страну протокола скупштинског од 1872. год. 116 — страну 117 и 118 у ком се може видити да се г. министар унутрашњих дела обећао, да ће наредити, да се путнику даје с коњем и прибор, па како до данас таково наређење још није огледало света.

То, данас, осећајући потребу народну предлажем на ново народној скупштини, да изволи решити: да се на поменутим местима путницима даје уз коња и прибор и да се такса од 2 и по гр. на 3 гроша повиси.

31. Јануара 1875. г.
у Београду.

Народни посланик
Михајло Јеремић
среза пореч-коречког

Одборско мишљење:

Одбор мисли да није удесно да поште дају путницима коње без седла и узде и усвојио би исти предлог, да владин повереник није изјавио да је ова ствар још на лањској скупштини уређена и да она до сада још није узаконьена само зато што закључак скупштински о истој ствари није из скупштине надлежном министарству спроведен, и зато је мнења да се пређе на дневни ред.

Павле Поповић: Па добро, зар да остане, по старом?

Известилац Гарашанин: Ово је ствар већ решена. Може се најпосле препоручити председништву, да изнађе акта и решење скупштинско, па да се то преда надлежном министру.

Марко Јанчић: Па кад је решена нека се и изврши, да га не остављамо за до године.

Известилац Гарашанин: Кад је скупштина нешто решила, онда она не може сад поново решавати. Само бих још замолио председништво, да изнађе акта, па да се све то преда министру на извршење.

Ако се разговетно не каже, да је председништво дужно, да то решење саопшти влади, онда је могуће да опет остане несаопштено, те да се до године опет предлаже, и да влада и до године каже да јој није било саопштено.

Известилац Гарашанин: Корак је већ учињен, да се то решење преда влади.

После тога, чита предлог Петра Стевановића и друга, који гласи.

Предлог

Народној Скупштини.

Сувом границом између Србије и Турске турска власт подигла је своје зидане карауле и у њима по доста војника наместила.

Наше су карауле од слабе грађе доста ретке а мали број и чувара по истим караулама има што од турске стране грози нашем народу и имању а често се и убијства дешавају. За то предлажемо да се наше карауле о трошку целе државе боље утврде у ближа места т. ј. чешће поставе, и да се управе над свима караулама и чуварима преда под окружне бригадне команданте војну струку, а не да буде под полицијском управом као до сад што је било.

21. Јануара 1875. г. у Београду.

Посланици:

Петар Стевановић, Савко Жојић, Цветко Миниħ, Коста Нејић, Милосав Марковић, Павле Поповић, Недељко Живадиновић, Матије Поповић, Симо Милошевић, Рапко Б. Тајсић.

Одборско мнење:

„Да се овој предлог упути влади, да га има на уму. Усваја се).

Даље чита указ Кнежев, којим се овлашћује министар правде, да може поднети ово годишњој народној скупштини предлог за накнадно одобрење грађења апсанског заведења у Пожаревцу.

Сад ћу вам прочитати владин предлог, који је већ напштампан. (Чита).

Народној Скупштини.

Многе државне потребе учиниле су, да наша држава још није у стању да подигне за држање осуђеника зграде, које би нарочито на ту цељ постројене биле, јер подигнути за 1000 и више осуђеника зграде, које би сасвим према тој цељи удешене биле, изазвало би знатан новчани издатак из касе државне, а ова није у стању, да поред толиких других потреба и ову измири, без да се то измирење јако не осети.

Жалосно стање наших казнителних заведења у опште, још се у много већем степену жалосније показало код нашег заведења у Пожаревцу, где се држе они, који су на затвор осуђени. Ту, у једној истој згради, која је некада касарна била, налазе се и мушка лица осуђена на затвор и женска осуђена на затвор или робију.

Ова мешавина бивала је узрок многим немилим појавама.

Да се свака неповољност отклони и да се што целисходнија управа у заведењу уведе, влада је још 1866 год. израдила код законодавне власти одобрење једног кредита од 3000 дук. ћес., да за женске осуђенице нову апсану подигне, но ова потреба остала је више година не измирена и то поред других узрока по свој прилици и за то, што је горња сума сасвим недовољна била, да се њоме нужна зграда као што ваља сагради.

Укинућем телесне казне, која је у велико казну затвора замењивала, почео се знатно умножавати број оних криваца, који су на затвор осуђени. Подизати нову апсану за женске постала је пека и неодложима потреба.

Ове неприлике учинише, те је мој претходник потражио ону суму, која је од пре више година на ову цељ одређена. Њу је он нашао, истина, још неутрошену, али на жалост у више хиљада гроша смањену с тога, што је од 1866 године до сада у више пута монета повчана побијана, те тим побијањем смањивана је она сума од 3000 дук. ћес., која је у извесној монети још поменуте 1866 год. из касе државне изузета и одвојено за себе држана.

Да се накнади претрпљена штета, издао је мој претходник заостављу суму новаца, на свој сопствени ризик, овдашњем Кредитном заводу под интерес са 8% за извесно време и тиме је не само заклоњно претрпљену штету, него и неки мали добитак за касу постигао.

Имајући 3.000 дук. ћес. на расположењу, он је паредио, да се изради план и предрачун за нову женску апсану, ограничивши потребе за преко нужне. План се начини, али сума коштања изнесе преко 6.000 дук. цес.

Немогући мој претходник ни мислити, да се са сумом, која на расположењу стоји даје ова грађевина средством лицитације у израду узети, пошто је знао да према стању касе, он више за грађење апсане за сада не може од државе добити, али немогући, с друге стране, због растећег броја осуђеника ни подизање нове зграде даље одложити, решио се да ову зграду средством самих осуђеника подигне. Ово да изврши скројио је мој претходник план овакав: Изабрао је од осуђеника робијаша до

25. који су више или мање зидарски посао разумевали. Затим погодио је 5 мајстора, па међу њих је поделио ове осуђенике тако, да мајстори радећи и сами, сваки од њих има извесне осуђенике под својом управом, да их у раду поучава и надгледа. Сва ова лица стављена су под управу једног погођеног мајстора палира, а овај опет под управу инжинира окружног. За тесачки посао погодио је он једног мајстора тесача и овоме је дао нужан број осуђеника, да изради кров и друге потребе, које у његов занат спадају, за столарски посао погодио је он опет једног мајстора столара и дао му извесан број осуђеника, да средством њих изради врата, прозоре и остале столарске потребе; а тако исто учинио је и за ковачки посао, т. ј. и ту је одредио такође неколико осуђеника, који ће под управом плаћеног мајстора нужне потребе израђивати. — За гашење креча, правлење и ношење малтера, као и за измирење других потреба око ове грађевине, употребљени су осуђеници из казнителног пожаревачког заведења.

Старање за набавку нужног материјала, нешто је мој претходник предузео сам на себе, а већом части поверио је бризи начелника и инжинира окружног, који су имали и разне набавке исплаћивати и рачуне о целој грађевини водити. Начелнику окружном такође је поверио и врховни надзор на грађевином, а управитељу тамошњег заведења поред других почасних послова и главни надзор над осуђеницима у опште.

Како је Пожаревац сасвим оскудан у зидаћем материјалу, а и за оно, што се нашло, тражена је велика цена, то је мој претходник преко половине материјала у камену и цигљи послао из Београда. Потпомогнут живим учешћем сељана оближњих села око Петке и Дубравице, пренео је он овај материјал до места грађевине без сваких скоро повчаних жртава. При овоме целом послу, поред великог заузимања мога претходника, још су га нарочито у томе потпомагали г. министар војни и г. министар финансије, који имајући по својим струкама да располажу извесним подвозима, у овоме са истим су му свуда онде на руци били, гди му је исти нуждан био, тако да је на тај начин зграда са незнатним издатком за подвоз рађена.

Оваквим расположајем и средствима, мој је претходник био у стању да грађевину ову 17 Јуна отпочне и до јесени под кров је стави.

Грађевина ова износи у дужини на 43 хвата, а у ширини 8 хвати, а има на доњем боју на 28 оделења гди улазе и два велика салона за рад, а у земљи два велика подрума, један за дрва а други за хранење разних ствари за потрошњу.

Грађевина је ова тако подизата, да се временом на целу дуж може и горњи бој подићи.

Кад је грађевина из земље изашла и увидело се, да расположај, који је учињен обећава повољне резултате, инжинир окружни дао је мом претходнику уверење, да грађевина, овим начином радећи, неће никако 3000 дук. ћес. превазићи, и за то да би одвећ целисходно било, да се на средини грађевине а у дужини на 15 хвати подигне и горњи бој, тврдећи да са овим додатком неће грађевина прећи 4000 дук. ћес.. Он наново поднесе предрачун да би грађевина ова, са овим додатком горњега боја, кад би се лицитацијом у израд дала прешла 8500 дук. ћесарских.

Имајући у виду да се оваквог рода грађевине на векове праве, а потпомогнут законодавним решењем од прошле године, којим је наређено да се од уштеда учињених на издржавање апсеника могу казнителна заведења подизати, као и тиме, што су при овим заведењима такова наређења издата, према којима се је сигурно могло држати, да ће од уштеда, остати на расположењу преко 1000 дук. ћес. за подизање апсана, мој је претходник с обзиром на све ове околности одобрио да се на средини и горњи бој подигне и сада се цело ово здање, које на горњем боју има два велика салона такође за рад, две собе омање за обитавање једну велику собу за богомољу и одвећ велики и простран ходник, који се може да употреби за разне радове женске, већ под кровом налази, а на њега је потрошено у место предрачуњених 8.500 дук. ћес. само 4200, дакле мање но половина од предрачуњене суме, а у то улази још и сав столарски материјал, који је од части већ и преправљен, а од части ће се зимус преправити, да се одмах на пролеће к довршењу зграде приступи

План од целе ове зграде може се ставити на расположење народној скупштини ради увиђаја.

Ма да ће сама зграда засведочити, да начин, којим се је служило за подизање одвећ је користан по касу, ма да поред материјалног добитка за касу, још је и несравњено већи морални добитак за целу земљу, што осуђеници овим начином уче се разним занатима, те изишав из заведења знаће овај или онај занат, да могу себи зарадити кору хлеба, а да не падну на терет друштву грађанском, или да са нерадње измишљавају разне недозвољене начине да живити могу, — иначе начин овакве радње није законом предвиђен. По нашим законима може се једна јавна грађевина давати у израд само срествои лицитације, и то каквом предузимачу. Овај начин радње, као што је мој претходник грађевину подигао, наш закон не познаје, са тога ми је и нужно да имам за ово, што је урађено, накнадно одобрење законодавне власти.

Па за то из ових разлога имам част молити народну скупштину, да изволи решити ово што иде:

1.) Поступак министра правде, што је мимо лицитације, а срествои осуђеника предузео подизање апсане у Пожаревцу за женске осуђенице, накнадно се одобрава.

2.) Рачуне о овој грађевини водиће начелство окр. Пожарев. и поднеће у своје време на преглед главној контроли преко министарства правде.

После овог објашњења владиног, одбор није сматрао за нужно, да улази у подробност, него је одлучно да има места, и једногласно га је одобрио.

Ђурђе Ђоровић: И ја га одобравам. Само бих имао то да додам, да се има на уму, да се у Пожаревцу гради заведење за робијање, а овамо у Крагујевцу немамо ни за нашу деку.

Потпредседник: Молим вас господо, жели ли ко да говори о овој ствари. (Вичу: прима се).

Молим само да не би опет било као оно јуче на ново разговора о томе. Овде су две ствари:

1., поступак министра правде, што је мимо лицитације а средством осуђеника предузео подизање апсане у Пожаревцу за женске осуђенице накнадно се одобрава.

2., рачуне о овој грађевини води ће начелство окр. пожаревачког, и подне ће у своје време, на преглед главној контроли преко министаретва правде. Разумете ли да се ово све одобрава? (Чује се: све се одобрава).

Е сад је свршена ствар.

Председник: Сад имате $^1/_4$ часа одмора.

После одмора.

Председник: Његова Светлост кнез одобрио је закон да официри већи $^1/_4$ а официри нижи $^1/_6$ месечне плате могу давати у име одлате коња и прибора. (Скупштина се одазва са бурно: Живио!)

Његова Светлост кнез одобрио је решење скупштинско о издатку учињеном на више 4 питомаца у војеној академији. (У скупштини се зачу бурно: Живио!)

Известилац Гарашанин, чита даље неке молбе и жалбе, које су упућене финансијском одбору:

1., молбу Аксентија Богдановића и Срећка Васића овд. који кажу да су се у страној земљи спремили за израду алата пољско привредних, па како немају новаца да предузму такву фабрику то моле скупштину да она одобри да им се изда 3000 дук. цес. на ову цељ.

Одбор мисли, да је она молба погрешно њему упућена, за то је предаје председништву, да је оно преда одбору за молбе и жалбе. (Усваја се).

2., предлог Димитрија Станишића и других који гласи:

Народној Скупштини.

У опште је познато, да свуда по Србији, изузевши Београд, има врло мало лекара за лечење болесника, тако да има читавих округа, у којима једва да има један или два лекара, да окружни физикуси, који су употребљени за званичне послове, као за судске и полицијске истраге, за разне редње на људству и стоци, — не могу на време у помоћ притећи ни житељима у самој окружној варошии, а камо ли и онима сеоским обитаоцима округа; због тога сад већ готово све окружне варошии и многе варошице снабделе су се са својим општинским лекарима, да само лекарске помоћи у болести на време добити могу.

Са друге стране зна се, да влада за сада има незнатну суму у буџету одређену на изучавање лекарства, па што од ових изучених владиних благодејанаца врати се у отаџбину, то их она — влада употреби за државне лакареке потребе, а народ сеоски још ће дуго времена остати, без сходне лекарске помоћи.

Већина срезова у Србији сагласили су се да о свом трошку, издржавају по једног среског лекара; но мало има између ових којима је могуће било добити лекаре због тога, што и сама влада не може довољно лекара да прибави, нарочито што је свуда оскудица у лекарима и што је среско-лекарска служба у Србији врло тешка.

Да би се дакле овој потреби и хитној нужди помогло, желити је, да се срезови сами слошки постарају, да за своју потребу о свом трошку лекаре изуче, и после их за среске лекаре употребе, и по томе имамо част предложити народној скупштини:

1., „да се установи фонд среских лекара из прireза, који ће свака ма какав порез плаћајућа глава у срезовима, по два гроша пореска годишње плаћати, који би се прирез уз порез прикупити имао.

2., да ови фондови, као и срески лекари, стоје под руковањем министра унутрашњих дела.

3., да се из овога фонда плаћају срески лекари, како ови, који су већ набављени тако и они који се доцније набаве.

4., да се из овога фонда троши за изучавање лекарске науке; да министар унутрашњих дела чини избор питомаца и одређује место учења. Да се питомци за среске лекаре обвежу, да толико времена као срески лекари одслуже онди, где постављени или премештени буду, — колико су на страни као питомци фонда за среске лекаре провели.

5., да се уврсте срески лекари у ред чиновника т. ј. да уживају једна права и обвезе чиновника и да их кнез указом на предлог министра унутрашњих дела поставља, а да своју плату из фонда среских лекара уживају.

6., да срески лекари улажу у фонд и да имају пензију по размеру, који служи за остале чиновнике; но ову да примају из фонда среских лекара.“

У Београду 1. Фебруара 1875. г.

Посланици,

Димитрије Станишић, Милан М. Брачинац, Иван Тадић, Живојин Пашић, Милић Динић, Недељко Живадиновић, Павле Поповић, Сава Н. Поповић, Петар Стефановић, Милорад Поповић, Панта Банковић, Петар Ђуричковић.

Одбор је решио, да је овај предлог врло користан, али држи, да не би било уместно, да се на ову цељ разрезује пореза на народ, и за то је мнења, да се пређе на дневни ред. (Усваја се).

Драгомир Рајовић: Ја мислим, и рад сам да говорим у корист тога предлога. У практици осећа се јако, да наш народ страда од болести. Често навале неке прилепљиве болести, често се догађа, да окружни лекар има да иде на другу страну, а за то време док је он на једној страни, друга окружија трпе, фамилије пропадају, а кад се догоди, да по троје четворо деце у једанпут у једној кући умру, и лекар не може да досне свуд да дође, с тога што је он на са свим другој страни једног окружија. Заиста крајње је време да се помогне томе злу. Старих искусних и практичних лекара нестало је готово сасвим, људи су помрли. Данас је остао народ и без научних и без старих практичких лекара, и по томе ја држим, да је предлог врло добар, и да је целисходно, да се систематично шаљу младићи на изучавање лекарских наука. С тога сам ја савршено за предлог и мишљења сам да би га требало усвојити.

Илија Стојановић: Мисље одбора финансијског држим да није праведно. Ја не знам каква се разлика прави између срезова и окружних вароши, па се каже да то ништа не смета срезу, да узме свог лекара. Ја држим, да смо сви равни у Србији, како треба лекар окружној варошки тако и срезу. Правителство наше, које троши толики новац на друге којекакве цељи, дужно је, да пошље 20—30 питомаца, да их издржи на страни, па да их после упути на место где треба и куда их

народ жели. Ако правителство паше нема пара, као што се говори, онда треба да изиште од скупштине дозволење, колико прireза да се удари и ми ћемо то да одобримо, а не срезови да шаљу. Кад један срез пошље кога на страну, на овај изучи науке и дође у срез да лечи, пак се несрећом изврне те умре зар да срез шиље опет другога, а опет без лекара да остане. За то нека правителство шаље.

Известилац Гарашанин: Ја морам опет напоменути оно, што сам мало пре казао, да одбор не може ништа друго решавати, но оно, што у предлогу стоји. У предлогу не стоји то да правителство шаље на страну питомце о државном трошку, него да се установи један фонд општим прирезом на читав народ. Одбор је увидео корисност тога предлога, и само за то, што мисли, да у нашем оскудном стању не би било целисходно, да се удара општи прирез на народ, одбор је донео такву одлуку. Кад би предлог гласио, да правителство шаље питомце о државном трошку, онда би одбор гледао, да ли ова новаца или не, па би онда према томе одлуку донео.

Илија Стојановић: Онда треба упутити владу на оцену, да она то узме у поступак.

Известилац Гарашанин: Имам да вам кажем опет, да при свем том, што признајем, да је предлог користан, опет га је одбор одбацио за то, што ниже удара порезу на народ. С тога нема разлога, зашто да се даде влади на оцену.

Пеп Банковић: Ја се потпуно слажем са г. Рајовићем. Ми ако не учинимо неке жртве, ми не ћемо никад доћи до тога, да имамо својих лекара. Зна се да ми немамо довољно лекара, и што их имамо, они не ће да иду у срез, ту дакле свакако треба да учинимо жртве, а другим начином то није могуће, него прирезом.

Петар Ђуричковић: Једно по томе, што је не побитна истина да је од веће среће и користи за цео народ, да има добрих лекара, а друго по томе, да би била равноправност према свима грађанима, који у једној земљи живе, јер ми сви плаћамо докторе, па сви имамо право да се њима послужимо и да кажемо, да такви лекари седе у окружној вароши, па

кад се у село позову, онда да тамо и иду. Ја знам, да је било више прилика, где сам говорио људима да иду по доктора, а они кажу, он је удаљен 12 сати па не може да дође, и, ако га позове да дође, он мора продати волове да му плати, а незна извесно, да ли ће га излечити; па чисто поставља сам себи питање, да ли је боље да остави сам себе без волова, или без деце. Дакле свакако ја велим, да би праведно било, да се било општим прирезом, било пак прирезом са додатком из државне касе ти младићи пошљу на страну, како би и срезови добили докторе; јер би се с тим постигла колико цел толико и правда, да и срезови имају право уживања односно лекарске помоћи, као што и окружне вароши имају, и за то сам ја за предлог.

М: Брачинац: Господо, вама је познато свима, да ми данас у срезу имамо по 4—5 хиљада глава порезки. Поред тих 5 хиљада глава порезки има 20.000 душа и они сви немају лекаре; а на против једна окружна варош, где има 700—800 глава порезки, она има лекара и тога држава плаћа а има и сами варошани које свога лекара држе а на против срез нема. Болести се појављују код нас различне, као: гушобоља, богиње, ово, оно, и срез не може да добије лекара окружног, јер је државни слуга. Негди има срезова, да су послали лекаре да уче, на пример један срез из крајинског округа, а један из Крагујевца. На против, ако ти лекари умру, или постану неспособни, онај срез потрошио паре, опет нема лекара, а овако, овим се иде да ми дамо неку малу суму, на пример по 2 гроша уз порез, па би за неколико година имали сви срезови лекаре. Ово је моје мишљење и ја браним свој предлог а то је сад ваша ствар ако хоћете да усвојите или не усвојите.

Павле Поповић: Почем сам и ја подписан ту на том предлогу то ћу и ја коју да проговорим, шта нас је томе руководило. Истина је тешко кад се замисли, да ми ударамо намет на народ, али, кад нас нужда позове, то онда морамо. Ове године трефи се у мом срезу нека болест, тако звана „црни прш" а ми се поплашисмо да није куга те брже у Крушевац за лекара, а лекара тамо нема. Онда је морао начелник да

телеграфише министру и наше је правительство послало поштованог г. Др. Холеца, те је он чак из Београда дошао у мој крај, да то изиди и прегледи болеснике, јер је у једној кући четворо у четири дана умрло. Дакле кад би се оставило да и од сад тражимо лекара чак из престолнице, то би било зло и несрећа за наш народ. Ми смо се за то већ договорили, и имамо 7.200 гроша на ту цељ скупљени.

Милош Глишић: Потпомажем говор г. Ђуричковића. И ја сам за предлог. У колико се мени чини, и у колико ја видим, одбор је узео ову ствар олако, и прешао летимице. Он каже у своме извештају да није ни данас забрањено, да срезови могу слати питомце о свом трошку. То ми сви знамо да није забрањено, али како могу спремати људе кад то није озакоњено; кад није сигуран онај, који изучи медецински факултет, да ће постати државни чиновник; кад он он није осигуран, да ће га примити у државну службу, као остале званичнике. То се само замишља да он има право, али је то његово право врло лабаво. Дакле ја мислим, да би требало ту ствар мало протумачити, мало боље о њој размислити; па да би се то могло учинити, мишљења сам, да треба ово да се врати одбору финансијском да се у једно са законодавним одбором споразуме о томе, што ово спада у неколико у рад законодавног одбора.

Известилац Гарашанин: Прво ја морам на реч г. Глишића да кажем — морам управо, да одбијем од одбора да је он са мало озбиљности и пажње прешао ову ствар. У томе се вара г. Глишић. Одбор је са врло великом пажњом и озбиљношћу пропратио ову ствар Доказ да одбор није сматрао олако ту ствар тај је, што одбор сматра сваки прирез у данашње време за врло озбиљну ствар, и за то одбор није хтео а није ни могао рескирати да допусти да се удари прирез на читав народ, док не би скупштина казала и једногласно решила, да хоће да се удара прирез на цео народ. Одбор дакле не сме сам ни се да прими пошто се овај прирез тиче читавог народа. (Жагор.)

Радисав Милосављевић: Мени је господо за чудо то, што сваки недостатак у овај наш народ излази, недостатак за добро, т.ј. кад се тражи нешто за варош онда има, и кад се тражи

за село, онда га нема и тражи се да се прирезом набави. Тако исто и за учитеље, а не из државне касе. Ја мислим, да сви имамо једнака права и да смо сви једнаки.

Симо Милошевић: Ја хоћу само да одговорим посланицима Рајовићу и Поповићу, који кажу, да народ наш нема доктора, да је показано практиком, да наше бабе у тим болестима, као што је „прни пришт“ и „гушобоља“ имају више искуства него доктори, јер у мом срезу, ни једно дете није умрло од „прића“ и „гушобоље,“ а од доктора има случајева, да су сва помрла зато сам за одборско мнење. (Смех.)

Милија Миловановић: Ја имам само то да кажем као члан одбора. Ја сам пре неки дан интерпеловао министра за то, што нема у нашем окружију лекара. а сад сам подписао и ја то мишљење, да се одбаци предлог. Ја сам за то то потписао што ми и сад имамо прирез што дајемо за болнице, па сам мислио, да се то даје и на плату лекара. За то сам ја за предлог одборски, да се не удара више никакав прирез на народ, а међу тим мислим, да има један предлог о томе, да се питомци шаљу да изучавају лекарске науке без прireза.

Вујо Васић: Из свега говора ја управо схваћам ту ствар да се овде иде на то, да се удари један општи прирез и да се тим прирезом набаве доктори по срезовима. Што се тиче доктора по варошима, овде је управљено господо посланици да ти доктори седе по варошима и да припадају само варошима а не и окружију. Ми сви знамо, да не само окружних доктора имамо, него и варошких и сресних. Дакле варошима имају своје доктоpе, а окружни простиру се и на окружија. Овим није ништа поможено тим докторима, што седе по окр. варошима, кад они по свом позиву оду у други крај. Ја господо као члан одбора нисам за то, да се икакав прирез удари на наш народ него ко хоће о своме трошку лекара да набави, нико му то не забрањује. Нека сваки набави ко шта хоће, а ја мислим, да и влада неће одбити ни чији захтев, па ни тај да срез шаље своје младиће. Ни сам дакле за то, да се удари на народ прирез. (Чује се: врло добро.

Павле Радивојевић: Многи овде говоре, да се влада наша нестара око набављања доктора. Мени се чини да није тако.

Ја се опомињем, да је један распис одпуштен од власти у народ, да су среске власти сазиване општине, да их питају, да ли хоће да срез помаже доктора; на народ није хтео. Што се тиче варошких доктора, то саме варошн плаћају, а срез може да набави или прирезом или другим начином. Ја сам за мњење одборско: а ако ће ко среске докторе да се њима послужи, он може да се споразуме са полицијом, па да се набаве.

Рака Кукић: Мишљење је одборско на своме месту. Господа предговорници ове кажу, да окружне варошн имају своје докторе, а срезови да немају. Ја мислим, да су окружни доктори сваком округу на услуги. Ја по моме искуству кажем да је тако. За среске докторе ја знам, да у неким срезовима постоје срески доктори од пре 15 година, и тима се приликом састанка среске скупштине одређује плата колика да им се даде. Кад се један доктор премести из једнога среза у друга, срез га опет по нова тражи и ако не може да се нађе за мању плату, или за оволику, која је била оном првом доктору, она се догонори на му повиси плату и такога набави, макар да је коштa мало више. Према томе и ми имамо право, као и други срезови, да сами определимо плату доктору колико да му дамо, а ако га нема овде, она може да га позове са стране да му даде исту плату и да му поднесе услове под којима ће се примити. Ми не можемо да употребљујемо среске и варошке лекаре с тога, што је наше финансијско стање слабо. За то сам за мњење одборско. (Чује се: свршено је. Вичу доста је говорено).

Председник: Господо, овде се пријавило до сад 7—8. говорника.

Сад жели ли скупштина да даде сваком да говори, или је довољно говорено. (Вичу: доста је говорено. Други: да се говори).

Ако скупштина жели да свима дамо реч, онда ћемо то учинити. (Вичу: довољно је, довољно је.)

Онда молим вас, овде су две ствари. Неко је за извештај одбора, а неко за прирез да се учини. Дакле да поставим питање.

Илија Стојановић: Ја бих молио да објасним ту ствар односно стављања питања. (Жагор) молим за реч.

Председник: Молим г. Стојановићу шта хоћете? Не можете о томе више говорити.

Илија Стојановић: Ја хоћу односно питања да говорим. Како ви можете питање да стављате, овде ни је говор само о прирезима, него је говор и о лекарима Народна скупштина треба да реши требају ли јој лекари или не. (Жагор.) Па ако треба да се у буџету уврсте, онда и то да учинимо, а ако то не може да буде, онда прирезом да се набаве.

Председник: У буџету има опредељено за лекаре окружне.

Мијанло Лазаревић: Ја бих молио за реч, да би се дао са свим други правац ствари. (Жагор.)

Председник: Скупштина је казала да се не говори више о томе. Одобрава ли му скупштина да говори? (Не одобрава). Молим господо, ја не разумем, да ли му дајете да говори или не дајете. (Сви не дајемо.)

Сима Несторовић: Учини те питање, хоће ли скупштина још да говори о овоме или не ће.

Председник: Ја сам један пут учинио то питање: и скупштина је казала, доста је о томе говорено. (Вичу: доста, доста.) Усваја ли се предлог или извештај одбора? (Чује се: извештај одбора, а не предлог. Неки вичу: какви извештај кад предлог? Звони.)

Молим вас господо, овде ћемо да ставимо питање: ко је за извештај одборски да се предлог одбаци тај нека седи; а ко је, да се предлог прими, тај нека устане? (Жагор. вичу: није добро питање, не јасно је).

Подпредседник: Молим вас господо, после толиког саветовања, треба да решимо једанпут ствар. (вичу: решено је.) Питање је господо председник јасно ставио: ко је за одборско мњење, тај нека седи; а ко је противан нека устане? Ако сад већина седи, онда је усвојено одборско мњење; а ако већина устане, онда је одбачено одборско мњење, и онда ћемо видити, шта ћемо даље радити, саветоваћемо се. Дакле ја мислим, да остане на томе: ко је за одборско мњење нека седи, а ко је противан, нека устане. (Жагор, велика ларма. Неки вичу: свршена је ствар.)

Молим господо, ја мислим, пошто ни је нико устао, да председник има права огласити да је ствар свршена (Громко: свршено је.)

Председник: Усваја ли се мнење одборско? (Усваја се.) Састанак је данас свршен. сутра се опет заказује у 8½ часова пре подне. После подне ће се објавити дневни ред.

Овај је састанак трајао до 1. час по подне.

САСТАНАК XXXI.

У Београду 12. Фебруара 1875.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри.

Почетак у 10. час. пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује. (Чује се: Матија Прокић).

Изволте саслушати протокол јучерашњег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол XXX. састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола?

Илија Стојановић: Какво је решење скупштина донела о моме предлогу односно ово годишњег буџета?

Секретар Адам: Донела је да иде одбору.

И. Стојановић: Ја нисам тражио да иде одбору, него скупштина да реши, да се одмах штампа, јер одбор по њему нема ништа да ради.

Секретар Адам: Упућује се одбору, тако је казано (Вичу: тако је, тако је).

Председник: Има ли још ко шта да примети?

Сима Милошевић: Ја сам одговарајући Рајевићу и Павлу Поповићу на оно, што су казали, да народ умире од пришта и гушгера што нема лекара, — казао, да је практиком доказано, да наше бабе много вештије лече од пришта и гушгера, него сами лекари. Дакле молим да се у протокол дода „да је

практиком доказано", јер то нема записано. (Секретар Адам прима исправку).

Петар Стевановић: Ја сам с мојим предлогом о ћумручкој тарифи, пошао на то, да се у тарифи оставе ситне позиције, како би мања ствар мање, а већа више плаћала ћумручину. Но ту у протокол није тако записано. (Чује се: тако је и записано).

Владислав Павловић: Скупштина је решила, да сва имена, која су подписана на предлогу, уђу у протокол. Но ту не стоје сва имена записана.

Секретар Адам: Сва су записана, но ја не сам хтео читати их.

Павле Поповић: Кад је Сима Милошевић говорио, да је практиком доказано, да бабе боље лече од лекара оне болести, ја сам казао: да ја и Рајевић идемо за временом, нећемо изостати.

Председник: Има ли још ко да говори против протокола? (Нема). Дакле усваја ли се протокол? (Бива).

Изволте саслушати, један посланик тражи одсуство.

Секретар Кујунџић чита молбу посланика Ивана Станојевића, којом моли скупштину, да му дозволи 10 дана одсуства због његових приватних послова.

Председник: Одобрава ли скупштина тражено одсуство? (бива).

Има једно питање учињено на председништво од г. Јездића. Изволте га саслушати.

Секретар Ђелић чита.

Интерпелација

Председнику народне скупштине.

Г. Љубо Станојевић са још 72 грађанина варошн Лознице послали су пре неколико дана једну изјаву на народну скупштину. Председништво је ову упутило секретарству скупштинском да од садржине њене устроји реферат и пред народном скупштином прочита. Према томе секретарство је устроило реферат од садржине поменуте изјаве и овај је на XXII. састанку скупштинском почео да чита секретар г. Милан Ку-

јунцић, но он га није хтео у целој садржини скупштини прочитати што је без сумње и самом председништву познато, — већ само први део његов у коме се благодари скупштини што је озаконила избор посланика за варош Лозницу, а други пак део истог реферата није хтео г. Кујунџић скупштини прочитати, представивши јој усмено да се у њему садржи лекција скупштини. Изненађен оваквим изванредним поступком г. Кујунџића, тим више што овај начин није до сада упражњаван ни при једном делу оваког рода у скупштини, — ја сам изискао поменуту изјаву ради сопствених уверења о томе, да ли доиста то постоји тамо лекција као што је г. Кујунџић крстио или нешто друго, што њему или није у рачун ишло да чита или што је погрешно схватио смисао било с намером или не, на сам нашао да у оном другом делу реферата изјаве лозничких грађана које г. Кујунџић није хтео прочитати, стоји од речи ово: „Даље напомињу како је се много имало посла и на решавању избора Бошковићевог какав је веле, избор Бошковићев био њима није тако изближе познат да би могли што о томе казати но само сада су видили како се у Лозници ради на томе, да се пониште докази који постоје за дело због кога је Бошковић у притвору, и како се иде на то, да се он незаконо одпусти, на то јављају скупштини да би знала, како не стоји оно до полицијске власти, што се пред скупштину од које кога износи. Тако веле: да су неки као што се у Лозници чује, — другови и пријатељи Бошковићеви знатном новчаном сумом а и разним претњама поткупљивали и покушавали повести сведоке, да пореку што су један пут пред влашћу и одређеним по закону грађанима посведочили у оптужењу Бошковићевом, и како су од једног сведока средством новца а после и помоћу оружја изнудили, те да тиме доведу народну скупштину у сумњу о правом стању и истинитости дела за које је Бошковић оптужен. Но и код оваке радње појединих, која је против општих интереса иначе се уздају у Бога да ће само време показати: ко је вера а ко ли невера.

С погледом на то, да се не би више овако што догађало и да не неби остављало се на вољу поједином секретару да по

своме расположењу чита, шта или не чита што му се од стране председништва упути, питам претседништво:

Је ли вољно обратити од сада више пажње и контроле над радом секретара, како се не би више понављали овакви случајеви:

12. Фебруара 1875. год. у Београду. Цветко Јездић, посланик вар. Лознице.

Председник (Јездићу). Г. посланиче! Ваше питање прима се к знању, али пошто је ова ствар свршена, у скупштини не може долазити да се претреса. Председништво ће у будуће пазити, да се тако шта не чини. (Жагор, вичу: то није ни требало читати).

Михаило Смиљанић: То се скупштине баш ништа не тиче, зато није ни требало тако што примати и читати.

Секретар Кујунџић: Ја бих молио за реч. Та се ствар мене тиче. (Председник: Ама манте се господине). Нећу никако да оставим, хоћу да говорим, то се мене тиче. (Жагор. Неки вичу: нека говори, а други: да се пређе на дневни ред).

Ц. Јездић: Ја имам да кажем да није моја намера ни била; да се чини претрес у скупштини поводом ово питања, већ ми је намера била да учиним претседништво пажљивим да се овако шта у будуће недогађа, и према томе задовољан сам са одговором г. председника. (Жагор, вичу: не треба ни да говори).

Секретар Кујунџић: Ја сам искао пре реч. Молим нека се држи ред. (Жагор).

Председник: Ја вас молим господо за ред. Немојте правити вику. Саслушајмо један другог.

М. Јанчић: Ја мислим, да се не може о томе ни говорити, јер то није стављено на дневни ред. (Жагор.)

Кујунџић: По закону господо . . . . . .

Алек. Поповић: Кујунџић нема права да говори, јер се он оптужује, а кад се оптужује он по закону нема право сад да говори. (Вичу: има нека говори. Жагор.)

Председник: Молим вас господо, не дам ни једном да говори, него прелазимо даље на дневни ред. (Жагор.)

Кујунџић: Господо, дозволте ми две три речи да одговорим, (Жагор.) Вичу: нека говори.)

Сима Несторовић: Ја мислим онај на кога се нешто било лаж или истина износи, има право одбране. Дакле нека говори, да чујемо, можда човек није крив, па да не остане на њега као да је крив. (Тако је.)

Мијаило Лазаревић: Овде је г. Јездић упутио питање на председништво. Председништво је одговорило, сад више о томе не треба ништа говорити.

Потпредседник Грујић: Молим вас господо за неколико речи да кажем. У упућеном питању на председништво, да није нико други споменьат, зашта нико други не би требало ни да одговара, сем председништво. Но кад председништво само даје реч секретару, који је споменут у том питању, зашто би сметали, да се један час чује и секретарска реч. То не ће ништа уплиивсати на решење скупштинско, оно остаје, као што је. Никад не треба закраћивати реч ономе, који хоће што да се било оправда било каже да није онако, као што му се пребацује, него нека каже шта има, а скупштина је ту, па ће видети, је ли умесна одбрана или не. (Жагор.)

Секретар Кујунџић: Ја хоћу да обратим пажњу скупштине, како ја нисам сам прекинуо читање реферата, него, да га је скупштина прекинула. Даље и то да споменем, сам је г. Јездић казао, да председник даје *секретарима* све молбе и жалбе, да они реферате по њима изводе. Онда је то секретарево, да изведе било кратак било дугачак реферат. Дакле реферат те жалбе оно је што сам ја прочно и што сам као референт сам прочитао. Како ту нема права, да каже читај све или оволико, него како нађе секретар чији је оно реферат. То је његово. Обично се све жалбе и молбе реферирају у кратко у два три реда на самом акту, и у том се реферату каже: ствар је о овоме и овоме. То се упућује одбору, и *одбор* после чита тамо целу садржину жалбе и молбе, ако је потребно. А што је скупштина решила, да се та жалба не упути у одбор то није ни заслуга ни кривица секретара. По томе ја одбијам од себе оно, што г. Јездић каже, да је рађено по незнам ка-

квој пристрасности. То није никаква пристрасност. Сем тога ја вас питам, господо, да ли доиста у оном писму што се овде спомиње, има какав год *предлог* управљен на скупштину или је све ово што г. Јездић подева једна просто партајска ствар, која не заслужује, да се о њој бакћемо. (Чује се: тако је, тако је.)

Цв. Јездић: Г. Кујунџић изволео је казати, да је оно реферат, што га је прочитао. То није истина него је реферат и оно још што сам ја у интерпелацији изложио. (Жагор. Вичу: не треба да говори).

Потпредседник Грујић: Господо, пошто је одговорио онај кога се ствар тиче, и председник је још отојач казао, да се пређе на дневни ред, — то ја подпуно, то подпомажем и велим да се пређе на дневни ред. (Чује се: врло добро. Да се пређе на дневни ред.)

Председник: Сад прелазимо даље. Молим има две интерпелације, које су *биле* у законодавном одбору па их је одбор прегледао. Изволте их саслушати.

Секретар Кујунџић: Одбор законодавни прегледао је две интерпелације упућене на министра унутр. дела. Прва гласи:

Интерпелација

на г. министра унутрашњих дела.

Посланик Ужички г. Љ. Каљевић престао је бити послаником још 25. Новембра пр. г.

Према овоме, избор у Ужицу требао је да буде одређен у што скоријем року, како би варош Ужица још на овој скупштини заступљена била, но тај је избор наређен чак 25. о. м. где је г. министар сигурно имао у виду I. став члана 4-тог изборног закона.

Па пошто се овај члан односи само на бирање посланика у целој земљи, а не и на избор упражњеног посланичког места, *то је овде г. министар поступио противно II. ставу члана 4-тог изб. закона, где је у овом случају избор могао бити наређен и у року од 5, 6—8 дана*, јер у овом стању каже да допуњавајућем избору *нема рока*, што значи да избор може бити и пре месец дана одређен. С тога питам г. министра, како

је могао да поступа при овом избору противно другом ставу члана 4-ог изб. зак. *и није ли тиме г. министар повредио закон*, кад се и то зна, да је место владиних посланика доцније упражњено, но посланика ужичког; па владиних посланика заступници већ седе у скупштини, а у Ужицу чак 25. о. м. одређен, што сваки живи може замислити, да неки већа а неки мања права закона имамо.

2. Фебруара 1875 год. у Београду. интерпелант М. Миловановић.

Одбор је мњења, да има места, да на ову интерпелацију министар одговори. (Скупштина усваја мњење одбора).

Друга је: (Чита).

Одбор је мњења, да и на ову интерпелацију има места давању одговора. (Тако и скупштина усваја).

Министар просвете: Овде је јуче прочитано мишљење финансијског одбора, да има места одговарању на интерпелацију упућену министру просвете и о фонду свештеничком. Па како ја јуче нисам казао, кад ћу одговорити на то питање, а то сам дужан учинити по пословнику, то ја сада изјављујем скупшт. да ћу на ту интерпелацију одговорити, чим готов буде реферат, који се мора из акта направити. (Скупштина узима к знању).

Председник: Изволте саслушати извештаје одбора финансијског о предлозима.

Известилац Гарашанин чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар унутрашњи дела, да поднесе ово годишњој скупштини уговор закључени у Берну између свију држава о поштанској вези.

Ово је извештај владин, чита:

Народној Скупштини.

Србија је у последње време, закључила и подписала један важан међународан акт.

На поштанском сабору, који је у Септембру месецу прошле године био на окупу у Берну у Швајцарској и на коме су биле заступљене све државе европске, а поред ових и уједињене државе северна Америка и Мисир, већало се у установљењу општег поштанског савеза, и пошто се дошло до жељене сагласности, онда су одлуке на сабору донесене утврђене и освештане, једним међународним уговором, који је закључен и потписан у Берну 27. Септембра 1874.

Да би се јасније и изближе изнеле основне црте овог уговора, као и значајне користи, које ће отуда имати сав образовани свет, и то не само користи новчане, економне и административне, него и више моралне благодети, то се ради лакшег појимања и правилније оцене пропраћа овај законски предлог о усвојењу овог уговора кратким историјским прегледом овога питања, и потребним објашњењима и најважнијим појединостима његова садржаја.

Уговор о општем поштанском савезу, видљив је знак тежње данашњег времена, да се државе и народи опријатеље све већим зближавањем у разним питањима од општег интереса да заједничким договором и заједничким силама разноврсне покретаче образованости и материјалног благостања учини својином целога света, како би сваки и сви били подједнаки учасници у свему оном, што се мирним договором и зрелом заједничком оценом огласи као добро и корисно; ово пак, у даљем догледу има и свој узвишен друштвено-моралан значај; јер се тиме снажи и правда нада, да ће овим путем, све више нестајати с дневног реда бесбројне супротности у интересима и тежњама између разних држава и народа, које су супротности обележене, на сваком листу историје, као квасац нелоге, мржње и пустошних ратова, — на кратко: што се год више питања од опште користи буду расправљала на начин једнолик и за зеленим столом, то ће све више нестајати прилика, да се посебне цељи постизавају неправдом и насиљем.

У прошла времена европске су државе закључивале међу собом поштанске уговоре, и имајући свакад у виду само посебне користи своје, и ону систему мере монете и службеног поступка, која је у њиховим земљама важила и омиљена била.

Ово није уродило добрим родом: За један човечији век закључено је силество уговора, који су у сваком погледу, веома различни међу собом: колико је било држава, толико је по готову било разних система; за сваку другу државу, писма и

остала послања подлежала су другчијем поступку и другим правилима, а на писма за удаљене земље примењивана је читава збирка разних система. Ово је произвело каотичку забуну у међународним поштанским односајима: администрација и прорачунавање јако је отежано; закашњења, погрешке и спорови, између разних управа, биле су на дневном реду, а тиме су услови саобраћаја постојали све неповољнији.

Све државе подједнако су осећале ове незгоде. Али од како је Европа изукрштена железничким пругама и покривена мрежом телеграфском, те тиме писмени саобраћај због већлакости, брзине и оборених такса, добио неизмеран полет ове су незгоде с дана на дан бивале све веће. Што је год овде речено о поштанским односајима, то је исто вредило и за телеграфске односаје.

Овога ради поникла је идеја, да се овој разноликости учини крај зближењем и изједначењем разних система, путем договора на општим међународним састанцима.

Почетак је учињен с телеграфском струком. Године 1865 састала се у тој цели конференција у Паризу, и ту је закључена општа телеграфска конвенција. Од тог времена понавља се овај састанак сваке треће године, ради усавршавања те конвенције, према искуству у пракси добивеном и према захтевима времена и науке, која из дана у дан напредује.

Повољни резултати, за телеграфију постигнути, изазвали су тежњу да се овака једноликост уведе и у поштанске односаје.

Први покушај о томе учињен је пре једно десетак година, од стране уједињених држава северне америке, но он је остао без икаквих последица. Други пут, царска немачка влада прихватила је ово питање, с предлогом, да се састане сабор, на ком да се закључи уговор о установљењу општег поштанског савеза.

То је сада у Берну постигнуто и овом приликом може се напоменути као значајно, да је ово можда први пример у политичкој историји Европе, да се у овако замршеном питању у ком су интереси разних држава били тако поцепани и тако супротни, дошло за 25 дана до сагласности, и да је одмах и *уговор подписан* од свију држава изузевши једну француску.

Разложивши значај овог међународног уговора, са општег гледишта, прелазимо сада на поглавите појединости његовог садржаја:

Земљиште свију уговорних држава саставља једну целину под именом: општи поштански савез.

Одредбе овог уговора обухватају за сад само *писмоносну пошту*.

За цео савез утврђена је једна општа међународна такса и то 25 сантима (50 пара чарш.) за писма, а 7 сантима (14 пр.) за штампане ствари, новине и еспанске мустре.

Од ове основне таксе могу поједине државе одступати, али само у извесним тачно обележеним границама, т.ј. обарање и подизање ове таксе може бити само у границама између 20 и 32 сантима (40 и 64 паре чар.) за писма, и између 5 и 11 сантима (10 и 22 пр.) за штампане ствари, новине и еспанске мустре.

Једно од најважнијих определења уговора јесте: *да свака држава задржава у целости сву савезну таксу, коју буде наплатила т.ј. да се савезна такса не дели између држава, и по томе о овоме не води никакав рачун између чланова савеза.*

Поред основних административних и рачунских олакшица које произлазе из овог начела неделења таксе, важно је поменути и ту повољну околност, да ће по овом начелу с једне стране, наша поштанска управа извесно имати већи приход, а с друге стране да ће и за публику појевтинити писмени саобраћај са удаљенијим државама савеза, и по томе да је Србија овим наређењем уговора у добитку и са *финансијског и са политично-економног гледишта*.

Не мање важне су и определења уговора транзиту (пролазној радњи).

По пројекту уговора, имало би се утврдити радикално начело, *да транзитно преношење опште буде са свим безалатно.*

Ово начело наишло је на велике тешкоће, због чега се није могло ни остварити у овом виду, јер се дубљим претресом нашло, да би се овај терет због веома различног географског положаја земаља, врло неједнако расподелио, тако да би неке државе имале да врше превелик транзит без икакве накнаде трошкова, док би на против друге имале по све незнатан, а неке га неби опет никако ни имале.

Но и ако се бесплатност транзита није могла остварити опет је постигнута једно знатна олакшица у томе, што је транзитна такса сведена на могућно најнижу меру: 2. франка (10 гр. чар.) на килограм писаних, и 25 сантима на килограм штампаних ствари, новина и еспапских мустара; а осим тога и у томе, што се измиравање транзитних такса, неће вршити по свакидашњем рачунању послања, него ће се у извесно одређено време, два пут преко године, по 7. дана узастопце водити тачан рачун о свима транзитним пошиљкама, па ће се резултат тога поновити бројем 26. и тако ће цифре које се тим путем добију служити за основу узајмном исплаћивању између савезних држава.

Ово плаћање транзита не тиче се ни у колико публике оно спада просто у трошкове, које државе једна другој подмирују. Но по рачуну, који је брижљиво ухваћен, ово је плаћање тако незнатно, да веома несетно крије чисту таксу, коју државе наплаћују за писања и у целости је задржавају.

Определења о транзиту много су повољнија за Србију, него за многе друге чланове савеза, који су до сад имали далеко већу транзитну таксу; јер такса уговором одређена, није наша од таксе коју је Србија и до сад наплаћивала. Наша дакле поштанска управа, извесно добија овим уговором: у писмоносним таксама у добитку је а у транзитној такси ништа не губи.

За опште послове савеза установљен је један међународни биро, који ће имати своје седиште у Берну у Швајцарској, и који ће се издржавати о заједничком трошку свију чланова савеза.

Из XXVII. члана службених правила која су закључена и подписана такође у Берну, ради вршења уговора, види се

да је сабор одредио за издржање овог бироа, 75.000 франака годишње; а по распореду класа у које државе долазе. Србија би имала прилагати 5 јединичних сума.

По овом распореду, број свију јединица износи 318, но овде ваља предпоставити могућност да француска која једина још није потписала уговор неће га можда никако ни подписати, и у том би случају отпало 25. јединица и остало свега 323.

Према овом броју, јединица би представљала суму од 233 франака; па како је Србија у 5-тој класи, то ће она имати прилагати годишње 5. јединица и 1165. франака, или нешто мање од 100 дук. hес. а ово је доиста незнатна жртва за разне услуге, које је овај биро, по устројству своме, дужан свима поштанским управама, па разуме се и српској:

Овакав исти биро, за издржање којега и Србија редовно прилаже, постоји већ шест година и за међународне телеграфске одношаје.

У 20-том члану уговора стоји да се ступањем његовим у живот, имају сматрати као укинута сва определења старијих уговора, којих се наређења неби могла сложити, с начелима новога општег уговора, с друге пак стране остављено је, по гласу 13-ог и 14-ог члана уговора, доста пространо поље, да поједине државе могу са суседним државама, уделити своје пограничне и ближе одношаје, према потребама својим у колико се то неби тицало општих интереса поштанског савеза.

Ово се нас тиче, ради поштанских одношаја наших са Аустро-угарском и Румунијом, — а у неколико и са Немачком која је за сад у писмоносној пошти изједначена према Србији са Аустријом (без Угарске).

По овом новом уговору поштанске конвенције са поменутим земљама закључене, могу се у неколико и изменути и то у границама начела општег уговора. Ове измене могу бити за нашу земљу само корисне јер би се онда начело недељена таксе, остварило и у одношајима са Аустријом, само што ће интереси наше земље захтевати да се са Аустријом, а ако је могуће и с немачком утврди мало нижа такса од оне, што је

обележена у општем уговору, т. ј. да се сиђе испод 1. грош чаршијски.

Ово је свакојако предмет којег решење скоро предстоји и ради кога ће се морати у најближој будућности отпочети преговори са Аустро-Угарском и са Немачком.

Значај закључног протокола са свим је јасан. Њима се хтела обезбрижити важност уговора и његово ступање у живот и у случају ако се Француска неби склонила да га подпише.

Приступање Француске к овом уговору може се држати као вероватно. Ова се нада поткрепљује тиме, што је француски пуномоћник, у име своје владе најавио сабору да она избор, да Париз буде место састанка првом потоњем сабору, прима као знак симпатије према француској и изјављује захвалност на томе што је тај избор био једногласан.

Закључивши посматрање садржаја овог уговора о општем поштанском савезу, који је створен на Бернском сабору, на коме је Србија имала равноправно место с државама васцелог образованог света, и где је она својим гласом стварно утицала, на све донесене закључке, — влада изјављује своје дубоко убеђење, да је овај уговор користан по Србију, како у погледу народно-економном и финанцијском, тако исто и с гледишта јавног права.

С том министар унутрашњих дела овлашћен превисоком указом, Његове књажеске Светлости, предаје народној скупштини уговор о установљењу општег поштанског савеза заједно са закључним протоколом његовим и предлаже да се реши:

1. Да се уговор о установљењу општег поштанског савеза, који је уговор закључен и подписан у Берну 27. Септембра 1875 год. а исто тако и закључени протокол од истог дана, прима;

2. Да министар унутрашњих дела у границама истог уговора, може одредити какве ће таксе Србија наплаћивати;

Да се влада Његове Светлости овласти, да с оним државама с којима Србија има непосредне сношаје поштанске, може посебне конвенције које сада постоје, изменити у границама утврђених определења у општем уговору; — да по потреби, а у интересу државе и народа, може с пограничним земљама, као и с оним, које су према Србији у писмоносној пошти изједначене с Аустријом, уговорити и нижу таксу од оне која је у уговору од 27 Септембра утврђена као општа савезна такса, — и све ове измене и угодбе, да се могу извршити без предходног решења народне скупштине, сматрајући их као нужну последицу уговора од 27. Септембра 1874 г. и

4. Да се одобри кредит од 2.800 гр. пор. у име годишњег прилагања српске поштанске управе, на издржање међународног бироа, општега поштанског савеза.

Ом. 215.
31. Јануара 1875. г.
у Београду.

Председник
министарског савета,
министар унутр. дела,
Д. Стевановић.

Ово је пак уговор:

Уговор,

о установљењу општег поштанског савеза, закључење између

Аустро-Угарске, Белгије, Велике Британије, Грчке, Данске, Италије, Луксенбуга, Мисира, Немачке Норвегије, Португалије, Румуније, Русије, Србије, Турске, Уједињених држава Американских, Француске, Холандије, Швајцарске, Шведске и Шпаније.

Подписани, пуномоћници влада горе набројаних углавили су, заједничким договором, с оградом за ратификацију (потврду), ову конвенцију:

Чл. 1.

Земље, између којих је углављен овај уговор образоваће, под именом општи савез поштански, једну област поштанску за узајмну размену кореспонденција између њихових поштанских станица.

Чл. 2.

Одбор овога уговора простираће се на писма, на саобраћајне карте, на књиге, на новине и друге штампане ствари, на еспапске мустре и пословне папире (papier d'affaires) који се шаљу из једне земље савеза у другу од ових земаља. Исто тако важиће ове одредбе и за поштанску размену ових пред-

мета између земаља савеза и земаља које нису у савезу, кад год размена додирује област бар двеју уговорних страна.

Чл. 3.

Општа такса савеза утврђена је на 25 сантима за просто плаћено писмо.

Но, као прелазна мера, остављено је свакој земљи, ради монетарних или других прилика њених, право да удари и вишу или нижу таксу од ове, само да не буде већа од 32 сантима нити мање од 20 сантима.

Као просто писмо сматраће се свако писмо које није теже од 15 грама. За тежа писма наплаћиваће се проста такса за сваких даљих 15 грама или за разломак од 15 грама.

За наплаћена писма наплаћиваће се, у земљама у које су намењена, двапут онолико, колико је такса за плаћена писма.

Саобраћајне карте морају бити плаћене. Њима је такса утврђена на половину таксе за плаћена писма, с правом да се разломци могу заокруглити.

За сваки поморски пренос више од 300 морских миља у области савеза, може се обичној такси додати и вишак, који несме прећи половину опште таксе савеза за плаћено писмо.

Чл. 4.

Општа такса савеза за пословне папире, еспанске мустре, новине, књиге прошивене или укоричене, брошире, музичке папире, визит-карте, каталоге, угледне листове (проспекте), објаве и разне огласе, штампане, грависане, литографисане или аутографисане, а тако и за фотографије, утврђена је на 7 сантима за свако просто пошиљање.

Но, као прелазна мера, остављено је свакој земљи, ради монетарних или других прилика њених, право да удари и вишу или нижу таксу од ове, само да не буде већа од 11 сантима, нити мања од 5 сантима.

Као просто сматра се свако послање које није теже од 50 грама. За тежа послања наплаћиваће се проста такса за сваких даљих 50 грама или за разломак од 50 грама.

За сваки поморски пренос више од 300 морских миља у област савеза, може се обичној такси додати и вишак, који не сме прећи половину опште таксе за предмете овога рода.

Највећа тежња поменутих предмета утврђена је на 250 грама за еспанске мустре, а на 1000 грама за све остале предмете.

Владама свију земаља овога савеза остављено је право да, у својој области, закрате пренос и раздавање предмета означених у овом члану, који не би одговарали законима, прописима и наредбама, који одређују услове обнародовању и распростирању њиховом.

Чл. 5.

Предмети означени у члану 2. могу се слати с препоруком.

Свако препоручено послање мора бити плаћено.

Такса за препоручена послања она је иста, која и за непрепоручена.

Такса за препоруку и за повратни рецепис не сме бити већа од таксе за унутрашњу службу земље, одакле се предмет шаље.

У случају, ако се изгуби препоручено послање, на ако то неби било вишом силом, платиће 50 франака, накнаде пошиљачу или на овога захтевање, ономе, коме је било послато. Она управа у чијој се области или у чијој се поморској служби десно губитак, то јесте онде где је изгубљен траг предмету, осим ако, по законима своје земље, та управа није одговорна за губитак препоручених послања у унутрашњости својој:

Ова ће се накнада исплатити што је могуће пре, а најдаље за годину дана, од дана потраживања (рекламације).

Накнада се не ће дати, ако не буде тражена за годину дана, од како је препоручено послање предато пошти.

Чл. 6.

Плаћање ма каквог послања може бити само маркама или марковним кувертама, које важе у земљи одакле се предмет шаље.

Неће се одправљати новине или друге штампане ствари, које нису плаћене или које су недовољно плаћене, остала послања неплаћена или недовољно плаћена, таксоваће се као неплаћена писма, пошто се одбије вредност маркованих коверата или прилепљених марака, ако овога двога има.

Чл. 7.

Никаква споредна такса неће се наплаћивати за даље отправљање поштанских послања у унутрашности савеза.

Само, у случају кад би какво послање унутрашње службе које савезне државе ушло, даљим отправљањем, у службу друге које савезне земље, управа онога места, у које је предмет упућен, додаће и своју унутрашњу таксу.

Чл. 8.

Званичне кореспонденције о служби поштанској, изузимају се од сваке таксе. Осим овог изузетка, ништа се не сме отправљати бесплатно или с нижом таксом.

Чл. 9.

Свака управа задржаће целокупну суму, коју је добила по сили члана 3, 4, 5, 6 и 7. Према томе, неће се о овоме водити рачун између разних управа савеза.

За писма и друга послања поштанска, било у земљи одакле полазе или у земљи у коју долазе, било на трошак пошиљача или на трошак примача, не може се наплаћивати никаква друга поштанска такса, осим оних, што су предвиђене у члановима овде поменутим.

Чл. 10.

Слобода прелаза (transit) ујамчена је у целокупној области савеза.

Према томе, биће подпуна слобода размене, и разне поштанске управе савеза моћи ће отправљати узајамно, транзито преко међусобних земаља, како депеше затворене, тако и кореспонденције отворене, како кад буду захтевале потребе рада и прилике службе поштанске.

Затворене депеше и отворене кореспонденције треба увек слати најпречим путовима, којим располажу управе поштанске.

Кад више путова дају једне исте услове брзине, онда управа, која шаље, може увести који хоће пут.

Кад год би број писама и других послања поштанских био толики, да би спречавао службени рад станице, која даље отправља, онда ће се, на изјаву интересоване управе, морати шиљати у затвореним депешама.

Станица, која отправља, платиће управи оне области преко које се шаље транзито по 2 франка прида на килограм писама, а по 25 сантима на килограм послања означених у члану 4. и то чисте тежине, па било да је и транзит у затвореним или отвореним депешама.

Овај прид може се повисити на 4 франка за писма, а на 50 сантима за пошиљања означена у члану 4, ако транзит износи више од 750 километра у области једне исте управе.

Међутим разуме се, да ће свуда, где је транзит сада бесплатан или иде по нижу таксу, ови повољнији услови остати у важности.

У случају, где би транзит ишао морем, и то у даљини преко 300 миља морских у области савеза, управа, која је својим старањем уредила ову поморску службу, има право на прид ради трошкова око овога преноса.

Чланови савеза обавезују се да ће ове трошкове свести на меру што могуће мању. Прид, који ће управа што врши пренос поморски моћи потражити од управе, која шаље, не сме бити већи од 6 франака и 50 сантима на килограм писама, а 50 сантима на килограм послања означених у члану 4. (чисте тежине).

Ови трошкови немогу бити ни у ком случају већи од оних, што се сада плаћају. Према томе, неће се плаћати никакав прид на поморским поштанским линијама, на којима се сада не плаћа.

Да би се сазнала тежина транзитних кореспонденција, било у затвореним или отвореним депешама, састављаће се, у време, које се заједничким договором одреди, статистика ових послања за две недеље дана. Резултат овога посла служиће док се год не прегледа, као основа за рачуне између појединих држава.

Свака управа може тражити преглед (ревизију)

1. У случају важне промене у току кореспонденција;

2. По истеку године дана од последње потврде.

Одредбе овога члана неће се примењивати на пакете за Индију, ни за пренос преко области уједињених држава Американских железницама између Њу-Јорка и Сан Франциска. Ове

службе остаће и даље предмет посебних угодаба између интересованих управа.

Чл. 11.

Односаји земаља овога савеза са земљама ван савеза уредиће се засебним уговорима, који сад постоје или које ће они тек уговорити.

Таксе за пренос преко граница савеза биће утврђене овим уговором; оне ће се, у таким приликама, додавати такси савеза.

По одредбама члана 9. такса савеза разпоређиваће се овако:

1. Савезна управа, која шаље, задржаће целокупну савезну таксу за наплаћене кореспонденције, упућене у стране земље.

2. Савезна управа, која прима задржаће целокупну савезну таксу за наплаћене кореспонденције, које долазе из страних земаља.

3. Савезна управа, која измењује затворене депеше са страним земљама задржаће целокупну савезну таксу за плаћене кореспонденције из страних земаља и за наплаћене кореспонденције у стране земље.

У случајима означеним под бројем 1, 2, 3, управа, која измењује депеше нема права ни на какав прид за тај транзит. У сваком другом случају, трошкови транзитни плаћаће се по одредбама члана 10.

Чл. 12.

Служба писама с означеном вредношћу и служба упутница поштанских биће предмет познијих угодаба између разних земаља или појединих група овога савеза.

Чл. 13.

Поштанске управе разних земаља што састављају савез власне су да, заједничким договором, у службеним правилима, одреде све мере, које су нужне за ред и појединости у извршивању овога уговора. Разуме се, да се одредбе тих правила могу увек изменити заједничким договором између савезних управа.

Разне управе могу међу собом закључивати све нужне уговоре о питањима, која се не тичу целине савеза, као што је

уређење пограничних односаја, утврђење пограничних рејона са спуштеном таксом, услови размене поштанских упутница и писама с означеном вредношћу и т. д.

Чл. 14.

Одредбе овога уговора нити преиначују поштанске законе у унутрашњости појединих земаља, нити крате право уговорним странама, да одржавају и закључују уговоре, као и да одржавају и склапају уже савезе ради поступног побољшања поштанских односаја.

Чл. 15.

Установиће се једна централна управа, која ће се звати међународни биро општег поштан. савеза, и који ће радити под највишим надзором једне поштанске управе, коју ће сабор одредити, а трошак око ове централне управе теглиће све управе уговорених држава.

Овај одбор биће дужан да уређује, објављује и разашиље сваковрсне извештаје који се тичу међународне службе поштанске, да, на захтевање спорних партија, даје своје мишљење о спорним питањима, да води рачун о захтевањима за измену службених правила, да саопштава усвојене измене, да олакшава операције међународног рачуноводства, нарочито у односајима предвиђеним у члану 10, и у опште, да проучава задатке и послове који му буду упућени у интересу поштанског савеза.

Члан 16.

У случају не слагања између двеју или више чланова савеза у тумачењу овога уговора, спорно питање пресудиће порота; тога ради, свака парнична управа изабраће по једног члана савеза, који није интересован у ствари.

Порота решава апсолутном већином гласова.

У случају једнаке поделе гласова, поротници ће, да би се спор пресекао изабрати другу коју управу, такође на интересовану у спору.

Члан 17.

Прекоморске земље, које још нису ступиле у савез, примаће се у напредак под овим условима:

1., Предаће своју најаву управи, која врши послове међународног савеза бироа.

2., Пристаће на одредбе савезног уговора, остављајући доцнијој погодби питање о трошковима поморског преноса.

3., Пре него што буду примљене у савез, ваља на то да пристану управе, које имају ш њима поштанске уговоре или непосредне односаје.

4., Ради овог пристанка, главна управа сазваће, у таквој прилици, на састанак све интересоване управе и ону која тражи да се прими у савез.

5., Но пристанку, главна управа саопштиће то свима члановима општег поштанског савеза.

6., Ако за шест недеља, од дана овог саопштења не буде никаквих примедаба, улазак у савез сматраће се за свршен, и то ће главна управа саопштити управи која је бранила улазак. — Коначно примање биће потврђено дипломатским актом између владе главне управе, и владе оне управе, која се прима у савез.

Члан 18.

Бар сваке треће године састајаће се сабор пуномоћника оних земаља, које учествују у овоме уговору, ради усавршавања системе савеза, ради увођења побољшака, који сматрају, да су нужни, и ради претресања општих послова.

Свака земља има један глас.

Свака земља може бити заступљена једним или више њих посланицима, или пак посланством друге какве земље.

Међу тим, разуме се да посланик или посланици једне земље, могу заступити само две земље, рачунећи ту и ону која их је послала.

Први састанак за овим биће у Паризу 1877.

Али овај састанак може бити и пре, ако то захте бар трећина чланова савеза.

Члан 19.

Овај уговор ступиће у живот 19. Јуна (1. Јула) 1875. год.

Он је углављен од овог дака на за три године. После тог рока, сматра ће се као неопределено продужен, али свака уговорна страна имаће право да оступи из савеза, пошто то јави годину дана напред.

Члан 20.

Кад овај уговор ступи у живот, престају важити све одредбе посебних уговора, закључених између разних земаља и управе, у колико неби одговарали одредбама овог уговора нити вређале определења члана 14.

Овај уговор ратификоваће се што се може пре, а најдаље за три месеца, пре него што ступа у живот. Акта ратификације имени ће се у Берну.

Ради тврђе овога пуномоћници влада горе поменутих земаља подписали су овај уговор у Берну 27 Септембра (9 Октобра) 1874. год.

Ово је закључење протокола уговорног.

Закључни протокол.

Подписани пономоћници влада оних земаља, који су подписале данас уговор у установљењу општег Поштанског савеза, сагласили су се на ово:

У случају ако се влада француска, која је задржала протокол неподписан и која томе спада у број уговорених страна на овом уговору и ако још није пристала на њ, не реши да га подпише, овај уговор неће бити ни мало пресудан и обавезан за све друге уговорене стране, које су га данас подписале.

Тога ради потписани пуномоћници, саставили су овај закључни протокол, који ће имати исту силу и исту вредност, као и кад би одредбе, које садржава, биле уврштене у самом уговору, и подписали су га у једном егземпляру, који ће остати да се чува у архиви владе савеза швајцарског, и од којег ће се свакој страни дати по једна копија.

Берн, 27. Септембра (9. Октобра) 1874. год.

Долазе подписи: Србије, Аустро-Угарске, Белгије, Велике Британије, Грчке, Данске, Италије, Луксенбурга, Мисира, Немачке, Норвегије, Португалије, Румуније, Русије, Турске, Уједињ.-држ. Американских, Холандије, Швајцарске, Шведске и Шпаније.

Мњење одбора:

Одбор проучивши озбиљно и пажљиво извештје о уговор Бернског поштанског конгреса, сматра, да нема потребе, да

објашњава очевидну корист, коју ће имати Србија по овоме уговору, усвојио га је једногласно у целом његовом пространству, и не сумња ни најмање да ће га и народна скупштина једногласно примити.

Јован Мариновић: Мени се чини, да смо прекјуче решили, да се сваки предлог који је састављен у неколико тачака, претходно штампа, и тако да имамо спремљен предлог, да би могли после шта исправљати или примећавати. Ја мислим, да се је тај предлог усвојио, и да је то постављено као неко правило за у будуће. Што се тиче овог предлога или боље да речем конвенције, мени је лично позната, пошто сам био, у државним пословима, кад се што закључивало. Али мислим, да ни један од господе посланика није могао ту ствар при овом доста брзом читању, схватити и према томе да није у стању довољно о њој размислити. (Чује се: тако је). Што се пак тиче тачке прве, друге и треће, за које је скупштина позвана да реши, ја бих може бити имао неке примедбе чинити, али ја нисам у стању упамтити све што се прочита, за то и немогу да учиним какву примедбу. Зато молим председништво, да први донешено закључење, па да све предлоге који садржавају више тачака буду печатани, и да ми се преустројен изнесе.

Аксен. Ковачевић: Ако би што знала жаба у орању, то и ја знам, што се тамо чита. И за то се ја подпуно слажем с разлогом г. Мариновића. Добро би било а мислим и већина скупштине казаће, да се тај пројект штампа, па да из њега видимо, да ли је корисан тај предлог за земљу, па онда да говоримо хоћемо ли га примити или не, а овако не знамо ништа ни шта се хоће ни шта се предлаже. За то сам ја, да се најпре печата и скупштини преда тај предлог, па после да о њему решавамо. (Чује се: врло добро).

Потпредседник: Ја мислим, да не ће нико више тражити реч да говори о том, хоће ли се или не ће овај предлог штампати. Сад хоћете ли да се од онога, што је министарство предложило и одбор усвојио, да се штампају само ове три тачке. (Вичу: хоћемо). Дакле је решено, да се ове 3 тачке, штампају. Е сад хоћете ли цео уговор онакав какав је прочитан да се штампа. (Вичу: цела ствар нека се штампа).

Има господе, која мисле, да би узалуд било штампати цео уговор, пошто је он таке природе међународне, да се на њ не би могле чинити никакве друге примедбе, но се има само примити или одбацити.

Јован Мариновић: Ја мислим, да уговор ваља оставити посланицима, да га читају, а да га из призрења по хитности не штампа, сви овакви уговори такве су природе, да или треба усвојити онакве, какви су, или их треба одбацити, и они се не могу никако по нашим приликама мењати. Но као што је познато, да је овим уговором учињен један значајни корак у напред у путу општег човечанског напретка, да је он од целог образованог света примљен као благодет, као догађај који служи на част садашњем времену, то ја имам довољно основа да мислим, да ћемо га и ми примити и усвојити. Но узмимо на ум то, што тај уговор ваља, да је првог Марта римског у Берну, да се ратификира. Ја бих дакле мислио, да ми у оваком кратком времену, изостанимо штампање свим уговора. Но да нам буде за у будуће то поука, да све предлоге штампамо а за сад да се ограничимо, да се оне три тачке, које министар предлаже штампају. Но овом приликом молим председништво, да има то на уму, да се од сад сви предлози печатају, а тако исто известиоци одбора, нека нам штампане тачке предлога поднесе на претрес.

Известилац Гарашанин: Ми у одбору нисмо добили наређење од председништва, да се предлози печатају. А ја мислим, да не би требало у одбор ни да долазе предлози, док се предходно не штампају.

Павле Поповић: Треба на сваки начин да се штампа и уговор, јер кад би га имали штампаног, могли би што изменити, што не ће бити корисно по нашу земљу. (Жагор. Чује се: уговор се не може мењати).

Известилац М. Гарашанин: Што се тиче самог уговора, који је закључен између ових држава, тај можемо ми или чисто примити или чисто одбацити. Ту дебате и измена нема. Ми можемо само себи склопити мнење да ли је за нас овакав уговор користан, или није, па ако је користан, онда имамо да

га примимо, а ако није, онда да га одбацимо. Ту не може бити никакве дебате. (Чује се: тако је).

Коста Антула: Уговор је тај претресен у одбору од чланка до чланка и усвојен онако потпуно као што гласи. Сад и овде у скупштини треба или да га примимо као што је у целости, или да га не примимо. Ако би били противни оваком уговору, онда не би ушли у тај савез, а ако би желели да будемо у томе савезу, ми треба да пристанемо на овакви уговор. Ја сматрам господо у колико сам цео уговор разумео да је заиста велика корист како за све остале државе тако и за нас, да пристанемо на овакав уговор. С тога мислим, да би требало уговор овај да се једногласно усвоји. . . .

Потпредседник Грујић: Молим господина посланика за дозвољење, да обратимо пажњу о чему је сада питање. Питање је просто о томе, да ли да се цео уговор штампа или не.

К. Антула: Молим да довршим свој говор. Знам о чему је питање. Одбор је држао, да би са свим излишно било да тај уговор штампамо, пошто је нашао да га треба једногласно примити. Сад, ако се скупштина задовољава са таквим одборским мишљењем, добро, а, ако не, онда нека се не чини излишан посао.

Сима Несторовић: И ја имам у томе смислу да говорим. Ми смо брао овај уговор расмотрили у одбору и видели смо, да је за нас користан, да је користан за целу земљу, и за то ја са моје стране казао бих сад ово само, да је ово једна ствар, која се заиста може једногласно примити, да је ствар, коју, шта више можемо са захвалношћу да примимо, јер ово је ствар којом смо ми ушли у коло оних образованих држава, које су тај уговор склониле, и које су нас примиле, да дођемо у тај савез. То нама служи брао у велику част и достојанство, за то ја с моје стране предлажем, да се ово једногласно усвоји и одмах потврди. (Жагор).

Потпредседник Грујић: Ја мислим да је било довољно речи о томе. (Чује се: довољно). И мислим да није нужно, да даље говоримо о штампању или не штампању целог уговора.

Ја мислим да остаје на овоме: да се оне три, четири тачке, које се у министровом предлогу штампају, а сам уговор он се не ће штампати. (Чује се: тако је; врло добро). Је ли то закључење скупштинско? (Чује се: јесте). Добро. Сад прелазимо даље на дневни ред.

Известилац М. Гарашанин: Сад имамо предлог Илије Прокића и Сретена Поповића, у коме предлажу, да се по Србији установе општинске поште, и да се доведу у свезу са другим поштама. Ово је тај предлог. (Чита).

Предлог

О установљењу општинских пошта.

Предлог овај, о ком рекосмо, тако је појмљив, да готово није ни потребно о њему обширне побуде наводити. Брзи и сигурни саобраћај душа је садањем друштву, први је услов трговинском покрету, главна чињеница процветању радиности заната па и брзе измене мисли и речи. Поштанска установа, то је азбука, којом млади народи почињу своју културу, радњу свој политички развитак, своје државно организовање. Код нас се ова истина одавно увиђала, и држава се наша готово одма после ратова за ослобођење почела бринути и тражити пара на то, да се поштанске свезе образују, да се поштански саобраћај организује. Ова организација из године у годину развијала се и тиме је становништву нашем олакшао целокупни економни живот. — Али на жалост овај саобраћај није још тако разграњен, да би продирао у дубљину сеоског житељства, које има право на благодет ове установе као год и варошко већ подноси и све трошкове које ова установа изискује. У нашој отачбини поштански саобраћај ограничен је још само на главне друмове и главне вароши, а читави срезови и по њима све остале општине сасвим су искључени из уживања користи које ова установа доноси, јер општине, које су од поштанске пруге удаљене само 1—2 сата не добијају по целе недеље а често и никако писма новине итд. које најближа пошта за њих доноси, јер немају никакове свезе са најближом поштом. Писма новине, судски позиви не могу се на време добити што про-

узрокује често сасвим озбиљне посљедице а и материјалног губитка. Зар то није губитак, кад сваки поради позива, пресуде итд. често по 5—6 сати од свог места мора да иде среској кући и да дангуби, и колико се пута не догађа да се позив за рочиште прими, кад је време рочишту већ прошло. И сама ствар народње просвете и политичког развитка од тога пати повине, које би многи радо држали губе на то вољу, што им ове често изостају а често и забаце се — изгубе, па за то неће да држе ни политичке ни стручне листове, који су за ратаре по све потребни. По неки се одере за њих пишући полезне ствари, за које они и не знају и не чују. Еле, ма са ког гледишта пошли, са државног трговачког, економног просветног, увек долазимо до уверења да је разширење поштанске мреже неодложна потреба. Та и у стара времена кад није редовних пошта било, било је тако званих татара, људи који су писма у најудаљенија места и вароши разносили, па зар не би могли такове сање, поставити по обштинама, који би до најближе поште бар у недељи дана одлазили и долазили доносећи писма повине итд? Зар не би то неке удаљеније а по веће обштине могле издржати по 1 коња и човека који би ту поштанску службу вршио, а обштински би писари могли вршити дужност обштинских поштара примајући и одправљајући писма.

У цељи раширења поштанске мреже част нам је предложити скупштини да донесе у начелу таково закључење: да се по обштинама уреде поштанске службе, како од појединих обштина најближој поштанској штацији, тако и од обштине ка срезкој кући и од ових обратно. И да се и саме поштанске штације на главним друмовима умноже, јер помислите један од стотине подобних, поимљивих примера и доказа. Пошта иде из Београда и носи писма за сав срез грочански, и предаје у Гроцку и из Гроцке морају се враћати у Болеч, при свем том што је пошта прошла поред Болеча.

Нас скупштинара, па и саме скупштине није и не треба да буде задатак, да чинимо предлоге и да се донесе закључење скупштине о мрежи, свези и одношају тих поштанских

линија, ми у начелу предлажемо, да се ова установа прими и одобри, а о извршењу тога да се овласти министр. унут. дела.

У Београду 4. Февр. 1875.

Предлагачи:

Илија Ђ. Протић, и Срета Л. Поповић.

По овоме предлогу одбор је донео овако мишлење. (Чита).

Одбор је подпуно сагласан у томе да је предлог од важности по развитак материјалан и просветан за нашу земљу. Али каквим законским наређењем није закраћено општинама, да своју пошту доведу у свезу, са поштама државним, то је одбор мишлења, да се уређење општинских пошта остави самим општинама да их оне извршавају, како за најбоље нађу. Обрт у писмама и аманетима тако је незнатан по селима, да је држави не могуће о свом трошку и општинске поште издржавати. За то је, да се преко овог предлога пређе на дневни ред.

Илија Протић: Није тако. Ја имам право да браним мој предлог, а имам да приметим и одбору нешто. Одбор је требао предходно сваког предлагача да позове у седницу своју, кад какав предлог његов претреса; ако то није хтео, он је требао предходно да јави ономе, чиј је предлог, па да овај може доћи у одбор да брани или објасни оно, што је предложио.

Известилац Гарашанин: Одбор никаквим наређењем законским није обвезан, да зове предлагаче кад доноси мњења по њиховим предлозима, нити да им јавља о томе. Дневни ред објављује се на 24. сата у напред, па тако сваки зна, хоће ли његова ствар изаћи на претрес или не ће.

Илија Протић: Него зар иза бусије. Онда ће сви предлози да падну.

Милија Миловановић: Ја мислим, да би био излишан сваки даљи говор о овоме. Ми писмо у стању томе да наша држава плаћа и сеоске поште, него ко хоће да има пошту у селу, он ће и трошити за њу. А то се по негде већ и сада практикује. (Чује се: тако је.)

Председник: Хоће ли још ко о овоме говорити? (Чује се: усваја се одборско мњење.)

Дакле, усваја ли скупштина мнење одбора? (Бива.) свршено је. Прелазимо сад даље.

Известилац Гарашанин: На реду је предлог Павла Радивојевића и другова, о регулисању плата практикантских и писарских. (Чита.)

Предлог

Народној Скупштини.

Свима је у скупштини народним и владиним посланицима познато како је јадно несретно и скучено стање наших приправника — практиканата — за чиновничка звања.

Ова класа „младића" по суштини самога рада, изложена је такоме послу, да се не може — према већ познатој плати која им се даје и у том погледу према њиовом никаквом *материјалном стању* никако спремити за ваљане и поштене раднике у нашој држави. А међутим позитивно се зна, да подела — рада и практикант онолико и оно време колико и чиновници виших звања. На према томе, *неправедно је, некоректно и неосновано на никаквом природном закону*, да практикант ради са тладним трбухом, са подераном обућом и поцепаном аљином са неопраном кошуљом и са скрушеним и тужним срцем и са утучених мислима како ће ове најважније потребе подмирати, које му живот одржавају, које га у друштву човеком чине, које му у народу задобијају поштовање које га препоручују и најзад, које га представљају као приправника за чиновничко звање, које све потребе практикант неможе никако подмирати са платом која му се издаје већ мора тражити и тражи на каква друга извора, било поклона, или услед тога одуговлачења каквог спорног предмета и то намерно да би посредством таковог одуговлачења добио коју црквицу зарад подмирења својих потреба, кад је већ тако, онда одкуда можемо тражити од наших практиканта да буду поштени радници, кад их ничим зато осигурали нисмо и по томе је јасно као дан, да практикант зарад подмирења своих потреба и одржања свог живота мора најплеменитију своју, тежњу изгубити из вида и постати непоштен и неверан у радњи као што је то у вишим приликама и доказано.

Мој је брако „принцип" да радник добро ради, али да се добро и награди, и по томе дати добром раднику средства за обдржање живота, биће циљ та да ће се они радници што више развити више усавршити и спремити за будући рад на који су позвани и тако ће мо још и почетнике рада имати такове, који ће достојно своме позиву у сваком погледу одговорити.

Дакле ако и још народној скупштини лежи на срцу ова тужна и несретна сиротиња, онда нека похита да јој што пре помогне. А ја за сада предлажем народној скупштини да ову ствар по следећем регулише:

1. Да се практиканти поделе на три класе, I. II. и III. класу али и да се непримају млађи од 18. година нити пак неспособни.

2. Најмања плата да им се одреди 100. талира и највећа 200. талира годишње.

3. Подела плате да буде по класама овако:

а, III. класе практикант да има 100. талира годишње.

б, II. Класе практикант 150. тал. а I. 200. талира годишње.

Међутим да се писарима III. класе који добијају 200. талира одреди прва писарска плата на 230. талира годишње јер и ови кад авансују нису утекли од својих другова практиканата по томе, што их дугови практикантски из нужде учињени прате скоро и до највеће плате нижих чиновника т.ј. оних који имају плате мање од 500. талира годишње а овима треба учинити још и с тога што и помоћници казначеја и канцелисте других надлежателстава добију прву плату на указном звању 230. талира годишње.

Ако скупштина овај предлог усвоји и влада исти одобри то молим у свом закључку и то да донесе да се исти одма и оствари.

Предлагачи:

П. Радивојевић посланик ср. моравског, Илија Стојановић, Рака П. Кукић, Нешко Витомировић, Стојадин Радовић, Живоин Пашић, Паита П. Банковић, Павле Поповић, Матија М. Прокић, Мијаило Радисављевић, Коста Пећ, Алекса Стојановић, М. Л. Глишић.

Ово је мишљење одбора:

Почем је на ањској скупштини у неколико материјално стање практиканата побољшано, и почем се у ово годишњем

државном буџету показује приличан мањак: то одбор мисли, да се за сад остварењу овога предлога највеће жеље, неможе приступити, и предлаже да се пређе на дневни ред.

(Чује се: тако је, врло добро.)

Ђ. Ђоровић: Дакле да им оставимо и даље могућност да краду касе. (Чује се: одбићемо ми од расхода других, па ћемо им дати.)

Председник: Усваја ли мнење одборско. (Бива.)

Сад господо прелазимо на ону не свршену ствар за учитеље и учитељке, што је г. министар предложио, да долазе на накнадна предавања. Ствар је у главноме свршена и одобрење је 50.000. гроша пореских.

Ја ћу вам прочитати тачку по тачку, па ако има ко да говори о томе, нека узме реч.

Илија Протић: Ја ћу опет да се повратим на нешто што сам већ казао. (Чује се: свршена је ствар.) Али молим вас, ово треба најпре да се стави на дневни ред. Све што ће бити решено, данас требало је да дође у дневни ред, а не овако. (Жагор.)

Председник: Молим вас чујте. (Чита.)

Члан 1.

„Овлашћује се министар просвете и црквених дела, да из уштеда одређених буџетом на плату учитеља и учитељака основних школа, може потрошити до 50.000. гроша пореских на предавања, која ће се приређивати за накнадно образовање учитеља и учитељака."

(Чује се: то је свршено.) Прима ли се? (Бива.)

Павле Ђукић: Ја немам ништа против те тачке, него бих само желео да се њој дода и то, да ће та предавања бити на два места: у Београду и Крагујевцу. То бих хтео а ништа друго немам да приметим. (Чује се: то сви хоћемо.

Председник: Ја мислим, то ће доћи доцније мало.

А. Ковачевић: Код тога члана и ја бих имао у томе смислу говорити, као што је напоменуо г. Ђукић, и то заиста треба да буде онако.

Министар просвете и црквених дела: По самој природи ствари не би ни могла бити нигде на другом месту та предавања, него у Београду или Крагујевцу, с тога, што само у Београду и Крагујевцу има довољно снага професорских и довољно свију научних средстава без којих се предавања држати не могу. Дакле, било то у закону или не било, предавања би се та и без тога морала држати у Крагујевцу или Београду. А где ће се које године држати, то зависи од наређења министра, који ће извршивати закон о овим предавањима. Сваком пак министру, господо, било би на част и дику, ако узможе да одређује предавања та не на једном од тих места, него на оба. Овде даље, што такође ради објашњења налазим за потребно да додам, не стоји, да ће се на то ниме моћи потрошити годишње баш 50.000 гр. пор. него — до 50.000 гр. пор. То значи, ако толике уштеде буде које године, да се цела сума до 50.000 може утрошити на прерађење предавања учитељских. Не стоји, да се она цела сума мора свагда потрошити, него да се толико може потрошити.

Ако би се дакле што се тиче снага професорских, што се тиче прибирања самих учитеља на предавања, и што се тиче самих средстава која су потребна за предавања, могло све спремити, те да једне године могу бити предања и на једном и на другом месту, и у Београду и Крагујевцу, где имамо и предавања и прибора за предавање у довољном броју, — онда то ће се чинити. Кад год се то чинити може, свакоме ће министру као што рекох, бити на дику, да то чини, ма да у закону не буде о томе ништа наређено. Али, напослетку, ако ви на то толико полажете, да налазите, да је нужно да таква допуна уђе у овај закон, ја томе нећу бити ни мало противан. Само у таквом случају, мислим да би се то што хоћете да допуните у овој првој тачки, могло регулисати особеним чланком. Могао би се овом закону додати један чланак 4., па у њему казати, да се предавања ова могу држати или у Београду или у Крагујевцу, или на оба места у један пут. (Чује се: врдо добро).

Милосав Вељковић: Кад би то сазивање учитеља било само за у Београд и Крагујевац, онда они наши даљни учитељи никад неће моћи ни да досну да дођу на предавања, пошто има пет дана да путују док овде дођу, пет док се врате, три

да се спреме, — на шта им остаје да уче. С тога, ја сам за то, да се ова њина предавања установе на више места, како би могли што више учитеља доћи на предавања. Осим тога предлажем и то, да се на ова предавања позивају првенствено слабији учитељи, а не они, који имају доста знања у глави. (Чује се: тако је).

Председник: Молим вас, овде је чисто до 50.000 гр. одобрено. Је ли тако? Одобрава ли се то? (Одобрава). Добро. Сад је прва тачка свршена; сад да прочитам другу. (Чита).

Чл. 2.

„Уштеде ове, до цифре горе показане, које се на завршетку једне рачунске године покажу, стављају се на расположење министру, да их у идућој рачунској години, на горњу цел потрошити може."

(Чује се: врло добро; усваја се). Дакле скупштина прима чланак 2? (Бива).

Сад чланак 3. гласи: (Чита).

Чл. 3.

„Према овоме закону (чл. 2) и уштеде од 1874 рачунске године могу се за 1875 год. министру на расположење ставити."

Прима ли се овај члан? (Бива).

Потпредседник Грујић: Ја мислим господо да је сад на реду ово: нека господа желе да буду ова предавања на два места. (Чује се: није; на више). Говорено је овде од неке господе да не буду на једном месту, него да се дода овоме закону чланак 4., па да се ту каже: ова предавања да се удесе у Београду, и Крагујевцу, и још негде. Но за такав предлог, који је измена или додатак владином и одборском предлогу, треба да устане и да га учини један посланик, па да га подпомогну двапајесторица, и онда да се о њему саветујемо. Тако је по закону. Сад који посланик хоће да учини онакав предлог нека устане а ми ћемо питати има ли кога да га потпомогне. (Чује се: тако је).

Ак. Ковачевић: Ја то предлажем и знам да ће ме потпомоћи више и двапут од 12 посланика. (Чује се: тако је, и устаје доста велики број посланика за предлог).

Потпредседник Грујић: Добро. Кажите какав је ваш предлог. Формулишите га и ставите на председнички сто.

А. Ковачевић: Мој је предлог да се овај закон допуни овако: *Но ова предавања држаће се у Београду и Крагујевцу.* И, а не или. То је редакција наше допуне. (Чује се: врло добро).

Министар просвете: Овде чујем захтев, да се оваква предавања учитељима држе на више места. Ја сам мало пре казао, да је држање предавања на више места ствар савршено немогућа. Зашто? Казао сам, да немамо професорских снага на другим местима у толиком броју, колико имамо овде и у Крагујевцу; за тим само овде у Београду и Крагујевцу имамо довољно спреме и оруђа за предавања с тога велим немогуће је, да се предавања и на другим којим местима држе, за то што би онда на пренос научних средстава, на пренос оруђа и на трошкове друге потрошили више него што би изнела уштеда, за коју се мисли, да би се таким распоредом предавања постигла. Тога ради кажем, да се та предавања немогу ни држати на другом месту, него у Београду и Крагујевцу. Ако би се на то пристало, и ако би већина била за то, да усвоји предлог г. Ковачевића о допуни, онда би чланак 4 могао гласити овако: „Предавања ова држаће се у Београду или Крагујевцу, или кад се покаже могућно, могу се и на оба места држати.

А. Ковачевић: Молим вас да се споразумемо. (Долази председништву).

Председник: Молим вас изволите чути да вам г. подпредседник каже 4. чланак, који је г. министар додао.

Потпредседник Грујић: Г. министар пристаје да се овом закону дода 4 чланак, који би овако гласио (Чита). Предавања ова држаће се у Београду или Крагујевцу; но кад се покаже могућно могу се и на оба места у један пут држати. То је предлог г. министра. Г. Ковачевић сагласан је са овим предлогом, и одустајући од свога каже, да подпомаже предлог министарски.

А. Ковачевић: Ја велим господо, пошто је ово мала сума уштеде, која се може потрошити на та предавања, да оставимо

онако како је могуће боље а лакше радити. (Чује се: Што не би било на више места?)

Потпредседник Грујић: Молим вас господо, да кажем разговарао сам о томе са г. министром, и он вели да оставља само за то за Београд и Крагујевац, што држи да му је мала сумња да ће му могуће бити да се једне године и уједно држе обучавања учитеља и у Београду и у Крагујевцу. А ако би му то могуће било, он ће наредити да тако и буде, јер за то и стоји у овом члану, да се и у оба места та обучавања могу држати. (Чује се: добро, добро).

Министар просвете: Ја сам мало пре казао, да би свагда била част министру, да приреди предавања на оба места министар ће сваки радо то чинити само ако му је могуће; али се може догодити чешће, да му баш није могуће на оба места приредити предавања. Зато мислим да не треба кварити саму ствар. Ако би се једне године догодило да уштеда та не досне ни до 14.000 гр. пор. онда би било апсолутно немогуће држати на оба места предавања. Закон кад би био тако стилизован, да се на оба места држе предавања, у овом случају, кад не би било довољно уштеђених новаца, не би се могао извршити ни на једном месту. Ако примите допуну, која вам је предложена да се не могу на оба места држати предавања учитељима, онда је министар дужан, ако му је могуће, да их на оба места и приређује. Ни у том погледу дакле, који се износи, не би било незгоде; ако би се примила од владе предложена допуна.

Илија Стојановић: Ја бих казао да се та тачка допуне замени овако: предавања ова држаће се и у Београду и у Крагујевцу, но ако се према суми уштеде не могу држати у исто време на оба места, тада се имају држати на изменце, једне године у Београду, друге године у Крагујевцу. (Чује се: А, тако је, тако).

Потпредседник Грујић: Предлог г. Стојановића неможе се узети у претрес пре, него што се покаже да има 12 посланика, који га подпомажу. (Чује се: Има; и устају; више од 12 посланика). Добро, то се види да има довољно посланика

који вас подпомажу. Али молим вас господо, пошто је министар учинио предлог, то на реду је да се прво саветујемо о владином предлогу, и да решимо, хоћемо ли да га примимо. По закону прво долазе владини предлози, па онда посланички.

Ја мислим господо, да председништво сад има да пита, желили ко да говори о владином предлогу.

Алекса Поповић: Ту излази нека привилегија за Београд и Крагујевац. Ја нисам против тога; нека буде, али сам за то да министру дамо шире поље и одрешиније руке да му буду на да ко могућности може наредити та предавања и на више места других осим Крагујевца и Београда, н. пр. да учитељска предавања могу бити и у Шапцу, Крушевцу и другим местима.

Министар просвете: На то је пишао првобитни предлог што ви сад желите а за тај првобитни предлог желело се да се измени то да се поименице означе места за предавања. Тамо се у првом предлогу не налази опредељај места, него се то оставља извршној власти. Сад ако бисте хтели то не би вам требао овај додатак, о коме је говорено већ би остало министру, као извршној власти да нареди предавања, где најзгодније буде. Тако штогод је извршној власти лакше, кад није законом везана, за извесна места. Напротив пак овако као што ви сад хоћете излази да се и веже и дреши, а то не разумем.

Алекса Поповић: Ја мислим доцније према потреби и могућности да може министар и на другим местима наредити предавања, и с тога да му треба у томе оставити шире поље и одрешиније руке. (Чује се: доста је говорено, да гласамо).

Председник: Жели ли још ко да говори." (Чује се: нећемо. Доста је).

Ставља се на гласање предлог г. министра за овај 4 чланак.

Потпредседник Грујић: Хоћете ли још једанпут да чујете овај 4 чланак о коме ће се сад гласати. Ево он гласи овако: (Чита). То је сад на гласању. (Чује се: разумемо).

Председник: Дакле господо, који су за предлог нека седе, а који су против нека устану. (Већина седи).

Илија Стојановић: Мој предлог нека се прочита и реши (Чује се: тако је. Свршена је Ствар. Жагор).

Потпредседник Грујић: За бога, ја мислим да је и сувише јасно било питање од председника, над је казао, које за предлог министра нек седи, а које против нека устане. (Чује се: тако је). Пошто се види да је мањина устала, ја мислим, да г. председник има право, да огласи, да је усвојена 4. тачка предлога. (Чује се: тако је. Није истина, већина је устала. Жагор).

Председник: (Звони). Господо ја бих рекао код вас, ако какав предлог од које мале странке изађе на остане у мањини онда хоћете силом да га усвојимо. (Чује се: свршена је ствар.) Ми смо питали, и ви сте чули, и ниште устали, осим што је устао г. Сима и још неколико њих. Почем се дакле види, да је врло мало њих устало против предлога, то се оглашује да је предлог г. министра усвојен.

Илија Стојановић: Ви се господине договарате тамо какво ће питање да буде, па на један мах изађосте са закључењем. Ја нисам чуо, кад је скупштини питање постављено.

Председник: Господине, нисмо само ја и ви овде, него је ту цела скупштина. (Чује се: Забога свршена је ствар, немојте да дангубимо.

Ја оглашујем да је 4 чланак овог закона усвојен по министарском предлогу. (Чује се: тако је).

Министар грађевина: Господо, на интерпелацију г. Михајла Јеремића о држању пута преко Мајданпека, јављам вам да ћу одговорити после недељу дана. (Чује се: добро)

Председник: Сад би дошле на ред ново-дошавше молбе и жалбе, али пошто нису још све референсане, прећићемо на 4. тачку дневнога реда т. ј. на извештај одбора по жалби Јована Бошковића, и других предмета који су у одбору, за молбе и жалбе израђени.

Но пре овога имаћемо ¼ часа одмора.

После одмора.

Председник: — Изволте господо саслушати извешће одбора за молбе и жалбе.

Известилац А. Ковачевић: Пре свега дужност ми је то да напоменем, да сам ја као известилац одбора за молбе и жалбе дошао у мањину, и за то према пословнику морам дати предност одборнику већине, да он најпре прочита своје извешће, односно Јована Бошковића посланика за срез Јадрански.

Известилац већине одборске А. Пинчић, прочита извешће већине одборске, које гласи:

Накнадни извештај

Већине одбора за молбе и жалбе по тражењу Јована Бошковића трговца из Лозничке сада посланика среза јадранског, округа Подринског.

На XIX састанку скупштинском изнета је била на дневни ред молба Јована Бошковића трг. из Лознице, којом као народни посланик моли скупштину да изиште акта његовога окривљења, и увери се да је на правди Бога затворен.

Тек да се ствар узме у претрес према одборском мишљењу, које је било подељено на већину и мањину, устане г. председник министарства и затражи по пословнику да се пређе на дневни ред, јер није саслушан владин повереник. На томе се сврши.

Кад је по томе ова ствар на ново дошла у одбор, министар председник дошао је тамо и објашњавајући ствар измењивао је мисли са одборницима, па је најпосле предао одбору и акта иследења Бошковићевог окривљења.

При свем том, у одбору се није могао наћи заједнички саглас, него се је опет, као и пре поделио на већину и мањину.

Мени је опет пала у део та част, да представим овде мишљење одборске већине, као известилац њезин.

Поднетим актама већина одборска користила се само у толико, што је се уверила да је ствар Бошковићева већ изслеђена тако, да се преда суду. У оцењивања самога дела, као и у одсењивање питања о стављању под суд, одборска већина није се ни овом приликом упуштала, јер није ни сада могла да нађе довољно основна разлога, да одступи од свога мишљења, које је у овој ствари пређе поднела скупштини.

Питање: је ли надлежна скупштина да се код ове ствари упушта у тако оцењивање, расправља читаву ствар.

Одборска већина и сада, као и пре не може да призна скупштини ту надлежност према уставу, сматрајући тражење Бошковићево просто као жалбу против власти, нешто које треба пећи на дневни ред, јер није била пред надлежним министром, бар неподноси се уз жалбу доказ о томе.

Но кад је била прилика да се о овој ствари поново већало и размишљало, и по ново се износи пред скупштину, — то одборска већина сматра за дужност, да још са неколико речи оправда пред скупштином своје гледиште у овој ствари.

По уставу посланици имају нека изузетна права личне сигурности у известно време. Та права, као *изузетна*, тако се и ценити имају, а ни у ужем, ни у ширем смислу. Изузетна су по томе, што се њима не може да користи сваки грађанин.

На који начин и у које време уживчава устав та права посланицима види ће се кад прочитам чл. 72. 73. и 74. устава.

Чл. 72. устава гласи:

Чланови скупштине, пет дана пре него се отвори скупштина, и за све време трајања њена, не могу бити затворени, нити предати суду, осим по прописима следећа два члана.

Чл. 73.

Кад се у злочинству или преступу на самом делу ухвате, могу се ставити у притвор, но то се мора одма јавити скупштини и никакав даљи испит над њима не може се чинити, док скупштина не реши, да има места стављању под суд.

Чл. 74.

Докле скупштина траје, њене чланове не може никаква власт ни позивати ни ставити у притвор, докле она не реши, да се може изследовање против њих одпочети, осим случаја, кад се ухвате на самом делу злочинства или преступа.

Дакле посланици не могу бити затворени ни предати суду. Кад? Пет дана пред отварање скупштине и за време њена трајања. Један једини изузетак долази за тим, да се посланик и за то време може притворити, а то је кад се ухвати на делу злочинства или преступа, и тада скупштина решава *о стављању под суд*, има ли му места или не, дакле опет нека привилегија (види чл. 73. устава), иначе у сваком другом случају не може никаква власт ни под изследења узети посланика у то време, док скупштина не би решила: има ли му места или не. Па тек кад би одобрила *изследење*, могао би посланик доћи и у притвор, по природи ствари, као што прописује кривични поступак, јер за тим иде редовним путем, пошто устав ништа друго не прописује.

Но међу тим наилазимо овде на једно питање, које ни уставом, ни иначе којим законом није на чисто изведено. За дела, о којима говори чл. 73. устава, јасно је, да њихов и *догађај* спада у оно време кад за посланика вреде изузетна права. Ал тугаљиво је питање:

За која дела, по времену њихова догађаја говори чл. 74. устава? Да ли ће скупштина бити надлежна да решава о изследењању и онога дела, за које се посланик окривљује да га је учинио пре него што је за њ вредило изузетно право личне сигурности, или можда чак и кад још није био посланик, — или је нуждно да догађај и такога дела спада у оно време, кад вреде и изузетна права?

Одборска већина није налазила за нужно да одсечно даде одговора на ово питање, него је пристала на обширније, боље рећи на галантније тумачење његово. Пристаје дакле на то, да је скупштина надлежна да решава о одпочињању изследења над послаником — разуме се кад није случај чл. 73. устава — и за она дела, за која би се окривљавао да их је *учинио* на кад, било раније или доцније, са том изречном приметбом, само кад би се *потреба* за изследњање или стављање у притвор нашла у оном времену, о коме говори чл. 72. устава.

Оваким тумачењем устава руковођена одборска већина, узела је у оцену ствар Бошковићеву па је нашла.

Да је Бошковић окривљен, и по природи дела одма и у притвор стављен онда, кад су за њ вредили прописи закона, као за сваког грађанина, јер није био посланик.

Док се то дело изследњивало, Бошковић буде скупштином оглашен за посланика, и он се тада обраћа скупштини, да га као посланика узме у заштиту.

Шта може сад скупштина да ради?

Она може по уставу у оваком случају само два питања имати пред собом: о одпочињању изслеђења, и о стављању под суд.

Ође ли дакле скупштина у овој ствари решавати сада: има ли места изслеђивању по чл. 74. устава? Већина одборска мисли да не може, не зато што је *догађај* у времену кад Бошковић још није ни био посланик, него зато, што *потреба* изслеђивања, управо *сазнавање* дела не спада у време прописано чл. 72. устава, кад би за њ вредила изузетна права. Кад је Бошковић узет под изслеђења и стављен у притвор, тада власт није имала потребе да тражи за то скупштинског одобрења, јер Бошковић још није био посланик. Све то дакле спада ван круга, кад би скупштина могла да решава о његовом притвору и изслеђивању. Онда, кад би скупштина најпосле могла прихватити то право, као сво данас, ствар је већ свршена дело изслеђено, и дошло да се преда суду. Скупштина дакле о томе не може данас решавати и зато, што је о изслеђењу престало бити спорно питање.

Долази дакле да се даде суду.

Може ли сад о томе да решава скупштина?

Одборска већина мисли да и томе не може не само зато, што је дело ово раније узело свој ток, због чега треба да иде редовним путем, него поглавито због тога, што Бошковић није окривљен да је као посланик *ухваћен на делу* злочинства или преступа, а то је једини случај, кад скупштина по чл. 73. устава има да решава о стављању под суд.

У главноме ови су разлози руководили одборску већину да није могла пристати уз мањину одборску, него је и сада остала при своме раније изнашњем закључку, да скупштина није надлежна да се упушта у оцену овога дела.

11. Фебруара 1875. год. у Београду.

Један посланик: А ко је потписан на том извешћу?

А. Нинчић: Потписани су: Арон Нинчић, Вељко Јаковљевић, Младен Милијановић, Цветко Јездић и Алекса Поповић. (Жагор. Један рече: знамо се).

Известилац А. Ковачевић, прочита извешће мањине одборске, које гласи:

Одвојено мнење одборске мањине.

Г. Јован Бошковић, посланик за срез Јадрански, округа Подрињског, који се у притвору код начелства подрињског због неке кривице налази, телеграфском молбом од 20. прошлог месеца тражио је да скупштина изнште акта његова оптужења и увери се да је он на правди Бога стављен у притвор. Ову његову молбу скупштина је решењем својим од 20. пр. месеца предала одбору за молбе и жалбе ради расматрања о поднешаја извештаја.

По овој молби одбор је већином од 5. против 4. гласа под 28. пр. месецом био поднео скупштини извештај са мнењем да се ова молба на основу тачке 7. чл. 101. пословног реда одбаци и пређе на дневни ред из узрока, што је сматрао да је ово молба Бошковићева за дело које је као неносланик учинио, па треба да се обрати најпре министру. Мањина пак одборска је држала, да се по овој Бошковићевој молби не може од стране скупштине ништа пре радити док г. министар унутрашњих дела не одговори скупштини да ли је и шта по њему скупштинском од 18. пр. месеца, за долазак Бошковића на скупштини, радио.

Усљед горњег извештаја одборског а на примедбу г. председника министарства и министра унутрашњих дела, да о овој молби према пословном реду није саслушана влада у одбору, скупштина је одлучила, да се молба Бошковићева поврати одбору, те да о њој саслуша и владу.

По овом закључку одбор је позвао г. председника министарског савета министра унутрашњих дела и саопштио му захтев Бошковићев, на по разлагању стања ове ствари и са једне и друге стране, г. министар предао је одбору акта оптужења Бошковића с том изјавом, да је г. Јован Бошковић још у оном времену кад није био ни изабран за посланика стављен у притвор код началства округа подрињског за дело које је казнимо по допуни § 91. б. и в., казнителног закона.

На пошто је ово дело, вели, код началства са свим испеђено, као што му је исто началство јавило, и са тим извешћем, и сва акта на ово оптуженье односећа се послало, то би вели Бошковић имао се предати онамошњем суду по постојећим о томе прописима закона о поступку судском у кривичним делима: Но за сада вели, није чињен у томе никакав корак једино с тога, што му је познато да се код *одбора на* претресу налази жалба истог Бошковића о његову окривленју. Поводом чега, вели, и подноси одбору по тражењу одборском сва поменута акта о саслушању Бошковића и сведока по овоме делу испитаних с тим, да му одбор по употреби истих акта опет поврати на даљи законни поступак.

Добивши одбор акта по којима се Бошковић оптужује, он их је разгледао и из истих одборска је мањина видила, да се Бошковић оптужује због тога, што је у вече 24. Декембра пр. год. у кафани „Ристе Коначевића" говорио ове речи: „чините ви шта хоћете, али иде 14. Јануар, када ће република горе а Књаз доле", по сведоџби једни, а по сведоџби други", ми хоћемо у земљи да васпоставимо републику а Књаза ћемо доле". Ово су сведочили 5. сведока. Бошковић пак позивао је се на више сведока који су у кафани оног вечера били да осведоче да он те речи није наговорио. —

Али неки од његових сведока нису питани, што су од исљедовача и они оглашени као сакривци Бошковића и на испит као такови узети, неки нису никако ни питани, а неки су опет питани само о неким а не о главним околностима наводећи се у наређењу исљедовача секретара Живонна под № 585.

Искази дакле сведока, који против Бошковића сведоче да је наведене речи говорио, дају неке сумње за постојање дела пошто нису подпуно противни докази извиђени, пошто нећу сведоцима који су против Бошковића сведочили има не само јавних непријатеља, него и таквих, који су толико пута батинати, као што званична акта сведоче. Пошто неки сведоци сведоче да Бошковић није ни био на месту у оно време у коме његови противници, сведоче; пошто је истрагу над посланником Бошковићем за ово дело предузела и вршила она власт против

које је скупштина раније решила да се над њом учини извиђај о злоупотреби и повреди закона при избору овог истог посланика први пут чињеном у Лозници а други пут у срезу Јадранском. Дакле изузетна власт чинила је извиђај овога дела, против које се и сам Бошковић девешом од 10. пр. месеца тужно министру унутрашњих дела и чињно изузеће, о чему г. министар није ништа предузимао, и по томе овај извиђај, и кад неби ништа друго било, неби могао скупштини послужити за разлог да дозволи да се овај посланик за време трајања скупштине преда суду. Но поред тога мора се имати на уму још и то, да је цело исљеђење у овоме делу чињно секретар начелства Живојин Јовановић, који је скупштини познат по оном скаредном писму управљеном бив. министру Чумићу о избору против Бошковића, па је исљеђење управљао и удешавао да изврши освету, што се показује како из целе ствари која је представљена тако и из тога, што сведоци Бошковићеви на које се је овај позвао нису сви испитани, а то је по закону требало, кад се од стране министра представља да је дело за суд. Пошто дело, за које се Бошковић окривљује неби могла скупштина признати и у колико за толико опасно да би се непрекинутим суђењем и строгим притвором предупређивати морало, јер би иначе скупштина признала, да доиста има опасности и бриге од лица која би целу скупштину потресла. И што најпосле посланици скупштине знаду да је Бошковић садањој народној династији буновно веран и одан, што се огледа у његовом поступању, које је изван свake сумње. С тога је мањина одбора *мнења*:

Да скупштина, која је по члану 73. и 74. устава и чл. 18. изборног закона надлежна неодобрити, да се њен посланик за ово дело сада под суд узима и суди за време трајања скупштине, но да се позове да одма у скупштину дође.

Ово је мањина одборска дужна и према својој свести, и према закону, који је својим наређењем хтео да заклони представништво народно од нанешених или сумњивих препречивања, народних заступника у вршењу своје дужности од појединих ћудљивaца, и најзад према очевидној повреди закона, да се

једном за свагда покаже да никаквим сплеткама неће више да даје маха народна скупштина.

12. Фебруара 1875. год. у Београду

Известилац,
Аксентије Ковачевић

Чланови:
Михаил Смиљанић
Алекса Здравковић

Сад има опет одвојено мнење г. Марка Лазаревића, и оно гласи:

Према члану 18. изборног закона и чл. 73. и 74. устава, скупштина је надлежна, да за посланика, који се за време трајања скупштинских седница има предати суду за какву кривицу, решава, ће ли се њен члан дати суду за какво казнимо дело или не.

Према овоме пошто сам се из акта оптужења Бошковићева која су одбору предата, уверио, да *засада* има неких основа подозрења противу Бошковића, да је у истим актама представљено дело учинио, мнења сам, да има места да се дело преда суду.

Марко Лазаревић

Сад господо, ја сам као известилац одборске мањине напоменуо писмо Живојина Јовановића, и то вам је писмо познато, у коме се спомиње избор Бошковића. Ако ми дозволите ја ћу га прочитати, да видите шта је о њему говорио. (Узима додатак српских новина да чита. Жагор.)

Председник: Шта је то? Ја вам забрањујем то да читате Ви можете читати само акта. (Ларма).

Министар финансије: Ја сам устао да узмем реч за две ствари. Ја мислим даби било противно пословном реду, да се читају стране ствари; али то је споредно. Ја вас молим да ми дате реч, да о другој ствари говорим. Дакле дозволите ми, да говорим у име мојих другова, да у име владе Његове Светлости учиним једну изјаву; у питању, о коме сте мало час имали прилику да чујете извешћа одборска. Ја вас молим господо, да у једној ствари која је тако важна стрпљиво, до краја, саслушајте мој говор.

Међу многим тешким питањима, која су пала у део нама овој влади, да решимо, једно је и то, које је данас на дневном реду. Ја вас молим, да ми дозволите, да укратко покажем, пред каквим се фактима нова влада нашла, кад је дошла.

Један човек, не помињем име, јер није питање о имену, него о ствари — један је човек био оптужен, за неке од преступа, који су најозбиљније природе; за најв веће преступе, које један грађанин може да учини према земљи. Власт је по својој дужности ставила тога човека у притвор, и предузела је истрагу. Док је истрага трајало, тај исти човек буде изабран за народног посланика у срезу јадранском.

Пред народну скупштину, дошло је питање да се реши: да ли се је избор у срезу Јадранском извршио по свима законим формама, по свима законским прописима? И ако јесте, да ли човек, који је, оптужен као приватно лице, стављен у притвор, и на коме се истрага одпочело, да ли такав човек може доћи у скупштину, као народни посланик?

Ја, господо, не мислим, да од стране владе улазим, да расматрам, како је та ствар при решавању у, свима појединостима текла. Ја се отра ничавам да констатујем само тај факт да се нова влада нашла пред решењем народне скупштине, да је г. Јован Бошковић посланик за срез јадрански.

Ма да је и у самом вашем одбору подељено мишљење о том, да ли такво решење има неоспорне правне важности; ма да су дакле о тој ствари и иначе подељена правна мишљења, — поред свега тога, влада Његове Светлости одмах од првог дана одлучила је, да поштује решење народне скупштине; одлучила је да пусти да се г. Бошковић може користити свима изузетним повластицама, које наш устав даје народном посланику.

Међу тим истрага је вођена даље; ствар је сазрела дотле, да се је могла предати суду. Али сад је тек дошло то питање пред владу Његове Светлости у пуној својој озбиљности.

Г. Јован Бошковић је оптужен и окривљен да је говорио; да треба проћерати начин владавине у Србији, и да треба прогласити републику. Окривљен је и за то, што је нападао узвишену личност нашега господара.

За преступе овакога рода, господо, по § 91 и § 92 кривичног законника нужно је пре свега одобрење министра унутрашњих дела, па да се да суду. У овом случају, где је окривљено лице народни посланик, за то је по чл. 72 земаљског устава, нужно још и да скупштина реши: има ли места давању под суд.

Господо, кад смо имали част, први пут да станемо пред вас, ми смо се претставили као министарство помирљивости и добре воље, ми онда нисмо нашли за нужно да вам кажемо, да смо и министарство строге законитости, — једно министарство, које хоће да брани са свом енергијом свете интересе народне; то вам онда ни смо казали за то, што смо држали, да је то општа дужност сваког родољуба, и да се по томе само од себе разуме, данас, господо, дала нам се прилика да вам кажемо, да ми сматрамо за најсветију дужност, родољубља најсветији народни интерес, да поред свете заставе Обреновића стојимо чврсто, верно и непоколебиво, у срећи и несрећи; да тако стојимо чврсто под заставом, која једина може одвести народ српски к добру, срећи слави и слободи.

Руковођени овим начелима, господо, која су, на срећу српску и будућности српске, која су у исто време и начела целог српског народа, — руковођени тим начелима, за нас је чисто и јасно обележен пут законитости, пут земаљских интереса, пут, којим треба да пођемо.

Знајући то — водећи бригу о законима, узимајући поглед на интерес земаљски, узимајући господо у обзир, — но на жалост морајући узимати у обзир, — што по неке личности дрско узимају да сад већ отворено нападају узвишену и неприкосновену личност, нашега господара.... (Жагор. Чује се: недај Боже, кажите, ко је то. Ларма).

Председник: Молим господо за ред.

Министар финанције (продужује) ја поштујем свачије право овде. (Живље). И ја имам права да ме чујете, нити, док имам част бити министар Његове Светлости има ко овде права да ме у говору прекида. Ја ако сам увредио кога, нека тражи задовољења. Има ли чије увреде? (Вичу: нема).

Кажем господо, из обзира на закон, на земаљске интересе, — из свију обзира, које сам споменуо, за нас је јасна дужност, да ми тражимо, да се г. Бошковић може дати суду.

Но да би наш суд био што основанији, да би добили што већег јемства за правилност нашег закључка, да би дали што већег доказа за безпристрасност, ми смо нашли за добро, да одредимо једну комисију, од њ стручнијих правника, да нам као најврснији правници кажу: има ли места да се тражи, да се Бошковић даде под суд?

У комисији је било онако, као и у вашем одбору. Мишљења су се поделила. Неки су нашли, да се ствар не може ни износити пред скупштину, почем Бошковић није ни посланик. Други су казали, да има места да се да под суд, али да треба тражити одобрења од народне скупштине.

На сваки начин, оба та мнења излазила су у једну тачку; тј. да се тај посланик мора дати суду, за ствар, за коју се окривљује.

Господо, влада која је испитала ствар добро, — дала дакле да се испита, да сазре, да се испрпи и у скупштинском одбору, и у крилу правне комисије; влада која је твердо закључила, да неда никоме ништа да чини, што је противзаконо; влада која је твердо одлучила да не допушта никоме, ма он ко био, да, било јавно било мучки, удара на престо, — на престо, који је стожер, око кога се наша млада држава кристализира; престо, који је котва нашега спасења и који је залога будућности српске, — влада је нашла за умесно, да о целој овој ствари поднесе тачан, веран реферат књезу, и да га замоли за његово савизволење, да може учинити корак, да се г. Бошковић преда суду.

Ми смо при томе имали у виду, безграничну оданост, којом наш народ свагда светлога књеза окружује. Ми смо имали у виду и то, што се наша народна скупштина свагда трудила, да буде што вернији тумач оданости светлом владаоцу. Ми смо водили рачун од свега тога и имали смо пуна основа држати сигурно, да ће решење, које народна скупштина донесе о тој ствари, бити само тако, како народном представништву приличи,

како само верни тумач вернога народа може изнети пред свет, пред садашњост и пред будућност.

Дакле као што рекох, поднели смо тачан реферат о свему Његовој Светлости. Ствар је била стављена у књежевске руке.

Али господо, кнез Милан, у коме куца оно што племенито и великодушно срце, које чини, те народ не ће никад заборавити кнеза Михаила Обреновића III; кнез Милан, који се осећа јак љубављу народном; кнез Милан, који се осећа одношћу народном узвишен над свима ситним увредама ма из каквог извора долазила, Његова Светлост изјавила је нама своју високу вољу, да се преко те ствари пређе да се Јован Бошковић недаје суду, да се ствар због које је окривљен преда заборавности и да се сматра као да више не постоји. (Бурно: Живео! Посланици се дижу са својих седишта, одзивајући се више пута са: Живео!). Ја имам још само да додам да је министар унутрашњих дела поштовани председник овог кабинета, већ издао наредбу, да се г. Бошковић пусти из притвора и упути у народну скупштину да овде заузме своје место као посланик народни за срез Јадрански. (Са највећим одушевљењем, скупштина се одазва, са много пута понављаним: Живео!).

Председник: Почем је већ $12^3/_4$ часа, то је седница свршена. Састанак заказује се сутра у $8^1/_2$ часа пре подне. Дневни ред објавиће се после подне.

САСТАНАК XXXII.

У Београду 13. Фебруара 1875. год.

Председавао потпредседник

Јеврем Грујић.

Присуствовали министри: правде и просвете; а доцније дошли су: председник министарства, министар унутрашњих дела и министри: финансије, спољних послова и грађевина.

Почетак је у 10. часова пре подне.

Потпредседник: Молим господо, да почнемо. Састанак је отворен. Председник јавља да због слабости не може данас

доћи. Има ли још кога од гг посланика да отсуствује? (Куте). Саслушајте читање протокола последњег састанка.

(Секретар У. Кнежевић чита протокол XXXI. састанка).

Има ли ко год да примети што на протокол?

Вељко Јаковљевић: Ја господине имам то да приметим на протокол: као год што ће да буде стављен у протокол сав извештај већине одборске и сав извештај мањине, за ствар Јоце Бошковића, по што је то ствар важна, — тако исто треба да уђе у протокол и сав говор г. Чеде министра, пошто је и г. Чеда јуче говорио нешто исто тако важно као што су и извештаји. За то бих ја желео и предлажем да се штампа у протоколу цела беседа г. министра онако као што је у стенографским белешкама написана. (Чује се: врло добро.) Ово може бити ако влада на то пристане, јер, истина, одступа се од пословног реда, — али је врло важна ствар.

Потпредседник: Ја мислим господо, пошто је влада овде заступљена, да би она могла изјавити жели ли да говор г. министра финанције, који смо јуче саслушали, потпуце у протокол уђе као што г. посланик предлаже.

Министар просвете: Влада у том смотрењу нема ништа против скупштинске одлуке. Како скупштина реши, — влада пристаје.

Потпредседник: Дакле ја мислим, да нико од нас није противан томе да цела изјава владе по Бошковићевој ствари дође у притвор? (Чује се: Тако је). — Нема никога против? (Чује се: Нема). Ставиће се.

Ак. Ковачевић: Ја имам да приметим; чини ми се да је г. Кнежевић казао у протоколу да се скупштина кад је чула одлуку Његове Светлости одазвала са: Живео! Ја налазим да треба то исправити и казати: са више пута живео: или најбоље „са дуготрајним и бурним живео!“ (Чује се: врло добро врло добро.)

Потпредседник: Секретар прима дакле да каже: „са бурним живео“ (Ковачевић: оно могло би се још казати са *дуготрајним* живео!) Јест, управо је тако и било.

Министар просвете: На протокол имам да приметим и ја. У јучерашњем мом одговору има празнине на једном месту а то

онде, где сам говорио зашто се предавања могу држати само у Београду и Крагујевцу. У протоколу стоји забележено као разлог, да се само на та два места могу држати предавања, за то, што на тим местима има довољно радних снага за предавања; — но ја сам поменуо тај разлог, као једини, него и научна средства, која се тамо налазе, а на другим их местима немамо.

То једно. А после, кад је г. А. Поповић изјавио жељу да се накнадна предавања учитељима могу приређивати и на другим местима осим Београда и Крагујевца, — ја сам одговарајући му на то казао, да је то и био смисао првобитног предлога но пошто сам већ био одустао од првобитног предлога и дао с моје стране редакцију новог чланка 4. казао сам да је управо доцкан враћати се на то и да је извршење предавања у том смислу било поднуно дато извршној власти по првобитном предлогу. Даклле писам хтео да кажем да извршење остаје извршној власти, него да би то могло бити онда кад би првашњи предлог био усвојен, где је одиста извршној власти било устављено шире поље, по пошто је по жељи скупштине сужен круг власти министрове у томе погледу, — рекао сам да је доцкан враћати се на ново на први предлог. То нека се исправи.

Потпредседник: Секретар прима исправку.

К. Антула. О моме говору о поштанској конвенцији, нема у протоколу никаква споменa, нити се бар каже да сам потпомагао кога од оних, који су у истом смислу говорили. Пређутано је са свим. (Чује се: није).

Потпредседник: Зар ваш говор?

Секретар У. Кнежевић: Молим, ево вашег говора. Да прочитам. (Чита).

К. Антула: Пардон. Потпуно је тако. Ја писам чуо.

Цв. Јездић: Кад је председништво одговорило на моју интерпелацију, ја сам онда казао ово; мени није ни била намера, да се поводом моје интерпелације отвори дебата у скупштини и води какав претрес, него сам имао намеру само ту, да се пази те да се у будуће такво што не догађа, и пошто

ми је председништво у томе дало задовољења, изјавио сам да се — задовољавам са одговором председништва.

Секретар У. Кнежевић: Ви сте почели да говорите, али вам нису дали да довршите, или бар, ако сте говорили, није се чуло, јер је била ларма.

Цв. Јездић: Ја сам почео и довршио горњу моју реч. Ено у стенографским белешкама има све, они су записали. (Чује се: није истина!)

Секр. У. Кнежевић: Па добро.

Цв. Јездић: Даље, кад је г. Кујунџић говорећи у одбрану своју, између осталога казао да је оно био реферат, што је он прочитао; ја сам на то рекао да то није истина, него је реферат и оно био што сам ја у интерпелацији навео; па сам даље казао да је срамота од г. Кујунџића што се у овом погледу послужијо неистином; ено стенографских бележака, које ће ово посведочити. (Жагор.) (Е да?) То тражим да се измени.

Секретар М. Кујунџић: Господо, мени се чини да г. Јездић не води рачуна нити о својим речима, нити о туђим. Ја сам, кад ме је он јуче напао у интерпелацији, и то јасно казао, да онај реферат није био одборски реферат да би га морао свега читати, него реферат, који су навели овде практиканти по мом наређењу, или у место мене — а ја жалбе и молбе које истом долазе у скупштину и у одбору се упућују могу са две три речи да реферишем скупштини. По томе ја сам у праву да кажем само са 3. 4. или са 10. речи шта који жели кад се жали или моли, и што ја тада кажем *то* је реферат, нити мене веже онај и онакав исписани реферат који практиканти исписују. По овоме нико нема права да пита је сам ли ја прочитао оволико или оволико. (Чује се: тако је). Осим тога господо, онда је баш сама скупштина *прекинула* даље читање реферата, за који је сад г. Јездић ларму подигао Са тога с правом кажем да он не води рачуна ни о својим речима ни о туђим.

Цветко Јездић: Молим извините господине и задржите са себе самога. Ја врло добро знам а зна се и у стенографским бележкама.

Ак. Ковачевић: Молим господине председниче, омашен је пословни ред. Сваки посланик, па и Јездић, нема права више од један пут да говори о протоколу.

Цветко Јездић: Али ја баш према пословном реду имам права говорити у објашњење мог говора. (Жагор. Чује се: нескоро па буди ти секретар.)

Потпредседник: Молим вас господо, чујмо се. Г. Секретар има сад да каже прима ли изјаве о исправци од г. Јездића и г. Кујунџића, па је свршена ствар, — ако прими иначе ће после тек скупштина решити о исправци која се не прима.

Секр. У. Кнежевић: Ја примам исправку и једног и другог јер шта је то.

Потпредседник: Секретар дакле прима примедбе. Има ли још ко да учини какву исправку, или се протокол усваја?

Павле Ђукић: Кад је претресан јуче члан по члан оног закона о учитељским предавањима, онда сам ја предложио да предавања буду на она два места, на је после мене г. Ковачевић само потпомогао, а ту чини ми се стоји другче или није то ни стављено! (Чује се: прочитано је лепо. Стављено је.)

Потпредседник: Секретар ће прочитати ваш говор, и то ће бити најкраћи пут. Изволте чути. (Сек. Кнежевић чита).

Павле Ђукић: Врло добро. Мало пре не чух.

Др. Јанко Шафарик: Ја само ради исправности протокола имам да приметим нешто. Кад је оно био говор о сеоским поштама и примању писама по селима, г. секретар казао је да одбор доноси по томе предлогу мњење *да се то неможе остварити*, а треба да се каже да *влада* то не може остварити, а општинама се остаља да се саме брину о томе. (Чује се: тако је.)

Потпредседник: Секретар је примио исправку ову. Више вальда нема нико да исправља? Не јавља се нико. Прима ли се дакле протокол? (Бива).

Сад имамо једну телеграфску молбу, изволте је саслушати.

Секретар Адам Богосављевић чита депешу, којом Јеврем Тодоровић из Крагујевца моли скупштину да му се задржи имање од продаје, која је за данас одређена, док се по његовој раније молби о тој ствари не донесе одлука у скупштини. (Чује се: та је ствар његова свршена. Нека се извести па у архиву.)

Потпредседник: Молим вас господо. Свака ствар, која нам дође било депешом или иначе молбом писменом, треба да се најпре упути одбору, па ће он учинити шта има. Дакле и ова се молба предаје одбору за молбе и жалбе (Бива.)

Сад имамо од поводошавших ствари неколико предлога посланичких. Изволте саслушати. Ако ко од посланика има код себе предлога, нека се изволи јавити.

Милош Глишић: Ја пре тога желео бих једно питање да учиним председништву. (Подпр. изволте.) Ја сам јуче после свршене седнице са више посланика дошао код г. председника ту, и изјавили му да желимо не само ми, који смо се с њим разговарали, него као што смо приметили, да жели већина скупштине, да лично изјави највећу благодарност Његовој Светлости, кнезу, за оно јучерање племенито решење његово о Бошковићу, које не само даје народну скупштину, и држим као поуздано даће и цео народ српски обрадовати. Овај мој предлог г. председник је усвојио што се тиче њега самог, па нам је одговорно да ће он да се споразуме одмах са г. председником министарста о томе, и известити се кад ће нас и у које време Његова Светлост моћи примити да изиђемо пред Њега. И ми смо на то пристали. Но пошто г. председника јутрос нема овде и јавља да је болестан, — то ја питам сад г. потпредседника: је ли му г. председник о овоме што јавно. Ако није, ја предлажем да се овде реши хоћемо ли сви ми посланици да идемо нашем узвишеном владаоцу да му изјавимо нашу благодарност или ћемо то учинити преко депутације? (Чује се: сви). А да треба заиста то да учинимо, о томе нико не може рећи против ништа, пошто је то заиста наша општа жеља. (Чује се: тако је.)

Потпредседник: Мени није ништа о томе говорио г. председник јер нисам се виђао са њим. У осталом, господо, чим председништво чује жељу скупштине у томе смотрењу, оно ће учинити што му надлежи учинити за извршење тога решења

скупштинског. (Чује се са свију страна: Сви то желимо да одмах буде.)

Врло добре господо.

Петар Ђурићковић: Сви усвајамо да треба да одемо књазу али ја још с тим додатком, велим да најпре напишемо једну благодарност, коју ћемо му прочитати — осим тога што ће мо му лично отићи и благодарност највећу изјавити. (Чује се: не треба писмено.)

Потпредседник: Молим вас учините да председништво разуме потпуно шта је жела скупштине. Ја сам разумео, жела је скупштине да се представи Његовој светлости, да му изјави своју благодарност и своју оданост. Је ли то? (Чује се: Јесте. То хоћемо). Лепо.

Милош Глишић. Сад само да решимо да ли то да учинимо депутацијом из скупштине, или да сви идемо владаоцу. (Чује се: Сви, сви. Депутацијом боље. Жагор.)

Потпредседник: Желите ли господо да се о тој ствари за неколико тренутака споразумете хоћемо ли депутацију или ће ићи цела скупштина, — па да не морамо овде водити претрес око тога, него одмах да кажежо како ћемо. (Чује се: Желимо.)

Добро. Ја остављам 10. минута за споразумљење о томе како желите да представите владаоцу? Да ли т. ј. да пошљете депутацију или ће цела скупштина ићи.

После одмора.

Потпредседник: Молим вас господо. Јесте ли се споразумели о томе, да ли желите да иде Његовој Светлости цела скупштина или само депутација? (Вичу: цела скупштина,) Добро дакле ићиће цела скупштина. Према тој жељи скупштинској, имамо саопштење од владе Његове Светлости, да ће Његова Светлост Књаз примити скупштину у 2. и по сахата данас после подне. (Скупштина се одазива са бурним „Живео!“)

Дакле према томе мислим, да би нам требало мало раније данашњи састанак закључити. (Одобравање.) Но траба нам се сад споразумети где ћемо се састати. (Вичу: Овде у скупштини.) Добро дакле овде ћемо се састати у 2 сахата, па ћемо се одавде кренути.

Коста Антула: Ја бих желео само нешто да кажем. Мимо депутације мислим, да би добро било и један акт саставити. (Вичу: није нужно.)

Потпредседник: Скупштина је закључила, да цела оде Његовој светлости. Зато опет кажем господо у $1^1/_2$ сах. после подне да будемо на свакн начин сви овде, а најдаље до 2. сах. тако како ћемо овде у 2. сах. поћи те тамо да будемо у два и по сах. тачно. Ја ћу одма известити г. председника скупштине, те ако је икако могуће да и он дође да иде с нама.

Сад молим вас да пређемо на друге ствари, да радимо.

Изволте господо саслушати читање неколико предлога.

Ја бих молио г. Стојановића, а чини ми се да добро чита и г. Милија Миловановић, дакле ја бих молио, да дођу, те да помогну господи секретарима у читању предлога појединих посланика. (Стојановић и Милија долазе за сто секретарски.)

Милија Миловановић чита:

Народној Скупштини.

У првом времену кад су образоване у нашој отаџбини прво среске а после окружне полиције цељ овој установи била је та, што су ови чиновници били уједно и војене старешине па и чинове војене имали као поручник, мајор, полковник, итд.

За ондашња времена ова је установа имала неки значај но сад пошто је устројена народна војска која има своје војене старешине то је установа окружних полиција сад у земљи нашој непотребна.

Рад ове полицијске управе која лако може да пређе у руке општинског суда почем општински судови и сад полицајну дужност врше ватајући кривце и кроз руке капетана и началника за веће кривице окружном суду на осуду спроведе а за мања злочинства и преступе и сам кривце осуђује и казни.

Како сад пак постоје код нас три степена полиције: општинска, среска, и окружна што представља као да у нашој земљи више рђави но добри и поштени људи има (што никако није могуће.)

Изузимајући општинску и среску полицију сама окружна полиција троши годишње 3,000.000 гр. чарш. а ово је осетна сума те још каква.

Окружне полиције у колико смо уверени служе више на штету но на ваљу нашој отаџбини јер се мешају често и у најситније послове општина, стрезова и окружија те тако народ цепају у партије и производе својим упливом мржњу једни против други па онда у овој збрци догађа се да нападају и најпоштеније људе апсећи, гонећи, и називајући то једног то другог бунтовник, комунац, републиканац и још сијасет које какви измишљотина на још кад ми ко приметн да ми је поступак рђав, то је онда одма увреда власти па бога ми за такву реч може неко често по 2—3. месеца у апси да одлежи, јер бајаги тражи преврат, гаси закон, опасан је по владаоца и још друго много буди бог с нама.

Жалостан је господо поредак где га полиција у *овом смислу* обдржава а још жалостније је то чудновато правило где се полицајци, који се оваквим средствима служе, често за награду и одличије по 2—3 пута у 5—6 месеци авансују као што је у последње време то исћ код неких практиковано.

Ми смо уверени, а држимо да ово нико од поштоване господе скупштинара порицати неће да је у нашем народу велика већина добри и поштени људи, те велимо да је довољна општинска и срезка полиција да кривце ката и одма непосредно за веће кривице окружном суду на осуду спроводи а у кругу своје власти мање кривице и сама осуђује; у оваквом случају окружне су полиције сасвим излишне а коштају нас 3.000.000. гр. чарш. која би се сума могла употребити на много користније циљи земаљске.

Браћо скупштинари, крајње је време отресати се зла, које подгриза корен опстанку нашој драгој домовини. пођимо се се таквих мисли, ако још код кога то има, да не можемо без ове баш овакве установе опстати. Но господо, без ове установе опстати можемо те још како. И шта више персонал који сад код начелства више праве формуле постаће у земљи производна снага. А ово је знатан добитак за земљу.

Има ли би сијасет примера навести како је оваква полицајна установа показала у практици опасне резултате како према поредку тако и према појединим људима па с тога.

Предлажемо:

1. Да скупштина реши да се окружна началства као излишна сасвим укину.

2. Да власт полицијску врше среске власти и општински судови.

3. Сви предмети који се налазе не свршени код началства спроводе се у року за месец дана у срезу среској власти који овој припадају о суду окружном они који томе припадлеже.

4. Сва акта извршна која се налазе код началства предаће се у архиву окружног суда где ће се чувати.

5. Општински судови могу од сада извршивати пресуде окружних судова по спору грађанском које ми ова непосредно пошаље. Окружни казначеји присајујаће се рачуноводству окружног суда.

12. Фебруара 1875 год. у Београду.

Предлагачи:

Милија Миловановић, Милан Кујунџић, У. Кнежевић Рапко Тајсић, Дим. Катић, Јован Јуришић, Милосав Марковић, Цветко Минић Адам Богосављевић, Сава Вадић, Алекса Станковић, Димитрије Димитријевић, Сима Милошевић, Илија Ж. Мојић, М. Л. Глишић. Матија Поповић, Тодосије Миловановић, Марко Јанчић. Стојадин Радојић, Илија Ђ. Максимовић, Милан Глигоријевић, Михаил Смиљанић, Миленко Петровић Мијаило Радосављевић, Владислав Павловић, Илија Ратајац, Радисав Милосављевић, Милоје Милинковић, Паун Милошевић, Коста Пећ.

Потпредседник: Упућује се законодавном одбору. (Вичу да се огласи као хитан.)

Министар председник: Тај предлог и да иде одбору свакако ће се звати министар, да даде своју реч, Место што би то било после, нека буде сад. Говори се у том предлогу о устројењу полиције. Полицијска власт, од како се зна за Србију, учествовала је у свима народним пословима. Сад, ако се увиђа, да то устројство према данашњим потребама, треба да се

замени другим, или да се сасвим укине, онда би требало предложити чисто о томе, а без нападаја на власти што се то чини овим предлогом. Може бити, да поједини чиновници чине злоупотребе, али ови поједини не састављају цео строј, па за то и не треба нападати на цео строј чиновника. Господо, у свету се догађа и хрђавих људи; али за то није цео свет хрђав. Предлог по пословном реду ваља да садржи у себи суштину ствари са закључком својим, а без нападања на кога. Оваван предлог са побудама као што су у њему, кажем вам, да га министар не ће никако ни сад, нити пак у одбору примити.

Милија Миловановић: Молим за реч.

Потпредседник: Не може бити претресања по овом предлогу, пошто то није стављено на претресање. Сам г. министар, у колико сам могао разумети из његове речи, не противи се да иде одбору. Дакле остаје при том, да иде у законодавни одбор.

Министар — председник: Ма да иде тај предлог у одбор, министар га не ће примати у такој форми.

Потпредседник: Чуло се од неких посланика да се овај предлог огласи као хитан. Жели ли дакле скупштина да као хитан иде у одбор. (Вичу: не, не, нека иде као обичан). Дакле иде у одбор законодавни као обичан.

Молим да идемо даље.

Илија Стојановић чита:

Народној Скупштини.

У глави осмој грађ. судског поступка § 325. огласи:

„Касацијони суд уништава ће пресуде и решења нижи судова кад нађе, да је суд на штету жалитеља што пропустио учинити по формалним или материјалним законима, или да је што противу тих прописа учинио. Иначе ће пресуде или решења за снажне проглашавати.

А ако види да је суд поступио против закона на штету парничара који се жали, он ће то у спроводном писму истом суду применити, ради његовог будућег управљања."

Тако вели § 325. грађ суд. поступ., и по аналогији тога §. Суд има уништавати само онда пресуде и решења нижих судова кад је што на штету оне стране која се жали.

Пошто је начело сваког судства, да се праведна страна законом — односно судом — у заштиту узме, то је сасвим нелогично, неправо и зрелом разуму противно оваково законо наређење, да највиши суд, који је баш за то позван да правду изриче а правицу брани, кад је већ дело пред њим и он увиђа да је страни која се не жали, очевидна неправда пресудом нижег суда учињена да прави само примедбе као те примедбе правичној парничној страни ништа не ваљде, — то подписани у интересу правде и правице предлажемо.

Да се други одељак §. 325 грађ. пост. суд. измени овако:

„А ако види да је суд поступио против закона на штету онога парничара који се не жали, он ће пресуду или решење уништити и у спроводном писму обележити где је нижи суд против закона поступио, па упутити га да према примедбама другу пресуду или решење по закону изрече."

5. Фебруара 1875. год. у Београду.

Народни Посланици:

Илија Максимовић, Живко Јовановић.

Потпредседник: Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

Срета Поповић: Има још један такав предлог, па нека се тај с њиме сајуви.

Потпредседник: То је одборово, па нека сајуви.

Читајте господине даље.

И. Стојановић чита;

Предлог

Народној Скупштини.

Многима од господе посланика познато је да готово у свакој општини има људи тако покварени да хоће за једну рубљу или за сам трошак (тј. јело и пијће) да пођу неком парничару на молбу да сведоче о ономе што никад нису чули ни видили, и том њином сведоџбом оштете онога који је у своме праву, али окриве онога који није никад ни помислио оно о чему они сведоче. Да би се овоме злу на пут стало које се је до сада у вишим приликама догађало, то подписани посланици народне скупштине.

Предлажемо:

Да се узакони да свака општина у месецу новембру и то од 1. до 15. Новембра сваке године средством кметова, свештеника и одборника општински састави списак свију оних лица за које се зна да хоће криво да сведоче и да се они за ту годину дана од сваког сведочења изузму. Овако направљени списак одостоверен општинским судом, свештеником, и подписима свију или већине одборника општински који се има у три комада написати, општински суд има одма један среској власти, а један окружном суду послати и један за себе задржати како би сва ова надлежателства знала који су од сведочења изузети.

У Београду 11. Фебруара 1875. г.

Народни посланици:

Владислав Поповић, Савко Жонић, Петар Стефановић, Јован Јуришић, Ранко Вилотић Ђока Богићевић, Димитрије Димитријевић, Панта Иванковић, Ранко Тајсић, Иван Тадић.

(Упућује се законодавном одбору.)

Даље чита:

Предлог.

Народној скупштини.

Дуж реке Дрине и Саве постоје воденице, које су на атару појединих општина, било то на општинској било пак на приватног човека земљи утврђена, из чега се порађају ужасне парнице, између воденичара и притјажаоца земље. Воденичари се обично позивају на право да свака река мора имати дуж себе пут ширину 12, хвати, и веле да је то још за прве владе блаженог споменa *Књаза Михајла* ујамчено законом а сајбија земље била то општина или други приватни човек тражи од воденичара аренду. Из чега се као што реко порађају парнице које много коштају. Осим те незгоде, још се порађа терба између самих воденичара, о бродовима, о растојању једне воденице од друге о праву овога или оног брода и т.д. базирајући то своје право на томе што су још његови стари имали ту брод. Да би се те све незгоде одклониле, и да неби се толики послови власти задавали а међу тим да се избегну таке грдне

дангубе које народ терајући се око тога и најкраснije дане за рад пропушта, то предлажем народној скупштини да се о тим воденицама имајући у виду све казане прилике изда закон.

12 Фебруара 1875 год. у Београду.

Нешко Витомировић.
Посланик среза Мачванског

(Упућује се законодавном одбору:)

Затим чита:

Предлог.

Народној скупштини.

Од пре годину дана Енглеско друштво. Које је узело под закуп, Пек-мајдан, и мајдан Кучајну, почели су доносити неке фишеке, који су од прилике велики до 50 драма а и већи, у њима је нека смеса отровна, названи бели барут, којим камен цепају. Исте фишеке почели су употребљавати и на сако ловљење рибе у реки Пеку. Рибу трују овим начином: узму фитиљ увуку у фишек, запале га и баце у воду, ди је фат и више дубљине, кад ватра дође до у сам фишек, запали се и пукне тако јако, да на пет фати у околини воду претури, на каква се год ту животиња деси, све убије и остане мртва. Са овом отровном смесом, тако је риба затрвена у Пеку, и осталим нашим рекама. На шта више, сада су и наши људи почели те фишеке куповати, и са истима ловe рибу, па кад један фишек баце у воду, или у један вир, убије по 80 ока, које покупи и однесе; али штаћемо за ону ситну рибу, која је тек изашла из јајета, од које остане грдна множина мртва, без икакве употребе.

Зато предлажем народној скупштини да овој злоупотреби на пут стане, почем нам тај начин ловљења рибе мало користи а врло много штете доноси.

У Београду 11. Фебруара 1875. год.

Милош Степановић, Танасије Благојевић.

Потпредседник: Упућује се законодавном одбору. (Вичу, да се огласи као хитан.)

Има гласа, да се огласи овај предлог као хитан. Жели ли скупштина да се као такав и упути одбору. (Бива.) Дакле као хитан се упућује реченом одбору.

Сима Милошевић: Ама што као хитан кад о томе нема постојећи закон.

Потпредседник: Ја пошто један пут огласим шта је закључење скупштинско, даље о томе нема говора. Који је хтео говорити, био искати реч пре тога, а сада је ствар свршена:

Сад читајте даље.

Ил. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Предлог за допуну §. 442. грађанског судског поступка.

У опште сви прописи, каквог формалног законика, служе у неколико, као каква предохрана, да се не би неправде чиниле појединима; од стране оних, који су позвани, да исте примењују у извесним приликама.

Поред других формалности у законику, призната је као предохрана и заклетва, и то као једна таква чињеница, која је у стању да буде у неколико штит противу неправде.

Тако на прилику сведоци полажу клетву о своме исказу: Судије а и остали чиновници пре него што почну какав државни посао да раде такође полажу извесну заклетву, а то све у циљи истине и правде.

Глава XVI. законика о грађанском поступку судском говори о изабраним судовима, избору њихових судија и раду њиховом.

Да би дакле судије таквог суда праведније и са већом гаранцијом правду изрицале, стављени су неки услови, који се морају предходно испунити па да може когод да буде изабран за таквог судију.

Судијама изабраног суда приличан је обим њиновог рада, тако они често суде и о таквим споровима, којих је вредност преко хиљаде дуката, као год и судије редовних судова, па кад судије ових т. ј. редовних судова клетву полажу онда нема ни најмање разлога, зашто да и судије изборних судова не-

полажу клетву, за то да би се избегло ма и најмање сумњичење у таквих судија, да ће коме и неотично а то ли још и са намером неправду учинити, ми предлажемо да се у глави XVI. грађанског судског поступка дода и то, да и *изабране судије* полажу клетву, те према томе да се §. 442. допуни овако.

„Судије изабраног суда, пре него што почну извиђати известан спор (дело), који им је зарад суђења дат, полажу клетву у општинском суду. Они извиђају просто ит.д. као што је даље у том §. речено.

У Београду 12. Фебруара 1875 год.

Народни посланици.

Милан Глигоријевић, Алекса Станковић, Димитрије Димитријевић.

(Упућује се законод. одбору.)

Даље чита:

Народној Скупштини.

Варошица Рашка у срезу Студеничком округа чачанског, постоји на граници између Србије и Турске границе, ту постоји ћумрук и стоји у близкости са пазаром Турском вароши. Зато и ради државне и приватне потребе подписани народној скупштини предлажем и молим је да одобри, да може г. министар унутрашњих дела подићи вод телеграфски од Карановца до на Рашку, које има између њих 15. сати растојања. А народ ће поменутог среза студеничког о свом трошку дирекс привући и подићи их за потребу реченог телеграфа, као што је о том раније на среској скупштини закључак учињен.

13. Фебруара 1875. год. у Београду.

Посланик среза Студеничког,
Савко Жонћ.

(Упућује се финансијском одбору.)

Даље чита:

Народној Скупштини.

Познато је свима о нашем закону о изборним судовима да они судије имају власт и круг као и окружни чиновници који су под указом и заклетвом, па како је познато и то да њи не опомиње њнова дужност нити заклетва, него суде по здравом

разуму дакле шта стоји сад њима на уму или рећи на путу те да неби од два парничара једном дати више а другом мање врло лако може бити ко судијама даде бољи ручак више и добије а тако и сведоцима, но да се изборни суд, укине, те да и не постоји, а ако не усвоји онда нека буду заклети како судије тако и сведоци ако се не укине, онда да се објасни члан закона који даје истим судијама дневну дијурну, јер у томе члану не јасно је с тога што тамо стоји да имају бити дужне обе парничне стране платити дневно по један талир а не обе један на како сам томе убеђен као што рекао ако се исти не укине онда бар нека се изборни суд саставити може код општинског суда, да неби народ ту вечну судбу чекао пред судским или полицајним вратима по годину и две дана.

11. Фебруара 1875 у Београду.

Народни посланик:

Јанко Јелић, Јован Јакопљевић.

Потпредседник: Овај се предлог упућује законодавном одбору. (Бива.)

И. Стојановић чита:

Народној Скупштини.

Од неколико времена увидно је народ појединих срезова, да се је много врана и чавака намножило, те такове народу велику штету у усјевима причињавају као што мислимо, да и више од господа посланика ово могу тврдити, да кад једно јато ових птица на једној њиви које је кукурузом или другом храном усејана или у време кад ова стане из земље ницати, попадну сав усјев тако из земље повади, да земља без икаквога плода остане, које по том принуди људе, да морају по други пут њиву сву пресејати и непрестано чувати, да не би исте птице из земље опет повадиле дотле, докле год храна за један педао из земље не никне.

Ове птице за народ а особито за оне који су поред вода веома су штетне, што појединим могу целу њиву сасвим опустити, и друго што и у само време кад храна зрно поче правити, напале и опет сву окључају тако да човек мора бранити дотле, док храну не обере, али ово могу чувати само они људи,

који су у већој задруги а који нису, они су оштећени тако, да се налази, да појединим човек са једне њиве ће те птице наплаше, ни корена обрати нема.

Овим се доиста на пут стати може, па за то предлажемо, да скупштина узакони, да сваки земљорадник мора по две главе од ових штетних птица годишње убити и кмету општинском предати, те тако да би се ове штетне птице умањивати могле, и наравно, да ће се овим напоменутим предузећем морати умањити, као што су ове мере противу ових штеточина и пре 10—15 година предузимате и у потребљавање, када је од њих што је добро познато и штете много мање било. Молим да се овај предлог као хитан огласи.

13 Фебруара 1875 год. у Београду.

Посланици:

Милош Пантић, Јован Јуришић, Јован Недић, Милоје Милојковић.

Потпредседник: Упућује се одбору законодавном. (Бива.) Но посланик у предлогу иште да се огласи као хитан. (Вичу: не, нека иде као обичан.)

Бојим се да сувише често оглашавајући као хитан не ћемо после знати шта је хитно. (Вичу: не, као обичан нека иде.)

Дакле, као обичан упућује се реченом одбору. (Бива.)

Милош Пантић: Молим за реч.

Потпредседник: Не могу дати реч о томе, за то, што сам већ огласно решење скупштинско, а то сам казао и мало пре.

Има неколико интерпелација. Изволите чути их.

Илија Стојановић чита:

Интерпелација

На гг. министре финансије и спољних послова.

Још у 1857 години, купило је правитељство у Банној Башти округу ужичком једно непокретно имање за 1000 дук. цесарски, с том намером, да на бари која је ¼ сахата од Баште удаљена, скелу на Дрини подигне.

Али пошто ова намера, ни до данас није остварена, то питам г.г. министра финансије и спољних послова да ми одговоре:

1. Јели шта по овоме послу код високе порте рађено и ако је, шта је израђено, и

2. Имали изгледа и дал ће се моћи на том месту, као преко потребном скела отворити.

У Београду 13. Фебруара 1875. год.

Интерпелант,
Сима Милошевић,
посланик за срез рачански.

Потпредседник: Жели ли г. министар сад да одговори.

Министар иностраних дела. Нека иде одбору.

Председник: Упућује се финан. одбору. (Бива.)

Илија Стојановић (чита.)

Министар грађевина. Одговорићу за 10 дана. (Скупштина прима к знању.)

И. Стојановић (чита.)

Министар финансије: Ја мислим пошто надлежни министар није овди, да та интерпелација иде у одбор.

Потпредседник: Дакле упућује се одбору финансијском. (Бива.)

Ил: Стојановић чита:

Интерпелација

На г. министра иностраних дела.

Један Турчин пр. 1873. год. на састанку ћумрука Јаворског и то чаршијског дана међу толиким народом, на јавном месту, шамарао је једног нашег поштеног грађанина и војника народне војске Маријана Николића из Иваньице, коме је од истог шамарања капа са главе спала. Он се за ово жалио преко надлежни власти и г. министру иностраних дела, и водио је о свом трошку сведоке чак у сединицу државу турску, око тога се много потрошио и упропастио.

Па се извесно зна да турска власт ништа није хтела да осуди онога Турчина, и а које поднуно доказано, његово тиранство, но још се хвалио, да је велику славу и част, од турске господе имао, што је био јунак, да у сред чаршије Србина напада и туче.

За то питам г. министра иностраних дела код кога имају о томе акта шта је било по томе, и како је турска власт дала одговор, и да ли се сме такво тиранство од Турака Србима чинити, на да нема ни суда ни пута.

У Београду 13. Фебруара 1875 год.

Петар Стевановић,
посланик.

Потпредседник: Г. министар кратким путем зна за ову интерпелацију, и наравно не може сад одговорити, док акта не разгледа. Дакле нека се упути одбору законодавном. (Бива.)

Петар Ђуричковић: жао ми што се и таковних плашљивана у нашој војсци налази, и не треба га као плашљивца у војски трпити да не би ружно српску војску.

И. Стојановић чита:

Интерпелација

На г. министра унутрашњих дела и председника министарског савета.

Прошле 1874 год. у пролеће, Стеван Лукић бив. начелник округа крајинског а сада у Алексинцу, Васа Стојковић бив. начелник среза крајинског а сада свршачког, окр. књажевачког, и Живко Стојковић бивши руководатељ телеграфске штације Неготинске, а сада у Чачку, — истраживали су на извесним местима неко нечувено „*цара Радована благо.*“

Колико је нами познато, поменути су чиновници, скоро два и више месеца на томе радили, узевши у помоћ и доста велики број људи, који су без икакве награде, присиљени њиховом влашћу, у најгоре доба године по њих (сељане) радили на том истраживању, а то је било, кад су придошли највећи пољски радови.

Без сумње су ти чиновници вукли и за то време плату из државне благајне а један народ, који је за онда бадава кулучио на правди Бога, морао их је и плаћати.

У сљед тога истраживања, одређена је била и нека комисија из Београда, која је долазила у Неготин те је нешто предузимала, усљед неких сељака жалба, но што је по томе урадила ми не знамо.

За то председника министарства питамо да нам што скорије одговори:

1. Да ли су горњи чиновници са знањем веће власти предузимали истраживање поменутог блага.

2. Да ли су они са одобрењем надлежне власти гонили народ на кулук око тог истраживања, и да ли је доцније народ плаћен за то, као и да ли је могло бити према закону.

3. На чему је та ствар остала, т. ј. да ли су доиста нашли то нечувено *цара Радована благо.*

4. Да ли је накнађена штета оним људима што су им њиве подкопаване, ради копања тог блага; и најзад

5. Шта је урадила комисија која је одређена, и какав је закључак донела, после свршеног рада, којој је повода био.

У Београду 12. Фебруара 1875 г.

Интерпеланти.

Милан Глигоријевић, Алекса Станковић.

(Упућује се финан. одбору.)

Даље чита интерпелацију Вељка Јаковљевића, којом пита министра грађевина, зашто није направљен насип на путу, водећем од Милановца кроз срез црногорски на границу ужичку?

Министар грађевина. На ту интерпелацију одговорићу сутра. (скупштина прима к знању.)

И. Стојановић чита интерпелацију посланика Владислава Павловића, којим пита министра финансије, каква је потреба да се гора у Роготу продаје и сече, и од продатих 800. грмова из те горе где су новци, и зашто се тих 800. грмова нису продали сељанима у месту?

Министар финансије: На ту ће интерпелацију одговорити у суботу. (Скупштина прима к. знању.)

Ил. Стојановић чита.

Интерпелација

На г. министра финансије.

У години 1872. купљен је добровољни прилог од народа у срезу Јасеничком округу Смедеревском на цељ искреног и родољубивог дара Његовој Светлости када је ступила на владу 10. Августа 1872 год. које је Његова Светлост добила на

дар једну сабљу од истог среза на претекавшег тога прилога остало је још сто осамдесет дуката, па је началник истог среза више пута позивао дотичне кметове договарајући се о томе новцу једном рекоше, да се даде Његовој Светлости, па шта знаде нека с њима ради; други пут пак рекоше, да се даду управи фондова, на добивени интерес да се даде на сиротне ђаке у Босни и Херцеговини; па како ми се чини, није учињено ни једно ни друго. На зато сам се нашао побуђен и имам част упитати г. министра финансије, да ми даде обавештење о овој ствари, шта је било, и ди су новци.

У Београду 11. Фебруара 1875 год.

Интерпелант.

Јанко Јелић

народни посланик.

Министар финансије: То упутите у одбор.

Потпредседник: Упућује се финанс. одбору. (Бива.)

И. Стојановић чита:

Господину министру правде.

Питам г. министра правде, је ли њему познато, да касациони суд никако не дозвољава парничећим се странама односно грађанских спорова разгледати, а много више копирати одвојена мнења судија, па ако му је познато, то питам, на основу ког закона и законског наређења се таково што дозвољава, кад је то § 148-ми поступка грађанског у грађанским парницама подпуно парничећим се странама дозвољено, па шта више по трећем ставу реченог параграфа, ово се не може ни другом ком осим парничећих се страна забранити.

12 Фебруара 1875 год. у Београду.

Народни посланик;

Петар Ђурићковић.

(Упућује се законодавном одбору.)

Потпредседник: Изволте саслушати неколико молби и жалби, које има да се упуте у одбор.

Секретар Кујунџић чита:

Недељко Кнежевић, осуђеник градски, жали се скупштини на пресуде земаљских судова, што је по кривици његовој врло много, на 12. година робије у тешком гвожђу, осуђен.

Потпредседник: Упућује се одбору за молбе и жалбе (Бива.)

Састанак је сутра у 8½ сах. из јутра.

На дневном реду биће прво, што буде ново дошло као: молбе, жалбе, питања, друго, извештај одбора законодавног по предлогу Илије Стојановића о преустројењу главне контроле, треће, предлог Вићентија Поповића о томе, да се укине закон о храни и трошковима полицијских чиновника и других органа власти, кад по дужности у народ излазе, и треће, извештај одбора за молбе и жалбе с прегледаним молбама, жалбама и интерпелацијама.

Састанак је данашњи свршен.

Седница је ова трајала до 12 сах.

САСТАНАК XXXIII.

У Београду 12. Фебруара 1875.

Председавао потпредседник

Јеврем Грујић

Присуствовали су сви министри сем војног.

Почетак у 10 часова пре подне.

Потпредседник: Састанак је отворен. Господин председник болестан је; не може ни данас у седницу доћи.

Има ли ко од господе посланика да одсуствује? (Чује се: Стојадин Радовић и Алекса Спасић).

Да се прочита протокол јучерашњег састанка.

Секретар Кујунџић чита протокол XXXII. састанка

Потпредседник: Има ли ко год какву приметбу на протокол?

Цветко Јездић: Ја нисам казао да се користим том приликом, те да изговорим оно, што ми скупштина није хтела дати да изговорим; него сам ја казао, да сам те речи изговорио, као што се то види код стенографа. Г. Кујунџић је казао, да сам се ја користио том приликом, да изговорим оно, што нисам изговорио. Молим да се то исправи, да сам казао, да сам изговорио, а у протокол није записано. (Вичу: тако је и казао).

Секретар Кујунџић: Пошто је г. Јездић јуче изговорио неке речи, као приметбе на протокол, које речи ја нисам чуо, кад сам протокол водио, ја сам питао скупштину, да ли је он заиста изговорио оне речи. Скупштина се њему није одазвала. За то ја нисам могао другчије ни примити, већ сам у протоколу казао, да се је он истом сада користио овом приликом те је изговорио речи, које није у скупштини изговорио. (Чује се: добро је, добро). Но господо, кад је већ ствар опет пред нама, ја бих казао још једну реч. Ако ико треба да је овде задовољан, то г. Јездић мора да буде подпуно задовољан; јер смо се с наше стране према њему и сувише деликатни показали! Он је управ једну ствар, која није у скупштини пропуштена била да се чита, — после 10. и 15. дана на ново узео, те је увукао у некако писмо упућено председништву, само да се прочита, оно што је већ одлучено било да се не чита. Он је тиме хтео да изигра и доиста је изиграо решење скупштинско. (Вичу: тако је).

Цвет. Јездић: Што кажете господин Кујунџићу, да сам ја нишао да изиграм решење скупштинско, то није истина ни господине узмите ту реч натраг. (Кујунџић. Нећу богме). Може бити, да ви то господине радите, као што се и види из досадањег рада, а ја нећу никад тако што ни да помислим, а камо ли да радим. (Вичу: да се пређе на дневни ред).

Потпредседник: О овој ствари не може нико више да говори. Ова је ствар свршена. Изволте г. Стојановићу.

И. Стојановић: Ја сам хтео о овоме да говорим.....

Потпредседник: Молим вас, ако је о томе, немојте да говорите, јер је ствар свршена.

Више нема нико да примети, јелте?

Алекса Поповић: Молим вас, шта сте питали?

Потпредседник: Питао сам, има ли још ко год приметбу на протокол. (вичу: нема). Дакле протокол се усваја? (Бива).

Сад долазе ново дошавше молбе и жалбе, које се имају упутити одборима. Изволте саслушати их.

Молио бих г. Стојановића и Милију, да дођу ради помоћи у читању. (Они долазе).

Секретар Кујунџић чита:

Андреја Сопића, келнер из Крагујевца, жали се на министра унутрашњих дела што му није дао никаквог задовољења

против полиц. власти што су га одбиле од тражења дуга од Вукашина Петровића из Крагујевца. (Одбору за молбе и жалбе).

Глиша Веселиновић из Дајића, округа ужичког, жали се на министра унутрашњих дела, што му није дао задовољења против Димитрија Влајића, писара, што га је телесно казнио. (Одбору за молбе и жалбе).

П. Петровић, бив. разносач депеша из Турне Северина, жали се на министра унутр. дела, што му не даје никакву службу. (Одбору за молбе и жалбе).

Коста Влајић из Жаркова жали се на решење министра унутр. дела, којим је одбијен од тражења, да се не дозволи општини Жарковачкој подизање механе на штету његову. (Одбору за молбе и жалбе).

Општине: Бадањска, Шекеринска и Јаребичка, у срезу јадранском, окр. подринског, примећују, да су све оне молбе, које су скупштини подвесене за укинуће сеоских дућана, једино из себичних интереса подносиоца молби — варошких дућанџија. Моле народну скупштину, да при оцени ових молби, не изгуби из вида тешкоћу сељака, кад би морали ићи за најмању ситницу на 4—5 и више сати далеко, а нарочито неприлике за оваква путовања. Њима је, веле, са свим не могуће остати без дућана у селима њиховим. (Одбору финанцијском).

Фамилија Маркешевићи и друге из Сирогојна, окр. ужичког, моле народну скупштину да суват у „Честама“ среза Златиборског, одсада припадне њима за испашу стоке, јер су сиротни, а правитељство, веле, да им је одузело. (Одбору за молбе и жалбе).

Милован Милошевић земљеделац из Засевице, округа Шабачког, жали се на решење конзисторијско (које, вели, да прилаже а нема га), што је с истим раздвојила њега са женом. Вели да не може без жене кућити, па моли народну скупштину да му или дозволи женидбу или нареди, да му се жена Станија, коју је више пута молио, па није хтела доћи, поврати. (Одбору за молбе и жалбе).

Ђорђе Исаиловић, касначеј управе фондова. Алекса Поповић и Никола Стојковић, чланови главне контроле, и Јован

Царевић чиновник министар. правде, моле народну скупштину да им призна и оне године службе, које су као учитељи провели. (Одбору за молбе и жалбе).

Никола Тузовић из гостиља, окр. ужичког, жали се на решење министра унутр. дела, што му није дата каква накнада за штету од хајдука Јевђовића и друштва. (Одбору за молбе и жалбе).

Еснафи: Бакалски, абаџијски, терзијски, опанчарски, тесачки механски, сарачки и шапуџијски, из Чачка, моле народну скупштину, да што пре укине сеоске дућане, као са свим штетне како за њих, тако и саме сељане. (Одбору финанцијском).

Одборници општине Јагодинске траже што пре укинуће сеоских дућана. (Одбору финанцијском).

Еснафи: терзијски, абаџијски, и бојаџијски из Градишта, трећи пут моле народну скупштину за укинуће сеоских дућана. (Одбору финанцијском).

Одборници општине јагодинске, траже подизу реалку, као нужну за ондешњи сталеж, према броју пореских глава и целог становништва, — а има већ 3 разреда реалке. (Одбору за молбе и жалбе).

Одбор општине јагодинске моли народну скупштину, да издејствује што скорије, да се пут од Јагодине до Трстеника и Крагујевца, као преко нуждан што пре сагради. (Одбору за молбе и жалбе).

Одборници општине јагодинске моле народну скупштину за удовољетворење да се ћуприја на Морави код Глоговца намести, као нужна за саобраћај више села с Јагодином. (Одбору за молбе и жалбе).

Јела, жена Саве Бојевића овд. повторава жалбу своју на суд лозанички, због неправде учињене њеном мужу. (Одбору за молбе и жалбе).

Радован и Никола Батинићи и остали у име села Азање, у окр. смедеревском, жале се народној скупштини на пресуде изабраних судија изречене у спору Азањаца и Селевчана, због извесног простора земље. (Одбору за молбе и жалбе.)

Јанко Д. Баша трговац из Београда, повторно жали се, што му је правительство извесну зграду одузело, а подноси и неке прилоге о учињеној му неправди. (Одбору за молбе и жалбе).

Димитрије Петковић, учитељ цртања у реалци Лозничкој, прилаже у свези своје жалбе један прилог, по тербн његовој против Тасе Кузмановића онд. због оштете. (Одбору за молбе и жалбе).

Станисав Милисављ и други, механџије, из Баље Алексиначке, жале се други пут скупштини, што се по дућанима крчми пиће противу закона, и траже: да старе механске зграде, које нису по плану, сасвим изгубе право на механисање. (Одбору за молбе и жалбе).

Марија, Ж. Петра Стојановића чиновника управе фондова, подноси пресуде првостепеног и апеланвјоног суда донете по њеној парници са г. Стеваном Магазиновићем саветником због накнаде штете, и тражи да скупштина према овим доказима узме у поступак њену жалбу, коју је поднела противу неких судија у овом спору. (Одбору за молбе и жалбе).

Стеван Пешић, пензионар, жали се противу решења министра финансије што му је одузето 6. година службе у нижим војним чиновима. Моли да се ово решење поништи и њему пензија одреди по закону, који за официре постоји. (Одбору за молбе и жалбе).

Гаврила Станковића, удова пок. Јована Станковића, бив. чиновника, моли, да јој се да новчана месечна помоћ, јер је, вели, сиротног стања. (Одбору за молбе и жалбе).

Илија Стојановић чита: Општине: бесеровачка, растишка и рачанска, моле да им се њихови окрајци око кућа и сиротни земаља уступе на уживање као што су и до сад уживали. (Одбору за молбе и жалбе.)

Милкана, супруга Милутина Васиљевића, надзорника књежевих добара из Београда, моли да јој се годишње издржање које јој је и до сада у 100 талира давато од државе, због садање скупоће, повиси. (Одбору за молбе и жалбе.)

Стана, жена Владимира Илијћа мајстора пушкарског, представљајући како је њен муж био 17 година мајстор у приватељственој фабрици на умрло, моли, да јој се одреди годишње издржање или једном за свагда изда 100 дук. цес. (Одбору за молбе и жалбе.)

Милица Арадска онд. жали се народној скупштини противу управе вар. Београда што је чинила над њом иселење због неког убијства, те док је због тога била у притвору својој је имање пропало, а суд је за невину огласно. (Одбору за молбе и жалбе.)

Станко Павловић, кафеџија из Крагујевца, жали се противу решења министра унутрашњих дела, којим је одбијен од тражења местног механског права. (Одбору за молбе и жалбе).

Ђорђе Лукић, Љубомир и Јездимир браћа Бургићи из села Пепељевца у окр. крушевачком, жала се народној скупштини, противу полицијских власти, што их је ова са њихове земље расељила.

Прилажу овоме четири прилога. (Одбору за молбе и жалбе.)

Милош Митић, Петар Митровић, Миливоје Митровић и Милосав Вељковић из Рибника округа јагодинског, представљају како су се презадужили због пређашњих неродних година, да им се имање не би продавало моле, да својим повериоцима почасно дугове отплаћују. (Одбору за молбе и жалбе.)

Сељани села доње и горње Недељице и Слатине окр. подринског жале се противу решења министра финансије, којим су нагоњени да плате неки прирез за ново-сграђену цркву на Прљевина и Грнчари. (Одбору за молбе и жалбе.)

Самоил и Филимон јеромонаси монастира „Вољавче“ туже свога игумана Јосифа што не милице манастирско добро упропашћује. (Одбору за молбе и жалбе).

Милан Настић, Срећко Поповић, Добросав Пантелић, учитељи лознички, моле да се стање учитељско побољша. (Одбору за молбе и жалбе.)

Савка жена поч. Стевана Поповић, бив. секретара начелства књажевачког моли, да јој се даде пензија. (Одбору за молбе и жалбе).

Милош Милошевић шпекулант у Београду на „зеленом венцу“ а родом из подринског округа, села бадање, жали се на

управу вар. Београда, што му дуг. од Катарине ж. Дине Стојановића овд. не наплаћује. (Одбору за молбе и жалбе.)

Општина старо-Аџибеговачка моли народну скупштину да се село „стари-аџибеговац" за варошицу огласи. (Одбору за молбе и жалбе.)

Хаџи Глигорије Мијовић преписач код стенографа народне скупштине, моли да му се даде каква служба. (Одбору за молбе и жалбе.)

Јеврем Мићић из Ваљева, моли да народ више не плаћа трошкове среских и окружних чиновника, које учине вршећи званичне послове, но да им се даде накнада за то у плати. (Одбору за молбе и жалбе.)

Никола Милосављевић из Брвенице, среза студеничког окр. чачанског, жали се противу началника среза студеничког г. Глише Протића што је утицао на избор посланика за народну скупштину. (Одбору за молбе и жалбе).

Еснаф коларско-ковачки, седлерски и сарачки моле да се утврди још боље уредба еснафска. (Одбору за молбе и жалбе).

Димитрије Огњановић казанџија овд., поновено се жали народној скупштини на министра финансије, што је уговором са правителством закључењим и продаји извесне количине бакра, — оштећен у 1860. 70. 71. и 72. години. (Одбору за молбе и жалбе.)

Вуле Васиљевић, служитељ војеног магацина из Крагујевца, моли скупштину народну да му дозволи да сади кестење и калами дивљу лозу и друго воће. (Одбору за молбе и жалбе).

Потпредседник: Сад господо долазе предлози појединих посланика. Изволте их саслушати.

Изволте г. Срето читати ваш предлог.

Срето Поповић чита свој предлог о преустројењу главне контроле.

Потпредседник: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Илија Стојановић чита предлог посланика Ивана Тадића о томе да се §. 28. уредбе о механама измени; даље да се узакони, да не могу општине давати аренде приватним лицима

даље, да се чиновници, кад узму из касе новце сматрају као утајачи и тако, да се §§. 229. 230. и 231. измене, даље, да се по § 102. грађ. пост. сматрају коже јагњеће и још тамо именоване ствари као подложне квару. (Упућује се одбору законодавном.)

Аксентије Ковачевић чита свој предлог, да се §. 523. грађан закона измени са тамо реченом стилизацијом.

Потпредседник: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Изволте г. Милија.

Милија Миловановић чита свој предлог о томе: да скупштина реши, те да управа фондова, поднесе министру финанције тачан рачун о болничким новцима, што народ приврезом плаћа по 8 гр. на главу пореску, те тако и скупштина да зна о тим новцима (Упућује се одбору финансијском.)

Даље чита предлог посланика Адама Богосављевића и осталих, о томе да се одреди једна комисија од стручних људи који ће да испитају рудник у Крупњу односно рада тамошњег као и последице истог. (Упућује се одбору финансијском).

Илија Стојановић чита предлог посланика Цветка Јездића, да се пореска система преустрои. (Упућује се одбору финансијском.)

Даље чита предлог Сретена Лукића, да се владини посланици зову „народни", пошто је ово народна скупштина а не владина (Упућује се законодавном одбору).

За тим чита предлог Косте Димовића и још 4. посланика да се трговачки и менични закон преради, и да се направи меничин поступак.

Потпредседник: Овај се предлог упућује законодавном одбору (Бива.)

Свршени су предлози. Сад има г. Алекса Поповић да учини питање председништву. Молим изволте г. Алекса.

Алекса Поповић: Ја не знам како сад да учиним питање? До сад је знам био обичај да се пре дневнога реда чине питања. Не знам да ли ћу моћи сад?

Потпредседник: Ако не желите питати, председништво вели, паравно.

Алекса Поповић: Ја бих желео да се пословни ред одржава.

Потпредседник: Ми сад тек прелазимо на данашњи дневни ред, јер ово што је било до сад, то је оно, што као ново дошло долази пре извештаја одборски стављени на дневни ред. Сад тек настаје прави дневни ред. Изволте питати пре тога шта имате.

Алекса Поповић: Ја сам хтео да опоменем председништво на прописе чл. 47. пословног реда. Пошто смо чули да нам је прочитан већ протокол 32 састанка, то према чл. 47. посл. реда треба да узмемо друге потписнике за одостоверење протокола. С тога предлажем да се чупа пословни ред и да се одреде други потписници скупштинских протокола и других аката за одостоверење.

Потпредседник: То се тиче председништва и оно прима знању. Истина је да стоји у чл. 47 пословника да ће се потписници бирати на месец дана.

Председништво дакле предлаже вам избор других потписника. (Чује се: нек остану стари.)

Желите ли да остану они исти потписници, који су до сад били, и само да закључење донесемо? (Чује се: Желимо.)

Па добро, они остају, и тако имамо других послова. — Оглашавам као закључење скупштинско да остају исти потписници.

Сад прелазимо управо на дневни ред. Молим г. известиоца финансијског одбора нек дође.

Срета Поповић: Ја бих пре тога имао још нешто. Имам још један предлог.

Потпредседник: Да, г. Срета искао је реч не да чита предлог, него да каже само о чему је, те да буде на време упућен одбору.

Срета Поповић: Почем имам предлога од појединих посланика за предустројство општинских судова, то сам и ја сам начинио један предлог о томе преустројству, који се ево састоји из 50 параграфа. Ја не бих рад био да га сад читам него нека се чита тамо у одбору где и да се упути, и одбор нека га сајуди са оним другим предлозима. Међу тим кад буде

дошао овде на претрес, прочитаћемо га и рећићу шта имам и знам. (Чује се: врло добро). Јес, нека се чита онда кад дође на претрес, јер овако ако би се сад прочитао можемо да заборавимо шта смо чули, и дангуби се.

Потпредседник: Предлог се упућује одбору законодавном. (Бива.)

По онамадашњем решењу скупштине штампане су оне тачке из предлога владиног, усвојеног од одбора, о поштанском међународном уговору. Ви сте сви то штампано добили и имате. (Чује се: имамо).

Сад г. посланик Мариновић, предао је сагласно пословнику, председништву скупштинском, неке измене у тим тачкама владиног предлога. По реду требало би сад да их председништво прочита скупштини, затим да их г. посланик, који је предложио те измене, објасни, и онда да их 12. посланика подпомогну, па да се узму у претрес. Ја ћу то сад учинити, т.ј. прочитаћемо.....

Јован Мариновић: Ја мислим да их сам читам и одмах објасним.

Потпредседник: Ја сам хтео да молим господин известиоца финансијског одбора да прочита, а кад ви хоћете сами онда изволте.

Но ја бих молио само за једну реч. Пошто се све измене тичу не само једне, него неколико тачака, то мислим да би добро било да се не пита код сваке тачке подпомажу ли је 12 посланика, да се не би често устајало — него да се све тачке прочитају и објасне па за све уједно да питамо подпомажу ли их 12 посланика, (Чује се: врло добро). Затим прећићемо на претрес тачке по тачке.

Јован Мариновић: То је врло добро; пошто су све тачке једна са другом у свези, и ја сам учинио примедбе и измене у свима тачкама. Ја молим, да ме саслушате, а после нека се чита, имали довољно посланика, који ће хтети моје исправке потпомоћи.

Потпредседник: Да. Изволте господ. Мариновићу, молим да чујемо.

Јован Мариновић: Дакле пре свега имам да вам кажем да се моје исправке не тичу веома само ствари. Сама ствар добра је. Него, оне се тичу негде састава, формалности, а негде мало су и измене, којима ће се постићи иста намера, каква се и предлогом одбора хтела постићи, — по чини ми се боље.

Дакле,

Прво, одбор је предложио, усвојивши предлог дотичног министра, да ово буде прва тачка предложеног закона: (Чита.)

„1., Да се уговор о установљењу општег поштанског савеза, који је уговор закључен и подписан у Берну 27 Септембра 1874 године, а исто тако и закључени протокол од истог дана, прими,"

Ја то исто предлажем, али предлажем другчије, другим, чини ми се, згоднијим редом, како ће бити ствар јаснија. Ја писам мњења да треба чисто позвати се само на дотични уговор и протокол. Та практика истина постоји, и она је без сумње и одбор руководила кад није ништа против предлога владиног приметно. Но та практика што се само помиње неки уговор кога одобрава скупштина, а он се не види, мислим да није добра. Ми смо имали овакав случај пре две године, кад је скупштина одобрила конвенцију поштанску закључену са Румунијом. Скупштина је тада казала да одобрава ту конвенцију, али, ја сам имао по тој конвенцији да радим нешто, претурио сам сав протокол, сву радњу скупштине, па опет не видех где је та конвенција. Претурио сам све зборнике, па ипак ненађох где је конвенција. Нема је. Зашто? Јер није ушла ни у радњу — протокол — скупштине нити пак у зборник, него се у решењу скупштине о ратификацији просто поменула конвенција, као што се сад помиње овде уговор поштанског савеза. Мислим дакле, да није добра практика позвати се на акт, кога нигде неможете наћи. (Чује се; врло добро.) Скупштина доноси закон, и према томе закону ваља да се и све власти и сва земља, управља. Треба дакле та конвенција, тај цео уговор да се печата и узакони. Куд ћу ја да тражим по министарској архиви ту конвенцију или уговор, кад ја као публика, имам потребу

да је нешто развидим, да је читам? Или, ако је баш где и нађем, — у којим новинама, или ма како, — да ли ћу моћи веровати, да је то баш та конвенција коју тражим и која вреди, кад је у законским зборницима не налазим?

Због овога, ја сам код ове 1. тачке коју сам прочитао, направио измену, која овако гласи: (чита)

Одобрава се уговор закључен 27. Септембра 1874. године у Берну између Србије и тамо именованих држава и установљењу општег поштанског савеза, који уговор гласи овако.

Па онда овде да се испише цео текст уговора, од речи до речи.

За тим као последица ових речи у почетку овог члана, нужно је после цитираног уговора о савезу поштанском да дође и ово:

„*Тако исто одобрава се и протокол, који је тог истог дана у Берну потписан, и који гласи овако:*

И овде ставити протокол тај са свима подписима и даном кад је подписан.

То је моја примедба на прву тачку овога предлога министарског, који је у одбору примљен, ја налазим да је овако боље и управо нужно, учинити, него онако како је предложено било. У осталом, ако је нужно, да вам и то напоменем ја вас могу уверити да се свуда у свету овако поступа. То се свуда и увек уводи у сам текст закона. Оваква овлашћења да се уговори ове врсте могу примити и усвојити свагда се уводе у закон са подпуним текстом уговора који се закључава и који тако постаје закон за државу. То двоје, одобрење и уговор, остаје свагда не раздвојно. То је закон за цео свет.

То је што се тиче уговора, а исто тако и што се тиче протокола којим је потписан као нераздвојни протокол део истог уговора.

Ово је моја прва исправка, која би имала доћи на место прве тачке предлога, као члан 1.

Друга моја исправка тиче се тачке друге предлога. Овде моја исправка није гола исправка само по спољашности, него

она задире мало и у саму садржину 2-ге тачке, предлога зато молим за дозволење да оправдам своје мишљење за оваку исправку, или измену у самој ствари. Овде стоји:

2., Да министар унутрашњих дела у границама истог уговора, може одредити, какве ће таксе Србија наплаћивати.* — Тако предлог гласи; јер тамо у уговору као што се опомињете стоји: могу од 25 сантима више од 25 сантима мање, но ни више од извесне у уговору одређене највеће цифре, ни мање од одређене најмање цифре. Дакле, тим се стварају као неке мердевине по којим се може такса пењати и спуштати. Овде се предлаже да ту таксу у границама уговора одређује сам министар. Ја налазим да је корисније да један министар сам то неодређује. То је исправка, што се тиче саме ствари. Ја мислим да се она исправка може потпуно правдати, јер у колико сам ја био у државним пословима, добио сам то искуство, да у стручним техничким пословима није могуће једноме министру све да сазна што треба. Ово кад оставимо министру, који није у томе стручан онда то је толико, колико и да оставимо самом министровом секретару или референту. Ја мислим да у оваквим стварима, где се одређује такса, и што има за последицу да земља више или мање плаћа, ваља нам да смо смотрени. То је ствар тако озбиљна, да је не треба остављати само једноме министру, и с тога ја предлажем, да то не буде предмет надлежности једнога министра, да он сам одређује хоће ли такса бити мања или већа, него да то буде предмет надлежности саме владе. То значи, да министар носи предлог о промени таксе у министарски савет, и пошто га министарски савет прими, да се на предлог дотичних министара и по саслушању министарског савета, указом самога владаоца дотична такса одреди. То није мала ствар одредити таксу за извршење једне конвенције. Осим тога овакве сорте послови, где се такса одређује мислим да је боље да узму онај свечани облик, који имају обично владине наредбе, декрети и укази, јер кад министар сам одреди таксу, то ће се само јавити у новинама и подручним му поштанским службеницима, али кад се то одређује указом књажевим, а по саслушању министарског савета, кад се на то књаз потпише, онда

то мора доћи у зборник закона, онда то је огарантовано као закон. Међутим то заиста има интереса да се зна, како је држава корачала у развитку које установе, као што је ова конвенција. Дакле, то ме је побудило да не оставимо самоме министру ову ствар, него да јој дамо више свечаности, да то буде предмет решавања саме владе, зато сам казао, да уместо друге тачке предлога буде стављен, члан 2. који да овако гласи: (Чита.)

Члан 2.

Влада књажева овлашћује се, да може без предходног решења скупштине одредити количину такса, које ће се у смислу и границама овог уговора за рачун Србије имати наплаћивати.

То је моја исправка на 2. тачку предлога. Сад прелазимо на трећу тачку.

Она неби се напослетку морала мењати. Међутим сам ја, предузевши тај посао, да све у једном реду мисли исправим, наведен био да и ту тачку исправим, на сваки начин према редакцији, коју дајем члану 2. принуђен сам био да изменим у неколико и тачку 3. Изменивши чл. 1. и чл. 2. природна је последица да се и трећи мора у неколико пореметити у стилизацији.

Тачка 3. предлога овако гласи: (Чита.) „Да се влада Његове Светлости овласти, да с оним државама, с којим Србија има непосредне сношаје поштанске, може посебне конвенције, које сада постоје, измениги у границама утврђених определења у општем уговору; — да по потреби државе и народа, може са пограничним земљама као и с онима, које су према Србији у писмоносној пошти изједначене са Аустријом, уговорити и нижу таксу од оне, која је у уговору од 27. Септембра, утврђена, као општа савезна такса, — и све ове измене и угодбе, могу се извршити без предходног решења народне скупштине, сматрајући их, као нужну посљедицу уговора од 27. Септембра 1874. год.*

То исто и ја кажем, али почем нисам казао, као што је овде казано: (Чита) да се влада Његове Светлости итд. него сам говорио у настојећем времену: Овлашћује се, одобрава се,

то сам и овде удесио такву стилизацију. По томе измењена 3. тачка гласи: (Чита.)

Чл. 3.

Влада краљева овлашћује се да на исти начин може с оним државама са којим Србија има непосредне поштанске сношаје изменити у границама одредаба, утврђених овим уговором, посебне конвенције сада постојеће, — и да по потреби а у интересу државе и народа, може са пограничним земљама, као и са онима, које су према Србији у писмоносној пошти изједначене са Аустријом? уговорити и нижу таксу од оне која је у овом уговору утврђена, као општа савезна такса.

Као што видите редакција овога члана на први поглед изгледа да се много разликује од предложене 3. тачке, но у ствари тако није. Из предлога одпала је тачка која почиње са: и све ове измене и уредбе, да се могу извршити без предходног решења народне скупштине итд. али пуни смисао ове тачке изражен је већ у чл. 2. а у 3. у почетку изказан је речима *на исти начин* тј. без предходног одобрења скупштинског. То је као главнија измена у редакцији. Ситније мисли ми није нужно ни напомињати. Но овде има једна примедба у тексту, коју сам обележио са једним (?) — Дакле са једним питањем, пошто нисам био кадар да разумем да ли је израз. „Аустријом," исправан, или је требало казати „Аустро-угарском," па је то само превиђено. Од године 1867 на овамо ако смо конвенције с тим правом закључивали то није могло бити са Аустријом, него са Аустро-угарском. Ако је један уговор начињен у времену од 1867 године па доцније са Аустриском државом с оне стране Лајте, онда је то заиста уговор са Аустријом закључен, а ако је закључен само за пределе с ове стране Лајте, или за Угарску, онда је уговор са Угарском. Према томе треба да се изјасне г.г. одборници од министра, који се овде уговор, или која држава разуме, да ли т. ј. Аустро-угарска или само Угарска. Ја нисам могао да кажем шта је у ствари, него сам поред речи са „Аустријом," метуо једно питање (?) Тим начином објашњавам исправку тачке 3. која код мене биза чл. 3.

Сад даље иде тачка 4. која каже. (Чита.) „4., да се одреди од 2.800. гр. пор. у име годишњих прилагања српске поштанске управе, на издржавање међународног бироа, општег поштанског савеза." Овде сам учинио једу малу исправку у самој ствари. Каже се: да се одреди кредит од 2.800. гр. пор. Ја нисам могао сматрати да ово треба да остане овако као што је, прво што некако изгледа као да је ово неко прилагање, као нека милост, или порез, а друго, што је ова сума одвише прецизно одређена и изгледа ми као непомична и вековечна. Али, пошто то није, пошто та сума по собственој нашој обвези ступањем у савез долази нама на терет, и пошто је та сума за трошкове, који могу расти или смањавати се, она је непомична и променљива дакле нетална, на с тога неналазим да је потребно стављати је у опредељеној цифри, него да се у опште каже. А то овако: (Чита.)

Чл. 4.

Новчани издатак, који Србија овим уговором прима на себе, за плаћање свог дела, на издржавање међународног бироа, општег поштанског савеза, ставља ће се у годишњи буџет државних расхода у догичну рубрику поштанске струке министарства унутрашњих дела.

Ово је нужно овако исправити, те да доцније при растењу или смањивању трошкова ових избегнемо сваку могућу исправку закона, и после, кад би баш држали се реда законског, не би морали о овоме ништа ни казати, и ова тачка могла би се савршено прећутати сва, јер чим у првој тачки кажемо, прима се конвенција, онда разуме се да морамо пристати и на оно, што нам конвенција у дужност ставља. Но ја нисам хтео, да у доследности идем тако далеко. Почем је било спомена о томе у предлогу владе и ја сам то примио, али овако исправљено.

Тим је што досад навеох исцрпљен овај предлог за одобрење поштанске конвенције, који се састајао у 4. тачке. Но ја, као посланик, додајем још један додатак у виду исправке. Ја предлажем још један 5. чл. који би сигурно морао бити, и

од одбора додан а и од владе предложен, само да се није превидело, те је тако изостао.

Овом закону додајем овај члан. (Чита:)

Чл. 5.

Овај закон ступа у живот од дана кад га књаз подпише.

Ево зашто је преко нужно да се овај додатак учини: ако ово недодано, онда по општем пропису закона, закон, који нема оваквог наређења, почиње важити пошто протече месец дана од његовог обнародовања; а као што знате уговор треба што скорије ратификовати, што влада не би смела и могла учинити пре него прође месец дана, јер тек онда закон постаје извршан; тим би се дакле без нужде владе спречила, да уговор на време ратификује. Мислим да сам са овим само подпуно једна празнину. (Одобравање.)

Овим сам господо, објаснио све исправке које сам ја назвао чланцима, у броју пет. Сад ако налази ко за добро да ми противуречи. Ја ћу правдати моје мишљење.

Потпредседник: Сад имам по реду да ставим питање; да ли има 12. посланика да подпомажу измене г. Мариновића. Који су за измене овакве нек устану (Устаје много више од 12. посланика.) Сад господо узимамо у претрес тачку по тачку има 12. посланика, који подпомажу измену. (Чује се скоро да иде одбору на редакцију.) Молим вас господо, ту је одбор, ту је влада а ту смо сви, па ко хоће он ће говорити.

Известилац М. Гарашанин: Ја што се мене тиче ја бих лично пристао на све ове исправке; али као известилац не могу да узмем сам на себе и да кажем да ће их одбор примити, онакве какве су, пошто ово пред одбором није било. (Чује се: нека се упути одбору сад.)

Председник министарства: Ствар може само форме ради ићи у одбор. Ништа друго нема ново у изменама осим онога што је општком изостављено, да се каже: важиће закон од дана подписа књажевог, јер молим господо, прва тачка да треба онако да се попуни, као што је г. посланик Мариновић казао, и да треба цео уговор да уђе у закон, — то сви при-

знајемо. Друга тачка, то је више једна редакција, него што се у ствари изменило, јер у ствари морала је влада на сваки начин да реши, како ће се такса у границама уговора одређивати. То је дакле опет на свом месту.

Трећу тачку треба исправити онде где се каже „са Аустријом", и треба додати: „Аустро-угарском", јер је то суседна држава. За мене је једна једина погрешка, која се општком десила, ради оне исте тачке, где заиста треба да се каже да овај закон важи одма од дана, кад га књаз подпише, јер ствар је хитна и не трпи одлагања. Сад према овоме што вам кажем, ако хоћете да шаљете у одбор, а ви изволте. Но опет понављам, ствар је хитна и не трпи одлагања.

Потпредседник: Ја мислим одбору није нужно да се шаље; а пошто је као што видимо ствар хитна, нетреба оклевати.

Илија Стојановић: Из говора г. Мариновића види се да је све требало да уђе што је он написао у својој редакцији. Пошто се види даље, да је његова стилизација написана онако, као што и сам закон треба да гласи, — то ја мислим да ове измене не би требало да иду одбору, него све то једногласно да усвојимо онако, као што је и да још данас ту ствар свршимо. (Чује се: тако је. Врло добро).

Потпредседник: Ја мислим господо, да можемо одмах приступити саветовању. (Чује се: тако је.)

Дакле молим да се прочита први члан па да питам, одобрава ли се или не.

Известилац М. Гарашанин, чита тач. 1. чл. 1. измене.

Потпредседник: Сад ћу ставити питање само о овој првој тачци, чл. 1. а особено ћу питати за уговор. Дакле ова тачка прва члана 1. примали се овако како гласи по измени г. Мариновића? (Бива). Дакле, ова прва тачка чл. 1. примљена је.

Сад стављам на гласање, примали се или не уговор који је прочитан, и да онакав какав је дође онде после прве тачке у закон? (Бива) Оглашавам решење скупштинско да је и угогор примљен, и да ће цео доћи после прве тачке члана 1. Молим сад чујте даље.

Известилац М. Гарашанин, чита 2. тачку чл. 1.

Потпредседник: Усваја ли се? (Бива) хоће ли овде доћи протокол, којим је закључена конвенција? (Бива). Оглашавам решење скупштине да је и друга тачка члана 1 овог закона примљена по измени г. посланика Мариновића, са протоколом. Сад долази чл. 2.

Известилац М. Гарашанин чита чл. 2.

Потпредседник: Молим господо прима ли се ова тачка овако како је?

Ђура Даничић: Ја ћу само ради стилизације да нешто примјетим у овом члану стоји: „такса која ће се — имати наплаћивати." ово *имати* сасвим може изостати, и треба да изостане, јер то се исто каже са ријечју: *наплаћивати*. Ја би желео то — да се исправи (Чује се: прима се исправка.)

Потпредседник: Усваја ли скупштина исправку г. Даничића (чује се: усваја). Прима ли се овај члан? (Бива). Дакле и други је члан примљен. Даље.

Известилац М. Гарашанин чита члан 3.

Потпредседник: Сад шта велите за, реч у овом члану са „*Аустријом?*"

Председник министарства: У уговору молим вас стоји: Аустро-угарска.

Јован Мариновић: Ја не знам како стоји. Може бити да се овде помиње један од оних уговора које је сама Аустрија закључивала за све делове царевине, а можда и није, па стога се ја бојим, да није случајно овим изразом каква погрешка учињена. Дакле нека за сад остане овако, као што је предложено, само доцније нека се контролише и са прочитаним уговором сравни па ако буде заиста уговор из времена кад је Аустрија названа Аустро-угарска нека се исправи, није ли то, него је Аустрија закључила уговор онда нека стоји овако.

Известилац М. Гарашанин: Ја само то имам да приметим да је овај уговор заиста прављен онда, кад је била Аустро-угарска пошто ово у уговору стоји између Аустро-угарске и Белгије и т. д.

Јован Мариновић: Јест тај уговор, али овде се казује о другом уговору неком, који се узима за модел, па се каже државе, које буду према Србији у писмоносној пошти изједначене са Аустријом. и т. д. Не односи се то на тај уговор Берлински, него на раније неки уговор. Можда да то није погрешно, јер има заиста таквог уговора, само не опомињем се кад је постао. Знам н. пр. да смо ми спрам целе Немачке изједначени, у плаћању свију поштанских пошиљања, на прилику, писмо које шаљем н. пр. у Штрасбург или на који други крај Немачке неплаћам више, него оволико, колико и за писмо до Беча.

Дакле, овде треба да се разумемо, јер се тиче самог наређења законског, да ли место Аустрије долази назив Аустро-угарске или не.

Никола Крстић: Ја мислим да у побудама, које је влада поднела уз предлог, налази став, по ком се може мислити, да се на дотичном месту закона разумева само Аустрија, а то с тога што је Аустрија у поштанском савезу са Немачким царством; па се с тога за немачко царство, и Аустрију — ван угарске и плаћа иста поштанска такса.

Председник министарства: Молим вас да се разумемо. Кад се каже са суседним државама ми знамо, које су нам суседне државе. Наша прва суседна држава знамо да је Аустро-угарска. Следствено писма, која непрелазе преко тих држава, могу остати сва. Али на послетку, може се то оставити, па да у канцеларији видимо шта се овде разуме.

Јован Мариновић: То неће да се каже да се разуму овде тако пограничне државе, јер овде се каже да влада може учинити да такса буде нижа, не само са *пограничним земљама*, него и са *онима, које су према Србији у писмоносној пошти изједначене са Аустријом*. Дакле то значи може и са Немачком и са свима другим земљама, које су у односу поштанске службе према Србији, онако исто, као што је и Аустрија према Србији. Ја мислим да нетреба о томе да доносимо закључење, нека остане као што је у тексту, а г. министар запазиће то и учиниће контролу.

Потпредседник: Би ли могли овако ставити решење: да се усваја цео члан осим ове речи, која да заостане до дотичног обавештења. (Чује се: добро.) Дакле само за ово, у колико се

ове речи тиче да се упути одбору, а у осталом да се усвоји овај члан. Хоћетели тако. (Чује се хоћемо). Дакле овај је члан трећи усвојен, само у колико се речи „Аустрија" тиче да одбор поднесе скупштини у споразумљењу с владом накнадни извештај. Даље.

Известилац М. Гарашанин чита чл. 4.

Потпредседник: Жели ли ко год да говори?

Видим г. Брачинац је устао, хоћете ли да говорите господине.

М. Брачинац: Јесте. Овде се у првом предлогу влада ограничила на каже: да на то може утрошити 2.800 гр. пор. а тамо, као што је г. Мариновић предложио, нема никакве цифре. Ја бих рад био да овде остане та цифра: разуме се ако доцније затреба већа цифра, ми ће мо ласно одобрити и повећати.

Јован Мариновић: Г. Брачинац је сигурно брижан и саревњив за право скупштинско, на не понуита овде ништа, што би изилазило као већи издатак, него што би скупштина хтела, али тога се не треба плашити, кад се каже у буџет ће се ставити сума која је за то нужна. Буџет пак долази сваке године пред скупштину

У осталом ово је сад при првом постанку савеза срачунато да се толико троши, а доцније штогод се више држава буде придруживала томе савезу, све ће мањи трошак бити. Не бојте се; не ће моћи бити за скупштину обавезно ништа друго, но што само скупштина буџетом одреди.

М Брачинац: Ама знам господине, али ми смо одобрили ово у буџету но док после дође друга скупштина па не ће. Дакле ја бих оставио ону суму да се зна. (Чује се: није нужно).

Министар председник: Ово је на своме месту што је г. посланик Мариновић казао. Буџет он је само за једну годину закон. Он не може никоме одрешити руке и за после 5—6 година. За ову годину може бити да ће имати неких сума већих, а до године већ не ће. Ствар је такве природе, да је врло умесно, да се буџетом одређује трошак.

Потпредседник: Господо, има више г.г. посланика, који су тражили реч; но ја мислим, да је о овој ствари довољно објашњено. (Чује се: довољно да решимо.) Прима ли се четврти члан по предлогу г. Мариновића (Бива). Тако је примљен и 4. члан. Идемо даље.

Известилац М. Гарашанин, чита члан 5.

Потпредседник: Прима ли се ово (Бива) дакле, примљен је и овај 5. члан. — За неколико минута имаћемо одмора.

После одмора.

Потпредседник: Продужује се посао. Г. известилац финансијског одбора има реч, о оним речма у трећем члану које су мало пре задржане.

Известилац Гарашанин: Мало пре смо примили измене, које је предложио г. Мариновић, у колико се тиче закључка скупштинског с једним ограничењем, да се ова ствар врати одбору, док се одбор од владе не обавести, да ли се разуме само Аустрија, или Аустро-Угарска. Према овоме требало би да се ствар ова врати одбору. Али, да се не би дангубило, почем је ствар веома хитна, а обавештење смо нашли у самим побудама, то мислим, да би могли ову ствар, без да се враћа одбору, сад одма свршити. У побудама стоји од речи до речи ово (Чита).

Дакле према овоме имало би остати све оно, као што је предложио г. Мариновић. Ја сам се и са владом споразумео, и она је на то пристала.

Потпредседник: Дакле прима ли се сад овај целокупан трећи члан. (Прима се.)

Сад оглашујем решење скупштинско: да су примљени: сви пет чланака цео уговор и цео протокол. Прелазимо на други предмет.

Известилац Стојан Марковић: На реду је предлог Илије Стојановића о измени устројства главне контроле. Ово је извештај одбора (Чита).

Илија Стојановић: Ја као предлагач имам право да браним мој и осталих мојих другова предлог.

Господо посланици.

Предлогом мојим да се главна контрола за себе одвоји и да у радњи својој семостална буде, не дира се у устав; и ја нисам мого ни један члан наћи који би се моме предлогу

противно. Зашто тражим и од одбора и од скупштине да ми тај чланак именује ако га нема.

Скупштина је у своме праву да прегледа касу државну кад год зажели, па кад јој је то право држим неспорно, онда зашто она не би имала право да себи у томе помогне, а помогла би тек онда, кад би главна контрола самостална била.

Овди се тражи измена и допуна устројства од 1862 и 1868 год. а сваку измену кога устројства ил закона обична скупштина има права да озакони.

Кад одбор сам признаје да је потребно учинити контролу у својој радњи самосталним, но да се пређе на дневни ред што се у устав дира.

То и но овоме решење одборово незаконито, јер је одбор по чл. 131. устава требао да учини предлог скупштини да о томе реши свакојако ако народни посланици желе да се тим крађама, које их чиновници чине у својим дужностима на пут стане, то треба народна скупштина овај мој и мојих другова предлог са свим да усвоји, па било то начином како ја тражим са изменама у устројству или ако се устав дира онда да се реши по члану 131 устава. Овди не може бити то да се пређе на дневни ред но има чекати закључење скупштинско: Уважава ли се предлог у начелу или не? На ће се онда влада према томе управљати у ком случају ако треба промена устава очекиваће се предлог и идуће скупштине, по члану 131. устава, а ако не треба онда ће моћи то и сад учинити.

Сад господо посланици, изволте по вашој савести донети решење које ће бити корисно за интересе државне и народне.

У Београду 14. Фебруара 1885. год.

Посланик.
Илија Стојановић.

Никола Крстић: Ја од своје стране заиста држим, да би нужно било, да се уреди, да контрола добије већу независност, но што је има: а то би се постигло, да контрола није потчињена министру правде. Но кад члан 100. устава каже: да сваки акт у државним делима, који краљ подписује, мора бити противподписан од дотичног министра, и кад нема сумње

да је постављање тако високих званичника, као што су председник и чланови контроле званичан акт, кад дакле што се тиче постављања чланова и председника, контрола потчињена у том погледу министру правде, не може бити изузета, него се и та постављања морају подвести под члан 100 устава, — онда је не могуће, да се у томе чине сад неке измене у устројству главне контроле. Нарочења остала у контроли могла би се мењати, ако би било добро формулисан предлог, да би га народна скупштина могла усвојити, па према томе и измене у устројству контролином, у колико би се односиле на то, да се члановима контроле обезбеди већа самосталност ако у том погледу иначе има неких празнина, могле би се учинити. Али у томе погледу нема пред скупштином никаква предлога, јер је одбор нашао, да се преко поднетог предлога пређе на дневни ред, и по томе о том поднетом предлогу не може се ни говорити. С тога ја држим, да се усвоји мишљење одбора, док не би био специјалан предлог написан, у коме би биле назначене измене, које би се могле учинити.

Срета Поповић: Одборски извештај баш на то удара гласом, да овај предлог засеца у устав, па због тога не ће да прими у начелу, да се ове измене учине ја напротив држим.

Кад у уставу нема, на колико се округа Србија састоји, онда скупштина може да начини и мање округа, мање срезова ако хоће. И то може свагда редовном скупштином да учини.

Кад нема у уставу на колико се окружних судова тако Србија састоји, ти се окружни судови могу умалити а и повисити. Данас их је 17, можемо сутра начинити да буде само 5 окружних судова: да се заведу срески судови, јер у уставу не стоји о томе ништа. (Ковачевић се смеје). Исто тако нема у уставу, ни и на колико се степена судови састоје; каже се у уставу на ваше степена Дакле ми можемо данас баш у редовним седницама казати, да се поништи апелациони суд; да само остану окружни судови и касације, да се додаду срески судови и т. д. Тако исто ни о главној контроли у уставу није ништа споменуто, него само, да се од ње може захтевати из-

вештај о државним рачунима; то је само метуто у уставу. О државном савету је већ другче; он се не би могао мењати пре, но што се устав промени. Али за контролу то не стоји. Ја сам у начелу, да се прими та реорганизација главне контроле, а колика ће она бити, то већ зависи од другога, па и ја ћу о томе свој предлог поднети. Ја сам мишљења, да се овај предлог сајузи са мојим, па на ново одбор своје мишљење донесе.

Известилац Стојан Марковић: Ја имам господо само то да напоменем, да сам ја јасно прочитао, шта се предлаже. Казао сам предлаже се, да главна контрола буде самостална. Одбор је казао, да не може бити за то, што је то противно члану 99. устава, где се каже: да се на врху државне службе налази министарски савет, који стоји непосредно под књазом, а овим би се предлогом створило једно самостално тело. Даље предлаже се, да председника главне контроле поставља сам књаз, а одбор је казао, да то не може бити за то, што по члану 100. не важи ни један акт, који не би био према подписан од дотичног министра. Што се каже у томе предлогу, да контрола сваке године подноси извештај књазу и скупштини, то је такође једна атрибуција, која се даје скупштини, а ову атрибуцију она нема по уставу. Народна скупштина има право само да одобрава буџет, а не каже се ништа о контроли. Наша је контрола управо рачунска, а не државна: т. ј. она, као контрола нема власти да цени, да ли је какав издатак уставан или законит, или не, она има само да прегледа рачуне, и као што у устројењу главне контроле стоји: онај, који издаје новац, он има ту дужност, да, пре него што учини издатак, опомене онога, који наређује да се издатак учини на то, да је такав издатак против закон, па, ако овај и даље остане при том, онда је он обвезан, да тражи писмено наређење: па тек тада издатак да учини. То пак, што г. Срета говори, не стоји у вези са предлогом.

Срета Поповић: Ја сам казао да нема у уставу спомена о контроли, па онда се може чинити реорганизација у редовним скупштинама.

Михаило Јеремић: Што се тиче предлога, ја га у начелу потпуно усвајам. Но што се тиче садржине, то да би досљедни остали, ја предлажем, да се сајузи овај предлог са предлогом поштованог посланика Срете, па да се преда одбору, да на ново о њему проштудира и пред скупштину изнесе.

Што се вели, да се овим предлогом дира у устав, ја по моме мишљењу баш нигде не налазим, да се устав вређа, јер у члану 99-том говори се само о томе, да се на врху државне службе налази министарски савет, а у чл. 100. да су министри одговорни Књазу и народној скупштини, за своја званична дела, дакле не постоји оно што г. Крстић вели да се дира устав. Ја имам још само то да приметим, да за сваки предлог, с којим се можемо користити, излазе највише правници, па нам §-фе толкују како они хоће. Ја држим, да по моме мишљењу овакви су предлози користни, и да их треба усвојити што пре.

Аксентије Ковачевић: Ја држим господо да је одборско мишљење сасвим умесно и да би нам било узалуд сваку даљу дебату о том водити, јер би само губили ово драгоцено време скупштинско. Чл. 99. устава изриком каже: На врху државне службе налази се министарски савет, који стоји непосредно под књазом. Министарски савет састављају министри за поједине струке управе именовани, између којих књаз по свом нахођењу поставља једног за председника министарског савета, тако исто чл. 91. устава каже: „Чланове државног савета поставља књаз. Они улазе у ред осталих чиновника. Број њихов не може бити мањи од 11. ни већи од 15. Из њихове средине књаз поставља председника потпредседника, који врше ову дужност докле књаз не нађе за сходно да и другима замени", а наравно и њих поставља на предлог председника министарства. Дакле господо, кад је устав у овој ствари врло јасан да се главна контрола не може никако изравнати са министарством и постати као самостално надлежателство то би заиста скупштина само губила време. Зато би ја молио скупштину да свако даље дебатовање прекине па да пређемо на дневни ред (вичу: тако је, тако је).

Никола Крстић: Молим за реч (вичу: доста је, доста си говорио) само да допуним мој говор (жагор: нећемо више да говориш); али само да одговорим, јер се мене тицало (ларма, грају вичу: седи, хоћеш само ти да говориш).

Потпредседник: Посланик би имао право и други пут да говори, али ако скупштина каже да је довољно обавештена о томе онда престаје сваки говор

Никола Крстић: Имам нешто да приметим, што се тиче моје личности.

Потпредседник: Пошто г. посланик каже да има нешто лично да примети то сам дужан да му дам реч.

Никола Крстић: Г. посланик Јеремић казао је, да се правници наши позивљу на законе, па после незнам како је свој говор довршио даље. Ја држим, почем сам ја први дао реч о предлогу, који је изнет пред скупштину; и говорећи о њему споменуо сам пропис устава: па за то кад је посланик Јеремић споменуо правнике, морам узети, да је реч управо на мене; за то држим, да имам права изрећи, да је његова примедба била врло неумесна; и да не би било удесно кад би остала та примедба не одбијена. Ја држим, да ако о чему, оно јамачно о уставу треба саслушати свакога у овој скупштинској дворани; где говорити има права сваки посланик; а међу онима, које треба саслушати за цело не треба да буду правници последњи, којима је посао и задатак да се баве законима; и њиховим тумачењем. Због тога ја држим да се мора примедба посланика Јеремића одсечно одбити у томе, што каже да су правници учинили неку примедбу па су бајаги они зло учинили, што су примећавали.

Илија Стојановић: Мене је врло жао што је г. Ковачевић баш о овој важној ствари изговорио оно мало пре (жагор) да красно време губимо око те ствари, која по његовом мишљењу није тако важна. Ја држим да је главна контрола ствар тако важна да ми треба из свег срца да обратимо пажњу како да је преустројимо. Сад да пређем на ствар.

Ја питам г. известиоца одбора и скупштину кад се каже тамо у предлогу ја тражим да се измену неке тачке устројства

главне контроле, одбор признаје да треба то да буде, али каже да се тиме дира устав. Господо, ја држим да кад се признаје да треба устав променути, а устав да се промени требају две скупштине да реше, дакле ја држим да треба скупштина ово сад да усвоји а у идућој години узме већ у поступак да се устав промени §. 131. устава.

Аксентије Ковачевић: Молим само за две речи да одговорим на говор г. Стојановића што ме је изазвао. Имам да одговорим г. Стојановићу то, да је и мене жао што сам морао да изађем на среду са оваким разлозима; али пошто је устав један четврти бедем за књежевство Србију који треба оним истим средством разрушити, којима је такође и створен, то не можемо преко њега прећи тако олако јер нам он то не да.

Потпредседник: Да бих могао ставити на гласање молим де чујете шта одбор предлаже.

Известилац С. Марковић чита закључак одбора сем тога одбор је још нешто напоменуо, а то за то, да обрати пажњу скупштине; али то није закључак одборов.

Потпредседник: Ја ћу вам ставити на гласање то: прима ли се одборско мњење, које се састоји у томе: да се пређе преко предлога г. Илије Стојановића и г. Милије Миловановића на дневни ред? (Прима се.) Како видим већина је скупштине за одборско мњење, за то оглашујем да је мњење одборско усвојено. (Бива).

Желите ли да ставим питање о оној другој напомени (не желимо). Е онда је свршена ствар нећу ништа ни да питам. Хајдемо даље.

Известилац С. Марковић: На реду је предлог Вићентија Поповића и других о томе да се укину трошкови чиновника. За овим чита извештај одбора.

Потпредседник: Прво има реч одборник, који је одвојно мњење, а то је посланик г. Милош Глишић.

Милош Глишић: Ја сам већ изјавио.

Известилац С. Марковић: Ја бих требао да прочитам законска наређења, на која се одбор позива и то ради јасности (вичу: чули смо један пут није нужно).

Јован Мариновић: Молим кажите нам то шта је влада казала.

Известилац С. Марковић: Влада је казала у начелу ако се да замена т. ј. ако се да додатак влада нема шта да каже она не ће бити противна томе.

Јован Мариновић: Сад треба да је дотични министар ту без њега не можемо решавати.

Потпредседник: Ја мислим, у место да овакову ствар продужавамо на пошто је очевидно немождмо свршити, настављамо опет сутра, боље је да је оставимо са свим за сутра и тако смо при крају састанка. Зато вас молим да ме саслушате, да вам најпре објавим састанак за сутра и дневни ред.

Састанак у обично време.

На дневном реду биће:

I. Што буде ново дошло: жалбе молбе предлози и питања.

II. Извештај одбора финансијског о прегледаним интерпелацијама.

III. Извештај одбора за молбе и жалбе о прегледаним интерпелацијама молбама и жалбама

IV. Извештај одбора законодавног.

1.) О предлогу посланика г. Алексе Здравковића и осталих о томе да се набаве војене по могућству чине у нашој земљи.

2.) О предлогу посланика г. Вићентија Поповића о томе да се укине закон о храни и трошковима полицијских чиновника и других органа власти кад по дужности у народ излазе.

Састанак је свршен. Овај је састанак трајао до 1. сахат по подне.

САСТАНАК XXXIV.

15. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали сви министри сем министра председника.

Почетак у 9 ½ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко од посланика да одсуствује. Виде се клупе празне. Сигурно њих много није дошло. (Вичу: доћи ће доцније).

Читање протокола јучерањег састанка).

Секретар Келић чита протокол XXXIII. састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети на протокол?

Јов. Мариновић: Ја мислим, да имам основа да сажаљевам а држим, да ће и сва господа посланици са мном сажаљевати, што је, у овом случају, секретар, који је овај протокол правио, употребио од више јако сно овлашћење скупштине, да протоколи колико је могуће краћи буду. Ја мислим ако игде, ово при закону, који се мења, треба да се наведу разлози, за што се мења закон. Ко би се ограничио, да чита овај протокол, он не би могао ни најмање појма имати за што су се оне исправке учиниле, и од скупштине усвојене. На пример оно, где сам ја правдао, за што не министар да решава, него влада, онде, где сам ја препоручио побуде, које противурече закону, но које побуде оправдавају и условљавају да тако буде, и које сам овде разложно а од скупштине примљене, то све протокол прелази у ћутању. За то напомињем, да ми је жао и са основима жао, што у овом случају где се закона и важног акта за државу тиче, ту је секретар изоставио, да побуде у протоколу наведе. Напротив набрајају се побуде и разлози онде, где се личности тиче, и протокол се у том случају обично опширнији прави.

Секретар Келић: Ја не знам, ко ће моћи да изабере тај случај, где да буде протокол краћи а где опширнији. Овде се сажаљује противу вођења протокола. Овим сажаљевањем, што један каже овако а други онако, доводите господо секретаре до тога, да не знају како већ да воде те протоколе. Ви сте решили да протоколи буду што краћи, и да за то улазе у њима само предлози, побуде главне и закључења скупштинска. Ви би дакле опет и преко решења скупштинског, хтели, да се све пише. (Чује се: врло добро. Да се пређе на дневни ред).

Јов. Мариновић: Не тражи се, да се све пише, него само побуде; а ви нисте побуде стављали. (Секр. Келић, у вашој исправци налазе се побуде). Али баш ни једну побуду нисте ставили. (Жагор. Вичу: да се пређе на дневни ред).

Секретар Ђелић: Ја бих примио исправку г. Марковића, али не знам у чему је, јер морам писати иначе све побуде из његових исправака. (Вичу: на дневни ред).

Председник: Има ли још ко да примети?

Срета Поповић: Тамо стоји написано, као да сам ја био противан одборском мњењу; а напротив мој је говор био за у начелу, јер сам казао, све што у уставу није споменуто о томе може у редовним скупштинама претреса бити, па ма то задирало у све остале законе; на сам тога навео: као о контроли, судовима, начелствима, и т. д. Само у толико имао сам да исправим.

Секретар Ђелић: Ја држим господо, да свачије мњење решава начелни правац. За то ја и нисам ватао и бележио појединe речи, већ сам записао начелни правац. (Чује се: врло добро).

Петар Ђурићковић: Чини ми се, ако сам добро упамтио, г. секретар рече: „о дијурнама чиновника", а оно ваља да стоји „о трошковима чиновника". То је само погрешка у речима. Молим да се то исправи. (Секретар Ђелић прима исправку).

Милија Миловановић: Ја сам имао да приметим то, што је г. Ђурићковић приметио. А што се осталога тиче имам да приметим на говор г. Марковића, да је скупштина једном решила да протоколи буду кратки. Па с тога велим, да је у будуће излишно око тога време трошити.

Председник: Има ли још ко шта да примети. (Нема). Дакле усваја ли се протокол? (Бива).

Ђуро Даничић: Молим за реч. (Председник. Изволте).

По члану 112. пословног реда, у спремању скупштинских ствари за штампу има посла и председник. По томе се надам, да ће г. председник не само драге воље одговорити, него да ће и одговор бити потпун на питање, које се усуђујем ставити. У Српским Новинама у последњем броју, изишао је скупштински протокол састанка деветнаестог од 29. Јануара, па је у томе протоколу штампано под бројем 156 ово: (чита:) „Даничић прочита мишљење одборске већине, које овако гласи", — иза тога стоји: „за тим прочита мишљење одборске мањине." Каже се дакле у протоколу: ево нечега; — а тога нема! За то усуђујем се запитати г. председника: мисли ли он да је овако добро? — Ако је њему добро, онда је и мени добро; ако мисли да није добро, мисли ли шта учинити да се поправи, и мисли ли шта чинити, да се у напредак таке погрешке не догађају?

Председник: Ја, право да вам кажем, тај број новина нисам читао, нити сам икакву наредбу чинио, да се то изостави. Г. секретари воде о томе бригу. Но у будуће ја ћу настати и гледати, да таке погрешке не буду, а ово што је погрешено наредићу да се исправи. (Интерпелант се задовољава са одговором).

Има једна оставка на чланство одбора законодавног. Изволте је саслушати.

Секретар Ђелић чита молбу посланика Петра Селића, којом даје оставку на чланство у одбору законодавном.

Председник: Прима ли скупштина оставку? (Вичу: за што даје оставку).

Стојан Марковић: Ја имам као председник одбора да кажем да је истина г. Селић болестан, и да му је не могуће долазити у одбор. За то и ја с моје стране молим скупштину, да му уважи оставку. (Скупштина му уважава оставку).

Председник: После одмора господо, изабраћемо једно лице на место г. Селићево.

Сад изволте саслушати неколико поднешених предлога.

Секретар Ђелић чита предлог посланика Панте Банковића и Саве Поповића, да се набаве шатори за народну војску од претекшег новца за одело.

(Упућује се финансијском одбору).

Даље чита предлог посланика Михаила Јеремића, да се сваком народном посланику дође све законе и зборнике на реверс. (Упућује се финансијском одбору).

За тим чита предлог Вељка Јаковљевића, да се §. 234. грађ. суд. поступка измени тако, да се сведоци пре сведочбе заклињу. (Вичу: врло добро).

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Има неколико интерпелација ново дошавших, али пошто нису овде надлежни министри то ћемо их доцније прочитати.

Сад изволте г. известноче финан. одбора.

Известилац Гарашанин: Ја имам само да дам рачуна скупштини о једној интерпелацији, коју је одбор прегледао, и која је подписана Стојадином Радоњићем и још неколицином његових другова, а тиче се о употреби новаца из диспозиционог фонда за 1874. годину.

Одбор пошто је прегледао ову интерпелацију, нашао је, да има места, да се на њу одговара.

Потпредседник Грујић: Заједно са г. председником, ја сам још у почетку скупштине изјавио жељу, да би се, где је год могуће оставиле на страну личности.

Досљедно томе имам сад да кажем ово:

У оваквом случају може се тачно питати и сазнати за ствар без додира личности. Према томе држим да би преухитрена, а према карактеру дотичне личности и неоснована била како лично неприкладна ма и неотично увучена предоставка.

Зато сам ја мишљења: да на *стварност* у овој интерпелацији постављеногa питања, имено: како је и на шта је потрошено сума прошлогодишњим буџетом одређена на такозвано „достојније заступање државе", но без икаквог односа његовог на личност председника министарства, министра спољних послова г. Јована Мариновића — има места да дотични министар одговори, у колико природа издатака допушта пред скупштином, а иначе поверљивим начином, који се скупштином и владом споразумно изнађе, осим ако би по уверењу министрову државна корист захтевала, да се што год одржи у подпуној тајни.

Председник: Жели ли још ко о тој ствари да говори? (Куте.)

Сад нека скупштина каже, прима ли се одборско мњење г. потпредседника. (Жагор.)

М. Гарашанин: Одбор је узео интерпелацију ову у расматрање и пре но што је донео своју одлуку, споразумео се са

владом, и владино је мњење било, да се та интерпелација напесе пред скупштину и прочита. Ми смо према тој владиној изјави и учинили тако. Сад ако има ту какве неправилности, влада као најдлежнија нека каже односно тога.

Аксен. Ковачевић: Пошто се није влада противу тога показала, а нарочито се ту каже, да се ствар извиди, па после тек могло би се о личности говорити, — то према томе, ја држим, да је одборско мњење умесно и да њега треба усвојити. (Вичу: врло добро.)

Председник: Шта дакле усваја скупштина. (Вичу: одборско мњење.) Добро дакле одборско се мњење усваја. (Бива.)

Сад прелазимо даље. Одбор за молбе и жалбе нека донесе своје извештаје.

Известилац Ковачевић: Ово је господо интерпелација Петра Ђуричковића односно апшења Александра Николајевића у Пожаревцу.

Одборско је мњење, да њој има места и да треба надлежни министар на њу да одговори. (И скупштина тако усваја.)

Даље, ово је интерпелација посланика Милије Миловановића управљена на г. министра просвете, којом пита, како се неки ђаци на страни уче.

Одбор је нашао, да на ову интарпелацију треба министар просвете да одговори. (Скупштина овако усваја.)

Има још једне интерпелације, а то је интерпелација посланика Мијаила Лазаревића односно става домишљановних.

Одбор се господо у овој ствари на два мњења поделио. Мњење мањине одборске је то, да треба на ту интерпелацију одговарати. У тој мањини су: Алекса Поповић, Младен Милијановић, Вељко Јаковљевић и Цветко Јездић. Мњење пак већине одборске у овоме је: (Чита.)

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе, кад је разгледао интерпелацију Мијајла Лазаревића, посланика вароши Неготине, већином, нашао је.

Да су факта у интерпелацији изложена, пријена из таких извора, која нису достојна ни да допиру до високе народне скупштине те да се скупштина са таким стварима бави.

Интерпелант је основао ову своју интерпелацију на изношење неког „шаљивог и сатиричног листа Домишљана," а ово је исти лист, као што сам каже у сну представио.

Дело о коме се у интерпелацији помиње судили су јавно земаљски судови, истраге о крвавом том делу и пресуде судске, већ су објављене и извршене. Да би се опет сумњи каквој о непотпуном суђењу тога општег жигосаног дела могло дати озбиљне пажње потребно је озбиљних ма каквих основа. А кад власти, које су према § 4. крив. суд. поступка, дужне по званичној дужности да извиђају свако злочинство и преступе, кад те власти које непрекидно у земљи постоје, не само ништа по доношењима онаквог ниског извора предузимале нису, него су ита више пропустиле, да се ово у овакном облику и штампати може, онда је баш и то у овом случају један доказ више да су разношења Домишљанова простачка и неозбиљна подметања, која у опште немају никакве важности, а највећма би се могла карактерисати као подла трговина са тужном по све нас смрћу кнеза Михаила.

Из ових разлога већина одборска налази: да овакој интерпелацији нема места и зато предлаже следеће *закључење:*

Народна скупштина сажаљевајући, што је интерпелант и могао узети проношење овако општте познатог пашквилантског листа за основ својој интерпелацији, па зато нема потребе влади на одговор подносити, већ да се пређе на дневни ред.

10. Фебруара 1875. год. у Београду.

Известилац Председник одбора за молбе и жалбе.
Аксентије Ковачевић Марко А. Лазаревић

Чланови:

Михаил Смиљанић, Александар Здравковић.

Председник: Има реч г. потпредседник.

Алекса Поповић: По реду је да мањина објасни своје гледиште пре свачијег говора, јер већина је донела написмено извештај а мањина не.

Председник: Добро. Мањина ако хоће има право да каже.

Алекса Поповић: Господо, кад је Домишљан изнео у своме листу онакве ствари, као што знамо то није мали утиск учинило, него је обузело све од малог до великог. У самоме народу о томе се врлжан разговор води, и сваки се запитује, шта је то, и да ли је истина или није. Знамо по кривичном закону, кад се изнесе што против кога и за много мању кривину да је ред и да се мора томе ући у траг. Овде пак где се изнело на видик једно велико дело кривице, ћути се. Цео народ узбуђен о томе говори, а власт и они којих се највише тиче, ћуте. То је заиста чудновато.

На послетку ја не тврдим да је оно, што је Домишљан јавио, истина, но нека се извиди, па ако је истина штогод, зна се шта ваља учинити, а ако није тако, него је лаж, онда нека власт потрне онога на одговор што износи онако лажне гласове. Каже се тамо да је неко био учесник у убиству кнеза Михајла, а та кривица доноси смрт за собом и после 30. година.

То је руководило одборнике у мањини да донесу мишљење и одлуку да се на ову интерпелацију одговори и ствар извиди.

Арон Нинчић: Г. известилац није казао колика је већина одбора, и који су у њој, већ је споменуо 4 члана из мањине. Према томе, и пошто ја нисам учествовао при прегледању ове интерпелације у одбору, мора бити да су 4 члана и у већини као што је известилац назвао подељена мишљења на већину и мањину.

Известилац А. Ковачевић: кад се гласови поделе подједнако, онда је господине већина онде где је председник. А ја сам казао који су у већини и да су четворица. (Чује се: није истина, није. Жагор).

Председник: (Звони). Молим вас господине Лазаревићу изволте казати што имате. Наравно ви као интерпелант имаће те да браните умесност своје интерпелације.

Михајло Лазаревић: Кад ми је дата реч од стране председништва, без да сам је сад захтевао....

Председник: Нисте захтевали? Ако нећете, немојте говорити. Ви сте устали, и ја сам вас разумео да хоћете да говорите. Сад вама стоји до воље да говорите или не говорите.

Михајло Лазаревић: Кад сте ми дали то право да говорим, ја ћу то право задржати.

Пошто сам саслушао извештај одборски, који је, разуме се пропраћен мишљењем од господе одборника, који га подносе како су они знали, видео сам да не постоји све оно, што г. известилац прижели да је мањина противна већини. Г. известилац није прочитао извештај мањине, него је само рекао да постоји одборска мањина, и да је мањина мишљења да има места интерпелацији, а већина опет вели да нема места и да је неприма. Већина је донела свој извештај а мањина није. С тога што је названа већина одборска изнела своје мишљење да нема места питању моме, са својим разлогом зашто: она налази да треба такво питање да се одбаци; ја тражим да и она господа, која су у мањини била, своје мишљење или извештаје искажу, зато за сад ја одступам од мога права да говорим, пошто право задржавам за доцније, док чујем мишљење појединих чланова, која су у мањини остала, па ћу онда дати моју реч, јер можда ћу се сложити са једним или другим разлогом и мишљењем; док чујем разлоге обадве стране, онда ћу дати моју одсудну реч; слажем ли се с тиме или не, рад бих био да саслушам чланове, који су у такозваној одборској мањини. И ја сматрам и разумем тако, да је већина за, а мањина против интерпелације. (Жагор).

Известилац А. Ковачевић. По мишљењу интерпеланта и по заповести његовој, неможе ни један посланик преко реда говорити нити може бити другче, него онако и по оном реду као што је пословник казао да ће се говорити. Дакле господо моја, овде ми се учинила једна погрешка, и то таква, која би вређала пословни ред, кад би се сад давала реч само одборницима мањине, да они редом говоре, него господо, по закону сваком кад дође ред нека говори, и онда може говорити сваки посланик, био одборник или не, како зна и уме. Дакле ја толико кажем да се држимо пословника па да редом говоримо.

Мијајло Лазаревић: Ја мислим да је се више г. предговорник хтео обазирати на томе да ја неразумем ред, такт, или право, када који посланик има говорити, кад сам захтевао, да ми одборска мањина даде своје мишљење. Но ја држим да то, као што он тврди, према законима нигде нема прописано него то је једно правило парламентарно. Кад је већина одбора нашла се побуђена, да састави један извештај, који је поднела, разуме се да је мањина на сваки начин задржала право себи да сваки из мањине брани своје мишљење. Разуме се да они могу извештај свој усмено да нам поднесу, јер су и они могли да начине и напишу извештај као што је то већина учинила. Ја замишљам и тврдим то да они, који су остали у мањини, они су задржали право да своје мишљење објасне усмено. (Жагор.) Ја опет кажем, задржавам за себе то право, да дам своју реч као интерпеланат онда, кад чујем разлоге и за, и против интерпелације.

Известилац А. Ковачевић: Ја само имам да одговорим две речи. Ја као известилац осећајући нежна осећања госп. Лазаревић...

Председник: Г. известиоче не можете говорити. Немојте говорити кад немате речи.

Известилац А. Ковачевић: Ја сам тражио реч.

Председник: Али не можете сад говорити.

Известилац А. Ковачевић: Али господине ја сам известиоц. Ја треба да кажем своју мисао, коју сам почео, иначе нема смисла. (Жагор.)

Председник: Кажем вам сад не можете говорити. Има реч известилац мањине. Да чујемо и њега.

Алекса Поповић: Та ствар овако је ишла у одбору: Већина од шесторице нас одлучи, да има места да се даде одговор на интерпелацију. Осим четворице нас, који смо остали при овом мишљењу, с нама су из прва били и г. Смиљанић и Алекса Здравковић. Ми смо се сви потписали. На један пут они одступе без да су нам објаснили ствар зашто одступају, и ми останемо у мањини.

Како је ишло то, нећу да разумем, јер нити нам је известилац казао разлоге већине, да знамо како да одговоримо, нити нам је хтео да прочита њихов извештај. То су кришом радили без да ми знамо.

Нас је у нашем мишљењу то руководило, као што сам и мало пре казао, што се и у мањим кривицама води рачун о томе шта се за кога говори, а то ли да се не води о овако веома великој ствари, где се говори о убиству кнеза Михаила. Зар ту да се прећути? Ја не могу да разумем зашто да се прећути. Ово су господо ствари велике и од таквог замашаја да потресају све из корена; за то мислим да не ће бити ни једног правог родољуба, који би хтео да се ово прећути. (Чује се: Тако је. Није истина.)

Потпредседник Грујић: Позивајући се а да не понављам на оно исто, што сам мало пре поменуо у случају, где је била споменута личност г. Ј. Мариновића, имам сад опет, да у овом, случају где је додирнута друга личност, кажем ово:

У овоме случају приметна је околност, што се некоме листу прохтело, било по свом, било по туђем рачуну, да нечију личност узме на нишан, на злоупотребљујући неудесности наши међусобни односаја, товари је свакојаким заједљивим сумњама, шире тако неизвесност по народу а изазивајући узајмну борбу.

Што је на такав начин узета на нишан и личност председњег министра а садањег потпредседника државног савета г. Радивоја Милојковића с којим су народне скупштине радиле, а који је и иначе познат — то барем не може бити основ, да српско законодавно тело одобри, да се влади стави питање, које би ушло у закључак народне скупштине, а које би било носиоц у тексту или у прилогу листа са подобном сувише лично фракционом тежњом.

И за то сам ја мишљења, да нема места овој интерпелацији. (Чује се: врло добро Није добро.)

Петар Ђуричковић: Што се тиче тога какву важност има лист „Домишљан", који је то изнео, то је за мене сасвим мало питање, које нећу да узимам у обзир. Доста је то да кажем да и мало дете кад каже да чује нешто да шушка, старији треба да устане да види шта је.

Што се опет онога тиче да је нападнута нека велика личност, то и ми велимо, али не можемо казати сада да је та личност крива или није, но велимо да је у интересу правде,

у интересу народа и у интересу саме те личности, да се ствар потанко испреди. А ево зашто. Ако је ствар заиста онакна, као што новине говоре, па се опет ништа не ради, онда је то доказ да је велика кривица и треба га дати под суд; а ако није тако, онда ће та личност добити оправдање од општег мњења. Где је истина, ту нема штете. Кад се могло под истом владом Радивојевом и под свима министрима о самим нашим питањима и за најмање речи трагати и испећивати и то не само што се рекло, него и о питањима најмањим, и о речима најмањим испећивало се и пресуђивало, — то треба и сад за ово да се учини тачан извиђај, не толико због тога што би се то дело имало да казни, него због тога што је наш мозак понуђен, јер се по народу проносе свакојаки гласови; проносе се гласови за овога и онога да је убица, па ми чекајући кад ће бити убијен, кад овамо против њега се не само непредузима ништа, већ он шта више аванзује. Проносе се гласови и каже се да је он бунтовник, а он долази на онако место, где му се мора клањати и поштовати га, и са кога га маста ваља безусловно слушати. Дакле да би народ бијо на чисто с том ствари, која је кроз народ сувише прогрмела, у интересу је народа, у интересу правде и правице, у интересу самога оптуженог и државе, да се та ствар потанко испреди; јер, ако је онај који је ову ствар први изнео, исту подметуо и слагао на овога или на онога, заиста није у интересу ничијем да се он пусти без казни. Напротив, нужно је да се нађе шта је и како је, много више но томе, што није г. Радивоје споменут не само у Домишљану, него ја знам и у другим новинама, и с тога чудим се г. потпредседнику и г. Коваченићу да спомињу само „Домишљана", кад ја знам да је и у другим новинама то било, које с тога и писмо овде крстили другим именом него новине (подпред. Ја нисам споменуо ни једне новине). Молим вас да ме непрекидате. (Подпред. Казао сам, да не питем и за то реч. Жагор). Молим господо да ме као посланика слушате. Ја мислим да заслужујем као посланика да ме чујете. Ја ако немогу говорити лепо као ви, ја могу викати да заглушим све, као што ви радите.

Дакле говорено је и у другим новинама о Радивоју што му приноси увреду. Ја не велим да је то све истина или да није ништа истина, јер извесно не знам. Даље, кад је о Радивоју све то говорено, шта више он је изнео неку своју плакаду, — како ли је назвао, — у којој изјави он тражи да му суди неки суд, кога нема у овој земљи, а то је нешто тако било речено, што ја не разумем. Он неће да му суди наш суд по законима, који у земљи постоје, и у прављењу којих и он је учесник био, а то је то: неће да му суде власти ове земље и то оне власти које је он сам постављао. Неће да му се суди по нашим законима и то оним законима, које је он правно. Боји се са овим свог створа а поглавито оваковим његовим изразима обезуважава наше законе и власти, које је заиста казнимо. Дакле, без сваке сумње нема доказа, да та ствар није у интересу да се што пре објасни, и с њом се на чисто буде, те да сваки добије награду за своје дело. (Чује се: врло добро.) Много више по томе нужно је то да се што пре учини што је по народу прохујао тај глас, и што народ незна коме се клања или коме треба да се клања. Народ види, да се данас такве страшне ствари износе противу људи, који су у части и власти, па и данас стоје на тако високом степену државне службе, да народ њихове заповести мора безусловно слушати. Дакле, треба да будемо с тим начисто да знамо шта смо и какви смо. Кад би се то пропустило чинити, онда је доказ да смо ми слаба варница, која се врло лако угаси, и онда би закон био код нас научина, у којој би се дачиле само мухе и то мале а не велике, а бумбари би пролећали.

У интересу је дакле Радивоја, и у интересу народа да се зна шта је. То нама свима већ мозак помути, а кад је то у народ пуштено, народ се о томе мора и обавестити, а народ хоће да се обавести. Ја признајем да је млого говорено, да је много пута подметано да је било оно што било није, и зато је непобитна истина и потреба да ову ствар треба рашчистити. И зато сам ја мишљења да се интерпелација г. Лазаревића као умесна прими и на њу најтачнији одговор захтева. Даље питам оне, који веле да не треба ислеђивати, како се то слаже са

народом, кад народ српски потпуно зна, да су Обреновићи једини спас српства били, и да су од милијон робова у Србији под турцима живећих, слободне људе начинили: а и ми овде на сва уста вичемо, да за оданост Обреновића радимо. А овамо напротив говоре неки, да не треба ни ислеђење о убицама Обреновића III чинити; т. ј. о којима се јавно по новинама говори, да су у убиству учествовали. А што је г. Ковачевић казао: судови су судили и пресудили о убицама Кнеза Михајла, то јесте; али господо кад би јуче мене суд судио за једну козу, па после три године ако нађу опет да има кривице, он ће ипак да ме суди. Па кад је то тако за оваку малу ствар, а да колико више треба да то важи у овако великим кривицама (Чује се: Тако је. Врло добро).

Павле Радивојевић: Познато је да је проклети Паја Радовановић прии коловођ убиства кнеза Михајла. Који је тај Паја? То је онај Паја, кога министарство Христићево силом и пошто по то хтеде да протури за скупштинара у Крагујевцу спроћу Тодора Туцаковића, због чега је и неке људе апсила који је сада ближе Паји, да ли Радивој или који други? домишљан" назива Радивоја убицом само за то, што је 29. Маја шпацирао по Београду до брда Топчидерског, и то *случајно*, а неназивље убицом оне људе, који су тог дана били у Топчидеру код кошутњака, па нису хтели за књазом поћи, кад их је у шетњу звао.

„Домишљан" не хтеде ни оне људе убицама назвати који на три дана пред убиство набављаху револвере и после на сам дан убиства идоше у Топчидер.

Овоме и ово додајем оних 14—15 убилаца кад је над њима ислеђење чињено, и суђење било, ту је био и Радивој; зар браћо, они, видећи да им се главе с рамена скидају, а Радивоја гледећи, не би му у очи рекли; и ти си саучасник?

Даље, међу тим убицама била су и 2 рођена шурака Кара-Ђорђевића, који су поубијани па зар он Кара-Ђорђевића убијати а за Кара-Ђорђевића радити?

Даље, он сво имање Кара-Ђорђевића распродаде. Сада питам како је и то опет могло бити: за њега радити, а овако

поступати: као и то, што се тај Кара-Ђорђевић дао довести под бедем градски, где се чинило суочење са убицама, па зар и ту не би му се рекло да је он Радивоје — саучесник?

Даље, 1868 године на великој скупштини у Топчидеру, кад је наш кнез Милан за кнеза — да га Бог поживи — проглашен, Радивој постаде министар и тутор књажев, и срећом га је сачувао. Сада како је то: Обреновића да чува а Обреновићу да иде о глави?

Ето сада нека се види да су то само једна подметања и да ову интерпелацију треба скупштина са негодовањем да презре и одбаци. (Чује се: врло добро. Ковачевић! Живео! Тако је.)

Илија Стојановић: Поштовани посланици, сваки поштен Србин пратећи дела Обреновића и имајући пред очима дела Обреновића III. неможе а држим не ће му свет допустити да равнодушан остане према убицама кнеза Михајла, ма који они били. Лист „Домишљан" прошле године, почео је нешто у сну нешто на јави, а чини ми се све у истини, да износи и да именује нека лица, која су у убиству кнеза Михајла била. Људи ови, за које се јавно говори тако налазе се сада у државној служби у званијама одличних чиновника, а један се од њих налази на највишем степену на степену службе: потпредседника државног савета. Поштована господо, оваква зла дела не застаревају ни за 30 година а то ли што од проливене крви кнеза Мијајла, нема још ни пуних 7 година дана заодужити се великом Михаилу ми нетреба ни за 30 год. ниједног часа да зажалимо обратити пажњу на оне људи, који се као убице појаве.

Руковођен само тим да праведни не буду гоњени, а крвници да неизбегну казну, и за одужити се великом покојнику,— ја се придружујем интерпелацији Мијаила Лазаревића и тражим да г. министар унутрашњих дела поднесе народној скупштини извештај; јели истина оно што се у новинама спомиње: ако је истина, зашто није досад истрага чињена; а ако није истина зашто је допустио, да се велика узрујаност у народу прави? (Чује се: тако је, врло добро.)

Вељко Јаковљевић: Ја се слажем потпуно са мњењем г. Илије Стојановића, јер кад за једно просто злочинство не застарева кривица за 30. година, кад се убица нађе, колико то више мора важити у злочинству над владаоцем, као што је био кнез Михаило. За то, господо, налазим да овој интерпелацији има места да се одговори. Но с тога што смо ми били у одбору подељени на већину и мањину, па је већина поднела извештај за себе, а мањина није, ја бих желео да се ово врати одбору, па да и ми изнесемо потпун извештај са нашим мишљењем (Чује се: То није нужно. Да решимо.)

Панта Банковић: Ја овде не могу баш да будем на чисто да ли је истина оно што се проноси или није; али само хоћу да наведем један пример, који су новине изнеле, а истина је била. Мојсије, који је био владика у Шапцу, он је најпре био архимандрит и учинио злоупотребу. После постављен је владиком у Шапцу. Новине су откриле његову злоупотребу, и он је сада збачен са владичанства. Дакле сад може лако да буде истинита и ова ствар. За то кажем: ја се потпуно слажем са мањином одборском и велим да има места интерпелацији.

Јанко Јелић: Ја сам давно био написао једну интерпелацију у смислу том као и г. посланик Лазаревић, али пошто је он мене претекао, и поднео своју интерпелацију пре, ја сам моју задржао, и сада ја потпомажем његову интерпелацију с тога, што сам уверен да у унутрашњости наше Србије један најпростији човек, за најмање речи, а човек који није у стању ни муву згазити, па се над њим истрага чини. Дакле ја сам за то да се та ствар иследи, и друго, да то не само што треба да се испита ради кривице него и ради самог Радивоја то је од користи. То није ни за самог њега рђаво да се та ствар потанко испита.

Што каже лист Домишљан да је некакав сан, то није лист као да је писао из земље као трава што расте па да се чуна, него то су људи градили. За то сам ја потпуно за интерпелацију Лазаревића.

Никола Крстић: Нека ми се допусти да могу бити пространији у мом говору.

Мени се чини да је ствар о којој је реч, врло важна не зато што су важна лица, но због тога што се заподевају многа питања и што се многе ствари, бар као што се мени чини, несхваћају довољно јасно, заподевају се питања, која дају једнима бригу што се оно што је у новинама изнесено неистиња, а другима опет може бити даје бригу што се на овај начин заподиже неспоразумљење, раздор, што се баца сумња на људе који су на висока места постављени, и који заиста имају врло велику важност, јер је њима поверена брига о свима најважнијим интересима земље. Кад бисмо се држали увек само предмета саветовања, мени се чини да би далеко брже изашли на крај, да би наша саветовања далеко мирнија била, и да би закључења наша далеко доследнија била, него овако као што се код нас догађа, кад прелазимо границе постављеног предмета саветовања, говорећи много пута о ономе што предмет саветовања није. (Чује се: Ми баш о предмету саветовања говоримо.) Шта је данас предмет саветовања? Мени се чини ништа друго, него питање: Има ли места одговору на интерпелацију, коју је један посланик управио на министра унутрашњих дела. Поднета интерпелација упућена је у одбор. У одбору су се разделила мишљења, један мисле треба, други праве већину одборску мисле, да министар не треба да одговори на интерпелацију. Да је било мишљење одборско да треба на интерпелацију одговорити, као што вам је познато, ствар би била ишла најпре тим путем да се саслуша влада. Влада би можда дала објашњење и своје мишљење одбору о тој ствари; и одбор би онда истом донео своје закључење треба ли да се одговори на интерпелацију или не. Но пошто се у одбору поделише мишљења, и већина је за то, да не треба да се одговори на интерпелацију, на с тога ни влада није дала својег мишљења о овој ствари; ја држим да ми по свим обзирима не можемо говорити о овој ствари, него само по споља-њим збиљама посматрати је.

Шта је предмет интерпелације ове? Каже се: У новинама неким било је то и то публиковано. На шта се пита? Пита се јели то истина, зашто се новинар не казни, и зашто се нена-

гоне људи, који су у новинама нагрђени, да се перу? Ако ли је ствар истинита, за што се ништа није предузимало? и како се може догодити, да људи, на које се износи таква тужба, могу остати не само у слободи, него још и на највишим местима државне службе?

Најпре да видимо шта има то да значи да је нешто штампано у новинама за кога. Они који су радили на пољу публицистичком, који су имали са новинарством посла, који је сам писао по новинама, и о којима је писано, те о ономе, што у новинама стоји, сасвим друкчије суде, него што суде људи који су мање писали, нити су се појављивали као новинарски радници, нити као они, о којима се могло говорити због тога, што су јавне послове вршили. Први говор у новинама, и ако је неповољан за њих, трпељивије и мирније сносе, него други. Кад нешто у новинама пише за некога онда долази питање да ли је дужност онога, који је у новинама споменут или нападнут, да себе с жеста брани и пере? Ја с моје стране, који сам и радио на новинама а и положајем својим дао прилике да се по нешто у новинама говори о мени, ја у том погледу сасвим друкчије мислим о тој ствари. Разговор у новинама, то је разговор јаван. И у приватном животу неће сваки да се упушта са сваким у говор, а још мање у препирку, на све да га ко увреди; него ће врло често десити се, да ће се човек учинити невешт говору, који га пређа и ометати, јер неналази за нужно и вредно да се упушта у разговор с оним, који га је увредио. То што стоји за приватан разговор још више стоји и за говор у новинама, за говор јавни. Незгодна је ствар, истина да може по некад новинарство да се заборави, и да пређе границе, које би требало као орган јавног говора, који претпоставља деликатан говор, који представља образованост, вазда да чува и неспрекорачава, незгодна је, као што кажем, ствар, што се новинарство, које је позвано да руководи јавно мишљење, претури често преко граница и саме истине, на некоме нешто подметне. Но кад се то већ збуде, истиче се питање: да ли мора да се брани онај, на кога се нешто — основано ил не основано — износи? Ја држим, да не мора. Човек и незна често шта

се пише у новинама за њега, и у том случају и не би могао бранити се; а врло често непознаје онога, ко пише. У том случају шта би излазило? Двоје: или да се мора упуштати у у разговор с оним кога незна, но као што напоменух, сваки се не пушта радо у разговор с непознатима на све да му је од њега и што криво учињено или ако се налази увређен, остало би му, да иде пред суд, да се тужи. Но шта је то пред суд ићи? Ништа друго: него изнети неку извесну приватну ствар пред лице публике, пред лице целог света. Питам ја да ли то може свакоме лака и равнодушна ствар бити, кад се његова ствар јавно извиђа, било то истина или не; и кад се његово име поврне пред судом, и кад се доводи у свезу с гдекојим неповољним догађајима? Да ли може равнодушна ствар бити за човека, кад он мора да изнесе своје и приватно и јавно делање пред суд и тако ту да даде о себи говорити много више, него што би он хтео да се о њему говори? Ја држим да је питање, хоће ли ко да тражи себи задовољења за увреду, која му је учињена, једним или другим путем, сасвим лично и приватно право, у које се несме нико на свету мешати и утицати. И за то била би највећа неправда, кад би неко приморан био да се брани путем суда онда, кад он то неће, ил кад не налази за вредно. Јавно мишљење ту је једини судија, и оно остаје свагда будно. Јавно мишљење сазнаје, бележи и скупља што се о коме каже, и према томе, како тај човек, или та личност за коју се што каже и наводи, како та личност буде позната по раду свом јавном; према томе ће се јавно мишљење и формирати т. ј. или ће се поверовати ономе, шта је казано или неће; па за то свакоме треба оставити, да ради оно, што нађе, да је најбоље за њега, нагонити некога, да зато што је нападнут штампом, буде дужан с места бранити се, ја држим да би била највећа незгода, да би то значило: нагонити појединог човека да за своју личну увреду, ма да он то неће, мора ићи суду (Чује се: тако је. Врло добро. Ковачевић: живио. Један: овде се не дира једна личност, него срећа Србије. Жагор. Председник звони.)

Као што рекох, ја држим од своје стране да би то била највећа неправда, нагонити човека да мора да се тужи. Мимо

те неправде могу отуда изаћи и јачи заплети, могу изаћи ствари које задиру у јавни интерес. Зар сваки пут, кад каже неко у новинама, да је овај и овај суд пресудио ову или ону ствар криво, зар сваки пут да по томе буде посљедица да се судије приморају да иду да се туже? а напротив државни послови или да стоје, да се одуговлаче, и прекидају или пак да се постави друга нека власт, која би бранила ауторитет судова, који ауторитет као судови треба да имају. Овакве ствари код нас пређутују се. Ми смо навикли се, видите, некако жешће изражавати се. Ја из искуства као судија знам да је ретка жалба или апелата, која неби могла постати предмет кривичног иследења, јер се свагда или у највише случајева каже да су судије неправедно радиле, да су хрђаво судиле, да су погазиле закон и да су подмићене, и ви сами знате по жалбама, које овамо долазе . . . . (Чује се: на ствар. Жагор.) О ствари беспрекидно говорим, јер је питање о томе, треба ли неко да се брани или не (Чује се: није питање о томе. На ствар.) По жалбама, велим, које скупштини долазе, зна се, да се код нас олако употребљују изрази вредљиви, па зар свагда да се морају отпочињати кривичне парнице? Према овоме држим, да ћемо бити на часто да неможе нико бити нагнан да се брани.

Друга је ствар оно што је споменуо г. Илија Стојановић и што није ни било у интерпелацији. А то је: зашто тај новинар није увет на одговор? О овоме не би било потребе говорити, и узгредно ту да приметим, да то није учињено по свој прилици за то, што они, који су били на влади, нису нашли да је било штетних последица за државу од онога, шта је било послато, па за то нису узимали новинара на одговор. Но о томе више нећу да говорим.

Сад долази друго питање: зашто влада није чинила свој корак.? Ја држим да и у овом питању исто тако ствар стоји, као и у оном пређашњем, а то је, да влада није нашла доста разлога и основа, да што чини. Јер може ли се замислити, кад има доказа против неког да је учинио зло дело, да би било и које владе, која би оставила таког човека, за кога се зна да је учинио убиство или макар и обичну крађу да остане не-

кажњен? Ја имам далеко веће поштовање о законитости у Србији, него да бих то могао допустити. Ја држим од своје стране, да они људи, који су се налазили на влади у свако време, да су ти људи имали на уму интерес земље, и по томе кад су нашли да нема довољно разлога и доказа да се чини гоњење против кога, да су умесно радили, и да се таква радња мора одобрити све донде, док неко неби изнашао са позитивним доказима, па казао: ево доказа, да је овај крив а док се такви докази не поднесу, ја држим, да је сасвим неумесно, да се пита: зашто се нечини истрага против овога или онога за ово и оно. (Чује се: тако је. Врло добро. Није тако итд. Жагор.) Са ових разлога ја од своје стране не могу да видим никаква државничка разлога, немогу да нађем никаква јавна интереса, који би ме приволевао да нађем за потребно, да скупштина закључи, да министар даде одговора на поднету интерпелацију, јер држим да тај одговор неби могао бити другчији него тај, да се влада, као влада, није могла обазирати на оно само што се за кога по новинама говори, но да је морала гледати на стварне доказе, којих кад није било, није се ни могло ништа предузимати. С тога дакле од своје стране држим да треба усвојити мишљење одборске већине, тј. да на ову интерпелацију нетреба да буде одговорено. (Чује се: тако је. Врло добро. Живио! Није истина, несме тако бити. Жагор.)

Председник: Молим, господо, има још више посланика, који су се јавили да говоре. (Чује се: нека говоре).

Марко Јанчић: Ствар је већ види се доста искрњена. Што каже г. Крстић да се она личност не може натерати да оправда самог себе. Ја мислим да нико не ће да пагони ту личност да сама себе пере, кад то сам закон каже, да он мора сам своје име да опере; ако се не опере и не оправда, ја мислим да је он крив, и дотле мислим да је крив, док противно не докаже. (Жагор).

Председник: Господин Ковачевићу, немојте утицати у реч другоме, јер то је срамота да ви већ толико пута утичете у реч а не слушате ономе што ја говорим.

Јован Бабић: Сагласивајући се потпуно са разлозима г. Крстића и желећи да се у земљи и даље овако вртлог мутњи

на голом факту шаљивог листа не ствара, ја сам мњења да се на ту интерпелацију не одговара и из чистог патриотства ништа даље не ради (Ковачевић: врло добро, живио. Чује се: Јест! то је секретар Радивојев).

Мијаило Лазаревић: Ја сам себи задржао право да последњи дам своју реч о том питању које сам ставио. Држим да је довољно о томе било говора према мом захтеву да одборска мањина даде своје мишљење, не само од одборника мањине које сам желео саслушати, но и многи су посланици говорили о томе. Но ја ћу сад да пређем на саму ствар према ономе што сам казао да ћу дати своју реч онда, пошто добијем обавештење о овом питању, дакле уколико сам саслушао ја ћу да пођем с почетка. Одборска већина имала је у обзиру то да „Домишљан" тако зване новине, није лист тако важан већ просто један шаљиви лист. Разуме се ја нисам позван да оцењујем што један или други журналиста пише, и шта говори јер каква је наша журналистика, и какви закони постоје о журналистици, шта треба и какве формалности, такав журналиста да испуни, мени нису познати него само знам да у мојој отаџбини постоје више листова за које се вели, да су неки шаљиви, неки политични и т. д. Какви је програм њин какви је правац њин, и како они пишу, и шта хоће — то је њина ствар; једине „Званичне Новине" начисто су, осталим новинама остављено је по вољи свакоме журналисти да пише оно што он хоће, да ствари пише и изображава како журналисти се најбоље допада, и како са његовог гледишта ствари види. — Ја знам да је у мојој отаџбини било постојало неко „Решето" неко „Врзино коло" а данас постоји „Домишљан." Сви ти шаљиви листови доносили су каздан опадања час на чиновнике, час на свештенике, а час на грађанина, и, разуме се, сваки је тражио зато сатисфакције законске или је то своје право напустио како му је воља била. То се, разуме се, односи само на грађане, а не и на грађане чиновничког реда. Па с тога мислим да би требало особито они државни чиновници да и најмању сенку сумње са себе отклоне. Овде у самоме законодавном телу, т. ј. у народном представништву а и у самом народу исказује

се једно врло велико негодовање против читавог сталежа чиновништва, а управо се говори о томе, верујте, због тога, што народ није на чисто с тим а и са многим другим стварима. Ја радо идем помирљивим духом, као што вели г. потпредседник и као што у самом зачетку скупштинских седница рече да помирљиви дух руководи народне представнике да у сагласју са представништвом Његове Светлости раде на побољшању народа, и да се неби нападало на поједине личности, но за време читавих седница скупштинских. Видесмо да се само о личним зачкољицама у самој скупштини дебатује и највише времена око тога проведе. Сагласавам се у нек лико са г. потпредседником да кажем, да и сами закони наши не могу дати права никоме да другога нагони да тражи сатисфакцију. Али, овде се вређа један највећи чиновник у земљи, овде се износи и простире, противу њега глас — је ли истинит ил' лажан то незнам, зато тај чиновник то не сме, и не треба да трпи. — Бабић вели добро би било да пређемо преко те ствари из родољубља. Заиста ја бих врло радо то учинио и с тим бих се потпуно задовољно кад бих имао довољно јемства да се неће то и сутра случити. Дакле ја држим, господо, да је моје питање врло умесно било, ја нећу да апелујем на скупштину, но нека сваки метне руку на срце, па нека каже да ли је умесно да наше новине проносе такови глас противу наших званичника, противу наших власти, а да то нико не тражи, ни онај кога се тиче, а нити власт сама.

Ја кажем дакле да изјављујем на спрам томе моје негодовање, а тако држим да остали мисле, и ако је г. потпредседник једно такво лично врло расположително мишљење своје дао односно онога питања г. Маринковића да би валало то да се пређути и да би требало да се споразумемо, па да скупштина реши да то не иде одбору. Ја не разумем, зашто би се казало да идемо даље преко тог питања, кад је ово питање, на које треба да добијемо одговора.

Аксентије Ковачевић: Ја молим председништво, да закрати говорнику да не чини даље лекцију. (Жагор).

Председник: Немојте ником упадати у реч.

Мијаило Лазаревић: Молим да ме не узнемиравате кад говорим, јер ја као посланик а нарочито као интерпеланат имам права на то.

Ја, господо, не могу никад дозволити да се на онога кога ја поштујем и уважавам да се ма шта на њега износи. Ја држим и сматрам за дужност о томе рећи да не треба да се напада на наше званичнике и на наше свештенство, јер зато постоје закони, а полицији је то дужност, ње се управо тиче да она поједине људе заштићује. Друго је питање зашто влада трпи у својој средини злочинце, а треће је питање које би имао поставити у том случају, кад ова ствар својим путем пође. Зато бих дакле ја желео да будемо на чисто с тим како би то негодовање у народу престало, јер данас поштујемо сваког који је год на влади, а сутра нека се изнесе на њега ма шта па он ћути, не правда себе, ја га не могу и даље поштовати, ја ћу га презрети.

Павле Поповић: Ништа ми више није зачудо ни то што неки у место што треба да изиђу са дебатом том да се ово прими и да треба на њ' да се одговара, а они га чисто бране. Ја знам да смо се ми заклели кнезу и народу да ћемо верно и постојано бранити опште државне интересе и да нећемо трпети ма се шта противу њега радило и износило, за то не можемо ни ово пређутати тако па да пређемо ствар тако олако и да не тражимо да нам се о том даље рачуни, него ћемо радити на томе, да се свашта на видик изнесе. Ми сељаци само да споменемо неку велику личност, неби нас оставили ни у нашој малој колебици с миром док се неби то све истражило; а са великом личности хоћемо ћутке да прелазимо. Нећемо тако, велика је личност на ништа, него хоћемо и за њих да тражимо рачуна.

Јанко Јелић: Ја сам хтео да кажем (жагор. Вичу: два пут си говорио, немаш права више да говориш).

Председник: По пословнику сваки посланик има право двапут да говори; а ако хоћете противно, т. ј. да сваки може само једанпут говорити, онда најпре измените тај §. а другчије не. Дакле изволте г. посланиче.

Јанко Јелић: Ја само имам то да кажем г. Крстићу, кад он каже да влада и не пази на те ствари, као да није баш ни нужно да се влада у те ствари упушта. Ја држим да то није мала ствар, но да је највећа светиња, и ми смо се на то заклели. Ја кад сам пошао од моје куће од народа, ја сам нарочито за ту ствар пошао и са највећим амаветом растао се да никако друкчије не учиним, него да дознам шта је управо са том ствари. Ја сумњам овде да једна личност може бити чиста кад неће да се брани што би, као што смо казали, и за њега добро било да се опере, па да свет види да то није истина што се о њему пише. Ја сумњам најпосле не само о њему, а не велим баш да је он то учинио, но сумњам да не би ту изишло нешто више, ако би се предузело на тој ствари радити, да не би пала кривица још на кога. И тако ја држим пошто он о тој ствари ћути, а на њега се то износи, да то не може бити без ништа и кажем да се не пропусти та ствар олако.

Станоје Ђорђевић: Ова је ствар доста исцриљена. Мене је само у толико чудно како је могло бити, да власти као надлежне допусте да се овако што износи о убиству кнежевом и да на спрам тога буде тако равнодушна. У осталом кажем да не треба много говорити о тој ствари, но што пре гледати да будемо на чисто с њоме. Ја делим мишљење г. предговорника Стојановића и зато сам да министар на интерпелацију г. Лазаревића одговори.

Михаило Јеремић: Овде је питање само хоће ли се одговорити или не. Дакле и ја ћу о том да дам објашњење. Заиста и ја делим мишљење са свима онима, који кажу да се да одговор на ту интерпелацију, тим више, што видим да се удара на личност. Ја не бих могао да мислим друкчије него оно, што се изводи да јесте и што постоји, а то се изводи отуда што се онај, кога се тиче, устручава да не да одговора. Ја држим да не ће постојати што се каже да има кривица, али кад се ствар устручава да се о њој не да рачуна, онда ја не могу друкчије да кажем, него да ту има нешто што треба да се испита. С тога сам ја мишљења да се да одговор на ову интерпелацију, јер иначе не би имали рачуна о оној ствари о којој требамо и морамо рачуна имати. У осталом сумњам да постоји оно, што се у њој говори.

Михаило Мирковић: Ја држим, господо, да је врло чудно да је се могао поштовани посланик неготински Лазаревић послужити једним пашквилантским листом и да му је он послужио као основа његовој интерпелацији. Ми добро знамо да овде нико не остаде не окаљан: ни чиновник, ни поп, ни калуђер, ни ми, ни министар, — у опште нико. Ја мислим ако што има онај, који је на другога што изнео, ако на прилику има факта у руци, ја га не браним, нека иде редовним путем па да га тужи, а не овако на овај начин напада. (Жагор, вичу: није тако, Ковачевић: тако је, врло добро).

Председник: Молим за ред, господо, немојте се овде свађати, нити икакву ларму правити, него иштите реч на говорите.

Драгомир Рајовић: Чиновници сви без разлике, а особито виши, треба да су такви да заслужују својим понашањем поверење у њиово понашање и њиову свест. Кад се по несрећи деси да се на тај сталеж, који, као што кажем, треба да одговори свом позиву, и да би заиста био чувар живота, личности и имања грађанског — или на једног од тог сталежа износе дела таква, која заиста подсецају идеју поверења, ја држим заиста да је позвана држава, која са таквим чиновницима рукује, да извиди шта је у ствари, да ли се због једне личности прља цео сталеж; да ли се поткопава оно поверење, које треба да буде између грађана и власти које су позване да им права бране. У овом случају није изнесено нешто што је чисто његова лична ствар, за коју г. Крстић каже да може да одговара и да не одговара. Али у стварима, где се износе злочинства и то злочинства, која потресају опстанак једног народа, где се таква злочинства износе на поједине личности, та личност и ако не би хтела сама да даде ћеван о томе, да да одговара или да оправда себе, или да тражи да се тај човек узме на одговор, који је нешто лажно износио да докаже своје наводе или да буде кажњен — ја држим да је у том случају позвана власт, позвана је влада, која јамчи за поверење, за карактер, за

верност својих органа, она је велим позвана да извиди ту ствар и да опере личност једног свог органа, а особито ако је тај орган позван да на врху светли својом чашћу. У овом случају говори се да је нешто писано у шаљивом листу „Домишљану". Ја држим да се сваки од нас сећа да је шаљиви лист, који је пређе постојао, „Решето", говорио да има многих злоупотреба код чиновника. И шта би? Видесмо да су многи кажњени, да је ту било много истине, да су многа неваљалства од стране чиновника пропаћена и такви су одговорили правди закона. Зашто дакле кад је у оном случају ваљало да ти чиновници буду кажњени или да докажу да су чисти и прави, зашто дакле да и у овом случају не узме то на себе да докаже да је част и прав један орган званични; зашто се не би дало власти да изнађе средство и начин да оправда једног свог органа? Кад дакле није ту ништа учињено, ја држим да је предлог г. Лазаревића уместан и да влада треба да даде разлога, зашто према изношењу једног општег опасног злочинства није учинила никакав извиђај, а знамо да се и за мања злочинства не тражи баш да има потпуних доказа, па да се дело узме у извиђај, а то је за опште опасна злочинства, о којима треба да постоји само траг па да се ова истражују. Овде се на глас износи неки траг злочинства, где је цело друштво и цела држава интересована да се дело извиди. У том случају кад је држава интересована, дужна је да извиди шта је у ствари, а кад то не ради, она греши, она не чини своју дужност, јер кад се каже на некога човека да је нешто учинио, кад се нешто потврђује, кад се баца сенка на врхунац, шта онда остаје за другога, какав кредит могу имати остали чиновници? (Чује се: врло добро). Због тога, ако хоћемо да се чиновници поштују — за то што врхунац свесно поштује своју дужност — треба непремено да се ствар извиди, и кад то буде, онда да се објави ко је чист а ко прљав; ко је прљав нека одговара што је прљав, а не тек овако: изгледа, сви смо Срби, ама знаш и ти си Србин и српски син али . . . чиновник си. Па ако смо чиновници, зар мој дед није пролевао крв за ослобођење Србије? Зар с тога треба да имам мање поверења код вас, што служим кнеза и државу и што сте ми поверили да вам браним част и

име̂ње? Дакле ја сам за то да се то извиди, да се те празнине расчисте, и да се то расветли па: или, или. (Чује се: врло добро, тако је).

Милосав Марковић: Ја скоро што сам тео да говорим, говорено је, но само хоћу у неколико да кажем то: Ако је то заиста изишло у „Домишљану" неко грешно дело које цео народ српски потреса, у основи сви смо казали да треба да се извиди тачно, па, ако је крив, нека кривац гине, а ако није, него се износи на њега лага, онда нека се узме на одговор онај који је изнео ту лагу. За то сам за исту интерпелацију што је г. Лазаревић поднео па нека се чини извиђај да се види на чему је ствар.

Милија Миловановић: Ја мислим, господо, да је доста о овој ствари говорено. Ово је ствар замашна. Ту сваки види и зна да сва зла која су постигла нашу земљу, да су то дела наших великаша, и то великих великаша. Дакле ствар је чиста и јасна да треба сваки да одговара за своја зла дела. Томе злу треба наш народ једном да доскочи, јер ако то не учини, онда смо сами себи задали смрт. Крајње је време да се томе учини крај. Ја сам за то да се не само то извиди, него да се и друга убиства извиде, која су учињена као да се извиди и то што су неки људи на правди бога пи криви ни дужни из земље прогнати, јер ми смо сви једнаки, сваки Србин представља једног члана наше земље Србије и све нас чланове веже једне за друго и зато сам да се тачан одговор на интерпелацију да.

Павле Радивојевић: Ја сам имао само то да кажем што неки господа кажу „да треба да се пере онај, на кога се лага мање", то није истина. У закону стоји, каже се, да ће власти саме предузимати извесне мере за таква опасна дела само кад има један основ подозрења. Овде „Домишљан" за читаву годину дана говори, да је Радивоје кривац и да има доказа за то, а власти не предузимљу никакве мере, него ћуте. Шта из тога следује? Следује то, да ништа у ствари не постоји, да нема кривице, него да је то проста измишљотина. (Жагор).

Милан Врачинац: Браћо, народни посланици, ми знамо, да је Радивоје постао министром 1868. године, па је био ми-

министар до 1872 године. Он је био врховник на сву полицију, па, и ако је било кога, који је хтео да пише што год, његова цензура није допуштала ништа, па с тога није нико могао ништа да изнесе пред свет, а доцније, кад је престао бити министар, онда се је дабоме почело слободније писати. Дакле има места, да се одговори на интерпелацију па нека се ствар добро извиди, јер он кад буде, он је по закону крив. Он с тим баш признаје, кад се не брани. А неки што кажу, да је влада крива, што није предузимала мере, да се то извиди, баш је влада највише радила на томе и пустила да види, хоће ли он сам да се брани или не? (Вичу: доста је говорено).

Председник: Ако скупштина налази, да је довољно говора било о томе, онда она може казати. (Вичу: довољно. Није довољно, хоћемо још да говоримо)

Петар Ђуричковић: Молим вас, има једна ствар, коју нико није казао, ја молим да ми скупштина дозволи да говорим. (Жагор.) Господин Крстић каже, да се нико не може натерати да одговара. (Жагор. Прекидају га у говору други.) Ја молим, да ми се дозволи да говорим. Г. Председниче, молим вас питајте скупштину да ли ми дозвољава да говорим, или не? (Вичу: Нећемо више да говорите.)

Председник: Скупштина вам не дозвољава да говорите. Дакле седите.

Молим вас господо, известилац одбора тражи, да он последњи да своју реч. (Вичу: Не ћемо, не ћемо. Граја.) Онда господо, има да се гласа, и гласањем реши та ствар. (Чује се: да се поименце гласа).

Марко Јанчић: Да се поименце гласа, и свакога име да буде записато у протокол. (Вичу сви: поименце.)

Аксентије Ковачевић: Молим за реч.

Председник: Не даду више говорити, дакле не мојте више ни тражити. (Жагор. Вичу нема више говора.)

Председник: Ко је за предлог на пример да та ствар не долази пред владу више, тај нека каже *за*; а ко је за то, да влада да одговора на ову интерпелацију, тај нека каже *против*? (Вичу: није тако. Не ћемо тако. То није добро питање).

Молим, господо, онда да ставим друкчије питање. (Жагор.) Та молим вас, господо, станите да ја кажем, немојте тако; вальда не можете ни мени заповедати. Ко је за то, па каже, да има места или да нема места, т. ј. нема места, то је одборско мњење, а има места, то је интерпелација? (Жагор. Опет не разумемо.)

Никола Крстић: Нек буде овако постављено питање: Ко је за то, да има места интерпелацији, тај ће казати *за*, а ко је за то, да нема места, он ће казати *против*. (Вичу: тако је и нека се бележе имена.)

Председник: Молим вас, кад се буду прозивала имена, ко је да има места интерпелацији, нека каже има места. (Прекидају га у говору, вичу: не ћемо; треба да кажемо за и против. Поп Сава: Баш по пословнику треба да кажемо за и против.)

Ја мислим, да би боље било, има места интерпелацији, и нема места. (Жагор.) Па кад не ћете, изволите чути подпредседника. (Вика. Павле Поповић: Шта се ту нешто шеврда нека се чисто гласа. Жагор.) Господо *за* или *против* не ће се довољно моћи разумети а има ли места интерпелацији или нема, то је боље. (Жагор). Овде се појављују гласови и кажу да се бележе гласови сваког посланика по имењце. Је ли воља скупштина, да се тако учини? (Јесте. Вичу: решено је један пут Мато Поповић: да се небележе по имењце, решено је онамад у скупштини, да се небележе. Други вичу: није истина. Милан Брачинац: молим вас, господо стенографи, бележите имена како који гласа).

Г. Јездић и Ковачевић нека изволе доћи, да контролишу гласове. (Вичу: још једног контролора.) Онда изволте г. Миљићевићу и ви. Дакле пазите господо, гласаће се *има места интерпелацији* и *нема места*. (Настаје гласање.)

Адам Богосављевић *има места*. Аксентије Ковачевић, *нема места*. Алекса Здравковић, *неће да гласам*. Алекса Поповић, *има места*. Алекса Проковић, *има места*. Алекса Спасић, *није овде*. Алекса Станковић, *има места*. Алекса

Стојановић, *не гласам*. Арон Ничић, *уздржавам се од гласања*. Вељко Јаковљевић: *има места те још како*. Вићентије Поповић *има места*. Вујо Васић, *негласам*. Владислав Павловић, *не гласам*. Гаврило Јеремић, *има места*. Ђока Богићевић, *има места*. Ђорђе Ценић, *није ту*. Ђорђе Павловић, *негласам* (*ох*). Ђорђе Станишић, *има места*. Ђорђе Ђорђевић, *има места*. Ђура Данчић, *није ту*. Ђурђе Ђоровић, *не гласам* Димитрије Димитријевић, *има места*. Дим. Катић, *нема места* Дим. Милетић, *није ту*. Дим. Радовић, *није ту*. Дим. Балашки, *има места*. Дим. Станишић, *није ту*. Драгомир Рајовић, *има места*. Живко Јовановић, *није ту*. Живојин Пашић, *има места*. Жика Миленовић, *има места*. Иван Станојевић, *није ту*. Иван Тадић, *има места*, Илија Максимовић, *има места*. Илија Мојић, *није ту* (*изашао на поље*). Илија Протић, *није ту* (*изишао на поље*). Илија Ратајац, *има места* Илија Стојановић, *има места*. Јанко Јелић, *има места*. Јанко Шафарик, *има места*. Јеврем Грујић, *нема места* (*један глас: врло лепо!*) Господин посланче, кад се гласа, немате права да кажете ни врло добро, ни врло рђаво, но само да дате ваш глас као и ја мој. Јован Бабић, *нема места*. Јован Мариновић, *негласам* (*охо!*) Јован Јаковљевић, *има места*. Јован Бошковић; *није ту*. Јован Јуришић, *није ту*. Јован Крсмановић, *није ту*. Јован Нелић, *уздржава глас*. (*ух*). Јован Стојановић, *има места*. Јосиф Панчић, *негласам*. Коста Антула, *има места*. Коста Јовановић, *нема места*. Коста Пејић, *има места*. Коста Димовић, *има места*. Коста Поповић, *није ту*. Архимандрит Константин, *има места*. Миливој Празовић, *није ту*. Марко Јанчић, *има места*. Марко Лазаревић, *нема места*. Мата Поповић, *нема места*. Мата Прокић, *није ту*. Милан Брачинац, *има места*. Милан Глигоријевић, *има места* Милан Ђ. Милићевић, *има места*. Миленко Петровић, *има места* Милија Миловановић, *има места*. Милија Урошевић, *има места*. Милић Димић, *има места*. Милоје Милојковић, *има места*. Милорад Поповић, *има места*. Милосав Вељковић, *има места*, Милосав Марковић, *има места*. М. Трифунац, *није ту*. Милутин Гарашанин, *има места*. Милош Глишић,

није ту (*изишао на поље, кашљу*). Милош Пантић, *није ту*, Милош Степановић, *има места*. Мијаило Јеремић, *има места* Мијаило Лазаревић, *има места*. Мијаило Мирковић, *нема места*. Мијаило Радисављевић, *има места*. Мијаило Смиљанић, *нема места*. Младен Милијановић, *има места*. Недељко Живадиновић, *има те још како*. Нешко Витомировић, *има места*. Никола Крстић, *нема места*. Никола Павловић, *има места*. Обрад Јевтић, *има места*. Павле Ђукић, *има места*. Павле Поповић, *има места*. Павле Радивојевић, *нема никад* Павајот Сандуловић, *није ту*. Панта Банковић, *има места*. Паун Милошевић, *има места*. Петар Ђуричковић, *има, вере ми!* Петар Радовановић, *није ту*. Петар Селић, *није ту*. Петар Ћелић, *није ту*. Радивоје Рајић, *није ту*. Рака Кукић, *нема места*. Радисав Милосављевић, *има места*. Радисав Тодоровић *нема места*. Рашко Вилотијћ, *нема места*. Ранко Тајсић, *није ту*. Сава Брадић, *има места*. Архимандрит Сава *има места*. Сава Поповић, *има има места*. Савко Жојић *има места*. Сима Милошевић, *никако нема места*. Сима Несторовић, *са гнушањем одбацујем и кажем да нема места*. Сретен Лукић, *има места*. Светомир Николајевић, *није ту*. Сретен Поповић, *има места*. Станоје Ђорђевић, *има места*. Др. Стева Милосављевић, *није ту*. Стеван Продановић, *нема места*. Стојадин Радовић, *није ту*, Стојан Ђуричковић *има места*. Стојан Марковић, *има места*. Стојан Павловић, *има места*. Таназко Благојевић, *има места*. Тодосије Миловановић, *има места*. Урош Кнежевић, *има места*. Фрањо Вшетечка *има места*. Цветко Јездић, *има места* Цветко Мишић *има места*, Петар Митровић, *није ту*. (Вичу: Милан Кујунџић није гласао, треба да гласа). Милан Кујунџић, *нећу да гласам* (*чује се: тако ли је?*)

После гласања.

(Вичу: Председник није гласао.)

Председник: Читајте пословни ред: само где је подједнак број, онда председник гласа. Молим вас изволте саслушати исход гласања. 90 њих гласало је, 12 се је уздржало, дакле свега је гласача било 102. Да има места интерпелацији, гла-

сало је њих 73, да нема места само 17. Дакле предаје се влади, да каже, кад ће да одговори на ово. Имате ¼ часа одмора.

После одмора.

Председник: Молим вас, господо, да изберемо једног одборника за законодавни одбор. Г. Стојан Марковић и г. Ковачевић нека присуствују као контролори, да гласање контролишу.

После гласања.

Потпредседник: Да вам саопштим исход гласања. Гласало је свега 100. За г. Радисава Тодоровића гласало је 63; дакле, он има апсолутну већину.

Молим, господо, имам да учиним једну молбу скупштини. Председништво вам предлаже, да одобрите неку измену у пословном реду, а то је, у место да се чита извештај одбора за молбе и жалбе, ми вас молимо да пређемо на извештај законодавног одбора, о предлогу г. Алексе Здравковића и другова, да се учини допуна пројекту закона о набавкама војним. Влада је на то пристала. (Усваја се).

Извест. законодав. одбора Стојан Марковић прочита овај извештај:

Народној Скупштини

Извештај одбора законодавног

При претресу законског предлога о војеним набавама у скупштини, народни посланик г. Алекса Здравковић са још 64 посланика предложио је, да се члану 21 тога предлога дода то: *да се храна, одело, и остале потребе за стајаћу војску набављају искључиво у нашој отаџбини. А само кад би нестало понуде, у земљи онда да се могу лицитацијом на страни набавити предмети, који се овде не могу никако да израде, као машинарије и оружје.*

Законодавни је одбор претресао овај предлог и налази: *да га вала у начелу усвојити, али са овим изменама и допунама:*

а, Да ово важи не само за војне, већ и за све државне набаве уопште и то само за прерађевине које су у нашој земљи израђене, и

б, Да се набављачу, који докаже да је набавио ствари, које су у нашој земљи прерађене, плати 5% више од излицитоване цене.

Одбор налази да би се овом мером у неколико потпомогло упрпређивање наше индустрије и наших заната, и с тога има част предложити народној скупштини, да изволи на основу члана 58. Устава решити, да се влада позове да у овом смислу поднесе законски предлог.

У исто време одбор има част известити народну скупштину и о томе, да је он о овоме предлогу и одборској одлуци известио и владу, на да је г. председник министарског савета изјавио, да одбор у овом случају мења и допуњава предлог, а то по скупштинском пословнику као да неби могао да чини и с тога, да не може за сад дати реч о овој ствари. Одбор међу тим држи да по скупштинском пословнику може са своје стране да чини измене и допуне и по предлозима посланичким онако исто, као што може да их чини и по предлозима владе, пошто би иначе пословником сужено или ограничено било право предлога, које скупштина има по члану 58. устава, а то неможе бити.

Напослетку одбор има част предложити народној скупштини, да изволи решити, *да се овдвојено узакони предлог војног министра од 15. Јануара о. г. Ф№ 5340. о војним набавама и лицитацијама, који је у скупштини претресен и одобрен.* — Један члан, имено г. Милан Кујунџић има у овом предлогу за себе додатак.

14 Фебруара 1874. год. у Београду.

За тим се чита овај додатак:

Додатак

Одборског члана Милана Кујунџића

Опкољени с једне стране Аустро-угарском, а с друге турском државом, чије пријатељске намере спрам нашега народа јавно су већ познате са своје најмрачније стране; одвојени тако и од мора Дубровачкога и од Солунскога па и од саобраћаја сухим са јевропским пијацама ван Пеште и Беча, ми смо тим пре принуђени да тражимо сваки начин којим бисмо

своју домаћу производњу изазвали и тиме свој слободан живот бар у колико заштитили.

Но предлог одборов о потпомагању домаће производње при државним набавкама чини ми се да није потпун.

Прерађевине наше још су врло слабе. За удруживање немамо тек врло мало спреме и згоде. Па и поред најсвеснијег и најпоштенијег удружења прерађивачи наши тешко да би се данас могли примити какве брзе и големе набавке. Да би се накнадило оно што премаша нашу производну снагу, била би пред нама два теснаца.

Или би произвођач морао да уступи место спекуланту, који би поред производа са стране могао тек из друге руке, дакле скупље, да пуди и онај део кога наша домаћа производња може да спреми, — или би произвођач на један мах, без довољног јемства сталности у тражњи, морао да се баци у такво пространство своје радње, да би се врло лако оклизнути и упропастити могао.

Ако би се пак вратило на првобитни предлог шесет петорице, на да се домаћи производ, докле га има, „мора“ у земљи набављати, онда би свака голема набавка довела нас у још големију незгоду. Или би се наши прерађивачи морали везивати у једно, те тако осујећивати сваку утакмицу и без граница уцењивати државну касу. Или би државне набавке постале искључиви монопол јаких капиталиста, којима би прва брига била да у клици сатру не само овај удружени отпор него и посебне произвођаче. У место помоћи нашој производњи, закон би овакав изазвао рат на домаћу производњу!

Овај монопол јаких капиталиста могао би осујетити и ону практичну и слободну олакшицу коју предлаже одбор законодавни као измењени и пречишћени предлог шездесетпеторице, — ако се не би законом отворила врата нашим домаћим радницима да и према још неразвијеној снази својој могу ипак из прве руке чинити набавке домаћих производа за државу.

С тога сам слободан предложити народној скупштини овај додатак предлогу одборском за одељит закон о набавкама државним:

„Свака голема набавка производа било природних било прерађених, за које је већ познато да их у земљи има, ваља да се чини у деловима којих вредност не прелази 2000 дуката.

Набављачу слободно је да поред оферта о једноме делу поднесе у исто време и оферат о два и три дела и поред ових о свима деловима уједно, назначујући цене у сваком посебном случају.

Ако понуда за какав посебни део буде јевтинија од цене коју други нуде за посебне делове, или буде једнака са ценом коју један набављач нуди за исти део онда кад би му се он одобрио поред осталих примљених делова, онда се мора набавка поверити разним понуђачима.

За стране пак производе важи оно што је већ прописано у члану 59 о војним лицитацијама.“

Оваквим додатком, мислим, да би се не само нашим произвођачима дала прилика да донекле могу вокупати утакмицу са страним произвођима и да могу крепити своју радњу непрестанце, него би се тиме и нашим сировинама дала стална прилика да без икакве накнадне повластице у цени нађу довољно набављача у средини земље.

У Београду 15 Фебруара, 1875.

М. Кујунџић: Ја сам, господо, држао да је потребно да се одборском предлогу дода особени додатак с тога, што без тог додатка цела ствар неби нам вредила много. Ја сам прочитао свој додатак и не знам да ли му је потребно још и даљега објашњења. Ми сви знамо и у коликом се пространству оне могу добити. Знамо, да су прерађевине у нас још врло слабе, а међутим потребно је често да се у великим количинама набављају. Према томе требало би, да се много њих појединих удружују, те да би могли задати ону количину, каква се тражи при лицитацијама, или, ако их нема више, онда појединац мора са свим да скрсти руке. Потражи се на прилику да за 10.000 дуката било сукна, или обуће, или ма чега, — колико појединци неколико не би били у стању, да дају јеснана. Онда би њино право на неки проценат било потпуице изиграно,

пошто не би ни били у стању да одговоре на каквом захтеву. Ето, с тога ја држим, да би требало, да се набавке државне раздељују у више партија малих тако, како би наши појединци прерађивачи бар при једној партији могли конкурисати, и како се тим не би изиграло право које им даје предлог одборов. Осим тога бих обрнуо пажњу и на оно што сам напоменуо о удруживањима, или управ ортаклуцима, како би се могло догодити, да сама држава бива оштећена; чим би се људи натеривали, да удружено подносе оферте, те би престала конкуренција, и држава би морала да плаћа скупље, него што би плаћала, кад би се овако у појединим партијама набавке објављивале.

Министар војни: Г. Кујунџић предлаже једну ствар, која се по овом закону може да упражњава овако, како је усвојена, и која се управо упражњавала. Ко је пратио набаве војне, могао се уверити, да ми и набављамо тако. Ми кад набављамо на прилику 1,000.000 ока пшенице, ми онда обзнанимо, да ће се лицитација држати на мање партије, на прилику на 100.000 ока. Па и овај закон, који је предложен, не ће нам сметати да друкче поступамо. Међу тим овај његов предлог иде против онога, што је у скупштини већ решено, а ја мислим, да оно, што је један пут у скупштини решено, не може се преиначити. Ово би се могло учинити тако, да се дода ономе предлогу одборском, где се каже, да се набаве врше у земљи, али да о томе влада учини формалан предлог за све набаве у опште, а не само за војне.

Кујунџић: Ја сам имао на уму то, да код нас не постану државне набавке монопол појединих капиталиста, него да се овим послом могу више њих користити. До душе знам, — и то с признањем споменућем, — да је г. министар војни доста тако радио, како се овде хоће, али ја бих хтео да то буде неки *закон*. Ја предлажем изреком, да *ниједна набавка* не буде у партијама већим од 2000. дук. ц. за производе *домаће* на биљи они сирови или прерађени.

А да ли се тиме неће рушити оно што је већ једном скупштина одлучила? Неће, јер ово је додатак предлогу закона, који се не пише само за војене ствари, него за све набаве,

које се у земљи догађају. Не руше се овде ништа она правила која су у закону о војеним набавкама утврђена у опште. Али је према новом општем закону, који се сада предлаже учињено изузеће само што се тиче *домаћих производа*, које треба заштитити. За све *остало* остаје у снази и онакав закон, за који одбор и предлаже да се сматра као свршен и одобрен.

Милија Миловановић: Ја сам у главноме имао то да кажем што и г. Кујунџић. По дојакошњем стојало је, да министар одређује, хоће ли већу лицитацију или не, а законом се јамчава како мора да буде, овако пак, као што је до сада бивало, само се капиталисте могу користити.

Алекса Здравковић: Ја сам противан одборском мишљењу. Одбор није имао никаква права да мој предлог намењује, но просто да га прими или одбаци. У моме предлогу, који сам ја са 65 посланика потписао, искључиво стоји за војску да се све што се за војску набавља, набави у нашој земљи. Ја знам да ће њи тешко за две три године; али док не претрпимо неку тегобу, не ћемо постићи ништа. Ми морамо поднети неку жртву, морамо платити нешто скупље, само да сачувамо новац. С тим ћемо не само потпомоћи сточарство и земљеделце, него и наше мајсторе. Узмите у рачун то, да је набављено 5.000 ћебета из стране земље. На овима је истина уштеђено по 8 гроша, што износи 40.000 гроша. Али кад узмемо колико је фабрикант добио на вуни, коју је овде купио, па нама препродао, кад се узму у рачун и друге користи, онда и кад би се одбила горња сума што је уштеђена, опет би већа ваљда била за земљу, кад би се ћебета овде набавила. Па узмите и то у рачун, кад је за народну војску набављана чоја, не могу рећи да је најбоља, него је скоро рећи трула, па и поред тога плаћамо страним мајсторима, да сашију одело, које су наши мајстори могли да сашију, и новац би у нашој земљи остао. Рећи ће се, сукно је наше кораво, и не може да га носи војник; али као што каже народна пословица „бој не бије свијетло оружје већ бој бије срце од јунака.“ А сваки је наш солдат дошао са гуњем, па кад скине гуњац може зацело и шињел од сукна да обуче. И то остајем за онај предлог, који сам поднео. (Чује се: врло добро.)

Коста Антула: Слажем се са г. предговорником, у колико се та ствар односи на оно, што се у нашој земљи израђује. Но питање је, да ли можемо све то имати у нашој земљи? За то се иште спремност, за то се иште све што нам треба, за то се иште други капитали. Дакле док не наступе таква уређења у држави, довде се на овоме не може ништа чинити. А треба, и заиста је у корист земље, да се настане час пре да се тако што оствари. Говор мој односи се што се у земљи може да изради, а за сировине ја мислим, да је корист више мала, него стварна. Да бих то доказао, разложићу ствар у колико ми је могуће. На пример г. министар војни уговорио је са либерантом без ограничења за неко количество ране. Ако либерант може ту рану ван земље да набави са 20. гр. јевтиније но што се продаје наша храна у земљи, онда није тим никаква корист постигнута, т.ј. ту не може бити никакве штете, што ће се храна ван земље набавити, већ је права хасна, јер за мање новаца донесе се оно количество хране, које ћемо опет моћи продавати од наше хране за већи новац. На пример, поставимо да је либерант могао донети 100 ока хране ван земље, на с које стране са 20 или са 15, или са 10 или најпосле и са 5 гроша јевтиније, а храна наша опет продаје се на страни са 20. или са 15. или с 10. или с 5. гроша скупље. У том случају, не само што нема штете за државу, што је храна са стране донета, већ је права корист. (Вичу: није тако. Жагор.) Молим вас, ја ћу то доказати рачуном. Кад се на пример ма које количество донесе са 5., 10., 15., или са 20. на сто јевтиније, а то количество може се продати у нашој земљи скупље са 5., 10., 15. или 20. на сто, онда је господо права корист за земљу. За случај пак, кад би г. министар уговорио са либерантом, да ту храну набави из Србије, а у Србији била би цена тако нета, као што је у иностранству онда господо била би заиста у штети земља, ако би министар тога ради морао скупље са 10. или 5. од сто плаћати, но што би плаћао, кад би се са стране донело. А зашто? За то, што у домовини, сваки има веће удобности да набави но на страни, па ће је у домовини и набавити. И за тај случај заиста је и штета, да се са 10. или 5. од сто плати више.

Ако је г. министар уговорио са либерантом, била храна јевтиниja, била скупља преко, да се мора овде набавити, — ја држим, да ни један свестан човек да ни један човек, који води о себи рачуна, да ни један човек, који жели свој опстанак, да ни један човек, који поле размишљава, не ће се таквој обвези подврћи Јер, господо, кад ко има неку обвезу да што набави, а да може набавити ма с које стране, сваки ће се човек примити; али кад ми се рекне, не смеш с те стране набавити, човек од части, од реда, човек који размишљава о свом опстанку, тај се заиста таквој обвези подврћи не ће, и ако се који и нађе, може га лако сваки да неће моћи ту либерацију извршити, и ту ће опет штета наступити, јер ће министар морати ствар да набави, па ма и скупље платио, а после се тек парница има водити. Тај нам случај министар може и сам изнети. Либерант није могао да испуни обвезу, министар је морао ствари да набавља са далеко већом ценом, а накнада се много доцније судским путем тражи.

За оно, што је г. Алекса Здравковић говорио, и ја бих био мишљења; али господо, треба да доведемо ствар у такав ред, да у држави имаде најпре заведења, која ће све то израђивати. Истина, тада би влада нешто скупље платила, али би се толико људи занимали с радом. Но дотле, ја сам мишљења, да још ни је настало време да би се тако што узаконити могло. Кад време настане, то би могло бити. Још нешто. Поставимо случај тај, што је министар набавио 5.000 ћебета на страни, да је набавио овде, платио би више 40.000 гроша. Та ћебета набављена су за 4—5. година. И по томе годишње излази 8.000 гроша. Питам сад, господо, да ли је та помоћ од 8.000 гроша довољна за такво једно предузеће? (Вичу. доста је. Жагор.) Молим вас, господо, чујте ме само. (Жагор.) Овде има других средстава, другог начина, да се томе помогне. Не мојте да се ограничујемо на ту малу потребу од 5.000 ћебета него ако нам је могуће да израдимо, да сав народ набавља од те фабрике ћебад, и онда би била права помоћ, али са ових 8.000 гроша то није ништа. Ја сам дакле мишљења, да тај закон или то законо наређење, не ће за нас ни у колико корисно бити па за то сам против њега.

Никола Крстић: Ја нисам, господо, шпекулант, нити се разумем у трговинским пословима, и по томе ја немогу говорити о корисности и некорисности предлога. Ја имам говорити само са стране закона.

Ниште се предлогом, да се нареди, да се закон донесе о том, да се набавке морају у земљи вршити, у колико то може да буде. Така је, мислим, цел исправци, која се предлаже.

Да видимо сад, може ли се то узаконити? Ја сам више пута споменуо да направити закон некоме се може чинити да је лака ствар, но мени се чини да није лака. Сам онај који закон прави, може да има у глави јасни појам о ономе, шта жели да се узакони. Али то није доста. Закон треба да буде јасан, и да се може вршити, а да не буде штетан ни за државу ни за оне који закон врше. „Морају се набавке у земљи вршити.“ Застанимо при овоме изразу. Разуме ли се ту морање за министре? или за интересенте? Ако се то „морање“ разуме за министра, или за власти уопште, онда би саме власти морале чинити набавке, јер иначе не би било смисла пропису; али тад би врло тешко било држати контролу. Зна се, да министар не набавља ствари сам; а ни његови органи не купују потребне им ствари сами. За њих дакле оно „морање“ поставило би дужност да назе да ли тих ствари има у земљи или не, и где су набављене. Ствари министру потребне набављају лиферанти. Казаће се за то: лиферанти морају те ствари набављати у земљи. Да видимо, може ли то бити. Кад се у закону каже да *мора* бити, онда ће се власти старати да то изврше. Ставиће се то у уговор. Кад се стави у уговор, онда је питање: каква ће бити последица отуд? Лиферант је узео да набави ма шта, ја не знам какве се ствари набављају. — Он зна где их може набавити. Питање је, ко ће поставити контролу, да нази где он набавља свој еснап. И ако се постави таква контрола, питање је: хоће ли моћи набављач да набави ствари, кад ће имати некога уза се, који ће му казати: ти мораш овде или онде набавити те ствари. По томе закон у такој форми, где се каже да се *морају* набављати ствари у нашој земљи, не може бити усвојен, јер се тако формулисан закон не даје вршити.

Друго је што се каже: „*у колико се може набавити у нашој земљи.*“ Израз је, као што се види, по све неодређен. Јер, ко је тај који ће да каже „*у колико* се може да набави“? Ја врло добро знам, да сваки предлагач, и сваки који каже да ово треба да се усвоји, тај има једну мисао. Али за писане законе то није довољно; него закон треба да је написан тако, да може бити правило, по ком ће се људи и власти управљати. Тако на пример, ако треба вуне, а у земљи има вуне, предлагачи јамачно мисле да ту вуну треба у земљи набавити. Али ко ће казати да је има, и где је има? Лиферант, он је спекулише, он гледа, где има ствари и по којој цени, па ако нађе на неком месту јевтиније, он ће тамо ићи да купи; а не ће ићи по Србији из вароши у варош, из села у село, да тражи, него ће купити онде, где нађе, где има. Тај израз законски дакле: „*што се може набавити*“, врло је неодређен, и такав израз неможе ући у закон.

Даље, да се у закону каже: *мора* се набавити у Србији *што се може* ту набавити, — да видимо каква ће отуд бити последица, ако се не набави?

Та последица мора бити двојака: или ће се прописати нека казна, то јест казаће се: „ако не набави, онда ће га постићи та и та последица;“ или ће се водити грађанска парница о томе да уговор не вреди. Ако би се или једно или друго замислило да буде, онда ско се изложили врло многим незгодама, — гомила парница биће: јер ће лиферант доказивати да је набавио ствари у Србији, рецимо у Шапцу, а други ће доказивати да су те ствари донете у Шабац из Аустрије. Између жита шабачког и жита у Срему, ја не знам, ко ће да направи разлику? И ко је тај, који би могао да избегне прекор да није погазио закон, а да мора да поступа по оваквом законском наређењу? По томе ја држим, да нико не мисли да гради закон, који неће моћи да се врши; закон, који исказује можда лепу мисао, лепу жељу, али који не може да се оствари. (Жагор. Вичу: то је сасвим нешто друго.). На добро, хајд кажите ми: о чему је говор? (Вичу: за прерађевине.) На то све постоји и за прерађевине; између шинела у Зе-

муну и ципела у Београду ил Шапцу направљених нема битне разлике.

Као што напред рекох, ја не говорим са стране шпекулативне, него са стране законске, како закон треба да буде написан. Ја држим, да ће велико зло бити, ако се напише неки закон тако, да га министар не може да врши, да неможе по закону радити. Јер у том случају, ако другчије уради, ради противно закону, тиме закон вређа: што не сме да буде, јер то треба да вуче за собом казну. А по закону опет не може да се ради, јер је закон тако написан, да се не може остварити. За то, кад се прави закон, треба имати на уму како ће се направити, и како ће се написати оно, што треба да у закон уђе.

Г. Кујунџић каже, да се набављају ствари у мањим партијама, до две хиљаде дуката. Ту је главно питање шпекулације; али мени се чини, да се и ту ставља сметња за вршење закона. Јер може бити потреба, да се нека ствар мора у већој количини да набави, — хоћемо ли сад овим законом да станемо на пут, који ће спречити, да се подмири та потреба? Ја држим да би то незгодно било, и да би могло бити штетно по интересе државне. (Кујунџић: Раздели у партије, на колику хоћеш количину!)

Има један разлог, који је нешто шпекулативне природе, али држим да треба и на то да одговорим.

Каже се: остаје новац у земљи, и потпомоћи ће се радиност. Пример је наведен за 5.000 ћебета. Каже се: тих 5.000 ћебета да се скупље купе по 8 гроша у земљи, но на страни опет је боље, јер ће новац остати у земљи. Али, да ли ће земља да добије тих 40.000 гр. Ја бих рекао, да земља не би добила, него би добио шпекулант, трговац. (Жагор.) Ја држим да је тако јасна ствар, да о томе не може бити препирке, да неће земља тих 40.000 гроша добити. Каже се, да ће земља то добити, што ће се на тај начин подићи радиност. Али, ако се хоће да подиже радиност, онда нека скупштина реши да народ поклања тих 40.000 гроша ономе, који подигне неку врсту радиности. Узмимо даље, да се набавља

храна, неколико милијуна ока. Узмимо да је година у Србији била оскудна, а у суседству да је жетва била богата. Храна ће тада у Србији бити скупа, а у Влашкој или у Банату, где хране има довољно, може бити много јевтиније. Узмимо сад, да буде на оку по 10 пара разлике, то на количину од 200.000 ока хране, извела би корист на више стотина хиљада гроша, дакле велику суму новаца. Хоћете ли сад да ограничите министра и власти, да се и поред тако грдне разлике набавља храна у Србији? У чију би корист то ишло? Ишло би у корист не народа, него богатих спекуланата, трговаца, који би храну на страни набављали јевтиније, који би и од самог народа храну јевтино куповали, а продавали би је држави по скупе новце, што би било на терет самоме народу. Оваким законским наређењем ишло би се на руку спекуланцији на штету народне касе. (Ларма).

Према томе ја држим, да ово у закон не улази због тога, јер се као закон неће моћи вршити, јер би дало трења међу властима и скупштином, почем би се могло догодити, да неки који се нађе у власти потпомаже куповање ствари на страни ван Србије, што би се могло знати, ал се не би могло доказати, а и да се докаже, не би имало правих последица, те би законски пропис остао без важности; а такав пропис не треба да се узаконава. По моме мишљењу, довољно је да скупштина изјави, да се ствари потребне за војску набављају, у колико то може бити, у земљи, а не на страни, али да се то не узакони као правило, јер би такав закон морао бити и неизвршљив и штетан по државне интересе. За извесно држим, да би се све власти старале, да се изјави скупштинином у своме раду саобразе.

Известилац С. Марковић: Ја као известилац одбора имам само то да напоменем, да одбор није мислио на то, или да је он имао то на уму, да не уплиње ово законско наређење на цену, која ће се на лицитацији показати. С тога је изричито то и напоменуо, да се унапред неће ништа радити, него доцније, кад дође време на предавање ствари, ако онда докаже, да је прерадио, набавио у Србији, да ће му се дати 5 од

сто више од цене. Дакле не мора у Србији само да набави. То није подмирање.

Министар војни: Мени се чини да сте се упустили у претрес једног предлога, који није пред нама. Говори се о предлогу г. Здравковића. Ја тај предлог писам никад ни видео, сигурно због тога, што исти у одбору није усвојен, па ме одбор за то није ни звао. (Марковић Стојан: Јест, зато). Ја мислим да о предлогу г. Здравковића не може ни да се разговара, него о предлогу одбора, који је пред скупштином, о чему је и влада саслушана. Односно предлога г. Здравковића ја га разумем сад потпуно. Њему је главна цел, за што војска да се одева чохом, кад може сукном. Али, господо, има закона, који прописује како и од чега да се одева војска. Овај закон неопредељује шта и колико да се набави, него како да се набави, дакле показује пут, по коме министар мора да иде, из ког не сме да мрдне при набавама; а други је закон, који прописује од каквог предмета треба да је одевена војска. Ако вам је пак до тога, да обучете војску са сукном, онда правите предлог о томе да се постојећи закон односно одевања војске измени. Овај закон како да се набавља каже министру: не смеш министре од овога одступити, јер иначе си крив. Немојте сметати овде једној лепој ствари, која прописује пут и каже како треба поступати при набави. Кажем вам, овај предлог г. Здравковића не може ући у овај закон, него може ући у онај други, који говори о војеном оделу. Кад изричио стоји у закону, да мундир војнички треба да је од чохе, залудно ћете ми казати да набавим од чохе, кад овде у Србији нема чохе, но кад хоћете да обучете војску у сукно, ви измените онај други закон. То су дакле два питања која нестоје никако у вези. Овај је закон са свим други, а други је закон о чему је предлог г. Здравковића.

Алекса Здравковић: Па ако у закону стоји баш чоха, нека се и сукно наше чохом назове, па је опет цељ постигнута, а закон није повређен.

Известилац Марковић: Истина у предлогу г. Здравковића стоји овако: (чита) „да се рана и одело и остале потребе за војску набавља у Србији.“ Дакле изричио стоји одело.

Јанко Јелић: Ја потпомажући предлог г. Здравковића кажем, да о томе нема шта да се говори, јер је ствар једном свршена, а што г. министар каже да управо ту постоје два закона, један шта ће се, а други где ће се набавити. — Ја мислим да кад је ствар једном свршена не треба о томе више водити дебате, него нека се пређе на дневни ред.

Милосав Марковић: Овде се говори о војеним набавама ране, одела и других потреба за војску. Ја држим да ће корисније бити по нас ако учинимо онако, како је потребно за војску. Кад ми господо узаконимо, да се набавља одело у нашој земљи, онда треба да се ограничимо, па та материја што се овде набавља да се у земљи и ради. Можемо узети фабрикаита са стране, па нека нам тај овде све и израђује. Кад они са стране могу одавде вуну износити и на страни је прерађивати, онда ће се сигурно моћи наћи који од фабрикаината, да у нашој земљи дође и овде нам ради онако, кака се је потреба указала. Ако не баш просто сукно, оно да се нареди на форму чохе да се прави. У толико је боље да се овде у земљи ради, што неће новац из земље изилазити, а наша вуна и сировина ће се употребљавати. Друго, што се тиче ране, код нас је скоро најјевтинија рана. Па пошто у нашој земљи постоји 17 округа, кад се буде лицитирало, нека се јави лицитација, па ће људи набавити рану јевтиније, него са стране, и тим ће се нашем народу дати воља да више ради, пошто зна да ће му се рана у свако доба тражити, јер је војска троши а најглавније је то што ће потрошити рану, а неће овако као данас трунути по амбарима. И с тога сам за предлог г. Здравковића да се рана и одело код нас набавља.

Потпредседник Грујић: Ја бих вас молио господо, да вам обратим пажњу о чему нарочито треба да се саветујемо и шта да решимо, како би наш говор на то могао бити управљен. Ми имамо пред нама мњење одбора, који у начелу усвајајући предлог предлагачев, предлаже особени закон, и имамо предлог предлагачев, који оће, да се као додатак дода закону, о набавама војеним који смо претресали овде; сад вас молим, господо, ми ћемо поставити питање: прима ли се у опште мњење одбор-

ско, да ли ће нам дакле закон, као што га одбор предлаже требати, и ако се усвоји онда ћемо после на поједине тачке прећи; или ће се примити у опште предлог г. Здравковића са друговима, да ли нам дакле онакав додатак закону треба? Ако буде вишине, да нам треба овакав додатак, као што г. Здравковић и другови предлажу, мора ће се онда исти вратити у одбор да га он наново претресе и према осталим члановима закона о набавама војним удеси. Ја бих молио господу, који буду говорили, да имају то у виду, те да можемо данас бар у начелу свршити с овим питањем, да ли нам дакле треба закон онакав, као што одбор предлаже, или као што посланик г. Здравковић предлаже.

Сад има реч г. Ђоровић.

Ђурђе Ђоровић: Мени се чини да смо се поцепали у разлозима, а други о овоме, а трећи о ономе. Овде је говор чисто о томе, да се даде министру повластица, да може платити 5 од сто више ономе, који овде што набави. И ја сам за то, да се ономе, који што у Србији преради и набави плати 5 од сто више, него ономе, што на страни набави.

Сима Милошевић: Ја знам, да ће се овим предлогом, ако узаконимо, оштетити поједини богаташи и либерантн, особито они који се овим занимају, — али шта ћемо, ми се не можемо до века старати да пунимо само њихове касе. Има људи, који турају пшеницу у амбар, те им ова труне и пропада, само за то што нема где да је прода; а ми дајемо паре Аустро-угар, ској, да се она богати. Ја сам дакле за предлог Здравковића.

Жика Миленовић: Ја сам исто о томе хтео да говорим, о предлогу г. Здравковића, и мени се тај предлог допада. Али ја не знам што г. Антула уништава тај предлог, и каже, да то не може да буде. Њега се ситурно тиче, па зато и брани јер је он либерант, па му не годи. . . . . .

Потпредседник: Молим вас г. посланиче. Ваше речи тичу се, у колико се види, саме личности. Ја вас молим немојте говорити о личности другог посланика.

Жика Миленовић: Молим. Ви ме нисте саслушали, ја ћу да продужим па да видите. (Потпред. Изволте).

Ја мислим да је предлог г. Здравковића врло умесан. И он не натерује либеранта да набави баш овде у Србији, као што неки мало пре рекоше: него се у њему каже кад се набавља рана или одело, да се обазре па Србију па да се у њу потражи, па ако има у њој толико ране, колико ће потребно бити за војску, онда нам не треба са стране набављати, ако ли пак нема, онда нико не брани нека се и са стране набави. Ја остајем за предлог посланика Здравковића.

Мијаило Лазаревић: Ја сам заиста за предлог овакн, као што је предложен од г. посланика, само онда, кад би ми у нашој земљи имали каква индустријска заведења, и кад би биле године плодне тако, како би се могле с тим подмирити свакад потребе указане. Но спречити законом државу, да она набавља само у земљи а не и ван земље оно што потребује, то би исто толико било, као што г. предговорник вели, пунити џепове неким шпекулантима или либерантима. Јер би се казало пошто знамо да изричио у закону стоји, да се не може ваван земље набављати, то би индустријаши и произвођачи наши захтевали, да им се плати оволика и оволика цена, па да дамо, јер знају, да се тај производ мора у земљи да купи. Онда би сваки ценио своју сировину или производ толико, да га мора држава платити не 5 него 10 и 20. на сто више. Ја бих био за тај предлог, кад би наша земља и наша индустрија могла увек давати оволико колико потребује, па и више но што потребује, али овако, да идемо очевидно на штету државну а на добит појединих шпекуланата и произвођача, то нисам никако за то, да се узакони то, да се набавља ван земље оно, што у земљи нема.

Аксен. Ковачевић: Ја сам хтео да говорим у оном истом смислу, у ком је говорио Сима Милошевић, али пошто је он онако чисто, кратко, јасно и разговетно ствар разложио, ја немам шта да кажем. Него бих имао то да приметим, да се у нашој земљи обично вели, да смо још мали, нејаки и зелени, а кад се хоће да издаје новац из наше земље на страну, онда смо јаки и куражни и имамо доста блага да раздајемо које куда. Ми гледамо само то, како ћемо повећати број посредника између

трошача и произвођача, и како ћемо их више користити. А што наш народ има производе у земљи, да подмири државне потребе, то видимо да о томе овде нема питања.

Потпредседник Грујић: Има још доста пријављених посланика за говор. Но врло ће тешко бити господо, да се реши питање само у начелу, треба ли нам овај или онај закон, пошто је већ време за закључивање седнице. Ја бих вам дакле предложио, да из реченог узрока оставимо ово питање за будућу седницу, а међу тим одбор да штампа свој извештај, па да се свима посланицима разда, те да сваки види какав је предлог г. посланика, а какав је предлог одборски. (Скупштина тако и усваја).

Председник: Молим вас господо. Има 3. указа, која је поднео г. министар унутрашњих дела. Изволте их саслушати.

Секретар Кујунић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар унутр. дела, да поднесе ово год. народној скупштини пројект закона о допуни члана 19. и замени члана 73. закона о поштама.

Даље чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар унут. дела, да поднесе Нар. Скупштини пројект о измени чл. 111. и 112. закона о пошти.

За тим чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар унут. дела, да поднесе ово год. нар. скупштини предлог, којим се тражи одобрење, што су по додатку у замени чл. 73. зак. о поштама од 23. Октом. 1871. год. под $^1/_3$ таксирани и аманети, који су са стране дошли у нашу пограничну пошту, која стоји у непосредној вези за страном поштом, и да се тако исто таксирају све до времена док је у важности наведени додатак.

Председник: Упућују се финансијском одбору. (Бива).

Данашњи је састанак закључен, а прексутра се заказује у $8^1/_2$ сах. пре подне. Само имам да приметим, да мало раније долазите, како би раније и седницу одпочели.

Седница је трајала до $1^1/_4$ сах. по подне.

САСТАНАК XXXV.

У Београду 17. Фебруара 1875.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали министри: правде и војени, а допније дошли су и министри: иностраних дела, грађевина, финансије, и председник министарства, министар унутрашњих дела.

Почетак у $9^1/_2$ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола прекјучерањег састанка.

(Секретар Адам Богосављевић чита протокол 34. састанка.)

Има ли ко да примети што на протокол?

Др. Ђуро Даничић: Мени је врло жао, што о истој ствари морам два пут говорити, кад се штедећи скупштини вријеме — једва могу наканити да и једанпут говорим.

Мислим да је по све рђаво, што је г. секретар ставијо онако, како је ставио питање моје учињено председништву. Ја сам питао: је ли са знањем председништва изостао извештај одборске мањине о познатој ствари! и хоће ли се то поправити, и хоће ли се председништво постарати да се у напредак тако што не догађа. То сам питао. У записнику данашњем стоји видим само то, да сам ја само напоменуо да је „нешто“ погрешно и да ми је на то одговорено да ће се та „*једна*“ погрешка поправити. Ја мислим да је боље да моје питање није ни споменуто, него што је тако споменуто. Ја мислим у записнику треба да се каже и која је погрешка та, коју ваља исправити. Ми треба да знамо из тога записника, хоће ли се *та* исправка поправити, и хоће ли се у напредак назити, да се *такве* погрешке не дешавају.

Ја се тиме никако не могу задовољити, него молим, ако секретарство само прима ово што молим, да би се ставило у у записник, која је то погрешка, а да не буде даље ријечи о томе.

Секретар Адам Богосављевић: Која је то погрешка? Кажите који је број новина?

Др. Ђуро Даничић: Што? зар сам ја дужан сад опет нама говорити? Ви сте за то ту да пишете шта се говори.

Секретар А. Богосављевић: Добро, добро, примам.

Алекса Поповић: У мом говору онде где стоји „њих шесторо", немојте казати „шесторо," него *шесторица*. (Чује се: то је све једно.)

Јевта Јовановић: Ту нема оно, што сам ја казао, да се бележи сваког име, који је за што гласао. (Секретар: то је исписано и штампаће се). Знам, да је гласање избележено, али ја сам баш предложио да се свакоме име и презиме забележи, и за шта је гласао. То није записано, а ја бих молио да се то запише како сам ја предложио, да тако буде.

(Секретар: добро примам.)

Павле Радивојевић: Г. секретар мој је говор хрђаво записао. Само из средине, записао је нешто, а од почетка и закључења баш ништа. Ја сам споменуо, који је био Паја Радовановић, ко га је заштићавао, и ја сам први казао да је „Домишљан само за то огласио Радивоја за убицу што је случајно до брда Топчидерског шпацирао, и није хтео да назове убицама оне, што су баш за тај дан били тамо у Топчидеру. Молим да се то стави.

Секретар А. Богосављевић: Ви хоћете дакле све да се ставља? Добро. (Чује се: нећемо све.)

М. Гарашанин: Ја само имам једну исправку да учиним. Где је говор, што се тиче интерпелације, о којој је одбор извештај донео, у протоколу каже се да је та интерпелација од Аксентија Ковачевића, а на против тако није, већ она је од Стојадина Радовића.

Секретар А. Богосављевић: Није од Радовића. Први је подписан Ковачевић а не Радовић. Ви сте онда рђаво прочитали. (Чује се: тако је. Гарашанин: Добро кад је тако.)

Вељко Јаковљевић: У колико се опомињем, говорећи о интерпелацији г. Лазаревића, ја сам казао да се врати одбору да своје мњење разлозима подкрепи, и одборска мањина, као што је то и већина учинила, а не да мањина донесе мњење, пошто га је она овде исказала. Тако сам казао. (Секретар: примам исправку.)

Јован Бабић: Ја сам казао: у сагласавању са г. Крстићем још и то као побуду додајем да се не прими интерпелација „да се не би вртлог нових смутњи стварао." То тражим да се исправи.

Секретар А. Богосављевић: Дакле: да се не би вртлог нових смутњи стварао, — то да додам (Бабић: јесте.) Добро.

Милија Миловановић: Ја што се тиче протокола немам ништа да приметим, него бих имао да учиним једно питање председништву.

Председник: Молим вас причекајте, док се сврши протокол, и док се огласи да више нико нема примећавати, па онда изволте шта имате питати.

Дакле има ли још ко год да приметн против протокола? (Чује се: нема). Прима се протокол. Изволте сад г. Миловановићу. Шта питате.

Милија Миловановић: Пре неког времена пала су овде два предлога да се устав треба да промени. Ја у колико се опомињем, онда је речено да је то једна важна ствар, и заиста, ми сви знамо да је важна. Међу тим и ако је повише времена прошло од кад су ти предлози отишли одбору, њих још нема пред скупштину да се претресу. С тога ја бих желео да се ти предлози сад огласе за хитне. Врло је лако могуће да се скупштина распусти, и да те ствари о промени устава не дођу пред скупштину. Дакле на реду је да скупштина сад реши о томе, да ти предлози као хитни изиђу пред скупштину, па скупштина ће после радити. (Чује се: врло добро.)

Председник: Ствар је пред законодавним одбором, и законодавни одбор ће онда по тој ствари решити, кад му буде дошло на ред. Ако скупштина жели као итна ствар да се огласи онда да се огласи.

Милија Миловановић. Ја бих желео као хитна ствар да се огласи. (Чује се: сви то желимо). Јер тамо у одбору има много владиних предлога, па док се сви владини предлози, пошто они имају првенство, претресу, може скупштина да се сврши и распусти, па ово да остане. За то треба ови предлози да се огласе као хитни.

Др. Ђуро Даничић: Ово је предлог унијетог у питање на председништво, са којим се хоће да огласи та ствар, као хитна ствар. Ја мислим да то треба да се стави на дневни ред и да сад о томе неможемо решавати. (Чује се: решено је).

Јанко Јелић: Пошто г. посланик каже да је ово некакав нов предлог, морам да кажем да ово није никакав нов предлог него је само једно питање о поднешеном предлогу. Завета може да се скупштина распусти пре, него што поднешени предлози о уставу дођу на ред, за то и ја тражим да се они огласе као хитни. (Чује се: врло добро. То сви тражимо.)

Председник: Дакле оглашавају ли се и предлози о мењању устава као хитни. (Бива.)

Милија Миловановић: Ја бих молио да учиним још једно питање. Скупштина је овде донела закључак, да се учини истраживање, изашље комисија у Јагодину, због избора. Министар је казао да ће кад састави ту комисију, и изашље је тамо, јавити скупштини. Но није ништа јавио до сад. За то бих ја питао, ја ли управо желео, да г. председник пита министра унутрашњих дела шта је с том ствари. (Чује се: врло добро.)

Председник: Ја мислим да би председник министарства, одговорио вам на то питање сад одма; но пошто он сад није овде, то ће га о томе питати председништво, саобштивши му ваше питање, па ће вам се одговорити да знате шта је. (Чује се: тако. Врло добро.)

Молим вас господо, сад треба да одредимо једнога подписника скупштинског акта, на место г. Крсмановића, јер он одсуствује 2. месеца. (Чује се: Председништво нека одреди једног.)

Председништво предлаже г. Михајла Мирковића за подписника. (Чује се: врло добро.)

Изволте г. Мирковићу доћи да подините један акт. (Мирковић долази.)

Молим вас господо, сад имамо два предлога нова, чујте да прочитамо.

Секретар Кујунџић чита предлог народног посланика Михајла Мирковића и Вује Васића о томе, да се возарима (ра-

бацијама) који се и земљодјељем занимају, у случају кад би трговачку робу, возећи је упропастили, може и пет плугова земље са воловима продати за општету, — по што код нас нема возара, који се искључиво возидбом баве те да би за општету по трговачком закону одговарали.

Председник: Упућује се одбору законодавном. (Бива.)

Секретар Кујунџић чита предлог посланика: Ђурђа Ђоровића, Ранка Тајсића и Петра Стефановића о томе, да добра црквена и манастирска плаћају грађански данак, што да важи од дана кад је устав ступио у живот, пошто је чл. 39. устава изречно прописано да оваква добра подлеже плаћању данка, па то ни до данас није остварено.

Председник: Одбору финансијском (Бива.)

Има неколико питања на г. министра. Изволте чути.

Секретар Кујунџић чита:

Интерпелација

На министра војног.

Зна се да војни министар чешће даје појединим официрима по неке суме новаца у виду поклона. Питам министра војног да ми каже из које буџетске позиције то чини, по којем праву? Зар се тим истроши народни новац без икаквог основа, и зар то неће наше официре већма да деморалише, него да их покрене на какав бољи рад?

у Београду 7. Фебруара 1875. год.

Народни посланик
Адам Богосављевић

Министар војени: Молим вас, дајте ми ту интерпелацију да разгледам. (Председник му даје.)

Секретар Кујунџић чита:

Интерпелација

На господина министра просвете и црквених дела.

Многи свештеници после подне кад сватови дођу неће да венчају момка и девојку и у опште никога, него их од цркве враћају кући да сутра пре подне дођу, пак ће их венчати; и тако више пута супруга и супружницу враћају кућама невенчане,

на велику дангубу, штету и трошак. Но који поповима дукну венчаницу плати њих попа венча баш и на заходу сунца.

Закона нема да попови после подне не венчавају, него кажу да имају некакав распис, зато питам г. министа просвете и црквених дела:

Је ли њему познато, да су духовне власти издале некакав распис, да свештеници после подне никога не смеју венчати? И ако су духовне власти досад такав распис издале, је ли то било са знањем г. министра, и најзад: је ли г. министар вољан, да и даље такав распис у важности остане којим су остављена врата, да се наш народ глобити може?

Ја ћу се задовољити тек онда, ако министар нареди да су свештеници дужни свршавати венчање сватла до залаза сунца и да зато никакву особиту награду не траже.

Интерпелант
Вељко Јаковљевић
Посланик на нар. Скупштини.

Председник: Пошто није овде надлежан г. министар да каже кад ће одговорити, то му се питање ставља на министарски сто.

Секретар Кујунџић чита:

Интерпелација

На министра грађевина.

Среска власт рађевачка ударила је прирез на општине борићску и тријешничку, да се начине собе у три карауле.

Питам министра грађевина:

1.) Зна ли он зато? и

2.) На основу кога је закона могла среска власт рађевачка ударити прирез на ту цел, кад карауле гради држава, јер се тичу целог народа, а не само појединих општина. — Очекујем што скорији одговор од господина министра грађевина.

у Београду 15. Фебруара 1875. год.

Јован Недић
Народни посланик

Министар грађевина: Нек се преда одбору.

Председник: Ово се питање упућује одбору финансијском да каже има ли му места. (Бива.)

Секретар Кујунџић чита:

Интерпелација

На министра унутрашњих дела.

Начальник среза рађевског ударио је Марта месеца прошле године по $2\frac{1}{2}$ гроша чарш. прireза, и Септембра исте године по 4. грош. чарш. прireза, да би ту суму држао као депозит и отуда трошкове, кад се учине исплаћивао, у које је трошкове рачунао и оне, које почини водећи жену и децу по срезу, све о народном трошку. Међу тим по закону не сме бити, да се толика сума од једанпут разреже по народу у име трошкова, па употребљује ночасно, кад се учини неки трошак, јасам се, као кмет општине тријешничке на то жалио пређашњем министру унутрашњих дела, но нисам добио одговора; с тога и питам садашњег министра унутрашњих дела:

1.) Је ли извиђена та ствар? и

2.) А ко није на чему је? јер народу већ додијаше овакви прirези. Очекујем што скорији одговор од господина министра унутрашњих дела.

у Београду 15. Фебруара 1875. год.

Јован Недић
Народни посланик

Председник: Пошто г. министар није овде, који би био надлежан да на ово питање одговори, то ће се оно упутити одбору финансијском, и кад он буде донео своје мњење, онда ће ми га предати г. министру на одговор.

Изволте сад ви г. Ђуричковићу.

Петар Ђуричковић чита:

Господину министру војеном.

Начелство окр. Алексиначког у 1872 години, заповедило је народу реченога округа, те је морао неколико хиљада греда, мертега и дасака превући код Нерићевог хана близу Делиграда, под изговором да ће се од ове грађе правити шупе ради логорована народне војске.

Народ је ову грађу сву морао превући и превукао је, а власт пошто је превучена није ништа даље наређивала, да се

од ове грађе што прави или да се бар у сухоћу склони, већ је ова грађа које развучена које иструлела.

Дакле тражимо да нам г. министар одговори:

Зашто је начелство Алексиначко заповедило да се ова грађа привуче, а после није наредило да се од исте шупе начине, или бар

зашто ненареди да се ова грађа у сухоту склони и сачува?

Даље тражимо, да нам одговори и то:

Колико је овде народне шуме упропашћено и радне снаге народа утрошено, и

Ко је крив те је овако неправедно и безкористно народ овим знатно оштећен?

Народни посланици.

Петар Ђуричковић Милан М. Брачинац Недељко Живадиновић.

Министар војени: Ова ствар, о којој се питам, била је предамном пре неколико дана на расправи, па због тога сам у стању, да на ово питање сад одмах одговорим.

Још 1871. године, јавила се једна општина, којој је министар финансије одобрио, да тамо на Нерићевом хану држи вашар, и да подигне неколико колиба, — па да би то лакше извршила, она је молила да тај посао изврше народни пијонири. Кад је то дошло пред министра војеног, онда начелство Алексиначко јави и да четвртина среза једног учествује у томе, и да се том приликом за читав срез на томе месту начини зборште за народну војску. Тако је министру војеном представљена ствар од начелства, и министар онда је казао, ако је народна воља да он за тај посао набави јапију, и даде трошак, ја ћу пристати, да се то уради снагом пијонера. И то је трајало неколико месеца док началништво не јави министру, да је новац скупљен и јапија привучена. То је било 1873 год. не знам сад у коме месецу, но у Октобру месецу те исте године министар војени одобри лицитацију да се види ко ће најефтиније да прави те заклоне за народну војску, и нареди да се приступи изради тих заклона. То је као што знате било пре године и 4. месеца. По томе, министар војени мислио је да је тај посао

давно и давно већ готов. Но међутим, пре неког времена, од прилике пре месец дана, дође министру извештај од началништва да се то све није ни почело да прави, и у ком се пита министар шта да се ради, и јавља се да је већ и млога јапија почела да трули. Ја сам усљед тога извештаја одмах наредио да се испита, зашто ми одмах није јављено да либерант није хтео да приступи извршењу уговора, што је давно требао пре годину дана и толико месеци да учини, и да се изнађе, ко је крив, те је јапија почела да трули. Кад добијем од началништва извештај по овоме, ја ћу наредити, да се учини све што треба и што је могуће.

Тако је ова ствар текла и тако она данас стоји.

Петар Ђуричковић: Кад добијете одговор од началништва, и кад ми кажете, ко је крив што је јапија иструнула, онда ћу моћи казати задовољавам ли се одговором вашим.

Министар војени: Ако би тај извештај дошао мени за време трајања скупштине, ја ћу вам га саопштити; но по својој прилици овај ће извиђај да траје дуже него што скупштина трајала буде. Ако добијем пре извештај одговорићу вам.

Петар Ђуричковић: А ако га недобијете ви ће те нам ваљда послати одговор кући?

Министар војени: Кућама вашим не можемо никакав одговор слати. То не ћу учинити.

Петар Ђуричковић: Не велим ја мени да пошљете но народ ће се жалити на ћете морати одговорити.

Министар војени: Молим вас господо. Ово је друга интерпелација од г. Адама Богосављевића.

На њу имам да одговорим ово: сва давања и сва намирења припадлежности опредељена су или законим прописима, или су нарочито буџетом одобрена Ја нисам дао ни једном официру више или мање у име тога, него што је прописано законом и одобрено буџетом. Што каже интерпелант, да министар даје то као неки поклон, ја могу да кажем, да нисам никоме издао те суме као поклон, пошто поклона и нема, него је то давање законом и буџетом опредељено.

Господин пита: из које се позиције буџета то даје, и по каквом праву? У буџету господо има партија, која се зове:

партија намирења принадлежности. Ја сам из ње давао а по праву што је буџет одобрио да се из те партије принадлежности издаје.

Адам Богосављевић: Како се зове та партија?

Министар војени: Зове се: партија намирења принадлежности.

Адам Богосављевић: Добро. Разумео сам.

Председник: Г. Срето шта имате ви? Ваљда предлог?

Сретен Поповић: Јест. Али знате шта? Сутра ћу први да га прочитам.

Председник: Добро.

Сад прелазимо даље на дневни ред. Долази питање извештаја за молбе и жалбе.

Молим г. известиоца одбора за молбе и жалбе да заузме своје место. (Бива).

Известилац Ковачевић чита: Миладин Томић механџија из Ваљева, моли да му се дозволи месно кафанско право, јер му то власти дале нису.

Одборско мњење:

Пошто молиоц подноси одборски закључак његове општине из кога се види да општина није противна да он од своје пекарнице кафану преобрати због чега ће у државну касу 40. талира приходаући, и пошто се из молбе види, да је овај човек упражњавајући механску радњу свој век провео у оном. И пошто је г. министар унутр. дела, дао реч у одбору, да ће он бити наклоњен онде где год одбор варошке општине каже де није противан за овако давање кафанских права према уредби о механама, — то је одбор мишљења да се ова молба преда г. министру унутр. дела за дозволу реченога права молиоцу. (Скупштина тако и усваја.)

Бојо Петровић из Ивањице жали се скупштини против тога, што је г. министар унутр. дела одобрио поступак полиц. среске и окр. власти које нису хтеле порадити да његова стара механа у Ивањици задобије кавански право, као што се он истим властима молбом обраћао као што је и општ. власт закључила да му то треба одобрити; па моли сада скупштину да може своју стару механу преобратити у кавану.

Одборско мњење:

По овој молби одбор је саслушао г. министра унутр. дела, па пошто је г. министар објасно да је решење министарско на закону основано, но да има места да министар нову молбу молиоца узме у оцену, ако му поднесе молиоц, *то је одбор мишљења*: да се ово дело преда власти у разрешење. (Скупштина тако и усваја.)

Милош М. Теофиловић, латов скеле београдске, каже како прво ц. кр. подунавско паробродско друштво, још једнако на својим картама и путничким билетама употребљава старо име „Палеж." То је вели, име Палеж једном законом забрањено; па моли скупштину да код надлежног места подејствује, те да се у будуће, несме тако овим називом служити, нити да се догађају у нашој милој Србији.

Одборско мњење:

Сваки онај који са својим послом, предузећем, трговином, друштвом, или ма буди по чему настањује се у тој држави, мора признати сва имена, средства и начине установљена те државе, па овако мислећи позвао је г. министра иностр. дела и по договору са њиме нашао је:

Да треба ову доставу предати министру иностраних дела, те да он позове друштво оно, да то друштво мора се послужити оним именом, којим се сва наша држава званично служи, а то је ово место звати „Обреновац." (Скупштина усваја.)

Радивоје Несторовић, трговац из Крагујевца, жали се што од министра унутрашњих дела није још добио решење на жалбу његову, коју је дао министру 12. Јануара 1872. године против началства крагујевачког, које му је распродало извесно имање за дугове, а писари новце покрали.

Одборско мњење:

Пошто је сазнао од министра унутр. дела, кога је по овој ствари саслушао, да је ово свршено још почетком 1873. год. то да се сада преко овога пређе на дневни ред. (Тако и бива.)

Известилац Ковачевић: Овде има молби више учитеља, који моле народну скупштину да им урачуна године службе

и оне године, које су на страни служили. Одбор је прегледао све ове молбе и донео овако мишљење. (Чита.)

Јанићије Поповић професор богословије моли да му се уваже оне године службе, које је провео без указа предавајући грчки и латински језик у гимназији Крагујевачкој.

Павле Векецки учитељ школе торазијске, моли да му се године службе урачунају, које је провео на страни учитељујући.

Мијајло Поваковић, учитељ код саборне цркве у Београду, моли, да му се и оних 5. година учитељске службе, које је провео у Босни и Херцеговини, признаду.

Сима Милојевић, учитељ школе бело црквањске у срезу рађевском, моли да му се и оне године службе урачунају што је као учитељ у Босни провео.

Јован Костић, изслужени учитељ из Београда, моли, да му се урачунају и оне године службе, које је у Аустрији провео.

Одборско мњење:

Одбор за молбе и жалбе прегледао је молбе молиоца и њихове документе, па је позвао г. министра просвете и по разлагању ових молбама нашао је: да оне спадају у круг владине власти, на што је мњења, да се по овом гледајући у 8. тачку члана 101. пословника ништа даље не може радити, већ прећи на дневни ред.

Вићентије Поповић: Треба да се предаду све те молбе влади на оцену.

Председник: Пошто је г. министар казао, да је он за то надлежан, то нека се они обрате министру, а скупштина нема ништа о томе усвајати. (Скупштина усваја мишљење одборско.)

Известилац Ковачевић чита даље: Г. Велко Јаковљевић садањи посланик ове народне скупштине, поднео је жалбу против неуредне адвокатске радње, још 24. Децембра 1873. крагујевачкој скупштини, на како је она остала нерешена, а сад Велко хоће да је усвоји као своју молбу посланичку, која у неколико сачињака и као предлог, на пошто је, вели, предао предлог скупштини о ширем заступању радње адвокатске, то хоће да се ова жалба преда законод. одбору те да је има у виду, при саветовању о оном његовом предлогу.

Одборско мњење:

Одбор гледајући у члан 100. и 3. тачку чл. 103. пословника, мњења је, да се ова жалба преда одбору законодавном те да је има у виду при саветовању Вељкова предлога о адвокатима. (Тако и бива.)

Одбор за молбе и жалбе разгледао је 29. молби из разних крајева Србије којима моле да се извршење пресуда и продаја имања одложе док не наступе опет боље године и да скупштина изнађе начина како ће се каишарлуцима стати на пут.

Молбе су ових лица:

Пантe Станковића из Јагњила окр. крагујев. са још 29. сељана.

Милована Николића из Ћуприје.

Илије Ђокића из Паланке.

Симе Гојковића из Бапчине окр. Смедеревског.

Браће Д. Мискијића са још 117. грађана из Раче.

Николе Марковића и Стевана Станковића из Крагујевца.

Живадина Дамњановића са још 15. сељана из Батуње окр. крагујевачког.

Јање Ристића из Паланке.

Милете Јовановића са још 37. из Деонице округа јагодинског.

Стевана Мацаревића са још 10. сељана из Цветојевца окр. крагујевачког.

Димитрије Гајића из Орашца окр. крагујевачког.

Ђорђа Лукића из Паланке.

Тодора Миловановића са још 47. сељана из Брзана окр. крагујевачког.

Алексе Милојевића из Божурње и Тополе округа крагујев. са још 38. сељана.

Стојана Станковића са још 53. сељана из Кушиљева и Ливадице окр. Пожаревачког.

Милована Николића са још 80. сељана из Брзана окр. крагујев.

Михајла Ђурићковића са још 54. друга из нар. Пожаревца.

Милована Савића са још 110. сељана из Клоке окр. смедеревског.

Милосава Страшешевића са још 30. сељана из Ратара окр. крагујев.

Филипа Трифуновића са још 6. сељана из Лозовика окр. крагујевачког.

Луке Михајловића са још 40. друга из Бадњевца окр. смедерев.

Ранка Милосављевића из доње Грбице окр. крагујевачк.

Симе Милојевића из Сепаца окр. крагујевачког.

Игњата Прокића са још 15. сељана из Жабара и Горовиче окр. крагујевачког.

Михајла Стефановића из Асан-пашине Паланке.

Станоја Николића са још 25. грађана из Ћуприје.

Димитрија Петковића са још 246 другова из Јагодине и разних села окр. јагодинског свега 1072 молиоца.

Одборско мњење:

Пошто су ове молбе још од 1873 год., а у сљед ових појава издат је прошле године закон о заложницама, с тога је одбор мишљења, да се пређе на дневни ред. (Скупштина овако усваја.)

Ђуро Ђурић кнешки старинар, моли за одобрење да може начинити дућанић на оном празном месту између вел. школе и Турског хана; он ће дућанић свој дати кад год влада хоће.

Одборско мњење:

Пошто је ово извршном влашћу извршено и молиочева молба уважена, то пређи на дневни ред. (Тако и бива.)

Настасија, удова почив. Мите Радојевића из Београда, жали се народној скупштини, противу г. Косте Бели-Марковића, бившег члана квартa савамалског, а садањег начелника окр. смедеревског, што јој је овај сина имено Милована, прозваног „Козака," кад је био у притвору код полиције, мученьем *живота лишио.*

Жалитељка вели, да се је за ово два пута жалила скупштини, на никаквог решења добила није.

Она у својој молби тражи, да може г. Косту Бели-Марковића, садањег начелника окр. смедеревског, за убијство њеног сина Милована обтужити, јер јој то министар унутр. дела не да да учини, пошто је г. Коста чиновник.

Према овој жалби, одбор је позвао г. министра, и он је ово дело објасниo овако. Да према пређе чињеном пслеђењу по тужби тужитељице, ондашњи министар није имао доказа, да је г. Коста участвовао или извршио убиство над сином тужитељице, па за то га није ни дао под суд. Даље рекао је г. министар, ако тужитељица докаже друге околности, из којих би се могло узети, да је г. Коста њеног сина убио, да ће он према новим околностима, ако за уместно нађе, дозволити, да се г. Коста за ово дело суди.

Одбор мисли:

Да се овај предмет преда г. министру унутр. дела, да га узме у призрење, па даља закони поступак.

Милија Миловановић: То треба извидети, јер она је тражила одобрење код министра, а министар јој то није дао. Министар можда је пријатељ начелнику, па за то није дао. Нека се то извиди.

Известилац Ковачевић: Одбор је пронео таку одлуку, да министар ту ствар извиди и донесе своје решење.

Илија Стојановић: Мени се чини да одобрење министрово може тек онда бити, кад би то било приватно право, за штету а не за злочинство. Кад је злочинство учињено, ја мислим да му може суд и без одобрења министрова судити.

Председник: Пошто закон постоји о томе, да се чиновник не може предати суду, док надлежни министар не одобри, онда престаје сваки даљи разговор о томе.

Милија Миловановић: Сваком Србину треба да је уједчен живот подпуно, а не да га гања чиновник, па после му нема суда.

Председник: Је ли скупштина задовољна, и одобрава ли мнење одбора, да се преда министру? (Бива).

Известилац Ковачевић чита даље:

Милош Ружић, писар суда општине Београдске, каже, да је капетан Драгачевски паредво, те је учињена деоба имања његова, и његових задругара без одобрења и присуства његовог, што је за њ не праведно учињено. Он вели, да је се за ово жалио и началству и министру, па није добио задовољење. Моли скупштину, да га она по овом задовољи.

Одбор мисли:

Да је решење министрово на закону основано. (Тако скупштина и усваја).

Ранко Тајсић: А одкуд ће делити то имање, кад га и нема?

Известилац Ковачевић чита даље:

Пекари из Књажевца моле народну скупштину, да уредбу о механама и кафанама допуни тако, како ће и пекари моћи крчмити моћи.

Одбор мисли:

Ово је предлог, а предлоге могу чинити само посланици, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и скупштина усваја).

Василије Танасијевић, кафеџија из Пожаревца, моли скупштину, да се за неко време задржи продаја његовог имања, до побољшања времена, тужећи се на зеленаше и на прекомерни интерес, чрез кога је вели своје имање пређе 10.000 дук. цес. вредеће презадужио.

Одбор мисли:

Пошто ово не спада у круг скупштинске већ управне власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Милосав Митровић, теж. из вел. Плане, среза орашког, окр. смедеревског, поднесећи под ┤. Уверење у препису на то, како је поднео процену свога имања на тражени зајам управи фондова, по којој му је одобрила 114 дуката, но ово још добијо није, нити се зна кад ће добити, то, пошто му је, вели, одређена продаја имања на дан 10 Јануара 1874 год., и пошто ће му се имање у бесцење продати, моли скупштину, да она нареди, да му одобрени зајам управа фондова одмах изда.

Одбор мисли:

Пошто ово не спада у круг скупштинске, већ владине власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Никола Пантић, земљорадник из Марковца среза орашког окр. смедеревског, жали се на суд окр. смедеревског прилажући као доказ пресуду истога суда и квиту полицајне власти, што га је исти суд осудно на плаћање 127 гр. и 10 пр. пор. по парници његовој противу општине Марковачке, због заузећа једног парчета земље оцењеног на 10 дуката вредности.

Одбор мисли:

Од кога се наплати већа такса, него што се по закону може, треба да се жали министру правде у законо прописаном року; пошто жалиоц не подноси о томе решења министарског, нити се види, да се за то обраћао министру, с тога да се у смислу чл. 101. тач. 7 пословника пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Анка, супруга почив. Мише Милосављевића из Београда, моли скупштину, да јој се одреди из државне касе издржање, као по све сиротној, илогичној и оглувелој, наводећи, како је њен муж правно блажено-почившем Кнезу Милошу топове трешљеве, а у времену после 1842 год. продато је сво имање њенога мужа за политични преступ, и он је вели на смрт осуђен.

Одбор мисли:

Пошто молитељка не подноси никакве доказе, да је њен муж држави какву услугу учинио или владајућој династији, те да би се видети и оценити могло, треба ли јој из државне касе какву помоћ учинити, с тога, да се пређе на дневни ред.

Петар Ђуричковић: Ја мислим, да не би било погрешно, да се да влади на оцену, да она види и увери се, је ли заиста он за време српског ропства, таке услуге Србији чинио, јер ако је истина тако чинио, онда заслужује да се његовој фамилији даде каква год помоћ.

Известилац Ковачевић: У таком случају, нека се она обрати влади, и нека поднесе доказе, на ће влада чинити предлог скупштини. Или би могли и ми само, да има доказа каква год. Али, кад нема, онда мислим, да се друго ништа и не може радити, сем да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Василије Атанацковић из Пожаревца моли скупштину да нареди полицијској власти да продужи продају његовог имања наводећи да је велика новчана криза и оскудица у новцима.

Одборско мњење:

Ово дело не спада у круг скупштинске, но владине власти; зато је одбор мишљења, да се молба одбаци и пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Стеван Димић, бивши пандур капетана среза врачарског из Миријева, моли да му се одреди пензија, јер је 36 год. у служби провео.

Одборско мњење:

Пошто се ово сматра као проста служба, и пошто се пензија по закону само чиновницима одређује на начин у закону прописан, то да се ова молба одбаци. (Скупштина усваја).

Рака Ковачевић из Козинце жали се на решење министра просвете, што је село Козницу одвојио од црквене општине козничке, па предао црквеној општини плочкој, молећи да се село Козница врати опет црквеној општини козничкој.

Одборско мњење:

Пошто ова жалба не спада у круг власти скупштинске, већ по закону о црквеним властима у круг духовних власти, то се по том не може ништа даље радити, већ прећи на дневни ред. (Скупштина усваја).

Матија Арнаутовић из Саранова каже, да је био учитељ српски у нашој држави 22. год. и то од 1830 до 1852. год. Ове 1852 год., вели, преместио га је ондашњи директор школа, из школе павловачке у Закуту окр. крагујевачког, но да у Закуту тада није могао ићи због слабости своје и породице своје, да је на свом незнатном имању као млађи човек могао до данас живети, али сада као стар у 66 год. да је неспособан за зараду и моли скупштину да му даде помоћ сада у овако његовом бедном стању.

Одборско мњење:

Пошто молиоц сам признаје да није хтео ићи на место које му је ондашњи директор школа одредио, а и своје наводе никаквим доказима не обистињава, то је одбор мњења да се прећи на дневни ред. (Бива.)

Никола Ђоловић, из Грошнице округа крагујевачког, који сада живи у манастиру Благовештењу под Кабларом, жали се како је био гоњен и тучен 1842 год. од наслинника Вучићеваца за династију Обреновића, па тражи државну помоћ.

Одборско мњење:

Пошто постоји закон о издржавању сиротиње и пошто молиоц и сам признаје да је у манастиру, који никог свог на

терету нема, а за цело прква га је у закриље своје, узела братство манастира по самој светој речи благог спасителя не ће у беди и невољи без заштите оставити, то да се по том ништа даље не ради, већ прећи на дневни ред.

(Скупштина усваја).

Димитрије Николић, бив. начелник среза мачванског, моли народну скупштину, да изволи наредити, да му се нето звање поврати, које је још 1859 год. изгубио, без да о томе и данас зна, ил му се бар пензија издаје, јер је као чиновник улагао и има право на улог.

Жалиоц вели да је се свима г.г. министрима обраћао с молбом, па нигде није задовољења добио.

Одборско мњење:

Не спада у круг власти скупштинске, за то према члану 101. пословника да се прећи на дневни ред. (Скупштина усваја).

Димитрије Јанковић из Кладова жали се народној скупштини противу решења г. министра војеног, што је уступио на лицитацији другоме набавку меса, за храну посаде града Фетислама. Овоме додаје решење г. министра војног.

Одборско мњење:

Одбор је размотрио ово дело и нашао да је решење министрово по закону основано, с тога да се прећи на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Лазар Јовановић, тежак из Синошевића, жали се народној скупштини противу власти среза поцерског у окр. шабачком, што му је ова продала сво имање како покретно, тако и непокретно за рачун дуга г. Марка Поповића, пензионера из истог места. Жалиоц вели, да он више не дугује поменутом г. Марку него 30 дук. а овај, вели, да је направио облигацију од 120 дук. Моли да се ова ствар извиди.

Мњење:

Ово не спада у власт скупштинску, него је круг судске и управне власти, за то се по овом даље не може ништа радити, већ да се прећи на дневни ред. (Скупштина прима.)

Јеремија Лукић и још њих 5 мајстора шустерских из Лознице, моле народну скупштину, да се забрани уношај у

нашу земљу страних израђених еснапа — обуће и хаљине, или ако то не може бити, онда да се знатно ђумручина повиси.

Мњење:

Пошто жалиоци то траже, о чему већ постоје предлози посланички, то је одбор мишљења да се ова молба на основу члана 103. тачке 3. закона о пословном реду преда финансијском одбору да је има у виду при саветовању о предлогу. (Скупштина прима.)

Живојин Крстић, деловођа општине Ћићевачке, жали се на решење министра правде и судова: окружног и касационог, којима је одбијен од тражења дангубе и трошка учињеног по кривици Милосава Бабића, из Сталаћа, услед позива судског приликом неке сведоџбе.

Мњење:

Одбор је расмотрио ово дело, па је нашао да је решење министрово на закону основано, за то је да се пређе на дневни ред.

Еснафи: трговачки, абаџиски, терзиски, капуџијски и бојаџиски из А. П. Паланке, траже укидање сеоских дућана што пре.

Мњење:

Пошто се све молбе о укидању сеоских дућана налазе код финанцискот одбора, то је одбор *мишљења* да се пређе на дневни ред а ово да се упути одбору финансијском.

Општина јабуковачка у окр. крајинском, моли народну скупштину да се село њихово огласи за варошицу и да се среска кућа премести у Јабуковац из узрока, који је у молби наведен.

Мњење:

Не спада у круг скупштинске власти, за то је одбор мњења да се пређе на дневни ред.

Ранко Јовић, дућерин из Јаребице, каже да је водио парницу против Љубомира Вујића из Брђца, због заслуге, па је изгубио. Моли скупштину да му даде задовољења.

Не спада у круг скупштинске власти; с тога је одбор *мишљења* да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Станија, удова Стојана Веселиновића из Београда, каже, како је по молби њеној Његова Светлост наредила, да јој

се бесплатан стан даде у државним кућама, које су од Турака одузете. Да је овај стан уживала све док није премештен г. Блазнавац, управљач, а доцније да јој је то благодејање одузето и да су јој за кирију ствари узапћене, моли скупштину, да јој да задовољења, јер јој надлежне власти то нису дале.

Не спада у круг скупштинске власти, с тога је одбор *мишљења* да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Христина Тошић, окд. у кући Саве Сваџије, од Васпонаца позвата, каже: да јој се Бог у сну јавио и да је царство хришћанима изјавио у Београду на великој пијаци у кући општинској уз кућу г. Петра Милушића, трговца, на предлаже, да се то место чисти, поштује и слави као гроб Христов и као свака друга света и славна места, да у њој скакоџаки не живе и најпротивније речи просипају, и напослетку тако пише да јој се не може ништа знати шта хоће.

Садржина је нејасна, а у исто време види се да долази од лица суманутог, за то је одбор *мишљења* да се пређе на дневни ред. (Скупштина прима.)

Марко Милутиновић и још њих 20. из лепеничког среза округа крагујевачког, кажу, да су се због повчане кризе морали задужити, па да им је због тога и продаја имања одређена. Да не би пропали са свим, моле г. председника скупштине, да у договору са владом и народним посланицима, пронађу начин, како ће да им се помогне и да се продужи рок плаћања њиховог дуговања.

Ово не спада у круг скупштинске власти, с тога је одбор *мишљења* да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Јелисавета, супруга Петра Јовановића из Текије, жали се скупштини на старатељског судију окр. крајинског што јој по завештању њеног сина Николаја није досудио његово имање у наслеђе, па моли скупштину, да она ово дело узме у расуђење и да јој досуди имање у наслеђе, које јој је поменути син завештао.

Одбор узевши ово у оцену нашао је, да тужитељка није поднела пресуду о којој говори, и пошто скупштина није надлежна да суди о наслеђима, као што то молитељка тражи, одбор је мишљења да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Трифун Аћимовић, земљ. из Чајетине окр. ужичког, жали се на мин. унтр. дела, што му није дао задовољења на тужбу против полицијских онамошњих власти, што је стављен под полицијски надзор, као невин.

Жалилац не подноси решење министарско, с тога одбор *мисли* да треба прећи на дневни ред. (Скупштина прима.)

Никола Панић, бив. поштар II кл. при пошти београдској, моли народну скупштину, да му се служба поврати а и неки 50 дук., које му је комисија одузела, при нелећењу дела.

Пошто ова молба не спада у круг скупштинске власти, већ у круг владине власти, то се молитељ на основу 8. чл. 101. пословника, има одбити и прећи на дневни ред. (Скупштина прима.)

Заступници општине мало-пиваљске, среза грочанског окр. београдског, жале се на полицијске њихове власти и г. министра унутрашњих дела, што је одобрењем његовим настањено више фамилија цигана на терет њихове оскудне општине.

Пошто жалиоци не подносе решење министарско, одбор је *мишљења* да се ништа по овом не може радити, већ да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Аксентије Тодоровић, ученик I. разреда гимназије, као сирочашан, моли народну скупштину, да нареди да се његове дотичне општине побрину о његовом школовању, кад нема откуда.

Ово не спада у круг скупштинске власти, за то одбор је *мишљења* да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Александар Ракић и још 34. сељака села и општине плочке, жале се на кмета њиховог Милана Милићевића што силом кметује, и ако они у њему вере немају, — на код власти нису помогнути. Жалили су се и дотичном министру унутрашњих дела, на одбијени.

Пошто ово с једне стране не спада у круг скупштинске власти, а с друге стране пошто жалиоци не подносе решења министарског, одбор је мишљења, да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја.)

Сава и Спаса Милетићи, тежаци из Острве у срезу рамском, моле народну скупштину, да њиховог синовца Милана Васића ослободи од стајаће војске.

Пошто скупштина није надлежна да кога од стојеће војске ослобођава, одбор је *мишљења*, да се пређе на дневни ред.

Мијаило Костандиновић, из Крњева среза орашког окр. смедеревског, моли, да се нареди управи фондова, да му што пре изда потребан зајам на имање, према поднетој процени, ради исплате дуга, — да му се не би имање продало у бесцење.

Пошто молиоц не подноси решење надлежног министра, те да би одбор могао ово дело оценити, *мишљења* је, да се пређе на дневни ред. (Скупштина усваја).

Практиканти начелства и суда шабачког моле, да се критично стање практиканско побољша и уреди.

Одборско мњење:

Пошто ово спада у круг буџетског рада, то да се пређе на дневни ред. (Бива.)

Матија Муја из Мајдан-пека, каже, да је вршећи дужност као полицај у 1869. год. рањен од неког г. Шилда Енглеза, те је од тога остао сакат. Он вели, да је преко наше владе тражио да му за ово да накнаду г. Шилд, па му још ништа нема. Моли скупштину да му она да задовољења.

Одборско мњење:

За ово молиоц нек се обрати са молбом министру иностраних дела, ако је од странца осакаћен, а ако ли је у унутрашњости повређен од лица, које је у српском поданству, то нека се обрати властима, по чему одбор није могао ништа друго радити, већ прећи на дневни ред. (Бива.)

Тодора, удова Јеремијћ, која овде живи код сина Јевте, служноца у државној штампарији, жали се на кметове општине вислабабске, што су јој изнудили неку признаницу на 200 гр. па јој аконто исте краву и сено продали.

Одбор мисли:

Кад не подноси никаквих доказа за своје стварне наводе, то да се по тач. 5. чл. 101 пословника одбаци, и пређе на дневни ред. (Бива.)

Руковоље телеграфских штација у Јагодини, Алексинцу, Чачку, Смедереву и још њих неколико моле скупштину, да закон од 1855 год. Бр. 307 о повишењу периодичне плате прогласи за важећи. —

Одбор мисли: да је ово предлог, а то могу чинити посланици, за то да се одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Алекса Томић, каплар жандарски, вели да зна добро наменити извијене или сломијене честице човечије, о чему има небројених факата; но не подноси их.

Моли се, да му се као изученом вештаку, који је нашем народу својом вештином много пута до сад помогао, одреди каква плата, да може колико боље живети са фамилијом.

Подноси два прилога, из којих се види, да је захтевао ово и од министра унутрашњих дела па није добио. Вели: да је његова учитељка имала 300 талира.

Одбора мњење:

Не спада у круг скупштинске власти, с тога да се по тач 8. чл. 101 пословника пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Пулферија, ж. Настаса Николића, кавеџије из Београда, моли народну скупштину, да је разреши од уговора, који је закључен између ње и команданта града београдског, односно закупа кованског, и да јој се поврати кауција, коју је положила из узрока, који је у молби навела.

Одбор мисли:

Не спада у круг скупштинске власти, него судске; јер уговоре само судови по правилима закона раскидају, и за то да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Светозар Ђорђевић, Манојло Копачки, Ђорђе Исајловић, Никола Стојковић, Алекса Поповић, и Јован Царевић бив. учитељи основних школа из Београда, моле народну скупштину, да им се године службе у учитељству проведене признаду, и својим решењем утврди као године указне службе.

Одбор мисли:

Кад не подносе никакве доказе за своје стварне наводе, да се по тач. 5 чл. 101 пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Христина, удова пок. Трифуна Варничића бив. поштара поште ражањске, каже: да је њен муж служио 18 година државу часно и поштено, на јој по смрти његовој још није дата пен-

зија. Она вели, да је се за то обраћала министру, на је одбијена, — с тога моли скупштину, да јој даде задовољења.

Одбор мисли:

Пошто није поднела решење министрово, те да би одбор исто могао узети у оцену, — одбор је мишљења, да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Ђорђе Селић и остали из села Орашца у окр. Крагујевачком, жале се народној скупштини противу свог свештеника, што је почео наплаћивати бир од сељана истог села по *главама пореским*.

Одбор мисли:

Пошто молиоци не подносе доказа, да су се код редовних власти против оваког поступка тужили, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Станоје Иванковић и још њих 15 пекара из Књажевца, моле скупштину, да им дозволи, да поред пекарске радње, крчме и пиће, у њиховим пекарницама.

Одбор мисли:

Пошто постоји закон о свом, и законом постављена забрана, да се по пекарницама не сме пиће крчмити, то да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

36. тежака из села Ратара среза лепеничког окр. крагујевачког, жале се народној скупштини на решења судска, која су полицајној власти на извршење предата, по којима ће им се конца Марта месеца свима имања продати, за дуг Јоци Гричаревићу и Милоју Шишковићу трговцима из Паланке окр. смедеревског, и пошто су сви јемством један за другога везани, те нема ко ово имање купити и оно ће пећи у бесцење горњој двојици у руке; с тога моле народну скупштину, да им се имање под закуп даје, па отуда дуг исплаћује.

Одбор мисли:

Законодавна власт не може утицати у радњу судске и управне власти, па за то се по овом ништа даље радити не може, већ да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Миленко Станојевић, са још 25 њих из села Сибинце, среза темнићског окр. јагодинског жале се, што им, као на-

сељеницима, није дато довољно земље. Поред овога, на гора им се не одобрава сећи за њихову коритарску радњу, без скупе таксе.

Одбор мисли:

Моле скупштину за помоћ, а пису се обраћали дотичноме министру, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Павле и Сима браћа Димитријевићи, механџије из вел. Орашја, жале се на управу фондова, што им не издаје одобрени зајам на имање, — које ће се, ако у скоро новац не добију, — изложити продаји.

Одбор мисли:

Моле да им народ. скупштина помогне у томе; а не види се, да су се за ово дотичном министру обраћали, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Живко Миленовић, тежак из Паљевца среза беличког окр. јагодинског, моли, да му се поврати имање, које му је продато незаконо, жалећи се на решење министрово.

Одбор мисли:

Пошто је решење министра на закону основано, за то би требало прећи на дневни ред. (Тако и бива).

Мијајло Маринковић, опанчар из Ваљева, жали се на решење министра унутр. дела, које не подноси, што је неумесно одобрио поступак и решење полицајске власти, — којим је оштећен по тужби Живојина Спасића из Шопића.

Одбор мисли:

Пошто жалилац не подноси решење министрово, те да би одбор могао исто у оцену узети, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Милан Ковачевић, бив. мејанџија а сада надничар, жали се на бившег министра унутр. дела г. Чумића, што му није дао никаква решења, кад му се жалио противу кмета општине лозничке.

Одбор мисли:

Одбор налази, да се ова молба преда надлежном министру у призрење. (Тако и бива).

Петар Тодоровић механџија из Ваљева, моли, да му се дозволи да од његове старе механе прекроји кавану.

Одбор мисли:

Одбор налази да ово дело не спада у круг скупштинске но владине власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Станојка, удова покојног Светозара Костића колџије ћумрука Београдског, моли народну скупштину, да јој се на призрена на много-годишњу и поштену службу њеногa мужа умрлог поменутог Светозара, одреди као сиротној месечно издржање, или ако то не би могло бити, оно бар да јој се једаред за свагда изда извесна награда.

Овоме додала је три прилога.

Одбор мисли:

Закон о издржавању сиротиње постоји, и по томе закону сиротињи општина је дужна помоћ давати, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Јеврем Тодоровић, теж. из Маскара у окр. Јагодинском, моли народну скупштину, да задржи продају имања Молиочева, која је одређена на дан 13 Фебруара тек. год. за разне дугове.

Овоме додао је и један прилог.

Одбор мисли:

Одбор налази, да ово не спада у круг скупштинске власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Јелена, жена Саве Бојовића, праља општинска, код Косте Кнежевића овд. каже: да је њен муж Сава, без њеног одобрења продао њену кућу, па са новцима негде у свет отумарао. Она вели да је тражила задовољења од власти, па га није добила. Моли скупштину, да јој мужа пронађе и продају куће уништи, јер се је жалила министру унутрашњих дела, па није добила удовлетворења.

Одбор мисли:

Одбор је разгледао жалбу и решење г. министра, па је нашао, да је решење министрово на закону основано, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Сава Јовановић, шустер из Београда, вели, да је он преко 12 година био у радионици у граду, па да је сада из исте одпуштен без икаква узрока, а држи да је отпуштен, што је

проказао злоупотребе које су биле пронађене у шивари. Он је тражио задовољења код г. министра, па га је он од тога одбио. Моли народну скупштину, да му даде задовољења, или повраћајем службе, или наградом за проказане злоупотребе.

Одбор мисли:

Одбор налази, да ово не спада у круг скупштинске, но владине власти, с тога да се пређе на дневни ред.

Илија Стојановић: За што да спада у владин круг, кад може бити, да је влада нешто злоупотребила, јер постоји о томе решење. Треба ли сте ви о томе владу да саслушате, па да видите шта је било у ствари.

Павле Поповић: Ја знам тај Сава тужно се и лањској скупштини, и сад опет. За цело мора бити да тај човек има неку муку, што се ево два пута скупштини жали. Само за то што је јавно и откриво те злоупотребе у магацину, да изгуби службу, и то кажем у колико сам чуо од других људи, а њему самом не бих веровао. Он је занатија врло добар, има 5—6. деце, за што се не би примио опет тамо да ради. Он је проказао ту злоупотребу, њега треба за то наградити, те још како ваља наградити. Немојте, господо, да пређемо ову ствар, а да је добро не расмотримо, јер овде мора нешто да има.

Др. Рајевић: Има ли на каква акта, да се зна због чега је тај човек отпуштен. (Извест. Ковачевић: Има решење министарско). Хе на нека се оно прочита.

Ако је, браћо, заиста тај човек открио злоупотребе, не треба га одбијати, него шта више добро наградити. (Чује се: тако је.)

Известилац Ковачевић: Ево чујте жалбу Савину. (Чита.)

Народној Скупштини.

На основу чл. 67. устава земаљског, ја се понизно потписани жалим народној скупштини на решење г. министра војеног од 15 Априла 1874 год. Бр. 1539., које у прилогу под ⁄. у копији подносим, а ево за што се молим:

У молби којој, коју сам поднео министарском савету, ја сам навео: како сам у војеној радионици као шустер провео 12 година и то поштено и искрено; како сам из ове службе

отпуштен онда, када сам открио оне велике злоупотребе у војеном магацину, које су злоупотробе и народној скупштини познате, и за које су извесна лица, па и бив. министар војни Јован Бели-Марковић, на одговор узимати, — на жалећи се овако реченом министарском савету, молио сам га за наредбу, да ми се пређашња служба, у којој сам, као што рекох, толико провео, даде.

Услед ове моје молбе, или управо да кажем жалбе, г. министар војени горњим решењем извештава ме, да ми се молби не може дати удовлетворења из узрока, — које ћу ја узроке овде, и ако се виде из горњег решења, — изложити само за то, да после на њих одговорим и ствар објасним.

Дакле г. министар у решењу вели:

1. Да сам ја услед решења министарског, а на основу акта и извештаја надзорника војне шиваре, од 21. Септембра 1872 год, № 891. и 12. Априла 1864 год. № 136. у месецу Септембру 1872 год. отпуштен из службе за то:

а. Што сам рђаву и неудесну обућу за војску правио, за што сам од надзиратеља опомињат више пута, па да сам једном и новчано кажњен био.

б. Да нисам отпуштен из других каквих побуда, па ни за откривену злоупотребу, пошто ја ову нисам ни открио док сам у служби био.

в, Да сам велику збрку учинио у војеној шивари по гласу неких извештаја, и да се ово још ни до данас не може расправити.

г. Да сам по казу 6 сведока стајао у тајној свези са извесним лицима при примању кожног материјала.

д. Како сам по известију на и извиђају комисије, која злоупотребу извиђа, добио и један сертије.

е. Како сам због незнања и невештине правио велике отпадке при кројењу и бацао у фурду, коју је штету нарочито причинио мој син, кога сам ја у радионицу наместио.

ж. Како сам по извештају надзиратеља шиваре ову фурду куповао у тајној свези са извесним лицима; и на послетку

з. Како сам ја у шивари као служитеља држао свога пашеног Аранђела Николића, који је крао, и код кога је увађено 8 пари ђонова.

На све ове наводе, ја велим ово:

На тачку под 1.

а. Ко је поднео те извештаје, и ко их је усвојио, да ли она лица, која су за ту злоупотребу одговарала, па ако су та лица, то им је у рачун имало да овако раде.

На тачку под а.

1. Кад сам ја рђаву и неудесну обућу правио, за што ме држаше 12. година, или ме бар после једне опомене не отпустише, па на послетку и после новчане казне, која је била без мог саслушања, но тек онда кад ће се злоупотребе ове појавити и они, који су старешовали, на одговор узимати.

На тачку под б.

2. Признаје се да сам ја ову злоупотребу открио, но само се вели, да сам то учинио кад сам из службе отпуштен, што није истина, за доказ чега тражио сам да се испитају г.г Димитрије Миланковић, Димитрије Цинцаровић, експедитор, Јован Н., потпоручник артиљеријски, магационар Викторовић и наредник магацина, — а то сведоче акта, па та лица нису испитивана.

На тачку под в.

3. Кад сам, као што ми се намеће да сам велику збрку учинио, која се ни сад расправити не може, зашто сам толико година у тој шивари држан, за што ме при отпусту не узеше на одговор, дакле види се да оно извешће није истинито, а пошто ја не знам који га је поднео, то сумњам, а даје се заиста сумњати да га је поднело оно лице, ко је за злоупотребу треба да одговара, па је таквим извешћима само траг крило.

На тачку под г.

4. Кад сам по исказу 6 сведока стајао у тесној свези са извесним лицима при примању кожног материјала, за што се за то не узех на одговор као кривац, — који су и какви су то сведоци, и која су то извесна лица, јер мени то није познато.

На тачку под д.

5. Признајем да су добила моја деца од Берхарда Лебла један сертије, но то је било много пре, но што је Катанић без лицитације Леблу поверио либерацију.

На тачку под е:

6. Кад немам знања и вештине, па сам због тога правио велике одпадке, за што се за то не узех на одговор за штету у том раду. А онај навод, да је све ово учинио мој син, кога сам ја у радионицу наместио, — сведочи да горњи навод није истинит, а ако та штета постоји, за што се та накнада не тражи од узроковача или мене као старешине, који сам пропустио млађега контролисати, и који сам му ту радњу поверио.

На тачку под ж:

7. Кад сам сву фурду у договору са извесним лицима куповао, за што се за то неказних, за што ми се куповина не закрати, која су то извесна лица, и који је надзиратељ то извештаје поднео, па и за што се то не сазнаде пре, но кад се позната злоупотреба, коју ја проказах не појави.

И на послетку на тачку з:

8. Што ко краде зар мора други да одговара, јер ја нисам Аранђела у службу узео, већ надзиратељ, пошто ја нисам ни надлежан био за примање момака, а на послетку, ако је крао, нека за своја дела и крађу одговара.

Дакле из свега досад наведеног може јасно народна скупштина видети, да је мени све наметнуто, и да сам из службе отпуштен једино за то, што сам злоупотребу проказао, само да се они, који су злоупотребу учинили, сачувају, а мене упропасте, као што су ме упропастили, те се са ситном децом јако патим.

Ја тврдо држим, да је спрам мене неправедно поступљено, јер место да за проказану злоупотребу добијем награду, ја добих осуду у губитку парчета хлеба. — На с тога овим најпокорније молим народну скупштину, да ми даде удовлетворења, или повратком у речену службу, или награду како за толико годишњу службу, тако и за проказану злоупотребу.

У нади да ћу се решењем народне скупштине обрадовати.

У Београду 27. Јануара 1875. год.

Јесам исте најпокорнији слуга,
Сава Јовановић,
шустер из Београда.

Јесте ли вољни и решење министарско да вам прочитам? (Вичу: Читај). (Чита.)

Сава Јовановић шустер овд. у молби својој управљеној на министарски савет, представио је да је он провео 12 год. у војеној радионици као шустер, одликујући се свагда поштењем и највећом тачношћу у раду поверењом му, и у место, да добије за ово награду, он је пре кратког времена из ове службе отпуштен, и то баш онда, кад је открио злоупотребе у у војеном магацину. Па најављући како је неправо, да сада остане без службе и да се са ситном децом пати без леба, молио је, да му се даде служба, коју је пре имао.

Молба ова дата је министру војеном као надлежном на решење.

Министар војени, размотрив дотична акта и извештаје надзорника војене шиваре од 21. Септембра 1872. г. № 291. и 12. Априла тек. год. № 136, видео је из акта истих, да је молноц услед решења војеног министра отпуштен из службе месеца Септембра 1872 год., што је рђаву и неудесну обућу за војску правио, за шта је од надзирателя војених радионица више пута опомињат, а једном и новчано кажњен био, а да није отпуштен из других каквих побуда, нити за откривену неку злоупотребу при војеном магацину, као што он вели, јер ову није ни открио, док је у служби био. Даље министар војени имаде извештаје, како је он тако велику збрку у војеној шивари учинио, да се ова још ни данас није могла расправити, како је он по исказу 6 сведока испитаних код полицајске власти, стајао у тајној свези са извесним лицем при примању кожног материјала, од кога је као што извештај вели, а по извиђају комисије, која извиђа злоупотребе и штете у војеном магацину, добио и један сертиџе; како је он због незнања и невештине правио велике отпатке при кројењу, и бацао у фурд, коју је штету нарочито причињавао његов син, кога је у војеној радионици наместио; како је затим он ову фурд, коју је опет по гласу извештаја садањега надзирателя шиваре куповао у тајној свези са извесним лицима, и како је он у шивари држао као служитеља свог пашенога Аранђела Николића који је крао, и код кога је ухваћено 3 пара ђонова украдених.

Све ово дакле наведено показује, док је молноц у државној служби био, није заступао интересе државне у кругу његова рада и дужности, но шта више, да је или узроком његове невештине у чизмарском занату, или његова небрежења, обућа за војску рђаво израђивана, од које се још око 500. пари чизама у магацину находи, које се до данас ни зашта нису могле употребити; па с тога министар војени, као надлежни за решење његове молбе, не може му молбу уважити: о чему га решењем овим извештује.

№ 1539. Министар војени.
15. Априла 1874 год. подполковник,
у Београду. (М. П.) К. Протић, (с. р.)

Павле Поповић: Како се мени чини, то је решење дао онај, који је те злоупотребе и учинио. Он је дакле имао права и да убије тога човека, што је те злоупотребе открио, као што га је и убио, што му је службу одузео. Дакле он признаје да је Сава открио те злоупотребе на макар пре или после отпуста из службе. Ја мислим тога његовог пашенога и сина није могао он ни узети нити поставити тамо у шивари, него неки старији од њега. Друго, ако је он учинио какву штету, требао га је његов старији узети на одговор, па за то и казнити, а не баш онда, кад је он открио злоупотребе, да му се подмеће да је он чинио штете, и злоупотребљавао свој посао.

За то сам ја на основу члана 103 пословника мишљења, да се он препоручи призрењу књазу или влади.

Јанко Јелић: Истина, онога, који крађу учињену открије, требало би добро наградити, али пошто он није хтео да одкрије крађу пре него што је истеран него после, онда мислим, не треба му се ништа дати, па ни то у призрење узимати.

Милија Миловановић: Ја у колико сам ту жалбу разумео, овај се тужи, што је истеран из службе за то, што је проказао и открио злоупотребе чиновничке. Ако је то истина, господо, онда је зло и наопако. Ја мислим, да је сваки Србин дужан да пази над чиновничким радом и да открива њихове злоупотребе. Он је госа чиновнички, па још ако не сме да одкрије њихове злоупотребе, онда тешко земљи. (Чује се узми реч натраг).

Председник: Ви сте требали посланиче најпре да саслушате и добро да разумете жалбу и решење министарско на онда....

Милија Миловановић: Ја сам саслушао тужбу и решење добро, и кажем, да је он за то истеран из службе, што је открио неке тајне и злоупотребе чиновничке. То се на више места догађа, да се ти људи, који проказују злоупотребе чиновничке, протерују. Ја сам за то, да би се оградили од тих злоупотреба, да дајемо људима, који злоупотребе откривају, добре награде.

Министар председник: Ја бих само једну реч имао овде да приметим. Што г. посланик каже о госи чиновника, као да је сваки појединн госа чиновницима, — то је познато господи посланицима, да је та ствар уређена уставом, и по уставу зна се, који је госа чиновницима. За то не треба тако говорити.

Аксен. Ковачевић: Ја као известилац бранећи мишљење одборско у овом смислу, имам да кажем то, пошто жалилац није никакве друге доказе поднео, него само жалбу и решење г. министра, које каже, шта је надлежан био да учини, и пошто је он био слуга према министру, јер кад не би могао министар оваког човека од један пут лишити службе, него да се отвори парница између министра и њега, то не знам како би изгледало. И због тога држећи се 5. тачке чл. 101. пословника и тачке 8. тог истог члана, одбор није могао ову молбу узети у призрење, него је чисто мњења, да се пређе на дневни ред. (Чује се: врло добро! Вичу: на дневни ред).

Председник: Дакле жели ли скупштина да се пређе на дневни ред? (Бива).

Известилац Ковачевић чита даље:

Јован Петровићевић тежак из Станака среза и округа Крушевачког моли скупштину, да му продужи рок плаћању дуга, штедионици Крушевачкој, јер вели, сада ће му се имање у бесцење продати, па ће онда са челадма пропасти.

Одбора мњење:

О овоме постоји закон, а скупштина не може ништа чинити против закона, зато да се пређе на дневни ред. (Скупштина тако усваја).

Миле Арсеновић, абаџија из Крушевца, жали се на решење министра унутр. дела Пр. 6036. 74 г. којим није задовољан по жалби противу г. Станка Мутавџића срезког начелника левачког, због безчестија и општете у времену званичног посла.

Одбора мњење:

Не подноси доказа за наводе у тужби, па ни само министрово решење против кога се жали, зато да се по чл. 101 тач. 5 пословника одбаци и пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Јована удова Ђорђа Црвенковића из Ушћа у округу Ваљевском каже, да је тражила, да се пети пут удаје, јер сада има 31 годину, па јој је то забрањено. Моли, да јој скупштина удају дозволи.

Одбора мњење:

Пошто је њена молба према природи уместна, а и дух грађанског закона није противан и петом браку, што се види из наређења § 413 грађан. закона, одбор је мишљења: Да се ова молба преда у призрење министру црквених дела, те да он препоручи духовној власти, те да она у духу црквених канона даде молитељки задовољења (Тако и бива).

Павле Зерић бив. учитељ из Чачка моли за помоћ, што је изгубио вид у учитељској служби.

Одбора мњење:

Пошто ово није било пред надлежним министром, то да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Коста Павловић из Београда моли се, да му се даде плата подпуно коју сада као учитељ има, и да се стави у пензију, јер вели, да има 35 година како служи као учитељ; доказе подноси.

Одбора мњење:

Пошто ово спада у круг власти владине, то је одбор мишљења, да се преко овог пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Јелесије Вулетић из Лончаника окр. Ваљевског, жали се на решење министра унутр. дела и правде, по тербн његовој противу његове општине, због заступничке награде његовог брата.

Одбор је мњења :

Решење је министра на закону основано, зато да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Татомир Миловук, парох ботушки, моли народ. скупштину, да му да пенанју, јер вели, да је он као учитељ службено државу нашу 40 година.

Одбора мњење:

Пошто је овај свештеник много остарио и изнемогао, као што и лекарска сведоџба тврди, то је одбор разговарајући се о овом и са г. министром просвете мишљења да се ова молба преда г. министру просвете, да он код духовне власти поради, да се постара о његовом уживљењу. (Тако и бива).

Стеван Ђорђевић, парох Брзо-паланчки у оставци, тражи, да му се дозволи, да по поднетој књизи предаје богословцима науку о лекарству.

Одбор је мњења:

Ово спада у круг владине власти, а не скупштинске; с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Анђелија Васе Стефановића, Црногорка, жали се, што јој је одузета кућа правит. од Турака оставша, коју јој је блажено почивши Кнез Михајло био поклонио, па тражи другу какву кућу за ону, која је већ и срушена.

Одбора мњење:

Не спада у власт скупштинску, већ државних власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Општина Голубачка и Добрањска окр. Пожаревачког моле скупштину, да нареди, да они не дају у име аренде пету оку, но десету од ухваћене рибе, а то само од моруне и есетре, а од друге рибе да се не наплаћује.

Одбор је мњења:

Пошто они моле да се измене закон о риболову, а то је вид предлога, које само посланици могу чинити, то да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Овај Томо Богдановић, земљед. из Голубца окр. Пожаревачког жали се противу судске и полицајске власти, што ове, кад ко кога тужи за дуг облигацијом, не позову дужника и

упитају, да ли исти дужник тај дуг облигациони дугује или не, — већ пресудом својом осуди дужника, без да га о томе саслуша.

Одбора мњење:

О овоме постоје прописи законски, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Томанија, удова Марка Ђурића, бив. механџије из Трбушца, моли народ. скупштину, да јој дозволи, да и даље у својој старој згради механској упражњава радњу механску, и отуда двоје нејаке деце издржава.

Одбор мисли:

Ово не спада у круг скупштинске већ државних власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Ђуро Николић, старешина и пуномоћник еснафа механског из Ваљева, моли скупштину, да се поштри казна за оне који приватно крчме пиће.

Одбора мњење:

Не спада у круг скупштинске, већ државне власти, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Коста Јовановић, пострилион I класе из Београда, каже, да има свуда, па и у свој вароши неки људи, који не плаћају данак и живе бадава, па тражи, да се таки људи дотерају у ред и да плаћају данак.

Одбора мњење:

О наплаћивању данка постоји закон, и за извршење истога надлежна је државна власт, а не скупштина, с тога да се пређе на дневни ред. (Тако и бива).

Известилац Ковачевић: И тако сам ја свршио мој посао за данас.

Вељко Јаковљевић: Пошто је данас више молби и жалби усвојено од скупштине, то би молио председништво, да се та лица доцније решењем скупштинским известе према чл. 104. пословника.

Председник: Сад имамо $^1/_4$ сах. одмора.

После одмора.

Председник: Сад је на дневном реду предлог г. Вићентија Поповића, о трошковима полиц. чиновника. Има прво реч

г. Павле Радивојевић. Молим пре свега да кажем, пре сме били направили један цео списак од пријављених гласача, па како сад није ту г. подпредседник Грујић, који је онда мене заменьио, то се сад може јавити сваки посланик ко жели да говори, па ћу ја забележити.

Како г. председник министарства министар унутр. дела, кога се најпаче ова ствар тиче, није саслушао овај извештај одборски, ја мислим да се прочита још један пут па да га и он чује.

Павле Радивојевић: Ја мислим да се најпре прочита предлог.

Председник: То није нужно да се предлог чита него само извештај.

Известилац С. Марковић: Чита извештај одбора.

Вићентије Поповић: Молим, имам само једну малу примедбу да учиним. Пошто се у одборском мнењу у неколико одступа од мог предлога и напомиње се неки члан више, то молим да се и мој предлог уз извештај прочита (чује се: да се прочита).

Председник: Жели ли скупштина да се прочита, јер је један пут већ читан. Ако жели скупштина да чује, онда нека каже.

Вићентије Поповић: Ја мислим да сам у праву да тражим да се мој предлог прочита.

Председник: Он је већ два пута читан.

Милош Глишић: Ја као известилац мањине писам дао моју реч, зато ћу усмено да кажем оно што имам а писам хтео или управо писам нашао за нужно да написмено дам моје мишљење, с тога, што сам у мањини одборској као јединица. Овде ћу управо казати за што се писам сложио и навешћу за то разлоге.

У колко сам могао да видим из предлога а тако исто и из жеље целе скупштине, целог народа, да је цељ тога предлога да се олакша народу, јер му је нешто наметнуто, те мора да плаћа те трошкове. Што се тиче овог закона да се не наплаћују ти трошкови према одборској одлуци, нашао сам да се народу не само не олакшава терет овим него још већма товари. Прво да кажем шта ме је руководило да одвојим мнење.

Одвојио сам мнење с тога, што држим да је сваком познато — ћу да поновим оно што сам пређе казао још прошле седнице — да се нашим полицијским чиновницима дала много већа награда, него ма којим другим чиновницима. Као што сам опомад казао; један судија, који суди о животу и смрти једног човека, има само 500 талира плате, и кад умре остави са свим сиротну децу да се морају мучити; на против један полицијски чиновник врло сирома нека остане само три четири године писар у срезу, он остави после себе грдан капитал. Ово је јасан доказ да су они довољно награђени. Дакле кад он има плату од државе, зашто он не би вршио ту дужност кад се већ плаћа за то. После тога овим чиновницима закон је сам дао неко веће благовање но осталим чиновницима, јер му је дао огрев, квартир, слуге те још какве слуге, а осталим чиновницима то се неда. Осем тога одборска већина каже, да би добро било да им се учини какав додатак. Ја господо не знам какво би значење имао овај додатак него просто на повишење плате чиновничке. Дакле ово је узрок због кога сам мишљења да се овај закон, који је постојо, уништи и да се они ограниче према уређењу шта има да им се плати онда, кад га какво приватно лице позове да му на прилику учини премер земље или друго што; или што се тиче државни послова да је обавезан просто да ради за плату, која му се даје без икакве накнаде.

Вићентије Поповић: Кад није мој предлог прочитан, ја молим да ми се да реч да кажем у чему само није сагласан извештај одборски са мојим предлогом.

Известилац С. Марковић: Да бих скинуо са себе одговорност одбора ја ћу га прочитати. (Чита предлог Вићентија Поповића).

Илија Стојановић: Као члан одбора хоћу да кажем....

Председник: (Упада му у реч). Хоћете ли ви да кажете како одпадате од већине?

Илија Стојановић: Ја као члан одбора хоћу да кажем моје мишљење. Ја се кајем што сам потписао извештај одборски, нарочито за то, што је тупа казано, да се чиновницима повиси плата, а да врше све државне послове безплатно, а за приватне да им се плаћа.

Известилац С. Марковић: Не каже се да се повиси плата него да се учини додатак.

Илија Стојановић: То је све једно, државни послови нису се ни досад извршивали у срезу, него срески начелник кад хоће какав закон да обнародује или што друго да ради он их позива у среску канцеларију а само излази онда у срез кад ради нешто приватно, дакле ја сам против мишљења одборског а такође и против предлога, и кажем да се њима ништа не додаје на име плате, него да врше државне послове бесплатно а за приватне да остане закон од 1871. године. Дакле ја се слажем са послаником Глишићем.

Министар председник: Ја бих имао само толико да кажем. Из извештаја одборског види се господо јасно колико је пута издаван закон о овом истом предмету и да је последњи пут изишао закон у 1871. години. Те године кад је влада изашла пред скупштину и тражила да се донесе закључење како се има у напредак са тим трошковима радити није потпуно предлог владин ни примала, него је закон донешен скоро онако како је скупштина хтела. То је било господо пре четири године, у тако брзом времену о једном истом предмету, да се закон на ново доноси изгледало би, молим вас опростите ми што ћу тако да кажем, — да, како се скупштина са каквим посланицима снабде, онако се закључење или закон доноси, а то би било на терет и народу и влади. Не постоји оно што г. посланик мало пре каза, да чиновници иду само по приватном послу у срез и да ради обнародовања каквог закона зову људе у среску канцеларију. Кад се гради друм, кад се гањају ајдуци, кад се заграђује пограничин плот итд., то се не може вршити у канцеларији, него се мора изићи тамо на месту и то се не може назвати да су приватни послови.

Најпосле ја нисам на чисто шта се оће овде овим предлогом и на што се иде, с тога ћу ја задржати реч да говорим онда пошто видим како ће се ствар претресати, јер једни кажу да треба да им се да накнада, а други кажу да им треба укинути и досадању накнаду, коју су уживали. Према томе ја ћу задржати моју реч најпосле да кажем.

Милош Глишић: Из говора г. министра видим да као наглашава — бар по мом мњењу — да не би било лепо да се чини измена закона, пошто је скоро начињен. Но мени се чини да је баш позив скупштине, да је баш то њена дужност да кад се види да је закон неки по народни интерес штодљив, макар да је јуче написан, на сваки начин треба дотерати и усавршити што боље, јер ради те цели држим да смо и дошли овде да народне паре трошимо. Што рече г. министар да се има то узети као посао државни као грађење плота, друмова, гоњење ајдука итд. на сваки начин баш то је оно на што ми ударамо и зашто не дамо да му се даје особена накнада, јер на пример, један сирома сељак, који нема нигде ништа, мора да иде да гради опет друмове, па ако нигде ништа нема и само са сувим комадом проје и то научљиве ако друм треба колико њему сељаку толико и чиновнику као Србину ове земље а опет чиновнику да плаћа. Тако исто кад се гони какав ајдук сироти сељани иду па га гањају и своју главу на коцку мећу замичући за ајдуком у гору а он чиновник седи код кмета, па му се опет плаћа, и зато држим да су моји разлози умесни и да их скупштина треба да усвоји.

Министар председник: Што сам ја напоменуо тако брзо мењање закона, то произилази отуда што нисам нашао никакви основни побуда, које би биле довољне за тако брзу измену закона. Оно што неки од г. посланика, не знам који рече, да се скоро четвртина данка плаћа само на те трошкове, ја сам у стању да кажем да то не постоји. Врло је могућно да појединe општине и превазиђу то, али питање је од куда то долази. Узимајући колико терета пада на народ за те трошкове, влада је у стању да каже колико се свега с главе на главу плаћа у име тих трошкова.

Вићентије Поповић: Имам само једну исправку да учиним. Предлогом овим ишао сам на то, да у том смислу због позивања на какву шпекулативну радњу, као: меана, дућана и у опште других приватни радњи, да се за такве послове не плаћа из државне касе, него да му плаћа онај, који га је позвао, јер у предлогу мом стоји овако (чита тачку 5 и 6).

То је био смисао мог предлога. После тога имам још нешто да кажем. Г. министар је казо да је скоро мењан тај закон, али ја знам, да кад је изнешен тај закон, изнешен је био у том смислу, да се прирезом та сума набави, но пошто је министар видео, да је та сума прирезом смањена, онда је трго предлог натраг и онда је изишо овај садањи закон. Зато сам ја да се мој предлог усвоји, јер је нуждан, а ја могу доказати да се четвртина данка у мом срезу троши на то. Ми ако хоћемо да смо на чисто, ми треба са свим да каснрамо те конте из наших општина.

Павле Радивојевић: Ја ћу да говорим противу разлога Глишића. Истина да сам се свагда с њиме слагао, али се сад морам одвојити. Г. Глишић подпомаже г. Вићентија и каже да треба да се укину ти трошкови полиц. чиновника. Он разлаже и доказује делокруг полиц. чиновника као и делокруг чиновника судских. Он каже да један полиц. чиновник кад дође у срез он се обогати. Зар то не може и судски чиновник само ако хоће да каштари. Г. Глишић није се опоминьо тога да један судија дође у 9. сати у канцеларију а изађе у 12, а не ће да зна пали ли се жари ли се, њега се ништа не тиче, а полиција је дужна да на то пази, она треба да је обазрива, да све види и да све увати и суду готову ствар предаје, и зато полиција има трогуби рад од судаца.

Сад, кад та полиција мора то да пази шта она ради, бави се по 5—6. дана по срезу, у сваком срезу потроши по рубљу, две, на шта ће да му остане од плате? Ништа, па зато је он и принуђен да се служи на каквим средствима — само да му фамилија не оскудева. Одбор каже да треба да им се да накнада. Тек ће онда да буде тешко по народ, јер он кад зна да има уметак плате па зна да то иде у име плате он ће мање да троши кад дође у меану, а при том ће и мање излазити у срез. И овако тешко излази, а после ће још теже; по мом мњењу дакле треба предлог да се одбаци и да остане по старом.

Сима Несторовић: Ми смо саслушали и предлог и одборско мишлење и г. Глишића одвојено мњење. По мом мишљењу ја не примам ни једно ни друго а разложићу зашто. Што се тиче

одвојеног мишлења г. Глишића ја би као човек из народа и као посланик народни био за то, да му се не плаћа баш ништа. Но, кад замислим — тј. ја с моје стране, — да ће народни послови теже да се врше, онда не могу да усвојим мњење Глишићево. Што се тиче одборског мњења што одбор маже да им дамо какав додатак, — ми господо, немамо неку касу из које ћемо да извадимо па да дајемо него ћемо да дамо већу плату и та плата мора да се подмири прирезом, а ја на то не могу никако пристати. Него видимо да је законом лепо наређено, па кажемо, општине саме плаћају свој трошак кад дође полициски чиновник по званичној дужности, а кад дође по приватној онда плаћа само то лице приватно, које га је позвало. За среске трошкове, у колико их има бар ја не знам и не могу себи да протумачим, зашто да их подноси онај, који врши дужност; дакле ја по мом мишљењу налазим да остане по старом закону онако како је и било наређено, јер њиме није ништа на народ метнуто — бар у мом крају, а што се тиче неких крајева, одакле је и предлог поникао, где се толико на народ метне да излази на $^{1}/_{4}$ данка, кажем, да треба умолити владу да се на та места најстрожија пажња обрати, да се у будуће тако што не ради. (Чује се: Врло добро.)

Коста Јовановић: — Господо! данас кад тражимо да су нам чиновници бољи и способнији, кад су све потребе скупље, ми данас излазимо с предлогом да им укинемо оно што су од најкада имали, ћемо да им се неда ни каква накнада у след трошкова, које су починили са вршењем званичне дужности. То се ће с тога да укине што се каже: што су велики терет за народ. Ако је то велики терет за народ, за срез који има 2, 3, 4, хиљаде пореских глава, а какав ће онда бити терет за два три чиновника и 5—6 пандура.

Треба најпре да испитамо какво је материјално стање наших чиновника, колика је плата наших среских чиновника. Плата је срес. чиновника, среских начелника, са додатком, од 18, 20 и 22 дуката, а плата среских писара износи 8—12 дуката месечно. Да ли се може дакле са једном рублом и код куће фамилија издржавати и све што треба за пут спремити?

Које год путовао ма и један дан по Србији зна да се то не може да учини и да то свакога кошта много. Па ако би ми хтели да укинемо да се чиновницима не даје никаква накнада у име трошка, ми ћемо тиме учинити да нам чиновници неће никад, без велике невоље, излазити у срез, а то ће бити само на уштрб дужности, јер ће тражити да се накнада за учињене трошкове макар, и недозвољеним путем, — па ће добар домаћин то све сам поднети, што се тражи од народа. Но кад се каже да су велики трошкови, добро би било да се запитамо, колики су? Ја истина немам података најновијих година, али имам података из ранијих година и у колико сам чуо од народних посланика и од других људи, чуо сам да су много мањи но пре. Ја имам података званичних од трошкова за 1868 1869 и 1870 год. За те три године нашао сам да је у срезу бугарМоравском плаћала свака пореска глава по 4. гр. Бањски срез само $2^1/_2$, вражогрнски срез $6^1/_2$ гр. чарш. Има истина срезова као што је Тимочко-загласки, који су плаћали за те три године само по 20 пара с главе на главу. Тако исто и срез Поцерски плаћао је 20 пара с главе на главу. Истина било је неколико срезова који су плаћали више и највећи је терет повукао пореч ко-речки срез. Ту је било за три године по 20 гр. с главе на главу. Ја сам сумирао то све и нашао да је издатак годишњи 526. 296 гр. чар. Узимајући број пореских глава, који у целој Србији постоји, изузимајући окр. ваpоши, плаћало се свега у целој Србији од 2 гр. и 4 паре чар. Кад ово видите, онда не можете оставити њих, знајући каква им је плата, без сваке накнаде, и мени се чини да је боље и јефтиније начин него тражени додатак платити.

Додатак плати има и добрих страна, али има много више рђавих. Да наведем неке добре стране овога додатка. Прво, што се у напред зна колики ће бити трошак за сваки срез и што неће зависити од воље чиновника, хоће ли да изађе у срез или не. Добра је страна и та, што се неће сматрати тај издатак чиновника као нека беда: јер више пута сматра се да је чиновник зато само у срез изишао, да сам неповуче трошкова око ране.

Мане пак додатка ове су:

Прво, сви додатци морају бити подједнаки, а терети нису једнаки: то пак не би требало да буде, јер неки чиновници подносе већи терет плаћања трошкова, с тога што морају чешће у срез да излазе, за то дозволите ми да се послужимо једним примером. Ми имамо срезова, где чиновник не мора више да путује него сат и по, јер оволико износи средња долина свију села; напротив имамо срезова где мора чиновник да путује једно на друго $4^1/_2$ сата, а у срезу Ариљском и 6 сати. Имамо опет места где не треба да путује више од три сата; шта значи то? Више путовати, више и трошити. Дакле оцените је ли то право да дајемо више онима који више не троше. Друго ако би дали неки мали додатак чиновнику, сваки би чиновник желио да остане кући да не троши и административне веће власти имале би само тиме да се баве и да расправљају зашто не иде овај него онај, зашто не идеш ти него ја. Треба дакле да ухватимо рачун, ако дамо додатак, да ли ће тај додатак бити већи него што је до сад било. Ми данас имамо 17 округа, 229 чиновника који путују по народу. Кад би узели да би био додатак чиновницима по 100 талира, то би био издатак које на чиновнике које на пандуре на 549 690 гр. чар.

Овде не рачунам ни проте, ни лекаре ни инжинере. Дакле, кад узмемо то у рачун, питање је, да ли ће нас јевтиније стати овај додатком него што је случај са досадањим законом. Због тога ја изјављујем моје мишљење да не можемо оставити наше чиновнике без накнаде. И мени се чини да је не само не целисходно него је питање, да ли не ћемо са додатком већи издатак учинити него што смо до данас чинили и да ли ћемо постићи оно што желимо.

С тога ја предлажем да се не усвоји предлог г. посланика Вићентија. (Чује се: Врло добро).

Председник: Почем има више посланика, који су се јавили за говор, (Чује се: хоћемо да говоримо) то вас молим гледајте да се придружите појединим говорницима, да сваки не говори оно исто што је већ један посланик казао.

Адам Богосављевић: Почем ће се код нас на скоро општинска самоуправа, као једна од најпречих потреба, завести,

тиме ће многи послови од полиције прећи у општинске руке, а почем су наши полицајци овакви какви су као народни тутори, само нужно зло, које морамо још неко време да трпимо, то сам мишљења, да се њима ништа не плаћа. А влади ако је жао, што ће њени чиновници за бадава да путују, она нека поднесе што пре предлог о општинској самоуправи.

Димитрије Катић: Пошто су чиновници непрестано у додиру са народом, то они много лакше и јевтиније своје потребе подмирују, него други чиновници; за то се потпуно слажем са мњењем Глишића, да им се плаћа само онда трошак, кад приватним чине извиђај, а иначе никако.

Јевта Јовановић: Ја се слажем са Симом Несторовићем, само имам да одговорим Глишићу. Што каже да су наши полицајни чиновници награђени, ја не видим ни једног писара среског да се је обогатио. Што каже пак да писари срески имају послужитеље, ја нисам видео ни једног да има послужитеља, осим капетана. Дакле ја ништа писам могао видети, да се они богате. Кад би им се дала повишица, то би они казали, да је то плата, а не да им је повишено због тога, да иду по срезу. Дакле ја сам мишљења да остане по старом обичају, као што је и било.

Милан Брачинац: Ја сам противан предлогу Ваћентија Поповића и његових другова а противан сам и одборском мишљењу. У колико бих имао да говорим о томе, у толико су доста г. Коста Јовановић и Сима Несторовић објаснили, само имам Глишићу да одговорим. Он рече да један судија има 500 талира плате, и један је капетан и срески писар боље награђени од судије; али је са свим одвојено бити судија и полицијски чиновник. Један судија има у години 360. дана; има де око 70. празника; има де 40. дана ферја; ради у канцеларији од 8 до 1. сата, а после подне не ради, — а један полицијски чиновник, то је један слуга народни; мора да цепа обућу; деси се једно убијство, он мора да уде у срез; дакле његова је дужност много већа, него једног судије. Дакле за то, да остане закон од 1871. године. И онда смо ми већали о овоме, али се друкчије није могло учинити. Онда је влада казала: Ево

ми вам дајемо реч, да ћемо сазнати праву цифру ових трошкова, па ће се толико и одредити, да се с главе на главу плаћа. У 1873. години ми смо тражили, да нам се каже, колика је цифра, али нам нису могли дати за то, што нису били скупљени сви трошкови. Што се каже, да полицијске власти саме трошак разрезују, то не стоји. Ја знам у нашем срезу сазову се одборници и кметови па им се прочита све што је потрошено и они онда сами разрезују, па није пало више од 4. до $4^1/_2$ гроша чарш. годишње, на сваку пореску главу.

Рака Кукић: Ја мислим господо, да ништа није поможено народу, што ћемо једном човеку нешто да одузмемо, а друго да му дамо, за то се потпуно слажем са Симом Несторовићем. Још бих имао да додам, да се приликом среских састанака, праведније ти трошкови разрезују, јер на неким местима, чиновници много више иду по срезу, а мање имају трошка, а негде пак много мање иду по срезу, а много веће трошкове имају. Ја сам само рад, да се свагда каже колики је прави трошак. Ја нисам за одборско мњење него да остане по старом. (Вичу: доста је говорено.)

Драгомир Рајовић: Молим за реч. И ја ћу да кажем коју о овом предлогу. Мисли ће неко ово говори полицајац, да брани полицијске чиновнике. Ја мислим на против, да, кад разложим моје мишљење, да ће бити противно томе. Овде имам у виду само то, да се врше народни послови, а не да се за атар неке мале економије, готово никакве економије, напуштају народни послови. Г. Глишић рекао је, да су полицијски чиновници врло добро награђени. То се вели, види из факта, види се отуда, што један полицијски чиновник за кратко време, за 3 — 4. године стекне 4 — 500 дуката имања. Кад на против узмемо у призрење све околности у којима се један полицијски чиновник наоди, кад узмемо да он, као и сваки поштен грађанин ваља да живи, ваља своју децу да негује, да школује, као и остали људи; кад се узме какве су скупоће при путовању, — онда сваки нека помисли, да ли је могуће, да чиновник мање потроши, но колико се мора потрошити, ако хоће да буде поштен. То је важно питање, хоће ли чиновник да буде изелица светски

и ула, или хоћемо да буде поштен човек, коме се поверава да чува живот и имање грађана. Ја држим, да према плати, коју данас полицијски чиновници имају, кад би им се одузели ти трошкови, не би вршили своју — дужност. Друга је ствар, кад он иђући у срез или у округе, он има прописано шта ће јести и где ће лећи; а друга је ствар, кад је он новац примио у напред, јер је он то потрошио, а опет иде са празним рукама. Кад са празним рукама иде, остаје двоје: биће изелица код оних људи, где су бољи домаћини, јер му не могу да одкажу. Однос полицијских чиновника такав је, да готово сваки човек, који имаде више посла, сваки такав човек мора да претрпи и да управо сноси: а чиновник кад би му се дала повишица, опак би био изелица народа, он би опак долазио на досаду појединим људма. Други је узрок. Да ко буде поштен, треба да свој опстанак има осигуран, он треба да има оно, што му је нужно за живот, а кад му се све то одузме, онда не можете тражити, да савесно врши народне послове. Кад ми кажемо нека иде бос, гладан, го, онда другим речма кажемо и то, нека краде. Гладан човек хоће да учини све без разлике. С тога ја велим, да никако не треба дозволити да му се даје неки додатак уз плату, јер ако дозволимо то, ништа не ћемо учинити, но народ ће плаћати и даље, а мимо тога појединн чиновници досађиваће појединим грађанима. Међу тим има једна врло важна ствар у томе, да не лете ти полицијски рачуни по механама. То се не пристоји. И на тај начин, даје се прилика да полицијски чиновници несавесно праве рачун, какав не треба да праве. Ко гарантију, ко контролира једног чиновника да ли је био два, три или четири дана по народу. Ко ће казати није три, него два дана? Он је једини судилац. (Жагор.) Механција прими такав један рачун, на ту стрна и кмета и сукметице. (Жагор. Ларма вичу: доста је) Ја вам господо говорим из искуства, и држим, да је нужно, да се овим злоупотребама доскочи. (Жагор. вичу: доста је говорено.) Молим да продужим. Сад да се томе доскочи, ја велим да би много целисходније било, да се према постојећим данас рачунима, удари прирез на тај прирез да стоји сталан,

т.ј. за ону годину, у колико се нађе да треба. (Жагор.) А из тог прireза сваки чиновник, који има да иде . . . . . (Жагор. *Председник.* Молим, то је нов предлог.) Није нов предлог.

Председник: Ви говорите о том, примате ли мишљење одборске већине или мањине.

Драг. Рајовић: Ја знам, да сваки има права, да учини своје приметбе, а не да говори само о овоме или ономе. (Жагор. Вичу: доста је говорено.) Према томе чујте ме. (Жагор.) На то имам права. Ја мислим да би се доскочило томе, кад би се узела једна сума која ће стајати у срезу или округу, па сваки од чиновника кад пође, да му се да. (Жагор Грађа. На тај начин, неће мејанџије чекат по 6. месеци, а овако као што се данас ради, и саме механције примају чиновнике као неку сорту вагабунда. (Жагор. Вичу: доста је, доста је). Та власт треба да буде одичена . . . . . .

Председник: Молим господине, ви сте требали да направите предлог, то је чисто нова ствар. Ви сте знали да постоји овај предлог, а сад износите нешто, што је треће.

Драгомир Рајовић: Ја молим, да довршим свој говор. (Вичу: доста је говорено.)

Председник: Кад скупштина каже, да је доста, онда вас молим г. посланиче да престанете. Ја мислим, да је довољно исцрпљен говор о овој ствари. (Вичу: довољно је.) Почем је од свију посланика, који су говорили, велика већина говорила да остане по старом закону . . . . . (Жагор).

Драгомир Рајевић: Ја мислим, да је дужност сваког представника, да сваки каже оно, што мисли. Ово је важно питање. (Жагор). Треба да се види, како ваља да буде. (Жагор.)

Председник: Хоће ли скупштина да донесе своје закључење, да г. Рајевић нов предлог донесе? (Вичу: нећемо) Ви се г. Рајевићу изјасните, јесте ли за одборску већину, или мањину, или за закон? (Жагор).

Драгомир Рајевић: Ја ћу на послетку да закључим моје мишљење. Ја хоћу да говорим. (Жагор,)

Председник: Онда ћете ви натерати скупштину вашим говором, да се сама разиђе. Разлога је довољно било, на сад, треба да се сврши.

Драгомир Рајевић: Ја вас молим, да се не ускаче у реч него да ми се да оно право, које сваки посланик има. Дакле прелазим на говор. (Вичу: не ћемо да слушамо. Ковачевић излазећи на поље обраћа се посланику са речима: послужите се вашим правом. Жагор. Многи излазе на поље.)

Председник: Почем је већ 1. сат, а пријавило се више говорника, то се предмет овај оставља за другу седницу. Састанак је свршен.

Овај је састанак трајао до 1 сахат по подне.

САСТАНАК XXXVI.

18. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали министри: унутрашњих дела, правде, иностраних дела и грађевина.

Почетак у 9½ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: Стојадин Радонић, Антула, Урош Кнежевић, Архимандрит Сава.) Слушајте читање протокола јучерашњег састанка.

Секретар Ђелић чита протокол XXXV састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети противу протокола?

Р. Кукић: Ја сам казао приликом сазивања срезких скупштина да среске старешине издају налог и да дужни буду трошкове за 6. месеци казати тој скупштини, да не би се народ у томе доводио у сумњу да се мање троши, него што се плаћа. То не стоји ту. (Секретар: добро, ставићу.)

Јанко Јелић: Јуче кад је г. Милија Миловановић тражио неки предлог да се изнесе одма пред скупштину, ја сам говорио, и, тамо у протоколу моје је име погрешно записано. Ја се не зовем Марко него Јанко. (Секретар: добро.)

После тога кад је била реч о ономе, што је открио оне злоупотребе у шиварн, ја сам говорио тамо, да треба онога, који открије крађу добро наградити, а не мало, али казао сам и то, пошто он није открио то за време докле је био у служби, да га не треба награђивати и примити у службу.

Секретар Ђелић: Тако је и записано. Ево. (Чита.)

Акс. Ковачевић: Ја имам ово да приметим. У молби Анке Миловановић, где је оно било нешто говор о топовима, треба да се каже у протоколу, *молба* и *молителка*, а не *жалба* ни *жалителка*, јер она се не жали но моли за помоћ.

Никола Крстић: Ја писам јуче говорио али о самом протоколу мислим, да могу учинити приметбе. Споменуто је тамо код имена г. Јована Крсмановића, да ће требати да се изабере један, који је назват *оверовач* радње народне скупштине. Наш закон тога оверовача народне скупштине не познаје Члан 47 пословника каже, да ће се изабрати опуномоћеници скупштински, да протоколе и радњу скупштине подписују. То је нужно исправити. Доцније време ће тражити оверовача као неког званичника народне скупштине, кога садашње време не познаје.

Председник: Г. Ђелић ће наћи то на ће казати *потписник*.

Петар Стевановић: Ја имам то само да кажем, да сам потпомагао предлог посланика г. попа Вића, а ту о томе нема ништа споменуто. Ја сам предлог потпомагао, јер сам се и сам подписао на њега. (Секретар: примам исправку.)

Шафарик: Ја бих имао ради исправности да приметим то, да је јуче г. посланик Бошковић дошао и положио заклетву, а о томе у протоколу нема спомена.

Председник: Знам; то ћемо сад јавити, јер јуче нисмо имали времена да објавимо, да је г. Бошковић дошо.

Има ли још ко год да примети на протокол? (Куте.) Дакле прима ли се? (Бива.)

Пре него што пређемо на дневни ред имам да јавим, да је г. Јован Бошковић, посланик за срез Јадрански, дошао, и да је јуче као посланик положио заклетву. (Скупштина прима к знању.)

Изволте г. Теодосије, шта ви имате?

Теодосије Миловановић: Пре 11 дана г. министар финансије казао је, да ће одговорити на моју интерпелацију за 10 дана, док прибави акта од начелништва Подринског. Дакле 10 је дана прошло, а одговорено ми није. С тога сад учтиво молим председништво, да сазна, кад ће министар одговорити на моју интерпелацију?

Председник: Г. Г. министри желили су јуче да одговоре на неке интерпелације, но то нису учинили што није дошло на ред, и што нису имали времена. И тако је остало да данас одговоре, у колико буду добили извештаје од надлежних начелништва.

П. Банковић: Ја ћу да питам опет нешто по нашем раду о интерпелацији Мијаила Лазаревића. Пошто надлежни министар још није казао скупштини, кад ће на ту интерпелацију одговорити, то молим председништво, да упита сад кад ће скупштина добити одговор од министарства.

Председник: Та интерпелација није још предата г. министру. Данас кад дође прелаће му се, и он ће казати, кад може одговорити.

Павле Радивојевић: И ја ћу да питам нешто. Ја сам по одавна поднео два предлога. Један је предлог о учитељима, да се њихово стање побољша; а други је предлог о јадним практикантима. Предлог о практикантима ја сам доцније поднео а он је још пре неколико дана изашао пред скупштину, а предлога о учитељима још нема да изиђе. За то питам сад, шта се ради са тим предлогом, и где је он?

Председник: Предлози се сви упућују одборима. Кад одбор изради који предлог, он ће га донети и јавиће се. Ваш предлог мора да није оглашен као хитан.

Павле Радивојевић: Оглашен је баш као хитан. Сви знате, да је предлог о учитељима оглашен као хитан.

Председник: Да је оглашен као хитан он би сигурно до сад дошао пред скупштину. Сваки предлог мора се проштудирати, па тек онда донети се закључење из одбора.

Павле Радивојевић: Кажем оглашен је као хитан. Ја се позивам на скупштину. (Чује се: није, није хитан. Један вичу: јесте. Жагор.)

Председник (Звони): Молим вас чујте има једно осуство.

Чита молбу посланика Косте Димића, којом моли скупштину, да му због његових трговачких послова одобри 20 дана осуства. (Чује се: одобрава се.) Дакле одобрава скупштина? (Бива.)

Има један предлог да се прочита.

Сретен Поповић: Г. председниче. Јуче је мој предлог остао, да га данас први прочитам.

Председник: Остало је, јест. Желите ли ви први да читате? Читајте ваш предлог.

Срета Поповић чита.

Председник: Упућује се законодавном одбору.

Сретен Поповић: Ја сам казао као журан. (Чује се: као хитан.)

Председник: Је ли као хитан? (Чује се: јесте.) Добро. (Крстић: Као хитан предлог а није предлог!)

Кујунџић чита предлог Миленка Петровића и Илије Ратајца, да се § 357 казненог законика дода тачка друга, која да гласи овако: ко кога истуче, без повреде тела, да плати за сваки ударац по 1 гр. или 60. гроша чарш. (Смех.)

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

Има један Кнежев указ, кога је г. министар правде поднео. Изволте саслушати.

Секретар Кујунџић: Чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар правде, да може поднети народној скупштини, предлог за измене и допуне неких наређења у поступку судском за кривична дела.

(Скупштина се одазва са: живео.)

Председник: Упућује се одбору законодавном. (Бива.)

Сад прелазимо на дневни ред.

Има реч г. Рајевић, у колико није довршио свој говор јуче, да га сад довршн.

Драгомир Рајевић: Ја ћу да будем врло кратак, и да само завршим што сам у мом говору јуче почео, и да докажем, да у мом говору није никакав нов предлог, него на против један практичан начин у упражњавању закона на вајду народу и олакшицу чиновника. Завршио сам за постојећи закон, што се тиче трошкова полицајних чиновника и осталих, који по народу путују, само с тога, што се догађа, да полицајни чиновници направе много већи рачун, него што је у ствари био с тога, што механџије примају такве рачуне, поглавито с тога, што

морају дуго времена да чекају док до новаца дођу, — велим, да би далеко целисходније било, кад би те рачуне власти редовно исплаћивале одма, и рачуне после подносили својој предостављеној власти на увиђај и контролу. На тај начин зацело уполовили би се трошкови т. ј. били би далеко мањи, но што су сад. Механција данас врло нерадо прима полицајног чиновника с тога, што мора 6 месеци да чека за паре. Он би волео да да оброк за 6 гр. за готове паре, него за 10 гр. па да чека за паре пуних 6 месеци. Код нас нису механције никакви богаташи. То су људи, који са малим капиталом раде. Њима је врло непријатно да чекају дуго време, и зато кад би власт долазила чешће код механције, да те трошкове чини, тај би механција морао престати радити, јер би га појела власт са рачунима без новаца, за то да би полицајне власти примљене биле код механције, зато се и праве врло велики рачуни, с тога се умеђу и они рачуни, који нису постојали, и они путници, који нису били. Ја велим, ако овако остане и даље, да је то први корак непоштењу и деморализацији чиновника. Полицајна власт треба да се одликује својим делима, која ће код сваког изазвати само поштовање На какво ће мнење да имају о тој власти, сви они општинари, они одборници и иметни, ил сељаци, који виде да та власт, која гарантира за законе поступке, да та власт сама прави лажне исправе, које народ треба да плати? Ја мислим, да ће се тако на тај начин, назад подсецати поштовање власти. То је свршено истинита ствар, јер дела говоре лепо, цифре су лепе цифре, али кад народ види једног полицајног чиновника на делу да лажне исправе прави, бадава, не може имати поштовања спрам њега. Ми хоћемо да буде чиновник поштен човек, али треба и да га метемо у такав положај да чини оно што треба. С тога сам за мишљење, да се по садашњем закону трошкови чиновника исплаћују приврезом, *али одмах да се исплаћују*, а не на почек, и да се одма подносе рачуни чиновнички првој предостављеној власти на контролу да може она видети и знати колико се чиновник на коме месту бавио, ко је с њима био, зашто и тако даље. Казао сам. То је све. (Чује се: Врло добро.)

Председник министарства: Господо, само две речи, за објашњење г.г. посланика имам само толико да кажем о овој ствари, о којој се води реч. Г. предлагач јуче је изјавио овде да је такав намет овим трошковима ударен на народ, да једна четврта част данка долази отуда на сваку пореску главу. Ја сам истина и јуче казао да то не постоји, али сам опет оставио и то ми је дало повода, да се уверим из званичних акта, како је у ствари. Г. посланик Коста Јовановић, он вам је јуче разложно подпуно ствар, за време од године 1868—1872. а ја ћу вам казати сад, како је с тим трошковима стајало у 1873 години и то имено како је с тим стајало у округу Чачанском откуд је и предлагач. Тамо има 11. 456. пореских глава, а платили су 35.130 гроша за целу годину, што с главе на главу не долази више него два гроша из паре пореске. (Чује се: то је може бити срески трошак.) Господо, у целом округу то је чиновнички трошак, а ово је званичан доказ да нису трошкови велики и на великом терету народу, као што г. предлагач представља.

В. Поповић: Ја имам да одговорим г. министру. Ја мислим, да сам одговорно о свима трошковима, а не само о трошковима срескиm. Ја сам говорно и о општинским трошковима и свима другим, и с тога не постоји ово никако, да долази за тај трошак с главе на главу само по два гроша. Овде је читао јуче и онај господин оне цифре од самих срескиx трошкова, а не и од општинскиx.

Председник министарства: Општински трошкови, то је друга ствар. Овде се говори о храни чиновника.

Павле Поповић: Ја сам истина подписан на томе предлогу као што ми се чини; али пошто сам се добро обавестио, да је горе и теретније за државну касу да се повиси чиновницима плата: и пошто је ствар ову довољно и јасно разложио г. Коста Јовановић, то ја да не бих даље говорио пристајем уз његово мњење. (Чује се: врло добро.)

Михаило Смиљанић: Предлог попа Виће и осталих другова кога су поднели, доиста мислим да је произашао отуда, што се у неким срезовима или општинама чини више трошка, него

у другом срезу, или другој општини. Ја знам доиста да има срезова, где са среским и општинским трошковима износи да се годишње по 20 гроша на сваку пореску главу мора платити прирeза, које за среске, које за општинске трошкове. Што је г. Коста Јовановић јуче разлагао, како су ишли трошкови од 1868—1871. године, у колико сам ја схватио, чини ми се он је само среске трошкове напомињао, а општинске није узео у рачун; јер знам да је у мом срезу 1870 и 1871. год. свака пореска глава, које среских које општинских трошкова платила по 40 гр. на главу. Више г.г. посланика говорили су како је већина од тих полицијских чиновника сиротног стања. Ја знам да је доиста на много места тако, особито кад помислим на неке — као у моме срезу, — који имају петоро шесторо деце, а каког су стања скученог те их не могу школовати, али опет браћо метимо руку на срце, па обазримо се на наш селски сталеж. Како он жалосно живи, кад његово имање не вреди 30 или 50 дук. а он опет све државне терете сноси и себе издржава. Он сноси све терете, па кад помислимо то, је ли право, кад он оде на кулук где и чиновник по дужности дође, је ли право велим да он плаћа чиновнику трошак, и ако је код куће оставио петоро шесторо деце без парчета хлеба? Дакле може ли остати тако? Никако, (Чује се: врло добро.)

Ја сам сасвим против предлога оних, који хоће да се чиновницима да додатак уз плату, него се савршено саглашавам са предлогом Глишића и пристајући уз њега тражим да се усвоји његов предлог.

Председник министарства: Господо, ја бих желео да смо начисто, о чему се води реч. Ја сам узео мало час реч о томе, што се говори о трошковима на храну чиновника, кад путују по народу; а ако ви мислите овде и на општинске трошкове, ја сам у стању да вам кажем да онда долази не по 20 гр. него да има места где свака пореска глава на по године по 1. дук. има да плати. Колико ће општинског трошка бити, то зависи од општине саме, то зависи од њихова договора какве ће потребе, које су им се указале, намирити. Ту долази трошак на подизању цркве и шта вам знам. Немојте тако мешати ствари.

Ово је сасвим различит трошак од трошка на храну чиновника, о коме трошку мислим и да је предлог учињен. С тога кад сам казао да ти трошкови износе 2 — 3. гроша с главе, на главу, то је казано о трошковима на храну чиновника, а за општинске трошкове има по годишње да се плаћа 1. дук. По 1. дук. кажем плаћа се по годишње а не на годину. То је ствар њиховог споразумљења. Али господо, не заборављајте да говорите о трошковима чиновника.

Вељко Јаковљевић: Из свију предлога господе посланика и одбора већине и мањине могло би се усвојити једино ово: кад чиновници иду, где се гради срески и окружни друм, онда је праведно, да чиновници из своје кесе троше као и кметови. То би се ново могло казати, а остало да остане као што је казао г. Рајевић или као што је било.

Ја дакле ово предлажем, и сад ако је вољна скупштина да тај предлог подпомогне по закону са 12 посланика, добро. Мој је предлог: да чиновници немају трошка од народа, кад граде друм срески и окружни. Ко ме подпомаже нека устане па ће мо видети. (Нико не устаје.) Ако, кад не подпомажете онда ја остајем при старом закону.

Председник: Ако има кога, који подпомаже г. Вељка нека устане. (Чује се: није нужно. Нема никога.)

В. Јаковљевић: Кад нема ништа није ни било. Ја остајем при закону.

Милош Пантић: Ја као што видим ту се говори о чиновничким трошковима. Њима је доста дато то кад дође капетан или началник за вршење неког посла државног, али кад они дођу за мале ствари приватних људи или због какве кривице, онда нека плате они, и тај, који је крив, али само кад хоће да просецају неки државни пут то кажем да није право да им се плати, него да сами из свога џепа троше, а не траже другу плату. Зашто? За то, што чиновник он ће данас доћи да измери друм, или га прегледа, а то је за један дан, но народу остаје после, сам да га копа, и не ће да га копа за један дан, него 10—15. дана мора да пробави, па ко ће њему да плати тај трошак? Њему нико не плаћа, а чиновнику, њему је свагда

подпуна плата, па опет да му плаћамо трошкове. После тога, ако буде кише и поплаве, народу је штета, ако буде суше, њему је опет штета; а чиновнику њему је све једно, он има своју плаћу на сигурно. Ја сам за то, да се чиновницима не плаћа никакав трошак за државне послове. То сам изговорио и ову одборску мањину подпомажем.

П. Ђуричковић: Што се тиче речи оних посланика, који говоре како су чиновници награђени или не награђени, ја ћу преко тога прећи, пошто сада није у претресу, и пошто то не зависи бар по дојакошњим законима од нас, него од владе. Што се тиче тога да неки имају имања неки немају, и то неће да говорим јер то зависи од плате или од њиховог уређеног и економног стања. Него хоћу да проговорим нешто о чему сам и сам предлог поднео, и ако он није још пред скупштином на претресу, јер то судим: ако се овај усвоји не ће требати реповати о мом предлогу. Ја знам случајева, као човек, који живим на граници наше земље, да је наш народ некада по 3 месеца дана чувао стражу на граници. То је било у време бомбардања Београда, кад је свака пореска глава на изменце 3 месеца стражарила на граници. А било је и више прилика, да је чуван плот по 10—15 дана. Ти су људи то увек о свом трошку чинили. Они су своју храну јели, а друге послове своје оставили. Међутим чиновник, који у такој прилици, кад се граница чува, дође тамо на границу, он прима плату, као да је и код куће, па опет не троши из своје кесе, него га народ мора да храни. Народ себи даје трошак од свог трошка, народ нема ни одкуд да добије, и нема никакве плате а чиновници имају и плату, и опет их народ храни. Дакле у оваким случајевима знам, кад смо нас 3000 пореских глава платили по 6 гроша прираза за такве трошкове. Овоме плаћању неки су се противили, и шта је било, шта су добили? Поништени су сви. Кад се плот чува ради опште безбедности, разуме се да га морамо чувати сви, па и чиновници, јер су и они синови ове земље, и с тога велим, да чиновницима у таквом случају не треба никако плаћати трошак, јер чиновници су плаћени и кад су тамо на граници, као год и кад су код куће, и ми дангубимо, и свој

хлеб трошимо. Даље велим, кад се прави и оправља главни пут, који служи на пользу целе земље и ту наравно кад изађе чиновник, разуме се да му као осну наше земље, не треба ништа платити, но томе пре, што народ ту о свом трошку ради, сам своју стоку и себе мучи и храни, а чиновнику опет иде плата као да је и код куће. И он најпосле, ако и дође на друм, он само дође да види, а ништа нити запиње силом, нити се мучи. То је двоје и на те две позиције не пристајем да им се што плаћа. — Сад треће, кад се пограничии плот гради и оправља, није ту да им се плати, јер и то се ради за целу земљу, и на рад, као и оне две позиције, тако и ову ради све о свом трошку и никакве награде не добије (Чује се: врло добро.) О овоме сам ја поднео предлог пре неког времена, али пошто није сад у претресу, ја сад приликом овог предлога г. Вићентија опет велим да се чиновницима за ове три напред споменуте позиције не плаћа никакав трошак, а у осталом нека остане по дојакошњем.

А. Ковачевић: Ја сматрам, да је одвојено мњење г. Глишића, коме се придружује и г. Стојановић на своме месту, односно давања оваких трошкова чиновницима, а сад већ недавања. Но како је поднешен предлог, да се укину окружна началништва, чему држим, ни ова наша просвећена влада не ће бити противна, то ће онда бити сувише терета на овим полицајским чиновницима у срезовима и због тога ја нисам с мојим мишљењем на чисто у овој ствари, те се морам уздржати од гласања.

Милија Миловановић: Ја држим, да је о овоме доста вођено речи. Било је одвише говора, а нарочито г. Рајевић у тој ствари одликовао се како јуче тако и данас. Он је пространо исцрпео те трошкове какви су, и у начелу је за то, да се трошкови ти морају и у будуће давати. Но ја мислим, да је он баш његовим говором доказао, да чиновницима не треба давати никаква трошка, јер то давање ако ће бити, оно ће по речима г. Рајовића бити зато да г.г. чиновници чине злоупотребе. И овим досадањим давањем, чињене су као што рече злоупотребе у рачунима, но он, вели, нису то чиновници чи-

нили, него су то чинили чиновнички рачуни, пошто, и ако чиновник није ручао, ручак је за њега спремљен и ручак тај треба да се плати. Даље имам да приметим г. Кости Јовановићу. Он је јуче напоменуо да је од 1868 год. било трошка сасвим малог, и готово незнатног. Дакле као што он наводи од 67—1868. год. до 1870, — не могу добро да се опоменем, трошкови су били као што он доказује његовом неком књижицом, сасвим мали и незнатни, управо такви, да не би требало говорити о њима. Но, господо, ја кажем, да у време до 1870 год. није ни било закона о трошковима, него је те трошкове никад свака општина, а закон је као што се зна изашао о томе на крају 1871. год. и тек је од 1872. год. ступио у живот. Дакле, о чиновничким трошковима, не могу да ваљем прави разлог у ономе што је г. Јовановић говорио. Што је овде опет говорио г. попа Смиљанић, заиста је у ствари онако. Кад се зна да један гоља сељак, са парчетом проје иде на друм да кулучи, зашто да то не ће моћи учинити један чиновник, који је плаћен 5—600 талира, и који је позван, да сваки народни посао ради за ту плату. Мени то никако не иде у главу, и то је заиста чудна ствар Овде видим, код неке господе појављује се жудња, — и то је мишљење донела и већина одборска, — да се чиновницима да нека накнада за ове трошкове. То би било по мом мишљењу једно исто, и сасвим чудновато, овамо одузимати а онамо давати, а то није ништа друго него оно што кажу: није шија него врат. Ако се хоће да помогне народу, онда тај трошак треба сасвим коначно уништити. Ја сам за то да се чиновницима ништа више не даје од њихове плате, и да су они за ту плату дужни да раде све, јер држим, да је њима довољно плаћено. Ако ћемо још да им плаћамо, онда ја не знам шта ће с нама бити. Дакле придружујем се мишљењу г. Главиња с тим да се никакви трошкови чиновницима не дају.

М. Радосављевић. Ја имам ово да кажем. По другим местима незнам како је, али код нас за те трошкове дајемо свагда по 3 гр. уз данак То је неправедно, јер има села код нас, где капетан не дође у години дана један пут па опет и та села плате онолико, колико и она села, где капетан врло

често мора да долази због тога, што су људи рђави па се свађају међу собом. За то сам да се то изузме, да капетан не располаже с тим трошковима, него, да то дели сам срез. Државне послове опет да врше чиновници бесплатно, а за селске да имају свој оброк. То сам имао да кажем.

Т. Миловановић: Ја бих имао најпре да учиним једну малу примедбу, ако ми се дозволи, па ћу после да говорим о ствари. (Подвр. Изволте). Пошто овде у нашој средини има од поштоване г. г. посланика, који су у претресу овога предлога интересовани, и пошто је то противно чл. 64. и 65. посл. реда, то мислим, да би најпре требало, да се ови искључе као интересовани, па после да реше ствар они, који нису интересовани.

Председник: Објасните ви, који су то интересовани.

Т. Миловановић: Ја прво ево кажем интересован је г. Рајевић као началник; после, ево овај Јефта Јовановић, командир. (Жагор).

Подпредседник Грујић: Ја мислим, да не би било места ни да претресамо ову ствар. (Жагор. Тајсић: овде има много интересованих. Јефта: по чему сам ја интересован?....)

Председник: Молим вас немојте се упуштати у заједнице. Г. Тајсићу немојте да излазите с говором, док не добијете речи. Чујте за бога кад вам се каже. Сваки посланик има право да говори, само питајте реч. Изволте г. подпредседниче.

Подпредседник: Ја само имам то да кажем, неколико речи, као одговор г. Теодосију. Господин је учинио један предлог, ја хоћу да вам одговорим на то. Ја мислим господо да не би требало о томе да се претреса за то, што никако не држим да је то смисао ових чланака у закону, на које се позвао г. Теодосије. Прочитајте, и видиће те, да се неможе у томе смислу узети законски пропис на искључити посланика, што је чиновник, кад је претрес о закону, који се чиновника тиче, трговца, што је трговац, кад је претрес о ствари, која се трговине тиче, итд. То се тако неможе узимати, него н. пр. неко је дао какву молбу да му се да каква помоћ или друго што, сад, ту он ако је посланик неможе решавати за себе

самог. И то ја мислим да се разуме у овоме члану под именом интересованог лица. Ја мислим, да ћемо у томе сви бити сагласни. (Чује се: тако је).

М. Миловановић: Молим вас, нешто се некоме одузима, што је имао, то он кад решава о томе, да ли да му се одузме или не, казаће наравно, да му се не одузима, — а таквих има овде више.

Подпредседник: Молим вас господо, како можемо онда радити. Скупштина се као што знате састоји: из трговаца, земљеделаца, занатлија, свештеника чиновника, накратко из људи разног занимања. Дође на ред, да се претреса о једној ствари, која се тиче једног занимања, н. пр. трговаца. Хоћемо ли ми казати, ти су људи лично интересовани и захтевати да се они искључе? (Чује се: врло добро).

Т. Миловановић: Ако је скупштина вољна да тако остане, онда добро; но онда нам не требају ова два члана.

Председник: Молим вас господине примате ли објашњење г. подпредседника?

Т. Миловановић: Ако је скупштина вољна примићу.

Председник: Је ли скупштина задовољна са одговором г. подпредседника? (Бива).

Т. Миловановић: Сад хоћу да говорим што се тиче ове ствари, о којој се данас претреса. Ја знам тамо у нашем крају, тамо је мало лопова, паљевина немамо дао бог никако, немамо ни разбојништва, а напротив ове године платила је свака општина с главе на главу по $3^1/_2$ гр. за чиновничке трошкове због тога, што чиновници сресци за мале ствари узму акта па оду у село; кажем за врло мале ствари: два се човека н. пр. парниче, и капетан или писар узме акта под руку, па оде у село. Тамо троши, па кад а оно опет није свршено ништа, него човек мора да му дође у канцеларију, и на ново се излаже дангуби и трошку. За то, што се тиче државних дужности, ја бих рекао да се њима ништа не плаћа у име трошкова, а приватна лица кад за њине ствари изађе чиновник у село, нека му плате трошак. Ја се дакле сагласавам са предлогом г. Глишића.

Станоје Ђорђевић. Г. Коста Јовановић на пређашњем састанку врло је лепо разложио ствар, и ја подпуно делим моје мишљење са њиме. Он је овде поднео за 3 године шта је свака глава пореска у име трошка чиновника платила. Мени се чини да то није велика сума била, и зато сам ја противан предлогу посланика Вићентија Поповића.

М. Јанчић: Овде су г. г. Коста и С. Несторовић добро ствар објаснили а ја само имам ово да додам: пошто каже г. Ђуричковић да капетан иде и обилази границу бесплатно, онда, кад би се ко примио, и кад би се капетану трошак одузео, онда ко би тамо дошао за капетана? Не би ли се онда сваки отимао за Шабац, Смедерево итд. за места друга, која су у равници или далеко од границе. За то мислим да остане закон, као што је, на с тога се придружујем г. Кости Јовановићу и С. Несторовићу.

Никола Крстић: Стараћу се да будем колико је могуће краћи у говору, али је опак тешко бити кратак према оволиким предлозима. Добро је казао г. министар, треба знати о чему се саветујемо; и кад би се господо запитали то, ја држим да ће једва један или двојица моћи казати предмет саветовања ове дебате. Јер овде није на претресу само један предлог Вићентија Поповића, него има 4. 5. предлога, а то све за то, што је тако одбор урадио. Одбор је напустио предлог Вићентијев на је направио други предлог по свом нахођењу. Уз то се нашао у одбору посланик Глишић, па је и он разумевајући ствар другче, направио трећи предлог. Сад је све то дошло до саветовања у скупштину, ту опет г. Ђуричковић и још неки од посланика заподиру друге сасвим нове предлоге. На овај начин саветовању не може да се води, јер нико не може да да своје мишљење о ствари, која је сасвим не одређена. Заиста што је јуче рекао г. Здравковић подпуно је имао право, а то је да одбор није имао право мењати посланички предлог и износити друго своје мишљење противно предлогу, или различно од предлога посланикова. Сваки члан скупштине има право, да поднесе предлог, и то му је право на закону основано. По томе могли су и чланови одбора поднети предлог, различан од

других предлога; али то су могли учинити не као чланови одбора; но као чланови скупштине. Но чланови одбора нису се тако држали; него нешто друго урадили; на отуд се породила тешкоћа у данашњем саветовању о поднешеном од стране г. Вићентија предлогу. Но кад се већ ушло у такво саветовање, онда морам да говорим о свима предлозима, који су изашли пред скупштину; и тако прво о предлогу г. Вићентија.

У колико се сећам у предлогу имају две мисли. Хоће да се нешто преиначи у закону, који постоји за трошкове чиновничке, кад ови у народ по народним пословима излазе. У предлогу се каже, да се укину ти трошкови, или да се ти трошкови приrезом подмирују. Предлагач дакле не одређује јасно шта да се учини, него вели, или једно или друго. О мисли оној у предлогу, да се укину трошкови, који се учине, кад чиновници путују због вршења народних послова, о тој мисли говорићу мало час, кад будем говорио о предлогу Глишићевом. Друга је мисао том предлогу, да се подмирују ти трошкови приrезом. Та друга мисао једино је по моме мишљењу разложна; она би могла да у закон уђе, кад о томе већ не би било закона; или кад би се у томе специјалан и добро формулисан предлог поднео. О овој мисли предлога г. Вићентијевог међу тим говорићу најпосле.

Други је предлог посланика Глишића. Каже се, да је то одвојено мнење. Одвојено мнење може бити, кад има предлога, па кад се нешто преиначи у том предлогу; али, кад мишљење једног одборника на то иде, да се укине цео један закон, који постоји, онда се то не може назвати одвојеним мишљењем једног одборника о предлогу г. Вићентија; него се то мора сматрати као предлог, и то замашан предлог, на који се морају применити са свом строгошћу сви законски прописи. У члану 97. пословника каже се, кад ко чини какав предлог да се закон постојећи измени и допуни, онда тај предлог мора бити написан. — (Молим г. Недића да ћути, да ме не смета у говору) — мора дакле бити предлог поднет скупштини написан, и разлозима свестрано подкрепљен. Колика је погрешка овде учињена? Г. Глишић није поднео написан предлог. Одбор је при-

мио тај његов предлог као одвојено мишљење и то усмено, што опет није по закону. Закон изричио каже, да одвојено мишљење мора бити написмено; и свестрано изложено у извештају, а то није урађено. Па ипак тај Глишићев предлог, који се овде усмено исказује, да се цео закон, који постоји о тим чиновничким трошковима сасвим укине, предлог, који није разлозима поткрепљен, који није био пред скупштином, који од скупштине није упућен одбору, — тај се предлог износи пред скупштину за предмет саветовања; а тај предлог управо и не може бити предмет саветовања. Ја држим да ни један државник озбиљан, ни један озбиљни народни посланик неће моћи поћи тим путем, којим је пошао г. Глишић и још неки, који га подпомажу, да се не дају никаке накнаде чиновницима, кад путују у народ по народним пословима. Закон овај о трошковима чиновничким, донет је 1871 године. У томе закону кад је прављен, учествовали су врло многи одабрани посланици садање скупштине. Тада ни један глас није био, да се ти трошкови укину сасвим, него су сви пили на то, да се регулише та ствар, те да се стане на пут могућим злоупотребама, које су се поређале, док није тај закон изишао. Захтевати, да неко по народу путује, и да врши неки јавни посао без икакве накнаде, онда, кад други у равној дужности нема потребе да путује, то значи захтевати нешто, што се не може извршити. Кад би се овако хтело наредити, онда би се морало врло много закона мењати и преиначавати. Јер закони су прописали круг радње сваког појединог чиновника, или за свако појединo звање, а тако исто закони су прописали и све последице његовог рада. Кад би се сад казало, закон тај од 23 Октомбра 1871 године укида се, и кад би се то усвојило и влада могла пристати на то, онда би смо направили једну велику празнину у законима, ни чим не попуњену, нашли би се у један пут у великом белају, зле последице отуд пале би на терет самоме народу. Јер, кад чиновник неће моћи, а и не мора изићи у народ да врши народне послове, ко ће онда за то патити, него сам народ. Ја сам за то одсудног мишљења, да се Глишићев предлог не може ни у претрес узети.

Предлог одборов канда иде на то, да се даде чиновницима додатак на њихову плату, те да им то буде накнада, на да морају вршити своје послове без накнаде. Већ је казано овде од многих посланика, да је то врло неудесна ствар. Ја од своје стране налазим не само да је не удесна него и непрактична. Јер има срезова, округа, појединих општина, где су потребе мање, да се излази у народ; а има опет срезова, где није потреба, као што је и мало пре један посланик напоменуо. У оваком случају, пошто се додатци не могу другчије ни давати него према плати, дакле писару би мањи а старешини среском већи додатак био; то би све среске старешине имале једнаке додатке; а међу тим не би једнаке терете подносили, јер неки би морали путовати, а други би седели у својим канцеларијама. Предлогом тим, по томе, да се узакони, учинила би се велика неправда; а озаконити неправду не треба и не сме да буде. По овоме увиђа се, да је предлог одборов по све не коректан. Друга му је мана у томе, што се послови, за рад којих чиновник иде у народ, не би вршили онако како треба. Кад би се чиновнику одредио додатак уз плату, он би тај додатак сматрао и добијао као и плату; па за то кад би већ изишао да изврши неки посао, он би се старао, да то што брже уради, и место да проведе у послу два три дана, он би гледао да сврши за по дана па двоје па троје, тако би то доносио његов интерес, јер би тад издатке при путовању и задржавању на путу чинио из свога џепа; па би гледао, да издатке смањи, да што више уштеди. И са тог разлога одборски предлог није уместан, и треба да се одбаци.

Остаје ми сад да говорим о предлогу г. Вићентија и то о оној мисли, да се приврезом подмирују чиновнички трошкови. Рекох, да је предлогу то једина здрава и разложна мисао, која може ући у закон. Но та је мисао већ законом обухваћена. У закону од 1871 год. 23. Октомбра изричио се каже у 1. члану: „Трошкови чиновнички подмириваће се приврезом од народа“; даље у другим члановима особито у члану 4. и 5. каже се, како ће се тај прирез наплаћивати а у члану 7. каже се још, да ће чиновник дужан бити о трошку учињеном дати кмету своју признаницу ит.д. Сад је питање неће ли бити злоупотребе поред постојећег закона? Или неће ли бити нејасности у самоме закону? Ако има злоупотребе, а не може да их нема, кад се тако много људи жале на те трошкове, не може да није терет народу; кад многи људи устају и кажу да је терет; онда злоупотреби треба стати на пут, злоупотребе не треба да се трпе, немогу да се трпе. Само треба означити, које се злоупотребе чине; па ће се онда означити лакше начин, како да се стане на пут тим злоупотребама. Или је можда закон нејасан. Мени се чини, да је закон заиста не јасан у овоме, где се каже, да ће се прирез наплаћивати „по досадањем начину.“ Закон се ту позива на неки обичај, који није нигде описан. У том погледу могло би се донети наређење, у ком би се могло казати како ће се, кад ће се и од кога ће се тај прирез покупити. Ја држим да би најудесније било, ма да не познајем околности срезова и по томе ни среске редове, кад би држава давала у напред те трошкове; она би о њима строге рачуне и контролу водила, ради које контроле могли би се употребити и неки одборници из округа или из среза, и кад би рачуни били склопљени на концу сваке године, онда би се прирез разређивао, и прикупио и то од свег народа, неправећи разлику између трошкова једног пл другог среза, овог или оног, округа.

Милија Миловановић: Ја мислим, да председништво ваља да обрати пажњу на чл. 29 пословника, те да примети госп. Крстићу, да се он окрене председништву да говори а не нама..... (Жагор. Вика.)

Потпредседник: Молим вас, господо. Сваком посланику који хоће да обрати пажњу председништва на пословни ред, морам дати реч. Дакле шта хоћете господин Миловановићу да кажете.

Милија Миловановић: Ја хоћу то да кажем да г. Крстић кад говори треба да се окрене председништву, а не нама овамо да се окрене као да нам даје лекције. То тако каже члан 29 пословника. За то обраћам пажњу председништву на тај члан и тражим, да то примети г. Крстићу.

Потпредседник: Молим вас господо да пређемо даље. Изволите г. Крстићу продужити.

Никола Крстић: Ја бих до сад свршио свој говор, да ме није поштовани посланик са његовом примедбом прекинуо. Као што рекох држим, да држава плати те трошкове унапред; а њој после да се подвргују. Тад би се о трошковима водио тачан рачун и строга контрола; јер би се издатци чинили из државне касе; и тад се не би издавало више нити би се могло говорити, да капетан вуче и своју жену и децу на трошак народни, као што се сад каже. Но ово је само мисао, која да се узакони, требало би да се поднесе предлог да се преиначи или допуни закон; али такав предлог до сада није поднет. Бранећи за то поменуту мисао из предлога г. Вићентијевог гласао бих за предлог, који би се о промени ил допуни закона у том погледу поднео. (Жагор. Вичу: доста је говорено.)

Сима Милошевић: Молим да говорим.

Потпредседник: Ви ниете на реду.

Сима Милошевић: Ја сам сад баш на реду и молим дајте ми реч.

Потпредседник: Станте да видим. Јест заиста ви сте сад на реду. Но неки од посланика вичу, да је довољно говорено. (Вичу: Нека се говори. Хоћемо сви да говоримо. Ово је важна ствар.)

Подпредседник. Доиста господо, ствар је таква да од дужег саветовања не може бити штете. Продужићемо дакле претрес. Но најпре имам да дам реч г. известиоцу одбора, па онда г. Сими.

Известилац Стојан Марковић: Ја имам господо као известилац само неколико речи да кажем у одбрану одбора. Г. Крстић је напоменуо у своме говору да је одбор одступио од предлога г. Вићентија, и, да је начинио са свим други предлог. Ја кажем одсудно, да то не стоји. Г. Вићентије је предложио то, да се укине закон о овим трошковима а пристао је да се повиси плата полицајским чиновницима у то име. Г. Крстић казао је, да стоји у предлогу одборском, да се тај новац приврезом купи. То не стоји. Осим тога Вићентије је казао, да се даје накнада од приватних лица, кад ова позову чиновника у срез. Одбор је узео овде и оне послове, по којима се полицијски чиновници зову по потреби појединих општина и парохија, да дакле свагда појединци плаћају. Разлика је између предлога г. Вићентија и одбора то, што је одбор казао, да се укине закон о трошковима чиновника, а да се да сразмерни додатак уз плату. Ово што је одбор казао сразмерни додатак уз плату, разумео је тако, да се према средњој цифри, која се у срезу покаже, одреди тај додатак тако, да величина тога додатка буде различна према томе, какви су трошкови у појединим срезовима. Ово је могуће да се одреди нарочито према томе, што је г. Коста Јовановић показао цифру трошкова, на сеоска, која би цифра имала да спадне на један или други срез, зна се средња цифра, средњи број. И према томе нема опасности, да ћемо више по предлогу одборском плаћати, него што је до сад плаћано. Осем тога, кад би одбор и одступио од предлога, по коме има да донесе своје мишљење, ја држим, а самном се слаже и садањи одбор у томе да одбор може да мења предлоге појединих посланика онако исто као што може да мења и предлоге владине. И разлог за ово мишљење налази одбор у члану 58 устава, где се каже, да скупштина има права да чини предлоге. Шта је скупштински одбор? Ништа друго него орган скупштине; он ради у име скупштине, и што скупштина може да ради, то и одбор може да ради, т. ј. одбор може да предлаже оно, што може према уставу да ради скупштина. Он може дакле и да мења предлоге појединих посланика и тиме не вређа закон, него је на против радња његова сообразна уставу. (Члан. 62. пословника.)

Сима Милошевић: Неки од господе посланика умешали су полицијске трошкове са општинским трошковима, о чему није овде реч. Ја се нећу тиме послужити. Но ја бих реко да чиновници не примају плату за то, да раскошно живе, да се возају на каруцама, него да врше дужност, а не да им се још плаћа трошак за дужност, коју треба они да врше. Ја незнам, зашто да им плаћамо за оно, што су већ плаћени. То ја не

смем да усвојим. Шта више и владике и проте кад путују, и њима се плаћа трошак, а зашто да им се плаћа? (Чује се: не плаћа се.) Плаћају им општине. С тога сам ја за одвојено мишљење Милоша Глишића.

Милош Глишић: Ја немам да кажем поред јучерашег мог говора, који сам у неколико као известилац, а у неколико и као члан одбора исказао. Прво ћу да одговорим г. Крстићу, што је казао, да је одбор обишао закон, да није учинио оно, што је требао да учини и што је мени дозволио, да моје мњење усмено искажем, а писам га написао. Ја бих рекао да г. Крстић није добро саслушао извештај одборски, у ком је јасно написано, да сам ја одвојио мњење. Дакле ја бих желео, да он мало боље обрати пажњу на слушање. Сад што сам ја објаснио моје мисље, ја држим, да ми то право не може ни закон ни скупштина да закрати. Што г. Крстић каже а набраја законска наређења и многе параграфе, да и сама скупштина, која је правила овај закон, није говорила против ових трошкова то ми се чини врло чудновато. То ми тако изгледа као кад би казали: „За то што наши ђедови нису тражили просвету, не треба ни ми да тражимо." Они нису тражили, што нису ни знали и што су за онда таке прилике биле. Осем тога он још наводи на каже, да о овим путовима, нарочито, што се трошкова тиче, не саглашава се самном. Но то је његова ствар. Ја видим, да се ми не саглашавамо у томе нашем мњењу; то јест, ја бих желео да се зближимо, али кад не можемо, то је друга ствар, а сумњам, да ћемо се кад и сложити. Сад немам да одговорим на оно, што су јуче говорили: Пон Радивојевић, Брачинац, Коста Јовановић и Рајевић. Прво ћу да одговорим г. Кости, што каже, да су по званичним подацима мали трошкови. То је истина, ја то не могу да порицем, пошто је то факт, пошто су то званична дата. Али ја полажем питање, да се узме овде то, што овде није реч о срезким само трошковима, него и о трошковима другим, које народ плаћа. Дакле ту треба да се разумемо. Овде има трошкова, које цео срез солидарно плаћа, а има који засебно општине плаћају. Дакле кад би се изнашло и једно и друго, онда би се видео

прави резултат целог трошка што га народ на својим леђима вуче, а са овим г. Костиним подацима није ама баш ништа у главноме оно, о чему се води реч, доказано. После г. Радивојевић је казао у почетку пре но што је почео да говори, да му је жао, што се не може да сложи самном, јер се је вели, увек самном слагао. — Заиста и мени је још жалије, али шта ћу, кад се је тако десило, а ја сам опет дужан, да поштујем свачије мњење, па и његово. Г. Брачинац са г. Јовановићем и г. Рајевићем доказујући, да се полицијски чиновници не богате или да је ретко да се обогате, ја баш на против кажем да је ретко видети онога, који је више година служио, па се није обогатио. Бар тако мислим. Осим тога наводе, како Брачинац тако и Радивојевић и Рајевић, а нарочито Брачинац и Радивојевић, да ти чиновници имају велике терете, да јуре лопове, да се брину за друмове и т. д. А ја бих питао, а шта им је дужност? Они кажу, да судије имају мање труда, него полицијски чиновници, но ја мислим, да ће сваки казати, а особито људи научени, да је умни рад много тежи, него физички, јер судија прегне се преко астала, па ради наздан, а овај узјаши на коња, па иде од села до села и свуда се добро прима. После тога ја незнам какву важност дају чиновнику што гони лопове. Ја бих могао господо на прсте избројати све те лопове, које су чиновници сами новатали, а остале је све народ новатао, и власти предао, одакле су они опет чисто бежали, што је доказ да они готове народом уваћене лопове не могу и не умеју да сачувају а толи да их сами ватају. Дакле на што давати њима ту важност, што хватају лопове, кад они ништа сами не чине, него све са народом. На послетку они су дужни и као Срби и као чиновници да чине све, ради безбелности своје, својих фамилија. За то држим, да нема места, да остане додатак, него само кад се по приватним стварима одређују, да им та приватна лица плаћају, а ресто све да им се укине. (Чује се: врло добро).

Ранко Тајсић: Предлогом пон Вићентија, на коме сам и ја потписан, тражи се, да се укину трошкови среским чиновницима, а трошкови полицајских чиновника доведу се у свезу

са општинским трошковима; а то је прелазна ћуприја, јер у општини никад не могу бити учињени трошкови, него кад дође полицајац. А кад дође полицајац, ту онда дође поп, и кмет, и тма божија њих, који једу народне паре.

У нашем народу има кућа, где има по 10 чељади да живе, а имања немају више од 50 дуката. Приход од тога имања врло је незнатан. Па и опет из оних кућа има по две пореске главе; по један је војник, па и све и друге терете, који се ништу сноси. Дакле кад могу да живе са толико имања, а толико чељади у кући, да живе по неколико месеци о самом зељу и копривама, зацело и чиновници могу живети те још како. За то сам, да се укину сви додатци, осим плате систематичне, и потпуно се придружавам мњењу Глишићевом. (Чује се: врло добро).

Милосав Вељковић: Ја овде видим да се говори како да се троши; а то заиста није свуда један трошак; јер негде се више троши, а негде мање, а и свуда се не разрезују подједнако. Што се тиче трошкова среских, ја знам, како је у моме срезу; дође капетан у механу, потроши колико је потрошио, дао је квиту механџији. Механџија отпише кмету, и кмет је одмах исплати ако има новаца, а ако нема, он чека, док се новац прикупи. А што се каже овде, да се срески трошак подноси, као што је г. Јовановић казао, код нас се заиста само за те трошкове подноси; и што каже г. Смиљанић, да ти трошкови изиђу и до 20 гроша, то је зацело, јер општински трошкови никад се не подносе власти, па се никад не зна, колико је потрошено. Кад се пак срески трошкови плаћају, онда се позове срез и данак се разреже, а каже се, толико и толико потрошено је. Кад би се сви трошкови подносили, онда би власт увидела, шта се чини. Зато сам ја *кад државне послове врше* да се њима не плаћа ништа, а за приватне да остане закон од 1871. год.

Никола Павловић: Што се тиче ових чиновника, ја сам видео, да су многи говорили, да се одобри ово. И ја по моме мишљењу видим, да ови чиновници нису много награђени; јер ако хоћемо што за опште народну потребу да укинемо, онда

треба почети од 1000 талира па на више да се укине, а не почети од ових ситница. Па зато сам за закон постојећи.

Алекса Поповић: Кад је пређе било не одређено колики су били трошкови чиновника, т. ј. кад се није казало, колико може трошити полицијски чиновник, ја знам, да су онда највише излазиле окружне старешине, начелници или капетани, и за посао, који су могли свршити за три дана, проводили су по 15 дана на гозби народној. Кад је закон овај излазио, ја сам приметио то, да врло ретко излазе начелници и капетани, него увек шаљу своје млађе, јер веле, да је прошло време, кад су могли потрошити за један конак по 5—600 гроша чарш. Сад излази сумња, па се каже, кад се не плати полицијски чиновник онда не ће вршити народне послове. То значи, да га молимо, да га подмићујемо да излази, као да таког чиновника потплаћујемо, па врши народне послове. Ја мислим, да је доста, кад је чиновник плаћен са систематичном платом. Само један случај замислите. У нашем округу има толико људи, који нису целог свога века појели 20 драма пшеничног хлеба, колико што им је поп дао навору, па и не зна, шта је пшеничан хлеб. И кад он може све трошкове да подноси, то за цело може и чиновник. Ја се и од Глишићевог мишљења одвајам, да се чиновницима ни за приватне послове не плаћа трошак; јер власт мора да иде да извиђа и кад га приватни зове. А кад не би тако било, онда би он дошао, кад бих га ја као богат позвао и платио, а сиромаху не бих дошао. За то сам ја мишљења, да и те послове врши бесплатно, а, ако не ће нама закона, па ће му се казати: кући.

Жика Миленовић: Што се тиче говора ових чиновника, ја не знам, што се не дозвољава овај додатак. Код нас више чиновника излазе, јер смо ми на граници, па код нас никад није велики трошак ударен, као што посланици кажу да је код њих. Зато дакле, да би се видело, колико се троши, јер неки веле по 10 а неки по 5 гроша, а код нас је било по 20 п. то предлажем, да ми посланици прикупимо све рачуне, па идуће године да поднесемо скупштини, а за сад да остане по старом закону.

Министар грађевина: Међу чиновницима, који се ране о трошку народном, кад иду по званичном послу, долазе и инжињери; за то сматрам за дужност, да и ја неколико речи о томе кажем. Г. Глишић предлаже, да се чиновницима, који ван своје канцеларије раде, не плаћа ништа; а г. Вељко казао је, да им се не плаћа храна онда, кад раде на среским, окружним и државним друмовима. Ово последње кад би било, то би пао највећи терет на инжињере. Но ја држим, да се ово не би могло извршити никако, а да се не начини већа штета но што ће бити уштеда за народ; јер шта би било следство тога? Ми сви кажемо, да хоћемо да имамо добре друмове, и то с правом кажемо, јер ако немамо добре друмове, онда нам није велика хасна ни од наше зараде, кад не можемо да донесемо наше производе за најкраће време и о најмањем трошку онде, где им је цена најбоља. Али, да имамо добре друмове, шта мора да се чини? Ви знате, колико мора један инжињер да проведе времена за осматрање, за трасирање и просецање друма. Често мора инжињер да проведе по три четири, до пет месеци око тога посла; па кад би он тада морао сам путне трошкове да плаћа, извесно је, да би му по готову његова плата од 400—500 талира сва отишла. Па шта би дошло отуда? Просто, ако немамо инжињера који би могли зараде наћи и у другим земљама или у приватној служби, о чему не сумњам, оставили би државну службу. Па добро, казаће неко, нека их нек иду; али ја сам слободан, да напоменем скупштини, да не дођемо у онај положај, у коме смо били кад смо говорили о среским лекарима. Ми смо се пре неки дан разговарали о њима па смо дошли до тога закључка, да је једини радикални лек да добијемо најбољих лекара ако их добро платимо. Извесно је, да би дошло време, кад би стручне инжињере изгубили и после их наново тражили, морали би их скупље платити. Ја држим, да би овај закон штетан био за државу; после тога, био би и не праведан, јер и сви ти чиновници подносе једнако све те трошкове као год и остали грађани. Дакле сводим говор на то: да би штетно било особито кад узмемо ову врсту чиновника, ако би се узаконило, да се о рани народној не врше званични послови у срезу и округу. (Вичу: довољно је говорено).

Председник: Почем је скупштина најавила, да је довољно било говора, то онда да пређемо, да једном ову ствар свршимо (вичу: довољно. Нека се свршава.) Међу тим, овде је било говора, као што је и г. министар приметио о општинским трошковима чиновника, који имају да излазе по окрузима и срезовима.

Председник министарства: Овде се је у опште узео трошак о чиновницима. Народ је бесплатно рањо чиновнике среске и окружне, а никога другога; јер онога, који прима дијурну, тога народ не рани бадава, да смо само на чисто. О њима је реч. И они се ране по закону једном, који је тек пре 4 године изишао. Вама је господо из званичних акта казато, колики терет пада на народ годишње. Г. Коста Јовановић посланик казао вам је за прошле три године, а ја сам вам мало пре казао за предпрошлу годину, а нарочито за чачанско окружје, одакле је и посланик, који је предлог учинио. Тај терет народни износно је као што сте видели 2. гроша и 3 паре, до 3 гроша. Господо, кад би влада била уверена, да чисто на трошак хране чиновника окружних и среских долази по 20 гр., као што неки од господе посланика казаше, то би онда сама собом изазвана била, да учини један предлог, али то не постоји. И ако би ко био у стању да каже, да је нека општина чисто на храну по 20 гр. платила, ја бих га молио, да изађе да докаже, и онда би настао други говор; иначе влада остаје при закону, и зато бих молио председништво, да учини питање: „ко је да остане при досадањем закону, а ко није".

Милија Миловановић: Ја мислим, да је скупштинска ствар како ће питање да се постави. (Жагор).

Председник: Господо! Ко је да остане при досадањем закону, тај нека седи, а ко је да се мења, тај нека устане? (Вичу: да се гласа по именце, а имена да се бележе. Жагор).

Потпредседник: Пре свега да се разумемо о питању, да ли вам је јасно, како је г. председник ставио. (Вичу: није

јасно). Онда да повторим. Г. председник казао је овако: ко мисли, да треба да остане садањи закон, тај нека седи, и ко мисли, да се мења, тај нека устане. Сад како ће да се мења то је друга ствар. Ако буде већина да се мења, онда ћемо ставити ново питање, хоће ли се мењати по мишљењу већине или по мњењу мањине одборске.

Јован Бошковић: Није јасно питање; јер, ја бих гласао за садањи закон, али да контрола већа буде. Међу тим по закону прво се гласа за предлог, и по томе треба гласати за предлог г. Вићентија. Ја бих истина имао да чиним неке приметбе, али то није на дневном реду.

Потпредседник: Овде је тешко ставити такво питање, за то, што има два предлога, предлог мањине и већине. Такво питање може се ставити тек онда ако би се решило, да се мења закон.

Вићентије Поповић: И у предлогу стоји, да се мора закон мењати, па зато нека се гласа, ко је за предлог мој нека седи, а ко је противан, нека устане.

Председник министарства: Пошто на једно исто излази, јер и предлог тражи, да се закон промени, то сад како знате ви формирајте питање, али само молим, да се по именце гласа.

Потпредседник: Кад влада захтева по именце, онда смо дужни то и да учинимо. (Вичу: нека се гласа по именце).

Председник: Остаје питање, као што смо јавили, т. ј. ко је за закон, који постоји, тај нека каже *за*, а ко је за промену по предлогу г. Вићентија, тај нека каже *против*? (Жагор. Вичу: није тако).

Потпредседник: Молим вас, да кажем мисао скупштинску, ако смо сватили. (Жагор). Ми смо овако разумели. Скупштина жели, да се не ставља као што је мало пре стављено, него овако: ко је за предлог пок Ваће, т. ј. да се мења закон, тај нека каже *за*; а ко је противан, т. ј. ко није за предлог тај нека каже *противан*. (Жагор. Вичу: тако је).

Ј. Шафарик: Ја мислим, да је оно само у реду питање, као што сте сад казали; јер питање је о предлогу, а не о закону. (Жагор.)

Председник министарства: Овде имаде господо више предлога а није само предлог пок Ваће. Ако ставимо питање о предлогу, то би било само засебно о предлогу стављено; но то не може да буде, него нека се у главноме реши питање: ко је за постојећи закон, а ко је против тога. (Вичу: тако је.)

Милош Глишић: Молим, да кажем две речи о питању. Ја мислим господо да овде, док се два пут не гласа, да се не може доћи до резултата; јер једно је питање, да остане садањи закон; друго је да остане предлог већине, а треће је да остане предлог мањине одборске. Ја мислим, да се предходно пита ко је за закон, а ко је за предлог, — но за предлог условно, — па ако се реши за предлог, онда ће се питати да ли за већину или мањину одборску. (Жагор.)

Председник министарства: На то је опет оно. И г. Глишић хоће да се вотира: да ли да остане постојећи закон или да не остане. Ако се реши да остаје онда сви предлози падају. (Глишић: тако је, само два пута има се гласати.)

Председник: Ми смо тако смишљали, кад смо први пут питање положили.

Алекса Здравковић: Молим да објасним питање. Ви сте казали, ко је за предлог, а ко је против. Сад ко гласа за предлог он гласа да се мења закон.

Потпредседник: У почетку овако је стављено било питање: да ли да се остане при садањем закону; то значи *за*; да ли да се мења садањи закон, то значи *против* — а како да се мења ставићемо особено питање? (Вичу: врло добро.)

Председник: Дакле, питање је, које за закон, нека каже *за*; а ко је да се мења, нека каже *против*?

За тим наступа гласање, ко је је овако текло:

Адам Богосављевић против. Аксентије Ковачевић не гласам. Алекса Здравковић за. Алекса Поповић против. Алекса Прековић против. Алекса Спасић није ту. Алекса Станковић против. Алекса Стојановић за. Арон Ничић за. Вељко Јаковљевић против. Владислав Павловић за. Вићентије Поповић против. Вујо Васић за. Гаврило Јеремић није ту. Ђока Богићевић за. Ђорђе Ценић за. Ђорђе Павловић за. Ђорђе Ста-

ништић није ту. Ђорђе Ђорђевић против. Ђуро Данчић за. Ђурђе Ђоровић против. Димитрије Димитријевић за. Димит. Катић против. Дим. Милетић није ту. Дим. Радовић за. Дим. Балантски за. Дим. Станишић није ту. Драгомир Рајовић за. Живко Јовановић није ту. Живојин Пашић за. Жика Миленовић за. Иван Станојевић није ту. Иван Тадић за. Илија Максимовић за. Илија Мојић против. Илија Протић за. Илија Ратајац против. Илија Стојановић против. Јанко Јелић против. Јакно Шафарик за. Јеврем Грујић за. Јован Бабић за. Јован Марјановић не гласам. Јован Јаковљевић против. Јован Бошковић за. Јован Јуришић за. Јован Кремановић није ту. Јован Недић против. Јован Стојановић за. Др. Јосиф Панчић за. Коста Антула за. Коста Јовановић за. Коста Пејић против. Коста Димовић није ту. Коста Поповић није ту. Архимандрит Константин није ту. Миливоје Прајовић за. Марко Јанчић за. Марко Лазаревић за. Мата Поповић за. Мата Прокић није ту. Милан Брачинац за. Милан Кујунџић против. Милан Глигоријевић против. Милан Миљевић за. Миленко Петровић против. Милија Миловановић против. Мил. Урошевић за. Милић Димић за. Милоје Милојковић за. Милорад Поповић за. Милос. Вељковић против. Милосав Марковић против. Милосав Трифунац против. Милутин Гарашанин за. Милош Глишић против. Милош Пантић против. Мијаило Јеремић против. Милош Степановић против. Мијајло Лазаревић није ту. Мијајло Мирковић за. Мијајло Радисављевић против. Мијајло Смиљанић против. Младен Милијановић за. Недељко Живадиновић за. Нешко Витомировић за. Др. Никола Крстић за. Никола Павловић за. Обрад Јефтић против. Павле Ђукић за. Павле Поповић за. Павле Радивојевић за. Панајот Савдуловић против. Панта Банковић за. Паун Милошевић против. Петар Ђуричковић против. Петар Радовановић није ту. Петар Селић за. Петар Ћелић није ту. Петар Стевановић против. Радивоје Рајић против. Рака Кукић за. Радисав Милосављевић против. Радисав Тодоровић за. Ранко Вилотић за. Ранко Тајсић против. Сава Брадић против. Архимандрит Сава није ту. Сава Поповић против. Савко Жојић за. Сима Милошевић против. Сима Несторовић за. Сретен Лукић за. Сретен Поповић није ту.

Светомир Николајевић за. Станоје Ђорђевић за. Др. Стеван Милосављевић није ту. Стеван Продановић против. Стојадин Радовић није ту. Стојан Ђуричић за. Стојан Марковић против. Стојан Павловић за. Танаско Благојевић за. Тодосије Миловановић против. Урош Кнежевић није ту. Фрањо Вшетечки није ту. Цветко Јездић за. Цветко Минић против Петар Митровић није ту.

После гласања.

Председник: Да остане закон гласало је 61.; да се мења, гласало је 42.; два нису гласала. Већина је да закон остане.

После одмора.

Председник: Г. министар грађевина има да одговори на неколико интерпелација.

Министар грађевина: Пре свега имам да одговорим на интерпелацију Милана Глигоријевића односно подизања среске куће у Неготину.

Још под 12 Септ. 1869 јавило је начелство Крајинско министру грађевина, да се и народ среза Крајинског сагласно, да среску кућу у Неготину подигне, и под 10 Октобром исте године министар грађевине повратно је начелству ревидиран план и наредио да се према примедбама предрачун направи и лицитација држи. По извешћу начелства од 31 Марта 1870 год. лицитација се за ову грађевину није могла држати, јер тада није прикупљена била довољна количина новаца, на шта је следовало решење да се начелство у лицитацију не упушта док се не испуне сви прописи закона о подизању јавних грађевина.

Радњу ову око подизања среске куће у Неготину смела је у почетку 1873 год. та околност, што је ради удобнијег смештаја среске куће предложена била од среза и начелства трампа среског плаца са плацем г. Владимира Савића у Неготину, којој су се трамви окружни инжињери и неки приватна лица противили, наводећи да није корисна за интересе среза.

Да би се по овој ствари решење донети могло изашиљана је стручна комисија, и министар финанције према налазу ове није нашао за добро трампу одобрити, према чему је наређено да се зграда подигне на старом среском плацу.

Но како је план за кућу начињен био по програму од 1868 год. и лако су могле од то доба наступити нове потребе, план је повраћен начелству да га према њима удеси. На ово начелство није ништа одговорило, док није у Јануару ове год. позвано од министарства грађевине, када је јавило да је рад по послу подизања среске куће заостао, што није довољно новца прикупљено и што је ово прикупљање у прошлој години по одобрењу мин. финанције обустављено због неродне године до бољих прилика.

Новаца је прикупљено свега 189.752 гр. чарш. и ови су предани управи фондова.

Народ ће се наново запитати да ли жели, да се одма продужи прикупљање новаца прирезом, и ако пристане, приступиће се подизању грађевине, чим се прикупи нужна сума да се лицитација држати може.

Милан Марковић: А кад се даје тај новац управи фондова?

Министар грађевина: То вам не могу сада казати, само толико знам да је новац предат управи фондова под интерес, а када је предат то вам могу доцније казати. Најпосле то је одвојено питање за које можете доћи мени у канцеларију да вам кажем кад су и како су предати ти новци управи фондова.

Милан Марковић: Ја бих молио да се ви известите колики је интерес на тај новац, па да ми други пут то кажете.

Министар грађевине: Ни мањи ни већи него оноликн колики закон одређује.

Председник: Посланик жели да зна колико већ има интереса свега.

Министар грађевина: Новац како се прикупљао тако се и давао, дакле ја не могу да знам позитивно колико има.

Ј. Бошковић: Ја нећу да говорим о интерпелацији. То, што говори интерпелант, то се тиче наших грађевина, па мислим да не ће бити с горега ако проговорим и ја коју реч. Тамо се каже да је прибрано 3000 дук. ц. за прављење среске куће. У закону се каже, да, кад се половина новаца прикупи, да се може грађевина предати послу, и ако нема никаквих изјава од народа да он не ће више да плаћа на он престаје давати

новац, онда мислим да срезу треба дати да ту кућу гради. Ја бих желео да се тако у будуће не дешава да новац народни стоји узалуд, а за то ми даје основа то, што има случаја да се при оправкама покупи много новаца, па кад лицитација дође, онда изиђе много мање но што је новаца за то дато, и у таком случају онај вишак пропада, а у више прилика се изгуби. Дакле ја никако не могу да пристанем на то, да се новац више покупи но што треба од народа, а после се новац мање да а остали вишак повлачи.

Министар грађевина: На интерпелацију посланика Петра Стевановића односно подизања Ћуприје на Моравици и односно грађења друма од Чачка ка Ивањици, имам да одговорим и то односно Ћуприје ово: да се није могла подигнути с тога, што није било новаца у буџету, одакле се та Ћуприја имала градити. Ова се Ћуприја по закону § 9. зак. о грађевини мора из државне касе исплатити. Са обзиром на мали буџет министарства грађевине за нове грађевине и што шуме за грађу у близини нема, избор да ли треба Ћуприја да се начини од камена или од дрвета, није се могао до данас учинити с тога што би се по извештају начелства за набавку грађе морало правити $^3/_4$ сахата друма до у планину „Рзиње“ на што би се морало потрошити 3.800 надница, а камена Ћуприја стала би више но што би се могло из буџета министарства на ту цељ утрошити. Из истог узрока не може се ни за ову годину поуздано обећање дати, да ће се Ћуприја подићи моћи.

За пут на Рашку имам да наведем, да он још није трасиран, но да ће се наредити да се учини пошто се други важнији путови у округу ужичком и чачанском изврше. За овај пут изјавила су и начелства да је нужно да се направи; но пошто има важнијих друмова који такође нису направљени, то кад се доврши, онда ће се приступити и ка првом.

Петар Стевановић: Тај је предлог веома нуждан за наш крај, јер људи не могу да путују.

Министар грађевина: Ја држим, да није вредно правити тај крај друма док он нема отвора према Београду.

Алекса Поповић: Ја кажем да са свим тражаво иде са извршењем друмова. Један друм одобрен стоји по 2—3 године

несаграђен па или неће капетан или началник да преступи грађењу. За то време од 2—3 године не може да се накани капетан или начелник да гради, а деси се да дође по ново одобрење од министра да се друм гради, а началник никако неће. Што би се дакле то протезало за 2—3 године, што би се могло за 2—3 месеца извршити.

Министар грађевина: Да одговорим г. Алекси на ово. Не може другчије да буде јер је процедура дуга; мора да се осмотри предео, да начини и изведи траса, мора у министарству грађевине да се прегледи, онда се подигну разне жалбе што траса пролази кроз ове земље а не пролази кроз друге, мора се тражити да се учини вештачки преглед земље, после се мора тражити од министра унутр. дела одобрење, да се може спага народна да употреби на израду друма; после ако има вештачких послова мора се тражити од министра финансије одобрење, да се приразом новац покупи.

На сваки начин процедура је дуга и теретна; али тако ради веће гаранције за бољи друм мора бити.

Алекса Поповић: Мене је рукодило да кажем то, што министар грађевина често по 4. пута од начелства тражи извештај а начелник каже нека стоји да се не прави.

Министар грађевине: Од стране министра чиниће се што је могуће да се друмови израђују колко је могуће брже.

Мата Поповић: Ја, као што каже Алекса да стоји по 2—3. год. одобрен друм па се не гради, ја баш био бих за то да министар подпуно се увери из свију околности па да сталан пут осване, а не као по нашим Буковима, где је пут врло несталан. Дакле министар треба најпре о томе да се увери па онда да се приступи грађењу.

Министар грађевина: Сад је на реду да одговорим на интерпелацију Мијајла Јеремића односно обдржавања путова преко земљишта државног рудника Мајдан-пека. Усљед његовог питања од прошле године министар грађевина је што министра унутр. дела као надлежног, да се учини по жељи тог среза, и он је одговорио под 12 септем. 1874 год. у толико да је дата помоћ срезу поречко-речком у томе, што је срез авнијски

окр. пожарев. узео да одржава путове од Маркове крчме до грабове реке у долини Пека, а срез поречко-речки од грабове реке до доњег Милановца. Омољски срез не може да одржава ове путове с тога, што је одвојен од ових путова планинама. У осталом могу навести да ћу се старати ако буде могуће да се и већа олакшица срезу поречко-речком учини, пошто знам да он дојиста има да одржава више путова, но многи други срезови. Твердо пак обећање не могу дати с тога што је државни рудник Мајдан Пек пределно у окр. крајинском, дакле мора се учинити договор са пожаревачким начелством.

Михаило Јеремић: Овде је неправда учињена, ово окружје што је одузето и дошло пола у округ пожаревачки, пола у округ крајински, држим да је праведно да подједнако терете сносе, а што је оно само подпало под суд крајински то је неправда учињена.

Министар грађевина: Па ви ћете знати сигурно да је село Дебели Луг било под крајинским округом.

Михаило Јеремић: Ја с моје стране пристајем кад се хоће да учини помоћ томе срезу, јер она помоћ што је учињена, то је врло незнатна.

Мин. грађевина: Она износи ¾ сахата друма.

Михаило Јеремић: Зна г. министар да има закон о путовима, па ако хоћемо да се обзиремо на закон о друмовима онда нетреба да градимо више путова него што спада у атар мога среза, но пошто је и тај срез као и земљиште Мајдан Пека узет као државно добро, и пошто је овај рудник дошао пола у пожаревачки а пола у крајински округ, држим да је праведно да се подела праведно учини

Министар грађевина: Ја сам рекао да ћу учинити с моје стране што је могуће, то јест, да се учини још већа помоћ.

Михаило Јеремић: Онда ја сам с тим задовољан.

Рака Кукић: Ја молим за реч. Г. посланик каже да је ово земљиште одузето од округа пожаревачког, али није тако. Атар је округа крајинског до Маркове крчме постојао и пре. Од Маркове крчме подпало је то земљиште под општину Дебело-лужанску, окр. крајинског, дакле у истом срезу је и друм

подељен, одаиде пастаје округ крајински, а то можемо казати или од Маркове крчме или од Бурдеља; а овде није право да се дели на округ пожаревачки.

Министар грађевина: Сад опет на интерпелацију Михаила Јеремића да одговорим, о трасирању пута од Доњег Милановца ка Зајечару. Имам да кажем да је пут оправљен 1866. и 1867. године, но траса је за пут поречко-речки извршена у 1873. години, а у течају прошле године морала се прегледати и место за грађење моста преко поречке реке испитати и определити.

Питање о целисходности трасе решено је дакле у свима појединостима, последње примедбе ревизије учињене су оних дана, и по томе исцрпљено и спремљено је све, што је потребно, да се овај важан пут одиочне градити, које ће се и предузети, чим се сви закони прописи ради извршења художественог посла испуне, а извршиће се ако се ово годишњи буџет дозволи.

По жељи интерпеланта није мого министар грађевина наредити да се поједини делови пута израде, који не потребују художественог посла; јер да би се ови одржали и да неби ово грађења истих уложени труд пропао, треба претходно извршити оне делове који вештачког посла потребују и који много веће сметње стављају саобраћају него они прави делови. У остало кажем да ће се од свију путова који се имају градити, пут поречко-речки понајпре градити. То је мој одговор.

Михаило Јеремић: Што се тиче овог пута, то је један од врло важних путова што сви признајемо да су нам од прве потребе, јер се округ алексиначки, књежевачки и црноречки овим путем служи, и после још неколико округа који се са њиме служе. Међутим имао би да напоменем да је овај пут од пре 15 година наређен од министра грађевина да се што пре сагради. Знамо да је врло мало рађено на томе а мислим да би најнужније и најпробитачније било да се он сагради, али се опет није сградио, на сам питао прошле године г. министра за што није сграђен, а он ме је обавестио да нема новаца, но међу тим ја сам питао сад за што бар сада део пута који је баш врло нуждан и који садржи само 6 сати, не сагради.

Министар грађевина: А који је тај део пута?

Михаило Јеремић: Од Црнајке до Милановца. Ту је врло рђав пут и треба га градити, које има у даљини 6 сати.

Министар грађевина: Ја ту на два места има да се врше вештачки послови.

Михаило Јеремић: Ја кажем да до Милановца има само 6 сати друма, који нема художественог рада, да би требало тај ошанчити како би бар тај део пута мало се побољшао и саобраћај трговачки олакшао, и налишне оправке престале.

Министар грађевина: Ама ја сам вам дао одговор да то није никаква хасна и да је то узалуд начинити једно парче пута а не начинити цео пут. То значи трошити народне паре узалуд. (Чује се: врло добро).

Михаило Јеремић: Ја имам то да приметим г. министру (вичу: доста је). Молим да говорим. Што се тиче овога пута слабо се пажње о њему води. Тмам да кажем и то да су овде више пута чињене оправке и да су овде утрошене силне народње снаге око тог оправљања. Овде води пут по корпту реке па та река води час на једну а час на другу страну; из дана у дан имамо да чинимо узалудне оправке. Дакле то је мене побудило да тражим да се бар то учини да се тај друм како тако оправи како се не би чиниле сваки дан оправке без икакве користи, но да се једном вештачки сагради.

Министар грађевина: Ја сам вам дао одговора и мислим да треба да сте подпуно задовољни, кад вам кажем да ће се учинити постројење пута и да ће то бити један од први путова који ће да се гради. Ви треба и то да знате да су ти путови прорачунати 200.000 гр. пор., дакле треба да будете подпуно задовољни па да чекате донде док се не начини.

Михаило Јеремић: Ја имам још то да додам, што се вели да нема новаца. Ја видим из буџета да су ту одређене неке суме у појединим партијама на непредвиђене потребе, које су сасвим излишне; ја би желео да се ове бар $^1/_4$ част на путове од те суме одвоје на да се употребе на грађење друмова и путова, па би до сада многе путове готове имали.

Мин. грађевина: Сад је на реду интерпелација Петра Митровића, посланика јагодинског, односно грађења пута од

Јагодине преко Левча ка Трстенику. Он вели за што није сграђен пут кад је још 1871 год. министар грађевина одобрио да се може градити. Ја одговарам на ту интерпелацију ово: (Чује се: није овде). Мене је жао што није овде, али ја морам да одговорим.

Дакле одговарам то:

Доиста је актом министра грађевине од 22. Јула 1871. год. наређено, да се пут до Јагодине преко села Трнаве, Драгоцвета, Шуљковца, Лукара, Медојевца, Вукмановца, Рабеновца и Течића сагради и код Течића са друмом Крагујевачко-Крушевачким веже, и начелству наређено да од министра унутр. дела према закону изиште одобрење да на ту цељ снагу народну употребити може.

За продужење трасе од Течића према Трстенику одобрење непостоји, но на ту цељ могао би служити Крагујевачко-Крушевачки окружни друм, који је од праве линије која би Јагодину кроз Левач са Трстеником везивала непостоји у средину руку више од ½ до 1. сахат и силази код Дреновца Морави а одатле уз Мораву 1 сахат до Трстеника.

Онај комад пута, за који одобрење постоји, није до сада с тога израђен, што је народ морао да ради на пречем пре одобреном друму Крагујевачко-Крушевачком, но линија је промотрена и одређена и приступиће се изради чим се доврши Крагујевачко-Крушевачки друм.

Мијаило Радисављевић: А ко тражи тај пут или држава или варош Јагодина?

Министар грађевина: И варош Јагодина каже да је нужно да се тај пут направи, а то је признато и на надлежном месту да је потребан.

Мијаило Радисављевић: Треба да му нађену најпре име па да се ради.

Ја знам да то није пут државни него вароши Јагодине, па Јагодинци оће да иду да наплаћују вересију, па желе да иду по насипу и за то га и траже. Не треба за љубав Јагодини да се тај пут прави, него нека се најпре прегледа да ли је то државни друм. Ако се нађене име да је то окружни друм

и ако на рош Јагодина то тражи онда да не да бог да ми градимо.

Министар грађевина: Према смислу закона то је опште народни друм.

Миленко Петровић: Овде је казо мој предговорник да само варош Јагодина тражи да се гради тај пут. То није истина. Цео Левач и сви тражимо да се тај пут што пре оправи. Сви би ради били да се час пре напрзви.

Министар грађевина: Ја сам казао „и Јагодина тражи" а не „сама Јагодина". (Вичу: доста је објашњено).

Председник: Дакле је ли ствар довољно објашњена? (јест, не треба више). (Жагор). Молим немојте се разговарати, јер док се не сврши не ћемо се разићи, остаћемо до 2. сата ако будете тако радили.

Министар грађевина: На реду је интерпелација Стојадина Радовића односно грађења пута..... (вичу: није ту; болестан је).

Милоје Милојковић: Он је молио да ју не читам док он не дође.

Министар грађевина: Добро, ја пристајем али не на одређено време, да одговорим онда, кад ја будем имао времена.

Сад долази интерпелација Илије Стојадиновића, Милосава Вељковића, Милоја Милојковића и Живке Миленовића, који су питали министра зашто је трасиран друм од села Соколовице до села Лукова, и тражили су да се та траса напусти, па да се друм проведе по жељи народњој преко Бучја, Влашког поља, Добрујевца и Бољевца. На ову интерпелацију имам да кажем мало повише.

Друм Коренитац — Књажевац — Буприја, који је прошлог лета трасирала стручна комисија од цивилних и војених инжињера, по своме опредељењу, пошто везује две окружне вароши и веће делове Србије — средину са њеним југо-источним делом — окружни је друм, како у економном тако и у стратегиском обзиру и врло је важан за књажевачки округ.

На комаду овог друма од Соколовице или боље од влашког поља, пошто и нова траса иде од Соколовице преко Бучја

у влашко поље, дакле на комаду од влашког поља испод Ртња, на до у кривовирски Тимок, на који се комад интерпелација поменуте г. г. народних посланика односи, комисија је проучила два правца, међу овима и онај, који интерпеланти означују као за потребе народа најудеснији, па је овај последњи одбацила, а одредила трасу од влашког поља испод планине мечијег врха, кроз село Вујиште преко поља Рашинца низ Рашиначку реку на врело реке Мировске, до испод Обле, на друму Ћупријско зајечарском.

Ону другу трасу од влашког поља низ добропољску реку преко села Добропоље, Добрујевац и Бољевац, и ако везује више села, комисија је одбацила, што је за пут према Ћуприји за $1^1/_2$ сахат дужа од прве и што се низ реку добропољску само са великим надом и великим трошковима пут начинити може, а и река је одвећ бујна. Овај дакле пут може имати само местне важности.

Нова траса, којом се и сада служе путници, који иду из Ћуприје у Књажевац, отвара мимогред околним селима пут ка воденицама на врелу. — При проматрању и једног и другог правца прикупљани су податци од околних сељана.

Према стању ствари, како сам га овде изложио, јасно је да ја немогу, како интерпеланти траже, и ако траса ова још није прегледана и одобрена, наредити да се пут преко Бољевца проведе, оно тим пре не, што у актима не налазим тужбу од тамошњих становника, из којих би се видело, да они нису са трасом задовољни, напротив налазим молбу суда и одбора општине књажевачке, у којој они наводе, да су сасвим задовољни са трасом и да нема бољег и пречег пута од оног од Бучја на Луково, па моле да се што пре изради тог пута приступи, јер веле, да је он за њихов крај од неоцењене важности

Од жеља народних, водиће се без сумње највећег рачуна, у колико се тиме неби повредио карактер самог друма — а то је: да као окружни друм служи за *најпречу и најудобнију* свезу вароши Ћуприје и Књажевца и преко ових у опште средине Србије са неким југо-источним делом, јер овако се мора поступити, ако ће да се непромаши циљ, ради које је у закону

и учињена подела јавних друмова: на државне, окружне, среске и местне — општинске друмове.

$^{15}/_{2}$ 75 г. у Београду.

Илија Стојановић: С одговором г. министра грађевине нисам задовољан.

Друмови било мањи било већи праве се да се народ с њима користи, кои око њих крваве своје знојеве просина; на ту циљ § 6 закона о друмовима при пројектирању и предлагању друмова прописано је да се надлежни министар по саслушању дотичне полицајне власти има старати о најпробитачнијем сајузу, о најсталнијој линији сграђеног друма а са призрењем на местне околности.

Пут испод Ртња о коме је овде реч трасиран је противно овим условима:

а, што је власт окружна округа приморечког противна овој траси;

б, што онде, где се пут проводи, никад не може опстати као друм добар, јер ће га и најмања киша са каменьима увек засипати;

в, што је траса напустила села, која би требала да се оним путем користе, а радну снагу дају, и провучана у растојању од 8. сати где нигде села не обухвата.

Што каже г. министар да није било жалби, ја на то одговарам ово: одкуда ће и бити кад г. инжињери и не казују за какву се цел овај пут трасира, нити питају мнење кметова и одборника суседних, по радили су по својој вољи. Дакле ја тражим да се та траса не одобри, и да се поступи онако како ће за сав народ користно бити, а не само за варош Књажевац, који је молбу поднео.

Ја држим баш да је државни или окружни опет треба да се сазове срез, да се о томе саслуша на тек онда инжињер, кмет и суседи да кажу где је најбоље да се продужи траса, а не овако ја хоћу овде а други онде по свом ћефу.

Министар грађевина: О ћефу не може бити разговора, с тога немојте употребљавати ту реч. Ја кажем да нема протестација у актима против те трасе, дакле ако има кога, који је

незадовољан, треба да се пошаље жалба па да се види шта је у ствари, овако пак ми смо нашли да су разлози инжињера умесни док се противно не докаже.

Илија Стојановић: Ја за то кажем да ви не одобрите трасу, а међутим ми ћемо се жалити; и ја мислим да сам опуномоћен од стране народа да могу да изјавим жалбу народа.

Министар грађевина: Ја примам то, и о томе ће се водити рачун.

Никола Павловић: Пошто је г. министар грађевина објасно на интерпелацију Илије Стојановића, то имам само да приметим да је интерпелација Стојановића у интересу не народа, него у интересу појединих личности, и за то кажем да се та интерпелација одбаци јер је овај пут врло добро траспран, и за то ћу молити г. министра да нареди да се тај друм што пре гради.

Министар грађевина: За објашење ове ствари ја ћу вам казати да је књежевачки округ савршено одвојен од средине земље јер није с њом везан. Дакле ја држим да је то врло озбиљна ствар.

Милоје Милојковић: Ја имам распоред што је од Соколовице преко влашког поља пут траспран. Та је земља врло мочарна па не ће ваљати. С тога би боље било да се проведе преко Бучја, где је место здраво и заклоњито.

Министар грађевина: Ја вас молим да разјасните ствар писмено, па ће се према томе учинити шта треба.

Милоје Милојковић: Кад би се пут преко Бучја провео боље би било, јер је тамо пређе за по сата.

Илија Стојановић: Што каже г. Никола Павловић, посланик варошки Књажевца, да су ту појединне личности интересоване за тај пут, ја питам г. посланика да ли он зна ту трасу и заиста сам уверен да није никад ту ни прошао, а ја, који сам ту близу, могу боље знати да та траса не ће ваљати.

Петар Ђуричковић: Молим за реч. (Вичу: доста је говорено.)

Председник: Ви сте из алексиначког округа.

Петар Ђуричковић: За овај пут имам да говорим ако сам из алексиначког округа.

Председник: Довољно је мислим о тој ствари говорено.

Петар Ђуричковић: Ја не знам са каквим правом да ми закраћујете говор. Пут између Књежевца, о коме говори г. посланик књежевачки, близу је тога места, где ја живим и ако није у нашем округу, и за то нити сам ја ту интересиран нити моја општина као што може бити Бољевац и Књежевац, одакле су господа посланици. Ствар је сва у томе, ако се тражи права линија од Књежевца до Ћуприје, онда је боље да остане та траса, где су инжињери нашли, али ако се тражи да се више општина користе тим путем, онда треба и боље би било примити ону трасу, коју г. Илија Стојановић предлаже. У осталом такав је положај места, да би се стални путови начинили као и стални ћуприје, има тешкоћа и на једној и на другој страни. У колико сам упамтио онамо где г. Илија пут предлаже био би за један сат даљи, али би и поједина села имала отуд користи.

Министар грађевина: Споредни пут гради се после главне линије. Дакле нужно је задовољити најпре општи интерес, па после местни.

Илија Стојановић: Ја кажем да ће овај пут бољи да буде него где је сад, а ту се за 2. сата умањује снага народна.

Министар грађевина: Сад имам да одговорим на интерпелацију Мијаила Смиљанића односно просецања и крчења пута од вароши Ужице до на Забучје то:

Народ сам својом снагом није могао нарадити пут у каменитом земљишту преко Забучја на путу из Ужице у Чајетину, са тога је он пристао да најпре по 20 гр. чар. а доцније још по 15. гр. чар. од пореске главе плати па да се израда тог дела друма преда предузимачу ради чега је у пролеће 1873 год. држана лицитација и најнижа цена остала је на 2490 дук. Под 8. Јуном 1873. одобрење началства до данас није извршено с тога, што је инжињер одвећ био занет другим пречим техничким пословима, те није могао линију обележити.

Новаца је од народа прикупљено 32.532 гр. и 21 п. пор. и предано штедионици Ужичкој. Пошто знам да је како за варош Ужицу тако и за цео срез златиборски од пређе потребе да се и ваљан друм преко Забучја што пре сагради, могу обећати

г. интерпеланту да ће ми брига бити да се одма чим време допусти изради овога друма приступи, и он што пре доврши.

Ово сматрам да ми је дужност тим пре, што је округ ужички најоскуднији у саграђеним друмовима, јер док на неке округе као: ваљевски, подрински, шабачки и крајински долази на 1. пор. главу 14 до 18 метара начињеног друма, на ужички долази само 6. метра.

Мијајло Смиљанић: Ја бих само пито г. министра да ли ће варош Ужица градити тај пут.

Министар грађевина: Могу додати то, да у акту стоји да варош Ужица још није ништа у име прореза платила за тај пут, а држим да она треба да подноси исте терете као и срез.

Мијајило Смиљанић: То је атар ужичке општине, с тога ја мислим да кад плаћа срез треба и варош Ужице да плаћа. С тога би молио г. министра да се што пре предузме грађење тога пута, јер народ много трпи што нема пута. Свакак варош Ужице мора да подноси терет око прављења тога пута.

Председник: Молим, господо, почем се секретар г. Кнежевић јавио да је болестан и да не може да долази за сад у скупштину за неко неодређено време, ја вас молим да скупштина одреди једног секретара, ако хоћете да вам га председништво предложи (хоћемо.) Ја бих вам предложио за секретара г. Светомира Николајевића, да за време врши дужност секретарску. Усваја ли скупштина? (Усваја.)

Министар грађевина: Молим заборавио сам да имам још на једну интерпелацију да одговорим. На интерпелацију Вељка Јаковљевића односно грађења пута од гор. Милановца до на границу округа Ужичког, и одатле до Пожеге.

На трасирању друма од г. Милановца до Пожеге рађено је у 1868—69 и 70 години. Одобрење за грађење рудничке половине друма издано је у јесен 1868, а за грађење Ужичке половине друма у јесен 1870 год. Из акта о друму овом не види се, да је од то доба односно дораде тог друма шта наређивано, а началство Рудничко на ових дана учињено питање одговорило је: да је пут од г. Милановца до Пожеге пресечен са изузетком комада у дужини од 1. сахата на граници

окр. ужичког; да рудничка половина пута није могла да се насне у прошлој години с тога, што је време било кишовито и поред тога народ употребљаван на оправку пута Ваљевског — г. Милановачког; да накнада имаоцима земаља, што су под пут узете није с тога издата, што вештаци још нису ово земљиште проценили.

Ово је што могу одговорити на питање поштованог посланика Јаковљевића, а како из акта о овом предмету и сам закључујем, да је са израдом овог друма доиста споро ишло, могу додати, да ће ми брига бити, да се на овом послу од сада живље ради, и он што се могне пре доконча.

Председник: Између свију мојих говора, што сам до сад говорио мислим да ће вам бити овај понајпријатнији. Г. министар финансије казао је да ће у 3. часа по подне послати свога казначеја са новцима да посланицима, који хоће, изда једномесечну дијурну. С тога ко хоће да прими нека дође у три сата, а ко не ће нико се силом не тера.

Састанак је свршен. Овај је састанак трајо до 1. сата по подне.

САСТАНАК XXXVII.

У Београду 19. Фебруара 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри, сем министра војног.

Почетак у $9^1/_2$ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар Адам Богосављевић чита протокол 36 састанка.

Председник: Има ли ко шта противу протокола да примети?

Марко Јанчић: Тамо у протоколу стоји написано, да сам ја казао, да капетани иду око граница. Ја писам тако казао, већ да не би они хтели ићи око граница, јер више трошка тамо имају.

Секретар Адам Богосављевић: Тако је и записано. (По ново чита Јанчића говор Јанчић се задовољава с тим.)

М. Брачинац: Ја бих захтево, да секретар у читању протокола увек прочита и гласање по именце, ко је за шта гласао, јер могло је се подкрасти погрешка, па да се каже некоме да је гласао *за* место *против*.

Секретар А. Богосављевић: Јуче је гласано поименце, али није решено да се бележе имена за то нисам ни читао, а разуме се, да се мора читати, кад се бележи гласање по именце.

Министар грађевина: Ја имам само две речи да приметим. У одговору на интерпелацију Глигоријевићу казао сам није да не знам колико се интереса плаћа, јер то се наплаћује по закону, него ја сам казао да не знам колико је до сад наплаћено. То је дакле једна мала исправка. (Секретар: примам.) После у одговор на интерпелацију Јеремијћа казао сам, да ће се подпомоћи Поречко-речки срез у „одржавању" путова кроз Мајдан а не у грађењу путова. (Секретар прима). После, у одговору на интерпелацију Митровића, казао сам, чим се сврши Крушевачки пут, почеће се одма, радити на путу левачком. И после у одговору на интерпелацију г. Смиљанића, нисам казао да незнам да ли је општина Ужичка платила, него сам казао, да сам из акта видео, да општина Ужичка није платила. (Секретар прима ове исправке).

Стојадин Радовић: Ја јуче нисам био у скупштини, а моја је интерпелација била поднешена на одговор, ја бих желео, да ми се данас одговори.

Министар грађевина: Ја ћу после паузе одговорити.

Јанко Јелић: Ја сам поднео интерпелацију о купљењу новаца у срезу Јасеничком округа Смедеревског још пре двадесет дана, па како нема да изиђе на ред, питам председништво, да није та интерпелација затрпана где год.

Председник: Није, није. Г. министар финансије, хтео је пре неки дан да одговори на све интерпелације, но нисмо имали времена, јер смо правили распуст у седници. Но сигурно ће г. министар данас или сутра одговорити.

Дакле усваја ли се протокол јучерањег састанка? (Бива).

Има овде два одсуства, што су тражила два посланика. Изволте саслушати.

Секретар Николајевић чита молбу Милоша Глишића, којом моли скупштину, да му одобри 6 дана одсуства. (Неки вичу: не одобрава се; а неки: одобрава се).

Председник: Молим вас господо, како то, да човек по својој потреби хоће да иде за 6 дана својој кући, па да му се не одобри? (Вичу: одобрава се). Дакле одобрава ли скупштина посланику 6 дана одсуства? (Бива).

Друго одсуство.

Секретар Николајевић чита молбу Јевте Јовановића, којом моли скупштину за 20 дана одсуства, јер му је жена умрла. (Скупштина одобрава.)

Председник: Имамо једну депешу. Изволте је чути.

Секретар Николајевић чита депешу, која гласи:

Народној Скупштини

Београд.

Народни преставници изјављујући лично благодарност Његовој Светлости, о ствари Бошковићевој, у исто време изјавили су у име народа патриотску оданост престолу династије Обреновића. Општина ова благодарећи народњем представништву, што је и овом приликом истиниту мисао народњу Његовој Светлости изјавила, поздравља их са ускликом: живео Књаз Милан Обреновић IV. Живео народ. Живело народно преставништво.

У име општине: председник општ. суда Стеван Гавровић, судије: Милија К. Илић, М. Тапчевић.

Одборници: Н. Радовановић, Јаков Влакчанин, Лука Андрић, Петар Јосифовић, Тимотије Шибинац, Вучко Михајловић, С. Ристић, Алекса Пушељић, Јеврем Нешковић, Јеврем Тодосијевић, Живко Миловановић, Светозар Мајсторовић.

Грађани: Миливоје Радовановић, Петар Гавриловић, Јован Степановић, Паун Милошевић, Глишо Милетић, Радован Антонијевић, Трив. Ђ. Милетић, Фердинанд Крел.

(Скупштина се одазва са бурним живео).

Председник: Имамо један указ, који је поднео министар финансије.

Секретар Николајевић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар финансије, да поднесе овогодишњој народној скупштини предлог о томе, да се укину највишта решења и то: прво од 10 Јуна 1840 год. збор. III: стр. 160. и друго: од 27 Јуна 1860 год. Вр. 269.

Народној Скупштини

Усљед изузетних прилика, у којима се варош Ужице налазила, изашло је још године 1840 највише решење (збор. III стр. 160.) да изузетно од општега правила по коме се по свима другим варошима поступало, на Ужичкој пијаци могу сељани из оближњих села продавати на ситно и разне прерађевине занатлијске, и да могу на ситно препродавати разне ствари, које нису производ њиховог сточарства и земљоделства.

Док је занатлијска и трговачка радња у Ужицама била већином у рукама Турака, дотле се незгоде од напред споменуте практике нису толико ни осећале. Али од како су те радње прешле у руке наших људи, који имају да сносе општинске и државне терете, увидело се јасно, да она изузетна практика, не приносећи скоро никакве користи суседним селима, чини на сваки начин штету занатлијским и трговачким радњама у варошти Ужицу.

Има већ скоро 15 година, како општина Ужичка обраћа владама пажњу на неприлике, које јој због оне изузетне практике долазе. Кнез је Милош био већ и наредио године 1859, да се од ње одустане, но после је највишим решењем од године 1860 наређено да се та практика у неколико ограничи, но да се за онда не укида са свим.

Но како су се односаји у Ужичкоме становништву тек од 1860 године па овамо изменили, како је тек од тада престала она главна побуда, због које је она изузетна практика заведена, то влада Његове Светлости налази да нема места, зашто се варош Ужица, што се тиче крчмења на пијаци, не би изједначила са свима осталим варошима у Србији.

Нема основа зашто да сељани из два три суседна села Ужици имају нека већа права него која имају сељани у околини

осталих варошти; нити има основа зашто да варош Ужице има мање права него ли која друга варош у Србији.

С тога министар финансије има част поднети народној скупштини на решење:

„Укида се највише решење од 10. Јунија 1840. године (збор. III. стр. 160), као и оно од 27 Јануара 1860. Вр. 269."

Бр. 218 18. Фебруара 1875 год. у Београду

Министар финансије
Чедомиљ Мијатовић с. р.

Председник: Упућује се финансијском одбору. (Бива.)

Г. Тајсић и г. Илија Стојановић имају да читају предлоге. Нека изволе читати их.

И. Стојановић чита свој предлог и још неколико посланика о томе, да се у § 25 закона о чиновницима укине први став, а да се замени у том смислу: да ни један чиновник не може имати подвозног трошка, кад се по потреби службе премешта.

Председник: Упућује се законодавном одбору. (Бива.)

Сад прелазимо на дневни ред: Извештај одбора финансијског о поднетим предлозима посланичким.

Известилац Гарашанин: Пре свега имам да известим народну скупштину о интерпелацијама, које су поднете одбору на расматрање. Прво интерпелација посланика Симе Милошевића о купљењу непокретног имања правительственог у Бајиној башти, и о подизању скеле на томе месту.

Одбор је нашао да има места да се одговори на ову интерпелацију.

Друга је интерпелација г. Јанка Јелића о купљењу добровољног прилога 1872 године, који пита, шта је с новцима, који су претекли од тог прилога.

Одбор је нашао, да има места да се одговори и на ову интерпелацију.

Трећа је интерпелација г. Милана Глигорјевића и Алексе Станковића о тражењу блага цара Радована.

Одбор налази, да има места одговарању и на ову интерпелацију.

Пошто од господе министара нема ни једнога овде, на кога се ове интерпелације упућују, то кад они дођу, предаћемо им ове интерпелације.

Сад долази извештај од предлога посланичких.

Известилац Гарашанин: између предлога, који су од посланика поднети, први је на реду предлог Адама Богосављевића и другова о томе, да се узакони да не може ни једно звање у Србији имати веће плате од хиљаду талира, и да не могу бити веће пензије од пет стотина талира.

Предлог

Народној Скупштини.

Свака држава, па и наша, која сву своју интелигенцију на своје управљање узимље, с правом се може назвати полицијско туторска држава. Неверујемо да у којој држави на свету има сразмерно више чиновника, него код нас. Појаву томе, нису узрок једино наше школе, него је поглавито узрок тај, што се нашем чиновнику млого плаћа, а мало се рада од њега тражи, или да кажемо, као што у једној књизи пише, „свак воли да је међу онима, који једу, а не међу онима које једу.“ Али што је још грђе и горе то је, што се наши чиновници само по имену зову државне слуге, а у самој ствари они су прави народни господари. Да су они народне слуге, њима би народ одређивао плату, а не сами себи. Кад какав приватни човек уговори са својим дужником већи интерес на свој капитал, и дужник на то пристане, онда смо сви, па и господа, готови да на сва уста викнемо: то је каишарлук. А кад наша господа и великаши на свој капитал т.ј. на своје знање, узимљу од народа прекомеран интерес т.ј. големе плате, и то *преко воље и одобрења народњег*, онда то се у бирократском језику незове каишарлук. него то се зове: награда за особито стечене заслуге за народ!! Нек нам се каже, кад је наш народ, који оди њиав, издрпан, добро не нахрањен и т.д. одобрио и пристао, да његов слуга т.ј. чиновник, има две и три хиљаде талира плате? Одкуд може слуга да живи боље од свог господара? Па да је само то не би ни жалили, него ово и веће невоље.

Тај народни слуга има право да прима плату (пензију) и кад не служи, кад остари, пак, на чак се и за његову фамилију држава брине, ваљда зато, да се господска клица не утре. Није ли то лудорија и помислити, да прост неписмен човек зна да чува беле паре за црне дане, а чиновник, учеван човек да не зна! То је жалост и срамота. Тако је дакле, наш народ, својом муком, својим знојем, против своје воље створио себи једну, да не речемо готовањску класу људи, која га сада сматра као недорасло дете, над ким треба у свему да гуторише, и да се брине о његовом добру. Управо код нас постоји то наопачке правило: што је који чиновник већег чина, то све мање ради, а све му се више плаћа.

Па да би се то бирократско племе и колено још боље утврдило у своме господству, ваљало је народу улити у главу да мора веровати, да је једина премудрост и свезнање код господе, требало је да му се и у цркви проповеда, како власт долази од Бога, а разуме се, што је од Бога то је не погрешно, дакле и чиновници као носиоци власти, постају непогрешни. Још мало, па тек што нису рекли, да су и чиновници непрекосновени, а да нису потпуно одговорни, то се зна.

Од почетка нашег државног живота, наш је народ, ако не опазаћен, а оно је бар на истом ступњу развића остао. Сав напредак у нашој земљи, то је једини напредак наше бирократије. Па пошто није право, да једни робују и гладају, само да други благују, и пошто сва наша бирократија за толико време, са свом својом премудрошћу, не беше кадра да наш народ унапреди у материјалном благостању, него живи од зноја и сиротиње народње, то није никако срамота, ако и чиновници живе сиромашно као и народ. Кад у нашем народу и мушко и женско, и велико и мало ради и зноји се, па опет дотера година, те народ по пекад нема довољно ни леба, то занета, није право, да се једном чиновнику за 4—5. сахати дневног лаког рада, толико плати, да не само себе, него још и своју жену и децу, која ништа не привређују, господски чојом и свилом одева и најбољим јелом рани. Једном речи, није право, да се чиновнику толико плати, да може не само чоју носити но и по чоји ходити.

Докопавши господа у своје руке големе плате почели су раскошно да живе, а купујући за свој раскошлук туђе фабрикате, они су народним новцем обогатили трговце, који су им туђе производе доносили, а тим су поступком наша господа учинила, те наши занати пропадоше. На живот наших бирократа угледали су се наши варошани, а на ове наши сељаци. Док год наше бирократе не измисле какав начин, како ће наш народ имати сваке године пуне кошеве и амбаре хране, а да ту храну увек по добру цену прода, дотле и ми нећемо више да им се и прелева. Зато, док не наступе боље прилике за уништење бирократског система, и за потпуно преустројство државне управе, у смислу општинске и окружне самоуправе, ми предлажемо народној скупштини да узакони:

Да у Србији не може никакво звање, без разлике, бити плаћено скупље од 1.000. тал. годишње, ни пензија већа од 500. тал. У ред тих звања долазе и владике.

у Београду 6. Фебруара 1875. год.

Народни посланици:

Адам Богосављевић, Милија Миловановић, Димитрије Катић.

Ово је извештај одбора по овом предлогу. Одбор је мишљења да се пређе на дневни ред, јер предлагачи нису поднели онакав предлог, какав је прописан чл. пословнога реда.

У одбору по овоме предлогу има и одвојеног мнења, а то су г.г. Милије Миловановића и Дим. Катића. Природно је да су задржали право, да сад пред скупштином дају своје одвојено мнење, пошто га у одбору нису дали.

Милија Миловановић: Ја имам да прочитам одвојено мњење моје и Дим. Катића, што се тиче плате чиновника српских. (Чита.)

Одвојено мнење одборске мањине.

Одборска већина одбацајући предлог наш о плати чиновничкој, вели да за плату од 1000 талира не би људи изучавали науке, не би се примали државне службе, и ако би се ко примио одавао би се миту и другим себичним интересима, које наравно само научни људи могу да измисле. Ово је само стара песма, која невреди.

Науку човек изучава више да задовољи своју природну радозналост, која оће свачему узрок да зна; сваком је највећа награда што је научан човек и ко оће да своју науку по скуле новце прода да другог зато срце боле, онда аратос му таква наука.

Да ће се пак школовани људи примати радо државне службе то се разуме; јер је лакше перо но мотика. А да скупље плаћени чиновници неће примати мита и чинити злоупотребе и краће, то нек је за пример Бели-Марковић и бивши владика шабачки и неки други добро плаћени званичници.

Човек је животно ненасито, и што више има све му се оће, томе нема краја. Пре се може рећи: да велике плате наводе човека на непоштење, јер оне му стварају веће потребе, које да би намирио, мора од сваке руке да се довија како ће их намирити.

За новце се поштење не добија, ако га ко код себе нема; зашто се чиновници довека жале, да су им плате мале? Зато јер све што је на њима од главе до пете и све што имају у кући, то је туђ производ и што њихове жене неће баш ништа да привреде, а много троше. С тога чиновник, да би своју нерадну фамилију могао издржати и господски оденути, мора да тражи голему плату.

Што се вели, да изображеност ствара човеку веће потребе, па дакле и чиновници као изображени људи имајући веће потребе, морају имати и веће плате, за подмирење тих потреба, то није истина, јер само богатство и имућност стварају већу потребу, а не једино изображеност.

Зар прост сељак не изображен неби умео да се вози у витову, но кад га нема! он се задовољава возити и на колима, у којих су точкови на 4. ћошка. Не јаше коња коме личи, но који га има.

Питамо како живи народ, који све плаћа и издржава Наш је народ састављен из самих сељака, јер га има 95% а само 5% то су чиновници и трговци.

Наш народ као тежачки ради по 12 и 15 сата дневно купајући се у зноју, ради најтежи посао на свету, а рани се

најлошијом раном као сувим лебом, расолом, луковцем и капривама, ради и дању и ноћу, на често нема довољно ни леба! јер у његовој вољи није, ће ли пасти киша, или не, и колико ће пасти, већ мора продати што му је најмилије, само да се лебом израни и кад се рад тога народа неплаћа више од 5—6 гр. чар дневно, онда како може тај народ да плаћа неком свом чиновнику и 3 дук. ц. дневно. Кад наш народ живи у простим кућама и колибама, спава на голој земљи, то како онда може да подиже својим слугама куле и дворове, и да им купује меке душеке.

Да л су господа нека виша створења од своје браће, то не? Господа су са масним платама, живећи раскошно, окужили наше варошане, а ови сељаке, на сад не могу да се начуде, како паши занати пропадоше и како сељаци купују крпе и друге дрангулије.

Било би најправедније да и чиновници наши добијају награду сразмерно надници, коју народ за свој рад добија, и онда би били права браћа, но овако! сељаку 5—6 гр. а чиновнику 180 гр., то је небратски.

Но ми ћемо овде бити далеко издашни, јер дајемо чиновнику плату од 10—70 гр. чарш. дневно, одакле се види, да ће и најмањи чиновник имати плату преко 150 тал. годишње, па опет су неки готови да викну на нас, ка на белу врану.

А што је још најважније, то је, што чиновник ову плату прима, била киша, била суша, био петак, био светак, њему је све једно. А сирома народ, он своју надницу добија само кад ради, а не и кад је светак, киша и снег. С тога је ово за чиновнике добро да не може боље бити.

Сваки нераскошни домаћин са 70 гр. чар. дневно, може господски да живи, а ко потроши преко 70 до 180 гр. чар. дневно, тај је заиста заблудио и с правом се може назвати ненасит и раскошник, јер је људству више од штете но од ваљде, а нарочито кад ову суму од овако сиромашног народа узима.

Ако пак чиновници продуже и даље свој живот но досакошњем, одевајући своје домаће свилом и кадивом, где се у

раскошу бела свила за госпама по читави риф по земљи вуче, и купујући бриљијантске игле и минђуве, златне гривне и сатове, бурме и тепелуке, где се често луксузног накита на једној госпи може видети по 3—4—600 дук. ц. и где једној госпи угађају по више слугу и слушкиња као штумадла, кицмадла, вешерка, куварица на чак и доиља, јер госпе неће да своју децу саме да негују, и где се плаћа једно јагње по 80—90 гр., купује златно и сребрно посуђе, позлаћени подлеји и кадифне столице и канабета, е онда бога ми биће чиновницима плате мале, па ма им се и по 10—15.000. талира годишње плаћало.

Ми предлажемо највећу плату чиновницима 1.000 талира и то само дотле, док наш народ постане имућнији, а и то није право сматрати народ као овцу, коју треба не само до коже острићи, већ и по мало коже завађати, а не бринути се како ће та овца веће руно добити.

Дакле нека наша славна господа за ово не замере почем знаду, да се свака ружа ваља према губеру да пружа, јер ако ће даље назебстиће.

Особито владикама најмање доликује да раскошно живе, јер они као намесници Христови, ако немогу јашати на мазги и њи пешке, за цело са 1.000 талира могу врло добро живети. А узимати од народа сиротиње, па давати владикама големе плате, да чине другима милостиње, и то себи у заслугу приписују, то је фарисејски посао.

Наши чиновници најбоље знаду и највише виђу да наш народ ради пре потоњским начином и справама, па од куд могу захтевати, да их тај народ богатом платом раскошно рани и одева по најновијем модерном начину? Ала ако је и то право, онда правде на свету и нема.

Даље ви сте чули браћо скупштинари, да имамо девицита 3.000.000 гр. пор., ко да плати ова девицит? ако не народ! Народ браћо, коме се плаћање додијало и који не ову ужасну суму од 3,000.000 гр. пор. већ и најмањи намет не може више да плаћа и ми ако желимо нашој земљи добра, морамо тражити да ова дефицит плате они, који су га и учинили, и њега су

учинила наша господа на неке непредвиђене расходе аванзовања, премештања и пензионирања и још на 300 које какви зачкољица, дакле они — господа — овај девицит покрити морају, јер су га они и учинили, а ја држим да скупштина не сме не 3,000.000 гр. већ ни 3. гр. на народ, који је и онако сиротан и презадужен ударати, већ онима, који су ова девицит учинили, плате смањити и с тим девицит покрити. С тога велимо, да скупштина предлог, о коме је реч, усвоји.

Милија Миловановић, Димитрије Катић.

А. Ковачевић: Моје је срце господо уздрктало, да не могу никако да останем равнодушан, а да не изјавим предлагачима г. Адаму Богосављевићу и Милији Миловановићу особиту благодарност, не за то, што би се њихов предлог могао усвојити, него за то, што ће се после 50 година наћи у протоколима скупштинским, да је било Срба, који су могли мислити о срећи и благостању народа; али господо, док је ово судство, док је ова система, док су они закони и док је овај административни одношај, дотле се господо њихов предлог не може усвојити, и за то сам ја за мишљење одборске већине.

Ђурђе Ђоровић: А кад ће се та система једар поставити?

А. Ковачевић: После 50 година господине. (Смех.)

(Чује се Ђоровић: то је после смрти.)

А. Богосављевић: Ја, као предлагач, имао бих да браним тај свој предлог. Као год што су властници неправедно силом без питања народа себи велике плате законом дали, тако исто и народ, имајући право да разполаже својом муком има то право, да и њима плату смањи, јер се клин клином избија, како су дробили онако нека кусају. Велике плате узрок су толиком великом отимању око власти узрок су толиким партајама, узрок су што су наше бирократе сва народна права преграбили тако, да се народ мора са једном шаком људи да се бије и да отима од њих једно по једно своје право. Ми смо се браћо заклели, да бранимо интересе народне и то увек треба да имамо на уму. Не треба нам с тог пута скрећати никад. Сад, ако нам је на путу неки закон, који је штетан по интересе народне, ми као законодавно тело не треба да

се осврћемо на тај закон, и то скупштина не треба да се на такав закон осврће, а не и поједини. Као год што је влада подигла ансане у Пожаревцу, противно закону, као и што је противно закону примила у питомце у војену школу више, и скупштина је тај незакони поступак владе одобрила, јер је у у интересу народа, тако је исто у интересу нашег сиромашног народа да небуду веће плате од 1000 тал. и пензије веће од 500 тал. на ако је то каквом закону противно, нетреба на то гледати; јер господо, ако ми станемо, да се придржавамо слог по слог за сваки параграф, онда ми с господом параграфлијама неможемо изаћи на крај и све ће бити како они хоћеју. Макар сва скупштина пристала на то, ја први непристајем и не дам, па макар ми се одма рекло: „*неда ћосо Босне.*“

Милија Миловановић: Господо скупштинари, ви сви добро знате, вишина је од вас овде дошла из народа, сви ми, који смо изашли из колебе сељачке, где нам очеви браћа и сестре живе, ја мисли да нема ни једнога, који је положио заклетву, да ће ми одрећи ово, да наш народ, који се састоји из хиљада и милиона душа, да тај наш народ пати од сиротиње и умире од глади. Ено примера у новинама где стоји, да су деца своме оцу од глади и прсте изсисала. А ми кажемо, овде да су мале плате нашим чиновницима, нарочито не могу да се начудим, што г. Ковачевић рече овде, да ће се после 50 година народу нашем помоћи, кад он већ пропадне. То су господо речи ужасне. Ја мислим да ће из родољубља, из изкрености према народу, и сами наши поштовани великаши сами признати и казати, да је тако, да народ пропада због њихових великих плата. Хоћемо ли правду, и поштење, ту мора бити и равноправности у земљи. Они, који уживају велике плате, који живе овде, задовољавају се у свачему; који су окружени тврдим зидовима, које је народ саградно својом муком и својим знојем, ти не познају народ. Народу је господо већ додијало с давањем толиких намета, а то све за чиновнике. Народ наш пропада све више. За то вас молим браћо, да би положену заклетву оправдали пред светом, ваља нашој браћи да помогнемо. Како ћемо да им помогнемо? Да ли да им још који намет ударимо,

или да им скинемо и овај, што га сносе, кои су му сами чиновници на врат обесили. Треба да се добро размислимо. Наш народ, који је робовао и тукао се са непријатељем својим, извојевао је силом ово право, које сада има. Данас, кад је дошао до тог права, уместо да ужива, он је дошао до просјачког штапа. Ми видимо имање нашег народа, да је прешло у руке чиновничке и богаташке. Шта остаје сад том сиромашном народу? Не остаје ништа, него да се сели у туђу земљу, где нема свога права, где није у стању да заради ни кору леба. Зашта томе народу треба господо помоћи, а не треба га напустити да коначно страда, јер кад страда нико му више помоћи не може, после кише јапунце не вреди. Ко је позван да му помогне? Нико други него *ми* господо. Сва наша нада и уздање, које смо полагали на наш бирократски систем, на чиновника, пропала је; јер видимо, да велике партије тих чиновника поплавиле нашу земљу, а без да желе добро земљи, јер они људи, који су били искрено заузимани за благостање ове земље ти су људи поубијани. Ми видимо пример у последње време, једини Кнез Михаило, који је очито радно на благостању земље, — и да је остао жив, можда би још много шта учинио, — њега господо убисмо. (Жагор. вика. Вичу: узми реч натраг.)

А. Поповић: Молим, нека узме реч натраг, није народ убио кнеза. Ја одбијам то од себе.

М. Миловановић: Ја молим да се плата ограничи на хиљаду тал. а више не. То је мој последњи говор, а сваки од посланика, нека се обазре на заклетву, коју је овде положио, па нека о томе расуди.

И. Мојић: Господо, опоменимо се ононадашњег нашег закључка, ког смо донели, да један професор мора имати хиљаду талира плате. Дакле, не могуће је, што г. Милија хоће, да већи чиновници од професора немају више од 1000 тал. Ми не можемо сад обарати оно ононадашње закључење.

А. Ковачевић: Г. Милија Миловановић својим говором дотакао се мене. Ја имам на то да оправдам моје посматрање овим. Ја сам узео то, да сваки господар, или свако друштво,

кад зида зграду, по темељу даје јој име, а по имену даје јој материјал; дакле према основу зграде, према имену зграде, треба дати материјала. Тако исто и по основу и имену наше данашње државне зграде, мора остати тај материјал. То је моје посматрање било, а недај боже да обарам њихово добро мишљење, које се не може за сад никако остварити.

Алекса Здравковић: Како предлог посланика, тако и одвојено мнење ова два посланика, доста је претерано, које се не може за сад остварити. Али треба обратити пажњу владе на те плате. Могао би се смањити персонал по канцеларијама а и са мањом платом постављати чиновници. За то треба обратити пажњу влади, да буде пажљивија, колико је могуће на то. А предлог и одвојено мнење, не може се за сад никако остварити.

Јанко Јелић: Ја подпомажем г. Здравковића у толико, у колико је он изговорио, а што каже Милија, да се смањи чиновницима плата, ни сам за то, но што каже да се смањи пензија на 500 тал. ја сам за то, и подпомажем га у томе и кажем, да се с пензијом од 500 талира може сваки издржати. Кад може један срески капетан, који ради, да се издржава са пет стотина тал. мислим да може и онај, који не ради. Друго, кад могу писари, на које највећи терет спада, са платом од 200 тал. да се издржавају, за што не могу они са 500 талира, што не раде, да се издржавају. И за то мислим, да би доста помогли народу, а и пензионерима не би велика штета била, да се највећа пензија сведе на 500 талира. И ја сам за то.

Ранко Тајсић: Ја мислим браћо, да народ наш, кад нас је спремао овде, да саставимо законодавно тело, није казао, да сачињавамо параграфе, да правимо обрте чиновницима, периоде, да брже аванзују, и да одобравамо оно, што није буџетом одобрено, да се троши, а оно је потрошено; но смо дошли у тој цељи, да што год овом сиротном, голом и утрвеном народу нашем помогнемо. Шта сада излази на место овог? Излази то, шта се год решава у корист народа, то пропада хотимице, као што пропаде предлог да се укине чиновнички трошак у народу. Тако ће сада да пропадне предлог о смањивању плате чино-

вника, којима је много дато. Још чујемо, да г. Ковачевић каже и то, да ће се то после 50 година постићи. Заиста, кад би овај данашњи систем био још 50 година, до онда би земљорадник сасвим пропао, па кад нижи сталеж пропадне те не може зарадити ћебац себе и свом чиновнику, ондај нашој господи не ће помоћи ништа наука, па макар они знали сву библију и сав требник на памет, и опет мора све од глади пропасти. За то се подпуно слажем са Милијом или братом Милијом, и придружујем се мањини, да не може пензија бити више од 500 талира, а плата више од 1000 талира.

Известилац Гарашанин: Ја бих као известилац имао још мало да објасним овај извештај већине одборске, и да кажем шта је руководило одбор при решавању ове ствари. Одбор је примио као што је и у извештају казано, да је предлог сам по себи користан и при томе остало му је још да размишља, да ли је могуће за сад остварити то, што се у предлогу иште. Одбор је видео, да је тај предлог по државни интерес заиста полезан, али да је за државни посао полезан, то се из предлога ни најмање не види, за то је одбор и донео такво мнење, да се не може то питање дотле остварити, док се најпре читав склоп државне администрације не узме у штудирање, и пошто се донесе закључак, какав склоп треба да буде, онда би се тек могло говорити о овој ствари. Због тога, одбор мисли, да се ово питање за сад не може решавати. У осталом наводи се, да се могу и с малом платом наћи добри чиновници и раденици, то верујем да може бити; г. Милија казао је, да је знање природна потреба, и то његово трпљење до неког степена стоји; али га не треба до крајности терати. Наука је храна за човекову душу, али поред те хране треба и друга храна: — не може се одсудно узети, да један човек хоће да буде научен само за то, што воле да буде научен; има много случајева где другчије бива. Каже се, да има непоштени чиновника, и то је истина; то на жалост сваки дан видимо, али не знам, да ли се може разложно тврдити, да су они непоштени само за то, што имају велику плату. Ја морам одбити то разлагање, да су људи не поштени за то, што су

добро награђени. Ја мислим, да је код нас узрок што то бива тај, што су чиновници без јаког надзора, што могу да врше послове како хоће, без да су за то стварно одговорни, или без да увек стоје под једном строгом одговорношћу које би се бојали. Чиновници могу народни новац упропастити, и наћи лако начина, да се некако испод строгости закона извуку. Ја мислим, по моме личном мњењу, да треба јаку контролу поставити, или ову боље ојачати. Треба тражити добре људе, треба те људе платити, али треба од њих искати стварног рада, који неће никада на уштрб бити. Зато ја додајући ово моје мнење одборскоме, мислим и остајем опет при том, да се за сад, у овом тренутку, при данашњем склопу државне администрације неможе приступити остварењу онога, што је г. Адам предложио. Међу тим је предлог пред народном скупштином, и она нек оцени, да ли се по овоме предлогу може шта урадити.

Милош Пантић: Што каже Милија Миловановић, да је тешко и теретно народу, то је сушта истина, и ја се подпуно слажем с њиме за то; него, што каже, за кнеза, да смо га сви убили, то одбијам од народа и скупштине и кажем да није истина. Ја скидам флеку са народа и скупштине, и кажем народ и скупштина нису убили кнеза него су га убили рђави људи, који су онди били први чиновници, који су највећом платом награђени. Ми знамо из историје да српски владаоци нису никад страдали од сиротиње и народа, него од тих великаша, за то опет скидам флеку са народа и скупштине, и кажем, да га народ и скупштина нису убили. (Чује се: врло добро.)

Милија Миловановић: Ја бих молио да исправим реч. (Председник: Изволте.) Ја се са овим предговорником — Милошем — подпуно слажем. Ја нисам разумевао браћо, да смо га ми убили, ко би тако помислио, то би било најподлије, или нешто чудновато. Зна се, да наш народ никад није био противан владаоцу своме, а особито династији Обреновића, него ти људи, који су кнеза убили, то су били великаши и чиновници, неки председници судова и т.д. (Чује се: Узми реч натраг.)

Како патраг, да нисам рђаво мислио, него сам мислио овако, како сам сад казао, а ви сте ме хрђаво разумели, и за то сад овим исправљам мој пређашњи говор. А молим г. председника, да ако је могуће, да ми да реч, имао бих још коју реч да кажем односно тог предлога. (Чује се: има други пречи по реду.)

Председник. Изволите г. Милосаве говорите, ви сте на реду.

Милосав Марковић: Предлог Адама и Милије, он има два значаја по себи. Ја се не слажем потпуно са њима, али толико могу казати, да је њих изазвало нешто друго, а не претерапе плате, а то је највише оно, што у нашој каси има дефицита, као што се у предлогу напомиње на 3,000.000 гр. и који треба да се подмири. Тај дефицит из ничега другога није произишао, као што је познато и као што ја могу мислити, но из тога највише, што наша г. г. министри аванзују често људе, стављају их у пензију, а тиме се причињава велики издатак. Осим тога министри често чиновнике премештају из једног места у друго. Ја мислим, кад је један чиновник добар, што он да се премешта из једног места у друго, и плаћа му се толики издатак и подвоз. То је излишно, да се један човек кад је добар, на једном месту, премешта сваке године. Он кад је добар и потребан, на једном месту, потребан је и на другом. То је једно, а друго имам да кажем и то, што наши министри доиста пензионирају људе младе, који још могу да раде, као што су ми познати неколицина њих, који би још за 10 година могли да врше добро и зрело државну службу. Дакле ја толико имам да кажем, да наша г. г. министри не треба да узимају младе људе, да их пензионирају, с тога, што су то велики издатци, а наш весели сиромашни народ, бога ми не може више да плаћа. Он сирома нема ни најнужније потребе, већ купује по грош соли, да му траје по 6 дана, и по два дана трпи без соли, па узима на зајам, јер нема да купи. Дакле кажем, ми не можемо, да на наш сиротни народ мећемо ни једне крајцаре више терета, кад он није у стању ни себе да издржава. Данас он оде на надницу, сутра нема наднице, и он нема шта да једе, па мора сиромах, — а осо-

бито Црногорци, као што је случај код нас, где се је доселило до 60 глава, — управо да иде, да проси, па после, то га изазива и на крађе и да лаже, и све на свету. Према оваком стању дакле држим, да је излишно, и да се не сме на овај народ наш ништа више наметати. Особито, те велике пензије, не треба да буду. Зашто да чиновник, који не врши никакву дужност, има таку исту пензију, као год и чиновник, који је год у дужности. Ја држим никоме се не плаћа, кад не ради, но треба да заради, па да му се плати. Заиста ја мислим, чиновнику кад не ради, доста је да му се да у име пензије половина плате, коју је имао, кад је био у дужности. Ја кад радим, ако сам имао 50 гроша на дан, кад не радим, заиста доста ми је и 10 гроша, па да сам задовољан. (Чује се: врло добро).

Илија Стојановић: Сваки признати мора, да је мишљење одборске мањине корисно, али на жалост, шта ће мо кад су саме законодавне скупштине, пре 3—4 године, признале плате свима чиновницима, по струкама полицијској, судској, грађевинској итд. С тога за те плате, пошто их је законодавна скупштина одредила, ми сад немамо право, да се у то мешамо, но овде, скупштина би имала право, да се меша сад само, за плате министарске и саветничке, јер су те две струке чиновника сами делили себи плату, ја ћу имати оволико, ти оволико итд. Дакле с тога ја бих молио, да се позове влада, да поднесе скупштини пројект о уређењу плата министарских и саветничких, а за остале чиновничке плате, пошто су их законодавне скупштине признале, мислим, не може се сад ништа радити, док се устав и садања устројства полиција, судова, итд. не измене и преиначе.

Милија Миловановић: Ја бих молио г. г. скупштинаре, да ме још један пут чују. Ја мислим, да једна кућа, која мање зарађује, него што троши, да та кућа не може дуго да опстане но, но да је тој кући известна пропаст. На против кућа, која само оволико зарађује, колико троши, та ће кућа хиљаду година стајати на једном истом периоду напредка. То ме подсећа на речи г. Ковачевића: и ако је код нас тако, онда, не педесет, него хиљаду и пет стотина година, ми ћемо бити на

овом ступњу, само ако овако остане. Него господо, ја велим да наша кућа и наша земља, треба да привређује и зарађује толико, да јој што год остане преко свега трошка, а не, да јој годишње буде мањак у приходу од 3,000.000 гроша. Нека буде тај мањак од 3,000.000 гроша за педесет година, као што је казао г. Ковачевић, онда ми ће мо сами себе појести, као трутови што мед поједу а пчеле остану да пркну од глади. Дакле ја мислим, да нема ни једног посланика, који ће то примити, да плате чиновницима нашим остану овако грдно велике, те да на њих морамо трошити више, него што наша држава зарађује. Ствар је позната, кад један трговац више троши него што зарађује, пропасти мора. Кућа једна тако исто. Држава једна тако исто. Сад господо скупштинари, сви се добро узмите на ум. Ово уређење наше државне организације, нарочито полицијске системе, на штету је свију нас, а у интересу опстанка нашег, да се о њему добро размислимо и промислимо, и сваки нек се узме на ум, шта ће да каже. Што се види да постоји за једну кућу, доказ вам је за све на свету. Дакле ја сам тога мишљења, да се уреде плате чиновницима, шта значи то, да му не дамо кад изгуби службу да ради, јер нашто убијати у чиновницима једну, како ћу да кажем, државну економију, јер човек и ако је био чиновник може да производи и да ради штогод кад службу остави, а овако му недаш да ради, а даш му да једе народњи новац. — то је чудна ствар. Шта значи то дати пензију пензионеру, а он ништа не ради. Ја сам за то, да ми морамо једанпут регулисати плате чиновничке, и да те плате немогу бити веће од 1000 талира, а пензије од 500 талира, и то дотле, док не донесемо закон, да се за чиновника може примити само онај, који пристаје, да не тражи пензију. Неће, мо пензију више и од сад који се прими за чиновника. нека рачуна на своју плату а не и на пензију. (Жагор.)

А. Ковачевић: Ја сам рад да оправдам своје мнење (нећемо да чујемо; хоћемо, хоћемо, нека говори.)

Господине председниче, мени је скупштина одобрила, да говорим. (Пред: Изволте.)

Ја господо не спорим овако добро мишљење г. посланика и оних, који су у одвојеном мњењу, него само кажем, да

се ово њихово добро мишљење не може сад остварити, јер, бранити истину, а незнати како је треба бранити, више јој човек може шкодити него ли помоћи. Као што сам казао, ми сви знамо наше административне односаје и наше законе, који данас постоје. Дакле, требало би то пре промислити, регулисати и наћи пут, којим се ово даје извршити, па тек онда реорганизовати плате, као што треба. То је моје скромно мишљење, а не да ја нападам добру мисао господе предлагача, као што г. посланик мисли, и као што мисле и други посланици, кад се дотичу у својим говорима мене и мога говора.

Д. Катић: Ја као саучесник тога предлога, т.ј. као предлагач, и као члан одборске мањине признајем, да овај предлог не може сад одма ступити у живот у овај тренутак, али ни ни онај низ од 50 год. не можемо примити што г. Ковачевић рече и то ми пада тешко јер ће бити после кише јапунце у грље. — Ако желимо добро и земљи и владаоцу, ми треба овај предлог што пре у основ да примимо, и да гледамо, да се што пре у дело приведе; јер доцније кајање ништа не помаже.

В. Јаковљевић: Ово је господо врло велика ствар што предлаже г. Миловановић. Ми много мање ствари предложили смо овде, да се узакони, али кад погледамо устав, оно неда се ни наћи. Ја сам баш поднео предлог, да суди порота и за преступе, на које су се подписали многи посланици, и после други предлог, да порота суди за преступе краће. Но кад погледасмо у чл. 117 устава, кад тамо оно стоји, да порота може судити само за опасне крађе, а не и за просте. И тако ми се не можемо никако мањи у оваквим важним питањима, док ми устав најпре не изменимо. С тога ја сам мњења, да се ова ствар одложи дотле, док се устав не начини онакав, какав је потребан за нашу земљу.

Сима Милошевић: Ми браћо врло добро знамо, да ће луксуз да нас упропасти, а те су луксузе донели и распространили наша господа чиновници, који имају оволике плате, колике не заслужују, јер знамо, да су их они сами одређивали, не обзирући се на то, што народ од глади и зиме скапава. Па да би се

овоме на пут стало, ја устајем и дајем глас, да усвојимо мњење одборске мањине.

К. Антула: Као члан одбора, имам да кажем, да кад се сама ствар у одбору претресала ми писмо оставили, а да не узмемо добро на ум, све оно, што нам се предлаже, нашли смо сви, почем се предлагачи жале у њиховом предлогу, да је данашњи систем плате чиновника терет за народ. Ми смо то нашли и рекли смо, пошто је то за народ терет, да треба учинити и ту олакшицу народу, али како? Треба да се најпре реорганизује из темеља цела ствар уређења чиновника; за ту реорганизацију треба више времена, и то није посао једне скупштине, за то смо у нашем одборском мњењу рекли, да ми налазимо за добро, да се изнађе пут и начин, којим би се народу олакшало, али тај пут није се могао ни у одбору наћи, нити га пак може влада за 5 или 10 дана изнаћи. О томе треба промишљати, па изнаћи згодан начин, како ће управа данашња остати на свом месту, а да народу не буде на терету. С тога ја сам мишљења, да се остане при томе, као што смо одборско мишљење дали, да се т. ј. реорганизација нека учини и, али зато да се остави неко време, јер то примити и преиначити сад, у овој скупштини, ја држим, да то не ће моћи бити. С тога дакле велим, да се овај предлог остави влади, да изради пројект, по коме би се заиста та олакшица по народ могла постићи, јер та олакшица, можда ће се моћи и тиме постићи, ако све садашње плате остану, али ако се број чиновника, — ако би то могло бити без штете за државне интересе — смањи. То је моје мишљење.

Павле Ђукић: Да су доиста највећим чиновницима велике плате одређене, са крупним цифрама, да су плате чиновника забележене, то знамо, и то постоји. Знамо, да има плаћа по 2—3—4 и више хиљада талира, знамо, да се једном чиновнику даје по 5 ока дуката, а то је велика и замашна сума. После има плата мањих и има их најмањих тако, како је држава одредила. Неки од наших господе посланика веле да је то врло тешко за народ. Заиста, то пада у очи свима, кад један чиновник вуче 5 ока дуката, 5 хиљада талира, то је тешко за

народ. Али, наш народ не пропада само због тога, но има и других узрока. Наша је влада знамо дозволила, да у сваком селу има по једна, две и три механе. Те су механе пуне наших сељака. Зар и ово није узрок, што наш народ сиромаши. Ја сам први за то, да не буде претераних плата, али кажем има још узрока, зашто наш народ сиромаши. У које год доба одете у механу наћићете пуно сељака, и они ту своје наднице, са којима би могли и прекосутра да се хране, кад рада немају, ућаскају и упропасте. Дакле и овоме треба на пут стати, као и томе, што су плате према садашњем времену врло велике, или врло слабе. Ја сам за то, да се то боље разреди, а нисам за крајности. Што се каже, да је наш народ за то сирома, то је претераност, јер има још много узрока, зашто је он сирома.

Илија Ратајац: Да одговорим на г. Ковачевића реч. Мени је толико много жао, за оне његове речи, које је изрекао, да ће то уређење бити после педесет година. Док прође 50 година ми ћемо помрети, и наши ће синови после постати робови. С тога ја не примам његове речи, него пристајем уз речи г. Миније Миловановића и подпомажем га.

П. Ђуричковић: Ствар, која је сад овде на претресу, замашна је, и по мом схваћању, сасвим није узела правац, како би се народ и чиновници задовољили, па и потребама данашњим одговорили. Јер, ја нисам никад зато, да се добар раденик, добро и не плати. Зато сам ја вечито. Још шта више, дао би му и већу плату, само да одговори, како треба, и оноликo, колико треба ономе послу, за који се плаћа. А, има начина, да се издатци могу мањи учинити, а опет добри чиновници наградити. Но то би тек онда могло бити, кад би се ново преустројство учинило, т.ј. кад би се неке установе скратиле, или сасвим уништиле, и то оне установе, без којих се може и за тим, кад би се мањи персонал пустио у канцеларију, кад би у канцеларији мање чиновника намештено било. И заиста има се, да је боље имати 10 радника добрих, него 20 лоших, зато сам ја, да се преко ове ствари пређе на дневни ред, док у неким гранама државним ново преустројство не буде изнешено, па онда ћемо неке установе укинути, негде персонал

смањити, и још шта буде потребно учинити, на ће онда и добри добре плаће добити, и мањих издатака из касе бити. (Чује се: врло добро.) Дакле ја сам за сад за мишљење одборске већине. (Чује се: довољно је говорено, да се гласа.)

Ј. Бошковић: Овде је браћо изнешен пред нас предлог више њих посланика о томе, да се плата чиновницима смањи. Између других разлога, које су предлагачи навели, стоји и тај, што у буџету има дефицита — као што вели, на три милиона гроша, премда ја не знам, али има га ваљда кад људи говоре — на су ради, да тим, што ће плате смањити, попуне дефицит. Но да се запитамо, да ли је могућно, свако у један пут преломити то и донети закључење, да се плата чиновницима смањи. Плате чиновничке одређене су законом, и према тим платама чиновници улажу у фонд да на случај смрти добије њихова породица пензију, а на случај болести, или других каквих разлога, да добију пензију. Сад дали ми можемо ићи тако далеко, да оно, што је прописано законом, и што је утврђено Књажевим подписом, на један пут уништимо? Плате су одређене законом, који је прешао преко законодавне власти, и који је утврђен Књажевим подписом. С тога, ја држим господо да ни један од господе посланика неће никако дозволити, да се учини против закона, и тиме још, да се право, које су чиновници на своје плате законом стекли, погази. Да ли ће дозволити ко од нас, да се наше какво право гази? Ја држим нико. (Чује се: тако је, врло добро.) Јест, на кад то нећемо да допустимо, да нам се наша права газе, онда не смемо ни ми газити право чиновника на плату, коју му је сам закон одредио. Осем тога, баш и кад би донели други закон о платама чиновничким, онда тај издатак, по ном мишљењу, који би се издавао на плате чиновника по новом закону, вредно би за оне чиновнике, који би се од дана издања тога закона примили државне службе, а не би се могао прострети и на плате садашњих чиновника, који су досадањим законом задобили право на своје плате. Дакле, би ли се тиме могао покрити онај дефицит у буџету, који сад постоји? Не би. (Чује се: тако је.)

Ја признајем разлог неке господе посланика, што наводе, да се неки млађи чиновници пензионирају, који би могли још

дуго да служе и да се млого авансује. То је тако. Ја знам баш једнога чиновника, који је три пут једне године авансовао. Но ја молим, да садашња влада то не узме за себе, јер, то је друга влада чинила. Кад све то стоји, онда нам остаје, да тражимо друга лека, да тај дефицит исправнамо на други начин Што се самог овог предлога тиче, ја се слажем са мишљењем одбора, да се не може по њему ништа радити, докле не буде преустројена цела управа земље. То је, што сам имао да кажем. (Чује се: врло добро, довољно је говорено. Да се реши.)

Председник: Је ли довољно било говора? (Чује се: довољно.)

Дакле молим вас господо, ко је за предлог одбора већине, тај нека седи, а ко је за предлог мањине одборске, тај нека устане. (Устају само предлагачи: Богосављевић, Миловановић и Катић.)

Дакле свршена је ствар. Прелазимо даље на дневни ред.

Ђ. Ђоровић: Имам на председништво питање. На дневном реду стоји: „извештај финансијског одбора," али не каже се, какав извештај, и по ком предлогу. За то бих ја рад био, да се увек каже поименце, који су предлози о којима ће се извештај читати, те да знамо о чему ће се овде претресати, те да се спремимо. (Чује се: врло добро.)

Председник: Добро. Можемо од сад и такав дневни ред правити. До сад то нисте тражили, а од сад ћемо тако чинити.

Известилац М. Гарашанин: На реду је предлог г. Илије Стојановића и другова, о минералним водама и њиховом давању под закуп приватним лицима и друштвима.

Народној Скупштини.

Зна̑ће сваки да у Србији има ових места минерални вода, на име; бања Брестовачка, Врњачка, Овчарска, Алексиначка, Рибарска, Јошаничка, Кисела вода, Смрдан бара и још других.

Поред ови довољни вода које су од боље користи него млоге друге воде у страним државама, наше грађанство прелази преко њи и одлази у страна купатила н.пр. у Мехадију, Бузијам, Липик и проча. За ово неможемо и немамо права нашем грађанству замерити, а узроке сваки зна; но и ми ћемо коју реч о томе проговорити.

Наше минералне воде стоје под управом државном и ова се стара о оправљању купатила и квартира.

Наша држава имајући прече дужности, а може бити видећи да јој довољно приход неодговара утрошеним сумама, напустила је ове минералне воде и неполаже толико труда.

Људство се множи; потребује лечења, а купатила стоје на једном степену, на коме су пре толико година била.

Руковођени тим што смо увидели да се наше грађанство због квартира и купатила пати; да се због ови узрока доста новаца у стране државе износи, док би напротив могло све остати, а још се из стране државе донети; јер знамо да су наша купатила много боља него многа друга у страним државама. —

Зато чинимо народној скупштини овај предлог да она реши:

Да се све минералне воде, које постоје у нашој земљи и које су до сад биле у сопственост правительству, уступе ком приватном лицу или друштву да их оно са потребним купатилима и квартирима снабде и уживa у року од 30—35 година, а са до сада већ начињеним купатилима или квартирима нека правительство учини онако како ће овим делима одговорити т.ј. нека и ова уступи друштву. За ово да се умоли влада да што пре предузме уговорити са приватнима.

Посланици.

Илија Стојановић, Милосав Вељковић, Стаиоје Ђорђевић, Вићентије Поповић, Павле Поповић, Милија Урошевић, Живко Јовановић, Петар Ђуричковић, Никола Павловић, Алекса Зравковић, Сава Н. Поповић, Милорад Поповић, П. Радивојевић, Петар Трифунац, Живојин Цешић, Алекса Станковић, Ранко Тајсић.

Ово је извештај одбора. Одбор је мишљења да предлог заслужује призрења и спроводи га влади на оцену: (Чује се: врло добро.)

Председник: усваја ли се мнење одбора? (Бива.) Има ли ко год да говори о томе? (Чује се: нема.)

Известилац М. Гарашанин: Даље је на реду предлог г. Милосава Трифунца и другова о државном путу између Алексинца и Београда, по коме би се с обе стране тога пута свуда имало оставити по 6—8 хвата празна простора, и дрва засадити.

Одбор је, на овај предлог донео ово мишљење: (Чита.) (Чује се: да се одбаци, да се одбаци.)

Ил. Стојановић: Ја за овај предлог кажем да се он не предаје влади, као што одбор каже, него да се одбаци сасвим из основа, јер путови су доста заузели појединa имања, па кад станемо сад још путове премеравати по 4 хвата с обе стране, онда некоме би три неком четири хвата њиве узели и шта би онда тим људима остало? Зато ја кажем да се одбаци овај предлог из основа. (Чује се: Врло добро. Није тако. Жагор).

Известилац М. Гарашанин: Ја имам само то да напоменем народној скупштини да је одбор и сам увидео да оно, што се у предлогу тражи по осам хвати са сваке стране друма, да је то претерано и да се то не да извршити. Али неоспорима је истина и то, да треба обратити пажњу министра, да ако може негде, где је стешњен пут, да га прошири само има-ли утрине. Зато је одбор и донео ово мњење, да се упути предлог влади, па ако је могућност да се где без велике тешкоће учини задовољење предлогу нека се учини, јер ствар по себи није штетна. (Чује се: Да се одбаци).

Министар грађевина: Дозволите само да напоменем да у закону о сувоземним јавним друмовима у §. 6. тачки 2. стоји ово (чита):

Дакле, законом је остављено то влади, а и ви сад то хоћете да учините. Ви сад одбили овај предлог или не одбили, упутили влади или не упутили, влада ће опет по самом закону имати да чини све, што јој у том погледу треба да чини.

Известилац М. Гарашанин: Одбор је за то упутно ово влади на оцену што стоји тај факт да на многим местима поред пута нема нимало утрине; дакле по својој прилици пошто постоји законско наређење да министар може наредити, према нахођењу, да се пут прошири, онда кад се донесе овакав закључак за путове, где те утрине поред пута нема, значи мислим да не шкоди. С тога је одборско мишљење да се упути предлог влади да помогне онде где помоћи може, на свом месту. (Није тако. Жагор).

Председник: Ја мислим да овде има много посланика, који врло добро знају да пре 15 година нигде није било више од пет, највише шест хвати поред пута. Људи, који су данас притеснили те путове, то су самовластно учинили. Дакле где има и један закон у земљи да постоји а да се може овако што допустити? Господо, ја мислим да скупштина не сме сад против закона вотирати.

М. Брачинац: Ја би само против био за то, зашто се упућује предлог влади. На прошлој скупштини тако исто г. Трифунац је поднео предлог за ово, и упућен је министру да расписе на која места да буде додато још по 3—4 хвата. С тога нека се гледа на тај распис, па ако је ко заузео више, власти су за то да то гледају и не допусте.

П. Ђуричковић: Пошто су путови један пут регулисани и обележени, то, који је заватио од онога, што је већ један пут обележено за пут, власт је завршна на месту, па треба да заузимача казни. Што се тиче тога да се ти путови сад још више проширавају, то би за многе и многе било тако штетно, да би управо морали да се селе, пошто им је сва земља крај пута. Хоћу да узмем за пример село, боље рећи варошицу Ражањ, у том месту кад би се предлог усвојио не би ни пола мештана са кућама остало јер би им се куће морале рушити и једва да би остало 5—6 кућа, не би више. Посве је умесно, да се тај предлог никако не упућује влади, него да се пази да власти гледају ко заузима и ко је већ заузео земље од држ. пута, па нека са заузимачима и стешњачима путова по закону поступе, иначе не треба ништа даље чинити. Дакле ја не бих био за то да предлог, по мишљењу одбора иде влади, што о томе постоји закон.

Председник: Ја мислим да г. Ђуричковић у колико је могао из предлога предлагача видети да није тамо казато да се и кроз варош оставља по толико хвати.

П. Ђуричковић: Закон хоће вечито равноправност. Као што је за варош закон, тако је и за села. Ја знам села, где, кад би прошао такав широк пут, као што се предлаже, онда би људима отишле и куће и баште и све — на друм.

По нашим садашњим потребама и обзирима, овај наш садашњи пут довољан је; много више још и по томе, што желимо и надамо се, да ћемо од Београда до Алексинца имати железницу.

Председник: Не рачунајте на железнички пут. Ми говоримо о путовима по целој Србији, а не само до Алексинца.

П. Ђуричковић: Молим вас, ту је у предлогу говор само о путу од Алексинца до Београда, а ја мислим да се сад говори овде о томе предлогу на зато уздржавам се и нећу да говорим о путовима целе Србије.

Министар грађевина: Ја мислим да је савршено излишно говорити више о овоме, јер ма шта сад ви закључили закон је од тога увек старији. У закону је, који о томе постоји, казано: *према потреби* одређује се простор за пролаз. Дакле разуме се према потреби; да ли 8 или 4 или 3 хвата опредељује сама потреба. Кажем излишно је говорити о томе, јер што год се упути влади, упути јој се зато да нешто по томе ради. Овде влада ако јој овај предлог упућите не може радити ништа друго но оно што би радила и кад јој не би упутили овакав предлог. — Дакле ствари ни најмање не шкоди — ако се предлог влади упути. (Тако је).

Известилац М. Гарашанин: Ја имам само ово да приметим на говор г. министра, да одбор не шаље влади на оцену, него га шаље министру да према закону и могућности нареди шта треба. Одбор то предлаже скупштини да прими. Јер одбор знајући, добивши уверења, да је на многим местима пут притешњен, знајући да много пута људи, који немају земље уз пут, праве увратине на самом друму, — одбор мисли да то треба одклонити и спречити, а то се одклонити и спречити може стално одређеним границама путова. Одбор дакле сад упућује ово влади да надлежни министар по закону и могућности учини шта треба. Закон о томе постоји, али ми знамо да се закон на многим местима не врши као што треба. Са овим се хоће управо да обрати пажња владе на извесне злоупотребе, које постоје, а ово није никаква обвеза за владу да она мора наредити да се по 8 хвати и с једне и с друге стране остави. (Чује се: Да гласамо. Да се одбаци. Жагор).

Председник: Молим господо. Сматра ли скупштина да је ствар довољно објашњена? (Чује се: довољно). Усваја ли се мњење одборско, које је једногласно донешено? (Вичу: усваја. Не усваја. — Жагор).

Господо, предложићемо питање устајањем и седењем. (Одобравање).

Молим саслушајте питање како се гласи. Ко је за мњење одбора да се предлог упути дотичном министру те да према закону и могућности учини што треба, — тај нека седи, а ко је против тога, т ј да се одбаци предлог из основа и не упућује влади, — тај нека устане. (Чује се: Већина је устала. Није. Већина седи. Жагор).

Молим вас, већина седи. Јесте ли задовољни: (Чује се: Нисмо. Већина стоји. Бројте. Само свињарски трговци седе).

(Секретар Богосављевић броји).

Секретар је бројао, и по чем је господе само њих 46 устало — већина седи. (Чује се: Није; није тако).

Молим господо, кад једна ствар једним правцем иде, неможе се више говорити. (Жагор).

Министар грађевине: Па кад се чују гласови да је било нејасно питање, нека се гласа поименце. (Чује се: поименце, јест).

Председник: Молим вас, добро, нека се поименце гласа.

Нека дођу овамо гг. Јездић и Ковачевић да бележе гласове. (Долазе).

Сад ће се прозивати поименце, па: ко је за мњење одборско да се упути влади нека каже: *за*, ко није за то да се упути влади, већ да се предлог одбаци нека каже: *против*. (Чује се: треба да се стави питање ко је за закон да каже *за*).

Потпредседник: Молим вас. Ако само пажљиво саслушате оно, што вам је г. председник казао, ви ћете разумети довољно шта је и како је питање. Овде се пита који је за мњење одбора да каже *за*. А какво је то мњење одбора? Ево како је: да се предлог посланика упути дотичном министру те да према закону и могућности учини шта треба. Скупштина не усваја предлог посланика него га упућује министру, да према закону

у колико је могућно учини. Јасно је дакле питање: који је за то да се упути нека каже *за*, а ко мисли да не треба никако ни да се упућује тај нека каже *против*. (Чује се: разумели смо).

(После свршеног гласања по именце).

Председник: Молим вас саслушајте резултат гласања. Гласало је свега 97 посланика. *Против* казало је 53 посланика а *за* 44. Четворица нису гласали. Дакле одбачен је предлог у основу.

Мин. финансије: Вама је познато, господо, да има скоро 500 година како српски народ није имао свога народног новца. Ова је влада Његове Светлости тако срећна да вам данас може показати прве примерке српског сребрног новца што и чиним са великом радошћу. Изволте видети.

Председник: Сад ћемо имати ¼ сата одмора.

После одмора.

Секретар Адам Богосављевић чита оставку Драгомира Рајовића како неће да буде више члан народне скупштине.

Председник: Прима ли се оставка? (Прима се) (Милија Миловановић: Прима се са задовољством). Сад прелазимо на дневни ред.

Известилац финансиског одбора Гарашанин: На реду је предлог Михаила Јеремића, који предлаже народној скупштини да изволи решити, да се између села Пресличе и гор. Крушевице сагради ћуприја, и то онаква и на онаком месту, где г. министар грађевина за добро нађе.

Почем је одбор проучио овај предлог, он налази да је предлог уметан и с тога част му је предложити народној скупштини да се овај предлог упути влади на оцену. (Врло добро, прима се).

За овим чита указ Његове Светлости којим се овлашћује министар финансије да може овогодишњој народној скупштини поднети предлог за накнадни кредит утрошене суме приликом путовања Његове Светлости у Цариград.

После тога чита предлог министра финансије, који гласи:

Народној скупштини.

На основу чл. 66 устава највишим решењем од 10. Априла пр. 1874. г. под срЊ 1671 одобрено је да министар финансије може из готовине државне касе издати до двадесет хиљада дуката цесарских или 560.000 гр. пор. на име трошка приликом путовања Његове Светлости кнеза у Цариград.

Том је приликом у самој ствари потрошено свега 357.462 гр. и 2 п. пор.

Како се ова сума до сада држала као привремени издатак главне државне касе, а да се коначно урасходује, треба да се има формално законодавно решење, то министар финансије с погледом на последњу тачку чл. 66. устава, част има предложити народној скупштини на решење.

„Одобрава се министру финансије, да суму од 357.462 гр. и 2 паре пор., потрошену на путовање Његове Светлости кнеза у Цариград, скине са дотичне партије и стави у расход државни за 1875. р. год., а на терет готовине државне касе".

АЊ 221. 6. Фебруара 1875 год.

у Београду. мин. финанцијл:

Чед. Мијатовић с. р.

За овим чита извештај одборски, који гласи:

Одбор видећи да је овај издатак учињен према члану 66. земљ. устава мњења је једногласног, да се овај кредит одобри и има част то исто предложити народној скупштини да овај кредит одобри.

Председник: Усваја ли се мњење одборско? (Усваја се).

Известилац Гарашанин: На реду је предлог посланика Вељка Јаковљевића о томе, да се на сваку пореску главу удари по 1 дук. цес. прireза школског, са којим би се повећем по могућству и задуженом стању нашег народа помогло.

Одбор мисли да при свем том што треба и просвети и задуженом стању народа помоћи, да би веома не целисходно било у овом тренутку баш због ове задужености, којој ваља да се помогне, овакав огроман прирез на народ разрезивати, и има част предложити народној скупштини да се преко овога предлога пређе на дневни ред.

Председник: Усваја ли се мњење одборско? (Усваја се).

Известилац Гарашанин: Сад је на реду предлог Милије Урошевића и другова о томе, да се по оним окружним варошима, где за сада нема никаквих средњих школа, заведу бар 2 разреда гимназијских реалака, а онде, где има два, да се заведу 4. разреда.

Одбор дели потпуно мњење предлагача у колико се исто рашпрења просвете по земљи тиче; али имајући на уму то, да су школе само онда од стварне користи по земљу, кад у њима има довољно и добро спремљених наставничких снага, обзирући се у осталом на скучено стање овогодишњих земаљских прихода, увиђајући да се при новом отварању школа мора поступно ићи, мњења је, да је праведно да се за сад само на оним местима заведу по два разреда средњих школа, где их никако нема, и то у толико у колико г. министар просвете буде могао располагати довољним и добро спремљеним наставницима за извршење овог задатка. С тога одбор пошто је саслушао г. министра просвете о овом предмету, има част народној скупштини предложити, да му она овај предлог упути те да он према могућности т. ј. према броју и ваљаности наставника, према количини зграда и осталих припрема, са којима буде располагао, овоме предлогу задовољења даде; а за мали издатак, који му ваља на ту цељ учинити до краја 1875 рачунске године да потражи од скупштине накнадно одобрење.

Председник: Има ли ко да говори о томе?

Петар Ђурићковић: Ја бих одобрио тај предлог; али пошто има места, где има много људства, а нема никаквих школа, или, као што је на прилику у мом срезу где има 6000. пореских глава на опет нема школа са 4. разреда, за то сам да се овај предлог одбаци и пређе на дневни ред.

Јован Бошковић: Ја мислим да не би требало да је тако закључење одборско, пошто није буџет прегледан. Ако има могућности да се ово одмах оствари, онда је боље ставити у буџет а не овластити једног министра да то ради, то би значило од једног посла правити два.

Дакле, ако се може према буџету одмах остварити, онда треба одобрити, а ако не онда да оставимо донде док не будемо буџет расмотрили, и тада ако можемо ми ћемо уважити.

Извест. Гарашанин: Имам да одговорим на говор г. Бошковића то, да је одбор саслушао г. министра о овом предмету и да је министар оставио на страну то питање да ли ће бити довољно новаца; у буџету је мала сума стављена, али г. министар мисли да би се лако та сума могла и накнадно одобрити само ако би се све друге потребе и околности подмириле које су за то нужне. Г. министар је изјавио да за сад оскудева у добрим наставницима, у добрим зградама и другим потребама школским. Па с тога му се упућује предлог да му, ако буде могуће, да задовољења онда, кад буду испуњени сви услови који се испскују и мнења је да му се да овлашћење. Има места где нема никаквих средњих школа: и предлогу се не може дати подпуног задовољења, што се мора ићи поступно. С тога одбор држи да према средствима са којима се располаже треба да се најпре онима, који ништа у смотрењу ових школа немају, нешто по могућству да, па кад министар више буде имао, онда нека им више и да. Издатак, који би се имао учинити, тако би био мали да је готово извесно да би га скупштина накнадно одобрила.

Јован Бошковић: Ја знам да се не могу пре завести док не би била школска година, за то је боље да се метне у буџет па тако ствар расправи а не да се тражи накнадно одобрење и тако од једног посла праве два. (Жагор. У том жагору чује се говор Ранка Тајсића).

Председник: Немојте ви г. посланиче Тајсићу овде без реда говорити. Ишпите реч.

Ранко Тајсић: Не могу вас дан да стојим овде као на бденију па да чекам реч (смеј).

Министар просвете: Мени се чини господо, да ће се ово питање довољно разбистрити кад чујете, чега ради сам се позивао на буџет, претпостављајући, да накнадна одобравања трошка можда неће ни требати. Она позиција у буџету, на терет којој ови трошкови долазе, удешена је као што ћете сад чути.

Плате свију професора средњих школа нису стављене на оноликo места на колико места има тих школа, него стоје у буџету у једној позицији, тако да су сви ти појединн издатци стављени у једном општем издатку. Покрај тога има закон којим се овлашћује министар да може, ако има уштеда, на кредит тих уштеда постављати предаваче. С тога, што има тих уштеда, ако би се све што је нужно нашло, могло би се одмах на јесен извршити оно што се предлаже, извршење то зависи од свију оних услова, које вам је мало пре г. Гарашанин врло добро објаснио. Уштеда пак има отуда, што на многим местима раде предавачи и суплепти. Плата суплената и предавача много је мања него плата професора; а кад се у буџету прави рачун, увек се за то место рачуна плата професора. Дакле сваке године може да буде по толико уштеда, колико би било довољно за два месеца нове школске године, који би пали на терет овогодишњега буџета. Ја сам с тога изјавио у одбору да се ваља побринути око радне снаге, око школских оруђа и других потребни ствари.

У теме реду мисли могу даље казати, да извршење претпоставља један доста велики посао, који се без предходног спремања не може ни решити ни извршити. Међу тим сам предлог могао би послужити влади као основа, да по њему ради и да изнађе шта је за извршење нужно. На прилику могло би се на основу предлога наредити испећење како стоји са зградама по свима окружним местима. Влада сама кад је постављала само по два разреда није имала на уму, да остане више година и на та два разреда, него их је заводила с том намером, да им се додаду још по два разреда — трећи и четврти. Ово додавање не би се могло учинити ако нема довољно спремних снага и удесних зграда. Предлог дакле овако схваћен, као што се у одбору догодило, могао би бити за владу основа, да се брине о ономе што је нужно за помагање школа, да се брине о зградама, о средствима, да распита и о самом броју ученика, у опште о свему ономе што је нужно да се предлог потпуније изврши. Ако би се одмах на јесен нешто учинити могло, не би за сад потребно било да се обазиремо и на буџет

јер кад се у напред зна мишлење скупштине као што је овде случај, могао би се министар и без законодавног решења на незнатне трошкове одлучити, ако би баш затребали, као што у осталом није изглед. Иначе могла би се за до године прикупити дата о томе, па кад би се на јесен на скупштини повео говор, могли би се поднети податци о ономе што је урађено а што није, те би се могло лако урадити оно што није урађено, а и то би ваљало тек у напредак урадити.

Председник: Усваја ли се мишлење одбора? (Усваја се).

Сима Милошевић: А ко усваја?

Председник: Ја не питам публику него скупштину. Скупштина је казала да усваја и са тим је свршен посо. Предлог се упућује надлежном министру.

Извест. Гарашанин: На реду је предлог г. Петра Ђуричковића и другова о томе, да се у свакој окружној вароши заведу по 4. разреда реалке, а по најпре у Алексинцу.

Почем се у овом предлогу у неколико оно исто предлаже што и у предходећем, одбор не може никако друго мнење донети, до да се са њим поступи онако исто као и са предлогом г. Миліје Урошевића т. ј. да се и он упути влади те да му онда кад могуће и у колико могуће буде влада задоволења даде.

Петар Ђуричковић: Молим вас, ја немам шта против тога, разуме се што није могуће то се не може ни учинити, него ја велим као што је у предлогу казано да у Србији нема ни једне вароши, која је тако удаљена од гимназија и полу-гимназија, као што је варош Алексинац, једно с тога, а друго што је Алексинац близу Турске границе, где разуме се кад би школа постојала, онда би се могла ползовати и наша браћа из Турске. Дакле ја би био мишлења да би се томе народу пре могло користи допринети кад би тамо школу имали. Из тога узрока је праведно да се ови разреди т. је. 3 и 4 пре у Алексинцу него у другој вароши установе.

Председник: Усваја ли се мнење одборско? (Усваја).

Известилац М. Гарашанин: На реду је предлог г. Саве Поповића, који гласи:

Народној скупштини.

Тврдо смо уверени да је цела скупштина с нама једнога уверења, да је знање и наука поглавити ако не и једини услов напредку народном и да нам се ваља што више постарати те да буде могуће појединим крајевима, наше домовине, што лакше доћи до знања. С тога не сумњамо да ће се усвојити наш предлог, који сада подносимо.

Оскудица у школама јако се опазила у нашим крајевима, те су се поједине општине а и цели окрузи сами постарали да се помогну у томе, отварајући још по који разред у гимназијским реалкама, које су тамо постојале. На овај начин установљене су полугимназије у Крушевцу, Јагодини и Ваљеву.

Као што напоменусмо, трошкови на ове школе, у колико су већи од онога, што је држава одредила на гимназијске реалке, падају или на округ или на саму варош, у којој је школа. Па да ли је ово справедливо? Да ли је праведно да се у овим местима одвојено даје на издржање школа, док се по другим местима таке па и целе гимназије издржавају, из државне касе новци, који ми сви подједнако дајемо? Ово је очита неправда, да се у једним местима даје угодна прилика и богату и сиромаху, да своју децу васпитају, а у другим да тога нема. Оваке не једнакости не треба да буде; а ако се баш са свим и не могу сва места изједначити у овом погледу, може се бар приближно дати правда.

Да је опет потреба ове школе изазвала, види се из броја ђака, који већ сада има готово у свима поменутим школама колико и у другим оваковим заводима што одавно постоје.

Да би се поменутим школама колико толико осигурао опстанак, које су тако потребне; и да не би било одвојеног терета на оне који их издржавају, поред заједничког давања, од којег једна места ове исте земље уживају више, а друга мање, да би се дакле и подмирила потреба и задовољила правда — предлажемо:

1-во., Да се подигнуте полугимназије у Крушевцу, Ваљеву и Јагодини приме као државне школе, те да се са свим издржавају новцем из државне касе.

2-го., Да сав трошак на поменуте школе уђе још у овогодишњи буџет државни.

Овим би се предузело завођење оваквих школа и по свима местима где су потребне; на се тим пре и надамо, да ће скупштина потпуно примити овај наш предлог.

У Београду 28. Јануара 1875.

Посланици:

Сава М. Поповић, Милосав Марковић, Петар Стевановић, Панта Ивановић, Павле Поповић, Коста Пејић, Павле П. Ђукић, Сава Брадић, Паун Милошевић, М. Л. Глишић, Коста Димовић, Алекса Ђ. Поповић, Цветко П. Јездић.

Одборско је мнење:

Пошто је одбор саслушао г. министра просвете по овом предмету добио је уверења да за ову годину нема начина да се склопљени и предрачуњени буџет предругојачава почем је пола школске и пола рачунске године прошло, с тога има част нар. скупштини предложити да се пређе на дневни ред.

Павле Поповић: Још лањске године посланик варошки Крушевца са својим друговима предложио је скупштини, да се у Крушевцу заведе трећи и четврти разред. Министар просвете, који је онда био, обећао је то да буде ове године, али само да се постави најпре у Ужицу, па после у Крушевцу. Услед тога обећања, ми смо од свог новца плаћали професоре. Најпре је варош Крушевац плаћала, а сад плаћа цело окружије, очекујући да министар ову плату стави у буџет ове године. Почем је нама обећано, ми смо морали да рескирамо, најпре сами да плаћамо, јер има по већи број ђака, нешто из нашег округа, нешто из округа оближњих, а нешто из страних места преко граница. Сад ако је тако, те ми морамо све да одржавамо, а друга места, и друге окружне варошн да имају професоре, којима се плаћа из правителствене касе, онда ја незнам како то може да буде. То није право и не треба да буде. А позивам се и на г. Мијанла Смиљанића да каже он, какав је био закључак скупштине.

Мијанло Смиљанић: Што каже Павле Поповић да је лане донето тако закључење, да првенствено буде у Ужицн па после

у Крушевцу, то је донето закључење за варош Ужицу, још 1872 године; а лане је доиста њихов посланик предлагао, али министар је тако казао, да кад допусти финансијско стање, да ће најпре установити у Ужицн, па тек у Крушевцу. Лане је дакле министар обећао, да ће, ако буде могуће, учинити.

Милосав Марковић: Ја имам скоро то исто да кажем, што је и Павле казао. Нама кад је одобрено још лањске године, да ми трећи и четврти разред задржимо, министар је нама казао, да може ове године платити једног професора. И ми смо плаћали једног предавача са 300 талира. Како је четврти разред установљен, министар је послао два предавача са по 250 талира и тако цео округ крушевачки плаћа 800. талира за три предавача.

Но ја држим, да ми нисмо дужни сами да плаћамо, кад за све остале школе, сви један другоме помажемо. Код нас долазе ђаци и из оне стране, — из Турске, — и ја мислим да је полза државе, што долазе у нашу школу ти ђаци, јер се тамо научи читати и писати, па за то држим, да би требало, да се та наша реалка прими за државну, и да се плаћа из државне касе, почем је то нама обећано.

Министар просв. и црквн. дела: Што господа посланици говоре о лањском закључењу скупштине, могу им казати да је онај део лањске одлуке, који се тиче ужичке реалке, заиста узет у обзир и потребна цифра, већ је стављена у буџет. И, с тим већ, што са дневног реда излазе по неке ствари, примичу се на дневни ред све остале. А зашто крушевачка реалка и зашто поједине те месне реалке нису стављене у буџет, то је казано. У буџету нису стављене кад је буџет склапан, а данас кад је склопљен, пошто је већ све прорачуњено како треба, потпуна је не могућност на ново стављати, а и излишно би било, пошто је већ половина године прошла.

Председник: Усваја ли се одборско мњење. (Бива)

Известилац Гарашанин: На реду је предлог Вељка Јаковљевића, да се укине бесплатно давање квартира чиновницима. Предлог гласи: •

Предлог

Народној скупштини.

Ни једна класа српских чиновника у Србији нема права на квартире осим среских полицајних власти. Ову потребу изазвала је нужда те су по срезовима сграђене среске куће, у којима су смештени квартири среских власти, што по селима где су среске куће немогуће је било друкчије обстати. На против по варошима и варошицама где су среске куће већ ове нужде и потребе нема, осим једне собе за среску канцеларију, једну за писарницу, једну за архиву, једну за казначејство среско, једну за пандуре и две три собе за апсенике као и ар. Све остале собе за квартире у среским кућама што су до сад уживали бесплатно срески полицајни чиновници, да се уступе за квартире на просветне цељи нарочито где се имаду установити реалке и полугимазије.

Пројект закона овакав је:

Чиновници среских полицајних власти, као и њихови практиканти немају права на квартире бесплатно где су среске куће по варошима и варошицама.

Ово укинуће права среским полицајним властима на квартире, дало нам је повода то, што им ово право ни једним законом до сад утврђено није. Што и полицајни чиновници окр. надлежателства т. ј. начелства, као и њихови практиканти немају права на квартире, а и они су онако исто државне полицајне слуге као и среске власти, и што смо убеђени, да срески полицајни чиновници, воле у варош живети, па да плаћају квартире, него у селу у среским кућама где им је квартир бесплатан, и што је још најприродније и најправичније. У варошима и варошицама треба постављати људе понајбоље, на према томе, прве класе писари и друге класе капетани могли би доћи на такова места, — а друге класе писари и треће класе капетани нека се постављају при среским канцеларијама у селима, док својим радом способношћу не заслуже да их надлежни министар у варош и варошице не премести. Срез црногорски округа рудничког, ког сам ја прво подписати

посланик, скоро је довршио среску кућу, која нам кошта 12.000 хиљада дуката цесарских, а платили смо на сваку пореску главу по 6 дук. ц. која је сграђена у окр. вароши Гор. Милановцу, док напротив у истој вароши не постоји ни једне више школе за сво окружије осим четврти основни разред и једна женска школа са три разреда па и ова у приватној кући.

Ово изгледа као да смо се више бринули за квартире среских полицајних власти, него за квартире васпитавајуће се српске младежи и њихове школе.

Молимо пошт. посланике народа српског, да овај предлог закона као по све важан и корисан за просветне цељи и без уштрба ичијег права усвоји, надлежно узаконити.

28. Јануара 1875. г. у Београду.

Посланици:

Вељко Јаковљевић, посланик среза црногорског, Ђуро Васић, Петар Стефановић, Савко Шојић, Ранко Тајсић, Иван Тадић, Обрад Јевтић, С. Продановић, Ђ. Ђорђевић, Мил. Глигоријевић, Недељ. Живадиновић, Милић Димић, Живојин Пашић.

У мишљењу одбор се поделио, и већина је нашла:

Народној скупштини.

Предлог г. г. Вељка Јаковљевића, Вује Васића и још 11 народних посланика, да се онима полицајним чиновницима и практикантима који се налазе са службом при срезу, коме је канцеларија у окружној вароши или варошици, да се тима чиновницима и практикантима укине бесплатно уживање стана, — овај предлог одбор је финанцијски проучио, но већина одборска није нашла довољно разлога, да би исти предлог требало уважити. А то из ових побуда:

1. У предлогу се каже да право истих чиновника на бесплатно уживање стана није утврђено никаквим законима. Но и ако ово право није у свом његовом пространству законом регулисано, опет за то има из раније једно законодавно решење, којим је то право среском старешини признано. У законодавном решењу од 17. Јула 1846. год. ВН 828 (збор. III. стр. 122) следством савету учињеног питања: *хоће ли народ, који је среску кућу за свога старешину купио или подигао, ову*

прирезом оправљати и т. д., — у овом се законодавном решењу прећутно признало, да срески старешина има право на бесплатан стан.

2. Кад се признаје право ово среском старешини, не може се оно не признати ни осталим среским званичницима, писарима и практикантима, јер су им и дужности подједнаке а слабије су плаћени.

3. Срески званичници уживају већ бесплатан стан од како су среске власти у нашој земљи заведене; дакле фактички у самој ствари признато им је и право на такво уживање.

4. Плате и среским чиновницима као и плате других државних чиновника, до испод 1.000 талира, регулисане су скоро још пре 20 година, дакле оне су и данас оне исте, које су биле и пре толиких година; напротив данас цене свију предмета потребних за живот далеко скупље, па по томе срески чиновници нису у стању да данас подмирују оне и оволике потребе, које су могли пре скоро 20 година подмиривати. Данас су веће плате и најобичнијим радницима, но што су биле пре 15—20 година среским чиновницима, напротив плате су оне исте, које су и пређе биле, па на место да им се стање поправи предлогом се иде на то, да им се материјално стање још већма полоша; последица пак овог стања била би штетна и по саму државну службу.

5. Срески чиновници изложени су великим штрапацима а због тога и великим издатцима. Они морају због путовања по срезу, да имају коња, коњску опрему; морају када су у месту своје канцеларије да троше на храну коња; због честог путовања морају и на само одело да троше више, но остали чиновници, којих природа службе не доноси собом, да су овим и оваким трошковима изложени. А за све овакве издатке, срески чиновници немају скоро никакве накнаде.

6. Нема се никаквог основа делити среске чиновнике на сеоске и варошке, а и онако је мали број оних срезова, којих је канцеларија у окружној варошн или варошици, а који немају већ својих кућа.

На зато из свију ових призрева већина одбора финанцијског налазећи да није ни правично, ни целисходно, да се

оно, што овај ред чиновника већ од толиких година има и ужива, да им се то сад укида, има част изјавити, да је она мишљења:

Да се преко овог предлога пређе на дневни ред.

Извештавајући о овоме народну скупштину, већина одброва има части уједно приложити овде под „/" предлог са под „//" одвојеним мишљењем мањине одборове.

Заступник председника одбора финанцијског,

Известилац: Коста Ст. Антула.

Милутин Гарашанин. Чланови:

Коста Јовановић, А. Спасић, М. Лазаревић,

Одвојено мњење одборске мањине гласи:

Одвојено мњење одборске мањине.

Одбор финанцијски при претресу предлога Вује Васића, Вељка Јаксвљевића и другова — односно квартира срески чиновника, поделио се на двоје, на већину и мањину, при чему смо ми доленодписани остали у одборској мањини.

Претресањем наведеног предлога, нашли смо:

1. Да су срезови до сада давали среским чиновницима квартире бесплатно а где квартира нема при канцеларијама тамо су им плаћали у новцу.

2. Полицијски чиновници у окружним варошима недобијају бесплатни квартир а спадају у звање исте струке као и среске старешине, и тим начином учињена је неправда срезовима, јер окружне варошн изузете су од плаћања квартира окружним полицајним чиновницима.

3. Срески чиновници нису изложени већем трошку од други чиновника, још напротив пошто су у непрестаном додиру са народом много јевтиније своје потребе подмирују.

Из свега горе наведеног види се да су срезови до сада неправедно плаћали квартире среским чиновницима, које право није им ни законом утврђено.

За то имамо част поднети народној скупштини да реши

1. Срезови, који се среске куће налазе у варошима и варошицама нису дужни давати ни плаћати квартире среским чиновницима.

2. Срезови, који су саградили среске куће са квартирима у селу или изван села, дужни су исте квартире уступити среским чиновницима, но с тим да им исти чиновници у име квартира плаћају онолико колико су им до сада плаћали срезови који нису квартире имали.

3. Они срезови који нису још подигли среске куће, но које ће се у селу подићи, дужни су при грађењу подићи и нужне квартире за чиновнике, но с тим да за њи важи пропис тачке треће.

Вујо Васић, Димитрије Катић, Милија Миловановић Сима Несторовић.

Вељко Јаковљевић: Молим да се прочита мој предлог. (Вичу: Читан је, није нужно.)

Председник: Жели ли скупштина, да се прочита? (Вичу: не треба.)

Сима Несторовић: Ја као члан одбора из мањине, хоћу само неколико разлога да учиним, шта је руководило одбор, да овако мњење подноси скупштини, а то је, што смо разговарали и о трошковима чиновника, и јуче је скупштина решила, да остане по старом закону. Што одборска већина каже да полицијски чиновници морају да држе коње, али они имају додатак на то, и трошкове кад изиђу у срез, дакле ја незнам по ком праву они имају и квартире. Помоћник један, који долази у ранг I. класе капетана, нема квартира. Он мора сам да плаћа из своје касе, а напротив капетан он има. Па има некога, који има и кућу своју, коју даје под кирију, а овамо седи бадава. Дакле као што сви чиновници имају квартире за своје новце, тако исто и полицијски чиновници нека имају за своје новце. Срезови пак нека буду дужни да им направе стан: но они за то да плаћају. То је нас руководило. Ми нисмо имали уверења, по коме праву они то уживају, па за то смо казали, да им се више квартири не дају. (Врло добро.)

Вујо Васић: Потпомажући говор г. Симе Несторовића, а бранећи управо моје одвојено мишлење у одбору, имам да поменем скупштини то. Нас ништа друго није руководило, не само предлог, но и одвојено мнење да учинимо, него то, што ми-

сви знамо да наши полицијски срески чиновници досађују министру с молбама, да се у варош или варошицу преместе, јер им је далеко теже живети у срезу него у вароши, због домаћих потреба, због васпитавања своје дечице и других околности, које не ћу да ређам, јер су свима нама познате. Осем тога, ималисмо на уму и то, да наше среске власти, које по варошима и варошицама живе, куће, где седе, немају толико простора, авлије, колико оне, које су по селима, и да су авлије тако тесне, могу рећи, да је сваки посланик уверен' колико за ове четири сале. Ту се запне конопац и веш се простре; ту се поред свађе и распре госпе више пута цепаницама побију. (Врло добро, чује се). Осим тога ми смо казали, да смо се више побринули да среским властима квартире дамо, но за просвету што школе градимо. Премда смо захтевали у нашем предлогу да обратимо пажњу на школе, но, како је то среско добро, то се може уступити за просветну цељ. Код нас је био случај, да је окружни начелник тражно, да срез гради једну зграду за среске алате, то је боље да се ти алати онде сместе него господа чиновници што се јагме, да у вароши живе. И за то сам да остане онако, као што смо у одвојеном мишљењу захтевали, да се у будуће чиновницима среским, у варошима и варошицама, безплатно квартири не дају, и да се забрани онде, где су имали.

Коста Антула: Одборска већина у томе што старешине среске имају своје квартире и сву удобност, морала је узети да ће бити неправда, да они имају, а ови што су у варошицама да немају. Једна је плата за оне, који су у срезу, и који добијају квартир, као год што је и за оне, што су по варошицама. Кад се узме, да ови по варошицама скупље живе, него по срезовима, онда би заиста неправедно било, да се овима ти квартири одузму, а онима, који су по срезу, да остану. Дакле одборска је већина руковођена тиме и нашла је, да је праведно да остане онако, као што је и до сада било. Кад ужива онај у срезу, треба и овај у варошици. (Жагор).

Председник: Почем је већ један сат, а пријавило је се много говорника, то ова ствар нека остане за сутра: но има једна депеша да се прочита.

Секретар Адам Богосављевић: Чита депешу Станоја Илића, председника суда округа рудничког, која гласи:

Телеграм.

Народној скупштини.

Београд.

Ма какав одговор поднео председник министарства на интерпелацију неготинског посланика Лазаревића, ја молим скупштину, да се не упушта у расправу те ствари пре, докле год не прочита акта, за која се у Домишљану каже, да о мени гласе, јер ће се из истих видети, да ја нисам био никакав крвац, и да ме ни један властник као крвца није заклањао ни бранио.

То тражим с тога, што ми Чумић, који је поменуту интерпелацију и написао Лазаревићу, није хтео дати акта да их изнесем свету, него ме решењем № 12.811 од тражења одбио.

Станоје Илић,

председник суда окр. рудничког.

Председник министарства: Пошто сам ја господо дужан да одговорим на интерпелацију, а још одговорно нисам, ја молим, да ми се та депеша преда, па ћу је кад одговарао будем повратити.

Мијаило Лазаревић: Ово је ниско подметање од господина рекламанта, који вели, да је интерпелацију неко од власника написао. Господо, ја држим, да ово није једино моја интерпелација, него се у самој скупштини видело да је то одјек целог народа. (Ватрено). То је велики ниско подметање сваком свесном и самосталном народном посланику, да се може казати да му је какав власник интерпелацију написао; то је подметање, од стране рекламанта, што хоће да каже, да се може један свестан посланик употребити за оруђе појединих власника. Ја то одбијам од себе са свим. Треба ли сте г. председниче то раније прочитати а не сада, кад смо већ пошли, јер то вређа част и достојанство једног народног посланика, и то ће сваки од себе свестан и самосталан представник народњи одбити.

Председник: Хоћемо ли предати депешу г. министру. (вичу: предајте). Дакле г. Лазаревићу ви сте изјавили, да то одбијате од себе.

Мијаило Лазаревић: Пошто г. министар захтева да му се преда, а у исто време каже, да хоће да одговори, то нека каже за које време.

Председник министарства: Ја сам дужан да вам дам одговора, али сад не могу казати кад ћу одговорити.

Председник: Састанак је свршен. Сутра се заказује у 8½ часова пре подне.

САСТАНАК XXXVIII.

20. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали, у почетку министри: правде, просвете, и војени; а доцније и сви остали осим министра финанције.

Почетак у 9¼ часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: М. Урошевић, А. Спасић, и Вшетечки.)

Читање протокола јучерашњег састанка.

(Секр. Св. Николајевић чита протокол XXXVII састанка).

Има ли ко шта да примети на прочитани протокол?

А. Ковачевић: Ја имам да приметим то. Код разлога мога о предлогу г. М. Миловановића о смањивању плате чиновника ја нисам казао, да се ово не може остварити док се не учини преустројство целе државе; него сам казао, да се ово не може остварити док се систем судске и полицијске установе данашње не промени, док се административни односаји не промене и док се закони поступака не сведу на простије форме. (Чује се: није тако)... Ја молим да се тако исправи. (Жагор).

(Секретар прима исправку).

Алекса Стојановић: Ја сам два пут јуче говорио, а у протоколу нема ни једном забележено. Један је само говор мој записан но и тај под именом Илије Стојановића.

И. Стојановић: Јест, јест, оно што каже тамо: Илија Стојановић, треба да стоји Алекса Стојановић.

(Секретар исправља).

Мих. Смиљанић: Молим вас. Тамо, где је говорио Павле Поповић, да је г. министар дао обећање лане за ту вишу реалку у Крушевцу, ја нисам казао да је министар и нама за Ужице обећао то исто, него сам казао да постоји законодавно решење, да се у Ужицу оснује виша реалка.

(Секретар усваја примедбу.)

Милија Миловановић: Ја што се тиче самог протокола немам ништа да приметим, пошто се зна да се у стенографским белешкама води и тачан говор сваког посланика, само бих имао да приметим на садањи говор г. Ковачевића, што хоће да нешто исправи, у његовом говору јуче ја кажем да није било речи о судском и административном прерађењу, него је он казао просто да се мој предлог не може остварити за 50 година, него тек после 50 година, а то је жене и изазвало да кажем: не за 50 него да то на тај начин не ће бити ни после 1500 година. Ја молим нека се виде стенографске белешке, па да се исправке примају (Чује се: тако је.)

Секр. Св. Николајевић: По стенографским белешкама чини ми се баш да ћу ја имати право што сам онако био записао. (Чује се: нека се види па да се исправи).

Председник: Добро сравниће се по белешкама г.г. стенографа, па ћемо исправити, ако буде као што г. Ковачевић каже. (Ковачевић: Јест, јест, ја вас уверавам.) Добро видећемо после.

(М. Миловановић: Али сад нек се прочитају стенографске белешке...)

Молим вас г. посланиче г. Антула хоће да учини примедбу, а не може од вас. Не утичите у реч.

К. Антула: Онде, где сам говорио да се иницкује за реорганизацију полицијских власти и целе управе течај дужег времена, рекао сам још то, да та реорганизација може бити и тако, ако се не смање плате чиновничке, него ако се број самих чиновника смањи. О томе у протоколу нема спомена.

(Секретар: Добро, исправићу.)

Ђ. Ђоровић: И ја бих молио, што се Ковачевића тиче, да се сад прочитају стенографске белешке, и сравне се с протоколом; ја бих рад био да се то сад одмах учини, јер зна се да он може после свој говор поправити у белешкама и преиначити.

Председник: Г. Ђоровићу, ја сам казао да ће г. секретар то сравнити са белешкама стенографа, и ако не буде у протоколу добро — исправиће, а ако буде — не ће. (Чује се: добро, добро.)

Молим вас, г. министар има реч.

Председник министарства: Јуче сам ја узео депешу, која је дошла из гор. Милановца као што знате, да је предходно размотрим. Што сам желео учинио сам и сад предајом је г. председнику да би се могла одбору упутити. То сам имо да кажем, ништа друго.

Председник (прима депешу). Добро, предаћемо је одбору. Но претходно, молим вас усваја ли скупштина прочитани протокол? (Усваја). Нема нико више да примечава? (Нема). Добро.

Мих. Лазаревић: Молим г. председниче. Ја имам једно питање на председништво да учиним. (Пред. изволте.)

За јучерашњи састанак биле су од председништва стављене четири тачке за дневни ред, т.ј. казано је да ће се читати поводошавше жалбе и молбе, и т.д. — што буде дошло. Ја у колико сам јуче приметио председништва није се држало тога реда, које је дало објавити. Заиста би било неумесно да ја контролишем председништво, али држим да је јуче учињена једна ошпика, кад је читањем депеше г. Станоја Илића дозвољено да се нападне на једног народног представника. Мислим, пошто је председништво само споменуло и најавило да ће се свагда при раду нашем држати правца миролубивости и да се овде не ће моћи развијати личне ствари, мислим дакле пошто је председништво у првим састанцима нашег рада такву изјаву изнело, — да је председништво јуче можда намерно хтело дозволити, да се тако ниско, тако гнусно ... не могу довољно пристојно да се изразим ... тако непатриотски нападне на

личност једног народног представника — од једног председника суда! од једног законознанца!! — Дакле држим да је председништво јуче одступило од дневнога реда, сад да ли је то опшником, или је ваљда хтело да одступи од онога у првом састанку изреченог свог правца, па дозволити да се личне зачкољице заподиру не само овде из скупштине међу члановима њеним, него и споља од појединих грађана власника, — то све најбоље ће оно знати. (Жагор.) С тога ја молим г. председника да ми то објасни, зашто је он то дозволио да буде, пошто је г. председник сигурно депешу прочитао, из које је лако могао увидети, да се ту ниско, или мучки од познатог господина рекламанта лично хтело да увреди достојанство једног народног посланика? Је ли се то тако хтело, или је опшинка? Зато питам како је смело тако бити!!

Председник: г. посланиче, депеша, која је јуче прочитана, није могла доћи на дневни ред због тога, што је доцније дошла и што смо је јуче тек после одмора добили. Што у њој има нападних речи, председништво сажаљева; заиста је тако непријатних израза у депеши било. Не мислите да је председништво то примило олако, и да је то њему право или пријатно, да се вређа један народни посланик. Али шта ћемо г. посланиче кад у оној депеши има и неке молбе, ми смо морали да је изнесемо, било пре било после и да је прочитамо. Истина је да има неких нападних и заједајућих речи за вас, али ви г. посланиче имате право да се жалите и жалите се против онога, који је повредио част једног посланика. А председништво, кажем вам, са сажаљењем признаје да је за вас овде било доста увреде. То знамо сви. (Чује се: тако је.)

П. Ђуричковић: Ако ћемо господо ми да допустимо, да се на нас са стране може нападати, и да нас као посланике са стране грде, онда боље да поцрцамо. (Смех. Жагор.)

Мих. Лазаревић: Наравно, ја морам тражити сатисфакције и тражићу је за част једног народног представника. Него би молио председништво да оно у будуће пошто промотри један такав акт да га и оцени има ли места да се скупштини и саопштава. Јер према оној саопштеној јуче депеши ја нисам чуо никакво закључење скупштинско, но сам видео из говора самог г. председника министарства и протокола то, да чим је председништво прочитало ту депешу да је онда одмах г. министар устао и казао, да то њему више припадлежи него скупштини. Дакле, ја незнам како се то слаже са оном изјавом председништва у почетку скупштинског рада. Чудим се и немогу разумети како председништво прочитавши ту депешу није то окачествовало на да неда да се то у скупштини чита: као грђа није требало допустити да продре у скупштину. О томе требало је слеђовати скупштинска одлука. Да ли скупштина усваја ту депешу, или је одбацује? Ја не знам да је такво што било. Јуче кад је прочитата иста депеша, ништа одлучено, јер скупштина је била при одлазку. Већина је посланика била већ пошла кад је на један пут та депеша прочитана и ако нису сви посланици на местима били, и тако тим начином може се десити да се у скупштини нападне који посланик кад није у скупштинској седници.

Сад да ли је председништво нашло за добро да учини тако, хотимице, или нехотице, опшником, подмећањем или како — ја незнам док ми се јасно не каже. (Жагор.)

Председник: Што се тиче подмећања то одбија председништво од себе. Депеша се морала свакојако прочитати и председништво је намерно било да је јутрос саопшти; али пошто је г. министар унутр. дела знао за ту депешу то је он хтео да је јуче још има и да је проучи па јутрос да је донесе те да се преда одбору.

Мих. Лазаревић: Молим председништво још да. . . (Чује се са више страна: доста, нећемо више да слушамо такве разговоре. Жагор.)

Председник: (звони). Молим вас господо, овде је увређена част једног посланика. (Чује се: Има суда господине.)

М. Лазаревић: Молим, сматра ли председништво да је с тим поступком што је та депеша примљена и од г. министра председника разгледана, — да је с тим ствар свршена? Или, треба о тој примљеној депеши да скупштина одлучи и правац

јој даде, да л' је к знању прима? да л' је и где упућује? или је одбацује. То хоћу да знам.

Председник: Председништво мисли да ову депешу упути одбору па да одбор каже: прима ли се или не?

Ј. Мариновић: То није ништа. Није молба, није жалба, није ништа. О томе не може бити никакво закључење. Просто то је један напад, то је грдња. (Жагор).

Председник: Молим господо. Председништво је ову депешу било предало г. министру на употребљење. Он ју је разгледао и вратио. Сад ако желите да даље говоримо шта ће мо с њом. (Чује се: да се упути одбору за молбе и жалбе. Не треба одбору и т. д. Жагор).

Председ. министарства: О задржању одборског рада или о руковођењу одборског рада не може бити речи. Томе нико не сме стати на пут, па ни један министар. Јуче, при закључењу скупштинског рада показала се и та депеша скупштини, и ја сам у толико био изјавио да ли се види да та депеша има везе, са оном интерпелацијом, коју је г. Лазаревић поднео. Молио сам вас да ми је предходно на расмотрење дате да видим има ли везе, а у колико има у колико не, те да бих могао дати одговор како треба. А то је било у време закључења скупштинске седнице. Мени је дата та депеша, и ја кад сам видео шта сам имао, ја сам је предао јутрос председнику. С моје стране пак налазим, да је сад треба предати одбору. (Чује се: Одбору. Не може ићи у одбор).

Ја тако налазим, а како ви нађете, онако ћете решити.

М. Миловановић: Ја сам у главноме имао да говорим у томе смислу, као што је г. министар казао. Сваки акт, који дође председништву, то није акт председништва, него акт скупштински, и по томе излази да сваки акт мора да се прочита. Ја дакле велим да се све мора читати, а кад дође на ред за решавање, онда ћемо о томе решавати, прима ли се или не

П. Ђуричковић: Што се тиче питања о читању депеше, ја против тога немам ништа. Кога што боле, мора да се жали. Него, мени се чини, да између осталих напада у тој депеши има један, и то један најсуровији напад на личност једног посланика, такав напад, који би требало по замени §. 104. каз. зак. збор. 23 стр. 154. власт сама по званичној дужности да учини што треба, да се дело предузме. Јер, ако се дозволи тако да нас поједини, о којима водимо претрес, грде са стране, ми ћемо онда бити грдно орезињени, а тако ћемо орезалити и цео народ. Ја дакле држим, да се на нас не сме нападати кад је законом забрањено.

П. Поповић: Ја питам: сматра ли скупштина ону депешу да је то грдња на посланика? (Чује се: Сматра. Има грдње). Кад има грдње, онда ево шта каже чл. 101 посл. реда: (Чита) „нису дозвољене и по томе никако се неће узимати жалбе и молбе:

1. Ако су без имена итд.... и
2. *Ако садржавају грдњу.*

Дакле да се одбаци. Да не иде ни у одбор, ни нигде. (Чује се: Тако је; врло добро).

Јован Мариновић: Ја јуче нисам био овде, кад се читала та депеша, и незнам шта садржава, него према овоме што је казао г. Лазаревић да је било нападања у њој, и према томе, што каже један посланик да што год дође пред скупштину треба да се чита, ја мислим да сам дужан напоменути, да би то било најнеспретнија практика за једну скупштину. Довољно би било да има само два три човека којима се недопада шта вишина у скупштини ради, па да нас та два три човека из зароши, који су незадовољни са радом већине, грде сваки дан тако са стране. Хоћете ли ви, да дајете задовољења неким несташним људима, којима се недопада шта се ради, па да се тиме скупштина бави што би на његове грдње доносила решења? То би било напако. То је против закона. Ако има грдње, што се то чита. Ништа се неесме читати, што у себи садржава грдњу и ако се читало тако што јуче, онда је то погрешка против закона што се читало. Закон је предвидно и казао што се неесме ни дозволити да изађе пред скупштину. То значи кад председништво види да има у којој жалби и молби, или другом каквом акту грдње или ма каква безобразлука, да то непусти пред скупштину. Хоћете ли да допустите

да нас којекакви људи са сокака грде. Ја мислим дакле, ако је имало грдње у депеши тој, онда је погрешка што је представништво дозволило, да се то чита, и онда ствар се има свршити с тим, да нам председништво да реч, да у напредак кад види да има у каквом акту грдње продиву председништва неће те грдње ни допустити да се читају у скупштини.

Р. Тајсић: Овде се води говор о народној скупштини. Ко год се жали народној скупштини, он мора да се изрази по његовој нужди и на основу својих израза. Тако је и Илић из Милановца учинио. Да у депеши има мало увреде, то је истина; али што се Лазаревић жали скупштини на приватно лице, што га је увредио, томе места нема за то, што Станоје Илић није члан овде у скупштини, па да се скупштина послужи чл. 71. устава земаљског, те да узме на одговор посланика. С тога нека се жалба Илићева да одбору за молбе и жалбе, а ми да пређемо на дневни ред.

С. Николајевић: Свака молба, која дође скупштини, мора да има своју форму. И код свију других народа пази се на те форме. Тако има форма, кад се може министру, како се пише, кад се пише скупштини, или ономе опет како. И ми морамо пазити на те форме, ако хоћемо да сачувамо достојанство оних којима пишемо, и ако нећемо да правимо скандале. Јер шта би било? Било би тако, да сваки дан можемо бити награђени. Шта би било, кад бих ја телеграфисао из Крагујевца скупштини па казао: „на здравље скупштино?" Зар то неби био скандал за скупштину? Ја мислим да према показаноме, и кад неби био оном депешом увређен члан скупштине, опет према самом пословном реду да председништво несме дозволити да се она чита. А пошто је према томе учињена погрешка, треба депешу ову сасвим одбацити. (Чује се: тако је.)

Председник: Има ли још ко да говори? Ја мислим довољно је говорено. (Чује се: довољно.) Је ли вољна скупштина да се ова депеша одбаци сасвим? (Чује се: јест. Ђоровић јест а што нисмо и онима из Драгачева оно одбацили?) Молим г. Ђоровићу ствар је свршена.

Сад има једна молба за одсуство.

Секретар Ђелић чита:

Народној Скупштини

Имајући преку потребу да кући ићи морам и почем је ово зимње доба, и ја сам доста слаб, те се као и због далине места нећу моћи у скором року вратити, то учтиво молим скупштину, да ми одсуство до закључка ово годишњег њеног одобрити изволи.

У Београду 20 Фебруара 1875 год.

Народни посланик:

Поп Вићентије Поповић, с. р.

Ђ. Ђоровић: Да се неће овим одсуствима окрњити број посланика за рад.

Председник има довољно посланика, да се може радити, и ако скупштина овом посланику одобри одсуство. (Чује се: одобрава.)

Одобрава ли се ово одсуство? (Бива.)

Има неколико интерпелација Изволте саслушати.

(Секр. Адам почиње читати своју интерпелацију на министра унутрашњих дела.)

Председник: Молим вас, ниште поднели ту интерпелацију мени на прочитање. Не може се читати.

А Богосављевић: Нисам дужан да вам подносим.

Председник: Председништво мора свако питање управљено на владу прочитати. Ако хоћете да читате противно је данашњем пословнику и закону, онда треба најпре онај члан пословног реда да се избрише.

А. Богосављевић: Та овде нема ништа да је на вас, него на председника министарства. (Чује се: може да се чита.)

И. Стојановић: Нек нита скупштину одобрава ли да се чита.

Председник: Не може се читати у скупштини ништа, док председништво најпре не прочита. Такав је закон.

И. Мојић: Па зашто вам нела сад на прочитајте.

Н. Крстић: Молим вас, нека ми се допусти да проговорим неку реч. (Чује се: шта ћеш да говориш.)

А. Богосављевић: Добро кад не дате, сво на прочитајте. (Даје председнику интерпелацију.)

Председник: Тако господине, изволте ми предати, па онда ће доћи на дневни ред.

Читајте другу интерпелацију.

Секретар М. Кујунџић чита:

Интерпелација

На министра унутрашњих дела.

Године 1869. 8. Маја убијен је у планинама код Кучајне Томо Јовановић бив. практик. начел. Крушевачког. Томо је убијен на чудан начин и то безаконо. По свима знацима у његовом убиству игра улога политике са неким повећим личностима.

У име сродника Томиних ја сам 10. Децембра пр. год. подигао тужбу код начелства пожаревачког и тражио да се по основима чл. 20 и 53. крив. поступ. предузме истрага. Ја сам у тужби обележио убице а именовао и сведока. До сад начелство неуради ништа. Начелство пожаревачко нешто оклева и изгледа као да и оно тера неку политику. Таквим поступком гази се закон, руше права појединих — и што је најгоре губи се вера у личну и имовну безбедност.

Зато ја питам г. министра:

1. Зашто власт полициска није чинила истрагу по овоме делу сама по званичној дужности сообразно чл. 20 и 63. крив, поступ.?

2. Ако је која чинила истрагу, то где су акта, и зашто то дело не дође пред суд, кад је само овај надлежан да каже да л је убиство учињено у нужди, у одбрани, нехату, бегству и т. д.

3. Кад сам ја већ дао тужбу, по коме праву и закону оћуткује пожаревачко начелство и оклева са истрагом?

4. Мисли ли озбиља да се ради што по овом делу или ће се разтезати дотле док виновници дела посакривају трагове, изнађу лажне доказе, униште све основе подозрења?

Ја молим да се са овом ствари похита, и да г. Министар што пре даде објашњења.

17. Фебр. 1875. год. у Београду.

У. Кнежевић,
народни посланик.

Председник министарства. Ја молим да ми се та интерпелација сад преда; али напред вам кажем, да ће се са одговором мало задржати. Јер, као што и ви видите сами из те интерпелације, мораће се о томе делу тражити извештај и акта од начелништва, па као што знате, да је тешко сада поштански ићи због ових сметова од великог снега и због Мораве — то не ће моћи да се стигне са одговором на ову интерпелацију бар за 15 дана. (Чује се: добро.) Нека ми се дакле да интерпелација. (Председник предаје).

Секретар М. Кујунџић чита:

Интерпелација

На министра грађевине и финанције.

За зидање скупштинске зграде у Крагујевцу одређена је сума од 15.000 дук. ц. Из исте суме одпочето је да се набавља материјал, као: цигле, греде и т. д. и утрошено је већ 5000 дук. ц. Међутим по једној наредби осталих 10.000 д. ц. узети су и дати „првој српској банци“ где су и пронали. Кад је устребало доцније новца трошено је, а не знам од куд. Набављени опет материјал у пола је одвучен на киселу воду за овдашње зграде.

Према томе ја питам г. Министре да покажу:

1. Шта је са оних 15.000 дук. ц. т. ј. где су?

2. Колико је потрошено на набавку материјала и где је тај материјал?

Је ли истина однешено што д тог материјала на киселу воду, и ако је то, колико и по ком закону.?

4. Који наредн и по ком закону, да се од тих новаца даје банки 10.000 дук. ц.?

5. Јесу ли на пропаст ти новци код банке и који ће да сноси штету?

6. Да ли је на набавку материјала потрошено доцније још што из какве друге суме, кад се ње могло наплатити оних 10.000 дук. ц.? На ово молим да ми се одговори.

19. Хебруара 1875. год. у Београду.

Ђура Кнежевић,
посланик народни.

Председник. Пошто надлежни г. министар финансије није овде то не ће се моћи сад предати интерпелација, него ће му се предати онда, кад дође у скупштину и тада ће он казати шта има. (Добро.)

Овде има још једна жалба г. Уроша Кнежевића да се прочита. Изволте саслушати.

Секретар М. Кујунџић чита:

Народној скупштини.

Противно 72. и 74. члану устава, полицијска овдешња власт, као посланика спровела ме је суду због штампарског преступа. Суд варошки па и касацијони не обзирући се на устав и моје посланичко право, ставише ме под суд, који замених новцем.

Данас дакле ја сам под судом без слободе. У сваком тренутку могу бити потргнут пред суд, а и у сам притвор.

Незнам да ли сам ово заслужио. Чудно ми је како се ово поступа самном. Незнам из каквих обзира судови устав газе и не раде једнобразно. Недић посланик беше спроведен суду као и ја. Касација га пушта као посланика, а неке стави под суд и у притвор.

Било како му драго — ја ћедам да се гази моје посланичко право. Немогу дозволити никоме, да се незаконо титра са мојом личношћу. Ја протестујем противу поступка полиције и судова и тражим, да ме народна скупштина узме у заштиту као посланика.

Устав је повређен, закони су порушени. Спроведох се суду за свршено дело, а овамо нема ни покушаја. Нека се узму акта увериће се свако јер то признаде полиција онда, пошто је решено, да се стави у притвор. Ено њеног акта у суду.

19. Фебруара 187. год. у Београду.

Урош Кнежевић, с. р.
посланик народни.

Председник. Одбору законодавном упућује се. (Чује се: као хитна ствар.)

Милија Милановић. Ја мислим да се тај акт мора сматрати као хитан. Један скупштинар, који је под судом, не

може бити скупштинар, а нарочито још пошто је стављен у притвор као што се ту каже. То мора одмах да се реши. (Чује се: тако је. Као хитан. . . . Нек се преда одбору за молбе и жалбе . . . жагор.)

Председник. Молим господо. Ја сам огласио да се преда одбору законодавном, сад пак чујем да се да одбору за молбе и жалбе. Како ћемо?

А. Ковачевић. Пошто овде господо има и закон да се толкује и жалба изнуди, то, ако се види да ствар припада по суштини одбору за молбе и жалбе, ја бих мишљења био да се за решења овога уједине законодавни одбор и одбор за жалбе, па да заједнички ствар претресу и донесу мишљење. (Чује се: врло добро.)

Председник. То онда могу сва три одбора . . .

Секр. М. Кујунџић. Је ли решено сва три одбора? (Чује се: сва.)

Ак. Ковачевић. Господо, ја мислим да нема те потребе да овде сва три одбора претресају ову жалбу, и тако да дангуби око тога и финансијски одбор. Ја мислим да одбор финансијски није потребан. (Чује се: тако је.)

Председник. Добро. Онда одбор за молбе и жалбе и одбор законодавни имаће заједнички да реше ову ствар као хитну. (Одобрава се.)

Господо, сад је на реду јучерашња несвршена ствар по предлогу о квартирима среских старешина.

Хоћете ли да се пре него што се одиочне претрес прочита предлог о тим квартирима и мишљење одбора? (Чује се: нека се чита).

Известилац М. Гарашанин чита:

Предлог

Народној скупштини.

Ни једна класа српских чиновника у Србији нема право за квартире осим среских полицајних власти. Ову потребу изазвала је нужда, те су по срезовима сграђене среске куће, у којима су смештени и квартири среских власти, што по селима где су среске куће немогуће је било другчије остати. Напротив

и потребе нема; осим једне собе за среску канцеларију, једну за писарницу, једну за архиву, једну за казначејство срезско, једну за пандуре и две три собе за апсанике, као и ар. Све остале собе за квартире у среским кућама, што су до сада уживали безплатно срески полицајни чиновници, да се уступе за квартире на просветне цели, нарочито где се имаду установити реалке и полугимназије.

Пројект закона овакав је:

Чиновници среских полицајних власти, као и њиови практиканти немају права на квартире безплатежне, где су срезске куће по варошима и варошицама.

Ово укинуће права среским полицајним властима на квартире дало нам је повода то, што им ово право ни једним законом до сад утврђено није; што и полицајни чиновници окружних надлежателства т.ј. начелства као и њиови практиканти немају права на квартире, а и они су онако исто државне полицајне слуге, као и среске власти, и што смо убеђени, да срески полицајни чиновници воле у вароши живети, па да плаћају квартире него у селу у среским кућама, где им је квартир безплатежан и што је још најприродније и најправичније у варошима и варошицама треба постављати људе по најбоље па према томе, прве класе писари и прве и друге класе капетани могли би доћи на такова места, а друге класе писари и треће класе капетани нек се постављају при среским канцеларијама у селима, док својим радом и способношћу не заслуже да их надлежни министар у варош или варошице не премести. Срез црногорски округа рудничког, ког сам ја прво подписати посланик, скоро довршио је среску кућу која нас кошта 12.000 дуката церских а платили смо на сваку пореску главу по 6 дук. цес. која је саграђена у окружној вароши Гор. Милановцу, док напротив у истој вароши не постоји ни једне више школе за ово окружије осим четврти основни разред и једна женска школа са три разреда па и ова у приватној кући.

Ово изгледа као да смо се више бринули за квартире срезских полицајних власти него за квартире васпитавајуће се српске младежи и њиове школе.

Молимо поштоване посланике народа српског, да овај предлог закона као по све важан и користан за просветне цељи и без уштрба ичијег права усвојити и надлежно узаконити изволи.

28. Јануара 1875 год. у Београду.

Посланици:

Вељко Јаковљевић посланик среза црногорског, Вујо Васић, Петар Стевановић, Савко Жојић, Ранко Тајсић, Иван Тадић, Обрад Јевтић, С. Продановић, Ђ. Ђорђевић, Милан Глигоријевић, Недељко Живадиновић, Милић Димић, Живојин Пашић.

Председник: Саслушајте и закључак одборског извештаја већине.

Известилац М. Гарашанин чита.

То је закључак мњења одборске већине. А ово је опет закључак мњења одборске мањине: (Чита).

Председник: Господо, пошто је овде био као што видите предлог г.г. посланика само за среске куће по варошима и варошицама, где немају срески чиновници квартира, а у мишлењу мањине говори се да плаћају кирију неку за квартире како по варошима и варошицама тако и по селима. Дакле одборска је мањина нешто више додала. Ја то не разумем. —

Известилац М. Гарашанин: Предлог је овакав: да срески чиновници, којих су канцеларије у варошима и варошицама, немају квартира безплатних као до сада што је било, него да се ти квартири, где су постојали до сада, употребе на друге цељи, нарочито на просветне цељи. То је предлог. Мањина она каже: да полицијски чиновници ни по варошима ни по варошицама, ни по селима немају квартира. Дакле распрострла је мањина предлог и на среске канцеларије по селима, за што вели да чиновници ни по селима не треба да имају безплатне квартире, и предлаже још ту разлику од предлога, што се ти квартири у селима не би употребили на просветне цељи, него да садањи чиновници остану у њима, но за то да плаћају кирију, колико је до сад народ за њих на име квартира, на ме-

стима где среских кућа са потребним квартирима није било. То је сва ствар. (Чује се: тако је).

Председник: Хтео сам да кажем то, да је мањина одборска више предложила, него што је предлог предлагача садржавао, и према томе нека посланици исправе своје говоре.

Вељко Јаковљевић: Ја морам да овде у неколико исправим да се зна шта је предлог. Ја усвајам у свему предлог одборске мањине, јер видим да је одборска мањина више предложила и лепше начинила предлог него што сам ја. Сад дакле може бити питање само у томе, хоће ли скупштина бити за већину или мањину одборску.

Председник: Молим вас, кад посланик мења што у свом предлогу, узима се као нов предлог, о ком се не ће дебатовати док га не потпомогну 12. посланика. (Чује се: подпомажемо — и устаје више од 12 посланика). Добро. Сад ћемо о томе говорити ко је за већину ко за мањину. Али, молим вас само редом. Ја ћу прозивати како се ко јављао за реч.

К. Антула: Пошто је предлог посланика, о коме се данас води реч, препачен по духу мишљења одборске мањине, то велим, кад се зна или кад се то хоће да прими да и по срезовима полиц. чиновници плаћају квартире, то онда би требало одредити и знати и то, колико ће они морати платити за квартир, јер, оставити то општинама да оне сваке године по својој вољи опредељују колика ће бити кирија, може се догодити да захтевају толику кирију, колику срески чиновник није у стању платити. . .

Председник: Молим вас, то није на дневном реду да се о томе говори, већ чисто за већину и мањину, и то: да ли да плате за квартир или не плате, а колико, то је друга ствар. (Чује се: зна се и колико).

К. Антула: Добро. Али препачена је ствар. (Жагор). Ја остајем при мнењу одборске већине, да се т.ј. квартири имају чиновницима бесплатно да дају као и до сада.

Председник министарства: Ја бих молио г.г. посланике да пре него што ћу у трепрес овог предлога, имају пред очима ово што ћу сад казати. Из протокола скупштинских види се

довољно да су пређашњи г.г. посланици у велико изјављивали жељу, или управо предлагали, да се чиновницима испод 1000 талира плате, побољша стање. Данас пак показује се жеља да им се одузме и оно, што су имали до сада, па се шта више иде чак и на писаре и на практиканте, да се и њима одузму квартири.

Ја сам имао толико само да вам кажем и да вас замолим да како оне пређашње изјаве народних посланика о овој ствари тако, и ову сад има те пред очима, па како је ко кога мишљења нека сад говори и скупштина нека изволи решити шта зна.

М. Брачинац: Предлог, који је поднео г. Вељко Јаковљевић, Вуја Васић и другови, он се састоји у томе, да срески чиновници немају квартира у окружним варошима и варошицама као сад безплатно, него да им се никако не дозволи да седе у среске куће, где их има. Доцније кад се поделила мисао у одбору, онда је изашло и то, да среске старешине и по селима изгубе, што су уживали бесплатно, него да плате. У окружним варошима, где постоје среске куће, те куће није нико други правио, него сам срез, који је потрошио ту 10—12000 дук. Онај који живи у варошима, није на то ништа потрошио. Г. Вуја Васић има право. У његовоме округу, у Милановцу, направљена је кућа, коју је народ из среза направио, и која кошта 12.000 дук. па сад вели г. Вуја, да узму ту кућу да се тамо уче деца, дакле, да је узму за гимназију или реалку. То неможе бити, пити и један министар може допустити да тамо буде и среска кућа и школа. То би могло бити, кад би било среских школа, или каквих економних, али овако, ја сам противан са свим предлогу томе. Што се каже, да се одузме, као што је мањина после донела мишљење, и по селима уживање квартира, ја сам и томе противан, а то зато, што пре неколико дана ми смо рекли за прве класе среског писара, који има плате 350 т. и другога, који има 300 т., кад смо говорили о трошковима, да они имају додатке, као: бесплатан квартир итд. Онда смо дакле имали на уму њихове квартире, које бесплатно имају, а сад немамо на уму њихову малу плату

и хоћемо да им се квартири одузму. Ја сам противан сасвим томе. (Чује се: добро. Добро).

П. Поповић: Делећи мишљење мањине одбора, имам још у прилог да додам неколико речи. Истина, овде се удара на мањи сталеж чиновника. Жао ми је, што се на њега удара, али некако тај мањи сталеж неблагодаран је спрам онога, што му народ чини. Ево како, у мом срезу имали смо среску кућу, кад а срески чиновници навале писати г. министру да не могу да седе у тој кући, дај нам другу кућу, и запета одоше на друго место, изиђоше и преместише се у другу кућу, и тако ми плаћамо сад велику суму новаца тамо, а овако наш конак стоји пуст. За то, право је да се усвоји мишљење мањине, па ко хоће на друго место, нека плати, па нек иде куд зна. (Чује се: врло добро).

Само ово молим вас још да додамо, ако има 12. посланика да ме подпомажу: практикантима да буде бесплатан квартир. (Чује се: има, има).

М. Марковић: Ја слушам овде о овој ствари разна мнења. Говоре овде у скупштини, да се ти квартири одузму од чиновника, који су били до сада у њиховом уживању. Истина тако је било у прво време, да су они имали бесплатан квартир, али сад, кад узмемо, да практиканти окружних судова и началства, и да сви чиновници од практиканта па до председника и началника, плаћају своје квартире за себе и нико нема тога благодјејања, окром тих среских чиновника, ја држим да је то излишно, и да треба не само за окружне вароши и варошице, него и за среске куће по селима да важи овај предлог. Што каже г. Брачинац да су куће по варошима и варошицама среске, које народ селски прави, то сви знамо, него ја опет кажем, кад би се за какву просветну цељ употребиле те куће, ја нисам мишљења, да се с тиме селски сталеж притешњава. Но те среске куће имају врло лепу удобност, оне имају млого соба, и то врло лепих по новом плану. (Чује се: на ствар). Дакле, кад сви чиновници, као што сам напоменуо, плаћају квартире, то сам ја мишљења одборске мањине, да плаћају и срески чиновници. (Чује се: врло добро).

В. Јаковљевић: Ја имам господо то да одговорим. Шта значи кад народ оправља квартире појединим среским чиновницима. То ништа друго не значи, него да народ кулучи појединим власницима. Кулук је укинут старим уставом што га ми називамо турским, с тога се не сме на народ ударити. Ја сам за то, да се тај кулук сасвим укине, и за то сам мишљења одборске мањине.

В. Поповић: Из разлога г. известиоца одборске већине, јуче сам чуо да би он хтео да побије мањину одборску, чини ми се разлогом, што полицијски чиновници нису добро унапређени, и зашто им баш никако није ма каква повишица дата. Мени се чини напротив да то не стоји. Ја мислим да су сви чиновници са платом унапређени што се тиче њихових класа. Нека звања имаду 3—4 класе, а то ми се чини да писари и капетани, који имају те класе, да су они добро награђени, да могу као и други чиновници платити квартир. По предлогу само по варошима одузели би им се квартири, али ја сам баш за то, да се нигде бесплатно полицајним чиновницима не даје квартир, него како у варошима и варошицама, тако и у селима да не седе бадава, него да плате кирију; за то сам подпуно за одборску мањину. (Чује се: врло добро.)

Аксентије Ковачевић: Ја држим, да је предлог одборске мањине сасвим уместан, односно чиновника, да они плаћају квартире као и остали чиновници што плаћају. Но што се тиче практиканата, запета држим по мом мишљењу, да би то била грехота, кад би им одузели квартире бесплатне; јер они сиротиња и иначе немају од своје плате ни довољно леба да се нахране, а некмоли да би могли доћи у ред чиновника, да набављају себи квартире. И према томе ја велим, да би добра редакција била ова: „Полицајни чиновници у срезовима, изузимајући практиканте, плаћаће ону кирију, коју је плаћао срез на чиновнике и практиканте, где није било среских квартира, у варошима набављаће себи квартире тако, изузимајући практиканте, као и остали чиновници што себи набављају.

Што се тиче редакције одборске мањине, треба да је овака:

„Да се уступи среским полицајним чиновницима, а не старешинама, пошто тамо спадају и писари.“

То је моје мњење.

Алекса Стојановић: Ја бих то имао да говорим. Што кажу неки да практиканти неплаћају квартир, а неки пак веле да плаћају. Ја с моје стране казао бих ово, да кад практиканти при окружним судовима и начелствима немају те квартире, онда нека немају и практиканти по срезовима. Ја се слажем потпуно са одборском мањином. (Чује се: да се гласа, довољно је говорено.)

Јован Бошковић: Ја ћу гледати, да будем што краћи, јер су посланици говорима својим довољно исцрпели ову ствар Извештаје одборске већине каже, да су они имали и до сада то. Но то је, господо, било онда кад су куће биле јевтино начињене, мале са једном собом за канцеларију или две, па у овој другој седели су капетан или писар какав. Доцније су подигнуте велике куће, које су подложне великим реперацијама Срез мора ту кућу да кречи, оправља врата, полупане прозоре и т. д. Кад се направи предрачун он износи по 350 до 400 дуката, и то сваке године. То је доста велики терет на тај срез. С тога ја предлажем да се усвоји мишљење одборске мањине, тако да плаћају чиновници квартире. (Чује се: врло добро.)

Аксен. Ковачевић: Ако би могао г. председниче добити реч зарад исправке мога говора. (Председник. Изволте). Ја бих само објаснио ову ствар у томе, да су односаји практиканата у варошима, који се налазе при начелствима од односаја практиканата по срезовима сасвим другојачији, јер практиканти у варошима не долазе у додир са народом, а практиканти по срезовима долазе у додир са народом, дакле кад им се одузме још и ово последње средство на се лише квартира, ког су де сад имали, онда долазе у тако оскудно и скучено стање, да морају употребити све начине само да себи помогну. (Жагор.) То сам само хтео да обратим скупштини пажњу на то.

Вићентије Поповић: Молим за реч да допуним мој говор.

Подпредседник: Кад је зарад објашњења предходног говора, то сам онда дужан дати вам реч. Дакле изволте говорити.

Вићентије Поповић: Што каже, да је практикантима лакше живети по варошима но у селу, то није истина. Ја кажем да је у селу практиканту лакше живети с тога, што су квартири тамо јевтинији а они добијају по мало и пешкеша.

Подпредседник: Пре него што бих дао реч господи посланицима, који су по реду записани, — ја бих вас молио, да кажем неколико речи о овој ствари. Ми сад имамо предлог посланика који се тиче само стана у варошима и варошинама. Ја бих желео да знам, јесу ли господа предлагачи одустали од њега на придружили предлогу одборске мањине (вичу: Јесмо). Чини ми се да је г. Вељко подписан као први предлагач, па би вас молио реда ради, да у име другова кажете, да ли остајете при вашем предлогу или пак одустајете од њега и придружујете се мањини.

Вељко Јаковљевић: Ја сам мало пре казао, да са свим одступам од мог предлога и придружујем се с мањином.

Подпредседник: Добро, сад је овде на претресу предлог већине одборске и предлог мањине одборске, којој су се и предлагачи придружили. Сад дакле биће саветовање у општете о томе, да ли да се не учине или учине измене у уредбама, по којима срески званичници имају право на бесплатне станове у среским кућама. Ако се ни у начелу не усвоји мењање, онда је ствар свршена. Ако се пак то у начелу буде усвојило, онда ћемо прећи на поједине тачке предлога мањине одборске.

Молим сад има реч господин Јанчић.

Марко Јанчић: Пошто су господа предговорници исказали своје мишљење, ја немам ништа друго да кажем, него само хоћу да кажем што је казао и г. Бошковић. Нама је познато свима, да ми плаћамо по 10—15 хиљада гроша оправке среских кућа, готово сваке године. Разбије се прозор, покваре се врата и т. д. то је све на терет народу, а они не ће да обрате бољу пажњу и да мотре на то. Њих се то не тиче. За то сам да им се укине право на бесплатну кирију, а практикантима да се даде, јер ће бити грехота ако се и њима одузме.

Подпредседник: Молим вас господо. Саветовање је овде само у основу, тако: хоћемо ли изменити досадањи закон или

ћемо остати при њему. Па ако се усвоји да се измени, онда ћемо тек прећи на појединости и говорити, треба ли овоме дати, а треба ли ономе. Зато молим господу говорнике да своју говор на претрес за сад само у начелу.

Дајем реч г. Илији Максимовићу.

Илија Максимовић: Ја немам шта да говорим, пошто је испрпљена ствар подпуно. Но само кажем, да се слажем с мишљењем одборске мањине.

М. Ђ. Милићевић: Главна мисао, коју сам хтео да напоменем, већ је казана од неког господина предговорника. Ви њу сви знате. У предлозима говори се, да се зграде, које су до сад биле „среске куће," у којима су до сад седели срески чиновници и биле среске канцеларије . . . . . (Један. Нека се г. Милићевић, кад говори окрене председништву.)

Подпредседник: Ово строго узевши по правилу — тако је. Но господо то је једна гола формалност. А главно је да се говор посланика боље чује и да боље убеди скупштину. Да се и та форма и та потреба говора задовољи, очевидно говорници се обзиру на то, и зато недржим да има места подобним примедбама и прекидањима. (Вичу: тако је, тако је).

М. Ђ. Милићевић. Молим вас, господо, ако је моје држање дало повода г. посланику, да учини ту напомену, ја га могу уверити, да сам се увек старао, да укажем колико је потребно поштовања према председништву. Што сам се пак обратио више к вама него к председништву, намера ми је била да ме посланици боље чују. (Чује се: Врло добро. Тако је).

Реч је, дакле, била о томе, да се оне среске куће у којима су среске канцеларије, у којима су до сад живели срески чиновници, — те среске куће, да се употребе на просветне цељи или ближе рећи, на смештај школа. То сам само имао да напоменем, да се та мисао не ће моћи извести онако, како господа посланици желе, јер на многим местима среске канцеларије удешене су за друге цељи, а школе, као што и сами знате, траже, да јој је зграда удешена према оним цељима, рад којих школа и постоји. О самој пак ствари, господо, посланици, који су дошли из народа, из свију крајева наше отаџбине, најбоље ће знати да пресуде. Ја бих напоменуо тек узгред, не узевши на себе да меродавно кажем, јер господа посланици, који су близу тих места боље знају, да су на примјер, у Јошаничкој Бањи, Чајетини, Тијању, где су среске канцеларије врло далеко од села, од кућа, на нека господа посланици размисле, где ће чиновници живети, кад не могу наћи у близкости квартира. То је једна тегоба, коју вам ја тек напомињем, а ваше је да оцените.

Теодосије Миловановић: Ја, што се тиче свог говора, немам шта да говорим, јер је ствар довољно испрпљена, а није нужно повторавати говор појединих посланика. За то сам за одборску мањину.

Вујо Васић: Ја само у толико имам да одговорим г. Брачинцу. Што је казао, у предлогу мом и мојих другова стоји тако, да ми идемо управо на то, да ми узмемо те среске куће за школе, и по томе изгледа да ми потиремо среске чиновнике. Г. Брачинац вала је заборавио што сам јуче казао, да сам јуче казао, да сам свој предлог изменио у томе, што сам у колико се помињем рекао, да су те среске куће, среске својине и добра среска, па то њихово добро нека употребе на шта хоће па макар и на саме магацине за смештај алата и других потреба. У толико сам имао да приметим на ту реч, што је г. Брачинац казао, него вала ме није разумео, да сам предлог променио. И за то сам за одвојено моје мњење, да остане као што сам казао.

М. Брачинац: Молим за реч. (Чује се: доста је говорено).

Потпредсед: Само за рад објашњења морам му је дати.

М. Брачинац: Што каже Вујо Васић да га нисам разумео. Ја сам га подпуно разумео јуче. Он је јуче говорио и у говору свом тврдио свој предлог, но сад су доцније они изменили свој предлог, као што Вељко пред скупштином признаде.

Илија Стојановић: Из говора неких посланика видим да желе да остане по старом закону. Ја мислим, да ми не можемо до века певати једну исту песму. За то сам да се мњење одборске мањине усвоји с тим, да практиканти могу имати квартира.

Матија Прокић: Ја се слажем с г. Вујом Васићем. Само имам то да додам, да се између старешина среских и писара старије класе нарађа често свађа због тих квартира, па после један на другог мрзе и не раде посао, као што би ваљало. Друго, као год што други чиновници плаћају квартире, нека их плате и срески. За то сам за одвојено мњење одборске мањине у свему.

И. Стојановић: Довољно је говорено, нека се реши.

Потпредседник: Има још врло мало записаних говорника, па нека и они изговоре, нећемо штетовати ако и њих саслушамо. Можда ће ко год изнети какав разлог, који нисмо споменут па било за било против. Тако ја би на мах могао рећи г. посланику, који је казао, да сад више плаћамо данка и пореза, но што смо некада плаћали, да је доиста тако, али да је и живљење скупље, а плате нижи чиновника нису повишене, но су им остале како су некад биле.

Ранко Тајсић: Из подужег говора г. министра, председника министарства, види се, да он каже, да су се предходне скупштине трудиле, да штогод подпомогну чиновнички сталеж и да им се још штогод од плате даде, па вели треба и ова скупштина да им штогод помогне. Заиста бранио, кад би ми сад тој господи давали, то би била сељачка пословица „куд је јуне, нека иде и уже", — но, господо, то није тако. Чиновници полицијски имају рану у народу џабе, бесплатно имају још неке додатке, имају служитеље среске — тенг — и ово. Ја сам за то, да им се одузму квартири бесплатни, па нека их плаћају, не би ли из тих кирија ишћерали наше трошкове ско плаћања оправака тих кућа, а што претече даваћемо у оправку школа. За то сам за предлог мањине одборске.

Министар председник: Г. посланче, ја нисам казао „поред јунета и уже", него сам казао то, да се из протокола скупштинских види, да је скупштина предлагала, да се нижим чиновницима повиси плата и побољша стање, данас напротив, хоће да им се узме и оно последње средство, које данас уживају. Уз то имам да додам и то, да се овде господо води реч о 300 којекаквих среских чиновника, старешина или писара.

Ранко Тајсић: То је господин министре мој сељачки израз. Ја то одбијам од себе, што кажете, да сам казао, да сте ви то изрекли.

Михаило Јеремић: Ја саслушавши разлоге појединих предговорника, имам још то да објасним. Ја знам господо, како наше среске старешине, кад дођу у једну среску кућу како нам причињавају грдне штете, око оправљања истих среских кућа. Један од среских старешина тражи да седи у кући од тврдог материјала, јер не може да седи у кући слабог или лошег материјала; други тражи, да му се нешто направи или оправи, трећи ово, а четврти оно. Да би се једном курталисао народ тог трошка и намета, ја сам за мњење одборске мањине. (Вичу: Да се реши. Доста је говорено).

Потпредседник: Али молим вас господо. Још њих мало има на нека изговоре. Свега има још тројица.

Јован Бабић: Ја мислим господо, да ћемо ми пренаглити с овим решењем, да укинемо квартире. Кад су квартири ови прављени обзирало се понајвише на то, да колико чиновници имају квартире удобности ради, толико два пут више, да су чиновници на домаћај народу. Догоди се на пример крађа, разбојништво, пожар или убиство, где ће онда капетана или писара наћи кад није у среској кући и би л' га могли онда у селу или вароши наћи. (Жагор). Везати га законом господо, да он мора седети у среској кући, а да плаћа кирију, не може их нико натерати, јер су власни наћи где је јевтиније. Полиција је господо прави стражар на шиљбокани. Полиција, пошта и апотека треба да су стално на једном месту, и свагда и у свако време приступне. То сам имао да кажем.

Милија Миловановић: Молим за реч. Имам једну примедбу председништву да ставим. (Потпредседник: Изволте). Ја сам господине чекао реч још одма по говору г. Павла Поповића, сигурно да то председништво није забележило, као да је хтело баш да не забележи. Требало би мало боље да се пази односно тога.

Потпредседник: Ја не могу да примим ту примедбу противу председника, кад г. председник није засад за овим сто-

лом. То не могу у толико пре, што председништво нема узрока, да једнога заштите а другога не. Ја ћу вас сад ставити на ред.

Јанко Јелић: Ја ако се не варам мени се чини, да ми овде имамо три питања. Прво, што би неки хтели, да остану квартири по старом закону. Друго је питање: да се укину квартири сасвим како капетанима и писарима тако и практикантима, и треће, да се укине капетанима и писарима, а практикантима да се дају квартири. Дакле то су три питања. Но ја сам за то да се практикантима дају квартири пошто су и онако врло слабо награђени.

Потпредседник: Сад имате ви г. Милија реч.

Милија Миловановић: Овде је скоро од више њих вођен говор о тој ствари. Заиста је та ствар довољно испрљена. Што неки кажу, да су полицијски чиновници рђаво награђени. А како је господо народ награђен? Народ је још грђе награђен. Ми господо трошимо на те квартире по 10 и 15 хиљада грошa годишње зарад оправке, а капетани и чиновници затварају свиње по подрумима и у амсанама. Дакле главна је ствар, да они морају плаћати од сад те квартире, па ће боље чувати, и после не ће свиње да затварају. (Вичу: Да се реши и сувише је говорено).

Павле Радивојевић: Молим за реч. Ја сам одавна тражио по писам добио. (Вичу: Доста је доста. Жагор).

Потпредседник: Пошто се господо нико више није јавио за реч, а нити је сад један посланик још, то молим скупштину ја с моје стране, за дозволу, да дам реч г. попа Павлу. (Одобрава скупштина).

Изволте г. попо.

Павле Радивојевић: Што се тиче квартира за чиновнике то је јасно, да ће им се одузети, али што се тиче практиканата, то је господо вапијући грех скупштине, ако овим бедницима и сиротима одузме квартире. (Жагор).

Потпредседник: Сад ћу господо пређи да ставим питање на гласање. Но прво какво питање желите? Ја мислим да поставим овако питање. Но предходно да знате да сад не решавамо хоћемо ли овоме или ономе као практикантима дати квартире или не. То ћемо после кад пређемо на поједине тачке. Дакле питање ће бити овако: Ко је за предлог одборске већине, т. ј. да остане онако, како је до сад било по старом закону, — тај ће седети, а који је за мњење одборске мањине, т. ј. да се учине неке измене у томе закону о квартирима среским, тај ће устати.

Дакле стављам питање. Која су господа за предлог одборске већине, та нека седе, а која су против већине а за мањину, та нека устану. (Одсудна већина устаје).

Потпредседник: Пошто је одсудна већина, да се усвоји у свите мњење одборске мањине, — то оглашујем да је такво и закључење скупштине.

Сад ћемо пећи на поједине тачке.

Но мислим, да треба имати неколико минута одмора. (Бива).

После одмора

Председник: Сад прелазимо даље на дневни ред. Сад ће доћи тачка по тачка предлога да се чита па да се претреса

Извеет. Милија Миловановић (чита).

Све три тачке предлога које гласе:

1. Срезови, којих се среске куће находе у варошима и варошицама, нису дужни давати ни плаћати квартире среским чиновницима.

2. Срезови, који су саградили среске куће са квартирима у селу или изван села, дужни су исте квартире уступити среским старешинама но с тим, да им исти чиновници у ове квартира плаћају онолико, колико су им до сада плаћали срезови, који нису квартире имали; и

3. Они срезови, који нису још подигли среске куће, но које ће се у селу подићи, дужни су при грађењу подићи нуждне квартире за чиновнике, но с тим да и за њи важи пропис тачке 3.

Сад ћу да вам прочитам само прву тачку па о њој да се саветујемо: прима ли се или неприма. Дакле прва тачка гласи:

Срезови, којих се среске куће находе у варошима и варошицама, нису дужни давати ни плаћати квартире среским чиновницима. Прима ли се? (Смех, зар си ти председник?)

Председник: Жели ли ко да говори о томе?

Димитрије Катић: Ту је казано да у оним местима, т. ј. у варошима и варошицама, где постоје срески квартири, не мора им срез дати за то, што у варошима и варошицама има и други квартира па могу наћи, а по срезовима, где је среска канцеларија у селу, да им се мора дати, јер не могу другчије да набаве. Дакле, где канцеларије постоје у варошима и варошицама, а при том су среске канцеларије, онда се те могу употребити на друго, и то, што је потребније, а старешине могу да нађу у вароши и други приватан какав квартир.

Алекса Поповић: Ја мислим да је нужно и да треба све да се прочита па после примати тачку по тачку. Ја не би био зато а управо и не мислим да се овом тачком одузима практикантима квартир, јер практиканти нису чиновници и то се не може на њих односити. За то би био рад да се каже да ли се и на њих то односи. Ја сам свакако за то, да се најпре све прочита па после тачка по тачку претресе.

Петар Ђуричковић: Молим вас, ја би мислио да би требало ту тачку мало боље објаснити. Ту стоји и говори се о квартирима, али ту је и канцеларија, ту има да се начини апс, па то није дужан капетан да плаћа. Ја молим, да се та ствар мало објасни, јер ја нисам чуо управо како је објашњено. То ја имам да кажем.

Аксентије Ковачевић: Пре свега ја би молио да се ово према пословнику упути одбору на редакцију, пошто ово са свим један нов предлог саставља. Но ако скупштина каже да не треба да се ово натраг одбору на редакцију врати, то задржавам право да после дам своју реч.

Милија Миловановић: Ово је већ било пред одбором и сад опет враћати одбору, то значи од једног посла правити два. Ствар се у томе састоји: једни кажу да практиканта треба да имају бесплатан квартир, а други кажу да не треба.

Милорад Поповић: А пандури и ађутанције шта ћемо са њима да радимо?

Милија Миловановић: Да, видиш о њима нисмо водили рачуна.

Аксентије Ковачевић: Што известилац Миловановић каже, да је већ та ствар била пред одбором и да је не треба враћати одбору натраг, ја тражим да се прочита мнење одборске мањине и да се прочита овај предлог па ће се видети, да има савршене разногласности, па како би се то могло прелазити онако летимице кад је то важна ствар. Помислите колико ту има користи или штете за нашу земљу, па ћете и ви бити за то да треба вратити одбору, да он даде своје мишљење о томе.

Потпредседник: Ја бих подпомого мнење г. Ковачевића и био бих тога мишљења да се врати одбору. Оно је истина било пред одбором, но извесно је што су нека господа говорили да има нешто што би још требало да уђе. На прилику нека господа говорили су о практикантима, сад опет изашло је и о пандурима а може бити да ће се нешто споменути и о канцеларијама и о другом чему. С тога дакле ја би подпомого мишљење г. Ковачевића да се ово врати одбору да се према решењу скупштине усвоји мнење одборске мањине или да удеси како треба па да се штампа, јер има неколико тачака. Има сад три тачке: сад ако додате о практикантима биће четири, о пандурима биће пет и о канцеларијама биће шест, — дакле то је већ тешко о свему у један пут решавати без икаквог прегледа у рукама.

Председник: Усваја ли се мнење г. Ковачевића? (Усваја.)

Павле Поповић: Да ли ће то ићи финансијском или законодавном одбору? (Чује се: законодавном.)

Аксентије Ковачевић: Молим само једну напомену. Овде није казано ни за докторе, ни за пандуре, ни за инжињере а то треба све од један пут казати и са тиме бити на чисто. (Жагор.)

Председник: Добро би било да скупштина о томе размисли па да после донесе предлог за допуну тога, ако нећете то да сам одбор, који је за то надлежан, учини. Дакле ствар се ова упућује натраг одбору финансијском.

Вујо Васић: Ја би имао једну малу примедбу на ово да дам. Ја мислим да неће бити с горега пошто смо казали да иде одбору да се формулишу, да се то међу тим да

да се штампа на да сваки о томе добро размисли. (Вичу: то је већ решено).

Председник: Скупштина је то већ решила да се штампа и оно што ће се додати и оно што сад имамо.

Рака Кукић: Што каже г. Ковачевић за пандуре, практиканте и канцеларије хоће ли и то да се штампа, и треба ли то да се штампа?

Председник: И то ће се штампати, све оно што одбор нађе за добро, па ће се раздати посланицима пре него што се буде расправљало о томе.

Пре него што пређемо на извештај одбора законодав. о предлогу Вићентија Поповића, има на две интерпелације да се прочита одборско мнење.

Извест. Зак. Одб. Кујунџић: Одбору су упућене неколике интерпелације да каже има ли места да се на њих одговори или не. Прва је интерпелација Петра Стевановића на министра Спољних послова у којој пита министра, да ли је Турска власт дала одговора и да ли се учинило што год по ономе делу, које је насилно извршено на једноме од наших грађана. После управо оних догађаја у Подгорици, који је догађај можемо отворено рећи одјекнуо свуда код нас у Србији, доиста би могла бити важно да се промисли и да се проговори о таквим догађајима, који се чине од стране турске на нашој граници. Али онако, како су ти догађаји свршени, види се да управо ми морамо да тражимо друга сталнија и јача јемства, да управо на другом месту тражимо лека тим догађајима. По овоме одбор мисли да кад — би ова ствар, кад би се тицала некога слабомоћног створења, које је нападнуто, онда би имало којекако места да се пита г. министар спољних послова и то не само министар спољних послова, него и министар унутр. дела, што није чинио какав корак. Али пошто се овај догађај, који се помиње, ма колико да је у стању да се покаже, како је и чијим поводом тај догађај догодио се као што је био у Подгорици, и пошто се тиче народног војника, који је сам управо показо да није достојан тога да се за њега заузимамо, — то је одбор решио, да оваквој интерпелацији нема места. (Чује се: врло добро.)

Алекса Поповић: Треба казати министру војном да га разреши од дужности. (Чује се: тако је, тако је.)

Председник: Усваја ли се мнење одбора? (Усваја). Има ли ко да говори?

Петар Стевановић: Марјан је отишао на Јавор. (Жагор. Не чује се ништа.) Тај Марјан, о коме је реч, отишао је на састанак јаворски ради вођења са неким својтама да се састане. Он је пошао турском страном и ту га један Турчин изненада млатну шамаром онако мучки. Ту се треви срески старешина, а он је иначе ватрен човек — он би се осветио, но срески старешина није му дао, јер би могао учинити какву узбуну, пошто је то било на турској страни.

Председник. Има ли још ко да говори? (Нема). Прима ли се мњење одборско? (Прима).

Извест. зак. одб. Кујунџић: Даље одбор законод. размотрио је интерпелацију Адама Богосављевића, Милије Миловановића и још неких на министра војног, у којој се пита у каквој су цели аустријски официри путовали по Србији и чинили разна проматрања. Одбор законодавни налази да има места да се на ову интерпелацију по чл. 50. пословника одговори.

Председник: Има реч г. Министар војни да одговори на ову интерпелацију.

Министар војни: Ја незнам да ли вам је позната суштина ове интерпелације, али она гласи овако (чита:)

Интерпелација

На Министра војног.

Познато је да су прошлог лета аустријски официри сву Србију у накрст прошли, земљиште, села, број механа и соба, број кућа и у њима соба, број људства и т. д. пребележили, и тим карту Србије снимили, која треба као највећа тајна да се чува. Они су ишли не само главним друмовима, него и странпутицама. Њих су пратили и наши официри, а властима је било заповеђено да им у свему буду на руци, при проучавању наше земље.

Тражимо од Министра војног, да нас обавести, у каквој су цели аустријски официри путовали, зашто су их српски офи-

цири пратили, *јер тако поступање гони нас да на свашта премишљамо.*

У Београду, 13. Фебруара 1875. г.

Народни посланици:

Адам Богосављевић, Милосав Марковић, Сава Брадић, Милија Миловановић.

Ко се год, господо, бавио са науком, тај ми не ће одрећи да је век, у коме ми живимо, век науке, век знања. Мени се чини да се ум људски нигда није више борио, нигда није тежио толико са сазнавањем онога, што му је непознато, као што је у овом веку. Није му доста да сазна оно што види и оно што може да опипа, већ се труди непрестано да види и све оно, што се је држало за непостижимо. Баш пре неколико година, а и пре кратког времена, стотине иљада, па може бити и милиони не гроша него дуката потрошени су на једну цељ, која се може нама да чини да је врло мала. Експедиције најславнијих људи, највећи научењака са најудеснијим справама слате су низ најудаљеније крајеве света у Хину, у Индију и на обале Африке, у којима су се местима подигле читаве куле и то само ради тога, да се за неколико магновења, за неколико минута, па можда и секунада посматра како ће нека планета да прође покрај сунца, како ће да направи неку црну флеку на сунцу. Баш сад се труди свет са великим трудом и небројеним благом само за то, да се дође на неку најдаљу стазу северног пола, где никад није људска нога стала, да се нађе неко поларно море, да се види каква ће у тој највећој даљини северног пола бити инклинација и деклинација магнетске игле, нама може бити то се чини са свим чудно чини нам се да су то стзари узалудне и излишне. Али је у свету таква струја, таква тежња за научна дознавања, таква тежња за сазнавањем онога што се незна, што је врло велика добит за науку и према оваком расположењу према знањима и наукама, према оваким тежњама, мени није нимало чудно што се је нашло људи, који су зажелели да и Србију боље познаду.

У Бечу има један институт — заведење — који се зове географски институт, који се бави с тим да израђује светске карте свију земаља на свету. Он је израдио између осталих и једну опште познату и врло чувену карту европских земаља, у којој су све државе у Европи сем Србије и Турске и једног дела Италије са свим тачно израђене. Исти институт, да би му посао што подпунији био, обраћо се прошле године нашој влади са молбом да и Србију у географском смислу премери, пак и њу у ту општу европску карту унесе. Ја сам се сећао да су код нас расписиване награде да се направи једна карта за школе, јер се оказило да све ове карте које имамо нису тачне и при свима овим расписима награде су наше школе остале без икакве тачне карте Србије: с тога сам врло радо пристао на понуду овог заведења, али да би овај посао који они израђују био општији, био заједнички, да би био у неколико и наш, ја сам условио да се учини ово средством наших и њихових официра те да буде та карта и наша сопственост да би и ми са њом могли да располажемо. Овако сам и урадио, послао сам наше официре и официре из тог заведења, и сад имамо ми и два наша официра у Бечу у том институту, који се забављају с тим, да израде карту Србије за нас и нашу потребу. Ја мислим да сам са овим учинио неку услугу нашим школама и нашој земљи, а и за сваког онога, који оће да Србију боље упозна, тиме, што ћу им дати скоро једну карту која је боља од свију, које су до сад постојале.

Што господа кажу да треба карта да буде тајна, то нестоји. Ни једна карта европске које државе није тајна. Нека ми кажу господа од које земље оће да им карту набавим, па ћу им ома набавити. Шта више и прајску генерал-штабну војну карту можете да купите у свакој књижари где год оћете и то у прајској свагда ниже испод обичне цене, а то само за то да је сваки може набавити. То је дакле односно карте, и ја сад могу да очекујем да ћемо добити једну ваљану школску карту, која може да послужи за разне а и војене цељи.

Што се тиче ове друге приметбе, т. ј. бројања житеља и кућа, то су обични статистички податци, који такође нису

тајни. То је стара ствар, која је сад само повторена и допуњена. Ми их и онако штампамо, а ко оће да опише једну земљу, тај неће моћи да обиђе ово, а да и то не изнесе на видик. Ова ствар није тајна, нити то може да уђе у тајну. С тога мислим да не треба да вам ово икакву бригу задаје. И то је све што сам имао да кажем. (Чује се: врло добро.)

Председник: Јесте ли задовољни са одговором? (Вичу: јесмо.)

Сад долази на ред предлог г. Вићентија Поповића.

Секретар Кујунџић као известилац чита предлог који гласи:

Народној скупштини.

Практиком је доказано, да посланици народни треба да долазе на скупштину подпуно упознати са оним владиним предлозима, који се имају на скупштину изнети, које се по дојакошњем начину неможе достићи.

Писци закона занимају се истим целога века, па ипак не достижу жељеног савршенства, па према томе, шта ми можемо учинити, који за неколико дана морамо тако много и равноврстне предлоге проучити, и о њима промислити и испитати их и бајаги своју ваљану одлуку донети.

То, по самој природи својој неможе имати пробитачних по и штетни последица по народ и његово благостање.

Па да би се важна циљ достигла, и да би се одклонила како одборима, тако и скупштини неприлика, која произилази отуд, што више пута и ми подносимо онакови предлога, какове је и влада намерна изнети на скупштину. Да би ми имали довољно времена и прилике о буди каквом законском предлогу размислити. Да би ови предлози јавном мњењу и оцени изложени били, с чим би се до много веће правичности доћи могло: то узимамо част народној скупштини предложити, да она изволи решити, да се узакони: да се у будуће за свагда сви и по свим струкама предлози, које влада намерава законодавним скупштинама на решавање подносити, средством штампе предају јавности, и да се сваком посланику, по један примерак у течају рока, од закључка једне па до друге законодавне скупштине, дужан буде послати.

У Београду 24. Јануара 1875. год.

Народни посланици:

Вићентије Поповић, Петар Стевановић, Савко Жојић, Владислав Павловић, Илија Стојановић, Мијајло Јеремић, Милија Урошевић, Алекса Станковић, Милосав Трифунац, Милосав Вељковић, Милош Глишић, Милоје Милојковић, Илија Ж. Мојић, Милија Миловановић, Алекса Здравковић, Алекса Стојановић, Адам Богосављевић, Цветко Мишић, Милосав Марковић, Коста Пејић, Иван Станојевић.

Затим прочита извештај одборски који гласи:

Извештај

Одбора законодавног.

Посланик Вићентије Поповић са двадесеторицом поднео је народној скупштини овај предлог:

Одбор законодавни, коме је скупштина предлог овај упутила, усвојио је подпуно разлоге, који се у предлогу наводе. Па пошто је саслушао мишљење владино, које је у главноме сагласно с предлогом одлучио је да предложи скупштини, да се већ прописаним путем донесе овакав закон:

Да од сад

Сви главни предлози, које влада, била по сопственом нахођењу, било по одлуци прошлих скупштина намерава поднети на узаконење народној скупштини, — буду наштампани и разаслани члановима народне скупштине одмах, чим који готов буде. А сви главнији предлози, где год је то могућно, ваља да буду готови бар на месец дана пре отварања нар. скупштине.

У Београду, 18. Фебруара 1874. год.

Известилац.
Милан Кујунџић.

Председник одбора:
Стојан Марковић.

Чланови:

Ил. Стојановић, Илија В. Протић, Т. Боровић, Т. Павловић.

Председник министарства. Молим вас, у извештају се каже, да је саслушан владин поверник. Ја сам, који сам био у одбору. Ја се писам сагласно са одбором. Ја сам казао, да ће се пројекти закона моћи у толико напред подносити скупштини, у колико је који био пре готов. Ако је могуће дакле, добро; и ако небуде могуће, онда није нужно ни закон да се доноси. Овде се каже, да буду пројекти штампани, па да се посланицима раздаду; али је често немогуће, да се пројекти за месец дана пиштампају и њима кућама разашљу.

То се не опомињем да сам казао.

Секретар Кујунџић. У извештају се о поверенику каже овако: саслушано је владино мишљење, које је у *главноме* сагласно са предлогом.

Председник министарства. У главноме је признато, да се предлози штампају и раздаду посланицима, али и то је казано да се и предлози појединих посланика штампају.

Секретар Кујунџић: Ја бих као известилац молио да се потпуније објаснимо; да ли је господин министар противан овоме што се предлаже или не?

Председ. министарства: О противљењу не могу дати реч, али о немогућности то сваки зна и увиђа.

Секретар Кујунџић: Овде стоји, да се главни предлози штампају, а то је баш могућно.

Председ. министарства: Онда не треба ни какав закон доносити, јер би постојао један закон, који би само фигурирао на хартији, а у напред би се знало, да се не може извршити.

Аксентије Ковачевић: Ја мислим, да је мишљење законодавног одбора са свим на свом месту; јер врло је добра ствар, да се о свачему на свету договарамо и разговарамо, и да се споразумевамо. Јер без разговора нема договора, без договора нема споразумљења, без споразумљења, нема корисног решења; а то унапређује и умни развитак, који доноси за собом науку. Дакле зар није боље да се предлози штампају и они, који су корисни, и они који нису корисни, па би ми што је добро примили, а што није добро, ми би одбацили, јер нема на свету жита у коме нема кукола и главнице; а тако и у

предлозима имаће нешто, што није корисно, али би ми изабрали оно, што ваља.

Председ. министарства: Али о штампању не може бити реч. То је већ закључење скупштине, да се сваки предлог и владин и појединих посланика има предходно штампати и раздавати посланицима. Али, кад се каже на месец дана пре отварања скупштине, то онда долази нека обавеза, да морају сви пројекти, који се после поднети скупштини бити готови и на месец дана раније посланицима раздати, што ће рећи, да после тог времена влада не ће моћи своје предлоге да штампа и износи.

Аксентије Ковачевић: Молим, казано је овде по могућству.[1])

Милан Брачинац: Ја бих рекао, да је то не могуће пре, но кад се скупштина састане: јер како ће бити онда, кад скупштина дође, а министарство падне. (Жагор. Ларма).

Јован Мариновић: Ја налазим, да ова мисао има добре и хрђаве стране. Кад би се свело на то, да се најави влади жеља, да има то на уму, то је прекрасно; али, ако се хоће да учини, да то постане обавезно, ја мислим, да има великих својих незгода, које могу бити веће, него користи, које се хоће овим да постигну. Ако ви кажете главније предлоге, — ја не знам који ће бити тај, који ће определити, шта је главно? Колико је нас овде, неко ће наћи да је нешто главно, што по његовом мишљењу држи да је главно, а други ће казати, да није главно. После, и сам посланик г. Кујунџић каже, влада треба да се оправда, ако није на месец дана раније означила. Ја мислим да ту има и материјалне не могућности да се то учини. Ја нисам био дуго на влади, али за неколико месеци што сам био, увидео сам, да при најбољој вољи нисмо били готови са предлозима. Није нико од нас отступио; нико није умрло; сви су исти министри, на инак које у дебатовању, које у предомишљању, прошло је време тако, да је у очи самог састанка скупштинског било предлога, који нису били свршени. После, видело се по досадањој радњи, да се често у течају скуп-

[1]) Овде је неколико говора изостало с тога, што су изгубљени.

штинског рада створи потреба једна, да се нов предлог закона поднесе, било у сљед мисли и жеља, које су народни посланици донели, било усљед неких појава, које је влада нашла за меродавне. Ако ви огласите да је правило то, да буде на месец раније сваки предлог паштампан и разаслат; природна је последица, да се после не може ни један закон предложити, и онда је то велика незгода и заплетеност. Ја мислим дакле, ако би законом хтели владу обвезати, да мора на месец дана у напред своје предлоге раздати, ви кажете главније предлоге, али скрупулозан човек, може држати нешто за главно, што није баш главно, — посљедица би била, да у течају радње скупштинске, — а скупштина може трајати више од два — три месеца, — влада не би могла ниједан предлог поднети, јер би се могло казати, да предлог није добро проштудиран, пошто није на месец дана раније спремљен.

Дакле то је врло хрђав пут, ако би обвезали владу, да мора на месец дана пре сазива скупштине, своје главније предлоге штампати и разашиљати, — и мислим, да би многе и веће незгоде и тегобе било, но користи, које се хоће да постигну. Нека се скупштина ограничи на то, да ту своју жељу изјави, на то ће бити доста за сваку владу, да учини што је могуће. Г. Ковачевић каже, да је казано по могућству; али што се мене чини да није могуће, други ће казати да је било могуће. Ови разлози, који су за мене не могући, нису за вас разлози, и тако би било сваки час места окривљавању, да није учињено оно, што људи при најбољој вољи нису могли да учине. На прилику: промени се влада, или само један министар одступи, јели може један од министара умрети, може бити други разни случајева, који створе не могућност, да се на месец дана раније сврши. И онда за оне ствари, које ће после месец дана да се израде и скупштини поднесу, каза ћете, да носе на себи једну флеку, да су на брзу руку створени. Што се каже, да скупштина, месец, два па и три месеца само траје, то није по закону него по околностима. Нека скупштина метне на се то „нећу да гласам, о чему нисам довољно обавештена", онда влада, која је позвана да интересе земаљске унапређује, остави

ће скупштини времена, да о томе предлогу може довољно расудити. Ако се закон на брзу руку претресе, то је погрешка скупштине а не владе. Никаква влада не може приспити скупштину, да вотира какав закон. Дакле тај узрок што скупштина траје мало, није никакав. Од скупштине зависи, да о каквом закону више или мање проштудира, па тек да о њему свој закључак донесе. (Жагор).

Председник: Господа из публике која хоће да воде разговор овде, молим да изиђу на поље, па тако нека се разговарају, јер то је сувише безобразлук. Ја молим посланике на крају, да ми јаве оне, који разговарају, па да их истерам напоље, јер то се више не може трпети.

Милија Миловановић: Овај је акт једна важна ствар, како се мени чини. Г. Марковић је казао, да кад један посланик не проштудира добра, да онда и не гласа; али како се може владин предлог да проштудира; то је заиста не могуће. Овај предлог, који је поднешен, важан је, и њега морамо да остваримо, ако нећемо да нам изилазе скучени закони. Шта ће да раде овде посланици месец или два месеца? Или ће сам да прави предлоге, или ће владине предлоге да расматра? Влада има могућности, да за раније спреми своје предлоге, па да разашље сваком посланику, који ће моћи дуже да штудира, па кад дође на скупштину, онда ће знати, како ће решавати. Требало би дакле, да се влади стави у дужност, да она мора своје предлоге да разашље, јер овако није могуће, да се као што ваља проштудирају. Ја сам за то, да сваки пројект, мора бити послан посланицима на месец дана раније, а а после тог времена, да се ни један пројект влади не поднеси скупштини. Они само пројекти, које би скупштина управила влади, могло би се после од стране владе скупштини предавати, али овако свакојако нужно је, да ми све те пројекте имамо код себе. Ја сам за то, да се предлог усвоји.

Председник министарства. Онда би изишло то, да и сваки скупштинар, који би имао какав предлог учинити, чим дође овде, да одма тај предлог постави на устал, и то би тек имало важности, а после да неможе ни један предлог подносити, т. ј'

у колико би влада била дужна да на месец дана раније буде готова са предлозима, које има изнети пред скупштину, у толико би дужни били и господа посланици, да и они, чим дођу, положе своје предлоге на астал пред президијум, а после, да немогу полагати. Што је право за једног, то је право и за другог.

Павле Ђукић. Ја сам хтео да напоменем, да се мени чини, да се мора прочитати и указ кнежев, кад клада предлоге подноси. На сад, кад би се узаконило ово, онда би и и Кнез морао обзнањивати указом, а то ми се чини, да је не практично,

Алекса Поповић. Поред многих добрих говора, који су били у корист овог предлога, и ја би имао да говорим у корист његову.

Овде кад дођемо на скупштину и почнемо да претресамо које предлоге, многи од посланика кажу нам: то није парламентарно, то није целисходно, то није политично и т. д., и тако многи посланици промену своје мнење, па се придруже другоме. Све то да одпадне, нужно је, да се на месец дана раније пошљу предлози народним посланицима, и кад посланици дођу, онда ће они у духу народа, у духу народних потреба решавати, да се такав закон прими или не; јер тада народни посланик преко својих уста изриче праву вољу народа. Ко и преко воље народне промене своје уверење на скупштини, са каквим би се образом смео вратити у народ? Народ би тада имао права да му каже: „ти ниси радио по духу и вољи народа; ти ниси заступао потребе и интересе народа; ти ниси прави и искрени преставник народа".

Министар просв. и црквв. дела. Из говора који је вођен о претресању појединих законских предлога, изгледа ми, да она господа, који желе да се предлози на месец дана напред штампају и посланицима разашиљу, да та господа предпостављају, као да се ти предлози износе без икаквих узрока, без икакве припреме или изјављеног расположења у општем мишљењу или потребама народним, које би онај или онај закон изискивале. Мени се чини, да закон увек неке потребе изазивају и да добар закон, кад се донесе, увек одговара тим потребама народним, те због тога да предлог такога закона неће никога изненадити, јер такав предлог неможе ни доћи изненадно, но томе што се зна, да он може само намиривати потребе народне, о којима је сваки мислио.

Даље, не бива ни да се у скупштини закон онога истог дана решава, кад се на сто скупштински износи. Јер најпре се пројекти раздају, за тим се закон одбору упућује, тамо пробавља по неколико времена, често по 15—16 дана. А кад одбор о њему решење донесе, опет чека по неколико дана док не дође за дневни ред. И тако би се нашло, да је скоро за сваки закон остављено скупштинарима прилично времена, да о њему промисле.

Ја не могу да нађем довољно разлога ни у томе, да ће неко од посланика имати другу мисао, кад би му се пре скупштине предлози послали, а другу кад дође на скупштину чекали, и кад би се првих дана раздавали, као што се и чини, да би више користи у овом обзиру било, јер овде на скупштини могу једни с другима своја мишљења упоредити разговором, могу тиме наћи нове мисли, које иначе неби потекле. и по томе, да ово друго расматрање, које такође има довољно времена, може да буде корисније за претресање закона.

Осим тога има још две ствари, од које је једна замашнија. Министарство, које спрема законе, имаде много већег посла него скупштина, која само размишља о тим законима. Добро би било упоредити и један и други посао. Или је лакше размишљати о готовој ствари, критиковати оно, што је већ ту, или смишљати оно, што ће да се изнесе? Или је лакше радити, или маше изналазити и у општe радити посао, који у претресање скупштинско долазе? Ја бих рекао да је далеко теже састављати и радити. Онај, који скупштини законе подноси, који смишља законе, онај нема само тај посао, да мисли своје у параграфе сведе, него има и тај посао, да изучава најпре често по цифрама, често по извештајима, често по непосредној штудији, саму потребу за коју закон смишља, па не само то, него има да предвиђа и судбину тога закона који

смишља. Према томе он треба да смишља у напред не само како би се то извршило и у животу; јер смислити нешто, што ће после да изађе празно или смешно, или немогуће у животу, не зове се мислити.

Овај дакле посао *смислити*, који је тако важан за размишљање, смислити, како да се нешто изврши, овај посао није лак, и ви заиста, ако не начините негде и негде штету тиме, припуднвши владу да раније своје предлоге штампа, нећете ничим у помоћ притећи том размишљању њеном.*)

Председник: Пошто има још 13 посланика да говоре, а већ је један сат, то се ова ствар оставља сутра за дневни ред.

Данашњи је састанак свршен, а сутра почиње у обично време.

САСТАНАК XXXIX.

У Београду 21. Фебруара 1875. год.

Почетак у 9½ часова пре подне.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су министри: правде, просвете, грађевина и војени, а доцније дошао и министар председник.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује? (Чује се: поп Павле Ђукић). Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар Келић чита протокол XXXVIII састанка.

Председник: Има ли ко шта да примети на протокол?

М. Миловановић: Тамо у протоколу стоји записано, да сам ја казао за ону депешу Станоја Илића, председника, треба да се прочита, а ја то нисам казао, јер је депеша била већ прочитана; него сам само казао, да ни један акт не може само председништво да одбаци, а тамо је казано, да сам ја тражио да се прочита. После за ону интерпелацију, Урош Кнежевић што је стављен у притвор судски, тамо стоји да је то

*) Овде су неки говори изостали с тога, што су случајно изгубљени

упућено одбору, а не стоји, да је упућено као хитно, како је скупштина решила.

Секр. Келић: У протоколу стоји: упућује се и као хитан и двома одборима.

Председник: има ли још ко да примети? (Куте). Дакле прима ли се протокол? (Бива).

Један посланик тражи одсуство.

Секр. Кујунџић чита молбу Павла Ђуричковића, да му се дозволи одсуство до закључења ово-годишње скупштине.

Председник: Одобрава ли се? (Бива).

Ј. Келић: Ја бих молио г. г. посланике да ми не утичу у реч, мислећи да је ствар свршена, која и јест свршена. Мени се допада, да се је скупштина пустила у оно, што није била надлежна у решавању за квартире чиновничке. (Жагор, о том није говор. На дневни ред. Говорник се више не чује).

Пред: Пошто је ствар свршена, не може се о њој више говорити.

Д. Катић: Имао би једно питање. Ја сам с неколико другова још у почетку ових седница дао предлог о укинућу жандармерије. Тај предлог није ни до данас изнесен, и може се забавити, а пошто је бућет у претресу, то би ја молио председништво да упита скупштину, хоће ли огласити тај предлог за хитан или не.

Пред: Он је предан надлежном одбору. Кад буде надлежни одбор ту ствар претресо, он ће изнети предлог скупштини. Дакле то се не може сматрати као ствар хитна.

М. Миловановић: Он је предан одбору; али код одбора могуће да има други ствари владини, које су пре.

Пред: То је друга ствар, о томе нема више говора.

Има сада три предлога да се прочитају.

Секрет. Николајевић чита:

Народној Скупштини

Предлог.

Настава просвета у земљи нашој врло је рђаво подељена, тако основне школе по селима немају више но по три разреда, док напротив мале варошице имају четири разреда,

за вароши опет имају реалке и гимназије и још друге благодетне заводе, и то све на рачун свеколиког народа.

Сви путови иду у варош, све канцеларије по готову су у вароши, једном речи тако изгледа да готово наш народ, у општој ствари ради на корист и олакшицу поједини вароши. Ово ће држимо сва господа скупштинари па и родољубива влада признати.

Народ је наш нарочито по селима сиротан, па му је једва могуће и у својој општини да своју децу издржава и школује. По данашњем устројству основних школа, обавезна је настава само за три године, па чак и г. министар просвете забрањује и приватно предавање четвртог разреда по селима, што изгледа да се оће пошто по то, или да сељаци своју децу неуче или ако оће да што више знају, морају далеко веће трошкове да сносе.

Трогодишња настава невреди ништа, јер што се за три године научи, то опет радећи тежачке послове за три године заборави, и само остаје му да своје име зна потписати што му то млого пути неразумевши садржину састава као кмет или дужник може замашно да му шкоди.

Срезови, који броје пет до шест иљада глава порески, немају млоги четврти разред, а вароши и варошице до 300 глава порески такове установе имају; па према овоме а на основу уставне равноправности, предлажемо: да се у § 3. закона о устројству основни школа речи „три“ или избришу и тако да буде обвезно за свакога да своју децу мора четири године учити.

Према овоме разуме се одпочеће се завод овога разреда онда кад која општина имадне довољан простор зграла и кад се узмогне наставник набавити.

Међу тим да се овласти г. министар просвете да он може сва ова предавања поверити једном наставнику кад се овај изјасино буде да се тога прима.

21. Фебруара 1875 г. у Београду.

Народни посланици.

Ђурђе Ђоровић, Владислав Павловић, Алекса Прокић, Паун Милошевић, Савко Жојић, Стојан Ђуричић, Сретен Лукић.

Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секрет. Николајевић чита:

Народној Скупштини

Предлог.

По члану 23. устава земаљског сви су Срби пред законом равни, а члан 26. истог устава каже: нико не може бити суђен, док не буде саслушан, или законим начином позван да се брани. По уставу овако је и треба да је овако. У самој пак ствари није овако.

По § 391. под б. зак. кривичног окружне полиц. власти стављају под надзор без саслушања онога који се под надзор ставља. Ово је противно 26. члану устава земаљског.

Па за то подписани предлажемо *да се укине надзор полицијски што га полицијске власти одређују*, јер ово је врло велика несрећа за наш народ, и у исто време један најсигурнији начин трговања полицијски власти са нашим народом.

$^{30}/_{1}$—75.

Народни посланик за варош Чачак. Младен М. Милијановић, Алекса Ђ. Поповић, Иван Тадић, Петар Ђуричковић, В. Јаковљевић.

П. Ђуричковић: Молим вас г. секретару, ви поменусте и моје име, а ја то не памтим да сам подписао.

Секр. Николајевић: Јесте и ви. (смех).

Ђуричковић: Могуће, ако је давно било.

Пред: Упућује се законодавном одбору. (Бива).

Секрет. Николајевић чита:

Предлог,

Народној Скупштини.

Без вере не опстоји ни друштво, ни држава. Вера је поред млогих услова један од оних, на којима се оснива организам данашњег друштвеног стања.

Основа релиђиозна једна је и иста. Она се не мења. Она остаје стална, али има нечега у релиђију, што се мења по времену и образовању народа. Идеје варозаконске поничу из на-

рода, његовог духа и његовог живота. Вера, као што кажемо остаје у основи непроменљива, али има нечега што се мора усавршавати, има неких формалитета, има неких правила која су некад били битни услови вере, а данас не. Има правила и закона који су поникли у прастара времена према онданшњем животу, а данас постала су излишна или ти управо она су у сукобу са вером.

У вери, као и у свему данас мора се радити колико толико разумно. Идеје непојмљиве, не домашне оставимо на страну, но оно што је приступачно нашем уму неправљајмо.

Између многих озаконјених животом правила верозаконских ми ћемо изнети једно по најважније, које не одговара напредном духу, данашњег времена, које управо не помаже већ руши веру. То је правило о *женидби наших свештеника*.

Сваки од нас зна, да свештеник који остане удов нема права на женидбу по други пут. Сви знамо неприлике и несрећне последице, које је изазвало ово правило. Сви знамо да су свештеници оставши без жене долазили до најцрњих неприлика, да су се морали деморалисати на срамоту вере и цркве, да су се пропили, да су постали једном речи рушиоци а не чувари вере.

А и који су се одржали на висини моралној, ти су иначе неправедно сумњачени у народ, и народ према њима није имао достојног поштовања и поверења.

Каквог смисла има то безженство. Је ли боље да свештеник има своју жену и децу, или да обија око туђих кућа? Је ли моралније распростирати тајно и јавно деморализацију, или везат се и ограничити на своју кућу?

Браћо, остане ли овако, из дана у дан опадаће вера. Морал ће се у њој рушити. Ауторитет вере попуштаће са свим.

Чувари или ти пастири вере, изгубиће свако поштовање у своме стаду и народу. Не дајмо да се малаксава, не дајмо да опада морал у вери, јер пре свега безженство свештеника:

1.) Противно је природи људској,

2.) Противно је самом уму; и

3.) Не спада у битне услове религије, већ напротив није ни забрањено светим писмом.

Са тога у интересу саме вере предлажемо да се породи код духовне власти, те да се дозволи свештеницима, који су удовци да се могу женити.

Урош Кнежевић, Алекса Здравковић, Стојадин Радељић; Милоје Милојковић, Милош Пантић, Мијаило Јеремић, Илија Максимовић, Милосав Марковић, Јанко Јелић, М. М. Милијановић, Цветко Минић, Нешко Витомировић, Симо Милошевић, Станоје Ђорђевић, Цветко П. Јездић, Никола Павловић, Дим. Станишић, Недељко Живадиновић, Милан М. Брачинац, Матија Поповић, Димитрије Димитријевић, Матеја М. Прошић, Милосав Вељковић, Милан Глигоријевић, Мијаило Садисављевић, Јован Јаковљевић, Павле Поповић, Алекса Станковић, Милош Степановић, Илија Ратарац, Иван Тадић, Коста Пенић, Сава Брадић, Паун Милошевић, Рашко Тајсић, Светомир Николајевић, Владислав Павловић, Сава Жојић, Адам Богосављевић, Алекса Ђ. Поповић, Петар Стефановић, Јован Јуришић, Рашко Вилотић, Ђорђе П. Ђоровић, Илија Ж. Мојић, Јованча Стојановић, Милија Димић, Жика Миленовић, Коста Ст. Антула, Дим. Катић, Радисав Милосављевић, Рака Кукић, Милија Миловановић, Атанаско Благојевић, М. Лазаревић, Милено Петровић, Гаврило Јеремић, Пашто Сандуловић, Стојан Ђуричић, М. Кујунџић.

Чује се: Живео. Врло добро. Упућује се законодавном одбору.)

А. Ковачевић: Поводом тим, што је А. Богосављевићу дошло неко писмо од неких лица, да се већ над њим као над послаником нека истрага од полицајне власти чини, и поводом тим, што је влада о већој личној безбедности поднела предлог закона у некој врло малој садржини и то безконачно малој садржини тако, да готово све остаје по старом, — да трећине посланика нашли су се побуђени, да саставе закон о већој личној безбедности ове садржине: (Чита.)

Предлог

Народној Скупштини.

Да би закони добили већу моћ над сваким појединим грађанином нужно је да је сваки одговоран пред законима за

оно, што би против интереса својих сагрђана и целог друштва државе радио. Као год што поједини приватни људи морају да поштују законе државне, који свакоме ујемчавају сигурност личности и имања, још више треба да поштују они, који су позвани те законе да врше, још више треба исти да су одговорни опет закону, ако поверене дужности врше против интереса и појединих и целог друштва.

Појединo приватно лице може да преступи закон. Тиме такав излази из друштвених обвезаних услова, но где се закон савесно врши, он му даје начина и умереном казни приморава га да своје грађанске обвезе врши и да поштује права појединих и целога као и своја собствена

Но кад онај, који је позван да закон врши, злоупотреби ту сумњу, коју му закони према његовом положају дају, у општим јавним пословима меша своја личне људи и интересе, тада такав двоструко греши, прекорачава законске своје обвезе, а што је још много горе подрива веру осталих приватних лица спрам државних закона. Оваким учестаним поступцима друштво на послетку почиње да сматра да закони у земљи нису услови друштвени, који су преко нужни за опстанак друштва, но да су само једно моћно средство власника против народа. И отуд се у држави рађа она провалија и ненавист између оних, који су позвани да закон врше, и оних, који се осећају да се закон само над њима врши.

На жалост то је код нас данас тако.

Колико је до сад невиних и поштених људи гоњено и апшено, а пуштени као невини или из недостатка доказа, а колико је пак рђавих људи — криваца избегло закону казну, која би ми на поправку служила.

Стотинама примера има за то.

Да се не би то у напредак догађало да би правда законска над сваким и свима подједнако се делила, да би тиме закон добио своју силу и био поштован као светиња у земљи, нужно је да је закон тако скројен, да нико не може ништа мимо закона и правице да ради, да нико ништа не може да учини ни против појединих личности ни против целог друштва, а да га строга закона казна мимоиђе, него сваки да одговара пред законом за своја зла дела.

Онда, кад буде сваки потпуно сигуран од насиља сваког појединог, биће у земљи подпуног реда и међусобног поштовања, и престаће ова ненавист између чиновника и народа. Закон ће бити подпуно једна невидљива сила, која над свима влада.

У интересу тога ми подписати народни посланици предлажемо народној скупштини, да се у интересу *себе личне сигурности* ове измене учине у нашим законима.

I. У закону кривичном.

У §. 18. тачци 3. да се дода: овде се не разуме пензија удови и деци осуђеног.

§. 24. да се укине, јер је против равноправности грађанске. Пред законом треба сви да су једнаки. Зло дело носи казн. Само се још до ондашње владање узима у обзир при осуди кривица а ништа више.

§. 40. да се дода: Но суд се мора обзирати при изрицању количине казни, на сведочбу општинску о дотадањем владању осуђеног.

у §. 61. да се у трећем реду реч „може се“ измени са речи „мора се.“

§. 68. да се избрише, јер идеалног стицаја нема, суд суди дела каква су, а не идеале.

§. 92. овако да се измени: ко јавно дражи и позива на физичну непослушност према постојећим законима, да се казни у новцу до 200 талира или затвором од 1—2 године.

Оно друго правдати и хвалити злочинства и преступљења нема смисла, јер то ни један човек здравог мозга и не чини

у §. 83. да се избаци реч „или му претњом,“ јер се само силом противустаје, и да се дода: „ако је рђавим понашањем чиновника био изазван да се не не казни.“

у §. 96. да се измени: „да се казне коловође затвором до месец дана,“ и да се дода „ако их је власт својим рђавим поступцима изазвала, онда се не казне.“

§. 100. да се дода једна тачка: „но ако апсеници или појединн буду на то изазвани онда се та казна своди на $^1/_3$,

а ако су за иступе или преступе само осуђени онда се лишавају сваке казни."

§ 140. у другој тачки место „но суд може" дода „но суд мора,"

у §. 118. да се избаци са свим: „где то није законом изречно дозвољено" јер тајну писама ваља чувати као светињу.

у §. 122. да се измени овако: „чиновник или јавни служитељ који дејствујући у звању насилично и против закона без судског решења у чије обиталиште продре, да се лиши звања и да се казни затвором од пет година."

у §. 123. да се измени овако: „чиновник који насилично и против закону кога ухвати или затвори и у затвору држи да се лиши звања и да се казни затвором од пет година."

У свима осталим параграфима „треће части" овог закона гдегод стоји полицијска власт, да се каже „општински суд"

Све ове казни иступа да се пренесу у круг општинског суђења.

И тако да за преступе и злочинства суде пороте и окружни судови, а за иступе општински. Полицији је дужност полицијска главно то: да спречи зла дела против закона и да бди да нико ништа против закона не ради, а кога ухвати да ради, то да кривца јави суду, а према кривици и сама га суду преда, заједно са тужбом и доказима на суд да му пресуду изрече и казн изврши.

II. У Кривичном судском поступку.

§. 2. ваља додати: „а све иступе суде општински судови"

§. 6. да се измени: „приватна злочинства и преступлења судова ће истраживати само на тужбу општинских судова."

§. 7. да се измени: „злочинства и преступлења полицајних званичника у званичној дужности истраживаће окружни судови на тужбу општинских судова. Истраживање злочинства и преступа чиновника окружних судова у званичној дужности истраживаће апелациони суд, и то на тужбу општинских судова или дотичног министра.

§. 8. да се избрише.

у §. 9. у почетку друге тачке да се измени место: „да јави надлежној полицијској власти" и да се стави: „да јави надлежном општинском суду."

§. 19. овако да се измени: „власти које злочинства и преступлења истраживају јесу: 1.) општински судови, 2.) окружни судови са судом вароши Београда."

§. 20. треба изменути овако:

Полицијска власт било општинска, среска (или окружна) чим за какво злочинство или преступљење дозна, дужна је одма кривца да јави и преда надлежној општинској власти (одакле је кривац). Општина чини истраживање, а власт полицијска је дужна да чини све што је општинском суду нужно да кривично дело изследи. И пошто се то учини, општински суд спровешће кривца надлежном окружном суду за својим истраживањем, и сведоџбом каквог је владања кривац био до тада, и је ли на што био осуђиван или није.

§. 21. да се измени овако: „кад полицајна власт дозна да се у њеном кругу налази какво лице, које је у другом окружју учинило злочинство или преступљење, то ће га добавити, и пошто учини сама кратко истраживање, послаће га оној полицајној власти, да ова спроведе оној општини одакле је, или тамо, где је исто лице злочинство или преступ учинило.

Ако би полицајна власт дознала, да кривац из другог округа има саучасника у свом округу, то ће овога јавити његовом општинском суду да дело изследи укратко, и ако има подозрења општински суд ће га преко своје полицајне власти спровести у општину оног округа где је дело учињено.

у §. 25. да се дода при крају: „којима ће надлежни *општински судови* и полицајне власти,"

§. 31. да се измени овако: за злочинства и преступлења која ће се по казненом закону само на тужбу приватног лица истраживати и казнити могу, приватна тужитељ поднеће тужбу усмено или писмено надлежном општинском суду, заједно са доказима, које о томе има и овај је дужан предузети истраживање ако не би морао одустати из казаних узрока у §. 29.

§. 32. да се измени овако:

Приватном тужиоцу уподобљава се државни тужиоц против политичких кривица, као и министром одређени тужитељ који ће на основу административних налођења подносити тужбе надлежним судовима противу чиновника за административна дела или злочинства или преступљења која су ови у званичној дужности учинили.

§. 33. да се измени: приватни тужитељ може свакад одустати од тужбе па и опростити казн. но само у кривицама које се као преступ окачествују.

у §. 38. да се уметне после речи „учињени“ ово: „а на тужбу надлежног министра.“

§. 39. да се избрише.

§. 41. овако да се измени; ако се сукоб породно о надлежности суђења између појединих судова у земљи, било грађанских, духовних или војених међусобно и једно с другим решава касациони суд на доставу ма ког суда.

§. 42. да се избрише.

у §. 52. у почетку да се место: „налеђујућа полицајна власт“ каже: „налеђујући општински суд,“

§. 53. да се избрише.

у §. 56. у почетку да се каже место: „сама полицајна власт“ „сам општински суд.“

§. 77. овако да се измени: „истраживање по кући чини лично наследователь на решење општинског суда.“

у §. 79. да се избрише: од овог правила и т. д.“ па да се дода: „ако је кућа кривца или каквог његовог подозривог пријатеља, и то ће чинити увек месни полицајa или председник општинског суда.“

§. 89. ваља на крају додати: нико не може бити пуноважан сведок који нема од општине своју сведоџбу да је поштеног владања.

И сведок један са отличним владањем свагда вреди подпуно спрам више сумњивих и рђавог владања сведока.

у §. 93. у почетку да се место: „среска власт добављаће свог среза непосредно“, каже: „општински суд прибавља сведока из свог среза од оближњих општина непосредно или преко среске полицајне власти.“ остало остаје.

у §. 95. у другом реду место: „налеђујућа полицијска власт преко окр. начелства,“ да се каже: „општински суд преко надлежне полицијске власти.“

у почетку §. 111. место: „полицајна власт“ заменити: „општински суд.“

§. 125. да се измени овако: од наведених од §.121.—124. или њима подобних, основа подозрења треба најмање два да постоје, који се међусобно и са учињеним делом подударају, или да један сведок покаже да зна да је кривац учинио кажњиво дело, па да се кривична истрага против њега предузме.

Један основ подозрења биће само онда довољан да се против кога поведе кривична истрага, ако одбор општински изда сведоџбу да је оптужено лице рђавог владања.

§. 129. да се избрише.

§. 131. да се замени овако: „оптужени ставља се одма у затвор на решење налеђујућег општинског суда:

1.) који је учинио злочинство; 2.) који је учинио преступљење безчашће, које са собом доноси губитак грађанске части; и 3.) и за остала ако и после трећег позива обвињени после три дана не дође а налази се у месту пребивања.

§. 132. да се избрише.

§. 134. замењује се овако: „ономе који се на слободе брани налеђујући суд ће му протоколарно казати, да му на сваки позив незадржано предстајати мора, и да се свакад суду јави ако куд на пут полази. Но ако више од три месеца мисли да одсуствује, или ако би за 6 месеци одсуством одуговлачно суђење мора о томе дозвољење од суда да добије.

На протоколу потписаће се или закрстити обвињени да му је саопштено.

у §. 141. место: „код полицајне власти“ ставити: „код општинског суда.“

у §. 157. место: „полицајна власт“ ставити: „општински суд.“

У §. 161. и 165. место: „за три дана“ ставити: „осам дана,“

§. 169. да се избрише, јер је казано у §. 134. исто тако, исто да се избришу §. 170. 171. и 172 јер је све одређено у §. 134 такође и §. §. 174. 175. 176. да се избаце.

§. 191. да се замени: „акта код суда могу прегледати увек и тужитељ и тужени, било по приватној тужби или по тужби државне власти и суд их мора обема странама дати на расматрање кадгод затраже."

у §. 229. почетна тачка да се избаци: „два сведока" а дода: „два пуноважна сведока." (види §. 89.)

у §. 238. после: „околности из којих се сво последње изводи, је су нарочито: да се стави нова тачка:

а) прво и најглавније сведоџба општинска да је тужени хрђавог владања" па онда остале да дођу.

§. 242. избацује се. Јер наука а ни практични и стварни појмови човека незнају за нешто средње између крив је и није крив. Човек може или да је нешто учинио, или покушао да учини, а за све то има у закону одређене казни. Између учинио покушао нема ни нешто трећег, дакле нема кривице на ни суда.

у 259. место: „три дана" да се стави: „осам дана"

§. 328. избацује се.

III. У Закону о чиновницима.

§. 13. да се измени овако: „нађе ли нижи чиновник да је одпуштени му налог незаконит, то га несме извршити, иначе одговора више него онај, који му је то наложио".

§. 18. Да се избаци.

§. 25. Да се измени овако: „никакан чиновник не може бити премештен до само по својој молби. Или ако је смрћу ког у другом месту отворено веће звање па се хоће да с унапређењем на исто да постави. Но и онда само дужан је министар да добије писмено пристајање од оног, кога жели с премештајем да авансује. И ако не пристаје, исти задржава себи право унапређења првом приликом која, се укаже у месту где је.

Изузима се случај, ако су чиновници у једном надлежатељству сродници.

§. 29. Да се измени: „плату и пензију не може изгубити чиновник другче но због своје кривице, пресудом судском осуђен, ван случаја §. 33. овог закона".

У §. 40. тачка в.) да се избаци.

У §. 41. Трећа тачка да се избаци, а последња овако да се замени: „да се чиновник одпусти из службе као ове недостојан или неупотребљив, изриче редован надлежни суд на тужбу министра и појединих приватних личности, и дисциплинарни суд је обвезан одма предузети изслеђење и изрећи пресуду".

§. 46. Избацује се.

У §. 47. на крају место: „може дати таквог чиновника редовном суду на суђење", ставити: „овластиће државног тужиоца да таквог чиновника тужи редовном суду."

При крају § 49. место: „пошље на решење", стави: „преда на изслеђење и решење."

У §. 56. после става: „као и други грађани" да се избаци „само што ће полицајна власт или суд" а место тога да се дода: „на тужбу државног тужиоца или приватног лица, само што ће суд и. т. д. што следује".

§. 57. и §. 70. да се укину.

Изменама овим ми подписани посланици тражимо: да сваки члан општине казан прво своју осуду у својој општини, онако исто као што је општинска власт дужна прво да брани сваког свог члана од насртања било правних лица или појединих властника

Даље тражимо да нико у општини не избегне заслужену казну. И како свака општина најбоље познаје своје сагрђане, то смо тражили, да она има највише моћи да злочесте људе, на праведну законску осуду осуђује, а за веће кривице сама вишим судовима на осуду предаје.

На да би наши судови и остале власти савесно вршиле своје законске дужности, тражимо, да нико од чиновника не може да избегне заслужену казну за своју кривицу, али да нико од чиновника такође не трпи ничија насиља, већ да једино његов положај и његова будућност т. ј. његов леб зависи од њега самог, како тачно и поштено буде вршио своју званичну дужност.

Уверени смо да ће се тиме одклонити млога, зла која сад постоје у нашем народу: истребиће се рђави људи, јер неће наћи заклона нигде ни на какав начин. Умањиће се трвење између самих чиновника а још главније између чиновника и народа, биће више сигурности на и боље за поштен рад, биће са све нас боље. Овим изменама то тражимо ни више ни мање.

Захтевамо да скупштина овај предлог огласи као хитан.

У Београду 19 Фебрубра.

Народни посланици.

Аксентије М. Ковачевић, Алекса Здравковић, Адам Богосављевић, Миленко Петровић, Милија Миловановић, Милосав Марковић, Симо Милошевић, Р. Б. Тајсић, Димитрије Димитријевић, Сав. Поповић, Стојадин Радовић, Вујо Васић, М. Смиљанић, Јован Недић, Жика Миленовић, С. Продановић, Милош Пантић, Милоје Милојковић, Матија Поповић, Милош Степановић, Димитрије Катић, Илија Максимовић, Милан Глигоријевић, Мијаило Радисављевић, У. Кнежевић, Алекса Станковић, Петар Стефановић, Илија В. Протић, Пешко Витомировић, Радисав Милосављевић, Илија Ратајац, Јанко Јелић, М. Прокић, Паита Банковић, А. Ђ. Поповић, Атанаско Благојевић, Иван Тадић, Живојин Пешић, Паун Милошевић, Станоје Ђорђевић, Сава Брадић, Коста Пећ, Илија Ж. Мојић, Цветко Минић, Сима Несторовић, Јован П. Бошковић, Мијаило Јеремић, Алекса Стојићковић, Павле Поповић, Никола Павловић, Савка Жојић, Алекса Прокић, Цветко Минић, Рака П. Кукић, Павле Радивојевић, Владислав Павловић, Пан. Сандуловић, Јован Јаковљевић, Мијаило В. Мусковић, Ђурђе П. Ђоровић, Милосав Вељковић, Јованча Стојановић, Милић Димић, Милан Кујунџић.

Пред. Упућује се законодавном одбору.

А. Ковачевић: С тим, да се доведе у свезу са владиним предлогом, па од један пут да се донесе мнење у законодавном одбору.

Н Крстић: Желео бих у интересу овог рада, који ће бити важна ствар, да проговорим коју реч. 64 посланика кад нешто предложе, ја мислим да је то врло важна ствар. Питам сад,

хоћемо ли остати при оном начину, који је ове године у одбору узет о предлозима посланичким, да има одбор право мењати их, крњити, допуњавати према своме нахођењу; или ће се остати при оном, што ја браним, да сваки посланик има право свој предлог бранити и тражити, да буде оно узаконьено, што он хоће, изузимајући кад би предлагач пристао, да се учини каква измена. Ја мислим да би требало скупштина у овом погледу да буде на чисто, и то у толико пре, што смо имали пре тешкоће са предлогом пок Виће и г. Здравковића; а видим да су ови предлози врло значајни у колико задиру у четири разна закона, које ће требати све добро проучити, и ако у овоме не будемо сагласни да се зна о чему ће бити претрес, онда не ћемо никад моћи доћи до повољног закључења. За то бих ја желео пре свега обратити пажњу скупштине пре но што ова ствар дође у одбор.

А. Ковачевић: Ја држим да је то скупштином већ усвојено, да одбор има право да предлог мења и дотера онако, како не би био противан уставу земаљском, или би се нашло нешто, што би долазило у сукоб са уставом земаљским, да то може избрисати а тако исто да може нешто, што је целисходније за предлог, допунити и изменити. Јели тако? (Чује се: тако је.)

Потпред. Грујић: Молим вас господо, ја писаи добро схватио: је ли ово сасвим свршена ствар, или ће се што и о штампању наредити, јер и о томе је било речи. (Чује се: нека иде одбору па ће одбор видети.)

А. Ковачевић: Пошто из одбора изиђе ствар већ сасвим удешена као што треба, онда да се штампа. То је мишљење скупштине.

Потпред. Грујић: Добро, онда је та ствар свршена онако, као што бива и с другим предлозима.

За неколико минути имате одмора.

После одмора.

Председник: Има две три интерпелације да се најпре прочитају.

Адам Богосављевић чита своју интерпелацију на министра унутр. дела која гласи:

Интерпелација

На министра унутрашних дела.

Дознао сам са поуздане стране, да је начелник среза крајинског 10 овог месеца позивао неке сељаке које на испит, да покажу како сам ја говорио неке речи противне закону. Овим се поступком дакле чини надамном испитивање, које је противно чл. 74 устава, где се каже: да се над послаником, док скупштина траје, не може предузимати испитивање, док скупштина то не реши. Кад се самном овако ради док сам још на скупштини, ја шталн ће од мене бити док одем кући, и док ме полиција у своје шаке докопа? Оваким се поступањем наочице иде на то, да се скупштинари застраше, да не смеју слободно исказивати и представљати народне потребе, и износити мане наше господе, него просто да буду аминаши на све оно, што влада и господа хоће. А кад се тако ради, онда напто сазивати скупштину и на њу толико трошити, а овамо радити да скупштина узаконава и застуна више интересе и вољу бирократску, него интересе народа.

Из свега овог погледа као, да све наше владе певају на један глас, да све раде по једној Бунији, и да пишта народу није поможено, што се поједине личности на влади мењају. Ето браћо, видите шта се самном као послаником ради, и помислите да се такво што и са сваким сутра догодити може, а особито кад се вратимо кући, то нам не вали, као два и два четири. Надамном није до сад чињено испитивање ни у селу, а камо ли код полиције, или код суда, а где сад каква промена, ја на једанпут постадо опасан човек. Сви знамо одкуд је ово и зашто се тако ради, па зато сад нам је најпреча брига да размислимо, имали томе каквог лека, и чиме се може таквом самовољству и насиљу стати на пут, а с моје стране питам министра унутрашњих дела да ми каже:

Да ли је то испитивање надамном предузето са знањем његовим и по његовој заповести, и тражим да ми акта о том испитивању добави: и то најкраћим путем.

У Београду 20. Фебруара 1875.

Интерпелант:
Адам Богосављевић.

Председник (ка министру): Јестели вољни да одговорите?

Министар председник: Господо, ја не умем да се изразим шта је управо хтео г. интерпелант са овим. Он се не ограничава на саму ствар, него излази са неким грдњама на власт што му није право рађено давајући неке лекције против чега се ја ограђујем. Ја би молио председништво да не допусти такву ствар да се власт без икакви резона грди, јер ако какав посланик или ма ко има што год против власти ја би молио да има пред очима члан 33 послов. реда који овако каже: „ко у скупштини наводи о државним чиновницима да су учинили каква дела противна њиховој дужности или такова, која их у јавном мишљењу понижавају дужан је на захтевање владе да именује такве чиновнике, што ако не учини, председник ће му закратити реч а ако то учини одговоран је за истинитост својих навода ако иста скупштина сходно члану 71. устава предходно одобри?

Дакле, господо, ако има да именује неку власт да каже имено та је и та власт овако или онако против мене учинила, иначе ја му нисам у стању давати одговора на саму ствар с тога, што је се послужио изразом, који садржава у себи нападај и који се може још друкчије изразити како би био достојан овог дома.

Адам Богосављевић: Докази су довољни у Лозници, Јагодини, и другим местима. (Жагор. Чује се: то нису никакви докази).

Председник: То се вас не тиче, ви имате само за вас да говорите.

Адам Богосављевић: Мени су писали људи, који су за то испитивани.

Министар ун. дела: На ствар господо, дужан сам свакоме одговорити, а на грдње ни коме.

Председник: Прелази се на дневни ред.

Секретар Светомир Николајевић чита другу интерпелацију на министра унутр. дела која гласи:

Питање

На г. министра председника.

На јучашњем састанку донешена је скупштинска одлука да је председник суда Г. Миљановачког нанео увреду народном посланику из Неготина Мијајлу Лазаревићу.

Питам дакле г. министра председника? Оћели чинити по званичној дужности какав корак, да се г. Станоје Илић, за намењену увреду казни, и ако не ће, то на основу ког закона неће.

У Београду 21. Фебруара 1875 год.

Ђорђе Ђорђевић
народни посланик.

Министар председник: Влада врши своју дужност према закону. Ствар се је ова дотакла скупштине. У скупштини ма какво закључење да се донесе влада не утиче у то, док јој се то закључење својим путем не достави. Ако скупштинско закључење буде овако или онако па је то влади достављено, онда ће влада дужна бити да да одговора, јер ми немамо о томе ништа пред собом.

Алекса Поповић: Случај онакав, кад посланик посланика увреди, онда скупштина одлучује хоће ли се дати такав посланик под суд. Али случај кад се посланик од другог каквог приватног лица увреди он се осуђује редовним путем и сама полиц. власт дужна је да исљеди то дело и да кажни кривца.

Министар председник: Против тога не велим ја ништа него ви ме нисте разумели.

Алекса Поповић: Ви тражите одлуку скупштинску.

Министар председник: Молим господо! Ви онда губите своју власт, јер нам дајете отворено поље да и министри заједно с вама могу дебатирати и претресати ствари, док по закону они морају бити неутрални на спрам претресања овога и само оно да врше, што им закон заповеда. Најпосле овде се ствар тиче скупштинског закључења и нека се са тим закључењем учини као и до сад па је влада готова да учини оно, што треба, иначе се ова ствар сматра као приватна а у то влада не може утицати.

Алекса Поповић: Молим, кад би скупштина донела одлуку своју о томе, она би изишла из круга своје власти, она нема места да решава, је ли ко крив или није, и кад узмемо

у вид допуну члана 104. крив. закона, где се каже: „над посланик буде увређен од каквог приватног лица полицијска власт предузеће ома истрагу.

Министар председник: Али је 104 као и други § закона. Што он наређује и прописује, то је влада дужна да чини и без опомене да врши, а није дужна при том да те опомене чека. Али шта се хоће овде? О томе није овде реч да ли ће се таково лице дати под суд или не, него је реч према продрљивом писму упућеном на једног посланика скупштине што је скупштина делом доказала да то не трпи него просто одбацује. Треба нешто чинити. Али шта треба чинити? То ја оћу да знам, а то није закључење скупштинско.

Илија Протић: Овде је г. интерпелант и г. Поповић тражио од владе да она предузме истрагу и да се кажни овај, што је увредио посланика једног. Кад би то тако било и кад би имали места да се то тим путем ради и кад би била влада одговорна за увреду појединих посланика, онда држим да би требало најпре узети на одговор овд. два листа новина, који јавно нападају на скупштину и подмећу јој непоштене намере.

Петар Ђурићковић: Ја мислим да је закон јасан и да је свака дебата и доказ о томе излишан. Допуна § 104, која се налази у збор. 23. на страни 154 у колико памтим тамо је казано између осталога и то: ко увреди народну скупштину или поједине чланове скупштинске власт ће по својој дужности сама иследовање чинити. Да је овде увреда нанесена необитна је истина, јер је скупштина казала, да је увређена. (Вичу: тако је, није тако. Жагор). Молим да ме слушате. (Жагор.) Што г. председник министарства тражи да му скупштина донесе решење о томе, ја незнам таквог прописа да скупштина може другчије решење донети него кад — донесе то да је то јавна увреда и да је то скупштина решила доказ је одобрен и протокол. (Чује се: тако је, није тако решено.)

Мијаило Лазаревић: Ја бих молио господо. Пошто сам у колико се опомињем у говору мом пре казао да ћу задржати право да тражим сатисфакцију за нанешену увреду, мислим да је предговорник мој довољно објасно да законска наређења

постоје о томе. Но ја држим да није нужно да тражим сатисфакцију само с тога, пошто је министар правде овде јер је то његов подчињени чиновник — на пошто рекламант као чиновник није поступио према пропису закона што се мимо његове предостављене власти обратио самој скупштини за пека неумесна захтевања и у том захтевању његовом дотакао се личности једног посланика: — држим дакле да ће према томе сам министар правде учинити да се тако лице казни као што законска наређења налажу.

Оно што г. Поповић и министар председник кажу да би требало скупштинску одлуку донети о томе, па да се тај чиновник казни, држим да не би требало то учинити него мислим да би не само мене него и сваког посланика задовољило то, ако г. министар правде дође реч да ће тога г. рекламанта а поштов. председника суда опоменути, или за такав неуместан поступак казнити, јер он врло добро знаде законска наређења; друго би то било где би г. министар председник имао потрзати ког на одговор по званичној дужности то би се односило на људе спољне који нису званичници као што г. Поповић тврди.

Министар председник: Ми се господо, мислим, упуштамо у разговор што не би требало да буде. Против тога нема нико да говори. Онда кад нема закључења скупштинског да влада што год уради, онде влада не може ништа ни предузимати, јер би отуда излазило то да што год један од посланика захте, да је влада дужна то да учини. А ја не знам по ком закону то треба да буде. Друго је, кад скупштина реши или захте да се нешто чини, а друго је кад то поједини посланик тражи. У ствари нико не пориче да то треба да се учини али кад и како треба? Онда кад се захтева.

Председник: Да би ми то мало скратили ја ћу казати скупштини ако се она не може или неће да сети па с тога и неће да изиђе са разлозима. Кад је вођена реч о тој депеши скупштина је донела закључак да се депеша са свим одбаци. (Чује се: тако је). После тога казала је и признала скупштина да је посланик увређен, али да је скупштина донела свој закључак да влада или министар чини тиме какву употребу, то није. (Чује се: Није, то и не треба).

Министар председник: Не тако далеко него још ближе ја идем. Нека се мени достави како је скупштина била увређена с тим па је то довољно за мене, ја ћу даље чинити своје.

Петар Ђурићковић: Молим да објасним мој говор. (Жагор). Молим вас ја нисам казо да ми одређујемо како ће он да буде кажњен. То власти знаду, него сам казо да је закључак скупштински по формалним законима којих се скупштина мора тачно придржавати — увреда, и казао сам да се такав мора по званичној дужности казнити.

Министар председник: Ја не тражим ништа друго него да ми се достави да је скупштина увређена или није, па доста а немојте ми ту говорити по званичној и не званичној дужности.

Ђорђе Ђоровић: Он има сам право да се жали. Ја то одбијам од себе.

Алекса Поповић: Нека председништво достави ствар и нека се прочита протокол па ће ствар бити свршена.

Милија Миловановић: Молим за једну реч.

Председник: Друга господа имају пре реч од вас.

Михаило Лазаревић: Молим, то је ствар моја, ја не апелујем на скупштину, ја ћу тражити задовољења.

Јован Бошковић: Пошто је г. интерпелант сам казао да ће тражити задовољења, онда на томе нека и остане, па да пређемо на дневни ред.

Светозар Николајевић: Ја мислим да се скупштина сећа на питање г. Павла Поповића који је поставио питање да ли је и скупштина увређена са том депешом, и скупштина је казала да је увређена. (Жагор).

Председник: Скупштина је казала да је увређена. Молим господо, (жагор) саслушајте што г. посланик Павле говори.

Павле Поповић: Ја сам први поставио питање на јучерашој седници и питао скупштину: сматра ли скупштина да је посланик наш другар увређен са овом депешом, и скупштина се одазвала да јесте. (Жагор. Вичу: Тако је). Други закључак

скупштински неће потребовати за материјални основ, па да се преда министру унутр. дела да са њиме поступи по закону но тај што је скупштина казала да је увређена, и према томе министар треба то дело да узме одма у поступак. (Чује се: Врло добро. Ларма).

Милија Миловановић: Ја мислим господо скупштинари да ми сви лепо памтимо да је овде јуче већина скупштине решила да има увреде за једног посланика. Но при том имам још да обратим пажњу скупштине и на ту околност. Ми смо казали да има увреде и једни су казали да треба да се упути одбору да он о томе свој закључак донесе. Ја мислим да је примедба министрова врло умесна, јер како можемо од министра искати одговор кад није упућена њему или одбору. Ми смо то право напустили, па сад, ако хоћемо да се на то вратимо, треба најпре да се спроведе одбору, па одбор да да министру. (Жагор).

Јован Бошковић: Ја само имам то да кажем, да законодавна власт према уставу не може се мешати у судске послове, и с тога сам мишљења да се прекине даљи говор и да се пређе на дневни ред; а г. интерпелант ако оће нека се жали а тако исто и влада ако нађе за добро може га узети на одговор. (Жагор).

Павле Поповић: Имам само две речи да одговорим г. Бошковићу. Што г. Бошковић изиђе са тим речима мени је за дивио чудо, што баш од њега изиђоше. Кад смо ми могли његову част до јуче да заклањамо, зашто неби сад могли и овога посланика част заклањати. (Жагор. Не чује се ништа).

Јован Бошковић: Само две три речи да одговорим г. Поповићу. И ја хоћу да се заштити част посланика, али се само неслажем у начину. Према закону г. министар ако налази да има места давању под суд, он ће то учинити; а ако не учини онда г. интерпелант има право да пита г. министра за што није учинио по закону, а скупштина не може улазити у судске послове. Г. Министар је позван да учини по закону. (Чује се: Тако је).

Вељко Јаковљевић: Према члану 110. устава земаљског, скупштина се не може мешати ни у судску ни у управну власт.

Скупштина не може решавати о томе. Но пошто је дошло пред скупштину да она реши ово питање што је председник сам могао да учини, она је казала по члану 102. тач. 4. да се та денена одбаци. А зашто се одбацује? За то што сачињава грђу. Дакле то је доказ да има грђе. Шта сад треба да следује? Треба председништво да достави ту денешу и протокол скупштински министру унутр. дела, па ће он по званичној дужности учинити шта треба. (Жагор. Није тако. Тако је).

Председник: Ја мислим господо да је довољно о томе вођена реч. (Чује се: На чему је ствар? Ја мислим да г. посланик који се увредио а и сва скупштина прими то за увреду, да тај посланик подигне питање на вас, да ви учините корак према томе. (Обративши се ка министру).

Мин. председник: Молим вас господо ово није полицајно поступење на тек на двоје на троје као што полиција ради, извршн према закону, а не противно закону, него је ово ствар такве природе да би се морала дати суду на осуду. Код суда давати ствар а не приложити документе — ви познајете те форме судске — не би значило ништа. Ја нисам тражио ништа друго него један документ да је целокупна скупштина увређена. (Чује се: Није цела скупштина увређена него само један члан). Члан или цела скупштина све једно је како је примљено то к знању. (Вичу: Није тако).

Јован Марковић: Ја мислим да се цео претрес наметнуо на оно што не би требало да буде. Није реч овде о томе да скупштина реши да се нешто предузме што је неко увредио једног посланика него је интерпелација једног посланика просто упућена на владу којом се пита: мислили влада шта радити спрам онога што је увређен један посланик. Влада одговара да нема акта пред собом. То значи, неможе ништа по томе да говори. То значи кад буду протоколи печатани она ће их онда имати. Ако влада види кад буде имала пред собом акта да треба нешто чинити, односно тога питања онда ће она и чинити, а и треба да чини а ако види да нема места, она ће казати да нема. Ја мислим дакле да треба чекати неко време, па ако онај посланик који интерпелује владу, нечује, да влада

није ништа учинила, властан је опет то питање поновити, и по томе даљем говору и претресу о данашњем питању нема места. Интерпелант пита је ли што влада чинила по томе питању, а влада одговара да нема акта при руци, па с тога не може ништа ни да чини, за то треба да причекамо неко време. Ја мислим дакле да треба прећи на дневни ред. Предајте интерпелацију министру унутр. дела, па ће он видити шта му даље чинити треба.

Председник: Има још једна интерпелација.

Секретар Николајевић чита интерпелацију Милоша Стевановића, управљену на министра унутр. дела.

Министар председник: Интерпелацију примам. Она је по све умесна, само молим да не очекујете одма одговор, јер морам питати шта је у ствари.

Јован Мариновић: То се разуме да вам се време за обавештење мора дати.

Министар председник: Сад имам да одговорим на неколико интерпелација.

Прво на интерпелацију г. Михаила Јеремића.

Г. посланик мислим да ће и сам признати да је требо интерпелацију да узме натраг, пошто је та ствар законом регулисана ономад.

Михаило Јеремић: Ја сам задовољан.

Министар председник: Сад да одговорим на интерпелацију г. Ђуричковића, који интерпелује министра због ствари Александра Николајевића из Пожаревца.

Александар је био пре неки дан овде, и он ако би имао што жалити се противу власти неби очекивао да га други заступа. Но што му драго, ја сам дужан да дам одговора на интерпелацију.

У ствари је овако с њиме било:

Влада и сама видећи какви се гласови по новинама и иначе разносе, особито у оно време кад је Николајевић ослобођен притвора као невин, нашла је за добро да ствар испита чрез једну комисију, јер тамо се наводи и то, да има злоупотреба власти а нарочито да је то власт радила само за то, да Николајевић не буде изабран за посланика народњег. Тако влада нашла је, да образује једну комисију, па да би ствари дала већу важност, одредила је једног државног саветника у ту комисију. Кад је комисија дошла на лице места извидела је у колко се ствар тиче овог утицаја на мешање власти, па је најпосле призвала и самог Николајевића, задала му је питање ни више ни мање него о свему ономе, и што се по новинама говори, и што се по сокацима износи, као што сам рекао да је власт наредила, да то буде са Николајевићем само за то да он не буде посланик. На таква питања г. Николајевић сво шта је одговорио. Ово је по гласу званичних акта, ово су речи Николајевића: „Комисија није дошла по жалби мојој, него је дошла по наредби владиној. Ја ако имам против кога да се жалим, и имам ли против кога да се жалим, то задржавам себи право у време да се жалим и време у које ћу да се жалим". И тако с тим одговором комисија није никакав други корак ни могла да учини, будући је он сам задржао себи право да се жали. Да се даље упуштам у говор зашто је Николајевић дошао у притвор, то је излишно. И сам Николајевић тог је убеђења да власти нису криве што је он стављен у притвор, јер основ подозрења довољан је био за власт да га у притвор стави. Но о томе није реч била, него о томе, што се по новинама говори и по сокацима разноси а то питање стављено о Николајевићу — да дам одговора, ја сам га дао, а какав је чули сте. Дакле он сам кад задржава право да се жали, онај, кога се ствар сама тиче, ја мислим да ће и интерпелант бити с овим одговором задовољан.

Петар Ђуричковић: Молим, имам ли реч као интерпелант?

Председник: Изволте. Изволте.

Петар Ђуричковић: Ја признајем да Николајевић и има, и може, а баш је и слободан да тражи по закону оно, што мисли да је добро и да може добити; но ја сам узео у обзир то што, као што сам г. председник каза, да је по новинама у нашој земљи грубило од неког времена то, и да су у нашој земљи од неког доба изникла три важна питања, три важне ствари, 1. о ствари Белп-Марковића, ко је народу мозак по-

нера, 2 о Радивоју, о чему смо ономад говорили и 3. апшење Николајевића. Дакле ја мислим, да нисам погрешно, што сам питао за оно што се у народу толкује, овако или онако. Много више, ја бих мислио да, ако би се Николајевић жалио, да би на сваки начин то дело, тај поступак власти кажњив био, јер у кривичном поступку стоји, да се човек мора притворском затварати, § 136., т. ј. баш да је Николајевић оно дело, које му је Цветковић нанео, учинио, опет велики небо требало да се са њиме поступа онако, као што је, јер је он само обећен као саучесник Цветковићев, а Цветковић је за себе задржао, да је фактор тог дела, па је опет Цветковић у бољи затвор био стављен, него Николајевић, кога су затворили у тако тесну и мрачну собу, у којој се једва могло дисати. Дакле то ми је дало највише повода да учиним то питање. Покрај тога, што се у народу говори, да је за то затворен, што је он противу Бели-Марковића говорио о познатом делу, стављен у притвор и гоњен, а то се тврди и тиме, што се од целог лета по народу проносе неке књижице, у којима се говори да је Бели-Марковић оправдан, а то је тешко учинити, као што је тешко одвојити кожу од меса, јер Бели-Марковић био крив или прав, народно мишљење је у опште да је крив. Дакле што се тиче тога питања, односно Николајевића, има ли права, ће ли се тужити или не, кад је он по говору г. министра сам то задржао, ја се задовољавам са одговором.

Председник: Сад прелазимо на дневни ред. Почеи је интерпелант задовољан са министровим одговором, то је ствар свршена, и више нико нема права да говори о томе.

Илија Стојановић: Г. министар признаје, да је казао г. Николајевић . . . (Вичу: недајте му да говори, неможе више о томе говорити). Ја мислим да управим једно животно питање, које се тиче целог народа.

Председник: Неможе бити више речи о томе. Прелазимо на дневни ред. Долази нам јучерања ствар, која је нерешена остала, а то је предлог г. Вићентија Поповића. Имаде г. говорника, који су се јуче пријавили да говоре, и ја ћу их сад све редом прозивати.

Ђура Даничић: Молим, који су да знамо.

Председник: (чита) Прво долази Несторовић, Стојановић, пона Вића, Ковачевић, Прајзовић, Брачинац, Јелић, Марковић, Бошковић, А. Поповић, Миличевић, Балантски, и после други, који се буду јавили.

Сима Несторовић: Молим вас, што се тиче предлога г. Вић. Поповића, ја имам неколико разлога мојих да кажем. Јуче г. министар председник а тако исто и министар просвете, у колико су ту ствар разложили, да одбију тај предлог, нису ме могла обедити, да би се могао придружити њима. Ако хоћемо да имамо законе доста тачне, закони да не испадну куси, него да буду на свом месту, онда морамо тражити то, што предлог гласи. Но ја хоћу да кажем и то, од кад се скупштина распусти, па док се не сазове, да влада дужна буде све оне предлоге законске, које буде спремила, ма у које време, не само онога дана, пре месец дана, него ма у које време, и ма по којој струци министар буде спремио какав предлог, да га она шаље скупштинарима. Ти предлози, кад би се разаслали скупштинарима, наравно неки би дошли и у новине, онда би по народу опште мнење прошло, и ти скупштинари, кад би почели да свој глас дају о тим законима, заиста господо, неможемо рећи да такви закони неби били закони, који требају земљи. Ја сам за то, да се такав пројект закона, који од владе изиђе, штампа и скупштинарима разашље. Ово не веже ни владу ни скупштинаре за време скупштинске радње, т. ј. да се могу предлози штампати и скупштинарима раздавати.

Председник: Дакле ви нисте за ограничење?

Сима Несторовић: Јест, ја нисам за ограничење, јер људи се спремају за онај месец дана да дођу на скупштину, дакле што је могуће пре да се предлози шаљу.

А. Ковачевић: Једно с тога, што је предлог законодавног одбора врло добар, а друго, што је и г. Сима Несторовић дао разлоге готово још боље, него што је и сам одборски предлог, ја не бих имао шта друго говорити, него бих имао запитати: да ли је човек, или боље да кажем мисао човечија расејанија, кад је овако непрестано међу оволиким светом и у разним бурним дебатама, или је расејанији, кад је код своје куће.

Ја мислим, да су мисли сваком човеку код своје куће прибранije, као и жито у житницама, тако да одонуд и излив јак полази и растура. И према томе, кад би нама посланицима долазили штампани предлози владини свакад и у сваком годишњем времену, кад влада буде готова са каквим предлогом, ми би их код својих кућа проштудирали, ми би из оних предлога управо сабрали мисли у своју главу, и онда би нам био обилатији излив мисли наших, кад би дошли на скупштину; а притом сабрали би мисље целог народа српског тако, да се закон после удешава и издаје у духу народа наше земље. И за то сам за предлог законодавног одбора и додатак г. Симе Несторовића.

М. Пражовић: Ја ћу о овој ствари мало да говорим, не за то, што држим да није важна, или да је мало важна, него што је питање по себи јасно. Ја држим да овај предлог садржи само „могућности немогућности". То су признали и сами предлагачи, а то су потврдили јуче и говорници. Ваља прво разумети овде, да се говори о предлозима владиним, а не о предлозима народних посланика. Зна се, да предлози, а и јуче је г. министар просвете рекао, да потребе за предлоге народне црпе народни посланици пред собом и у свом крају, а предлоге владине, влада црпи из свију крајева. Влада има за своје предлоге и већа средства, него поједини посланици да црпу потребе за своје предлоге; и баш за то, што влада има више средстава, да сазнаје потребе народне, за то је држим већма отворена прилика, да она те потребе доноси у виду онако и са свим са противне стране. Кад би се усвојило, па ма са додатком Симе Несторовића, да се предлози владини штампају ва месец дана на још и раније, онда питам, кад би се ови штампани предлози разаслали скупштинарима, шта би било са тим предлозима, кад би се нашла влада сутра дан убеђена, или поједини шеф управе, да је овај предлог са свим излишан, да не одговара потребама народним, или да су по том питању са свим друге потребе искрсле, шта би било од тих предлога? Постали би са свим излишни, и држим, да неби то било ретко, него често, па ти разаслати предлози по самом уставу неби

вредили. За то сам мишљења, да се ова ствар, која се састоји из самих могућности и немогућности, не усвоји.

Милан Грачанац: Мени се чини, да не ће бити ништа поможено, ако се узакони да влада штампа своје предлоге и разашиље посланицима кад би се то узаконило, ми видимо баш ове године, једна је влада промењена, а друга је дошла, а кад је дошла она није хтела да прими оне предлоге, за њу они предлози нису ништа важили, него је нас распустила на 6. недеља, те је спремила своје предлоге. То је једно. Друго, што сви предлози излазе кнежевим указом, па се каже: овлашћује се министар тај и тај, да поднесе предлог итд. А после Владалац кад отвори скупштину он каже у својој беседи, шта ће његови министри поднети скупштини, као предлог о железници и шта буде; и онда тек ми видимо, шта скупштина има да ради, а овако би изгледало, да скупштина зна, шта ће да ради пре, него што би је владалац отворио. Ја бих био са свим за то, да се предлог одбаци, и као што сам казао у прошлом састанку, да се предлози раздају чим се скупштина састане.

Јанко Јелић: Ја сам за то, као што је Сима Несторовић казао, него само што је јуче Милија Миловановић казао, да буде ограничена, то мислим, да не би требало. Требало би оставити, да влада подноси предлоге народним посланицима, колико је могуће, а не ограничити да мора оволико или оволико предлога поднети, и као што Миловановић каже, да не сме влада после за време скупштинског рада друге предлоге подносити. Јер то би било управо наопако, кад би се казало скупштини, да скупштина све, што треба, понесе са собом, и да не сме друго што мислити овде, и да не сме правити интерпелације или питати ма кога. Ја сам за то, да дужна буде влада подносити, но само не са ограничењем.

Јован Марковић: Ја не знам како да кажем. Ово је предлог одбора, а господа у говору претресају и неке измене, које је г. Несторовић предложио. Ја мислим, да треба да говоримо о предлогу одбора, он је на дневном реду, а није на дневном реду никаква исправка. Што се тиче предлога одбора, ја пов-

торакам јучерању мисао. Предлог је изишао из добре воље, да претрес закона буде зрелији, поузданији, потпунији; али ја имам убеђења, да начин, којим одбор жели то постићи, не ће моћи то да постигне. Ја признајем, да начин, којим ми претресамо предлоге законске није добар. Ја сам у почетку био предузео да напоменем у колико би се допринело бољем претресу, да се предлози предходно печате, да се исправке учињене у скупштини шиљу одбору, па писам нашао одзива, узело се то као нека зађевица. Али потврђујем то убеђење, да заиста треба да се постарамо, да буде наша радња боља у претресима законских предлога; но у исто време имам убеђења да овим начином не ћемо много, некажем ништа, — но не ћемо много постићи.

У свима скупштинама разних народа била је брига, да буду законски предлози боље претресани, па нигде писам нашао, да се предлози пре скупштине на месец дана штампају и разашљу. Него установљене су друге мере много зрелије, много разговетније, много правилније, установљено је, да никакав предлог не може доћи у скупштину, док се не подели појединим посланицима у скупштини, устављено је, да сва скупштина буде подељена на поједине одсеке, па предлог да иде у све те одсеке; да не само њих деветорица преддор разгледају, него сви да га претресу, па једгра тога претресања да се изведе и скупштини на ново на претресање поднесе, па оно, што они нађу за добро, да се и то печата, и скупштинарима пре претреса подели, да људи могу проштудирати о томе. Свака измена, која се усвоји да се печата и одбору преда на претрес, а све, што не би било хитно, не решава се једним предлогом, једним саветовањем, него свакад морају бити три, у извесном разстојању времена предузета претреса и саветовања, као што видите дакле, после дугог изучавања и размишљања, после дугог претреса први пут, бива на неколико дана доцније, други претрес, а после тога и трећи. Све су то мере, које су прецизне, тачне, а не: „могућно, није могућно," — „главни је предлог, није главни," — „влада је могла, влада није могла знати."

Ако хоћете да се озбиљно помогнемо, треба да уђете у тај ред мисли, у тај начин посматрања, који је врло практичан, као што је и код других народа.

А што ће те ви тражити, да министар предлоге разашље депутацима, ја ту не видим, да је велика добит. Каже се, да треба слати за то, да нам не дође изненад мисао, дакле, да треба да проштудирамо код куће. Добро, — један ће проштудирати, на ће казати *тако*, а други ће казати са свим противно, — трећи пак опет нешто друго, кад се скупите овде, сваки ће донети оно, што је његово, што је код куће мислио, а овде ће наићи на друге мисли, на ће спрам тих нових мисли, тако исто бити нов, спремљен као год и кад влада не би слала своје предлоге на пред на месец дана, ја ни сам тога мишљења, да је памет наш монопол, и да смо ми кадри у овоме случају бити паметнији од свију народа, који су нас у уставном животу предходили, ја мислим да овај пут што се предлаже није најбољи. Ја мислим, да нам овај пут, по само практично решавање не ће много користити. А изазва ће прекор: зашто није послато у напред, зашто, то је могло бити, а ви сте казали није могло. И онако имамо доста прилике да наше време губимо безкорисно, а хоћемо овим законом, — који опет кажем не одговара цељи, ја сам у томе бар убеђен, — хоћемо да створимо тегобу, а не ћемо ни у близо да се користимо, колико би се користили начинима, који су свуда у свету примљени. Рећи ћете, то је сувише губно два три пут печатати и саветовати се, али где ова правила постоје, тамо постоји и то, да предлози, који су у скупштини одлашени као хитни, не иду на три претреса него на један, али опет се морају печатати, опет се морају поделити, члановима скупштине, опет извештај одбора, који предлаже да се нешто прими или не прими, мора се печатати.

Ми имамо н. пр. тај предлог о коме сад говоримо, али ја га немам пред собом. Ја бих лакше могао да говорим о њему кад бих га имао пред очима. Ми тај предлог немамо, а о њему дебатујемо. Ми не видимо, колики је обим предлога, јер не видимо његов састав. Ја мислим, да вам не ћу учинити никакву увреду кад вам кажем, да писам кадар о њему тако судити, што би могао, кад би то имао пред очима, и ја држим да је тај исти случај и с вама осталим, јер ја не мислим, да

је моја памет испод памети свију. За то сам више пута молио, да се све то печата, а ви то ни сте хтели. Погрешка је у томе, што ви фатирате закон само гласањем и на брзо читање а није погрешка, што га нисмо месец дана раније читали.

Имајте ви и 10 месеци раније предлог закона, али кад он буде у одбору измењен, те се ни извештај на закључење одбора не буде печатало и вама поделило, него се по досадашњем начину буде решавало и гласало у след тога читања извештаја, и тако рећи на брзу руку, онда је врло лако, да не донесемо практично решење о њему.

Ја сам сматрао за дужност, да вам разложим моје мисли о овом предмету и хтео сам да обратим вашу пажњу на њих макар да је скупштина наклона томе предлогу, и закључујем тим да је моје убеђење, да одбором предложим начин, не ће ни у блиску допринети зрелом, поузданом, смишљеном претресању закона, кро што би се то могло постићи другим срествима, која свуд у свету постоје, но које ми не знамо или нећемо да практицирамо.

Председник: На реду је г. Јован Бошковић да говори.

Јован Бошковић: Ја сам се још јуче пријавио за реч, но пошто су господа посланици, као, г. Ковачевић и г. Несторовић потрошили и моје мисли, то да не би одузимао време скупштини, најављујем, да немам ништа да говорим.

Алекса Поповић: Ја остајем при томе уверењу, да је предлог врло користан и да га треба усвојити. Прво у интересу је саме владе, јер она се смишља и спрема 11 месеци, а овде кад се предлог поднесе, нека се упути одбору, за неког се рећи да је хитан, неки се узимају у претрес, и тако се учини нека збрка и сметња посланицима. Рекох да је и за владу користан, јер често се догађа, да се предлог какав у основу одбацује, што може бити не би било, кад би се боље проштудирало. После тога, око једног предлога проведе се више времена дебатујући о њему, док би свако пре били готови, кад би такав предлог код кућа проштудирали, и по томе не би губили времена. Има случајева, а и ви сте сами били очевидци, кад је ононад требало решити о путовима, г. председник огласно је, да је вишина седела, но на приметбу министра, да се по именце гласа, решење је са свим противно изашло.

Дакле, види се, да се може мисао да изопачи, а то све долази отуда, што предлог није довољно проштудиран. Овако пак, кад се више времена о њему штудира и смишља, не може бити од штете.

Димитрије Балантски: Ја немам о томе да говорим много што се тиче хоће ли бити користи отуда, што ће предлог бити штампан. То је не побитна истина: што се пре буду предлози штампали, то ће бити боље по томе, што ће сваки размишљати о оном предлогу.

Што се више размишља, мора и бољи савршенији закон изаћи. То је цела истина. Али је господо друго питање овде. Хоће ли се то узаконити? То је главно питање. Да ли треба то узаконити на казати: владо, ти мораш на месец дана пре него се скупштина састане штампати твоје предлоге. Ја се у томе не слажем. А за што? С тога што ја не увиђам, да би се у томе закону условило баш то, да ће ти предлози бити такви, на којима се је радило 10—11 месеци. А како? Влада распоређује разне комисије, које ће радити на тим предлозима. Приближава се тај месец дана, она ће неке предмете, које је спремила и дати у штампу и разаслати најпосле посланицима. Али неки су предлози законски такве природе, да није у стању једна комисија, баш до онога рока, о ком се у закону вели: дотле и дотле, — свршити. Такве је природе тај закон. Шта ће да чини влада? Ту стоји препрека самог закона. Даље се не може радити. Дакле тај закон мора остати те године не предложен скупштини. А ја господо мислим, да није свеједно, да остане закон после године, а не у оно време кад је намишљала влада; јер тим новим законом, многи би се и многи од нас може бити користили, у место што ће многи од нас по старом закону оштећени бити. Ја мислим, да су то две ствари господо. Ту је у првој прилици закон препрека влади. Друго, да докажем баш да тај закон не условлава то, да се мора радити 10—11 месеци на том закону, данашња скупштина на

прилику напомене влади, какав предлог скупштински, да допесе до године формалан предлог, јер то спада по уставу влади. Но од млогих послова текући, предлог законски изгуби се нешто из вида. Тај исти предлог законски није се формирао, није се довео у ред као што треба; али влада мора изићи с тим предлогом због тога, што ће скупштина навести: хе, нема воље влада, да тај предлог скупштински предложи у виду предлога законског, па за то није ни изнет. Дакле, шта ће да ради влада? На врат на нос, пре оног рока, одређеног по закону, скрпи ће некако тај предлог законски. Ко може да каже мени, Петру Павлу, посланицима, да је баш рађено 10—11 месеци, јер то закон условљава?; И може ли се узаконити, да се мора на свакоме предлогу по неколико месеци. На ја кажем да сам радио 24 сата. Али то је потреба, да се предлог изнесе; а потреба се рађа отуда да ли се некаже, да немам воље да изнесем. До чега је то? Ништа друго него до тог закона. Прво, што онај први није могао да се довршн јер су тешке прилике; ово друго: што влада није хтела да изиђе пред скупштину, а скупштина да јој каже: ти нећеш да уважаваш наше предлоге. Скучен је закон. С тога ја сам за то, а мислим, да не може нико бити против тога, да се предлози законски на месец, па најпосле ако је могуће и на два месеца пре отварања скупштине не само разашљу посланицима него да се и у званичном листу штампају, да их можемо читати, да можемо размишљати о њима. Тим ћемо за цело, то је не побитна истина, добити савршеније законе, али не да се узакони него да напоменемо влади, да она уведе ово у своју практику и да то учини. (Чује се: добро је.)

Илија Протић: Ја мислим, да ни један од скупштинара не треба да заступа само своје мишљење у предметима скупштинским, него мишљења оних, који су га послали на скупштину. Да би могао то заступити као што треба, да би потпуно заступао мнење, жеље и мисли његових бирача, треба предходно да има све предмете, да се о њима са бирачима договори, па да спреман на скупштину дође. До сад је влада подносила скупштини предлоге кад је она на окупу, и скупштинарима је

дала само неколико времена на расположење, да проштудира те предлоге. Скупштинари су доносили своје закључке, онако, како је који дебатом био убеђен, а међу тим, да ли се то слаже са мишљењем његових бирача, то се не зна. Отуда празнина и не достаточност закона за то, да би закони потпуни били, да би били израз воље народне, овај је предлог на своме месту, и ја сам за њ. Што се тиче владиног назора, да је не могуће материјала прибавити за то време, те да предлог може да направи, ја држим кад скупштинар нема права да формалне предлоге подноси скупштини, ја мислим, да су предлози скупштинара довољни за владу, најпосле које изазивају закон и сама потреба довољна је, да даде. материјала за закон. Ја сам за то, да се предлог усвоји. (Чује се: Врло добро.)

Председник: Сад је на реду Милош Пантић.

Милош Пантић: Ја сам хтео да говорим то, што су ова господа посланици изговорили. Оно што сам ја хтео да кажем, изговорили су Илија Протић и Сима Несторовић, па за то, на што да говорим ја, да се губи време. (Чује се: Врло добро.)

Теодосије Миловановић: Ја, чини ми се, по мом мишљењу, ако се не варам, да ће бити не могуће, као што стоји и у мишљењу одборском, да се разашље на месец дана пре. Јер ми овде разног смо занимања, па се на месец дана пре скупштине свакн стара, да своје послове уреди, па да дође на скупштину, те се са тога већина овим законом не би ни у колико користила, и зато сам мишљења, да се одбаци.

Панта Банковић: Ја немам ништа да кажем, г. Балајицки је боље разложно ту ствар. Само имам то да кажем, што је навео г. Сима Несторовић, да се владини предлози шиљу на месец дана пре скупштине, да може наступити прилика, кад се то не може да изврши. Наш период посланички је три године, и, кад тај период изиђе, онда ми више нисмо посланици, а тада коме би влада те предлоге слала?

Ђурђе Ђоровић: Ја имам само да одговорим Прајзовићу. Он је питао, шта ће бити са оним предлозима, ако влада нађе за нужно, да их трсне; но ја му кажем, да и без овог закона, влада има право, свој предлог свагда да тргне натраг. Ја сам дакле за овај предлог.

Павле Радивојевић: Магла, која је била пред очима српским, она се је расчистила. Павлака, којом је мозак био обвијен, скинута је. Народ је данас провидео и разумео. По уставу, који је 1869. године издат, дато је народу српском право, да ствара себи законе. Па с тога и каже, да му је потребно напред да зна, како ће законе да ствара, мени је дивно чудо, да влада каже, да је не могуће; а ја питам владу, шта је пај пречи задатак, него то, да предлоге ствара, којиће цео опстанак и поредак српског народа ујамчити, и по којима ће се народ управљати. Дивно је чудо од владе, да, кад се нешто од народа хоће, онда се вели, то мора бити, а кад што народ хоће, она то не ће да учини, јер вели, да је то не могуће. Дакле ја сам за то, да влада на пред ствара пошто има доста секретара у својим министарствима, доста начелника, на нека раде, то ми је посао. (смех.) С тога сам, да се напред дају предлози, на ма на колико било.

Милан Кујунџић: Господа, која су пре мене говорила, тако су добро ту ствар објаснила, да ја већ готово у напред бих могао знати, да ће ствар бити примљена, а да неговорим много о њој. (Чује се: то не можете.) То је лично моје убеђење. Али ипак не бих рад био, да, и ако примимо један закон, будемо у неколико тамни са самим собом, да оставимо неки извесни приговор, а да смо прешли преко тога приговора не убеђењем, него гласањем. Приговор је главни тај: да ми одузимамо влади нешто мало времена тиме, што не допуштамо, да она баш и следњег дана, кад се сазове скупштина, да баш тада може што да предлаже, него онда, кад буде готова, а да има бити готова на месец дана пред скупштину.

У сваком случају, ми њој одузимамо месец дана времена, и, тада, господа су нека казала, да ће влада на врат на нос предлоге подносити. Ја немам ништа на то да кажем до то, да управо се сад догађа да влада подноси такве предлоге, јер по ономе како је остављено, шити се комисије, које су одређене журе, да посао што пре сврше, а бога ми и на влади су људи, на помисле ће, има толико и толико времена, може се

израдити. Овако пак, кад је у закону постављено, баш се та могућност у неколико избегава.

А ја највећи разлог који је противу тог закона изнет, то је држим не оспорно разлог, кога је напоменуо г. министар просвете. То је разлог, да мислећи ма о коме закону, непрестанце се развијају у томе мисли, да ми не престанце можемо доћи на нове и нове мисли, да је боље, да се остави више времена, да ми ту мисао можемо после добити, и јаче развити.

Ама ја сам напоменуо, да управо то, што се овде спомиње о владиним предлозима, да то тако важи и о самим предлозима народних посланика. И наше се мисли развијају као и код владе, (вичу: врло добро) и ми кад добијемо раније ове предлоге, у стању смо да нешто боље смислимо; (врло добро) дакле што вреди за њу, вреди и за нас. Но још више. Овде се развијају мисли у стотинама глава, док на против тамо се развијају у глави једног министра, или неколико њих, које је он узео у помоћ. С тога држим, да мисао, коју је г. министар споменуо, нисмо требали ми да искривљујемо, кад сама она пружа к нама оба краја.

А, господо, овде има још један разлог, који је напоменут, а који је важан за људе правнике, а то је, што се каже да нам ни је могуће створити све прилике, какве прилике имају туђи парламенти, па потом да нам ни је могуће, да створимо закон, као у другим парламентима, да створимо закон, у кога реч ни је правничка, а та је реч: *могућност*. Доиста господо, сама је ствар тешка, она нас и нагони, да ми овако лабаво законско наређење доносимо, јер један од господе посланика примети, да на прилику или влади ни је било могуће или комисији, да изради један пројект, па с тога и остављамо влади, да може казати: ја сам на време сазвала комисију, но она није на време свршила свој посао, и ми ћемо ту немогућност уважити. Само имам да приметим на то, да ово није првина, да се у неком закону говори о могућности; јер у члану 111 пословног реда, стоји ово: „да ће влада сваки, у *колико је могуће*, своје законске предлоге нарочито предлог већег обима

штампати. Од ових штампаних предлога добија сваки посланик, и сваки стални одбор.“

Ми дакле имамо једну прилику у закону, где се тако што установљава. А господа, ако се ко сећа, зна ће, како је у време, кад је устав прављен, преписивано по неколико чланака, на ови преписани чланци давати су у очи тога дана посланицима, кад ће исти да се у скупштини претресају, па посланик ни је могао ни да види шта ће доћи после тога. Па кад се то узме у обзир онда ће доиста сваки признати, да и овде што се говори о ствари истој, да је ту довољна мера кад се каже: где је могуће, да влада штампа предлоге чим буде готова. Ја држим, да је та мера довољна.

И са стране своје и са стране одбора имам додати, да се овај закон дода као допуна члану 111 пословног реда, у коме се говори о штампању законских предлога и скупштинских акта. (Вичу: да се гласа.)

Председник: Овде је било два говора. Једни су говорили, да се не може усвојити мњење одбора, а други су говорили да се усвоји. Дакле ко је за мњење одборско, тај нека седи, а ко је против мњења одборског, тај нека устане? (Велика већина седи.) Дакле прима се одборско мњење.

Састанак је данашњи свршен. Сутра почиње у $8\frac{1}{2}$ час. Дневни ред остаје што није свршено.

Овај је састанак трајао до 1 час по подне.

САСТАНАК XL.

22. Фебруара 1875. год. у Београду.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су сви министри сем министра финансије и министра иностр. дела.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола јучерањег састанка.

Секретар А. Богосављевић чита протокол 39. састанка.

Председник: Има ли ко шта на протокол да примети?

Павле Радивојевић: Ја сам казао, што год влада народу предаје, народ одма ради, и то с вољом, а кад народ влади предаје, то она неће да ради. Па молим, да се само то дода моме говору.

Теодосије Миловановић: Тамо у протоколу стоји, да је овај предлог, што га је Ковачевић читао, скупштина огласила као хитан, а мени се чини да није. Неки су, истина викали, да се као хитан огласи, но за то скупштина није решила. И заиста тај би предлог ваљало са свим одбацити, јер је поскe штетан за земљу.

Председник: Молим вас господин посланиче. Ви ваш говор исправљајте, а немојте ништа друго примећавати. (Жагор.)

Алек. Поповић: Ја само хоћу да приметим председништву, да оно нема права заустављати посланика у исправљању протокола, ма чијег говора. Јер ја мислим, да посланик има права примећавати на све, што се односи на целу скупштину, а не само за његов говор. Истина, ја нисам сагласан са г. послаником, што рече, но само обраћам председништву пажњу на то.

А сад имам да приметим на мој говор. Г. Адам требао је да ухвати главну мисао мог говора, а не споредну. Ја сам казао, да полицијска власт по својој званичној дужности има да чини истрагу; друго, казао сам, да су две користи, да се штампају предлози пре скупштине на неколико месеци, једна је корист за владу, а друга је за народ, што би могао за месец дана да сврши оно, што свршује сада за 3 месеца. Г. Адам је само споредност узео, а друго главно остало је. (Секретар прима.)

Јанко Јелић: Ја сам казао, да ја пристајем на то, да влада пре месец дана скупштини штампа предлоге, али не са ограничењем оним, што се тиме иште, јер паонако би то било кад посланик несме после предлоге доносити, него их мора пре скупштине доносити. То нека се исправи.

Милија Миловановић: Што се тиче протокола, немам ништа, него имам да одговорим овом предговорнику . . . .

Председник: Неможете о томе за сад говорити, но даћу вам реч после.

Аксен. Ковачевић: Ја само имао бих да кажем, да је посланик Теодосије предвидео што каже, да скупштина није донела одлуку и огласила као хитан онај мој предлог. Зар подписани 68 посланика, подписаних на једном предлогу, у ком се тражи да се као хитан огласи. Поред тога чуло се многих гласова у скупштини, да се као хитан огласи, а остали се нису противили, то ја мислим да је поднуна одлука.

Теодосије Миловановић: Овде после, кад се дало фртал сата одмора, посланици они, који су се подписали на предлог говорили су, да су знали, да је у њему тако написано, зашта се неби ни подписивали. . . .

Ковачевић: Ја обраћам председништву пажњу на пословни ред. Г. посланик нема ваше права да говори, пошто је један пут о протоколу говорио. Ја молим председништво, да му закрати реч.

Марко Јанчић: (Ковачевићу.) Он има права да говори. Несмеш га ти овде прекидати у говору. Ти хоћеш само ти да говориш овде у скупштини.

Председник: Немојте г. Ковачевићу упадати у говор никог посланика. Ја вас молим.

Има ли још ко шта противу протокола да примети? (Нема.) Дакле протокол се усваја. (Бива.)

Изволите г. Милија, ви имате једно питање на председништво да упутите.

Милија Миловановић: Ја хоћу ово питање председништву да ставим. Нама је познато, да је скупштина донела своју одлуку, да се пошље комисија у Јагодину, да предузме истрагу противу полицијских радња и интрига. Ја сам један пут то питање поновио и тражио, да председништво упита министра да ли је одредио речену комисију, и ако је одредио, које је људе одредио, а ако није, кад мисли да одреди. То сам питање, велим, поновио, па ми ни до сад није одговорено и јављено. Сад ја опет чиним питање председништву, да упита надлежног министра, шта је учињено с тим, је ли одредио комисију, ако није, зашто до сад није, ако пак јесте, који су то људи и шта су тамо радили. Нужно је, велим скупштини што пре да зна.

Председник: Надлежни министар није овде, па за то вам не могу одговорити на питање. Но кад он дође, ја ћу се известити и јавити вам шта је одговорио.

Мијаило Радосављевић: Како могу појединим посланицима да се губе предлози, кад их ови предаду и скупштина упути их одборима? Ту је и мој предлог, ког сам дао па сад га нема. Тражили смо га у одбору, он се никако неможе наћи. Ја га дакле тражим од председништва, коме сам га и дао.

Председник: Г. посланиче! Немогућно је, да је ваш предлог изгубљен. (Радосављевић: Мени је тако јављено.) Може бити. Но ви ће те ми ставити ваше име и презиме и о чему је предлог, па ја ћу га по одборима наћи.

Ђ. Ђоровић: Упражњено је једно место одборника у законодавном одбору, јер је попа Вића узео одсуства до закључења скупштинског. За то предлажем, да се на његово место други изабере. (Вичу: врло добро.)

Вељко Јаковљевић: Ја сам, као члан одбора за молбе и жалбе, предложио и скупштина је одлучила, да се напишу акта по оним, што је касациони суд поништио јавну исправу, а по жалби оне жене. Па како та акта нема још да дођу, а време се приближава, можда ће се скупштина и распустити — добро би било председништво да упита министра правде шта стоји томе на путу?

Аксен. Ковачевић: Ја вас молим за обавештење. Г. министар правде тражио је та акта, и та су акта већ дата министру правде. Сигурно ће г. министар у скоро их поднети.

Вељко Јаковљевић: Ја тражим од председништва одговор, а не од кога другог, те да ми г. Ковачевић одговара.

Председник: Ја ћу упитати г. министра, да ме извести, а за сад не могу вам ништа одговорити.

Има овде да се прочита један предлог. Изволите га саслушати.

Секретар Келић чита:

Народној Скупштини.

Скоро сваки дан појављују се од појединих посланика у скупштини разни предлози, којима се поглавито смера на то: да се материјално стање нашег народа поправи, да се смање расходи државни, једном речи да се попуне дефицити, који се често и при свој смотрености владе појављују. Тога ради поднашани су предлози да се увећа ђумручина на неке производе; да се укине дијурна полицијским чиновницима; да се смањи плата већим чиновницима и т. подобна.

Сви овакви предлози, којима се оће бољитак народа, којима се хоће да створи могућност за унапређење материјалног стања нашег народа, нису само производ ума предлагача — скупштинара, — већ су само ехо патриотског осећања сваког Србина, који се њоле уме узвисити над сопственом саможивошћу, који дакле уме појмити, да је у општем добру Србије и његово добро.

Руковођен овом мишљу браћо, предлажем, да се дијурна скупштинарима сведе на 24. гр. чарш. Јер оволико је довољно да се у Београду или ма где друго у Србији дневно лепо живити може. Да правимо капитале или да се од ових дијурна проводимо, мислим да нема ни једног од нас, који би то хтео. Најпосле рад наш у скупштини, рад је за нас саме, а притом сви смо ако се неварам, таквог стања, да би могли по који месец и о своме трошку свршавати народне, дакле могли би свршавати своје ствари.

На овакво дело изазиње нас и само родољубље; јер кад хоћемо напредка, онда морамо подносити и жртву, а ми као представници народа и његове свести, треба прво то да покажемо, ако хоћемо, да се оградимо од оног пребацивања: „*лако је по туђем врату ударати шамаре.*“ Корист ће бити за државну касу, а тиме и могућност да се уштеда употреби на друго што корисно за унапређење народно.

Зато подносећи овај предлог, молим скупштину, да га као итан што пре реши.

22. Фебруара 1875 год. у Београду.

Предлагач,
Паита П. Банковић.
Народни посланик.

Павле Радивојевић: Који је предлагач.

Секретар Келић: Предлагач је поп Паита Банковић.

Павле Радивојевић: Да се као хитан одбаци, јер он је поп б гат па му се може. Ако он хоће да поклони своју дијурну, ми ћемо му благодарити. (Смех. Неки вичу да се одбаци, а неки врло добро нека се као хитан упути одбору).

Председник: Хоћете ли као хитан да се огласи. (Неки вичу као хитан а неки као обичан). Онда кад је тако упућује се финансијском одбору као обичан. (Бива).

Милосав Марковић: Ја вас молим да проговорим неку реч о овоме.

Председник: О чему хоћете да говорите, да ли о предлогу? (Милосав. Јесте о предлогу). Не можете да говорите о њему ништа, јер он није сада на претресу.

Господин министар војени има да одговори на интерпелацију.

Министар војени: Интерпелација је о куплењу прираза за рану народне војске. Ово су питања, која су на мене упућена.

По каквом је законодавном решењу могао бити ударен на народ општи прирез.

Ако постоји такво законодавно решење, онда зашто је ударен онако велики прирез не сразмеран потреби, којој је на мењен?

Колика је сума новаца од прираза претекла и где је?

То су три тачке, које се мене тичу. Овде има још две тачке но које се тичу министра финанције по надлежности да одговори.

Овде, о прирезу том толико се је говорило, свашта је напомињато. Толико је сумњив тај говор, да ја нисам смео да се задовољим само с тиме, да вам попуним цифру и рачуне, него сам вам написао читаву историју, да би вам верно могао показати целу ствар. Ја бих вас молио, да ми дозволите, да вам прочитам одговор на ту интерпелацију. (Можете. Можете.) (Чита.)

ОДГОВОР

МИНИСТРА ВОЈНОГ

на

интерпелацију

о приrезу за храну народне војске.

Прирез за храну и издржање народних војника, сакупљен је у прошлој години, на основу закона, који је 23. Октобра 1870. године, *решила народна скупштина.*

Народна је скупштина, те године решила замену чланка 94. закона о устројству стајаће и народне војске, који гласи:

„*Народна војска храни се општим прирезом дотичног округа. Порцију хране и фуражи определује војни министар*“.

И на основу овог законског определења, сакупљан је прирез за храну народне војске *1871., а и прошле године.*

У времену неколико последњих година, наша је народна војска позивана, само за врло кратко време, на скупове и вежбања; а и рекрутација није од неколико година у њој извршена, те је с тога, у неком ступњу, попустила у њој живахност, која је пређе у њој била.

Да би народна војска остала у стању у коме треба да је: у стању беспрекидног напредовања и усавршавања, ја сам био у намери, да се она у прошлој години позове на скупове на дуже време: и то *прва класа 20 дана, а други само на 2 дана*, те да тако бањени се дуже време, у заједници на скупу, извикне, боље се спреми и обучи војничким дужностима, чиме би се опет војнички дух у њој што већма развио, одневао и ојачао.

Зато сам под 9. Фебруара и 5. Априла прошле године Е.№ 541 и Е.№ 1459 писао господину министру финанције, да ми набави и стави на расположење 4,781.565 гроша пореских; што да се у два маха набави општим прирезом, сваки пут уз порез по 2,390.783 гроша пореска, — које би према броју глава, који је претпостављен између 251. и 252. хиљада пореских глава, износило од прилике по 9 гроша и 20 пара пореских с главе на главу.

Оволика сума новаца, мени је требала, према броју народних војника, који је онда износио: *у првој класи* на 98.990 људи са 19.900 коња, и у *другој класи* на 51.600 људи са 3.360 коња, јер смо онда имали у народној војсци, и то:

I. класа.

а.) *људи.*

1.	80. батаљона пешака	са . .	67.280	људи
2.)	33. ескадрона коњаника	„ . .	4.950	„
3.)	28. пољских батерија	„ . .	5.120	„
4.)	19. пионерских чета	„ . .	2.812	„
5.)	18. болничарских чета	„ . .	2.196	„
6.)	18. занатлијских водова	„ . .	540	„
7.)	17. провијантских водова	„ . .	900	„
8.)	19. радничких водова	„ . .	570	„
9.)	коморција пешачких	„ . .	10.463	„
10.)	„ коњаничких	„ . .	990	„
11.)	„ артилеријских	„ . .	1.120	„
12.)	„ понтонерских	„ . .	760	„
13.)	„ болничарских	„ . .	720	„
14.)	„ занатлијских	„ . .	180	„
15.)	„ провијантских	„ . .	180	„
16.)	„ радничких	„ . .	209	„
		Свега	98.990	људи

б.) *коња.*

1.)	за 80 батаљонних командира и адјутаната	160
2.)	„ 33 ескадрона	4.950
3.)	„ артилерију	168
4.)	„ коморције	14.622
	Свега .	19.900

II. класа.

а.) *људи.*

1.)	80 батаљона пешака	48.400	људи
2.)	коморција за ове	3.200	„
	Свега	51.600	људи

б.) коња.

1.) коморџијских коња за 80 батаљиона . . 3.360

А рачунао сам:

За 98.990 војника прве класе по 2 гр. пор. дневно на једног, или за 20 дана . . . . . 3,959.600 гр. пор.

За 51.600 војника II. класе по 2 гр. п. дневно на једног, — што износи за 2 дана 206.400 гр. пор.

За 19.900 коња у првој класи по 1 гр. и 20 пара пор. дневно на једног, — што чини за 20 дана . . . . . 597.000 гр. пор.

За 3.360 коња у II. класи по 1 гр. и 20 пар. пор. на једног, — што чини за 2 дана . . . . . 10 080 гр. пор.

За прављење нишана, набаву сламе за простирку, дрва; за накнаду штета у случајима потрице, које се учине на просторима на којима се војска екзерцира, као и за лечење војника, који се разболу 33.740 гр. пор.

Свега 4,806.820 гр. пор.

Ову последњу цифру на непредвиђене трошкове, као: набаве нишана, дрва, сламе, лекова, и накнаде штета, — узео сам овако малу што сам рачунао да ће се она знатно увећати оном добићу на новцу, која потиче: што је прирез наплаћиван у порезком течају, а војницима је давата порција хране а и храна за стоку плаћана је у чаршијском течају, — како се обично чини са свима дохотцима: да се у пореском течају примају, а у чаршијском троше и издају, где се после урачунава у приход добит на новчаној монети.

Као што се види, целокупна сума за издржање војске, за 20, односно за 2 дана, срачуната је у 4,806820 гр. пор., дакле она се од суме, коју сам захтевао, од господина министра финанције, у 4,781.566 гр. пор., разликује у 25.254 гр. пор. Ја сам оволико мање тражио ове године, што је од прireза, који је у 1871. години сакупљен, за храну народне војске, претекла оволика сума новаца, која се налази у касама окружних начелства, — те је и она увета у рачун да се ове године утроши, јер с њоме укупно расписан прирез износи колико је предрачуњено да треба.

По кратком времену, пошто је сакупљање прireза расписано, јављено ми је, да с тиме иде доста тешко, јер у народу није било довољно готова новца, и за то је предлагано, да се сакупљање прireза одложи, док народ своје летине не прибере и док до готовог новца не дође.

Уз ову незгоду наступила је била још и та, да је народ због многих киша, којих је у пролеће прошле године непрекидно било, доста закаснио са својим пољским радовима у чему би се још већма скео и задоцнио, ако би се наређивало пролећње вежбање народне војске, јер би се наравно народ тиме одвајао од својих пољских радова.

Ове околности побудиле су ме да пристанем, да се сакупљање прireза одложи, док се пољски усеви не приберу и док народ до готовог новца не дође; као и то да се и пролећње вежбање одгоди. Али сам остао при томе, да се расписани прирез доцније покупи, те да се, место пролећних и јесењих учења у 1874. години, држе јесења вежбања у 1874. и пролећна, или јесења у 1875 години.

Тиме је стање целе ствари сведено у овај резултат: Прошле године расписани први прирез, по извештајима полицијских власти сакупљен, заједно са оним сумама, које су претекле у 1871. год. и онима, које су добивене од претекле хране после логоровања, као и од добити новчане износи 2,519.298 гроша и 34 паре пореске. Од ове је суме потрошено о прошлогодишњем јесењем вежбању 978.569 гроша и $14^1/_2$ пара пореских. Дакле је остало за вежбања у овој години 1,540.729 гр. и $19^1/_2$ пара пор., *која сума новаца налази се у касама окружних начелства, у готовом новцу.*

Из следеће таблице види се, колико је у сваком округу посебно покупљено прireза, колико је у сваком потрошено у прошлој години; као и колика се сума новаца налази у касама

начелства, која се ту чува, да се у своје време јединствено на храну народне војске употреби, о прним њеним скуповима.

Број	Окрузи	Навешћа начелства и управе вароши Београда				Сакупљен прирез, добит на новцу; заоставше суме од 1871 год. и суме добивене од продате хране		Угрошено при јесењем вежбању 1874. године		Остало у готовом новцу и налази се у касама окружних начелстава за вежбања у 1875. години	
		дан	месец	год.	ж.	гроша	п.	гроша	пар.	гроша	пар.
						порескиx					
1	Варош београд	4	Новемб.	1874	29.883	12.172	21	— *	—	12.172	21
2	Алексиначки	31	„	„	3.893	108.104	24	39-032	39	69.071	25
3	Београдски	17	Јануар	1875	907	130.380	20	59.491	6	70.889	14
4	Ваљевски	20	Октобар	1874	4.615	148.130	24	61.382	2	86.748	22
5	Јагодински	30	„	„	3.228	137.088	13	45.606	12	91.482	1
6	Кнежевачки	17	Септемб.	„	8.053	120.184	7	51.592	15	68.591	32
7	Крагујевачки	16	Новемб.	„	4.770	199.321	24	65.132	6	134.189	18
8	Крајински	30	Октобар	„	5.628	159.814	36	62.298	36	97.516	—
9	Крушевачки	16	Септемб.	„	10.583	137.958	36	59.847	24	78.111	12
10	Пожаревачки	20	Новемб.	„	19.346	330.164	9	121.189	20	208.974	29
11	Подрински	7	Октобар	„	3.475	90.483	24	38.824	28	51.658	36
12	Руднички	17	Септемб	„	2.659	90.992	7	40.011	39	50.980	8
13	Смедеревски	16	Декебм.	„	4.811	141.255	4	52.240	14	89.014	30
14	Ужички	29	Октобар	„	4.804	204.957	1	70.917	20	134.039	21
15	Чачански	30	„	„	14.110	115.004	35	47.085	35	67.919	—
16	Црноречки	23	„	„	3.090	128.142	5	52.874	37	75.267	8
17	Шабачки	31	„	„	3.332	142.519		64.370	7½	78.148	32½
18	Ћупријски	31	„	„	4.156	122.624	24	46.670	34	75.953	30
	Свега . . .					2,519.298	34	978.509	14½	1,540729	19½

*(Општина београдска још није покупила цео прирез, зато ће овај број бити доцније већи, и тада ће се придружити суми која се налази код начелства београдског, и с овом ће се заједно трошити, пошто народни војници вароши Београда, састављају једну бригаду, с народним војницима округа београдског, који

су се о прошло јесењем вежбању хранили из прироза, који се налази код начелства београдског.)

Као што дакле показују изложени бројеви, дошло је, од покупљеног прироза 128.515 гр. и 34 паре пореске, више него што је предрачуњено. Ово долази отуда, што је можда био већи број пореских глава, што је се добило доста на новчаној монети, и што су у ову суму ушле и суме новаца добивене од кажњених механција итд.

У осталом много је мање и потрошено него што је предрачуњено да ће се потрошити. Јер од прошло јесењег вежбања изостало је т. ј. није на скуп дошло 11.372 војника I. и 7.379 војника II. класе. Свега дакле од обе класе 18.731 војник, те је на толико мање потрошено од прикупљеног прироза, не рачунећи у ово и храну коња у 143.036 гроша пореских.

Тако дакле за храну народне војске, о скуповима, који ће ове године бити, има сада на расположењу 271.551 гр. и 34 паре пореске, више него што је рачунато. Због тога ће бити могуће ове године, сазвати народну војску на вежбање, на десетину дана, а да се не сакупља нов прирез, осим што ће може бити само у неким окрузима требати да се још штогод дода.

Најпрактичније ће држим бити да се трошкови, које будемо имали ове године, исплате из покупљеног прироза, који се код начелстава у готовини налази; где пак овај не би био довољан, *ту да се недостатак привремено, и у колико буде могуће, исплати из касе окружних начелстава, а после да се издатак попуни прирезом*, како би овај био баш колики треба да је, те да не би ништа претекло и преносило се у другу годину.

Овим сам држим одговорно на 1. 2. и 5. тачку интерпелације, у границама у којима сам ја од индерпеланата питан, пошто ће на остале тачке, т. ј. на 3. и 4. одговорити, г. министар финанције, по својој надлежности.

Но и ако сматрам да сам с овим готов, опет налазим за неизоставно нужно, да овом приликом народној скупштини учиним још ова саопштења, односно храњења народне војске, кад је на скуповима:

До 1870. године, народна се војска хранила, кад је на скупове долазила, доносећи сопствену храну од својих кућа. Они народни војници, који су сиротног стања, и који нису имали шта од куће да донесу, хранили су се оним што су им богати уделили, ако им општина, при одашиљању у логор, није штогод дала, у име хране. Тако једни су се народни војници хранили добрим и богатим јелом и ручком, други сухом пројом, неки опет само оним, што је после наслађе богатих претекло!

Осим ових незгода, овај је начин издржања и храњења стварао и друге незгоде: што је при њему тешко сазивати народне војнике у бригадне скупове, јер тада удаљеније коморције проведу по три, четири и пет дана, док дођу у логоре, од кућа народних војника, с храном, коју често и покварену донесу.

Уз ово мислило се, да није право, да народни војници, долазећи на екзерцир, и дангубе и још да троше своју храну, — па се за то држало да је праведније да бар трошкове око хране сносе и они, који нису народни војници.

И зато је више по захтеву и наваљивању посланика народне скупштине, него по сопственој иницијативи владе, народна скупштина 1870. године, на предлог војног министра решила, *да се народна војска храни, при скуповима, општим прирезом свога округа.*

На томе дакле основу, народна се војска хранила о општем трошку, кад је 1871. године позвана на вежбање, кога је пута одређена порција хране у натури; т. ј. одређено је: колико ће се дневно трошити на једнога војника хлеба, меса и варива; и на једнога коња сена и зоби, пак је ово куповано и плаћано из сакупљеног прireза, а после војницима издавано.

Но и овај начин храњења народних војника, у логорима 1871. године, обелоданио је неке своје незгоде: Ліферанти хране и фуражи ни су били у стању да погодбу тачно извршују: неки су давали лошу храну, која им се није могла враћати да бољу набаве, јер би за тај дан војници остали без хране, зато што је месо и хлеб трошен онакав какав су ліферанти дали. Поред тога храна је скоро свуда била претерано скупа, и често је врло касно доношена. Због чега, при оваком храњењу, војници су се више бавили спремом хране, но самим учењем.

Прошле године, дакле о прошло јесењем вежбању, учињен је покушај да се народна војска храни другим начином. На име, порција хране одређена је по 4 гр. чар. дневно у новцу, на једнога војника, у цели да они купују себи храну од мештана и механција, којих свуда има уз војску, са спремљеном храном. Само храна за стоку набављана је и давана у натури.

Овим начином храњења народних војника, избегле су се многе неприлике, које су код другога биле неизбежне с ліферантима; а поглавито народна се војска могла искључиво да бави вежбањем; осим тога нико се не тужи да му је војничка власт дала рђаву храну; а многи, којима је кућа близу, донели су своју храну, па су оно што им је у новцу за храну дато однели својој кући, као неку заради и накнаду; а војници, били су и тачнији у излажењу на скуп, пошто су знали да им се за први дан не може ништа у име хране дати, ако дођу после заказаног времена и пошто се дневник војнички за тај дан закључи.

Свакако пак ми смо до сад имали у главном два начина храњења: *Један*, кад су народни војници доносили сопствену храну од својих кућа, и *други*, кад су храњени општим прирезом. Први је начин могућан док народни војници долазе на скупове четне и батаљионе, дакле док су им домови близу, па им и храну коморције могу лако и брзо да донесу, али који је *тежак*, кад народни војници долазе на бригадна збориштa, на која се храна тек после путовања неколико дана може да донесе; а *немогућан*, кад војска пређе у други округ или измакне мало даље; *неправедан*, што храњење и издржање народне војске пада само војницима народним на терет.

У Другом начину било је храњење двојако: давањем хране у *натури* или у *новцу*. Овај последњи лакши је за администрацију него онај први; код њега нема онако многих погодаба, нема примања ни издавања хране, мање је и простијих рачуна, са чега мање и могућности за штете, превару и злоупотребе.

Једна је једина незгода код овог, што се војници не свикавају да сами себи спремају и готове јело, што је у рату неизбежно.

Но главна незгода, код овог другог начина, та је, што за њега треба оно, што се нерадо чује — треба *прирез;* што треба сваки да да пару у готовом новцу, а нашем је, особито сеоском, свету лакше дати у натури два и три пута више, јер често готовог новца и нема, пошто му је тешко и често немогуће претворити у новац оно што у натури има.

Ја сам на прошлим скуповима дао питати народне војнике, који је начин храњења за њих најзгоднији, и добио сам изјаве: од војника из 4 бригаде да би најволели, да се хране од својих кућа, само да не дају прирез; 14 бригада изјасниле су се за прирез, но оне су се поделиле у самом начину храњења прирезом, и од њих су 6 да им се даје храна у натури, т. ј. готово и скувано јело, а 8 њих су да им се даје новац, па они сами у логору храну да купују.

На сваки дакле начин, питање о храни и издржању народне војске, кад је на скуповима, не може се код нас, сматрати да је решено, и о њему, као о једном од важних питања, које се тиче доброг уређења наше народне војске, има још да мисли и ради и влада и народно представништво, те да се дође до начина, који ће бити најкорисниј и по интерес народне војске, и по интерес самог народа.

Војничких назора, при решењу овог питања, нема других, осим да су народни војници сигурни да не ће на скуповима бити гладни, а за војну управу све једно је храниле се народна војска сопственом храном, коју од кућа доноси, или прирезом, или другим којим начином.

Не могу обићи ћутке а да народну скупштину још и о овом не известим:

Лане је од владе поднашан предлог народ. скупштини, да се прирез једино, и искључиво за храну и издржање народне војске, укине кад је ова на скуповима за кратко време.

Предлог овај предан је народној скупштини 1. Децембра 1873. године, спроведен књажевим указом од 29. Новембра 1873 год. Ф№ 4617, када је упућен финанцијском одбору на преглед

и оцену. То се види из скупштинских протокола од пр. год. стр. 149 и 150 састанка X.

Истина предлогом овим није се ишло на то, да се прирез посве укине, него била му је циљ, да се место њега заведе други прирез, али по предлогу би се могла народна војска на краће време — до 5 дана — да позове на скупове, а да се не мора хранити општим прирезом, што по законским опредељењима, која сада постоје, то не може ни за дан.

По лањском би се владиним предлогом давао прирез сваке године за ове потребе:

1.) Да се из њега храни народна војска, кад дође на бригадне скупове; на скупове дакле, који трају дуже време, и који су на месту, на које није тако лако доносити војницима храну од кућа.

2.) Да се из њега подигну на зборштима шупе и зграде, за обитавања народних војника, кад је рђаво време.

3.) Да се њиме издржавају народни војници, који на служби онеспособе и постану инвалиди; дакле да ово буде општи инвалидски фонд, за сву нашу народну војску.

4.) Да се њиме издржавају фамилије оних народ. војника, који на служби погину, или у опште, који при вршењу војничке службе буду лишени живота, и т. д.

5.) Да нам он, као извесни фонд, образује нашу ратну касу и готовину, из које би подмиривали потребе народне војске, кад је изненадно морамо да ставимо под оружје у ма којој ратној цељи.

Но овај предлог није прошле године примљен у одбору а пошто је на скоро и скупштина закључена, то пред њу није ни изношен.

Ово је што сам имао да кажем о покренутом питању.

У Београду 22. Фебруара 1875. год.

Министар војни, пуковник,
К. С. Протић.

ДОДАТАК.

По закључењу овога мог извештја, добио сам од управе вароши Београда извештје, од 17. ов. м. К№ 504 да је она

добила од београдског општинског суда, осим оних у таблици показаних 12.172 гр. и 21 пар. пор., још 15.600 гр. пор., и да је целу суму у 27.772 гр. и 21 пар. пор. предала начелству београдском; као и то да општина београдска има још да покупи и плати 10.227 гр. и 19 пар. пор. По овоме, целокупна сума готовог новца, која се има на расположењу за логоровање у овој години, износи сада 1,556.329 гр. и $19^1/_2$ п. пор. а кад се наплате и они 10.227 гр. и 19 пар. пор. што их још има општина београдска да плати нанеће 1,566.556 гр. и $38^1/_2$ пар. пор.

Ово је све што сам вам имао да кажем.

Адам Богосављевић: Ја се баш никако не задовољавам са одговором министровим. Прво, он на моје питање где сам га питао, по ком законодавном решењу мора народ да плаћа прирез за народну војску — на то питање он ми не казује и подпуно одговара. Он се позива на неки члан, по ком се војска мора општим прирезом ранити; — али ко одређује тај општи прирез; да ли министар или скупштина? Ево шта каже члан 56. устава у другом одељку (чита): „но без одобрења скупштине не може се ни у ком случају данак или општи прирез установити, ни постојећи преиначити". У оном члану, на који се позвао г. министар, стоји, да министар одређује порцију хране и фуражи. Он дакле има право као на пример казати даваће се по пола ока или читава ока леба, али он нема права никако, да удара општи прирез на народ. За то, не задовољавајући се с говором његовим, задржавам себи право да доцније учиним корак, какав налазим да треба. Ово је повреда устава.

Министар војени: Г. интерпелант каже да несме министар да удари прирез односно те хране народне војске. Тако вели стоји у уставу. Али, кад је скупштина решила да се удара прирез, и кад је до 1871 године практиковано и ударан прирез на народ, на то није на скупштинама протестовано, него је примљено, онда мислим, да сам имао основа да радим онако, како је пређе рађено.

Адам Богосављевић: Није тако господине. Зар што је онда рђаво рађено и погрешено, па то и сад да се греши и рђаво ради. Устав је изричио и прецизно казао на према томе несме се другчије радити. Ја заиста нисам никако задовољан са одговором, јер то није никакав одговор.

Милосав Марковић: Ми као људи из народа чули смо, да је тај прирез за логоровање народне војске покупљен много више но што је требао и да је претекао вишак. Ја мислим да тај прирез неби ни требало купити за логоровање, нити пак ударати прирез на народ. Ми видимо да и они, који данак неплаћају и они су дали по 20 гр. и 20 пара, и то су 20 гр. за сви 5 дана. Дакле у колико видим прирез је претекао више од пола. Богати људи они код нас плаћају по 50 гроша. Сад они људи богати, људи сигурни издржавају се о своме трошку. Општина најбоље познаје сиротне људе, на таким људима вредно је дати и то из касе општинске за време логоровања, а кад се сврши логоровање — — — — — — —

Н. Крстић: Овде не може бити говора о интерпелацији, и о предмету, о ком је реч у интерпелацији, јер ми немамо пред собом предлог о логоровању, него имамо интерпелацију, на коју је г. министар одговорно а интерпелант казао, да није задовољан са одговором. По томе интерпеланту остаје право да поднесе предлог о томе, на ћемо после говорити. Ја молим председништво да се одржава пословна реда, који забрањује да се може говорити о овоме, што није на дневноме реду. Молим, да председништво стане на пут нереду, који отуд постаје, што се отпочиње саветовање о ономе, што није постављено на предмет саветовању. (Жагор).

Милосав Марковић: Ја сажаљевам г. Крстића, да он као учеван човек утиче другоме у реч и прекида га безразложно. (Жагор.)

Мата Поповић: Ја молим председништво, да даде укор г. Крстићу, што утиче другоме у реч. (Жагор).

Председник: Молим вас има реч г. потпредседник.

Милосав Марковић: Ама господни председниче, ја писам свршио с мојим говором. Зар ја немам права овде да говорим?

Председник: Имате г. посланиче право. Нико вам га и не спори. Него ради обавештења и стављања питања скупшти-

ни од представништва, дао сам предходно реч госп. потпредседнику.

Потпредседник Грујић: Молим вас. Нека господа позвала се нарочито на закон, као да председништво овде не врши тачно своју дужност. Ја не знам, да у закону има тако јасно и одсечно казано, како ће у оваким приликама бити т. ј. како ће се поступити кад министар одговори на једну интерпелацију. Одређено је само поступање од почетка питања посланичког на министра до министровог одговора, а за даље нема нарочито ништа прописано; но се може из скупа законски расположења у пословнику а из погледа на целисходност говорити. Председништво на сваки начин може казати, да држи да не треба о томе да се говори. Но, ако народна скупштина каже, да хоће да се говори, разуме се да председништво има гледати, да се редом говори. Но друго је питање, које овде долази и које треба имати у виду. Каква је циљ, какав је исход целог тог говора, који би се водио може бити но читав сахат и више. Очевидно, колико ја схваћам осим можда преласка на дневни ред с поступама или просто неби могао ни до каквог особеног закључења доћи. Истина, саветовање може бити од користи у колико министар чује назоре посланика; али свако саветовање жаља да има један исход или своје закључење. До тога закључења оваковим начином ја држим, да неможемо доћи. Како је најбоље сад да урадимо? Ја мислим да је најсходније да урадимо овако: кад министар одговори на какву интерпелацију, онда ја мислим, да неби требало нарочито да се упуштамо у саветовање, осим уколико је нужно за објашњење питања или одговора; него интерпелант или интерпеланти нека кажу: јесу ли или нису задовољни. Ако нису задовољни они ће чинити што налазе да треба и да могу. И онда ако би који био учињен, онда ћемо моћи саветовати се редовно и доћи до редовног закључка. То је што сам ја имао да кажем о овој ствари. (Вичу: тако је. Врло добро).

Алекса Здравковић: Каже г. потпредседник да не ћемо доћи до никаквог закључка. Овде у овој ствари био би закључак тај, да ли се ми — скупштина задовољавамо са одговором

г. министра на интерпелацију или не, ако се не би задовољавали, онда следује предлог, а ако би се задовољавали, онда свршена ствар. (Чује се: врло добро).

Потпредседник Грујић: Ја бих додао ономе што је казао г. Здравковић: Ми немамо утврђене праксе, како ћемо у подобним случајевима радити. Можемо дакле узети: ако би се скупштина показала, да је задовољна са одговором, и ако би то изразила да би ствар била свршена. Али ако би се у скупштини показало назора таких, који не би били задовољни са одговором, онда ја мислим, да би боље било да се неупуштамо у саветовање, без предлога на који би који интерпелант задржао право да поднесе услед свога незадовољства са одговором на интерпелацију. (Вичу: врло добро).

Милија Миловановић: Ја као интерпелант желео бих да кажем једну реч. Ја се управо сагласавам са одговором Адамовим о вређању закона и устава. Даље, тамо је узет неки прирез као што и министар каже, за дрва, а ја знам да се код нас практикује, да дрва доносе људи без икаква кулука сами, па зашто да се прирез удара и за то. Ја држим да би нужно било да г. министар наштампа овај свој одговор као и све податке што се односе на храну војске народне. Нужно је то да се зна, јер нека војска седи 5 дана на логору а нека само два. Овде је по мом мишљењу учињена народу велика неправда. Узети од народа један велики прирез, прекомерни прирез па га држати по касама начелства, а народу се продаје све из куће за порез што овај нема од куда да плати, а новац му налицан лежи у каси без икаквог интереса — то је заиста теретно и убитачно за народ. Па за то задржавам себи право, да учиним предлог заједно са другим интерпелантима, и све друго, шта треба у том смотрењу чинити. Само бих то молио да г. министар штампа свој одговор са свима подацима.

Министар војени: Ја сам већ казао, одговор је штампан.

Милија Миловановић: Хе, онда добро. (Вичу да се пређе на дневни ред).

Председник: Сад прелазимо на дневни ред. Долази по реду предлог г. Алексе Здравковића односно војених набава.

Прву реч има г. Крстић. (Чује се: треба навешће да се прочита).

Имајте ¼ сахата одмора. За то време гледајте да се договорите кога ћемо изабрати за одборника у законодавном одбору.

После одмора.

Председник: Г. Милија читајте вашу интерпелацију.

Милија Миловановић. Чита:

Ово је чиста интерпелација, која не садржава никакве увреде. Ја мислим да је не може нико одбацити.

Илија Мојић: То је она иста јучерања интерпелација Адамова. Ја мислим да се не може дванут о њему питати; (чује се: да се одбаци.)

Милија Миловановић: За ону интерпелацију јуче рекло се да има израза, који вређају. Овде нема, и за то ја држим да је не може нико одбацити већ да се мора одговорити. (Жагор.)

Председник: Молим вас господо. Овде има гласова, који кажу да се та интерпелација одбаци, (чује се: да се одбаци ми нећемо да тримо. — — —

Милија Миловановић: Ја бих желео да се реши. Смем ли ја учинити питање на министра или не смем, и да ли би то било у интересу самога министра да ова ствар тако остане.

Потпредседник: Ја мислим пре него што би казали да ли да се одбаци ова интерпелација или неодбаци, да би требало да знамо је ли примљена она јучерања интерпелација да иде својим путем или није примљена. На неки начин она је јуче одбачена због форме и неких израза. Ако је дакле одбачена као што ја држим, онда се разуме да се има сматрати као год да није ни била, али ако је она интерпелација примљена и казало се да иде одбору онда би заиста узалудно било опет је поновљавати. Зашто једну исту ствар повторавати по неколико пута. Него молим вас господо, ја уколико сам јуче разумео решење скупштине она интерпелација због свог неудесног садржаја није примљена и прешло се преко ње као да није ни била. По изјави г. министра а и саме господе посланика

интерпелацију оваког састава скупштина није хтела да узме ни у поступак. Сад дакле као што ја мислим, остаје на томе, и има се сматрати тако, као да она интерпелација није била ни поднешена. Ја сам тако разумео.

Марко Јанчић: Сад нека реши скупштина хоће ли се и ова интерпелација примити.

Потпредседник: Молим вас, ја ни сам довршио. За ону интерпелацију сад пошто је прочитана а нема ништа вређајућег и пошто министар не каже, да ће сад одговорити, питање је, шта је ред да с њом буде. По закону ред је да се упути дотичном одбору. (Чује се: да се упути одбору.)

Министар председник: Да не би давали већу важност самој тој ствари, него што јесте у истини, ја хоћу да одговорим на ту интерпелацију.

Да је ма какво иследовање формално предузето не само над послаником Богосављевићем, него ма над којим послаником, мени није познато, а, да би се тако што предузело за време трајања скупштине, не само да би мени познато морало бити, него целој скупштини требало би да је то познато. (Чује се: тако је). Но кад се повела реч о томе и кад је интерпелант хтео да се нешто изнесе под фирмом интерпелације, што је он извештен или рђаво извештен од својих људи, — онда сам дужан да вам одговорим о ствари овој колико о томе чујем и знам.

У околини села г. Богосављевића могла је власт да сазна да су неки људи водили говор пре но што је скупштина сазвана о неким стварима, које су управо, ако би се обистиниле, бунтовничке и смутљиве. Дакле говорило се о неким гласовима бунтовничким и смутљивим. А какви су ти гласови? То су гласови да ће да се изиђе са предлогом пред скупштину да људи, који имају винограде, само са по двадесет чаброва буду господари, а оно друго да остане да се не сме с њим располагати донде, док се неко ново дајање не плати, т. ј. што би управо било палик на неки спахилук, а тим је само бачена смутња једна у народ.

Друго је, да ће влада да изађе са предлогом пред скупштину, да се данак плаћа и на прозоре кућне, што нико ни

у сну није сањао. Дакле и то ако се обистини, то су бунтовничке речи.

На послетку треће и о томе, — што управо нека ми се дозволи да кажем, — да владаоцу не треба стајаћа војска и, ако коме треба да га чува, он нека најми за своје паре мокке па нека га чувају!

Господо, ово је власт срезска сазнала да се говорило и сад томе улази у траг поводом испитивања других људи, између којих врло је могућно, да је умешано и име г. Богосављевића, али формално изслеђење никакво предузето није, јер бих то ја морао знати, али ја не знам. Кад бих ја знао, то морала би знати и скупштина. А сад друга је ствар, ако хоћете да се каже, да за време скупштине власт не сме ништа да ради, него да седи са прекрштеним рукама. То је господо у ствари.

Илија Мојић: Овде се види да има неких заната, који су ради да наше власти и судови не раде за време скупштине ништа (жагор.)

Председник (звони:) Молим вас господо, овде се сад о другоме не сме говорити него само о томе, је ли задовољна скупштина одговором г. министра, управо интерпелант треба да каже је ли задовољан.

Молим нас јесте ли задовољни г. Миловановићу? (Чује се: задовољни смо).

Не питам скупштину него питам самог њега.

Милија Миловановић: Мени се чини да ми у главноме није одговорено на интерпелацију. Тако ми се чини, јер г. министров одговор је двојак. Каже да он не зна ни за какво изслеђење а овамо помиње у одговору неке чаброве вина, неке прозоре. Сад ја се чудим, како је то, јер ако је одиста било каквог изслеђења онда је повређен устав.

Председник министарства: Док се не саслуша човек може ли бити изслеђења господине, за бога. Је ли г. Адама ко питао зашто. Нико (жагор.)

Потпредседник: Ја мислим, пошто се г. интерпелант по одговору г. министровом обавестио, колико му је нужно, ред је да интерпелант каже ако је са одговором задовољан, да је

задовољан, а ако није нека каже нисам па нека учини даље шта налази да учинити треба па ће мо се онда о предлогу саветовати. То је ред а овако саветоваћемо се сад по сахата па опет не ћемо ништа учинити (Чује се: тако је).

Милија Миловановић: Ја задржавам право за предлог, јер нисам задовољан са одговором.

Председник: Добро. Сад прелазимо на избор једнога посланика за одборника одбора законодавног, на место попа Ваће, који је отишао.

Дакле изволте сад саслушати прозивање по именце и дати глас кога ће те. Молим г. Ковачевића и Јездића да изволе као јемци бити, т. ј. да контролишу гласање (долазе).

После гласања.

Председник: Ни један од кандидата нема апсолутну већину. Ранко Тајсић добио је 46, а С. Павловић 38 гласова. Дакле мора бити поновљено гласање. Изволте дакле наново гласати између ових двојице кога ће те.

После поновљеног гласања.

Председник: Изволте чути који је изабран.

Секретар Келић чита: Ранко Тајсић има 57. гласова, а Стојан Павловић 46.

Председник: Тајсић је изабрат. Сад прелазимо на дневни ред, и то да наставимо саветовање о предлогу Алексе Здравковића и законодавног одбора.

Господин известилац нека чита извештај (Чује се: извештај је прочитан пре). Добро, онда од пријављених говорника долази прво г. Крстић.

А. Здравковић: Ја бих молио за реч као предлагач.

Председник: Прво има реч г. Крстић а доћи ће и на нас ред. Као што знате ми смо почели претресања овог предлога, али, пошто је онда казано да се штампа, прекинути су говори С тога сад је на реду г. Крстић.

Никола Крстић: О ствари која је данас на дневноме реду, а то је о овом предлогу који је одбор направио по основу предлога г. Здравковића, већ сам једном говорио; али узимам слободу, да још једном обратим пажњу скупштине на тешкоће,

које се морају појавити, ако се буде хтело да се узакони што се овде предлаже потоме, што по оваквим изразима какви се у предлогу налазе и по којим изразима требало би после и закон да гласи, држим да се закон не може написати а да се после по закону ради.

Говорићу само о предлогу одборовом, јер према закључену јучерашњем у скупштини, да одбор има право мењати посланичке предлоге, и потом узети оно како је он предложио, онако прекројено и преиначено, на претрес скупштини, држим, да је предлог г. Здравковића и осталих посланика пао и о њему да данас претреса бити не може.

Одбор је усвојио као што каже у своме извештају, у начелу предлог г. Здравковића па је и још нешто додао тамо и ограничио предлог.

Одбор каже у своме извештају по предлогу Здравковића, да треба да се ствари *набављају* искључиво у *нашој отаџбини*, и ограничио је то набављање на *прерађевине* кад се набављају исте за целу државу; и после се у предлогу додаје: само кад би нестало понуда у земљи онда да се могу лицитацијом на страни набављати предмети које се овде не могу никако да израђују. У другој тачки одбор предлаже, да се набављачу дода пет по сто од оних ствари које је набавио у земљи, кад то буду прерађевине.

Има у овом извештају једна тачка у којој се ја слажем подпуно са одбором а то је што одбор напоследку додаје, да се одвојено од овога саветовање предлога узакони предлог војног министра од 15. Јануара ове год. о војеним набавама и лицитацијама, који је у скупштини претресен и одобрен. И ја од своје стране држим да ће у интересу бити да се тај предлог огласи као примљен, и потоме да се о овом предлогу, о коме се сад саветујемо, као засебном предлогу говори, како се неби овај предлог са оним законом доводно у свезу тако, да кад би овај предлог пао да се узме да је пао и онај закон.

Но не сагласан сам међутим са одбором и предлогом што се тиче и прве и друге тачке предлога и то ни због чега другог но по томе, што држим, да овакав предлог ако хоће да

буде закон не може се написати тако да се оно што се предлаже може као закон вршити. Шта се хоће да узакони овим предлогом? Прво, да се набављају ствари искључиво у нашој отаџбини.

Израз овај да се *набављају* неодређен је. Закон мора бити одређен. Реч набављати, или да се набављају мора се тицати, или владе и власти, које набавку чине или лиферанта, који набавља. Другог начина набавке ја непознајем, нити га има, ако се тај израз тиче владе и других власти, питање је: може ли влади и властима прописати, да набављају извесне ствари само у земљи. У први мах многи ће рећи: може се прописати. Као уредба, као наредба може се тако што издати о томе сумње није; и онај који би тако што наредио стараће се, да се то изврши. Као закон неможе постојати, јер овакав закон може да се изигра, може да буде неизвршен, и овакав закон уз то је још неодређен, и по томе имаће мана, које мане имаће хрђавих последица, које ће осетити цела земља. Власти набављају ствари, и набављају их онде, где их најбољих има, и где их по најбољој цени могу да набаве. По предлогу, кад би се узаконило, морале би се ствари набављати у нашој земљи, и само кад их нестане или кад их не би било у земљи, онда на страни. Узмимо на коју врсту набавке узмимо да треба за војску и пр. чизма, или да треба за неку пошту, поштанске кезе ствари набавити. Хоће ли се моћи извршити овака набавка по овом предлогу? Ако ће саме власти набављати, онда ће моћи то да изврше, јер ће дотични чиновник моћи разбирати, да ли дотичних ствари има у земљи. Али да ли ће се моћи водити контрола од стране оних, који су позвани за то, јесу ли те ствари у земљи набављане или нису? Овде у предлогу ништа се неказе о томе, на који ће се начин та контрола водити, нити се напомиње о томе, хоће ли се моћи водити контрола тако, да се сазна, да ли је каква набавка по закону уређена или није, а то значи, прописати једно правило законско, које се неће извршивати. Ко ће моћи познати на чизмама, које неко за народну војску набавља, да ли су овде шивене или нису? Ко ће моћи погодити да ли су кошуље овде

шивене или нису? Ко ће моћи на платну познати да ли је овде изаткано или није? И по томе казати властима, набављаће те ствари овде у земљи, и морате набављати их овде у земљи, а међу тим, немоћи их узети на одговор, што се неће моћи знати, где су ствари набављене, значи узаконавати нешто што је суишто, казати, морају се набавке у земљи чинити; па то не моћи у животу одржавати. Каже се у предлогу, да се ствари у отаџбини набављају. Значи ли то, да се тако ради у сваком случају? Тако ствари неке потребују у Алексинцу. Питање је: хоће ли се пропис тако разумети, да се морају набавити у оној околини само, или у целој Србији? По речима предлога морало би овако наређење важити за целу земљу и односити се на целу земљу; и који би нешто набављао, морао би се обзирати, да ли тога што набавља у целој земљи има, и тек пошто би се уверио да нема, онда би био ослобођен да иде на страну да тамо набавља. Тако у горњем случају, ако су ствари требале у Алексинцу, па би тих ствари било у Шапцу, морао би их ту набавити, а не ван земље. Може ли се овако вршити закон? Може ли неко, коме треба ствари набавити за Алексинац, нагнати законом, да иде и пита, има ли тих ствари у Ужици или Ваљеву, или на другом ком месту Србије; па тек онда кад обиђе све варошн, и места, па их нигде непађе, да може прећи преко границе, и набавити, па страни оно, што му треба. То је немогуће, тако се радити не може, и по томе, што је немогуће, неможе се ни узаконити. (Чује се: Има ли још). Има, и то подоста.

Кад би нестало понуда у земљи, каже се у предлогу, онда тек одобрава се набавка са стране. Понуде ове двојаке су врсте. Има усмених понуда, и писмених понуда. Кад је усмена онда кад власт набавља, она обзнањује да је потребно да се то и то набави, и онда наравно не би власт сама то набављала, већ онда би она морала питати: ко ми може донети ово и ово, што треба, ал да се набави у земљи, а не са стране, тај нека ми се јави. Има људи који би пристали да набаве ствар с мањом ценом са стране, али понуда са стране, ма да је с мањом ценом не дозвољава се законом. Дођу

људи шпекуланти — јер власти не ће моћи њих од села до села од мајстора до мајстора да набављају ствари, него ће узети једног набављача, који ће да набави ствари — тај један од оних који дођу на лицитацију и који се прими набавке он ће да набави ствари где зна, па ће моћи рећи, да их је набавио у Србији. Може ли га власт контролисати? Ја држим да је не могуће вршити ту контролу, једно за то, што би то отежало радњу, а друго требало би сазнати шта и колико чега има у свој земљи? На за то, почем би се овим предлогом, да се узакони с једне стране отешгала радња власти за набавку, а с друге стране, показала би се немогућност у контролисању, с тога се тај предлог не може никако за закон поставити.

Још има у предлогу израз ако се „никако“ не могу ствари да израде. Тај је израз неодређен. Израз „никако“ значио би, ако нема ни за најмању потребу. Међу тим може се догодити, да у земљи има нешто дотичних ствари; али не довољно. Питање је хоће ли се сметн набавити на страни, јер у земљи има нешто, но нема све. И хоће ли се чекати, и докле, да се сазна, колико дотичних ствари има? Израз је за то тај не удесан; који у закон ући неможе.

Одбор каже, да ово важи не само за војене набаве, као што је предлог био, већ у опште за све државне набаве, и то само за прерађевине у нашој земљи израђене. Овде је незгода та, што ако би за војске ствари било тешко набавити на овај начин као што предлог вели: онда при свим набавкама то би исто било, и та тешкоћа постојала би за све набавке. По има овде још нешто, важније, а то је, што се каже да само за прерађевине ово ограничење важи, те да се прерађевине морају овде у земљи набавити. Шта ће значити у закону тај израз прерађевина? И то је израз неодређен У први мах чини се, да сваки зна шта је, али у самој ствари незна. Нека ми се допусти да кажем пример један, па ће се видети да се то незна. Узимимо, требају опанци, ципеле, од 3—4000 пари за војску. Хоће ли бити прерађевина сам шав или направа опанака и ципела, али ће прерађевина бити учињена боља, од које

ће после ципеле постати? Ја држим, кад би ми имали доста својих прерађевина, онда би се имало казати, да се од оне коже имају направити ципеле, што је у земљи има, пошто се она овде учини. Али у предлогу тако не стоји. На пошто се одређује једним ставом награда ономе, који какве прерађевине набави у земљи, и донесе, с места се пораћа питање, ко ће ову награду да добија? Има од вуне ствари да се набаве, н. пр. сукно или ћебета. Ко ће бити прерађивач, је ли онај, који је од вуне која је с наших оваца скинута, сукно израдио, или онај, који је од сукна одело сашио? Ја држим, нико од вас не може ми казати да се разуме овај или онај, јер то у предлогу не стоји. С тога и кажем, да је предлог незгодан, и да по оваком предлогу нема никога, да би могао закон написати, јер по оваким неодређеним изразима, неможе се закон написати, пошто се незна шта значи која реч. Закон тако написан, био би закон хрђаво написан.

Каже се, да се ствари, у земљи набављају, а тим се наравно хоће да се узакони, да се тако мора чинити. Кад се тако нешто узакони, с места се мора одредити последица, ако се тако не уради, јер иначе закон нема значења. Набавке чине или саме власти непосредно, или помоћу лиферената. Друге тешкоће, које сам напоменуо, да власти саме ствари набављају, стоје и онда, кад их набављају помоћу лиферената. На овом месту треба да се запитамо: каква ће бити последица, ако се ствари — ма да их има у земљи — не набаве овде но на страни? Последице те могле би бити двојаке. Једна би тицала се власти, која би одговарала, што није по закону нешта рађено, друга је последица за онога, који је узео на се да набави ствари, са обвезаношћу, да их набави у земљи, а неби их у земљи набавио. Прве врсте последица могла би бити казна за чиновника. То би морало с места бити одређено и речено овде да је то кривица, и с места би морао бити казан начин, како ће се и од кога ће се та кривица изслеђивати, доказивати, ко ће тужити, која ће власт чинити шта треба, те да закон одржи сву силу и снагу. А све су то питања о којима нема ни спомена у овом предлогу. Друга би последица

била, која би се тицала лиферанта. Са лиферантом власт прави уговор. У уговору ће се ставити, лиферант је дужан ове ствари набавити у нашој отаџбини, и само кад нестане понуда у њој онда може набавити лиферацијом са стране. Случајно лиферант не испуни то. Он дозна да има ствари, које му треба да набави за Неготин, да има тих ствари у Ужицу, али пошто ће га скупо стати ако оде из Неготине у Ужице да набави, он пређе преко Дунава у Влашку и тамо их набави. Шта ће бити последица? Хоће ли пасти уговор? Ја мислим да би то питање било правно питање, и о том питању морали би судити судови, и ма како да се сирши, каква би била последица? Врло незгодна. Шта би добили што би пао уговор а неби набавили ствари, које држава треба? Да ли би смела ма која власт да прими на себе одговорност, кад војска неби добила одећу, коју мора да има? Да ли би и која власт смела да не прими обућу и хаљине, које за војску требају само за то што та обућа и те хаљине, нису у земљи израђене или нису израђене од домаћег сукна? По овом предлогу дошло би се до тих последица; а ја не увиђам, да би било разложно, да се до оваквих последица дође; нити се наводе разлози, који би ме могли приволети, да се уверим, да би добро било да се тако уради; на против држим, да би то било зло, што би власт силом нагнана била, па би морала куповати потребне јој ствари по што по то у земљи, а не онде, где би их боље и по бољу цену могла добити.

Према томе, што се неможе водити контрола, где су ствари набављене; према томе, што нема одређених последица, ако небуду ствари у земљи набављене; и према другим споменутим незгодама држим, да је овај предлог неудесан, да је по све неуместан, и да се неможе усвојити; да постане закон. (Чује се: добро. Довољно је, довољно).

Молим, имам још да говорим. Друга тачка одборовог предлога вели, да се даде награда 5% од излицитоване цене... (Чује се: ама доста је. Жагор. Председник, умирује).

Друга је дакле тачка да се дода награде 5% од излицитоване цене оном набављачу, који докаже, да је набављена ствар у нашој земљи прерађена.

Две су мане овој тачки предлога. Прва је мана што ономе који испуни своју обвезаност мимо оно, што је уговорено, даје се и нека награда, нити се зна зашто ни кроштo? Кад неко узме да купује за државу нешто, он то чини са изгледом на извесну добит. Ја држим да то сваки може разумети, сваки без разлике, за то не треба човек да буде ни правник ни трговац, јер, свакога ће интерес нагонити да оно набавља што ће га користити, што ће бити за њега добро. Сад, ако он по уговору има корист, онда по коме правном основу може се да даје 5 по сто засебне неке користи, као неке награде? Зашто му та награда припада? Је ли учинио услугу отаџбини. Је ли с тим стекао заслугу неку за општу ствар; што је за готове паре државне, купио држави нешто што она потребује?! Ја држим да нема никаква разлога на свету што се таква награда даје. — Каже се, даваће се награда, да се подиже индустрија у земљи. Да ли ће се наградити предузеће индустријско? Закон не каже то, већ каже, да ће онај, који докаже да је набавио ствари овде у земљи прерађене, тај да ће добити ту награду. Неко би могао имати фабрику своју у којој прави сукно; он ће из своје фабрике продати сукно лиферанту, и сад по закону један шпекулант, лиферант, добиће награду неку, што је сашио од сукна војничко одело; а фабрикант, онај који је сукно правио, он неће добити ништа! (Чује се: он ће бадава да да!) Он награде нема. Набавке ове могу да буду врло големе; набавке ове могу да износе стотинама хиљада гроша па и дуката, па при толикој суми потребној за набавке издаће се стотинама и хиљадама дуката на награду из народне касе без икакве нељи. Народ овде ништа не би имао користи. Корист би имао онај који би имао новаца да се прими неке лиферације. То је једно.

Но има и друга још незгода. Закон каже: „ко докаже". На који начин ће њи то доказивање? Ко ће то доказивати? Пред ким ће доказивати? И су-чим ће доказивати? У предлогу то ништа не стоји. Све је што се каже: ако докаже. Кад хоће у закону да рекне: кад се, или ако што докаже, да ће бити та или она посљедица, онда с места се морају ту

одредити и врсте доказа и начина доказивања. Ко ће досуђивати, да ли је доказано, да је одавде из земље наше или са стране нешто набављено? Хоће ли пресуђивати то онај чиновник који има да прими набавку. Ако ће он бити тај судија, онда би оставили све лиферанте самовољи дотичног чиновника. Злоупотребама тада ће се широм отворити врата. Даље, хоће ли лиферант, кад овај предлог буде, закон имати право поднѣти парницу и путем парнице потраживати од државе тих пет од сто. Тим начином, не само што би се од државе узимао новац без икакве цели, него би се још држава излагала парницама, да оно што поклања некоме, мора да се парничи! јер чиновник ће казати: није доказано да си набавио ствари у земљи, а г. лиферант ће казати ја сам доказао и тако ће се парничити. Хоће ли држава, хоће ли народ шта отуд добити? Лиферант, да би изиграо закон, узеће коже из Беча или с друге стране у земљу унете; најмање у Земуну, Панчеву и околини раднике, па ће направити од те коже обућу, или ће можда дати другим мајсторима, да тоураде, а он сам и неће радити па ће после он као за земаљску прерађевину захтевати награду. Нек ми се каже, имали ма каква разлога, по коме би се могло рећи, да је заслужно награду?

Према томе дакле, што се по овом предлогу незна коме награда припада, што се незна, какви се докази имају употребити, да се докаже има ли места награди; и према томе, што овакве награде немају никакве цељи, што се оваквим наградама ништа неби постигло, ја држим да и ово наређење о награди сасвим је неудесно, па за то и не треба да се узакони.

Ово су моменти главни, које сам имао напоменути скупштини, сада кад је готова, да реши питање о томе: хоће ли један овакав предлог постати закон или неће? (Чује се: врло добро.)

Нека ми се допусти да кажем још једно само. Незгода је, што има доста велики број закона код нас и сада, који се не врше, који стоје на хартији, а не у животу, и који се не дају вршити. Немојмо број таквих закона, који се не могу да врше, и који се неће вршити, умножавати, него старајмо

се и гледајмо, да и оне законе, који се не врше због неудесности и нејасности наређења, која су у законе стављена, доведемо на меру и тако исправимо да се вршити могу. (Чује се: врло добро.)

Подпредседник: Ја би вас молио за дозволење да обратим пажњу, о чему је овде најпре питање. Истина, у одборском, извештају то је дошло на крају, али је управо то главно питање, па име: као што се сећате, г. предлагачи предложили су да се известан додатак мете у закон о набавама војним код члана 21, да се дакле дода самом тексту тога закона. Сад какав ће бити тај додатак, да ли прерађевине и израђевине или и сировине, то је друга ствар. Одбор опет господо, у колко сам ја разумео, сав одбор предлаже, да то, што се има узакопити, било о прерађевинама и израђевинама, било и о сировини, да се то као особени закон начини, не зависно од онога закона о набавама војним, а овај закон о набавама војним, који је претресен, да се сматра као свршен, и да се пошље влади да даље с њиме поступи. Одборско је дакле мнење то: да се о правилу, које би се имало узаконити, како ће се набаве чинити пл са стране или у земљи, да то буде особени закон и захтева да се закон о набавама овде претресан и закључен сматра као свршен и да се пошље влади. Сад то је питање, ће ли бити каквог додатка самом закону, или ће тај закон сасвим бити за себе. Молим господо, закон, који би се одвојено издао, он се може тицати набавке, не само војене, него и свију других; а додатак закону војеном, он би се само војени набавка тицао, јер се у том додатку не може за све набавке казати. Само да се разумемо о чему је питање и о томе питању да говоримо и решимо, па кад решимо: да ће бити особени закон или додатак закону о војним набавама, онда ћемо према томе и то питање претресати.

Алекса Здравковић: На дневном реду стоји, да ће се претресати предлог Алексе Здравковића, а није говор о мишљењу одборском. Треба дакле да се усвоји предлог или мишљење одборско, па тек онда да се саветујемо.

Аксентије Ковачевић: Можемо овде ући у дебату, јер нам несмета пословни ред.

Подпредседник: Ја молим да ми г. председник да реч зарад кратког обавештења. Ја ни мало не спорим да можемо претресати предлог или као додатак, или као особени закон, то је заиста на дневном реду; јер у објављеном дневном реду стоји предлог Алексе Здравковића са друговима и предлог одборски; него само реч је, које питање да најпре претресено и решимо. Зашто одбор, предлажујући саму ствар предлаже, и то народ. скупштина да изволи решити, да се одвојено узакони предлог војеног министра од 15. Јануара ове године о војним набавама и лицитацијама, који је у скупштини претресен и одобрен. А по том, да као особени закон претреса и реши предлог сам г. Здравковићев и одборов. Због тога је прво питање, које ваља претрести и решити, ће ли се предлог: где се имају набаве чинити у земљи или на страни, ставити само као додатак закону о војним набавама, или као особени закон? (Чује се; као особени.)

Ја мислим да треба о томе најпре ставити питање, па ако решите да се дода садањем закону о набавама, онда знамо како ће мо се саветовати; а ако кажете особени закон, онда опет знамо како ће мо даље радити.

Алекса Здравковић: Онда се неби имало зашто да дебатује, кад би било само о мишљењу одборском, јер они су чисто казали, да се за све набавке овде у земљи особени закон донесе. То је мишљење њихово, али овде је дебата о томе, ће ли остати предлог мој или мишљење одбора.

Подпредседник: Опет се нисмо разумели. Г. Здравковић мисли, кад би ми решили да се нада као особени закон, да је онда предлог пропао. Није. Само онај закон о набавама војним свршен би био, а о предлогу би се тек саветовали.

Сима Несторовић: Ако се усвоји предлог, онда да се решава о томе, ће ли бити особени закон или не

Подпредседник: Ево г. Несторовићу шта ја држим да треба радити. Ако се реши да се стави као додатак у закону о набавама војним, онда очевидно мора и цео састав тих чланова бити другчији; а ако се реши да буде као особени закон, онда ту може доћи сав предлог одборски или све, шта се и како се реши.

Сима Несторовић: Ту треба, господо моја, да се исцрпи сав говор, па онда да се види да ли треба особени закон и шта да уђе у тај особени закон.

Подпредседник: Знам господине, али ти говори, после тога, стављање питања, за тим решење, па и ваше мнење треба да буду управљени према питању: или ће као додатак закона или као особени закон.

Сима Несторовић: Како ћу да гласам, кад нисам ни за једно ни за друго.

Подпредседник: Лепо, баш за то, што нисте ни за једно ни за друго, кад пређемо на саму ствар, онда ћете казати како оћете, јер ћемо за то после потребно питање ставити. Ја управо не знам и не умем да нађем, да се у овој ствари може пре и другчије питање ставити.

К. Антула: Ја молим о овом питању да одговорим.

Минист. војни: Поводом предлога г. Здравковића сад су на претресу четири различна питања. Прво је питање, да ли да се усвоји закон, који је претресан без икаквог додатка; друго, да ли да се прима предлог одборски, да се изда нарочити закон, да се све у опште набаве, које се чине, врше овде у земљи; треће је предлог г. Кујунџића и четврто предлог г. Алексе Здравковића. Мени се чини, осем ове једне ствари, коју је напомено г. Кујунџић, нема ни једне, која би могла да стоји у свези за законом, који прописује како да се врше ликерације, и које не прописују шта се набавља и где се набавља, него само како се ради кад се набавља и како се набавља. Ми смо пошли с тим предлогом на то да се ствари које се набављају, добију што јевтиније, а г. Кујунџић предлаже да ту ствар треба још даље подпомоћи. Он каже, кад се велика набавка производа, било природних, било прерађених, врши, за које је већ познато да их у земљи има, ваља да се чини у деловима, којих предност не прелази 2000 дук.

Прво да вам кажем, мени је жао, што није управо нико ту ствар раније напомено, мене је жао што нисам напред за њу знао, и што ми није то напред напоменуо да и то у закону ставим — не може се другчије рећи — јер сад немам места

где би то уметнуо. Међу тим г. Кујунџић сам не предлаже, да се то дода у закону, који је претресен, него да се дода закону оном, који је одбор предложио. Ја вам могу казати да је све једно мени, ушла та ствар у закон или не, јер тако се од прилике ради, где је могуће. Ја не треба друго да напоменем, него само то, како се набавља рана у Крагујевцу, и то ће бити довољан доказ како се практиковало. Тамо је казано сваком сељаку: оволико, колико донесеш, толико ће ти се примити, па макар то било и само једна врећа. Међутим пријавили су се били многи трговци, који су могли да донесу до 100.000 ока; али ми их нисмо примили, него смо само од сељака примали, да видимо најпре шта сељак има да прода. Према томе нисмо дали набављачима ни две њаде дуката, него само неколко стотина гроша, и то, како је који доносио, онако му се и плаћало. Тако мислим да ћемо и у будуће радити.

Предлог одбора, као што одбор сам каже, нема свезе са овим предлогом мојим, који је претресан. Обадва закона имају особите и лепе циљи, али не стоји у свези са законом, који је предложен од моје стране. Дакле ја немам ништа противу овог предлога, само кажем, да нема свезе са законом, који сам ја предложио, и кажем да сам више наклоњен него што сам противан. Предлог г. Здравковића не може ни на који начин стајати у свези са овим мојим предлогом. Ја сам вам казао напред да цео овај закон прописује начин како се набавља, шта се набавља? То не прописује. Са овом једном тачком оће да се каже то, да се само ово и ово може набавити ту и ту а никако на другом месту. Кад би ово примили онда би, као што сам пре неколко дана напомено, потрли други један закон, који прописује и каже: за војску се набавља ово и ово, а то, што се набавља, мора бити тако и тако. Мени се чини да ми нисмо у стању, да са две три речи, да са неколико израза потремо један подробно претресен закон, који је написан и вреди, и за кога се у предлогу не каже да се укине. После тога смисао целог овог предлога г. Здравковића такав је, да ја, господо, ако оћете право да кажем,

ја сматрам за част што ми је пало на ум да га ја предложим. Ја мислим, да би било срамно од мене, да сам га ја предложио. Овај предлог, кад би ушао у практику, довољан би био да нас упропасти. Нетреба више него три лиферанта, па је онда довољно да нам цела партија, која је у буџету одређена, пропадне. Због тога ја нисам у стању да примим такав предлог г. Здравковића ни као додатак оном закону, који је претресан. Из тога молим да председништво стави на питање ово: прима ли се предлог, који је поднешен без икаквог додатка или не. (Чује се: врло добро.)

Потпредседник: Ја мислим да г. министар није говорио после закљученог претреса, и с тога држим да могу и ја коју да кажем. Ја разумем да овако треба поступити. Ако буде решено, као што предлаже г. А. Здравковић, да оно, што има да се узакони да то уђе као додатак у већ претресен закон о набавама војним, онда ћемо прећи на поједине тачке. А ако решимо, као што је предлог одбора, да оно, што имамо да узаконимо, да то буде као особени закон, онда ћемо закон о набавама војним, као одобрен закон, послати министру на даљи поступак, а за тим предузети претрес о самоме предлогу, на у садањој или у идућој седници свршити.

Толико сам само имао да кажем. Ја мислим да би председник требао да стави питање, као што је желео г. министар, ћемо ли као додатак или као особени закон то примити.

Председник: Господо! Ко је за особени закон, као што је одбор предложио, тај нека седи, а ко је за додак постојећег закона, тај нека устане. (Жагор. Чује се: није добро питање.)

К. Антула: Дозволите ми само неколко речи да проговорим. (Жагор.) Ја држим да треба најпре да буде питање увиђа ли се могућност практиковања тог закона? (Жагор. Чује се: нећемо тако.) Али ја вас уверавам, да се то тако практиковати не може.

Потпредседник: Ја подпомажем питање г. председника и одговарам г. Несторовићу то, да, ко неће да гласа, он немора гласати, он може и не гласати; а држим да је питање

јасно, ево за што: зато, што нико сад неће гласати о том шта ће се узаконити било у особеном закону било у додатку, и што може бити да се неће ништа ни узаконити. — Дакле ја мислим да је питање довољно јасно: ко је за предлог одборски, ако се шта узакони да буде особени закон, тај нека седи, а ко је за то, ако се шта узакони да буде као додатак садањем закону о набавама војним, тај нека устане. То је ја мислим јасно да не може јасније бити питање.

Јован Мариновић: Ја мислим да о том питању говорим. Дозвољавате л' ми? Ја мислим над би још додали то ако је резултат тај, да се ово сматра као закон онда се по себи разуме... (Жагор. Нечује се ништа).

Потпредседник: Ево да објасним. Ко каже по предлогу одборском, да нема ништа да се додаје, него што буде за узаконављање, то ће се као особени закон издати, тај каже, да је закон о набавама војним свршен и да се шаље г. министру (Чује се! добро,) а ко гласа да има да се учини додатак овом закону, наравно, да тај каже да није закон свршен него да остаје да се саветујемо какав ће му додатак бити.

Председник! Дакле господо, као што сам мало пре као ко је *за* нека седи, а ко је *против* нека устане. (Жагор. Вичу: Не разумемо, нећемо тако).

Димитрије Балантски: Овде господо нема много да се говори, него ко је за то да је свршен закон о набавама војним нека каже *за*, а ко је да није свршен, нека каже *против*, па нека после каже шта ће ту уметути. (Чује се: врло добро, тако је).

Потпредседник: Ја право да кажем господо према ономе што би имали још да решимо, било да се овакав или онакав или никакав додатак учини, било да се овакав или онакав или никакав одвојени закон изда, не налазим да би се друкчије могло ставити питање него онакво као што је ставило председништво. (Чује се: Ставите још једанпут питање). Ево дакле да повторимо. Ко је за особени закон по предлогу одборском а закон о набавама да је свршен тај нека седи; а ко мисли да томе закону о набавама треба додатак и зато неће да је свршен, тај нека устане. (Сви седе).

Председник: Почем нико устао, то се онда ово сматра за свршену ствар. Дакле закон, вођени који је претресен овде у скупштини, сматра се као свршен. Сад ћемо приступити предлогу одбора законодавног и предлогу Алексе Здравковића у опште а после појединце.

Потпредседник: Ја мислим господо, пошто према садањем решењу скупштина има да изда један особени закон о томе, да ли оно што набављају било вођене било друге државне власти, да ли то и у колико да се набави у нашој земљи, или да се може набавити без икаквог ограничења где, као што је до сад било, и да ли да се набава дели и уступа на количине као што г. Кујунџић предлаже, ја мислим да би боље било а тако је и по реду, да се најпре у опште саветујемо, треба ли нам оваквог закона је ли потребан и да ли је могуће извршити, па ако кажемо да нам треба, онда ћемо прећи на поједине тачке да претресемо на да их примамо или одбацујемо или исправљамо.

Цветко Јездић: Овај предлог Алексе Здравковића и 64 посланика о коме је сад реч и кога је законодавни одбор у начелу усвојио по само редакцијом својом одређеније, изменио и допунио као и додатак г. Кујунџића ја од моје стране усвајам са највећом радошћу што у смислу како га одбор законодавни предлаже, а то за то, што је неоспорно да се њиме нашем прерађивању, нашем занатлији ставља један од услова за његов опстанак, развиће и напредак, но само имам да кажем то, да је нужно овоме додати још две тачке које би овако гласиле (Жагор. Чује се то доцније долази, кад буде на реду дебатовање о појединим тачкама).

Председник: Почем је сада у опште разговор о том питању, па ће после доћи о појединим тачкама, то можете о томе после говорити.

Цветко Јездић: Онда ја задржавам право после да говорим.

Сима Несторовић: Ја с моје стране господо коју да кажем што се тиче предлога г. Алексе Здравковића да не могу да усвојим у опште а ево зашто. За то, што то никаква власт неби могла том закону да доскочи. Ево да вам кажем

како. На пример хоће да се скупе сви ливеранти да узму један рад. Зна се на прилику извесно да је на страни особито рана 20 но сто јевтиније, а у Србији 20 но 100 скупља и ливеранти ће према томе определљавати цену. Наравно они ће у земљи да купују ту рану и тако ће да удесе цену рани колика је у земљи нашој и још после добивају 5 на сто. После тога други трговци на прилику из Шапца, Градишта, Пожаревца Смедерева и т. д. ови ће сви да пређу на страну, па ће да накупе жита у своје житнице и после продаће истом ливеранту, који је обвезан да купи у земљи, а овај ће поднети документе да овде у земљи набави и министар кад му онај трговац донесе уверење на каже, да је купио од Симе Несторовића из Црнућа, или од кога из друге варошци, мора ће да плати а не гледи да ли је он ту рану набавио заиста овде на страни. Дакле то је разлог због чега не би требало то никако примити.

После тога што се тиче мишљења одборског, ја мислим да нема тога Србина, који не би рад био да купи у својој земљи а не да изнесе новац на страну, но кад немамо фабрика за чоју, немамо ово, немамо оно, управо немамо ништа, онда ја с моје стране не би ни то узаконио.

Што се тиче обућа. Ми имамо војне шиваре, где се то израђује, и за то с моје стране ја не би мого то као трговац да примим за то, што се тај закон не може да изврши. (Чује се: Врло добро).

Председник: Господо, ја бих у тој ствари неколико рекао, у колико сам мало стручан, г. Несторовић је врло кратко и јасно разложио ствар да се о набавама не може никакав закон донети. Још имам само да додам то, да само у прераду, шивењу и изради могло би се донети закључење да се у земљи израђује од готовог ма од куд са стране донешеног материјала, иначе ја мислим за то да се узакони, да се набава мора у земљи само извршити. (Чује се: Да се реши).

Алекса Стојановић: Ја подпомажем Симу Несторовића и предлажем да се ова ствар реши. (Вичу: Да се реши).

Потпредседник: Да одговорим на ово што се каже да се реши. Овде вели да се прекрати даљи разговор, па да се та

ствар рећи, но ја држим да је боље оставити да сваки од господе посланика каже своје назоре, па, ако је добро, онда да се узакони, а, ако не, не ће се ни узаконити. Дакле мишљења сам да се још о томе говори.

Димитрије Баланцки: Што се тиче речи г. Симе Несторовића, и ја тако исто мислим. Али ја овде хоћу, да потпомажем предлог одборски, у ком не стоји ништа о храни, већ о прерађевини. Ово је господо важно питање по целу земљу; питање животно; питање будућег нашег напретка. Јер ако ми сад, ове године, или до године немамо никакве фабрикације у земљи, зар мора до века овако остати? Закон се никад не гради за једну или две године. Ми, после 5—6 год. можемо имати фабрику чохе, можемо имати разне фабрике, из којих ћемо моћи све наше потребе подмиривати, а да не дајемо наш новац на страну.

Ову ствар, као што ја мислим, треба подржавати са сваке стране, па било то путем приватним, или законским.

Господо, та, наша су врата широм отворена страној индустрији, страној конкуренцији. Да би мало пришкринули та наша разјапљена врата, треба да законом баш условимо, да се оном нашем прерађивачу да нека превага ма у печену; та је превага 5 на сто.

Рђаво је разумео г. Крстић, кад ће доћи лиферант са стране, па ће јевтиније пристати да набавља. Но то није тако. Ја сам овде тај прерађивач; ја дајем на прилику ћебе по 40 гроша као год и онај лиферант са стране што би ћебад лиферовао по 40 гроша, и ја добијем 5 на сто; али, кад би страни прерађивач дошао, па би ћебад хтео лиферовати по 30 гроша, а ја не бих могао, онда ће влада набавити са стране. То г. Крстић није добро разумео. Што г. Крстић каже, зашто да пунимо ми џепове нашим трговцима; то није пунити џепове трговцима. То значи пунити џепове свију нас. Један фабрикант кад купује руну, кад купује друге потребне ствари и другу робу, од кога купује? Одавде из земље. За једну фабрикацију треба стотинама људи. Ко ради тамо? Коме иде то у џеп? Нашим људма. Хоће ли тај фабрикант сам примити се те фабрикације, или други трговац, то су две ствари. Зар ми нашег трговца не треба да потпомажемо? Потпомажући трговца, потпомажемо сами себе; потпомажући земљеделство, потпомажемо и остале струке. То све земљу уздиже.

С тога господо потпомажимо ову ствар са свију страна; не мојмо гледати, да се не може формирати тај закон по речма г. Крстића. Људи кад хоће нешто да формирају, они ће формирати као што су формирали пре 100 година у Русији још у почетку, док се нису њихове фабрике подигле. Да није тога било, никад ништа не би било од Русије.

Ако оставимо ову ствар као до јако што је, онда ћемо господо за неколико година махом бити поплављени од стране конкуренције; ми ћемо пука сиротиња остати. Ја са највећом радошћу потпомажем предлог одборски, и то само за прерађевину.

Алекса Здравковић: Ја сам имао мало пре да одговорим на реч г. Антуле. Он рече, да је овај предлог добар, али му само није време. Прво сам хтео да одговорим на то. А кад би дочекали то време? Ваљда кад би наша сељанка престала да тка платно и сукно. Ми смо и сад имали страни капитала а онда би постали и робови туђих капиталиста, а шта би било онда, кад би чекали на то време?

Да наведем за пример, шта ме је руководило, да овај предлог поднесем. У магацину ћупријском гледао сам разне спреме, разне алате између којих видео сам длето, које кошта 6 цванцика, а код нас може се израдити за 8 гроша; видео сам неке тоцила, која коштају по 3—4 талира, док се код нас могу набавити за 6—7 цванцика; видео сам неке даске чамове, свака је коштала по 5 дуката, а код нас у Крагујевцу могле би се набавити по 40—50 гроша. После за нашу тополивницу набавља се бакар са стране, а из Мајданпека продаје се бакар у плочама на другу страну. Зато ми даје мислити нешто друго о тим лиферацијама, које се на страну дају, кад су овде напуњени магацини, да се ни за 50 година не могу испразнити; јер не могу друго да рачунам, него да се потпомажу само лиферанти да праве себи капитале, а у томе има дела и онај господин, који даје ту лиферацију.

Што рече г. Крстић, да нема у закону, како ће се стати на тијем злоупотребама, али господо, ми сви знамо, шта је било за неколико година. Шта је било са набавкама. Највеће злоупотребе. Тупа су пропадали грдни новци, готово су пропали, а управо да рекнем милиони покрадени. А са овим предлогом иде се колико толико на то, да се сазна тачан рачун, те тако и да остане новац у земљи. Зато сам, да се остане за мој предлог.

Председник: Господин посланиче, оно што сте казали, напуњен је магацин, да се ни за 50 година не може испразнити, и да то иде у рачун оном господину, да ли то рачунате за оно, што је пређе било, или за сада?

Алекса Здравковић: Ја сам казао за прошле године.

Председник: Иначе би се сматрало, као напад.

Алекса Здравковић: Ја сам казао пре неколико година.

Министар војни: Ја вам не бих одрекао право, да то не наговестите, јер се мене тиче, а то сматрам као заступање једне добре стране. Само бих друго хтео да кажем. Што кажете, да су набављене даске са стране, које се у Крагујевцу могу да набаве и то много јевтиније, имам да кажем, да је набављено истина неколико дасака, али, ни једна даска није набављена са стране од дрвета, које се код нас налази. Ако ви нађете у нашој земљи онако дрво, од кога су оне даске, ја ћу вам дати шта ви хоћете. (Здравковић: то је чамовина). То није чамовина, него то је једна сорта дрва, која код нас не расту. Кажете за длета, да су и она набављана на страни; али питајте кога год хоћете мајстора, па ћете видети, да вам ни један неће моћи оваква длета израдити. За Бога, та то су најчувеније фабрике Енглеске, које те алате праве. Зашто ви недате вашу брнјачицу код ковача, да се изради? За то, што вам не ће моћи да направи. Узмите наше тишлере, који свој сопствени интерес заступају и они би своје алате набављали, али их не могу да набаве. Кажете, да смо бакар куповали са стране за тополивницу. То не стоји. Ми нисмо куповали, него од онога бакра, који је произведен у Крупњу, одвојено је, колико нам треба за тополивницу, а оно, што је било излишно, то смо продали.

Мислим, да ми је било у дужности, да вас о овим стварма обавестим. (Здравковић: а за топила не одговористе). Оно што сам знао, оно сам вам и одговорио, а за топила не знам.

Алекса Здравковић: Ја знам да се могу у мом селу да набаве онака топила за 7—8 дванцика.

Министар војни: На лепо, кад сте ми казали, да бар знам.

Милија Миловановић: Ја сам овде у скупштини саслушао разна мњења, што се тиче набавке материјала за војску, или прерађевине, или шта му драго. Чуо сам говор г. Антуле, што има неку зебњу, да се не може да набави у нашој држави, а ја опет мислим, да тражење ма ког производа у земљи, ствара производњу. Кад се једна ствар више тражи, то се више и производи. То исто значи за рану за прерађевину, то за све значи. Дакле код нас је близу дунаво и Немачка, па нам они отуд своје производе шиљу, али то је опасно за нас. Ја мислим, кад што набавим овде у мом селу, да је тада новац остао у земљи, па ћу га ја опет добити. Ја држим, да ми не треба да дозволимо, да се набављају ствари са стране, и да се остави широко поље, да се страни фабрикати доносе у земљу и то не само за војску, него и за све. Г. Балантски врло је лепо разложио, ја наравно не умем лепо да се изразим, али држим, да тај закон морамо усвојити, и да је крајње време, да се од страних производа ослободимо.

Коста Антула: Пре свега, господо, дозволте неколико речи, да у своју одбрану додам, (вичу: на ствар.) Молим, ја ћу прећи на ствар. При прећашњем претресу 15. ов. месеца, кад се о овој истој ствари говорило, двојица од господе посланика рекоше на мој говор, који се је састојао у томе, јер сам био противу предлога, и противу мњења одборског, рекоше, да ја то чиним само у моме интересу. Дакле подметоше ми и ту неку себичност. Ја им кажем, да су на погрешном путу, што се тога мишљења тиче, јер ја сам овде народни посланик, и као таковом позната ми је светиња свога задатка, па ништа друго не могу имати пред очима, него само народне интересе, а да је тако, доказаће моја посматрања. Сад прелазим на ствар.

У предлогу је било речено у опште, а сад на против видим, да се говори о храни. Ја одвајам храну од прерађевине, па ћу о храни говорити. Из искуства могу вам казати, да су врло ретке године, кад се храна набавља са стране. Набавља се са стране тад, кад је или не родна година у нашем суседству, или кад је не родна година у самој држави. Ако је не родна година што се тиче плода и код нас и на другим местима, луд би био сваки лиферант, који би на страни набављао. Јер набављајући са стране, које у преносу а које у ћумруку, далеко би скупље платио него овде. И по томе, кад лиферант налази интереса да у својој земљи набавља, онда је не смишљено, да му се и поред тога 5% плаћа више. Тиме шта би се учинило? Учинило би се то, да би се каса народна, каса државна оштетила у корист самог тог лиферанта. Ово је господо не побитна истина и ко води рачуна о томе, тај ми не може то спорити. (Кујунџић: то и нема у предлогу.) Има у одборском предлогу. (Кујунџић: нема ни у одборском. Жагор.) Дајте ми господо говорити. Ни је то тек тако говорити којешта, а ствари чисто да изађу. Хоћу да говорим, да вам дам разлог, како да закон, кад изађе буде онакав као што треба, па онда да се усвоји.

Дакле што се тиче хране ја сам казао, ако буде тражња наше хране овде са 20 — 30% скупља, него што лиферант може са стране да набавља; кад лиферант са стране набавља са 20 — 30% јевтиније и преда министарству, и у место те набављене хране са стране прода оно исто количество наше хране на страни са 20 — 30% скупље, онда господо, ни је ту штета за државу, него је ту очевидна корист.

Ако је опет не родна година у држави па не само лиферант да мора ван земље, него морају и остали жита да набављају, онда би у залуд било, да каса народна даје неку премију лиферанту, што ће храну у држави набављати, јер је не могуће да је набавља.

Дакле, и у једном, и у другом и у трећем случају, закон би само за приватне интересе био прављен, а никако за целу земљу.

Што се тиче прерађевине, дајте ми да дам разлоге. И г. Балајићки, показао је само оно, што је и мене лежало на срцу. Што вели господа, да сам казао, да ни је време, ја и данас тврдим, да ни је време. А зашто да ни је? За то, што ми немамо других наређења, која се изискују за те ствари. Не мојте мислити, да што ми имамо вуне или друге сировине, да се с тим производња одна подигне и развија. Иште се, господо, за то капитала; поред капитала још ште се и знања, а за тим, господо, ште се да имамо заштите против стране конкуренције, јер смо ми још у колевци, што се тога тиче, и тек тако морате у тој ствари чинити, ако хоћете да продрете.

Што се, господо, тиче ове лиферације, или ће се набављати 12.000 рифи чоје или не ће. Онај, који мисли да дође у Србију, да установи фабрику, за тих 12.000 рифи, за цело не ће доћи. А кад би се знало, господо, да се не ће само за 12.000 рифи набављати, него за 1,200.000 рифи, јер толико има житеља у Србији, па на сваког дође по риф, онда ће господо доћи сваки знајући да има заштите ћумручке, од спољне конкуренције. Он ће завести фабрику. Ту ће се ствари израђивати, и све те ствари моћи ће се корисно и успешно радити. Дакле ово што се вели, да ћемо с тим фабриканте придобити, да фабрике стварају, то је погрешно. То су само мисли не практичности, а не здравог разума.

Ако желимо што постићи немамо ништа друго да радимо, него да практикујемо оно, што је цео свет практиковао; т. ј. да се за неко време оградимо од нападаја спољног, док и ми не будемо моћни, да можемо с њима рвати се, т. ј. да можемо спрам њих конкурисати.

За те ствари дакле по мом схватању, а верујте ми, да сам из малих година обраћао пажњу, да као трговац сазнам све околности, које могу користити једну државу. Ја сам дакле схватио, да поред те заштитне системе треба и других уређења. Треба издати о томе закон трговачки; треба имати новчаних закона, и треба имати знања. Те три ствари, могу код нас фабрикацију подићи. И заиста, ако то не будемо имали, не надајмо се да ћемо се и корак напред помаћи, што се тиче

народних благостања. Зато вам кажем господо, ма какав закон издали, ако то не усвојите, ако то не уведете, ако тако не радите, залуду ће вам сви закони остати без икакве практике. (Врло добро.)

Ја бих још то рекао, да се мало пази на говор, да господа ни кога не вређају, као што су нека господа одговарајући на мој говор мене вређала. Ја сам ту више од 30 година, ни сам редовно сваке године набављач; али, кад ми се укаже време и година, ја то употребим као трговац на моју корист али ни кад ми се не може рећи, да сам био не савестан. Ја против тога најсвечаније протестирам и кажем, да је то само не смишљеност.

Алекса Поповић: Ја сматрам предлог одборски, који је услед предлога г. Здравковића произишао, као први корак истинске помоћи за индустрију наше земље господо! Од ослобођења, Србије а нарочито од 1872 год у Србији се није никад мислило на индустрију, него се нарочито на то пшло, да се што више чиновника умножи. Никад се није мислило на индустрију, никад није рађено на томе, да се укине оно, што би било не корисно. Да је на индустрију више пажње обраћано, данас не би дочекали да нам буџет расхода већи буде, но што нам приходи износе; што више, буџет прихода много би већи био од расхода.

Неки кажу, да треба да чекамо боље прилике. Али зар да чекамо ону прилику, кад би и последњу крајцару на страну дали?!

Чули сте, господо, како је народ наш озлојеђен, што је узето прирезом по 9 гр. пор. за храну народне војске. То је мала сума била; али кад му одузмете и последњи повац, при свем тому што је та установа народне војске свакоме мила и драга, знак сте мало пре чули како је озлојеђеност у скупштини због тога прireза, а то је озлојеђеност што нема народ новаца, и овди се згодно примењује народна изрека: од немања горег јада нема.

Лепо се каже: новац је Бог. За новац наћи ћеш све, па и војника. Без новца ми можемо бити само — *мртви*, као год

кад човеку испијате сваки по кап крви његове, и он умре без да осети, тако што бива и са народима.

Што каже г. Несторовић, и г. Крстић да се овај закон не може да установи за то, што држе, да је не могуће стати на пут злоупотребама, то им имам изјавити, да по једном начелу закон се прави само за поштен народ. Али ако би такокоте далеко ишли, да нема поштених, или бар да су већином непоштени људи, онда нама тога закона, који ће стати на пут злоупотребама не поштених чиновника. Ако дакле тако далеко терате, па кажете: хе има непоштених људи, који ће такав закон моћи да изиграју, па ће оштетити касу државну, и ако велите, да је и цео народ такав, онда нема тога духа, који би створио такав закон, да свима злоупотребама стане на пут. Али ја мислим, да ће поштење свију поштених људи бити највећа контрола онима, који би хтели да оштете државну касу; па за то сам, да се предлог усвоји. —

Илија Протић: Многи овде од говорника, говорећи о предлогу одборском, у исто време мешају у своме говору и рану, на веле, да би не могуће а и врло штетно било за државну касу, кад би се овај предлог усвојио и 5% процента дало, — док међу тим у предлогу одборском нигде нема ни спомена о том. Одбор је имао на уму само прерађевине, и на исте одбор је предложио, да се прерађевине даде 5% више. Овим је одбор пшао на то, да колико је могуће стане на пут страној индустрији; јер до сад наше прерађевине нису кадре биле да подмирују ни мало потребе наших занатлија, пошто су доношене са стране. Тако напр. наше абаџије не могу да набаве у Србији сукно, јер га јевтиније у Турској набављају. Дакле то је одбор имао у виду, и то га је руководило, да страној конкуренцији стане на пут. Али опет за то, што је он овај пројект предложио, он не ограничава да се у Србији мора да набави, него се може и са стране набављати. Но проценат од 5% даје прерађивачу нашем за то, да би сваки добио већу вољу, да прерађевине више израђује. Моје је дакле мишљење, да се предлог одборски усвоји.

Милосав Марковић: Ја имам нешто мало да говорим, пошто су говорници и моје мисли исцрпели, а г. Балапцки је врло лепо говорио. Но само имам то да приметим, што се овде говори о храни, да је храна у Србији боља скоро, но у свима државама, па за то ја велим, да ћемо ми нашу храну куповати са 5% јевтиније а не скупље. А што се тиче других разних ствари, као одела и тд. то кад ми имамо у нашој земљи сировине, коју продајемо на страни врло јевтино, а после за скупе новце купујемо прерађевину од те наше сировине, кад би се ово усвојило да се само у нашој земљи узима доћи ће ваљда људи, наћи ће се ваљда неки, који ће ту радњу отворити, а ако не могу појединн људи, то ће се ваљда наћи друштава. И тада не само што ћемо имати користи за наше војске набавке, него још већу корист и одтуда, што ће наша сиротиња, које за сад има врло много, и која није у стању да се рани, доћи у те радионице, па ће зарадити парче хлеба. Ми добро видимо, да имаде младих људи, који се уче у школи, па после постају практиканти, али је време, да они изучавају фабричке науке. Па с тога и држим да би добро било да се од сад шаљу младићи да фабричне науке изучавају. И ја толико могу да кажем, да ћемо скоро имати људи фабричара, јер и ја сам мога сина дао на страну, који изучава фабричке науке у Саксонској, па ће после годину дана доћи. Ваљда ће се наћи друштва, које ће установљавати фабрике кад у нашој држави имаде доста сировине, па ће тада и прерађевине имати. За то сам да се предлог г. Здравковића усвоји.

Акс. Ковачевић: Ја подупирем сва три предлога. тј. предлог г. Алексе Здравковића, предлог г. Кујунџића и предлог одбора законодавног. Па и ја сам нашао, по мом малом, скромном мишљењу, да је предлог законодавног одбора најнужнији за закон, и о том био сам спремно моје разлоге, у колико сам знао, него пошто је г. Балапцки онако дивно разложио, коме ја имам не само благодарити, него му се и поклонити, и пошто је г. Милија Миловановић подномагао овај предлог, то ништа друго немам рећи, него да остајем и ја за предлог законодавног одбора. (Вичу: доста је говорено.)

Ђурђе Ђоровић: Ја бих додао још, где се каже: прерађевине, и израђевине. (Вичу: да се гласа). —

Потпредседник: Пошто сам у почетку саветовања напоменуо, шта је управо питање, о коме ћемо се саветовати, и о коме ћемо гласати, тако мислим, да ће се ово питање ставити: Ко је за предлог одборски у опште да се усвоји, у начелу да се усвоји, тај да седи, а ко је за предлог г. Здравковића у начелу да се усвоји, тај ..... (Вичу: није тако). Молим два су предлога. Овим начином, који ја предлажем, сваки ће посланик моћи да гласа како му је воља, може гласати савршено по своме уверењу, шта налази да треба. (Чује се: А који није ни за један предлог?) Усљед примедаба неке господе посланика и по размишљењу видим, да сам се помео, изгубио сам из вида, да неко неће хтети ни један ни други предлог. Ова, господа дакле имају право, и њнова је примедба умесна и ја је усвајам. Онда би се ставило питање овако: који је уопште за овакав закон, — а какав ће закон бити то ћемо после определити, и који је против. Дакле које уопште за предлог, па ма који био предлог одборов или Здравковићев, тај нека седи, а који је противан, т. ј. који мисли да такав закон никако не треба, тај нека устане.

Алекса Здравковић: Ја пристајем на предлог одборски, па с тога нека се одједном гласа.

Председник: Дакле, ко је за предлог одборски у начелу, а тако исто и за Здравковића предлог, тај нека седи, а ко је против таквог предлога нека устане? (Већина седи). Дакле већина је за предлог, и сад би се имало прећи на поједине точке. Али пошто је већ један сат по подне, то се састанак закључује, а седница се заказује у понедељак у 9 часова пре подне.

Овај је састанак трајао до 1 час по подне.

САСТАНАК XLI.

У Београду 24. Фебруара 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали су министри: правде, просвете и црквених дела, иностраних, грађевине и војени.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Читање протокола прекјучерашњег састанка.

Секретар Николајевић чита протокол 40. састанка.

Председник: Има ли ко противан протоколу?

Павле Радивојевић: У протоколу каже се да сам ја одсуствовао, ја сам онамад био овде и никад нисам одсуствовао.

Секретар Николајевић: Ја нисам ни записао да сте одсуствовали, већ сам само за вас казао да сте чинили примедбу, и да је приметба усвојена.

Цветко Јездић: Онде, где се каже за *оистанак*, ја сам казао и *напредак* (секр. прима исправку).

Председник: Има ли још ко да примети. (нема.) Дакле протокол се усваја (Бива).

Петар Стевановић: Ја имам да упитам председништво, шта би од мог предлога што сам га предао, јер сам га одавно поднео, па нема да излази.

Председник: Ваш је предлог код одбора и кад одбор буде поднео извештај, онда ће се донети овде на претрес. Има сем вашег предлога и ранијих предлога, а по закону о пословном реду, ваља се прво владини предлози посвршавати, за тим посланички хитни, па онда тек други посланички.

Посланик среза рамског Живко Јовановић моли скупштину, за још 10 дана одсуства. Одобрава ли му скупштина? (Бива).

Има један предлог да се прочита од Владисава Павловића и Савка Жојића.

Секретар А. Богосављевић чита:

Народној Скупштини.

Предлог

Ради тачног вршења званичне дужности при главним поштама нужно је да се при свима главним поштама поставе практиканти, који би у случају болести и поштара заступати могли, јер кад поштар III. класе који није указни може вршити подпуно званичну дужност поштарску, па и практикант може за неко време поштара заступати, и тиме би се избегло оно што је се до сада другим поштарима или чиновницима давано у име дијурне кад кога поштара у дужностима заступају, који због болести или иначе одсуствује. Па зато ми - предлажемо: Да скупштина реши те да може г. министар унутрашњих дела, при свима главним поштама, поред поштара и по једног практиканта поставити. Молимо скупштину да овај предлог као хитан огласи.

У Београду 24. Фебруара 1875 год.

посланици народне скупштине

Владислав Павловић и Савко Жојић.

Председник: У предлогу се иште да се огласи као хитан. Жели ли скупштина да као такав иде у одбор? (Вичу: не, не, нека иде као обичан). Дакле упућује се као обичан финансијском одбору. (Бива).

Сад прелазимо на дневни ред. Продужује се предлог одбора законодавног о набавама државним.

Известилац С. Марковић: Ја бих имао у име одбора, пре но што пређемо на поједине тачке, да објасним, да је одбор мислио, кад је казао, да се ствари, које су у нашој земљи прерађене, кад набављач докаже, да су исте у земљи прерађене, да му се да 5% да је дакле одбор мислио не само на прерађене, и на израђене ствари. То је само за рад обавештења одборског предлога.

Јанко Јелић: Ја бих имао једно питање председништву да учиним. Имам ли реч? (Председник изволте). Ја сам дао једну интерпелацију председништву, која видим да је на днев-

ном реду већ неколико дана а никако се не чита. Ја питам дакле председништво кад ће се читати?

Председник: Пошто надлежни министар није овде, то се и ваша интерпелација не може ни читати, док он не буде овде.

Сад прелазимо на претрес тачке по тачке усвојеног предлога законодавног одбора и у опште.

Известилац С. Марковић: Дакле прво што долази на претрес јесте тач. прва која гласи (Чита).

„а, да ово важи не само за вођене већ и за све државне набаве у опште и то само за прерађевине, које су у нашој земљи израђене."

И друга је тачка ова (Чита).

„б, да се набављачу који докаже, да је набавио ствари, које су у нашој земљи прерађене, плати 5% више од излицитоване цене"

То су две тачке, које сад долазе у претрес.

Ср. Поповић: Ја мислим, да пре него што пређемо на поједине тачке, разчистимо најпре питање, што одбор каже да су се они договорили са председником министарства, — хоће ли се примити и допустити, да одбор може мењати и исправљати предлог посланички. Дакле да најпре расчистимо то. Даље да расчистимо питање, да ли овај предлог, кад смо га већ у основу примили, сад да га упутимо влади да она према предлогу начини пројект закона, јер она има стручне људе на расположењу, на може тај посао одма и предузети, јер ако га ми почнемо овде претресати и стилизовати, где каже један овако, а други онако, не можемо га никако начинити. (Вичу: врло добро).

Известилац Стојан Марковић: Али скупштина треба најпре да реши то, да ли ће ово правило важити за прерађевину или и за сировину, а после да реши колика ће се награда давати набављачу, да ли 5% као што је одбор предложио, или више, или мање, па кад се то реши онда можемо поступити по предлогу г. Срете. Дакле, да решимо да ли и прерађевину и сировину. (Чује се: решено је само прерађевину). Добро онда сад, колика ће се награда давати набављачу, то није решено.

К. Антула: Ја подпомажем г. Срету.

Председник: Дакле господо, скупштина нека реши сад колико ће се процента давати (Чује се: нека иде влади, па ће она сама то учинити).

Срета Поповић: Од свега тога одборског, нека начини влада један пројект закона, па кад дође овде, онда ћемо ми претресати.

И. Протић: У предлогу одборском стоји само за прерађевине а не и за сировине. То би требало пречистити.

Известилац Марковић: Пречишћено је то, и скупштина је решила само за прерађевине.

А. Поповић: Ја мислим да сва три предлога ваља да упутимо влади, да она начини од сва три један предлог.

Алекса Спасић: Нисам никако био за предлог ни г. Здравковића, ни одборске већине ни за г. Кујунџићев. По како онда, кад се ово нама говорило ни сам био у седници, задржан једним несрећним случајем, који ми се у породици догодио те да би и ја могао коју рећи против, то молим да ми се дозволи да учиним једну малу примедбу о опоме, што још није, бар мени се тако чини сасвим свршено и усвојено. А то је о разлици, која се прави усвајањем предлога, између сировина, прерађевина и израђевина. По мишљењу г. посланика Балајског, награда 5% ће се давати либерантима за сировине, које би у земљи набавили, само зато, што је тешко разликовати српске сировине од сировина туђинских. На прилику, српску пшеницу од банатске, влашке, одеске, итд. или српску зоб од туђинске зоби. и. т. д.

Ја невидим да је овај разлог довољан, г.г. посланици сагласиће се у томе са мном, мислим, да је тако исто тешко разлику направити и између уређевина и прерађевина српских и иностраних. Ко би на прилику могао да каже с поуздањем да је ова кожа уштављена у Србији а не на страни где год, да је ова обућа сашивена у нашој земљи а не у Аустро-угарској, да је ово седло израђено у Београду а не у Пешти или Бечу, итд. Зато ако је тај једини узрок да се индустријанцима иде на руку да им се тако рећи плаћа известна пореза или мило-

стиња — вама остављам да јој име дате — онда ја држим да он не може никако издржати строгу критику.

Кујунџић: Мени се чини, да ми морамо бар у једној тачки бити на чисто. Ја сам мислио, да смо ми још јуче били с тим на чисто, а то је питање хоћемо ли препоручити влади, да она нарочито изради и прерађевину има у виду у овом закону, или у исто време и сировину. Ја држим да смо на чисто, али сад из говора г. Спасића, ја видим, а тако исто и из најаве, које сад опет чујем види се, да посланици мисле само сировину. Ја би био слободан обратити, — као што се обично овде каже — пажњу скупштине на то, да смо ми с овим законом хтели нарочито да подигнемо нашу индустрију нашим прерађевинама не само које земља чини, него и прерађевине наших руку. То смо ми хтели да заштитимо. Наша земља производи сировину, а производиће се тако исто као и до сад. За то ја држим, кад се у закону један пут нарочито о оном, проценту 5% онда ни на који начин не може се односити тај проценат 5% само на сировине, јер кад би смо то учинили, онда ми не бисмо знали ни шта радимо ни шта хоћемо, него смо ми нарочито одвојили те две ствари, јер на сваки начин онај који ће да купује храну, он не ће прећи на страну да купује, него ће набављати овде у земљи, пошто му је јевтиније овде, јер ту му је и ћумрук и подвоз и све што би морао плаћати, кад би на страни набављао; али за прерађевине, за оне ствари, које ми до сада по навици и по томе што немамо производне снаге да израдимо, ми смо их са стране набавили, ту производњу ми смо хтели да заштитимо и да се мало већи проценат њој дадне. С тога ја држим, кад хоћемо да препоручимо влади, да она донесе предлог по овоме, да ми треба да будемо на чисто с тим, да ли да дамо 5% те тако да олакшамо само за производњу а не и за сировину. (Чује се: тако је).

П. Крстић: Ако сам добро разумео, као да је скупштина вољна да донесе закључење, да предлог одборов иде влади, да влада по том предлогу напише закон. Кад скупштина нешто жели да узакони, ја држим да правичност иште, да се закључак такав донесе, који ће моћи влада да испуни, по ком ће

закључку влада моћи да састави и поднесе захтевани законски предлог. Ја сам ономад у подужем говору разложио немогућност, да се такав закон добро напише. Међу тим, ствар је ова прекрхана; скупштина је донела решење, да треба такав закон. Ја држим, да је не праведно захтевати од људи, који су можда противни овом закону били, да ти људи напишу такав закон. Зато држим, да није згодно, да се ова ствар упути влади, да закон напише по предлогу овом, који је неодређен, и који се ни на који начин овако, како је предложен, увести у живот не може, него мислим, да би требала господа из одбора, који су тај предлог састављали, код које се та мисао родила, та господа нека мало пространији нацрт, или скицу за такав закон поднесу. Нека искажу да се види мало из ближе, пространије и јасније своје мисли, шта се хоће, шта се под прерађевином разуме, каква ће се контрола водити, шта ће бити у случајима доказивања, на који ће се начин доказивати, хоће ли се држава пуштати у парнице, хоће ли држава дужна бити по грађанском законику да даје награде или не, — о свему томе, а и о осталим појединостима, које овамо долазе, нека предлагачи искажу своје мисли, како би се могло лакше написати закон. По овом предлогу одборском, нико на свету не може начинити закон, јер се из предлога не уноћа, шта се жели, и како би се то, што се жели, могло остварити. По моме мишљењу овај предлог овакав, како је написан, не може се остварити, као што сам ономад то разлагао; а ко држи, да је предлог остварљив, нека се упне да докаже да је остварљив, то јест, нек изближе и потање развије исти предлог. Неправедно је захтевати од владе, да она напише оно, што се не може написати, да поднесе предлог за закон, који неможе имати користи по земљу, него штету, па за то мислим, да се врати ствар одбору, да он поднесе онакав предлог, какав се по пропису члана 95. зак. о пословном реду мора поднети, те да после предлог може постати закључак скупштине, по ком ће се закључку скупштинском моћи и закон доносити. Иначе ћемо овако дати влади један велики терет, па може остати предлог не остварен.

К. Антула: Ја сам у више прилика говорио о томе, да је заиста корисно за нашу земљу подизање индустрије. Не само, да сам сагласан са г. Кујунџићем, као и са г. Балајтским, него хоћу на тај њихов разлог с моје стране захвалити. Но пут, којим се то хоће да постигне, није тај . . . .

Председник: Молим вас господине, та је ствар свршена, немојте о том говорити. Ви говорте о овој ствари, а што се један пут сврши у скупштини, о томе се више говорити не може.

Антула: Не може се о ствари говорити без разлога Ја морам то најпре рећи. Дакле дозволте ми, да довршим мој говор.

Председник: Добро. Ја ћу вам дозволити, да довршите, али оно што је већ у начелу свршено, о томе се не може више говорити.

К. Антула: Ја морам дати мој разлог. Ја сам за то, да се тај закон преда влади, али с том примедбом, да влада добро размисли, како би се по могућности тој ствари помогло, и да узме све путове, кроз које су прошле све државе, и сви народи на свету, па тек према томе, да донесе пројект закона. То је мој говор, и ја сам за то, да се влади поднесе тај предлог, да она по томе пројект изради.

Срета Поповић: Опет на ново почели смо да говоримо. Г. Крстић каже, да не можемо влади да пошљемо тај предлог. Ја мислим, да би требало баш сад то питање да решимо; хоћемо ли овај предлог да упутимо влади, или да га вратимо одбору, иначе бих ја о појединостима говорио, па бих казао, да ово важи не само за војене, него и за све државне набаве, и да важи не за једну прерађевину, него и са све, н. п. има влада камена. Лиферант који ће бити, биће му лакше, да тај угљени камен донесе из Ораовице, а ми да имамо овди у земљи. Зашто ми да дајемо новац на страну. Дакле немојте давати ово, да донесе из прека, кад имамо овде. Даље треба на пример, на једном, другом и трећем месту дуж Саве неки стотину хиљада цигаља. Ми имамо наших цигљана, које би то могле израдити, али се на офертацији и лицитацији каже, толико и толико, овде и овде треба цигаља. Сад пошто ми знамо, да су свуда наше фуруне боље начињене, и лепше цигље излазе,

али наш лиферант се прими, да донесе из прека њихову земљу и цигље, а на против, могло би се у нашој земљи израдити. Тако дакле и ту, да се и за ове сировине прерађене даде такође награда. То сам хтео да кажем, да и те сировине треба да уђу овде. Сад мислим да пређемо на то, хоћемо ли предати влади, да она начини пројект, или одбору да вратимо, да начини предлог за закон.

Ђ. Ђоровић: Ово није нова ствар за нашу скупштину. Ја знам господо, да је прошле године у скупштини био члан г. Крстић, па је скупштина казала, да треба поднети такав предлог, да се не може сељаку продати 5 плуга земље за дуг, влада је то примила, па је влада начинила одма пројект из педесет чланова, онда зашто да се не може овај предлог упутити влади. Ја сматрам овај предлог и овај наш рад, просто, да се са златним словима у историји Срба напише. С тога сам, да се остави све, као што је у предлогу одборовом, а разуме се, да се преда влади, да она поднесе влади формалан пројект о томе, ако је могуће још ове скупштине.

В. Јаковљевић: Ја се у неколко слажем са г. Крстићем, да се овај предлог прати одбору, и он да га формулише, но пошто је тај предлог био код законодавног одбора, и он је донео све по њему, у колико је имао стручнога знања; ми се дакле ни у чему не можемо више надати, да ће он друго што по њему донети. Па пошто је то врло важна ствар, ја бих био за то, да се састави одбор финансијски са одбором законодавним, па саставе заједно формалан пројект.

Известилац С. Марковић: Ја бих имао да кажем то, да скупштина нема по уставу права, да доноси формалне предлоге. Што рече г. Вељко, да одбор донесе формалан предлог, то не може бити.

Д. Балајтски: Овде се истакло питање, шта ће се радити са овим предлогом, или ће се предати влади, или ће скупштина израдити тачку по тачку, па је као што видим више, да се влади преда. Но г. Крстић примећује, што би ми на владу товарили такав тежак и не остварљив посао, као да би ту било бог зна какве збрке у том предлогу, и по томе, ми који

смо били за ту вишину, ми смо људи, који немамо појма о том закону; јер је то не остварљиво, па ће мо бацити влади терет. Влада је, господо, бацила терет на се самим уставом, јер је она казала, моје је, да формулишем закон, а скупштинско је, да јој шаље предлоге. Сад, ми смо овде усвојили у начелу овај предлог, па сад, ево тебе владо, која си узела ту иницијативу, да формулишеш законе, — па по овом предлогу формулиши. (Крстић се смеје.)

Алекса Спасић: Молим да ми се дозволи, да у неколико речи одговорим госп. посланику Кујунџићу на његове примедбе које ми је изволео учинити. Колико сам могао да схватим г. Кујунџића, он би желео, прво, да се у нас подигне народна индустрија по скуп трошак најмногобројнијег разреда нашег житељства на име земљорадника. Ако икоји разред треба помоћи, то су зацело земљерадници, који највише пате, и од којих највећи део нашег народа управо живи. Свима је нама познато у каквом се бедном стању овај разред српских грађана находи; па поред свега тога ми идемо на то, да на њега ударимо порезу, те да њоме издржавамо неколико стотина занатлија, који не успевају у својим радњама, ја држим из других узрока, а не за то, што им странци њиовим прерађевинама и израђевинама чине конкуренцију, што их на српској пијаци тако рећи бију њиовим бољим и јефтинијим еспапима.

Друго је, што сам имао да кажем, то, да г. Кујунџић жели да да овдашњем раду прилике, да се користи, да дође до лепе заслуге. Овако што сви ми желимо, само ја не држим да сваки рад, без разлике, ма какав он био, добар или хрђав, производан или не производан, може Србију обогатити, усрећити. Ко би то тврдио, да и не производан рад ваља одржавати и плаћати, тај би и то признавао, да би Србија била богата и напредна, кад би они, што данас ништа не привређују, само махали рукама. Но тако у ствари не стоји, није лако обогатити се. Чиме се рад одликује, то што је узрок да рад може да обогати једног човека, друштво или читав народ, то је резултат добивени од рада, то јест, количина радом добивених добара, или што излази на једно исто каквоћа у

недостатку количине. Ако по пету рад трошак и по исте наднице не добијамо добра од онакве исте каквоће и у оној истој количини од какве каквоће и у којој количини добијају их они други, страни производачи, онда за колико мање и лошијих добара добијамо од истог рада за толико постајемо ми имућнији, сиротињи од њих, за толико ћемо бити и гладнији и жеднији, и голији и босији. У оваком стању зацело не желе видети г г. посланици Србију, којој ми сви желимо сваки напредак и све могуће срећо. Који би доказивао, да рад сам, какав такав може бити користан по један народ, тај би имао право да каже, да је он нашао камен мудрости, којим је у стању да усрећава и оне народе, који раде, а ништа не зарађују, т. ј. ништа не привређују.

Илија Протић: Ја сам хтео да кажем оно, што је казао г. Баланџки г. Крстићу. Ја се заиста морам дивити г. Крстићу, што каже, да влада неможе и неће да начини овакав закон. Ја се опоминем, да је баш члан владин био у одбору, и он је пристао у начелу, да се начини овакав пројект. Кад вели г. Крстић, да треба одбор да формулише закон, онда зашта је влада? Онда ми газимо устав, јер скупштина нема право да подноси формалне предлоге. И ја сам за то да иде влади, да она формалан закон поднесе, и то бих желео да што пре учини, јер је ово врло важна ствар.

Н. Крстић: Молим да објасним говор, јер су ме хрђаво разумели. (Жагор. Вичу: да се реши, доста је говорено).

Председник: Павле Поповић има реч.

Н. Крстић: Али молим да објасним говор. Ја имам право на то.

Председник: Чекајте г. Крстићу, после даћу вам реч, а можда ће бити тога, да ви свима објасните.

Павле Поповић: Ова је ствар била пред одбором, одбор колико је могао изцрпно је ствар; али мислим, да је свео мало, само у две тачке. Сад одбор, пошто је дао свој закључак, онда немамо ништа друго да радимо, него да предамо влади, да она поправи један законски пројект, и да она узме све законе у обзир, што се има радити по њему, да напише,

шта су то прерађевине, а шта сировине, после тога, шта треба дати у име награде набављачу, да ли пет од сто, или што мање. То је нужно, да се преда влади, и да више неводимо говор о томе.

Др. Ј. Шафарик: Ја мислим да је доста о овом предлогу говорено, једни су тога мишљења, да се такав закон у Србији не може остварити; а други су да се може остварити. Ово је само у начелу решено, а није донешен закон и пројект закона, него је казато, да жели Србија и њена скупштина, да се помаже индустријом. Ја мислим да смо сви с тиме сагласни, и да нема ни једног Србина, који би био томе противан. Ја сам тога мишљења, да овако у начелу примљен закон, предамо влади, да она према нашем закључењу, и на основу свога искуства, — јер господо, влада има искуства свога по овом предмету, ми знамо, да је влада била подигла у Топчидеру фабрику за сукно, за коже, па је неко време после престала, — нека нам дакле она на основу тога искуства даде реч, може ли такав закон примити, јер ми можемо овде говорити две недеље, а влада, кад буде пред њу дошао тај предлог, казаће: ја сам уверена, да је то не могућно остварити, па зато немогу ни примити предлог. Та то сви знамо да и саму абу, коју сав наш народ на своје одело троши, неможе се у довољној количини код нас производити, него се са стране уноси, — а шта би било кад би аба требала за целу народну нашу војску, као што би по моме мишљењу и боље било, него да јој морамо набављати чоју из Брна. Дакле да упутимо владу, па нека нам да реч, може ли и хоће ли овакав закон да формулише, јер, ако је немогућност, онда губимо време узалудно. Влада исто тако патриотично мисли и жели ако не већма, да се у Србији подигне производња и индустрија, јер од тога зависи напредак целе земље, и срећа наша, али, ако је то по њеном уверењу не могућност, онда нека нам каже, а ако мисли да се може, онда нека нам предложи по знању и искуству, којим би се начином то учинило. Ми смо у начелу рекли, да се индустрија, производња у нашој земљи колико је могуће подпомогне и то на тај начин, да се на неке предмете даје нека премија, нека награда. Ако је немогуће тако што чинити, а ми кажемо влади мораш, да овде набавиш. . . . . (Чује се: не стоји да мора).

М. Кујунџић: Не каже се да мора. Предлог је печатан, па се уверите.

Јанко Шафарик: Онда настаје случајна немогућност, а то је позната ствар да закон, који се на могућност ослања, тај је такав као никакав, јер свагда ће се казати, да је не могућност, (Чује се: да се реши).

Петар Келић: Ми овде водимо на ново реч, шта ће да буде с овим предлогом? У протоколу је већ ушло, да се предлог да влади да донесе пројект закона, пошто је председник казао да се упућује влади и нико се није противан показао. А сад се опет продужава дебата. Докле ће мо овако?

М. Кујунџић: Ја као известилац имам да додам две три речи. Ја се управо не могу да начудим, да људи по своме занимању финансијске, излазе противу овога закона, излазе с тим што хоће да играју „на банк“ (va-banque) — све или ништа, или доћи на једанпут до нечега, или да се и не почиње са овим малим стварима. Господо, сви ми признајемо, да треба код нас подизати знање, да треба да се увећава капитал, да треба да се подржава сваким ма најмањим средствима производња, како би се лакше подигла. Али сад не смемо, кад је једна ствар пред нама, да ми бар колико толико почнемо с тим. Узевши у обзир слабе прилике, ваља да заштитимо нашу производњу, ако је лошија од стране. Ми хоћемо овим, један пут за свагда да дамо израза, да почнемо где је могуће учинити, ма какве олакшице производњи, а ми никако не одричемо, да треба знање да се гомила, и капитал да се удружује, да би се наша производња даље развила. С тога ја опет у име одбора предлажем, да се ово овако, како је одбор сам формулисао, заједно са мојим додатком упути влади. Све што влада има да учини то је, да покаже начин како ће се наша производња побољшати и развити, и неке измене учине а све по духу онога пројекта, који је од одбора донешен. (Чује се: врло добро).

Председник: Дакле предлог одбора упућује се влади, заједно са допуном Кујунџићевом. (Бива).

Председник: Господо, један посланик тражи одсуство за сво време трајања скупштине. То је г. Милија Урошевић посланик зајечарски. Његови су наводи да му је отац болестан и да то са двема депешама доказати може. Дакле хоће ли му скупштина дозволити одсуство. (Чује се: дозволава се).

Ђ. Ђоровић: Ако има довољно скупштинара за радњу, нека иде.

Председник: Истина господо, нисмо баш препуно с посланицима, али напослетку кад одобравате нека иде. (Чује се нек иде).

Р. Кукић: Са Урошевића одпустом да нећемо ми омањити број да после нећемо моћи радити.

Председник: Ни смо још омањили, али можемо омањити. Кад дође до онога броја ја ћу казати не може се више. Мора нас бити 94. на да можемо радити.

Ђорђе Ђоровић: Треба да има и неки више, јер може неко да се разболе.

Председник: Добро господо. Одобрено је дакле одсуство посланику зајечарском.

Сад г. министар просвете има да одговори на једну интерпелацију.

Министар просв. и црквн. дела: Г. Станоје Ђорђевић изволео је упутити на министра просвете интерпелацију:

Да ли је извршено решење велико госпођинске народне скупштине од 1864 године, да се оснује фонд за удовице и сирочад свештеника улагањем од стране свештенства, и ако није: зашто, и на чему ствар стоји?

Ја сам, господо, разгледао акта, која се целокупна ове ствари тичу, и зато ћу почети мој одговор, не само од онога времена од кога се питам, него падаље.

Тако, господо, познато је да је године 1854 на непредвиђене потребе, прикупљена од народа нека храна. По највишем решењу од 9. Новембра 1855 године В№ 1288, ваљало је да се та храна врати народу, јер се видело да неће више требати. Но те исте године 1855 14 Децембра В№ 1404., изиђе највише решење, противно оном првом, да се храна, која је

1854 прикупљена на непредвиђене потребе, не враћа народу, него да се употреби на основање фонда за удовице и сирочад свештеника, на да се у будуће добровољни прилози на тај фонд од народа прикупљају.

22. Маја 1858 В№ 608., изиђе по овој ствари треће опет другчије највише решење, да се новац од продате хране (тада 1.025,610 гр. пор), подели на двоје, на једна половина употреби на основање фонда за удовице и сирочад свештеника, а друга на основање истог таквог фонда за удовице и сирочад учитеља.

1859 године, на 7. састанку од 17. Септембра исте године (проток. 20 стр.) скупштина закључи да се они новци, који су добивени од сакупљене хране у години 1854 *за извапредну земаљску употребу*, а после намењени за основање фонда за удовице и сирочад свештеника и учитеља предају народној каси, из тога узрока, што храна није ни купљена на цељ каквог фонда него на непредвиђене потребе. (Чује се: врло добро).

Ово решење скупштине озаконњено је највишим решењем од 8. Нов. 1859. В№ 4916, и новац је отишао у касу народну.

Ово је довде радња пре времена о коме се питам, и сад тек долази оно о чему је г. интерпелант питао. 1864. год. редовна народна скупштина (на своме XII састанку од 1. Сент. 1864) одлучила је:

1., да се умоли влада да се оснује фонд за удовице и сирочад свештеника улагањем од стране нашег свештенства, а докле тај фонд не би нарастао толико, да би се могао самостално одржати, да му се из државне касе даде једна извесна сума новаца без интереса на неко време, и

2., да овај фонд вреди и за учитељске удовице и сирочад.

По овоме 1865. године рађено је на једном законском пројекту, и тај законски пројект, који је имао цељ да изврши ово решење скупштине, налази се у министарству просвете. Он је слат на преглед архијерејском сабору. Отуда је враћен са неколиким примедбама и упућен државном савету. Но ствар се није извршила још, по томе, што потребује дуже нарочито финансијалне и рачунске штудије.

На томе је остало до године 1869. Те године 29. Јануара изашао је закон, којим се управо установљава један приходни извор за тај фонд. Мимо добровољних прилога, који су и пре тога и после постојали, ту се наређује, да се од прихода парохијских у неким извесним случајима, — као кад остане парохија без свештеника — даје наполица на овај фонд и да се шаље министарству просвете и црквених дела, да оно рукује с тим новцем.

Од тога доба, господо, новац се на ову цељ прикупља; и ја ћу наредити, да се рачун и преглед целокупног рада по томе закону а о ствари овој састави, да знамо на чему је ствар и колико је новца прикупљено, те да се по томе види може ли се за основање фонда овога што предузети. (Чује се: врло добро).

Сима Несторовић: Само не народ да оснива фонд за удовице свештеника и учитеља, него нека то сами свештеници и учитељи оспују.

Министар просвете: О коначном решењу те ствари сад се не може ништа казати, док се као што рекох не учине особите студије свега онога што треба за такав један закон. (Одобравање).

Председник: Је ли задовољан г. интерпелант са одговором г. министра?

Станоје Ђорђевић: Задовољан сам.

Председник: Добро.

Сад долази на ред предлог г. министра правде о предложеној измени §. 4. закона о устројству касационог суда.

Изволте г. известиоче.

Известилац Ђ. Павловић прочита указ Његове Светлости, којим је овлашћен министар правде да поднесе скупштини на решење измену §. 4. закона о устројству касационог суда; — а затим чита извештај законодавног одбора по томе предлогу, који гласи:

Народној скупштини.

Законодавни одбор испитао је предлог г. министра правде, да се друга тачка §. 4. устројства касационог суда измени у

том смислу, како ће у будуће, за чланове касационог суда моћи бити постављена само она лица, која су редовно правне науке свршила.

По устројству судова од 20. Фебруара 1865. год. и у нашем највећем суду, суду касационом, могла су до сада постављена бити и она лица, која нису правне науке свршила, само ако су неко извесно време као судије служила. И ако се одрећи не може, да практика правно изображеним судијама олакшава њихов тешки задатак, опет сама та практика ни је довољна, да накнади оно, што се стручним изучавањем правних наука постићи може, јер законе разумети као што ваља, њих тумачити, примењивати у оном духу, у каквом су написани, само ће онда бити могуће, ако ово тумачење и примењивање буде поверено људима, који су основне правне науке изучили.

Ово, што је сада казано, не може се оспоравати, кад се узме, да касациони суд према постојећем устројству, има за главни задатак, да мотри да се у земљи како формални тако и материјални закони и прописи у предметима грађанским спорним и не спорним као и у кривичним употребљавају у оном смислу, у ком они гласе и једнообразно.

С овим делокругом, који је законодавац изречно обележио касационом суду, јасно се увиђа, с каквим правним знањем треба да располажу они, којима је велика дужност највећег суда у земљи поверена.

Одбор мисли, да му најзад ваља напоменути и то, да с развитком нашег уставног живота задатак и делокруг касационог суда све ће већма растити, на држи, да ту између највећих установа у земљи, управ бедем и мерило свију држављанских права ваља окружити пужним гаранцијама, како би што боље својој задаћи одговорити могла.

Из наведених разлога, а по претходном споразумљењу са г. министром правде, законодавни је одбор усвојио и допунио измену 2-ге тачке §. 4. касационог суда, и моли народну скупштину, да изволи решити, да:

Друга тачка §. 4. устројства касационог суда од 20. Фебруара 1865. год. гласи овако:

„За члана касационог суда може бити постављен само онај, који је редовно свршио правне науке, и који је поред тога био у служби као судија ког од нижих судова, или као професор правног факултета у великој школи најмање три године.

Ово вреди и за председника апелационог суда*.

Закон овај вреди од дана кад га књаз подпише.

17. Фебруара 1875. год. у Београду.

Известилац, Стојан Марковић. Председник одбора, Ђорђе Павловић.

Чланови:

Милош Глишић, Ђурђе П. Ђоровић, Илија В. Протић Р. Тодоровић, И. Стојановић, Вићентије В. Поповић.

(Чује се: врло добро).

Председник: Молим вас господо сад пре него што би решили што, молим да саслушамо г. Ценића. Он се јавио за реч.

Ђорђе Ценић: Ја налазим господо, да овај предлог заслужује особиту пажњу.

Ви знате добро да је касациони суд највиши суд, односно права грађанских, може се рећи да је једина највиша судска власт у земљи. Он је у томе погледу далеко већа власт него и само министарство правде. Касациони суд решава, или боље да кажем, расматра решења и пресуде нижих судова, која су изречена о нашој части, нашој слободи, нашем животу и нашем имању. Да би касациони суд овом великом свом позиву колико је више могуће одговорити могао, разуме се да треба да је снабдевен с најспособнијим и најчеститијим људима. Призната је ствар да праву способност дају по правилу школе. Добре школе не само да напају младића знањем, него гаје у њему савест, развијају и снаже у њему појам о части, о моралу, челиче у њему карактер, а то су све својства, која се за судију највише траже. Пред способним, пред поштеним судијом сломија се свака самовоља било политичке, било ма које друге власти или власника. Један способан, поштен судија даје нам највише јемство да неће нико тако лако крњити и скучавати наша грађанска права. Зато држим, да предлог овај, који на то иде, да што боље судије добијемо, треба без свакога затезања да прихватимо. (Одобравање).

Али овде морам нешто да кажем, без чега нећу бојим се бити јасан у ономе што ћу ниже рећи. Ви се опомињете добро да је пре више дана овај предлог био стављен на дневни ред. Тога дана дошло се по дневном реду до њега, на седница је закључена, и он је остао за сутра дан. Сутра дан стављен је опет на дневни ред, но у једанпут председништво јави да је предлог дигнут са дневног реда. Питање је: Зашто је то учињено? Ево за што: Првобитни предлог министра имао је на то да искључи само оне из чланства касационог суда, који нису свршили правне науке. По садањем закону за касационе судије могао је бити постављен онај, који је правне науке свршио а и онај, који није свршио правне науке, али је седам година био судија у нижем суду. Предлог је имао на то, да искључи ове који нису свршили правне науке па да се даје чланство касационог суда само онима, који су правне науке свршили, дакле да се касациони суд састави од учених правника. Такав је првобитни предлог био. Но ја сам нашао да тим предлогом, не би се добило оно што се тражи, а то је, да судије највећег суда у земљи што потпуније одговоре дужности својој; нашао сам да један, који је свршио правне науке, а није никако био судија неће нам дати довољно јемства да ће моћи одговарати позиву своме онако како треба. Јер, господо, врло је велика разлика између учити и научити. Није довољно само кроз школе проћи, него треба оно што се учи и да се научи. Има њих много који се зову правници јер су слушали права, а међутим ови код правих правника немају ни појма о праву. Сувише, за касационог судију, за члана највишег суда у земљи, није довољно да ко год зна само материјалне законе, него треба да зна и поступке судске, а поступци се ти поглавито у практици изучавају. Ја сам дакле нашао да треба казати да у касациони суд може доћи само онај, који је правне науке свршио, и поред тога, који је три — или ако хоћете и пет година био судија у коме од нижи судова. Ову

моју намеру о исправци саопштио сам г. потпредседнику скупштине и питао га хоће ли и он такав предлог да подржава. Он је на то пристао, и ја у договору са њиме написао сам исправку тога предлога и она је стављена на сто председништва. Кад сам то учинио и кад сам тражио према пословнику још једанаест посланика, који ће овај предлог о измени подпомагати, неки од чланова одбора дознаду за ту моју намеру и побојавши се да на случај, ако скупштина ову измену усвоји, неће моћи професори права постављани бити за чланове касационог суда, они узму тај предлог натраг и направе други, у који уђе она измена, коју сам ја намислио предложити, а у исто време они унесу у предлог и професоре права упоредивши године судске службе са годинама професорске службе.

Је ли то правилно или не што одборници предлог један, који је на дневни ред стављен и кога се предложена измена на столу председништва налази, са дневног реда дижу и преиначавају, остављам нека сваки посланик онако суди како он ту ствар схвата, ја само хоћу да се изјасним против предлога по коме могу и професори доћи за чланове у касациони суд без да су судије били. Ја на то идем, да само онај може доћи у касациони суд за члана, који је свршио правничке науке и који је поред тога најмање три године био судија нижег суда.

Прва примедба, коју имам да учиним на овај дометак одборски ова је: докле год колегијум професора велике школе може да покаже у својој средини и такве људе, за које сенат професорски, који је по закону позван да разматра документе оних, који се за професора траже и оцени да ли су ови довољно спремни да могу професори бити, за које, велим, савет професорски нађе да нису довољно спремни за професора, на управна власт такове ипак за професоре поставља, дотле се о свима професорима подједнако неможе говорити. (Одобравање). — Поред овог професори немају по правилу ни оних својстава, која се траже за једног судију. Мени је врло жао што морам овде да се упустим у неке појединости, које бих ја одавеч радо прећутао, али за то нека падне одговорност на оне који су ме изазвали. Ја ћу вам ово најбоље доказати кад

вам случај један приповедим који се десио за време мога министровања. Тај је случај овај: Један господин судија, који је пре био професор, дошао је мени као бившем министру правде па ми каже овако: господине, вели, ја сам постављен за судију без да сам то тражио; господине, ја сам миран човек па не могу да од једнога отимљем а другоме дајем као што то судија чини; ја, вели, господине писам у моме животу никога убредио па не могу убице, разбојнике и лопове да осуђујем на смрт. И смем ли да вам кажем како је овај господин на послетку свој говор закључио? Он га је на жалост овако закључио: молим вас господине избавите ме овог поганог посла! Е сад ја вас молим господо — овде бар не треба велике философије, кажите ми по здравом разуму да ли је овај господин, који сматра да је судски посао од једнога отимати и другоме давати, има и појма о судском раду; расудите да ли је то од једног отимање и другоме давање кад човек дели правицу; расудите да ли се може назвати поганим послом. Кад човек брани невиност, што је главни задатак једног судије: расудите да ли је то поган посао кад човек брани друштво грађанско од неваљалаца? Господо, прави судија то је један савестан добар лекар, који дошав на самртну постељу болесника употреби сво своје знање, сву своју вештину да болесника спасе, и ако буде тако срећан да му труд за руком изиђе, он налази задовољства у својој души. Тако и прави судија не плаши се кад види пред собом какав заплетен случај, већ на против, што је какав случај заплетенији он му све више одаје, да, он му се одаје управ са самопрегоревањем да га што боље и потпуније изучи, да заплетеност размрси, расветли, да случај тада подведе под закон, — и је ли то учинио, он се налази потпуно задовољан у својој души. (Одобравање). Он налази награде у својој савести, јер је своју дужност као судија испунио. (Чује се: Тако је. Врло добро).

Професор судија, то је по правилу судија по срцу, од њега може човек чути ово: истина је тако по закону као што кажете, али мени се чини да је тај закон строг па ће правичније бити да се овако пресуди како ја мислим. Професор судија

дакле није онај строги, ладни, неумитни, законски судија, код кога, кад има какав случај да реши, срце стане, наклоност или ненаклоност према овом или према оном следи се, никога не-види, никога не познаје до само случај који је пред њим на решењу и законе који се на тај случај односе. Професор судија не доноси са собом по правилу ни ону дисциплину, која је за суд неопходно нужна и која је са правим судијом чисто срасла. Тако, док један прави судија седи чисто прикован на столици, на којој је, на узев случај који има да реши, узев закон пред-а-се, стара се да према природи дела уђе у дубину овога те да се са појединостима његовим упозна, стара се да према потреби уђе у дубину науке те и њу у помоћ да призове како ће што праведнију пресуду да изрече; гледа да позна дух закона, да сазна намеру законодавца, на ово што налази тихим, смишљеним начином представља својим друговима и настојава да се с њима споразуме како ће боље истину да нађу и што праведније ствар пресуде, — дотле професор — судија, у магновењима, која су за правог судију најсвечанија, устаје бујно са свога седишта и живим корацима горе доле по судници ходајући, гледа, да виком и праском своје другове не убеди већ да их присили да онако мисле као што он мисли. Ово што вам кажем, кажем вам из искуства.

Поред овога, није само довољно да се у предлогу каже: професор права, јер има права разних. Има н. п. право грађанско, право криминално, право природно, право народа, право административно и т. д. Кад се о судији говори, може бити говора само о оном професору, који предаје грађанско и кривично право и поступке, јер поглавито је то за једног судију необходно нужно, и ако је који професор више одан другој каквој грани права и правом грађанским и више се мимогред бавио, такав професор може посве неспреман бити за судију. Ово треба у толико више у виду да имамо што се код нас неволажу државни испити те да се на онима способност чија оцени, премда и кад би ови испити постојали, ја не би никад зато био да се средством једног испита може доћи и у највиши суд за члана. Овде не смемо ми из вида да губимо ни то, што се

ми налазимо тек у почетном стању на и немамо људи шпецијалиста. Код нас је врло мало професора, који су изабрали један или два предмета за своју штудију, па само на тим предметима раде и управ рећи за те предмете живе, и професор, који се посвети једном предмету тако, да му овај чисто у крв уђе, већ који је н. п. ономад предавао право грађанско, јуче право кривично, данас ће предавати статистику, сутра граматику, прекосутра литературу, такав код мене није ништа више него прост правник и за тога важи оно, што сам напред о правницима казао. Може бити рећи ће ко да се може такав човек наћи, који ће подпуно способан бити да се и за судију употреби. Ма да већ преко 25 година служим у државној служби, и познајем, могу рећи добро, све напе радне снаге, ја невидо нигде до сада какав особити таленат, који би се с ползом у свакој струци употребити могао, ипак баш да допустим да може и таквих особитих појава бити, ја налазим да ће по службу државну од далеко веће ползе бити да тога човека оставимо и даље да професор буде а да га у судску струку некрећемо; јер један добар професор може веће услуге земљи да учини него један добар судија, почем ми знамо да сваке године један известан број младића излазе из школе. Сад кад ти младићи прођу тако рећи преко руку добрих професора, они ће ону науку коју су од професора примили у животу употребити а према приликама и даље пресађивати и онда ће земља далеко више добити од професора у овим младим људима, него кад би тај професор био судија. — Ја у оваком случају био би чак и зато, да се овако особитом професору, ако га само има, да и особита плата, само нека остане опет и даље професор.

Поред овога господо, има овде још једна врло важна околност, коју по свој прилици нису господа одборници имали у виду. Ви сте пре неки дан учинили једно врло родољубиво дело, и право да вам кажем, кад би предлог овај долазио само од професора, ја бих, рекао да је то неблагодарност — ако не ћу да кажем и неучтивост — према таком вашем народољубивом дару. Ви сте на име пре неки дан решили неке по-

вишице професорима, и по тим повишицама један професор велике школе с тридесетом годином службе долази до 1400 талира плате. Сад узмите господо и сравните ту награду професора са наградом наших судија. Познато је да у великој школи имамо на двадесет професора. Ти сви професори били најбољи или средњи или лоши добијају са 30 годином 1400 талира плате.

А узмимо како стоји са судијама. Ми имамо на 127 судија; од тих 127 судија само 8 њих могу да добију 1400 талира плате, и то 7 чланова I кл. касационог суда. Узмимо сад те сравнимо како су судије награђене према полицајним чиновницима. Познато је да је плата судијама одређена још у прво време владе књаза Милоша. Онда је судијама првостепених судова одређена плата у 500 тал. После више година признате су њима још две класе једна од 600 а једна од 700 тал. но и те класе тако су штедљиво даване да и прошле године кад сам на управи био нашао сам многе судије, који су преко 30 година у служби државној, са 500 тал. плате. Од ових било је њих више, који су више година касахранили били и то звање на потпуно задовољство примили, јер им никад ни паре није у каси фалило и при свем том, као што реко, нису више имали од 500 тал. Док међу тим помоћници началства имају 600 и 700 тал. а сравните њихов рад са радом помоћника и њихову одговорност са одговорности ових. Узмимо н. п. и сад Београд. Ту у полицији укинути су чланови са 500 тал. плате па се налазе само чланови са 600 и 700 тал. плате, док напротив у ововарошком, окружном и трговачком суду налазимо чланове са 500 тал. плате. Сравнимо сад награду чланова судских са наградом среских начелника. Срески начелници имају 500, 550 и 600 талира, поред тога имају слободан стан, огрев и може се рећи и послугу. Судија напротив нема никаквих додатака, но само 500 талира плате. Узмимо сад, те сравнимо председнике судова са начелницима окружним. У прво време и председници судова и начелници окружни били су у плати изједначени, имали су т. ј. и једни и други 800 тал. плате, а начелницима признат је само један додатак од

100 до 150 тал. После више година прилаже се председницима судова једна класа више, и то 1000 тал., док напротив код началника окружних заведу се четири класе: једна од 800, једна 1000, једна од 1200, једна од 1400 тал. У прво време хтела се тобож држати нека сразмерност према највишим судским платама, а и број судија, па је казано да у првој класи неможе више бити од пет началника, у другој пет и т. д. јер пре две године укинуто је и то ограничење тако, да сад могу сви началници бити прве или друге класе, или половина прве, половина друге, док напротив, од толиког броја судија неможе више њих имати плату од 1400 талира, него само осморица, као што сам напред изказао, а плату од 1200 опет не више њих него 7 чланова II. класе касационог суда. И при свем том што су судије, као што видите, слабије награђени од полицајних чиновника, при свем том што су они опазаљени сада и према просветној струци, ипак се тражи и овај мали излаз, и ова мала прилика, која се судијама покаже, да се у својој струци мало помакну, кад се упразни какво место у вишем суду, да се дакле и та прилика њима затвори са узимањем на највиша судска места људи са стране, те тако да се спречи напредак судијама.

Господо, ми сви идемо на то да добре судије добијемо. Ми неможемо добре судије добити, ако станемо на пут, да они не могу у својој струци унапређивани бити, попуњујући највиша судска места са чиновницима из других струка. Ми неможемо добре судије добити, ако на највиша судска места постављамо људе са стране, који можда неће имати ни појма о судству. Ми ћемо наше судове само тако подићи, ако више судове рекрутирамо из самих научених и опробаних судија. Виши судија треба да је био, што по се каже, и на ситу и на решету. Он треба да је посве вичан у судским пословима, он треба да је скроз и скроз судија, ако ће да одговори своме великом опредељењу. Узаконењем, да се виши судови попуњавају самим судијама, стало би се на пут спекулацији младих људи, који да дођу до већих плата, мењају час по час струке, прелазећи сад у ову, сад у ону струку, где се укаже већа

плата или бољи изглед. Овим узаконењем стаће се на пут да млади људи, чезнући за комотнијим животом по министарствима и животом београдским, не окрећу се једнако око министарства, гледајући да ту унапређивани буду, избегавајући службу по судовима, а особито у унутрашњости земље.

Да ми можемо више судове попуњавати самим судијама, ја имам подпуно вере, а кад то можемо, кад смо поред тога и просветну струку скорашњим законом унапредили, зашто да не оставимо професоре у њиховој струци, када ће се и они сами боље усавршити, а да оставимо судску струку да се она сама за себе развија, да судије у својој струци напредују и да се тако судска струка све више усавршава; зашто да оставимо врата отворена, да се могу и злоупотребе догађати; зашто да дајемо могућности, да какав власник може каквог свог човека, који можда није дао никаква доказа о каквом солидном знању, а још мање о способности, да је у стању да контролише радњу нижих судова, да, велим такав власник може поставити свога човека за члана највишег суда (одобравање). Од овога треба у толико више да се чувамо, што видите у апелационом суду постоје ове класе, једна од 800, а једна од 1000 тал. За ову од 1000 тал. стоји у закону то ограничење да њу може добити само онај, који је пет година био с платом од 800 тал. Сад, ако би се можда власник и задовољно да да своме човеку 1000 тал., те да га пошље у апелациони суд, он због горњег законског ограничења неможе то да чини, него шта ће да чини? он ће да га пошље у касациони суд на 1200 тал., јер ту нема никаквог ограничења.

Још треба да не изгубите из вида једну врло важну околност. Господо, ми смо у земљи, ми смо у приликама, где се више пута не траже људи за места, него се траже места за људе. (Чује се: врло добро.) И само ово питање, што је пред нас искрснуло, зашто је искрснуло? искрснуло је, не за то, што су професорима затворена врата да дођу за судије, јер сваки ће министар примити врло радо професора права за судију, ако је он само добар. Али професори не желе да добију чланство у коме од нижих судова, него траже чланство у највишем

суду, а зашто? зато што је тамо највећа плата. Они, који то предлажу, невиде каква је грдна разлика између мог предлога и њиховог.

Мени је управо жао, да вам не постанем досадан мојим дугим говором. (Чује се: нисте, нисте.) Но молим вас саслушајте ме, јер се тиче обште ствари. Ја ћу у томе бити што краћи, а нећу говорити по претпоставкама, него ћу изнети факта. Узмимо н. п. овај случај: Један је младић свршио овде школе правне, он је свршио рецимо у 20. или 21. години. Отиде затим на страну на науке. Тамо је био 3 или 4 године. Кад се врати овамо нема више од 24—25 година. Нашао је овде једну празну катедру. Добије професуру. Проведе ту као професор вел. школе предавајући правну науку 3 године. И сад шта је. Он има тек 27 или 28 година, а већ је оспособљен да буде члан касационог суда, дакле оспособљен је да буде пре члан касационог суда, него што је достигао и оне године, које се траже да ко буде члан касационог суда, јер по закону траже се за тај суд 30 година. Узмимо сада да тај младић није добио професуру кад је свршио школе узмимо да је дошао у судску струку. У судској струци по усвојеном правилу неби добио више у прва мах него 200 талира. Сад док се он задржи на 200, па после пређе постепености 250, 300, 350, и т. д., док не дође до 500 талира, као прве плате члана суда. Кад је већ и на ову плату, или боље да кажем за судију дошао, он мора ту три године да проведе, и то је већ грдна разлика у времену. На и опет овакав судија неће моћи још бити постављен за касационог судију и на једаред од 500 талира доћи на 1200, пошто би то нечувена повишица била, него би се морао још дуго времена задржати у нижим судовима, и тек можда после 20 или 25 и 30 година службе дошао би до судије касационог суда. Видите каква ту разлика стоји. Мора човек да проведе скоро век свој у служби док дође до места касационог судије. За ово ја се позивам на сам садашњи склоп касационог суда. Ту пре кратког времена дошло је више младих људи за судије и то ови су дошли са свим случајно, јер је у једанпут више

чланова пензионирано, па при свем том погледајте колико су година ти људи служили у судској струци. А кад једанпут касациони суд буде снабдевен самим млађим људима, онда ће више година проћи, да се какво место члана касационог суда упразни, те тако ће се млађи људи још и дуже задржавати при нижим звањима. Може који рећи: на добро, зар при тим твоме предлогу не могу се злоупотребе догађати? Ја то не спорим. Позната је ствар, да установе саме по себи никада нису земљу какву усрећиле, но људи, који њи врше. (Чује се: врло добро.) Нека су установе божанствене, ако су само рђави људи на влади, они ће их изигравати. Особито господо, ми знамо добро да су и министри људи. Као људи, они су подчињени слабостима људским. Врло је редак министар, који ће и познавати добро своју струку и гледати да ради само са погледом на опште добро. Скоро сваки прикланьаће више или мање ухо да чује шта ће му овај или онај о овом или оном рећи. (Чује се: тако је, врло добро.) Сувише много пута министарске столице попуњавају се колико да се испуни форма, колико да се одговори наређењима закона, а овамо сви министри стоје под командом једнога, па раде оно што им се заповеди, уместо да сваки ради у својој струци самостално и да се у општим и важнијим питањима заједнички споразумевају. Више пута дођу за министре људи, који немају никакове врлине једнога министра, дођу људи, који да сачувају места на којима су допусте да какав њихов колега по њиховој струци расположења чини. Злоупотребе, дакле може бити, али не онако значајне, као при одборском предлогу, јер по одборском предлогу може доћи за највишег судију и онај, који нема ни појма о судској радњи. По мом напротив предлогу може сва злоупотреба у томе бити да се слабији јачем предпостави, или и тај слабији већ је судија био па као човек од заната и више ће јемства бити да разуме судску радњу и да зна народу правицу да дели. (одобравање.)

Ви господо познајете мој положај. Ја сам моју чиновничку каријеру управо рећи свршио. Шта вам сад говорим ово, ја вам то не говорим за љубав овога или онога, него вам говорим чисто са погледом на опште ствари и на општи интерес. Ја нисам заступник судске струке, те да се каже да са тога и овако говорим, јер судска струка има другог заступника. Ја вам овде говорим као човек, који познаје добро ову струку и познаје доста мучно стање наших судија. Мислио сам да бих чисто огрешио се о своју савест, кад небих дигао овде гласа против неправде, која се хоће са тим судској струци да нанесе, што се узимањем људи са стране на највиша судска места стаје на пут напредовању наших судија; кад неби овде дигао гласа противу штете, који се хоће општим интересом са тим да нанесе, што могу на највиша судска места доћи и они, који немају ни појма о судској радњи. Ја вам ово говорим и за то, што сам већ више пута био на управи судске струке, па ласкам себи да сам свагда све оно чинио, што су ми околности дозвољавале, да што је више могуће усавршам судску струку, и већ се савршенство не може замислити, него кад станемо на пут, да се несудије не могу постављати на највиша судска места. Ово вам говорим и зато, што видим да је наша жива и управо рећи праведна и благородна жеља да што боље судије добијемо. С тога, као зналац ове ствари, реко да вас упознам са свима појединостима, како би могли савестно своје мишљење дати. (Врло добро.)

Ја сам господо са овим моју дужност испунио. Сад остаје на вама да решите, хоћете ли да допустите да по предлогу одбора дођу и професори за наше највише судије, или ћете усвојити, да само онај може бити судија највишег суда, који је правне науке свршио и био три године судија у коме од нижих судова. Или другим речима: хоћете ли да у касациони суд, у тај највиши суд земаљски, у касациони суд, у то уточиште правде и закона, у касациони суд, који, као оно кормапош што лађу управља, тако и он управља радњом нижих судова, поучава их у закону, расматра њихова решења и пресуде, примећене код њих погрешке исправља и стара се, да ови што брже и што боље правицу народу дели, — хоћете ли дакле у тај тако важан суд и у будуће слати оне, који можда немају ни појма о судским пословима, који тамо можда

само зато долазе, што су се знали допасти овом или оном власнику, и само зато, што је тамо велика плата, или ћете у тај највиши суд земаљски да пиљате људе од заната, људе, који вам највише јемства дају да разуму законе, и да су способни да деле? — ваше је да решите. Ја сам свршио.

Дакле да вам кажем, ево шта ја предлажем, да се овако измени дотична тачка предлога: (Чита.) „*Онај, који није редовно свршио правне науке, а поред тога није био најмање три године судија у коме од нижих судова, не може бити постављен за судију касационог суда, или председника апелационог суда.*“ То је што предлажем. (Чује се: врло добро. Живио.)

Председник: Молим вас господо, по пословном реду, да би се ова измена предлога могла узети у саветовање, треба да се покаже има ли у скупштини дванаест посланика да је потпомажу. (Чује се: има, има. Устаје више.)

Дакле сад ћемо узети обоје у саветовање и одборски предлог и измену г. Ценића.

Но пре тога четврт сата одмора.

После одмора

Председник: Изволте саслушати један кнежев указ.

Секретар Николајевић чита указ Његове Светлости, којим се овлашћује министар грађевина, да ову годишњој народној скупштини поднесе предлог о томе: „да се у интересу државном и опште народном може сазидати железница, од Београда преко Алексинца до границе, и да се за дефинитивно проучавање трасе железничке може из државне касе утрошити сума од 700.000 гроша пореских.“ (Упућује се финансијском одбору.)

Ђорђе Ценић: Ја имам да учиним једну исправку у мом мало пре државном говору. Кад је било говор о повишицама професорске плате, казао сам, да професори кад наврше 30 годину службе, добијају плату од 1.400 талира годишње, но како сам се сада боље известио недобијају они ову плату са тридесетом већ се навршеном двадесет петом годином службе

Министар просвете и црквених дела: Поштовани г. предговорник говорећи о предлогу измене у закону о касационим суд-

дијама навео је читав низ разлога, из којих кад се изведе сума, излази да је његово мишљење у овој ствари поглавито упућено на то, да се практика претпостави теорији, да се практици да јединствен, искључиви значај, јединствена и искључива вредност, у пословима судским. Излази дакле, да је његовим говором ставио на супрот практику теорији: вештину тражену самим радом, вештини; која се умном радњом и размишљањем добија.

Стара је борба између теорије и практике; између онога што се животом сазнаје, и онога, што се дознаје умном радњом. Не само да су у тој борби проведени толики векови, до сада, него се је васдан цео живот делио на један и други логор, и не само да се је до сад делио, него ће се и за навек делити.

Ни је ни теорија ни практика својство апсолутно појединих векова, нити појединих људи. Једно и друго бележи значај појединог нараштаја, појединог ума, склад ума појединих људи. Никад дакле не ће престати нити једне нити друге супротности, нити ће кад год престати борба, која је међу њима. С тога ја држим, господо, да ни кад не би било добро искључиво прелазити, једном или другом том логору; искључиво давати све своје поштовање, тражити једину гаранцију само у томе што се добија или теоријом или практиком. Баш с тога, што је борба та два значаја испунила целу умну, историју људску, баш с тога чини ми се, да у последње време све установе људске иду на то, да их везу једно с другим, да нарочито изазову судар између једног и другог, ни чега другог ради, него ради тога да из судара добију оно, што не ће бити ни једној ни другој страни чисто по вољи, него да би се нашло што је истина, што доиста вреди.

Из целог низа разлога поштованог г. предговорника излази, као да он претпоставља или као да очекује да може бити, да би читав касациони суд мало по мало могао бити састављен једино од једностране оваке гомиле. Он по своме убеђењу мисли, да би требало, да касациони суд буде састављен из практичара; међу тим, као супротно претпоставља, да би се могло догодити, да буде с друге стране једностране састављен, т. ј.

од самих теоретичара. Међу тим код оноликих околности, које је изложио, једва би се могло десити, да се догоди то што он претпоставља, јер би у сваком случају њих теоретичара мало било. У осталом као што рекох, главна је намера новијег времена, да се иде на састављање тих крајности. Мени се чини, да у овом случају ништа суд, ништа они узвишени послови, који припадају тим судовима изгубили не би, ако би та мешавина била, и не само да не би изгубили, него би добили оно, што тражи да добије овај век у свима другим случајима, што тражи да добије наука у свима другим тачкама, на којима се год тражи зближење убеђења и живота.

С тога, господо, држим, да од таквог здвајања од састављања тога, може бити само користи, оне користи, која се на свима другим пољима од тог истог начина поступања жели. Ово сам казао у опште на главне основе разлога г. Ценића.

Што се тиче појединих било их је више, врло много, представљених у јасним бојама, и моја је дужност, да неке и неке од њих подвргнем својим приметбама.

Тако, г. Ценић између осталог што је у опште говорио, да не би могли професори велике школе долазити у касациони суд, износи као један разлог неправилно постављање. Не правилно постављање, господо, ни је правило. Оно је и до сада изузетак и злоупотреба; и од сад може бити изузетака и злоупотреба.

Да би се толико важности једном изузетку, једној злоупотреби дало као што се предпоставља, требало би да број злоупотреба надмаша број правилне радње. Ако злоупотребе не надмашају правилну радњу, онда се не треба бојати; онда је злоупотреба једанпут или други пут била или на њу једну иде 20—30. правилних поступака. Колико се ради на томе, да те злоупотребе не стане, може бити да ће се и доћи до тога, да оне савршено ишчезну. Сви тражимо гаранције против злоупотреба, у томе се надмећу законодавна и извршна власт, нико друкчије не жели, и може бити, да ће се и наћи начин да никако не буде злоупотреба.

Даље, господо, узима г. предговорник поједине случајеве. Што сам реко сад за случајеве не правилног постављања, оно исто вреди и за поједине случајеве. Г. предговорник поменуо је случај садњег једног судије, за кога вели, да је био професор. Може бити, господо, да би се на слабост, коју је тај господин показао, могла с друге стране из супротне странке између самих чистих практичара показати така иста страшна мана, нити знам, на чему се може основати, да то, што се у том једном господину догодило, мора да се догоди и у свима другим, да нико ни је од тога изузет. Зар се у далеко већем броју судија, не би могло наћи исте такве личне слабости? Зар је лична слабост, која се износи, важна за један сталеж? Зар је она искључиво својство само професора велике школе или ма каког сталежа? Да ли тога има само овде, или се налази често или ретко, у свима слојевима, у свима сталежима?

Онде вреди такође овај исти разлог, где је г. предговорник помињао суђење по срцу, па је казао, како је професор по готову не способан да суди по духу, да суди са оном ладноћом, која се тражи од судије, већ излази на препрек срце, нарав, воља и она му диктира, да не ради онако, како у законима стоји.

Ова тема, господо, јесте једна општа тема. Што сам мало пре говорио за теоретичаре и практичаре, да нису само својина једног века, једног нараштаја, него да ће се свагда делити нараштај на људе склоније практици или склоније теорији, — тако исто и овде ако надвлада логика ума, или ако надвлада осећање срца, то такође неможе бити својство појединог нараштаја, нити својство појединог сталежа, нити привилегија онога или овога; него то је такође једно својство, које припада разним људма у разним временима; такав је човек, такав је тип његов, а такав је карактер његов. Онај, у кога пре влађује осећање, онај у коме ум не влада потпуно осећањем, у коме је осећање слабије него умовање, тај се не мора налазити само у кругу професора: на против, он може бити свуда. Случај за ово можемо наћи у свима редовима. Не може се дакле рећи ни за то, да је својство самог професора, нити се може

рећи да је својство икога; шта више може бити, може се наћи да у кругу професора има некога у кога је логика изванредно јака, у коме ће осећање бити врло слабо, у коме ће дух имати снагу над осећањем; а може се наћи међ судијама, у коме ће бити дух лабав и испод осећања. Но то ни је својство само практичара; то је, колико се мени чини, својство и тих ствари, т. ј. како је ко створен, неко је створен студен, хладан, а неко плах и топао.

Господо, не знам на коме је основу поштовани г. Предговорник могао оваково својство приписати искључиво једном кору или једној гомили људи. Ја мислим, да се не може то ограничити на поједине гомиле, него на поједине људе и из међу крајности једне и друге свагда ће се налазити велике лествице, која саставља обе те крајности и на којој се рећају прелазни типови, прелазећи од једне крајности к другој.

Међу другим разлозима, био је један, господо, овде се каже, — зашто ми је баш жао, што је било у овој дворани изговорено, — да професор може доћи на нематн никаква појма о судским пословима. Ја се не бих никад решио, да мислим тако ниско о науци и о људма, који свој живот у науци проводе. Ја знам, господо, да шарлатана има, незналица има, има људи који не заслужују и не вреде места свога, — свега тога има; али не само међу професорима, него свуда, исто тако међу судијама као и међу професорима. Али узимајући по висини, узимајући у опште, онако, како се свагда мора, не чинити изузетак у појединостима, него у ономе, што у опште долази, као правило, мени се чини, да онај, који је кадар једну науку да предаје, да њој обучава омладину, да тај не може бити толико ниске способности, да не схвати оно, што су схватили у великом броју други, од којих ни један ни је могао бити оно што је он. Никад се, господо, не може узети као правило, да сваки судија може бити професор, обратно врло је правилно мислити, да сваки професор може бити судија. Практика може много да чини. Човек, који је само умовао, мислио, радио једино око своје науке не ће одмах бити вешт, тачан, окретан, у формама, у обичној судској радњи, као што

је онај, који је 20—30. година у њој провео. То је јасно. Али, господо, онај, кога се је ум не престано навикао далеко већим пословима, свагда ће бити у стању, да ниже послове лако схвати. Ко је год кадар за тешке послове, за тога се претпоставља, да ће радити и лаке послове. Ја не могу одбити ни кога од других мисли, али ја не могу никад признати оно умовање, које би противно овоме правцу било.

Даље је било разговора, како професори предају разне струке права. Ту је грађанско, кривично, административно, јавно, историјско; ту су разне друге дисциплине, права. Рећи ће се, дакле, да на пример онај, који предаје јавно право, или административно право, теже може да буде судија. То је заиста истина до неког степена. Али, као што сам мало пре рекао, да општа образованост ума страшно много значи, и страшно много помаже тако је исто и овде. Ко предаје административно право, или јавно право или ма како друго осим кривичног и грађанског, зар следује, да је он савршена незналица у кривичном и грађанском праву? Опште правно образовање, без којег не може ни тај да буде, њему ће рад сваке правне гране у многоме олакшати, и као што сам отонч закључио, од тежета на лакше, тако и овде лакше ће бити њему проникнути у финоћу тога грађанског права, и ако га ни је предавао, него другоме, коме је посао био само чиста практика, који ни је имао онога ширег начина посматрања и схватања, које је свагда својство једног професора.

Г. Ценић је још поменуо као да је закон стилизиран тако, да могу сви професори велике школе ући тамо, и поменуо је, како би се могло догодити, да неко, који не предаје право, дође, па на основу томе, што је професор велике школе, заузме место у касациономе суду.

Али, одавно се, господо не догађа, да, ко предаје права у великој школи, да тај после предаје философију или литературу. Одавно се не догађа, да се с једног стручног предмета прескаче и иде у други са свим противан. И то је једна врло добра ствар. То је једна тековина нашег школског живота и науке. Ја мислим, да би се тако што од сад у напред могло

догодити само онда, кад би смо ми на траг пошли. Што је већ један пут, остављено за леђима, скакање с једног предмета на други, да се још једанпут повратн, то би значило, да би све оно, што смо стекли, пропало. А ја не могу да замислим случај, у ком би се то могло догодити. Најпосле све оно, што се у последњим годинама на пољу књижевном, школском и научном вића и јавља, даје све веће јемство, да се не може тако што догодити. Дакле као кандидати могу бити једино професори права, и ко један пут уђе у велику школу, ако је правник, предаваће право, и ако предаје право, он не ће никад ништа друго предавати. Број правних професора толико је ограничен, да је сва пламња, која би могла произићи отуда, што би они у касациони суд навалили, излишна, јер се с већим разлогом може претпостављати, да би их тамо увек премало било.

Поминао је г. предговорник још и то, како се може догодити навала од младих људи амбициозних, основано или не основано амбициозних, кроз врата велике школе у касациони суд. Ја мислим, господо, да се из велике школе у касациони суд, не може по вољи ићи; да баш и онај, који би имао амбицију, частољубивост, том својом частољубивошћу не може никоме заповедати; да о томе, хоће ли неко ући у касациони суд, има још неко да решава; ту је министар стручни, ту је влада. Могу ли се сад сви и други разни обзири заборавити, из вида изгубити и тако просто преко њих прелазити? Свему томе, држим, да има довољно гаранције. Али највећа је гаранција да се та навала не ће догодити баш у ономе, што је г. предговорник напоменуо, а мало пре неправно. Рекао је, да је плата по закону, који је овде пре неки дан датиран, тако повећана, да заиста нико нема интереса прелазити из једне струке у другу. Дакле, господо, какву частољубивост можемо наћи, да злоупотреби сама себе, ако она тиме никакав свој интерес незадовољава. Злоупотребљење частољубивошћу нигда не бива кад се тиме никакав интерес не задовољава, ако уз частољубивост не дође још и користољубивост. Користољубивости нема овде места. По том закону професор велике школе

у многом и многом погледу што се тиче одговорности, што се тиче најпосле и пријатности рада, боље стоји, него члан касационог суда. Бавити се апстрактним наукама, размишљати о појединим питањима, имати прилику сваки дан исказивати своје мисли, заиста не верујем, да је не пријатнији посао од посла, који је нагомилан на један суд оноликог значаја, оноликог замашаја и оноликe важности, као што је суд касациони. У томе дакле, што са частољубивошћу не иде упоредо и користољубивост: што користољубивост оставља иза себе частољубивост, ја налазим највећу гаранцију, да се оно не би догађало. И ако би се догодило, да ли би штета била? Да ли би штета била имати међу члановима касационог суда, — од ког би свагда већина била од практичара, — једног човека, који би ствар с друге стране расветљавао; да ли не би било веће јемство, да ће ствар бити боље расправљена; да ли нема већег јемства што би тада дошли нови погледи? Дакле противно би се могло казати, да би то била потреба службе у правом значају схваћена, потреба самог суда, да има међу собом кога од професора, него што би се могло казати, да би се ко год од њих грабио.

Може се догодити и друго. Може на пример знатан професор доћи дотле, да га издаду говорни органи. Да ли би било не достојно једног славног професора имати међу судијама, где би знање своје употребно на цели веома практичне и опет сходне са науком у томе, што је овде вршење а онамо је разматрање.

Даље, господо, можда не би био сувишан један разлог, да ученик долази онамо, где не може доћи учитељ, где не може доћи професор. Ово треба да вреди поглавито за велику школу. Све те судије, који долазе као практичари, да ли долазе чисто као практичари, или они нису ни могли постати практичари пре, но што су били теоричари? Најпре се пролази кроз велику школу, па се онда постаје судијом. Онај дакле, без кога други није могао доћи у суд, онај не може доћи онамо, где може доћи онај, кога је он учио. Не држим дакле, да је право поставити ову границу, затворити врата, учинити, да ученик

најпосле може бити оно, што не може бити професор, без кога онај није могао постати оно што је.

Најпосле био је један разлог, да би се тиме чиновничком авансовању неки ступањ одузео. Они, који суде и раде, треба да имају и неког изгледа за авансовање. То је господо један разлог државне и политичне целисходности. На њ се обзиру државници. Али ја ни кад не би пристао да тај споредан разлог пресуђује много важнија питања. Не треба мислити да при уређивању касационих судија имамо на уму такав обзир као што је авансовање. Не мора сваки да заузме та највећа места, и ако би дошао неко, сви не могу доћи. И никако, овај ред разлога не ће, по мом мишљењу, повести начелном уређењу ове ствари. То је пак оно што се жели и на што иде ова предложена измена. Мало по мало у том реду мисли дошло би се на године службе. Године службе и способност толико су пута биле у супротности. Али никад неће бити мудро урађено, ако се способностима године службе на супрот ставе. Дакле, господо, кад се сви ови разлози на једно зберу, мени се чини, да бисте учинили штету самом суду, а мало поштовања највишем научном заводу у земљи, ако би сте избацили из текста законског оне речи, које се тичу професора велике школе. (Чује се: врло добро).

Ђорђе Ценић: Ја немам обичај да досађујем скупштини дужим говорима него што је потребно, зато ћу и овде да будем врло кратак. Г. министар говори са стране теоретичне а ја с а стране практичне и сва је разлика између њега и мене та, што он развија теорију а ја практику. Ја имам само да приметим неку неправилност. Г. министар каже да ја тражим само практичаре. То није. Ја тражим да долазе правници, који су поред права и практицирали, а зна се кад који учи школу да тај учи теорију. Дакле теорија са практиком треба да је везана. То ја тражим. После тога министар је говорио како се та струка понижава. То није истина. Овде се говори о касационом суду, који је над свима судовима, па по томе и мора да буде и најбољи од свију судова, ту треба да је довољно заступљена и теорија и практика, јер ја сам био и професор, а био сам

и судија па знам каква сам посла имао кад сам отишао у суд. Касациони судија треба да зна и саму администрацију судску, јер он има по закону и уставу да решава хоће ли се судија дати под суд или не, па треба да зна све оне невгоде, у којима се судија нижег суда налази. Да, ја говорим о касационом суду, а ако ће један професор доћи у нижи суд, то је онда друга ствар и то му не може ништа ни сметати. Ја просто идем на то да професор као несудија не дође у касациони суд. То је што сам имо да кажем. У осталом не налазим да су моји разлози тиме побијени, па зато нећу ваше ни да говорим. Што сам ово говорио, говорио сам из искуства што сам више пута био министар па знам какве се невгоде код те судске струке догађају. Ја сам казо што сам имо а ви сад по здравом разуму оцените мој говор како за најбоље нађете. (Чује се: доста је говорено. Свршена је ствар, да се гласа).

Алекса Поповић: Ја мислим да је довољно било говора. Један је говорио за а други против и ми смо саслушали њине разлоге.

Петар Ђуричковић: Ја сам одавно искао реч да говорим пре но што је г. Новаковић говорио. (Вичу: доста је говорено). Пошто је ово врло важно питање за нас, оћу да говорим. (Жагор).

Председник: Што кажете да сте ви искали реч пре г. министра. Ви знате да он има свакад право да говори, да је он увек пречи од сваког другог посланика. Дакле ако скупштина каже да је довољно обавештена, онда је ствар свршена.

Петар Ђуричковић: Ја знам да министар има то право, но с тим доказујем да сам пре искао реч од ове гг. која сад траже. (Чује се: Довољно, довољно, да се реши). Последњу реч има известиоц одбора.

Извест. зак. одб. Павловић: О овоме господо што је говорио г. Новаковић министар просвете, и разлоге, које је он изнео, ја мислим да тим разлозима долази у помоћ сам позитивни закон. Делокруг касац. суда, који је у томе закону изложен и који смо ми у одборском мишљењу изриком навели, каже господо, да касациони суд према постојећем устројству

има главни задатак да мотри да се у земљи како формални тако и материјални закони и прописи у предметима грађанским спорним и неспорним као и у кривичним употребљавају у оном смислу у ком они гласе и једнообразно. Са овим је господо јасно и очито, да касациони суд нема ту улогу, коју имају обични судови, него једну улогу већу, улогу, господо, за коју чланови његови треба да имају много више знања и науке не жели остале судије других судова. Практика у овом случају код касационог суда, не може никад да буде претежнија од самог знања. Да не кажем, да је само знање или сама наука претежнија од практике, на послетку, можемо им подпуну важност дати, или бар уравнати их. По томе предлог одборски, којим се иде на то, да се професорима велике школе правног факултета отворе врата после 15—20 година, те да могу доћи у касац. суд, мислим господо, да је врло користан и за сам касац. суд, где често долазе питања теоретичке вредности, тако да један човек на узор служи том суду, може бити од велике помоћи свима својим колегама, који се око њега налазе. То је господо јасно и према самом закону. После тога, у одборском извешћу споменуто је још нешто, а то је да са развитком нашег уставног живота, касац. суд имаће често да решава питања врло даликатна, тичућа се устава и уставних закона, о штампи и другим делима, — таква лица према предлогу одборском, која се нађу за решавање таквих питања, мислим да ће бити од велике вредности те тако да управо одговоре самом значају и положају суда. У осталом могу као позитивно тврдити то, да у свима великим земљама, где стручних људи има стотинама и више нигде се професори правног факултета неискључују, да не могу доћи на та места. С тога мислим, из наведених разлога, а и оних, које је г. Новаковић министар просвете набројао, и према самом устројству касац. суда — да је предлог одборски са свим уместан, и мислим да га треба усвојити. (Чује се: да се гласа).

Председник: Господо, саслушајте да вам се прочита мњење одборско и после да вам се прочита мњење господина Ценића.

Никола Крстић: Ја бих молио да то у протокол уђе да неће да се саслушају говорници, који су били пријављени да говоре, јер ја од своје стране држим да је за мене врло незгодно и управо служило би ми као понижење, кад се неби чуо мој глас, и кад не бих тражио, да говорим о овој ствари. А кад ми се неда да говорим, отпада од мене одговорност, а и од осталих који су хтели да говоре.

Потпредседник Грујић: И ја молим да уђе у протокол да је скупштина нашла да је довољно обавештена, па да се с тога није даље о томе говорило, јер и ја сам се био пријавио г. председнику за реч. По ово је узгред, а сад на ствар. (Чује се: нека уђе). Ово је дакле мњење одборско (чита:) За члана касац. суда може бити постављен само онај, који је редовно свршио правне науке и који је поред тога био у служби као судија кога од нижи судова, или као професор правног факултета у великој школи најмање три године дана. Ово вреди и за председника апелац. суда.

Ово је предлог г. Ценића: (чита) Онај, који није редовно свршио правне науке а поред тога није био најмање три године судија у коме од нижих судова, не може бити постављен за члана касац. суда, а тако исто не може бити председник апелац. суда.

Председник: Дакле, господо, који је за предлог одборски, тај нека седи, а ко је за предлог г. Ценића тај нека устане. (Жагор. Вичу: није добро питање).

Илија Мојић: Ту би требало 5 година да стоји. (Жагор).

Сима Несторовић: Хоћемо по наособ да говоримо о годинама.

Милан Брачинац: Кад се реши г. Ценићева приметба онда да говоримо о годинама, јер сам ја да буде више година.

Милија Миловановић: Ово је врло важна ствар, с тога оћемо о томе да говоримо ако се усвоји предлог г. Ценића.

Потпредседник: Оставимо то питање на страну па обавимо о њему да говоримо. Сад је питање о томе: одбор каже: не може бити судија касац. суда ни председник апелац. суда онај који није свршио правне науке и није био или професор права

у вел. школи, а г. Ценић каже: не може бити судија касац. суда онај који није свршио правне науке и није био судија.

Ђорђе Ценић: Ако у предлогу стоји „и председник апелац. суда“ то и ја усвајам.

Председник: Дакле, ко је за предлог одборски, тај нека седи, а ко је за предлог Ценића нека устане. (Устају и седају. Жагор, вичу да се гласа). Молим немојте седати него чекајте да се изброји. (Вичу: нека се гласа по именце).

Господо, да би ова ствар на чисто изишла онда да се гласа по именце (усваја се). Г. Јездић и Ковачевић нека дођу за контролоре.

Ко је за предлог одборски нека каже *за* а ко је за предлог г. Ценића нека каже *против*.

Алекса Поповић: То се не разуме.

Јован Мариновић: Молим за реч. Мислим да имам право да говорим о питању. Ја мислим да је разлика сва у томе: одборска професорска служба уподобљава се судској практици а г. Ценић то не ће да се тако узима, иначе су у свему сагласни. Дакле ко је да се професорска служба сматра као судска практика, тај нека каже *за*, а ко је да се не сматра нека каже *против*.

Алекса Поповић: Ја сам за Ценића предлог а по питању морам да кажем „против.“ То питање није добро, нека се учини друго боље и разумљивије.

Илија Мојић: Ја мислим да би ваљало казати; ко је за допуну г. Ценића тај нека седи или устане?

Јован Мариновић: Може неко бити противан и предлогу одбора и предлогу г. Ценића, па са оваквим питањем не може да се изрази за или против, него најпре треба казати ко је за предлог одборски а ко против, па после да се за онај други предлог гласа.

Потпредседник: Ја мислим и после овога што је г. Мариновић говорио, да је ипак стављено питање од г. председника добро, јер кад ко каже за одборски предлог — а сви знамо шта он предлаже — онда ако се усвоји зна се шта је, а ако се одбаци онда се опет зна шта је, цела ствар је у томе: прима ли се одборски предлог или не прима.

Јован Мариновић: Јер може бити да је ко противан за оба предлога.

Потпредседник: Само остаје још једна ствар да се реши, а то је о годинама, но о томе ћемо после обавшка да решавамо. Ја мислим да је то краћи начин, у осталом и по закону треба да се удеси да се може гласати *за* и *против*. (Настаје гласање).

После гласања.

Председник: Гласача је било 104. 55 били су *за*, 47. *против* а двојица су се уздржали од гласања. Дакле већина је за одборско мњење.

Сад иде питање о годинама. Предлог гласи за три године.

Потпредседник: Предлог гласи три године. (Чита): ко није био три године као судија или као професор, не може бити члан касац. Суда ни председник апелац. Суда.

Председник: Жели ли ко да говори о годинама?

Илија Мојић: Ја држим да је мало три године.

Потпредседник: Ко од г. посланика жели да измену какву у предлогу учини, он нека изволи ставити написмено па нека га подпомогу 12. посланика. (Вичу: 5. година).

Сима Несторовић: Три године као судија а две године као председник суда, дакле свега 5. година.

Потпредседник: Не може се узети у саветовање пре док неки нешто не предложи и док га 12. њих не подпомогне. Дакле нека дође један од вас па нека напише предлог. Ја видим да је устало више од 12, само би требало неко да напише.

Илија Стојановић: Ја ћу да напишем, (Долази код председништва).

Председник: Предлог г. Илије Стојановића кога су подпомогли и остали посланици, овај је: да професори 10 а судије 5. година служе. (Жагор. Чује се: није добро.)

Потпредседник: Молим господо! Г. Стојановић предлаже да не може бити члан касац. Суда ни председник апелац. суда, који није служио 5. година као судија или као професор права у вел. школи 10. година. (Чује се, врло добро). Ама то врло добро не може да се узме у саветовање него треба да устану 12. посланика да то подпомогну. (Сви устају).

Димитрије Радовић: Ја сам хтео да говорим о разлици између година професорских и судски, но пошто је овим предлогом то учињено, то немам много шта да кажем. Једино би много то да кажем да би требало за судије оставити 3— године као што је у предлогу, (вичу: не ћемо). А то с тога само, што судија не долази одма за судију него међу тим служи још више година у нижим званима, и тако док дође до звања кас. суда, ту не само да неће проћи три или пет година, но може бити 10—15 година; зато ја предлажем да за судије остану 3. године, а за професоре могло би бити нешто више. То сам имао да кажем.

Председник: Жели ли још ко да говори? (Куј ушић: да гласамо).

Председник: Усваја ли се предлог? (Усваја се).

Потпредседник: Молим вас господо, ја мислим овде је питање најпре то, и председник то питање треба да стави, пошто не видим да жели још ко да говори. Дакле питање најпре о судијама колико треба да служе па да би моли бити чланови касац. суда. Одборски предлог захтева 3. године дана. Измена, коју посланик Илија Стојановић предлаже, захтева 5. година дана. Дакле ја мислим да нам председник стави питање: ко је за предлог одборски нека седи а ко је против нека устане.

Председник: Јесте ли разумели како је подпредседник разложно стављено питање? (Чује се: још један пут).

Потпредседник; Ко је за одборски предлог, *три године дана*, нека седи, а ко је против нека устане. (Већина устаје). Види се да је одборски предлог одбачен. Остаје дакле предлог г. Стојановића. Ко је за предлог Стојановића, који захтева 5. година нека седи, а ко је против нека устане. (Чује се: на то је свршено). Молим, то није свршено. Ово је правилно гласање. Ако оћете да се правилно ствар сврши, треба овако да се ради. Ја кажем ко је за предлог Стојановића да 5. година судија треба да буде као судија на тек да дође у касац. Суд нека седи а ко је против нека устане. (Сви седе).

Председник: Дакле усваја се да судија мора бити пет година?

Потпредседник: Сад долази на ред о професорима права. Предлог одборски захтева 3. године, а предлог г. Стојановића 10. година дана. Ко је за то да остане предлог одборски дакле да професор служи 3. године па да може доћи у суд касац, нека седи, а ко је против нека устане. (Већина устаје.) Дакле одборски је предлог одбачен. Сад остаје предлог Стојановића који захтева 10. година да је служио као професор права. (Вичу: то је много. Жагор.) Молим да се разумемо. Ако има господе која мисле да је много 10. година, оно би требало да изиђу на да кажу: толико и толико, т. ј. да предложе па онда да се подпомогне.

Мијаило Лазаревић: Ја сам устао на казо 8. година.

Милан Ђ. Милићевић: Неће бити удесан пут који смо изабрали. Не можете за 6—7—8. година очекивати формални предлог, но ако се има што о томе рећи, нека се говори. (вичу: свршено је то, други: није свршено).

Потпредседник: Ја мислим да говор о томе није нуждан, због тога, што ће цела ствар бити у томе, да ће једни казати 8. једни 5, а једни 6. година и т. д. г. Лазаревић је казо 8. година. Ја би га молио само да нам напише на онда да се реши. (Жагор).

Председник: Пошто господа посланици кажу, да се ствар није решила него да се још говори, онда ћу да допустим да се још говори.

Јанко Шафарик: Господо, ја мислим да онда треба да се говори ако се одбаци предлог г. Илије Стојановића, иначе нема смисла.

Потпредседник: Господо, ми неможемо говорити донде, док господа посланици не седну на своја места. Ја бар нећу да говорим.

Има три предлога господо. Први је предлог Илије Стојановића на 10. година, и тај је подпомогнут од 12. посланика. После има предлог г. Лазаревића за 8. година и тај је подпомогнут од 12. посланика, и њега ће мо ставити такође на гласање. И има предлог г. Милићевића за 5. година, који треба сад да се подпомогне од 12. посланика. (Устају њих 6—7—

посланика). Ја мислим да је у реду да нам председник стави на гласање први предлог, т. ј. предлог г. Стојановића: ко је за 10. година нека седи а ко је против нека устане, па ако буде већина седила, онда је усвојен његов предлог, а ако већина устане, онда је његов предлог одбачен, и онда ваља ставити на гласање други предлог т. ј. предлог г. Лазаревића за 8. година и т. д.

Председник: Господо! Ко је за предлог Илије Стојановића да професор права мора 10. година предавати па да дође у касац. Суд, тај нека седи, а ко је противан тај нека устане. (Већина седи). Дакле остаје предлог Илије Стојановића, да професор права мора 10. година предавати па тек онда доћи у касац. Суд. Жели ли скупштина да се овај предлог упути одбору? (Вичу: не треба). Онда се сматра као свршена ствар.

Састанак је данашњи свршен. Сутра се у 8 часова заказује други. На дневном је реду оно, што није израђено данас.

Овај је састанак трајо до 1. сат по подне.

САСТАНАК XLII.

У Београду 24. Фебруара 1875. год.

Председавао

Ђорђе Топузовић.

Присуствовали у почетку министри: правде, грађевина и војени; а доцније и сви остали.

Почетак у 9 часова пре подне.

Председник: Састанак је отворен. Има ли ко да одсуствује (Чује се: доћи ће сад млоги).

Изволте саслушати читање протокола јучерашњег састанка.

(Секретар Ђелић чита протокол 41. састанка)

Има ли ко шта да примети против протокола?

П. Стевановић: Имам ја. Тамо стоји да сам ја тражио неку моју интерпелацију што не изилази на ред за решење, а ја сам тражио наш предлог, а не интерпелацију. (Тако је).

(Секретар исправља).

Станоје Ђорђевић: Не стоји у протоколу зашто је одговорио г. министар на моју интерпелацију, већ само стоји да је одговорио и да сам се ја са одговором задовољио, а о чему је интерпелација и шашто је министар одговарао то не стоји.

Секретар Ђелић: То ће да стоји у стенографским белешкама. Ако је неподпуна реч г. министра он има права да исправља а не ви.

Станоје Ђорђевић: Ја не кажем ништа за реч г. министра, него кажем само то, да тамо не стоји о чему је била моја интерпелација.

Секретар Ђелић: Ако је то, онда добро. Чини ми се било је о фонду свештеничком. (Чује се: јесте) Добро исправићу.

Министар грађевина: У протоколу није казано да је предлог о жељезници упућен финанцијском одбору.

(Секретар исправља.)

Председник: Има ли још ко да примети против протокола? (Ћуте) Дакле усваја ли се протокол? (Бива).

Посланик г. Селић Петар тражи одсуство на 5. дана, због тога што му је сестра на самрти. Одобрава ли скупштина (Бива).

Његова Светлост, Књаз, одобрио је закон о набавама војени.

(Скупштина се одазва са живео).

Има један предлог да се прочита од посланика Павла Поповића као и предлози других неких посланика.

Секретар Ђелић чита.

Народној Скупштини

Предлог

Велика се штета народу причињава и много се губи надница и кошта труда и трошка, што полицајско среске власти имају обичај, те за најмању ствар позивају људе поједине у канцеларију среску, само за то: да прими позив за код суда, или да му саопшти неку продају (који је поверилац) или да прими досуђену му неку дангубу, или да прима паплаћене му новце, ит.д. које би могао и онај исти пандур што такове позиве донесе за поједине људе, да иду канцеларији, — то да по истим пошље среска власт место што ће донети позив њен, а она да донесе предмет по коме се поједини човек зове, у општински суд, одакле је овај, на тамо са кметом и писаром

сврши посла и тако свршени врати своме капетану, без да човек за најмању ствар, у најбоље време рада, мора по позиву тамо ићи, и тамо цели дан изгубити и неколико од новаца потрошити, па ниште пута и тамо преноћити, као што се то и догађа онима, којима је среска канцеларија даље од 2 сахата од куће.

Велика је се олакшица и корист народу показала, од када је изашао онај распис г. министра, полицијским властима, да не позивају људе канцеларији ради наплаћивања такса судских, но то да чине преко општинских судова, — тако би и тим истим путем могло се и ово овом наведено народу олакшати; зато предлажем народној скупштини, да изволи хитно решити, да се узакони, или да надлежни министар распише, да среске власти никога за предпаведене ствари не позивају канцеларији, но те по своме нандуру или кад другим већим послом какав званичник изађе по срезу код општинских судова свршава, осем за веће наслове од веће важности који се неби могли овим путем вршити, да врше по дојакошњем начину.

Ово се већ свуда готово по окр. варошима упражњава, па кад се ова олакшица може да учини људма што су им до куће сва надлежатељства, — то мислим, да је преко нужно и овима сељацима овако олакшање у интересу економије и у интересу материјалном и на основу равноправности учинити.

предлагачи:

Павле Поповић, Владислав Павловић, Савко Жојић, Симо Милошевић, Милосав Марковић, Сава Брадић, Стојадин Радовић, Коста Пећ, Адам Богосављевић.

Председник: Упућује се одбору законодавном. (Чује се: као хитан). Је ли као хитан? (Чује се: као хитан).

Господине посланице изволите читати ви ваше предлоге.

Папајот Сандуловић чита предлог, који гласи:

Народној Скупштини

Предлог

Познато ће бити поштованим посланицима, ако не свима а оно бар по већој части особито који се трговином занимају,

какове се незгоде при нашим поштама догађају кад се новчани аманети поштом шаљу, особито зими када је велики снег, па од сметова пошта никако не може путовати а и лети када је велика киша и реке које их доста код нас имаде разлију тако да их по 4—5 дана није могуће пребродити, а пошта доцније по 7—8 и више дана но што је требало доћи, дође.

Ово закашњивање аманета новчаних на пошти, врло је осетна за сваког а особито за трговца јер некоме се шаљу новци да што плати или купи, и то за 2—3 дана рачунећи да ће послати аманет у своје време одређено где треба доћи, па кад из горњих наведених узрока доцније 7—8 дана послати новци на пошту дођу, онда свакојако мора се не мала већ велика штета претрпити.

Друга је незгода та што се често пута догађа да и државна каса велику штету мора претрпети кад се делижанац похара, јер сав новац што га лопови однесу државна каса попуњава.

Такав један случај, да је делижанац похаран као што ми је врло добро познато навешћу овде.

Прошле године нападнут је делижанац код „Јакомира" близу Кладова. Лопови убише коња и однеше мислим до 600 дуката па се лопови ни до данас не могоше пронаћи, а чуо сам да не давно нападнут је делижанац на горњи начин и код Алексинца близу.

Да би се ове тешкоће и незгоде отклониле и трговачком и осталом сталежу шиљању и добијању новчаних аманета помогло а злоупотребама од стране лопова на пут стало побудило ме је да овај предлог пред скупштину изнесем, а у исто време молити је да она у договору са владом изволи своје закључење донети и узаконити да у будуће новчани аманети средством телеграфа могу послати, и то по моме мишљењу на овај начин:

1. Свако приватно лице и разна надлежатељства могу код телеграфског надлежатељства положити новце, и оно надлежатељство, где се онај коме се шаље находи, одма може у онаквој монети као што је пошиљаоц предао избројати.

2. Пошиљаоц мора одма прописану таксу као што се и при поштама наплаћује чим је новце предао платити. Поред тога има да плати таксу за две депеше и то за једну што онај који шаље новце мора јавити ономе коме шаље, а другу што ће оно надлежатељство телеграфско које прима новце јавити оном надлежатељству које има предати.

Ако пак није за сада могуће да се при свима телеграф. штацијама ова практика заведе из узрока што при мањим штацијама нема лежећих новаца, оно бар да се ограничи само у окружним варошима и варош Београд, јер на случај кад неби код ових штација довољно новаца било, може позајмити од окруж. казначејства и онде за цело увек леже по 10—15 хиљада дуката готовине.

24 Фебр. 1875 год. у Београду.

Пан. Сандуловић
посланик за срез ключки
Михајло Јеремић.

(Чује се врло добро).

Председник: Упућује се финанцијском одбору. (Бива.)

Панајот Сандуловић чита предлог о пасошима, који гласи.

Народној Скупштини

Предлог.

Код нас постоји закона наредба, да сваки без разлике који послом својим или трговином по Србији изван свога округа, путује мора имати „пасош" тако названи „мали." Они пак који преко границе пролазе морају имати велики заграничи пасош и то за извесно време, а највише за годину дана. Осим напоменутих пасоша постоје и „објављења" и ова се издају само онима који су поред обале савске и дунавске и који по све дневно на разним скелама ради састанака или трговином преко у Аустро-угарску и Румунију прелазе и то само за три дана рока.

За ове пасоше одређена је такса на два начина, т. ј. ако се издаје за краће време мање, ако пак за дуже време више се и плаћа а за „објављење" плаћа се 2. гр. чар. здрави новаца. Мали пасоши и објављења могу се добити код среских

канцеларија и велики заграничи пасоши само код окр. начелства. Таксе прописане за ове пасоше и објављења нису велике но док се такови добити могу скопчано је са великим трошковима и дангубама, јер док се један мали пасош добије оно, који није у месту где је среска канцеларија, мора најмање дан и два пропустити и дангубити докле га добије, онај пак који жели имати велики заграничи пасош мора издангубити по 3—4. дана, а то за то што мора прво да има од местног кмета дозволу (општински печат.) После са овим мора отићи среској канцеларији да добије спроводно писмо за начелство јер без тога не може добити пасош, поред тога мора и лично предстати да му званичник стави „лични опис." Поред ове дангубе мора потрошити по 2—3. дуката на кад се све ово узме у рачун један мали пасош кошта најмање 50—60 гр. а велики више од 200. гр. пор.

Ово је врло велика незгода једно што је скопчано великим трошком и дангубом, а друго што онај коме се укаже прилика да одмах мора на пут поћи каквим важним послом или трговином, мора од пута остати и њим и штету неку претрпети.

Да би се овим незгодама крај учинити могао а да се државна каса ни уколико не штети, молим народну скупштину, да она у договору са владом изволи свој закључак донети: *да се у будуће могу мали пасоши и код општинских судова где нема среске канцеларије, а велики заграничи пасоши и код среских канцеларија добити.*

Што се пак састанских објављења тиче она се и сада могу на неким местима где ђумруци постоје код општинских судова или готова добити, а то је од воље среског старешине учињено а није законом одобрено, а и то би се требало узаконити, да се и ове објаве могу код општинских судова добити.

Ова објављења узимају по највише пиљари који по све дневно прелазе оним извесним скелама на тржиште, а то је код текијског „кладовског ђумрука, за Оршаву и турпа северин, где носе рибу, месо, живину и остале за јело понајвише предмете. Према одређеној такси за објављења остављен је врло мали рок од три дана, јер за такова, један пиљар који има

као што реко сваки дан посла у сусједним варошима прелазити, мора годишње да узме по 40—50 комада објава а то износи више од 100 гр. чар. с тога треба одредити бар 10 дана рок једној објави и тиме би се велика олакшица овом сиротном сталежу учинила.

24. Фебр. 1875 г. у Београду.

Пан. Сандуловић.
Посланик за срез ключки.
Мијајло Јеремић.

Павле Поповић: Овај предлог спада у једну категорију са мојим предлогом. (С. Милошевић и с мојим.) С тога требало би да се сајуже заједно.

Председник: Сајузиће се и упутити одбору финанцијском.

П. Сандуловић: Чита предлог о унапређивању чиновника, који гласи:

Народној Скупштини.

Познато ће бити свакоме од г.г. посланика, да су сви јавни и државни послови поверени у рукама чиновника наших у опште, а нарочито по најважнији од свију тих послова, који условљавају одржање, развиће и опстанак нашег државног и друштвеног живота као што је унутрашња државна сигурност, лична и грађанска слобода, слобода говора, писања, обезбеда имовине, части, живота и т. п. поверени су вршењу чиновника *грађанског реда* — као што су судски и полицајни чиновници.

За вршење свију ових послова држава је поставила извесан број чиновника, који су за своје радње одговорни влади и народу; а да би чиновници ови т. ј. органи народни потпуно могли одговорити свом позиву и положају, држава им је законом о чиновницима грађанског реда прописала извесна права и дужности, по којима се имају кретати и управљати, а ради њиног материјалног опстанка и живљења, одредила им је држава за њихов рад и награду (плату), која им се постепено увећава према чину и звању.

Али да ли се та постепеност т, ј. помицање на већа државна звања у свима струкама праведно и по заслузи према

сваком чиновнику, упражњава и врши?, т. ј. да ли се сваки чиновник по својој осведоченој способности и знању постепено унапређује, и је ли то чиме год до данас код нас уједначено? — ја ћу вам просто рећи, да није, јер никаквог скоро прописаног закона о томе помицању — унапређивању — нема, и управо да од воље и расположења министрова зависи, хоће ли кога и кад да унапреди чиновника. — Та видили смо сви ми у последње доба, где су неки чиновници за неколико месеци по два и три пута унапређивани, док неки од њих по неколико година — и ако су можда способни — у једном звању или класи и данас још сједе, сигурно што их је срећа унапређивања већ оставила, а то није заиста право ни умесно.

Истина да у закону о чиновницима грађ. ред (§ 3. и 8.) стоји написано: да се при постављању чиновника пази на: одлично владање, способност и прибављена нужна знања, а при унапређивању на веће звање пази се: на способност и примерно владање; али је то врло ствар еластичне, и може се свакојако и на разне начине тумачити, а и разно се упражњавати, како је воља министрова.

За то да би се та ствар — унапређивање чиновника — правилније и сигурније бар за дуже време, ако не за свагда, законом уредила, те да би се сваки по заслузи и знању свом наградити могао, а не по чијој личној пренорузи и наклоности министра, ја као народни представник, коме само правда и интерес државни на срцу лежати мора, а ништа друго, предлажем да се узакони ово:

1, да се што пре у судској и полицајној струци заведу испити, које ће морати сваки чиновник тих струка полагати, ако жели на веће звање да буде унапређен, као што је заведено у војеној струци (официрски испити) на кад те постепене испите положи чиновник, онда да га министар мора на веће звање помаћи или ако то није могуће за сада учинити, а оно предлажем.

2, нека се законом пропише време, колико ће морати у ком звању чиновник служити, па да добије после веће звање,

а то ће рећи нека се пропишу периоде, као што је то прописано за професоре и телеграфисте.

И кад се ово узакони, онда ћемо сигурни бити, да ћемо једно и боље и ревносне чиновника добити, а друго тиме ћемо и будућност њихову осигурати.

24. Фебруара 1875 год у Београду.

Панта Сандуловић
посланик за срез ваљевски.
Мијаило Јеремић
посл. за срез пореч. речки.

Председник: Упућује се одбору законодавном.

Још има један предлог од г. С. Милошевића.

Секретар Ђелић: Ово је предлог С. Милошевића, који ће имати да се присаједини предлогу Сандуловића. (Чита).

Предлог

Народној Скупштини

До сада је практиковано свуда по нашој отаџбини, да су лица, која су у стране земље путовала, добијала граничне пасоше од дотичних началства. Овом праксом многи су, чекајући од началства, по неколико дана пасош, грдно оштећени.

Па да би се ово одклонило, подписани предлажем: да од сад граничне пасоше издају и среске полицијске власти.

У Београду 24 Фебр. 1875 год.

предлагач
Сима Милошевић
посланик среза рачанског окр. ужичког.

Мил. Миловановић: Ја држим да не би требало тај предлог слати финанцијском одбору, пошто је то ствар таква да министар може са расписом наредити да се пасоши могу и код срески власти издавати.

Председник: Али ово је предлог господине, а сваки предлог мора најпре њи одбору.

Подпредседник: Ја да кажем две три речи. Кад се један предлог овде прочита о њему не може бити никаквог саветовања, док не буде упућен одбору и из одбора се не врати,

са мнењем оваквим или оваквим. Сад одбор може то исто казати у мнењу што каже г. посланик. Одбор зваће г. министра, разговориће се с њим, споразумеће се можда, и онда ће се о томе известити скупштина. (Чује се: тако је).

Јов. Бошковић: Још 1872 год. покренуто је било ово питање у скупштини, и скупштина у колико се сећам министар спољних послова дао је реч, да ће наредити да се у будуће издају гранични пасоши и по среским канцеларијама. Али тога наређења до данас нема. То сам само хтео да напоменем

Срета Поповић: Г. подпредседник рече, да све треба да иде одбору што год се овде доноси, тако се код нас и ради. Како се који предлог прочита, он се упућује одбору. Ја мислим да то не треба увек радити, јер напротив овде у пословнику има наређење, кад се предлог саопшти онда може да се остави без икаквог решења, да се одложи на извесно време, или да се упути одбору. Дакле не мора се сваки предлог одма слати одбору на оцену.

Председник: По ком члану то велиге?

Срета Поповић: По члану 97. пословника.

Подпредседник: То што каже г. Срета, то стоји, али кад се по предлогу ће нешто да чини, разуме се предлог треба да је био пред одбором, па да се донесе пред скупштину на претрес и расмотрење. Али ово што сам отпч казао, да се овај предлог пошто је овде прочитан има упутити одбору то је тако и другче не може бити. (Чује се: тако је).

Срета Поповић: Али другче стоји у пословнику.

Ак. Ковачевић: И ако тако стоји у пословнику, опет кад се свагда скупштина вољна показује да се предлог који се овде прочита упућује одбору, шта би ми имали о томе даље говорити — јер два три гласа и ако се појаве да предлог не иде одбору, то није закључење скупштине. Скупштина свагда каже да се предлог упути одбору, дакле кад скупштина изражава се тако онда не треба о томе даље говорити. (Чује се: тако је: нек иде одбору) — онда је свршена ствар.

Председник: прелазимо даље на дневни ред.

Вељко Јаковљевић: Ја имам једно питање на председништво.

Мени се господо чини, да то не испада добро, кад има више посланика да говоре, о каквом предлогу, па новчу неколико њих из скупштине, доста је говорено, и председништво одма оглашује да је решено да је доста говора било. Ја мислим да не треба тако да буде, него нека устане половина и један више па онда да се зна да је то закључење скупштине да је говорено доста. Ја би дакле молио да се председништво постара да се чини као што треба.

Председник: Добро. О томе се не може дала дебата водити.

Овде долази сад на ред извештај за молбе и жалбе, али то смо ми погрешно ставили напред. Пре је било да се ставе пре ново дошавше жалбе и молбе, које су дошле из унутрашности Србије, те да се предаду одбору на израду. (Чује се: добро).

Дакле промењује се сад дневни ред и најпре долазе молбе и жалбе нове, па после извештај одбора.

Изволте господине читати.

Секретер Николајевић, чита:

Марија, жена Јована Миљичина, из Злота окр. пореч-ког, моли народну скупштину да је ослободе од плаћања држ. данка, — наводи, да јој је муж осуђен на вечну робију. Молитељка вели да је о томе молила и надлежног министра, али није добила задовољење.

Иван Петровић, старешина еснафа механског у Чачку, и остали чланови моле народну скупштину да заштити њихову радњу механску, иначе ће по њих хрђаво бити ако овако остане.

Лазар Јаковљевић, из Крупња, жали се на бив. мин. унут. дела, г. Чумића, што је дао право механско некоме Мутавџићу, који нема права по закону, а другима који су испунили све услове законске није се дало.

Саво Јовановић, шустер из Београда, жали се што је из војено-правительствене шваре где је био шеф, истеран зато, што је неке злоупотребе одкрио.

Димитрије Стојаковић, рибар из Београда, жали се противу министра финанције, што није наредио ћумруку београдском, да му даде награду, што је одкрио неки шверц.

Милан С. Марковић, дуванџија из Београда, жали се противу решења министра финанције, што му није дао задовољења кад је се жалио на ћумрук београдски што му није дао да прегледа и прегледа неке акта тичућа се неког његовог дувана.

Спасенија, удова Васиља Лазаревића, из Лајковца, окр. ваљевског, жали се на суд окр. ваљевског, што ју је осудио да своје имање уступи неком Лазару Н.

Босиљка, жена Милоја Вучетића, из Стојника, окр. крагујевачког, жали се на ово земне судове и решење министра правде, по тужби њеној против мужа, због права на уживање земље.

Лука Митровић, Алекса Орловић, Антоније Василић и још њих 22 из Ужица, поздрављајући народну скупштину и честитајући њен рад примећују како по разним новинама читају телеграме који су управљени на поједине посланике чему су одсудно противни, зато што таква честитања могу да одведу поједине посланике на пут славољубља и народ на партаје цепају, који је и онако млад па му је свако цепање од штете, зато моле народну скупштину да ради за напредак народни као за унапређење индустрије, просвете у земљи и да гледа да слободу народну утврди.

Еснаф абаџијски, из Свилајенца, протестује на предлог дотичног посланика скупштини поднешен, да се ћумручка такса на сукно и друге абаџијске производе повећа, јер веле, да је по њих сувише штетан.

Самуил, јеромонах манастира Вољавче, попова се жали противу игумана истог манастира Јосифа због злоупотреба.

Димитрије Поповић, свећеник из Књажевца, жали се на решење мин. просв. и црк. дела и епархијске неготинске консисторије, што је осуђен на 10 дана епитимије због неуредности у дужности. Подноси решење министрово.

Милош Алексић, из Марковца, жали се на решење овоземних судова којима је осуђен, да један исти дуг двапут плаћа.

Еснаф абаџијски, из Јагодине, моли народну скупштину, да не уважи тужбу београдског абаџијског друштва против пиљија, што разносе по Србији из Турске сукно, гајтан итд., јер веле, да они много јевтиније врше ову продају, но абаџије београдске.

Еснаф абаџијски из Јагодине поновно тражи укинуће сеоских дућана.

Вучко Младеновић, тежак из Сушице, окр. крушевачког, жали се на власт среза крушевачког, што му је продала сво његово имање и тако га оставила без игде ичега. Моли скупштину да о томе донесе своје решење и њему да задовољења.

Ђорђе Миленковић, санџанија, из Куприје, жали се народној скупштини на касациони суд што га је исти неправедно осудио у спору његовом са правительством. Моли народну скупштину да му се као накнада даде из државне касе 100 д. ц.

Председник: Ово се све упућује одбору за молбе и жалбе.

Председник: Његова Светлост, кнез, потврдио је конвенцију поштанску, која је у Берну закључена.

(Скупштина се одазива са бурно. Живео).

Молим известиоца одбора за молбе и жалбе нека дође да чита шта има.

Известилац А. Ковачевић: Вељко Јаковљевић, као што знате господо, интерпелирао је министра просвете и црквених дела, што свештеници после подне венчавају оне младиће, који им благослов плате, а док се вели благослов неплати неможе по подне да буде венчање.

Одбор је ову интерпелацију разгледао и налази да јој има места, да министар на њу одговори,

(Усваја се мнење одбора).

Сад господо, долазимо на једну молбу по којој је одбор донео овакав извештај. (Чита).

Српско-народној Скупштини.

У Београду.

Можда је познато народној скупштини, у каквом се стању налази наша земље-радња, са каквим се алатима служи наш земљо-радник, колико труда и радне снаге употреби он, око

обделавања његове земље и пољских радова. Кад се подиру рачун схвати, није му се ни половина његова рада ни труда исплатила. Виша власт је увидела да је крајње време, једном га у томе подпомоћи; због ког је нас покорно — доленодписане и изабрала, да се на страни као државни питомци у томе изучимо. Ми смо себе пак у томе подпуно усавршили, повратили смо се у отаџбину са надом, да ће виша власт и даље нама и нашим захтевима на руку ићи, те да овде у Србији, једну такову фабрику, за израду пољско-привредних алата и машинерна подигнемо, те како би се нашем земљо-раднику са тим алатима у његовој радњи подпомогло, а извесна сума новаца до сад на страну за куповину поменутих стројева изнесена, овде у нашој отаџбини задржала. Због сиротног стања немогуће је нам без туђе помоћи такову радионицу подићи, због кое предвиђамо да ће сав труд нашег изучавања без плодан остати; те с тог и усуђујемо се најучтивије замолити народну скупштину, да би владу изволела овластити; те да она нам, — како целисходно, но народ и државу нашла буде, — може позајмити 3000 дук. цес. за подизање фабрике, за израду пољско-привредних алата и машинерија.

Уздајући се у свест народне скупштине, надамо се да неће бити одбачена, ова наша препокорна молба, и остајемо.

У Београду 26 Јануара 1875 год.

Народној скупштини препокорни,

Аксентије Богдановић, Срећко М Васић.

Народној Скупштини.

Одбор за молбе и жалбе разгледао је молбу Аксентија Богдановића и Срећка Васића, државних питомаца, који су на страни изучили израђивати све земљедјелске дрвене и гвоздене справе за пољску привреду, и који траже од државе у послугу 3000 дуката на предузеће дрвенарске фабрике разних земљедјелских алата, па је нашао да је ово индустријско предузеће корисно за нашу земљу из ових разлога:

Привредни извори треба да буду главом предмет нашег занимања, који треба да нас упућује на велику просторију наше још не заузете земље, коју је природа тако бујно обда-

рила, на велико богатство материјала за гориво и металних руда, што се налазе у тој нашој земљи, и на брзо множење нашег људства. Али ако погледамо на оне народе, као н. пр. Турску, којима стоји у већој мери на расположењу таква шта не заузета и не обрађена земља, видећемо тамо најнеповољније прилике у овом погледу; тамо управо земља има најмању новчану вредност, капитал је најређи, а интерес на новац највећи и радник наличи на роба. Ако сад пређемо напредним државама, у којима је агри-култура подпуно развијена, које је природа сиромашки обдарила, то ћемо наћи да је у њима тешко купити земље, јер је у цени врло скупа, да је човек слободан постао, да се капитала у изобиљу налази, и да је интерес на новце врло мали. Ако сада погледамо на Француску и Турску, то ћемо угледати појаве у великој противности, које сваком у очи падају. Француска не притјажава важних природних особина али јој је земља у великој цени, а капитала има у таком изобиљу, да је новаца лако наћи по врло умереном интересу. Напротив Турска има природних особина, какве се само помислити могу, плодне земље у изобиљу, најбољу климу целог света, материјала за гориво и металних руда у грдној множини, па опет тамо је земља јевтинија, него игде у Европи, интерес на новце велики, радник је угњетен, а према томе је држава немоћна.

Ако сравнимо немачку прошлост са немачком садашњошћу, судесићемо се са истим противностима. Кад је пре 50 година своју вуну и крпе извозила, а чоху и хартију увозила њен је народ био сиротан, земља је имала врло малу цену, а у политичним односима била је скоро голо оруђе у рукама страних сила. Сад пошто вуну и крпе увози, а чоху и хартију извози, земља и рад, знатно су јој у цени скочили, капитала има у изобиљу, интерес на новце мали је, а народ се осећа тако сложан, какав још никад није био.

При погледу на све ове појаве, одбор долази до мисли: да како код народа, тако и код појединих људи, благостање мало зависи од природног изобиља, а много и много више од употребе, коју људе чине од својих природних дарова, јер њихова судбина, благостање или сиротиња, не зависи од обима природних дарова, него од употребе, коју од истих чине.

Од свију народа, који нас обкружавају, нема у рукама према броју људства више мртвога и окаменћеног капитала, него што га данас има наш народ, коме ми припадамо. Имајући у рукама привредне изворе, којих се обим за сад ни догледати не може, треба нам само рада и капитала, који је потребан за развиће природних средстава. Што се пак првог од ова два чинноца тиче, треба нам само погледати на грдне гомиле окаменћеног капитала, који се налази под површином земље и онога у дивним нашим шумама, и прорашћу, које се налази на површини земље, и од кога је само један товар у стању да ради, место сто људи. Што се другог захтева тиче, то ће понуда истога обилато показати, како наш народ ово двоје научи, и то прво: да је не потрошено жито, не потрошено сено и не потрошена шљива, мртав капитал, који само чека на потрошњу, па да се на ново у живот разбуди и постане делателан; и друго: да је умна и физична радна снага капитал, који у тренутку кад се произведе изчезава. И ако се одма не употреби за навек пропада.

Одбор овако мислећи, да би по саму државу велика штета била, кад би она слала своје питомце у страну државу на науке, па их после свршеног изучавања оставила без средстава, те да неби могли своју умну и физичну радну снагу на корист државе остварити, — позвао је владу да одбору у овом погледу даде своје мишлење.

У име владе дошао је г. министар финансије са оваким извештајем: да су молиоци као државни питомци научили израђивати на страни земљедјелске справе и машине ове: 1. ветрењаче за вејање разне стране хране; 2. виле, лопате, косишта разна и све друге дрвене и гвоздене справе за пољски рад нуждне; 3. све дрвене части на плуговима, као удесне рукунице, колечке и т. д. 4. колица за разне домаће потребе и предузимачке; 5. постоља и друге дрвене части на машинама за вршење, за сечење сена, сламе и тулузовине, за цеђење грожђа, јабука и т. д. Уватко учили су на најсавр-

ији начин израђивати све дрвене алате, справе и машине за пољски рад и све састављати додајући да је крајње време постарати се, да се у нашој отаџбини за сад бар једна ваљана радионица речених справа за пољску привреду установи, у којој би се поучавали и наши млађи људи, особито из планинских крајева, те би тим начином правлење истих по народу распростирали и привреду његову умножавали.

Овим путем народ би наш своје земљорадничке потребе које су најглавнија полуга нашега живота, млого јефтиније подмиривао, него што то сад бива, и неби толике новце странцима издавао, а наша гора, особито букова без користна лежала и трунула, па је он тог мнења, да га скупштина овласти, те да може на ову цељ молноце из државе касе послужити са сумом до 2000 дуката, која би радња морала стајати под контролом државне власти, дотле, док молноци своју радњу држави не изплате.

Одбор, саглашавајући се са мишлењем министровим, моли скупштину, да она обрати пажњу још и на ту велику околност, да је индустријско развиће увек пратило многостручно развиће, и много различност у занимањима, која је свуда била посљедица оних мера, које су тежиле за унапређење унутрашњег саобраћаја, и којих се ми морамо латити, ако мислимо заузети високи положај, на који нама дају права наши природни привредни извори. Али ми никад нећемо заузети тај високи положај, докле год будемо радили оно, што смо дуго радили, т. ј. докле будемо продавали у стране земље 4 орахове даске за 40 гроша, а куповали 1 шифоњер за 340 гроша, докле год будемо продавали 4 јелове даске за 24 гроша, а куповали једну ветрењачу за 10 дуката, докле год будемо продавали једну букову даску од 2 цола дебљине, 12 цола ширине и 2 хвата дужине за 8 гроша, а куповали једну букову столицу, која излази из једне трећине ове даске, за 24 гроша. То није пут, који води цивилизацији, снази и упливу; већ на против, то је пут, који води варварству, слаботињи и зависности, то доказују сви народи, који су њиме ишли, и ни један народ то боље не доказује, него наш народ; па је одбор мишлења:

Да се овласти министар финанције, те да он може на ову цељ издати молноцима из државне касе до 2000 дуката у већим и мањим сумама, управљајући се према поступном развићу овог индустријског предузећа, које ће бити под контролом оне државне власти, коју министар одреди, и која ће контрола над том радњом стојати, докле год молноци Аксентије и Срећко своју радњу не одуже. А тако да им уступи и потребну количину дрвета из опште народне шуме на онај начин, као што чл. 7. закона о подпомагању индустријског предузећа прописује.

21. Фебруара 1875. год. у Београду.

Известилац,

А. Ковачевић.

Председник одбора за молбе и жалбе.

Марко Лазаревић.

Чланови:

Михајло Смиљанић, А. Ђ. Поповић, В. Јаковљевић, М. М. Милијановић, Цветко П. Јездић, Алекса Здравковић.

(Чује се: врло добро).

Ово је господо једногласно мнење одбора за молбе и жалбе, нема никаквог одвојеног мнења. (Чује се: усвојићемо и ми једногласно).

Председник: Ја у толико имао би да кажем, да давање тих новаца мора бити под нечијом гаранцијом, јер давати толики новац без гаранције, по мом мишлењу неби добро било. То би имао да приметим, иначе сам за мнење одборско. (Жагор).

Ако о овој ствари има г. г. посланика, који хоће да говоре, нека говоре, но нека ишту реч. Ако је то противно, да се даје без икакве гаранције толики новац, и ако скупштина донесе такво закључење, онда добро. (Чује се: боже сачувај).

Дакле усвајате ли просто одборско мишлење, или са додатком, да даду гаранцију? (Чује се: са гаранцијом).

А. Поповић: Молим вас, ја бих само обратио пажњу скупштине на то како је одбор донео своје закључење. Он каже, да ће се ти новци давати „поступно у мањим сумама, према развитку радње.“ Министар финансије неће им у једанпут дати

2000 дук. по поступно, кад им треба нпр. ова или она машина кошта 30 40 и 50 дук. по толико ће им издати а не да им у једанпут целу суму нада.

Господо, ми ако им тражимо гаранцију за ову помоћ, а они су сиромаси, и немогу дати гаранције, онда боље казати недамо никакве помоћи; и с тим ћемо одбити молбу њихову, па свршен посао. (Чује се: нећемо то).

Председник: Држава несме бити шпекулантна ахо хоћемо да држава контролише радњу какву, онда она за себе ради. Но може бити просто са гаранцијом или без гаранције. Скупштина усваја мнење одборско, но само ја додајем додатак: са гаранцијом или без гаранције — да се и то реши.

Известилац А. Ковачевић: Ја као известилац нштем реч.

Председник: Молим вас на свачији говор г. известноче, ви неможете као известилац одговарати, већ први или последњи, иначе би се у скупштини отворио разговор између два човека, између вас и сваког појединог посланика. То неможе бити.

Известилац А. Ковачевић: Ја свагда кад говорим нштем реч, а као известноц имам право да говорим кад год заштем реч.

Дакле молим вас господо, саслушајте предлог одбора. Одбор каже: (чита) „да се овласти г. министар финансије, те да може на ову цељ издати молноцима из државне касе 2000 дук. у већим и мањим сумама управљајући се према поступном развићу овог индустријског предузећа, које ће бити под контролом оне државне власти, коју министар одреди, и која ће контрола над том радњом стајати докле год молноци Аксентије и Срећко своју радњу не одуже. А тако и да им уступи и потребну количину дрвећа из опште народне шуме на начин као што чл. 7. закона о подизању индустријских предузећа прописује.“

То је господо целокупно одборско мишљење. Одбор је мишљења дакле да се не може на један пут тим молноцима издати 2000 дук. ц. него под контролом државне власти, да се најпре набаве те и те ствари, и да се исплате те и те ствари, те ствари после постају залога држави за издати новац, дотле

док не би своју радњу одкупили, добивши већи капитал. Осем тога господо, одбор је руководила и та мисао с да би се код нас и то једно предузеће развило, да не останемо овако и даље на ниском и жалосном ступњу у индустрији, изван свију осталих европских држава, те да на жалост још и данас набављамо са стране чак и виле и лопате, а некмоли друге веће ствари и прерађевине. Узмите и то, да смо ми слаби људи толико у тим стварима да и неможемо свагда да их набавимо, кад нам требају. Узмите, да смо ми слали људе у Шабац за ветрењаче и лопате, па су се натраг вратили без тога, јер нису нашли тамо да их купе. То је жалосно. Зар то није велика штета и велика незгода за једног земљорадника кад мора, као ја од моје куће, да се крене на пут од 18 сахати у Београд, те да у Београду купи такве ствари. Сад помислимо ми да „без жртве нема жетве“. Људе једне, који су потрошили толико новаца државних као питомци, које је влада имала у виду, и имаће их знајући у свему њихову способност, треба ли да оставимо без помоћи. Мислим да то несмемо учинити, и да треба да им дамо бар оволику суму као што је одбор предложио. Но наравно не без контроле, нити ће влада од тих 2000 дук. ц. дићи руке. Не, неће, него ће влада да контролише њихову радњу, она ће да води рачуна о тој радњи, јер је одговорна, и она мора да изнесе рачун о томе идућој скупштини, на ће се показати, је ли радња напредовала. Осим тог још стоји и то, да узме влада нарочито оне из планинских места да се они у тој радионици уче, па после иду својим кућама, и у својим кућицама да праве те алатке сваком земљедељцу потребне као: виле, лопате, и т. д. Ја сматрам у име моје а не одбора да би сваки онај, који би против овога предлога нштао, био непријатељ државе и народа. (Чује се: молим није истина. Пред. То је много речено, заиста. Жагор).

Министар финансије: На жалост господо, ја сам данас дошао позно, те немогу да знам тачно, какав је извештај и предлог одбора. Али пре свега види се да се и ви одушевљавате оном истом жељом, којом и влада, и да сте вољни да се свуда где год се може да помогне те да се индустрија у земљи почне, да сте вољни ту заиста и помоћи дати.

За мене господо овде данас има две ствари у питању. Прво је питање, хоће ли да помогнемо људима да установе једну фабрику, која је заиста корисна за земљу. (Чује се: хоћемо). Заиста, између свију фабрика, које у земљи треба да подижемо, ова нам је најпреча. Ја мислим да се у томе питању саглашавамо. (Чује се: сви). Дакле, треба је подпомоћи. Сад је друго питање, како да их подпомогнемо. Предлог је одбора да им се да капитал из државне касе. Добро, да дамо. Али како да га дамо. Да ли са гаранцином или без гаранције. Ми смо имали случајева, да смо и досада давали капитале из државне касе, али ми смо то давали свагда с гаранцином, било је т. ј. правило да се тражи гаранција. Од тога правила не треба ни сада да одступамо; јер ако данас дамо некоме без гаранције помоћ, доћи ће опет сутра други, па ће и он тражити државну помоћ. Дакле на сваки начин, та мисао да се да капитал, треба да се да, али не никако без гаранције и какве гаранције. Ова два млада човека што траже помоћ заиста то су врло спротни, али у исто време и врло ваљани и вредни људи, који заслужују државну помоћ. Али по несрећи они немају сами капитал, а немају ни човека ко би могао за њих да јемчи. Дакле како ћемо да им помогнемо.

Ја мислим господо, да би требало тако то учинити: овластите ви владу Његове Светлости да она може издати до 2000 д. ц. тим људима ва ту цељ. Немојте казати „поступно“ или „према поступном развитку“, као што одбор предлаже, него „по потреби“, јер њима ће требати одмах до 1500 дук. цес. Овластите дакле владу да она може издати те новце, но да се дода да може их издати за набавку земљеделско-фабричких алата, па после нека ти алати, машинерије и зграде радионице буду гаранција држави за издат новац. Поред тога ја мислим да треба и то напоменути, да држава гледа да се та фабрика подигне, поред других државних завода, било у Крагујевцу где је тополивница, или у Крупњу где нам је рудник за олово, тако, да та фабрика за земљеделске ствари буде у неку руку и државна фабрика, у колико би непрестанце стајала под контролом државне власти н. пр. под управитељима радионице

Крагујевачке или Крупањске. Дакле, овластите владу да може издати 2000 дук. ц. овим младим људима на гаранцију набављених и израђених ствари радионице, а међутим с условом да се подигне негде, где ће бити под непосредним надзором власти. (Чује се: врло добро. Тако можемо примити).

П. Поповић: Ја мислим господо, да држави није сефте да даје новац на те ствари. Она кад даје то, она ће осигурати себе а неће дати уједанпут сав новац, него поступно по оноликo, колико им затреба за неке справе или за више израде па ће о томе држава имати рачун, и водити контролу. Нема дакле сумње никакве за тај новац, јер кад ми овлашћујемо министра, који рукује са толико млого новаца са целим приходима и расходима државним, па се он стара на своју одговорност, да ништа не фали, онда зашто неби и за ове 2000 д. ц. дали влади да она може издати их и контролисати радњу тих људи, као што је одбор рекао? Зашто би ми овде нешто друго тражили, него што у опште постоји. (Чује се: дивно. Тако је).

Ј. Бошковић: И ја сам за то да треба индустрија наша да се што пре развије. Но мени се чини да је за овако једно предузеће врло велика сума од 2000 д. ц. и држим да би довољно било 1000 д. ц. издати им, но пре свега како би било, кад би влада употребила те младиће као учитеље пошто су учили да израђују земљеделске справе, па да се заведе школа за израђивање таквих справа. Ја држим да би корисније било да се на овај начин осигура тај капитал и да се ови младићи употребе као учитељи те школе, што би још по најцелисходније било.

М. Јанчић: Ја сам хтео да говорим то, што је казао г. Јоца Бошковић, па да неби пофторавао једно исто, ја се придружујем уз његово мишљење.

М. Брачинац: И ја сам имао то исто да кажем што је и г. Јоца Бошковић казао; т. ј. кад су ти младићи били државни питомци добро би било, да држава отвори какву фабрику, па да се они узму као чиновници те да науче нашу децу њином раду. Ви видите како и колико пољско-привредно

друштво, набавља у народу за своје добре производе даје виле, лопате, ветрењаче итд. а све са стране набавља. Дакле то је свакојако нужно да се у нашој земљи гради.

М. Марковић: Ми досад нисмо имали прилике да је који младић одређен да иде на страну, те да изучи те фабричке науке. С тога ја могу благодарити влади, која је послала ове људе да се томе науче. Наравно, ми видимо да су то сиротни људи и да немогу сад сами ништа да одпочну без новаца. Ми знамо да је на неким местима било ризиковано и више новаца а знамо и то да је ризик добра ствар. Неки кад ризикује на почне радњу на ризик, он може и да добије и да се обогати, а и да пропадне. Тако је исто и овде. Да ризикујемо на ако баш и пропадне. Тако је и то и овде. Да ризикујемо на ако баш и пропадне, ја држим да 2000 дук. није велика ствар за једну државу, али на сваки начин то не ће пропасти кад се види, а и министар каже да су то људи, који су учили баш то и хоће да раде. Они дакле неће пропасти, и пошто ће још бити нека контрола државна над њима, може се рећи, да не ће држави ништа пропасти, и да о томе нема никакве сумње. Нека се дакле да 2000 дук. цес. тим људима. (Чује се: врло добро).

В. Јаковљевић: Ја сам господо убеђен, да су ова два младића врло добри, да су учили са добрим успехом и да су с добрим владањем свршили школу. После тога држим да они не ће упропастити тако новац српскога народа са чега се потпуно слажем са мњењем г. министра да им се 2000 д. ц. да, а они то упропастити неће, кад им српски народ то учини.

С. Николајевић: Ја мислим господо, да смо ми у овом питању некако ударили на криво. Истина жеља је целе скупштине и народа да се подиже индустрија код нас. Али у том подизању индустрије ми треба да знамо докле можемо ићи, а да непређемо границе државног начела. Ми час стављамо питање да подигнемо индустрију дајући монопол појединим људима. Други ред пак допуштамо и бранимо да држава отвори сама фабрику. У свима нашим дебатама господо, ми смо пили на то да уклонимо страну конкуренцију, а овде шта радимо.

Овде хоћемо сад да дамо држави да она конкурише с другим појединим радницима или занатлијама у земљи, а тиме као што рекох држава ствара конкуренцију својим привредницима. И ми то хоћемо, хоћемо да држава поништава својом конкуренцијом производњу наших занатлија, а овамо се боримо за унапређење производње! Ја сам противан сваком шпекулисању државе, из начела. Држава се не сме пуштати у шпекулације. Држава може само у том случају кад има да се набави што за војску отворити оваку или онаку фабрику или радионицу за војене ствари, али подизати радионице разних заната о државном новцу, подизати радионице за виле, лопате шифоњере, то је противно начелима државне економије, и ја никад нисам за то. Друго је још, кад овима молиоцима дамо овако благодејање то може бити да ће сутра одма доћи и други и трећи, доћи ће сутра ћурчија, прекосутра абаџија, итд. па онда хоћемо ли да дамо државних новаца свима и тим свима да отворимо фабрике. То не може бити, јер је то противно начелима данашњег времена. (Чује се: врло добро).

М. Паштић: Ја видим у колико се ми сви трудимо да би било какве индустрије у нашој земљи српској, и сви кажемо има у нашој земљи тога да све може родити и може да има и вуне и дасака и све има, само кажемо нема оних науčењака, који могу да израде то. Сад дакле, кад су се показала та два научена младића, да би могли да корисно раде онда треба да их примимо. Кад они сами немају ништа да граде, јер су сиромашни, ми не смемо да их оставимо да их непримимо; него можемо да их примимо тако кад дођу да раде, па кад зараде што, онда да одплате држави, и тако мало по мало да одплаћују донде док не би дошли до тога да имају свога поверења. Ја кажем да би тако добро било да учинимо, пошто одавно очекујемо да добијемо кога, који уме да производи што у нашој земљи.

П. Радивојевић: Ја нисам противан томе, што ће да им се помогне са 2000 д. ц. него сам сасвим противан и никако нисам за то да се то да без гаранције. Ако се то да без гаранције. Ако се не гарантује нека се неда. Ми имамо више

случајева, да је држава дала, па јој пропало. Ено, узела је српска банка толико много хиљада дуката, па куд је и где је сад то.

Г. Алекса и Ковачевић кажу да се то тим младићима неће дати све у једанпут и у великој суми, него постепено. То може бити. Даће им се једанпут 500, други пут 500 д. то је 1000 д. цес. Али кад у једанпут луне о леђину, ко ће нама онда да плати. Дакле никако без гаранције. Овде у Београду има доста трговаца па нека нађу гаранције, јер иначе пропаће нам ако им дамо без гаранције.

Ј. Јелић: Ја се господо слажем у свему готово са г. Николајевићем. Ја нисам противан да се производња у нашој земљи повећа, то је врло ваљана и лепа ствар, али ја знам више прилика да су многи тражили тога новца из државне касе, који су управо зараде неке имали већ и нису били без ичега, па су опет били одбијени, ма да су тражили да им се само за оно што је зарађено учини олакшица, они опет нису могли добити. С тога држим да нетреба дати онима, које незнамо, и за које се незна да ли ће радити онако као што се обећавају или не. Ја велим дакле управо то да се држава тако не треба да упушта у те ствари, и да нетреба овај новац давати. То сам имао да кажем.

К. Антула: Нема сумње господо, да би то од неке користи било, кад би се тим младим људима, који су извежбани у тим радовима, нека помоћ дала. Признајем да су данашња начела така, да се владе у подобна предузећа никако неупуштају, и ја бих у томе по све сагласан био са г. Николајевићем, али има и ствари таквих где би требала влада неку подпору да учини. Овде се говори о таквим справама, које су заиста нама од највеће потребе, и као што је један, неспоменићем се ко од гг. посланика навео, заиста је оскудица у нашој земљи у таким стварима, и желети је да се тој оскудици доскочи што пре. Но узети новац и дати га тим младим људима, који нам недају доказа никакова јесу ли они такви да неће тћердати тај новац, но да ће га употребити на корист своју и земље. Да се не би дакле и са стране владе рескирало и

тим људима одобрила помоћ, ја би мишљења био, да од стране владе одреди се један човек који ће непрекидно бити у тој радионици тих младих људи, којима никако новац неповеравати, него им га издавати преко тога, који ће бити од стране владе одређен да набавке чини, и све што треба ради. Ти људи да справе израђују и да им се одреди преко коштања један процент у име њиховог труда и рада. Али тај процент треба одредити тако како ће моћи конкурисати овдашње справе са страним справама. То да им буде награда њихова, а покрај њих да се науче и други младићи, како ће се то доцније моћи распространити тако да имамо по свима крајевима наше земље у томе занату извежбаних људи. Дакле ако се жели господо стварна помоћ дати и притећи у помоћ потреби која је заиста потреба, онда не треба остављати друго него да влада именује човека свог који ће бригу водити над тим радом младих људи и о новцу да не пропадне, који ће водити контролу над свима пословима радионице, који ће пазити да ти људи буду прилежни и који ће водити о целој радњи неки рачун. И тим путем господо и новац би се сигурно сачувао и људима би се овим у помоћ притекло. Иначе, ако им се остави ова помоћ на каже само: ево вам новаца на радите — то би била и мом мишљењу бесмислица.

Ђ. Ђоровић: Ја само имам то да кажем да скупштина ваља да зна да ми дајемо нашим инжињерима, докторима, судијама и свим чиновницима — па кад њима дајемо плате, зашто да не платимо и овим људима да нас науче и подпомогну у индустрији? С тога, потпуно се слажем са мишљењем одбора, и с тога сам да им се да што траже, али на лично јемство, јер су сиротни.

М. Миловановић: Ја мислим да смо сви у томе сагласни да је крајње време да треба да имамо мало боље занатлије, а нарочито занатлије за справе земљеделске. То нико не одриче, јер је тако, а никако другче. Да је крајње време да индустријске радње подпомажемо чим год можемо, и то нико не може одрицати, па и сам г. Антула то признаје. Познато је то господо да смо ми у разним приликама чинили

разне издатке, што нам управо није ништа хасниło, већ и шкодило. Дакле и ово треба да учинимо. Време је да помогнемо оваквим људима. Одбор је лепо промотрио ствар па казао да ће влада водити контролу и да новац на тај начин неће бити у опасности, као што то замишља г. Антула. А господо, кад би био одређен по предлогу г. Антуле један парочити човек да тамо седи, у радионица и контролише радњу радника, онда то би господо било „више спра него хлеба."

Дакле ја сам за то да њима треба дати и да им се мора дати. Ја сам подпуно за одборско мишлење, јер одбор је казао како ће се тај новац издати и како ће гаранција бити.

Миленко Протић: Ја се у неколико слажем са одборским мнењем, али само у томе се не слажем, што он није определно гаранцију. Зато имам један пример да покажем, који није ни један овде у скупштини казао. Као што знамо у јагодинском округу била је једна стаклена фабрика, на ту стаклену фабрику држава је определила и утрошила свој новац, и као што знамо, тај је новац упропашћен само су остале тамо бине и куће од фабрике и тамо и дан данас седи чувар, те чува те бине, те је још више на штету државну, а никакве користи од тих бина немамо. Зато сам, да без гаранције довољне не дајемо никаква новца.

Павле Поповић: Што каже г. Николајевић, да наша држава хоће с тим да тргује и конкурише, ја имам да одговорим да држава неће да конкурише, већ само да даде помоћ оним младим људима, за које је држава на страни трошила, да они код нас подигну фабрику за земљеделске справе, што ће у исто време и нашу децу да уче у тој вештини, да не иду по другим земљама и тамо да се спремају. Па баш и кад би држава конкурисала, то неби згорега било, и зашто би овако са прекрштеним рукама седели и очекивали, да нам се са стране ови алати доносе. А што каже овде један посланик да је држава банку подигла, па је доцније пропала, то је са свим друга ствар. То није индустријска ствар. Ми сваки дан говоримо о ·оме да подигнемо индустрију, а овамо кад се донесе нешто

за подизање индустрије ми онда заплазимо и кажемо да смо противни томе.

Рака Кукић: Ја не знам, зашто се господа посланици боје толико за тих 2000 дуката цес., ми знамо, да нашу државу ови питомци не коштају тако јевтино, него се на против зна да много кошта. Они су стекли тог знања, па су дошли код нас да раде. Али како ће да раде кад немају новца, а мислим да немају личног јамства, јер га не могу наћи, пошто их нико не познаје какви су радници. Дакле ту им сад треба помоћи. Како ћемо им помоћи? Помоћи ћемо им тако, ако им дамо извесну суму новаца да могу купити алате и с њима одпочети радити. Ја држим да би велика корист била за нашу земљу, кад би ми ту помоћ указали. Што су неки противни томе, ја не знам из каквих разлога. Овамо вичемо, оћемо производство и индустрију, а овамо не дамо средстава да се нешта подигне. Што пак неки траже гаранције, гаранције има довољно у томе, што ће они подићи зграде, купити алат. Дакле зграда и алати то је већ неко јамство. Но само би у толико имао да кажем да се ова зграда постави ближе неког завода државног, где ће се лакше моћи водити контрола над том фабриком. Зато сам, да им се да сума новаца, а за зграду да буде ближе каквом државном заводу. С тога подпомажем мнење одборско.

Станоје Ђорђевић: Ми по нашем спротном стању нигда нећемо моћи имати фабрике, ако томе држава не притече. Ја благодарећи влади, која је вољна да помогне то предузеће, мислим да и скупштина неће бити противна томе, да се на ту цељ даде каква помоћ. Зато се подпуно с мишлењем одбора слажем. (Чује се: да се реши.)

Алекса Поповић: Што каже г. Николајевић, да држава не треба да конкурише, с тим се подпуно слажем. Други је са свим рачун кад ми дајемо или помогнемо кога да он какво предузеће индустријално подигне на своју корист, а друга је ствар, кад то држава подиже за свој интерес. Нисам ни за то да ти младићи буду као учитељи, те да у тим радњама обучавају наше младиће. Кад они добију сталну плату, онда их

лични интерес неће покретати да што више уради, но ће се одати господском животу и лако могу рећи: „радио више или мање, све једно ми је, јер ми је плата једна те једна. и тако неће бити у њима оног покретача, да их гони на рад и дан и ноћ, као што то бива са трговцима и мајсторима, које покреће сопствени интерес на неуморни рад. Што се сумња, да не ће бити довољно гаранције, као што је и г. министар казао, гаранција је довољна у томе, што ће се та фабрична зграда подићи ближе каквом државном заводу, као на пример у Крагујевцу или у Крушчу, даље, чим се подигне зграда, одма ће се купити машина и разни алати; то је већ залога сигурна, која ће јамчити за капитал на случај смрти младића или кад би они напустили радњу.

Дакле не треба имати сумње и зебње, да ће новац коначно пропасти. А особито кад се г. министар изразио, да ће ту фабричну зграду ближе једном државном заводу поставити како ће се већа контрола над радом водити. Поред тога, као што рече г. министар, то су врло ваљани младићи, на им се може поверити. Дакле не треба ни најмање помишљати да ће тај новац пропасти. (Чује се: да се реши.)

Министар финанције: Ја мислим, господо, да је ова ствар са свим довољно испрљена, ако станемо и даље да говоримо, не знамо кад ћемо да свршимо. Но дозволите ми две три речи да кажем, па да закључимо ту ствар. Пре свега ја мислим да смо се нашли на не згодном земљишту. Ми непрестано говоримо о младићима, као да је то главно питање. Ја мислим да овде није главно питање то, хоћемо ли ова два младића да помогнемо или не, јер ако узмемо, да је то овде нарочито питање, онда ћемо доћи у неприлику, што ће сутра доћи други и трећи научени људи, па ће казати: кад сте онима дали помоћ, онда дајте и нама. Него ја мислим, да то није питање, него је питање овде ово, хоћемо ли помоћу државном да што пре подигнемо стварну фабрику, за земљеделске справе. Друга нека господа говоре и чуде се неким посланицима, што се ови боје, да не пропадну 2000 дуката. Ја заиста честитам и радујем се томе, што има у средини скупштине, који се боје, и

имају страха, да ове 2000 дуката не пропадну. Ја мислим, да би смо се најбоље споразумели, ако ствар доведемо на овако гледиште, да треба да подигнемо фабрику. У исто време ја примам ову лепу мисао, неког поштованог посланика, да та радионица буде у исто време школа, где ће се учити наши младићи. То је красна мисао. Ја мислим, да би најбоље било да просто овластите владу Његове Светлости, да она на подигнуће фабрике, за земљеделске справе утроши 2000 дуката, а да оставите њој на њену одговорност, како хоће она да осигура то. А ми на сваки начин кажемо вам, узевши тај терет на себе, да ту ствар што повољније свршимо. (Чује се: врло добро.) Дакле ја мислим, да се реши, да народна скупштина овлашћује владу Његове Светлости да може употребити 2000 дуката цес. на осниване фабрике за земљеделске справе.

Известилац Ковачевић: Ја сам добио овлашћење од одбора, преко г. председника одбора, да усвајам у свему предлог г. министра финанције. и то је мој одговор, као известилац. (Чује се: врло добро.)

Председ. Ја мислим да је довољно говорено.

Алекса Поповић: И ја сам одборник, али није у име моје то што каже г. Ковачевић, и ја одбијам од себе, јер ја нисам сагласан са г. министром финанције, да буде то тако, као што он предлаже.

Председ. Ако хоћемо да говоримо још, онда има читав лист говорника, него ја мислим да је ствар довољно испрљена. (Чује се: довољно. Да се реши.)

С. Несторовић: Ја, што сам дошао на скупштину, кад не могу да говорим. (Жагор.

Председ. Ако скупштина жели да говори, ја ћу дозволити. Мени је све једно.

Известилац Ковачевић: За бога г. председниче, узели сте последњу реч од г. министра, а узели сте последњу реч и од известилца, — сад опет хоћете да се говори. Ја не знам, како је то пофтиравање.

Председ. Г. известиоче, ја морам допустити да се говори, кад скупштина хоће. Ја нисам рад ником на жао да учиним. Али је овде не могуће, једни вичу оно, а други оно.

Дакле, жели ли скупштина још да се говори? (Вичу: да се говори.)

П. Ђуричковић: Што се тиче потребе за ту фабрику, о томе не треба говорити, скупштина сама са задовољством, каже да треба. Што се тиче осталог, доста је претресано него ја мислим, да би врло практично било то, пошто неки мисле, каки ће веле услов да се начини, бојећи се, да не пропадне материјал, или тај новац. Разуме се, господо, да је свака радња са ризиком скопчана. Да узмемо само један пример: кад један човек, који иде у војску помисли на оне, што су погинули, он заиста неће никад ићи у војску; ако ко хоће да тргује, па помисли на трговце, који су пропали и банкротирали, он никад неће ни трговати, но то, господо, не треба никад узимати у обзир. Но војник треба да помисли на онога, који се са славом кући враћа, а трговац на оног и оне, који су се трговином обогатили, па ће онда војник радо у војску ићи, а трговац ће радо свој рад предузети. Зато сам мишљења, да се тај предлог да влади, да нам она још за време ове седнице поднесе формалан предлог, односно тога, каква ће гаранција бити.

М. Врачинац: Ја имам само да додам две три речи. Ја бих био за то, да буде гаранција; али пошто људи нису у стању да дају гаранцију, то да се све, што они израде, да се даде земаљско-привредном друштву на одплату њиовог дуга, или кад влада прима на себе, то треба овластити владу, само да неби пропала добра идеја.

С. Несторовић: Ја мислим да то нико не може одрицати, да што више буде земљеделство у нашој земљи развијено, а нарочито индустријско предузеће. Но, у колико се ономињем, ја знам, има приличан наших људи, који су почели већ да раде те ветрењаче, лопате, плугове и друге земљедељске справе. Но само хоћу да обратим пажњу скупштине на та два младића, који траже помоћ, да су ти људи окретни људи, да су мајстори и трговци, они би показали своју способност код других трговаца и занатлија, па би казали: вас трговче кошта ова справа толико и толико, пробајте нас, да је ми направимо

по јефтинијој цени, још ће, шта више, бити боља од ове, шта купујете, па би им ти трговци указали своју помоћ. Но, господо, ти људи сигурно нису окретни; ти су људи потрошили новац, па сад не могу да се окрену нигде, нити могу где наћи рада, већ од државе ишту помоћ у новцу. Ми ћемо им дати те 2000 дуката, али ко ће нам гарантовати, они ће да потроше тај новац, па после ко ће нам накнадити то? Зато ја с моје стране ово мислим: или довољно гаранције или никако. (Чује се: врло добро.)

К. Антула: Ја сам задовољан са разлозима г. министра, којим се вели, да ће влада довољно надзора имати, да се тај новац не упропасти. Изрази г. Несторовића, који су заиста уместни, јер кад би ти људи разумевали подпуно своје радове, кад би ти људи били поверења као што треба, заиста би нашли за ту сумњу новаца, ако неби имали за 2000 дуката, а оне би бар имали за 1000 дуката, али сумњам, до се може доказати оно, што они у својим молбама наводе. Ја то остављам на страну и велим, да је потреба, па ма ти људи и не били баш онаки као што се представљају инак ће земља користити се тим, што ће у њој завод такав постојати. Али ја вас, господо, уверавам, ако влада пође другим путем, те не постави човека, нарочитог човека, који ће над њима водити надзор, не буде ли човек постављен, који ће од продавајућих предмета новац узимати, и тачан рачун о куповању и продавању водити, и који ће настојавати на саме раднике, да увек раде, а да не банче, — ако то, господо, не буде, ја вас уверавам најсавесније, да ће се заиста тај новац упропастити. Ја бих мишљења био, да се никако не дају новци без нарочитог надзиратеља, који ће сав рад пред собом имати, који ће водити рачун о куповању и продавању, ако тако не буде, новац је упропашћен, а овако било би од користи земљи.

Известилац Ковачевић: Господо, овде је се појавила зебња од неке господе предговорника, као да ти младићи нису способни за рад, и као кад би они били способни, да би они могли наћи помоћи код каквог трговца, тим начином, што би они најпре направили предрачун, па донели трговцу и казали:

господине, ево вам предрачуна, по ком ће те се уверити, да ми можемо у пола цене направити ветрењачу, плуг и друге тежачке справе. Сад могу ли они изисати из неба или из светог духа, па ако једна ствар кошта 1 грош, да кажу 10 пр. кошта. Него они су људи као и остале занатлије, они раде, као и остали људи што раде. Они само могу према својој способности и вештини направити алате, машинерију и друго што су научили, тако, да са осталим ценама за друге справе буду на неки начин са малом разликом, али, господо, то доприноси држави велику корист, што се тиме развија индустријско предузеће. Шта ви хоћете господо, да трпимо до века овако у овом стању, а да не подпомажемо развиће индустријско, него нека пада у руке појединих капиталиста и богаташа. Ми дајемо на којекакве друге цели и трошимо новац, као што се то види из протокола прошле скупштине, где се каже, чињено је тај и тај услуге, да му се да штогод, хајде да му се урачуне године службе, што је провео тамо и тако. Ми то чинимо господо, на такве мале и ништаве ствари, а овде, где се хоће индустријско предузеће да покрене, један главни дамар државног живота, ту кажемо: не ваља Јанко и Марко, да ваљају, они би нашли то и то. Има доста људи вешти и научни, па опет не нађу и не употребе прилику такву, којом се могу користити. Сад онде влада је држала испит над овим младићима, они су правили земљеделске алате, донели у пољско-привредну дружину, и ми сад на једанпут кажемо, да они ништа не знају. Можемо ли ми предоставити то по простој нашој мисли, не, не можемо. Него пошто је влада узела на себе да ће водити контролу над самим радом оних, онда по самој ствари види се, да тај новац неће пропасти. Ако ово не усвојимо, онда ништа друго нећемо казати, но то, да остајемо на оном старом мртвилу, те да се не окренемо нигде, него да се придржавамо голе форме и параграфа на хартији написаних. А ништа да нам друго не остаје.

Председник: То је довољна лекција скупштини, тако заузимање за поједине људе где се лако штета може догодити, то је жалосно од једног посланика. Кад сте, толики заузимач, јавите се с вашим капиталом тој деци. (Жагор).

Миленко Петровић: Овде је говор о фабрици, да се установи у Србији. Ја бих само то напоменуо скупштини да се у Јагодинском округу налазе људи, који такове справе раде. То сам само хтео да кажем.

Председ: Овде не треба више водити даљу дебату. Влада је узела на се одговорност. Дакле пристаје ли скупштина да се даде тој деци 2.000 дук. на владину одговорност? (Жагор.)

Марковић: Како ће да гласи закључење скупштинско? Ја не разумем шта је то, на владину одговорност.

Министар финансије: Ја сам хтео да кажем за рад објашњења тог питања. На таку обширну одговорност неће нико пристати. Овај је предлог вашег одбора, а ми кажемо, добро, ми смо готови да учинимо то, што желите и да узмемо терет тај на себе, али ми опет кажемо, нека скупштина реши: овлашћује се влада Његове Светлости, да на установљење фабрике речене, може издати до 2000 дук. ц. А влада кад узме нешто на се, она ће се старати, како ће то да осигура. Најпосле ма како ви то да решите, то је владина ствар. Влада није предложила, него је то ваш предлог, а влада само прима, с' добром вољом, да то изврши, а стараће се, како да осигура. Сад само решите, ако хоћете, да се влада овласти, да може на 2000 дук. ц. потрошити на ту цељ.

Г. Марковић: Имам да говорим о полагању питања. Опет се бојим, да ће мо учинити ону погрешку, противу које ономад скупштина толико браге показиваше, да је донела закључак, да јој се сви владини предлози месец дана пре састанка скупштине морају на проучавање дати.

Пошто је министар казао да је влада склона, да у овом духу нешто предузме, онда задовољимо се са том изјавом, и кажимо, да се влади преда ова ствар, да јој служи као материјал за њен пројект. А овако на брзу руку, да ми решимо и гласамо, мислим да ће мо погрешити. Пошто дакле влада показује склоност на то, онда, да се ова ствар преда влади, да нам донесе предлог.

Известилац Ковачевић: Одбор је био тога мишљења, да дође овде, овако овим путем, па да с овог остала иде влади, а не да иде преко чукарове механе у одбор.

Срета Поповић: Ово је молба а не предлог, треба дати да иде одбору. Одбору је пшла, одбор је донео свој закључак. Сад ваља да решимо, шта ће мо с том молбом, да ли да је упутимо влади или да је одбацимо. (Жагор).

Председ: Г. потпредседник ће објаснити питање.

Потпредсед. Грујић: Мени се, колико сам схватио из саветовања, чини, да би требало ставити овако закључење, које би се сад имало донети, и онда паравно било би питање, усваја ли се оваково закључење, или не: Предлог одборски усваја се у начелу тако, да се влада овласти, да на оснивање једне радионице за земљедељске справе с мајсторима: Аксентијем и Срећком, може уложити до 2000 дук. ц; за подробности овога овлашћења и свега што с њим у свези стоји као о гаранцији и т. д. упућује се одбору финанцискоме, да изради предлог.

Ј. Мариновић: Ја налазим, да је овако закључење противно закону. У закону о пословном реду, има само 5 начина, којима се може поступити с молбама и жалбама; и то су 5 начина ова. Прва тачка гласи овако: „да се по томе ништа више не ради; него пређе на дневни ред.“ То није случај са овом молбом. Друга тачка: (Чита) „да се жалба и молба преда влади, ради знања и оцене.“ И тај случај није овде. Треће: „да се преда дотичном одбору, да је има у виду, при саветовању о другима предлозима. И то нам се не предлаже. Четврто: „да се препоручи призрењу књажевом или владином, сасвим, или у неколико.“ И то нам се не предлаже. И најпосле пето: „да се усљед поднешене молбе и према садржају њеном учини скупштински предлог.“ Дакле, да се учини предлог, о коме после да буде саветовање, и најзад закључење. Према томе овај предмет треба упутити неком одбору, да начини предлог, или влади, да донесе предлог. То је ред законски.

Известилац Ковачевић: Овде господо стоји у овом питању, с једне стране, скупштина, а с друге стране влада, скупштина полаже једно питање, влада пристаје на то питање. Дакле, да не стоји противу борство скупштине с владом, нити владе са скупштином. Ту се може учинити, па макар и одступили од пословног реда.

Потпредсед: Ми би могли и овако да учинимо. Да ово како за предлог у начелу, тако и за подробности, упутимо одбору финанцискоме, па он да поднесе подпун предлог. Но из саветовања мени се учинило, да би скупштина тела да се предлог одбора за молбе и жалбе усвоји у начелу; па сам мислио да то ваља и ставити у питање, и онда би финанциски одбор имао пред собом, и знао шта ће, и у чему да ради. Може бити да он зна, из акта, из протокола, он зна какво је саветовање било, и према томе саветовању може да изради целокупан предлог, пошто се споразуме са владом.

Павле Радивојевић: Што се тиче предлога у начелу, та је ствар свршена. Сада је питање само о гаранцији, каква ће гаранција бити.

Председ: Не, не, господине, и то је свршена ствар.

Потпредсед: Ја незнам баш да ли би прави смисао ове пете тачке чл. 103 био тај, да се не може учинити овакав скупштински предлог. Јер усвајање у начелу предлога одбора за молбе и жалбе то управо и није ништа друго него скупштинско закључење за скупштину и одборе, а скупштинско закључење, то је у исто време и скупштински предлог за владу.

Ј. Мариновић: Никако не може бити, да се законски предлог овди концептира.

Потпредседник: Ми пристајемо да се каже, упућује се одбору финанцискоме за формулисање подпуног предлога о свему овоме. (Чује се: Врло добро.)

Ј. Бошковић: У чл. 103 пословнога реда каже се ово: „пошто одбор свој извештај поднесе, скупштина ће решити.“.... И сад долазе они пет начина. У петој тачки каже се: „да се усљед поднешене молбе и према садржају њеном, учини скупштински предлог.“ Закључење пак скупштинско било би: да се упути финанциском одбору на редакцију. Но ја бих био пре, да се даде влади, него одбору. То, што ће мо послати финанциском одбору, послаћемо влади, да нам донесе предлог. (Чује се: Врло добро.)

Потпредсед: Што је председништво питало оће ли да се упути финанциском одбору, то је питало зато, што је било

гласа у скупштини, да се упути томе одбору. Ако је сад више гласова, да се упути влади, председништво ће тако и питање ставити. (Вичу: да се упути влади.)

Председ: Дакле решење је скупштинско то: да се упути влади мнење одборско, и молба од она 2 мајстора да она та влада поднесе скупштини предлог. (Вичу: по чему предлог да се уради?)

Известилац Ковачевић: Ово мишљење одборско, упућује се влади, да према њему донесе предлог.

Министар финансије: Ако мислите, да нас везује мнење одборско, то не треба нам ни слати.

Мариновић: Ја мислим, да оно што смо мало пре казали за предлог, да је то најпрактичније, а то је, да се према изјави владиној, пошто је она склона, да постави фабрику, — упути предлог влади и сва акта с предлогом, да јој послужи као материјал, за израду предлога. Владу не мора обвезати мнење одбора, него оно ће јој послужити као материјал, да може израдити пројект закона о подизању фабрике за земљеделске справе.

Председник: Дакле господо ова је ствар свршена. (Вичу: како?) Мнење одборско заједно с молбом ова два младића упућује се влади да јој може послужити као материјал, да по овоме изради предлог. (Бива).

Господин председник министарства има да одговори на интерпелацију г. Мијајла Лазаревића. Изволте саслушати.

Министар — председник: На познатој интерпелацији поштованог посланика Лазаревића влада је у стању данас да одговори. Тај одговор владин прочита ће министар просвете, па за то вас молим да га саслушате.

Министар просвете чита:

ОДГОВОР

председника министарског савета, министра унутрашњих дела

на интерпелацију г. Мијајла Лазаревића, посланика вароши Неготина о гласовима, које је шаљиви лист „*Домишљан*“ приносио и по којима би г. г. Радивој Милојковић потпредседник

државног савета и Станоје Илић председник суда округа Рудничког били саучесници убиства пок. књаза Михаила.

Господо посланици!

Посланик вароши Неготина, г. Михаило Лазаревић, управио је на председника министарског савета, министра унутрашњих дела, интерпелацију поводом тим, што је шаљиви лист „*Домишљан*“ штампао некаква „три сна,“ у којима износи да су г. г. Радивој Милојковић потпредседник државнога савета и Станоје Илић председник суда округа Рудничког саучесници у делу убиства незаборављеног књаза Михаила.

Пре него што бих ушао у одговарање на питање горе поменуте интерпелације, дозволите ми, да неколико речи у опште проговорим.

Господо! Године 1868 убилачко злато и убилачка рука Александра Карађорђевића наоружаше робијаше, пропалице, најгоре људе из народа, те на кобни дан 29 Маја мучким и грозним начином лишише живота узвишеног и племенитог Милошевог сина Михаила, кога је цео српски народ гледао као залогу своје боље будућности. Александра Карађорђевића, који је таким нечувеним злочинством хтео да заузме престо српски, осудили су судови земаљски на двадесет година робије, проклео га је народ српски уставотворном великом скупштином у уставу своме, и вазда ће га проклињати част народна, која се грози дела, уписаног злочиначком руком у српску историју. Убице незаборављеног књаза беху похватане, испитиване, суду предане, суђене, осуђене. Ствар је прошла сав редовни пут свој: она је окончана.

Баш за то, господо, што је српска земља имала зао удес, да је на толику тугу и жалост свега српског народа пролије крв књаза Михаила, влада Књажевска налази за добро, да овом приликом баци један поглед на неке политично-психолошке последице тога ужасног злочинства.

Вама је свима познато, како од оно доба па до данас разне странке наше домовине пребациваху једна другој, да су саучеснице тога грозног дела. „Убица књаза Михаила“ био је и једнако је ужасни придев, који се данас овоме, сутра ономе

придева. Мученички, од грозних убилица проливена крв много заслужнога родољуба владаоца обеспокојава савест српскога народа и духова који су позвани да о судбини његовој мисле. Та света крв не да се прежалити, не може се заборавити. Није могло бити, да она не потресе дух политичких препирака; није чудо, што га и данас потреса.

Ви сте сами имали прилике, да својим очима видите, колики је утисак произвела у самој овој дворани интерпелација г. Лазаревића. Влада Књажевска далеко је и од помисли, да брани овога или онога, једнога или другога. Али она, према свему што у данашњим приликама у опште мора бити њен задатак, не може превидети ни ону бригу, што јој налаже, да се не губи граница, која политичну борбу партија дваји од богомрског дела, извршеног једном злочиначком завером најниже врсте. Извори и побуде политичког рада и политичких оцена, ма колико били чисти и племенити, добро је да имају пред очима и границе, дозвољене правилним развијањем живота народнога. Влада Његове Књажевске Светлости није каснила, да вам, овом приликом, своје посматрање у овом погледу открије.

Сад ћемо прећи на саму ствар.

Г. Лазаревић изволео је запитати, да ли је влади познато: 1-о јесу ли г. г. Радивој Милојковић и Станоје Илић потражили, да „*Домишљан*“ пред судом докаже оно што је напштампао; 2-о да ли је влада од њих то тражила, ако они то нису учинили сами.

Господо! Данашња влада није била на челу државне управе у оно доба, када је „Домишљан“ напштампао своја „три сна.“ С тога она на прва два питања г. Лазаревића не може дати позитивног одговора, почем јој ток ствари у то доба познат није. Она вам може само толико казати, да држи да нису у том смотрењу никакви кораци предузети ни с једне ни с друге стране. На сву прилику могло би се као узрок томе узети оно, што је по актима и по јавном претресу тога дела познато.

У тим изворима, а то су за данас једини, нема никаква трага, који би дао основа сумњи да је г. Радивој Милојковић

саучесник у томе грозном убиству. Таково што не би се могло доказати ни поменутим актима ни претресом.

Што се тиче г. Станоја Илића, влада има да напомене, да је убица Видоје Ивковић споменуо у свом испиту, да је Станоје Илић знао да се ради на преврату у земљи; да је по том прва комисија решила, да има места, да се Станоје у затвор стави и на испит узме: но да је пред другом комисијом Видоје Ивковић своје казивање порекао, и да је по том та друга комисија огласила, да нема места, да се станоје под суд да.

У томе је стање ствари по актима. На основу такога стања ствари мислимо, да није ни влада, о којој је реч, била у стању ништа предузимати без никаквих нових доказа, на основу чланака једнога шаљивог листа.

На том основу и садашња влада Његове Књажевске Светлости, обазрући се на стање службених извора саме те вароши, дужна је држати, да нема никаква основа предузимати ма шта против горе поменутих лица, ван ако би се дошло до каквих нових са свим непознатих података.

Да не би пак никакве сумње остало, како је скупштинским гласањем о интерпелацији целој ствари много већи значај дат, влада ће учинити и оно што је још могуће, а то је, да на испит позове уредника „Домишљана“, да открије оно што зна, и да покаже изворе, из којих своја тврђења црпе. И будите уверени, господо, да ће влада с готовошћу учинити све оно, што јој према закону дужност налаже.

То је одговор на треће и последње питање г. интерпеланта.

Председник министарског савета
Министар унутрш. дела
Д. Стефановић.

Председник: Имате четврт сата одмора. (Бива).

После одмора.

Председник: Г. Гарашанин ви имате једну приметбу да учините Јел' те?

Милутин Гарашанин: Јест, ја имам само једну приметбу на одговор да учиним. Према пословном реду питања, која се

чине, морају бити написана и ако влада није вољна одма да одговара на интерпелацију она се упућује одбору и одбор после доноси своје решење о тој интерпелацији, а скупштина решава, да ли има места да се на ту интерпелацију одговара или не. Нађе ли скупштина да има места, да се на такво питање одговара, онда ће влада или одма исте седнице одговорити, или ће дати изјаву; хоће ли или кад да одговара. Ја имам само да учиним примедбу за ову интерпелацију г. Лазаревића; коју ја сматрам да је интерпелација свију нас, да влада за ову интерпелацију посебице није према пословном реду поступила и казала кад ће да одговори на њу. Ја не тражим објашњења него желим да се констатује да је поводом ове интерпелације поменуте од пословног реда одступљено.

Михаило Лазаревић: Према саслушаном одговору г. министра председника односно мога стављеног питања, могао сам из читавог говора, да провидим то, да данашња влада заиста иде оним путем, који је изјавила у скупштини да ће ићи, а то је да она иде мирољубивим и то: „врло мирољубивим путем". Што се тиче тога ја би био у неколико задовољан са одговором г. председник министарства, кад би се задржао само на последњем ставу где је казано да ће влада учинити што је могуће, т. ј. да на иснит позове уредника „Домишљана" да овај одкрије оно што зна. Ја држим, да кад влада Његове Светлости тврди то, „да она према свему што у данашњој прилици мора бити њен задатак — не може превидети и ону бригу што јој налаже да се неугуби граница која борбу дели од богомрског злочинства"; кад влада тврди и то: „да је она далеко од помисла да брани једнога или другога"; па кад то тврди сама влада, онда незнам за што на позив „Домишљана" који напада на лица таква, која стоје на врху државне власти, није исте позвала да се оне од нападаја бране нарочито кад закон постоји о томе да се они бране и да се несмеју без узрока нападати. Ја држим да влада није позвана као што је у самом претресу била реч, где је г. Крстић казао да влада није позвана да туторује, или брани кога од нечијег нападаја, него да је влада позвана да бди да се законска наређења, која у

нашој земљи постоје, врше, а то нарочито прописује кривични судски поступак. §. 53. у коме јасно је прописано какав би пут имала влада да чини. У нечему данашња влада оправдава свој поступак пошто тврди да је тек скорашња, да је који та ствар непозната била и да није могла стати на пут онда, кад се тај глас проносио, него обећава да ће то сад учинити. Држим да није удесан пут ког она предузима, јер врло је лако да неће наћи ни правду ни место доћи до жељеног резултата, и задовољења, јер од оног времена, од кад су се ти гласови проносили па до сад, прошло је већ 8—10 месеци. Па пошто и за то постоји штампарски закон, може бити да ће се писац оправдати и неће бити ништа крив; то ја држим да тај пут којим влада мисли предузети, и с исходом његовим задовољити ме, неби био законит већ напротив неби мого задовољити моја чувства и осећања, па не само моја него и остале господе у овом кругу, и осећања сваког искреног Србина ван овога круга — и да би влада боље учинила, кад би она законских наређења држала се, кад би захтевала од дотичних личности, која се вређају да оне саме оперу своју част а да влада не утиче ту као државни тужилац да брани једнога или другога, кад у одговору своме тврди да је далеко од тог помисла.

Петар Ђурићевић: Пре свега имам да кажем то, да се ја веома радујем и срећан се сматрам што видим да наша влада тражи пута, да будемо помирљиви, да будемо уљудни и сложни. Заиста ја би био врло кратковуман, био би изрод људства кад би ја такве ствари тражио а да нико за њи ништа незна, али пошто је та ствар свима позната и као вулкан потресла нашу земљу, то не може нико крити, па по томе ни влада неможе казати да се ћутком пређе, јер кад се какво злочино дело крије оно више расте. Ствар је врло замашне природе, дакле нужно је да влада изнађе начин како ће те људе изнаћи и испитати како закон каже. Што влада рече да то цео српски народ зна да је главни фактор убијства нашег господара кнеза Михаила Обреновића, да је главни фактор Карађорђевић. Јест то ми сви знамо да је он главни фактор види се из тога, што је народ српски бацио анатему на њега

тако, да ће се и будући свет тога сећати. Али зна се сад и то, доказано је да Карађорђевић то своје злоумишљено дело није могао извршити сам док није нашао својих присталаца, који су то извршили. То су дакле саучесници његови. Да је било довољно сумње и доказа да се оваква интерпелација поднесе, о томе нема сумње, јер је оправдано и доказано да има разни околности које казују још јасније да је имало места да се таква интерпелација поднесе.

Покрај „Домишљанова" говориле су о томе још и друге новине, у самом интересу правде, молим вас да ми дозволите да прочитам одговор г. Радивоја, на кога се види да и он нешто зна о онима који њега, Радивоја, вели кољају. (Жагор). Оћете ли ми дозволити? (Жагор. Чује се: нетреба, ми знамо). Ја молим председништво да учини дужност што му налаже закон према мени као посланику.

Председник: Оставите ви новине на говорите о овој ствари. (Жагор, ништа се нечује).

Тај је одговор скупштини познат, зато га немојте читати. Молим господо, немојте викати, чујмо свакога шта говори. Новине нећемо читати, него о овој ствари говорите.

Петар Ђуричковић: Молим господо будите према мени онакви као што би ја спрам вас био.

У 4-ом броју „Будућности" од 1874. год. 31. Маја г. Радивоје донео је своју одбрану у књизи коју је назвао „Плакада" и казао је ово: „мојим непријатељима" (почиње да чита, прекидају га у читању и вичу: нећемо да се чита, жагор).

Председник: То ви можете скратити у вашем говору али не да се чита, то је са свим излишно.

Петар Ђуричковић: Онда на тај начин ми ћемо овде само лармати, па се неће знати шта смо учинили и радили. (Жагор).

Председник: Молим вас господо, кад један посланик говори ви сте дужни саслушати га. Неред се не сме правити, никоме у реч несме се утицати (жагор. Чује се: он ће новине да чита). Молим вас, њему је казано да не чита него у свом говору може исказати.

Петар Ђуричковић: Он је казао у својој одбрани између осталога и то: „нека моји непријатељи изиђу против мене који

шта има, а ја имам такође и против њи да кажем доста којешта". Дакле види се да он нешто зна и противу њих. То је доказ по мом схватању „ако они мене не криве нећу ни ја њи", а то се даје протолковати да он има за њи нешто да каже, дакле кривице има и на једној и на другој страни. Он је казао и то, да неће да му суди закон земаљски који за све нас постоји, неће да му суде власти ове земље и за то је крив. Даље он у својој одбрани позивајући се на неки виши суд, каже да несме бити ником помиловања, дакле и сам владаоц несме чинити помиловања, и то је по мом схватању једна кривица. (Жагор).

Председник: Ви немате права да осуду коме доносите, него ви само говорите шта имате и своје разлоге наводите.

Петар Ђуричковић: Ја износим ствар како ја мислим. Ја нисам судац нити пак доносим коме осуду. (Жагор) Г. председниче молим вас за тишину. Ама господо сметајте ви мени кад ја говорим, тако ћу исто ја вас сметати после.

Дакле овде је довољно сумње и да би он ту сумњу са себе скинуо и да би се опрао, нужно је да се учини што закон земаљски оће, јер неучини ли се то господо, шта остаје? Остаје на њега ћага, може бити врло лако на праведног човека; неучини ли се то онда тиме смо дали повода да се непоштују и пљују поштени људи, а то није праведно. Дакле и то је један погрешан пут што се не стаје томе на пут. Ваља дакле учинити тиги оно што закон хоће. Како закон оће, то није нужно цитирати, то закон сам јасно каже. Што се тиче г. Стаоја Илијћа, то се може видити из самог одговора владиног што каже да прва кривична комисија кад је испитивала Видоја, нашла да је он крив, на кад је друга ново образована комисија дошла, онда је Видоје одрекао.

Ја у колико сам слушао да је тај несретни Ивковић како ли га зову, био сам позван од власти са питањем, „ћеш ли остати при оном што си казо или нећеш", а то несме бити по закону. Дакле види се да и ту има кривице. Даље се у народу говори и то да је власт тога истог Илијћа тражила да ухапси, а он се сакривао, шта више говори се да је сам Ради-

које ишао му на руку да га неуапсе, па с тога он и није био ухапшен. Дакле овоме свему стати на пут треба, и ствар исљедити потанко; треба дати власти оне, који су окривљени, а с том ће се добити у томе што ће се неваљали казнити, а ако буду прави они ће добити још већу вредност, осем тога ми ћемо добити још већи кредит што ћемо стати на пут да се људи невини нападају. Са овим дакле што би се ова ствар пређутала кад је овако пукла, што би се прешло онако од ока преко те ствари дошло би се до тога да народ каже власници чине што оће на им се неможе ништа. Ово ће доћи народу у главу на богами неће добро бити. Дакле ја као посланик молим и тражим да се та ствар преда суду да се тамо проучи па да се измери ко је крив а ко прав и чист, без тога нећемо знати ко је крив а ко није, а при том ћемо дати повода да се поштени и честити људи нападају а да не дају одговора за своја дела. Дакле ја сам за то да се та ствар преда властима на извиђај по кривичном поступку, па да се извиди ко је крив а ко не, да се по кривичном поступку како тамо стоји, позове оптужени и онај који оптужује, т. ј. „Димишљан", па према томе нека суд сам казну изрече, па све што се буде урадило да се народу саопшти на прамку како је извиђење, каква је радња итд. да би народ знао с киме живи, да би на чисто био кога треба да поштује а кога не. То је све што сам имао да кажем. (Чује се: врло добро. Живео).

Светомир Николајевић: Господо, између многих несрећа и незадовољства, која се налазе у нашем народу, ја мислим да их је највише дошло од некоректности појединих влада које су се мењало. Ја нећу спомињати све те некоректности појединих влада, него ћу да споменем само једну која са овом ствари има свезу а то је она полицајска политика „Радивојева док беше на влади" којом је се ишло на то, да се цео народ раздроби на измишљене партије, (чује се: тако је и данас) које дотле нису биле. Ја се могу позвати на коју фамилију а и сваки се може позвати на своју, да је било појединих људи који су испитивани да је овај Карађорђевац, да је овај комуниста, да овај припада овој или оној партији. То ће посве-

дочити Зајечар, Неготин и друге вароши. Сад пошто је та политика силом околности и увиђавношћу књежевом укинута није у једном листу — „Домишљану" а и у другим неким листовима, да се помагачи убијце раскинеза Карађорђевића налазе међу самим чиновницима, шта више да се убице налазе у влади самој, после таквог гласа, који будите уверени, у колко ја познајем народ — дубоко продро у народ; после таког гласа велим влада је дужна била, пошто се ту говори о једном чиновнику, да га позове на одговор и да ствар извиди.

Садања влада извињава се тиме што је једна друга влада била онда кад је требало исљеђење чинити, и што она немора одговарати за не коректности предходних влада.

Далеко би отишли кад би се тако ново министарство извињавало својом новошћу. Њен одговор, да ће влада позвати уредника „Домишљана" на одговор није уместан, т. ј. није уместно позивати уредника на одговор. Оће ли влада позвати уредника или ма ког другог кад мене ко увреди а ја не тражим. Неће. Ту је питање о једном чиновнику који је на једном великом месту и за њега се проноси глас да је био учесник у убијству кнеза Михаила. Ја мислим да је влада дужна баш зато што је ту говор о чиновнику да узме ту ствар у исљеђење и да је испита. Неумесна је њена бојазљивост да би се тим исљеђивањем дражиле партије; напротив неисљеђивањем те ствари дражи се сам народ. Ја држим да је политички дужна да ту ствар испита. Дакле ја се слажем са г. Ђуричковићем и зато сам да се по тој ствари по закону ради и да се испита што озбиљније. (Чује се: врло добро).

Министар финанције: Ја имам само једну реч да кажем, имам само да ставим једну формалну ограду. Ја се не упуштам у побијање разлога г. Николајевића нити ми је то задатак, но г. Николајевић говорећи о томе како је била политика ондашње владе да цепа народ на партије, неко је од вас узвикнуо, да и данас то бива. Ја то господо најсвечаније од нас одбијам.

Јован Мариновић: Лично сам дарнут на с тога желим 2—3 речи да кажем. Ја нећу да улазим у претрес но само лично да приметим. (Жагор). Г. предговорник говорећи о пре-

ђашњој влади које сам и ја члан био, назвао је њено поступање некоректним. Интерпелација сама у колко се односи на пређашњу владу, не даје ми дужност да ја са посланичке столице правдам дела пређашње владе. То би била врло рђава и несретна пракса да се људи са посланичке клупе потржу за оно што су као пређашњи чланови владе учинили осим, ако би био случај какве кривичне потребе. Дакле, што г. Николајевић каже, да је пређашња влада некоректно поступала онда, кад су се ови жалосни догађаји појавили, ја тај прекор некоректности одсудно одбијам. Кад су неке новине напале једног чиновника, који има у држави висок положај, и другог чиновника, који има мали неки положај, и кад је изишао на свет познати одговор, који не само није нашао по свуда одобрења, него је изазвао и критике, влада је поставила себи питање шта има да чини. Она је желила свакад да сваки свој корак оснује на закону, она је желила да земљу нашу тако потрвену страстима и озлојеђењима неостави у том путу, она је пошла на то, да што је могуће више прилубљује и ојачава наше и онако мале снаге, она је хтела да ништа не предузима што неби могла законом оправдати. Влада дакле ма колико да је била жељна, да не само учествовање у злочинству буду најстрожије кажњена, него и саме неуљудности да не остану без прекора; влада је промислила да ли може што предузети против оних личности, које су новинарске нападе изазвали и које се нису хтеле противу истих бранити, влада је добила одговор од људи правих, — ја нисам правник, али сам се обраћао људима правницима и питао их да ли нам закон даје овлашћење, да можемо онога који је тако нападнут, патерати да се правда, јер по ономе, што је до наших ушију дошло, ми нисмо имали основа да можемо казати да се је г. Радивоје учинио учасником таквог ужасног злочинства, добили смо дакле одговор, да не можемо такву радњу ни на каквом нарећењу закона оснивати. Дакле то је што је владу руководило да ту ствар пропусти. И кад влада у брзи, да дозна вредност закона, да сваки свој корак оснује на закону, да се сачува од света, што би спречавало и вређало слободу и независност грађана, не учини нешто, што ви налазите, да је требало учинити, ја мислим да је то наумесно да се такво поступање њено назиље некоректним. Можете га назвати непромишљеним неувиђавним, неспособним, али некоректност то значи непоштење, а то нема нико права да каже, јер то влада није заслужила. (Чује се: врло добро).

Никола Кретић: Ја сам био слободан пре неки дан приликом неке интерпелације казати, да не може бити претреса о ономе... (Жагор, вичу: немате реч).

Илија Стојановић: Мени је жао што не могу јако да говорим, али нека ми опрости скупштина што сам промукао. Ја сматрам одговор г. министра ун. дела на интерпелацију Лазаревића као врло уместан. Овде се ствар не свршава већ се уредник „Домишљана" узима на одговор. „Домишљан" ће то дело обелоданити или ће своје дане у црној тамници провести. Ја молим народ. скупштину да се од даље дебате одустане док се уредник „Домишљана" не саслуша.

Сима Несторовић: Ја мислим господо да треба да се запитамо, да ли скупштина има посла и да ли не ће бити испод достојанства да има са „Домишљаном" такав посла. (Жагор). Што се тиче одговора г. министра председника на интерпелацију, о томе држим да треба да говоримо и интерпелант и скупштина цела да да своје мишљење, да ли је задовољна или не. Сад, у колко ја разумем, што влада каже да да „Домишљана" под суд, то није скупштинско. Него шта је скупштинско? Ја овамо мислим: скупштинско је господо само то, да она каже: „под оном владом, која је пропустила да „Домишљан" као струју пропусти онакав глас по народу, — да ли је и сама та влада била у договору са „Домишљаном" или не," — то ја као скупштинар држим да ми је дужност да кажем и да скупштина треба тога министра, који је то пропустио, да оптужи што је то пропустио да изиђе у свет, па тек онда да се на интерпелацију одговара.

Петар Ђуричковић: Молим да објасним мој говор. Да објасним само једну реч, која се тиче овог говора.

Председник: Није на вас ред.

Милија Миловановић: Мени се чини да смо се упустили у једно питање које није могуће да се сад реши. Из говора г. Светомира и г. Ђуричковића, ја сам могао да разумем да су желили, да скупштина реши, да се ови људи који су узети као учасници убијства кнежева, да се даду под суд. Ја сам тражио да се извиди то да ли је истинито што „Домишљан" говори или није. Ја сам за то да сваки одговара за своја дела, но кад би скупштина донела закључак да се та лица даду под суд пре но што се испита „Домишљан" онда би одлука народ. скупштине изашла куса. Тако се мени чини. Дакле пре свега треба да се испита и докаже да ли су криви или не, па онда да се то учини, јер греота је да се пропусти крив или осуди праведан човек. Ја сам тога мишлења да скупштина не може да реши то док се не испита уредник „Домишљана," и ако би овај доказао то, онда да се узму те убијце кнежеве на одговор и даду под суд. Ја сам за то да је министров одговор подпун и да министар треба у свему онако да поступи, т. ј. да „Домишљана" узме на одговор, па ако „Домишљан" докаже нека се узму као убијце. Није ли то, онда нека се покаже да су праведни као што министар наводи да се из акта невиди ништа што би ове људе окривљавало. Заиста неби било праведно да избегне казну онај, који је лажан глас проносио, па не само тај него и онај, који је то пропустио да изиђе на свет а не кажњен остане. Зато сам ја да ми пређемо на дневни ред а министар да чини своју дужност, само ми је жао што није пређе испитан уредник „Домишљана".

Министар ун. дела: Ја само имам једну реч да кажем да потврдим ове речи г. Милије Миловановића. Закључење каже да ће се предузети истрага а не да ће се под суд узети, то вам дајем реч да ће се још сутра „Домишљан" узети на одговор. (Чује се: врло добро, на дневни ред).

Председник: Оћете ли и даље да говорите? (Вичу: на дневни ред).

Вељко Јаковљевић: Пошто се ово тиче г. Радивоја а бојим се да не дође он опет за министра, то ћу се ограничити да мање говорим, као човек. Ја нисам задовољан са интерпелацијом само у толико, што у оно време — слушао сам од више људи — кад је Видоје преслушаван, казао је да је и Станоје учасник, па да су они ома оно вече другога председника узели, те је тако он оно порекао. Не знам ко је то учинио него Радивоје.

Мијаило Лазаревић: Ја не бих имао ништа друго да кажем него пошто сам сада чуо од владиног посланика г. Мариновића, који је онда био председник министарства — ондашње владе нарочито на приметбу г. Николајевића, да није некоректно поступање бивше владе било Ја се подпуно слажем с том изјавом г. Мариновића, јер влада ма која не само она, него и данашња неће ваљда да предузима ма што противу таке високе личности који су законозналци, и стоје на таквој висини, него им дозвољава, даје им права да се оне саме бране од нападаја, неће да им туторује него је позвана да им каже, на вас се нешто износи, изволте бранити се. Влада не може да брани никакву личност, она не може да заштићује никога, Дакле мислим и овде да неби било коректно, да данашња влада потрже онога на одговор који износи неке гласоне против ма кога па и против мене, него би казала, дед брани се, јер као што г. Мариновић каже а сада као посланик тврди, да и ако влада пређашња ни пошто није хтела да ради противу закона него је увек гледала да оснује своју радњу на закону да има нешто позитивно у руке, да има неке аргументе јаке па да може некога потргнути на одговор, то се види да она није хтела да позове ма ког на одговор. Дакле кад се једна сенка баца на ма ког чиновника, на званичника, па се тај чиновник не правда, не брани, ја мислим да не би требало таквога држати у звању са таквом сенком, са таквом љагом, јер то би причинило да наш народ не поштује таковог чиновника, губи веру у такве људе кад се таково што противу њи износи а не истражује па ма и онда кад се не може доказати да тако и даље остане. Ја сам само у толико у говору г. Николајевића нашао, да би било коректније од владе да је она казала овој господи да се оперу и да се бране.

Алекса Поповић: Ја видим да се скупштина задовољава са изјавом председника министарства, који каже да ће се „Домишљан“ узети на одговор. Али с тим није ништа учињено. „Домишљан“ ће казати они, које сам вређао, које сам кињао не туже ме, дакле шта имате господо ви самном посла. (Чује се: врло добро, тако је).

Милутин Гарашанин: Лабавост одговора с којим је влада одговорила на интерпелацију г. Мијајла Лазаревића, коју ја сматрам да је и моја — даје ми повода, да и ја изјавим, како ствар сматрам. Ни је овде главно у питању, ко је тај Домишљан и може ли се шта против њега чинити. Има нешто што за сваку владу треба, да је миродавније. Као што је познато из претреса онамадашњег и данашњег, од године дана проносе се најчудноватија и најужаснија оптужења. Каже се, да има извесних људи, који су били учасници у убијству Кнеза Михаила. Каже се даље, (што чини ствар ужасном), — да ти људи стоје и дан дањи на врху земаљских послова. Кад би се то тицало људи, који би носили на себи карактер чисто приватни, можда неби ни имало места, да се овде о томе говори. Али ти људи носе на себи карактер државнички, њима су највећи послови државни поверени: ти су људи у тешким околностима земљом нашом управљали, а и данас могу бити позвани на управу, — кад се такве ствари проносе о њима не престано, кад погледате на њихово управно ћутање, да ма шта у своју одбрану кажу, а осим тога кад погледате на не управност саме владе, онда се не треба чудити, што је то известну узрујаност у народу породило. Овакве ствари произвеле су у народу извесну збрку, и народ невидећи да се та оптужења ма с које стране обарају, природно мисли, да се не обарају за то, што се не могу обарати. Но кад би се још господо народ заустављо на тој тачци, то би било од мање важности, јер се не може сматрати, да је то важна ствар по земљу, што ће се по неко у мњењу народа сматрати као опак и не ваљао; али народ полазећи с те тачке да су поменута оптужења истинита, пита се: како може влада, са каквим основом влада трпи, да земаљски послови остану у рукама тако опасних

људи. То је господо узрок, због ког ја сматрам ову ствар, као врло важну по владу, по нас и по укторитер власти.

Ја ни сам изашао на среду, да износим факта којима ће се тврдити кривица оних или оних, то ни је моја намера; ја тих факта немам и ако она заиста постоје, има ће ваљда, ко да се боље од мене њима послужи; али у исто време ја ни сам изишао ни за то, да те личности браним; почем су те личности саме пренебрегле да се бране, мени мање него и ком доликује, да то у место њих чиним.

Али, овде су само две могућности: или су та оптужења истинита или нису; или су те личности криве или ни су. Трећега нема. Но ма који од ових случајева био влади је дужност, да у век истину на среду изнесе; влада је дужна, да не држи наше појмове у збрци и она је то дужна да чини, она мора то да чини, ако ни чега другога ради, а оно ради тога, да да не изгубимо веру у искреност владе; да нестрпимо за нашом будућности, да не оплакујемо нашу садашњост. Влада у у овом случају не може остати равнодушна. Између личности које се оптужују има један, за кога се каже да је судија. Шта ради тај судија? Судије су као што сви знамо људи који су позвани, да законе у земљи врше; они су позвани, да законе тумаче да вољу закона међу нама примењују. Ова је воља за по неке веома опсра и да јој се има потпуног поверења, како у знање и способност, тако и у поштење у савесност оних, који тај закон примењују.

Оваквим оптужењима — не знам да ли су истинита или не, — кад се проносе по народу, губи се вера спрам тих људи, и прелазећи преко личности народ пренаша то своје неповерење на сам закон, чим се сва његова важност и светиња руши и закон се спушта са оне висине на којој треба да стоји, те да буде јачи од свачије воље у земљи.

Дакле влада није могла превидити околност да се такве ствари проносе, било да су истините или не. Међу личностима, које се оптужују, има и таквих, које су судбином ове земље управљале, била су тако тешка и замашна, да се од њих с правом тражило не само много способности, него у толико

истој мери поштење, ваљаност, савесност, а до неког степена, и самопрегоревање. Претпоставимо *али само претпоставимо*, да су ти људи, који су тада судбином земље управљали, на корист и срећу земље управљали; претпоставимо, да су своја обећања потпуно извршили; претпоставимо, да су све чинили, што су чинити требали; претпоставимо све што се најбоље у њихову корист претпоставити може, па се запитајмо: може ли ко год одобрити — или да ли влади доликује, да допушта — да се не поверење спрам тих људи проноси? То би поколебало наше поверење у људе, ако су горње претпоставке заиста истините. — Учинимо сад другу претпоставку; да видимо, да ли при њој може држава бити не утрална. Претпоставимо — опет, велим само претпоставимо, — да су ти људи хрђаво за земљу радили; учинимо претпоставку, да су место слоге раздор и неповерење посејали, да су финансије наше упропастили, па преко свега додајмо да су Кнеза Михаила убили, запитајмо се: да ли влада има права, запитајмо се, може ли држава да каже: „народе, ти си се у твојим надањима преварио, ти си тражио спаситеље, а нашао си на злочинце, — на убице; ти си ми слио да те унапређују, а они су те упропастили: нашао си на неверство." И ако господо, за сад неможемо казати ни да ово постоји ни да не постоји мени се чини, да смо у праву, да од искрености владине вавек овако чист и отворен одговор очекујемо. Истина, да нема више Кнеза Михајла, немамо више да очекујемо његова добра дела, он је погинуо; али не смемо заборавити ни за један тренутак, да ако њега нема, да нас његов дух са висина небеских гледа и оцењује, да ли је истинита била љубав наша према њему, коју смо му за живота указали, или је нестала онда, кад је он у крви својој живот загасио.

Ја мислим да је у интересу важности, закона и власти, у интересу личности, које се оптужују, у интересу спокојства народа, нужно да се тачна, да се најстрожија и најистинитија истрага по овом предмету нареди (Чује се: врло добро.)

Јован Бошковић: Господин Неготински посланик Лазаревић управио је интерпелацију поводом распесених гласова у Домишљану. Влада је данас одговорила. Бивши председник министарства г. Мариновић казао је, зашто влада у оно време није могла предузети никакве мере. Он је навео, да је ствар ова постављена била једном правном одбору, који није нашао ни каква основа, да би се могло што предузимати. Влада садања каже, да ће предузети нужне мере, да ће позвати уредника Домишљана, да поднесе доказе за свој говор; и то је пут законит и правилан. (Жагор. Чује се: није). Молим да говорим. Што нека господа, на име Ђуричковић и интерпелант траже, да се над оним учини истрага, то је против закона. Јер ко каже, да је неко учинио казнимо дело, он треба и доказе да именује те да власт може истраживање одпочети, па ако се истраживањем докаже кривица онда се разуме, да ће и та лица бити позвана на одговор. Ко поле познаје наше законе нико се по првој достави не позива на одговор, много мање се још апси; него власти кад добију уверења и прибаве доказа, онда обвињеног позива на одговор. Према томе ја не ћу да се упуштам у друга доказивања. Овде из одговора г. председника министарства на интерпелацију, види се, који је убица, и који је учесник убиства. Власти су истраживале дело, претрес је у суду био јаван, на које био крив, он је платио, неки главом, а неки затвором. С тога не могу да кривим ни владу ранију ни владу данашњу, што она није против њи предузела какве мере. Но налазим, да је умесно било, да је и ондашња влада требала позвати Домишљана да покаже има ли доказа за оно што је у свом листу писао, а зна се да је он те санове сазнао и примио из једног листа који у аустро-угарској излази под именом „Српски Народ" и који је познат као мађарони лист, то је бар сам „Домишљан" у свом листу признао, требало је дакле тражити доказе и надлежно по закону поступити. Но што онда није учињено, учини ће се сад, и по томе ја сам задовољан са одговором г. министра и тражим да се пређе на дневни ред.

Јован Мариновић: Молим за једну исправку. Г. Бошковић ме је хрђаво разумео кад је казао, да сам ја навео, да је ствар ова била предата једном правном одбору. Ја тако ни-

сам казао, него сам казао, да је прибављено мишљење од правних лица по тој ствари.

Милија Миловановић: Ја сам у главноме исказао што сам имао; али имам да приметим г. Алекси Поповићу, што је он казао, да Домишљан може да каже, писам вам дужан одговарати, кад ме не туже они, којих се тиче. Ја држим, да то тако не може да буде. Јер кад ја нажем Алекса је убица, власт је дужна да тражи од мене доказе. Ја мислим, да Домишљан мора да одговара. (А. Поповић: колико разумеш законе, толико и говориш. Жагор) А што г. Гарашанин каже, да ову ствар треба испитати заиста смо сви зато, само то не стоји, да Домишљан не мора да одговара.

Алекса Поповић: Пошто је г. Миловановић споменуо моје име, имам право да одговорим. Ја нпак кажем, да уредник Домишљана немора да одговара по нашим законима, кад га не туже они, којих се тиче. (Жагор.)

Петар Ђуричковић: Ја молим, да објасним моју реч. Жагор. Председник: Немате сад речи.) Ама ја имам право да објасним оно, што су ме криво разумели.

Председник: Ви пиште на реду и по томе ви немате речи.

Милија Миловановић: И ја молим за једну исправку. (Жагор.) Ја не разумем да се узме уредник Домишљана као кривац, него као сведок, који ће поднети факта о кривици ових људи.

Никола Крстић: Мени је не мило да почињем говорити о ствари..... (Жагор). Молим вас, ја не могу да надвичем скупштину при свем том, што могу гласно да говорим. — Не мило ми је да говорим о ствари, о којој ја држим, да данас није могло бити саветовања. Данас имамо пред собом интерпелацију и одговор на интерпелацију. Ту је интерпелант имао право и има права и он и сваки скупштинар да направи предлог, ако се са одговором не задовољава. Овај је исти ред мисли био пре неки дан покренут приликом друге једне интерпелације, и онда се признало, да се заиста неможе доћи до закључка, кад нема предлога пред скупштином. Данас према томе, што се узима, да је ово било важна ствар, ми смо се упустили у пре-

Књиг 33261